CHARLES DICKENS

Pagini alese

CHARLES DICKENS

Pagini alese

EDITURA ŞTIINŢIFICĂ ŞI ENCICLOPEDICĂ
București 1982

Retrospectivă
elaborată în redacție
de
G. PIENESCU

Coperta și supracoperta:
GHEORGHE MOTORA

Ilustrațiile de pe supracopertă
reproduc două desene de
HABLOT KNIGTH BROWNE (PHIZ)
din prima ediție a romanului
The Posthumous Papers of the Pickwick Club
Documentele postume ale Clubului Pickwick)

CUVÎNT ÎNAINTE

Proiectată cu intenția de a oferi o sinteză informativă minimală asupra vieții și operei lui Charles Dickens, această carte urmărește totodată, îndeosebi prin paginile antologate, să incite curiozitatea cititorului român de a explora pe seama lui, documentat și cu luciditate critică, întregul univers literar dickensian. În acest scop, ne-am străduit să realizăm o selecție atractivă, instructivă și — nu în ultimul rînd — reprezentativă din opera fundamentală a marelui prozator realist englez, selecție care să sintetizeze trei trăsături esențiale ale creației sale: viziunea critică, satirică asupra societății contemporane, umorul și arta creării personajelor. Pentru a da textelor alese o structură cît de cît unitară, „secvențele" dislocate din mai multe unități epice au fost grupate în șase capitole tematice (Arta de a nu face nimic; Firidele, ungherele și fundăturile Justiției; Secvențe electorale; „Înalta Societate"; Filantropie telescopică; America — 1842) *și două „biografice"* (*Mister* Wilkins Micawber; Uriah Heep), *precedate de un capitol* (Schițe — povestiri — legende) *pe care l-am numi al preludiilor artei dickensiene de povestitor, portretist și umorist.*

Un bogat aparat de note și comentarii însoțește paginile antologiei, punînd la îndemîna cititorului date cu caracter general, enciclopedic, privind istoria socială și culturală a Marii Britanii, numeroase informații utile pentru stabilirea identității literare a personajelor ce intră abrupt în scena fragmentelor alese, pentru descifrarea unor aluzii la întîmplări și personaje absente din selecția noastră, pentru cunoașterea unor procedee artistice dickensiene, pentru identificarea raporturilor subtextuale, certe sau ipotetice, dintre ficțiunea artistică și biografia scriitorului etc. etc. Am adăugat acestui aparat de note și comentarii, o biografie a lui Charles Dickens și o bibliografie ce reflectă istoria pătrunderii și răspîndirii literaturii dickensiene în România.

Bineînțeles că această carte nu a ieșit din goluri. Ea se sprijină, atît în ansamblul ei cît și în detalii, pe versiunile românești recente din opera lui Charles Dickens, pe studiile introductive și adnotările ce însoțesc tălmăcirile românești, și, în aceeași măsură,

pe ediții și exegeze dickensiene publicate în țară și în străinătate, indicate, și unele și celelalte, în notele sublineare. *

Menționăm mai jos, în ordinea cronologică a edițiilor originale, versiunile românești din opera lui Charles Dickens folosite la întocmirea antologiei, redactarea notelor sublineare și a conspectului biografic final: 1 — Schițele lui Boz, *în românește de Niculae Popescu, București, Editura Univers, colecția „Clasicii literaturii universale", 1970, 376 p.; 2* — Documentele postume ale Clubului Pickwick, *2 vol., în românește de Ion Pas și Niculae Popescu, [București], Editura Cartea românească, 1970, 440 p. (I), 440 p. (II); 3* — Aventurile lui Oliver Twist, *în românește de Teodora și Profira Sadoveanu, Ediția a III-a, București, Editura Tineretului, 1968, 448 p.; 4* — Note din America, *în românește de [Mihnea Gheorghiu], Prefață și note: Dan Grigorescu, [București], Editura Tineretului, colecția „Biblioteca școlarului", nr. 58, 1963, 200 p.; 5* — Martin Chuzzlewit, *2 vol., Traducere de Mihnea Gheorghiu, București, Editura pentru literatură universală, colecția „Clasicii literaturii universale", 1965, 504 p. (I), 488 p. (II); 6* — Viața lui David Copperfield, *3 vol., Traducere și note de Ioan Comșa, Prefață [și Tabel cronologic] de Ana Cartianu, [București], Editura pentru literatură, colecția „Biblioteca pentru toți", nr. 311—313, 1965, XLVI+426 p. (I), 480 p. (II), 463 p. (III), 7* — Mica Dorrit, *2 vol., Traducere și note de Neculai Popescu, [București], Editura Cartea românească, [1975], 528 p. (I), 480 p. (II); 8* — Poveste despre două orașe, *în românește de Antoaneta Ralian, [București], Editura Eminescu, colecția „Romanul de dragoste", nr. 73, 1973, 416 p.; 9* — Marile speranțe, *2 vol., în românește de Vera Călin, Prefață [și Tabel cronologic] de Dan Grigorescu, [București], Editura pentru literatură, colecția „Biblioteca pentru toți", nr. 115—116, 1969, XLVII+312 p. (I), 360 p. (II); 10* — Prietenul nostru comun, *2 vol., Traducere, cuvînt înainte și note de Niculae Popescu, [București], Editura Cartea românească, [1973], 528 p. (I), 480 p. (II); 11* — Misterul lui Edwin Drood, *Traducere, prefață și note de Nicolae Popescu, [București], Editura Cartea românească, 1970, 310 p.*

EDITURA ȘTIINȚIFICĂ ȘI ENCICLOPEDICĂ

* Adăugăm aici două surse documentare ce nu apar în note, dar a căror consultare ne-a fost de un real folos: *The new Encyclipaedia Britannica*, în 30 volums, Chicago, London, Toronto, Genève, Sydney, Tokyo, Manila, Seoul, William Benton, Publisher, 1943—1974, Helen Hemingway Benton, Publisher, 1973—1974, și cartea lui Christopher Hibbert, *London — The biography of a City*, London and Harlow, Longmans, Green and Co. Ltd., 1969.

„Opera lui Charles Dickens nu poate fi în nici un caz apreciată după roman. Opera lui trebuie întotdeauna să fie apreciată după personaje, adesea după episoade, dar niciodată după roman."

G. K. CHESTERTON

I

Schiţe — povestiri — legende

Începem această antologie — pe care cititorul o poate parcurge și pe sărite, și de-a-ndăratelea capitolelor, după cum îi va fi voia — cu o selecție din *Schițele lui Boz: Domnișoara Evans la „Vulturul"*, *Horatio Sparkins* și *Duelul din Marele Winglebury*. Schițele alese au meritul de a prefigura — prin mediul social explorat (mica burghezie), prin temele dezvoltate (afectarea emfatică, stupiditatea, snobismul) și prin tenta umoristică și satirică a intrigii — cîteva din direcțiile în care va evolua literatura lui Charles Dickens. Ele dezvăluie totodată înlesnirile condeiului dickensian în arta portretului, a caricaturii, a quiproquoului, priceperea de a conduce cu vioiciune scenică desfășurarea narațiunii, de a construi situații burlești sau grotești și de a struni cu virtuozitate de comediograf dialogul, aproape întotdeauna sugestiv, caracterizant.

DOMNIȘOARA EVANS LA „VULTURUL"

Domnul Samuel Wilkins era dulgher, un meșter dulgher mic de stat, hotărît lucru sub înălțimea mijlocie, aproape ca un pitic, poate. Avea o față rotundă și radioasă, părul răsucit atent la coada fiecărui ochi, formînd un fel de semicîrlionți, cunoscuți de obicei drept „vino-ncoa". Cîștiga prea deajuns pentru nevoile lui, între optsprezece șilingi [1] și o liră și cinci șilingi săptămînal — apucături ireproșabile, îmbrăcămintea de sărbătoare, fără cusur. Nu mai încape vorbă, Samuel Wilkins, cu asemenea calități, a fost privit favorabil de sexul opus; cîte femei nu s-au lăsat vrăjite de însușiri mult mai puțin substanțiale! Samuel însă rămînea surd la lingușirile lor, pînă ce, la urmă, a pus ochii pe o făptură pentru care din clipa aceea a simțit că soarta i-a hotărît calea. A venit și a învins — a cerut în căsătorie și a fost acceptat, a iubit și a fost iubit. Domnul Wilkins „s-a ținut" cu Jemima Evans.

Domnișoara Evans (sau Ivins, spre a adopta pronunțarea cea mai *en vogue* [2] în cercul ei de cunoștințe) se apucase din fragedă

[1] *Șiling (engl. Shilling)* — monedă divizionară engleză, egală cu a douăzecea parte dintr-o liră sterlină — principala unitate monetară engleză. Vezi, în ediția de față și p. 215, nota 89.

[2] *En vogue* (fr.) — la modă.

tinerețe de o treabă folositoare, să facă șireturi de încălțăminte, la care mai apoi a adăugat ocupația de a confecționa pălării de paie pentru femei. Împreună cu maică-sa și două surori a alcătuit un cvartet armonios în cartierul cel mai retras din Camden Town [3]. Aici s-a prezentat domnul Wilkins, într-o luni după-amiază, în costumul lui cel mai bun, cu o față și mai radioasă și cu o vestă și mai deschisă decît apăruse vreodată pînă atunci. Familia tocmai se pregătea să ia ceaiul, și s-au bucurat cu toții văzîndu-l. Un mic zaiafet : două uncii de fructe de vreo șapte șilingi și șase *pence* [4] și vreo sută de grame trufandale ; domnul Wilkins a adus cam jumătate kilogram de crevete, strînse frumos într-o batistă curată, albastră cu picățele albe, spre a da savoare mîncării și a intra pe sub pielea doamnei Ivins. Jamima, în odaia de sus, „se gătea", așa că domnul Samuel Wilkins luă loc și discută despre economia internă cu doamna Ivins, în care timp domnișoarele Ivins cele mai tinere vîrau bucăți de hîrtie de împachetat aprinsă între gratiile de sub ceainic, ca să fiarbă apa pentru ceai.

— Mă bătea gîndu', rosti domnul Samuel Wilkins cînd conversația se întrerupse, mă bătea gîndu' s-o duc pe J'mima la „Vulturu" deseară.

— Vai de mine ! exclamă doamna Ivins.

— Vai, ce frumos ! glăsui domnișoara Ivins, mezina.

— Ptii, pe cuvînt ! adăugă domnișoara Ivins, cea mijlocie.

— Spune-i J'mimei să se-mbrace în rochia albă de muslin, Tilly, țipă doamna Ivins, cu grijă de mamă.

Puțin mai apoi își făcu apariția J'mima în persoană, într-o rochie albă de muslin bine strînsă în talie, cu un șal roșu, prins în falduri bogate, pălărie albă de paie tivită cu panglică roșie, un colier micuț, o pereche de brățări mari, pantofi danezi din satin și ciorapi filați, mănuși albe din bumbac și în mînă cu o batistă din chembrică, frumos împăturită — foarte elegantă, în totul, ca o adevărată cucoană.

Au plecat, domnișoara J'mima Ivins, domnul Samuel Wilkins, cu bastonul lui la capăt cu măciulie aurită, spre admirația și invidia străzii în general și spre marea satisfacție a doamnei Ivins și a celor două domnișoare Ivins mai tinere, în particular. N-au apucat să cotească pe șoseaua Pancras, cînd colo de cine se lovește domnișoara J'mima Ivins, din cea mai fericită întîmplare de pe lume ? De o fată pe care o cunoștea, împreună cu băiatul ei !

[3] *Camden Town* — cartier situat în nordul Londrei, populat de oameni nevoiași, în care a locuit, în copilărie, și Charles Dickens. Vezi infra, p. 680.

[4] *Pence* (pluralul substantivului engl. *penny)* — monedă divizionară, egală cu a douăsprezecea parte dintr-un șiling. Vezi și infra, p. 215, nota 89.

Ce straniu se mai brodesc uneori lucrurile !... De fapt şi ei se duceau la „Vulturul". Domnul Samuel Wilkins a fost aşadar prezentat tînărului prieten al [prietenei] domnişoarei J'mima Ivins ; au pornit împreună, au vorbit, au rîs, s-au ţinut de giumbuşlucuri, iar cînd au ajuns la Pentonville, prietenul ar fi vrut ca doamnele să intre la „Coroana" ca să guste nişte *shrub* [5] ; acestea, după ce s-au ruşinat şi au chicotit o mulţime, ascunzîndu-şi faţa în batistele frumos lucrate, au încuviinţat să meargă. După ce au gustat o dată, li s-a deschis lesne pofta să guste iarăşi — s-au aşezat aşadar în grădină, tot gustînd *shrub* şi privind omnibuzele, alternativ, pînă ce s-a făcut timpul să plece la „Vulturul" ; au pornit-o din nou, mergînd foarte iute de teamă să nu piardă începutul concertului din Rotunda.

— Ce minunat ! au exclamat într-un glas domnişoara J'mima Ivins şi prietena domnişoarei J'mima Ivins, intrînd pe poartă şi pătrunzînd în grădină. Aleile erau frumos acoperite cu pietriş, peste tot numai verdeaţă, iar separeurile unde se serveau răcoritoare, pictate şi împodobite ca nişte tabachere pentru prizat tabac, fel de fel de lămpi împrăştiind lumina lor bogată peste capetele celor prezenţi, locul de dans proaspăt dat cu cretă pentru picioarele consumatorilor ; o orchestră de mauri cînta la un capăt al grădinii, acoperind sunetele emise de o orchestră militară de la celălalt capăt. Chelnerii treceau iute încoace şi încolo ducînd pahare de *negus* [6] sau coniac şi apă, sticle de bere blondă, sticle de bere neagră ; într-un loc se consuma bere de ghimber [7], în altă parte se consumau discuţii hazlii — lumea se îmbulzea la intrarea în Rotunda, pe scurt, întreaga scenă era, după cum remarcă domnişoara J'mima Ivins — însufleţită de noutate, sau de *shrub,* sau şi de una şi de alta —, „într-o fierbere ameţitoare !"

Cît despre sala de concert, nimic pe lume nu putea fi nici pe jumătate atît de splendid. Orchestra, cu instrumentele lustruite, era numai strălucire de aur şi oglinzi — şi ce armoniu ! Tînărul venit împreună cu prietena domnişoarei J'mima Ivins spuse în şoaptă că a costat „patru sute de lire", iar domnul Samuel Wilkins îi ţinu isonul zicînd că „aşa e" — părere cu care domnişoarele au fost întru totul de acord. Lumea stătea buluc pe nişte bănci înalte, în cerc, bînd şi mîncînd cum nu se putea mai în tihnă. Tocmai

[5] *Shrub* — băutură englezească, preparată din alcool, suc de lămîie, zmeură şi stafide.

[6] *Negus* — băutură englezească, preparată din vin de Porto sau de Xeres, apă fierbinte îndulcită şi mirodenii.

[7] *Bere de ghimber* — bere aromatizată cu ulei extras din rizomul plantei tropicale ghimber sau ghimbir *(Zingiber officinale).*

înainte să fi început concertul, domnul Samuel Wilkins comandă două pahare de rom și apă, „dar caldă"... și două felii de lămîie pentru el și pentru tînăr, precum și „jumate de vin alb de Xeres pentru domnișoarele și niște biscuiți cu susan". S-ar fi simțit la largul lor și în tihnă dacă un străin cu favoriți mari nu s-ar fi *zgîit* mereu la domnișoara J'mima Ivins, și alt domn cu o vestă cadrilată n-ar fi *făcut* cu ochiul spre prietena domnișoarei J'mima Ivins — la care tînărul venit cu prietena domnișoarei J'mima Ivins dădea semne că avea „capsa pusă", și începu să murmure ceva despre „empertinența unora" și „firfizonii naibii", exprimîndu-și, în cuvinte piezișe, intenția de a „arde una la scăfîrlie cuiva" ; la care a fost prevenit și mai răspicat de amîndouă domnișoarele, amenințîndu-l că pleacă numaidecît dacă mai scotea o vorbă.

Concertul începu — uvertura la armoniu.

— Ce sublim ! exclamă domnișoara J'mima Ivins, uitîndu-se, poate, fără să-și dea seama, la domnul cu favoriți. Domnul Samuel Wilkins, care tot bolborosea ceva de unul singur, de parcă ar fi ținut o cuvîntare oficială măciuliei aurite de la baston, răsuflă adînc, poate a răzbunare — dar nu spuse nimic.

— Să mai cînte *Soldatul istovit,* rosti domnișoara Zi-i-pe-nume în satin alb.

— Bis ! strigă prietena domnișoarei J'mima Ivins.

— Bis ! zbieră domnul în vestă ecosez numaidecît, bătînd în masă cu o sticlă de bere.

Tînărul de lîngă prietena domnișoarei J'mima Ivins îl fulgeră din ochi pe domnul în vestă, măsurîndu-l din cap pînă-n picioare, apoi aruncă o privire plină de dispreț și nedumerire către domnul Samuel Wilkins. Un cîntec hazliu, cu acompaniament la armoniu. Domnișoara J'mima Ivins se prăpădește de rîs — la fel și domnul cu favoriți. Tot ce făceau domnișoarele făcea și domnul în vestă ecosez și cel cu favoriți, chipurile să arate unitatea de simțăminte și înrudirea sufletească dintre ei. Domnișoara J'mima Ivins și prietena domnișoarei J'mima Ivins erau din ce în ce mai vioaie și mai vorbărețe, în vreme ce domnul Samuel Wilkins și prietenul prietenei domnișoarei J'mima Ivins, din ce în ce mai morocănoși și mai tăcuți, invers proporțional.

Ei, dacă istoria se isprăvea aici, mica adunare și-ar fi recăpătat imediat seninătatea de la început, dar domnul Samuel Wilkins și prietenul său s-au apucat să arunce priviri pline de sfidare către cel în vestă ecosez și spre cel cu favoriți. Cel în vestă ecosez și cel cu favoriți, ca să dovedească ce puțin le pasă de privirile amintite, aruncau ocheade de admirație sporită spre domnișoara J'mima Ivins și prietena ei. Concertul de vodeviluri luînd sfîrșit, s-au ri-

dicat să se plimbe prin grădină, la fel și cel în vestă ecosez și cel cu favoriți. Făceau diverse observații măgulitoare la adresa gleznelor domnișoarei J'mima Ivins și ale prietenei sale, pe un ton tare. Pînă la urmă, nu s-au mulțumit cu atitudinea lor scandaloasă, ci au ajuns pînă acolo încît să invite la dans pe domnișoara J'mima Ivins și pe prietena domnișoarei Ivins, fără să țină seamă de domnul Samuel Wilkins și de prietenul prietenei domnișoarei J'mima Ivins, de parcă ei ar fi fost nimeni !

— Da' ce-ți închipui, derbedeule ! exclamă domnul Samuel Wilkins, strîngînd zdravăn în mîna dreaptă bastonul cu măciulie auriță.

— Ce te-a apucat, măi stîrpitură ? răspunse cel cu favoriți.

— Cum de-ndrăznești să mă insulți pe mine și pe prietenul meu ? întrebă tînărul prietenei.

— Naiba să vă ia pe tine și pe prietenul tău ! replică cel în vestă ecosez.

— Ia stai puțin ! strigă domnul Samuel Wilkins.

Măciulia de metal a bastonului se văzu o clipă, apoi lumina diferitelor lămpi străluci puternic pe ea de parcă ar fi zburat în aer, cu baston cu tot.

— Dă-i ! strigă cel în vestă ecosez.

— Poliția ! țipară domnișoarele.

Cavalerul domnișoarei J'mima Ivins și tînărul prietenei ei zăceau gîfîind pe prundiș, iar cel cu vesta și perciunatul nu mai erau nicăieri de văzut.

Pe domnișoara J'mima Ivins și pe prietena sa, conștiente că tărăboiul fusese în mare măsură din pricina lor, desigur că le-au apucat pandaliile numaidecît — se socoteau femeile cele mai ultragiate, exclamînd în bîiguieli incoerente că au fost urmărite... urmărite cu intenții rele... Oh ! să ajungă să trăiască asemenea ceas... și așa mai departe — de fiecare dată cînd deschideau ochii și vedeau pe sărmanii și micuții lor admiratori le apuca din nou deznădejdea. Au fost duse la locuințele respective cu o birjă, într-o stare de insensibilitate... un amestec de *shrub*, vin de Xereș și emoție. [8]

HORATIO SPARKINS

— Crede-mă, scumpul meu, s-a ocupat numai și numai de Teresa la balul de ieri noapte, spuse doamna Malderton, adresîndu-se soțului ei, care, după oboseala din ziua aceea de la serviciu,

[8] Apud : Charles Dickens, *Schițele lui Boz*, ed. cit., p. 212—217.

stătea cu o batistă pe cap, cu picioarele în cenușar, sorbindu-și vinul de Porto... s-a ocupat numai și numai de ea... și repet, s-ar cuveni să-l încurajăm cu orice chip. Trebuie să-l invităm negreșit aici, la masă.

— Pe cine ? întrebă domnul Malderton.

— Păi, știi, dragul meu, la cine mă refer... tînărul cu favoriți negri și cravată albă, care tocmai a plecat de la serata noastră și cel despre care toate fetele vorbesc. Tînărul... vai de mine ! cum îl cheamă ?... Marianne, cum îl cheamă ? o întrebă doamna Malderton pe cea mai mică dintre fiicele ei — fire sentimentală —, ocupată cu împletitul unei pungi.

— Domnul Horatio Sparkins, mămico, răspunse *miss* Marianne, cu un oftat.

— A, da, așa e ! Horatio Sparkins... repetă doamna Malderton. Zău, tînărul cel mai *gentleman* din cîți am întîlnit vreodată. Mai ales în fracul pe care-l purta aseară, semăna cu... cu...

— Cu prințul Leopold [9], mămico... atît de nobil... de sensibil ! interveni Marianne cu înflăcărată admirație.

— N-ar trebui să uiți, dragul meu, reluă doamna Malderton, că Teresa are acum douăzeci și opt de ani, și că într-adevăr ar fi cazul să se facă ceva.

Miss Teresa Malderton era o fată foarte scundă, cam grăsună, rumenă în obraji, o fire veselă, dar încă nelogodită, deși, la drept vorbind, totul se trăgea din faptul că nici un tînăr nu se lipea de ea. Degeaba a flirtat vreo zece ani, degeaba domnul și doamna Malderton aveau numeroase cunoștințe printre tinerii burlaci, pretendenți la însurătoare, din Camberwell [10] și chiar din Wandsworth [11] și Brixton [12] ; să nu mai vorbim de cei care mai „picau" de la oraș. Domnișoara Malderton era la fel de bine cunoscută ca leul din vîrful palatului Northumberland [13] și cu aceleași șanse de a fi „răpită".

[9] „Prințul Leopold" este George-Frederick-Leopold, prinț de Saxa-Coburg (1790—1865). Ofițer în armata rusă, participă la ocuparea Parisului, după înfrîngerea lui Napoleon (1814). În 1816 se căsătorește cu prințesa Charlotte, primul născut al viitorului rege al Angliei, George al IV-lea, deci prezumtivă succesoare a tatălui său la tronul Marii Britanii. După moartea prințesei Charlotte (1817), rămîne la curtea regală britanică pînă în anul 1831 cînd este proclamat rege al Belgiei.

[10] *Camberwell* — în secolul al XIX-lea, mică localitate rurală în apropiere de Londra.

[11] *Wandsworth* — în prima jumătate a secolului al XIX-lea, mică localitate rurală în apropiere de Londra.

[12] *Brixton* — în prima jumătate a secolului al XIX-lea, localitate rurală în apropiere de Londra.

[13] „Leul din vîrful palatului Northumberland" este un motiv decorativ, cu semnificație heraldică, figurat în vîrful cupolei de pe reședința vechii familii aristo-

— Sînt sigură că ți-ar plăcea, continuă doamna Malderton, e atît de manierat.

— Și de deștept ! se amestecă domnișoara Marianne.

— Ce exprimare cursivă are ! adăugă *miss* Teresa.

— Îți poartă mult respect, dragul meu, spuse doamna Malderton soțului ei.

Domnul Malderton tuși și se uită la foc.

— Da, sînt convinsă că-i place tovărășia tatii, zise domnișoara Marianne.

— Fără doar și poate, sublinie *miss* Teresa.

— Zău, mi-a spus-o în mod confidențial, mărturisi doamna Malderton.

— Da, da, făcu domnul Malderton, flatat întrucîtva, am să-l întîlnesc mîine, poate că voi sta de vorbă cu el. Dragă, știe, sper, că locuim la Oak Lodge, în Camberwell ?

— Firește... și că ai o trăsură cu un cal.

— Aranjez eu lucrurile, spuse domnul Malderton, cocoloșindu-se ca să tragă un pui de somn. Aranjez eu lucrurile...

Domnul Malderton era un om a cărui viață se desfășura între Banca Lloyd, Bursă și Banca Indiei. Cîteva speculații de Bursă fericite îl ridicaseră de la o stare mediocră și de relativă sărăcie, la o situație înfloritoare. Cum de obicei se întîmplă în asemenea cazuri, pe măsură ce mijloacele materiale sporeau, grozav își mai dădeau ifose, atît el cît și familia ; aveau apucături mondene, făceau pe oamenii de gust și multe alte năzbîtii, imitîndu-i pe „cei mai bine" din preajma lor și mimînd cuvenita oroare, fără echivoc, pentru tot ce putea fi, eventual, considerat inferior. Era ospitalier cu ostentație, dogmatic din ignoranță și ros de viermele vanității. Egoismul și predilecția sa de a se afișa l-au îndemnat să aibă casă deschisă ; comoditatea, gustul pentru lucrurile bune din viață i-au asigurat oaspeți berechet. Îi plăcea să aibă la masă oameni cultivați, sau ceea ce socotea el ca atare, deoarece conversația era mare lucru — nu se putea împăca însă cu „deștepții", cum îi numea el. Se purta astfel pesemne din considerație pentru cei doi fii ai lui, care în această privință nu dădeau prea stimaților lor părinți nici un fel de bătaie de cap. Cei din familie se ambiționau să-și facă relații, cunoștințe în sferele superioare ale societății către care și ei năzuiau să ajungă. Una din urmările necesare ale acestei dorințe, adăugată la completa ignorare a lumii dincolo de cercul lor

cratice a ducilor de Northumberland, reședință cunoscută și sub numele de „Lyon House", construită în secolul al XVI-lea și renovată la jumătatea secolului al XVIII-lea de arhitectul Robert Adam (1728—1792).

restrîns, era că oricine dovedea afinităţi cu oameni cu rang şi titlu avea calea deschisă la masa din Oak Lodge, Camberwell.

Ivirea domnului Horatio Sparkins la bal stîrnise nu puţină surprindere şi curiozitate printre frecventatorii obişnuiţi.

— Cine să fie ?...

El stătea retras şi în aparenţă melancolic.

— Să fie vreun funcţionar de stat ?...

— Prea dansează bine.

— Avocat ?

— Spune că n-a fost chemat la bară. Foloseşte cuvinte foarte alese şi-i merge gura...

— Să fie cumva un străin cu vază venit în Anglia anume spre a descrie ţara, cu datinile şi obiceiurile ei, şi care frecventează balurile şi dineurile publice în scopul de a face cunoştinţă cu lumea bună, cu manierele elegante şi rafinamentul englezesc ? [14]

— Nu, n-are accent străin.

— Nu cumva e medic, sau colaborator pe la reviste, scriitor de romane la modă, ori artist ?

Nuu... pentru fiecare din aceste presupuneri existau obiecţiuni serioase.

— Atunci, spuneau toţi, trebuie să fie *cineva*.

„Eu cred, reflecta domnul Malderton în sinea lui, că ne acordă atîta atenţie fiindcă îşi dă seama de superioritatea noastră."

Seara următoare conversaţiei pe care tocmai am relatat-o, era bal. La ora nouă precis poruncise ca trăsura să fie trasă la scară, la locuinţa din Oak Lodge. Domnişoarele Malderton erau îmbrăcate în rochii de satin azuriu, împodobite cu flori artificiale, iar doamna Malderton (femeie puţintel cam grasă), aşişderi, părea ca sora lor mai mare, la pătrat. Domnul Frederick Malderton, feciorul cel mai vîrstnic, în haine de gală, arăta ca un foarte *beau idéal* [15] al chelnerului sadea, iar domnul Thomas Malderton, mezinul, cu cravata lui albă, fracul albastru, nasturii lucioşi şi panglica roşie de la ceas, semăna leit cu George Barnwell [16], acel tînăr interesant dar prea impetuos. Toţi cei de faţă, bărbaţi şi femei, îşi puseseră în

[14] Această întrebare ironică este embrionul temei satirice a „podsnapismului", dezvoltată de Dickens în romanul *Prietenul nostru comun* (vezi, în ediţia de faţă, p. 377 sq.), după cum imaginea domnului Frederick Malderton este, în parte, schiţa de portret caracterologic a personajului John Podsnap.

[15] *Beau idéal* — tip ideal, perfect (fr.).

[16] *George Barnwell* — personajul principal al tragediei *The History of George Barnwell, or London Merchant (Istoria lui George Barnwell, sau Negustătorul londonez* (1731), de George Lillo (1693—1739), un tînăr ucenic care, îndrăgostit de o curtezană, îşi jefuieşte patronul şi îşi omoară unchiul.

gînd să cultive cunoştinţa cu domnul Horatio Sparkins. *Miss* Teresa, firește, era amabilă şi nostimă ca orice fată de douăzeci şi opt de ani în căutarea unui soţ. Doamna Malderton era numai zîmbet şi graţie. Domnişoara Marianne îl rugă stăruitor să-i scrie cîteva versuri în albumul ei. Domnul Malderton îl oblădui pe marele necunoscut, poftindu-l la masă. Tom vru să se încredinţeze de întinderea culturii lui în subiecte interesante precum tutunul de prizat şi ţigările de foi. Chiar şi domnul Frederick Malderton însuşi, autoritatea familiei în materie de gust, veşminte şi mondenităţi, cu locuinţă personală în oraş, cu permanent de intrare la teatrul „Covent Garden [17], şi care totdeauna se îmbrăca după moda zilei, care călătorea pe Tamisa de două ori săptămînal în timpul sezonului, care acum avea o prietenă intimă, care odată cunoscuse un *gentleman* ce trăise cîndva în Albany [18] — pînă şi el ajunsese la concluzia că domnul Horatio Sparkins era un om al naibii de bine, şi că îi va face onoarea de a-l provoca la o partidă de biliard.

Primul personaj pe care ochiul grijuliu al familiei îl întîlni la intrarea în sala balului a fost interesantul Horatio, cu părul dat de pe frunte, ochii în tavan, proptit pe unul din scaune într-o atitudine contemplativă.

— Iată-l, dragul meu, îi şopti doamna Malderton domnului Malderton.

— Parc-ar fi lordul Byron ! [19] murmură *miss* Teresa.

— Sau Montgomery [20] spuse în şoaptă *miss* Marianne.

— Ori portretul căpitanului Cook ! [21] sugeră Tom.

— Tom, nu fi prost ! spuse tatăl său, care îl mustra ori de cîte ori se ivea prilejul, poate de teamă să nu devină un „mucalit", ceea ce era cu totul inutil.

[17] *Teatrul „Covent Garden"* — vechi teatru londonez, construit în 1732 ; distrus de un incendiu în 1808, a fost reclădit, în 1809, după planurile arhitectului *sir* Sydney Smirke (1781—1867). Între 1856 şi 1858, pe locul fostului „Covent Garden Theatre", a fost construită, după planurile arhitectului Edward M. Barry (1830—1880) monumentala clădire a operei din Londra („Royal Opera House").

[18] *Albany* — ansamblu arhitectural, construit, la începutul secolului al XIX-lea, în centrul Londrei şi locuit, pe vremea lui Dickens, de „înalta societate" londoneză.

[19] *Byron, Gheorge Gordon, lord~* — (1788—1824) — poet romantic englez, creator al unui prototip de erou literar caracterizat prin impetuozitate, pasiuni sfîşietoare şi un acut sentiment al eului.

[20] Aluzie, probabil, la poetul englez *James Montgomery* (1171—1854) autor al poemelor descriptive *The Wanderer of Switzerland (Hoinar prin Elveţia)* (1806), *Greenland* (1819) şi *The Pelican Island (Insula pelicanului)* (1826).

[21] *James Cook* (1728—1779) — celebru navigator şi explorator britanic, care, între anii 1768 şi 1779, a înconjurat de trei ori Pămîntul, făcînd numeroase descoperiri geografice.

Elegantul Sparkins rămase în această ipostază cu un efect admirabil, pînă ce familia străbătu încăperea. Apoi veni în întîmpinarea lor, părînd surprins și încîntat, în mod cît se poate de firesc. Se adresă doamnei Malderton pe tonul cel mai cordial, o salută pe domnișoară într-un chip din cale afară de fermecător, se înclină și dădu mîna cu domnul Malderton, cu o doză de respect ajungînd pînă aproape de venerație și răspunse la salutul celor doi tineri, jumătate măgulit, jumătate ocrotitor, fapt care îi convinse pe deplin că trebuie să fie un personaj important și în același timp îndatoritor.

— *Miss* Malderton, spuse Horatio după salutul de rigoare, înclinîndu-se pînă la pămînt, mi-aș putea îngădui să nutresc nădejdea că îmi veți permite să am plăcerea...

— Nu *cred* c-am acordat nimănui dansul, zise domnișoara Teresa, cu o nepăsare groaznic de afectată — dar, zău... așa de multe...

Horatio părea abătut rău detot.

— Aș fi fericită, rosti, fandosindu-se, Teresa, în cele din urmă.

Chipul lui Horatio strălucea ca o pălărie veche pe o ploaie torențială.

— Un tînăr foarte binecrescut, hotărît lucru ! exclamă domnul Malderton flatat, cînd lingușitorul Sparkins și partenera lui se alăturau în cadrilul care tocmai se înjgheba.

— Ce fel remarcabil de a vorbi, spuse domnul Frederick.

— Da, este un băiat și jumătate, se amestecă Tom, care trebuia să spună totdeauna ceva... vorbește întocmai ca un vînzător la licitație.

— Tom ! i se adresă tatăl său, grav, parcă ți-am mai spus o dată să nu fii neghiob.

Tom arăta ca un cocoș plouat.

— Ce încîntător ! se adresă interesantul Horatio partenerei sale, plimbîndu-se prin încăpere, cînd muzica încetă. Ce încîntător, ce reconfortant trebuie să fie, retrăgîndu-te departe de norii învolburați, de vicisitudinile, de necazurile vieții, chiar și numai pentru cîteva clipe trecătoare, să petreci acele clipe, fie ele oricît de efemere și futile, în compania fermecătoare și binecuvîntată a unei persoane... a cărei încruntare ar însemna pentru tine moartea, răceala ei — nebunia, minciuna ei — ruina, fidelitatea-i — raiul pe pămînt, iar împărtășirea afecțiunii ei — cea mai luminoasă și mai scumpă răsplată pe care cerul ar pogorî-o asupra cuiva.

„Ce simțire ! Ce sentimente !“ gîndi *miss* Teresa, rezemîndu-se mai abitir de brațul tovarășului ei.

— Dar destul... destul! reluă elegantul Sparkins, cu un aer teatral. Ce-am spus? Ce am... eu... eu... de-a face cu astfel de sentimente! *Miss* Malderton... aici se opri brusc... pot nădăjdui că pot să vă ofer umilul tribut...

— Firește, domnule Sparkins, replică Teresa fermecată, îmbujorîndu-se la față într-o dulce ameteală, dar trebuie să-i spun tatii. Niciodată n-aș putea, fără încuviințarea lui, să mă aventurez să...

— Sigur n-are să se împotrivească...

— Oo, ba da, zău, zău, nu-l cunoști! îl întrerupse *miss* Teresa, știind foarte bine că n-avea de ce să se teamă, dar vrînd să facă această întrevedere aidoma unei scene dintr-un roman plin de romantism.

— Nu poate să se împotrivească dacă v-aș oferi un pahar cu *negus*, rosti adorabilul Sparkins, puțin nedumerit.

„Asta-i tot? se gîndi Teresa dezamăgită. „Cît tărăboi pentru un fleac de nimic!"

— Mi-ar face cea mai mare plăcere, domnule, să te poftesc la noi la Oak Lodge, Camberwell, duminica viitoare, la ora cinci, dacă nu ai alt program, spuse domnul Malderton, către sfîrșitul serii, stînd de vorbă, el și fiii lui, cu domnul Horatio Sparkins.

Horatio se înclină în semn că luase notă și acceptă invitația măgulitoare.

— Trebuie să mărturisesc, continuă tatăl, oferind tabachera cu tutun de prizat proaspetei sale cunoștințe, că nu apreciez aceste baluri nici pe departe atît cît confortul... aș spune mai degrabă luxul... de la Oak Lodge. Nu prea au haz pentru un om în vîrstă, ca mine.

— Și, în definitiv, domnule, ce e omul? rosti, filozofînd, Sparkins. Zic, ce e omul?

— Aa, adevărat! îi ținu isonul domnul Malderton, foarte adevărat!

— Știm că trăim, că respirăm, continuă Horatio, că avem nevoi, nădejdi, dorințe, pofte...

— Firește, interveni domnul Frederick Malderton, vrînd să pară profund.

— După cum spuneam, știm că existăm, reluă Horatio, pe un ton răspicat, dar asta-i tot; aici se oprește cunoașterea noastră, aici este punctul culminant al științei noastre, aici e sfîrșitul sfîrșitului. Ce știm noi mai mult?

— Nimic, replică Frederick, cel care mai bine ca oricine putea răspunde în această privință.

Tom era cît pe-aci să spună ceva, dar, din fericire pentru reputaţia lui, întîlni privirea mînioasă a tatălui său şi se dezumflă ca un cioflingar prins cu o găinărie.

— Pe cuvîntul meu, observă domnul Malderton senior, în trăsură, în drum spre casă, domnul Sparkins e un tînăr minunat. E tobă de carte!... Este nemaipomenit cîte lucruri ştie! Şi ce splendid se exprimă!

— Eu cred că trebuie să fie *cineva* deghizat, spuse domnişoara Marianne. Ce romantism fermecător!

— Vorbeşte foarte tare şi frumos, observă timid Tom, dar nu prea înţeleg ce vrea să spună.

— Încep să fiu foarte îngrijorat. Tom, în ce priveşte *puterea* ta de înţelegere a lucrurilor, spuse tatăl, care, desigur, se înţelepţise substanţial în urma conversaţiei cu domnul Horatio Sparkins.

— Mi se pare, Tom, că te-ai făcut de rîs rău detot în seara asta, spuse *miss* Teresa.

— Nici vorbă! strigară cu toţii — şi sărmanul Tom se făcu mic detot.

În noaptea aceea domnul şi doamna Malderton au avut o discuţie îndelungată asupra proiectelor de viitor în legătură cu fetele lor. *Miss* Teresa s-a dus la culcare gîndindu-se dacă, în cazul în care urma să se mărite cu un titlu nobiliar, mai putea încuraja vizitele actualelor ei prietene. A visat toată noaptea numai nobili deghizaţi, lume multă, pene de struţ, beteală de mireasă şi pe Horatio Sparkins.

Duminică dimineaţă au fost tot soiul de pronosticuri despre mijlocul de transport pe care multaşteptatul Horatio avea să-l folosească. O fi avînd o cabrioletă?... Sau poate va veni călare?... Sau se va sluji de diligenţă? Acestea şi alte asemenea presupuneri de egală însemnătate au stăpînit atenţia doamnei Malderton şi a fiicelor ei de-a lungul întregii dimineţi, după biserică.

— Pe onoarea mea, e cît se poate de supărător că necioplitul acela de frate-tău s-a invitat singur la masă, spuse domnul Malderton soţiei sale. Din pricină că vine domnul Sparkins, am renunţat anume să mai chem pe altcineva în afară de Flamwell. Cînd mă gîndesc la fratele tău... auzi, negustor... insuportabil! Eu ţi-o spun dinainte, n-am să pomenesc nimic de prăvălia lui faţă de noul nostru oaspete... nu, nici pentru un milion! Dacă ar avea bunul-simţ să ascundă pacostea asta care e pentru familie, aş mai zice şi eu, dar cînd colo e atît de mîndru de meseria lui păcătoasă, încît are să vînture faţă de toată lumea cu ce se ocupă.

Domnul Jacob Barton, insul la care se referea, era o namilă de băcan — un necioplit, fără pic de bun-simţ, încît nu se da în

lături să se bată cu pumnii în piept spunînd că „el a făcut banii, nu banii l-au făcut pe el, cine nu știe să afle acum".

— Ah, Flamwell, dragul meu prieten, ce mai faci ? spuse domnul Malderton, cînd intră în odaie un omuleț gălăgios, cu ochelari verzi. Ai primit biletul meu ?

— Da, l-am primit, și de aceea iată-mă aici.

— Nu cumva ai auzit de un anume domn Sparkins ? Tu cunoști pe toată lumea.

Domnul Flamwell era unul din acei *gentlemeni*, întîlniți uneori în societate, care pretind și le merge vestea că știu pe toată lumea, dar în realitate nu cunosc pe nimeni. La Maldertoni, unde orice istorie despre lumea bună era ascultată cu urechile ciulite, trecea drept favoritul casei, și, știind cu cine are de-a face, se avînta în a pretinde că el cunoaște pe cine vrei și pe cine nu vrei. Avea felul lui de a spune minciunile cele mai gogonate, în paranteze și cu un aer puțin jenat, ca și cum s-ar fi temut să nu fie cumva socotit un om care păstra totul numai pentru sine.

— Păi, după nume nu-l cunosc, replică Flamwell, pe un ton scăzut, dîndu-și o imensă importanță. Am siguranța că-l știu, totuși... E înalt ?

— Mijlociu, spuse Teresa.

— Cu un nas cam micuț ?

— Nuu, se împotrivi Teresa dezamăgită, are un nas roman.

— Am spus un nas roman, nu-i așa ? întrebă Flamwell. E un tînăr elegant ?

— Oo, firește.

— Cu maniere remarcabil de îmbietoare ?

— Oo, da ! spuse toată familia într-un glas. Trebuie să-l știi.

— Da, îmi închipuiam că-l cunoști dacă e cineva, exclamă triumfător domnul Malderton. Cine crezi că este ?

— Păi, după descrierea voastră, rosti Flamwell, chibzuind și coborînd vocea pînă aproape de șoaptă, seamănă ca două picături de apă cu onorabilul Augustus Fitz-Edward Fitz-John Fitz-Osborne. E un tînăr foarte talentat, cam excentric. S-ar putea foarte bine să-și fi schimbat vremelnic numele pentru un motiv sau altul.

Inima Teresei bătea cu putere. Dacă e onorabilul Augustus Fitz-Edward Fitz-John Fitz-Osborne ! Un nume bun să fie caligrafiat pe două cărți de vizită lucioase, prinse împreună cu o panglicuță de satin albă ! Onorabila doamnă Augustus Fitz-Edward Fitz-John Fitz-Osborne ! Gîndul acesta o vrăjea.

— E cinci fără cinci, spuse domnul Malderton, uitîndu-se la ceas. Sper că n-are să ne dezamăgească.

— A venit ! exclamă *miss* Teresa, auzind bătînd de două ori în uşă.

Toţi căutau să pară — ca orice om cînd aşteaptă un oaspete anume — că nici nu bănuiau cine ar putea fi.

Uşa încăperii se deschise.

— Domnul Barton ! strigă servitorul.

— Unde dai şi unde crapă ! murmură Malderton. Aa, dragul meu, ce mai faci ? Ce mai nou ?

— Păi ce să mai fie, i-o întoarse băcanul, cu modul lui repezit de a fi. Na, nimic special. Nimic care să fi ajuns la urechile mele. Da' voi ce faceţi, fetelor, şi voi, băieţi ? Dom' Flamwell... bucuros că te văd.

— Vine domnul Sparkins ! strigă Tom, care privise tot timpul pe fereastră, pe un cal atît de negru !

Într-adevăr, Horatio era, nu mai încăpea îndoială, pe un cal mare negru, săltînd în şa ca un figurant de la teatrul „Astley". După o sumedenie de manevre în care îşi strunea calul, în fel şi chip, însoţite de sforăituri, cabrări, tropăit de copite, animalul consimţi să se oprească la vreo cîţiva paşi de poartă, unde domnul Sparkins descălecă, lăsîndu-l în grija rîndaşului de la grajd.

Ceremonialul prezentărilor a avut loc în modul cuvenit. Domnul Flamwell se uita la Horatio din dosul ochelarilor verzi cu un aer de o misterioasă importanţă, iar galantul Horatio o privea tăcut pe Teresa.

— Este onorabilul domn Augustus zi-i pe nume ? îl întrebă în şoaptă doamna Malderton pe Flamwell, în timp ce o însoţea spre sufragerie.

— Păi... nu... oricum, nu tocmai... replică marea autoritate... nu tocmai.

— Atunci *cine* este ?

— Sşş ! făcu Flamwell, dînd grav din cap ; voia să lase impresia că ştia foarte bine, dar un motiv sau altul îl împiedică să dezvăluie taina.

Poate că o fi fost vreun ministeriabil care căuta să fie la curent cu părerile oamenilor.

— Domnule Sparkins, spuse doamna Malderton încîntată, vă rog aşezaţi-vă între domnişoare. John, pune un scaun pentru domnul între *miss* Teresa şi *miss* Marianne.

Se adresă unui slujitor care în mod obişnuit lucra ca rîndaş în grajd şi totodată ca grădinar, dar acum, fiindcă se cerea negreşit să facă impresie bună asupra domnului Sparkins, fusese vîrît în nişte pantofi, la gît purta cravată albă, ferchezuit şi pieptănat ca să aducă a lacheu.

Masa a fost execelentă. Horatio a fost din cale-afară de atent cu *miss* Teresa, și toată lumea se simțea bine, în afară de domnul Malderton, care, știind de ce-i în stare cumnatul său, domnul Barton, trăia într-un fel de agonie, din acelea pe care le încearcă, după cum ne informează ziarele, vecinii, atunci cînd, să zicem, un băiat ce servește la o cîrciumă se spînzură în podul de fîn — fapt „cu mult mai lesne de închipuit decît de descris".

— Flamwell, ți-ai mai văzut recent amicul, pe *sir* Thomas Holand ? întrebă domnul Malderton, uitîndu-se cu coada ochiului la Horatio, ca să vadă ce efect va avea asupra lui faptul că menționa un nume atît de sus-pus.

— Păi, nu... în ultimul timp, nu. Alaltăieri m-am întîlnit cu lordul Gubbleton.

— Aa, cred că se simte foarte bine înălțimea-sa, rosti Malderton plin de solicitudine.

Nu știu dacă mai e nevoie să spun că pînă în clipa aceea nici nu auzise de existența unui asemenea personaj.

— Da, da... se simte foarte bine... într-adevăr, foarte bine. Ce băiat minunat ! L-am întîlnit prin centru și am stat o mulțime de vorbă cu el. Zău, sînt foarte intim cu omul ăsta. Nu știam cum să fac să pun capăt discuției care nu se mai termina, pentru că mă aflam în drum spre un bancher, putred de bogat, membru în Parlament, cu care, pot să spun, sînt destul de intim.

— Știu de cine vorbești, spuse gazda cu îngîmfare, de fapt cunoscînd chestiunea tot atît cît o cunoștea și Flamwell. Face afaceri pe picior mare.

Aici adusese vorba despre un subiect primejdios.

— Apropo de afaceri, interveni domnul Barton, aflat la mijlocul mesei. Un *gentleman* pe care-l cunoșteai, Malderton, ca pe un cal breaz înainte de a da chilipiru' ăla peste tine, a trecut ieri pe la prăvălia noastră, și...

— Barton, n-ai vrea să-mi dai niște cartofi ? îl întrerupse afurisitul de stăpîn al casei, nădăjduind să înăbușe povestea încă din față.

— Da' cum să nu ! rosti băcanul, fără să-și dea cîtuși de puțin seama de intenția cumnatului său... și mi-a spus cu de-amănuntul...

— Din cei *fărîmați*, dacă vrei, îl întrerupse iarăși Malderton, speriat de sfîrșitul povestirii și temîndu-se să nu repete cuvîntul „prăvălie".

— Ei, și după cum spuneam, zice... continuă preopinentul, după ce-i dădu cartofii... zice : „Cum merge treaba !" — „Ceac-pac".

zic eu în glumă... știi cum îs eu... nu banu' mă face pe mine, zic, ci eu pe el. Ha, ha, ha !

— Domnule Sparkins, rosti stăpînul casei, zadarnic străduindu-se să-și ascundă teama, un pahar de vin ?

— Cu cea mai mare plăcere, domnule.

— Mă bucur să te văd la noi.

— Mulțumesc.

— Vorbeam aseară, reluă stăpînul casei, adresîndu-se lui Horatio, din dorința de-a îndrepta firul conversației spre noua cunoștință și totodată nădăjduind ca în felul acesta să acopere bazaconiile băcanului... vorbeam aseară despre firea omului. Opiniile dumitale mi-au dat serios de gîndit.

— Și mie, spuse domnul Frederick.

Horatio înclină grațios din cap.

— Te-aș ruga să-mi spui, domnule Sparkins, ce părere ai de femei ? întrebă doamna Malderton.

Domnișoarele începuseră să chicotească.

— Bărbatul, răspunse Horatio, bărbatul, fie că s-ar afla pe cîmpiile strălucitoare, vesele, înflorite ale unui al doilea Rai, sau pe meleaguri mai sărace, pustii, aș spune banale, cu care sîntem siliți să ne acomodăm, în vremuri ca acestea ; bărbatul, oricare ar fi împrejurările, oriunde s-ar găsi... fie că se încovoaie de suflarea vînturilor năprasnice din zonele glaciale, ori că se perpelește sub razele unui soare vertical... bărbatul, fără femei, ar fi... singur.

— Sînt fericită, domnule Sparkins, că nutrești asemenea păreri onorabile, spuse doamna Malderton.

— Și eu, se alătură *miss* Teresa.

Horatio părea încîntat, iar domnișoara roși.

— Ei, acum, să vă spun și eu ce cred... începu domnul Barton.

— Știu ce vrei să spui, interveni Malderton, hotărît să nu-i mai dea rubedeniei lui altă ocazie, și nu sînt de acord cu tine.

— Ce ? întrebă mirat băcanul.

— Regret, Barton, că nu-s de părerea ta, spuse stăpînul casei, pe un ton fără echivoc, ca și cum ar fi combătut o poziție pe care celălalt ar fi dezvăluit-o, dar eu unul nu încuviințez ceea ce socot un punct de vedere monstruos.

— Dar voiam să spun...

— N-ai să mă poți convinge niciodată, se răsti Malderton cu îndărătnicie. Niciodată !

— Iar eu, zise domnul Frederick, înrîurit de atacul tatălui său, eu nu pot fi întru totul de acord cu părerile domnului Sparkins.

— Cum ! exclamă Horatio, care devenise mai abstract și mai elocvent, văzînd că parte feminină a familiei asculta în culmea

admirației... cum ! Nu este oare efectul consecința cauzei ? Cauza nu precede oare efectul ?

— Așa este ! sări Flamwell.

— Da, da ! se alătură domnul Malderton.

— Deoarece, dacă efectul este consecința cauzei, iar cauza precede efectul, mi-e teamă că te afli pe o poziție greșită, adăugă Horatio.

— Hotărît lucru, rosti panglicarul de Flamwell.

— Cel puțin, apreciezi aceasta drept o deducție justă și logică ? adăugă Sparkins pe un ton interogativ.

— Fără îndoială, încuviință din nou Flamwell. Asta lămurește problema.

— Da, s-ar putea, spuse domnul Frederick. Nu mi-am dat seama mai înainte.

— Eu unul nici acum nu-mi dau seama *ezact,* rosti băcanul, dar cred că-i bine așa.

— Ce minunat de inteligent este ! șopti doamna Malderton fiicelor ei, retrăgîndu-se în salon.

— Oo, e fermecător ! au exclamat într-un glas cele două tinere, și vorbește ca un oracol. Trebuie să fi văzut multe în viață.

Domnii, rămași singuri, făcură o pauză, gravi, copleșiți parcă de profunzimea discuției anterioare. Flamwell, hotărît să afle cine era de fapt domnul Horatio Sparkins, destrămă primul tăcerea.

— Scuzați, domnule, începu distinsul personaj, ați studiat dreptul presupun. Și eu m-am gîndit o dată la asta... zău, sînt destul de intim cu unele dintre cele mai mari somități din sînul acestei nobile profesiuni.

— N-nu ! se împotrivi Horatio, șovăind puțin, nu tocmai.

— Dar ați stat mult printre robe de mătase, sau greșesc cumva ? întrebă Flamwell, respectuos.

— Toată viața aproape, răspunse Sparkins.

Chestiunea era astfel destul de limpede în mintea domnului Flamwell. Tînărul domn avea să fie curînd „chemat la bară".

— Nu mi-ar plăcea să fiu avocat pledant, mărturisi Tom ; vorbea acum pentru prima dată, uitîndu-se jur-împrejurul mesei, doar-doar o găsi pe cineva care să-i ia în seamă observația.

Nu primi nici un răspuns.

— Nu mi-ar place să port perucă,[22] adăugă Tom, încumetîndu-se cu încă o remarcă.

[22] Cu aceste cuvinte, Tom repetă că nu i-ar plăcea să fie avocat, peruca făcînd parte, în vremea lui Dickens ca și azi, din ținuta de ceremonie judiciară a avocaților britanici. Vezi infra, p. 147, nota 38.

— Te rog, Tom, nu te face de rîs, zise tatăl său. Mai bine ascultă conversația și îmbogățește-ți cunoștințele, și nu mai fă astfel de observații absurde.

— Bine, tată, replică bietul Tom, care nu scosese o vorbă, de cînd ceruse încă o bucată de carne de vită, de pe la cinci și un sfert p.m., și acum era opt.

— Lasă, Tom, interveni unchiul lui binevoitor, nu-i nimic! *Eu* sînt de o părere cu tine. *Nu* mi-ar plăcea să port perucă, mai degrabă port șorț.

Domnul Malderton tuși cu violență. Domnul Barton reluă :

— ...pentru că dacă eu am făcut banii...

Tusea reîncepu cu înzecită violență și nu se potoli pînă cînd nenorocita pricină care o stîrnise, alarmîndu-se, uită complet ce voia să spună.

— Domnule Sparkins, rosti Flamwell, revenind la problemă, nu cumva cunoști pe domnul Delafontaine, din Bedford Square ?

— Am avut plăcerea de a schimba cărți de vizită cu el ; de atunci, ce-i drept, am avut prilejul să-i fac importante servicii, replică Horatio, roșind ușor, de bună seamă pentru că fusese nevoit să recunoască faptul de mai sus.

— Ești foarte norocos dacă ai avut prilejul să-l obligi pe acest mare om, spuse Flamwell cu un aer de adînc respect.

— Habar n-am cine e, îi șopti domnului Malderton, confidențial, mergînd în urma lui Horatio spre salon. Totuși este limpede ca bună ziua că face parte din magistratură, e cineva de mare importanță și cu relații foarte sus-puse.

— Desigur, desigur, spuse tovarășul său.

Restul serii trecu foarte plăcut. Domnul Malderton, scăpat de temerile sale — pentru că domnul Barton căzuse într-un somn adînc —, era grozav de vorbăreț și de amabil. *Miss* Teresa cînta *Căderea Parisului,* cînd domnul Sparkins declară într-un chip foarte ferm — amîndoi, împreună cu domnul Frederick, atacaseră o mulțime de melodii și triouri — că a făcut plăcuta descoperire că vocile lor se armonizau frumos. La drept vorbind, deși toți trei au cîntat vocea întîi, iar Horatio, pe lîngă neînsemnatul handicap că nu avea ureche muzicală, nu se pricepea deloc să citească notele, totuși au petrecut timpul foarte agreabil. Abia după douăsprezece domnul Sparkins a poruncit să i se înșeueze bidiviul, care aducea ca înfățișare cu caii de dric — poruncă ce a fost îndeplinită doar după înțelegerea ca duminica următoare să repete vizita.

— Dar poate că domnul Sparkins va voi să meargă cu noi mîine seară ? propuse domnul Malderton.

Domnul Malderton are de gînd să-şi ducă fetele la un spectacol de pantomimă.

Domnul Sparkins se înclină şi făgădui că se vor întîlni mîine seară în loja 48.

— Pentru dimineaţă nu te mai necăjim, spuse domnişoara Teresa, alintîndu-se, căci mămica vrea să ne ducă după cumpărături prin tot soiul de coclauri. Ştiu că domnii au oroare de astfel de treburi.

Domnul Sparkins se înclină iarăşi, spunînd că ar fi fost încîntat să le însoţească, dar afaceri însemnate îl reţineau în timpul dimineţii.

— Baroul e în plină activitate, şopti Flamwell, uitîndu-se la Malderton cu subînţeles.

A doua zi, la douăsprezece, trăsura se afla la scară pentru a transporta pe doamna Malderton şi pe fiicele ei de-a lungul expediţiei. Urmau să ia masa şi să se gătească pentru teatru la nişte prieteni. În primul rînd, pornind într-acolo cu valijoarele lor, s-au oprit să facă nişte cumpărături la domnii Jones, Spruggins şi Smith, de la Tottenham Court, după care trebuiau să se ducă la Redmayne, din Bond Street; de acolo, prin numeroase locuri de care nimeni nu auzise vreodată. Domnişoarele şi-au petrecut vremea plicticoasă cît a durat drumul elogiindu-l pe domnul Horatio Sparkins, dojenind-o pe mămica lor că le-a dus aşa departe numai ca să economisească un şiling, întrebîndu-se dacă vor mai găsi vreodată drumul spre casă. Pînă la urmă, vehiculul se opri în faţa unei prăvălii de solduri — pentru textile —, cu aspect murdar, cu fel de fel de mărfuri, iar în vitrină, cu etichete de toate formele şi dimensiunile... Erau pline de idropicoase cifre de şapte cu subdiviziuni monetare de trei cifre într-un colţ, „perfect invizibile ochiului liber“; pentru doamne, trei sute cincizeci de mii de boa-uri de la un şiling şi un *penny* sau jumătate de *penny*, pantofi franţuzeşti din şevro veritabil, de doi şilingi nouă *pence* perechea, umbrelute de soare verzi, deopotrivă de ieftine, în sfîrşit „fel de fel de mărfuri“, după cum spuneau proprietarii prăvăliei — şi ei ştiau desigur cel mai bine acest lucru —, cu „cincizeci la sută reducere de preţ“.

— Vai, mămico, unde ne-ai adus! exclamă *miss* Teresa... ce-ar spune domnul Sparkins dacă ne-ar vedea!

— Aa, chiar aşa, zău! îi ţinu isonul *miss* Marianne, îngrozită de acest gînd.

— Vă rog, luaţi loc, doamnelor. Cu ce vă putem servi? întrebă politicos patronul firmei, care, cu gulerul lui alb şi cravata

la git, semăna cu un neizbutit „portret de *gentleman*“ din expoziția de la Somerset House [23].

— Aș vrea să văd niște mătăsuri, răspunse doamna Malderton.

— Îndată, doamnă... Domnul Smith ! *Unde-i* domnul Smith ?

— Aici, domnule, strigă o voce din fundul prăvăliei.

— Mai repede, te rog, domnule Smith, rosti patronul. Niciodată nu te găsește omul cînd e nevoie de dumneata.

Domnul Smith, căruia i se poruncise să vină cît mai iute, sări peste tejghea cu mare sprinteneală și se proțăpi dinaintea clienților proaspăt veniți. Doamna Malderton scoase un țipăt slab ; *miss* Teresa, care se aplecase spre sora ei ca să-i spună ceva, înălță capul și -- ce-i văzură ochii ?... Horatio Sparkins !

„Vom trage un văl“, cum spun scriitorii de romane, peste scena care a urmat. Misteriosul, alambicatul, romanticul, abstractul Sparkins... cel care, pentru interesanta Teresa, părea întruchiparea ideii de rafinament poetic, a noțiunii de tînăr duce în halat de casă de mătase albastră și pantofi deopotrivă, despre care citise și visase... i-a ieșit în cale pe neașteptate, luînd deodată chipul domnului Samuel Smith, vînzător la o „prăvălie de solduri“, tînăr angajat la o firmă fantomă a cărei existență avea zilele numărate. Dispariția demnă a eroului de la Oak Lodge, după această neașteptată întîlnire, ar putea fi comparată doar cu aceea a unui cîine furișîndu-se cu o tinichea mare de coadă. Toate nădejdile Maldertonilor s-au dus pe apa sîmbetei, ca înghețata de lămîie la un zaiafet. Orice visuri s-au spulberat, iar *miss* Teresa a rămas cu șansa de a se mărita, pare-se, cînd o face plopul mere și răchita micșunele.

Anii au trecut de la întîmplarea din dimineața aceea groaznică. De trei ori au înflorit margaretele pe pajiștile de la Camberwell, de trei ori au repetat vrăbiile în crîngul de la Camberwell ciripitul lor de primăvară, dar domnișoarele Malderton sînt încă desperecheate. Situația domnișoarei Teresa este mai disperată ca oricînd, însă Flamwell se află totuși în culmea reputației, iar familia are aceeași predilecție pentru aristocrați și o aversiune sporită față de *cei de jos*. [24]

[23] *Somerset House* — monumental palat în stil renascentist, edificat între anii 1776—1786, 1828—1834 și 1852—1856, de arhitecții *sir* William Chambers (1726—1796), Robert Smirke (1781—1867) și *sir* John Pennethorne (1808—1888), pe locul unui vechi ansamblu arhitectural datînd din secolul al XVI-lea și care aparținuse ducelui Edward Seymour Somerset. În acest palat își aveau sediile, în secolul al XIX-lea, Academia Regală, Intendența Marinei (unde a lucrat o vreme tatăl lui Charles Dickens, John Dickens) și alte instituții.

[24] Apud : Charles Dickens, *Schițele lui Boz*, ed. cit., p. 301—318.

Orășelul Marele Winglebury [25] se află exact la patruzeci și două de mile și trei sferturi de Hyde Park [26]. Are o Stradă Mare liniștită, lungă, întortocheată, cu un orologiu măreț, în alb și negru, fixat cam la mijlocul Primăriei scunde, roșii — o piață de legume — un penitenciar — o sală de întruniri publice — o biserică — un pod — o capelă — un teatru — o bibliotecă — un han — o pompă de incendiu — și un Oficiu Poștal. Tradiția vorbește despre existența unui „Mic Winglebury", la o răspîntie, vreo două mile mai jos, iar temeiul legendei stă, pare-se, într-un petic pătrat de hîrtie soioasă, presupus a fi fost la origine o scrisoare, pe care o minte exaltată mîzgălise cu niște caractere tremurătoare ceva ce semăna pe departe cu cuvîntul „Mic", petic de hîrtie pus cîndva drept mărturie între ferestrele însorite de la Oficiul Poștal din Marele Winglebury, de unde a dispărut doar făcîndu-se ferfeniță, după atîta amar de vreme și de colb. Lumea înclină a crede că acest nume fusese de fapt dat unui hîrtop de la capătul unei ulițe mocirloase de vreo două mile lungime, unde sălășluiau un rotar, patru sărăntoci și o cîrciumă — dar chiar și această părere, oricît de neînsemnată, trebuie privită extrem de circumspect, deoarece locuitorii din groapa amintită se întrec în a susține că niciodată n-a avut un nume, de la începutul începutului și pînă astăzi.

„Winglebury Arms", din centrul Străzii Mari, peste drum de clădirea micuță cu orologiul mare, este principalul han din Marele Winglebury : hanul comis-voiajorilor, locul de schimb al cailor de poștă și percepție ; bîrlogul „albaștrilor", ori de cîte ori au loc alegeri, și al judecătorilor, ori de cîte ori au loc procese. Este cartierul general al „Clubului jucătorilor de whist al albaștrilor" din Winglebury (numit astfel ca să se deosebească de „Clubul jucătorilor de whist al galbenilor" aflat într-o altă clădire, ceva mai încolo). De fiecare dată cînd apărea, în trecere prin Marele Winglebury, vreun scamator sau vreun meșter în statui de ceară, numaidecît se afișa pretutindeni în oraș că domnul cutare și cutare, „încredințat de sprijinul mărinimos pe care locuitorii din Marele Winglebury de mult timp îl acordă generos, a închiriat cu

[25] *Winglebury* — localitate în apropiere de Londra.

[26] *Hyde Park* — cel mai mare parc public londonez (cca. 120 ha) amenajat pe un fost domeniu al mănăstirii Westminster, secularizat în timpul domniei lui Henry al VIII-lea (1509—1547) și deschis accesului public în timpul domniei lui James I (1566—1625).

mare cheltuială sălile de întrunire, elegante și comode, din incinta hanului „Winglebury Arms". Clădirea este spațioasă, cu fațada din cărămizi roșii și piatră ; holul, încăpător și plăcut, împodobit cu iederă, se termină cu o tejghea și un galantar de sticlă unde se expun anumite delicatese special alese, gata pentru a fi preparate, ca să atragă atenția noilor veniți chiar de la intrare și să le aţîțe apetitul. Ușile opuse duc la „cafenea" și în încăperile „comis-voiajorilor", iar o scară somptuoasă, cu balustradă — trei trepte, apoi o odihnă, patru trepte, din nou o odihnă, o treaptă, altă odihnă, jumătate duzină de trepte, altă odihnă și așa mai departe —, duce la coridoarele cu dormitoare, la labirintul de saloane denumite „particulare", unde ți-e îngăduit să te bucuri de intimitate cît poți, într-un loc în care cîte un zăpăcit îți intră în cameră din cinci în cinci minute, din greșeală, și apoi pleacă să ia la rînd toate ușile de pe culoare pînă să dea de a sa.

Așa arată „Winglebury Arms" astăzi, și așa arăta „Winglebury Arms" acum cîtva timp — n-are importanță cînd —, cu două-trei minute înainte de sosirea cursei de Londra. Patru cai cu pături pe ei — schimbul unei diligențe — stăteau liniștiți într-un ungher al curții, înconjurați de un grup de ajutori de surugii cu pălării lustruite și mintene albe, vorbind despre valoarea animalelor ; vreo șase băieți zdrențăroși, puțin mai la o parte, ascultau cu vădit interes conversația vitejilor ăstora, iar cîțiva gură-cască erau strînși în jurul jgheabului pentru cai, așteptînd sosirea poștalionului.

Era o zi călduroasă și însorită, orașul zăcea cufundat în acalmie și, cu excepția ăstor cîtorva hoinari, nu se vedea nici țipenie de om. Deodată, sunetul strident al unei trîmbițe destrămă liniștea plină de monotonie a străzii — diligența se ivi huruind pe caldarîmul accidentat, cu o larmă de-a dreptul surprinzătoare, în stare să oprească pînă și orologiul cu cadranul cît toate zilele. Pasagerii coboară, ferestrele se deschid peste tot, iar servitorii, rîndașii, se cocoață sus, grupul de gură-cască, ajutorii de surugii și băieții zdrențăroși se pornesc ca niște mecanisme, deshamă, desfac lanțurile, cataramele, trag caii blînzi afară și pe cei nărăvași îi împing înăuntru, făcînd un tărăboi de-ți e mai mare hazul.

— Doamnă, poftim aici ! spuse poștașul.

— Vă rog, coborîți, coniță, spune chelnerul.

— E un salonaș particular ? întreabă doamna.

— Bineînțeles, coniță, răspunde camerista.

— Numai cuferele astea, coană ? întreabă poștașul.

— Nimic altceva, răspunde doamna.

Pasagerii urcă din nou, cu ajutor şi vizitiu, păturile sînt smulse de pe cai.

— Gata ! se aude un strigăt, şi pe-aci ţi-e drumul.

Grupul de gură-cască mai zăboveşte un minut-două pe şosea, urmărind din priviri diligenţa pînă face colţul, apoi îşi iau tălpăşiţa unul cîte unul. Strada rămîne din nou goală, iar oraşul, mai liniştit ca oricînd.

— Doamna, la numărul douăzeci şi cinci, Thomas ! strigă hangiţa.

— Da, coană.

— A sosit chiar acum o scrisoare pentru domnul de la nouăsprezece. Băiatul de la „Leul" a lăsat-o.

Nici un răspuns.

— O scrisoare pentru dumneavoastră, dom'le, spuse Thomas punînd scrisoarea pe masă la camera numărul nouăsprezece.

— Pentru mine ?! se miră cel de la numărul nouăsprezece, întorcîndu-se de la fereastră, de unde urmărise scena tocmai descrisă.

— Da, dom'le... (servitorii vorbesc totdeauna prescurtat, nu rostesc niciodată propoziţii întregi)... da, dom'le... Băiatu de la „Leu"... La bar, dom'le... Doamna a zis la nouăşpe... domnu' Alexander Trott [27], dom'le... Cartea de vizită la bar, dom'le, aşa cred, dom'le !

— Numele meu *este* Trott, replică cel de la numărul nouăsprezece, desfăcînd sigiliul. Poţi pleca !

Servitorul trase în jos transparentul, apoi îl ridică iarăşi — pentru că un servitor adevărat trebuie să facă totdeauna ceva înainte de a pleca din cameră —, aşeză paharele pe bufet, şterse un loc unde nu era praf deloc, îşi frecă mîinile de zor, o luă tiptil spre uşă şi se evaporă.

Exista, evident, în conţinutul scrisorii ceva dacă nu cu totul neprevăzut, oricum extrem de dezagreabil. Domnul Alexander Trott o puse jos, o luă din nou, plimbîndu-se prin cameră pe anumite pătrăţele de pe covor, şi chiar încercă, deşi fără succes, să fluiere o melodie. Nu mergea. Se aruncă într-un jilţ şi citi tare următoarea epistolă :

[27] Numele acestui personaj, Trott, traductibil prin „trap", aduce aminte numele celebrei *miss* Betsey Trotwood, personaj din romanul *Viaţa lui David Copperfield*, dar, spre deosebire de mătuşa lui David Copperfield (vezi infra, p. 134, nota 8), domnul Alexander Trott nu îşi justifică numele prin temperament. Vezi infra p. 460, nota 50.

„Leul Albastru și Elixirul Vieții", Marele Winglebury
Miercuri dimineață.

„Domnule,

De îndată ce am descoperit intențiile dumitale, am părăsit serviciul și te-am urmărit. Cunosc rostul călătoriei pe care o faci, această călătorie nu trebuie să aibă loc.

Nu am nici un prieten aici, în clipa de față, pe care să mă bizui, încredințîndu-i taina. Asta nu constituie cîtuși de puțin o piedică în calea răzbunării mele. Totodată, Emily Brown nu va fi niciodată expusă solicitărilor mercenare ale unui derbedeu, odios în ochii ei și vrednic de tot disprețul în ochii celorlalți oameni, iar eu nu mă voi împăca nicicînd cu atacurile date într-ascuns de un josnic fabricant de umbrele.

Domnule. De la biserica din Marele Winglebury o potecă trece prin patru fînețe și duce într-un loc cunoscut de localnici sub denumirea de Poiana Mortului. (Domnul Trott se cutremură). *Acolo te voi aștepta, singur, mîine în zori, la șase fără douăzeci. În cazul în care vei lipsi la întîlnire, voi avea plăcerea să pun biciul pe dumneata.*

HORACE HUNTER

P.-S. Există un armurier pe Strada Mare, care însă nu vinde pulbere seara... înțelegi ce vreau să zic.

P.P.-S. Ai face bine să nu mai iei gustarea de dimineață pînă ce nu te întîlnești cu mine. S-ar putea să cheltuiești degeaba".

„Ce ticălos deșănțat! Știam eu ce are să se întîmple! exclamă Trott îngrozit. I-am spus totdeauna tatii că, odată pornit in această călătorie, Hunter o să mă urmărească precum evreul rătăcitor [28]. Ce pacoste să te însori după capul bătrînilor și fără consimțămîntul fetei; și ce-o să zică Emily de mine cînd oi ajunge la ea cu sufletul la gură, fugind de secătura aia infernală? Ce mă fac? Ce-aș putea face? Dacă mă întorc în oraș, ajung de rîsul lumii — pierd fata — și, ce-i mai rău, pierd și banii. Chiar dacă aș porni cu trăsura spre familia Brown, Hunter vine cu poștalionul după mine. Dacă mă duc în locul acela, la Poiana Mortului (din nou se cutremură), sînt ca și mort. L-am văzut, în strada Pall-

[28] *Evreul rătăcitor* — personaj al unei legende populare orientale, de mare circulație în toate culturile lumii, sortit năpastei de a rătăci veșnic și de a nu muri în veci.

Mall din Londra, la sala de tir, trăgînd la țintă ; a ochit momîia la cel de-al doilea nasture de la vestă, de cinci ori din șase focuri, și cînd n-a ochit acolo, a nimerit-o în cap.“ Cu această amintire puțin mîngîietoare domnul Alexander Trott strigă din nou : „Ce mă fac ?“.

Își frămîntă mintea în fel și chip, cu fața îngropată în mîini, stînd și chibzuind cum să procedeze mai bine. Gîndurile îl călăuzeau spre Londra. Îl și vedea pe „babacu“ sărind în sus de furie, adio avere făgăduită de papa Brown lui papa Trott, prin care fiica celui dintîi urma să vină cu contribuția ei la chimirul fiului celuilalt. Apoi mintea îi zbură la „Casa Brown“ și văzu dinaintea ochilor firma scrisă cu litere de-o șchioapă ; dar provocarea lui Horace Hunter îi răsună mai abitir în urechi — în cele din urmă i se năzări că vede cuvintele cu litere roșii „Către Poiana Morților“... Domnul Alexander Trott se hotărî să adopte un plan de acțiune întocmit cu luare-aminte.

Mai întîi și întîi avea să trimită pe starostele ștafetelor la „Leul Albastru și Elixirul vieții“ cu un bilet adresat în termeni cuviincioși domnului Horace Hunter, prin care îl anunța că abia așteaptă să-i facă de petrecanie, așa că va veni, cu plăcere, negreșit, a doua zi în zori, ca să-l trimită pe lumea cealaltă. Mai scrise o epistolă și ceru ajutorul altei ștafete — pentru că hanul ținea o pereche.

— Poftim, spuse domnul Trott, auzind o bătaie ușoară în ușa încăperii.

Pe ușă apăru un cap roșcovan al cuiva cu un singur ochi ; fiind iarăși îndemnat „să poftească“, trupul și membrele acelui cap înaintară, laolaltă cu o căciulă de blană, aparținînd aceluiași cap.

— Dacă nu mă-nșel, dumneata ești curierul ? întrebă domnul Trott.

— Da, eu-s, răspunse un glas dintr-o jachetă de velveton, cu nasturi de sidef... adicătelea eu-s curieru de-aici, ălălalt e omu' meu și face comisioane. Eu-s șefu' și el ajutorul meu.

— Ești din Londra ? îl întrebă domnul Trott.

— Am fost birjar odată, răspunse laconic.

— Și acum de ce nu mai ești ?

— Mi s-a răsturnat birja taman pe o femeie, răspunse scurt ștafeta-șef.

— Știi unde stă primarul ? întreabă Trott.

— Te cred, răspunse acesta cu tîlc, ca și cum ar fi avut anumite motive speciale să știe.

— Ce zici, ai putea duce acolo o scrisoare ?

— Mă mai întrebi ?!

— Scrisoarea asta însă, spuse Trott ținînd într-o mînă un bilet împăturit strîmb, cu adresa scrisă hîit, iar în cealaltă cinci șilingi... scrisoarea asta e anonimă...

— A — ce ? îl întrerupse curierul.

— Anonimă... nu trebuie să se știe de la cine vine.

— Aha ! pricep... spuse acesta, făcînd șiret cu ochiul, dar fără nici cel mai mic semn de împotrivire pentru a îndeplini comisionul... He, he, e cu cîntec ! ? Și unicul lui ochi se plimbă jur-împrejur prin odaie, căutînd parcă un felinar cu pavăză și o cutie cu explozibil [29]. Dar însă... continuă el, de astă dată fixîndu-și ochiul asupra domnului Trott, ăsta-i arvocat, primarele, și asigurat în regulă, așa că dacă ai vrun dinte împotriva lui nu te sfătuiesc să-i dai foc la casă, arde-l-ar focu'. Rîse pe sub mustață.

Dacă domnul Alexander Trott s-ar fi aflat în altă situație, primul lucru pe care l-ar fi făcut ar fi fost să-l dea pe ușă afară, sau, cu alte cuvinte, ar fi sunat clopoțelul și ar fi cerut patronului să-l expedieze. Neaflîndu-se în altă situație, se mulțumi să-i dubleze bacșișul, explicîndu-i că scrisoarea se referea pur și simplu la o neînțelegere. Curierul se retrase, rugat stăruitor să păstreze taina, după care domnul Alexander Trott se așeză la un pește fript, cotlet de purcel, vin de Madeira și cîte și mai cîte, cu mai mult sînge rece ca atunci cînd primise scrisoarea de sfidare a lui Horace Hunter.

Doamna care coborîse din diligența de Londra, abia se instalase la numărul douăzeci și cinci și își schimbase îmbrăcămintea de pe drum, că și întocmi un bilet către domnia-sa domnul Joseph Overton, avocat, primar al Marelui Winglebury, rugîndu-l să-i dea o mînă de ajutor, neîntîrziat, într-o chestiune particulară de importanță primordială — solicitare căreia bravul funcționar nu întîrzie să-i răspundă ; după ce miji ochii în cîteva rînduri și exclamă repetat „Vai de mine !“, precum și după alte manifestări de nedumerire, își luă pălăria cu gardini largi de pe cuierul obișnuit, din birouașul din față, și porni grăbit pe Strada Mare spre hanul „Winglebury Arms“ ; trecînd prin vestibul, apoi în sus pe scări,

[29] Aluzie la „Conspirația prafului de pușcă“ sau „Complotul prafului de pușcă“ (*„Gunpower Plot“*) — complot al catolicilor din Anglia, condus de Guy Fawkes, organizat cu scopul de a pune mîna pe frînele statului prin asasinarea regelui James I Stuart (1603—1625) și aruncarea în aer, în aceeași zi — 5 noiembrie 1605 — a Camerei Lorzilor și a Camerei Comunelor. În amintirea acestui complot, descoperit și zădărnicit cu numai o jumătate de oră înante de declanșarea lui, în fiecare an, la 5 noiembrie, un tînăr costumat în Guy Fawkes, ținînd o lanternă aprinsă în mînă, este plimbat pe străzile Londrei.

unde a fost însoțit de soția patronului și de o sumedenie de servitori politicoși, ajunse la ușa camerei cu numărul douăzeci și cinci.

— Poftește pe domnul înăuntru, rosti străina, ca răspuns servitorului care o vestise de sosirea primarului.

Ca urmare, domnul în chestiune a fost poftit înăuntru.

Doamna se ridică de pe canapea ; primarul înaintă un pas de la ușă și acolo au rămas pironiți amîndoi timp de un minut sau două, privindu-se reciproc ca printr-o tainică înțelegere. Primarul avea în fața lui o femeie durdulie, îmbrăcată cu lucruri scumpe, cam de patruzeci de ani, iar ea, un bărbat dichisit, cu vreo zece ani mai în vîrstă, în pantaloni gri pînă sub genunchi, și jambiere, redingotă neagră, legătură la gît și mănuși.

— *Miss* Julia Manners ! exclamă, în sfîrșit, primarul, m-ai uluit !

— Foarte urît din partea dumitale, Overton, replică domnișoara Julia. Ne cunoaștem îndeajuns ca pe mine să nu mă mai surprindă nimic din ce faci dumneata și s-ar fi cuvenit să ai și dumneata aceeași atitudine curtenitoare față de mine.

— Dar bine, să fugi de-acasă... auzi, să fugi de-acasă... cu un tînăr ! o dojeni primarul.

— Nu cumva ai fi vrut să fug cu un bătrîn ? replică ea, cu răceală.

— Și, unde mai pui, să-mi ceri mie... tocmai mie... din toată omenirea asta... la vîrsta mea și cu funcția pe care o dețin... nu uita, sînt primarul orașului... să înlesnesc asemenea isprăvi ! se plînse Joseph Overton, lăsîndu-se pe un jilț și scoțînd din buzunar scrisoarea domnișoarei Julia ca pe o mărturie că fusese chemat.

— Ascultă, Overton, ți-am cerut un sprijin, și trebuie să mi-l dai. Toată viața lui, dragul meu, bietul meu Cornberry... care... care...

— Care trebuia să te ia în căsătorie și n-a făcut-o pentru că a murit înainte și care ți-a lăsat intactă averea lui neîmpovărată de prezența sa... adăugă primarul.

— Ascultă-mă, reluă *miss* Julia, roșind puțin, în timpul vieții dragului meu, bietului meu prieten, averea lui a fost împovărată de administrarea dumitale, și tare mă mir, zău, cum de n-a murit ea de oftică în locul posesorului ei. Dumneata ți-ai venit destul în ajutor din avere, acum ajută-mă și pe mine.

Domnul Joseph Overton era jurist și om de lume, și pentru că anumite amintiri vagi despre un rest de vreo mie-două de lire sterline, însușite din greșeală, i-au străbătut mintea, își drese glasul, oarecum stînjenit, zîmbi binevoitor, rămase tăcut cîteva clipe, și în cele din urmă întrebă :

— Ce dorești să fac ?

— Îți voi spune, rosti domnișoara Julia, îți voi spune în trei cuvinte. Scumpul meu lord Peter...

— Asta-i mi se pare tînărul acela... o întrerupse primarul.

— Asta-i tînărul acela *nobil*, îl corectă ea, accentuînd în mod special ultimul cuvînt. Scumpului meu lord Peter i-e grozav de teamă de împotrivirea familiei, de aceea ne-am gîndit că ar fi mai bine să ne căsătorim pe ascuns. A părăsit orașul ca să înlăture orice bănuială și s-a dus să stea — însoțit numai de tigrul lui favorit — la un prieten, onorabilul Augustus Flair, a cărei reședință, după cum știi, se află la vreo treizeci de mile depărtare de Winglebury. Am stabilit să vin singură aici, cu o diligență de Londra, iar el, lăsîndu-și tigrul și trăsura, să vină cît mai repede cu putință, astăzi după-amiază.

— Foarte bine, rosti Joseph Overton, apoi o să comande o birjă și vă veți putea duce împreună la Gretna Green, fără a fi nevoie să se mai amestece o a treia persoană, nu-i așa ?

— Nu, se împotrivi *miss* Julia. Avem toate motivele să credem că — scumpul meu lord Peter nefiind socotit prea prudent și prea înțelept de către prietenii săi care au aflat de atașamentul lui față de mine —, de îndată ce aceștia vor băga de seamă că e absent, vor veni încoace după el. De aceea, ca să înlătur posibilitatea de a se da de urma noastră, aș vrea să se ducă vestea în această casă că scumpul lord Peter e puțin scrîntit la minte, deși absolut inofensiv, și că eu, o necunoscută pentru el, aștept sosirea sa pentru a-l transporta cu o birjă la un spital particular... la Berwick, să zicem. Dacă nu mă arăt prea mult din față, cred că m-aș putea da drept mama lui.

Primarul se gîndi că putea să se arate cît o vrea, fără teamă că va fi dată în vileag, deoarece avea aproape încă o dată pe atît vîrsta celui pe care intenționa să-l ia de bărbat. Nu-i spuse totuși nimic.

— Lordul Peter este la curent cu toate aceste aranjamente. Tot ce vreau de la dumneata este să faci amăgirea și mai completă, intervenind cu autoritatea dumitale aici și întărind pentru cei care locuiesc în casa asta faptul că într-adevăr eu trebuie să-l iau cu mine pe tînărul *gentleman*. Pentru că n-ar fi deloc bine să ne întîlnim pînă ce nu s-o găsi în siguranță în trăsură, aș dori, de asemenea, să iei legătură cu el și să-i comunici că totul merge strună.

— A sosit ? întrebă Overton.

— Nu știu.

— Atunci, de unde să știu eu ? întrebă primarul. Desigur, n-are să-și dea numele lui adevărat la poartă.

— L-am rugat ca imediat cum vine să-ți scrie un bilet, îl vesti domnișoara Manners — și, ca să exclud eventualitatea ca planul nostru să fie descoperit tocmai din cauza scrisorii, i-am sugerat să-ți scrie anonim și pe ocolite, înștiințîndu-te care e numărul camerei lui.

— Vai de mine ! exclamă primarul, sărind din jilț în picioare și scotocindu-se prin buzunare — nemaipomenită întîmplare... a sosit... un bilet misterios mi-a fost lăsat acasă în chip cît se poate de misterios, chiar înainte de a-l primi pe-al dumitale... habar n-aveam ce să fac cu el și sigur că n-aș fi știut cum să-i dau de capăt... Aha, iată-l. Joseph Overton trase afară dintr-un buzunar interior tocmai scrisoarea zmîngălită de Alexander Trott. Ăsta-i scrisul domniei-sale lordului ?

— Da, da, încuviință Julia — vai ce om punctual ! Nu i-am văzut scrisul decît o dată sau de două ori, dar știu că e cam lăbărțat și cam neciteț. Ah, tinerii ăștia cu sînge-albastru... știi, Overton...

— Eh, eh, eh, știu, știu, o întrerupse primarul. Cai verzi pe pereți, joc de cărți și chefuri... slugi, actrițe... cabine... țigări de foi... grajd... birt... cîrciumă și, la urmă, adunarea legislativă... Dar ia uite ce spune, continuă primarul : „Domnule, un tînăr de la camera nouăsprezece din hanul «Winglebury Arms» este gata-gata să săvîrșească o faptă pripită mîine dimineață în zori. (Perfect, asta înseamnă căsătoria.) Dacă vă preocupă cîtuși de puțin tihna acestui oraș și apărarea uneia sau poate chiar a două vieți omenești..." Ce naiba o fi vrînd să spună cu asta ?

— Că e așa de nerăbdător să aibă loc ceremonia, încît, dacă se amînă, s-ar prăpădi, și poate și cu mine s-ar întîmpla la fel, preciză Julia cu multă satisfacție.

— Aha, înțeleg... de asta, nici o grijă. Așa... „...două vieți omenești, faceți să fie ridicat astă-noapte... (Vrea să termine repede.) Nu vă dați în lături, totul rămîne pe răspunderea dumneavoastră ; pentru că mîine ar putea fi inutilă necesitatea absolută a acestui pas. Nu uitați : camera numărul nouăsprezece. Numele este Trott. Nici o clipă de întîrziere, căci de promptitudinea dumneavoastră atîrnă o chestiune de viață și de moarte." Ce limbaj plin de însuflețire ! Să mă duc la el ?

— Da, du-te, îl îndemnă *miss* Julia, și imploră-l să acționeze cu luare-aminte. Mă cam tem pentru el. Spune-i să fie atent.

— Am să-i spun.

— Pune totul la punct.

— Bine.

— Și înștiințează-l că m-am gîndit că e mai bine să comand birja pentru ora unu.

— Perfect, o asigură primarul, și, cîntărind situația absurdă în care soarta și vechi cunoștințe îl puseseră, chemă un servitor să anunțe venirea lui la locatarul vremelnic al camerei cu numărul nouăsprezece.

Vestea că „un domn vrea să stea de vorbă cu dumneavoastră, dom'le", îl făcu pe tînărul Trott să-și lase paharul cu vin de Porto băut pe jumătate și să amîne deocamdată acțiunea îngurgitării. Se ridică din jilț, se dădu înapoi doi-trei pași spre fereastră, ca și cum ar fi vrut să-și asigure retragerea, în cazul cînd vizitatorul ar lua chipul și asemănarea lui Horace Hunter. Cum dădu însă cu ochii de Joseph Overton, temerile lui se spulberară. Politicos, îl pofti pe străin să ia loc. Servitorul, după ce zornăi puțin paharele și carafa, consimți să părăsească odaia. Joseph Overton, punînd pălăria cu gardini largi pe scaunul de lîngă el și aplecîndu-și trupul ușor înainte, intră în chestiune.

— Stimate lord... începu pe un ton molcom, foarte controlat.

— Cum ? ! exclamă domnul Alexander Trott, tare, holbînd ochii ca un somnambul.

— Șșș, făcu, precaut, omul legii... așa-i... absolut... fără titluri... Numele meu e Overton, domnule.

— Overton ?

— Da, primarul orașului... mi-ați trimis azi după-amiază o scrisoare cu niște informații anonime.

— Eu, domnule ? ! exclamă Trott, prefăcîndu-se cu stîngăcie că e mirat, căci, laș cum era, s-ar fi lepădat cu dragă inimă de faptul că el o întocmise. Eu, domnule ? !

— Da, dumneavoastră, domnule... Dar nu-i așa ? îl întreabă Overton, supărat de aceste suspiciuni exagerate și inutile. Scrisoarea asta ori este a dumneavoastră, ori nu. Dacă da, putem discuta nestingheriți chestiunea, chiar acum. Dacă nu, atunci, firește, nu mai am ce să spun.

— Stai, stai ! strigă Trott, *este* a mea, *eu* am scris-o. Ce puteam face, domnule ? N-am nici un prieten aici.

— Foarte bine, spuse primarul, încurajator. Ați procedat cum nu se putea mai bine. Așa, domnule... va fi nevoie să plecați de aici noaptea asta cu o diligență trasă de patru cai. Cu cît vor mîna băieții mai iute, cu atît mai bine. Aici nu sînteți în siguranță.

— Vai de mine ! exclamă Trott, speriat la culme, cum se pot întîmpla asemenea lucruri într-o țară ca asta ? Atîta sînge rece în dușmănia asta neîmpăcată

Își șterse esența concentrată a lașității care se prelingea în jos pe frunte și se uită înfricoșat la Joseph Overton.

— Desigur, e foarte grav, rosti primarul zîmbind, ca într-o țară liberă oamenii să nu se poată căsători cu cine le place, fără a fi hăituiți ca niște răufăcători. Totuși, în cazul de față domnișoara e de acord, știți, și asta-i important, la urma urmelor.

— Domnișoara e de acord ! repetă Trott, mecanic. De unde știți că domnișoara e de acord ?

— Ei, asta-i bună, spuse primarul, bătîndu-l pe domnul Trott ușor pe braț cu pălăria lui cu boruri uriașe, am cunoscut-o, mă rog, de mult timp, și poate oricine să se îndoiască de lucrul ăsta, eu însă, vă asigur, n-am nici cea mai slabă îndoială, iar dumneavoastră n-ar trebui să aveți nici atît.

— Aoleu ! exclamă domnul Trott, dus pe gînduri. Nemaipomenit.

— Atunci, lord Peter... adăugă primarul, ridicîndu-se.

— Lord Peter ? ! se miră Trott.

— Aa... aa, uitasem. Foarte bine, atunci, domnule Trott, ha, ha, ha !... Atunci trăsura vă așteaptă la douăsprezece și jumătate.

— Și pînă atunci ce fac cu mine ? întrebă domnul Trott, îngrijorat... N-am salva aparențele dacă m-ați pune cumva sub supraveghere ?

— Aaa ! perfect chibzuit... într-adevăr, minunată idee. O să trimit pe cineva direct la dumneavoastră și n-ar strica să opuneți puțină rezistență cînd vă duce la trăsură... să pară că nu vreți să fiți luat de aici, înțelegeți...

— Da, da...

— Așa, *milord*, spuse Overton, încetișor, pînă atunci urez domniei-voastre seară bună.

— *Milord ? !*... domnia-voastră ? ! se miră Trott iarăși, făcînd un pas doi în urmă ca să vadă mai bine acea minune a secolului în persoana primarului.

— Ha, ha, ha ! înțeleg, *milord*... s-o faceți pe nebunul ! asta-i bună detot... niște priviri răvășite... splendid, *milord*, splendid... bună seara... domnule... Trott... ha, ha, ha !

„Primarul ăsta precis că-i beat", monologă domnul Trott, aruncîndu-se din nou în jilț, dus pe gînduri.

„E un tip mult mai deștept decît îmi închipuiam, tînărul ăsta nobil... știe perfect să se descurce", se gîndi Overton, în drum spre poartă, unde avea să facă ultimele pregătiri. Totul a mers repede. Fiecare cuvînt al istoriei a fost crezut în sine, iar curierul cu un ochi a fost instruit numaidecît să se ducă la numărul

nouăsprezece și să se poarte ca și cum ar fi supraveghetorul locatarului presupus nebun, pînă la douăsprezece și jumătate.

În consecință, domnul acesta nițeluș excentric, înarmat cu un baston de dimensiuni uriașe, se înfățișă, cu seninătatea lui obișnuită, la camera domnului Trott, unde intră fără multă vorbă, și se postă de gardă, așezîndu-se tacticos pe un scaun lîngă ușă, fluierînd cu vădită satisfacție un cîntec popular, ca să-i treacă timpul.

— Ce cauți aici, măi derbedeule ? exclamă domnul Alexander Trott, indignat pe drept cuvînt că e sechestrat astfel.

Curierul fluiera un *adagio* [30], bătînd tactul cu capul și ocolindu-l încet, din priviri, pe domnul Trott, cu un zîmbet de înduioșare.

— Ai venit aici trimis de domnul Overton ? întrebă Trott, uimit de purtarea acestui om.

— Nu te pierde cu firea, tinere, răspunse calm ștafeta, și nu sufla o vorbuliță la nimeni.

Se puse din nou pe fluierat.

— Ia ascultă ! strigă domnul Trott, hotărît să dea impresia că el ar dori din inimă să se bată în duel, dacă ar fi lăsat. Protestez că sînt ținut aici ! Tăgăduiesc faptul că aș avea intenția să mă bat cu cineva. Cum însă e inutil să te lupți cu mai mulți odată, voi sta liniștit.

— Ai face mai bine, remarcă, placid, ștafeta, scuturînd în aer, sugestiv, bastonul lui uriaș.

— Totuși protestez ! adăugă Alexander Trott, așezîndu-se cu o expresie plină de indignare întipărită pe față, dar mulțumit în sinea lui. Totuși protestez !

— Da, bine-nțeles ! răspunse ștafeta, cum dorești. Dacă ești fericit, sînt și eu... numai tacă-ți gura, că-ți face rău.

— Cum adică, îmi face rău ? ! exclamă Trott, cu o uimire neprefăcută. Omul ăsta-i beat !

— Ai face mai bine să stai liniștit, tinere, îl îndemnă ștafeta, amenințîndu-l cu bastonul, ca într-o pantomimă.

— Sau nebun ! adăugă domnul Trott, alarmat. Părăsește camera, domnule, și spune-le să trimită pe altcineva.

— Nnăcc !

— Părăsește camera ! zbieră Trott, sunînd clopoțelul cu violență, căci nu mai putea de indignare.

— Lasă clopoțelu' ăsta în pace, zărghitu' naibii ! spuse ștafeta, silindu-l pe sărmanul Trott să se așeze din nou, bastonul șuierînd pe sus. Stai liniștit, amărîtule ! Ce, vrei să știe toți că e un nebun aici ?

[30] *Adagio* — bucată muzicală cîntată în mișcare lentă.

— E nebun! Asta-i nebun! exclamă înspăimîntat domnul Trott, uitîndu-se pur şi simplu îngrozit la singurul ochi al curierului roşcovan.

— Eu, nebun?! replică ştafeta; zău, eu cred că-i un nebun din ăia furioşi! Ascultă, mă, nenorocitule!... Aa, nu vrei? (îl lovi uşor în cap cu bastonul, cînd domnul Trott încercă din nou să sune clopoţelul). Te-am prins, hai?

— Cruţă-mi viaţa! strigă Trott, înălţînd mîinile, implorator.

— Ce-mi trebuie mie viaţa ta? spuse curierul cu dispreţ, cu toate că e o faptă bună dacă ţi-o ia cineva.

— Nu, nu, se împotrivi Trott iute, nu, nu, prefer s-o păstrez!

— Dacă zici aşa, rosti ştafeta, asta-i chestie de gust... fiecare cum preferă mai bine. Da' să ştii, eu una ştiu, una spun — stai aici pe scaun cuminte şi eu am să stau acolo vizavi, şi dacă stai cuminte şi nu te învîrteşti, eu nu-ţi fac nimic — da' dacă mişti o mînă sau un picior măcar, pîn' la douăşpe jumate, află că-ţi mut fălcile, şi cînd ai să beleşti ochii-n oglindă, ai să zici văleu mamă, eu-s sau altu'. De-aia, stai jos.

— Am să stau... am să stau, bolborosi victima, şi se aşeză, iar curierul se aşeză şi el, chiar în faţa domnului Trott, cu bastonul pregătit în caz de nevoie urgentă.

Au urmat ceasuri lungi şi apăsătoare. Clopotul de la orologiul bisericii din Marele Winglebury abia bătuse zece, şi pînă să-i vină cineva în ajutor vor mai trece probabil încă două ore şi jumătate.

Cam o jumătate de oră, zgomotul făcut la închiderea prăvăliilor pe stradă, puţina mişcare din oraş, l-au făcut pe domnul Trott să mai uite niţel de situaţia în care se afla, dar cînd şi asta a trecut şi nu se mai auzea nimic altceva — doar cînd şi cînd huruitul vreunei diligenţe care trăgea în curte să schimbe telegarii şi apoi pleca din nou, sau clămpănitul copitelor de cai în grajdurile din dos —, începu să fie insuportabil. Ştafeta cîteodată se mai ridica să dea jos mucul ars de la lumînare, dar instantaneu îşi lua poziţia de dinainte, şi cînd îşi aminti, nu mai ştia de unde auzise, că ochiul omenesc avea un efect sigur în a-i stăpîni pe nebuni, îşi ţinu unicul organ de văz pironit tot timpul asupra domnului Alexander Trott. La rîndul lui, bietul om îl ţinti şi el pe tovarăşul său, pînă ce trăsăturile acestuia deveniră tot mai nedesluşite — părul mai puţin roşcat — iar încăperea mai ceţoasă şi mai întunecată. Domnul Alexander Trott căzu într-un somn adînc, din care a fost smuls de zarva de pe stradă şi de un strigăt „trăsura cu patru cai pentru număru' douăşcinci!" Zgomot de paşi pripiţi pe scări, după care numaidecît nişte încăperi se deschiseră larg, intră domnul Joseph Overton, urmat de patru ditamai servitorii şi de

doamna Williamson, o matahală de patroană, de la „Winglebury Arms".

— Domnule Overton ! exclamă Alexander Trott, sărind ca ars, în picioare. Ce-i cu omul ăsta, domnule, închipuie-ţi, domnule, în ce situaţie m-am aflat timp de mai bine de trei ore... omul pe care l-ai trimis să mă păzească e nebun, domnule... nebun de legat.

— Bravo ! îi şopti Overton.

— Drăguţu de el ! interveni şi doamna Williamson, cu înduioşare, nebunii totdeauna spun că alţii e nebuni.

— Drăguţ ?... exclamă nedumerit domnul Alexander Trott. Ce dracu vrei să spui cu „drăguţu de el" ? Dumneata eşti patroana de aici ?

— Da, da, încuviinţă aceasta, nu te obosi prea mult, drăguţă ! Ai grijă de sănătate, haide !

— Să nu mă obosesc ! zbieră domnul Alexander Trott. Slavă Domnului că mai am suflet în mine să mă obosesc ! Era cît pe-aci să fiu omorît acum trei ore de monstrul ăsta chior, cu cîlţi în cap... Cum de-ndrăzneşti, madam, să ţii aici un nebun... cum de-ndrăzneşti să ţii un nebun care să-i asalteze şi să-i înspăimînte pe cei care trag la hanul dumitale ?

— N-o să mai fie niciodată un altul, ţinu piept doamna Williamson, uitîndu-se cu reproş la primar.

— Splendid, splendid ! şopti din nou Overton, în timp ce-l înfăşura pe domnul Alexander Trott într-o pelerină groasă, anume pentru drum.

— Splendid, domnule ! rosti Trott, tare nedumerit ; e groaznic. Numai cînd îmi aduc aminte mă înfior. Mai bine mă băteam în duel de patru ori în trei ore decît să fiu nevoit să stau faţă în faţă cu un nebun.

— Ţine-o aşa, *milord,* îi şopti *Overton,* cînd să coboare scara, nota s-a achitat, iar geamantanul a şi fost dus la trăsură. Apoi adăugă, tare : Eh, băieţi, domnul e gata.

La acest semnal, servitorii se năpustiră asupra domnului Alexander Trott. Unul îl apucă de un braţ, altul de celălalt braţ, al treilea mergea înainte cu o lumînare, al patrulea în spate cu altă lumînare : ştafeta şi doamna Williamson, alcătuiau ariergarda — apoi au coborît scara cu toţii, domnul Alexander Trott exprimîndu-şi rînd pe rînd, din înaltul glasului, cînd împotrivire simulată, cînd sinceră indignare pentru că fusese închis în aceeaşi cameră cu un nebun.

Domnul Overton aştepta la portiera trăsurii, băieţii erau gata urcaţi, cîţiva rîndaşi şi grăjdari neînsemnaţi stăteau roată ca să fie de faţă la plecarea „gentlemanului sărit de pe fix". Domnul

Alexander Trott puse piciorul pe scăriță, cînd băgă de seamă (de întuneric n-avusese cum să vadă) că mai era cineva în trăsură, înfofolit ca și el, într-o pelerină.

— Cine-i acolo ? îl întrebă în șoaptă pe Overton.

— Șșș, făcu primarul, cealaltă persoană, firește.

— Cealaltă persoană ! exclamă Trott, dînd să se retragă.

— Da, da, ai să afli numaidecît. Nici o grijă... dar fără tărăboi, altfel stîrnim bănuieli, dacă ne șușotim atîta.

— Eu nu merg în trăsura asta ! zbieră domnul Alexander Trott, năpădit iarăși, înzecit, de toate temerile de la început. Voi fi ucis... voi fi...

— Bravo, bravo ! șopti Overton. Acum te-mping înăuntru.

— Dar nu vreau să plec ! exclamă domnul Trott. Ajutor, ajutor ! Vor să mă ia pe sus, cu de-a sila ! Au pus la cale să mă ucidă !

— Săracu' de el ! zise doamna Williamson.

— Ei, băieți, acum dați bici cailor ! strigă primarul, îmbrîncindu-l pe Trott înăuntru și trîntind ușa. Porniți la drum cît puteți de iute, și pînă la prima haltă să nu opriți pentru nimic în lume... Foarte bine !

— S-a plătit, Tom, țipă doamna Williamson, și diligența porni cu o iuțeală de paisprezece mile pe oră, domnul Alexander Trott și *miss* Julia Manners închiși grijuliu înăuntru.

Primele două sau trei mile, domnul Alexander Trott rămase încovrigat într-un ungher al trăsurii — în timp ce tovarășa sa de drum se dădea tot mai spre el —, zadarnic străduindu-se să deslușească pe întuneric chipul furibund al presupusului Horace Hunter.

— Avem prilejul să vorbim acum, spuse în cele din urmă tovarășa sa de călătorie, băieții de pe capră nu ne pot nici vedea, nici auzi.

„Asta nu-i vocea lui Hunter", gîndi Alexander nedumerit.

— Scumpe lord Peter ! i se adresă *miss* Julia pe un ton extrem de seducător, petrecîndu-și brațul pe după umerii lui. Scumpe lord Peter... nici un cuvînt ?

— Dar e o femeie ! exclamă domnul Trott, încet, mirat la culme.

— Ah ! Al cui e glasul ăsta ? Nu-i al lordului Peter...

— Nu, e-al meu !

— Al dumneavoastră ! strigă domnișoara Julia Manners. Un străin ! Doamne sfinte ! Cum ați ajuns aici ?

— Oricine-ați fi, doamnă, trebuie să știți că am ajuns aici împotriva voinței mele, replică Alexander ; cînd m-au adus am făcut destul tărăboi.

— Aţi venit din partea lordului Peter ? întrebă *miss* Manners.

— Afurisitul ăsta de lord Peter ! se răsti Trott, necăjit. Nu cunosc nici un lord Peter, în viaţa mea n-am auzit de el pînă astă-noapte, cînd m-au luat cu lord Peter în sus, lord Peter în jos, că-mi venea să-mi iau şi eu cîmpii... Ce coşmar !

— Încotro mergeţi ? îl întrebă ea, pe un ton tragic.

— De unde să ştiu eu, doamnă ? replică Trott cu răceală, pentru că întîmplările de cu seară îl aspriseră cu desăvîrşire.

— Opreşte ! Opreşte ! ţipă domnişoara, coborînd geamurile din faţă.

— Staţi, scumpă doamnă ! rosti Trott, ridicînd la loc geamurile cu o mînă şi cu cealaltă prinzînd-o uşor de talie. Trebuie să fie o greşeală la mijloc ; daţi-mi voie să vă explic pînă la halta următoare cum stau lucrurile, în ce mă priveşte. Trebuie să ne ducem pînă acolo, nu puteţi rămîne singură în drum, la ora asta, în toiul nopţii.

Domnişoara Manners consimţi ; greşeala a fost explicată de amîndouă părţile. Domnul Trott era tînăr, avea favoriţi foarte promiţători, un croitor fără cusur şi un fel plăcut de a vorbi — nu căuta nimic altceva decît însuşiri de preţ, şi cine e lipsit de preţ cu trei mii de lire pe an ? *Miss* Manners îi putea oferi acestea şi mai mult — ea căuta un soţ tînăr, iar singura cale posibilă pentru domnul Trott de a-şi răscumpăra dezonoarea era o soţie bogată. Aşadar au ajuns la concluzia că ar fi fost păcat să aibă atîta bătaie de cap pe degeaba, şi deoarece se depărtaseră prea mult de şosea — mai bine s-ar duce la Gretna Green să se căsătorească, ceea ce au şi făcut. Imediat următoarea intrare în registrul de stare civilă a fost căsătoria Emilyei Brown cu Horace Hunter.

Domnul Hunter şi-a luat nevasta acasă, a cerut iertare şi a fost iertat ; domnul Trott şi-a luat şi el nevasta acasă, a cerut iertare deopotrivă, şi a fost iertat aşijderi. Iar lordul Peter, care întîrziase peste măsură ca să bea şampanie, a pornit valvîrtej călare şi s-a întors la locuinţa onorabilului Augustus Flair, acolo a mai băut ceva şampanie şi o luă iarăşi valvîrtej călare, dar a căzut şi mort a fost. Horace Hunter se mîndrea tare că mizase pe laşitatea lui Alexander Trott ; cu timpul se descoperiră toate şi se consemnară din fir în păr.

Dacă vreodată vă veţi opri o săptămînă la „Winglebury Arms", cei de acolo vă vor oferi tocmai această relatare despre „Duelul din Marele Winglebury".[31]

[31] Apud : Charles Dickens, *Schiţele lui Boz*, ed. cit., p. 356—374.

După cele trei schițe ale lui Boz, urmează un intermezzo „detectiv", istorioara *Perechea de mănuși*, tradusă acum pentru întîia oară în românește, culeasă dintre contribuțiile lui Dickens la revista *Household Words [Cuvinte gospodărești]*, apărute anonim între 1850 și 1856, istorioară de o frapantă modernitate prin nedezvăluirea misterului care o declanșează și o întreține.

PERECHEA DE MĂNUȘI

Istorioară „detectivă"

— Ciudată poveste, domnule — spuse inspectorul Wield de la Poliția Detectivă, care, în tovărășia sergenților Dornton și Mith, mi-a făcut din nou o vizită în amurg, într-o seară de iulie — și m-am gîndit că poate te-ar interesa.

E legată de uciderea unei femei tinere, Eliza Frimwood, acum cîțiva ani, undeva pe șoseaua Waterloo. Toată lumea îi zicea Contesa, pentru că era frumoasă și avea o mîndrie a ei ; și cînd am văzut-o pe biata Contesă (o cunoșteam bine și vorbisem adesea cu ea) zăcînd moartă, cu beregata tăiată, pe dușumea, în odaia ei de dormit, crede-mă, mi-au venit în minte tot soiul de gînduri care m-au întristat.

Nici una, nici alta, a doua zi dimineață, după crimă, m-am dus la casa cu pricina, am examinat cadavrul și m-am uitat peste tot prin cameră. Întorcînd perna din pat cu mîna mea, am dat, dedesubt, de-o pereche de mănuși. O pereche de mănuși bărbătești, foarte murdare, și înăuntru, pe căptușeală, literele TR și o cruce.

Ei bine, domnule, am luat mănușile alea și le-am arătat procurorului, la tribunal, care se ocupa de proces. Spune : „Ascultă Wield, zice, asta-i o descoperire, fără-ndoială, care ar putea duce la ceva foarte important ; ce ai tu de făcut, Wield, este să găsești pe cel cui aparțineau mănușile astea".

Și eu eram de aceeași părere, firește, și m-am pus pe treabă numaidecît. M-am uitat la mănuși cu băgare de seamă, și, după mine, trebuie să fi fost date la curățat. Aveau un miros de pucioasă și terebentină, știi, cum se-ntîmplă mai totdeauna cu mănușile date la curățat. Le-am luat să le-arăt unui prieten de-al meu în Kennington, care se ocupa de așa ceva, și l-am întrebat : „Ei, ce zici ? Au fost date la curățat mănușile astea ?" — „Mănușile astea au fost date la curățat", spune el. — „Ai vreo idee cine le-ar fi putut curăța ?" zic eu. — „Habar n-am, zice el. Știu doar atît, foarte sigur, cine *nu* le-a curățat, și ăsta-s eu. Dar uite ce, Wield, la Londra nu-s mai mult de opt ori nouă curățători de mănuși — pe

atunci nu erau, pare-se — şi cred c-aş putea să-ţi dau adresele lor, şi în felul ăsta s-ar putea să afli cine le-a curăţat.“ Zis şi făcut. Mi-a dat adresele. M-am dus ici, m-am dus colo, m-am uitat la unul, m-am uitat la altul, dar deşi toţi erau de acord că mănuşile fuseseră date la curăţat, nu puteam dibui bărbatul, femeia sau copilul care curăţase perechea aceea de mănuşi. Ba cutare nu era acasă, ba altul urma să vină după-amiază, şi aşa mai departe, cercetările mi-au luat trei zile.

În seara celei de-a treia zi, trecînd Podul Waterloo, venind dinspre Surrey, abătut... ce mai, foarte necăjit şi deznădăjduit, mă gîndesc să dau un şiling şi să mă distrez puţin la teatrul „Lyceum“, să-mi mai schimb ideile. Aşa că m-am dus la stalul doi, cu jumătate de preţ, şi m-am aşezat lîngă un tînăr foarte cumsecade şi modest. Văzînd că-s străin de locurile alea (am făcut eu tot ce-am putut ca să par astfel), mi-a spus numele actorilor de pe scenă şi am intrat în vorbă. După ce piesa s-a terminat, am plecat împreună şi i-am zis : „Ai fost foarte atent şi cumsecade cu mine, poate că n-ai nimic împotrivă să bem ceva“. — „Păi, sînteţi foarte bun, spune el. *N-am* nimic împotrivă să bem ceva.“ Aşa că ne-am dus la un birt de lîngă teatru, ne-am aşezat la o masă, într-o încăpere liniştită, de sus, de la etajul întîi, şi am comandat cîte o halbă şi nişte tutun de lulea.

Aşa, domnule. Am pus lulelele deoparte, am băut halbele şi ne-am dat în vorbă, după cuviinţă. Cînd, ce spune tînărul : „Trebuie să mă iertaţi, zice, dar eu nu pot rămîne prea mult timp, zice, pentru că sînt silit să mă duc devreme acasă. Lucrez toată noaptea.“ — „Lucrezi toată noaptea ? întreb eu. Nu cumva eşti brutar ?“ — „Nu zice rîzînd, nu-s brutar.“ — „Mi-nchipuiam, zic eu, nu semeni a brutar.“ — „Nu, zice, sînt curăţător de mănuşi.“

În viaţa mea n-am fost mai uimit ca atunci cînd am auzit ieşindu-i din gură cuvintele astea. Eşti curăţător de mănuşi, zău ?“ zic eu. — „Da, zice el, asta-s de meserie.“ — „Atunci, zic eu, scoţînd mănuşile din buzunar, nu mi-ai putea spune cine le-a curăţat pe-astea ? E-o poveste cu cîntec, zic eu. Luam masa cu nişte prieteni, deunăzi, la un birt din Lambeth, cam de mîna a doua, cînd, un domn, şi-a uitat mănuşile astea ! Un alt domn a pariat cu mine pe un galben că n-o să-l găsesc pe posesorul lor. Pînă acum am şi cheltuit şapte şilingi în căutarea lui... Dac-ai putea să m-ajuţi, aş mai pune la bătaie bucuros încă şapte şilingi. Vezi, înăuntru e un TR şi o cruce.“ — „Văd, zice el. Ia stai, zice, cunosc foarte bine mănuşile astea ! Am văzut zeci de perechi aparţinînd aceleiaşi persoane.“ — „Nu mai spune ? !“ zic eu. — „Da, da“, zice el. — „Atunci ştii şi cine le-a curăţat ?“ zic eu. — „Ba

bine că nu, zice el. Tata le-a curățat.“ — „Unde locuiește tatăl dumitale ?“ zic eu. — „Chiar după colț, zice tînărul, colea, lîngă strada Exeter. O să vă spună numaidecît cui aparțin.“ — „Nu vrei să vii acum cu mine ?“ zic eu. — „Desigur, zice el, dar să nu-i spuneți tatii că m-ați găsit la teatru, știți, fiindcă s-ar putea să nu-i facă plăcere.“ — „Bine !“ Ne-am dus într-acolo și-am nimerit peste un bătrîn într-un șorț alb, cu două sau trei fiice, toate frecînd și curățind de zor sumedenie de mănuși, într-o încăpere care dădea spre stradă. „Oo, tată, zice tînărul, e cineva aici care a pus pariu în legătură cu posesorul unei perechi de mănuși, și eu l-am asigurat că dumneata ai putea spune exact.“ — „Bună seara, domnule, zic eu bătrînului. Astea-s mănușile despre care vorbește fiul dumneavoastră. Cu literele TR, vedeți, și o cruce.“ — „Aa, da, zice, cunosc foarte bine mănușile astea. Am curățat zeci de perechi dintr-astea. Sînt ale domnului Trinkle, ține prăvălia aia mare de tapițerie din Cheapside.“ — „Le-ați primit chiar de la domnul Trinkle în persoană ? zic eu. Vă rog să-mi iertați întrebarea.“ — „Nu, zice, domnul Trinkle le trimite totdeauna domnului Phibbs, cel cu prăvălia de mărunțișuri de peste drum, și domnul Phibbs mi le trimite mie.“ — „Poate că n-aveți nimic împotrivă să ciocnim un pahar“ zic eu. — „Cîtuși de puțin !“ zice. Așa că l-am luat pe bătrîn cu mine și am mai stat niței de vorbă cu el și cu fiu-su la un păhărel, și ne-am despărțit prieteni la cataramă.

Asta era sîmbătă, seara tîrziu. Luni dimineață, primul lucru pe care l-am făcut a fost să mă duc la prăvălia de mărunțișuri, peste drum de marea prăvălie de tapițerie din Cheapside. „Domnul Phibbs, cumva ?“ — „Numele meu e Phibbs.“ — „Oh ! Dumneavoastră ați trimis perechea asta de mănuși la curățat ?“ — „Da, eu, pentru tînărul domn Trinkle, de vizavi. E chiar el acum în prăvălie.“ — „Aa, el e cel din prăvălie ! Cel în haine verzi ?“ — „El în persoană.“ „Ei bine, domnule Phibbs, e vorba de-o afacere neplăcută, dar asta-i situația... Sînt inspectorul Wield de la Poliția Detectivă, și am găsit mănușile astea sub perna unei tinere femei care a fost ucisă deunăzi, undeva pe șoseaua Waterloo.“ — „Doamne sfinte ! face. E un tînăr cît se poate de respectabil, și dacă află taică-su, vai de capul lui !“ — „Îmi pare foarte rău, zic eu, dar va trebui să-l arestez.“ — „Doamne sfinte ! zice domnul Phibbs din nou. Nu s-ar putea face nimic ?“ — „Nimic“, zic eu. — „Îmi dați voie să-l chem aici, zice, ca taică-su să nu vadă cînd îl ridicați ?“ — „N-am nimic împotrivă, zic eu, dar din păcate, domnule Phibbs, nu vă pot îngădui să comunicați cu el. Altminteri va trebui să intervin. Poate că-i faceți semn să vină încoace.“

Domnul Phibbs se duse la uşă şi-i făcu semn cu mîna ; tînărul trecu strada numaidecît. Era un băiat chipeş, vioi.

„Bună dimineaţa, domnule", zic eu. — „Bună dimineaţa, domnule", zice. — „Daţi-mi voie să vă-ntreb, domnule, dacă aveţi cunoştinţă de o persoană pe nume Grimwood ?" — „Grimwood ! Grimwood ! face el. Nu !" — „Ştiţi unde e şoseaua Waterloo ?" — „Aa, sigur că ştiu unde e şoseaua Waterloo." — „Poate c-aţi auzit din întîmplare despre o femeie tînără care a fost ucisă acolo !" — „Da, am citit în ziare, şi mi-a părut foarte rău cînd am citit." — „Aici sînt nişte mănuşi care vă aparţin, găsite sub perna ei, a doua zi dimineaţă !"

Era îngrozit, dom'le, îngrozit ! „Domnule Wield, zice, vă jur solemn că n-am fost niciodată acolo. Nici măcar n-am văzut-o vreodată, după cîte ştiu, n-am văzut-o în viaţa mea !" — „Îmi pare foarte rău, zic eu. Drept să-ţi spun, nu cred să *fii* dumneata ucigaşul, dar trebuie să te iau cu o brişcă la Poliţie. Oricum, cred că deocamdată procurorul o să te ancheteze în particular."

A avut loc o anchetă particulară din care a reieşit că tînărul cunoştea o verişoară de-a nefericitei Eliza Grimwood şi că, ducîndu-se s-o vadă pe verişoara asta, o zi sau două înaintea crimei, şi-a uitat mănuşile pe masă. Dar cine crezi că trebuie să apară puţin după aceea ? Bineînţeles că Eliza Grimwood ! „Ale cui sînt mănuşile astea ?" zice ea, luîndu-le de-acolo. — „Astea-s mănuşile domnului Trinkle", zice vară-sa. — „Oh ! exclamă ea, sînt prea murdare şi n-o să-i mai folosească la nimic, sînt sigură. O să le dau slujnicei să cureţe sobele cu ele." Şi le-a pus în buzunar. Slujnica le-a întrebuinţat ca să cureţe sobele cu ele, şi, fără îndoială, le-a lăsat pe prichichiul căminului, sau pe scrin, ori cine ştie unde ; stăpîna ei, uitîndu-se în jur ca să vadă dacă totul era în ordine prin odaie, a dat cu ochii de ele, le-a luat şi le-a pus sub pernă, unde le-am găsit eu. Asta-i întîmplarea, dom'le. [32]

În partea a doua a grupajului din acest prim capitol, am inclus trei din cele optsprezece (de nu vor fi mai multe...) „povestiri eterogene", care, după opinia multor comentatori ai operei lui Dickens, „întrerup" intriga din *Documentele postume ale Clubului Pickwick*, desfăşurată în zigzag picaresc, deci oricum întreruptă. Trecînd, din considerente de oportunitate editorială, peste opiniile istoricilor literari şi ale esteticienilor despre inoportunitatea „povestirilor eterogene" în construcţia intrigii din *Documentele postume...*, se cuvine să menţionăm valoarea lor artistică în sine, valoare care, dealtfel, a determinat selecţia. În desfăşurarea aventurilor, şi ele picareşti, ale domnului Pickwick, aceste „povestiri eterogene" au farmecul relaxant al digresiunii, jucînd un rol întrucîtva

[32] Apud : Charles Dickens, *American Notes and Reprints pages*, 1868. Traducere inedită.

asemănător cu acele „halte" ale paginilor albe dintre „cărțile" unei povestiri mai lungi, de care vorbește Fielding, considerînd că fără ele „un volum [...] seamănă cu întinderea pustiurilor sau a mărilor ce-ți obosesc ochiul și-ți ostenesc mintea cînd pătrunzi în ele". * În locul paginilor albe, Dickens îi oferă cititorului, în romanele lui de tinerețe, o anecdotă veselă, o povestire cu sevă umoristică populară sau o hazlie istorioară cu strigoi ori vîrcolaci. Și mai totdeauna povestea este spusă la un han sau la un hotel, deci în niște spații sociale, unde eroii au tras să se odihnească, în mijlocul unui auditoriu eteroclit, adunat în jurul mesei și a cănilor cu *punch*. Eroii, odihnindu-se de aventurile zilei, îi fac părtași pe cititori la odihna lor cu povești. Iată un exemplu de cum procedează Dickens pentru a crea acest cadru de sociabilitate între erou și cititor, în care eroul coboară în rîndurile publicului său ca să asiste și el, ca un om adevărat, la întîmplările altor eroi, necunoscute.

[Domnul Pickwick **] își luă rămas-bun și, însoțit de Samuel Weller *** [...], se duse la hotelul „Tufișul". [...]

— Vreți un salon particular, dom'le ? întrebă Sam pe stăpîn cînd ajunseră la hotel.

— A, nu, Sam ! îi răspunse stăpînul ; deoarece am cinat în cafenea și mă voi culca curînd, n-are nici un rost. Vezi ce persoane se găsesc în sala călătorilor, Sam.

Domnul Weller plecă în recunoaștere și se întoarse îndată, spunînd că nu era decît un domn chior care bea *bishop* **** cu patronul.

— Bun, mă duc și eu acolo, rosti domnul Pickwick.

— Chiorul ăsta e un tip ciudat, dom'le, spuse Sam întovărășindu-l pe domnul Pickwick. Îi toarnă verzi și uscate patronului, că bietul om nu mai știe unde-i e căpățîna.

Cînd domnul Pickwick intră, individul la care se referea observația de mai sus stătea într-un capăt al sălii, fumînd o pipă enormă, olandeză, și-și ținea unicul ochi fixat necontenit asupra figurii rotunjite a hangiului. Povestise, de bună seamă, jovialului bătrîn, o istorie minunată, ceea ce se dovedea din numeroasele exclamații fără șir, ale acestuia : „Ei nu, asta n-aș fi crezut ! E lucrul cel mai năstrușnic pe care l-am auzit vreodată ! Nu-mi închipuiam că este cu putință !" și alte diferite expresii de mirare care izbucneau de pe buzele lui, în timp ce și el îl privea țintă pe omul cu un singur ochi.

* Cf. Henry Fielding, *Joseph Andrews*, Traducere de Micaela Ghițescu, Prefață de Ion Aurel Preda, București, Editura pentru literatură universală, colecția „Clasicii literaturii universale", 1966, p. 109. Vezi și infra, p. 678, nota 7.

** *Samuel Pickwick* — vezi, în ediția de față, p. 143, nota 33.

*** *Samuel Weller* — vezi, în ediția de față, p. 143, nota 33, și p. 149, nota 43.

**** *Bishop* — băutură caldă, preparată din vin roșu, portocale, zahăr și mirodenii (engl.).

— Sluga dumneavoastră, domnule, spuse chiorul domnului Pickwick ; frumoasă seară, domnule.

— Foarte frumoasă, răspunse domnul Pickwick după ce chelnerul îi puse în față o carafă mică cu *brandy* * și apă fierbinte.

În timp ce domnul Pickwick amesteca *brandy*-ul cu apa, chiorul îl privi de cîteva ori cu atenție, și în cele din urmă spuse :

— Îmi pare că v-am mai întîlnit.

— Nu-mi aduc aminte, răspunse domnul Pickwick.

— Nu mă mira, dumneavoastră nu mă cunoașteți. Eu însă am cunoscut pe doi dintre prietenii dumneavoastră care stăteau la „Păunul" din Eatanswill, în epoca alegerilor **, zise chiorul.

— A, da, într-adevăr ! exclamă domnul Pickwick.

— Da, reluă chiorul, le-am povestit o mică întîmplare din viața unui prieten al meu cu numele de Tom Smart. Poate că ați auzit-o de la ei ***.

— Deseori, spuse domnul Pickwick zîmbind. Era unchiul dumitale, îmi pare.

— Nu, numai un prieten al unchiului meu, răspunse chiorul.

— Cu toate astea, unchiul dumitale era un om minunat, spuse hangiul clătinînd din cap.

— Mda, cred că se poate spune asta, răspunse chiorul. V-aș putea povesti o istorie despre același unchi, care v-ar uimi, domnilor.

— Da ? spuse domnul Pickwick. Povestește-ne-o în orice caz.

Voiajorul comercial — chiorul — umplu cu polonicul din castron un pahar cu *negus* **** și-l bău ; trase un fum zdravăn din pipa olandeză și, văzînd că Sam zăbovea lîngă ușă, îi spuse că poate să rămînă și el dacă vrea, căci nu e nici un secret în povestirea lui. În sfîrșit, ațintindu-și unicul ochi asupra hangiului, rosti primele cuvinte din cuprinsul capitolului următor *****.

— Unchiul meu, domnilor, glăsui voiajorul comercial, era unul dintre oamenii cei mai voioși, mai hazlii, mai isteți care au existat vreodată. Aș vrea ca dumneavoastră să-l fi cunoscut, domnilor... Dar nu, cugetînd bine, *n-aș vrea* ; căci, potrivit mersului firii, dacă l-ați fi cunoscut, ați fi fost acum sau răposați, sau așa de aproape de moarte, încît ar fi trebuit să rămîneți acasă, re-

* *Brandy* — rachiu (engl.).

** Vezi în ediția de față, p. 246—263.

*** Vezi, în ediția de față, p. 76—89.

**** *Negus* — vezi supra, p. 10, nota 6.

***** Apud : Charles Diskens, *Documentele postume ale Clubului Pickwick*, ed. cit., vol. II, p. 305—307.

nunțînd la societate, și în acest caz mi-ați fi răpit plăcerea nespusă de a vă vorbi în momentul de față. Domnilor, aș vrea ca tații și mamele dumneavoastră să-l fi cunoscut pe unchiul meu ; și ar fi fost foarte pe placul lor, în primul rînd pe al respectabilelor dumneavoastră mame. Sînt cît se poate de sigur. Dacă printre numeroasele lui virtuți, două dintre ele predominau asupra celor multe care-i înfrumusețau caracterul, aș îndrăzni să spun că acestea erau *punch*-ul [33] și cîntecele de chef. Iertați-mă că zăbovesc asupra acestor melancolice amintiri despre omul care s-a dus ; nu se întîlnește în fiecare zi un om ca unchiul meu, domnilor.

Am socotit întotdeauna ca pe un lucru deosebit de mare pentru unchiul meu acela de a fi fost tovarăș intim cu Tom Smart de la marea casă „Bilson și Slum" de pe Cateaton Street, City [34]. Unchiul meu încasa banii pentru „Tiggin și Welps", însă multă vreme el a făcut cam aceleași drumuri ca și Tom. În prima seară cînd se întîlniră, unchiul meu prinse simpatie pentru Tom, și Tom prinse simpatie pentru unchiul meu. Nu se cunoșteau de o jumătate de ceas, cînd puseră rămășag pe o pălărie nouă — cine prepară cel mai bun castron cu *punch* și-l bea mai repede. Se constată că unchiul meu a cîștigat în ce privește preparatul ; dar în ce privește băutul, Tom îl întrecu cam cu o jumătate de linguriță. Mai luară cîte un castron spre a bea unul în sănătatea celuilalt, și rămaseră de atunci prieteni la cataramă. Există un destin în toate, domnilor ; el e mai presus de puterile noastre.

Ca înfățișare, unchiul meu era o idee mai scund decît statura mijlocie ; era însă și-o idee mai gras decît sînt oamenii de obicei ; și poate că figura lui era o idee mai roșcovană. Avea cel mai voios chip pe care îl veți fi văzut vreodată, domnilor. Ceva ca de paiață, cu un nas și o bărbie mai acătării ; ochii lui scînteiau totdeauna de veselie, și pe figura lui înflorea totdeauna un zîmbet ; nu un rînjet mecanic și șters, ci un zîmbet adevărat, voios, mulțumit, din inimă. Într-un rînd a fost aruncat din cabrioleta lui și s-a izbit cu capul de-o piatră de hotar. A rămas acolo, năucit și cu fața jupuită așa de rău de pietrișul strîns în grămezi în jurul pietrei, încît, spre a mă servi de vorba tare a unchiului meu, dacă mama lui s-ar fi sculat din groapă nu l-ar fi recunoscut. Într-adevăr, dacă

[33] *Punch* — băutură englezească, preparată din rom, zahăr și sucuri de fructe (îndeosebi de lămîie sau de portocale), preferată de personajele masculine din primele cărți dickensiene, *Schițele lui Boz* și *Documentele postume ale Clubului Pickwick*.

[34] *City (The City, City of London)* — nucleul urban străvechi al Londrei, întins pe o suprafață de o milă pătrată în mijlocul districtului central — Greater London — al capitalei engleze, citadelă comercială și îndeosebi bancară a Regatului Unit al Marei Britanii și Irlandei de Nord.

stau și chibzuiesc, domnilor, sînt sigur că nu l-ar fi recunoscut, pentru că, atunci cînd a murit ea, unchiul meu nu avea decît doi ani și șapte luni ; și chiar fără zgîrieturile făcute de pietriș, ciubotele lui cu carîmbi răsfrînți ar fi pus-o în mare încurcătură, ca să nu mai amintesc de obrazul lui roșcovan și duhliu. N-are a face : zăcea lungit acolo și l-am auzit deseori pe unchiul meu spunînd că omul care l-a ridicat zicea că un zîmbet așa de vesel îi brăzda fața, de parcă s-ar fi dat de-a tumba și că, după ce i s-a luat sînge, la primele licăriri care arătau că-și revine în puteri, a sărit din pat, s-a pornit pe rîs, a sărutat-o pe fata ce ținea ligheanul și a cerut numaidecît o costiță de berbec și alune conservate în oțet. Era foarte mare amator de astfel de alune, domnilor ; zicea că, mîncate fără oțet, berea mergea și mai bine cu ele.

Călătoria cea mare a unchiului meu avea loc odată cu căderea frunzelor. Atunci făcea el încasările datoriilor și lua comenzi în Nord. Mergea de la Londra la Edinburgh, din Edinburgh la Glasgow ; din Glasgow se înapoia la Edinburgh și, în sfîrșit, la Londra, cu vaporul. Trebuie să știți că a doua vizită la Edinburgh era pentru plăcerea lui. Avea obiceiul să vină aci pentru o săptămînă, doar să-și vadă vechii prieteni ; și, deoarece lua micul dejun cu unul, gustarea cu altul, prînzea cu al treilea și cina cu al patrulea, petrecea din belșug o săptămînă întreagă. Nu știu dacă vreunul dintre dumneavoastră, domnilor, s-a înfruptat vreodată dintr-un ospitalier mic dejun scoțian, substanțial, apoi dacă s-a dus să mai ia și o gustare ușoară, compusă din mormane de stridii cu o duzină sau cam așa ceva de sticle de bere sau cu un clondir, două de *whisky,* la urmă. Dacă vi s-a întîmplat asta, apoi veți recunoaște dimpreună cu mine că trebuie să te ții tare bine ca să mai poți lua după aceea un prînz și o cină.

Dar — vai, Doamne ! — așa ceva era nimica toată pentru unchiul meu. Era așa de zdravăn, că, pentru el, acestea însemnau un fleac. L-am auzit spunînd că putea să țină piept oamenilor din Dundee [35] și să se înapoieze acasă fără a se împletici ; și, cu toate astea, oamenii din Dundee sînt așa de tari, iar *punch*-ul așa de tare, domnilor, cum nu știu dacă mai există între cei doi Poli. Am auzit despre un om din Glasgow și altul din Dundee care s-au întrecut la băut cincisprezece ceasuri în șir. După cîte s-a spus, s-au înecat de atîta băutură cam în aceeași clipă, dar afară de

[35] *Dundee* — oraș în Scoția și port la Marea Nordului, situat pe malul nordic al estuarului format de rîul Tay, vestit, ca și Glasgow, situat în vestul Scoției, pe rîul Clyde, prin fabricarea băuturilor alcoolice, îndeosebi a *whisky*-ului.

această măruntă întîmplare, nici unuia, nici altuia nu i-a fost mai rău.

Într-o seară, cu douăzeci şi patru de ceasuri înainte de momentul hotărît pentru a se îmbarca în vaporul pentru Londra, unchiul meu s-a ospătat la unul dintre cei mai vechi prieteni ai săi, care locuia în partea veche a Edinburghului, un oarecare consilier Mac şi nu mai ştiu cum, cu patru silabe în coadă. Se aflau acolo nevasta consilierului şi cele trei fiice ale consilierului, şi băiatul cel mare al consilierului, şi trei sau patru scoţieni de modă veche, solizi, cu sprîncenele stufoase, pe care consilierul îi invitase în cinstea unchiului meu şi pentru a înveseli atmosfera. A fost un ospăţ minunat. S-a mîncat somon afumat, batog, un cap de miel şi *haggis* [36], faimoasă mîncare scoţiană care, spunea unchiul meu, cînd era adusă la masă, îi făcea totdeauna impresia că e stomacul unui Cupidon. Mai erau şi o sumedenie de alte lucruri ale căror nume le-am uitat, însă, cu toate astea, lucruri foarte gustoase. Fetiţele erau drăguţe şi simpatice, nevasta consilierului părea una dintre cele mai bune făpturi ce-au existat vreodată, iar unchiul meu se arăta într-o dispoziţie încîntătoare. De aceea, toată seara, trebuia să le vezi pe fete chicotind şi pe bătrîna doamnă izbucnind în rîs, şi pe consilier şi pe veselii lui tovarăşi pufnind aşa de straşnic, că se înroşiră la faţă. Nu-mi aduc bine aminte cîte pahare de *grog* [37], cu *whisky*, a băut fiecare după ospăţ; ceea ce însă ştiu e că, pe la unu noaptea, fiul cel mare al consilierului şi-a pierdut cunoştinţa în momentul cînd începea primul vers al cîntecului *O, Willie mi-a făcut un grog* ![38] Cum băiatul fusese, cu vreo jumătate de ceas înainte, singurul comesean rămas deasupra mesei, unchiul meu îşi dădu seama că era timpul să se gîndească la plecare — cu atît mai mult cu cît începuseră să bea de la şapte seara — spre a putea ajunge acasă la o oră cuviincioasă. Socotind, totuşi, că n-ar fi politicos să plece tocmai atunci, unchiul meu se alese singur prezident, amestecă încă un pahar cu *grog*, se sculă să închine în sănătatea sa, îşi adresă un discurs bine ticluit din condei şi foarte măgulitor şi bău plin de entuziasm. Cu toate acestea nu se deştepta nimeni. Unchiul meu mai bău o picătură de *whisky*, de data aceasta curat,

[36] *Haggis* — un fel de drob, făcut din inimă, plămîni şi ficat de oaie, totul tocat şi fiert în punga unui stomac de oaie (engl.).

[37] *Grog* — băutură englezească, preparată din rom (sau rachiu, coniac, etc.), zahăr, lămîie şi apă fierbinte.

[38] „*O, Willie mi-a făcut un grog*" — poezie de poetul scoţian Robert Burns (1759—1796).

temîndu-se să nu-i facă rău *grog*-ul, şi, în cele din urmă, înşfăcîndu-şi pălăria, ieşi în stradă.

Vîntul bătea puternic în toiul nopţii, cînd unchiul meu, închizînd poarta consilierului, îşi înfundă zdravăn pălăria pe cap ca să nu i-o ia vîntul, îşi vîrî mîinile în buzunare şi, privind în sus, căută să-şi dea seama ce fel de timp era. Norii treceau peste lună cu o iuţeală ameţitoare, cînd întunecîndu-o cu totul, cînd îngăduindu-i să-şi răspîndească toată strălucirea peste lucrurile înconjurătoare ; apoi se repezeau din nou peste ea cu o repeziciune şi mai mare, învăluind totul într-un zăbranic negru. „La drept vorbind, aşa nu poate să meargă", spuse unchiul meu adresîndu-se timpului, ca şi cum se simţea jignit. „Nu, asta nu e vreme prielnică pentru călătorie. Nu, cîtuşi de puţin", declară unchiul meu, foarte categoric. După ce repetă cuvintele acestea de mai multe ori, îşi recăpătă cu oarecare greutate cumpănirea — căci cam ameţise privind mereu spre cer — şi porni voios la drum.

Casa consilierului era în Canongate, iar unchiul meu mergea în capătul celalt al lui Leith Walk ; o distanţă ca de o milă şi ceva. De o parte şi de alta se înălţau spre cerul tuciuriu case răzleţe, subţiratice, cu faţada mîncată de vreme, cu ferestre care avuseseră parcă aceeaşi soartă cu ochii muritorilor, ajungînd, odată cu trecerea anilor, tulburi, fără strălucire. Şase, şapte, opt caturi aveau casele, aşezate unul deasupra celuilalt — aşa cum copiii clădesc case din cărţi de joc —, aruncîndu-şi umbra deasă pe drumul pavat, însă plin de hîrtoape, făcînd noaptea şi mai întunecoasă. Ici-colo, felinare cu petrol, prizărite la depărtări mari, slujeau să arate numai intrarea respingătoare a cîtorva fundături înguste sau cîteva scări abrupte ce duceau, cu ocoluri complicate, la diverse etaje superioare. Privind toate acestea cu ochii unui om care le-a văzut de prea multe ori ca să merite să le mai ia în seamă în chip deosebit, unchiul meu mergea prin mijlocul străzii, cu cîte un deget mare în fiecare buzunar al vestei, cîntînd voios din cînd în cînd frînturi din diferite cîntece, cu atîta căldură şi bună dispoziţie, că oamenii paşnici, cumsecade, de prin partea locului, treziţi brusc din somnul lor dintîi, tremurau în pat pînă ce sunetul se stingea depărtîndu-se ; convingîndu-se atunci că vreun beţivan netrebnic se înapoia acasă, se înfăşurau în pături şi adormeau din nou.

Domnilor, vă povestesc în amănunt cum mergea unchiul meu prin mijlocul străzii, cu degetele în buzunarele vestei, pentru că după cum zicea el adeseori (şi cu drept cuvînt), nu e absolut nimic extraordinar în istoria asta dacă nu înţelegi de la început că el nu era cîtuşi de puţin o natură romantică şi nu credea în minuni.

Domnilor, unchiul meu mergea cu degetele în buzunarele vestei, ocupînd singur mijlocul străzii, și cîntînd cînd un refren de dragoste, cînd unul de chef ; apoi, ostenit de amîndouă, începu să fluiere melodios, pînă ajunse la Podul North, care, în locul ăsta, leagă vechiul oraș Edinburgh cu orașul cel nou ; se opri un minut să privească sumedenia ciudată, haihuie, de lumini grămădite așa de sus în aer, aidoma unor stele, licărind, într-o parte, pe zidurile castelului, într-alta, peste Carlton Hill, și luminînd parcă niște adevărate castele aeriene, în vreme ce, la poalele lor, vechiul și pitorescul oraș dormea un somn greu în bezna întunericului ; iar palatul și capela Holyrood, străjuite zi și noapte, cum obișnuia să spună un prieten al unchiului meu, de către bătrînul Arthur [39], se înălțau, sumbre și întunecate, asemenea unor genii severe, deasupra străvechei cetăți pe care el a păzit-o atît de lungă vreme. Am spus, domnilor, că unchiul meu se opri acolo un minut, să privească în juru-i ; pe urmă, făcînd un semn de laudă cerului, care se luminase puțin, deși luna apunea, porni din nou la drum, tot așa de mîndru ca înainte, ocupînd mijlocul străzii cu multă demnitate, de-abia așteptînd parcă să înfrunte pe oricine ar fi îndrăznit să-i tăgăduiască dreptul la stăpînire. Totuși, cum nu se afla acolo nimeni dispus să ridice vreo tăgadă în privința aceasta, el continuă să meargă cu degetele în buzunarele vestei, cuminte ca un mielușel.

Cînd unchiul meu trecu de Leith Walk, fu nevoit să străbată un maidan mare, de unde, printr-o străduță, ajungea numaidecît la locuința lui. Pe acest maidan era, pe vremea aceea, o îngrăditură aparținînd unui rotar care se înțelesese cu administrația poștelor să cumpere diligențele hodorogite ; și, pentru că unchiul meu era mare amator de trăsuri — bătrîne, tinere sau de vîrstă mijlocie —, îi veni gustul să se abată din cale, fără alt scop decît acela de a se duce să privească prin gard trăsurile, vreo douăsprezece la număr, pe care își amintea că le-a văzut acolo claie peste grămadă, uitate de Dumnezeu și deschiolate. Unchiul meu, domnilor, se înflăcăra foarte ușor. Neputînd să vadă în voie prin gard, se cățără, trecu peste, și, așezîndu-se liniștit pe-o oiște veche, începu să examineze diligențele cu o gravitate deosebită.

Erau poate vreo douăsprezece sau chiar mai multe — unchiul meu n-a fost niciodată sigur și, deoarece era un om foarte conștiincios în materie de cifre, nu-i prea plăcea să vorbească despre acest lucru — toate de-a valma, unele peste altele, într-un hal

[39] Aluzie la legendarul rege al celților din Britannia, Arthur (sec. 6), care s-a opus, luptînd, invaziei anglo-saxonilor.

fără hal. Ușile fuseseră smulse din țițîni, căptușeala luată ; numai din loc în loc mai atîrna cîte o zdreanță de un cui ruginit ; nici urmă de felinare, hulubele se mistuiseră de multă vreme, fierăria ruginită, vopseaua ștearsă. Vîntul șuiera prin crăpăturile lemnăriei, și apa de ploaie, care se adunase pe coviltire, cădea, picătură cu picătură, înlăuntru, cu un sunet dogit și trist. Erau scheletele diligențelor răposate ; iar în locul ăsta singuratic, în ceasul acela din noapte, ele aveau un aer lugubru, înfiorător.

Unchiul meu își rezemă capul în mîini și începu să se gîndească la forfota oamenilor harnici care merseseră cîndva în trăsurile vechi, și erau acuma la fel de tăcuți și de schimbați ca și ele. Se gîndi la numeroșii inși cărora cine știe care dintre trăsurile acelea putregăite, în bucăți, le aduseseră, noapte de noapte, ani de-a rîndul, în toate anotimpurile, atîtea vești așteptate cu nerăbdare ; vești de călătorie făcută cu bine, și de sănătate ; trimiteri de bani, neașteptate anunțuri de boală și de moarte. Negustorul, amantul, soția, văduva, mama, școlarul, copilașul care abia se ținea pe picioare, dînd buzna spre poartă la bătaia poștașului — cu cîtă neliniște așteptase fiecare sosirea diligenței bătrîne ! Unde oare erau ei acuma ? Domnilor, unchiul meu avea obiceiul să spună că s-a gîndit atunci la toate astea ; eu însă cred, mai degrabă, că le-a aflat apoi în vreo carte, căci el declara categoric că, stînd acolo pe o oiște și privind scheletele trăsurilor, a căzut într-o ațineală din care l-a trezit deodată clopotul puternic al unei biserici ce bătea ceasurile două. Unchiul meu nu era ager la minte. Dacă într-adevăr ar fi cugetat la toate aceste lucruri, sînt convins că l-ar fi apucat cel puțin ceasurile două și jumătate. Sînt încredințat, deci, domnilor, că unchiul meu a aținit fără să fi cugetat la ceva.

În orice caz, orologiul bisericii sună ceasurile două. Unchiul se trezi, se frecă la ochi și sări în picioare, uimit.

Cît ai clipi, de îndată ce orologiul sună ceasurile două, locul acela părăsit și pustiu deveni plin de viață și însuflețire. Ușile erau iarăși în țițîni, căptușeala pusă la loc, fierăria ca nouă, vopseaua proaspătă, felinarele aprinse. Pe fiecare scaun — perne, mantale ; hamalii aruncau pachete în lăzi, conductorii rînduiau sacii cu scrisori, rîndașii aruncau găleți cu apă peste roțile reînnoite ale trăsurilor ; o mulțime de oameni grăbea să prindă hulubele la fiece trăsură. Soseau călătorii ; erau urcate geamantanele ; erau înhămați caii ; în sfîrșit, se vedea de la o poștă că fiecare diligență stă gata de plecare. Domnilor, unchiul meu holba niște ochi văzînd toate acestea că, pînă cînd și-a dat sufletul, s-a tot mirat cum de a mai fost în stare să-i închidă.

— Haide ! Haide ! spuse o voce, şi unchiul meu simţi o mînă pe umăr ; eşti înscris pentru un loc înăuntru ; e vremea să te urci.

— *Eu,* înscris ? !

— Da, firește.

Unchiul meu, domnilor, nu putu să scoată o vorbă, într-atîta era de uluit. Ciudăţenia cea mai mare era că, deşi se aflau acolo o sumedenie de persoane şi măcar că prin faţa ochilor lui se perindau în fiece clipă alte figuri, nu se putea spune de unde veneau ele ; ţîşneau parcă misterioase, din pămînt sau din aer, şi piereau tot aşa. De îndată ce un hamal punea bagajul în trăsură şi căpăta plata, se întorcea, şi dus era. Pînă să se întrebe unchiul meu ce se petrecea cu acesta, se iveau alţi vreo şase, clătinîndu-se sub povara pachetelor ce păreau îndeajuns de grele ca să-i doboare la pămînt. Şi unde mai pui că toţi călătorii erau îmbrăcaţi curios. Aveau fracuri mari, cu fireturi şi cu pulpane late, cu manşete largi, dar fără gulere, şi purtau peruci, domnilor, peruci la modă pe atunci, prinse la spate cu o panglică. Unchiul meu nu mai ştia pe ce lume se află.

— Hei, *te* urci odată ? întrebă insul care se adresase înainte unchiului meu.

Era îmbrăcat ca un conducător de diligenţă ; purta perucă pe cap şi nişte manşete enorme la mîneci. Într-o mînă ţinea un felinar, şi într-alta o flintă cît toate zilele, pe care o punea tocmai la umăr.

— Hei, Jack Martin, *te* urci odată ? repetă conducătorul, apropiind felinarul de obrazul unchiului meu.

— Ia te uită ce familiaritate ! exclamă unchiul meu, dîndu-se înapoi vreo cîţiva paşi.

— Aşa e scris pe foia de drum, răspunse conducătorul.

— Nu există un „domn" înainte ? întrebă unchiul meu ; căci socotea, domnilor, că e o cutezanţă ca un conductor pe care nu-l cunoştea să-i spună pe şleau, Jack Martin — cutezanţă pe care administraţia poştei n-ar fi aprobat-o, dacă i s-ar fi adus la cunoştinţă.

— Nu, nu există ! ripostă conductorul cu răceală.

— Locul e plătit ? întrebă unchiul meu.

— Bine-nţeles, răspunse conductorul.

— Da ? A, atunci haidem. Care trăsură ? zise unchiul meu.

— Asta, răspunse conductorul, arătînd o diligenţă de modă veche, cu uşa deschisă şi scara coborîtă, şi care făcea serviciul de la Edinburgh la Londra. Stai, uite alţi călători : lasă-i pe ei întîi.

În timp ce conductorul vorbea, unchiul meu văzu deodată ivindu-se în faţa lui un domn tînăr cu o perucă pudrată şi cu un

frac albastru, împodobit cu argint, ale cărui pulpane căptușite cu pînză tare erau neobișnuit de mari. „Tiggin și Welps", domnilor, făceau comerț cu creton imprimat și furnituri de haine, așa că unchiul meu recunoscu de la prima ochire toate stofele. Străinul purta pantalonul pînă la genunchi, și un fel de ghetre petrecute peste niște ciorapi de mătase, încălțați în pantofi cu catarame. La mîini avea manșete crețe, pe cap o pălărie în trei colțuri, și la șold o sabie lungă cu vîrf foarte subțire. Pulpanele vestei îi acopereau jumătate din coapse, iar capetele cravatei coborau pînă la brîu. Tînărul înaintă cu gravitate spre ușa trăsurii, își scoase pălăria și o ținu cu brațul întins deasupra capului, rotunjindu-și totodată degetul mic, așa cum fac unele persoane manierate cînd beau ceaiul. Pe urmă își împreună picioarele, făcu o plecăciune adîncă și, în sfîrșit, întinse mîna stîngă. Unchiul meu se pregătea să înainteze și s-o scuture cu căldură, cînd băgă de seamă că amabilitățile nu erau pentru el, ci pentru o tînără doamnă, care se arătă atunci lîngă scara trăsurii. Ea avea o rochie verde de catifea, de-o croială străveche, cu o talie largă și un corsaj strîns în șireturi. Nu purta pălărie, ci o glugă neagră de mătase. Femeia se întoarnă o clipă înainte de a intra în trăsură ; unchiul meu dădu atunci cu ochii de cea mai frumoasă figură pe care o văzuse vreodată, chiar și în pictură. Cînd ea se urcă în trăsură, își ridică rochia cu o mînă și, așa cum zicea unchiul meu, trăgînd o înjurătură ori de cîte ori povestea întîmplarea, nu și-ar fi închipuit niciodată că niște picioare pot să ajungă la o atare desăvîrșire, dacă nu le-ar fi văzut cu ochii lui.

Dar numai în această străfulgerare de privire unchiul meu băgase de seamă că tînăra doamnă părea speriată și nenorocită și că aruncase spre el o privire implorătoare. Mai băgă de seamă că, în ciuda aparențelor unei amabilități delicate și respectuoase, tînărul cu peruca pudrată o apucase repezit de încheietura mîinii pe doamna urcată în trăsură și o urmă numaidecît. Alt individ, cu o mutră foarte suspectă, era cu ei. Purta o perucă strînsă, cafenie, un frac de culoarea prunelor, o sabie lată și cizme pînă la șolduri. Cînd se așeză lîngă fermecătoarea doamnă, ea se trase în ungherul ei ; unchiul meu se încredință de-a binelea că se petrecea între ei ceva sumbru, misterios ; sau, cum zicea el totdeauna, „nu mirosea a bine". Este de-a dreptul uimitor cît de repede luă hotărîrea s-o ajute pe doamna aceea, oricît de mare ar fi fost primejdia, dacă ea ar fi avut nevoie de sprijinul lui.

— Moarte și trăsnete ! strigă tînărul, punînd mîna pe sabie, cînd unchiul meu intră în trăsură.

— Sînge și tunete ! răcni celălalt individ, scoțîndu-și sabia și năpustindu-se la atac asupra unchiului meu, fără să se mai codească.

Unchiul meu nu avea arme, dar cu multă iscusință smulse pălăria în trei colțuri de pe capul individului suspect și, primind vîrful sabiei într-însa, strînse pălăria în două, și înșfăcă lama solid.

— Înțeapă-l pe la spate ! strigă omul cu mutră suspectă către tovarășul lui, trudindu-se să-și libereze sabia.

— Să nu-i treacă prin minte cumva, strigă unchiul meu, ridicînd amenințător călcîiul unui pantof, că-i zbor creierii, dacă-i are, iar de nu, îi sparg țeasta.

Încordîndu-și toate puterile în acea clipă, smulse sabia adversarului cu o smucitură și-o zvîrli afară pe fereastră.

— Moarte și trăsnete ! strigă din nou tînărul, punînd mîna pe mînerul spadei, însă fără s-o scoată din teacă.

Poate, domnilor, cum zicea unchiul zîmbind, poate că-i era frică că n-o sperie pe tînăra doamnă.

— Acum, domnilor, zise unchiul meu așezîndu-se liniștit la locu-i, nu vreau să mai aud vorbindu-se de moarte, cu sau fără trăsnete, în prezența unei doamne, căci am avut destul sînge rece și destule tunete pentru o călătorie. Așa că vă rog să ne așezăm pașnici pe locurile noastre, ca niște călători detreabă. Vino aici, conductor ! Adu custura domnului !

Nu mîntuise unchiul meu cuvintele acestea, cînd conductorul se ivi la fereastră cu sabia. I-o înmînă înălțînd felinarul și se uită țintă la unchiul meu, care, spre marea lui mirare, zări în fundul trăsurii un furnicar de conductori, toți cu ochii ațintiți sever asupră-i. Nu văzuse în viața lui o mare atît de întinsă de chipuri palide, trupuri roșii și priviri aspre.

„Acesta e lucrul cel mai ciudat care mi s-a întîmplat pînă azi", gîndi unchiul meu.

— Dați-mi voie să vă înapoiez pălăria, domnule.

Individul cu mutră suspectă primi în tăcere pălăria în trei colțuri, se uită cu luare-aminte la gaura din mijloc și, în cele din urmă, o așeză pe creștetul perucii cu o solemnitate al cărei efect fu micșorat totuși întrucîtva de un strănut puternic ce-i aruncă tricornul cît colo.

— La drum ! strigă conductorul cu felinarul în mînă, urcînd dinapoi, pe scăunelul lui.

Trăsura porni. Ieșind din curte, unchiul meu se uită pe geam și văzu că celelalte diligențe, vizitiii, conductorii, caii și călătorii se învîrteau în trap mărunt cu o viteză cam de cinci mile pe oră.

Unchiul meu clocotea de indignare, domnilor. Ca negustor, el socotea că nu trebuie să se glumească cu scrisorile, şi se hotărî să se plîngă administraţiei poştelor de îndată ce va ajunge la Londra.

Curînd, totuşi, gîndurile i se îndreptară asupra tinerei doamne care stătea în colţul celălalt al trăsurii, cu faţa învăluită în glugă. Domnul cu frac albastru avea un loc dinaintea ei, iar alături de ea, celălalt individ, cu frac de culoarea prunelor. Amîndoi o supravegheau cu luare-aminte. Era deajuns ca faldurile glugii să foşnească puţin — unchiul meu îl şi auzea pe omul cu mutră suspectă punînd mîna pe sabie, şi era sigur, după respiraţia tînărului (căci nu-i putea vedea faţa din pricina întunericului), că se schimonosea la ea cu nişte ochi de parcă ar fi vrut s-o înghită. Acest lucru îl întărîta pe unchiul meu tot mai mult, astfel că se hotărî să vadă cu orice preţ sfîrşitul. El avea o mare admiraţie pentru ochii strălucitori, pentru figurile frumoase şi pentru picioarele suple ; într-un cuvînt, îi plăceau femeile. Toţi în familia noastră sînt aşa, şi eu la fel.

Unchiul meu întrebuinţă multe tertipuri ca să atragă luarea-aminte a tinerei doamne, sau cel puţin să intre în vorbă cu misterioşii ei tovarăşi. Dar degeaba ; domnii nu voiau să vorbească, iar tînăra doamnă nu cuteza. Din cînd în cînd, unchiul meu scotea capul pe fereastră şi striga în gura mare de ce nu merg mai repede. Răcni aşa pînă ce răguşi ; nu-l lua nimeni în seamă. Se înfundă atunci în ungherul său, cugetînd la chipul cel frumos şi la picioarele drăguţe. Era mai bine aşa ; timpul trecea mai uşor şi nu se mai întreba încotro mergea şi nici cum se întîmplase că se afla într-o situaţie atît de ciudată. E drept că lucrul ăsta nu l-ar fi neliniştit prea mult, deoarece unchiul meu, domnilor, era un om vesel, cutezător, fără teamă şi nu-şi făcea griji din toate celea.

Deodată trăsura se opri.

— Hei, ce s-a întîmplat ? strigă unchiul meu.

— Coboară aici ! spuse conductorul lăsînd scara.

— Aici ? întrebă unchiul meu.

— Aici ! repetă conductorul.

— Nici nu-mi trece prin minte, zise unchiul meu.

— Bine, rămîi atunci unde eşti, ripostă conductorul.

— Aşa şi am de gînd, spuse unchiul meu.

— Bine, încuviinţă conductorul.

Ceilalţi călători ascultaseră conversaţia cu multă luare-aminte. Văzînd că unchiul meu era hotărît să rămînă, tînărul îşi făcu loc dinaintea lui ca să ajute doamnei la coborîre. În momentul acela omul cu mutră suspectă cerceta cu atenţie gaura din fundul pălăriei în trei colţuri. Tînăra doamnă lăsă, cînd trecu, să-i cadă o mă-

nuşă în mîna unchiului meu şi, apropiindu-şi buzele de chipul lui, aşa de aproape că îi simţi pe nas respiraţia călduţă, îi şopti cuvîntul acesta : „Ajutor !".

Domnilor, unchiul meu sări imediat cu atîta putere, încît trăsura se clătină pe arcuri.

— A, te-ai răzgîndit ? spuse conductorul cînd îl văzu pe unchiul meu jos.

Unchiul meu îl privi cîteva clipe, şovăitor, neştiind dacă nu ar fi mai bine să-i smulgă flinta din mînă, s-o descarce în obrazul tînărului cu spadă, să spargă capul celorlalţi cu patul armei, s-o apuce pe tînăra doamnă şi să plece în lumea largă. Chibzuind, însă, părăsi planul acesta ca fiind cam prea melodramatic în executare şi îi urmă pe cei doi bărbaţi misterioşi într-o casă veche în faţa căreia trăsura se oprise. Conducînd-o pe tînăra doamnă între ei, intrară în coridor ; unchiul meu mergea după dînşii.

Dintre toate locurile ruinate şi pustii pe care unchiul meu le întîlnise în viaţă, acesta era cel mai pustiu şi mai ruinat. Se vedea că fusese cîndva un han mare, însă acoperişul era spart în multe locuri, iar scările erau abrupte, crăpate, văruite. În camera unde călătorii intrară, se afla un cămin vast, negru de fum, deşi focul nu era aprins. Scrumul albicios al lemnului ars era încă împrăştiat în vatră, dar soba era rece şi totul părea sumbru şi trist.

— Asta-i frumos, spuse unchiul meu privind în juru-i ; o diligenţă care merge cu şase mile şi jumătate pe ceas şi care se opreşte cine ştie cît într-o văgăună ca asta ! E prea detot, dar lucrul o să se afle ; am să scriu la jurnale.

Unchiul meu rosti cuvintele acestea destul de tare şi pe şleau, căutînd să intre în vorbă cu cei doi străini. Dar nici unul din ei nu-l luă în seamă, ci se mărginiră să şoptească între dînşii, aruncîndu-i priviri încruntate. Femeia era în capătul celălalt al camerei şi se încumetă într-un rînd să fluture mîna ca pentru a implora ajutorul unchiului meu.

În cele din urmă străinii înaintară puţin şi conversaţia începu cu adevărat.

— Ascultă, individule, poate că nu ştii că asta-i o cameră specială, rosti domnul în albastru.

— Nu, nu ştiam, individule, ripostă unchiul meu. Dar, dacă asta e o cameră rezervată anume, îmi închipui ce plăcută trebuie să fie sala de mese.

Glăsuind astfel, unchiul meu se aşeză într-un jilţ cu spătarul înalt şi-i măsură din ochi pe cei doi domni, cu atîta precizie că, ţinînd seama de aprecierile lui, „Tiggin şi Welps" ar fi putut să

le furnizeze creton imprimat pentru veşnicie, fără să dea un deget mai mult sau mai puţin.

— Părăseşte camera ! spuseră împreună cei doi bărbaţi punînd mîna pe săbii.

— Cum, întrebă unchiul meu, prefăcîndu-se a nu fi înţeles o iotă.

— Părăseşte camera, ori eşti mort ! spuse omul suspect cu sabia lungă, scoţînd-o în acelaşi timp din teacă şi rotind-o pe deasupra capului.

— La pămînt cu el ! strigă omul în albastru, scoţîndu-şi şi el sabia şi trăgîndu-se înapoi cîţiva paşi. La pămînt cu el !

Doamna dădu frîu liber unui ţipăt puternic.

Unchiul meu, domnilor, era cunoscut pentru marea lui cutezanţă şi pentru marea lui prezenţă de spirit. Tot timpul cît păruse aşa de nepăsător la cele ce se întîmplau, el căuta pe furiş niscai ghiulele sau vreo armă de apărare ; şi, în chiar momentul cînd spadele fură scoase, zări în colţul căminului o sabie veche cu un mîner împletit din pai, cu teaca ruginită. Dintr-un salt, unchiul meu o apucă, o scoase, o învîrti iscusit pe deasupra capului, strigă tinerei doamne să se retragă într-un ungher, aruncă un scaun în omul cu frac albastru, zvîrli teaca în cel cu frac de culoarea prunei şi, profitînd de buimăceala lor, se năpusti peste amîndoi.

Domnilor, e o veche istorie — şi, deşi adevărată, ea nu e mai puţin interesantă — în legătură cu un tînăr irlandez care, întrebat dacă el cîntă la vioară, răspunse că ar putea cînta, firește, dar n-ar putea să spună precis căci nu încercase niciodată. Lucrul s-ar putea potrivi prea bine unchiului meu şi scrimei lui. Nu mai ţinuse în viaţa lui o sabie în mînă, afară de o dată cînd a jucat pe Richard al III-lea la un teatru de amatori ; dar şi atunci fusese înţeles că Richmond îl va ucide pe la spate, fără să mai facă înscenarea luptei [42] ; aci, însă, iată-l că lovea în stînga şi-n dreapta, luptîndu-se singur cu doi spadasini încercaţi, atacînd şi parînd, împungînd şi doborînd în chipul cel mai curajos şi mai îndemînatic, cu toate că pînă atunci nu bănuise că are cea mai mică noţiune despre ştiinţa scrimei. Se vede dintr-asta temeiul vechiului proverb, domnilor, că un om nu ştie ce poate să facă pînă cînd nu încearcă.

Hărmălaia luptei era cumplită. Cei trei luptători înjurau ca nişte soldaţi de cavalerie, iar săbiile lor zîngăneau mai tare decît ar zornăi toate cuţitele şi obiectele de oţel din tîrgul Newport laolaltă. În momentul cel mai aprins, tînăra doamnă — fără îndoială pentru a da curaj unchiului meu — îşi scoase cu totul gluga şi-i

[40] Aluzie la piesa *Richard al III-lea*, de William Shakespeare.

arătă o frumusețe așa de uluitoare, că el s-ar fi bătut cu cincizeci de oameni pentru a cîștiga un zîmbet din partea ei și a muri apoi. Făcuse pînă atunci minuni, dar acum începu să facă prăpăd, ca un uriaș înnebunit de furie.

În clipa asta, domnul cu frac albastru observă, întorcînd capul, că tînăra doamnă își descoperise fața ; scoase un strigăt de turbare și de gelozie și, îndreptînd spada spre pieptul ei frumos, se apropie cu sabia întinsă s-o străpungă în inimă, ceea ce îl făcu pe unchiul meu să sloboadă un urlet de spaimă, care răsună în toată clădirea. Dar doamna sări ușor în lături și, smucind sabia din mîna tînărului, mai înainte ca el să-și revină, îl împinse spre perete, și împlîntînd-o pînă la mîner, îl țintui cu putere în lemnărie. Exemplul era splendid. Cu un strigăt de triumf și cu o vigoare de neînfrînt, unchiul meu își împinse adversarul în aceeași direcție și, înfigîndu-și sabia exact în centrul uneia din florile imprimate pe vestă, îl pironi alături de prietenul lui. Stăteau acolo amîndoi, domnilor, bîțîind din brațe și din picioare în agonia lor, ca paiațele de carton pe care copiii le trag cu o ață. Unchiul meu repetă deseori, mai tîrziu, că acesta era, după cîte știa el, mijlocul cel mai sigur de a te descotorosi de un dușman, și că nu prezenta decît un neajuns : cheltuială, deoarece trebuia să pierzi cîte o sabie pentru fiecare om scos din luptă.

— Diligența ! diligența ! strigă tînăra doamnă, repezindu-se spre unchiul meu și aruncîndu-și brațele frumoase pe după gîtul lui ; mai putem să scăpăm.

— Mai putem ? strigă unchiul meu. Păi, draga mea, nu mai e nimeni de ucis, nu-i așa ?

Unchiul meu era cam dezamăgit, domnilor, căci gîndea că puțină dragoste ar fi fost foarte plăcută după masacrul acela, chiar de-ar fi fost numai ca să schimbe subiectul.

— Nu avem nici-o clipă de pierdut aici, reluă tînăra doamnă. Acesta (arătînd pe tînărul în frac albastru) e fiul unic al puternicului marchiz de Filletoville.

— Draga mea, mi-e teamă că n-o să-și mai poarte niciodată titlul, răspunse unchiul meu, privind cu nepăsare pe tînărul țintuit în perete, după cum am spus, ca un cărăbuș. I-ai stins neamul, iubita mea.

— Eu am fost răpită din familia mea, dintre prietenii mei de ticăloșii aceștia, strigă tînăra doamnă ale cărei priviri ardeau de indignare. Pînă într-o oră mizerabilul m-ar fi luat de soție, cu sila.

— A dracului nerușinare ! spuse unchiul meu aruncînd o ochiadă disprețuitoare moștenitorului muribund al familiei Filletoville.

— După cum îți poți da seama din cele ce-ai văzut, rosti tînăra doamnă, complicii lor sînt gata să mă asasineze dacă ceri ajutorul cuiva. Dacă ne găsesc aici, sîntem pierduți. Peste două minute va fi poate prea tîrziu. Diligența !

Rostind cuvintele acestea, tînăra doamnă, istovită de emoție și de sforțarea ce făcuse înjunghiindu-l pe marchizul de Filletoville, căzu în brațele unchiului meu, care o prinse și o duse la ușă. Diligența era acolo, trasă de patru cai negri, cu cozile lungi și coamele în vînt, gata înhămați, însă fără vizitiu, fără conducător și chiar fără rîndaș la capul cailor.

Domnilor, cred că nu aduc nici o vătămare memoriei unchiului meu spunînd că, deși burlac, el *ținuse* pînă atunci cîteva femei în brațe. Cred chiar că avea obiceiul să le sărute pe slujnicele de pe la hanuri, și știu că, o dată sau de două ori, a fost văzut de martori care merită crezare îmbrățișînd o hangiță în ochii tuturor. Pomenesc de împrejurările acestea ca să vă dați seama ce neobișnuit de frumoasă trebuie să fi fost tînăra doamnă ca să-l impresioneze pe unchiul meu în halul acela. El spunea adesea că, văzînd părul ei lung, negru, care unduia pe brațul său, și ochii ei frumoși, întunecați, pironiți pe fața lui, cînd și-a venit în fire, s-a simțit cuprins de o tulburare atît de ciudată, încît începură să-i dîrdîie genunchii. Dar cine poate să privească o pereche de ochi negri, catifelați, fără a se simți tulburat ? Dinspre partea mea, eu nu pot, domnilor, și cunosc anumiți ochi la care, pe onoarea mea, nu aș cuteza să mă uit.

— Să nu mă părăsești niciodată ! murmură tînăra doamnă.

— Niciodată ! răspunse unchiul meu. Și spunea adevărul.

— Dragul meu salvator ! exclamă tînăra doamnă. Scumpul meu, bunul, bravul meu salvator !

— Nu-mi spune așa, glăsui unchiul meu, întrerupînd-o.

— De ce nu ? întrebă ea.

— Pentru că gura dumitale este așa de fermecătoare cînd vorbești, încît mi-e teamă c-o să am neobrăzarea s-o sărut.

Tînăra femeie își ridică mîna ca pentru a-l înștiința pe unchiul meu să nu facă una ca asta, și spuse... nu, nu spuse nimic — ci zîmbi. Cînd privești cea mai încîntătoare pereche de buze din lume, și cînd ele înfloresc dulce într-un zîmbet șăgalnic — dacă te găsești lîngă ele, fără de martor —, nu-ți poți mărturisi mai

bine admirația pentru forma și culoarea lor fermecătoare decît sărutîndu-le îndată ; ceea ce unchiul meu făcu, și îl preamăresc pentru fapta lui.

— Ascultă, strigă tînăra doamnă tresărind ; auzi zgomotul de roți și de cai ?

— Adevărat ! spuse unchiul meu ascultînd.

El avea urechea fină și era deprins să recunoască huruitul trăsurilor și bocănitul copitelor, însă se auzeau, parcă, așa de mulți cai și așa de multe trăsuri care veneau din depărtare, huruind, că-i fu cu neputință să-și facă măcar o idee despre numărul lor. Se părea că sînt vreo cincizeci de cupeuri, trase fiecare de cîte șase cai de rasă.

— Sîntem urmăriți ! strigă tînăra doamnă frîngîndu-și mîinile. Sîntem urmăriți ! Nu mai am altă speranță decît dumneata !

Pe chipul ei frumos se întipărise o expresie de groază așa de mare, că unchiul meu se hotărî îndată. O sui în trăsură, îi spuse să nu se sperie, își mai apăsă o dată buzele pe buzele ei și, sfătuind-o să ridice geamul ca să nu-i fie frig, se urcă pe capră.

— Stai, iubitule, spuse tînăra doamnă.

— Ce e ? întrebă unchiul meu de pe capră.

— Aș vrea să-ți vorbesc. Un cuvînt... numai unul, dragul meu.

— Trebuie să cobor ? întrebă unchiul meu.

Tînăra doamnă nu răspunse, dar zîmbi iarăși ; și ce zîmbet, domnilor ! că-l întrecea pe celălalt. Cît ai clipi din ochi, unchiul meu sări de pe capră.

— Ce este, draga mea ? întrebă el uitîndu-se prin fereastră în trăsură.

Doamna se plecă înainte, din întîmplare în același timp, și lui i se păru mai frumoasă decît oricînd. Stătea foarte aproape de ea în clipa aceea, domnilor, așa că nu putea să se-nșele.

— Ce e, draga mea ? întrebă unchiul meu.

— N-ai să iubești niciodată altă femeie afară de mine ? N-ai să te însori niciodată cu alta ?

Unchiul meu jură pe toți dumnezeii că n-o să se însoare niciodată cu altă femeie, iar tînăra doamnă își trase capul și ridică geamul.

Unchiul meu sări din nou pe capră, potrivi hățurile și, dînd coatele în lături, luă biciul de pe imperială, plesni din el cu iscusință calul înaintaș și — la drum ! Cei patru cai negri, cu cozile lungi și coamele-n vînt, porniră în goană, cu diligența bătrînă după

ei, mistuind cincisprezece mile engleze într-un ceas. Phi ! cum mai galopau !

Totuşi huruitul trăsurilor devenea tot mai tare în urma lor. Oricît de repede mergea diligenţa veche, urmăritorii — oameni, cai şi cîini — alergau şi mai repede, goneau în rînduri strînse. Hărmălaia era năprasnică, dar mai presus de toate se înălţa glasul tinerei doamne, îndemnîndu-l pe unchiul meu şi ţipînd :

— Mai repede ! Mai repede !

Lăsară în urmă copacii întunecaţi, ca nişte fulgi măturaţi de uragan. Case, porţi, biserici, căpiţe de fîn, tot ce întîlneau în cale se perinda cu o iuţeală şi un zgomot aidoma mugetului apelor care se dezlănţuie rupînd zăgazuri. Dar zgomotul pe care îl făceau urmăritorii se auzea şi mai tare ; unchiul meu, totuşi, mai desluşea glasul sfîşietor al tinerei doamne, ţipînd :

— Mai repede ! Mai repede !

Unchiul meu mînuia biciul şi hăţurile, iar caii zburau mai departe, pînă se făcură albi de spumă, şi totuşi zgomotul din urmă creştea, şi tînăra doamnă striga întruna : „Mai repede !“. În clipele acelea cumplite, unchiul meu izbi cu piciorul, puternic, în lada de bagaje ; îşi dădu seama atunci că se lumina de ziuă, că stătea pe capra unei diligenţe vechi din Edinburgh, în curtea rotarului, dîrdîind de frig şi umezeală, şi bătînd din picioare ca să se încălzească. Coborî şi o căută nerăbdător pe fermecătoarea tînără doamnă dinăuntru... Vai ! nu era nici uşă, nici pernă ; era doar scheletul trăsurii.

Unchiul meu văzu că aici era un mister, că lucrurile se petrecuseră întocmai cum le povestea de obicei. Rămase credincios jurămîntului pe care îl făcuse tinerei doamne : refuză, din dragoste pentru ea, mai multe hangiţe foarte ispititoare, şi muri în cele din urmă burlac. Totdeauna spunea cîte ciudăţenii i-a fost dat să descopere dintr-o simplă întîmplare, căţărîndu-se peste gard : umbrele diligenţelor şi ale cailor, ale conducătorilor, vizitiilor şi pasagerilor care obişnuiau să călătorească în fiecare noapte. Avea obiceiul să adauge că-şi închipuia că el era singurul om viu care a fost vreodată luat ca pasager într-una din aceste excursii : şi cred că avea dreptate, domnilor, sau, în orice caz, eu n-am auzit de altul.

— Nu pricep ce-or fi putînd să ducă în sacii lor umbrele diligenţelor... spuse hangiul, care ascultase istorisirea cu adîncă atenţie.

— Firește, scrisorile care niciodată n-au fost predate ! zise voiajorul.

— A, da ! Nu mă gîndîsem la ele, replică hangiul. [41]

Cînd mediul ambiant nu este „sala călătorilor" dintr-un hotel sau dintr-un han, atunci este salonul casei unui prieten, unde invitaţii petrec, strînşi lîngă focul căminului, ajunul Crăciunului.

Alte buturugi fură puse pe foc şi din nou paharele fură umplute cu *wasseil* *.

— Cum ninge ! şopti careva încetişor.

— Ce ? Ninge ? întrebă domnul Wardle.

— Aspră, rece noapte, dom'le ! replică întrebatul. Şi s-a stîrnit şi un vînt care spulberă zăpada în vîrtejuri pe cîmp.

— Ce spune Jem ? întrebă doamna bătrînă ; s-a întîmplat ceva ?

— Nu, nu, mamă, o linişti domnul Wardle ; zice că-s troiene de zăpadă şi că e un vînt rece care te pătrunde la oase ; poţi să-ţi dai seama de asta după felul cum vuieşte vîntul în horn.

— Hm, îşi aminti bătrîna doamnă, tot aşa era un vînt ca ăsta şi ningea acum mulţi ani... Stai, să-mi aduc aminte... chiar cu cinci ani înainte de moartea bietului tău părinte. Era tot în ajun de Crăciun şi-mi amintesc că el ne-a povestit întîmplarea cu bătrînul Gabriel Grub pe care l-au răpit vîrcolacii.

— Întîmplarea cu cine ? întrebă domnul Pickwick.

— Ei, nimic, nimic ! răspunse domnul Wardle. Întîmplarea cu un bătrîn gropar despre care lumea de pe aci presupune că a fost răpit de vîrcolaci.

— Presupune ! exclamă bătrîna doamnă. Are cineva curajul să se îndoiască ! N-ai auzit spunîndu-se mereu, de cînd erai copil, că l-au luat vîrcolacii, şi nu ştii că aşa s-a întîmplat ?

— Foarte bine, mamă, replică domnul Wardle, a fost luat, dacă vrei. A fost luat de vîrcolaci, Pickwick, şi gata.

— Nu, nu, te-asigur că nu e gata, glăsui domnul Pickwick. Trebuie să aflu cum l-au răpit, şi de ce, şi toate celelalte.

Domnul Wardle zîmbi, văzînd că toate capetele se apleacă să asculte. Şi, turnînd din nou, cu o mînă darnică, *wasseil* în pahare, dădu din cap în sănătatea domnului Pickwick şi începu precum urmează...

Dar, binecuvîntată fie mintea noastră de editor. Uite, pe cîte pagini ne-am lăsat furaţi ! Declarăm solemn că uitasem cu totul de acele mici oprelişti care se numesc capitole. Însă aşa se cade :

[41] Apud : Charles Dickens, *Documentele postume ale Clubului Pickwick*, ed. cit., vol. II, p. 305—326.

* *Wasseil* — băutură preparată din bere blondă, vin, zahăr şi tot felul de fructe, care se bea, în Anglia, de Crăciun.

să dăm vîrcolacilor un început frumos, într-un capitol nou. Scena şi aşa e liberă ; nu facem nicidecum o favoare vîrcolacilor ; doamnelor şi domnilor, dacă ne îngăduiţi... *

POVESTEA GROPARULUI RĂPIT DE VÎRCOLACI

Într-un vechi tîrg mînăstiresc din ţinutul acesta, trăia hăt... hăt de mult — e aşa de mult de-atunci încît povestea trebuie să fie adevărată, căci pînă şi străbunii noştri au cunoscut-o —, trăia zic, un anume Gabriel Grub care îndeplinea slujba de paracliser şi gropar la cimitir. Acuma nu înseamnă că dacă omul e paracliser şi e înconjurat mereu de simboluri ale morţii, trebuie să fie neapărat posac şi amărît : antreprenorii de pompe funebre sînt oamenii cei mai veseli din lume şi am avut cîndva onoarea de a fi cu un cioclu care, în afara ceasurilor slujbei sale, era, în viaţa particulară, cel mai hazliu şi mai voios flăcău din cîţi au ciripit vreodată un cîntec de inimă albastră, fără cea mai mică poticnire de memorie, sau din cîţi au dat de dușcă, pe nerăsuflate, un pahar strașnic de *grog*.

Cu toate astea, Gabriel Grub era, dimpotrivă, un fel de bufniţă bătrînă, morocănos, nemulţumit, hărţăgos, nesimţindu-se bine cu nimeni, decît cu sine sau cu un clondir îmbrăcat în răchită, tot aşa de bătrîn ca şi el, care îi încăpea tocmai pe măsură în buzunarul larg al hainei.

Cînd, întîmplător, ochii paracliserului zăreau o figură fericită, privirea lui căpăta pe dată o expresie de răutate şi ură, că nu puteai să te uiţi la el fără să te simţi adînc turburat.

Într-un ajun de Crăciun, cu puţin înainte de asfinţit, Gabriel puse cazmaua pe umăr, aprinse felinarul, şi se îndreptă spre vechiul cimitir ; avea de mîntuit o groapă pentru a doua zi dimineaţă şi, simţindu-se în toane rele, nădăjduia să-i mai treacă urîtul muncind. În vreme ce mergea pe uliţă, vedea scînteind prin ferestre lumina zglobie a unui foc scăpărător ; auzea hohotirile de rîs şi strigăte glumeţe ale celor strînşi în jurul vetrei ; observa pregătirile zorite pe care oamenii le făceau pentru a se bucura a doua zi ; simţea feluritele mirosuri îmbietoare care ieşeau prin ferestrele bucătăriilor cu nişte nori de aburi. Toate acestea aduceau fiere şi absint în inima lui Gabriel Grub, iar cînd cîrduri de copii, dînd

*Apud : Charles Dickens, *Documentele postume ale Clubului Pickwick*, ed. cit., vol. I, p. 434—435.

buzna de prin case, țîșneau pe străzi și se întîlneau, înainte de-a ajunge să bată la ușa de peste drum, cu alți vreo șase mici ștrengari, cu capetele cîrlionțate, care se îmbulzeau în jurul lor, în timp ce urcau scările pentru a petrece ajunul de Crăciun, Gabriel strîngea înverșunat coada cazmalei și rînjea crunt, gîndindu-se la pojaruri, la tuse convulsivă, la scarlatine, la difterii și la multe alte izvoare de mîngîiere.

În această fericită stare de spirit, Gabriel își urma drumul, răspunzînd printr-un mormăit scurt și ursuz salutului prietenos al vecinilor pe care-i întîlnea, pînă cînd, în sfîrșit, intră în ulița mohorîtă a cimitirului. Așteptase cu nerăbdare să ajungă acolo, fiindcă era un loc după inima sa, întunecos, lugubru și unde tîrgoveților nu le plăceau să se avînte decît în miezul zilei, cînd soarele strălucea. Gabriel nu fu deci puțin indignat auzind un băiețandru care repeta un cîntec voios de Crăciun în acest soi de sanctuar, denumit, încă de pe vremea mănăstirii și a călugărilor cu tonsură, Ulița Coșciugelor. Pe cînd paracliserul mergea înainte, iar cîntecul se apropia mai mult, își dădu seama că vocea era a unui băiețel care se grăbea să se ducă la copiii din Strada Veche, și care, ca să-i treacă de urît, ori spre a se pregăti în vederea serbării, cînta din răsputeri. Gabriel așteptă pînă ce copilul fu lîngă el și, înghesuindu-l într-un colț, îi trase cinci-șase lovituri cu felinarul, ca să-l învețe să-și modeleze vocea. Cînd copilul fugi ținîndu-se cu mîinile de cap, cîntînd cu totul altfel, Gabriel Grub chihoti de plăcere, intră în cimitir și încuie poarta.

Își scoase haina, puse jos, pe pămînt, felinarul, coborî în groapa începută și lucră zdravăn ca la vreun ceas. Dar pămîntul era întărit de ger și nu puteai cu ușurință nici să-l sfărîmi, nici să-l arunci afară. Dealtminteri, măcar că luna era în primul ei pătrar, abia lumina groapa, care se găsea în umbra bisericii. În orice altă vreme, neajunsurile acestea l-ar fi mîhnit și necăjit pe Gabriel foarte mult, dar el era așa de bucuros că întrerupsese cîntarea băiețelului, încît nu prea lua în seamă faptul că mergea foarte încet cu lucrul. După ce isprăvi treaba din seara aceea, cercetă groapa cu o mulțumire posomorîtă și, adunîndu-și uneltele, mormăi printre dinți :

Un adăpost destul de bunicel,
Un adăpost destul de bunicel
Pentru un răposat :
Cîteva picioare de pămînt înghețat,
La cap o piatră, o piatră la picioare,
Un prînz bogat, gustos, ca să-l mănînce viermii.

La cap iarbă cîtă vrei, și-n jur numai lut umed...
Un adăpost destul de bunicel în sfîntul pămînt.

— Haha, un adăpost destul de bunicel în sfîntul pămînt! rîdea Gabriel Grub, așezîndu-se pe un mormînt teșit pe care se odihnea de obicei.

Scoase, mormăind, clondirul de rachiu :

— Un sicriu de Crăciun ! Un cadou de Crăciun, ho ! ho ! ho !

— Ho ! ho ! ho ! repetă o voce la spatele lui.

Gabriel, ducînd clondirul la buze, se opri puțintel speriat și privi în juru-i. Cel mai adînc și vechi mormînt nu putea fi mai liniștit decît cimitirul scăldat în lumina palidă a lunii. Promoroaca rece arginta lespezile, sclipind ca niște nestemate pe sculpturile în piatră ale bătrînei biserici. Zăpada întărită și scîrțiitoare așternea pe movilele înghesuite o pătură așa de albă și de netedă, încît ai fi crezut că morții zăceau acolo înfășurați numai în lințoliul alb. Nici o adiere de vînt nu tulbura odihna adîncă a cuprinsului solemn ; pînă și sunetul părea înghețat, atît de rece și liniștit era totul în jur.

— Era ecoul, zise Gabriel Grub, ducînd din nou clondirul la buze.

O voce groasă articulă lîngă el :

— *Nu* era ecoul.

Gabriel tresări și înțepeni locului, plin de uimire și spaimă căci ochii îi căzură asupra unei făpturi la vederea căreia îi îngheță sîngele în vine.

Așezată pe o lespede înaltă, chiar lîngă el, stătea o ființă ciudată, nepămînteană, care desigur — simțea Gabriel — venea de pe lumea cealaltă. Picioarele-i nefiresc de lungi ar fi atins pămîntul, dacă nu și le-ar fi chircit, încrucișîndu-le într-un chip ciudat, fantastic ; brațele vînjoase erau goale, iar mîinile i se odihneau pe genunchi. Papucii cu cioc se încovoiau ca niște semne lungi de întrebare ; o haină numai zdrențe îi strîngea trupul bondoc ; pe spate îi atîrna o manta scurtă, al cărei guler, tăiat în șuvițe, slujea vîrcolacului de cravată ; pe cap purta o pălărie ascuțită ca o căpățînă de zahăr, cu boruri mari, împodobită cu o singură pană. Pălăria era atît de plină de promoroacă, și vîrcolacul stătea așa de bine pe mormînt, încît părea că se găsește acolo de două-trei sute de ani. Stătea nemișcat, dar scotea limba de-un cot, bătîndu-și parcă joc și rînjind cum numai vîrcolacii știu să rînjească.

— *Nu,* nu era ecoul, zise vîrcolacul.

Gabriel Grub rămăsese înmărmurit ; nu putea să scoată un cuvînt.

— Ce cauţi aici în ajun de Crăciun ? întrebă vîrcolacul cu asprime în glas.

— Domnule, bolborosi Gabriel Grub, am venit să sap o groapă.

— Cine se plimbă printre morminte într-o noapte ca asta ? strigă vîrcolacul.

— Gabriel Grub ! Gabriel Grub ! ţipară în cor voci ascuţite şi fioroase ce păreau că năpădesc cimitirul.

Gabriel se uită îngrozit în juru-i ; nu se zărea nimic.

— Ce ai în clondir ? întrebă vîrcolacul.

— Rachiu de ienuper, domnule, răspunse paracliserul, tremurînd mai mult decît oricînd, căci cumpărase rachiul de la contrabandişti şi se gîndea că personajul care-l cerceta era poate vameş la vama vîrcolacilor.

— Cine bea singur rachiu de ienuper în mijlocul cimitirului, într-o noapte ca asta ? întrebă vîrcolacul.

— Gabriel Grub ! Gabriel Grub ! strigară din nou vocile fioroase.

Vîrcolacul se uită încruntat, răutăcios, la paracliserul înspăimîntat ; apoi ridică glasul, strigînd :

— Cine este atunci prada noastră ?

Corul nevăzut răspunse din nou la întrebare, într-un cînt care răsuna ca vocile a sumedenie de coriști, cîntînd după acordurile solemne ale orgii bisericii străvechi — cînt ce părea purtat de un vînt sălbatic pînă la auzul paracliserului, dar se stingea de îndată ce se depărta — însă răspunsul avea acelaşi refren :

— Gabriel Grub ! Gabriel Grub !

Vîrcolacul îşi spintecă gura pînă la urechi, spunînd :

— Gabriel, ce părere ai despre cînt ?

Paracliserului i se tăie răsuflarea.

— Gabriel, ce părere ai despre cînt ? repetă vîrcolacul, ridicîndu-şi picioarele în aer, de o parte şi de alta a lespezii, şi examinînd vîrful ascuţit al cipicilor săi, cu tot atîta plăcere de parcă ar fi fost vorba de cea mai elegantă pereche de ghete Wellington de pe Bond Street.

— E... E... foarte curios, domnule, răspunse paracliserul, pe jumătate mort de frică. Foarte curios şi foarte drăguţ ; cred însă că e timpul să mă duc să-mi isprăvesc treaba, dacă-mi daţi voie, domnule.

— Treaba ? Ce treabă ? întrebă vîrcolacul.

— Groapa mea, domnule, groapă pe care am început-o, îngăimă paracliserul.

— Aha, groapa dumitale ! exclamă vîrcolacul. Cine se distrează săpînd gropi într-o vreme cînd toţi ceilalţi oameni nu se gîndesc decît să se bucure ?

Glasurile misterioase răspunseră din nou :

— Gabriel Grub ! Gabriel Grub !

— Mi-e teamă că prietenii mei n-au să se poată despărţi de dumneata, Gabriel, zise vîrcolacul scoţînd şi mai mult limba-i enormă — şi ce limbă năprasnică ! —, mi-e teamă că prietenii mei n-au să se poată despărţi de dumneata, Gabriel !

— Să-mi fie cu iertăciune, domnule, spuse înfricoşat paracliserul, nu-mi vine a crede, domnule ; nu mă cunosc. Nu cred că domnii m-au mai văzut vreodată, domnule.

— O, ba da ! declară vîrcolacul ; noi toţi îl cunoaştem pe omul cu mutra ursuză, cu privirile pline de ură, care trecea astă-seară pe drum, uitîndu-se duşmănos la copii şi strîngîndu-şi mai tare cazmaua de gropar. Îl cunoaştem pe omul plin de pizmă, care a lovit un băieţaş pentru că băieţaşul era vesel, şi el nu putea fi. Îl cunoaştem, îl cunoaştem !

Vîrcolacul izbucni într-un rîs atît de ascuţit şi de puternic, încît ecourile se auziră de douăzeci de ori mai tare ; şi, zvîrlindu-şi picioarele în sus, stătu în cap, sau mai bine zis pe pălăria ca o căpăţînă de zahăr, pe muchia îngustă a lespezii, unde făcu o tumbă cu o iscusinţă de necrezut, chiar la picioarele paracliserului ; se aşează apoi în poziţia obişnuită a croitorilor pe tejghea.

— Mă tem... mă tem c-o să trebuiască să vă părăsesc, domnule, murmură paracliserul făcînd o sforţare să se urnească.

— Să ne părăseşti ? ! exclamă vîrcolacul. Să ne părăseşti, Gabriel Grub ? ! Ho ! Ho ! Ho !

În timp ce vîrcolacul rîdea, paracliserul văzu o lumină strălucitoare luminînd ferestrele, şi parcă toată biserica era scăldată în lumină. Lumina se stinse după o clipă ; orga începu o arie veselă, şi cîrduri de vîrcolaci, întru totul asemănători celui dintîi, se lăsară în cimitir, apucîndu-se să se joace de-a capra peste pietrele mormintelor, sărind peste ele, pe rînd, cu o iscusinţă nemaipomenită, fără a se opri o singură clipă să-şi tragă răsuflarea. Dar primul vîrcolac sărea uimitor de bine — nici unul dintre noii-veniţi neputînd să se măsoare cu el. Deşi nespus de înfricoşat, paracliserul era nevoit să constate că ceilalţi vîrcolaci se mulţumeau să sară peste lespezi de mărime obişnuită, în vreme ce primul încăleca grilajuri şi cavouri de familie cu tot atîta uşurinţă de parcă ar fi avut a face cu pietre miliare.

În cele din urmă interesul pentru joc atinse culmea : orga cînta din ce în ce mai iute ; vîrcolacii săreau tot mai sus, răsucin-

du-se, făcînd tumbe, ţopăind peste lespezile mormintelor ca nişte mingi de fotbal. Lui Gabriel i se tăiau picioarele, se învîrtea totul în faţa ochilor săi numai uitîndu-se la vîrtejul vîrcolacilor care treceau pe dinainte-i ; cînd, deodată, regele vîrcolacilor, năpustindu-se asupra bietului om, îl apucă de guler şi se afundă cu el în măruntaiele pămîntului.

Cînd Gabriel Grub putu să-şi tragă răsuflarea, pe care coborîrea atît de năprasnică i-o tăiase, se pomeni într-o peşteră mare, înconjurat pretutindeni de o sumedenie de vîrcolaci oribili şi schimonosiţi. În mijlocul cuprinsului, pe un tron înalt, stătea prietenul său din cimitir. Iar Gabriel era aşezat lîngă el, fără să se poată mişca.

— E frig în noaptea asta, zise regele vîrcolacilor, foarte frig. Daţi-ne ceva cald !

La această poruncă, vreo şase slujitori vîrcolaci, cu un zîmbet împietrit pe buze, şi pe care Gabriel Grub îi recunoscu a fi curteni, dispărură îndată şi se înapoiară cu o cupă de foc lichid, înfăţişînd-o regelui.

— Aha ! exclamă vîrcolacul, ai cărui obraji şi al cărui gîtlej deveniră deodată străvezii cînd sorbi lichidul înflăcărat, asta te încălzeşte ! Aduceţi o cupă şi domnului Grub !

Nefericitul paracliser protestă în zadar că el nu avea obiceiul să ia niciodată ceva cald noaptea ; un vîrcolac îl ţinu, iar altul îi turnă pe gîtlej lichidul arzător, şi toată adunarea se porni pe un rîs asurzitor, în timp ce el se înăbuşea, tuşea şi-şi ştergea puhoiul de lacrimi, pricinuit de băutura clocotită.

— Acum, zise regele vîrînd în glumă vîrful pălăriei în ochiul paracliserului şi stîrnindu-i astfel cele mai cumplite dureri, acum arătaţi omului răutăcios şi mahmur cîteva zugrăveli din muzeul nostru.

După ce vîrcolacul rosti cuvintele acestea, un nor gros, care întuneca unul din ungherele peşterii, se destrămă treptat, arătînd, pare-se la o mare depărtare, o odăiţă prost mobilată, dar unde domneau totuşi ordinea şi curăţenia. O droaie de copii erau adunaţi în jurul unui foc bun, agăţîndu-se de fustele mamei şi sărind în jurul jilţului. Mama se ducea din cînd în cînd la fereastră şi dădea perdeaua la o parte de parcă ar fi aşteptat pe cineva. Pe masă se afla ceva de mîncare ; lîngă foc mai era un jilţ gol. Se auzi o bătaie în uşă, mama se duse să deschidă, şi copiii se îmbulziră în jurul ei, bătînd din palme cînd părintele intră. El era ud şi ostenit. Scuturâ zăpada de pe veşminte, iar copiii se îngrămădiră în juru-i, pentru a-i lua, unul mantaua, altul pălăria, altul bastonul, altul mănuşile. Apoi, tatăl se aşeză să mănînce lîngă foc.

Copiii se cățărară pe genunchii lui, mama se așeză lîngă el ; tihna și fericirea străluceau pe figurile lor.

Dar aproape pe nesimțite tabloul se schimbă. Scena înfățișa o odăiță de culcare unde cel mai mic și mai drăguț dintre copii zăcea pe moarte. Roșeața din obraz îi perise, lumina ochilor lui era stinsă, și pe cînd paracliserul însuși îl privea cu un interes pe care nu-l simțise niciodată pînă atunci, bietul copil își dădu sufletul. Frățiorii și surioarele se îmbulziră în jurul pătucului său, luîndu-i mîna ; ea însă era rece și țeapănă. Se traseră înapoi și-i priviră cu spaimă chipul copilăresc ; căci, deși expresia lui era calmă și liniștită, deși frumosul copil părea că doarme în pace, vedeau bine că era mort și știau că acum frățiorul lor devenise înger în cer, unde e fericire și de unde-i privea și-i binecuvînta.

Norul ușor trecu din nou peste zugrăveală, și din nou subiectul se schimbă. Tatăl și mama deveniseră bătrîni și infirmi, iar numărul fărturilor din jur se împuținase la jumătate. Dar mulțumirea și voioșia domneau încă pe toate figurile și străluceau în privirile lor. Familia era adunată în jurul focului, iar părinții povesteau, copiii ascultînd cu încîntare întîmplări de odinioară. Blînd, liniștit, bătrînul părinte coborî în mormînt ; curînd apoi, aceea care îi împărtășise toate grijile și necazurile îl urmă în lăcașul de veșnică odihnă. Puținii copii care mai supraviețuiau îngenuncheară pe mormîntul lor și udară iarba cu lacrimi ; apoi se ridicară și se depărtară, triști, îndoliați, însă fără strigăte amare, fără tînguiri deznădăjduite, căci știau că într-o zi se vor întîlni din nou. Se învălmășiră deci iarăși în treburile lumii, și mulțumirea, voioșia sălășluiră din nou cu ei.

Norul se lăsă atunci peste tablou și-l ascunse ochilor paracliserului.

— Ce zici de *asta* ? întrebă vîrcolacul pe Gabriel Grub, întorcînd spre el fața-i lată.

Gabriel bolborosi că era un spectacol foarte drăguț, însă părea cam stînjenit, căci vîrcolacul ațintì asupră-i ochi fioroși.

— Egoist ticălos ! strigă vîrcolacul cu un ton plin de dispreț. Egoist ticălos !

Voia parcă să mai spună ceva, însă indignarea îl împiedica. Înălță unul din picioarele-i elastice și, bălăbănindu-l deasupra capului, ca să ochească mai bine, îl slobozi zdravăn în spatele lui Gabriel Grub. Îndată toți vîrcolacii slujitori urmară exemplul stăpînului, îmbulzindu-se în jurul nenorocitului de paracliser și lovindu-l în spate fără cruțare, căci obiceiul de totdeauna al curtenilor pe pămînt e să bată pe cei pe care-i bate puterea și să-i alinte pe cei pe care ea îi alintă.

— Mai arătați-i ceva ! zise apoi regele vîrcolacilor.

Norul iarăși se risipi, arătînd un peisaj bogat și frumos, asemănător cu acela pe care îl mai vezi și azi la jumătate de leghe de vechiul tîrg mînăstiresc. Soarele strălucea pe firmamentul albastru, apa scînteia sub razele lui și, grație influenței sale binefăcătoare, copacii păreau mai verzi și florile mai gingașe. Apa unduia susurînd, copacii fremătau la adierea unui vînticel care murmura prin frunze ; păsările pe crenguțe cîntau, iar ciocîrlia înalța dimineții imnuri de bun-sosit. Da, era dimineață, dimineața scînteietoare și înmiresmată a unei frumoase zile de vară ; și cele mai mărunte frunze, cele mai mici fire de iarbă păreau însuflețite ; furnica harnică porni la truda de fiecare zi ; fluturele zbura peste flori și se scălda în razele calde ale soarelui ; mii de gîngănii își întindeau aripile străvezii și se bucurau de scurta dar fericita lor existență. Omul, în sfîrșit, se arătă mîndru de întreaga privelițe, și totul în natură era lumină și splendoare.

— Egoist ticălos ! repetă regele vîrcolacilor cu ton și mai disprețuitor, și din nou își flutură piciorul pe deasupra capului, năpustindu-l peste umerii paracliserului, și din nou suita lui îi urmă pilda.

De mai multe ori norul apăru și se împrăștie, și multe lucruri învăță Gabriel Grub, care, măcar că umerii îi ardeau din cauza durerii pricinuite de loviturile aplicate de picioarele vîrcolacilor, privea scenele cu același interes. Văzu că oamenii care muncesc din greu și-și cîștigă bucățica de pîine cu sudoarea frunții sînt totuși veseli și fericiți. Află că și pentru cei mai neștiutori, înfățișarea blîndă a naturii e un izvor nesecat de încîntări și liniște. Îi văzu și pe acei oameni aleși, crescuți în desfătare, îndurînd cu voioșie lipsuri, biruind suferințe care ar fi strivit făpturi dintr-o plămadă mai de rînd ; și asta, pentru că femeile, cele mai delicate și mai gingașe făpturi ale lui Dumnezeu, erau adeseori mai presus de necazuri, nevoi, mizerie ; da, deoarece aveau în inimi un izvor nestins de dragoste și devotament ! Și, înainte de toate, văzu că oamenii care, ca el, cîrtesc împotriva bucuriilor și veseliei altora, seamănă cu cele mai vătămătoare bălării de pe fața pămîntului. În sfîrșit, cîntărind laolaltă binele și răul din lume, ajunse la încheierea că, la urma urmei, lumea aceasta e destul de cumsecade și de respectabilă.

De îndată ce ajunse aci, norul care învăluise ultimul tablou păru că se coboară pe simțurile lui și-l îmbie la odihnă. Unul după altul vîrcolacii se șterseră, iar cînd pieri cel din urmă, Gabriel Grub adormi adînc.

Era ziuă de-a binelea cînd paracliserul se deşteptă. Se pomeni lungit în cimitir, pe mormîntul teşit la care ţinea, cu clondirul golit lîngă el, iar haina, cazmaua, felinarul, toate înnălbite de bruma nopţii, erau împrăştiate pe pămînt, care încotro. Lespedea, pe care îl văzuse pe vîrcolac la început, se înălţa dreaptă lîngă groapa la care muncise în ceasurile serii. Gabriel începea, totuşi, să se îndoiască de adevărul întîmplărilor prin care trecuse, dar durerile pe care le simţea în umeri, cînd încercă să se scoale, îl încredinţară că loviturile de picior în spate nu erau închipuire. Îl tulbură faptul că nu vedea urme de paşi pe zăpadă, unde vîrcolacii se jucaseră de-a capra, încălecînd mormintele ; găsi însă curînd explicaţia, amintindu-şi că duhurile nu pot să lase după ele nici o urmă vădită.

În orice caz, Gabriel se ridică în picioare, aşa cum îi îngăduia şira spinării, înţepenită ; apoi, scuturînd bruma de pe haină, se îmbrăcă şi se îndreptă spre tîrg.

Însă cugetul lui era pe de-a-ntregul schimbat, şi nu putea să îndure gîndul de a se înapoia într-un loc unde căinţa sa ar fi fost pusă la îndoială, dacă nu cumva chiar luată în rîs. Şovăi cîteva clipe, pe urmă se îndreptă spre cîmp cu hotărîrea să se ducă şi să-şi cîştige pîinea într-alt ţinut, oarecare.

Au fost găsite în ziua aceea, în cimitir, felinarul, cazmaua şi clondirul lui. Lumea îşi făcu la început tot felul de închipuiri asupra soartei paracliserului, dar ajunse îndată la încheierea că a fost răpit de vîrcolaci. Se găsiră chiar martori foarte serioşi care declarară că l-au văzut cu ochii lor dus prin văzduh pe spatele unui cal murg, chior de un ochi ; calul avea coadă de urs şi crupă de leu. După cîtva timp, povestirea fu crezută cu evlavie, iar noul paracliser avea obiceiul să arate curioşilor, pentru nimica toată, o bucată destul de mare din sfîrleaza de pe acoperiş, smulsă de o lovitură de copită a calului în goana lui prin aer, şi culeasă de numitul paracliser, în cimitir, la un an sau doi după întîmplare.

Din păcate, temeinicia acestei istorisiri fu uşor clintită de reivirea neaşteptată a lui Gabriel Grub în persoană, care se înapoie, după vreo zece ani, bătrîn, zdrenţăros, reumatic, dar mulţumit. El povesti întîmplările sale pastorului şi primarului, astfel că, după un timp, ele trecură în domeniul istoriei, unde au şi rămas pînă în ziua de azi. Doar cei care crezuseră în povestea cu sfîrleaza, văzînd că au fost păcăliţi o dată, nu mai voiră să creadă nimic. Luară deci o mutră cît mai înţeleaptă cu putinţă, înălţară din umeri, duseră mîna la frunte şi şoptiră cum că Gabriel Grub băuse tot rachiul de ienuper şi adormise peste mormîntul teşit. Cît priveşte observaţiile din peştera vîrcolacilor, explicaţia era că

el a văzut lumea şi s-a cuminţit. Totuşi, opinia aceasta nu deveni populară niciodată, şi se stinse treptat. Oricare ar fi versiunea adevărată, deoarece Gabriel Grub a pătimit de reumatisme pînă la sfîrşitul zilelor sale, istoria are cel puţin morala asta, dacă nu alta mai bună, şi anume că un om morocănos care bea singur în ajunul Crăciunului poate că nu se va simţi mai bine, chiar dacă rachiul lui ar fi tot aşa de bun sau chiar şi mai bine dres decît băutura pe care Gabriel Grub a băut-o în peştera vîrcolacilor. [42]

*

— Totdeauna mi-au plăcut, continuă voiajorul comercial, argumentele bine întemeiate şi zdrobitoare, de acest fel — şi din care poţi să înveţi ceva. Discuţia despre femei [43] mi-a adus aminte o poveste pe care am auzit-o de la un unchi al meu mai bătrîn ; de aceea am spus adineaori că există pe lume ceva şi mai ciudat decît femeile.

— Aş vrea s-o aud, glăsui omul cu ţigară şi cu figura învăpăiată.

— Da ? replică laconic voiajorul comercial şi continuă să pufăie de zor.

— Şi eu, adăugă domnul Tupman, care vorbea pentru întîia oară.

Era ahtiat să-şi îmbogăţească experienţa.

— Da ? Ei bine, atunci s-o povestesc. Sau, mai bine, nu. Ştiu că n-o să-i daţi crezare, rosti omul cu ochiul isteţ, clipind şi mai isteţ.

— Dacă spui că e adevărată, nici vorbă c-am să cred, îl încredinţă domnul Tupman.

— În cazul ăsta, o spun, răspunse călătorul. Aţi auzit de marea firmă „Bilson şi Slum" ? Dealtminteri, dacă aţi auzit sau nu, e

[42] Apud : Charles Dickens, *Documentele postume ale Clubului Pickwick*, ed. cit., vol. II, p. 5—16.

[43] „Discuţia despre femei", pretextul povestirii ce urmează, a avut loc în camera comis-voiajorilor de la hanul „Păunul", între „un om cu faţa îngălată", care a exclamat, la un moment dat, „Ciudate făpturi e femeile !" „un domn cu obraji învăpăiaţi ca focul", care i-a aprobat reflecţia („A, că bine zici !"), un om „rotofei, viguros, cu un singur ochi, un ochi negru, foarte scînteietor", clipind „cu o expresie şugubeaţă, plină de haz şi bună dispoziţie", care a întrerupt „crîmpeiul de filozofie" al celor doi, opinînd că „există pe lume lucruri mai ciudate decît femeile", un om cu „vocea mieroasă şi figură blajină, al cărui principiu era să fie totdeauna de aceeaşi părere cu toată lumea" şi entuziastul domn Snodgrass, prietenul domnului Samuel Pickwick (vezi infra, p. 143, nota 33) şi membru al Clubului Pickwick, care ia apărarea femeilor declarînd ritos : „Arătaţi-mi bărbatul care bîrfeşte împotriva femeilor ca femei, şi declar sus şi tare că el nu e bărbat", însoţindu-şi cuvintele cu „argumentul" unei izbituri „din răsputeri cu pumnul în masă".

tot una, căci demult s-au retras din afaceri. Istoria i s-a întîmplat acum optzeci de ani unui reprezentant al firmei, prieten foarte bun cu unchiul meu, și unchiul meu mi-a povestit-o mie. Are un titlu ciudat ; el însă obișnuia s-o numească : *Povestea voiajorului comercial,* și o spunea cam astfel :

Într-o după-amiază de iarnă, pe la ceasurile cinci, cînd umbrele serii încep să devină tot mai fumurii, putea fi văzută mergînd spre Bristol, pe drumul ce taie colinele Marlboroughului, o trăsurică, iar în trăsurică se afla un om care-și îmboldea calul trudit. Spun că putea să fie văzută, și nu mă îndoiesc, căci oricine ar fi trecut pe acolo ar fi putut s-o vadă, numai orb să nu fi fost. Era o vreme nespus de urîtă, o înserare rece și ploioasă că nu zăreai decît apă și iar apă, cînd călătorul trecea pe drumul plin de hîrtoape, pustiu și mohorît. Dacă vreun voiajor comercial de pe-atunci ar fi observat trăsurica șubredă, gălbuie, cu roți roșii, și iapa murgă, afurisită, nărăvașă, iute de picior, trăgîndu-se parcă dintr-un cal de măcelar și dintr-o mîrțoagă de poștă, ar fi înțeles de la prima ochire că nu putea să fie vorba decît de Tom Smart, reprezentantul marii firme „Bilson și Slum", de pe Cateaton Street, City. Dar fiindcă nu se găsea pe acolo nici un voiajor comercial, habar nu avea nimeni că era el, așa că Tom Smart și trăsurica lui de culoare gălbuie cu roți roșii, cu iapa nărăvașă și iute de picior, rămîneau învăluiți în taină ; mergeau împreună și nimeni nu-i știa.

Chiar în lumea asta tristă sînt locuri mult mai plăcute decît colinele din Marlbourough, peste care vîntul suflă cu putere, dacă puneți la socoteală și o seară mohorîtă de iarnă, un drum desfundat, plin de mocirle, precum și ploaia care cădea năprasnic, și dacă ați încerca să simțiți răceala ploii pe pielea dumneavoastră — numai așa v-ați putea da seama de adevărul spuselor mele.

Vîntul nu sufla din spate și nici din față, măcar că și așa ar fi fost destul de neplăcut, ci venea pieziș, abătînd ploaia asemenea liniilor trase în caietele de caligrafie care-i învață pe copii să scrie oblic. Se mai potolea la răstimpuri, și călătorul începea să se amăgească, închipuindu-și că, istovit de furia de mai înainte, vîntul ațipise în sfîrșit. Dar, vîjjj ! îi auzeai din nou urletul și șuieratul în depărtare ; și iarăși se năpustea peste coline, măturînd cîmpia în lung și-n lat. Vuietul și furia lui creșteau pe măsură ce se apropia, pînă cînd se arunca asupra calului și-a omului, în răbufniri cumplite, repezind ploaia șfichiuitoare în ochii și urechile lor ; răsuflarea umedă și rece îi pătrundea pînă în măduva oaselor ; apoi vîntul o zbughea departe, hăt departe, mugind asurzitor, ca

şi cum ar fi vrut să-şi bată joc de slăbiciunea lor şi să-i sperie, fălindu-se cu puterea şi cu însufleţirea sa.

Iapa murgă lipăia prin zloată, cu urechile blegite, şi, din cînd în cînd, îşi scutura capul ca pentru a-şi arăta dezgustul faţă de purtarea neobrăzată a elementelor naturii ; călca totuşi cu sîrg, pînă ce o nouă răbufnire, mai furioasă decît toate cele de pînă atunci, îi reteza mersul şi o silea să-şi proptească zdravăn copitele în pămînt, ca nu cumva să vină peste cap. Bine că făcea aşa, căci altminteri, iapa nărăvaşă fiind atîta de lihnită, trăsurica aşa de uşoară, şi pe deasupra Tom Smart atît de puţintel la trup, tustrei s-ar fi rostogolit fără doar şi poate, departe-departe. Pînă la capătul pămîntului, sau pînă cînd vîntul s-ar fi potolit. Dar, şi într-un caz şi-ntr-altul, nici iapa nărăvaşă, nici trăsurica gălbuie cu roţi roşii, nici Tom Smart n-ar mai fi putut să fie buni de ceva.

— Pe barba mea ! strigă Tom Smart (Tom avea uneori prostul năravă să înjure) ; pe barba mea, strigă Tom, bine am mai nimerit-o, n-am ce zice, înţepeni-m-ar dracu !

Mă veţi întreba, poate, de ce îşi arăta Tom Smart dorinţa să mai fie supus acestui tratament, cînd el şi aşa era aproape înţepenit. Habar n-am ; ştiu numai că aşa a vorbit Tom Smart, sau cel puţin îi spunea totdeauna unchiului meu că aşa a vorbit, ceea ce e tot una.

— Înţepeni-m-ar dracu ! zise Tom Smart ; şi iapa necheză ca şi cum ar fi fost întru totul de aceeaşi părere. Hai, curaj, bătrînico ! mai zise el, atingîndu-i grumazul cu codirişca biciului ; nu e chip să mergem mai departe pe o noapte ca asta. O să ne oprim la întîia casă la care om ajunge. Aşa că n-ai ce face ; cu cît ai să mergi mai iute, cu atîta scăpăm mai repede de urgie. Oho, bătrînico, uşurel ! uşurel !...

N-aş putea să vă spun dacă iapa nărăvaşă era îndeajuns de deprinsă cu vocea lui Tom ca să priceapă ce spune el, sau dacă socotea că i-ar fi fost mai frig zăbovind pe loc decît mergînd. Însă ce vă pot spune este că Tom n-apucase să mîntuiască vorba cînd ea ciuli urechile şi porni înainte cu atîta zor, că trăsurica gălbuie începu să huruie de ai fi crezut că spiţele ei roşii erau gata-gata să zboare pe plaiul din Marlborough — şi nici măcar Tom, oricît ştia el de bine să mîne, nu putu s-o oprească sau să-i încetinească fuga, pînă ce iapa nu se opri singură în faţa unui han aflat pe dreapta drumului, cam la vreo două sute de metri de colinele Marlboroughului.

Tom aruncă o privire fugară acoperămîntului casei, zvîrli hăţurile în mîna rîndaşului şi vîrî biciul în lada de sub capră. O clădire veche, ciudată, construită din scînduri şi din bîrne.

Ferestrele, avînd deasupra o mică streașină ascuțită, erau scoase înafară ; ușa, scundă, dădea într-o tindă întunecoasă și, ca să intri, trebuia să cobori două-trei trepte repezi, în loc să urci șase trepte domoale, așa cum e la hanurile mai noi. Cu toate astea, locuința părea atrăgătoare, căci la fereastra cîrciumii era o lumină puternică, veselă, ce arunca spre drum o dîră strălucitoare, luminînd pînă și gardul viu de pe partea cealaltă ; la altă fereastră pîlpîia o lumină roșie, cînd slabă că abia se mai zărea, cînd vie și puternică, răzbind prin perdelele trase și vestind că un foc zdravăn ardea în încăpere. Observînd cu ochii unui călător priceput semnele astea mărunte, Tom coborî, cu toată sprinteneala pe care i-o îngăduiau mădularele pe jumătate înghețate, și intră în han.

În mai puțin de cinci minute se afla cuibărit în odaia alăturată cîrciumii — chiar aceea pe care și-o închipuise încălzită în lege —, dinaintea unui foc care dogorea zdravăn ; ardeau în cămin cam o baniță de cărbuni și vreascuri — cîte să poată alcătui o duzină bună de tufișuri, puse unele peste altele pînă la jumătatea sobei ; duduiau și trosneau cu un zgomot care ar fi putut să încălzească inima oricărui om cuminte. Era plăcut, însă nu era totul, căci o fată în straie frumoase, cu ochii strălucitori, cu glezne delicate, așternea o față de masă albă ca zăpada ; și, stînd dinaintea căminului, în papuci, cu picioarele pe gratia cenușarului, cu spatele spre ușa deschisă, Tom văzu prin oglinda de pe cămin perspectiva fermecătoare a cîrciumii cu șiruri încîntătoare de sticle purtînd etichete poleite, alături de borcane cu murături și conserve, de brînzeturi, de șunci și hălci de carne așezate pe rafturi în chip cît se poate de ademenitor. Da, și acestea erau plăcute ; însă nici ele nu erau totul, căci în cîrciumă ședea, bînd ceai la cea mai drăguță mescioară, trasă foarte aproape de cel mai scînteietor foc, o văduvă voinică, în vîrstă de vreo patruzeci și opt de ani, sau cam așa ceva, cu o înfățișare tot atît de îmbietoare ca și a cîrciumii ; ea era gazda casei și stăpîna supremă a bunătăților de acolo ! O umbră întunecă însă frumusețea tabloului ; aceea a unui bărbat înalt, foarte înalt, îmbrăcat într-o redingotă cafenie, cu nasturi lucitori de metal ; omul avea favoriți negri și păr negru, cîrlionțat. Lua ceaiul lîngă văduvă și, după cum se putea lesne ghici, fără risipă de spirit de pătrundere, era pe cale bună s-o convingă să se lase de văduvie și să-i dăruiască favoarea de a se statornici acolo pe toată viața.

Tom Smart nu era deloc omul care să se supere din nimic, și nici pizmuitor nu era ; totuși, într-un fel sau altul, omul înalt cu redingotă cafenie și cu nasturi de metal lucitori răscoli puținul venin pe care îl avea într-însul și-i stîrni indignarea, cu atît mai

mult cu cît vedea din cînd în cînd, de pe scaunul din fața oglinzii, anumite familiarități drăgostoase schimbate între bărbatul înalt și văduvă ; ele dovedeau îndeajuns că favoarea de care se bucura era pe măsura înălțimii lui. Lui Tom îi plăcea *punch*-ul cald — aș îndrăzni să spun că *punch*-ul cald îi plăcea mult —, astfel încît, după ce se încredință că iapa nărăvașă se săturase și că i se pregătise un culcuș bun, și după ce dădu gata pînă la ultima fărîmă minunata gustare caldă pe care i-o preparase văduva, ceru un pahar de *punch* în chip de probă. Nu exista însă în arta culinară un articol pe care văduva să-l meșterească mai iscusit decît tocmai pe acesta ; primul pahar se nimeri deci să se potrivească într-atît cu gustul lui Tom Smart, încît îl comandă fără nici o zăbavă pe-al doilea. *Punch*-ul cald e o băutură foarte plăcută, domnilor, o băutură nespus de plăcută în toate împrejurările — dar lui Tom Smart i se păru fără seamă de încîntător în încăperea bătrînă și tihnită, dinaintea focului duduitor, în vuietul vîntului care se-nvîrtea afară, făcînd să trosnească din toate încheieturile clădirea cea veche. Mai ceru un pahar ; apoi altul — nu sînt sigur dacă nu a mai poruncit unul după acesta — și, cu cît sorbea mai mult din băutura fierbinte, cu atîta se gîndea mai stăruitor la bărbatul înalt.

„Ce neobrăzare ! își spuse în sine Tom Smart ; ce caută nesuferitul și nemernicul ăsta în cîrciumioara asta plăcută ? Dacă văduva ar avea cît de puțin gust, ar putea, nici vorbă, să găsească un bărbat mai de soi.“ Aci, ochii lui Tom se plimbară de la oglinda de pe cămin la paharul cu *punch*. Și, deoarece simțea că începe să devină sentimental, goli al patrulea pahar și-l comandă pe-al cincilea.

Tom Smart, domnilor, avusese totdeauna o înclinație deosebită pentru îndeletnicirea de cîrciumar. Rîvnise multă vreme să stea la o tejghea a lui, îmbrăcat cu o redingotă verde, cu pantaloni de catifea pînă la genunchi și cu cizme răsfrînte. Visa mult să prezideze ospățuri și se gîndea adesea ce bine ar fi putut să îndrume discuția într-o sală care să-i aparțină, și ce pildă strașnică ar fi putut să le fie, într-ale băuturii, mușteriilor săi. Toate aceste gînduri trecură cu iuțeală prin mintea lui Tom, în timp ce-și sorbea *punch*-ul, lîngă focul duduitor, și se simți pe drept cuvînt foarte pornit împotriva bărbatului înalt, care era pe cale să se înstăpînească în casa minunată, pe cînd el, Tom Smart, avea sorți de izbîndă mai puțin decît oricînd. Ca atare, după ce chibzui, în răstimpul ultimelor două pahare, dacă avea sau nu dreptul să caute pricină bărbatului înalt care încerca să intre în grațiile

văduvei zdravene, ajunse la încheierea mulțumitoare că el era un biet om foarte oropsit, foarte persecutat de soartă, și că ar fi mai bine să meargă la culcare.

Fata cea drăgălașă porni înaintea lui Tom pe o scară lată și veche, ferind cu mîna lumînarea de vîntul care, într-o clădire bătrînă, coșcovită, ca aceasta, ar fi putut, nici vorbă, să găsească o mulțime de unghere spre a se zbengui, fără să sufle în lumînare ; totuși, luminița se stinse, îndreptățindu-i astfel pe dușmanii lui Tom să susțină că el și nu vîntul suflase în lumînare și că, în timp ce pretindea că vrea să o aprindă din nou, de fapt o săruta pe fată. Dar lumina se aprinse din nou, și Tom fu condus, printr-un labirint de camere și coridoare, în încăperea pregătită pentru găzduirea lui ; fata îi spuse noapte bună și-l lăsă singur.

Era o odaie destul de încăpătoare, cu firide în zid ; patul ar fi putut să slujească pentru un internat întreg, fără să mai pomenim de cele două dulapuri de stejar, care ar fi cuprins bagajul unei mici armate ; dar ceea ce izbi mai mult luarea-aminte a lui Tom, fu un jilț, ciudat, cu spătar înalt, cu aer îmbufnat, sculptat în chipul cel mai bizar, avînd o pernă de damasc, înflorată, și capetele picioarelor rotunde înfășurate cu grijă în postav roșu, de parcă ar fi suferit de gută. Despre orice alt jilț ciudat Tom ar fi gîndit că era un jilț ciudat și atîta ; avea însă ceva atît de neobișnuit jilțul acesta — și totuși i-ar fi fost peste putință să spună ce —, ceva atîta de straniu și de neasemuit cu orice altă mobilă pe care o văzuse cîndva, încît parcă îl fascina. Se așeză în fața focului și, vreo jumătate de ceas, privi cu ochii mari jilțul cel vechi. Lua-l-ar dracu de jilț !... O vechitură așa de ciudată, că nu mai putea să-și ridice privirile de pe ea.

„Ia te uită ! își zise Tom dezbrăcîndu-se pe îndelete și ațintind mereu jilțul care stătea lîngă pat cu un aer misterios ; ceva mai năstrușnic n-am văzut de cînd sînt ! Tare curios ! își zise Tom, care, din pricina *punch*-ului, devenise foarte înțelept. Tare curios !“ Clătină din cap cu un aer de adîncă înțelepciune și privi iarăși jilțul. Nu putea să înțeleagă nimic, așa că se vîrî în pat, se înveli bine și adormi.

După vreo jumătate de ceas, se deșteptă speriat dintr-un vis încîlcit în care se arătau niște bărbați înalți și multe pahare de *punch*. Primul lucru care se înfățișă ochilor săi fu jilțul cel ciudat.

„Nu vreau să mă mai uit la el !“ își zise Tom, strîngînd pleoapele și căutînd să se încredințeze că va adormi din nou. Degeaba : în fața ochilor săi dansau numai jilțuri bizare, bătînd din picioare, sărind capra, făcînd toate năzdrăvăniile.

„Parcă nu-i tot una dacă mă uit la un jilț adevărat sau dacă sînt două sau trei duzini de jilțuri închipuite", își spuse Tom scoțind capul de sub așternut.

Obiectul uimirii sale era acolo și se putea desluși foarte lămurit la lumina flăcărilor focului, neliniștindu-l ca și pînă atunci.

Se uita țintă la el. Deodată, cum îl privea astfel, o schimbare nemaipomenită se făptui în înfățișarea jilțului. Sculpturile spătarului căpătau treptat trăsăturile și expresia unui chip omenesc bătrîn și smochinit ; perna de damasc deveni o jiletcă străveche, lăbărțată ; picioarele scaunului se preschimbară în două picioare vîrîte în papuci de postav roșu ; jilțul semăna întru totul cu un bătrîn foarte ursuz, din veacul trecut, cu mîinile în șolduri. Tom se ridică în capul oaselor și se frecă la ochi să alunge vedenia. Dar nu ! jilțul era un bătrîn ursuz ; și unde mai pui că a început să clipească din ochi către Tom Smart.

Tom era din fire un om cutezător care nu punea totul la inimă și, pe deasupra, băuse cinci pahare de *punch* fierbinte ; de aceea, cu toate că la început se cam speriase, simțea cum fierbe fiereantr-însul de ciudă, văzînd cum clipea bătrînul domn și cum se zgîia la el cu neobrăzare. Hotărî în cele din urmă să nu mai rabde, și, cum mutra bătrînă continua să clipească din ochi repede-repede, Tom se răsti plin de mînie :

— Ce naiba tot clipești la mine ?

— Pentru că așa îmi place, Tom Smart, răspunse jilțul sau bătrînul domn — cum vreți să-i spuneți.

Cu toate astea, cînd vorbi Tom, încetă să mai clipească, dar figura i se schimonosi într-un rînjet de maimuță bătrînă, căzută în prosteală.

— De unde-mi știi numele, hodorogule ? întrebă Tom Smart oarecum mirat, deși voia să pară nepăsător.

— Haide-hai, Tom, spuse bătrînul domn, nu se vorbește așa cu un mahon masiv din Spania ! Ce dracu, nu s-ar cădea să te porți mai puțin respectuos nici dacă aș fi acoperit cu placaj.

Rostind cuvintele acestea, bătrînul domn părea așa de fioros, că lui Tom începu să i se facă frică.

— Nici prin gînd nu mi-a trecut să fiu rău-crescut față de dumneavoastră, domnule, răspunse Tom cu un ton mult mai umil decît la început.

— Bine, bine !... glăsui bătrînelul ; fie, fie, Tom !

— Domnule...

— Știu totul despre tine, Tom ; totul. Ești un om foarte nevoiaș, Tom.

— Asta-i adevărat, dar de unde știți ?

— Nu-ți bate capul să afli, spuse domnul bătrîn ; îți place prea mult *punch*-ul, Tom.

Tom Smart se pregătea să declare că n-a mai gustat picătură de la ultima lui onomastică, dar, întîlnind ochii bătrînului domn, se îmbujoră și tăcu, pentru că bătrînul părea că știe într-adevăr totul.

— Tom, spuse bătrînul domn, văduva e o femeie foarte frumoasă, o femeie deosebit de frumoasă ! Nu-i așa, Tom ?

Bătrînul își roti ochii și ridică unul din picioarele lui mici și uscate, cu un aer de libidinos, încît Tom se scîrbi de-a binelea văzîndu-i, la o astfel de vîrstă, purtarea ușuratică.

— Tom, zise bătrînul domn ; eu sînt tutorele ei.

— Adevărat ? întrebă Tom Smart.

— Am cunoscut-o pe mama ei, Tom, și pe bunica ei. Ținea mult la mine ; ea mi-a făcut jiletca asta, Tom.

— Da ?

— Și pantofii ăștia, continuă bătrînul ridicînd un picior înfășurat în postav roșu. Dar să nu spui nimănui, Tom ; n-aș vrea să se știe cît ținea la mine ; ar putea să aibă unele neplăceri în familie.

Spunînd acestea, strengarul bătrîn avea un aer așa de neobrăzat că, după cum a mărturisit Tom mai tîrziu, îi venea să se așeze pe el fără vreo remușcare.

— Pe vremea mea eram răsfățatul femeilor, Tom, urmă desfrînatul bătrîn ; sute de femei frumoase am ținut, ceasuri întregi, pe genunchi ! Hei, băiete, ce zici ?

Bătrînul domn mai voia să povestească, fără îndoială, și alte isprăvi din tinerețe, dar îl apucă un acces de scîrțîituri, astfel că nu mai putut să continue.

„Așa îți trebuie, bătrîne", gîndi Tom, dar nu spuse nimic.

— Of, mult mă stînjenește boala asta acum ! se tîngui bătrînul. Încep să îmbătrînesc, Tom ; mă lasă încheieturile. Mi-au mai făcut o operație — mi-au pus un petec la spate — și treaba n-a fost deloc ușoară, Tom.

— Cred și eu că n-a fost, domnule, zise Tom Smart.

— Dar, spuse bătrînul, nu de asta e vorba acum. Tom, vreau să te însor cu văduva.

— Pe mine, domnule ? întrebă Tom.

— Pe tine, răspunse bătrînul domn.

— Dumnezeu să vă binecuvînteze șuvițele venerabile. (Bătrînul mai avea încă, ici-colo, niște peri de cal.) Dumnezeu să vă binecuvînteze șuvițele venerabile, spuse Tom ; dar n-o să mă vrea !

Și Tom oftă fără voie, căci se gîndea la ce văzuse în cîrciumă !

— N-o să te vrea ? ! întrebă cu mirare bătrînul domn.

— Nu, nu ! rosti Tom. S-a băgat altul în joc ; unul înalt, afurisit de înalt, cu favoriţi negri.

— Tom, spuse bătrînul domn, n-o să se mărite niciodată cu acela.

— Nu ? Dacă aţi fi fost în cîrciumă, domnule, aţi vorbi altfel.

— Ha-ha ! Ştiu tot ce se întîmplă acolo.

— Ce anume ?

— Cum se sărută după uşă, şi cîte şi mai cîte, Tom, glăsui bătrînul, şi din nou aruncă o privire necuviincioasă care îl mînie foarte mult pe Tom pentru că, după cum ştiţi cu toţii, e foarte neplăcut să auzi un bătrîn, care ar trebui să aibă mai multă minte, vorbind despre astfel de lucruri. Ştiu tot ce se petrece, Tom, reluă bătrînul domn ; am mai văzut de astea, în viaţa mea, cu atîţia că nici nu mi-i mai amintesc ; dar, pînă la urmă, nu s-a întîmplat nimic.

— De bună seamă aţi văzut lucruri ciudate, căută să-l iscodească Tom.

— Ba bine că nu, Tom ! glăsui bătrînul, clipind cu înţeles. Eu sînt ultimul din familia mea, Tom, adăugă el cu un oftat melancolic.

— Era numeroasă ? întrebă Tom Smart.

— Am fost doisprezece, Tom, băieţi frumoşi, şi ne ţineam drepţi că era o plăcere să ne priveşti. Nu ca pocitaniile de acum. Toţi aveam braţe şi un lustru aşa de frumos — deşi n-ar fi trebuit să mă laud chiar eu —, că-ţi creştea inima cînd te uitai la noi.

— Şi ce s-a întîmplat cu ceilalţi, domnule ?

Bătrînul domn îşi duse cotul la ochi şi răspunse :

— S-au dus, Tom, s-au dus. Am îndeplinit o slujbă anevoioasă, Tom, şi nu aveau toţi alcătuirea mea. Au căpătat reumatism la picioare şi la braţe, astfel au fost trimişi la bucătării şi în alte aziluri. Unul din ei, din pricina serviciului îndelungat şi a maltratărilor, şi-a pierdut minţile de-a binelea şi se şubrezise în aşa hal, încît a trebuit să fie pus pe foc. Îngrozitor, Tom !

— Înspăimîntător ! zise Tom Smart.

Cîteva clipe bietul bătrîn făcu o pauză, împotrivindu-se parcă emoţiilor, apoi continuă :

— Dar ne depărtăm de subiect, Tom. Bărbatul acela înalt, Tom, e un aventurier ticălos. De îndată ce ar lua-o de nevastă pe văduvă, i-ar vinde toate lucrurile şi ar şterge-o. Ce s-ar întîmpa apoi ? Ea ar rămîne părăsită, ruinată, iar eu aş muri de frig în vreo prăvălie de vechituri.

— Da, dar...

— Nu mă întrerupe, spuse bătrînul. Despre tine, Tom, am o părere cu totul deosebită ; pentru că știu bine că, odată așezat într-o cîrciumă, nu mai pleci de acolo cîtă vreme mai este ceva de băut între cei patru pereți ai ei.

— Vă sînt foarte îndatorat pentru buna dumneavoastră părere, domnule, spuse Tom Smart.

— De aceea, declară bătrînul domn cu ton poruncitor, de aceea tu, și nu el, o vei lua de nevastă.

— Dar ce l-ar putea împiedica ? întrebă Tom cu însuflețire.

— Faptul că e însurat, răspunse bătrînul domn.

— Cum s-ar putea dovedi asta ? exclamă Tom, sărind pe jumătate afară din pat.

Bătrînul domn lăsă în jos brațul pe care îl ținuse în șold și, după ce arătă un dulap de stejar, își reluă îndată vechea poziție.

— Habar n-are, spuse bătrînul domn, că în buzunarul drept al unui pantalon închis în dulapul de colo a uitat o scrisoare a nefericitei lui soții, care îl imploră să se înapoieze acasă, ca să aibă grijă de mîncarea celor șase — ia bine seama Tom ! —, celor șase copii ai săi, toți de vîrstă fragedă.

Cînd bătrînul domn rosti cu solemnitate cuvintele acestea, trăsăturile lui se deslușiră din ce în ce mai puțin și făptura-i deveni tot mai adumbrită. Un văl se întinse parcă pe ochii lui Tom. Treptat, bătrînul se contopea cu scaunul ; jiletca de damasc se preschimbă într-o pernă ; papucii roșii se micșorară, ajungînd niște săculețe de postav roșu. Lumina se stinse încetișor, și Tom Smart, recăzînd pe pernă, adormi adînc.

Lumina dimineții îl smulse pe Tom din amorțirea de plumb care pusese stăpînire pe el după ce bătrînul se mistuise. Se ridică în capul oaselor pe pat și, cîteva minute, se strădui zadarnic să-și reamintească întîmplările nopții. Deodată ele năvăliră în mintea lui. Privi jilțul : era desigur o mobilă fantastică, mohorîtă, și ți-ar fi trebuit un mare și viu dar al închipuirii ca să descoperi vreo asemănare între un scaun și un bătrîn.

— Ce faci, bătrîne ? întrebă Tom.

Așa cum se întîmplă multor oameni, avea, la lumina zilei, mai mult curaj.

Jilțul rămase nemișcat ; nu scoase nici o vorbă.

— Afurisită dimineață !... urmă Tom.

Nu, jilțul nu voia să se lase tîrît pe panta dialogului.

— Ce dulap mi-ai arătat ? Asta poți să mi-o spui ? întrebă Tom.

Nici cîrc, domnilor, nu voia să sufle.

— În orice caz, greu nu e să-l deschid, rosti Tom și coborî din pat, știind bine ce avea de făcut.

Se apropie de dulap. Cheia era în broască ; o răsuci și deschise ușa. În dulap era o pereche de pantaloni. Tom vîrî mîna în buzunar și scoase chiar scrisoarea despre care pomenise bătrînul domn.

„Ciudată chestie mai e și asta ! își zise Tom Smart, privind mai întîi jilțul, apoi dulapul, după aceea scrisoarea și, în cele din urmă, încă o dată jilțul. Foarte ciudată !“ Dar cum nimic în jurul lui nu izbutea să limpezească în vreun fel ciudățenia, se gîndi că ar fi mai nimerit să se îmbrace și să mîntuie chestia cu bărbatul înalt ca să nu se mai chinuiască așa de mult.

Coborînd scările, Tom se uita cu luare-aminte în juru-i ; avea ochiul cercetător al stăpînului și cugeta că s-ar putea ca toate încăperile acelea, cu tot ce se afla în ele, să devină în curînd ale lui. Bărbatul cel înalt stătea în picioare în sala cîrciumioarei plăcute, cu mîinile la spate, ca acasă la el. Rînji spre Tom, cu gîndul în altă parte. Un observator întîmplător ar fi putut să-și închipuie că nu rînjise decît ca să-și arate dinții lui albi ; însă Tom Smart își dădu seama că un simțămînt conștient de triumf sălășluia acolo unde ar fi trebuit să fie mintea bărbatului înalt, dacă bărbatul înalt ar fi avut așa ceva. Tom îi rîse în nas ; și-o chemă pe stăpînă în camera de alături.

— Bună dimineața, doamnă, spuse Tom Smart închizînd ușa încăperii, după ce intră văduva.

— Bună dimneața, domnule, răspunse văduva ; ce gustare vreți să luați, domnule ?

Tom nu răspunse deoarece chibzuia în ce fel trebuia să aducă vorba.

— Am o șuncă strașnică și o minunată friptură rece de pasăre.

Cuvintele ei puseră capăt gîndurilor lui Tom. Auzind-o, admirația lui pentru văduvă spori. Pricepută făptură !... Prevăzătoare ! Plăcută !

— Doamnă, o întrebă el, cine e domnul din cîrciumă ?

— Îl cheamă Jinkins, domnule, și-i un domn tare distins, răspunse văduva, ușor îmbujorată.

— E un bărbat înalt, rosti Tom.

— Un bărbat foarte frumos, domnule, spuse văduva, și un domn tare distins.

— Aha ! glăsui Tom.

— Mai doriți ceva, domnule ? întrebă văduva, cam nedumerită de purtarea lui Tom.

— O, da, nici vorbă ! răspunse el. Scumpă doamnă, vreți să aveți bunătatea de a vă așeza o clipă ?

Văduva păru foarte mirată, dar se așeză, și Tom luă loc foarte aproape de ea. Nu știu cum s-a făcut, domnilor, și unchiul meu spunea de obicei că nici Tom Smart nu știa cum s-a făcut, dar, într-un fel sau altul, palma mîinii lui căzu pe dosul mîinii văduvei, și rămase acolo cît timp zăboviră de vorbă.

— Scumpă doamnă, zise Tom Smart — el se pricepea foarte bine să fie politicos —, scumpă doamnă, da, într-adevăr, dumneavoastră meritați un bărbat admirabil.

— Vai, domnule, exclamă văduva, și exclamația ei era cît se poate de îndreptățită ; felul lui Tom de a începe vorba era destul de neobișnuit, ca să nu spun uimitor, dacă ținem seama că, pînă în seara din ajun, nu o mai văzuse.

— Disprețuiesc lingușirea, scumpă doamnă, spuse Tom Smart. Meritați un bărbat fără cusur și, oricine ar fi el, se va socoti un om cu mult noroc.

Glăsuind astfel, ochii lui rătăceau fără voie de pe chipul văduvei pe obiectele plăcute din juru-i.

Văduva se arătă și mai încurcată decît pînă atunci ; făcu o sforțare să se ridice, însă Tom îi apăsă ușurel mîna, pentru a o ține în loc, și ea rămase pe scaun. Domnilor, văduvele sînt foarte rar sperioase, spunea deobicei unchiul meu.

— Nu zău, domnule, vă sînt foarte îndatorată pentru buna dumneavostră urare, rosti aproape rîzînd hangița cea voinică ; și dacă o să mă mai mărit vreodată...

— *Dacă,* apăsă Tom Smart privind-o viclean cu coada ochiului stîng. *Dacă...*

— Ei bine, spuse văduva, izbucnind de astădată în rîs, *cînd* am să mă mărit, nădăjduiesc că voi avea un soț la fel de bun cum spuneți dumneavoastră.

— Adică Jinkins ? întrebă Tom.

— Vai, domnule ! exclamă văduva.

— Haida-de, să nu-mi vorbiți de el ; îl cunosc.

— Sînt sigură că cei care-l cunosc nu știu nimic rău despre el, spuse văduva, scoasă din țîțîni de aerul misterios cu care vorbea Tom.

— Hm ! exclamă Tom Smart.

Văduva începu să-și dea seama că era timpul să plîngă. Își scoase deci batista și-l întrebă pe Tom dacă nu cumva vrea s-o jignească, dacă își închipuie că e faptă de *gentleman* să vorbească în spate, de rău, despre alt *gentleman ;* de ce, dacă avea ceva de spus, nu i-o spunea bărbatului acela, ca un bărbat, în loc să sperie, în felul acesta, o biată femeie slabă etc., etc.

— I-o voi spune și lui numaidecît, răspunse Tom. Dar deocamdată doresc să ascultați dumneavoastră ce o să-i spun lui.

— Ce anume ? întrebă văduva, privindu-l pe Tom drept în obraz.

— O să vă mirați, declară Tom, băgînd mîna în buzunar.

— Dacă vreți să-mi spuneți că are nevoie de bani, știu, așa că nu mai e nevoie să vă osteniți.

— Eh, asta nu-i nimic ! spuse Tom. Și *eu* am nevoie de bani. Nu de asta e vorba.

— O, Doamne, ce-ar putea să fie ? ! exclamă biata văduvă.

— N-o să vă speriați ? o întrebă Tom Smart.

Scoase încet scrisoarea și o despături.

— N-o să strigați ? urmă Tom cu-ndoială.

— Nu, nu ! răspunse văduva ; lăsați-mă s-o văd !

— N-o să leșinați, sau n-o să vi se întîmple cine știe ce ? întrebă Tom.

— Nu, nu ! răspunse văduva cu grăbire.

— Dar să nu vă repeziți la el să-l faceți cu ou și cu oțet, spuse Tom, pentru că treaba asta am s-o fac eu în locul dumneavoastră. E mai bine să nu vă osteniți cu așa ceva.

— Haide, haide, spuse văduva, lăsați-mă s-o văd !

— Poftim ! răspunse Tom Smart și, rostind cuvîntul acesta, puse scrisoarea în mîna văduvei.

Domnilor, l-am auzit pe unchiul meu spunînd — îi povestise Tom Smart — că tînguirile văduvei, la aflarea vestei, ar fi străpuns și-o inimă de piatră. Tom avea, firește, o inimă foarte duioasă, de aceea și-o simți străpunsă pînă în străfunduri. Văduva se frămînta și-și frîngea mîinile.

— O, trădarea ! O. mîrșăvia bărbaților ! strigă văduva.

— Sînt înspăimîntătoare, scumpă doamnă ; dar potoliți-vă, spuse Tom Smart.

— Nu ! Nu pot să mă potolesc ! hohoti văduva. N-am să mai găsesc pe nimeni ca să-l iubesc cum l-am iubit pe el.

— Ba da, ai să găsești, viața mea ! exclamă Tom Smart, lăsînd să-i cadă șiroaie de lacrimi mari, din milă pentru suferințele văduvei.

În ardoarea compătimirii sale, Tom Smart își petrecu brațul pe după mijlocul văduvei ; și văduva, în culmea mîhnirii, strînse mîna lui Tom. Se uită la Tom și zîmbi printre lacrimi ; Tom se plecă spre ea zîmbind și el printre lacrimi.

N-am putut să aflu niciodată, domnilor, dacă în momentul acela Tom Smart a sărutat-o sau nu pe văduvă. El spunea deseori unchiu-

lui meu că n-a sărutat-o, însă mă îndoiesc. Între noi fie zis, domnilor, îmi închipui că da.

Fapt este că, după o jumătate de ceas, Tom îl alungă prin ușa din față pe bărbatul înalt, iar peste o lună se însură cu văduva. Era văzut adesea plimbîndu-se prin împrejurimi în trăsurica de de culoare gălbuie, cu roți roșii, trasă de iapa nărăvașă și iute de picior, pînă ce peste alți mulți ani se retrase din afaceri și plecă în Franța cu nevastă-sa ; atunci hanul străvechi fu dărîmat.

— Îmi îngăduiți să vă întreb, spuse iscoditor un domn bătrîn, ce s-a întîmplat cu jilțul ?

— Păi, răspunse voiajorul comercial beteag de-un ochi, s-a băgat de seamă că el trosnea tare în ziua nunții ; dar Tom Smart nu putea să spună sigur dacă de plăcere, sau din pricina vătămării trupești. Gîndea că mai degrabă trosnise din ultima pricină. De atunci n-a mai pomenit niciodată de jilț.

— Și lumea a crezut povestea, nu-i așa ? întrebă omul cu fața îngălată, umplîndu-și din nou pipa.

— Afară de dușmanii lui Tom, răspunse voiajorul comercial. Unii spuneau că toată întîmplarea, de la început pînă la sfîrșit, n-a fost decît o născocire de-a lui Tom ; alții, că el era beat, că visase și că luase din greșeală alți pantaloni. Dar nimeni nu dădea luare-aminte spuselor lor.

— Tom Smart susținea că întîmplarea era în întregime adevărată ?

— De la un cap la altul.

— Și unchiul dumneavoastră ?

— Cuvînt cu cuvînt.

— De bună seamă, amîndoi erau niște oameni detreabă, spuse omul cu fața îngălată.

— Da, așa erau, declară voiajorul comercial. Într-adevăr, niște oameni foarte detreabă! [44]

[44] Apud : Charles Dickens, *Documentele postume ale Clubului Pickwick*, ed. cit., vol. I, p. 202—217.

II

Arta de a nu face nimic

Am exagera, desigur, afirmînd că după ce parcurgi cele cam o mie de pagini ale romanului *Mica Dorrit* rămîi cu impresia unei capodopere dickensiene. Dezamăgit, eşti tentat, fără să vrei numaidecît, să-i dai dreptate lui Chesterton, care declară ritos: „*Mica Dorrit* nu este un roman bun" *. Şi după un timp de reflecţie, pe care l-ai folosit pentru a-ţi rectifica, privind şi prin ochelarii criticilor avizaţi şi de meritat prestigiu, impresia dintîi, bănuită c-ar fi strîmbă, îţi dai seama, cu părere de rău, că strădania instruirii a fost aproape zadarnică. Şi te întorci de unde-ai plecat şi rămîi la părerea, devenită certitudine, că reuşite sînt în acest stufos roman cenuşiu, altminteri bine construit (ca să folosim o adecvată, aici, expresie inginerească), doar paginile despre Ministerul Circumlocuţiilor (numit, în ultima traducere românească, printr-o adaptare neinspirată, Ministerul Digresiunilor), despre familia Barnacle (Lipitoare), despre bancherul Merdle şi familia lui, despre bizara doamnă Clennam şi ambianţa în care agonizează, şi paginile despre cel mai de seamă personaj al romanului, închisoarea „Marshalsea". „Reuşite" nu este poate cuvîntul cel mai bine nimerit. Mai potrivit ar fi „dickensiene". Iar dintre aceste pagini dickensiene, aprecierea superlativă o merită, fără îndoială, cele despre Ministerul Circumlocuţiilor şi despre familia Barnacle, în care virulenţa satirei lui Charles Dickens atinge apogeul artei pamfletului parabolic prin esenţializarea aspectelor negative vizate şi hiperbolizarea metaforei absurdului. Nucleul simbolic al acestei metafore, generator de grotesc, este guvernămîntul aristocratic, pe care geniul satiric al scriitorului, amintind de Swift şi de Arghezi, l-a stigmatizat cu corosiva fervoare a optimismului democratic.

Ministerul Digresiunilor era (după cum toată lumea ştia, fără să mai fi nevoie să i se spună) cel mai important departament din guvern. Nici o chestiune oficială, de orice natură, nu putea fi tratată fără acordul Ministerului Digresiunilor. Mîna acestei insti-

* G. K. Chesterton, *Charles Dickens*. În româneşte de Teodora Sadoveanu, Prefaţă de Dan Grigorescu, Bucureşti, Editura Univers, 1970, p. 71.

tuții se făcea simțită atît în uriașa ciorbă oficială, cît și în cele mai pricăjite turte oficale. Era de asemenea cu neputință să confirmi actul cel mai legal sau să infirmi actul cel mai ilegal fără permisiunea expresă a Ministerului Digresiunilor. Dacă s-ar fi descoperit o altă Conspirație a prafului de pușcă [1], jumătate de oră înainte de a se aprinde fitilul, nimeni n-ar fi avut dreptul să salveze Parlamentul pînă ce Ministerul Digresiunilor nu apuca să înființeze o jumătate de duzină de comisii, pînă ce nu expedia o baniță de hîrțoage, cîțiva saci de rapoarte oficiale, munți de corespondență agramată, numai bună să umpli cu ea un cavou de familie.

Această glorioasă instituție începuse să funcționeze de îndată ce unicul și sublimul principiu care regentează arta anevoioasă de a guverna o țară fusese dezvăluit cu claritate pentru întîia oară oamenilor de stat. A fost printre primele care au studiat această strălucită descoperire, avînd o luminoasă influență în cadrul ansamblului măsurilor oficiale. Ori de cîte ori era necesar să se facă ceva, Ministerul Digresiunilor întrecea toate celelalte departamente de stat în arta de a discerne... CUM SĂ NU SE FACĂ cutare sau cutare lucru.

Grație rafinamentului acestei instituții, grație tactului de care dăduse întotdeauna dovadă în sesizarea problemelor și grație geniului cu care acționa întotdeauna, Ministerul Digresiunilor ajunsese în fruntea tuturor celorlalte departamente de stat, iar situația pe tărîm public ajunsese să fie așa cum era.

Ce-i drept, *cum să nu se facă* era preocuparea principală, scopul tuturor departamentelor oficiale și al tuturor politicienilor de profesie de pe lîngă Ministerul Digresiunilor. Ce-i drept, fiecare nou premier și fiecare nou guvern care ajungeau la putere pentru că susținuseră că era necesar să se facă cutare lucru, nu intrau bine în pîine că își și storceau creierii să descopere *cum să nu facă* acel lucru. Ce-i drept, din clipa cînd alegerile generale luau sfîrșit, fiecare din cei aleși, care, în timpul campaniei electorale, se băteau cu pumnii în piept, de la tribună, că nu se făcuse cutare lucru și care îi soma pe prietenii din onorabila opoziție, cu riscul de a-i trage le răspundere, să-i spună de ce, mă rog, nu fusese făcut lucrul în chestiune și care declara sus și tare, angajîndu-se solemn, că trebuia

[1] *„Conspirația prafului de pușcă"* (*„Gunpower Plot"*) — complot al catolicilor din Anglia, condus de Guy Fawkes, organizat cu scopul de a pune mîna pe frîiele statului prin asasinarea regelui James I Stuart (1603—1625) și aruncarea în aer, în aceeași zi — 5 noiembrie 1605 — a Camerei Lorzilor și a Camerei Comunelor. În amintirea acestui complot, descoperit cu o jumătate de oră înainte de declanșarea lui și zădărnicit, în fiecare an, la 5 noiembrie, un tînăr, costumat în Guy Fawkes și ținînd o lanternă aprinsă în mînă, este plimbat pe străzile Londrei.

neapărat făcut, acum se zbătea pe toate căile *cum să nu-l facă*. Cei drept, dezbaterile din Camera Comunelor, ca și cele din Camera Lorzilor, de-a lungul întregii sesiuni, duceau totdeauna la deliberări interminabile despre *cum să nu se facă*.

Ce-i drept, discursul Coroanei la deschiderea oricărei sesiuni conținea virtual : *„Milorzi și gentlemen*-i, aveți sarcini considerabile de îndeplinit și veți binevoi să vă retrageți în Camerele respective pentru a discuta *cum să nu le îndepliniți"*. Ce-i drept, discursul Coroanei la închiderea oricărei sesiuni conținea, virtual : *„Milorzi și gentlemen*-i, vreme de cîteva luni de muncă laborioasă ați cercetat cu mare loialitate și patriotism *cum să nu faceți nimic* și ați descoperit ; și cu binecuvîntarea Providenței asupra recoltei noastre — celei naturale, nu celei politice —, vă dau voie acum să vă retrageți". Totul e drept, dar Ministerul Digresiunilor mergea și mai departe.

Pentru că Ministerul Digresiunilor își urma calea mecanic, zi de zi, punînd în mișcare fără întrerupere acest angrenaj guvernamental, minunat și atotputernic, care are drept scop de a nu face nimic. Pentru că, de îndată ce vreun funcționar nesăbuit încerca să facă ceva, sau prin cine știe ce întîmplare nemaipomenită părea căzut în ispita primejdioasă, fie și îndepărtată, de a intenționa să facă ceva, Ministerul Digresiunilor se năpustea asupra lui, cu un proces-verbal, un raport și o circulară prin care era făcut una cu pămîntul. Datorită eficienței de care dădea dovadă pe plan național, Ministerul Digresiunilor ajunsese treptat-treptat să se amestece în toate celea. Tehnicienii, naturaliștii, soldații, marinarii, petiționarii, autorii de memorii, oamenii care prostestau împotriva nedreptăților, oamenii care voiau să preîntîmpine nedreptățile, oamenii care voiau să repare nedreptățile, vînătorii de slujbe bune, ageamiii, oamenii care nu erau răsplătiți după merit și oamenii care nu puteau fi pedepsiți pentru că făceau degeaba umbră pămîntului, toți erau vîrîți, fără deosebire, în aceeași oală, purtînd etichete cu antetul Ministerului Digresiunilor.

Sumedenie de oameni s-au pierdut în Ministerul Digresiunilor. Năpăstuiții autori ai unor proiecte de utilitate generală (aceștia preferau să sufere de la început de pe urma nedreptăților, decît să facă uz de rețeta aceea amară britanică și să-și aprindă paie-n cap după aceea), care, cheltuind mult timp și îndurînd multă suferință, s-au perindat teferi și prin alte departamente de stat ; care, de regulă, au fost bruftuiți în cutare birou, înșelați în altul și în al treilea n-au fost luați în seamă, pînă la urmă au recurs la Ministerul Digresiunilor, și niciodată n-au mai apărut la lumina zilei. S-au stabilit pentru ei comisii, secretarii au făcut despre ei re-

ferate, împuterniciți speciali au îndrugat pe socoteala lor verzi și uscate, contopiștii i-au înregistrat, i-au înscris, i-au verificat, i-au bifat, dar ei, nicăieri, de parcă îi înghițise pământul. Pe scurt, toate treburile țării treceau prin Ministerul Digresiunilor, în afară de cea care n-a mai ieșit niciodată de acolo ; numele *ei este* Legiunea de Onoare.

Spiritele violente atacau uneori Ministerul Digresiunilor. Uneori pe seama lui se făceau interpelări parlamentare, se propuneau chiar și moțiuni parlamentare în toată regula, ori era amenințat cu moțiuni de către unii demagogi destul de josnici și de imbecili ca să pretindă că arta adevărată de a guverna era să știi ce și cum să faci. Atunci nobilul lord, sau prea onorabilul *gentleman* care avea sarcina să apere Ministerul Digresiunilor, își lua o portocală în buzunar, cu intenția de a profita de prilej pentru a provoca și întreține o zi întreagă de dispute în lege. Ataca apoi Camera, bătînd cu pumnul în masă, și lupta pe picior de egalitate împotriva onorabilului *gentleman*. Căci el se afla acolo să-l informeze pe onorabilul *gentleman* că Ministerul Digresiunilor, nu numai că nu avea nici cea mai mică vină, ci, dimpotrivă, în această chestiune, era demn de cele mai mari elogii, că merita chiar să fie ridicat în slăvi. El se afla acolo ca să-l informeze pe onorabilul *gentleman* că, deși Ministerul Digresiunilor avea întotdeauna dreptate, deplină dreptate, n-a avut niciodată mai multă dreptate ca în această chestiune. El se afla acolo să-l informeze pe onorabilul *gentleman* că și-ar fi atras mai mult respect, că ar fi fost mai spre binele lui, că ar fi dat dovadă de mai mult bun-gust, mai mult bun-simț, mai mult... — jumătate din dicționarul platitudinilor —, dacă lăsa în pace Ministerul Digresiunilor, dacă nu s-ar fi amestecat niciodată în această chestiune. Apoi, cu un ochi la unul din sufleorii sau informatorii Ministerului Digresiunilor, așezat sub bară, îl zdrobea pe onorabilul *gentleman*, înarmat cu versiunea oficială emisă în această chestiune de chiar Ministerul Digresiunilor. Și atunci, una din două : sau că Ministerul Digresiunilor nu mai avea nimic de spus și anunța acest lucru, sau că mai avea ceva de spus, din care nobilul creator, ori preaonorabilul *gentleman*, încurca jumătate, iar cealaltă jumătate o uita ; fapt este că Ministerul Digresiunilor, prin votul acordat de o majoritate serviabilă, ieșea întotdeauna basma curată.

După o îndelungată rutină, acest departament sfîrșise prin a deveni o asemenea pepinieră de oameni de stat, încît un număr de lorzi plini de demnitate își cîștigaseră respectul public și faima de fenomene supraomenești în materie, numai și numai pentru că, fiind la conducerea Ministerului Digresiunilor, puseseră în practică

arta de a nu face nimic. Cît despre preoții și acoliții mai puțin importanți ai acestui templu, rezultatul tărășeniei a fost că s-au împărțit în două tagme, pînă la cel din urmă curier : unii credeau în Ministerul Digresiunilor ca într-o instituție de origine divină, care avea dreptul absolut de a face ce-i place ; ceilalți se refugiaseră într-o completă infidelitate și îl socoteau o pacoste strigătoare la cer.

Familia Lipitoare [2] sprijinise de cîtva timp administrarea Ministerul Digresiunilor. Ramura Tite Lipitoare credea chiar, în general, că dobîndise unele drepturi în această direcție și lua în nume de rău pe oricine dintr-o altă familie care încerca să se amestece în ceea ce ramura considera a fi domeniul ei. Familia Lipitoare era foarte distinsă și foarte numeroasă. Membrii ei se răspîndiseră pretutindeni prin birourile publice și dețineau tot felul de funcțiuni oficiale. Exista un punct asupra căruia opiniile diferau : oare națiunea era copleșită sub favoarea obligațiilor către familia Lipitoare, ori familia Lipitoare era copleșită de favoarea obligațiilor față de națiune ? Lipitorile aveau părerea lor în această chestiune, și națiunea pe a sa.

Domnul Tite Lipitoare [3], care, în perioada cu pricina, se îndeletnicea de obicei să îndrume și să îndoctrineze omul de stat aflat în fruntea Ministerului Digresiunilor, cînd acest nobil sau

[2] În original, Barnacle. Tălmăcind acest nume propriu cu Lipitoare, autorul versiunii românești a romanului *Mica Dorrit* (ed. cit.) își justifică opțiunea argumentînd cu aprobarea dată de însuși Dickens autorului primei versiuni franceze de a traduce numele Barnacle cu Bernicle, iar cel al lordului Of Stiltstalking (De Picioroange) cu Des Echasses. În ce ne privește, dincolo de autorizația dată de Dickens autorului versiunii franceze și deși însine am accpetat aceste nume tălmăcite, așa cum se citesc în ediția pe care o folosim, considerăm că procedeul nu este recomandabil, îndeosebi în traducerea operelor lui Dickens, opere în care se întîlnesc numeroase nume proprii burlești, porecle în fond, create cu intenții satirice, nume ce pot fi și ele traduse, ca și Barnacle sau Of Stiltstalking (vezi, în ediția de față, și p. 460, nota 50). Soluția potrivită, care nu ar fi diminuat deloc intenția satirică a scriitorului, ar fi fost „românirea" acestor nume în note sublineare.

[3] *Domnul Tite Lipitoare* — personaj din romanul *Mica Dorrit*, „un înalt funcționar din Ministerul Digresiunilor", cum este succint prezentat în „lista personajelor" ce precede romanul, beneficiază, în paginile alese pentru această carte (vezi p. 101—103), de o caracterizare mai nuanțată. El este unul din acei aristocrați scăpătați încondeiați de Dickens în paginile romanului *Casa Umbrelor* (vezi, în ediția de față, p 337—341), membru al unei familii cu genealogie complicată, după cum reiese din spusele domnului Meagles, „funcționar de bancă la pensie, un om foarte cumsecade", dar mic-burghez format în respectul quasi-mistic față de ranguri și ierarhii sociale :

„— Cine *este* acest tînăr ? întrebă domnul Meagles cu o deosebită bunăvoință.

— Face parte din familia Lipitoare. Fiul lui Tite Lipitoare, Clarence Lipitoare, care lucrează în biroul tatălui său. Cel puțin vă pot asigura că din pricina vizitei lui, Tamisa n-o să aibă nimic de suferit... n-are s-o pună pe jăratic.

preaonorabil ipochimen nu se ţinea prea solid în şa din cauza vreunui atac îndreptat împotriva lui, în presă, de către cine ştie ce vagabond, avea mai mult sînge în vine decît bani la chimir. În calitatea sa de Lipitoare, avea situaţia lui, o mică sinecură destul de bună ; în calitatea sa de Lipitoare, îl adusese şi pe fiul său, Lipitoare-junior [4], în acelaşi birou. Dar domnul Tite Lipitoare se unise prin căsătorie cu domnişoara De Picioroange, a cărei familie era, ca şi a sa, mai înzestrată în materie de sînge decît în bunuri mobile şi imobile. Din acest mariaj s-au născut Lipitoare-junior şi trei tinere domnişoare. Cît despre necesităţile de patrician ale lui Lipitoare-junior, ale celor trei tinere domnişoare, ale doamnei Tite Lipitoare *née* [5] De Picioroange, şi ale lui însuşi, domnul Tite Lipitoare găsea prea lung intervalul dintre un trimestru şi altul, mai

— Zău, zău ?! exclamă domnul Meagles. E un Lipitoare ? Parcă am auzit şi *noi* de familia asta, ce zici, Daniel ? Cerule, sînt tocmai în vîrful piramidei, zău ! Ia să vedem. Ce fel de rudă e tînărul cu lordul Decimus ? Domnia-sa a luat de soţie, în o mie şapte sute nouăzeci şi şapte, pe *lady* Jemima Bilbery, a doua fiică din cea de-a treia căsătorie... ba nu ! Aici mă-nşel ! Aceasta era *lady* Seraphina... *Lady* Jemima era prima fiică din a doua căsătorie al celui de-al cincisprezecelea conte De Picioroange cu preaonorata Clementina Toozellem. Foarte bine. Or, tatăl tînărului acestuia s-a însurat cu o De Picioroange, iar tatăl *lui* s-a căsătorit cu vară-sa, care era o Lipitoare. Tatăl celei care a luat în căsătorie o Lipitoare s-a însurat cu o Joddleby... prea m-am dus departe în urmă, Gowen ; dar vreau să aflu ce fel de rudă e acest tînăr cu lordul Decimus.

— Păi, foarte simplu. Tatăl lui este nepotul lordului Decimus.

— Nepotul... lordului... Decimus, repetă domnul Meagles, savurînd voluptuos fiecare cuvînt, cu ochii închişi, nu care cumva să piardă ceva din parfumul arborelui genealogic. Cerule mare, ai dreptate, Gowan, aşa este !.

— Prin urmare, lordul Decimus e unchiul lui.

— Ia stai niţel ! zise domnul Meagles, deschizînd ochii la această nouă descoperire. Atunci, pe linia maică-si, *lady* De Picioroange îi e mătuşă.

— Bineînţeles.

— He, he, he ! exclamă domnul Meagles, foarte interesant. Aşa e, aşa e ! Sîntem bucuroşi să-l primim. Ne vom strădui să se simtă bine, în felul nostru umil ; sper, în orice caz, să nu moară de foame.

La începutul dialogului, Clennam se aşteptase la cine ştie ce izbucnire de furie inofensivă din partea domnului Meagles, ca cea cînd dăduse buzna afară din Ministerul Digresiunilor, tîrîndu-l pe Doyce de guler. Dar bunul lui prieten avea o meteahnă pe care fiecare din noi o poate întîlni şi fără a ne mai duce pînă în strada vecină şi de care nici chiar frecventarea asiduă a Ministerului Digresiunilor nu l-a putut dezbăra." (Ed. cit., vol. 1, p. 259—260.)

Dar, spre deosebire de Bob Stables, vărul lui *sir* Leicester Dedlock (vezi, în ediţia de faţă, p. 308, nota 17 şi p. 325), domnul Tite Lipitoare (ca şi fiul său) a găsit întrebuinţarea care i se potriveşte, probabil „într-o epocă mai bună, cînd ţara era mai puţin zgîrcită"

[4] „Lipitoare-junior" este *Clarence Lipitoare* — personaj din romanul *Mica Dorrit*, „fiul domnului Tite Lipitoare, un tînăr *gentleman*, funcţionar din Ministerul Digresiunilor".

[5] *Née* — născută (fr.).

lung decît ar fi dorit ; împrejurare pe care niciodată nu pierdea din vedere s-o pună pe seama zgîrceniei care tronează în țara asta.

Pentru a cincea oară în aceeași zi, domnul Arthur Clennam [6] încerca să stea de vorbă cu domnul Tite Lipitoare la Ministerul Digresiunilor ; în celelalte dăți îl așteptase, rînd pe rînd, într-un culoar, într-o încăpere cu pereți de sticlă, într-o anticameră, într-un coridor ignifug, unde Ministerul avea instalații de împachetat aer. De astă dată, domnul Lipitoare nu era ocupat, cum fusese anterior, cu nobilul fenomen din fruntea ministerului, ci lipsea. În schimb, Lipitoare-junior, desemnat drept o stea mai mică, era vizibil la orizontul biroului.

Arthur își exprimă dorința să stea de vorbă cu Lipitoare-junior, pe care îl găsi prăjindu-și gambele la focul părintesc, cu șira spinării proptită în prichiciul căminului. Era o încăpere confortabilă, frumos mobilată, în stilul înaltei birocrații : covor gros, pupitru acoperit cu piele, dinaintea căruia luai loc ca să scrii, pupitru acoperit cu piele, dinaintea căruia stăteai în picioare ca să citești, un formidabil fotoliu și un covor în fața căminului, o apărătoare de scîntei, hîrtii rupte, cartoteci cu etichete mici spînzurînd scorojite, ca la flacoanele de spițerie sau ca la vînatul expus spre vînzare, miros pătrunzător de piele și lemn de mahon — în genere, o atmosferă plăcută, îmbietoare la a nu face nimic, toate lucrurile dînd totodată o imagine foarte sugestivă despre personalitatea Lipitorii absente.

Lipitoarea prezentă, care ținea în mînă cartea de vizită a domnului Clennam, avea o înfățișare juvenilă și favoriții cei mai mici și mai pufoși din cîți s-au văzut vreodată, poate, pe lumea asta. Bărbia, încă spînă, cu numai cîteva tuleie fine ca un puf, era aidoma unui pui de pasăre căruia abia încep să-i crească penele, și un observator bun la inimă putea să afirme că, de nu-și prăjea gambele la foc, ar fi murit de frig. Un monoclu pretențios îi pendula la gît, dar, din păcate, ochii tînărului aveau orbitele atît de teșite și pleoapele atît de mici și de fleșcăite, încît monoclul, cînd și-l punea, nu rămînea locului, ci cădea mereu și se lovea de nasturii de la vestă, scoțînd un clinchet care îl descumpănea grozav pe posesorul lui.

— Oh, vreau să spun... ascultați ! Tata nu-i aici și n-o să fie toată ziua, spuse Lipitoare-junior. Aș putea să v-ajut cu ceva ?

[6] *Arthur Clennam* — „fiul adoptiv al doamnei Clennam", o femeie austeră, aspră și de neînduplecat, infirmă", unul din personajele principale, dar mai puțin reușite, ale romanului *Mica Dorrit.*

(Clinc ! Monoclul cade ; Lipitoare-junior, speriat, se caută peste tot, dar monoclul, nicăieri.)

— Sînteţi foarte amabil, spuse Arthur Clennam. Aş vrea totuşi să vorbesc cu domnul Lipitoare.

— Dar vreau să spun... ascultaţi ! N-aţi stabilit o întîlnire, ştiţi, rosti Lipitoare-junior.

(Între timp găseşte monoclul şi îl potriveşte la ochi.)

— Nu, rosti Arthur Clennam. Tocmai asta aş dori să fac.

— Dar, staţi puţin, ascultaţi ! E vorba de ceva oficial ? întreabă Lipitoare-junior.

(Clinc ! Monoclul cade din nou. Lipitoare-junior e atît de preocupat să-l caute, încît domnului Clennam i se pare inutil să-i răspundă.)

— Este vorba, reluă Lipitoare-junior, remarcînd faţa oacheşă a oaspetelui său, este cumva vorba despre tonaj, sau despre ceva asemănător ?

(În aşteptarea răspunsului, îşi deschide ochiul drept cu mîna şi îşi îndeasă monoclul cu atîta violenţă, încît ochiul începe să-i lăcrimeze îngrozitor.)

— Nu, zise Arthur, n-are nici o legătură cu tonajul.

— Atunci... ascultaţi ! E vorba cumva de o chestiune particulară ?

— De fapt, nu prea ştiu. Este vorba despre un anumit domn Dorrit [7].

— Ascultaţi... să vă spun eu ! Duceţi-vă mai bine la noi acasă, dacă aveţi drum pe-acolo. Strada Mews, numărul douăzeci şi patru. Piaţa Grosvenor. Tata a rămas acasă pentru că a avut o criză uşoară de podagră [8].

(Este evident că neîndemînaticul tînăr Lipitoare, deşi era cît pe-aci să-şi betegească ochiul cu monoclul, acum, de ruşine, după atîta caznă şi suferinţă, nici nu-l mai atinge.

— Mulţumesc. O să trec chiar acum pe-acolo. Bună ziua.

Lipitoare cel tînăr păru nedumerit de răspuns, căci nu se aştepta deloc ca celălalt să se ducă într-acolo.

[7] „Anumitul domn Dorrit" este *William Dorrit* — „închis pentru datorii la „Marshalsea" [vezi, în ediţia de faţă, p. 102, nota 10] ; — un om timid şi nehotărît, dar un mare apărător al demnităţii de familie", tatăl eroinei romanului *Mica Dorrit*, Amy Dorrit (Mica Dorrit) — „o fată sfioasă, singuratică", viitoare soţie a lui Arthur Clennam — şi a încă doi copii, Fanny Dorrit — sora mai mare a Micăi Dorrit, „trufaşă şi ambiţioasă din fire", şi a lui Edward Dorrit (Tip) — „un tînăr risipitor şi leneş".

[8] Boală „aristocratică", de care suferă şi *sir* Leicester Dedlock, personaj din romanul Casa *Umbrelor* (vezi, în ediţia de faţă, p. 321—322, şi p. 266, nota 32.).

— Sînteți absolut sigur, mai spuse Lipitoare-junior, strigînd după el cînd acesta se apropie de ușă, pentru că nu voia să renunțe definitiv la ideea luminoasă de afaceri, care-i venise dintr-odată în minte, că nu este deloc vorba despre tonaj ?

— Absolut sigur.

În urma acestei asigurări, domnul Clennam se retrase ca să-și continue cercetările, tot întrebîndu-se ce s-ar fi petrecut dacă *ar fi fost* într-adevăr vorba despre tonaj.

Strada Mews, Piața Grosvenor, nu era tocmai în Piața Grosvenor, ci la doi pași de-acolo. Era o străduță păcătoasă, închisă cu niște ziduri fără firide, cu grajduri, movile de bălegar, cu mansarde ridicate pe șoproane de trăsuri, unde locuiau familii de surugii care aveau obiceiul să-și usuce rufele în fereastră și să-și împodobească pervazele cu un fel de bariere de vamă în miniatură. Principalul hornar din acest cartier elegant locuia în fundătura străzii Mews ; nu departe, se afla un loc foarte frecventat în zori și seara, unde se depozitau sticle de vin goale și gunoaie menajere. Barăcile teatrelor de păpuși se propteau de obicei în zidul fără firide de pe strada Mews, iar proprietarii lor luau masa în altă parte ; și cîinii din vecinătate își dădeau întîlnire tot pe aici. Mai existau, la intrarea în strada Mews, vreo două sau trei căsuțe fără pic de aer, care se închiriau la prețuri enorme din pricină că erau niște prăpădite de anexe bine plasate, și ori de cîte ori vreuna din cotinețele astea îngrozitoare era de închiriat (lucru care se întîmpla rar, căci erau foarte căutate), misitul îi făcea reclamă ca și cum ar fi fost vorba de cine știe ce reședință aristocratică, situată în cel mai simandicos cartier al orașului, locuit numai de elita lumii bune.

Dacă o reședință aristocratică, înghesuită în niște spații atît de înguste, nu ar fi fost indispensabilă sîngelui albastru al familiei Lipitorilor, ramura cu pricina ar fi avut la îndemînă un cîmp vast de unde să aleagă din, să zicem, zece mii de alte case, oferindu-și un bîrlog de cincizeci de ori mai comod și la un preț de trei ori mai redus. În definitiv, domnul Lipitoare, care considera reședința lui aristocratică extrem de puțin comodă și extrem de costisitoare, punea totdeauna aceasta, ca un funcționar ce era, pe seama țării și cita faptul drept un alt exemplu de zgîrcenie națională.

Ajungînd la numărul douăzeci și patru de pe strada Mews, Piața Grosvenor, Arthur Clennam se trezi dinaintea unei case parcă strivite, cu o fațadă dărăpănată și aplecată într-o rînă, cu niște ferestre soioase și cu o curte mică și întunecoasă ca un buzunar de jilecătă umed. În privința mirosurilor, casa aceasta semăna cu o

sticlă plină cu o esență concentrată de parfum de grajd, și cînd valetul deschise ușa, ai fi zis că atunci i-a scos dopul.

Valetul era pentru valeții din Piața Grosvenor ceea ce casa era pentru casele din Piața Grosvenor. Admirabil în genul său, dar exact în genul ușilor și al scărilor de serviciu. Splendoarea lui nu era fără cusur, și atît pielea obrazului cît și corpolența sa se resimțea evident de pe urma lipsei de aer din cămara de provizii : era moliu și gălbejit, și cînd deschise ușa, ai fi zis că scosese dopul de la sticla cu parfum de grajd sub nasul domnului Clennam.

— Vă rog să înmînați această carte de vizită domnului Tite Lipitoare și să-i spuneți că tocmai am trecut pe la tînărul domn Lipitoare, care m-a îndrumat aici.

Valetul (care avea pe clapele buzunarelor atiția bumbi mari cu emblema Lipitorilor pe ei, de parcă ar fi fost casa de valori a familiei și ar fi purtat asupra lui, încuiate sub nasturi, argintăria și bijuteriile familiei) stătu puțin pe gînduri, cercetînd cartea de vizită, apoi spuse : „Poftiți". Îți trebuia oarecare abilitate ca să intri fără să te izbești de ușa interioară din vestibul, să o deschizi și să aluneci pe scările care duceau jos, la bucătărie, în harababura și întunericul de acolo. Oaspetele, totuși, ajunse teafăr pe prețul din fața ușii.

Cum valetul continua să spună „Poftiți", musafirul îl urmă. La ușa interioară din vestibul parcă i s-ar fi prezentat o altă sticlă și parcă ar fi fost scos un alt dop. Această a doua carafă era pare-se plină cu esență de alimente concentrate și cu extras de hazna. După o luptă corp la corp pe coridorul îngust, pricinuită de valet, care, deschizînd cu încredere ușa unei sufragerii lugubre și dîndu-și seama, uimit, că era cineva înăuntru, se retrase poticnindu-se ca vai de lume de musafir, acesta a fost închis, așteptînd să fie anunțat, într-un salon de dindos, neaerisit. Acolo avu prilejul să se învioreze cu mirosul celor două sticle deodată, privind un zid scund, care îl împiedica să vadă la trei pași, și întrebîndu-se cîte familii de Lipitori, trecute în catastiful celor drepți, fuseseră atît de servile încît să trăiască de bună voie în asemenea cotețe.

Domnul Lipitoare era de acord să-l primească.

— Vreți să urcați la etaj ?

Da, voia, și asta și făcu. În salon, îl găsi pe domnul Lipitoare în persoană, cu piciorul întins pe un taburet, imagine vie și întruchipare a celui care știe „cum să nu facă nimic".

Domnul Lipitoare data dintr-o epocă mai bună, cînd țara era mai puțin zgîrcită, iar Ministerul Digresiunilor mai puțin hărțuit. El se înfășura și se răsînfășura pe după gît cu o eșarfă albă, așa

cum înfășura și răsînfășura grumazul țării cu valuri de hîrtie și hîrtoage. Manșetele și gulerul îl făceau să se sufoce, la fel ca și vocea și gesturile. Purta un lanț gros de ceas, plin de brelocuri, o tunică încheiată pînă sus, care îl incomoda, o jiletcă încheiată pînă sus, care îl incomoda, o pereche de pantaloni fără cusur, o pereche de cizme țepene. Într-un cuvînt, era magnific, covîrșitor și inabordabil. Parcă-i pozase toată viața lui *sir* Thomas Lawrence [9] ca să-i facă portretul.

— Domnul Clennam ? rosti domnul Lipitoare. Luați loc.

Domnul Clennam luă loc.

— Ați trecut pe la mine, cred, spuse domnul Lipitoare, pe la Ministerul... — adăugă, accentuînd cuvîntul ca și cum ar fi avut vreo douăzeci și cinci de silabe — ...Digresiunilor.

— Mi-am îngăduit această libertate.

Domnul Lipitoare înclină solemn capul, de parcă ar fi vrut să spună : „E o libertate, nu tăgăduiesc ; mai îngăduie-ți încă o libertate și înștiințează-mă ce vînt te-aduce pe aici".

— Dați-mi voie să vă informez că abia m-am întors dintr-o călătorie de cîțiva ani în China, că aici mă simt înstrăinat și că în chestiunea pe care urmează să v-o expun nu există nici un motiv sau interes personal.

Domnul Lipitoare bătu darabana cu degetele în masă, și, ca și cum era pe cale să pozeze pentru portretul lui în fața unui artist nou, pe care nu-l cunoștea, părea să-i spună oaspetelui : „Dacă ați vrea să fiți atît de bun să mă pictați cu întreaga expresie de măreție pe care o iau în clipa asta, v-aș rămîne foarte îndatorat".

— Am descoperit în închisoarea „Marshalsea" [10] un datornic, pe nume Dorrit, care se află acolo de mai mulți ani. Aș vrea să cercetez îndeaproape situația lui foarte încurcată, ca să stabilesc dacă n-ar fi posibil, după atîta vreme, să-i ameliorez condițiile nefericite în care se zbate. Numele dumneavoastră, domnule Tite Lipitoare, mi-a fost recomandat ca fiind unul din cei mai însemnați creditori ai săi. Informațiile mele sînt exacte ?

[9] *Sir Thomas Lawrence* (1769—1830) — portretist englez, primul pictor al casei regale britanice după moartea maestrului său, *sir* Joshua Reynolds (1723—1792), membru (1792) al Academiei Regale Britanice și președinte (1830) al aceleiași instituții.

[10] *Închisoarea „Marshalsea"* — înființată în vremea regelui Edward al III-lea (1312—1377) la Curtea contelui Marshal, sau Marshal Court, unde se judecau infracțiunile slujitorilor din Gospodăria regală ; închisoarea „Marshalsea", mutată, la 1780, în cartierul Southwark, „la numai cîteva uși de biserica St. George [...], pe stînga drumului ducînd înspre sud", devine, la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, închisoare pentru datornici. A fost desființată în 1849. Vezi, în ediția de față, și p. 687—689.

Deoarece unul din principiile Ministerului Digresiunilor era să nu dea niciodată, sub nici un motiv, un răspuns fără ocolișuri, domnul Lipitoare spuse :

— S-ar putea.

— Îmi dați voie să vă-ntreb, sînteți creditorul lui în numele Coroanei, sau ca simplu particular ?

— S-ar putea, domnule, răspunse domnul Lipitoare, ca Ministerul Digresiunilor să fi recomandat... s-ar putea, nu pot să afirm nimic... să se dea curs unei reclamații de interes oficial, referitoare la felinarul unei firme sau al unui partener asociat, de care persoana în chestiune era legată. Este posibil ca în cursul consultărilor oficiale această problemă să fi fost supusă atenției Ministerului Digresiunilor. Este posibil ca Ministerul Digresiunilor să fi întocmit sau confirmat procesul-verbal care făcea această recomandare.

— Să presupunem că lucrurile s-au petrecut astfel.

— Ministerul Digresiunilor, spuse domnul Lipitoare, nu-și ia răspunderea presupunerilor, indiferent de cine le-ar face.

— Îmi dați voie să vă-ntreb cum aș putea obține informații oficiale despre cazul în speță ?

— Este, spuse domnul Lipitoare, de competența oricărui membru din... public (pomenea cu îndărătnicie de această asociație obscură, pe care o socotea dușmanul său firesc) de a adresa o cerere Ministerului Digresiunilor. Se poate ști care sînt formalitățile de îndeplinit, adresîndu-vă biroului de resort din acest minister.

— Care este biroul de resort ?

— Trebuie să vă adresați, replică domnul Lipitoare, sunînd clopoțelul, ministerului însuși, pentru a obține un răspuns oficial la această întrebare.

— Iertați-mi observația...

— Ministerul este accesibil... publicului (domnul Lipitoare șovăia totdeauna puțin, cînd era vorba să rostească acest cuvînt impertinent)... dacă... publicul îndeplinește formalitățile de rigoare, dacă însă... publicul nu se conformează acestor formalități de rigoare, vina este numai a... publicului.

Domnul Lipitoare înclină cu severitate din cap, ca un om de lume ofensat, de înalt funcționar ofensat, de *gentleman* ofensat, locuind într-un cartier distins, toate laolaltă într-una și aceeași persoană ; Clennam înclină din cap către domnul Lipitoare, și ușa se închise în urma lui, după ce fu condus de valetul molîu pînă în strada Mews.

Dat fiind că lucrurile ajunseseră aici, Clennam hotărî, ca un exercițiu de perseverență, să se ducă din nou la Ministerul Di-

gresiunilor pentru a vedea ce sprijin ar putea obține acolo. Zis și făcut.

Așadar se întoarse la Ministerul Digresiunilor și își trimise încă o dată cartea de vizită lui Lipitoare-junior, printr-un băiat de serviciu care se burzului la el pentru că avusese ideea să revină, și care mînca piure de cartofi cu sos de carne, după un paravan, lîngă căminul din anticameră.

A fost introdus din nou la Lipitoare-junior și îl găsi pe tînăr prăjindu-și de astă dată genunchii și căscînd plictisit că nu se mai făcea odată ora patru ca să plece.

— Ei, nu, zău ! Al naibii vă mai agățați de noi, spuse Lipitoare-junior, privindu-l peste umăr.

— Aș vrea să știu...

— Uitați ce ! Pe onoarea mea, nu se cade să veniți aici spunînd „aș vrea să știu", știți... îl dojeni Lipitoare-junior, întorcîndu-se și încercînd să-și pună monoclul.

— Aș vrea să știu, repetă Arthur Clennam, hotărît să recurgă la o singură frază laconică și să persevereze, aș vreau să știu motivul precis pentru care este urmărit de către stat un anumit Dorrit, întemnițat din pricina datoriilor.

— Ei, nu, zău ! Dumneavoastră mergeți prea departe, știți ?! Fir-ar să fie, nici nu sînteți anunțat, rosti Lipitoare-junior, văzînd că se îngroașă gluma.

— Aș vrea să știu... zise Arthur și repetă întrebarea.

Lipitoare-junior se holbă la el pînă ce iarăși îi căzu monoclul ; și-l potrivi din nou și iarăși se holbă la el pînă ce iarăși îi căzu.

— N-aveți dreptul să procedați astfel, spuse el abia îngăimat. Ei, nu zău ! Ce-nseamnă una ca asta ? Mi-ați spus că nu știți dacă e vorba de o chestiune oficială ori particulară.

— Acum m-am convins că este o chestiune oficială, replică reclamantul, și aș vrea să știu... și iarăși repetă întrebarea sa monotonă.

Efectul asupra tînărului Lipitoare a fost că acesta a repetat la rîndu-i :

— Ei, nu, zău ! Pe onoarea mea, nu se cade să veniți aici, spunînd „aș vrea să știu" ! Știți ?!

Efectul acestui răspuns asupra lui Arthur Clennam a fost să-l facă să-și repete întrebarea cu exact aceleași cuvinte și exact pe același ton ca înainte. Efectul final asupra tînărului Lipitoare a fost să ofere un splendid spectacol de descurajare și neputință.

— Ei bine, să vă spun ceva. Uite-aici !... Cel mai bun lucru ar fi să încercați la secretariatul general al ministerului, spuse în cele din urmă, furișîndu-se pînă la clopoțel și sunînd. Jenkinson,

se adresă el băiatului de serviciu, cel cu piureul de cartofi, la domnul Wobbler !

Arthur Clennam, dîndu-şi seama că, de vreme ce-şi pusese în cap să ia cu asalt Ministerul Digresiunilor, trebuia să meargă pînă la capăt, îl însoţi pe băiatul de serviciu la un alt etaj al clădirii, unde acesta îi arătă cabinetul domnului Wobbler. Intră şi găsi doi oameni aşezaţi faţă în faţă, de o parte şi de alta a unui birou spaţios şi confortabil ; unul din ei curăţa cu batista ţeava unei puşti, în vreme ce celălalt ungea nişte dulceaţă de portocale pe pîine, cu un cuţit pentru tăiat hîrtia.

— Domnul Wobbler ? întrebă reclamantul.

Cei doi se uitară la el, surprinşi parcă de atîta cutezanţă.

— ...Şi-atunci a plecat cu trenul, spuse domnul cu ţeava de puşcă — un om extrem de chibzuit la vorbă —, la vărul lui, la ţară, şi a luat şi cîinele cu el. Un cîine fără pereche. A sărit la hamal cînd a fost pus în cuşca de cîini, a sărit la paznic cînd a fost scos de-acolo. Stăpînul lui a strîns o jumătate duzina de inşi într-un şopron şi o droaie de şobolani şi socotea timpul cît îi lua cîinelui să-i ucidă. Cînd îşi văzu cîinele că se descurcă de minune, el puse la cale un soi de concurs şi parie gras pe cîine. Dar în ziua concursului, dom'le, cineva unse pe un gealat afurisit, care îmbătă criţă cîinele, iar stăpîn'su rămase cu buzele umflate.

— Domnul Wobbler ? întrebă reclamantul.

Cel care punea dulceaţă de portocale pe pîine rosti, fără să ridice ochii de la ocupaţia lui :

— Cum îi spunea cîinelui ?

— Îi spunea Lux. Zicea că acest cîine semăna ca două picături de apă cu mătuşă-sa, de la care se aştepta să moştenească ceva. L-a găsit şi mai aidoma ei îndeosebi cînd a fost tras pe sfoară.

— Domnul Wobbler ? spuse reclamantul.

Cei doi se porniră pe rîs şi rîseră un timp liniştit. Domnul cu ţeava puştii, văzînd, după ce o cercetă atent, că era într-o stare satisfăcătoare, o arătă celuilalt ; primind confirmarea opiniei sale, o puse înapoi în tocul din faţa lui, apoi scoase patul armei şi începu să-l lustruiască, fluierînd încetişor.

— Domnul Wobbler ? spuse încă o dată reclamantul.

— Ce este ? rosti după o vreme domnul Wobbler, cu gura plină.

— Aş vrea să ştiu... şi Arthur Clennam din nou explică maşinal ce voia să ştie.

— Nu vă pot da nici o informaţie, replică domnul Wobbler, adresîndu-se parcă feliei de pîine. N-am auzit nimic despre asta.

N-am cu asta nici în clin, nici în mînecă. Încercați mai curînd la domnul Clive, ușa a doua la stînga, pe culoarul vecin.

— Poate că și dînsul o să-mi dea același răspuns.

— Foarte probabil. Nu știu nimic despre asta, încheie domnul Wobbler.

Petiționarul făcu calea întoarsă și părăsi încăperea, cînd cel cu pușca strigă după el :

— Alo ! Domnu' !

Arthur reveni în birou.

— Închide ușa după dumneata ! S-a făcut aici un curent al naibii !

După ce făcu vreo cîțiva pași, ajunse la ușa a doua pe stînga, de pe culoarul vecin. Înăuntru găsi trei domni : numărul unu nu făcea nimic anume, numărul doi nu făcea nimic anume, numărul trei nu făcea nimic anume. Totuși, ei păreau mai direct interesați decît ceilalți în aplicarea eficace a marelui principiu al ministerului, căci acolo se afla o ușă cu dublu canat, dincolo de care înțelepții Ministerului Digresiunilor țineau, pare-se, sfat de vreme ce, aproape fără întrerupere, sosea de acolo cîte un teanc impunător de hîrtii, și de vreme ce, în același ritm, se ducea un teanc impunător de hîrtii ; în acest du-te-vino, un alt domn, numărul patru, era un instrument activ.

— Aș vrea să știu... spuse Arthur Clennam — și iar își expuse cazul, în aceeași termeni, ca o flașnetă.

Numărul unu îl trimise la numărul doi, iar acesta, trimițîndu-l la numărul trei, avu ocazia de a repeta de trei ori același lucru, înainte ca toți să-l trimită la numărul patru, căruia îi expuse din nou cazul.

Numărul patru, un băiat vioi, chipeș, bine îmbrăcat, agreabil — tot un Lipitoare [11], dar din ramura cea mai sprințară a familiei —, spuse cu volubilitate :

— Oh ! Ați face mai bine, cred, să nu vă mai bateți capul cu asta.

— Să nu-mi bat capul cu asta ?!

— Nu ! Vă sfătuiesc eu să nu vă bateți capul cu asta.

[11] Acest Lipitoare este *Ferdinand Lipitoare* — personaj din romanul *Mica Dorrit*, avînd rolul de secretar particular al lordului Decimus Tite Lipitoare — *„pair*, un înalt funcționar din Ministerul Digresiunilor" —, cel mai important personaj al familiei, jucînd între ai săi un rol asemănător celui pe care îl joacă *sir* Leicester Dedlock, din romanul *Casa Umbrelor*, în mijlocul puzderiei sale de veri și verișoare (vezi ediția de față și p. 323—326). Pentru mai buna cunoaștere a lui Ferdinand Lipitoare, vezi, în ediția de față, și p. 121—125.

Era un punct de vedere atît de nou, încît Arthur Clennam nu știu cum să-l ia.

— Dacă țineți neapărat, n-aveți decît. Vă pot da o sumedenie de formulare de completat. Teancuri ! Dar n-o s-ajungeți la nici-un rezultat, adăugă numărul patru.

— Ar fi o treabă atît de absurdă ? Scuzați-mă, sînt aproape ca un străin în Anglia.

— *Eu* nu spun că ar fi absurdă, replică numărul patru, cu un zîmbet sincer. Nu-mi exprim nici o părere în acest sens ; îmi spun doar părerea despre cazul dumneavoastră. *Eu* cred că n-o s-ajungeți la nici un rezultat. Totuși, firește, puteți face cum vreți. Presupun că la mijloc a fost neîndeplinirea clauzelor unui contract, sau ceva asemănător, nu-i așa ?

— De fapt nici nu știu.

— Păi, asta puteți afla. Apoi veți afla la ce birou s-a încheiat contractul și pe urmă vă veți pune la curent cu toate amănuntele în această direcție.

— Îmi cer scuze, dar cum aș putea afla toate astea ?

— Păi, veți... veți întreba pînă vi se va spune. Apoi vă veți adresa în scris biroului în chestiune (îndeplinind formalitățile de rigoare care vi se vor indica), pentru a obține permisiunea de a vă adresa în scris biroului cu pricina. Dacă obțineți permisiunea aceasta (ceea ce nu-i exclus, după un timp), cererea dumneavoastră va trebui să fie luată în evidență de acel birou, apoi trimisă la registratură, trimisă înapoi spre a fi semnată în acel birou, retrimisă pentru a fi contrasemnată în alt birou, și apoi urmează să fie clasată la acel birou. Dumneavoastră va trebui să aflați la ce date va trece cererea dumneavoastră prin fiecare din aceste etape, interesîndu-vă la aceste două birouri pînă vă vor spune.

— Bine, dar acesta nu este un mod de a face ca lucrurile să avanseze, spuse Arthur Clennam, nemaiputînd să se stăpînească.

Acest tînăr Lipitoare cu capul în nori a fost foarte amuzat de ideea că Arthur putea avea naivitatea să creadă măcar o clipă așa ceva. Acest tînăr Lipitoare superficial știa asta perfect de bine. Acest tînăr Lipitoare lasă-mă-să-te-las avea în buzunarul cel mic de la vestă organizarea ministerului, fiindcă lucrase ca secretar particular, pregătindu-se să fie oricînd gata să pună mîna pe ceva gras dacă i se va ivi așa ceva în cale ; el înțelesese foarte bine că acest minister nu era altceva decît o mașină de jonglerie politico-diplomatică, avînd rolul de a-i ajuta pe burtă-verde să-i țină la distanță pe coate-goale. Într-un cuvînt, acest tînăr Lipitoare spilcuit avea să ajungă, foarte probabil, om de stat, și nu numai de rînd !

— După ce afacerea va fi clasată la acel birou, sau la oricare altul, continuă strălucitul tînăr Lipitoare, atunci o veți putea urmări în timp, prin intermediul acelui birou. Cînd va ajunge să fie clasată la biroul nostru, atunci va trebui s-o urmăriți din timp în timp prin intermediul acestui birou. Vom fi obligați s-o trimitem în stînga și-n dreapta ; și oriunde o trimitem, dumneavoastră va trebui să-i dați de urmă. Și cînd are să se întoarcă la noi, oricînd va fi asta, ați face bine să-i dați și aici de urmă. Dacă se împotmolește undeva, va trebui să-i faceți vînt. Dacă vă adresați în scris altui birou în acest subiect, apoi biroului nostru, și nu căpătați un răspuns satisfăcător, păi, atunci, cel mai bun lucru este... să scrieți întruna.

Arthur Clennam părea într-adevăr foarte nehotărît.

— În orice caz, spuse el, vă rămîn îndatorat pentru amabilitatea dumneavoastră.

— N-aveți pentru ce, răspunse simpaticul tînăr Lipitoare. Puteți totuși încerca, să vedeți dacă vă amuză. Depinde de dumneavoastră să lăsați oricînd totul baltă, dacă nu vă amuză. Ați face bine să luați un pachet de formulare. Dă-i un teanc de formulare !

După această instrucțiune adresată numărului doi, scînteietorul tînăr Lipitoare luă un nou vraf de hîrțoage de la numerele doi și trei și le duse în sanctuar, ca să le prezinte în chip de ofrandă idolului care prezida Ministerul Digresiunilor.

Arthur Clennam vîrî formularele în buzunar, destul de amărît, străbătu culoarul lung, pardosit cu lespezi de piatră, și coborî scara lungă, de piatră. Tocmai ajunsese la ușile batante care dădeau în stradă și aștepta, cam nerăbdător, ca două persoane care se aflau dinaintea lui să-i îngăduie să iasă, cînd glasul unuia din cei doi îi sună familiar în auz. Se uită la cel care vorbea și îl recunoscu pe domnul Meagles [12]. Domnul Meagles era roșu ca para focului la față — mai roșu decît putea fi din pricina călătoriei — și ducea de guler un bărbat mărunt de lîngă el, strigînd :

— Afară, ticălosule, afară !

Aceste cuvinte erau atît de neașteptate, și atît de surprinzător spectacolul oferit de domnul Meagles dînd buzna pe ușile batante și ieșind în stradă cu omulețul, care, de-altminteri, părea inofensiv, încît la început Clennam rămase țintuit locului, schimbînd priviri uimite cu portarul. Porni totuși iute după el și îl văzu pe domnul Meagles luînd-o în jos pe stradă, însoțit de dușmanul lui. Curînd, Arthur îl ajunse din urmă pe vechiul său tovarăș de călătorie și îl bătu ușor pe umăr. Chipul mînios al domnului Mea-

[12] Vezi supra, p. 96, nota 3.

gles, întors spre el, se îmbună de îndată ce văzu cine era, și îi întinse mîna.

— Ce mai faci ? spuse domnul Meagles. Cum îți mai merg *treburile* ? Tocmai acum m-am întors din străinătate. Mă bucur că te-am întîlnit.

— Și eu mă bucur grozav.

— Mulțumesc ! Mulțumesc !

— Doamna Meagles și fiica dumitale... ?

— Se simt cum nu se poate mai bine, zise domnul Meagles. Păcat că nu ne-am întîlnit într-un moment în care eu să fi fost mai calm.

Deși numai cald nu era, domnul Meagles se simțea atit de înfierbîntat, încît atrăgea atenția trecătorilor ; mai cu seamă cînd se rezemă de un gard, își luă pălăria de pe cap, își desfăcu nodul de la cravată și începu să-și șteargă de zor creștetul și fața, transpirate, urechile și gîtul înroșite, fără să-i pese cîtuși de puțin de privirile oamenilor din jur.

— Pfiu ! exclamă domnul Meagles, aranjîndu-și ținuta. Acum mai merge. M-am mai răcorit.

— Ți-ai pierdut cumpătul, domnule Meagles. Ce s-a întîmplat ?

— Așteaptă puțin și-am să-ți spun. Ai răgaz să facem un tur prin parc ?

— Oricît îți face plăcere.

— Atunci, haide. Ah ! Uită-te bine la el, îi spuse lui Arthur, care din întîmplare pusese ochii pe răufăcătorul luat de guler de domnul Meagles cu atîta furie. Merită să te uiți la individul ăsta.

Nu avea mare lucru de văzut, nici în ceea ce privea starea omului, și nici îmbrăcămintea ; era un bărbat scund, colțuros, cu o expresie de om practic, păr cărunt, cu fața și fruntea brăzdate de cute adînci, pe care obiceiul de a cugeta i le săpase ca în lemn dur, parcă. Purta un costum decent, negru, puțin decolorat, și avea înfățișarea unui meșteșugar iscusit. Ținea un toc de ochelari pe care îl tot răsucea în mînă, cît timp a fost vorba despre el, cu o anumită îndemînare a degetului mare întîlnită numai la oameni obișnuiți cu uneltele.

— Încearcă să te ții după noi, spuse domnul Meagles, pe un tot amenințător, și o să te prezint numaidecît. Hai să mergem !

Clennam se întreba mirat în sinea lui, în vreme ce se îndreptau spre parc pe calea cea mai scurtă, ce putuse să facă necunoscutul acesta (care se supuse cu o perfectă docilitate). După înfățișare, bănuiala că fusese cumva prins cu mîna în buzunarul domnului Meagles nu părea deloc justificată, și nici că ar fi fost vreun

certăreț sau cine știe ce scandalagiu violent. Era un om liniștit, simplu, cumsecade ; nu încerca să scape și părea puțin deprimat, dar nicidecum rușinat ori plin de remușcări. Dacă era cumva un răufăcător înrăit, atunci trebuie să fi fost un prefăcut incorigibil ; iar dacă nu era un răufăcător, de ce oare îl apucase domnul Meagles de guler în Ministerul Digresiunilor ? Arthur își dădu seama că omul acesta era o enigmă nu numai pentru el, ci și pentru domnul Meagles ; căci frîntura de conversație pe care au avut-o de-a lungul drumului scurt, pînă în parc, fu cam dezlînată, și privirea domnului Meagles se întorcea mereu spre necunoscut, chiar și cînd vorbea despre cu totul altceva.

În sfîrșit, odată ajunși în dreptul arborilor, domnul Meagles se opri brusc și spuse :

— Domnule Clennam, vrei să-mi faci plăcerea să te uiți la omul ăsta ? Numele lui e Doyce, Daniel Doyce [13]. Nu ți-ai fi închipuit că omul ăsta e un nemernic cunoscut de toată lumea, nu-i așa ?

— Absolut, nu.

Era o situație stînjenitoare să vorbească astfel în prezența acelui om.

— Nu, nu ți-ai fi închipuit. Știu asta. Nu ți-ai fi închipuit că e o primejdie publică, nu-i așa ?

— Nu.

— Nu, dar este. E o primejdie publică. Ce crezi că a făcut ? Crimă de omor prin imprudență, incendiu cu premeditare, înșelătorie, escrocherie, spargere, tîlhărie la drumul mare, furt, conspirație, fraudă ? Care din toate astea ?

— Eu aș spune, rosti Arthur Clennam, deslușind un surîs abia mijit pe chipul lui Daniel Doyce, că n-a făcut nimic din toate astea.

— Ai dreptate, zise domnul Meagles. Dimpotrivă, e un om ingenios, care a încercat să-și pună ingeniozitatea în folosul țării. De aceea este un dușman public, domnule.

Arthur se uită încă o dată la Daniel Doyce, care se mulțumi să clatine din cap.

— Acest Doyce, reluă domnul Meagles, e fierar și mecanic. Nu lucrează pe picior mare, dar e bine cunoscut drept un om foarte

[13] *Daniel Doyce* — „inginer și inventator", prieten al domnului Mengles (vezi supra, p. 94, nota 3), unul din personajele importante ale romanului *Mica Dorrit*, nu atît în desfășurarea acțiunii, cît din punct de vedere satiric, Dickens folosindu-l pentru a ridiculiza și critica birocrația administrației, care frîna, pe timpul său, progresul industriei britanice.

ingenios. Acum doisprezece ani a perfectat o invenție (printr-un foarte curios procedeu secret) de mare importanță pentru țara și semenii lui. N-o să-ți spun cîți bani l-a costat și nici cîți ani din viață și-a jertfit pentru invenția asta, dar acum doisprezece ani a desăvîrșit-o. N-au fost doisprezece ? întrebă domnul Meagles, adresîndu-se lui Doyce. E omul care-mi calcă cel mai mult pe nervi, din toată lumea asta ; niciodată nu se plînge !

— Da... acum mai bine de doisprezece ani.

— Auzi, mai bine ! exclamă domnul Meagles. Vrei să zici mai rău ! Așa că atunci, domnule Clennam, se adresează guvernului. Dar de cum se adresează guvernului, devine un pericol public ! Da, domnule, continuă domnul Meagles, amenințat să se înflăcăreze din nou, el încetează de a mai fi un cetățean cinstit, ajunge un răufăcător. Din clipa aceea e tratat ca omul care a săvîrșit cine știe ce faptă infernală. Este un om care trebuie ocolit, pus la index, intimidat, batjocorit. Cutare personaj tînăr sau bătrîn, cu relații suspuse, îl trimite la cutare personaj tînăr sau bătrîn, și iarăși îl expediază înapoi ; în sfîrșit, omul ăsta nu mai e stăpîn pe timpul sau pe avutul lui, ajunge pur și simplu în afara legii, un om de care e bine oricum să te descotorosești ; un om care prin toate mijloacele posibile trebuie doborît la pămînt.

Pentru Arthur Clennam, după experiențele avute în dimineața aceea, nu era chiar așa de greu de crezut, cum își închipuia domnul Meagles.

— Nu mai sta acolo, Doyce, și nu mai tot răsuci tocul ăla de ochelari, strigă domnul Meagles, ci spune-i domnului Clennam ceea ce mi-ai mărturisit mie.

— Nu mai încape îndoială, spuse inventatorul, am fost tratat în așa fel încît să mă simt parcă vinovat de cine știe ce crimă. În timp ce făceam anticameră la diverse ministere, totdeauna am fost luat, mai mult sau mai puțin, drept un răufăcător notoriu. A trebuit, adeseori, pentru a nu-mi pierde curajul, să mă conving eu însumi că, într-adevăr n-am făcut nimic ca să merit să figurez în *Calendarul închisorii Newgate* [14], ci că, dimpotrivă, nu doream altceva decît să aduc țării mari economii bănești și totodată să o ajut să facă un mare pas înainte.

— Exact ! exclamă domnul Meagles. Judecă și dumneata dacă am exagerat. Acum o să mă crezi, după ce-ți voi spune și restul.

[14] „*Calendarul (închisorii) Newgate*" — publicație tipărită între anii 1773 și 1826, în care erau menționate biografiile și carierele sociale ale celor ce fuseseră întemnițați în această vestită închisoare londoneză.

După această introducere, domnul Meagles continuă relatarea — vechea poveste, care devenise plictisitoare, relatarea unor fapte reale, pe care noi le știm pe dinafară... El istorisi cum, după interminabile demersuri și corespondențe, după infinite impertinențe, bruftuieli, insulte, excelențele-lor au întocmit un proces-verbal, numărul trei mii patru sute șaptezeci și doi, prin care vinovatul avea voie să facă unele experiențe cu invenția sa, dar pe propria cheltuială. Cum experiențele au fost făcute în prezența unei comisii de șase persoane, dintre care doi membri moșnegi erau prea chiori ca să mai vadă, doi alți membri moșnegi erau prea tari de ureche ca să mai audă, un alt membru moșneag era prea olog ca să poată veni mai aproape, și, în sfîrșit, cel de-al șaselea moșneag era prea tare de cap ca să priceapă ceva. Cum odată cu trecerea anilor au urmat alte impertinențe, bruftuieli și insulte. Cum excelențele-lor au mai întocmit apoi un proces-verbal, numărul cinci mii una sută trei, prin care au transferat afacerea la Ministerul Digresiunilor. Cum Ministerul Digresiunilor, cu timpul, a preluat afacerea ca și cum ar fi fost un lucru cu totul nou, ceva petrecut în ajun, despre care nu auzise nimic ; acolo, invenția a fost făcută harcea-parcea, zăpăcită, întinsă pe patul lui Procust. Cum impertinențele, bruftuielile și insultele s-au înmulțit. Cum invenția a fost prezentată în fața a trei Lipitori și a unui Piciorong, care habar n-aveau despre ea, niște inși atît de grei de cap încît nu înțelegeau o iotă, și care s-au plictisit și au invocat motivul imposibilităților de ordin material. Cum Ministerul Digresiunilor, în procesul-verbal numărul opt mii șapte sute patruzeci, declara : „N-am văzut nici o cauză pentru a revoca hotărîrea la care au ajuns excelențele-lor". Cum Ministerul Digresiunilor, înștiințat că excelențele-lor nu luaseră nici o hotărîre, a clasat chestiunea. Cum, chiar în dimineața aceea, avusese loc o întrevedere finală cu șeful suprem al Ministerului Digresiunilor, și cum acest cap de bronz, după ce a cîntărit chestiunea și a privit-o pe toate fețele și sub mai multe unghiuri de vedere, a opiniat, în linii mari, că nu era decît un singur lucru de făcut din cele două alternative și anume : sau să se lase totul baltă pentru vecie, sau să se reia totul de la începutul începutului.

— De aceea, adăugă domnul Meagles, ca un om practic ce sînt, în prezența ministrului ăstuia, l-am înșfăcat pe Doyce de guler și i-am spus că îmi dau seama pe deplin că nu e decît un pungaș infam, un trădător care conspiră împotriva liniștii guvernului, și l-am luat pe sus. L-am scos din minister afară pe ușă, ținîndu-l de guler, pentru ca pînă și portarul să știe că sînt un om practic, care

apreciază felul cum oficialităţile îi tratează pe oamenii de teapa lui... Şi acum, iată-ne aici !

Dacă tînărul Lipitoare cu capul în nori s-ar fi aflat acolo, le-ar fi spus poate verde în faţă că Ministerul Digresiunilor şi-a îndeplinit datoria ; că tot ceea ce aveau de făcut Lipitorile era să ţină împotmolită corabia naţională cît mai îndelung cu putinţă ; că a pune la punct nava, a o ilumina, a face curăţenie într-însa însemna să intre ei înşişi la apă ; că ei n-ar putea intra la apă decît într-un singur caz, şi anume, cînd corabia s-ar da la fund împreună cu ei strînşi ciotcă, însă chiar şi atunci asta era treaba corăbiei, nu a lor [15].

— Aşa ! exclamă domnul Meagles. Acum ştii în întregime povestea lui Doyce. Cu o singură excepţie, că pînă şi în clipele astea nu-l auzi plîngîndu-se, ceea ce nu mă face să mă simt mai bine dispus.

— Probabil că ai multă răbdare, spuse Arthur Clennam, uitîndu-se la Doyce mirat întrucîtva, şi mult sînge rece.

— Nu, se împotrivi, nu cred să fiu mai breaz decît ceilalţi oameni.

— Pentru numele lui Dumnezeu, oricum eşti mai ceva ca mine în privinţa asta ! strigă domnul Meagles.

Doyce schiţă un zîmbet cînd îi spuse lui Clennam :

— Vedeţi, experienţa mea în cazul cu pricina nu începe cu mine însumi. În meseria mea, am avut prilejul, din cînd în cînd, să mai aflu cîte ceva în plus. Cazul meu n-are nimic special. N-am fost tratat mai rău decît alţii o sută care s-au găsit în aceeaşi situaţie... decît toţi ceilalţi, voiam să spun.

— Nu cred că dacă aş fi în locul dumitale aş găsi în asta o mîngîiere. Dar dacă pe dumneata te mulţumeşte, mă bucur foarte mult.

— Înţelegeţi-mă ! Nu spun, replică, pe acelaşi ton sobru, chibzuit şi privind în zare cu ochii lui verzi, de parcă ar fi măsurat distanţele, nu spun că aceasta ar fi o răsplată potrivită pentru truda şi speranţele unui om, dar mă simt mai uşurat ştiind că nu mă puteam aştepta la altceva.

Vorbea calm şi tărăgănat, cu acel ton reţinut pe care adesea îl întîlnim în felul de a vorbi al meseriaşilor, obişnuiţi să cîntărească şi să pună minuţios lucrurile la punct. Aceste însuşiri îi aparţineau, ca şi suplеţea degetului mare sau felul anume de a-şi

[15] Această metaforă a corăbiei, folosită şi în literatura engleză a secolului al XVIII-lea, apare, într-un context satiric asemănător, şi în romanul *Casa Umbrelor* (vezi, în ediţia de faţă, p. 273).

tufli uneori pălăria pe ceafă, de parcă examina o piesă pe jumătate lucrată, ieșită din mîna lui și care-l punea pe gînduri.

— Dezamăgit în așteptările mele ? continuă Doyce, mergînd între ei pe sub copacii parcului. Da, fără îndoială, mă simt dezamăgit. Rănit ? Da, fără îndoială, mă simt rănit. E și firesc. Vreau însă să spun că oamenii aflați într-o situație asemănătoare cu a mea sînt aproape totdeauna tratați la fel...

— În Anglia, interveni domnul Meagles.

— A, desigur, în Anglia. Cînd își duc invențiile în străinătate, e cu totul altceva. Iată motivul pentru care atît de mulți își părăsesc țara.

Domnul Meagles începu să se înfierbinte din nou.

— Voiam să spun că, oricare ar fi atitudinea, devenită rutină, a guvernului nostru, aceasta s-a înrădăcinat. Ați auzit vreodată ca vreun om care a descoperit sau a inventat ceva să fi fost întîmpinat altfel decît cu opacitate, și pe care să nu-l fi descurajat lipsa de respect a funcționarilor față de creatori ?

— N-aș putea spune că am auzit vreodată.

— Aveți cunoștință de vreo măsură utilă luată cîndva de guvern ? L-ați văzut vreodată dînd de exemplu o descoperire sau luînd o inițiativă de utilitate generală ?

— Sînt cu mult mai în vîrstă decît prietenul meu de aici, rosti domnul Meagles, iar răspunsul este nu. Niciodată.

— Dar toți trei avem cunoștință, îmi închipui, reluă inventatorul, de numeroase cazuri de hotărîri îndărătnice ale guvernului de a rămîne cu zeci de kilometri, cu zeci de ani în urmă față de alții, de încăpățînări în folosirea unor metode de multă vreme depășite, chiar și după ce noile procedee, care le sînt superioare, au fost răspîndite și adoptate de toată lumea ?

Toți au fost de acord în această privință.

— Ei bine, atunci, spuse Doyce oftînd, așa după cum știu că cutare metal se va comporta într-un fel anume la cutare temperatură, cutare corp la cutare presiune, tot așa aș putea ști (dacă ar fi să mă gîndesc) cum vor reacționa acești mari-mahări și nobili conțopiști în fața unei cereri de-a mele. N-am dreptul să fiu nedumerit, de vreme ce mi-e dat să port pe umeri un cap care judecă, de vreme ce fac parte și eu din aceeași liotă ca și cei dinaintea mea. Trebuia să fi lăsat totul baltă. Aveam destule exemple, sînt sigur, care să-mi slujească drept avertisment.

Apoi, punîndu-și în buzunar tocul ochelarilor, se adresă lui Arthur :

— Chiar dacă nu mă plîng, domnule Clennam, știu ce-nseamnă recunoștința, pe care, vă asigur, o am față de prietenul nostru comun. El m-a încurajat de multe ori și în multe privințe.

— Fleacuri ! strigă domnul Meagles.

În cele cîteva clipe de liniște care urmară, Arthur nu se putu stăpîni să nu se uite la Daniel Doyce. Deși, evident, faptul de a se abține să se plîngă inutil era o trăsătură a caracterului său și totodată o dovadă de stimă pentru meseria sa, se vedea bine că eforturile îndelungate îl îmbătrîniseră, îl făcuseră mai grav, îl sărăciseră. Arthur nu se putu împiedica să nu-și spună că omul acesta ar fi fost mai fericit dacă urma pilda domnilor care se înduraseră să ia în mînă frînele națiunii și să învețe de la ei „arta de a nu face nimic".

Domnul Meagles mai rămase vreo cinci minute înfierbîntat și abătut, pe urmă se calmă și începu să se lumineze.

— Haide, haide ! spuse el. Dacă luăm mutra asta de înmormîntare, lucrurile tot nu se schimbă în bine. Încotro mergi, Daniel ?

— Eu mă întorc la fabrică, răspunse Daniel.

— Păi, atunci, mergem cu toții spre fabrică ; pornim pe jos în direcția aceea, replică Meagles, vesel. Domnul Clennam nu cred că are ceva împotrivă, de vreme ce fabrica e situată pe străduța cu numele Curtea-Inimii-Însîngerate.

— Curtea-Inimii-Însîngerate ?! se miră Clennam. Vreau să merg și eu acolo.

— Cu atît mai bine, strigă domnul Meagles. Hai cu noi !

Pe drumul care îi purta într-acolo, cel puțin unul din cei trei, dar poate că nu numai unul, se gîndea, desigur, că străduța Curtea-Inimii-Însîngerate era destinația cea mai potrivită pentru cel ce fusese în corespondență oficială cu excelențele-lor și cu Lipitorile, și cine știe dacă nu avea deopotrivă presentimentul că însăși Britannia putea veni, într-o zi mohorîtă, să-și caute locuință pe străduța Curtea-Inimii-Însîngerate, dacă sistemul înscăunat la Ministerul Digresiunilor era dus prea departe. [16]

Adăugăm schiței anterioare de portret caricatural a tînărului Clarence Barnacle (Lipitoare) un profil grotesc al aceluiași, surprins în afara Ministerului Circumlocuțiilor, care confirmă identitatea și consecvența personajului cu sine însuși întru stupiditate, prin reacția de blocaj mecanic, sub tensiunea unei obsesii aberante, a facultății de a stabili și coordona relațiile logice dintre obiecte și întrebuințările lor.

[16] Apud : Charles Dickens, *Mica Dorrit*, ed. cit., vol. I, p. 138—162.

Cam la un ceas după ora obișnuită a prînzului, își făcu apariția și tînărul Lipitoare (însoțit de monoclul său), în onoarea căreia familii domnul Meagles dădu liber în ziua aceea celor două cameriste drăguțe și puse în locul lor doi bărbați soioși.

Dînd cu ochii de Arthur, tînărul Lipitoare a fost mirat și descumpănit la culme.

— Ia te uită ! murmură el fără să vrea, pînă să-și recapete prezența de spirit. Zău, asta-i prea detot, știți !...

Chiar și apoi n-a știut cum să-l înșface mai repede pe prietenul său și să-l tragă la fereastră, spunîndu-i pe un ton fornăit, care făcea parte din debilitatea lui generală :

— Ascultă, Gowan, vreau să-ți vorbesc. Uite ! Cine-i tipul ăsta ?

— Un prieten de-al gazdei noastre. Nu al meu.

— E cel mai feroce radical, știi ? îl vesti tînărul Lipitoare.

— Cum așa ? De unde ai aflat ?

— Fir-ar să fie, domnule ! A năvălit la noi, la birou, mai deunăzi, în cel mai groaznic mod. A dat buzna peste tata în așa hal, că a trebuit să i se arate ușa. A revenit la birou, la noi, și a dat buzna peste mine. Zău ! În viața ta n-ai văzut un asemenea tip.

— Ce voia ?

— Fir-ar să fie, domnule, replică tînărul Lipitoare, zicea că vrea să știe, știi ! A răscolit tot ministerul — fără să fi fost anunțat — și zicea că vrea să știe.

Făcînd această destăinuire, tînărul Lipitoare, în uimirea lui plină de indignare, holbă ochii atît de mult, cît pe-aci să-i iasă din orbite, dacă nu se anunța la timp masa, ca să-l salveze. [...]

Tot farmecul firesc din ajun se risipise. Comesenii — ca și bucatele în sine — erau călîi, fără haz, răsuflați, și toate astea din pricina acestui micuț și sărman prostănac, tînărul Lipitoare. Nu prea vorbăreț din fire, acum se vedea victima unei slăbiciuni speciale, cauzate numai și numai de prezența lui Clennam. Se vedea nevoit tot mereu, chinuitor, să se uite la acest om, din care pricină monoclul îi pica ba în supă, ba în paharul cu vin, ba în farfuria doamnei Meagles, ca pînă la urmă să și-l atîrne la spate, ca pe un șnur de clopoțel, deseori readus grațios în față de vreunul din valeții aceia soioși.

Năucit de repetatele pierderi ale acestui accesoriu, care se îndărătnicea să nu stea locului, la ochi, din ce în ce mai intimidat de cîte ori se uita la misteriosul Clennam, ducea ba lingura la ochi, ba furculița, ba chiar și unele obiecte străine, pe care le lua de pe masa întinsă. Faptul că-și dădea seama de aceste stîngăcii

n-a făcut decît să-i sporească şi mai mult zăpăceala, dar nici vorbă să-l descătuşeze de nevoia de a-l privi pe Clennam. Şi ori de cîte ori Clennam spunea ceva, nefericitul tînăr cădea pradă în toată legea spaimei că de fapt el, prin vreun vicleşug, va ajunge la acelaşi punct, şi anume, va vrea să ştie, ştiţi *.

Paginile următoare, intitulate, în ultima versiune românească a romanului *Mica Dorrit, Puzderie de lipitori*, conţin o prezentare monografică a clanului Barnacle, prezentare prilejuită de prezenţa celor mai de seamă membri ai familiei la nunta fiicei snobului domn Meagles, Minnie (Pet) — „o fată drăgălaşă şi plină de prospeţime" —, cu un vlăstar Barnacle, pictorul Henry Gown, dintr-o ramură scăpătată.

Se aflau acolo domnul Tite Lipitoare de la Ministerul Digresiunilor, din strada Mews, Grosvenor Square, însoţit de costisitoarea doamnă Tite Lipitoare, născută De Picioroange — care făcea să pară atît de lungă vremea de la un trimestru la altul — şi cele trei costisitoare domnişoare Tite Lipitoare, dublu încărcate cu nuri şi gata să o ia din loc, şi totuşi fără să o ia din loc printr-o scăpărare rapidă şi un trosnet, aşa cum ar fi fost de aşteptat, ci printr-o explozie întîrziată. Mai era Lipitoare-junior, tot de la Ministerul Digresiunilor, care lăsase de capul lor tonajele ţării, de care se presupunea că are el grijă, şi, la drept vorbind, acestea nu-i prea simţeau lipsa. Apoi era simpaticul tînăr Lipitoare, trăgîndu-se din ramura celor năstruşnici ai familiei, tot de la Ministerul Digresiunilor, venit voios şi binevoitor să înveselească ceremonia, pe care o considera, în felul lui scînteietor, drept una din formalităţile oficiale de la Biroul Cultelor, conform principiului „cum să nu se facă". Mai erau şi alţi tineri din familia Lipitoare, aparţinînd altor ministere, insipizi pînă-n măduva oaselor, avînd grozavă nevoie de puţină sare şi piper, şi care veniseră „să facă" această căsătorie aşa cum ar fi „făcut" Nilul, Roma antică sau Ierusalimul, ori aşa cum asistau la spectacolul ultimei cîntăreţe la modă.

Existau însă specimene şi mai simandicoase : lordul Decimus Tite Lipitoare în persoană, cu izul Digresiunilor — îmbibat de parfumul valizelor diplomatice. Da, era lordul Decimus Tite Lipitoare însuşi, cel care se ridicase pînă în vîrful piramidei oficiale pe aripile unei singure fraze încărcate de indignare, şi anume : „*Milorzi,* îmi mai rămîne încă să aflu că este de datoria unui ministru din această ţară liberă de a îngrădi filantropia, de a încătuşa milostenia, de a pune căluşul în gura opiniei publice, de a împiedica spiritul de iniţiativă, de a submina încrederea în sine şi independenţa

* Apud : Charles Dickens, *Mica Dorrit,* ed. cit., vol. I, p. 263—265.

poporului său". Adică, altfel zis, acest eminent om de stat tot nu ştie că este de datoria cîrmaciului unui vas să nu facă altceva decît a-şi chivernisi avutul şi de a pescui pe ţărm, în vreme ce echipajul, trudind din greu la pompe, să poată ţine vasul pe linia de plutire şi fără el. Graţie acestei sublime descoperiri a principiului din marea artă de a şti „cum să nu faci", izbutise lordul Decimus să menţină timp îndelungat nobila faimă a familiei Lipitoare ; şi dacă vreun membru nesăbuit dintr-una din cele două Camere încerca să întreprindă ceva, propunînd un proiect de lege, acel proiect era strivit în faşă şi îngropat de îndată ce lordul Decimus Tite Lipitoare se ridica de la locul său, avîntîndu-se pe culmile unei indignări majestuoase, în tumultul aplauzelor digresioniste, care-l luau cu asalt, şi spunea solemn : „Îmi rămîne încă să aflu, *milorzi,* că este de datoria unui ministru din această ţară liberă de a îngrădi filantropia, de a încătuşa milostenia, de a pune căluşul în gura opiniei publice, de a împiedica spiritul de iniţiativă, de a submina încrederea în sine şi independenţa poporului său". Descoperirea acestei maşini a bunei-cuviinţe era descoperirea mişcării perpetue în politică. Nu se uza niciodată, deşi se afla necontenit în funcţiune pretutindeni în birourile din administraţia statului.

Alături de nobilul său prieten şi rudă, lordul Decimus, era William Lipitoare, cel care păstra totdeauna ca rezervă o reţetă absolut personală despre arta de a şti „cum să nu faci". Uneori îl bătea pe preşedinte pe umăr şi-l înviora cu următoarele cuvinte : „Mai întîi v-aş ruga, domnule, să aduceţi la cunoştinţa Camerei dacă există vreun precedent pe linia de conduită către care onorabilul *gentleman* ar dori să se precipite". Alteori, îi cerea onorabilului *gentleman* de a binevoi să-i împărtăşească propria lui versiune despre precedentul cu pricina ; cîteodată îi declara onorabilului *gentleman* că el, William Lipitoare, ar dori să caute un precedent ; şi, adeseori, îl dobora la pămînt pe onorabilul *gentleman,* cît ai bate din palme, declarîndu-i că nu exista nici un precedent. Dar în orice împrejurare noţiunile „precedent" şi „precipitare" erau o pereche de cai de bătaie, potrivită de minune cu acest abil digresionist. N-avea importanţă că nefericitul *gentleman* tot încerca zadarnic, de douăzeci şi cinci de ani, să-l precipite pe William Lipitoare în direcţia asta — William Lipitoare încă mai punea întrebarea Camerei şi, prin a doua sau a treia mînă, ţării, dacă era cazul să se lase „precipitat" în direcţia asta. N-avea importanţă că era absolut imposibil, dat fiind natura faptelor şi cursul evenimentelor, ca sărmanul *gentleman* onorabil să scoată la iveală un precedent — William Lipitoare îi mulţumea totuşi onorabilului *gen-*

tleman pentru aplauzele sale ironice şi isprăvea cu el pe tema asta, spunîndu-i verde în faţă că nu există NICI UN precedent în acest sens. S-ar putea obiecta că nu era mare lucru de înţelepciunea lui William Lipitoare, ori că lumea pe care o ducea el de nas nu se născuse încă, sau, dacă se născuse dintr-o greşeală pripită, praful şi pulberea se alesese de ea. Dar „precedent" şi „precipitare", luate împreună, măturau toate obiecţiile din mintea majorităţii oamenilor.

Mai era acolo cineva din familia Lipitoare, un ins foarte vid, care sărise rapid prin douăzeci de posturi succesiv şi ocupa totdeauna două sau trei deodată ; el fusese inventatorul deosebit de respectat al unui sistem aplicat cu mare succes şi admiraţie în toate guvernele Lipitoare, şi anume : cînd i se punea o întrebare parlamentară asupra unui subiect oarecare, să dea un răspuns care se referea la cu totul altceva. Metoda îi făcuse servicii imense, aducînd născocitorului ei înalta stimă a Ministerului Digresiunilor.

Se aflau acolo, de asemenea, o mînă de distinşi parlamentari Lipitoare, care încă nu intraseră în pîine şi treceau printr-o perioadă de probă ca să arate cîte parale făceau. Erau din cei care, cocoţaţi în capătul scărilor şi ascunşi pe corioare, aşteptau ordine dacă la un moment dat Camera întrunea plenul sau ba. Ei strigau de repetate ori „Bravo !..." Ei scoteau tot soiul de exclamaţii, aplaudau şi zbierau după cum primeau dispoziţii de la şefii clanului. Ei înscriau moţiuni false pe ordinea de zi, ca să împiedice moţiunile altora. Ei se împotmoleau în discursuri anoste pînă noaptea tîrziu, prelungind sesiunea, şi apoi, plini de un patriotism virtuos, strigau că s-a făcut prea tîrziu să se mai ocupe şi de altceva. Ei se duceau în provincie, oriunde ar fi fost trimişi, şi jurau că lordul Decimus trezise afacerile dintr-un leşin şi comerţul din criză, că datorită lui s-a dublat recolta de grîu, s-a împătrit cea de fîn şi s-a pus capăt revărsării din Bancă a unei cantităţi nelimitate de aur.

Aceşti Lipitoare erau manevraţi de către căpeteniile familiei, ca nişte cărţi de joc fără valoare, să ia parte la reuniuni publice şi banchete, unde făceau act de prezenţă, la fel de fel de servicii ale prea onoratelor şi nobilelor rubedenii şi-i tămîiau pe Lipitoare în tot soiul de toasturi.

Şi cu ocazia tuturor alegerilor acţionau de asemenea sub poruncă ; renunţau la scaunul lor din Parlament în cel mai scurt termen şi în condiţiile cele mai puţin rezonabile, ca să facă loc altuia ; trăgeau sfori încoace şi încolo, se dedau la linguşiri, abuzuri de putere, corupţii şi mîncau rahat cu lopata — pe scurt, erau neistoviţi în a aduce servicii statului. Şi în întreg Ministerul Digre-

siunilor nu exista listă a posturilor vacante în decursul unei jumătăţi de veac, cine ştie unde, de la lordul Trezorier, consulul din China şi pînă la guvernatorul general al Indiei, pe care să nu figureze, sub formă de candidaţi, numele cîtorva sau ale tuturor acestor Lipitori avide şi tenace.[17]

Se înţelege de la sine că doar cîţiva reprezentanţi din fiecare clasă de Lipitori au luat parte la nuntă, căci nu erau decît vreo trei duzini în total, nimica toată faţă de o legiune întreagă! [...]

Apoi lordul Decimus, minunea minunilor pe piedestalul său parlamentar, s-a dovedit cu acel prilej a fi cel mai furtunos dintre oratori: el închină pentru fericirea miresei şi a mirelui într-un şir întreg de inepţii în stare să facă părul măciucă pînă şi celui mai sincer acolit şi partizan, călcînd în strâchini cu aerul satisfăcut al unui elefant idiot, se lansă într-un înspăimîntător labirint de fraze, luîndu-le parcă drept nişte şosele de pe care, Doamne fereşte, nu s-ar fi abătut. În sfîrşit, domnul Tite Lipitoare nu se putu împiedica să-şi dea seama că printre oameni se afla o persoană care l-ar fi chinuit dacă lucrul era posibil — tot restul vieţii pozînd lui *sir* Thomas Lawrence în toată plenitudinea caracterului său oficial; în vreme ce Lipitoare-junior, indignat, îi informa pe doi *gentleman*-i serbezi, rudele lui, cum că „este un tip, ascultaţi bine, care a venit la noi la birou fără să fi cerut audienţă dinainte şi care zicea că vrea să ştie, ştiţi, şi, ascultaţi bine, dacă o izbucni aici, tot ce se poate, că ştiţi, niciodată n-ai de unde şti ce mai e în stare un necioplit de radical de teapa lui, ascultaţi bine, dacă o vrea să ştie chiar în clipa asta, ştiţi, ar fi nostim, nu-i aşa?“ [...]

Oaspeţii, absolviţi acum [după plecarea mirilor] de obligaţia de a mai rămîne, iar şefii Lipitorilor fiind cam grăbiţi (căci trebuiau să expedieze una sau două corespondenţe, în primejdie să ajungă direct la destinaţie în lipsa lor, şi să nu le facă să rătăcească pe mări ca Vasul fantomă; şi apoi să pună la cale, cu multe complicaţii, tot felul de piedici unor afaceri importante, altminteri în pericol de a fi duse la bun sfîrşit), îşi văzu fiecare de drumul său, după ce exprimară, cu toată afabilitatea cuvenită, domnului şi doamnei Meagles asigurarea că ceea ce făcuseră pentru ei în ziua aceea era un fel de jerfă adusă întru binele domnului şi doamnei Meagles, pe care nu vor uita să o exprime şi domnului John

[17] Vezi, în ediţia de faţă, p. 334—335, 337—344, rîndurile despre opiniile şi acţiunile politice ale clubului Dedlock, asemănătoare cu cele ale clanului Barnacle (Lipitoare); ambele capitole evidenţiază radicalismul şi totodată talentul satiric, de pamfletar, al scriitorului.

Bull [18] în corespondența lor oficială cu această nefericită creatură. [19]

Intrat în închisoarea datornicilor „Marshalsea" în urma bancrutei și sinuciderii capitalistului Merdle (vezi infra, p. 124, nota 21), Arthur Clennam (vezi supra, p. 98, nota 6) primește vizita celui mai periculos membru al familiei Barnacle, tînărul șmecherul și cinicul Ferdinand Barnacle, expresie de supremă degradare a „eticei" vîrstnicilor Barnacle, „care știe că [totul este] o înșelătorie" * și, în acest fragment, dovedește prin teoria inevitabilității și necesității imposturii în societate, dar mai cu seamă prin admirația față de bancherul Merdle, că face parte din aceeași „generație", socială și morală, coruptă, căreia îi aparțin americanii încondeiați de Dickens în romanul *Martin Chuzzlewit,* admiratori, și ei, peste sau pe sub normele eticei, ai abilității puse în slujba unor scopuri necinstite și ai imposturii. **

Trecuseră poate vreo zece-douăsprezece săptămîni de temniță, cînd, într-o bună zi, încercînd să citească, dar fără a izbuti să detașeze de „Marshalsea" pînă și personajele închipuite ale cărții, auzi un pas oprindu-se la ușă și pe cineva ciocănind. Se ridică și deschise, iar o voce plăcută îl întîmpină în prag cu :

— Bună ziua, domnule Clennam, ce mai faceți ? Sper că vizita mea nu vă deranjează.

Era veselul tînăr Lipitoare, Ferdinand. [20] Părea grozav de prietenos și de îmbietor, deși extrem de bine dispus și de degajat, în contrast cu închisoarea sordidă.

— Vă surprinde că mă vedeți aici, domnule Clennam, spuse, luînd loc pe scaunul oferit de Clennam.

— Sînt foarte surprins, mărturisesc.

— Dar nu neplăcut, sper...

— Asta nu, în orice caz.

— Mulțumesc. Sincer vorbind, rosti fermecătorul tînăr Lipitoare, mi-a părut extrem de rău auzind că a trebuit să vă retra-

[18] *John Bull* („Ion Taurul") — personaj alegoric care sintetizează principalele trăsături caracterologice ale poporului englez : simplitatea, sinceritatea frustă, cutezanța, perseverența obstinată, susceptibilitatea colerică și labilitatea temperamentală. A fost pentru prima oară definit cu claritate de scriitorul scoțian John Arbuthnot (1667—1735), în alegoria politică swiftiană *The History of John Bull (Istoria lui John Bull),* editată în 1712, Tipul lui John Bull a cunoscut o mare popularitate, mai cu seamă la finele secolului al XIX-lea, datorită caricaturilor publicate în revista umoristică *Punch* (1893).

[19] Apud : Charles Dickens, *Mica Dorrit,* ed. cit., vol. I, p. 501—506.

* G. K. Chesterton, *Op. cit.,* p. 59.

** Vezi, în ediția de față, p. 669—670.

[20] *Ferdinand Lipitoare* — vezi, în ediția de față, p. 106, nota 11.

geţi vremelnic aici, şi nădăjduiesc (între noi, desigur, fie spus) că ministerul nostru n-are nimic de-a face cu asta.

— Ministerul dumneavoastră ?

— Da, Ministerul Digresiunilor.

— N-ar avea nici un rost să pun pe socoteala acestei instituţii remarcabile nimic din vicisitudinile soartei mele.

— Pe cinstea mea, zise sprinţarul tînăr Lipitoare, mă bucur din inimă că aflu asta. Este pur şi simplu o consolare pentru mine să aud acest lucru. Aş fi regretat nespus de mult dacă ministerul nostru avea cît de cît vreun amestec în situaţia dumneavoastră dificilă.

Clennam îl asigură din nou că era scutit de orice responsabilitate.

— Bine, spuse Ferdinand. Sînt fericit că aud acest lucru. În sinea mea mă temeam oarecum, nu care cumva să fi contribuit la doborîrea dumneavoastră, căci, din păcate, se mai întîmplă şi asta cu noi, cînd şi cînd. Nu dorim acest lucru, dar dacă oamenii vor să se ruineze, păi... n-avem încotro.

— Fără a încuviinţa spusele dumneavoastră întru totul, replică Arthur, posomorît, vă sînt foarte recunoscător pentru interesul pe care mi-l purtaţi.

— Nu, dar într-adevăr ! exclamă degajatul tînăr Lipitoare. Instituţia noastră este cea mai inofensivă din lume. Veţi spune că sîntem nişte impostori. Nu vă contrazic, dar toate treburile astea sînt sortite să fie astfel, şi aşa trebuie să rămînă. Nu vă daţi seama de asta ?

— Nu, zise Clennam.

— Înseamnă că nu priviţi lucrurile dintr-un unghi de vedere corect. Unghiul de vedere este cu totul esenţial. Priviţi ministerul nostru din punctul nostru de vedere, care este acela de a cere să fim pur şi simplu lăsaţi în pace, şi atunci sîntem cel mai admirabil minister din cîte există.

— Asta-i oare rostul unui minister — de a fi lăsat în pace ? întrebă Clennam.

— Aţi pus punctul pe i, replică Ferdinand. Da, întocmai, asta-i condiţia expresă, de a fi lăsaţi în pace. Iată întreaga semnificaţie. Iată menirea ministerului. Există, desigur, o anumită formă care trebuie respectată ca să se creadă că slujeşte la altceva, dar asta nu-i decît o formă. Păi, cerule mare, ce sîntem noi altceva decît forme ? Gîndiţi-vă la sumedenia de formalităţi pe care a trebuit să le îndepliniţi fără ca prin asta să vă fi apropiat cumva de scopul dumneavoastră.

— Într-adevăr,nu m-am apropiat cîtuşi de puţin, zise Clennam.

— Judecați lucrurile așa cum se cuvine și veți vedea că avem o funcție oficială și eficace. E ca o partidă limitată de *cricket*. O droaie de amatori care vor să paseze mingea către diverse servicii publice, iar noi le respingem pasele.

Clennam întrebă ce s-a ales de jucători.

Sprintenul tînăr Lipitoare răspunse că obosiseră, se dăduseră bătuți, ologiseră, se cocîrjaseră din șale, muriseră sau abandonaseră partida, ori începeau jocul de la capăt.

— Și asta-mi dă un nou prilej, adăugă el, de a mă felicita că ministerul nostru n-are nici un amestec în retragerea dumneavoastră vremelnică. Se putea tot atît de lesne să fi contribuit cu ceva ; pentru că este de netăgăduit că uneori avem un rol nefast în relațiile noastre cu cei care se încăpățînează să nu ne lase în pace. Domnule Clennam, sînt absolut sincer cu dumneavoastră. Știu că între noi pot fi așa. Eram sigur încă de la început, cînd am observat că v-ați hotărît să nu ne dați pace, deoarece văzusem că sînteți neexperimentat și optimist și — sper că-mi veți ierta expresia — aveați oarecare simplicitate.

— Bineînțeles.

— Da, oarecare simplicitate. De aceea m-am gîndit ce păcat ar fi să nu vă avertizez, încît am mers atît de departe că v-am dat de înțeles (într-un fel care, într-adevăr, n-are nimic oficial, dar trebuie să vă spun că niciodată nu sînt oficial, dacă se poate astfel) că, dacă eram în locul dumneavoastră, nu mi-aș mai fi bătut capul. Acum, nu vă mai chinuiți.

— Nici nu cred să mai am ocazia, spuse Clennam.

— Ba da, cum să nu ! Veți scăpa de aici. Toată lumea scapă de aici la un moment dat. Există numeroase căi de a scăpa de aici. Dar atunci să nu mai reveniți la noi. Pe onoarea mea, adăuga Ferdinand, pe un ton foarte prietenos și confidențial, mă voi simți foarte vexat dacă nu o să profitați de avertismentul pe care l-ați primit ca să stați departe de noi.

— Și invenția ? întrebă Clennam.

— Dragă prietene, replică Ferdinand, dacă vreți să-mi scuzați această familiaritate, nimănui nu-i pasă de invenția dumneavoastră, și nimeni nu se sinchisește să dea nici cinci parale pentru asta.

— Nimeni din minister, vreți să spuneți ?

— Și nici din afară. Toată lumea privește cu ochi răi și e gata să ia în derîdere orice invenție. Nu vă dați seama cîți sînt cei care doresc să fie lăsați în pace. N-aveți idee în ce măsură Geniul țării — scuzați turnura frazei parlamentare și nu vă iritați — tinde să fie lăsat în pace. Credeți-mă, domnule Clennam, rosti sprințarul tînăr Lipitoare, pe tonul cel mai agreabil, ministerul nostru nu e

un căpcăun afurisit asupra căruia să fie nevoie să te năpusteşti cu spada în mînă, ci doar o moară de vînt, care, măcinînd imense cantităţi de paie mărunte, îţi arată dincotro bate vîntul.

— Dacă aş putea crede că-i aşa, zise Clennam, ar fi o sinistră perspectivă pentru noi toţi.

— Oh ! Nu spuneţi asta ! replică Ferdinand. Totul e-n ordine. Trebuie să avem impostorii noştri, tuturor ne place impostura, nu ne putem lipsi de impostură. O mică impostură şi un făgaş drept, şi totul merge ca pe roate, dacă dai pace lucrurilor.

După această profesiune de credinţă optimistă, în calitatea sa de şef al generaţiei tinere de Lipitori, demnă de urmat, la adăpostul a sumedenie de cuvinte de ordine pur şi simplu călcate în picioare, neluate în seamă, Ferdinand se ridică. Nimic nu putea fi mai plăcut decît atitudinea lui sinceră şi politicoasă, sau mai potrivit împrejurărilor acestei vizite decît purtarea sa de perfect *gentleman*.

— Îmi daţi voie să vă-ntreb, îi spuse, cînd Clennam îi întinse mîna cu anume recunoştinţă pentru felul sincer şi binevoitor al acestuia, dacă-i adevărat că regretatul nostru Merdle [21] este cauza neplăcerilor dumneavoastră trecătoare ?

— Sînt unul din cei mulţi pe care i-a ruinat el. Da.

— Trebuie să fi fost un tip grozav de abil, zise Ferdinand Lipitoare.

[21] *Domnul Merdle* — personaj din romanul *Mica Dorrit*, „un bărbat cu o conformaţie greoaie, cap mare, butucănos, grosolan, cu trăsături comune", „un cunoscut financiar pe picior mare", capitalist fără capital, trăind din nesăbuite dar norocoase, o vreme, speculaţii de Bursă, a cărui autoritate — falsă, bineînţeles — în lumea finanţelor îl impune în toate sferele formalismului social şi politic, „adoratorii servili ai banului" metamorfozînd „un individ josnic", „un ignorant" în „ţinta nedemnă a unei adulări în lung şi în lat răspîndite, oaspetele festinurilor date de magnaţi, punctul de atracţie din saloanele doamnelor din înalta societate, biruitor în exclusivitate al tuturor orgoliilor, patronul patronilor", în omul ce se tîrguia cu „ministrul care conferă titlurile de noblete din Ministerul Digresiunilor", în omul ce obţine, „în vreo zece-cincisprezece ani, mai multe onoruri decît acordase Anglia în cel puţin două veacuri tuturor binefăcătorilor paşnici de pe tărîmul public, sau tuturor maeştrilor din sînul Artelor şi al Ştiinţelor, cu întreg numărul de opere mărturie în favoarea lor". Falimentul lui, urmat de sinucidere, ruinează „o sumedenie de oameni, de toate profesiile şi îndeletnicirile", care investiseră economiile lor în banca lui Merdle. Acestui crah financiar îi cade jertfă şi Arthur Clennam (vezi supra, p. 98, nota 6), care, la sfatul unui misit, pe nume Panks, se asociase cu Doyce (vezi, supra, p. 110, nota 13) şi obţinuse credite de la banca lui Merdle pentru a putea experimenta şi pune în practică invenţia inginerului. În urma falimentului şi sinuciderii lui Merdle, Arthur Clennam va deveni pensionar al închisorii pentru datornici „Marshalsea", (vezi supra, p. 102, nota 10), unde îl vizitează Ferdinand Lipitoare (vezi supra, p. 106, nota 11).

Arthur, care n-avea nici un chef să-l ridice în slăvi pe răposat pentru meritele sale, tăcu.

— Desigur, un escroc patent, spuse Ferdinand, dar grozav de abil ! Nu se poate să nu-l admiri. Trebuie să fi fost un maestru al imposturii. Se pricepea atît de bine la oameni... îi îmbrobodea în așa hal... încît făcea din ei tot ce voia !

Se simțea în elogiile lui dezinvolte o reală admirație.

— Sper, rosti Arthur, că exemplul lui și al celor trași pe sfoară de el să poată fi un avertisment pentru oameni, să nu se mai lase duși de nas.

— Dragă domnule Clennam, replică Ferdinand, rîzînd, sînteți atît de naiv încît să sperați așa ceva ? Următorul, care va avea aceleași aptitudini și aceeași înclinație pentru escrocherie, va izbuti la fel de bine. Iertați-mă, dar cred că într-adevăr habar n-aveți despre modul cum albinele omenești dau năvală în roi cînd mai știu eu cine bate într-un ceainic vechi de tinichea ; de fapt, aici stă tot secretul artei de a conduce : dacă poți să-i faci pe oameni să creadă că ceainicul e din metal prețios, atunci ai în mînă întreaga forță a regretatului nostru răposat și a tuturor celor de teapa lui. Fără îndoială, există uneori, spuse Ferdinand politicos, cazuri excepționale, cînd oamenii s-au lăsat înșelați din motive care lor li se păreau mult mai întemeiate, și nu trebuie să caut prea departe ca să dau un exemplu ; dar asta nu face decît să confirme regula. La revedere ! Sper că atunci cînd voi avea plăcerea să vă întîlnesc din nou, acest nor pasager se va fi împrăștiat, lăsînd în locul lui să strălucească soarele. Vă rog, nu ieșiți din odaie. Cunosc drumul perfect. La revedere. [22]

[22] Apud : Charles Dickens, *Mica Dorrit*, ed. cit., vol. II, p. 376–380.

III

Firidele, ungherele şi fundăturile Justiţiei

Satira dickensiană împotriva sistemului judiciar britanic din prima jumătate a secolului al XIX-lea nu beneficiază nici de concentrarea de subtile mijloace poetice adecvate, şi nici nu are excepţionala virulenţă pamfletară din paginile cuprinse sub titlul *Arta de a nu face nimic*. Dar nu e mai puţin adevărat că nu există carte dickensiană care să nu conţină cel puţin o aluzie ironică sau o condamnare indirectă a modului englezesc de a înţelege actul de împărţire a dreptăţii în instanţele judecătoreşti şi de asistenţă juridică a indivizilor prinşi în mrejele proceselor. O scurtă experienţă de ucenic în biroul avocaţilor Ellis şi Blackmore şi o alta, puţin mai lungă, la „Doctors' Commons" * au fost suficiente pentru acutul simţ de observaţie al lui Charles Dickens ca să înmagazineze în memoria scriitorului un bagaj documentar esenţial, pe care imaginaţia lui creatoare l-a prelucrat apoi toată viaţa, dînd la iveală o întreagă populaţie de avocaţi, secretari de avocaţi, conţopişti, misiţi de avocaţi, sperjuri de profesie, judecători şi împricinaţi, care domină registrul de stare socială al lumii dickensiene. Din numeroasele pagini selectabile am ales pentru antologia de faţă doar cîteva, optînd îndeosebi pentru acele secvenţe în care nota fundamentală o dă umorul, comicul de situaţie şi de moravuri. Fără a fi parcimonioşi în stabilirea numărului de pagini rezervat acestui capitol, nici prea darnici nu am fost, ţinînd seama că satira dickensiană a instituţiilor judiciare britanice apare prin incidenţă şi în alte capitole ale cărţii. Primul text este un „reportaj" despre „Doctors' Commons" extras din *Schiţele lui Boz*. L-am ales nu numai pentru că îi permite cititorului mai buna înţelegere a unui timp din biografia lui Dickens, ci şi, în deosebi, pentru că acest „reportaj" este, după cum ne-am permis să atragem atenţia în cîteva note sublineare, matca multor pagini de ficţiune.

Străbăteam, acum cîtva timp, fără vreo ţintă anumită, curtea bisericii St. Paul, cînd am apucat din întîmplare pe străduţa cu numele „Lanţul lui Paul" şi, ţinînd-o aşa drept, cam o sută de

* Vezi infra, p. 695 şi p. 129, nota 1.

metri, m-am trezit, bineînțeles, în „Doctors' Commons“ [1]. Cine nu cunoaște după nume „Doctors' Commons“, locul unde perechi de îndrăgostiți lulea capătă certificatul de căsătorie [2], iar soții necredincioși pe cel de divorț [3], unde se înregistrează testamentele celor care au ceva avere de lăsat și sînt pedepsiți domnii aprigi care spun cuvinte insultătoare la adresa doamnelor ? De îndată ce am descoperit că mă aflu aproape de „Doctors' Commons“, am simțit dorința vrednică de laudă de-a face și mai bine cunoștință cu această instituție și, cum primul obiectiv al curiozității mele era tribunalul, ale cărui hotărîri au puterea de a desface pînă și lanțurile conjugale, mi-am îndreptat pașii într-acolo, numaidecît după ce m-am interesat încotro se află.

Trecînd printr-o curte liniștită și umbroasă, pietruită cu lespezi și înconjurată de clădiri vechi și mohorîte, de cărămidă, pe ale căror uși erau scrise numele unor persoane învățate, m-am oprit dinaintea unei ușițe tapisate în verde și cu niște butoane de alamă ; ușa cedînd imediat cum am pus mîna pe clanță, m-am pomenit într-o încăpere veche și ciudată, cu ferestre joase și îmbrăcată în lemn negru sculptat, iar la un capăt, pe un fel de

[1] „*Doctors' Commons*“ — complex de clădiri datînd din secolul al XVI-lea, demolat în 1867, unde își aveau sediul Asociația doctorilor în drept din Londra (1509—1858) și mai multe instanțe judiciare, majoritatea bisericești : „Arches Court“ — Consistoriul bisericii anglicane, „Prerogative Court“ — instanță bisericească avînd jurisdicție specială asupra testamentelor și foilor de zestre, „Delegates' Court“ — instanța eclesiastică supremă a bisericii anglicane, „Admirality Court“ — tribunalul maritim. În tinerețe, Charles Dickens și-a petrecut cîteva luni de ucenicie judicară, la „Doctors' Commons“ (vezi, în ediția de față, capitolul *Viața și opera lui Charles Dickens*, p. 695, și, în capitolul în curs, p. 134—141).

[2] Dickens va ilustra, în literatura sa de ficțiune, formalismul cu care instanțele ecleziastice de la „Doctors' Commons“ își exercitau acest atribut, ironizîndu-l îndeosebi prin relatarea amuzantă a lui Samuel Weller (vezi, în ediția de față, p. 149, nota 43), valetul domnului Pickwick (vezi infra, p. 143, nota 33), despre modul în care tatăl său, Tony Weller, obținuse dispensa de căsătorie (vezi ed. cit., vol. I, p. 140—142), relatare ce îi va folosi strengarului domn Alfred Jingle, personaj din același roman, *Documentele postume ale Clubului Pickwick*, să obțină, la rîndu-i, un certificat — sau, altfel zis, o dispensă — de căsătorie pentru sine și „domnișoara mătușică“ Rachel Wardle, dispensă pe care o „negociază“ cu fratele „domnișoarei mătușică“, cedînd-o contra unui cec de 120 lire sterline. De unde morala că formalismul, în floare la „Doctors' Commons“, naște corupție.

[3] Și această afirmație este ilustrată, în opera de ficțiune, prin relatarea, în romanul autobiografic *Viața lui David Copperfield*, a unui proces de divorț intentat „pe baza unei legi foarte ingenioase [...], proces în care faptele erau următoarele : soțul, un anume Thomas Benjamin, scosese autorizația de căsătorie numai pe numele de Thomas, omițîndu-l pe acela de Benjamin pentru eventualitatea că nu ar fi fost atît de fericit pe cît se aștepta. Nefiind atît de fericit pe cît se aștepta sau plic-

platformă semicirculară, ședea vreo duzină de domni solemni, în robe purpurii și cu peruci pe cap.

La un birou ceva mai înălțat, la mijloc, ședea un domn foarte gras și rumen la față, cu niște ochelari cu rame de baga, a cărui înfățișare demnă îl trăda a fi judecător; ceva mai jos, în jurul unei mese lungi, acoperită cu un postav verde, ca o masă de biliard, dar fără perne și buzunare, se aflau o sumedenie de inși plini de ei nevoie mare, cu lavaliere scorțoase și robe negre avînd gulere albe de blană — procurori, mi-am dat seama imediat. La celălalt capăt al mesei de biliard se afla cineva într-un jilț, de asemenea cu perucă, de care am aflat apoi că era grefierul; la un alt birou, mai micuț, lîngă ușă, un bărbat cu înfățișare respectabilă, în negru, cîntărind vreo sută de kilograme, și unul durduliu la chip, cu zîmbet mieros, foarte onorabil, cu robă neagră, mănuși negre de piele fină, pantaloni pînă mai jos de genunchi, ciorapi de mătase, jabou la cămașă, cu păr cîrlionțat și în mînă cu un bastonaș de argint, în care nu mi-a fost greu să recunosc pe slujbașul de la tribunal. Cel din urmă, într-adevăr, se apropie de mine grăbit și, spre liniștirea mea, intră în vorbă și-mi comunică, în mai puțin de cinci minute, că el era aprodul iar celălalt un fel de supraveghetor: că tribunalul acesta se numea „Arches Court", un tribunal ecleziastic, și de aceea avocații poartă robe roșii, iar procurorii gulere de blană; și că atunci cînd alte tribunale țin ședințe aici, nu se poartă robe roșii și gulere de blană — precum și alte lucruri interesante de acest soi. În afară de cei doi slujbași, într-un ungher al încăperii abia dacă se vedea un bătrîn mititel și slăbănog, cu părul lung și cărunt, a cărui treabă, mă informă comunicativul meu prieten, era să sune dintr-un clopot mare de mînă, dimineața, cînd se deschideau ședințele, și care, după toate aparențele, trebuie să fi îndeplinit această slujbă de cel puțin două sute de ani.

Domnul rumen la față și cu ochelari de baga tocmai vorbea, doar glasul lui se auzea, și vorbea nu glumă, numai că prea turuia întruna, dar așa era tipicul, și cu voce cam răgușită, din pricina îmbuibării. Prin urmare puteam să ne învîrtim pe acolo în voie. Ce m-am mai amuzat de un individ! Era unul din domnii în robă roșie și cu perucă, proțăpit în fața focului în atitudinea sfidătoare

tisindu-se puțin de nevastă-sa, după un an sau doi de căsătorie, bietul de el a sesizat tribunalul prin intermediul unui prieten, arătînd că numele său adevărat era Thomas Benjamin și că, prin urmare, căsătoria nu era valabilă. Teză pe care, spre marea lui mulțumire, tribunalul și-a însușit-o."

a Colosului din Rhodos [4], ocupînd locul cel mai prielnic. Ca să se poată bucura din plin de căldură, își ridicase toga în partea dindărăt, cam cum fac femeile cînd își suflecă poalele pe vreme foarte urîtă. Peruca îi era hîită detot, cu coada atîrnîndu-i pe la beregată ; pantalonii cenușii, cît se poate de rău croiți, și ghetrele-i scurte, negre, contribuiau de asemenea la înfățișarea lipsită de eleganță a acestui om ciudat, iar gulerul cămășii, înalt și prost scrobit, îi întuneca aproape vederea. Niciodată nu voi mai putea avea pretenția de a trece drept fizionomist, pentru că, după ce-i privisem cu de-amănuntul chipul și ajunsesem la încheierea că nu exprima altceva decît îngîmfare și prostie, prietenul cu vergeaua de argint îmi șopti la ureche că domnul ar fi doctor în drept civil și Dumnezeu știe mai ce încă. Am dat prin urmare greș, el trebuie să fi fost un om deosebit de înzestrat. Știa să se disimuleze așa de bine, poate din dorința lăudabilă de a nu-i uimi prea mult pe muritorii de rînd, încît ai fi zis că-i cel mai mare neghiob de pe fața pămîntului [5].

După ce domnul cu ochelari își încheie cuvîntarea și după ce se scurseră cîteva minute pînă să înceteze zumzetul din sală, grefierul anunță dosarul următor, și anume cazul „Bumple contra Sludberry". Se produse oarecare agitație în rîndurile Curții, și purtătorul vergelei de argint îmi șopti : „Acum o să fie hazliu, căci e cu bucluc".

Nu prea înțelesesem informația pînă ce nu a început pledoaria apărătorului reclamantului ; atunci am aflat că tribunalul era împuternicit, printr-un statut destul de perimat al unuia din Eduarzi, să pedepsească prin excomunicare pe oricine s-ar fi făcut vinovat de delictul de „scandal" ori „încăierare" într-o biserică sau în paraclisul acesteia. Din vreo douăzeci și opt de mărturii depuse sub jurămînt reieșea că, cu prilejul unei adunări în paraclis, într-o anume parohie, seara, Thomas Sludberry, învinuitul de față la proces, ar fi adresat reclamantului, Michael Bumple, cuvintele : „lovi-te-ar damblaua" ; și că numitul Michael Bumple și ceilalți, mustrîndu-l pe numitul Thomas Sludberry pentru atitudinea lui necuviincioasă, numitul Thomas Sludberry ar fi repetat

[4] *Colosul din Rhodos* — statuie uriașă de bronz, reprezentînd pe zeul soarelui, Helios, operă a sculptorului Chares, plasată la intrarea în portul Rhodos, considerată una din cele șapte minuni ale lumii antice. Statuia a dispărut în cutremurul din anul 224 î.e.n.

[5] Schița acestui bărbat voinic încălzindu-se la foc, în sala de ședință a tribunalului, apare și în romanul *Viața lui David Copperfield*, capitolul XXIII — *Constat că* mister *Dick avea dreptate și-mi aleg o profesie* (vezi infra, p. 138).

expresia mai sus menționată, „lovi-te-ar damblaua" ; mai întrebase apoi și dorise să știe dacă numitul Michael Bumple „voia să mai capete și cîțiva dupaci", adăugînd că „dacă numitul Michael Bumple voia cîțiva dupaci, el, numitul Thomas Sludberry, era gata să-i și dea" ; totodată, folosise și alte vorbe de ocară groaznice și haine, care, susținea Bumple, toate se încadrau în litera legii ; de aceea el, pentru binele, pentru izbăvirea sufletului lui Sludberry, ruga stăruitor să i se aplice acestuia, ca atare, pedeapsa excomunicării.

Aceste fapte au iscat lungi dezbateri, de ambele părți, întru dumirirea deplină a unui număr de persoane interesate în ciondănelile de la parohie, de care tribunalul era prididit ; și după ce se ținură diferite cuvîntări *pro* și *contra,* domnul rumen la față, cu ochelari de baga, trecu în revistă cazul, care a mai durat o jumătate de oră, apoi pronunță îngrozitoarea sentință, și anume : excomunicare pe timp de cincisprezece zile a lui Sludberry, plus plata cheltuielilor de judecată. După asta, Sludberry, un om mărunțel, șiret, roșu ca racul la față, care se îndeletnicea cu vînzarea de limonadă, se adresă curții și spuse să fie așa de buni să-l scutească de plata cheltuielilor, iar în schimb să-l excomunice pe viață, pedeapsă mai nimerită pentru el pentru că și așa n-a pus piciorul niciodată în biserică. La acest apel, domnul cu ochelari nu făcu altceva, drept răspuns, decît să-l fulgere cu o privire de virtuoasă indignare. Sludberry împreună cu prietenii săi se retraseră. Cînd cel cu vergeaua de argint ne înștiință că tribunalul era pe cale să se ridice, m-am retras și eu — cugetînd în sinea mea, la plecare, asupra spiritului nobil al acestor legi ecleziastice străvechi, asupra simțămîntului de benevolență și dragoste de semeni scontat să trezească negreșit atașamentul pentru așezămintele bisericești.

Eram atît de cufundat în aceste gînduri că, ajuns în stradă, cît pe ce să mă izbesc de o ușă, înainte să fi băgat seama unde mă aflu. Înălțînd capul să văd de ce casă mă poticnisem, dau cu ochii de o firmă cu litere de-o șchioapă „Birou de prerogative testamentare" ; și cum eram pus pe vizite și pentru că aveam de-a face tot cu un local public, am intrat.

Odaia în care mă aflam era lunguiață, cu cîteva mici despărțituri de o parte și de alta, unde niște contopiști copiau de zor sau cercetau anumite documente. În mijlocul încăperii, mai multe birouri, înalte pînă aproape de piept, dinaintea cărora cîte doi sau trei inși, în picioare, se uitau cu atenție în niște catastife cît toate zilele. Deoarece știam că umblau după anume testamente, mi-au atras numaidecît luarea-aminte.

Era interesant contrastul dintre modul nepăsător în care secretarii avocaților căutau temeiurile legale, și aerul plin de gravitate și încordare al celor străini de această instituție, veniți să afle ce a lăsat cu limbă de moarte vreo rubedenie stinsă din viață ; primii se opreau din cînd în cînd ca să-și ascundă un căscat de plictiseală, ori înălțau capetele ca să se uite la cei care umblau de colo pînă colo prin încăpere ; cei din urmă stăteau aplecați asupra hîrțoagelor, trecînd peste coloanele de nume cu mare băgare de seamă.

Se afla acolo și un om mărunțel, cu fața murdară și cu un șorț albastru, care, după ce căutase toată dimineața, cam vreo cincizeci de ani în urmă, găsise în sfîrșit testamentul al cărui cuprins dorea să-l cunoască ; un funcționar i-l citea cu glas scăzut și în grabă, dintr-un registru gros, cu coperți mari. Era cît se poate de limpede că pe măsură ce funcționarul citea, omul cu șorț albastru înțelegea din ce în ce mai puțin despre ce era vorba în toată tărășenia aceea. Cînd s-a adus catastiful, și-a luat pălăria de pe cap, și-a netezit părul, a zîmbit plin de satisfacție, privind drept în față pe cel care citea, cu aerul omului ce și-a pus în gînd să memoreze fiecare cuvînt auzit. Primele două-trei fraze au fost îndeajuns de lămurite ; dar îndată urmară tot felul de termeni tehnici, încît omulețul nostru părea cam nedumerit. Apoi o sumedenie de expresii complicate, încît acesta lăsă totul baltă. Pe măsură ce lectura înainta, se vedea cît se poate de limpede că nu mai era nici o nădejde, iar omulețul rămase cu gura căscată și ochii zgîiți, avînd aerul unuia bătut în cap, zăpăcit, extrem de caraghios.

Ceva mai încolo, un moșneag, cu fața brăzdată de crețuri, citea cu mare luare-aminte, folosind niște ochelari cu rame de os, un testament lung ; din cînd în cînd se oprea ca să copieze, pe furiș, anumite pasaje scurte. Fiecare cută din dreptul gurii lui știrbe, ochii aspri și pătrunzători trădau zgîrcenie și viclenie. Avea pe el niște haine destul de ponosite, dar se vedea că nu le purta de nevoie, ci și le alesese așa ; gesturile sale, întreaga lui înfățișare, pînă și felul cum priza tutunul pe care-l lua dintr-o cutiuță de tablă, cînd și cînd, dovedeau că era un om pricopsit, dar avar, care-și mănîncă de sub unghii.

După ce închise tacticos dosarul, își luă ochelarii de pe nas, vîrî peticul de hîrtie împăturit într-un portofel mare din piele ; mi s-a părut că încheia un tîrg neplăcut cu un moștenitor ajuns la sapă de lemn, care, sătul de a aștepta an de an pînă să-i vie partea de moștenire, și-o vindea pe a zecea parte din valoare, poate.

Era o treabă bună şi sigură pentru bătrîn. Dosi portofelul binişor în buzunarul de la piept al paltonului şi o porni la drum şchiopătînd, cu un aer triumfător. Afacerea aceasta îl făcea să se simtă cu zece ani mai tînăr.

Aş mai fi întins observaţiile, fără îndoială, asupra unei duzini întregi de oameni, cel puţin, dacă nu se închideau uşile, iar hîrţoagele mîncate de carii nu erau luate pe nepusă masă, semn că sosise timpul să fie încuiat localul ; aşa că am fost privat de o bucurie, în schimb cititorii au fost scutiţi de un chin.

În drum spre casă am căzut, firește, pe gînduri în legătură cu documentele vechilor simpatii şi antipatii, ale geoloziei şi ale răzbunării, în legătură cu dragostea ce sfidează puterea morţii şi cu ura urmărită pînă dincolo de mormînt — mărturii aprige dar mute, unele din ele vădind bunătate şi noblețe sufletească ; altele, însă, pilde triste de patimi omenești înjositoare. Cîţi oameni, zăcînd pe patul morţii, fără grai şi bicisnici, n-ar da orice pe lume numai să fi avut putinţa să şteargă dovada mută a vrăjmăşiei şi amărăciunii care acum stau înscrise, împotriva voinţei lor, în catastifele de la „Doctors' Commons" ! [6]

Textul următor, ales din paginile autobiografice dickensiene ale romanului *Viaţa lui David Copperfield*, re-crează, adăugînd interesante impresii subiective ale scriitorului, inexistente în textul „documentar" anterior, atmosfera de la „Doctors' Commons" şi din biroul avocaţilor Spenlow şi Jorkins, atmosferă probabil puţin diferită de aceea care domnea în biroul avocaţilor Ellis şi Blackmore, unde Charles Dickens şi-a început ucenicia în misterele englezeşti ale ştiinţei dreptului şi ale justiţiei.

La „Doctors' Commons" se intra printr-o portiţă scundă, boltită. După ce am făcut cîţiva paşi pe ulicioară, dincolo de portiţă, am băgat de seamă că larma City-ului [7] se pierde treptat, ca prin minune, în depărtare. Am străbătut cîteva curţi mohorîte şi alei înguste şi am ajuns la birourile firmei „Spenlow & Jorkins", unde lumina pătrundea prin oberlihturi ; în vestibulul acestui templu, în care pelerinii intrau fără a îndeplini ceremonia de a bate la uşă, trei-patru secretari copiau nişte acte. Unul dintre ei, mărunţel şi uscăţiv, care şedea singur la o masă şi purta o perucă ţeapănă,

[6] Apud : Charles Dickens, *Schiţele lui Boz*, ed. cit., p. 90—95.

[7] *City* — vezi supra, p. 50, nota 34.

[8] Este vorba de *miss* Betsey Trotwood, personaj de prim plan în romanul *Viaţa lui David Copperfield* — „o doamnă austeră, dar inimoasă ; mătuşa mare a lui David Copperfield", care, după fuga lui de la Londra (vezi, în ediţia de faţă, p. 526, nota 5, p. 533, nota 14 şi p. 730), îl înfiază şi, în acest moment al acţiunii, îl ajută să devină *proctor* (vezi infra, p. 135, nota 16), adică jurist.

castanie, făcută parcă din turtă dulce, s-a ridicat s-o întîmpine pe mătuşa [8] şi ne-a poftit în biroul lui *mister* Spenlow [9].

— *Mister* Spenlow e la tribunal, *ma'am* [10], a grăit omul cel uscăţiv; e zi de judecată la „Arches Court" [11]; dar tribunalul se află la doi paşi şi trimit imediat să-l cheme.

Lăsîndu-ne singuri pînă la venirea lui *mister* Spenlow, am profitat să arunc o privire în jur. Mobila era veche şi prăfuită; postavul verde de pe birou era decolorat, veşted şi ros ca un bătrîn cerşetor. Pe birou zăceau nenumărate documente făcute sul, printre care unele purtau inscripţia: „Alegaţii", iar unele, spre uimirea mea, inscripţia: „Libele"; pe unele sta scris: „Pendinte la Consistoriu" pe altele „la «Arches Court»" [12] şi „la «Prerogative Court»" [13], iar pe altele „la Curtea Amiralităţii" [14] şi „la Curtea Delegaţilor" [15]; asta m-a făcut să mă întreb cîte instanţe or fi existînd în total şi cîtă vreme va trece pînă am să le dau de rost. Se mai aflau pe birou şi cîteva voluminoase dosare de *Mărturii luate sub jurămînt,* în manuscris, şnuruite şi straşnic legate, care formau colecţii masive, cîte o asemenea colecţie pentru fiecare proces, ca şi cum fiecare ar fi fost o istorie în zece sau douăzeci de volume. Toate acestea mi s-au părut deosebit de costisitoare şi mi-au permis să-mi fac o idee destul de plăcută cu privire la treburile unui *proctor* [16]. Din ce în ce mai încîntat, zăboveam cu privirea asupra acestor obiecte şi asupra altora de acelaşi soi, cînd am auzit paşi zoriţi în camera de-alături şi apoi a intrat grăbit, scoţîndu-şi pălăria, *mister* Spenlow, care purta o robă neagră, tivită cu blană albă.

Era un ins mărunţel, blond şi purta ghete impecabile şi o cravată albă şi un guler tare cum nu se poate mai scrobit. Haina strînsă pe talie era încheiată pînă sus, şi era evident că-şi dădea multă osteneală cu favoriţii care erau buclaţi cu multă grijă. La

[9] *Mister Francis Spenlow* — personaj din romanul *Viaţa lui David Copperfield,* „unul dintre membrii firmei «Spenlow & Jorkins»; tatăl Dorei Spenlow" (prima soţie a lui David Copperfield), membru al Asociaţiei doctorilor în drept din Londra. Vezi, în ediţia de faţă, p. 129, nota 1.

[10] *Ma'am* — forma contrasă a cuvîntului englezesc *madam.*

[11—15] Vezi, în ediţia de faţă, p. 129, nota 1.

[16] După definiţia pe care o dă unul din prietenii lui David Copperfield, şi anume James Steerforth, personaj din romanul *Viaţa lui David Copperfield,* — „un tînăr bine crescut şi cu deosebit farmec personal" —, *proctor*-ul era „un fel de avocat specializat în cauzele de drept bisericesc", care îndeplinea în faţa instanţelor ecleziastice de la „Doctors' Commons" rolul ce revenea, în faţa instanţelor civile, *solicitor*-ului, adică de-a da avize, a întocmai contracte, a strînge probe şi a pregăti actele procedurale, fără a avea şi dreptul de a pleda în procese. Deci un fel de avocat stagiar specializat în dreptul ecleziastic. Vezi, în ediţia de faţă, şi p. 139, nota 21.

ceas avea un lanț de aur atît de gros, încît mi-a dat prin minte că nici nu l-ar putea scoate din buzunar dacă n-ar avea un braț vînjos de aur, ca acelea care servesc drept emblemă giuvaergiilor. Era dichisit cu atîta grijă și se ținea atît de țeapăn, încît abia se putea apleca ; iar cînd ședea la birou și voia să se uite la vreo hîrtie, își mișca tot trupul, de la noadă, ca Punch [17].

I-am fost prezentat de mătușa mea lui *mister* Spenlow, care s-a arătat curtenitor.

Îndată după aceasta mi-a zis :

— Așadar, *mister* Copperfield, vreți să îmbrățișați profesiunea noastră ? I-am spus în treacăt lui *miss* Trotwood, acum cîteva zile, cînd am avut plăcerea s-o văd (și rostind aceste cuvinte s-a încovoiat de la noadă ca Punch), că ar fi un loc liber la noi. *Miss* Trotwood a binevoit să-mi spună că are un nepot, căruia îi poartă o grijă deosebită și căruia vrea să-i asigure un viitor frumos. Cred că acum am plăcerea ca acest nepot... și din nou a făcut ca Punch.

M-am înclinat, ca să-i mulțumesc, și i-am zis că mătușa îmi pomenise de locul acela liber, adăugînd că aș fi foarte încîntat să-l ocup. Fiind încredințat că ar putea să-mi convină, reținusem imediat propunerea. Nu mi-era însă cu putință să spun precis dacă-mi place, decît după ce voi ști mai bine despre ce era vorba. Și deși asta nu era decît o simplă formalitate, speram că mi se va oferi posibilitatea de a lucra de probă un timp, înainte de a mă angaja definitiv.

— Vai, da, desigur ! Desigur ! a încuviințat *mister* Spenlow. La noi e obiceiul să se dea totdeauna o lună... o lună de inițiere. De fapt, aș fi foarte bucuros să vă pot oferi și două... și trei luni... sau chiar o perioadă nelimitată... dar, vedeți, am un asociat, pe *mister* Jorkins [18].

[17] *Punch* — personaj comic al unuia din cele mai vechi și mai populare spectacole de marionete, *Punch and Judy show (Piesa lui Punch și Judy)*, prezentate de păpușarii englezi, începînd din secolul al XVII-lea ; spre deosebire de modelul lui italian, Pulcinello sau Punchinello, Punch este diform : slab, cocoșat și cu un nas nemaipomenit de lung. Dickens îl folosește adeseori pe Punch ca termen de comparație, îndeosebi pentru a evidenția comicul grotesc al gesturilor cutărui sau cutărui personaj.

[18] *Mister Jorkins*, prezentat de Dickens, în „lista personajelor", ca „asociatul lui *mister* Spenlow", este, în realitatea romanului *Viața lui David Copperfield*, un asociat *pro forma*, prezent pe firmă, dar absent din activitatea juridică și din relațiile cu clienții biroului avocațial, a cărui situație echivocă, regizată de Francis Spenlow, este folosită de acesta pentru a-și masca duplicitățile de caracter, atribuindu-i inaccesibilului și misteriosului *mister* Jorkins propriile-i atitudini și hotărîri dure, intransigente, lipsite de bunăvoință și omenie, propria-i cupiditate, propria-i arghiro-

— Și indemnizația dumneavoastră, *sir,* l-am întrebat, este de o mie de lire ?

— Indemnizația, inclusiv taxele de timbru, este de o mie de lire, a confirmat *mister* Spenlow. Cum i-am spus și lui *miss* Trotwood, nu urmăresc interese bănești ; cred că puțini oameni sînt mai dezinteresați ca mine ; dar *mister* Jorkins are părerile lui în această privință, și sînt nevoit să le respect. *Mister* Jorkins găsește că o mie de lire e prea puțin.

— Presupun, *sir,* am insistat, tot cu gîndul să cruț punga mătușii, că la dumneavoastră nu se practică obiceiul ca atunci cînd un stagiar se dovedește deosebit de folositor și ajunge să stăpînească meseria la perfecție... (ajungînd aici am roșit, pentru că asta semăna a laudă de sine), presupun că nu se practică obiceiul ca în ultimii ani ai uceniciei să i se acorde un...

Cu o mare sforțare, *mister* Spenlow și-a înălțat capul deasupra cravatei, atît ca să-l poată clătina, și mi-a răspuns, înainte ca eu să fi rostit cuvîntul „salariu" :

— Nu. Și n-aș vrea să vă spun, *mister* Copperfield, cum aș soluționa această problemă dacă aș avea mînă liberă. Dar *mister* Jorkins este neînduplecat. [...]

S-a stabilit că-mi voi putea începe cînd voi dori luna de probă și că nu era nevoie ca mătușa să rămînă la Londra, nici să se întoarcă la sfîrșitul perioadei, căci angajamentul meu îi putea fi trimis acasă pentru a-l semna. Cînd am ajuns atît de departe, *mister* Spenow peloc mi-a propus să merg cu el la tribunal ca să văd cum arată. Am primit bucuros, și în acest scop am ieșit împreună, lăsînd-o pe mătușa să ne aștepte, căci ne-a zis că n-avea nici o poftă să se aventureze în asemenea locuri, socotind, pare-se, tribunalele ca un fel de pulberării, gata să sară în aer în orice clipă.

Mister Spenlow m-a condus printr-o curte pietruită, înconjurată de clădiri de cărămidă mohorîte, care, judecînd după firmele cu numele doctorilor bătute pe uși, am presupus că trebuie să fie birourile oficiale ale savanților avocați despre care îmi vorbise Steerforth ; apoi, luînd-o la stînga, am intrat într-o încăpere vastă

filie etc. „Eram de-a dreptul îngrozit de imaginea teribilului Jorkins. Mai tîrziu am avut însă prilejul să mă conving că era un om blajin, cam greu de cap, al cărui rol era să stea în umbră, ca să poată fi denunțat mereu drept cel mai căpătînos și cel mai răuvoitor dintre oameni. Dacă un funcționar cerea o sporire a salariului, *mister* Jorkins nici nu voia să audă de așa ceva. Dacă un client întîrzia să achite nota de cheltuieli, *mister* Jorkins era acela care voia să-l constrîngă să plătească ; și oricît de neplăcute ar fi fost toate acestea pentru simțămintele lui *mister* Spenlow, *mister* Jorkins rămînea pe poziție. Inima și punga lui Spenlow cel bun ca un înger ar fi fost totdeauna larg deschise, dacă nu s-ar fi împotrivit diavolul de Jorkins."

şi întunecată, care aducea a capelă. Partea din fund era separată de rest printr-o balustradă, şi îndărătul acesteia, pe un fel de podiu în formă de potcoavă, de o parte şi de alta, pe nişte scaune de sufragerie vechi şi comode, şedeau nişte *gentlemen*-i în robe roşii şi cu peruci cenuşii, despre care mi s-a spus că erau înşişi doctorii de care am pomenit. În capul potcoavei, la un mic pupitru în chip de amvon, stătea, clipind mărunt, un bătrînel, pe care, dacă l-aş fi văzut într-o colivie, fără doar şi poate l-aş fi luat drept o bufniţă ; am aflat însă că era preşedintele instanţei. Jos, în spaţiul dintre braţele potcoavei, la o masă lungă verde, se aflau alţi *gentlemen*-i posomoriţi, de acelaşi rang cu *mister* Spenlow, care, ca şi el, purtau robe negre, tivite cu balnă albă. Mai toţi purtau cravate scrobite şi păreau tare ţanţoşi ; curînd însă mi-am dat seama că-i cam nedreptăţisem în această din urmă privinţă, căci atunci cînd vreo doi sau trei s-au ridicat pentru a răspunde la o întrebare a preşedintelui, am văzut că erau cît se poate de plouaţi. Publicul era alcătuit dintr-un băieţaş cu un şal de lînă la gît şi un bărbat voinic, dar cam jerpelit, care mînca pe furiş firimituri scoase din buzunarul hainei şi se încălzea la soba din mijlocul sălii tribunalului. Liniştea toropită ce domnea în această sală nu era întreruptă decît de trosnetul focului şi de glasul unuia dintre doctori, care vorbea încetişor, invocînd o întreagă bibliotecă de probe, întrerupîndu-se din cînd în cînd ca să stăruie asupra unor argumente ivite în drum ca nişte locuri de popas. Niciodată de cînd sînt n-am avut prilejul să asist la o reuniune de familie atît de plăcută şi atît de somnolentă, atît de prăfuită şi demodată şi atît de visătoare, şi mi-am dat seama că apartenenţa la această familie trebuie să aibă un agreabil efect soporific asupra oricui — excepţie făcînd poate reclamanţii. [19].

Încîntat de atmosfera de reverie ce domnea în acel colţ retras, i-am declarat lui mister Spenlow că am văzut destul deocamdată, şi ne-am întors la mătuşa ; apoi, împreună cu ea, am părăsit „Doctor's Commons", simţindu-mă foarte tînăr cînd am ieşit din birourile firmei „Spenlow & Jorkins", urmărit de privirile funcţionarilor, care-şi făcea unul altuia semn cu condeiele, să se uite la mine. [20]

[...] *Mister* Spenlow mi-a făcut unele destăinuiri cu privire la profesiunea mea. Mi-a spus că era cea mai nobilă din lume şi

[19] Din compararea acestei descrieri cu descrierea sălii de şedinţă din *Doctors' Commons* (vezi supra, p. 129—132) se poate deduce una din modalităţile dickensiene de selecţie şi de transfer a impresiilor de pe planul schiţelor de detaliu pe acela al frescelor romaneşti, monumentale.

[20] Apud : Charles Dickens, *Viaţa lui David Copperfield*, ed. cit., vol. II, p. 120—126.

că nu trebuie cu nici un preț confundată cu aceea de *solicitor* [21], fiind cu totul altceva, întrucît era cea mai selectă, mai puțin monotonă și mai bănoasă. Noi, aici, la „Doctor's Commons", mi-a spus, luam lucrurile mult mai ușor decît erau luate la orice alte instanțe, și prin asta eram o clasă privilegiată, cu totul specială. A recunoscut că era de netăgăduit faptul neplăcut că, în majoritatea cazurilor, primea procese de la *solicitor*-i ; dar mi-a dat să înțeleg că aceștia reprezentau o rasă inferioară, pe care toți *proctor*-ii care se respectă o privesc de sus.

L-am întrebat pe *mister* Spenlow care erau, după părerea lui, cele mai avantajoase procese. Mi-a răspuns că procesele în jurul unui testament contestat, care are drept obiect o moșioară frumușică, în valoare de treizeci-patruzeci de mii de lire, erau, poate, cele mai avantajoase. Mi-a zis că în asemenea procese nu numai că era rost de cîștiguri destul de frumoase în toate fazele judecății, fiind nevoie de nenumărate probe cu interogatorii și contrainterogatorii (fără a mai pune la socoteală că exista dreptul de apel la Curtea Delegaților [22] și Camera Lorzilor), dar că, întrucît toată lumea știe că în cele din urmă cheltuielile vor fi acoperite de valoarea moșiei, părțile sînt entuziaste și întreprinzătoare și nu se uită la bani. [23] Apoi s-a pornit să facă elogiul lui „Doctors' Commons" în general. Ceea ce era de admirat mai mult decît orice la „Doctors' Commons" (mi-a zis el) era concentrația. „Doctors' Commons" era tribunalul cel mai bine organizat din lume. Era o întruchipare a noțiunii de confort. Aveai totul la îndemînă. De pildă : introduceai o acțiune de divorț sau de restituire de dotă la Consistoriu. Prea bine. Îți încercai norocul la Consistoriu, conduceai procesul binișor, în familie, jucînd tacticos cărțile. Presupunînd că erai nemulțumit de sentință, ce aveai de făcut ? Simplu, n-aveai decît să te plîngi la „Arches Court". [24] Ce era „Arches Court" ? Era aceeași instanță, în aceeași sală de ședință, cu aceeași bară și cu aceeași avocați, numai că judecătorul era altul, căci în zilele cînd se judecă apelurile, judecătorii de la Consistoriu pledează ca avocați la „Arches Court". Prea bine, aici partida se lua de la început. Dar dacă nici de astă dată nu erai mulțumit ? Simplu. Ce-ți rămînea de făcut ?

[21] În Anglia, apărarea intereselor juridice ale persoanelor este împărțită între două categorii de juriști : de o parte, *solicitor*-ii, care se mărginesc să dea avize, să întocmească contracte, să strîngă probe și să pregătească acte procedurale, iar de altă parte, *barister*-ii, singurii avocați care au dreptul să reprezinte și să pledeze în numele părților în fața instanțelor de judecată. Vezi și supra, p. 135, nota 16

[22] *Curtea Delegaților* — vezi supra, p. 129, nota 1.

[23] Vezi, în ediția de față, p. 199, 211, 213, 218—220.

[24] *Arches Court* — vezi supra, p. 129, nota 1.

Să mergi la Curtea Delegaților. Dar Delegații cine mai erau ? Păi, Delegații ecleziastici erau avocații fără procese, care urmăriseră fazele jocului în amîndouă instanțele, văzuseră cum s-au amestecat, s-au tăiat și s-au jucat cărțile, discutaseră cu toți judecătorii, și care acum veneau în calitate de judecători să tranșeze problema, spre mulțumirea tuturor ! Nemulțumiții n-aveau decît să vorbească de corupția de la „Doctors' Commons", de spiritul de castă de la „Doctors' Commons", despre necesitatea de a introduce reforme la „Doctors' Commons", a încheiat solemn *mister* Spenlow ; dar cînd *bushel*-ul [25] de grîu a atins prețul cel mai ridicat, la „Doctors' Commons" activtatea a fost mai intensă ca oricînd ; și oricine poate, cu mîna pe inimă, să declare în fața lumii întregi : „Nu vă atingeți de «Doctors' Commons», că se duce țara de rîpă !" [26].

Am ascultat toate acestea cu luare-aminte ; și deși, mărturisesc, aveam oarecare îndoileli că întreaga țară ar fi chiar atît de îndatorată față de „Doctors' Commons" cît pretindea *mister* Spenlow, m-am plecat, foarte respectuos, în fața părerii sale. [...] Nu eram eu omul care să se atingă de „Doctors' Commons" și să ducă țara de rîpă. Prin tăcere mi-am exprimat supus adeziunea la părerile interlocutorului meu, care-mi era superior și prin vîrstă, și prin experiență ; [...] [27].

La „Doctors" Commons" se învîrteau o sumedenie de trepăduși și de lingăi care, fără a fi *proctor*-i, angajau tot felul de afaceri ce intrau în categoria formalităților uzuale, pe care le treceau apoi adevăraților *proctor*-i, care-și împrumutau numele în schimbul unei cote din pradă. Și erau destui de soiul acesta. Întrucît firma [„Spenlow & Jorkins"] avea nevoie de afaceri cu orice preț, am intrat și noi în această nobilă gașcă ; am căutat să-i ademenim pe trepăduși și pe lingăi ca să ne aducă afaceri. Alergau cu toții mai ales după autorizații de căsătorie [28] și după succesiuni mărunte, care aduceau cîștig bun ; și concurența pentru acest soi de afaceri era foarte

[25] *Bushel* (în țările anglo-saxone) — unitate de măsură pentru volum, egală cu cca 36 l.

[26] Spre a apăra anacronismele de la „Doctors' Commons", *mister* Spenlow invocă, într-o formă vădit absurdă, sofismul folosit de marii proprietari funciari englezi în susținerea Legii cerealelor (*Corn Law*, 1815—1846) ; răspunzînd atacurilor partizanilor comerțului liber împotriva acestei legi, care avea menirea să înlăture concurența străină și, în consecință, să asigure desfacerea grînelor indigene în condiții avantajoase, latifundiarii pretindeau că, întrucît bunăstarea națiunii este legată de prețul grîului, orice scădere a acestuia ar însemna un adevărat dezastru pentru țară.

[27] Apud : Charles Dickens, *Viața lui David Copperfield*, ed. cit., vol. II, p. 178—181.

[28] Vezi, în ediția de față, și p. 129, notele 2 și 3.

mare. Pe toate uliţele care duceau la „Doctors' Commons" stăteau la pîndă ademenitori de profesie, care aveau instrucţiuni să facă tot ce le stătea în putinţă ca să intercepteze toate persoanele în doliu, precum şi pe toţi *gentlemen*-ii mai timizi şi să-i atragă în birourile firmelor unde patronii lor îşi aveau asigurat un comision ; aceste instrucţiuni erau respectate cu atita străşnicie, încît şi pe mine, pînă au ajuns să mă ştie din vedere, m-au umflat de două ori şi m-au dus la birourile principalului nostru concurent. Interesele contradictorii ale acestor vînători de muşterii fiind de natură să le atîţe pornirile, aveau loc încăierări ; şi toată lumea de la „Doctors' Commons" a fost scandalizată cînd principalul nostru agent (care lucrase mai întîi în negoţul de vinuri, iar apoi fusese telal) a umblat timp de cîteva zile cu un ochi umflat. Nici unul dintre aceşti copoi nu se sfia, după ce ajuta politicos unei doamne bătrîne şi cernite să coboare din trăsură, să-i spună că *proctor*-ul de care întreba se prăpădise, şi informînd-o că patronul său era succesorul şi reprezentantul de drept al *proctor*-ului pe care-l căuta, o conducea pe bătrîna doamnă (uneori profund îndurerată) la biroul acestuia. Multe victime mi-au fost aduse chiar mie în chipul acesta. În ce priveşte autorizaţiile de căsătorie, concurenţa devenise atît de aprigă, încît oricărui tînăr sfios, care avea nevoie de o autorizaţie, nu-i rămînea altceva de făcut decît să se dea pe mîna primului vînător de muşterii ce-i ieşea în cale sau să-i lase să se încaiere pentru el şi să devină prada celui mai tare. Cînd aveau loc asemenea încăierări, unul dintre funcţionarii noştri, recrutat dintre aceşti trepăduşi, n-avea altă sarcină decît să stea cu pălăria pe cap, gata să conducă în grabă victima, care ar fi putut să ne pice în birou, înaintea vicarului spre a depune jurămîntul. Acest sistem de a prinde clienţii cu arcanul mai dăinuieşte, pare-mi-se, şi în ziua de azi. Ultima oară cînd am fost la „Doctors' Commons", un bărbat cuviincios, corpolent, cu un şorţ alb, s-a repezit la mine din pragul unui gang, mi-a şoptit la ureche : „Autorizaţie de căsătorie", şi numai anevoie l-am împiedicat să nu mă ia pe sus şi să nu mă depună în biroul unui *proctor*. [29]

Paginile de mai jos au menirea de a-l introduce pe cititor în ambianţa marilor colegii londoneze de avocaţi, „Inner Temple", „Middle Temple", „Lincoln's Inn" „Gray's Inn," „Seargeants Inn" şi altele — la urma urmelor nu prea deosebită de aceea de la „Doctors' Commons" — pe unde va peregrina *mister* Pickwick, tîrît în judecată nedreaptă de intenţiile matrimoniale ale doamnei Bardell şi de lipsa de scrupule a doi avo-

[29] Apud : Charles Dickens, *Viaţa lui David Copperfield*, ed. cit., vol. II, p. 447—449.

> cați escroci, Dodson și Fogg. Dar, vorba lui Dickens (prelucrată puțin !), „binecuvîntată fie mintea noastră de editor. Uitasem cu totul, furați de-o undă de cerneală, de acele mici oprelişti care se numesc secvențe introductive. Însă așa se și cade : să dăm domnului Pickwick, doamnei Bardell și domnilor Dodson și Fogg un început într-o secvență nouă. Deci să ne întoarcem din drum și să ne oprim la momentul pregătirii scenei pentru evoluția numitelor personaje."

În diferite firide și unghere ale „Temple"-ului [30] se găsesc, icicolo, niște încăperi sumbre și murdare unde, cît ține dimineața, cînd nu se judecă, și către seară, cînd se dezbat procesele, e un neîntrerupt du-te-vino ; o sumedenie de secretari de avocați, purtînd sub brațe și în buzunare enorme pachete de hîrtii, pot fi văzuți, îndreptîndu-se într-acolo, totdeauna grăbiți. Există mai multe grade printre secretari ; mai întîi primul secretar care a plătit o taxă, el însuși avocat în perspectivă, posedînd un cont curent la croitor, primind invitații la serate, cunoscînd o familie în Gower Street și alta în Tavistock Square, părăsind, în vacanțele mari, orașul spre a se duce să-și vadă părintele, care întreține o sumedenie de cai ; în sfîrșit, aristocratul secretarilor. E apoi secretarul salariat, extern sau intern, după cazuri ; el își topește cea mai mare parte din cei treizeci de șilingi pe care îi cîștigă pe săptămînă pentru a se găti și a se distra ; de cel puțin trei ori săptămînal asistă cu jumătate de preț [31] la reprezentațiile teatrului „Adelphi", și după aceea aruncă banii în dreapta și în stînga prin cîrciumi ; în sfîrșit, o caricatură dezgustătoare a modei rămasă în urmă cu șase luni. Vine, după el, copistul, om între două vîrste, părinte de familie numeroasă ; jerpelit totdeauna și adeseori beat. Urmează practicanții, care sînt la întîiul lor frac ; ei afișează disprețul cuvenit copiilor de școală, strîng mînă de la mînă, cînd se înapoiază, seara, acasă, să cumpere salam și bere, și-și închipuie că nu există ceva mai bun pe lume decît „viața". Există, într-un cuvînt, varietăți de secretari, prea numeroase ca să poată fi enumerate, însă, oricît de numeroase ar fi, le vedem pe toate, la anumite ore, zorindu-se să intre în locurile pe care le-am amintit, sau ieșind de acolo.

Hrubele acestea din „Temple", izolate de restul lumii, sînt birourile publice ale Justiției. Acolo sînt lansate citațiile ; acolo

[30] *„Temple"* sau *„Inner Temple"* — cea mai veche din cele patru mari asociații ale juriștilor englezi : „Inner Temple", „Middle Temple", „Lincoln's Inn" și „Gray's Inn" ; ocupă un ansamblu de clădiri în capătul vestic al străzii Fleet, edificat pe un teren ce aparținuse Cavalerilor Templieri, care, în 1346, a fost acordat juriștilor și celor ce studiau dreptul.

[31] În Anglia, între anumite ore, prețul biletelor de teatru este redus la jumătate.

sînt semnate hotărîrile ; acolo sînt înregistrate declarațiile ; acolo o sumedenie de alte mici mașini sînt puse în mișcare pentru chinuirea supușilor fideli ai Majestății-Sale și întru folosul și bunul trai al oamenilor Legii. Cele mai multe sînt săli scunde, igrasioase, unde nenumărate foi de pergament, care asudă în taină de un veac întreg, răspîndesc un parfum plăcut ce se îmbină, ziua, cu o miasmă uscată de mucegai, iar noaptea, cu duhorile amestecate ale mantalelor umede, ale umbrelelor care șiroiesc și ale lumînărilor rîncede. [32]

În sfîrșit, domnul Pickwick [33] urcă într-o trăsură care-l transportă la Chancery Lane.

Erau doi judecători de serviciu la „Sergeant's Inn" [34] — un jurat și un judecător de la Curtea Civilă — și, dacă urma să dai crezare sumedeniei de stagiari ce se duceau și veneau zoriți cu teancuri de hîrtii, ți-ai fi putut închipui că prin mîinile lor treceau afaceri nenumărate. Cînd domnul Pickwick și însoțitorii lui ajunseră la bolta scundă ce formează intrarea în „Seargent's Inn", Perker [35] rămase cîteva momente pentru a parlamenta cu vizitiul

[32] Apud : Charles Dickens, *Documentele postume ale Clubului Pickwick*, ed. cit., vol. II, p. 28—30.

[33] *Samuel Pickwick* — eroul principal al romanului de aventuri *Documentele postume ale Clubului Pickwick*, un picaro original, burlesc prin înfățișare — „un burghez bătrîn și gras" (G. K. Chesterton, *Charles Dickens*, ed. cit., p. 80), chel, „cu fața rotundă ca luna și ochelarii rotunzi ca luna" (Idem, *ibidem*, p. 81) —, prin vestimentație — îmbrăcat cu frac, pantaloni strîmți și ghete care „inspirau fără voie temere și respect" —, și prin preocupările lui științifice — este autorul unui studiu despre „izvoarele iazurilor din Hampstead, cu cîteva observații asupra teoriei mormolocilor" —, înzestrat însă cu o mare simplitate, bun-simț, onestitate, înțelepciune, umor, dragoste de viață și de oameni, reprezentînd, în literatura engleză și universală, pe „veșnicul rătăcitor în căutare de minunății, un Ulise al comediei, o făptură jumătate omenească, jumătate feerică, deajuns de umană ca să vagabondeze și să se minuneze, dar susținut de acel vesel fatalism obișnuit făpturilor nemuritoare, susținut de acea presimțire divină care-i spune, în orele cele mai sumbre, că-i sortit să trăiască fericit de-a pururi." (Idem, *ibidem*, p. 78). Membru și președinte perpetuu al Clubului Pickwick, el formează, cu prietenii săi Tracy Tupman, Augustus Snodgrass și Nathaniel Winkle, Societatea Corespondentă a Clubului Pickwick și pleacă într-o lungă călătorie, obligîndu-se să trimită Clubului „rapoarte autorizate asupra călătoriilor și investigațiilor, asupra observațiilor privitoare la caractere și moravuri, precum și asupra tuturor aventurilor, împreună cu istorisiri și alte însemnări pe care le-ar putea prilejui scenele locale sau amintirile în legătură cu ele". Substanța acestor rapoarte de fantezie, povestită de Dickens în cincizeci și șapte de episoade, constituie epopeea pickwickienilor în Anglia celui de al treilea deceniu din secolul al XIX-lea.

[34] *„Sergeant's Inn"* — sediul uneia din asociațiile juriștilor londonezi de avocați pledanți *(barrister)*, specialiști în pricini de drept civil.

[35] *Domnul Perker* — personaj din romanul *Documentele postume ale Clubului Pickwick*, avocat al domnului Wardle și al domnului Pickwick, (vezi supra, nota 33),

în privința prețului cursei și a restului, iar domnul Pickwick, dîndu-se într-o parte ca să fie ferit de valul inșilor ce intrau și ieșeau, privi în juru-i cu oarecare curiozitate.

Persoanele care îi atraseră cu deosebire atenția erau trei sau patru bărbați cu ținuta în același timp pretențioasă și jalnică. Ei își scoteau pălăria în fața mai tuturor avocaților care treceau, și păreau că se găsesc acolo în chestiuni a căror natură domnul Pickwick nu o putea ghici. Indivizi foarte ciudați. Unul, slăbănog și șchiop, în haine negre ponosite, cu o cravată albă ; altul, gras și bondoc, îmbrăcat de asemenea în negru, purtînd o mare cravată neagră cu reflexe roșiatice ; al treilea era un om mărunt, uscățiv, cu figură de bețiv și obraz bubos. Pălăvrăgeau preumblîndu-se de colo-colo, cu mîinile la spate, și, din cînd în cînd, murmurau cu aer preocupat ceva la urechea persoanelor ce treceau pe lîngă ei cu teancuri de hîrtii la subsuoară. Domnul Pickwick își aduse aminte că adesea îi văzuse proptindu-se de ziduri cînd se plimbau pe drumul acela cu arcadă și simți o vie curiozitate să știe cărei ramuri de profesiune or fi aparținînd acești pierde-vară.

Voia tocmai să-l întrebe pe Namby, care stătea foarte aproape de el, îndeletnicindu-se cu suptul unui mare inel de aur de la degetul mic, dar Perker veni într-un suflet să le atragă atenția că nu au timp de pierdut, și-i conduse spre interiorul clădirii. Domnul Pickwick îl urmă ; atunci șchiopul se aproie de dînsul, salută reverențios și-i întinse o cartă de vizită scrisă cu mîna, pe care domnul Pickwick, nevrînd să-l mîhnească pe necunoscut c-un refuz, o acceptă bucuros și o bagă în buzunarul vestei.

— Am ajuns, spuse Perker, întorcînd capul să vadă dacă tovarășii lui erau lîngă el, înainte de-a intra în birouri. Pe aci, scumpe domn. Ei, dumneata ce poftești ?

Ultima întrebare era adresată șchiopului, care se alăturase grupului lor fără ca domnul Pickwick să fi băgat de seamă. Drept răspuns, șchiopul salută din nou cu cea mai mare politețe și făcu semn spre domnul Pickwick.

și, în ediția de față, p. 163), agent electoral al „onorabilului domn Samuel Slumkey" (vezi în ediția de față, p. 246—263), „un omuleț tare uscățiv, cu o față oacheșă și stearsă, cu ochi mici, negri, foarte neastîmpărați, clipind și scăpărînd de o parte și de alta a unui nas micuț, iscoditor, de parcă s-ar fi jucat necontenit cu el de-a v-ați ascunselea, îmbrăcat în negru din cap pînă-n picioare, cu încălțămintea strălucitoare ca și ochii lui, cu cravată albă, îngustă și o cămașă curată, cu dantelă. Un lanț de aur cu brelocuri atîrna de buzunarul ceasului. Își ținea *în* mînă, și nu *pe* mînă, mănușile negre de piele ; iar cînd vorbea, își petrecea mîinile sub pulpanele fracului, ca omul obișnuit să pună întotdeauna întrebări ocolite."

— Nu, nu, zise Perker zîmbind ; n-avem nevoie de dumneata, dragă prietene, n-avem nevoie de dumneata.

— Iertați-mă, domnule, zise șchiopul. Domnul mi-a luat carta de vizită. Nădăjduiesc că veți apela la serviciile mele, domnule. Domnul poate să adeverească. Mi-ați făcut un semn, domnule ?

— Eh, prostii ! N-ai făcut semn nimănui, Pickwick, nu-i așa ? E o eroare, o eroare, rosti Perker.

— Domnul mi-a întins carta de vizită, replică domnul Pickwick scoțînd-o din buzunarul vestei. Am acceptat-o, așa cum părea că dorește. La drept vorbind, eram oarecum curios s-o citesc cînd voi avea timp. Eu...

Micul avocat izbucni în rîs și, înapoind șchiopului carta de vizită, îl informă că a fost o eroare. Apoi, pe cînd omul se depărta înciudat, îi șopti domnului Pickwick că individul era un simplu garant.

— Un ce ? ! exclamă domnul Pickwick.

— Un garant.

— Un garant ?

— Da, scumpe domn : sînt vreo jumătate de duzină pe-aici. Ei servesc de garanți pentru orice sumă, și nu cer în schimb decît o jumătate de coroană. Curioasă meserie, nu ? zise Perker desfătîndu-se cu o priză de tabac.

— Cum ? ! Mi-e dat să aud că oamenii ăștia stau pe-aici și-și cîștigă existența jurînd fals dinaintea judecătorilor țării pentru o jumătate de coroană de fiecare sperjur ? ! exclamă domnul Pickwick uluit de descoperirea pe care o făcea.

— Hehe ! Nu știu dacă îi poți spune sperjur, scumpe domn, răspunse omulețul ; e un cuvînt, scumpe domn, un cuvînt foarte greu. De fapt, e o ficțiune legală, scumpe domn, nimic mai mult.

Spunînd acestea, avocatul zîmbi, înălță din umeri, mai luă o priză de tabac și intră la judecător, în biroul secretarului.

O încăpere cu înfățișarea deosebit de murdară, cu tavanul scund și cu pereții căptușiți cu lemnărie veche. Era așa de prost luminată că, deși în plină zi, pe birouri ardeau lumînări de seu. Într-un capăt, dinaintea unei uși ce dădea în cabinetul judecătorului, se aflau strînși un roi de avocați și grefieri care erau chemați înăuntru cînd le venea rîndul pe listă. Ori de cîte ori ușa se deschidea lăsînd să iasă un grup, alt grup dădea buzna să intre. Și dacă, pe lîngă dialogurile numeroase care se iscau între cei ce așteptau să intre la judecător, mai avem în vedere o seamă de certuri mărunte ivite între majoritatea acelora care îl văzuseră pe judecător, vom înțelege că se stîrnise atita gălăgie cîtă era cu putință să se producă într-un spațiu așa de strîmt.

Conversaţiile dintre aceşti domni nu erau totuşi singurul zgomot ce obosea urechile. În picioare pe-o ladă, dinapoia unei bare de lemn, în capătul celălalt al camerei, un secretar cu ochelari pe nas primea depoziţiile scrise sub jurămînt, pe care, din timp în timp, alt secretar le ducea în teancuri mari la cabinetul judecătorului, să le semneze. Un foarte mare număr de secretari de avocaţi urma să presteze jurămîntul ; şi, deoarece era moralmente cu neputinţă ca ei să-l presteze cu toţii deodată, sforţările lor de a se apropia de secretarul cu ochelari semănau cu sforţările gloatei care asediază uşa de la parterul unui teatru cînd Majestatea-Sa îl onorează cu prezenţa. Alt funcţionar punea din cînd în cînd la contribuţie forţa plămînilor săi strigînd numele celor ce prestaseră jurămîntul, ca să le înmîneze depoziţiile după ce acestea erau semnate de judecător, ceea ce pricinuia noi certuri ; şi lucrurile astea petrecîndu-se toate în acelaşi timp, pricinuiau o hărmălaie, aşa cum şi-ar dori-o omul cel mai iute din fire şi mai neastîmpărat cu putinţă. O altă categorie de indivizi aşteptau citaţiile pe care le luaseră patronii lor — avocatul părţii adverse putea sau nu, după voie, s-aştepte —, treaba lor fiind să strige din cînd în cînd numele avocatului advers ca să se încredinţeze că nu se afla acolo fără ca ei să ştie.

De exemplu, foarte aproape de scaunul pe care se aşezase domnul Pickwick, stăteau, rezemaţi de perete, un băiat de paisprezece ani, copist, cu o voce de tenor, şi lîngă el un secretar cu voce de bas.

Un secretar intră în grabă cu un teanc de hîrtii şi începu să privească în juru-i.

— Striggle şi Blink ! strigă tenorul.

— Porkin şi Snob ! mugi basul.

— Stumpy şi Deacon ! glăsui noul venit.

Nu răspunse nimeni, şi primul individ care intră apoi fu salutat de tustrei deodată, iar la rîndu-i el strigă alte nume de firme ; pe urmă, altcineva strigă în gura mare alte nume, şi aşa mai departe.

În toată vremea asta, omul cu ochelari lucra de zor la luarea jurămîntului secretarilor : formula era spusă întruna, fără nici o sforţare de punctuaţie şi deobicei în următorii termeni :

„Luaţi cartea în mîna dreaptă aci e numele şi scrisul dumneavoastră în numele lui Dumnezeu juraţi că textul prezentei depoziţii este adevărat un şiling bani mărunţi n-am să schimb.“ [36]

[36] Apud : Charles Dickens, *Documentele postume ale Clubului Pickwick*, ed. cit., vol. II, p. 188—190.

*

Într-o sală cu ziduri înalte, prost luminată şi mai prost aerisită, situată în Portugal Street, Lincoln's Inn Fields [37], îşi fac veacul aproape tot anul, unul, doi, trei sau patru domni cu perucă [38], după cum e cazul, avînd în faţa lor nişte pupitre mici, prost lustruite, ticluite după modelul acelora pe care le folosesc judecătorii de ţară. La dreapta lor, strane de avocaţi ; la stînga, o incintă pentru debitorii insolvabili ; iar în faţă, un plan înclinat de figuri respingătoare. Domnii aceştia sînt comisarii Curţii Insovabililor [39], iar locul unde se găsesc ei e însăşi Curtea Insolvabililor.

Încă din vremuri imemorabile şi pînă astăzi, destinul remarcabil al acestei Curţi a fost şi este acela că — potrivit opiniei generale a tuturor jerpeliţilor din Londra, odată eleganţi — Curtea e considerată ca fiind loc de întîlnire şi refugiu în timpul zilei. Sala e totdeauna plină ; aburii barei şi ai spirtoaselor urcă neîncetat în tavan, se condensează acolo din pricina zăpuşelii şi coboară apoi, ca o ploaie, de-a lungul pereţilor. Aici se găsesc laolaltă mai multe fracuri vechi decît se pun în vînzare, un an întreg, în cartierul Houndsitch, şi mai multe piei jegoase, mai multe bărbi încîlcite decît ar putea să curețe, în decurs de o zi, de la răsăritul soarelui şi pînă în amurg, toate tulumbele şi dughenile bărbierilor, situate între Tyburn şi Whitechapel.

Să nu vă închipuiţi că unii din indivizii aceştia au niscai afaceri de aranjat sau cea mai mică legătură cu aşa ceva, în locul unde vin cu atîta zel. Dacă ar avea, prezenţa lor n-ar mai fi surprinzătoare, iar ciudăţenia ar înceta îndată. Cîţiva dorm mai tot timpul şedinţei, alţii îşi aduc ceva de mîncare în batistă sau în buzunarul rupt, şi mestecă în vreme ce ascultă, cu aceeaşi plăcere ; niciodată însă vreunul dintre ei n-a avut nici cel mai mic interes personal în procesele judecate. Indiferent de felul cum îşi întrebuinţează timpul, rămîn prezenţi de la începutul pînă la sfîrşitul şedinţei. Cînd afară plouă cu găleata, ei vin udaţi, şi atunci aburii care se ridică din sală seamănă cu aceia din locurile unde cresc ciuperci.

[37] *Lincoln's Inn Fields* — veche piaţă în City (vezi supra, p. 50, nota 34) ; îşi trage numele de la una din cele patru mari asociaţii profesionale ale juriştilor londonezi, „Lincoln's Inn", întemeiată în secolul al XIV-lea, care ocupă o latură a pieţii. Vezi, în ediţia de faţă, şi p. 142, nota 30.

[38] În Marea Britanie, în faţa unor anumite instanţe judecătoreşti, avocaţii, ca şi magistraţii, poartă perucă, numită „Bigwig", confecţionată din păr de ţap sau de cal, după cum menţionează însuşi Charles Dickens (vezi supra, p. 24, nota 22 şi textul tangent).

[39] *Curtea Insolvabililor (Insolvent Court)* — instanţă de judecată a datornicilor insolvabili.

Un observator aflat aci din întîmplare şi-ar putea închipui că e vorba de un templu înălţat geniului Sărăciei. Nu există curier sau aprod care să poarte o haină făcută pe măsura lui ; nu e în toată instituţia un singur om sănătos şi rumen la faţă, afară de un mic uşier cu păr alb, cu figura ca un măr ; şi încă şi acesta pare uscat şi veşted ca o cireaşă stricată, păstrată în alcool, printr-un procedeu artificial, ajungînd într-o stare de conservare pe care nu poate pretinde că a realizat-o în chip firesc. Pînă şi perucile avocaţilor sînt prost pudrate şi cu buclele desfăcute.

La urma urmei, însă, avocaţii care stau dinapoia unei mese goale, de dedesubtul comisarilor, constituie curiozitatea şi mai mare a acestui loc. Zestrea profesională a celor mai procopsiţi dintre aceşti domni constă dintr-o geantă albastră şi un tînăr, de obicei evreu. Nu au un cabinet, ci tratează afacerile legale prin cîrciumi sau în curtea închisorilor, unde vin cu droaia şi îşi dispută muşteriii asemenea birjarilor. Par unsuroşi şi mucegăiţi, iar dacă îi poţi bănui de unele vicii, acestea sînt în general beţia şi coţcăria. Reşedinţele lor se găsesc de obicei la periferia oraşului, pe-o rază de-o milă, în preajma obeliscului din Saint Georg's Fields [40]. N-au o ţinută ademenitoare, iar manierele lor sînt ciudate. [41]

Pentru a-i da cititorului posibilitatea de-a înţelege bine mobilul acţiunii judiciare deschise împotriva lui Samuel Pickwick, precum şi acela al „memorabilului proces Bardell contra Pickwick" — una din celebrele pagini umoristice din literatura dickensiană, care a contribuit la popularitatea tînărului scriitor — reproducem mai jos textul capitolului al XII-lea, *Care descrie o foarte însemnată ispravă a domnului Pickwick, epocală în viaţa lui şi nu mai puţin epocală în această povestire.*

Deşi de proporţii foarte restrînse, apartamentul domnului Pickwick din strada Goswell era, nu numai foarte curat şi confortabil, dar şi, mai ales, potrivit ca locuinţă pentru un om înzestrat cu geniul şi spiritul său de observaţie. Salonaşul se afla în faţă, la parter, şi dormitorul tot în faţă, la etajul întîi, încît — fie că se găsea la birou, fie că stătea în picioare dinaintea oglinzii de toaletă — el putea să contemple deopotrivă pe strada aceea, la fel de populată pe cît de populară, omenirea care trecea cu preocupările ei felurite. Proprietăreasa domnului Pickwick, doamna Bardell — văduvă şi singura împuternicită testamentară a unui vameş —, era o femeie cumsecade, harnică şi plăcută la înfăţişare, cu o în-

[40] Coloană comemorativă, ridicată în piaţeta Saint George's din sudul Londrei, în memoria lui John Crosby (?—1475), fost lord-primar al oraşului.

[41] Apud : Charles Dickens, *Documentele postume ale Clubului Pickwick*, ed. cit., vol. II, p. 223—225.

clinație firească în ale bucătăriei, înclinație pe care o desăvîrșise prin studii și prin practică îndelungată, devenind un talent rar. Nu existau în casă nici plozi, nici servitori, nici orătănii. Locatarii ceilalți erau doar un om mare și un băiețaș. Primul, un chiriaș; al doilea o progenitură a doamnei Bardell. Omul cel mare era totdeauna acasă exact la zece seara, cînd cu regularitate se înghesuia într-un pătuc franțuzesc din camera din dos. Jocurile copilărești și exercițiile de gimnastică ale domnișorului Bardell se desfășurau numai pe caldarîm și în șanțurile din vecinătate. Curățenia și liniștea domneau în toată casa, iar voința domnului Pickwick era lege.

Oricine cunoștea regula casei și era familiarizat cu spiritul admirabil cumpănit al domnului Pickwick, înfățișarea, conduita sa în dimineața de dinaintea celeia ce fusese fixată pentru călătoria la Eatanswill,[42] ar fi părut misterioasă, inexplicabilă. Măsura cămera în sus și în jos, cu pași grăbiți. Cam din trei în trei minute, își scotea capul pe fereastră, se uita necontenit la ceas și dădea alte multe semne de neastîmpăr, foarte neobișnuite la el. Era vădit că punea la cale ceva de mare însemnătate — dar ce anume, nici măcar doamna Bardell nu fusese în stare să ghicească.[43]

— Doamnă Bardell, spuse în cele din urmă domnul Pickwick, cînd simpatica femeie era pe punctul să isprăvească mult prelungitul dereticat al camerei.

— Da, domnule, răspunse doamna Bardell.

— Băiețașul dumneavoastră a plecat cam demult.

— Păi, domnule, de-aici pînă la Borough e ceva.

— A, da! glăsui domnul Pickwick. Adevărat; așa e.

Domnul Pickwick recăzu în tăcere, și doamna Bardell se apucă din nou de curățenie.

[42] *Eatanswill* — vezi, în ediția de față, p. 246, nota 18 și textul adiacent.

[43] Nici doamna Bardell și nici cititorul nu sînt în stare să ghicească motivul semnelor de neastîmpăr ale domnului Pickwick, pentru că scriitorul îl va ține ascuns, cu bune intenții umoristice, pînă la sfîrșitul capitolului, făcînd astfel mai incisiv comicul situației din „incidentul Bardell—Pickwick". Dacă doamna Bardell (despre care fragmentele următoare vor mărturisi esențialul) trebuie — ca personaj angrenat și antrenant al uneia din cele mai bune comedii satirice dickensiene ce au ca temă instituțiile juridice ale epocii victoriene — să ignore în eternitate motivul neliniștii domnului Pickwick, cititorul se cuvine să-l cunoască, chiar și cu cîteva pagini mai devreme decît i-a permis Dickens, pentru a gusta de două ori mai mult ambiguitatea dialogului și ridiculul situației care încheie acest dialog. Neliniștea domnului Pickwick are ca motiv intenția lui secretă de a-l angaja ca valet pe Samuel Weller, fost servitor la hanul „La Cerbul alb", „un om de spirit, un diplomat, un mare filozof" (cum îl caracterizează G. K. Chesterton în monografia *Charles Dickens*, ed. cit., p. 189), unul din marile personaje nemuritoare ale literaturii engleze și universale, chintesență dickensiană a înțelepciunii, isteției și umorului popular britanic. Vezi, în ediția de față, și p. 188—191.

— Doamnă Bardell, reluă domnul Pickwick după cîteva minute.

— Da, domnule.

— Credeți că pentru două persoane cheltuiala e mult mai mare decît pentru una singură ?

— Vai, domnule Pickwick ! replică doamna Bardell roșind pînă la dantela bonetei, căci i se părea că zărise în ochii chiriașului o anume clipire matrimonială. Vai, domnule Pickwick, ce întrebare !

— Ei, *ce* credeți ?

— Asta depinde, răspunse doamna Bardell apropiind foarte mult cîrpa de praf de cotul proptit pe masă al domnului Pickwick ; depinde în bună parte de persoană ; știți asta, domnule Pickwick ; și dacă e o persoană grijulie și econoamă, atunci, domnule...

— Foarte adevărat, încuviință domnul Pickwick, dar persoana pe care o am în vedere (aici se uită țintă la doamna Bardell) posedă, îmi închipui, aceste calități ; în plus, este înzestrată cu o bună cunoaștere a lumii, doamnă Bardell, și cu multă deșteptăciune. Darurile acestea mi-ar fi nespus de folositoare.

— Vai, domnule Pickwick ! murmură doamna Bardell în timp ce roșeața i se urcă din nou pînă la dantela bonetei.

— Sînt încredințat ! rosti domnul Pickwick cu o energie sporită, așa cum avea obiceiul cînd vorbea într-o chestiune care-l interesa. Sînt încredințat și, ca să vă spun adevărul, doamnă Bardell, am luat o hotărîre.

— Dumnezeule, domnule Pickwick ! exclamă doamna Bardell.

— Poate vi se va părea ciudat, urmă simpaticul domn Pickwick zvîrlind tovarășei sale o privire voioasă, că nu m-am sfătuit cu dumneavoastră în această chestiune, și că nici măcar n-am pomenit de ea pînă în clipa cînd l-am trimis azi dimineață pe băiețel ; ce ziceți ?

Doamna Bardell nu putu să răspundă decît printr-o privire. Îl adora de mult, în taină, pe domnul Pickwick, dar iată că, brusc, se văzu înălțată pe o culme către care n-ar fi cutezat să năzuiască nici în cele mai nesăbuite speranțe ale ei. Domnul Pickwick era pe cale s-o ceară în căsătorie și, după un plan bine chizbuit, îi trimisese băiețelul la Borough ca să nu-i stînjenească. Ce iscusit ! Cît de prevăzător !

— Ei, ce părere aveți ? întrebă domnul Pickwick.

— O, domnule Pickwick, răspunse doamna Bardell tremurînd de tulburare ; sînteți tare bun, domnule !

— Ideea mea vă va scuti de multe osteneli, nu e așa ? întrebă domnul Pickwick.

— O, nu m-am gîndit niciodată la osteneală, domnule, răspunse doamna Bardell, şi, fireşte, îmi voi da silinţa mai mult decît oricînd ca să vă fiu pe plac ; sînteţi aşa de bun, domnule Pickwick, că ţineţi seamă de singurătatea mea !

— A, desigur, spuse domnul Pickwick, nu mă gîndisem la asta niciodată... Cînd voi fi în oraş, veţi avea totdeauna pe cineva cu care să staţi de vorbă. Într-adevăr, aşa e.

— Cu siguranţă că voi fi o femeie fericită, spuse doamna Bardell.

— Iar băieţelul dumneavoastră...

— Dumnezeu să-l binecuvînteze ! îl întrerupse doamna Bardell cu un oftat matern.

— Va avea şi el un tovarăş, urmă domnul Pickwick zîmbind graţios ; un tovarăş vesel care, pun rămăşag, îl va învăţa într-o săptămînă mai multe pozne decît ar fi învăţat într-un an.

— O, dragul meu ! exclamă doamna Bardell.

Domnul Pickwick tresări.

— O, scumpul meu, bunul meu, iubitul meu hazliu ! continuă doamna Bardell şi, nici una nici două, ridicîndu-se de pe scaun, îşi aruncă braţele pe după gîtul domnului Pickwick, cu un potop de lacrimi şi un refren de suspine.

— Vai, doamnă ! strigă domnul Pickwick plin de uimire. Doamnă Bardell ! Buna mea doamnă ! Doamne, ce situaţie ! Vă rog, luaţi seama, doamnă Bardell, nu... Dacă vine cineva ?

— Ei, să vină ! exclamă doamna Bardell cu frenezie ; nu-ţi mai dau drumul ! Dragul, scumpul, sufletelul meu bun !

Şi, rostind cuvintele acestea, doamna Bardell se lipi şi mai strîns.

— Dumnezeule, fie-ţi milă de mine ! spuse domnul Pickwick luptîndu-se din răsputeri ; aud pe cineva urcînd scara. Nu, nu, fii femeie detreabă, nu !

Dar rugăminţile şi mustrările erau deopotrivă de zadarnice, căci doamna Bardell leşinase în braţele domnului Pickwick. Mai înainte ca el să fi avut timpul s-o aşeze pe un scaun, domnişorul Bardell intră în odaie poftindu-i pe domnii Tupman, Winkle şi Snodgrass. [44]

Domnul Pickwick rămase împietrit şi mut. Stătea în picioare, cu povara amoroasă în braţe, şi se uita năuc la feţele prietenilor săi, fără să încerce măcar să-i salute sau să le dea vreo explicaţie.

[44] *Domnii Tupman, Winkle şi Snodgrass* — membrii ai Clubului Pickwick şi prieteni ai domnului Samuel Pickwick. Vezi, în ediţia de faţă, şi p. 143, nota 33.

La rîndul lor, ei se uitau țintă la el ; domnișorul Bardell, la rîndul lui, se uita la ei toți.

Așa de adîncă era mirarea pickwickienilor și atît de cumplită zăpăceala domnului Pickwick, încît ei ar fi putut să rămînă exact cam în aceeași siutație pînă la revenirea femeii în simțiri, dacă nu se producea o splendidă și mișcătoare manifestare de afecțiune filială din partea tînărului fiu. Îmbrăcat cu un costum strîmt de catifea vărgată, împodobit cu nasturi foarte mari de alamă, el rămăsese, la început, nesigur și încurcat, în ușă ; dar, treptat, ideea că mama lui suferise vreo vătămare personală puse stăpînire pe mintea lui dezvoltată numai pe jumătate ; socotindu-l pe domnul Pickwick drept agresor, scoase un urlet sinistru, oarecum nefiresc, și, năpustindu-se cu capul în jos, începu să-l atace pe nemuritorul *gentleman* prin preajma spatelui și a picioarelor, izbindu-l și ciupindu-l atîta cît îi îngăduia voinicia brațului și aprinderea furiei.

— Luați-l pe ticălosul ăsta mic de aici ! strigă domnul Pickwick scos din fire ; e nebun !

— Dar ce s-a întîmplat ? întrebară uluiți cei trei pickwickieni.

— Nu știu nici eu, răspunse domnul Pickwick, ursuz ; luați băiatul de-aici !

(Domnul Winkle duse la celălalt capăt al încăperii pe năbădăiosul băiat, care striga și se zbătea.)

— Acum, ajutați-mă să cobor scările cu femeia aceasta.

— Ah, mă simt mai bine ! îngăimă doamna Bardell.

— Îngăduiți-mi să vă conduc pînă jos, spuse domnul Tupman, galant ca totdeauna.

— Mulțumesc, domnule, mulțumesc ! exclamă femeia cu o voce nevricoasă.

Fu condusă jos, însoțită de odrasla-i iubită.

— Nu pot pricepe, reluă domnul Pickwick după înapoierea prietenului său, nu pot pricepe ce s-a întîmplat cu femeia aceasta. O anunțasem numai că am de gînd să-mi iau un servitor, cînd a apucat-o spasmul ciudat în care ați găsit-o. E extraordinar !

— Adevărat ! exclamară cei trei prieteni.

— M-a pus într-o situație tare neplăcută, continuă domnul Pickwick.

— Adevărat ! răspunseră discipolii, tușind ușor și privindu-se cu înțeles.

Atitudinea lor nu-i scăpă domnului Pickwick. Observă neîncrederea lor. Era vădit că ei îl suspectau.

— Așteaptă un om, jos, în antreu, îl vesti domnul Tupman.

— E acela despre care v-am vorbit, glăsui domnul Pickwick ; am trimis după el, la Borough, azi dimineață. Snodgrass, fii bun și cheamă-l sus.

Domnul Snodgrass îi îndeplini dorința, și domnul Samuel Weller se înfățișă pe dată.

— Haha, îmi închipui că mă recunoști, îl întîmpină domnul Pickwick.

— Ba bine că nu, răspunse Sam cu o privire binevoitoare. Șmecheru' v-a băgat în răcori ; o făcuse prea de oaie, nu-i așa ? Să-i fi tras vreo două după ceafă, n-ar fi fost rău.

— Acum nu-i vorba de asta, i-o tăie domnul Pickwick repede ; vream să-ți vorbesc despre altceva. Ia loc !

— Mulțumesc, dom'le ! răspunse Sam și se așeză fără să mai fie rugat, după ce mai întîi își puse pălăria albă, veche, afară, pe podea. Nu e cine știe ce cînd te uiți la ea, dar te crucești de cînd ține... Pînă să i se ducă boru era o găină tare frumoasă... Acuși e mai ușoară fără bor ; este ceva ; unde mai pui că prin găuri intră nițeluș aer ; și asta e ceva. Eu îi zic găină-ventilator.

Și, după ce rosti aceste cuvinte, domnul Weller zîmbi cu prietenie pickwickienilor.

— Acum, glăsui domnul Pickwick, e vorba de afacerea pentru care, cu aprobarea dumnealor, te-am chemat.

— Așa, dom'le, să-i dăm drumu, cum zicea unu plodului său, care-nghițise-un gologan.

— Dorim să știm în primul rînd, spuse domnul Pickwick, dacă ai vreun motiv să fii nemulțumit de situația dumitale actuală ?

— Pînă să vă răspund la-ntrebare, declară domnul Weller, aș vrea mai întîi să știu dac-aveți alta mai pricopsită să-mi oferiți.

O rază de calmă bunăvoință jucă pe chipul domnului Pickwick cînd îi răspunse :

— Sînt aproape hotărît să te iau la mine în serviciu.

— Adevărat ? întrebă Sam.

Domnul Pickwick încuviință din cap.

— Ce leafă ? întrebă Sam.

— Douăsprezece lire sterline pe an.

— Țoale ?

— Două rînduri de haine.

— Ce fel de treabă ?

— Să mă servești și să călătorești cu mine și cu dumnealor.

— S-a făcut ! exclamă Sam cu ifos. Mă închiriez unui *gentleman ;* pe chestia lefii, ne-am înțeles.

— Accepți propunerea mea ? întrebă domnul Pickwick.

— Gata ! declară Sam. Dacă ţoalele o să-mi vie măcar pe jumate cum îmi convine locu, e-n regulă.

— De bună seamă că ai certificate bune... reluă domnul Pickwick.

— Întrebaţi-o pe hangioaca de la „Cerbu alb", răspunse Sam.

— Poţi să vii astă-seară ?

— În doi timpi şi trei mişcări mă-mbrac în frac... numai să-l am ! exclamă Sam cu multă voioşie.

— Înapoiază-te astă-seară, la opt, îi puse în vedere domnul Pickwick, şi, dacă referinţele sînt bune, de îmbrăcăminte ne vom îngriji.

Afară de o amabilă abatere de care era în parte vinovată una din servitoare, conduita domnului Weller fusese totdeauna bună. Domnul Pickwick nu şovăi deci să-l angajeze în chiar seara aceea. Cu graba şi energia ce caracterizau nu numai faptele publice, dar toate acţiunile particulare ale extraordinarului om, el îl duse îndată pe noul servitor la unul din acele magazine convenabile, unde se pot procura haine confecţionate sau de ocazie şi unde eşti scutit de formalitatea neplăcută de-a ţi se lua măsura ; şi, înainte de căderea nopţii, domnul Weller era înzestrat cu o redingotă cenuşie ai cărei nasturi aveau iniţialele C.P. [45], cu o pălărie neagră cu cocardă, cu o vestă trandafirie vărgată, cu pantaloni de culoare deschisă, cu ghetre şi cu alte obiecte — prea numeroase pentru a le mai înşira aici.

„Prea bine ! îşi zise fiinţa aşa de subit transformată cînd, a doua zi dimineaţă, îşi luă locul pe capra diligenţei de Eatanswill ; nu ştiu de-oi fi valet, rîndaş, pădurar sau simigiu. S-ar părea că sînt din toate cîte ceva. Da' nu-i nimic ; schimb aeru, o să văd multe, mare brînză n-am de făcut ; şi straiele-mi vine ca turnate ; de-aia strig : să trăiască pickwickienii !" [46]

La o vreme după această „însemnată ispravă", Samuel Pickwick, primind scrisoarea pe care, în esenţă, o reproducem mai jos (vezi p. 160), nota 56), se hotărăşte să facă o vizită avocaţilor Dodson şi Fogg, prilej pentru Dickens de a schiţa portretele celor doi jurişti hrăpăreţi şi tertipari şi atmosfera din biroul lor de asistenţă juridică.

Într-o încăpere aflată în faţă, la parterul unei case mohorîte, în fundul lui „Freeman's Court" din cartierul Cornhill [47], stăteau

[45] *C. P.* — iniţialele Clubului Pickwick.

[46] Apud : Charles Dickens, *Documentele postume ale Clubului Pickwick*, ed. cit., vol. I, p. 172—179.

[47] *Cornhill* — vechi cartier în City of London (vezi, în ediţia de faţă, p. 50, nota 34). „Freeman's Court" era, pe vremea lui Dickens, sediul unuia din colegiile de avocaţi din Londra.

cei patru secretari ai domnilor Dodson şi Fogg, avocaţi pe lîngă Înalta Curte a Cancelariei [48] şi procurori ai Majestăţii-Sale pe lîngă Curtea King's Bench [49] şi Curtea Civilă din Westminter [50]; amintiţii secretari aveau în desfăşurarea activităţii lor de fiecare zi tot atîtea şanse să zărească lumina zilei şi soarele de pe cer cîte ar putea să aibă un om într-un puţ foarte adînc de-a se bucura de prilejul să zărească stele în puterea amiezii.

Biroul domnilor Dodson şi Fogg [51] era o încăpere întunecoasă, umedă şi mirosea a igrasie; o despărţitură de lemn îi ferea pe secretari de privirile oamenilor; se aflau acolo două scaune vechi de lemn, un orologiu cu tic-tac zgomotos, un calendar, un port-umbrele, un cuier pentru pălării, cîteva rafturi cu teancuri de hîrtii soioase, etichetate, nişte cutii vechi din scîndură de brad cu etichete de hîrtie şi diverse călimări de piatră ciondănite, deosebindu-se unele de altele prin formă şi mărime. O uşă de sticlă se deschidea spre un gang care dădea în curte. Dinapoia acestei uşi de sticlă se înfăţişă vineri dimineaţa [...] domnul Pickwick urmat îndeaproape de Sam Weller.

— Intră, ce mai aştepţi! strigă o voce de după despărţitura de lemn, ca răspuns la bătaia uşoară a domnului Pickwick.

Drept urmare, domnul Pickwick şi Sam intrară.

— Domnul Dodson sau domnul Fogg sînt aici, domnule? întrebă domnul Pickwick politicos, apropiindu-se de despărţitură cu pălăria în mînă.

— Domnul Dodson nu e aici, iar domnul Fogg nu-şi vede capul de treabă! replică vocea şi, în acelaşi timp, chipul căreia-i

[48] *Înalta Curte a Cancelariei* — tribunal suprem, care judeca, în Anglia, procesele de evaziune fiscală.

[49] *Curtea King's Bench (Court of King's Bench* sau *Court of Queen's Bench)* — tribunal suprem, care judeca, în Anglia, procesele iscate din nerespectarea contractelor şi obligaţiunilor.

[50] *Curtea Civilă din Westminster* — instanţă de judecată, în Anglia, a proceselor de drept civil. Toate aceste instanţe judiciare au avut sediul, pînă în anul 1874, la Westminster Hall (vezi, în ediţia de faţă, p. 221, nota 97).

[51] Întrucît avocaţii Dodson şi Fogg — ale căror nume sugerează tertipuri tergiversante şi pîcla subtilităţilor avocăţeşti — se prezintă singuri, prin ce spun şi ce fac, în paginile alese pentru această carte, şi mai sînt prezentaţi, din diverse puncte de vedere, şi de cei din jurul lor, ni se pare de prisos să le sintetizăm aici, în două note separate, caracterele. Totuşi ni se pare util să-l avertizăm pe cititor asupra lor, citînd opiniile conculsive formulate, în numele lui Dickens, bineînţeles, de domnul Pickwick şi de avocatul său, domnul Perker. Acesta din urmă îi socoteşte a fi „rechini" şi „cei mai deştepţi pungaşi cu care am avut vreodată de-a face", iar eroul *Documentelor postume ale Clubului Pickwick* îi numeşte „avocaţi hrăpăreţi" şi „o pereche bine potrivită de chiţibuşari mîrşavi, de ticăloşi, de hoţi".

aparţinea se arătă cu o pană la ureche, deasupra meterezului, examinîndu-l pe domnul Pickwick.

Un cap colţuros ; părul cînepiu, cîrlionţat, despărţit cu grijă, uns cu pomadă, împodobea o figură turtită, înzestrată cu o pereche de ochi mici, cu un guler de cămaşă foarte slinos, cu o cravată neagră şi roasă.

— Domnul Dodson nu e aici, iar domnul Fogg nu-şi vede capul de treabă, repetă omul căruia îi aparţinea acest chip.

— Domnule, cînd se înapoiază domnul Dodson ? întrebă domnul Pickwick.

— Nu ştiu.

— Domnul Fogg va fi ocupat multă vreme ?

— Nu ştiu.

După ce răspunse astfel, tînărul se apucă să-şi ascută foarte liniştit pana, pe cînd alt secretar rîdea aprobativ, amestecînd praf de Seidlitz [52] dinapoia biroului.

— Cred că-i voi aştepta, declară domnul Pickwick.

Nu i se răspunse nimic. Ca atare, domnul Pickwick se aşeză fără să fi fost poftit, ascultînd tic-tacul zgomotos al orologiului şi vorbirea şoptită a secretarilor.

— Aşa chestie mai zic şi eu ! spuse unul dintre ei în legătură cu o întîmplare din seara trecută, pe care o istorisise încet.

Povestitorul purta o haină cafenie cu nasturi de alamă, nădragi groşi de culoarea cernelii şi era încălţat cu ghete.

— Nemaipomenită, nemaipomenită ! exclamă omul care se îndeletnicea cu praful de Seidlitz.

— Prezida Tom Commins, reluă insul cu haină cafenie ; erau ceasurile patru şi jumătate cînd am ajuns acasă, la Sommers Town, şi mă cherchelisem aşa de zdravăn că n-am putut nimeri gaura broaştei, aşa că a trebuit s-o trezesc pe bătrînă. Tare aş vrea să ştiu ce-ar zice bătrînul Fogg dacă ar afla. Nici vorbă că mi-ar da paşaportul. Nu-i aşa ?

Auzindu-l, secretarii se porniră pe rîs.

— Azi-dimineaţă, spuse omul în haină cafenie, a fost o chestie straşnică, aici, cu Fogg. Pe cînd Jack îşi rînduia hîrtiile sus, şi voi vă aflaţi la arhivă, Fogg îşi desfăcea scrisorile ; atunci, iată-l pe cel din Camberwell contra căruia avem o citaţie. Ştiţi care. Cum îl cheamă ?

— Ramsey, lămuri secretarul care vorbise cu domnul Pickwick.

[52] *Praf (sare) de Seidlitz* — amestec de sulfat de magneziu, bicarbonat de sodiu şi acid tartric, folosit, în soluţie, ca alcalinizant al secreţiei gastrice şi ca laxativ.

— Aha, Ramsey... Un muşteriu tare jigărit... „Ascultă, domnule, zise bătrînul Fogg privindu-l fioros — cunoaşteţi felul lui — ascultă, domnule, ai venit să punem chestiunea la punct ?“ — „Da, domnule, răspunde Ramsey băgînd mîna în buzunar şi scoţînd banii. Datoria de două lire şi zece şilingi şi spezele trei lire sterline şi cinci şilingi ; poftim, domnule !“ Oftînd ca nişte foale, întinse banii înfăşuraţi într-o bucăţică de sugativă. Bătrînul Fogg se uită mai întîi la bani, pe urmă la om, şi tuşi cum are obiceiul, încît ştiam că o să se întîmple ceva. — „Pare-mi-se, nu ştii, zise Fogg, că a mai fost depusă o plîngere care sporeşte mult cheltuielile ?“ — „Ce vreţi să spuneţi, domnule ? spuse Ramsey cu o tresărire ; termenul nu s-a împlinit decît astă seară, domnule.“ — „N-are a face, zice Fogg. Secretarul meu tocmai a plecat s-o înregistreze. Domnule Wicks, nu e aşa că domnul Jackson s-a dus să înregistreze declaraţia privitoare la Bullman şi la Ramsey ?“ Fireşte că eu răspund că da, şi atunci Fogg tuşeşte din nou şi se uită la Ramsey. „Vai de mine, se tînguieşte Ramsey, pînă să fac rost de bani, am înnebunit aproape ; şi degeaba !“ — „Absolut degeaba ! spune Fogg cu răceală, de aceea ar fi mai bine să te înapoiezi să mai faci rost de ceva bani şi să-i aduci la timp.“ — „Zău, nu mai am de unde !“ strigă Ramsey şi loveşte cu pumnul în birou. — „Nu mă ameninţa, domnule !“ zise Fogg prefăcîndu-se furios. — „N-am avut de gînd să vă ameninţ, domnule“, răspunse Ramsey. — „Ba da ! stărui Fogg ; ieşi de aici, domnule ! Ieşi din biroul meu, domnule, şi nu mai veni decît atunci cînd vei fi învăţat să te porţi, domnule !“ Atunci Ramsey a încercat să mai spună ceva, dar Fogg îi tăie vorba, aşa că a fost nevoit să-şi bage banii în buzunar şi să-şi ia tălpăşiţa. Abia se închise uşa în urma lui, şi bătrînul Fogg se întoarse spre mine cu un zîmbet dulceag, scoţînd din buzunar declaraţia. „Domnule Wicks, zise Fogg, ia o brişcă şi du-te cît mai repede la «Temple» de-o înregistrează. Cheltuielile sînt sigure, căci e un om de încredere, cu o familie numeroasă, şi cîştigă douăzeci şi cinci de şilingi pe săptămînă ; dacă se semnează o procură — şi va trebui s-o semneze ! —, sînt sigur că stăpînii lui vor avea grijă de plată. De aceea, domnule Wicks, trebuie să scoatem de la el cît mai mult. Facem o faptă creştinească, domnule Wicks, căci, avînd o familie numeroasă şi un venit mic, va fi fericit să primească o lecţie care să-l înveţe să nu se mai îndatoreze. Nu-i aşa, domnule Wicks, nu-i aşa ?“ Depărtîndu-se, zîmbea cu atîta bunăvoinţă că era o încîntare să-l vezi. Straşnic om în materie de afaceri ! adăugă Wicks cu tonul celei mai adînci admiraţii ; straşnic om, nu-i aşa ?

Ceilalţi trei secretari se alăturară, plini de căldură, acestei păreri. Povestirea îi înveselise la culme.

— Ce soi de oameni or fi şi ăştia, dom'le ? murmură domnul Weller în auzul stăpînului său. Bună idee mai au ei, dom'le, despre glume, n-am ce să zic !

Domnul Pickwick încuviinţă din cap şi tuşi pentru a atrage atenţia domnilor tineri de după meterezul de lemn, care, în răstimpul unei pauze, binevoiră să se ocupe şi de străin. [53]

— Domnul Fogg o fi liber acum ? întrebă Jackson.

— Mă duc să văd, glăsui Wicks ridicîndu-se alene de pe scaun. Ce nume să comunic domnului Fogg.

— Pickwick, declară ilustrul subiect al acestor memorii.

Domnul Jackson urcă scara ca să-l anunţe şi se înapoie îndată, aducînd la cunoştinţă că domnul Fogg îl va primi pe domnul Pickwick peste cinci minute. După împărtăşirea mesajului, se aşeză iarăşi la biroul său.

— Cum a spus că-l cheamă ? întrebă Wicks în şoaptă.

— Pickwick, răspunse Jackson. E împricinatul în afacerea Bardell şi Pickwick [54].

O frecătură subită de picioare, amestecată cu hohote de rîs, înnăbuşite, se auzi dinapoia peretelui de lemn.

— Dom'le, şopti Sam, vă ia în balon, dom'le.

— În balon, Sam ? întrebă domnul Pickwick. Ce înţelegi prin a lua în balon ?

Domnul Weller răspunse făcînd semne cu degetul cel mare peste umăr. Domnul Pickwick, ridicîndu-şi privirea, observă că tuspatru secretarii întindeau peste paravanul de lemn chipuri pline de veselie, examinînd cu multă luare-aminte ţinuta şi înfăţişarea presupusului seducător de inimi femeieşti, tulburătorul fericirii femeilor. Cînd îşi înalţă privirea, şirul de capete dispăru ca prin farmec, şi penele începură să scîrţîie de îndată, călătorind pe hîrtie cu viteză nebună.

Deodată, ţîrîitul unui clopoţel spînzurat în birou îl chemă pe domnul Jackson în apartamentul lui Fogg, de unde reveni curînd

[53] Compară, pentru a remarca similitudinea raporturilor dintre solicitanţi şi solicitaţi sau a năravurilor funcţionăreşti, precum şi a preţui „ştiinţa" lui Dickens de a individualiza artistic aspecte similare ale aceleaşi teme, această scenă din secretariatul biroului avocaţial „Dodson & Fogg" cu scena la care asistă Arthur Clennam într-unul din birourile Ministerului Digresiunilor (vezi, în ediţia de faţă, p. 105—106). Ambele scene adaugă încă o nuanţă la bogata paletă de atitudini critice dickensiene faţă de societatea engleză contemporană.

[54] În ultimile şase alineate, numele şi mişcările secretarilor Jackson şi Wicks sînt, după cum se poate constata, cam încurcate, de nu-ţi mai dai seama cine l-a întrebat pe Pickwick cum îl cheamă, cine nu a auzit răspunsul lui, cine s-a ridicat de pe scaun ca să-l anunţe pe Fogg şi cine l-a anunţat pînă la urmă, Wicks sau Jackson ?

cu înștiințarea că el (Fogg) era dispus să-l primească pe domnul Pickwick, dacă domnul Pickwick va vrea să urce scara.

Drept urmare, domnul Pickwick urcă, lăsîndu-l jos pe Sam. La întîiul etaj, o ușă arăta cu litere vizibile impunătoarele cuvinte : *Dl. Fogg.* Iar după ce bătu în ușă și i se răspunse să intre, domnul Jackson îl introduse pe domnul Pickwick la avocat.

— S-a înapoiat domnul Dodson ? întrebă domnul Fogg.

— Chiar acum, domnule, răspunse Jackson.

— Roagă-l să poftească aici.

— Da, domnule.

Jackson ieși.

— Luați un scaun, domnule, zise Fogg. Poftim ziarul, domnule. Tovarășul meu va fi într-o clipă aici și vom putea discuta în privința chestiunii dumneavoastră.

Domnul Pickwick luă un scaun și un ziar ; dar în loc să citească, își îndreptă privirile pe deasupra gazetei spre a-l examina pe omul de afaceri. Acesta era o persoană oarecum în vîrstă, cu o față plină de coșuri, învederînd că urmează un regim vegetarian ; purta o haină neagră, pantaloni de culoare închisă și ghetre negre, mici. Făcea parcă parte esențială din biroul la care scria, avînd tot atîta minte și sensibilitate cît și acesta [55].

După cîteva minute de tăcere se ivi domnul Dodson, un bărbat grăsuliu, chipeș, cu aerul sever și vocea zgomotoasă ; conversația începu.

— Dumnealui e domnul Pickwick, glăsui Fogg.

— Ah, domnule, dumneavoastră sînteți împricinatul în chestia Bardell și Pickwick ? ! exclamă Dodson.

— Eu sînt, domnule, răspunse domnul Pickwick.

— Ei bine, domnule, întrebă domnul Dodson, ce ne propuneți ?

— Într-adevăr, zise Fogg vîrîndu-și mîinile în buzunarele pantalonilor și lăsîndu-se cu putere pe spătarul scaunului, ce ne propuneți, domnule Pickwick ?

— Sss, Fogg ! îl opri Dodson. Lasă-mă să aud ce vrea domnul Pickwick să spună.

— Am venit, domnilor, replică domnul Pickwick privindu-i pe asociați cu blîndețe, am venit aici să vă exprim mirarea cu care

[55] Asemănarea dintre portretul avocatului Fogg și portretul avocatului Vholes (vezi, în ediția de față, p. 193—205), de exemplu, sugerează și totodată ilustrează caracterul social pe care îl au fizionomiile în opera lui Dickens ; mai cu seamă în paginile satirice, natura pare a determina prin fizionomii asemănătoare opțiunea personajelor pentru aceeași profesiune, care, ulterior, acționînd ca o a doua natură, socială, modelează aceste fizionomii în sensul identicității.

am primit scrisoarea dumneavoastră de deunăzi [56] şi să vă întreb ce motive de acţiune aţi putea să aveţi contra mea.

— Ce motive ? ! exclamă Fogg, dar Dodson îl întrerupse.

— Domnule Fogg, zise Dodson, acum vorbesc eu.

— Vă cer iertare, domnule Dodson ! rosti Fogg.

— În ce priveşte motivele de acţiune, domnule, reluă domnul Dodson cu un aer plin de superioritate morală, veţi consulta propria dumneavoastră conştiinţă şi propriile dumneavoastră simţăminte. Noi, domnule, noi sîntem în întregime călăuziţi de afirmaţiunile clientului nostru. Aceste afirmaţiuni, domnule, pot să fie adevărate sau pot să fie false ; ele pot fi de crezut sau nu ; dar dacă sînt adevărate şi dacă sînt de crezut, nu şovăiesc a spune, domnule, că motivele noastre de acţiune, domnule, sînt puternice şi de nezdruncinat. Dumneavoastră — cine ştie ? — s-ar putea să fiţi un om năpăstuit, domnule, sau să fiţi un şiret ; dar dacă eu aş fi chemat ca jurat, domnule, pentru a-mi exprima sub jurămînt, domnule, părerea asupra conduitei dumneavoastră, n-aş şovăi să susţin că nu am decît o singură părere asupra acestei chestiuni.

Aci, domnul Dodson se ridică de pe scaun, cu aerul unei virtuţi jignite şi-l privi pe Fogg, care îşi afundă mai adînc mîinile în buzunare ; adăugă plin de convingere, clătinînd cu înţelepciune din cap :

— Absolut sigur !

— Domnule, rosti domnul Pickwick cu un aer foarte necăjit, care i se citea pe faţă, daţi-mi voie să vă încredinţez că sînt omul cel mai năpăstuit, cel puţin în această afacere.

— Doresc să fie astfel, domnule, replică domnul Dodson. M-aş bucura să fie aşa. Dar dacă sînteţi într-adevăr nevinovat de tot ce vi se pune în seamă, sînteţi mai năpăstuit, îmi închipui, decît oricine de pe faţa pămîntului. Ce zici *dumneata,* domnule Fogg ?

— Spun întocmai ca dumneavoastră, răspunse Fogg cu un zîmbet îndoielnic.

— Citaţia pentru proces a fost trimisă în termen, urmă Dodson. Unde-i condica, domnule ?

— Poftim, spuse Fogg, înmînîndu-i un volum pătrat, cu copertă de pergament.

[56] Este vorba de o scrisoare prin care avocaţii Dodson şi Fogg îi comunicau „domnului Samuel Pickwick", la 28 august 1827, că au fost angajaţi de „doamna Martha Bardell" să intenteze o acţiune împotriva lui în legătură cu „călcarea unei făgăduieli de căsătorie, pentru care reclamanta îşi fixează daunele la o mie cinci sute de lire", scrisoare pe care, atunci cînd a primit-o, domnul Pickwick a considerat-o expresia unui „complot" urzit de Dodson şi Fogg.

— Iată înregistrarea, continuă Dodson. Middlesex, mandat: *Martha Bardell,* văduvă, *contra Samuel Pickwick.* Despăgubiri, 1 500 lire sterline. Dodson și Fogg pentru reclamant, 28 august 1827. Totul este în regulă, domnule, în perfectă regulă.

Dodson tuși uitîndu-se la Fogg, care repetă : „Perfectă".

Pe urmă, amîndoi se uitară la domnul Pickwick.

— După cîte înțeleg, spuse domnul Pickwick, aveți într-adevăr de gînd să deschideți procesul.

— După cîte înțelegeți, domnule ? Dar nici vorbă ! răspunse Dodson cu o umbră de zîmbet, atît cît îi îngăduia demnitatea lui.

— Și că despăgubirile se ridică la o mie cinci sute de lire sterline, zise domnul Pickwick.

— Puteți adăuga asigurarea că dacă clienta noastră ne-ar fi urmat sfaturile, despăgubirile ar fi fost de trei ori mai mari, domnule, replică Dodson.

— Cred totuși, atrase luarea-aminte Fogg, aruncînd o privire lui Dodson, cred că doamna Bardell n-ar accepta o lăscaie mai puțin.

— Fără îndoială, întări Dodson cu seriozitate.

Procesul abia se deschidea, astfel că avocaților nu le convenea să-l încheie printr-un compromis, chiar dacă domnul Pickwick ar fi fost de acord.

— Deoarece nu ne puneți condiții, domnule, continuă Dodson desfăcînd cu mîna dreaptă o bucată de pergament și apăsînd stăruitor, cu stînga, o copie după acesta în mîna domnului Pickwick, vă oferim o copie după actul al cărui original este aici.

— Foarte bine, domnilor, foarte bine ! zise domnul Pickwick ridicîndu-se în picioare cu o scăpărare de mînie în ochi ; veți avea vești de la mine prin avocatul meu.

— Vom fi foarte încîntați, spuse Fogg frecîndu-și mîinile.

— Foarte încîntați, rosti Dodson deschizînd ușa.

— Și înainte de a pleca, domnilor, reluă domnul Pickwick iritat, întorcîndu-se spre ei, dați-mi voie să vă spun că din toate rușinoasele și mîrșavele manevre...

— Un moment, domnule, un moment, interveni Dodson cu multă politețe. Domnule Jackson ! Domnule Wicks !

— Da, domnule, răspunseră cei doi secretari ivindu-se în josul scării.

— Voiam doar să ascultați ce spune acest domn, replică Dodson. Vă rog, continuați, domnule. Vorbeați, îmi pare, de niște manevre rușinoase și mîrșave.

— Da, domnule, exclamă domnul Pickwick întărîtat la culme ; spuneam, domnilor, că dintre toate manevrele rușinoase și mîrșave

pe care le-am pomenit vreodată, aceasta le întrece pe toate. Repet, domnule !

— Auzi, domnule Wicks ? strigă Dodson.

— N-ai să uiți cuvintele astea, domnule Jackson ? adăugă Fogg.

— Domnule, reluă Dodson, poate că ați prefera să ne numiți escroci ?

— Da ! strigă domnul Pickwick. Da, *sînteți* niște escroci !

— Foarte bine, glăsui Dodson. Nădăjduiesc că poți să auzi de acolo, domnule Wicks.

— O, da, domnule ! declară Wicks.

— Dacă nu auziți, ar fi bine să mai urcați o treaptă, două, adăugă domnul Fogg.

— Continuați, domnule, vă rog continuați. Ați fi făcut mai bine să ne numiți pungași, domnule ; sau poate că ați avea plăcerea să tăbărîți pe vreunul din noi, domnule. Vă rog, nu stați pe gînduri, domnule, dacă vă face plăcere ; nu vă vom opune nici cea mai mică împotrivire. Hai, domnule, vă rog !

Deoarece Fogg se așeză cît se poate de îmbietor în dreptul pumnului domnului Pickwick, este foarte probabil că domnul Pickwick ar fi cedat rugăminților stăruitoare ale domnului Fogg, dacă nu l-ar fi împiedicat Sam, care, auzind gîlceava, ieșise din birou, urcase scara și îl apucase de braț.

— Haide, dom'le, veniți încoace, îi spuse domnul Weller. Jocul cu rachetele și mingea mi-ar plăcea dacă dumneavoastră n-ați fi mingea și dacă rachetele n-ar fi oamenii ăștia ai legii. Așa — prea e ațîțător ca să mai simt plăcere. Veniți încoace, dom'le. Dacă vreți să vă ușurați inima bruftuind pe careva, poftiți în curte și bruftuiți-mă pe mine. Altmintrelea, o să vă coste prea scump.

Și, fără alte marafeturi, domnul Weller își trase stăpînul pe scară și prin curte, depunîndu-l apoi în Cornhill, la loc sigur ; se retrase după aceea în spatele lui, gata să-l urmeze oriunde [57].

Iminența procesului îl obligă pe Samuel Pickwick să-și angajeze și el un avocat, ceea ce și face, printr-un intermediar, devenind astfel clientul „maestrului" Snubbin, o celebritate aristocrată a Baroului londonez, pe care, ca într-o fabulă argheziană, „n-aveai voie, ca pe moaște, / Nici de-al zări, necum de-al mai cunoaște". Totuși, Pickwick reușește să obțină o întrevedere, deci să pătrundă în sanctuarul bonzului din „Lincoln's Inn", care, privit mai de aproape, prin ochelarii analitici ai lui Dickens, și după ce a fost trecut prin acidul cernelii lui satirice, se dovedește a fi o caricatură grotescă a solemnității găunoase, insolente și arogante.

[57] Apud : Charles Dickens, *Documentele postume ale Clubului Pickwick*, ed. cit., vol. I, p. 292—300.

— Unde locuiește maestrul Snubbin ![58] [întrebă domnul Pickwick].

— În Lincoln's Inn [59], Old Square, declară Perker.

— Aș dori să-l văd.

— Să-l vedeți pe maestru Snubbin, scumpe domn ? ! exclamă Perker cu cea mai mare uimire. Oh ! Oh ! imposibil ! Să-l vedeți pe maestru Snubbin ! Vai de mine, scumpe domn ! Cînd s-a mai auzit una ca asta ? ! Nu se poate cu nici un chip, decît dacă plătești dinainte onorariul și fixezi o consultație. Altfel nu se poate, scumpe domn ; cu neputință altfel !

Domnul Pickwick hotărîse totuși nu numai că se poate, dar că trebuie să poată ; și, ca atare, la zece minute după ce primise încredințarea că lucrul este imposibil, fu condus de avocatul său în cabinetul ilustrului maestru Snubbin.

O încăpere destul de mare, însă fără covoare. Lîngă foc era un birou, acoperit cu o pînză groasă care de multă vreme pierduse orice pretenție la fosta ei culoare verde și care, grație vîrstei și prafului, devenise treptat cenușie, afară de locurile numeroase unde era pătată cu cerneală. Pe birou vedeai o cantitate enormă de pachețele de hîrtie, legate cu șnur roșu ; iar dinapoia mesei, stătea un secretar destul de în vîrstă, a cărui aparență îngrijită

[58] Ca și Dodson și Fogg (vezi supra, p. 155, nota 51), „maestrul" Snubbin, un „aristocrat" al Baroului, din aceeași „familie" socială cu avocatul Tulkinghorn din romanul *Casa Umbrelor* (vezi, în ediția de față, p. 228, nota 103), se prezintă singur în paginile alese pentru această carte, așa încît o sinteză a prezenței lui în romanul *Documentele postume ale Clubului Pickwick* nu este necesară. Dar, în completarea imaginii pe care o propun rîndurile următoare, merită, poate, să adăugăm că domnul Perker (vezi supra, p. 143, nota 35) — jurist *solicitor*, nu *burrister* (vezi, în ediția de față, p. 139, nota 21) —, răspunzînd unei întrebări a domnului Samuel Pickwick — „E un avocat iscusit ?" —, se arată contrariat de ignoranța clientului său și copleșit de stimă față de subiectul din întrebare : „Iscusit ? Vai, ce întrebare îmi puneți, scumpe domn ! Dar maestrul Snubbin e în fruntea profesiunii sale. Are de trei ori mai multe afaceri decît cei mai buni avocați ; e angajat în toate procesele. Nu trebuie să mai spuneți cuiva, însă noi, credem — noi, cei de aceeași profesiune — că maestrul Snubbin duce tribunalul de nas." Această opinie admirativă a domnului Perker nu este confirmată însă de desfășurarea procesului „Bardell contra Pickwick", probabil pentru că maestrul Snubbin, fiind angajat în toate procesele, nu le poate cunoaște pe toate și deci nu poate pleda conștiincios în toate pricinile de judecată. El nu lasă impresia că este un bun avocat, ci un avocat „iscusit" în a cîștiga bani din exploatarea altor avocați, aflați în subordinea sa, și, bineînțeles, a împricinaților. Cu alte cuvinte, dă dovadă de „dibăcie", după cum Perker vădește o nejustificată stimă față de „dibăcia" maestrului — „defecte" pe care Dickens, în 1842, exagerînd polemic, le va considera specifice mentalității americane (vezi, în ediția de față, p. 669—670).

[59] *„Lincon's Inn"* — vezi, în ediția de față, p. 142, nota 30, și p. 147, nota 37.

și al cărui lanț gros de aur dovedeau limpede existența clientelei întinse și rentabile a maestrului Snubbin.

— Domnule Mallard, maestrul e în cabinetul său ? întrebă Perker pe secretar, oferindu-i tabachera cu toată curtenia imaginabilă.

— Da, este, fu răspunsul ; însă e foarte ocupat. Uitați-vă ! N-a putut încă să se pronunțe asupra acestor cazuri, și totuși taxele sînt plătite.

Spunînd acestea, secretarul zîmbi și trase o priză de tabac, vădind prin gestul său plăcerea pe care o simțea, alcătuită din gustul pentru tabac și slăbiciunea pentru onorarii.

— Așa, răspunse secretarul, oferind la rîndu-i, cu cea mai mare cordialitate, cutia sa ; și partea cea mai bună e că nimeni pe lume, afară de mine, nu poate să citească scrisul maestrului. Așa că, atunci cînd el și-a dat părerea, clientul trebuie să aștepte pînă copiez eu ; hahahaha !

— Ceea ce folosește unei anumite persoane tot așa de bine ca și maestrului Snubbin, și contribuie la a goli punga clientului, spuse Perker. Hahaha !

La această observație, secretarul începu iar să rîdă : nu un rîs zgomotos și deschis, ci un chicotit tăcut, lăuntric, care-i displăcu domnului Pickwick. Cînd un om sîngerează pe dinăuntru, e un lucru foarte periculos pentru el ; însă cînd rîde în sineși, nu prezice nimic bun pentru alții.

— N-ai făcut mica notă a onorariilor pe care ți le datorez ? întrebă Perker.

— Nu, nu încă, răspunse secretarul.

— Fă-o, te rog. Îți voi trimite un mandat. Ești însă prea ocupat cu încasarea banilor ca să te mai gîndești la debitorii dumitale : hahaha !

Gluma păru că-l gîdilă pe secretar la culme și se desfătă chicotind iar în sine.

— Acum, domnule Mallard, scumpe prietene, spuse Perker, recăpătîndu-și deodată gravitatea și trăgîndu-l de reverul hainei pe marele secretar al marelui avocat, într-un colț al camerei, trebuie să-l convingi pe maestru să mă primească cu clientul meu.

— Haide-hai, asta-i bună ! glăsui secretarul ; să-l vedeți pe maestrul Snubbin ? Culmea absurdității !

Cu toată absurditatea propunerii, secretarul se lăsă scos încetișor din raza auzului domnului Pickwick, apoi, după o scurtă conversație dusă în șoaptă, trecu cu pași ușori printr-un coridor întunecos și dispăru în sanctuarul făcliilor Justiției. Se înapoie curînd în vîrful picioarelor și-i informă pe domnul Perker și pe

domnul Pickwick că l-a convins pe maestru să-i accepte îndată, cu călcarea tuturor regulilor și obiceiurilor casei.

Maestru Snubbin părea să aibă ca la patruzeci și cinci de ani, sau, cum se spune în romane, să tot fi avut cincizeci de ani. Era unul dintre acei indivizi palizi, uscați, a căror figură seamănă cu un felinar. Avea niște ochi tulburi, șterși, așa cum întîlnim de obicei la oamenii care s-au consacrat ani în șir unor studii sîrguincioase și monotone ; ochi care îi trădau miopia, chiar dacă n-ai fi zărit lornionul ce se bălăbănea la capătul unei panglici late și negere, trecută pe după gît. Părul îi era rar și firav, ceea ce se putea atribui în parte faptului că nu sacrificase niciodată mult timp îngrijirii lui, însă mai cu seamă din pricină că, timp de douăzeci și cinci de ani, purtase peruca avocățească ce se vedea dinapoia sa. Urmele de pudră de pe gulerul hainei, cravata albă prost spălată și mai prost legată pe după gît arătau că, de cînd părăsise Curtea, nu avusese vreme să facă nici cea mai mică schimbare în toaleta sa ; iar înfățișarea dezgustătoare a restului veșmintelor sale îndreptățea credința că, și dacă ar fi avut timpul necesar, ținuta lui tot nu s-ar fi schimbat în mai bine. Cărți de drept, teancuri de hîrtii, scrisori deschise erau împrăștiate pe masă fără nici o aparentă ordine. Mobilierul încăperii era vechi și dărăpănat ; ușile bibliotecii abia se mai țineau în balamale de putregăite ce erau ; la fiecare pas, colbul se ridica în nouri mici din covor ; obloanele erau îngălbenite de ani și de murdărie, iar starea tuturor lucrurilor din cabinet dovedea, limpede ca ziua, că maestrul Snubbin era prea absorbit de profesiunea sa pentru a se mai gîndi și la comoditatea personală.

Maestrul scria în clipa cînd clienții intrară : salută cu un aer distrat cînd domnul Pickwick îi fu prezentat de avocatul său. Apoi făcu semn vizitatorilor să se așeze, puse cu grijă pana în călimară, își mîngîie piciorul stîng și așteptă să i se vorbească.

— Maestre Snubbin, zise domnul Perker, domnul Pickwick e pîrîtul în afacerea Bardell și Pickwick.

— Sînt angajat pentru afacerea asta ? întrebă maestrul.

— Da, domnule, replică Perker.

Maestrul înclină din cap și așteptă altă comunicare.

— Maestre Snubbin, reluă micul avocat, domnul Pickwick ținea nespus de mult să vă vadă înainte ca dumneavoastră să-i pledați procesul, pentru a vă asigura că nu este nici un temei, nici un pretext în acțiunea intentată contra lui, și pentru a vă declara că nu s-ar prezenta în fața Curții spre a se împotrivi cererilor reclamantei în cazul cînd conștiința sa nu ar fi pe deplin împăcată.

Cred că am exprimat exact gîndirea dumeavoastră, scumpe domn, nu-i așa ? continuă omulețul întorcîndu-se spre domnul Pickwick.

— Perfect ! declară acesta.

Maestrul Snubbin își desfășură lornionul, îl ridică la înălțimea ochilor, și, după ce-l examină pe domnul Pickwick cu multă seriozitate cîteva secunde, se întoarnă spre domnul Perker, căruia îi spuse zîmbind ușor :

— Cazul domnului Pickwick e grav ?

Avocatul dădu din umeri.

— Vă propuneți să chemați martori ?

— Nu.

Zîmbetul de pe chipul maestrului se contura din ce în ce mai mult ; își bălăbănea piciorul cu o violență sporită și, lăsîndu-se pe spate în fotoliu, tuși cu înțeles.

Oricît de ușoare erau aceste indicii ale sentimentelor maestrului cu privire la chestiunea în discuție, ele nu scăpară domnului Pickwick. El își fixă și mai tare pe nas ochelarii prin care observase atent demonstrațiile pe care omul legii își îngăduia să le facă. Îi spuse apoi, cu multă energie, fără să se sinchisească de clipirile din ochi și de încruntările din sprîncene ale domnului Perker :

— Dorința mea de a vă fi prezentat într-un asemenea scop, domnule, pare fără îndoială nespus de neobișnuită unei persoane care vede atîtea afaceri de aceeași natură.

Maestrul încercă să se uite cu gravitate la foc, însă zîmbetul îi flutură din nou pe buze. Domnul Pickwick urmă :

— Domnii de-o profesiune cu dumneavoastră, domnule, văd întotdeauna latura cea mai rea a firii omenești. În fața dumneavoastră se produc toate disputele, toate vrăjmășiile, toate uneltirile. Știți din experiență pînă la ce punct se lasă juriații (și nu vreau să vă jignesc, nici pe dumneavoastră, nici pe ei) păcăliți de unele efecte, și, firește, atribuiți altora dorința de a întrebuința, din interes personal sau din înșelătorie, mijloacele a căror valoare o cunoașteți așa de bine, deoarece le întrebuințați mereu cu intenția onorabilă și lăudabilă de a face totul în favoarea clienților dumneavoastră. Cred că acestei împrejurări i se datorește și opinia crudă, dar foarte generală, că dumneavoastră sînteți îndeobște bănuitori, plini de neîncredere și peste măsură de precauți. Știu, deci, prea bine, domnule, cît de dezavantajos este pentru mine să vă fac o asemenea declarație în împrejurarea în care mă găsesc. Totuși, precum v-a spus prietenul meu, domnul Perker, am venit pentru a vă declara categoric că sînt nevinovat de fapta ce mi se pune în seamă și, deși cunosc perfect valoarea neprețuită a sprijinului dumneavoastră, vă cer îngăduința de-a adăuga că aș renunța să mă

servesc de talentul dumneavoastră, dacă nu aţi fi absolut convins de sinceritatea mea.

Cu mult timp înainte de sfîrşitul acestei cuvîntări, care, trebuie să spunem, era cam stearpă pentru domnul Pickwick, maestrul recăzuse în starea-i de absenţă. Totuşi, după cîteva minute de tăcere, şi după ce-şi reluă pana, el păru că-şi reaminteşte de prezenţa clientului şi, înălţindu-şi ochii de pe hîrtie, întrebă cu tonul cam răstit :

— Cine e cu mine în procesul acesta ?

— Domnul Phunky, maestre, declară Perker.

— Phunky ? Phunky ? rosti maestrul. N-am auzit niciodată de numele acesta. Desigur e foarte tînăr.

— Da, unul foarte tînăr, răspunse Perker. A fost numit abia deunăzi. Ia să vedem... A da, este de numai opt ani în Barou.

— O, nu credeam ! reluă maestrul cu acentul de milă pe care în folosesc oamenii de rînd cînd vorbesc de un copilaş fără sprijin. Domnule Mallard, trimite la domnul... domnul...

— Phunky, Holborn Court, Gray's Inn,[60] interveni domnul Perker. (Apropo, Holborn Court e acum South Square).[61]

— Domnul Phunky ! Să i se comunice că m-aş bucura dacă ar veni un moment aci.

Domnul Mallard plecă să execute însărcinarea, iar maestrul Snubbin recăzu pe gînduri pînă cînd domnul Phunky fu introdus.

Domnul Phunky era un om matur, deşi un avocat începător. Era nervos şi se împleticea vizibil cînd vorbea. Totuşi, cusurul

[60] *„Gray's Inn"* — vezi, în ediţia de faţă, p. 142, nota 30. Din acest colegiu de avocaţi londonezi — adăpostit într-un complex de clădiri vetuste, „jerpelite, neigienice, prost întreţinute, „dînd dovezi de iminentă ruinare" : scări murdare şi trepte putrede, birouri slinoase etc. — fac parte şi domnii Perker, avocat al lui *mister* Samuel Pickwick (în romanul *Documentele postume ale Clubului Pickwick)* şi Thomas Traddles, prietenul lui David Copperfield şi al familiei domnului Micawber din romanul *Viaţa lui David Copperfield*. Vezi, în ediţia de faţă, p. 168, nota 62, şi p. 453, nota 40.

[61] Această paranteză toponimică, exterioară acţiunilor încrucişate ale romanului *Documentele postume ale Clubului Pickwick*, nu trădează o neîndemînare caracteristică lipsei de experienţă a tînărului Charles Dickens, ci este o trăsătură caracteristică a stilului său, scriitorul intercalînd adeseori în desfăşurarea firelor epice nu numai asemenea precizări documentare, ci şi comentarii personale, de tip ziaristic, nedisimulate prin dialoguri sau reflecţii ale personajelor (vezi cîteva exemple şi în această antologie, p. 175, 305, 363, 490, 568—570 passim). Departe de a „jigni estetica", asemenea „interpolări", în care pot fi recunoscute influenţe ale începuturilor romanului, împreună textului un farmec deosebit, ce provine din sentimentul acut al prezenţei scriitorului, implicat cu luciditate în povestirile şi printre personajele sale, al dialogului său direct cu cititorul, dialog ce înviorează ceremonialul epic, „obiectiv", cu nuanţe subiective, uneori umoristice, de o pregnantă prospeţime. Bineînţeles că în esenţă este vorba tot de un artificiu, a cărui repetare fără măsură sau întrebuinţare nepotrivită ar degrada scriitura.

acesta nu părea firesc, ci era pare-se rezultatul timidității ivite din faptul că-și dădea seama de obstacolele pe care i le opunea lipsa de avere sau de protecție, ori pentru că-i lipsea cutezanța. Îl intimida maestrul și se arăta de o profundă politețe față de Perker. [62]

— N-am avut încă plăcerea să vă văd, domnule Phunky, zise maestrul Snubbin cu o trufașă condescență.

Domnul Phunky se înclină. De opt ani și mai bine el avusese plăcerea să-l vadă pe maestrul Snubbin și de asemenea să-l invidieze cu toată invidia unui om sărac.

— Sînteți cu mine în proces, după cîte aflu ? continuă maestrul.

Dacă domnul Phunky ar fi fost bogat, ar fi trimis îndată după secretarul său pentru a vedea despre ce era vorba ; dacă ar fi fost înțelept, și-ar fi dus indexul la frunte și ar fi căutat să-și amintească dacă, în puzderia angajamentelor sale, se găsea vreunul privitor la această afacere ; dar, cum nu era nici bogat, nici înțelept (cel puțin într-un anume sens), se îmbujoră și se înclină.

— Ați citit dosarele, domnule Phunky ? întrebă maestrul.

Și aci domnul Phunky ar fi trebuit să declare că nu-și aduce deloc aminte despre cazul respectiv ; deoarece, însă, examinase toate hîrtiile care-i fuseseră înmînate și deoarece, zi și noapte, nu se gîndise, de două luni, decît că fusese angajat ca asistent al maestrului Snubbin, se îmbujoră și mai mult și făcu o nouă plecăciune.

— Uite-l pe domnul Pickwick, reluă maestrul, mișcînd pana spre locul unde acest gentleman stătea în picioare.

Domnul Phunky salută pe domnul Pickwick cu tot respectul care-l inspiră cel dintîi client, și apoi se înclină spre șeful său.

— Ați putea să-l luați pe domnul Pickwick, spuse maestrul Snubbin, și... și... să ascultați tot ce domnul Pickwick va vrea să vă comunice. După aceea vom avea, firește, o consultație.

[62] Avocatul Phunky, din „Holborn Court, Gray's Inn", prin felul în care este prezentat în aceste cîteva rînduri, face parte din aceeași categorie de avocați dickensieni neînlesniți prin tertipuri, relații și reclamă, categorie căreia îi aparține și Thomas Traddles (din romanul *Viața lui David Copperfield*). Și Traddles locuiește în „Holborn Court, Gray's Inn", și el este lipsit de avere moștenită și de relații proteguitoare, și el trăiește printre marii latifundiari ai Baroului, de tipul lui Snubbin, avînd tocmai de aceea „slabe șanse să-și facă o situație înainte de zece-douăzeci de ani". Scriitorul i-a insuflat însă lui Thomas Traddles cîteva calități ce par a-i lipsi domnului Phunky : cutezanță lucidă, o extraordinară putere de muncă, o excepțională generozitate și, mai ales un inepuizabil optimism, calități care îl vor ajuta să răzbată în cariera de avocat. Vezi, în ediția de față, p. 167, nota 60, și p. 453, nota 40.

Dînd astfel de înțeles că a fost deranjat îndeajuns, maestrul Snubbin, care devenise tot mai distrat, își puse o clipă lornionul la ochi, salută ușor și se afundă mai temeinic în dosarul pe care-l avea în față : un proces interminabil, prilejuit de fapta unui individ decedat cam de un veac, și care cotropise o poteră ce ducea dintr-un loc de unde nimeni nu se înapoiase vreodată într-alt loc unde nimeni nu fusese cîndva. [63]

Ultimul act al acestei comedii satirice cu temă judiciară se desfășoară, bineînțeles, în sala tribunalului. Minuțioasa pregătire a decorului, mișcarea actorilor principali și a figuranților pe scenă, gesturile și mimica lor, partiturile colorate și individualizante, dintre care se distinge retorica emfatică și ridicul literaturizată a eroului acestui act, avocatul cu nume propriu burlesc, Buzfuz, audierea martorilor nuanțată de încurcăturile pe care le provoacă timiditatea, crispantă, și le agravează interogatoriile avocaților, brutale, sau, deopotrivă, răspunsurile istețe, de „netulburată bună dispoziție", date de Sam Weller, personaj ce descumpănește și minimalizează prin dezinvoltura, naturalețea și veselia lui contrastante ceremonialul procesului, plin de găunoasă gravitate — demonstrează atît vigoarea de excepție a talentului satiric dickensian, cît și extraordinara capacitate a scriitorului de a vedea și exprima scenic subiectul inventat.

— Tare aș vrea să știu ce-o fi mîncat azi dimineață primul jurat, spuse domnul Snodgrass pentru a întreține discuția în frămîntata dimineață a zilei de 14 februarie. [63]

— A, nădăjduiesc că s-a ospătat bine, rosti domnul Perker.

— Pentru ce ? întrebă domnul Pickwick.

— Lucrul e deosebit de important, extrem de important, scumpe domn, replică domnul Perker ; un jurat mulțumit, care s-a ospătat bine, este foarte prețios pentru noi. Jurații nemulțumiți sau flămînzi, scumpe domn, țin întotdeauna cu reclamantul.

— Vai de mine, dar cum așa ? ! se miră domnul Pickwick, complet buimac.

— Drept să spun, nu știu, răspunse cu răceală omulețul ; ca să economisească timp, îmi închipui. Cînd comisia s-a retras și dacă ora mesei e apropiată, primul jurat scoate ceasul și zice : „Vai, domnilor, e cinci fără zece ; eu iau masa la ora cinci". — „Și noi", spun toți ceilalți, afară de vreo doi, care ar fi trebuit să mănînce la trei și care, ca atare, sînt și mai zoriți să plece. Primul jurat zîmbește și-și pune ceasul la loc. „Ei, domnilor, ce zicem ? Reclamantul sau pîrîtul, domnilor ? Eu sînt dispus să cred, întrucît mă

[63] Apud : Charles Dickens, *Documentele postume ale Clubului Pickwick*, ed. cit., vol. II, p. 39—45.

[64] Data de 14 februarie 1828 este termenul stabilit pentru judecarea procesului „Bardell contra Pickwick" (vezi și supra, p. 148—162 și notele adiacente).

privește... Sînt dispus să cred — dar nu vreau să vă lăsați influențați de mine —, eu cred că reclamantul are dreptate." Atunci doi-trei juraţi vor spune, firește, că și ei cred la fel; după care, fără bătaie de cap, se declară în unanimitate de acord. Nouă și zece! continuă omulețul, uitîndu-se la ceas. E vremea să pornim, scumpe domn. Curtea-i de obicei plină, cînd este vorba de încălcarea făgăduielilor de căsătorie. Ar fi mai bine să poruncești să se aducă o trăsură, scumpe domn, altminteri ajungem prea tîrziu.

Domnul Pickwick trase imediat de clopoțel; după ce fu adusă o trăsură, tuspatru se urcară în ea dimpreună cu domnul Perker, îndreptîndu-se spre Guildhall [65]. Sam Weller, domnul Lowten [66] și geanta albastră urmau într-o cabrioletă.

— Lowten, spuse Perker cînd ajunseră în sala pașilor pierduți, bagă-i pe prietenii domnului Pickwick în tribuna stagiarilor; e mai bine ca domnul Pickwick să stea lîngă mine. Pe aci, scumpe domn, pe aci.

Grăind astfel, omulețul îl luă pe domnul Pickwick de mînecă și-l conduse spre o bancă mai scundă, aflată sub biroul judecătorului, construită anume pentru ca avocații să poată șopti la urechea pledantului instrucțiunile pe care mersul procesului le face necesare. Publicul, în mare număr, nu-i poate vedea pe ocupanții acestei bănci deoarece ei stau mai jos decît pledanții și decît auditorii, ale căror scaune sînt mai ridicate. Firește, stau cu spatele spre public și pledanți, și cu fața spre judecător.

— Îmi închipui că asta e tribuna martorilor, spuse domnul Pickwick arătînd la stînga un fel de estradă înconjurată de o balustradă de metal.

— Da, scumpe domn, tribuna martorilor, răspunse Perker scoțînd un teanc de hîrtii din geanta albastră, pe care Lowten o depusese atunci la picioarele lui.

[65] *Guildhall* — vechi edificiu londonez, construit între 1411 și 1435, renovat după Marele Foc din 1666 și după cel de-al doilea război mondial; inițial, sediu al „ghildei" (corporației) negustorilor londonezi, constituită în scopul apărării comune împotriva feudalilor, pentru înlăturarea concurenței și monopolizarea comerțului; ulterior, local al primăriei cartierului City și, o vreme, sediu al unor instanțe judiciare londoneze. Adăpostește un nepreţuit tezaur de artă veche, medievală, modernă și contemporană privind istoria Londrei, precum și o mare bibliotecă.

[66] *Domnul Lowten* — personaj din romanul *Documentele postume ale Clubului Pickwick*, despre care va mai veni vorba în textele selectate pentru această carte, este secretarul avocatului Perker din „Gray's Inn" (vezi, în ediția de față, p. 142, nota 30 și p. 167, nota 60), „un tînăr buhăit", „puhav", care umple cu volumul său jilțul în care șade", amator de petreceri nocturne la cîrciuma „Butucul și coțofana", cu băutură, prieteni și poveşti, dar altminteri băiat bun și de nădejde.

— Și acolo, întrebă domnul Pickwick arătînd la dreapta două bănci împrejmuite de-o bară, stau jurații, nu-i așa ?

— Exact, scumpe domn, lămuri domnul Perker ciocănind în capacul tabacherei cu tutun de prizat.

Domnul Picwick se ridică în picioare, plin de neastîmpăr, și-și aruncă privirile asupra sălii.

La galerie se și aflau grupuri-grupuri de spectatori, iar pe banca avocaților pledanți, înșiruiți, un număr mare de domni cu perucă, a căror reuniune înfățișa acea agreabilă și bogată varietate de nasuri și de favoriți pentru care Baroul englez este pe drept cuvînt celebru.

Domnii care posedau un dosar îl țineau în modul cel mai vizibil și-și frecau din cînd în cînd cu el nasul spre a atrage și mai mult luarea-aminte a spectatorilor. Alții, care nu aveau nici un dosar de arătat, țineau la subsuori tomuri groase, cu etichete roșii la cotor și cu scoarțe de culoarea plăcintei necoapte, binecunoscute sub numele de *lawcalf*. Alții, care n-aveau nici dosare, nici cărți, își vîrau mîinile în buzunar și luau un aer cît mai înțelept cu putință ; pe cînd alții umblau foarte zoriți de colo-colo, cu o mutră gravă, satisfăcuți că stîrnesc astfel admirația și mirarea străinilor neinițiați. Spre marea uimire a domnului Pickwick, ei erau despărțiți în mici grupuri și discutau cu liniștea cea mai desăvîrșită despre noutățile zilei, de parcă n-ar fi fost cîtuși de puțin pe tapet un proces care urma să fie dezbătut.

Salutul domnului Phunky, cînd intră să-și ia locul dinapoia băncii rezervate judecătorului, atrase atenția domnului Pickwick ; abia îi răspunse la salut, și se arătă domnul avocat Snubbin, urmat de domnul Mallard care, după ce depuse pe masă o geantă stacojie, așa de voluminoasă încît avocatul aproape nu se mai vedea de dinapoia ei, strînse mîna domnului Perker și se retrase. Intrară alți doi-trei avocați, iar printre ei un om rotofei, roșu la față, care făcu un semn prietenos din cap domnului Snubbin și-i spuse că dimneața este frumoasă.

— Cine e omul acela roșu la față care l-a salutat pe avocatul nostru și i-a spus că e o dimineață frumoasă ? întrebă încet domnul Pickwick.

— E domnul Buzfuz, răspunse domnul Perker, avocatul adversarei noastre. Domnul așezat la spatele lui e domnul Skimpin, stagiarul său.

Cuprins de groază, aflînd de mîrșăvia pe care omul acesta o făcuse cu sînge rece, domnul Picwick se pregătea să întrebe cum de cutează domnul Buzfuz, avocatul părții adverse, să-și permită a spune domnului Snubbin, care e avocatul său, că e o dimneață

frumoasă — cînd îl întrerupse ridicarea în picioare a avocaților la strigătul puternic de „Liniște !“, pe care îl scoseseră ușierii Curții. Uitîndu-se în jur, băgă de seamă că intrase judecătorul.

Domnul judecător Stareleigh (care judeca în lipsa primului președinte, reținut de o indispoziție) era un bărbat bondoc și așa de gras că părea numai fălci și jiletcă. El se dădu de-a dura în sală pe două picioruțe crăcănate și, după ce salută cu gravitate Baroul, care, cu gravitate, se înclină, își puse picioruțele sub masă și tichia cu trei colțuri pe masă. După ce domnul judecător Stareleigh făcu toate acestea, nu se mai vedeau din el decît doi ochișori foarte ciudați, o față lată, tradafirie, și cam jumătate dintr-o perucă mare, foarte comică.

De îndată ce judecătorul își ocupă locul, ușierul care stătea în picioare, în sală, strigă „Liniște !“ pe un ton de comandă, pe urmă alt ușier, la galerie, strigă „Liniște !“ cu o voce mînioasă, și alți trei-patru ușieri răcniră dojenitor, cu indignare, „Liniște !“. Apoi, un domn în negru, așezat sub judecător, începu să strige numele juraților. După multe zbierete se descoperi că erau prezenți doar zece jurați speciali. Domnul Buzfuz cerînd ca juriul special să fie completat prin înlocuitori, domnul în negru înhăță îndată doi jurați obișnuiți, un zarzavagiu și un spițer, care-i veniră la îndemînă.

— Domnilor, spuse omul în negru, răspundeți la numele dumneavoastră pentru a depune jurămîntul. Richard Upwich !

— Aici, răspunse zarzavagiul.

— Thomas Groffin !

— Aici, spuse spițerul.

— Puneți mîna pe Evanghelie, domnilor. Veți judeca cu credință și sinceritate...

— Rog Curtea să mă ierte, întrerupse spițerul, care era înalt, uscățiv și galben, însă nădăjduiesc că mi se va îngădui să nu iau parte la ședință.

— Ce motive ai, domnule ? întrebă domnul judecător Stareleigh.

— N-am vînzător în spițerie, *milord,* răspunse spițerul.

— N-am ce-ți face, domnule. Ar fi trebuit să-ți angajezi.

— Nu-mi pot permite, *milord,* reluă spițerul.

— Ei bine, domnule, ar trebui să poți ! ripostă judecătorul, înroșindu-se, căci domnul judecător Stareleigh era iritabil din fire și nu suporta să fie contrazis.

— Știu că ar trebui să pot, dacă mi-ar merge după cum merit, dar nu-mi merge, *milord,* răspunse spițerul.

— Pune-l să jure ! spuse judecătorul poruncitor.

Slujbaşul nu trecuse de „ve-ţi judeca cu credinţă şi sinceritate", cînd spiţerul îl întrerupse iarăşi.

— Trebuie să depun jurămîntul, *milord?* întrebă el.

— Desigur, domnule, replică îndărătnicul slujitor al Justiţiei.

— Prea bine, *milord,* glăsui spiţerul resemnat. Dar să ştiţi că pînă se termină procesul s-ar putea să se întîmple o nenorocire. Puneţi-mă să jur, dacă poftiţi.

Şi spiţerul depuse jurămîntul, mai înainte ca judecătorul să fi putut rosti o vorbă.

— *Milord,* reluă spiţerul, aşezîndu-se cît se poate de liniştit, voiam numai să vă anunţ că n-am lăsat în dugheană decît un băiat care-mi face comisioanele. Băiat foarte cumsecade, *milord,* însă care se pricepe foarte puţin la doctorii; şi ştiu că în capul lui „sarea de Epson" înseamnă „acid sulfuric" şi „siropul de siminichie" — „laudanum". Asta e tot, *milord.*

După cuvintele acestea, spiţerul se aşează comod pe bancă şi luă o mutră zîmbitoare: părea pregătit pentru toate veştile rele.

Domnul Pickwick îl cerceta cu simţămîntul celei mai profunde înfricoşări, cînd o zarvă uşoară se produse în sală; nu trecu mult şi doamna Bardell, gata-gata să leşine, sprijinită de doamna Cluppins, [67], îşi făcu apariţia şi fu aşezată la capătul celălalt al băncii ocupate de domnul Pickwick. O umbrelă enormă fu adusă atunci de domnul Dodson, şi o pereche de galenţi de către domnul Fogg; amîndoi îşi pregătiseră cu această ocazie figurile cele mai simpatice şi înduioşate. Apoi se ivi şi doamna Sanders [68], conducînd pe domnişorul Bardell. La vederea copilului, doamna Bardell tresări; deodată, venindu-şi în fire, începu să-l sărute cu înflăcărare; pe urmă, recăzînd în starea de inconştienţă din pricina nervilor zdruncinaţi, buna doamnă ceru să i se spună unde se află. Răspunzînd întrebării, doamna Cluppins şi doamna Sanders îşi întoarseră capul şi începură să plîngă, pe cînd domnii Dodson şi Fogg o implorară pe declamantă să se liniştească. Domnul Buzfuz îşi frecă ochii din răsputeri cu o batistă mare albă, aruncînd spre juraţi o privire rugătoare. Judecă-

[67] *Doamna Cluppins* — pesonaj din romanul *Documentele postume ale Clubului Pickwick,* prietenă a doamnei Bardell (vezi supra, p. 149, nota 43), „o femeiuşcă sprintenă şi iute în mişcări", insinuantă, linguşitoare, guralivă, indiscretă şi avidă de cancanuri de cartier, căreia nu-i stă „în caracter" să tragă cu urechea, dar care aude şi ştie multe pentru că (spune ea) oamenii vorbesc foarte tare — „să-ţi spargă timpanul şi mai multe nu".

[68] *Doamna Sanders* — personaj din acelaşi roman, *Documentele postume ale Clubului Pickwick,* „o matahală de femeie grasă", mîncăcioasă şi slabă de minte, prietenă a doamnei Bardell (vezi supra, p. 149, nota 43) şi a doamnei Cluppins, dar vioara a treia în trio-ul Bardell—Cluppins—Sanders.

torul părea și el mișcat, iar cîțiva spectatori tușiră pentru a-și ascunde emoția.

— Într-adevăr, foarte bună idee, șopti Perker domnului Pickwick. Strașnici băieți, Dodson și Fogg ăștia ! Iată o scenă de mare efect, scumpe domn, de mare efect.

În timp ce vorbea Perker, doamna Bardell își reveni treptat în fire, iar doamna Cluppins, după ce examinase cu grijă nasturii și cheotorile respective ale domnișorului Bardell, îi spuse să stea în picioare, în fața mamei sale ; poziție bună, care va stîrni negreșit mila juraților și a judecătorului. Lucrul nu se putea însă îndeplini fără o împotrivire grozavă și lacrimi multe din partea tînărului domn, care avea presimțiri sigure că așezarea lui în ochii judecătorului nu era altceva decît începutul unor formalități urmate de osîndirea sa numaidecît la moarte sau, cel puțin, la transportarea pe viață peste mări.

— Bardell și Pickwick, rosti domnul în negru, anunțînd procesul care se afla primul pe listă.

— *Milord,* spuse domnul avocat Buzfuz, eu sînt cu reclamanta.

— Cine mai este cu dumneata, colega Buzfuz ? întrebă judecătorul.

Domnul Skimpin făcu o plecăciune ca să arate că el era.

— Eu îl reprezint pe pîrît, *milord*, declară domnul avocat Snubbin.

— Aveți pe cineva cu dumneavoastră, domnule Snubbin ? întrebă judecătorul.

— Pe domnul Phunky, *milord,* răspunse avocatul Snubbin.

— Avocatul Buzfuz și domnul Skimpin pentru reclamantă, spuse judecătorul scriind numele într-un carnețel și articulînd ce scria. Pentru pîrît, avocatul Snubbin și domnul Monkey.

— Cer iertare înălțimii-voastre, Phunky.

— A, prea bine ! spuse judecătorul. Nu mai avusesem plăcerea să aud numele domnului !

Domnul Phunky se înclină atunci și zîmbi, iar judecătorul se înclină de asemenea și zîmbi ; iar domnul Phunky, îmbujorîndu-se pînă în albul ochilor, se străduí să aibă aerul de a nu ști că toată lumea se uită la dînsul, lucru care nu a reușit pînă în prezent nimănui și care, după toate probabilitățile, nici nu va reuși cuiva vreodată.

— Să începem, zise judecătorul.

Ușierii strigară din nou „Liniște !“, iar domnul Skimpin deschise dezbaterile asupra cauzei respective, și cauza părea să conțină foarte puține amănunte interesante, căci avocatul păstrase pentru sine amănuntele pe care le știa ; iar cînd, peste trei minute,

domnul Skimpin se așează la loc, jurații erau tot așa de luminați ca mai înainte.

Se ridică atunci, cu toată semeția și demnitatea cerute de atmosfera solemnă în care se desfășurau dezbaterile, avocatul Buzfuz; vorbi în șoaptă cu Dodson, se sfătui pe scurt cu Fogg, își aranjă roba pe umeri, își potrivi peruca și se adresă juraților.

Avocatul Buzfuz începu prin a spune că niciodată de-a lungul experienței sale profesionale, niciodată de cînd se consacrase studiului și aplicării legilor, nu s-a apropiat de o cauză cu sentimente de emoție așa de profunde, cu conștiința unei așa de apăsătoare răspunderi impusă sieși; răspundere, putea spune, pe care n-ar fi fost în stare să și-o asume niciodată dacă nu l-ar fi îndemnat și susținut convingerea, îndestul de tare pentru a echivala cu o fermă certitudine, convingerea că această cauză adevărată și dreaptă, sau cu alte cuvinte, cauza clientei sale, a clientei sale insultate și persecutate, trebuia să triumfe în fața celor doisprezece domni inteligenți și nobili pe care îi vede dinainte-i pe banca juraților.

Avocații încep întotdeauna astfel, deoarece caută să-i facă pe jurați să fie în termenii cei mai buni cu ei înșiși, făcîndu-i să creadă că sînt personaje deosebit de agere la minte. Un efect se produse imediat, mai mulți jurați începînd să ia cu sîrguință note.

— Domnilor, ați aflat de la savantul meu prieten, urmă avocatul Buzfuz, deși știa bine că, ascultîndu-l pe savantul lui prieten pomenit mai sus, domnii jurați nu aflaseră absolut nimic de la el; ați aflat de la savantul meu prieten, domnilor, că vi se prezintă o acțiune împotriva nerespectării făgăduielii de luare în căsătorie, în care daunele sînt de o mie cinci sute de lire sterline. Însă n-ați aflat de la savantul meu prieten, dat fiind că aceasta nu intra în atribuțiile savantului meu prieten să vă spună, care sînt faptele și circumstanțele, ce vor fi relatate amănunțit de mine; ele vor fi confirmate și de ireproșabilele doamne pe care le voi așeza în fața dumneavoastră, în bancă.

Accentuînd cu o emfază teribilă asupra cuvîntului „bancă", domnul avocat Buzfuz trînti cu putere un pumn în masă și se uită la Dodson și Fogg. Aceștia dădură din cap în semn de admirație față de avocat, cu indignare și sfidare față de pîrît.

— Reclamanta, domnilor, continuă domnul Buzfuz, cu glas blînd, melancolic, reclamanta este o văduvă. Da, domnilor, o văduvă. Răposatul domn Bardell, după ce s-a bucurat mulți ani de stima și încrederea suveranului său, ca unul dintre păzitorii veniturilor regale, s-a strecurat aproape pe nesimțite din lumea aceasta, spre a căuta aiurea tihna și pacea pe care vama nu le poate acorda niciodată.

Descriind în termeni mișcători decesul domnului Bardell, care fusese lovit în cap cu un țap de bere, în beciul unei cîrciumi, glasul avocatului tremură, dar continuă cu emoție :

— Puțin timp înainte de a muri, el pecetluise asemănarea sa pe fruntea unui băiețaș. Cu acest băiețaș, singurul gaj al iubirii defunctului vameș, doamna Bardell se retrase din lume și își căută consolarea în liniștea străzii Goswell ; aci, ea puse la fereastra salonului un anunț, scris de mînă, cu acest conținut :

CAMERE MOBILATE
PENTRU DOMN SINGUR
A SE ADRESA AICI

Spunînd acestea, avocatul Buzfuz făcu o pauză, în timp ce cîțiva domni din rîndul juraților luau note după document.

— Piesa aceasta nu are nici-o dată ? întrebă un jurat.

— Nu, domnule, nu are nici-o dată, răspunse avocatul Buzfuz ; sînt însă informat că anunțul a fost pus în fereastra de la salonul reclamantei exact acum trei ani. Atrag stăruitor atenția comisiei asupra termenilor documentului : *Camere mobilate pentru domn singur*. Domnilor, opinia ce doamna Bardell și-o formase despre sexul opus era derivată dintr-o lungă contemplare a calităților neprețuite ale soțului pe care îl pierduse. Nu avea temeri ; nu avea neîncredere ; nu avea bănuieli ; era numai siguranță și încredere. „Domnul Bardell, spunea văduva, domnul Bardell era un om de onoare... era un om de cuvînt... Domnul Bardell n-a fost un șarlatan. Domnul Bardell fusese cîndva celibatar ; unui celibatar am să-i cer protecție, sprijin mîngîiere ; în celibatari voi vedea veșnic ceva care-mi va reaminti ce era domnul Bardell cînd a cucerit tînăra și neprihănita mea afecțiune ; unui celibatar, așadar, voi închiria locuința mea.“ Îndemnată de acest frumos și mișcător imbold (unul dintre cele mai frumoase imbolduri ale firii noastre imperfecte, domnilor), văduva singură și dezolată își uscă lacrimile, își mobilă primul etaj, își strînse nevinovatul băiețaș la sînul ei matern, și puse la fereastra salonului biletul de închiriat. Și credeți că biletul a rămas multă vreme acolo ? Nu ! Șarpele stătea la pîndă, fitilul era aprins, mîna era pregătită, săpătorul și minerul erau la lucru. Nici nu fusese pus de trei zile biletul la fereastra salonului... nici trei zile, domnilor !... cînd o ființă care mergea pe două picioare și semăna după aparență a om, iar nu a monstru, bătu la ușa doamnei Bardell ; se informă ; închirie locuința, și chiar de a doua zi intră în posesia camerelor. Ființa aceasta era Pickwick, Pickwick pîritul !

Avocatul Buzfuz vorbise cu atîta înflăcărare, încît fața-i devenise stacojie ; se opri să-și tragă răsuflarea. Tăcerea îl trezi pe

domnul judecător Stareleigh, care, numaidecît, scrise ceva cu o pană ce nu avea cerneală și luă un aer extraordinar de cugetător, pentru a-i face pe juraţi să creadă că gîndea totdeauna mai profund cînd ţinea ochii închişi.

Avocatul Buzfuz continuă.

— Despre acest domn Pickwick aş vrea să vă spun două-trei cuvinte ; dar subiectul prezintă puţină atracţie, şi eu, domnilor, nu sînt omul, iar dumneavoastră, domnilor, nu sînteţi oamenii care să vă extaziaţi în faţa unei cruzimi revoltătoare şi a unei mîrşăvii premeditate.

Domnul Pickwick, care de cîtva timp se zvîrcolea în tăcere, tresări violent, ca şi cum o vagă idee de a-l ataca pe avocatul Buzfuz, chiar sub ochii augustei Justiţii şi ai Legii, îi venise în minte. Un gest povăţuitor al domnului Perker îl reţinu, astfel că ascultă restul cuvîntării savantului domn cu un aer de indignare ce contrasta puternic cu figurile pline de admiraţie ale doamnelor Cluppins şi Sanders.

— Spun mîrşăvie premeditată, domnilor, continuă avocatul Buzfuz, privindu-l pe domnul Pickwick şi adresîndu-i-se direct ; iar cînd spun mîrşăvie premeditată, permiteţi-mi să-l avertizez pe pîrîtul Pickwick, dacă se află în sală, după cum sînt informat că este, că ar fi procedat mai decent, mai cuviincios, mai cu multă judecată şi cu bun gust, dacă se abţinea să se înfăţişeze. Daţi-mi voie să-l avertizez, domnilor, că dacă şi-ar permite vre-un gest de dezaprobare în această incintă, nu-i va fi de nici-un folos, căci dumneavoastră veţi ştii să-l apreciaţi, veţi ştii cîte parale face ! Şi da-ţi-mi voie să-i mai spun, domnilor, cum vă va spune şi *milord,* că un avocat care îşi îndeplineşte datoria faţă de clienţii săi nu trebuie să fie nici intimidat, nici ameninţat, nici redus la tăcere, şi că orice tentativă pentru a săvîrşi unul sau altul, primul sau ultimul dintre aceste acte, se va întoarce în capul uneltitorului, fie el reclamant sau pîrît, numească-se Pickwick sau Noakes sau Stoakes, sau Stiles, sau Browen, sau Thompson.

Mica digresiune de la subiectul principal aduse neapărat rezultatul dorit, acela de a îndrepta toţi ochii asupra domnului Pickwick. Avocatul Buzfuz, revenindu-şi parţial din starea de exaltare morală de care se lăsase biciuit, urmă :

— Vă voi dovedi, domnilor, că timp de doi ani Pickwick a continuat să rămînă statornic şi fără întrerupere, fără contenire, în casa doamnei Bardell, vă voi dovedi că, în toată vremea asta, doamna Bardell l-a servit, a căutat să-i facă şederea cît mai plăcută, i-a gătit bucatele, i-a adunat rufele ca să le dea afară, la spălătorească, le-a cîrpit, le-a călcat şi le-a primenit, cînd au fost

aduse acasă ; s-a bucurat, în sfîrșit, de toată încrederea chiriașului ei. Vă voi dovedi că, în multe ocazii, el a dat băiețașului ei cîte o jumătate de *penny,* ba uneori bănuți de șase *penny ;* vă voi dovedi de asemenea, printr-un martor a cărui depoziție îi va fi imposibil savantului meu prieten să o tăgăduiască sau s-o infirme că, o dată, l-a mîngîiat pe mititel pe cap și, după ce i-a pus întrebarea dacă în ultimul timp a mai cîștigat *alley tors* sau *commoneys* (din care înțeleg că era vorba de un anume fel de bile, mult prețuite de tineretul orașului nostru), s-a servit de această remarcabilă expresie : *Ți-ar părea bine să ai iarăși un tată ?* Vă voi mai dovedi, domnilor, că acum vreun an, Pickwick a început deodată să lipsească de acasă intervale îndelungi de timp, ca și cum ar fi avut intenția să se despartă treptat de clienta mea ; însă vă voi mai arăta că, în epoca aceea, hotărîrea lui nu era destul de tare sau că bunele lui sentimente dominară, dacă el e în stare să aibă sentimente bune ; sau că farmecul și perfecțiunea clientei mele învinseseră intențiile lui neomenești, căci vă voi dovedi că, înapoindu-se de la țară, i-a făcut în chip categoric propuneri de căsătorie, după ce avu grijă să nu fie nici-un martor al contractului lor solemn ; sînt în măsură să dovedesc, după depoziția făcută de trei prieteni ai lui... martori împotriva voinței lor, domnilor..., da, martori, împotriva voinței lor..., că în aceeași dimineață el a fost descoperit de dînșii ținînd-o pe reclamantă în brațe și calmîndu-i tulburarea cu vorbe dulci și cu mîngîieri.

O impresie vădită produse asupra ascultătorilor partea aceasta a cuvîntării savantului avocat. Scoțînd din geantă două petice mici de hîrtie, continuă :

— Și acum, domnilor, încă un singur cuvînt. Între părți au fost schimbate două scrisori, pe care pîrîtul le recunoaște ca fiind scrise de mîna sa, și care grăiesc cît tomuri întregi. Scrisorile acestea de asemenea dezvăluiesc caracterul omului. Nu sînt scrise într-un limbaj deschis, elocvent, cald, care să nu respire nimic altceva decît o afecțiune pasionată. Nu, epistolele tăinuiesc ceva, sînt pline de șiretenie, de cuvinte ocolite, însă care, din fericire, sînt mult mai convingătoare decît dacă ar fi conținut expresiile cele mai înflăcărate, imaginile cele mai poetice ; scrisori ce trebuiesc examinate cu un ochi precaut și bănuitor ; scrisori ce erau destinate, la vremea lor, de Pickwick, să deruteze și să înșele persoanele în a căror mînă ar fi putut să cadă. Vă voi citi-o pe întîia, domnilor : „Garraway, la amiază. Dragă doamnă Bardell, Cotlete și sos de roșii. Al dumitale Pickwick.“ Domnilor, ce înseamnă asta „Cotlete și sos de roșii. Al dumitale, Pickwick“ ? Cotlete ! Dumnezeule ! Și sos de roșii ! Domnilor, fericirea unei femei sen-

sibile și încrezătoare poate să fie astfel luată în derîdere, prin aceste mîrșave tertipuri ? Scrisoarea următoare nu are dată, ceea ce prezintă ceva suspect. „Dragă doamnă B. nu voi veni acasă decît mîine dimineață ; trăsura a întîrziat !“ Și apoi această expresie foarte interesantă : „Nu fii necăjită pentru buiotă“. Buiotă ! Ei, domnilor, cine se necăjește pentru o buiotă ? Cînd a fost tulburată liniștea unui bărbat sau a unei femei de-o buiotă ? De-o buiotă care în sine e un obiect domestic, nevătămător, folositor, și, voi adăuga, domnilor, plăcut. De ce este doamna Bardell așa de serios implorată să nu-și mai bată capul cu buiota ? Pentru că (așa cum nu este nici o umbră de îndoială) cuvîntul servește drept capac pentru un foc tăinuit, pentru că nu este scris decît cu scopul de-a înlocui vreo expresie drăgălașă sau vreo făgăduială — totul deghizat printr-un sistem de corespondență plănuit dinainte și dibaci ticluit de Pickwick în vederea unei părăsiri premeditate, sistem pe care nu-l pot descifra acum. Apoi aluzia la trăsura întîrziată ! Căci, după cum văd eu lucrurile, ea se referă chiar la Pickwick care, fără doar și poate, a fost în întîrziere criminală pe toată durata acestei afaceri ; însă a cărui viteză va fi fără veste accelerată și ale cărui roți, domnilor, după cum va constata pe socoteala lui, vor fi neapărat unse de dumneavoastră.

Domnul avocat Buzfuz se opri în momentul acesta spre a vedea dacă juraților zîmbesc la auzul glumei sale ; însă, gluma nefiind pricepută de nimeni, afară de zarzavagiu, a cărui înțelegere în privința aceasta se datora probabil faptului că el își supusese căruța, tocmai în dimineața aceea, operației cu pricina, savantul avocat socoti de cuviință ca, înainte de a încheia, să caute din nou să stîrnească mila celor de față.

— Domnilor, dar destul cu toate acestea, rosti domnul avocat Buzfuz ; e greu să zîmbesc cu o inimă sfîșiată ; e nepotrivit să glumim cînd cele mai profunde simpatii ale noastre sînt stîrnite. Speranțele și perspectivele clientei mele sînt distruse, și nu fac o figură retorică atunci cînd spun că ea nu mai are nici o posibilitate de a-și cîștiga existența. Biletul de închiriat nu mai este la fereastră, și, cu toate acestea, chiriaș n-are. Celibatari demni de alegere trec în sus și în jos pe stradă, însă pentru ei nu există nici o invitație de „a se adresa aici“. Totul e mohorît și liniștit în locuința doamnei Bardell ; chiar și glasul copilului este făcut să tacă ; copilul părăsește jocurile-i inocente, cînd mama lui începe să plîngă ; *alley tors* și *commoneys,* bilele lui, sînt deopotrivă lăsate uitării ; nu mai aude strigătul familiar al tovarășilor săi de zbîrci. A pierdut iscusința de care dădea dovadă la titirez sau la soț-ori-făr' dă. Cu toate acestea, domnilor, Pickwick, distrugătorul

nemilos al acestei oaze domestice din deșertul străzii Goswel, Pickwick care a secat izvorul și a aruncat cenușă peste iarbă, Pickwick care se prezintă în fața dumneavoastră astăzi cu nemilosul lui *sos de roșii* și *buiote,* Pickwick își ridică încă în fața dumneavoastră fruntea, fără să roșească, cu obrăznicie, și contemplă fără nici un suspin ruina al cărei autor este. Daune, domnilor, daune mari sînt singura pedeapsă pe care i-o puteți da, singura răsplată pe care o puteți oferi clientei mele. Și pentru aceste daune, ea face acum un apel la înțelegerea, la spiritul înalt, la conștiința, la justiția, la bunăvoința, la măreția de suflet a unui juriu compus din concetățeni nepărtinitori.

După frumoasa sa perorație, domnul avocat Buzfuz se așeză, iar domnul judecător Stareleigh se trezi.

— Să fie chemată Elisabeth Cluppins, spuse avocatul Buzfuz cu o nouă vigoare, ridicîndu-se după un minut.

Ușierul cel mai apropiat o chemă pe „Elisabeth Tuppins", altul, la o mică distanță, strigă „Elisabeth Jupkins", iar al treilea se năpusti în King Street și urlă cu sufletul la gură „Elisabeth Muffins", pînă ce răguși.

În vremea asta, doamna Cluppins, sprijinită deopotrivă de doamnele Bardell și Sanders și de domnii Dodson și Fogg, era condusă sus, spre banca martorilor. Cînd fu, în sfîrșit, cățărată teafără pe treapta de sus, doamna Bardell se opri pe cea de jos, ținînd într-o mînă batista și galenții, iar într-alta un clondir în care putea să fie cam o jumătate de sfert de litru de oțet aromat, gata la un caz de nevoie. Doamna Sanders, ai cărei ochi erau ațintiți cu luare-aminte asupra figurii judecătorului, se propti chiar lîngă doamna Bardell, ținînd umbrela voluminoasă și apăsînd cu aer grav degetul cel mare de la mîna dreaptă pe resort, ca pentru a arăta că e gata s-o deschidă la momentul trebuitor.

— Doamnă Cluppins, spuse avocatul Buzfuz, vă rog liniștiți-vă, doamnă.

Bineînțeles că, de îndată ce doamna Cluppins fu îndemnată să se liniștească, se porni pe un plîns și mai violent, dînd diferite semne neliniștitoare de apropiat leșin, pricinuit — după cum mărturisea mai apoi — de emoțiile care o copleșeau.

— Vă aduceți aminte, doamnă Cluppins, i se adresă avocatul Buzfuz după cîteva întrebări fără însemnătate, vă aduceți aminte că erați în camera din fund, de la primul etaj, la doamna Bardell, anul trecut, într-o dimineață de iulie, pe cînd dînsa deretica în apartamentul domnului Pickwick ?

— Da, *milord,* și domnilor jurați, răspunse doamna Cluppins.

— Salonul domnului Pickwick se afla, mi se pare, la primul etaj, în față, nu-i așa ?

— Da, domnule, răspunse doamna Cluppins.

— Ce făceați în camera din fund, doamnă ? întrebă micul judecător.

— *Milord* și domnilor, strigă doamna Cluppins cu o tulburare ciudată, nu vreau să vă înșel...

— Cu atît mai bine, doamnă, îi spuse micul judecător.

— Mă aflam acolo, reluă doamna Cluppins, fără știrea doamnei Bardell ; ieșisem cu un coșuleț, domnilor, ca să cumpăr vreo două oca de cartofi care m-a costat cam doi *penny* jumătate, cînd văz crăpată ușa la stradă a doamnei Bardell.

— Cum ?! exclamă micul judecător.

— Întredeschisă, *milord,* zise avocatul Snubbin.

— A spus crăpată, spuse micul judecător cu un aer șiret.

— E același lucru, *milord,* reluă avocatul Snubbin.

Micul judecător îl privi cu îndoială și declară că va lua notă. Doamna Cluppins continuă :

— Am intrat, domnilor, numai ca să dau bună ziua și am urcat și eu, ca omul, scările, și am pătruns în odaia din fund... Domnilor, în odaia din față se auzeau voci și...

— Și-mi închipui, doamnă Cluppins, că ați ascultat, spuse domnul Buzfuz.

— Să-mi fie cu iertăciune, domnule, replică doamna Cluppins cu demnitate, una ca asta nu-mi stă în caracter. Dar vocile erau așa de tari, domnule, să-ți spargă timpanul și mai multe nu.

— Foarte bine, doamnă Cluppins, n-ați ascultat, însă ați auzit vocile. Una dintre ele era a domnului Pickwick.

— Da, domnule, a lui.

După ce declară răspicat că domnul Pickwick se adresa doamnei Bardell, doamna Cluppins repetă pe îndelete, ca răspuns la numeroasele întrebări ce i se puseseră, conversația pe care cititorii noștri o cunosc. Jurații aveau un aer bănuitor, și domnul Buzfuz zîmbi, așezîndu-se. Înfățișarea lor deveni de-a dreptul amenințătoare cînd avocatul Snubbin declară că nu va supune pe martoră unui nou interogatoriu deoarece domnul Pickwick socotea că relatarea ei era, în substanță, exactă.

După ce sparse gheața, doamna Cluppins crezu binevenit prilejul de-a face o scurtă disertație asupra propriilor ei chestiuni casnice. Începu deci prin a informa Curtea că, în momentul de față, ea era mama a opt copii și că nutrea speranța de-a prezenta domnului Cluppins, peste vreo șase luni, pe-al nouălea. La punctul acesta interesant, micul judecător o întrerupse foarte mîniat și, ca

urmare a întreruperii, virtuoasa doamnă, împreună cu doamna Sanders, fură în chip politicos, fără multă vorbă, scoase din sală sub escorta domnului Jackson.

— Nathaniel Winkle ! spuse domnul Skimpin.

— Aici, răspunse o voce slabă.

Și domnul Winkle se îndreptă spre banca martorilor, iar după ce depuse jurămîntul cuvenit, salută pe judecător cu un respect considerabil.

— Nu vă întoarceți spre mine, domnule, îi spuse acru judecătorul ca răspuns la salut. Priviți juriul.

Domnul Winkle se supuse observației și privi spre locul unde presupunea că trebuie să fie juriul, căci, în starea de tulburare în care se afla, era absolut incapabil să vadă ceva.

Domnul Winkle fu apoi interogat de domnul Skimpin, care, fiind un tînăr promițător în vîrstă de patruzeci și doi sau patruzeci și trei de ani, era firește nerăbdător să încurce pe cît era cu putință un martor vădit predispus în favoarea celeilalte părți.

— Acum, domnule, rosti domnul Skimpin, veți avea bunătatea să comunicați numele dumneavoastră înălțimii-sale și juriului ?

Domnul Skimpin lăsă capul într-o parte să asculte cu mare încordare răspunsul și să arunce în același timp o ochire juraților, ca și cum ar fi vrut să indice că înclinarea naturală a domnului Winkle pentru sperjur ar putea să-l îndemne a declara alt nume decît cel adevărat.

— Winkle, răspunse martorul.

— Care e numele dumneavoastră de botez, domnule ? întrebă mîniat micul judecător.

— Nathaniel, domnule.

— Daniel ? Nu aveți alt prenume ?

— Nathaniel, domnule... *milord* vreau să zic.

— Nathaniel Daniel sau Daniel Nathaniel ?

— Nu, *milord ;* numai Nathaniel ; nici un Daniel.

— În cazul ăsta, domnule, de ce mi-ați spus Daniel ? întrebă judecătorul.

— N-am spus eu, *milord,* răspunse domnul Winkle.

— Ați spus, domnule ! ripostă judecătorul cu o încruntare severă din sprîncene. Cum aș fi putut scrie *Daniel,* în notele mele, dacă dumneavoastră, domnule, nu mi-ați fi spus ?

Argumentul era, evident, fără replică.

— Domnul Winkle are memoria cam scurtă, *milord,* întrerupse Skimpin, aruncînd o altă ochire juriului ; nădăjduiesc însă că voi găsi mijlocul să i-o împrospătăm, înainte de a fi terminat interogatoriul.

— Vă sfătuiesc să luați seama, domnule, spuse micul judecător martorului, privindu-l cu un aer sinistru.

Bietul domn Winkle se înclină și se strădui să afecteze că nu se sinchisește ; ceea ce, în starea lui de tulburare, îi dădu mai degrabă aerul unui hoț de buzunare prins asupra faptului.

— Acum, domnule Winkle, reluă domnul Skimpin, ascultați-mă cu atenție, vă rog, domnule, și dați-mi voie să vă recomand, în propriul dumneavoastră interes, a nu uita îndemnurile lui *milord* de a fi cu băgare de seamă. Mi se pare că sînteți prietenul intim al domnului Pickwick, pîrîtul, nu-i așa ?

— Atîta cît îmi pot aminti în momentul acesta, îl cunosc pe domnul Pickwick de aproape...

— Vă rog, domnule Winkle, nu ocoliți întrebarea. Sînteți sau nu prieten intim cu pîrîtul ?

— Tocmai voiam să spun că...

— Vreți să răspundeți la întrebarea mea, domnule, sau nu ?

— Dacă nu răspundeți la întrebare, veți fi întemnițat, domnule ! strigă micul judecător, privindu-l pe deasupra carnetului său de note.

— Haide, domnule, da sau nu ? repetă domnul Skimpin.

— Da, sînt ! spuse domnul Winkle.

— A, sînteți ! Și de ce n-ați vrut să declarați din capul locului, domnule ? O cunoașteți poate și pe reclamantă, nu-i așa, domnule Winkle ?

— N-o cunosc, însă am văzut-o.

— Aha, n-o cunoașteți, însă ați văzut-o !... Fiți bun acum și spuneți domnilor jurați ce înțelegeți prin aceasta, domnule Winkle ?

— Înțeleg că nu sînt intim cu dînsa, însă că am văzut-o cînd mergeam la domnul Pickwick, în strada Goswell.

— De cîte ori ați văzut-o, domnule ?

— De cîte ori ?

— Da, domnule Winkle, de cîte ori ? Vă voi repeta întrebarea de o sută de ori dacă doriți, domnule.

Și după ce încruntă cu severitate din sprîncene, savantul domn își puse mîinile în șolduri și zîmbi juraților cu înțeles.

Asupra acestei chestiuni se stîrni controversa edificatoare, obișnuită în asemenea cazuri. La început domnul Winkle declară că-i era absolut imposibil să precizeze de cîte ori a văzut-o pe doamna Bardell. Atunci fu întrebat dacă a văzut-o de douăzeci de ori, la care el răspunse : „Cu siguranță că de mai multe ori". Apoi a fost întrebat dacă a văzut-o de o sută de ori. Dacă ar putea să jure că a văzut-o de mai mult de cincizeci de ori. Dacă nu era sigur că a văzut-o de cel puțin șaptezeci și cinci de ori. Și așa mai departe.

În cele din urmă se ajunse la concluzia satisfăcătoare că ar fi bine să ia seama la ce spune și la ce face. Cînd martorul fu redus prin acest procedeu la starea dorită de tulburare, interogatoriul continuă precum urmează :

— Domnule Winkle, vă amintiți că ați fost la pîrîtul Pickwick, în locuința reclamantei din strada Goswell, într-o dimineață din iulie trecut ?

— Da, îmi amintesc.

— Erați însoțit, cu prilejul acela, de un prieten, anume Tupman, și de altul, anume Snodgrass ?

— Da, domnule.

— Ei sînt aici ?

— Da, sînt, răspunse domnul Winkle, privind cu multă seriozitate locul unde se aflau prietenii săi.

— Vă rog, domnule Winkle, luați seama la ce vă spun eu, și nu vă mai gîndiți la prietenii dumneavoastră, reluă Skimpin, aruncînd juriului o altă privire cu înțeles. Vor trebui să povestească istoria lor fără să aibă o consultație prealabilă cu dumneavoastră, dacă nu cumva vor fi avut-o. (Altă privire juriului.) Acum, domnule, spuneți domnilor jurați ce ați văzut cînd ați intrat în camera pîrîtului în dimineața despre care este vorba ! Haide, domnule, dați-i drumul ; mai curînd sau mai tîrziu, tot va trebui să aflăm.

— Pîrîtul, domnul Pickwick, o ținea pe reclamantă în brațe, avînd mîinile pe după talia ei, replică domnul Winkle cu o ezitare foarte firească, iar reclamanta părea că-i leșinată.

— L-ați auzit pe pîrît spunînd ceva ?

— L-am auzit spunîndu-i doamnei Bardell „suflet bun" și îndemnînd-o să se calmeze, atrăgîndu-i atenția în ce situație ar fi găsiți dacă ar veni cineva, sau cam așa ceva.

— Acum, domnule Winkle, nu mai am a vă pune decît o întrebare, și vă rog să vă reamintiți avertismentul lui *milord*. Vreți să afirmați, sub jurămînt, că Pickwick, pîrîtul, a spus atunci, în împrejurarea aceea : „Doamnă Bardell, sînteți un suflet bun ; obișnuiți-vă cu situația asta, căci tot acolo o să ajungeți", sau cam *așa* ceva ?

— Eu... eu n-am înțeles tocmai așa, spuse domnul Winkle, uimit de legătura ingenioasă dată micului număr de cuvinte pe care le auzise. Mă aflam pe scară și nu am putut să aud lămurit. Impresia care mi-a rămas e că...

— Domnule Winkle, domnii din juriu nu vor să știe impresiile dumneavoastră, care, mă tem, nu ar satisface deloc niște persoane cinstite și sincere, interveni domnul Skimpin. Vă aflați pe

scară și n-ați auzit lămurit ; dar nu vreți să jurați că domnul Pickwick nu s-a servit de expresiile pe care le-am citat. V-am înțeles bine ?

— Nu, nu pot să jur, răspunse domnul Winkle.

Și domnul Skimpin se așează cu un aer triumfător.

Pînă atunci cauza domnului Pickwick nu mersese așa de fericit încît să poată suporta povara unor noi bănuieli, însă, pentru că dorea s-o pună într-o lumină mai favorabilă, domnul Phunky se ridică spre a scoate ceva important de la domnul Winkle printr-un nou interogatoriu. Se va vedea îndată dacă a scos într-adevăr ceva important de la el.

— Domnule Winkle, spuse domnul Phunky, eu cred că domnul Pickwick nu mai e tînăr...

— O, nu ! răspunse domnul Winkle ; e destul de în vîrstă ca să-mi fie tată.

— Ați spus savantului meu prieten că-l cunoașteți pe domnul Pickwick de multă vreme. Ați avut vreodată motive să presupuneți că el era pe punctul de a se însura ?

— O, nu ! desigur că nu, replică domnul Winkle cu atita înflăcărare încît domnul Phunky ar fi trebuit să-l scoată cît mai repede din tribună.

Avocații consideră că sînt două specii de martori cu deosebire periculoși : martorul care se codește și martorul prea binevoitor. Destinul domnului Winkle a fost să figureze în ambele moduri în procesul prietenului său.

— Am să merg chiar mai departe, domnule Winkle, continuă domnul Phunky cu aerul cel mai satisfăcut și mai încrezător. Ați văzut vreodată în manierele și purtarea domnului Pickwick față de celălalt sex ceva care să vă fi putut îndreptăți a crede că s-ar fi putut gîndi să se căsătorească la o vîrstă așa de înaintată ?

— O, nu ; desigur că nu ! răspunse domnul Winkle.

— În raporturile cu femeile, conduita lui nu a fost întotdeauna aceea a unui om care, ajungînd la o vîrstă destul de înaintată, mulțumit de propriile-i amuzamente și preocupări, le tratează așa cum un părinte își tratează fiicele ?

— Nu încape îndoială în privința aceasta, replică domnul Winkle din toată inima. Adică... da... o, da, desigur.

— N-ați remarcat niciodată în conduita sa față de doamna Bardell, sau față de orice altă femeie, ceva care să fie cît de puțin suspect ? adăugă domnul Phunky, pregătindu-se să se așeze, căci avocatul Snubbin îi făcea semn din ochi.

— Nu... n... nu, răspunse domnul Winkle, afară de o împrejurare neînsemnată, care, sînt sigur, ar putea să fie explicată lesne.

Dacă nefericitul domn Phunky s-ar fi așezat cînd domnul Snubbin îi făcuse semn, sau dacă avocatul Buzfuz ar fi oprit de la început acest interogatoriu care nu-și avea rostul (căci știa mai bine să oprească decît să ia un interogatoriu — dar, ținînd seama de neliniștea domnului Winkle, fu aproape sigur că martorul îi va ajuta în oarecare măsură), această nefericită aprobare n-ar fi fost smulsă martorului. În momentul cînd cuvintele ieșiră de pe buzele domnului Winkle, domnul Phunky se așeză, iar avocatul Snubbin, poate prea devreme, îi spuse martorului să părăsească locul. Domnul Winkle se pregătea să plece, foarte grăbit, cînd domnul Buzfuz îl opri.

— Stați, domnule Winkle, stați, îi spuse el. Apoi, adresîndu-se micului judecător : Înălțimea-voastră are bunătatea să întrebe pe martor în ce împrejurare domnul, care e destul de în vîrstă pentru a-i fi părinte, s-a comportat suspect față de femei ?

— Domnule, ați auzit întrebarea savantului avocat ? zise judecătorul întorcîndu-se spre nenorocitul și disperatul domn Winkle. Descrieți împrejurarea la care ați făcut aluzie.

— *Milord,* răspunse domnul Winkle tremurînd de neliniște, aș... aș dori să tac în această privință.

— Se poate, ripostă micul judecător, însă sînteți dator să vorbiți.

În liniștea profundă a întregii adunări, domnul Winkle îngăimă că împrejurarea neînsemnată și suspectă era aceea cînd domnul Pickwick fusese găsit, la miezul nopții, în odaia de dormit a unei doamne, ceea ce s-a terminat, după cît credea domnul Winkle, prin ruptura căsătoriei proiectate de doamna în chestiune, și a dus, după cîte știa, la înfățișarea cu forța a pickwickienilor dinaintea lui George Nupkins, *esquire,* primar și judecător de pace al tîrgului Ipswich. [69]

[69] Este vorba de „aventura romantică" a domnului Samuel Picwkick la hanul „Marele cal bălan" din Ipswich, „cu o femeie între două vîrste", domnișoara Witherfield, „cu moațe galbene de hîrtie în păr", în camera căreia, asemănătoare cu a lui, nimerește din greșeală, pe întuneric, pretext pentru tînărul romancier Charles Dickens de a construi o admirabilă scenă burlescă (vezi, în romanul *Documentele postume ale Clubului Pickwick,* ed. cit., vol. I, p. 341—345). Cum la același han trăsese și domnul Peter Magnus, cu intenția expresă de a o cere în căsătorie pe „femeia între două vîrste", un conflict armat, pentru spălarea onoarei ultragiate, între cei doi domni, este inevitabil. În acest moment intervine în desfășurarea proiectatului duel domnișoara Witherfield, care, pentru a evita amestecarea numelui ei într-un scandal public, îl reclamă pe domnul Samuel Pickwick lui George Nupkins. Acesta, în calitatea lui oficială, de primar și judecător de pace al tîrgului Ipswich, îl arestează pe domnul Pickwick, dar nu mult după aceea, căpătînd de la el niște informații utile pentru salvarea onoarei proprie-i familii, îl eliberează.

— Puteți să părăsiți tribuna, domnule, spuse avocatul Snubbin.

Domnul Winkle părăsi într-adevăr tribuna și se repezi, gonind ca un nebun, spre hotelul „George și vulturul", unde, cîteva ore mai tîrziu, fu descoperit de servitor cu capul îngropat în pernele unei sofale, scoțind niște gemete sfîșietoare.

Tracy Tupman și Augustus Snodgrass fură pe rînd chemați la tribună. Amîndoi coroborară depoziția nefericitului lor prieten, simțindu-se și unul și altul la capătul disperării din pricina întrebărilor peste măsură de violente ale celor care-i interogau.

Suzannah Sanders fu apoi chemată și interogată de avocatul Buzfuz, iar după aceea de avocatul Snubbin. Ea spusese și crezuse întotdeauna că domnul Pickwick o va lua pe doamna Bardell de nevastă. Știa că, după leșinul din iulie, viitoarea căsătorie a domnului Pickwick și a doamnei Bardell fusese subiectul obișnuit al conversațiilor de prin vecini. A auzit vorbindu-se despre chestia aceasta la doamna Mudberry, călcătoreasă, și la doamna Bunkin, care se indeletnicea cu scrobitul rufelor ; nu vedea însă în sală nici pe doamna Mudberry, nici pe doamna Bunkin. L-a auzit pe domnul Pickwick întrebîndu-l pe băiețaș dacă ar vrea să aibă alt tată. Nu știe dacă pe atunci doamna Bardell era în relații cu brutarul, însă știe că brutarul era pe atunci burlac, iar azi e însurat. Nu putea să jure că doamna Bardell nu era îndrăgostită lulea de brutar, însă își închipuia că brutarul nu era prea îndrăgostit de doamna Bardell, căci în cazul acesta el nu s-ar fi însurat cu altă persoană. Își închipuia că doamna Bardell a leșinat în dimineața aceea de iulie pentru că domnul Pickwick îi ceruse să fixeze ziua căsătoriei ; știa că și ea (martora) și-a pierdut cunoștința atunci cînd domnul Sanders îi ceruse să fixeze ziua căsătoriei și își închipuia că orice persoană care se poate numi o *lady* ar face la fel într-o asemenea împrejurare. Auzise întrebarea pusă de domnul Pickwick băiețașului cu privire la *alley tors* și *commoneys,* însă jura că nu știa ce fel de bile sînt acelea.

Interogată de judecător, doamna Sanders răspunse că, pe cînd domnul Sanders îi făcea curte, ea primise de la el scrisori de dragoste ca toate doamnele ; în cursul corespondenței lor, domnul Sanders o numise foarte deseori „rățușca mea", însă niciodată „cotletul meu" sau „sosul meu de roșii". Domnului Sanders îi plăceau la nebunie rațele ; poate că, dacă i-ar fi plăcut tot atît de mult cotletul sau sosul de roșii, ar fi întrebuințat denumirea lor ca pe o expresie de afecțiune.

Avocatul Buzfuz se sculă cu mai multă demnitate decît pînă atunci, dacă acest lucru e cu putință, și spuse cu o voce tunătoare : „Chemați-l pe Samuel Weller".

Era cu totul de prisos să-l cheme pe Samuel Weller, căci Samuel Weller urcă sprinten la tribună, în momentul cînd numele lui fu rostit. După ce își puse pălăria pe podea și brațele pe balustradă, el examină de sus Curtea cu o rotire din ochi, zăbovind îndeosebi asupra băncii juraților, cu un aer vesel, vioi.

— Cum vă numiți, domnule ? întrebă judecătorul.

— Sam Weller, *milord,* declară *gentleman*-ul.

— Vă scrieți numele cu V sau cu W ?

— Depandă de gustul și de toanele cui scrie, *milord,* replică Sam. Eu n-am avut ocaziunea decît o dată sau de două ori în viață, drept care îl scriu c-un V.

Se auzi atunci la galerie un glas care strigă tare : „Așa, Samivel ; așa, pune un V, *milord,* pune un V !"

— Cine își permite să apostrofeze Curtea ?! exclamă judecătorul ridicîndu-și ochii. Ușier !

— Da, *milord.*

— Adu imediat aci persoana aceea.

— Da, *milord.*

Însă cum ușierul nu putu să găsească persoana, nu o aduse, astfel că, după ce se produse o mare învălmășeală, asistenții care se sculaseră să-l vadă pe vinovat se așezară la loc.

De îndată ce indignarea îi îngădui să grăiască din nou, micul judecător se întoarse spre martor și-i spuse :

— Domnule, știți cine era acela ?

— Mi se pare că era babacu, *milord,* răspunse Sam.

— Îl vedeți ? întrebă judecătorul.

— Nu, nu-l văz, *milord,* declară Sam, ațintindu-și ochii spre lampa din tavan care lumina sala.

— Dacă ați fi putut să mi-l arătați, l-aș fi arestat peloc, replică micul judecător.

Sam făcu o plecăciune plină de recunoștință și se întoarnă spre domnul Buzfuz cu aceeași netulburată bună dispoziție.

— Acum, domnule Weller... spuse avocatul.

— Acum, domnule... declară Sam.

— Dumneavoastră sînteți, îmi pare, în serviciul domnului Pickwick, pîrîtul în cauză. Vorbiți deschis, vă rog, domnule Weller.

— Asta și voi, dom'le. Sînt în serviciul domnului aici prezinte, și serviciul e foarte bun.

— Îmi închipui că aveți puțin de făcut și mult de cîștigat, glăsui avocatul Buzfuz în glumă.

— A, da, capăt destul, dom'le, cum zicea soldatul cînd s-a poruncit să i se dea trei sute cincizeci de bice.

— Nu vrem să știm ce a spus soldatul, domnule, și nici altă persoană, întrerupse judecătorul ; nu face parte din mărturie.

— Prea bine, *milord.*

— Vă amintiți de ceva important care s-a întîmplat în dimineața cînd v-a angajat pîrîtul ? S-auzim, domnule Weller, glăsui avocatul Buzfuz.

— Da, domnule.

— Fiți bun și spuneți juriului ce anume.

— M-am făcut cu un costum nou-nouț, în dimineața aia, dom'lor din juriu, rosti Sam, și pe-atunci nu mă așteptam la așa chilipir.

Cuvintele stîrniră un hohot general de rîs, însă micul judecător, privind furios pe deasupra biroului, spuse :

— Fiți cu mai multă băgare de seamă, domnule !

— La fel mi-a zis și domnul Pickwick, atunci, *milord,* replică Sam ; și am luat într-adevăr seama la țoalele alea, *milord.*

Două minute întregi judecătorul privi cu severitate la Sam, dar cum trăsăturile acestuia erau pe deplin calme și senine, nu spuse nimic ; făcu numai un semn avocatului Buzfuz să continue.

— Vreți cumva să spuneți, domnule Weller, reluă avocatul, încrucișîndu-și brațele cu emfază și întorcîndu-se pe jumătate spre juriu ca spre a-l încredința în tăcere că-i va veni totuși de hac martorului, vreți cumva să spuneți, domnule Weller, că n-ați văzut-o pe reclamantă leșinată în brațele pîrîtului, așa cum ați auzit că au relatat martorii ?

— Nu, să avem pardon, replică Sam, eu eram pe coridor, și am stat pîn'ce m-a chemat, iar cocoana bătrînă nu era acolo.

— Luați seama acum, domnule Weller, rosti avocatul Buzfuz și înmuie o pană enormă în călimara de dinainte-i, ca să-l sperie pe Sam, arătîndu-i că va nota răspunsul. Vă aflați pe coridor și, cu toate astea, n-ați văzut nimic din cele întîmplate. Aveți ochi, domnule Weller ?

— Da, am ochi, declară Sam, și tocmai d-aia. Dacă ochii mei ar fi fost microscoape patente ca să mărească care va să zică de două milioane de ori putere, poate că aș fi văzut prin scări și prin ușă, măcar că-i de stejar ; dar n-am decît ochii pe care mi i-a dat Dumnezeu, vederea mea e mărginită.

La auzul acestui răspuns dat în modul cel mai simplu și nepăsător, fără cea mai ușoară umbră de tulburare, spectatorii chico-

tiră, micul judecător zîmbi, iar avocatul Buzfuz se pleoşti deodată. După o scurtă consultaţie cu Dodson şi Fogg, savantul avocat se întoarse din nou spre Sam şi spuse cu o sforţare penibilă de a-şi tăinui supărarea :

— Acum, domnule Weller, vă voi mai pune o întrebare asupra altei chestiuni, rogu-vă.

— Cum doriţi, dom'le, spuse Sam cu o desăvîrşită bună dispoziţie.

— Vă amintiţi că aţi fost la doamna Bardell într-o seară din noiembrie trecut ?

— Da, da, foarte bine.

— Aha, *asta* vă amintiţi, domnule Weller ! spuse avocatul Buzfuz recăpătîndu-şi siguranţa. Eram sigur că pînă în cele din urmă vom ajunge la ceva.

— Şi eu eram sigur, dom'le, replică Sam, iar spectatorii chicotiră din nou.

— Bun. Îmi închipui că v-aţi dus pentru a vorbi puţintel de proces, nu-i aşa, domnule Weller ? reluă avocatul Buzfuz aruncînd o privire şireată juriului.

— M-am dus să plătesc chiria ; dar am discutatără puţin şi de proces, răspunse Sam.

— Aha, aţi discutat puţin şi de proces, repetă Buzfuz, al cărui chip deveni luminos, anticipînd o descoperire importantă. Aveţi bunătatea să ne povestiţi ce s-a vorbit în această privinţă, domnule Weller ?

— Cu cea mai mare plăcere din lume, dom'le, răspunse Sam. După cîteva obsirvaţii deloc enteresante ale celor două respectabile cocoane care au fost interogate azi acilea, ele s-a ixprimat cu admiraţiune, cum că ce purtare onorabelă are domnii Dodson şi Fogg, care şedea lîngă dumneavoastră acu.

Cuvintele atraseră, bineînţeles, atenţia generală asupra lui Dodson şi Fogg, care luară un aer cît mai demn cu putinţă.

— Aha, reprezentanţii reclamantei, glăsui domnul avocat Buzfuz ; doamnele au vorbit deci elogios la adresa purtării onorabile a domnilor Dodson şi Fogg, reprezentanţii reclamantei, da ?

— Da, dom'le. A zis că era o fată foarte mărenimoasă din partea lor să ia din enteres afacerea asta, şi să nu ceară cheltuieli dacă nu l-o făcea pe domnul Pickwick să le plătească.

La auzul acestei neaşteptate replici, spectatorii chicotiră din nou, iar Dodson şi Fogg, care se făcuseră roşii ca para focului, se plecară spre avocatul Buzfuz şi, în mare grabă, îi şoptiră ceva la ureche.

— Aveţi absolută dreptate, rosti avocatul Buzfuz cu glas tare, cu o liniştе prefăcută. Este pe de-a-ntregul inutil, *milord,* să mai încerc a scoate vreo lămurire din prostia de nepătruns a acestui martor. Nu voi plictisi Curtea adresînd alte întrebări. Coborîţi, domnule.

— Alt domn nu doreşte să mă mai întrebe ceva ? întrebă foarte liniştit Sam, luîndu-şi pălăria şi privind în juru-i.

— Nu, eu nu, domnule Weller, mulţumesc, spuse avocatul Snubbin rîzînd.

— Puteţi să coborîţi, domnule, rosti avocatul Buzfuz agitînd mîna cu nerăbdare.

Sam coborî deci, după ce făcu cauzei domnilor Dodson şi Fogg răul pe care putea să-l facă şi după ce vorbise cît mai puţin despre domnul Pickwick, ceea ce era exact scopul ce-şi propusese.

— Nu am nici o obiecţiune, *milord,* în a admite, spuse avocatul Snubbin, dacă aceasta va scuti audierea altor martori, că domnul Pickwick s-a retras din afaceri şi că posedă o considerabilă avere personală.

— Foarte bine, replică avocatul Buzfuz trecînd secretarului, spre a fi citite, cele două scrisori ale domnului Pickwick. Acestea sînt chestiuni care mă privesc pe mine, *milord.*

Avocatul Snubbin se adresă atunci juriului în favoarea pîrîtului, şi debită un foarte lung şi foarte emfatic discurs, prin care acordă conduitei şi caracterului domnului Pickwick cele mai înalte elogii. Deoarece, însă, cititorii noştri îşi vor fi format cu privire la meritele şi virtutea domnului Pickwick o opinie mult mai precisă decît aceea a domnului Snubbin, nu credem de cuviinţă să reproducem pe larg observaţiile savantului. El se străduí să demonstreze că scrisorile care fuseseră prezentate se refereau pur şi simplu la masa domnului Pickwick şi la pregătirile pentru a-l primi în apartamentul său la înapoierea dintr-o excursie la ţară. E de ajuns să spunem că, în genere, domnul Snubbin a făcut, precum toată lumea ştie, tot ce-a putut în favoarea domnului Pickwick : ţinînd seama de autoritatea de nezdruncinat a unui vechi proverb, mai mult nici nu putea să facă.

Domnul judecător Stareleigh rezumă dezbaterile, potrivit obiceiului şi formelor de mult stabilite şi aprobate. Citi juriului, atît cît putu descifra, din notele sale luate în timp aşa de scurt, şi făcu în treacăt comentarii asupra fiecărei mărturii. Dacă doamna Bardell avea dreptate, atunci era perfect vădit că domnul Pickwick nu avea. Dacă juraţii gîndeau că mărturia doamnei Cluppins era vrednică de încredere, aveau datoria să-i dea crezare ; dacă nu, nu. Dacă erau convinşi că a fost o încălcare a făgăduielii de căsătorie,

trebuiau să acorde reclamantei daunele-interese pe care le vor socoti de cuviință ; pe de altă parte, însă, dacă li se părea că n-a fost făcută nici o făgăduială de căsătorie, atunci trebuiau să-l achite pe pîrît. După aceasta, juraţii s-au retras în sala de chibzuire, iar judecătorul s-a retras în cabinetul său pentru a se înviora cu o costiță de berbec şi un pahar de *cherry* *.

Se scurse un sfert de oră plin de încordare. Juriul se înapoie ; fu chemat judecătorul. Domnul Pickwick îşi puse ochelarii şi contemplă pe primul jurat cu tulburare şi cu inima bătîndu-i să-i iasă din piept.

— Domnilor, glăsui individul în negru, sînteţi toţi de acord asupra verdictului dumneavoastră ?

— Da, sîntem de acord, răspunse primul jurat.

— Hotărîţi în favoarea reclamantei sau a pîrîtului, domnilor ?

— În favoarea reclamantei.

— Cu ce daune, domnilor ?

— Şapte sute cinci zeci de lire sterline.

Domnul Pickwick îşi scoase ochelarii, şterse cu grijă sticla, îi închise în cutia lor şi-i băgă în buzunar. Apoi, punîndu-şi mănuşile cu luare-aminte, în timp ce continua să-l examineze pe primul jurat, urmă maşinalicește, ieşind din sală, geanta albastră şi pe domnul Parker.

Se opriră într-o sală alăturată ; domnul Perker plăti onorariile Curții. Acolo, domnul Pickwick fu ajuns de prietenii săi, şi tot acolo întîlni pe domnii Dodson şi Fogg, care îşi frecau mîinile, cu toate semnele exterioare de satisfacţie.

— Hei, domnilor ! zise domnul Pickwick.

— Hei, domnule ! rosti Dodson pentru sine şi pentru partenerul său.

— Vă închipuiți că o să puneţi mîna pe cheltuieli, nu-i aşa, domnilor ? întrebă domnul Pickwick.

Fogg răspunse că socotea asta ca un lucru probabil, iar Dodson zîmbi spunînd că au să încerce.

— Puteţi să încercaţi mult şi bine, domnilor Dodson şi Fogg, exclamă domnul Pickwick cu vehemenţă, însă n-o să scoateţi de la mine măcar o leţcaie ca daune sau cheltuieli, chiar de ar fi să-mi petrec restul vieţii într-o închisoare pentru datornici !

— Ha-ha, rîse Dodson, o să vă luaţi seama înainte de primul termen, dom'le Pickwick !

— Hi-hi-hi, vom vedea în curînd, domnule Pickwick ! rînji domnul Fogg.

* *Cherry (-brandy)* — băutură alcolică preparată din cireşe.

Mut de indignare, domnul Pickwick îngădui să fie condus pînă la uşă de prietenii săi şi de avocat, care îl urcară într-o trăsură adusă de grijuliul Sam Weller. [70]

Paginile următoare propun atenţiei cititorului un portret de personaj negativ — al avocatului Vholes din romanul *Casa Umbrelor* —, realizat într-una din modalităţile dickensiene obişnuite de a portretiza asemenea personaje, modalitate compusă din patru timpi: 1 — crearea mediului ambiant, care, în majoritatea cazurilor, este un mediu ambiant în sine, descris pentru valorile lui plastice şi nu numaidecît pentru a exprima o trăsătură de caracter a personajului portretizat; 2 — prezentarea narativă directă (auctorială) şi indirectă (gura lumii), prin condeiul autorului, a caracterului moral, aparent integru; 3 — alterarea narativă a caracterului aparent prin introducerea ironică a unei nuanţe negative şi prin imagini ce sugerează trăsătura de caracter fundamentală a personajului (în cazul de faţă, compararea sacilor de documente cu nişte şerpi ghiftuiţi plasată alături de menţiunea despre „sîngele rece" al domnului Vholes şi de impresia că, scoţîndu-şi „mănuşile negre şi ostenite", „parcă şi-ar fi scos pielea de pe mîini", sugerează un caracter astuţios); 4 — agravarea sugestiei anterioare prin gesturi, mimică şi replici, sensul gesturilor şi al mimicii fiind indicat printr-o altă imagine, paralelă, împrumutată din regnul animal, aparent decorativă („pisica oficiului care pîndeşte cu răbdare la o gaură de şoarece"), pe cînd sensul fals al partitu rii celui portretizat este dezvăluit direct cititorului de către autorul omniştient.

Numele domnului Vholes [71], precedat de inscripţia „Parter", stă caligrafiat pe uşorul unei uşi din edificiul în care sălăşluieşte colegiul judiciar „Symond" [72], de pe Ulita Cancelariei; o căldire judiciară mică, spălăcită, cu albeaţă pe ochi, ponosită, ca o ladă mare de gunoi cu două încăperi şi un ciur. Arată ca şi cum

[70] Apud: Charles Dickens, *Documentele postume ale Clubului Pickwick*, ed. cit, vol. II, p. 78—105.

[71] *Domnul Vholes* — personaj din romanul *Casa Umbrelor*, „avocatul lui Richard Carstone", care, la rîndu-i, este prezentat de Dickens, în *Lista personajelor*, „minor în tutela domnului Jarndyce [vezi, în ediţia de faţă, p. 210, nota 82], reclamant la înalta Curte de Justiţie". Domnul Vholes, unul din numeroşii jurişti venali care ilustrează galeria personajelor dickensieme negative, este „un om gălbejit, cu buzele subţiate, de parcă ar fi fost reci ca gheaţa, cu o erupţie roşie ici şi colo pe faţă [fiindcă suferă „de o digestie proastă"], înalt şi subţire, în vîrstă de vreo cincizeci de ani, cu capul între umeri şi adus de spate", se poartă „îmbrăcat în negru [ca mai toţi avocaţii dickensieni], cu mănuşi negre şi cu haina încheiată pînă sub bărbie" şi nu are „nimic deosebit în făptura lui, decît doar că pare fără viaţă în el şi că are un fel de a se uita [...] încet, cu privirea fixă" şi un fel propriu, interesant, de a vorbi, „parcă lăuntric".

[72] *Colegiul judiciar „Symond"* — mic colegiu de avocaţi specialişti în dreptul civil, al cărui sediu se afla în cartierul Holborn din centrul Londrei, în apropierea marilor colegii „Lincoln's Inn" (vezi, în ediţia de faţă, p. 147, nota 37) şi „Gray's Inn" (vezi, în ediţia de faţă, p. 142, nota 30 şi p. 167, nota 60).

Symond ar fi fost un zgîrcit de felul lui şi şi-ar fi construit imobilul din materiale de la clădiri vechi, care s-au prefăcut binişor în putregai şi în murdărie şi în tot ceea ce vădeşte dărăpănare şi posomorîre şi care lasă posterităţii din Symond o amintire înrudită cu meschinăria. Încartiruite într-un asemenea blazon sumbru, ce-l comemorează pe Symond, stau devizele legale ale domnului Vholes.

Biroul domnului Vholes, în retragere ca dispoziţie, şi retras ca poziţie, e înghesuit într-un colţ şi cată cu privirile stinse asupra unui zid mort. Un coridor lung de trei picioare, întunecat, cu podeaua noduroasă, aduce clientul la uşa domnului Vholes, neagră cum e cărbunele, aşezată într-un ungher grozav de întunecos, chiar şi pe cea mai strălucitoare dimineaţă din miezul verii, şi stînjenită de capătul voluminos al scării de la pivniţă, de care clienţii, surprinşi de întuneric, se izbesc de obicei cu fruntile. Arhiva domnului Vholes stă pe dimensiuni atît de mici, încît un funcţionar poate deschide uşa fără să se mişte de pe scaun, pe cînd colegul ce stă cot la cot cu el, la aceeaşi masă, cu aceeaşi uşurinţă întreţeşte focul cu vătraiul. Un miros ca de oaie bolnavă, amestecîndu-se cu mirosul de mucegai şi praf, vine de la arsul lumînărilor de seu de oaie, din timpul nopţii (şi adeseori şi-al zilei) şi de la frecatul teancurilor de pergamente şi pielicele din sertarele unsuroase. Dealtfel şi aerul e stătut şi îmbîcsit, iar încăperea, nimeni nu mai ţine minte de cînd nu mai fusese zugrăvită sau văruită, iar cele două cămine scot fum, şi peste tot s-a aşezat un strat subţire de funingine; geamurile, crăpate şi posomorîte în cercevelele lor greoaie, n-aveau decît o caracteristică, şi anume, hotărîrea lor de a sta mereu murdare şi mereu închise, afară doar de nu sînt constrînse la contrariu. Ceea ce explică slăbiciunea celor doi de-a arunca de obicei un braţ de lemne de foc între fălcile ferestrei, pe timpul căldurilor.

Domnul Vholes e un om foarte respectabil. Nu are afaceri pe scară întinsă, dar e un om foarte respectabil. E recunoscut de cei mai reputaţi avocaţi, care au făcut averi imense sau sînt pe cale de a le face, ca fiind cel mai respectabil om. Nu pierde niciodată o ocazie în practica meseriei sale, ceea ce e o mărturie a omului respectabil. Are o digestie zdruncinată, ceea ce-i iarăşi respectabil. Şi e în stare să despoaie carnea de pe oameni, pentru cele trei fiice ale sale. Iar taică-su trăieşte pe spinarea lui, într-un loc pe valea Tauntonului.

Unul dintre cele mai înalte principii ale legislaţiei engleze e acela de a te afla în treabă de amorul artei. Nu există alt principiu, în toate cotiturile sale înguste, care să iasă la iveală mai limpede, mai sigur şi mai substanţial decît acesta. Văzută în ase-

menea lumină, legislația se vădește a fi o combinație coerentă, și nicidecum labirintul monstruos pe care profanii sînt gata să-l vadă. Dacă ar vedea limpede numai o dată că marele principiu al legislației engleze este acela de-a te afla în treabă de amorul artei, pe socoteala lor, cu siguranță că ar înceta de a se mai văicări.

Dar nevăzînd asemenea lucru în toată limpezimea lui — observîndu-l doar pe jumătate, sau într-un fel confuz, — profanii au de suferit, pierzîndu-și liniștea și banii, ajung să fie cîrciobari și bombănesc cît pot. Atunci respectabilitatea domnului Vholes e adusă din plin pe tapet împotriva acestora. „Să abrogăm asemenea ordonanță legală, dragă domnule ?", întreabă domnul Kenge [73] pe un client arțăgos. „S-o abrogăm, scumpe domn ? Nici în ruptul capului, de bună voie. Să modificăm asemenea lege, domnule, și care va fi efectul procedeului dumneavoastră nesăbuit asupra unei categorii întregi de avocați, reprezentați foarte onorabil, îngăduiți-mi să v-o spun, de avocatul părții adverse din proces, de domnul Vholes ? Domnule, toată categoria aceasta de jurişti va fi măturată de pe fața pămîntului. Așa că nu veți putea îngădui... vreau să spun că sistemul nostru social nu-și poate îngădui... să piardă o categorie de oameni ca domnul Vholes. Harnic, stăruitor, neclintit, iscusit în afaceri. Dragă domnule, înțeleg simțămintele dumneatale de acum, împotriva stării de lucruri existente, care recunosc că e cam dură, dar n-aș putea pentru nimic în lume să ridic glasul pentru desființarea unei clase de oameni ca domnul Vholes." Respectabilitatea domnului Vholes a fost citată cu un efect zdrobitor pînă și-n fața comisiilor parlamentare, după cum se va vedea din următorul proces-verbal al depoziției unui distins avocat. Întrebare (numărul cinci sute șaptesprezece mii opt sute șaizeci și nouă) : „De vă înțeleg bine, asemenea forme de procedură prilejuiesc incontestabil amînare ?". Răspuns : „Da oarecare întîrziere". Întrebare : „Și mare cheltuială ?". Răspuns : „Mai mult ca sigur că nu pot fi făcute pe gratis". Întrebare : „Și necazuri de nedescris ?". Răspuns : „Nu sînt pregătit să vă răspund la asemenea întrebare. Mie nu mi-a pricinuit niciodată vreun necaz, dimpotrivă." Întrebare : „Dar credeți că interzicerea lor ar dăuna unei clase de avocați practicanți ?". Răspuns : „N-am nici o îndoială că ar dăuna". Întrebare : „Ați putea cita vreun exemplu din asemenea clasă ?". Răspuns : „Da. Menționez fără nici o șovăire pe domnul Vholes. El ar fi ruinat." Întrebare : „Domnul este socotit, ca profesionist, un om respectabil ?".

[73] *Domnul Kenge* — personaj din romanul *Casa Umbrelor*, jurist, supranumit „Kenge-Vorbă-Lungă", „persoană corpolentă și arătoasă ; coproprietarul cel mai în vîrstă al firmei „Kenge & Carboy, avocați"

Răspuns... (care a închis ancheta pe zece ani) : „Ca profesionist, domnul Vholes este socotit drept *cel mai respectabil om*".

Așa că, în convorbiri intime, specialiștii au să spună că nu știu unde are s-ajungă epoca asta a noastră, că ne prăbușim în prăpastie, că, iată, acuma încă ceva s-a dus, că asemenea schimbări înseamnă moartea pentru oameni ca Vholes, un bărbat a cărui respectabilitate nu poate fi pusă la îndoială, om cu un tată pe valea Tauntonului și trei fiice acasă. „Mai fă cîțiva pași în direcția asta, zic ei, și ce-are să se întîmple atunci cu tatăl lui Vholes ? Trebuie să piară ? Și cu fiicele lui Vholes ? Trebuie s-ajungă lenjerese sau guvernante ?" Ca și cum domnul Vholes și rudele sale, fiind niște canibali de mîna a doua, și propunîndu-se abolirea canibalismului, susținătorii tezei, plini de indignare, ar trebui să pună problema în felul următor : „Scoate pe canibali în afara legii, și-atunci îi lași să piară de foame pe toți de-alde Vholes !"

Într-un cuvînt, domnul Vholes cu fiicele sale trei și cu taică-său de pe valea Tauntonului își face fără întrerupere datoria, ca o bucată de grindă, ca să proptească cine știe ce temelie ruinată ce-a ajuns să fie ca o capcană, o pacoste. Și pentru o mare mulțime de oameni, într-o mare mulțime de instanțe judecătorești, chestiunea nu se mai pune în sensul de a schimba Răul în Bine (ceea ce nu mai e decît o speculație străină de fond), ci în sensul pierderilor sau cîștigurilor acelei cohorte eminamente respectabile a celor de-alde Vholes.

În următoarele zece minute, președintele Înaltei Curți „încheie sesiunea", intrînd în vacanța cea mare. Domnul Vholes și tînăru-i client, și cîțiva saci albaștri umpluți în grabă cu vîrf și îndesat, nemaipăstrînd nici un respect al formei, așa ca speciile acelea mari de șerpi, în prima lor stare de ghiftuială, s-au întors la bîrlogul oficial. Domnul Vholes, cu sînge rece, așa cum trebuie să fie un om cu atîta respectabilitate, își scoate mănușile negre și strînte, de parcă și-ar fi scos pielea de pe mîini, își ridică pălăria-i ajustată de pe cap, de parcă și-ar fi scalpat pielea de pe țeastă și se așază la masa-i de lucru. Clientul își aruncă pălăria și mănușile pe dușumea... le azvîrle la voia întîmplării, fără să se uite la ele sau să caute să vadă încotro au apucat-o, se trîntește într-un scaun, pe jumătate suspinînd, pe jumătate bombănind, își lasă capul îndurerat într-o mînă și arată ca întruchiparea Tinerei Disperări.

— Iar nu s-a făcut nimic ! zise Richard. Nimic, nimic nu s-a făcut !

— Nu mai spuneți că nu s-a făcut nimic, domnule, răspunde pașnicul Vholes. Aproape că-i nedrept, domnule, aproape că-i nedrept.

— Cum, dar ce s-a făcut? întreabă Richard întorcîndu-se descurajat în jurul său.

— Întrebarea nu se pune numai așa, răspunde Vholes. Problema se poate privi și prin ceea ce se va face, ceea ce sîntem pe cale să facem.

— Și ce sîntem pe cale să facem acuma? întreabă clientul posac.

Vholes, șezînd cu brațele pe masă, ducîndu-și liniștit vîrfurile celor cinci degete de la mîna dreaptă către vîrfurile celor cinci degete de la mîna stîngă, ca să se-ntîlnească, și apoi despărțindu-le tot atît de liniștit, și uitîndu-se încetișor și fix la clientul său, răspunde:

— O grămadă de lucruri, domnule. Ne-am pus umărul la roată, domnule Carstone, și roata a pornit să se-nvîrtească.

— Da, cu Ixion [74] pe ea. Cum am s-o scot la capăt în timpul celor patru, cinci luni, blestematele, pe care le am în față?! exclamă tînărul nostru, ridicîndu-se de pe scaun și pornind să străbată încăperea.

— Domnule Carstone, răspunde Vholes, urmărindu-l din scurt cu ochii ori încotro merge, sînteți un om cam iute și-mi pare rău pentru dumneavoastră. Să-mi fie cu iertare, dar vă sfătuiesc să nu vă mai mîniați atît de tare, să nu mai fiți atît de năvalnic, să nu vă mai ieșiți atîta din sărite. Ar trebui s-aveți mai multă răbdare, ar trebui să vă țineți firea mai bine.

— De fapt ar trebui să iau exemplu de la dumneata, domnule Vholes? întreabă Richard, așezîndu-se iarăși jos cu un rîs nestăpînit, bătînd tactul repede și nervos cu călcîiul încălțării, pe covorul fără model.

— Domnule, răspunde Vholes, uitîndu-se mereu la client, ca și cum ar fi făcut din el, atît cu ochii cît și cu pofta-i profesională, un soi de mîncare a cărei preparare e de durată. Domnule, răspunde Vholes, cu felul lui de a vorbi ca pentru sine și cu pasivitatea-i lipsită de vlagă, nu aș avea cutezanța să mă propun ca model pentru a fi imitat de dumneavoastră sau de oricare alt om. Nu doresc decît să las un nume bun celor trei fiice ale mele, și asta mi-e deajuns. Nu sînt eu omul care umblă numai după propriu-i interes. Dar, devreme ce vorbiți de mine cu atîta ironie, vă voi aduce la cunoștință că aș dori să vă cedez ceva din... haideți, domnule, sînteți gata să-i spuneți nesimțire, și bineînțeles că eu

[74] *Ixion* — regele al Thesaliei, tatăl Centaurului, condamnat la o învîrtire veșnică pe roată, în Infern, din pricină că a năzuit la dragostea Herei.

n-am nici o obiecțiune... să-i zicem nesimțire... ceva din nesimțirea mea.

— Domnule Vholes, explică clientul cumva rușinat. Nici prin gînd nu mi-a trecut să vă acuz de nesimțire.

— Ba eu cred că da, domnule, fără s-o știți, răspunde cumpătatul Vholes. Foarte firesc. E de datoria mea să susțin interesele dumneavoastră cu sînge rece, și pot foarte bine înțelege că pentru simțurile dumneavoastră înfierbîntate aș putea să par nesimțitor într-o vreme ca asta. Fiicele mele mă cunosc mai bine ; vîrstnicul meu tată mă cunoaște mai bine. Dar ei mă cunosc mult mai de demult decît dumneavoastră, și încrezătorii ochi ai dragostei nu seamănă cu bănuitorii ochi ai interesului. Nu că m-aș plînge, domnule, că ochii interesului sînt bănuitori, dimpotrivă. Apărîndu-vă interesele, doresc să fiu controlat de-a fir-a-păr, e drept să fiu controlat, chiar cer anchetă. Dar interesele dumneavoastră cer ca eu să fiu ordonat și cu sînge rece, domnule Carstone, și nu pot fi altcum... nu, domnule, nici chiar ca să vă fiu pe plac.

Domnul Vholes, după ce și-a aruncat privirile la pisica oficiului care pîndește cu răbdare la o gaură de șoarece, își pironește iarăși căutătura-i încîntată asupra tînărului client și purcede cu vocea-i învăluită, de se auzea doar pe jumătate, ca și cum înăuntrul său ar fi fost un duh necurat, care nici nu voia să iasă, nici să vorbească tare :

— Vă întrebați ce-aveți să faceți, domnule, în timpul vacanței. Îmi place să cred că domniile-voastre, ofițerii în armată, puteți găsi multe mijloace ca să vă desfătați, dacă vă puneți mintea la bătaie. Dacă m-ați fi întrebat ce am să fac *eu* în timpul vacanței, v-aș fi putut răspunde cu mult mai repede. Eu trebuie să vă apăr interesele. Asta-i datoria mea, domnule Carstone, și, plină sesiune judiciară sau vacanță, pentru mine e totuna. Dacă doriți să mă consultați în privința intereselor dumneavoastră, mă veți găsi la fel, oricînd, aici. Alți profesioniști pleacă din oraș. Eu nu. Nu că i-aș blama că se duc, spun doar atît : eu nu plec. Masa asta e stînca neclintită pe care vă puteți bizui, domnule.

Domnul Vholes îi trage o lovitură ușoară și masa sună a gol, ca un sicriu. Nu pentru Richard, însă. Lui îi pare că în sunetul acela aude o încurajare. Poate că domnul Vholes știe că așa este.

— Îmi dau perfect de bine seama, domnule Vholes, zice Richard mai prietenos și mai bine dispus, că dumneata ești cel mai de nădejde om din lume și că a avea de-a face cu dumneata înseamnă a avea de-a face cu un om de afaceri ce nu poate fi înșelat. Dar, pune-te dumneata în situația mea, ducînd povara unei vieți neîmplinite, cufundîndu-mă cu fiecare zi din ce în ce

mai adînc în greutăți, sperînd fără întrerupere și dezamăgit fără întrerupere, conștient de schimbările din mine din rău în mai rău, și de nici o schimbare în mai bine, nicăieri, și atunci vei vedea uneori tot procesul în negru, ca și mine.

— Doar știți, răspunde domnul Vholes, că eu, domnule, niciodată nu dau speranțe. V-am spus-o de la început, domnule Carstone, că niciodată nu dau speranțe. Mai ales într-un asemenea caz în care cea mai mare parte a cheltuielilor se acoperă din fondul în litigiu, nu mai mi-aș merita numele pe care-l am dacă v-aș fi dat speranțe. Ar părea că ținta pe care o urmăresc nu-i alta decît cheltuielile de judecată. Totuși, cînd spuneți că nu-i nici o schimbare în mai bine, trebuie, doar în principiu, să vă contrazic.

— Da ? tresare Richard, luminîndu-se. Dar cum o dovediți ?

— Domnule Carstone, sînteți reprezentat de...

— Ați spus-o mai adineaori... de o stîncă.

— Da, domnule, încuviință domnul Vholes, dînd ușurel din cap că da, și lovind încetișor în masa goală, scoțînd un sunet de parcă cenușa ar fi căzut peste cenușă sau pulberea peste pulbere, sînteți reprezentat de o stîncă. Asta înseamnă ceva ! Sînteți reprezentat ca parte separată și nu mai sînteți ascuns sau pierdut în numărul celorlalți interesați. Și *asta* înseamnă ceva. Procesul nu mai doarme, noi îl trezim, îl aerisim, îl urnim din loc. Și *asta* înseamnă ceva. Nimeni nu-l mai are în întregime acum la bunul său plac, domnule. Și *asta* înseamnă cu siguranță mult !

Richard, cu fața îmbujorată dintr-odată, lovește în masă cu pumnul încleștat.

— Domnule Vholes ! Dacă vreun om mi-ar fi spus, cînd pentru întîia oară am intrat în casa lui John Jarndyce, că e altceva decît prietenul dezinteresat ce părea să fie... că el e ceva ce treptat s-a vădit a fi... n-aș fi găsit cuvinte ca să înfierez clevetirea, n-aș fi fost în stare să-l apăr cu atîta înflăcărare pe cît aș fi dorit. Atît de puțin știam eu despre lume ! Pe cînd acum, ți-o declar sus și tare că el, pentru mine, reprezintă întruchiparea procesului, că în loc ca procesul să fie o noțiune abstractă, el nu-i decît John Jarndyce, și cu cît sufăr mai mult, cu atît sînt mai înfuriat pe el, pentru că fiecare amînare și fiecare nouă dezamăgire nu-i decît o nouă lovitură dată de mîna lui John Jarndyce.

— Nu, nu, interveni domnul Vholes. Nu spuneți asta. Trebuie să avem răbdare cu toții. Pe lîngă asta, eu niciodată nu arunc vina pe altul, domnule, niciodată nu arunc vina pe altul.

— Domnule Vholes, exclamă clientul mînios. Dumneata știi tot atît de bine ca și mine că el ar fi oprit procesul, dac-ar fi putut.

— N-a fost parte activă în el, ce-i drept, încuviințează domnul

Vholes, codindu-se oarecum. E cert că n-a fost parte activă în proces. Dar, totuşi, dar totuşi, poate că avea intenţii bune. Cine poate citi ce are omul în inimă, domnule Carstone ?

— Dumneata poţi, răspunde Richard.

— Eu, domnule Carstone ? !

— Da, destul de bine ca să afli ce intenţii are. Mă rog, sînt sau nu sînt interesele noastre în conflict ? Răspunde-mi... mie... asta ! zice Richard, însoţind aceste trei din urmă rostiri cu trei ciocănituri de mînă în stînca de încredere.

— Domnule Carstone, răspunde Vholes cu o atitudine impasibilă şi fără să clipească măcar o dată din ochii săi flămînzi, ar însemna să fiu lipsit de simţul datoriei, ca apărător judiciar al dumneavoastră, ar însemna să mă lepăd de devotamentul faţă de interesele dumneavoastră, dacă v-aş reprezenta aceste interese ca fiind identice cu cele ale domnului Jarndyce. Ele nu sînt identice, domnule. Dar niciodată nu învinuiesc pe nimeni de motivele pe care le are. Eu sînt tată şi am un tată şi nu învinuiesc pe nimeni de motivele pe care le are. Şi nu trebuie să mă abat de la îndatoririle profesionale, chiar dacă ar fi să semăn prin asta neînţelegeri între familii. Înţeleg că acuma dumneavoastră îmi cereţi sfatul profesional în ceea ce priveşte interesele dumneavoastră ? Mi-l cereţi, nu-i aşa ? Atunci vă răspund : interesele dumneavoastră nu sînt identice cu cele ale domnului Jarndyce.

— Fără îndoială că nu sînt ! strigă Richard. Pe asta ai descoperit-o dumneata de multă vreme.

— Domnule Carstone, reia cuvîntul Vholes, nu vreau să vorbesc mai mult decît e nevoie despre o parte absentă. Doresc să-mi las reputaţia neîntinată, împreună cu o oarecare proprietate, cît de mică ar fi, pe care s-ajung s-o stăpînesc prin hărnicie şi stăruinţă, pentru fiicele mele Emma, Jane şi Caroline. Mai doresc încă să trăiesc în bună înţelegere cu fraţi mei întru profesie. Cînd domnul Skimpole [75] îmi făcu cinstea, domnule — şi n-am să spun prea

[75] *Harold Skimpole* — „bărbat scînteietor, vesel, sentimental, dar egoist cu desăvîrşire" (îl caracterizează Dickens în *Lista personajelor* ce precede textul romanului *Casa Umbrelor*) ; „cea mai minunată fiinţă de pe faţa pămîntului... un copil — crede despre el John Jarndyce (vezi, în ediţia de faţă, p. 210, nota 82). — Nu vreau să spun un copil în adevăratul sens al cuvîntului [...], dar în simplitate şi în prospeţime şi în acea minunată şi candidă nepricepere în toate treburile lumeşti e un copil adevărat". Acelaşi personaj este astfel descris de un alt personaj al romanului, Esther Summerson (vezi, în ediţia de faţă, p. 211, nota 84) : „Era un om vioi, scurt de statură, cu capul cam mare, dar cu faţa delicată, cu vocea dulce şi plin de farmec. Tot ceea ce spunea era atît de firesc şi spontan şi spus cu o voie bună atît de captivantă, încît te fascina cînd îl auzeai vorbind. Fiind de o statură mai zveltă decît a domnului Jarndyce şi avînd un colorit al feţei mai bogat, cu părul mai

marea cinste, pentru că niciodată nu mă înjoesc cu linguşiri —, de a ne pune în legătură, aici, în camera asta, v-am spus că nu mi-aş putea da nici o părere şi nici n-aş putea da vreun sfat în privinţa intereselor dumneavoastră, atîta vreme cît acele interese erau încredinţate unui alt coleg de profesie. Şi am vorbit în asemenea termeni despre biroul lui Kenge şi Carboy cum se cuvenea să vorbesc de un asemenea nume ce se bucură de înaltă stimă. Dumneavostră, domnule, aţi găsit cu cale că e bine totuşi să vă retrageţi cu interesele dumneavoastră de sub supravegherea lor şi să mi le încredinţaţi mie. Mi le-aţi adus cu mîinile curate, domnule, şi le-am primit cu mîinile nepătate. Acele interese sînt acum de importanţă capitală în biroul meu. Funcţiile mele de digestie, după cum poate m-aţi auzit spunînd, nu sînt în stare bună şi odihna le-ar putea fi de folos, dar eu n-am să-mi găsesc odihnă, domnule, cîtă vreme vă sînt reprezentant. Oricînd veţi mai avea nevoie de mine, mă găsiţi aici. Chemaţi-mă oriunde şi voi veni. În timpul vacanţei mari, domnule, îmi voi devota tot timpul liber ca să studiez cazul dumneavoastră din ce în ce mai amănunţit şi să mă pregătesc să străbat cerul şi pămîntul şi, bineînţeles, şi pe Preşedintele Înaltei Curţi, iar după Sfîntul Mihail, cînd începe sesiunea şi cînd vă voi felicita la sfîrşit, domnule, urmează domnul Vholes cu austeritatea unui om hotărît, cînd vă voi felicita la sfîrşit din toată inima că aţi pus mîna pe avere... despre care aş putea spune ceva mai mult, de n-ar fi că eu nu încurajez speranţele... nu-mi veţi datora nimic în afară de toate conturile mici ce-ar putea fi atunci încă neîncheiate, din cadrul cheltuielilor de procedură, ca între avocat şi client, şi care

castaniu, arăta mai tînăr. De fapt, din toate punctele de vedere avea mai mult aparenţa unui tînăr consumat decît a unui bătrîn bine păstrat. Se vedea o uşoară delăsare în felul său de a fi şi chiar şi în îmbrăcăminte (părul în neorînduială, iar cravata-i desfăcută şi lăsată în voie aşa cum am văzut că-şi fac pictorii autoportretele), pe care nu o puteam desprinde de ideea unui tînăr romantic care suferise pentru că nu fusese înţeles. M-a izbit faptul că nu avea deloc felul de a fi sau înfăţişarea unui om ce a înaintat în viaţă pe obişnuitul făgaş al anilor, grijilor şi al încercărilor." Această primă schiţă de portret este dezvoltată ulterior, prin succesive acumulări de trăsături intelectuale, psihice şi morale, pînă la dimensiunile unui adevărat personaj, unul dintre cele mai complexe din *Casa Umbrelor* şi totodată din bogata faună umană de netrebnici care populează societatea romanescă dickensiană. Impresia dominantă, confirmată de bibliografia critică, este că în Harold Skimpole avem de-a face cu un alter ego al lui Wilkins Micawber — „domnul elegant, grandilocvent, generos şi nesocotit" care domină amintirile lui David Copperfield (vezi, în ediţia de faţă, p. 418—419 şi p. 417—519) —, dar cu „reversul lui sumbru" (G. K. Chesterton, *op. cit.*, ed. cit., p. 156), calităţile lor comune — voiciunea, spontaneitatea, originalitatea, cordialitatea jovială în relaţiile cu prietenii, verva conversaţiei, fermecătoare şi sugerînd alese calităţi sufleteşti (sensibilitate, candoare, sinceritate, idealism, generozitate, altruism) — fiind folosite de Harold Skimpole, spre deosebire de *mister* Micawber, spre a-şi voala, sau a-şi mărturisi şi justifica, după împrejurări, metehnele caracterului:

nu sînt incluse în cheltuielile de judecată — taxate ca atare și deduse din fond. N-am nici un soi de pretenție la dumneavoastră, domnule Carstone, decît pentru obligațiile mele îndeplinite cu zel și cu tragere de inimă... nu cu nepăsare și din simplă rutină; această mare încredere v-o cer pentru... din îndatorire profesională. De îndată ce îndatoririle mele vor lua sfîrșit încununate de succes, totul între noi se va fi terminat.

În încheiere, adăugă Vholes în chip de supliment la declarația sa de principii, dat fiind că domnul Carstone este pe punctul de a reintra în regiment, poate că domnul Carstone îl va onora cu o poliță, în valoare de douăzeci de lire, în contul său, pe care s-o încaseze de la bancherul său.

— Pentru că în ultimul timp au fost o serie de mici consultații și servicii, multe la număr, arată domnul Vholes, întorcînd paginile agendei sale, și asemenea fleacuri se adună, și mărturisesc că eu sînt un om fără capital. Cînd, la început, am intrat în relațiile în care sîntem astăzi, v-am spus-o răspicat și deschis — e unul din principiile mele că între avocat și client niciodată nu strică oricît de multă sinceritate — că nu sînt un om cu avere și că, dacă umblați după un avocat cu capital, mai bine v-ați fi lăsat hîrtiile la firma lui Kenge. Nu, domnule Carstone, aici nu veți găsi nici unul din avantajele sau dezavantajele capitalului, domnule. Așa e — și Vholes trage iarăși o lovitură în masa de sună a gol — „stînca" dumneavoastră și nu pretinde să fie nimic mai mult.

Clientul, a cărui deprimare pe nesimțite s-a spulberat, și ale cărui speranțe confuze s-au întețit, ia condeiul și cerneala și scrie

trîndăvia, parazitismul, egoismul, răutatea, iresponsabilitatea, ipocrizia, venalitatea. Cinic, el neagă cu o falsă ingenuitate infantilă utilitatea principiilor morale („Există oare ceva care se numește principiu, domnule Harold Skimpole?", îl întreabă un om de principii. Și Skimpole răspunde: „Pe viața mea, n-am nici cea mai vagă idee! Nu știu ce numești dumneata cu numele ăsta, unde se află și cine are așa ceva. Dacă dumneata ai așa ceva, și-ți convine, îmi pare grozav de bine și te felicit din toată inima. Dar eu n-am auzit de cînd sînt de una ca asta, te încredințez, pentru că eu sînt pur și simplu un copil și n-am nevoie de așa ceva și nici nu-mi doresc!"), ceea ce nu înseamnă că nu are propriul său principiu, pe care își întemeiază lucid imoralitatea existenței („Trăiți și lăsați și pe alții să trăiască [...]. Trăiți pe spatele vostru și-al simțului vostru practic, și lăsați-ne și pe noi să trăim pe spatele vostru!") și argumentele sofistice cu care răstoarnă și golește de conținut valorile și raporturile morale („Numai pe voi, făpturi generoase, vă invidiez [...]. Vă invidiez puterea de a face ceea ce faceți. E lucrul de care aș vrea să mă bucur și eu. Și nu am pentru voi o recunoștință ordinară, ci mai curînd sentimentul că voi ar trebui să-mi fiți mie recunoscători pentru că vă dau prilejul să vă bucurați de prisosul vostru de mărinimie. Știu că așa ceva vă place. Pentru că tot ce vă pot spune e că poate am venit pe lume tocmai în scopul de a spori rezerva voastră de fericire. Poate c-am fost născut să fiu binefăcătorul vostru, oferindu-vă unora prilejul de a-mi da o mînă de ajutor"). Învinuit că a primit mită împotriva intereselor prietenilor săi, el

ordinul de plată, nu fără să rămînă nedumerit și în îndoială, chibzuind și socotind data scadenței și efectul neînsemnat pe care-l va avea în mîinile reprezentantului său. Tot timpul, Vholes, cu trupul și mintea încorsetate, îl urmărește din scurt cu privirile. Tot timpul, pisica oficială a lui Vholes pîndește din scurt gaura șoricelului.

În cele din urmă, clientul, dînd mîna cu domnule Vholes, îl imploră în numele cerului și al pămîntului să facă tot ce-i stă în putință „ca să-l descotorosească" de Înalta Curte de Justiție. Domnul Vholes, care niciodată nu încurajează speranțe, își lasă palma pe umărul clientului și-i răspunde cu un zîmbet :

— Mereu aici, domnule. Personal sau prin scrisoare, mă veți găsi mereu aici, cu umărul la roată.

Astfel se despart, și Vholes, rămas singur, se-apucă să scoată din agendă o serie de mărunțișuri felurite și le transcrie în registrul de creanțe, spre folosul final al celor trei fiice. Așa poate că face și vulpea sau ursul cel grijuliu cînd numără puișorii de găină, sau cu animalale pribege, ațintind un ochi la progeniturile lor ; nu că am vrea să discreditățm prin cuvintele noastre pe cele trei fecioare scofîlcite, sfrijite și încorsetate, care locuiesc împreună cu tatăl lui Vholes într-o căsuță de pămînt, așezată într-o grădină umedă din Kennington.

Richard, ieșind din bezna edificiului „Symond" și intrînd pe ulița însorită a Cancelariei — fiindcă se întîmplase să fie astăzi

respinge acuzația utilizînd o argumentare cu premisă falsă : „Eu nu pun nici un preț pe bani. Nu umblu după ei. Nu-i cunosc. Nu-mi lipsesc. Nu-i păstrez... se duc de la mine de cum mi-au încăput pe mînă. Cum pot fi așadar mituit ? [...] Dimpotrivă [...], sînt tocmai omul de așezat pe un plan superior într-un caz ca ăsta. Sînt deasupra restului omenirii. Pot să procedez cu înțelepciune, ca un filozof, în asemenea caz. Nu sînt împovărat de prejudecăți, ca un plod de scutece. Sînt liber ca aerul. Mă simt în afară de orice bănuială, ca și femeia Cezarului." „Raționamentele" de mai sus, care ar putea fi înmulțite, trădează o conștiință pervertită pînă în pragul detracării, pervertire pe care Dickens încearcă s-o justifice prin teza lui Jean-Jacques Rousseau, punîndu-l pe John Jarndyce să-i găsească premisele în mediul social : „El e numai sentiment, și... și delicatețe și... sensibilitate... și... și imaginație. Și toate calitățile astea nu sînt orînduite în el. Îmi închipui că oamenii care l-au admirat în tinerețe pentru calitățile de mai sus [?!], au atribuit prea mare importanță însușirilor în sine, și prea puțină educației care le-ar fi echilibrat și le-ar fi potrivit cum se cuvine. Așa că el a ajuns ce este." Dar cum din acest mediu social face parte și John Jarndyce, care îl consideră pe Harold Skimpole nu mai mult decît un fel de măscărici („un om ce nu-i cu picioarele pe pămînt", care „poate aduce mîngîiere" sau „îi poate desfăta" pe cei din preajma lui), deci îi încurajează „calitățile de mai sus", poate că eticheta pe care i-o lipește Skimpole, sub nume, în jurnalul său — „întruchipare a Egoismului" — nu e nici atît de revoltătoare pe cît i se pare Estherei Sommerson și nici detot nejusticată.

soare pe-acolo — păşeşte gînditor, o coteşte către „Lincoln's Inn" şi trece pe sub umbra copacilor din „Lincoln's Inn". Asupra multor rătăciţi ca el, umbrele pestriţe ale acelor copaci adesea au căzut; pe-asemenea capete plecate, cu unghiile roase în dinţi, cu privirile abătute, cu pasul şovăind, cu chipul visător, dar fără ţel, cu averea risipită, şi ei înşişi risipiţi şi cu viaţa amară. Rătăcitul nostru nu a ajuns încă în zdrenţe, dar vine şi asta. Înalta Curte, care nu ştie de altă înţelepciune decît de cea cuprinsă în jurisprudenţe, e tare bogată în asemenea jurisprudenţe; şi, la urma urmei, de ce ar ţine să fie deosebită de alte zeci de mii de Curţi? [76]

Comedia procesului „Bardell contra Pickwick" din *Documentele postume ale Clubului Pickwick*, reprodusă mai sus (p. 169—193), în care este demascat caracterul vetust, complicat, formal, corupt şi ridicul al sistemului judiciar, are un pandant grav, tragic în romanul de maturitate *Bleak House*, a cărui intrigă se desfăşoară aproape integral în umbra amenin ţătoare a Curţii de Justiţie, „sumbru şi sinistru templu" * al tergiversărilor, al eschivărilor, al elocinţei găunoase şi al birocraţiei, ce aduce aminte, prin „activitatea" „sacerdoţilor" lui, de „arta de a nu face nimic", cultivată de simbolicul Minister al Circumlocuţiilor. În jurul acestui „sumbru şi sinistru templu" gravitează pe diverse orbite, mai apropiate sau mai depărtate, după cum sînt, mai mult sau mai puţin, angrenate în sofisticatul mecanism procesual, majoritatea personajelor. În paginile următoare reproducem cîteva fragmente care exprimă artistic, prin recrearea atmosferei apăsătoare a incintei de judecată şi prin prezentarea destinelor tragice ale cîtorva personaje prinse în păinjenişul proceselor fără sfîrşit, „protestul şi revolta lui Dickens împotriva vidului şi aroganţei legii, împotriva prostiei şi îngîmfării judecătorilor şi juriştilor" **.

Londra. Sesiunea de toamnă pe terminate şi Lordul Preşedinte înscăunat în sala de şedinţe de la „Lincoln's Inn" [77]. Vreme neîndurătoare de noiembrie. Pe străzi, atîta noroi de parcă apele abia s-ar fi retras de pe faţa pămîntului şi n-ar fi de mirare să întîlneşti un megalosaur, lung de patruzeci de picioare sau cam aşa ceva, urcîndu-se legănat, ca o şopîrlă uriaşă, pe colina Holborn. Fum ce se lasă în jos de pe gurile hornurilor şi se preface într-o burniţă înceată şi neagră cu fulgi de funingine mari cît fulgii de zăpadă... jelind, ţi-ar veni a spune, moartea soarelui. Cîinii, una cu noroiul. Caii, stropiţi chiar pînă sub ochelarii hamurilor, nu-s mai acătării. Trecătorii, ciocnindu-şi umbrelele unii de alţii, morocănoşi cu toţii de parcă ar fi cuprinşi de o molimă, scapătă din picioare la colţuri

[76] Apud: Charles Dickens, *Casa Umbrelor*, ed. cit., vol. II, p. 129—139.
* G. K. Chesterton, *Op. cit.*, p. 153.
** Idem, *Ibidem*, p. 153.
[77] *„Lincoln's Inn"* — vezi supra, p. 142, nota 30 şi p. 147, nota 37.

de stradă, unde, de la ivirea zorilor (dacă se mai poate spune că s-au ivit într-adevăr zorile) zeci de mii de alți trecători au călcat greșit și au alunecat, adăugînd noi depozite la straturile de noroi adunate unele peste altele, ce se lipesc de caldarîm în locurile acelea și sporesc îndoit rezerva.

Ceață pretutindeni. Ceață în susul Tamisei, ce se strecoară printre ostroave și pajiști verzi; ceață în josul Tamisei, ce se rostogolește întinată de navele rînduite în șiruri și de scîrnăviile unei metropole mari dar murdare, aruncate pe malurile apei. Ceață pe mlaștinile Essexului, ceață pe culmile Kentului. Ceață tîrîndu-se în cabinele vapoarelor cu cărbuni, ceață așezîndu-se de-a lungul șantierelor, ceață plutind peste odgoanele marilor corăbii; ceață lăsîndu-se peste bordurile bărcilor și ale luntrilor. Ceață în ochii și gîtlejurile pensionarilor vîrstnici din azilul „Greenwich", ce abia își trag sufletul pe lîngă focurile din dormitoare; ceață în coada și-n găoacea lulelei de după-amiază a comandantului mînios în cabina lui strîmtă, neaerisită; ceață ce-nțeapă fără milă degetele de la picioare și mîinile micuțului ucenic care tremură pe punte. Oameni din întîmplare pe poduri, aruncîndu-și privirile peste balustrade în cerul de ceață de sub ei, cu ceața jur-împrejurul lor; ca și cum ar fi sus, într-un balon, și ar spînzura printre norii negurоși.

Lumină de felinare întrezărită în diferite locuri pe stradă atît cît poate și soarele de pe ogoarele afînate licări gospodarului și plugarului. Prăvălii, cele mai multe cu luminile aprinse cu două ceasuri înainte de vreme... ceea ce și gazul pare să știe, deoarece lumina lui e slabă și dușmănoasă.

După-amiaza umedă și rece e mai umedă și mai rece, ceața deasă mai deasă, iar străzile noroioase încă mai noroioase lîngă Poarta Temple, vechi și plumburiu obstacol, podoabă potrivită pentru pragul unei vechi și plumburii corporații. Și drept lîngă Bariera Temple, în sala de ședințe de la „Linclon's Inn", în chiar inima cetii, stă înscăunat Înaltul Lord Președinte în Înalta sa Curte de Justiție.

Acolo nicicînd n-ar fi ceața destul de deasă, și nici noroiul destul de mare pentru a se potrivi cu orbecăirea și zbaterea în care Înalta Curte de Justiție, cea mai infamă dintre toți păcătoșii învechiți în rele, ține azi ședință sub căutătura îngăduitoare a cerului și a pămîntului.

Pe o asemenea după-amiază și nu pe alta se cuvenea ca Inaltul Lord Președinte să stea înscăunat aici... așa cum și este... cu o aureolă de ceață în jurul capului, îngrădit în țarcul său căptușit cu stofe stacojii, ascultînd la un avocat, uriaș de statură, cu favoriți mari, voce mică și o pledoarie fără de sfîrșit, și părînd că își îndreaptă privirile către candelabrul din tavan unde nu poate vedea

altceva decît ceață. Pe o asemenea după-amiază, vreo douăzeci de apărători de la Înalta Curte de Justiție se cuvenea să fie... așa cum și sînt... prinși în negura uneia din cele zece mii de faze ale unui proces fără capăt, împiedicîndu-se la tot pasul de jurisprudențe vagi, împotmolindu-se pînă peste cap în proceduri, împungînd pereții de cuvinte cu capetele lor apărate de peruci din păr de țap sau de cal [78] și invocînd, cu aer grav de actor, dreptatea. Pe o asemenea după-amiază, feluriți juriști fără drept de pledare, din procesul pe care doi sau trei l-au moștenit de la tații lor, ce s-au îmbogățit de pe urma lui, s-ar cuveni să fie... dar ce, nu sînt ?... aliniați în șir, jos, pe o bancă rotundă ca o fîntînă capitonată (dar zadarnic ai să cauți Dreptatea în fundul acelei fîntîni) ce stă între masa roșie a grefierului și cea a consilierilor Coroanei, cu citații, somații, interpelări, depoziții, încheieri, declarații sub luare de jurămînt, contestații, citate din doctrină, concluzii scrise, clituri de absurdități costisitoare, îngrămădite dinaintea lor. Întunecată e sala de ședințe cu lumînările ei ce se mistuie ici și colo, grea e ceața ce s-a strîns în ea ca să nu mai iasă niciodată. Șterse sînt culorile ferestrelor cu vitralii ce nu mai lasă lumina zilei să străbată înăuntru, iar neștiutorul de pe stradă, ce-și aruncă privirile prin sticla geamurilor de la ușă, șovăie să intre, speriat de aspectul sinstru și de ecoul rostirii solemne și apatice, care răsună pînă-n tavan după ce a pornit de pe estrada capitonată, de unde Înaltul Lord Președinte privește la candelabrul stins și unde consilierii cu peruci sînt pierduți în norul de ceață ! Nu e de mirare. Asta-i Înalta Curte de Justiție, cea care-și are în fiecare comitat case în ruină și ogoare năpădite de buruiană ; care-și are nebuni istoviți în fiecare balamuc, și morți în fiece cimitir ; care-și are împricinați ruinați, cu tocuri scîlciate și haine jerpelite, împrumutînd și cerșind de la toți cunoscuții luați la rînd ; care dă puterii banului mijloace din plin să înfrîngă Dreptul ; care istovește pînă-ntr-atît avutul, răbdarea, îndrăzneala, speranța ; care doboară mintea și distruge sufletul în așa hal, încît nu e om cinstit în rîndul celor ce profesează în cadrul ei care să nu-ți dea sfatul... și cine nu s-ar grăbi să ți-l dea... : „Mai curînd să înduri orice nedreptate de pe lume decît să ajungi aici !“

Cine se întîmplă să mai fie la Curte în după-amiaza asta întunecoasă, înafară de Lordul Președinte, avocatul din proces, alți doi, trei avocați care nu-s niciodată în nici un proces, și banca avocaților pomenită mai înainte ? Mai este grefierul, mai jos de judecător, cu perucă și robă, și mai sînt doi, trei aprozi, sau garde-

[78] Vezi supra, p. 147, nota 38.

robieri, sau perceptori ori cine știe ce ar putea să fie, îmbrăcați în uniformele curților de judecată. Cu toții cască pentru că nici o fărîmă de plăcere nu pică din procesul de pe rol : *Dosarul Jarndyce*, proces care ani după ani a fost stors pînă la ultima picătură. Stenografii, cronicarii și reporterii gazetelor, împreună cu restul asistenței, o iau invariabil din loc cînd procesul Jarndyce vine la rînd. Locurile lor rămîn goale. Într-o latură a sălii, pe un loc cît mai bun ca să nu scape privirilor ei nimic din sanctuarul plin de draperii, se află o bătrînică nebună, cu o bonetă strîmtă, care e totdeauna în sala de ședință, de la intrarea Curții pînă la ieșire, așteptînd mereu să se pronunțe vreo hotărîre de neînțeles în favoarea ei. Unii zic că într-adevăr este sau a fost parte într-un proces, dar nimeni nu știe c-ar fi sigur așa, fiindcă nimănui nu-i pasă de ea. Poartă în geantă niște gunoaie pe care le numește documente, constînd în principal din cîteva petice de hîrtie, chibrituri și lavandă uscată [79]. Un arestat gălbejit s-a ivit cu escorta după el, pentru a șasea oară, ca să înainteze o petiție personală, în vederea absolvirii de vină, ceea ce nu-i probabil să obțină, fiind singurul supraviețuitor implicat într-o neregulă de conturi despre care nici nu se pretinde că ar vi avut vreodată cunoștință. Între timp, planurile sale de viață au căzut baltă. Un alt reclamant ruinat, care periodic își face apariția de la Shropshire și se trudește să adreseze un cuvînt președintelui cînd se termină procesele zilei, și care în nici un fel nu poate fi făcut să înțeleagă că, după lege, președintele n-are cunoștință de existența lui, după ce timp de un sfert de veac i-a otrăvit-o, se-așează într-alt loc bun și pune ochii pe judecător, gata să strige : „Excelență !“ cu o voce tînguitoare și răsunătoare, în clipa în care magistratul se ridică să plece. Cîțiva secretari de avocați și alții, care-l știu din vedere pe petiționar, zăbovesc, nădăjduind să găsească la el oarecare haz și să învoioșeze puțin vremea cenușie [80].

Procesul Jarndyce continuă să lîncezească. Ajuns ca o sperietoare de procese, cu timpul s-a învălmășit atît de tare încît nici o suflare de om nu mai știe ce scopuri urmărește. Părțile din proces nu-l înțeleg aproape deloc, dar s-a băgat de seamă că niciodată doi avocați de la Înalta Curte nu pot vorbi despre pricina de față cinci minute măcar fără să nu ajungă la o totală neînțele-

[79] Este vorba de *miss* Flite, personaj secundar în romanul *Casa Umbrelor* — „o bătrînă mică de statură, pe jumătate nebună, reclamantă la Înalta Curte de Justiție“ și una din victimele acestei „infame“ instituții ; portretul ei apare în această carte la p. 213—218.

[80] Și acest personaj din romanul *Casa Umbrelor, mister* Gridley, supranumit „Omul din Shropshire“ — „reclamant ruinat de Înalta Curte de Justiție“ —, reapare în cartea de față pentru a depune mărturie împotriva „infamei“ instituții, la p. 218.

gere în privința temeiurilor în cauză. De la intentarea acțiunii, nenumărați copii s-au născut, adăogîndu-se în proces ; nenumărați tineri s-au căsătorit ; nenumărați bătrîni au murit de atunci încoace. Zeci de oameni s-au pomenit din senin parte în procesul Jarndyce, fără să știe cum și de ce ; familii întregi au moștenit uri legendare odată cu procesul. Micuțul reclamant sau pîrît, căruia i s-a făgăduit un cal nou de lemn cînd se va soluționa procesul Jarndyce, a crescut, a avut un cal adevărat, și a trecut în trap pe cealaltă lume. Minorele frumoase de la Curte s-au ofilit, ajungînd mame și bunice ; o procesiune lungă de Președinți s-a petrecut începîndu-și și încheindu-și cariera în proces ; teancul de acte depuse la dosar s-a schimbat pur și simplu într-un teanc de acte de deces ; n-au mai rămas poate nici trei Jarndyce pe fața pămîntului de cînd bătrînul Tom Jarndyce [81] și-a zburat creierii la o cafenea pe Chancery Lane ; dar procesul Jarndyce își tîrăște zilele mohorîte în fața Curții, fără speranța de a se mai sfîrși.

Procesul Jarndyce a ajuns de rîsul lumii. E singurul lucru bun la care a dat naștere. A adus moarte multora, dar pentru oamenii de lege e o farsă. N-a fost jurisconsult care să nu fi avut de a face cu el. N-a fost președinte care să nu fi pledat „în el" pentru unul sau altul pe vremea cînd era încă avocat la bară. Lucruri de duh s-au spus despre acest proces de către decanii bătrîni cu ghete scîlcite și cu nasuri vinete, în comitete selecte, la un pahar de vin, de după prînzurile oficiale ale breslei. Stagiarii avea obiceiul să-și ascută spiritul juridic pe seama faimosului proces. Ultimul Lord Președinte s-a folosit de-al său cu dibăcie cînd, completîndu-l pe domnul Blowers, eminentul consilier al Coroanei care zicea că un anume lucru are să se întîmple cînd va să ploaie cu cartofi din cer, a adăugat : „sau cînd vom da o hotărîre în procesul Jarndyce, domnule Blowers"... glumă ce a desfătat mai ales pe aprozi și pe purtătorii însemnelor și peceților.

Asupra cîtor oameni în afara cauzei și-a întins procesul Jarndyce nefasta-i mînă ca să-i strice și să-i corupă, asta-i o problemă foarte vastă. De la maestrul jurisconsult, pe ale cărui dosare capsate teancuri de mandate prăfuite din procesul Jarndyce s-au închircit în forme de tot felul, pînă la copistul din biroul celor șase arhivari, care i-a copiat zecile de mii de pagini pe foile duble ale Curții de Justiție sub aceeași eternă titulatură, firea nimănui nu

[81] *Tom Jarndyce* — strămoș al lui John Jarndyce (vezi, în ediția de față, p. 210, nota 82), fost proprietar al „Casei Umbrelor" — numită, pe vremea, lui „La Piscuri" —, care, ruinat de cheltuielile din „procesul Jarndyce", „și-a zburat creierii la o cafenea pe Chancery Lane".

s-a îmbunătățit datorită procesului ăstuia. În șiretlic, subterfugiu, amînare, jefuire, pisălogeală, sub false prefăcătorii de tot felul, se află înrîuriri care niciodată nu se termină cu bine. Chiar valeții avocaților i-au tot amînat pe nefericiții petiționari, asigurîndu-i nu se mai știe de cîte ori că domnii Chizzle, Mizzle, sau cum îi mai cheamă, sînt peste măsură de ocupați și au audiențe pînă la cină, chiar și ei se poate să-și fi pervertit firea datorită procesului Jarndyce. Administratorul bunurilor respective a dobîndit o sumă frumușică de bani prin proces, dar a dobîndit și neîncrederea propriei sale mame, precum și un dispreț pentru propria lui funcție. Chizzle, Mizzle sau cum îi mai cheamă și-au luat obiceiul de a făgădui în mod vag că vor cerceta mica pricină nerezolvată și vor vedea ce se poate face pentru Drizzle... care nu e destul de deprins cu sistemul... cînd procesul Jarndyce va ieși de pe rol. Eschivarea și pungășia, sub toate multiplele lor variante, au fost semănate pe scară întinsă de nenorocitul proces ; și chiar și aceia care, urmărind desfășurarea procesului, au înțeles tot răul pe care îl generează, au fost pe nesimțite ademeniți să lase răul să-și urmeze cursul și s-au împăcat cu ideea că dacă lumea merge strîmb, asta-i pentru că, într-un fel sau altul, nu-i făcută să meargă drept.

Astfel, în mijlocul noroiului și-n inima ceții, stă-nscăunat Înaltul Lord Președinte la Înalta sa Curte de Justiție.

— Domnule Tangle, zice Înaltul Lord Președinte cam neliniștit de-o bucată de vreme de elocința învățatului gentilom.

— 'Ccelență ! zice domnul Tangle. Domnul Tangle știe despre procesul Jarndyce mai mult decît oricine. Cu asta a ajuns de pomină... presupus fiind el că niciodată n-a mai citit nimic altceva de cînd a părăsit școala.

— Ați epuizat argumentele dumneavoastră ?

— 'Ccelență, nu... felurime de puncte... simt de datoria mea să mă supun... 'Ccelenței Voastre, e răspunsul ce țîșnește din domnul Tangle.

— Mai sînt de ascultat și alți reprezentanți ai barei, cred... zice președintele cu un zîmbet șters.

Optsprezece colegi eruditi de-ai domnului Tangle, fiecare înarmat cu cîte un mic sumar de cîte o mie opt sute de pagini, saltă în sus ca optsprezece ciocănele de la un pian, fac optsprezece plecăciuni și se cufundă pe cele optsprezece locuri, în întunecime.

— Vom continua ședința de miercuri în două săptămîni, zice președintele.

Fiindcă punctul în litigiu nu-i decît asupra cheltuielilor de judecată, cît un fleac de mugur pe un arbore de codru din procesul inițial, și sigur se va pronunța o hotărîre în una din zilele acestea.

Președintele se ridică ; avocații se ridică ; arestatul e scos afară în grabă ; omul din Shropshire strigă : „Excelență !". Aprozi, garderobieri și purtători de însemne impun cu indignare liniște și se încruntă la omul din Shropshire.

— În ceea ce privește pe tînăra fată... urmează președintele tot referitor la procesul Jarndyce.

— Iertare, Ccelență... băiat, zice domnul Tangle, pripindu-se.

— În ceea ce privește, urmează președintele, limpede și răspicat, pe tînăra fată și pe băiat, ambiii tineri...

Domnul Tangle se dă bătut.

— Cărora le-am acordat astăzi audiență și care se află acum în cabinetul meu, am să-i văd și voi chibzui asupra utilității redactării ordinului de fixare a reședinței la unchiul lor.

Domnul Tangle iar se ridică în picioare.

— Iertare, 'Ccelență... mort.

— La bunicul lor, rostește președintele, privind prin ochelari la hîrtiile de pe masă.

— Iertare, 'Ccelență... victimă a unui suicid... zburat creierli.

Pe neașteptate, un avocat, tare mic de statură, cu o voce teribilă de bas, se ridică, umflat în pene cît se poate pe fundalul de ceață din spate, și zice :

— Excelența Voastră îmi îngăduie ? Îl reprezint. E văr de-al nu știu cîtelea grad. În clipa de față nu sînt pregătit să aduc la cunoștința Curții în ce anume grad e văr ; dar e văr. [82]

Dînd drumul acestei replici (rostită cu o voce ca de dincolo de mormînt), ce răsună printre bîrnele acoperișului, avocatul tare mic de statură se lasă să cadă la locul lui și se pierde în ceață. Degeaba îl caută toată lumea cu privirea. Nimenea nu-l mai poate vedea.

— Am să vorbesc cu amîndoi tinerii, zice președintele iarăși, și mă voi chibzui asupra fixării reședinței lor la vărul acela. Voi comunica hotărîrea mîine dimineață, cînd se deschide ședința.

Președintele este pe punctul de a se înclina spre banca avocaților, cînd i se înfățișează arestatul. Din încurcătura în care se găsește arestatul, nimic alta nu poate să iasă decît trimiterea sa îndărăt la închisoare, ceea ce se și face numaidecît. Omul din Shropshire se încumetă să rostească iarăși, demonstrativ, „Exce-

[82] Acest „văr" este, în romanul *Casa Umbrelor*, John Jarndyce — „bărbat mărinimos, cinstit, necăsătorit, de vreo șaizeci de ani ; tutorele lui Richard Carstone [vezi infra, p. 211, nota 84] și al Adei Clare" (vezi infra, p. 211, nota 84), astfel descris de condeiul Estherei Summerson (vezi infra, p. 211, nota 84) : „Avea o față frumoasă, vioaie, ageră, expresivă și mobilă, iar părul îi era de un argintiu metalic. L-am socotit mai aproape de șaizeci decît de cincizeci de ani, se ținea drept, era plin de vioiciune și sănătate".

lență !", dar președintele, zărindu-l, se strecoară dibaci, dispărînd. Toată asistența dispare și ea repede. Un regiment de dosare albastre sînt umplute cu teancuri de hîrtii, luate și scoase din sală de funcționari ; bătrînica nebună iese cu documentele sale ; Curtea, rămasă goală, e închisă. Dacă toate nedreptățile pe care le-a săvîrșit și toate nenorocirile pe care le-a pricinuit ar putea și ele să fie încuiate în ea și totul să ardă într-un imens rug funerar... vai ! ar fi cu mult mai bine pentru alte părți, dar nu și pentru părțile din procesul Jarndyce. [83]

— Cu siguranță, Esther, [84] zise el [domnul Jarndyce], că nu înțelegi nimic din toată treaba asta cu procesul de la Curte ?

Și bineînțeles că am dat din cap că nu.

— Nu știu cine o fi înțelegînd, reluă el ; juriștii au încurcat lucrurile în asemenea hal, încît temeiurile procesului dintru-început au dispărut de mult de pe fața pămîntului. E vorba de un testament și de drepturi ce decurg din testament... sau, mai bine zis, a fost vorba, odinioară. Acum nu mai e vorba decît de cheltuieli de judecată. Întruna apărem, dispărem, depunem jurămînt, interogăm, aducem dovezi și contra-dovezi, argumentăm, punem peceți și facem întîmpinări și referate și rapoarte și batem apa în piuă pe lîngă Lordul Președinte cu toți sateliții lui, îndeplinind toate formele legale, și ne-nvîrtim într-o horă pînă ne seceră moartea ; toate astea

[83] Apud : Charles Dickens, *Casa Umbrelor,* ed. cit., vol. I, p. 9—16.

[84] *Esther Summerson* — „protejata domnului John Jarndyce [vezi supra, p. 210, nota 82] ; persoană precaută și înțeleaptă, și prietenă plină de abnegație" (cum o prezintă Dickens în *Lista personajelor* ce precede romanul *Casa Umbrelor*), fiica nelegitimă a *lady*-ei Honoria Dedlock (vezi, în ediția de față, p. 305, nota 16) și a căpitanului Hawdon (vezi, în ediția de față, p. 215, nota 90, și p. 305, nota 16), căreia scriitorul îi trece adeseori condeiul cu intenția de a povesti într-alt registru de sensibilitate, autobiografic și feminin, întîmplări în care sînt angrenate multe personaje ale romanului, dar în primul rînd cele ce locuiesc sau trec prin „Casa Umbrelor", acest nucleu de omenie tandră a romanului : John Jarndyce, Ada Clare („minoră în tutela domnului John Jarndyce"), Richard Carstone („minor în tutela domnului John Jarndyce, reclamant la Înalta Curte de Justiție"), Allan Woodcourt („tînăr medic militar", viitorul soț al Estherei Summerson), doamna Woodcourt (mama lui Allan Woodcourt, „doamnă vîrstnică, impozantă", „simpatică, cu ochi negri, strălucitori", care descinde din Țara Galilor și e foarte mîndră că „avusese de mult, ca străbun, un personaj eminent, cu numele de Morgan-ap-Kerring", ce și-a petrecut toată viața „suind necontenit munții și luptîndu-se cu cineva", și căruia un bard cu nume complicat, Crumlinwallinwer, „i-a ridicat osanale" într-o piesă cu un titlu la fel de complicat, *Newlinnwilinwood*), Lawrence Boythorn (vezi infra, p. 322, nota 28), Horace Skimpole (bărbat scînteietor, vesel, sentimental, dar [spre deosebire de *mister* Wilkins Micawber, personaj principal din romanul autobiografic *Viața lui David Copperfield,* cu care, uneori, prin încurcături financiare și exteriorizări ale sentimentelor se aseamănă] egoist cu desăvîrșire" ; vezi supra, p. 200, nota 75) și alții.

pentru cheltuielile de judecată. Ăsta-i temeiul cel de căpetenie. Restul, prin niște procedee extraordinare, s-a mistuit.

— Dar, domnule, făcui eu, ca să-și revie în fire [...], a fost vorba de un testament ?

— Hm, da, a fost vorba de un testament, pe vremea cînd toată povestea asta avea un preț, răspunse el. Un oarecare Jarndyce, în ceasul cel rău, a făcut avere mare și a întocmit un testament. Tot căutîndu-se cum trebuie administrate legatele prevăzute în testament, averea lăsată prin testament s-a irosit ; legatarii din testament au ajuns într-o stare atît de mizeră, că dacă ar fi săvîrșit o crimă enormă, n-ar fi fost pedeapsă mai potrivită decît să le fi lăsat banii aceia ; iar testamentul însuși a ajuns literă moartă. De cînd a început nenorocitul ăsta de proces, orice lucru pe care toți din proces, afară de unul singur, îl știu, i se notifică aceluia care nu-l știe, pentru ca să-l afle... de cînd a început nenocitul ăsta de proces, fiecare parte trebuie să aibă copii, copii peste copii, despre orice, hîrtii care s-au adunat cu carul (și chiar dacă nu le ai, așa cum se întîmplă de obicei, fiindcă nimeni nu le dorește, trebuie să plătești pentru ele), și iarăși începe hora aceea de cheltuieli și taxe și absurdități și venalități, într-un iureș mai sălbatic decît cele mai fanteziste orgii ale vrăjitoarelor în Noaptea de Sabat. Jurisprudența te trimite la Lege ; Legea te trimite înapoi, iar la Jurisprudență ; Legea găsește cu cale că nu poate face cutare lucru ; nici măcar nu-i în stare să-ți spună că nu poate face nimic fără ca avocații lui A să sară și să se ridice, fără ca avocații lui B să sară și să se ridice și ei, și tot așa înainte pentru tot alfabetul, la rînd, ca soldații. Așa că anii trec și viețile se scurg și totul merge înainte, începînd mereu, iarăși și iarăși, de la început, fără să se mai termine vreodată. Și nu putem ieși din proces cu nici un chip, pentru că sîntem departe în proces și trebuie să rămînem așa, fie că ne place ori ba. Dar nu face să-ți bați capul cu el. Cînd strămoșul meu, sărmanul Tom Jarndyce, a început să-și bată capul cu procesul, atunci a început sfîrșitul lui. [...] I-am fost moștenitor și iată, asta-i casa lui, Esther. Cînd am venit aici, era cu adevărat o casă a umbrelor. Își lăsase asupra ei semnele necazurilor pe care le îndurase.

— Cît de schimbată e acum !

— Înainte de a fi locuit el aici, casa se chemase „La Piscuri". El i-a dat numele de acum și a trăit aici închis ca în temniță ; zi și noapte, studiind cu de-amănuntul blestematele de teancuri de hîrtii din proces și nădăjduind, dincolo de orice nădejde, să-l descurce din noianul de înșelătorii și să-l scoată la liman. Între timp clădirea s-a dărăpănat, vîntul a prins a sufla printre crăpăturile

pereților, ploaia curgea prin acoperișul găurit, iar buruienile înecaseră cărarea ce ducea spre ușa putregăită. După ce am adunat aici, acasă, tot ceea ce rămăsese de la dînsul, îmi păru că și casa își zburase creierii. atît era de spartă și de părăginită.

Se plimbă puțin de colo pînă colo, după ce spusese toate acestea ca pentru el, cutremurîndu-se de un fior, apoi se uită la mine, se lumină la față și veni de se așeză iarăși, cu mîinile în buzunare.

— Ți-am spus eu, drăguță, că asta-i Odaia Cîrtitului. Unde rămăsesem ?

I-am amintit de schimbările minunate pe care le făcuse în Casa Umbrelor.

— Casa Umbrelor : adevărat. Acolo, în cetatea Londrei, se află niște imobile de-ale noastre, care astăzi seamănă mult cu ceea ce era pe atunci Casa Umbrelor ; zic proprietăți de-ale noastre, vrînd să spun de-ale Procesului ; de fapt ar trebui să spun că ele aparțin Chetuielilor de Judecată ; Pentru că numai Cheltuielile de Judecată au unica putere din lume care mai poate scoate ceva din ruinele acelea și care știu că nu mai sînt bune decît ca să-ți întristeze privirile și să-ți amărască sufletul. E vorba de o stradă întreagă, plină de case în ruină, oarbe, cu toți ochii ziditi, fără nici un geam, fără de nici un toc de fereastră, cu obloanele goale, fără de tăblii, ieșite din țîțîni și căzute în bucăți, cu gratiile de fier cojindu-se în straturi de rugină, cu hornuri prăbușite, cu treptele de piatră de la fiecare ușă înverzite de neumblare (și fiecare ușă fiind parcă Portalul Morții) ; niște adevărate cîrje de infirm, în care se proptește ruina și care putrezesc și ele la rîndul lor. Deși Casa Umbrelor nu figura în procesul Înaltei Curți, stăpînul ei era totuși, și soarta casei a fost pecetluită cu același sigiliu. Așa sînt, drăguța mea, peceții le Marelui Sigiliu răspîndite în toată Anglia... pînă și copiii le știu ! [85]

★

— Așa, verișoară, am auzit vocea veselă a lui Richard [86] adresîndu-se Adei, în spatele meu. Parcă-i un făcut să nu mai scăpăm de Înalta Curte de Justiție. Ieri am venit aici, la locul nostru de întîlnire, pe alt drum și... dar pe legea mea, iat-o iarăși pe bătrîna doamnă. [87]

Într-adevăr, ea era, chiar în fața noastră, făcînd temeneli și zîmbind și zicînd cu același aer protector, ca și ieri :

[85] Apud : Charles Dickens, *Casa Umbrelor*, ed. cit., vol. I, p. 119—121.
[86] Este vorba de Richard Carstone (vezi supra, p. 211, nota 84).
[87] „Bătrîna doamnă" este de fapt *miss* Flite, adică domnișoara Flite, despre care a venit vorba supra, p. 207, nota 79.

— Minorii din procesul Jarndyce ! Foarte fericită, desigur !

— Ați ieșit mai devreme de-acasă, doamnă, zisei eu, pe cînd îmi făcea reverență.

— Da-a ! De obicei mă plimb devreme pe aici. Înainte de a se deschide ședința la Înalta Curte. E un loc ferit. Aici îmi adun gîndurile pentru treburile din timpul zilei, zise bătrîna doamnă, apăsînd pe cuvinte și sclifosindu-se. Treburile zilnice cer multă gîndire. Justiția Înaltei Curți e-atît de foarte greu de urmărit.

— Cine-i asta, domnișoară Summerson ? îmi șopti domnișoara Jellyby, [88] trăgîndu-mi brațul mai aproape de-al ei.

Dar auzul bătrînei doamne era deosebit de ager. Ea răspunse de-a dreptul le întrebare :

— Parte în proces, copila mea. Cu voia dumneatale. Am cinstea să asist regulat la Curte. Cu documentele mele. Am plăcerea să vorbesc cu altă tînără din procesul Jarndyce ? întrebă bătrîna doamnă restabilindu-și echilibrul, cu capul aplecat într-o parte, după o plecăciune foarte adîncă.

Richard, dornic să șteargă nesocotința lui de ieri, i-a explicat cu bunăvoință că domnișoara Jellyby n-avea nici o legătură cu procesul.

— Hm ! exclamă bătrîna doamnă. Nu așteaptă sentința ? Totuși, are să îmbătrînească. Dar nu așa de tare. O, dragii mei ! Iată grădina „Lincoln's Inn". Eu îi spun grădina mea. Vara e un adevărat rai, în care păsările cîntă melodios. Îmi petrec vacanța mare în bună parte aici. În contemplare. Vacanța mare e din cale afară de lungă ! Nu găsiți ?

Am zis cu toții da, fiindcă părea că așteaptă de la noi să zicem așa.

— Cînd frunzele cad din copaci și cînd nu mai sînt florile în floare ca să facem buchețele pentru Înalta Curte a Lordului Președinte, zise bătrîna doamnă, vacanța s-a împlinit, iar sigiliul al șaselea, pomenit în *Apocalips,* ajunge iarăși la putere. Vă rog, veniți să vedeți unde locuiesc. Mie-mi va fi de bun augur. Tinerețea, speranța și frumusețea arareori îmi pășesc pragul. E mult, tare mult de cînd nici una din ele n-a mai dat ochii cu mine.

[. . . . . .]

Locuia atît de aproape, încît nici n-avurăm timp să-i spunem că-i facem pe plac, cînd ne-am pomenit în fața casei ei. Strecu-

[88] „Domnișoara Jellyby" este Caroline (Caddy) Jellyby — „fiica cea mai mare și secretara" sastisită a mamei sale, doamna Jellyby, „o doamnă devotată nevoilor publice, în dauna celor casnice" (cum o prezintă Dickens în *Lista personajelor* ce precede romanul *Casa Umbrelor*), a cărei caricatură plină de sarcasm cititorul o poate contempla în ediția de față, la p. 396—409.

rîndu-se pe o portiță lăturalnică, bătrîna doamnă, cu totul pe neașteptate, se opri pe o stradă îngustă și dosnică, făcînd parte din cîteva curți și uliți, chiar lîngă zidul clădirii „Lincoln's Inn", și zise :

— Aici e locuința mea. Vă rog urcați !

Se oprise la o prăvălie, deasupra căreia sta scris : „Krook Magazie de zdrențe și sticle goale". De asemeni, cu litere lungi și subțiri : „Kroook negustor de articole de marină". Într-o parte de vitrină era imaginea unei fabrici roșii, de hîrtie, la care o căruță descărca o grămadă de saci cu zdrențe vechi. În altă parte era un anunț : „Cumpăr oase". În alta : „Cumpăr veselă uzată, de bucătărie". În alta : „Cumpăr fiare vechi". În alta : „Cumpăr ziare vechi". În alta : „Cumpăr haine vechi bărbătești și de damă". Totul părea că-i de cumpărat acolo, și nimic de vînzare. În toate părțile vitrinei erau grămezi de sticle murdare : sticle de negreală pentru piele, sticle de doctorii, sticle de bere și de ape minerale, sticle de conserve, sticle de vin, sticle de cerneală ; menționîndu-le pe acestea din urmă, îmi amintesc că prăvălia, prin multe și mici caracteristici, avea aerul că se găsește într-o vecinătate judiciară și că ar fi, cum dealtfel era, o anexă și o rudenie renegată a Justiției. Se vedea un mare număr de sticle de cerneală. Mai era afară, în fața ușii, și o băncuță șubredă cu cărți jerpelite și vechi, cu o etichetă : „Cărți de drept, 9 *penny* [89] fiecare". Cîteva din anunțurile pe care le-am enumerat erau scrise cu o caligrafie ca de arhivă [...]. Printre acestea era unul, cu aceeași caligrafie, care n-avea nimic de-a face cu afacerile prăvăliei, dar vestind că un om respectabil, în vîrstă de patruzeci și cinci de ani, se oferea să redacteze acte sau să copieze, executînd cu îndemînare și cu promptitudine : „A se adresa lui Nemo [90], la domnul Krook, înăuntru". Mai erau feluriți saci, de calitate inferioară, albaștri și roșii, care atîrnau sus. Înăuntru, aproape de ușa prăvăliei, zăceau mormane de suluri de pergament

[89] *Penny* (plural : *pence*) — monedă divizionară engleză, egală cu a douăsprezecea parte dintr-un șiling, șilingul fiind egal cu a douăzecea parte dintr-o liră — principala unitate monetară britanică.

[90] Acest Nemo este fostul căpitan Hawdon, fostul logodnic al *lady*-ei Honoria Dedlock (vezi, în ediția de față, p. 305, nota 16) și tatăl Estherei Summerson (vezi, p. 211, nota 84). Grafia lui pe niște acte juridice din „procesul Jarndyce" atîță curiozitatea *lady*-ei Dedlock (vezi, în ediția de față, p. 312) și va incita spiritul detectiv al avocatului Tulkinghorn (vezi infra, p. 228, nota 103), care va descoperi astfel taina vieții soției lui *sir* Leicester Dedlock (vezi, în ediția de față, p. 316) și o va povesti în salonul castelului de la Chesney Wold ca pe o fabulă despre mîndria celor din clasa burgheză (vezi, în ediția de față, p. 344—346). Moartea lui Nemo petrecîndu-se în condiții misterioase — potrivite personajului misterios care era, pentru cei din cartierul Lincoln's Inn Field, copistul Nemo —, este urmată de o anchetă oficială, prilej folosit (sau mai bine zis provocat) de Dickens pentru a satiriza, în romanul *Casa Umbrelor*, încă un aspect negativ al justiției britanice din vremea lui.

vechi și ferfeniţit și de texte de legi, îngălbenite și cu colţurile roase de atîta răsfoit. Puteam să-mi închipui că toate cheile ruginite, din care trebuie să fi fost cu sutele adunate grămadă ca fier vechi, aparţinuseră cîndva unor uși de cameră sau unor dulapuri masive din cancelariile judecătorești. Resturile și zdrenţele aruncate peste o balanţă de lemn cu un singur picior, atîrnînd fără nici o greutate de cîntar, poate să fi fost cordele sau robe uzate de-ale consilierilor. Puteai foarte bine să-ţi închipui [...] că oasele de-acolo din colţ, adunate grămadă și curăţate foarte bine, erau ciolanele clienţilor, ca să întregească tabloul. [...]

[Domnișoara Flite] locuia în vîrful casei, într-o cameră mare și plăcută, din care putea să-și arunce privirile în sala de ședinţă de la „Lincoln's Inn". Se pare că ăsta a fost la început mobilul de căpetenie de și-a luat locuinţă acolo sus. Putea să se uite în ea, ne spunea, și noaptea : mai ales pe lună. Camera era curată, dar foarte, foarte goală. Am putut vedea că mobila se reducea la strictul necesar cel mai sărac, cîteva gravuri vechi înfăţișînd preşedinţi și avocaţi pledanţi de prin cărţi, lipite pe pereţi ; cîteva genţi și săculeţe „conţinînd documente", după cum ne-a informat ea. Pe vatră, nici cărbuni, nici cenușă, și n-am văzut nici un soi de îmbrăcăminte și nici un fel de hrană. Pe un raft, într-un dulap deschis, se găseau vreo două farfurii, vreo două pahare și așa mai departe, dar toate goale și uscate. Uitîndu-mă în jur, am socotit că în înfăţișarea chinuită a femeii era o semnificaţie mai înduioșătoare decît crezusem.

— Grozav de onorată, bineînţeles, zise sărmana noastră gazdă cu cea mai mare gingășie, de vizita minorilor din procesul Jarndyce. Și foarte îndatorată pentru asemenea semn bun. E o locuinţă modestă aici. Împrejurările. Dealtfel, în privinţa asta n-am avut de ales. Din pricina nevoii de a fi aproape de Lordul Preşedinte. Trăiesc aici de mulţi ani. Îmi petrec zilele la Curte ; serile și nopţile, aici. Nopţile îmi par lungi pentru că nu dorm decît puţin și mă gîndesc mult. Bineînţeles, așa ceva e inevitabil, fiind la Curte. Îmi pare rău că nu vă pot servi șocolată. Aștept o hotărîre peste puţin și atunci am să trăiesc pe-un picior mai mare. Acuma, nu mă sfiesc să mărturisesc minorilor din procesul Jarndyce (în mare taină) că îmi vine greu cîteodată să păstrez o înfăţișare cuviincioasă. Am suferit de frig aici. Am suferit de ceva mai aspru ca frigul. Asta are prea puţin a face. Vă rog să-mi fie cu iertare că am pomenit de niște lucruri atît de meschine.

A tras puţin într-o parte perdeaua de la fereastra lungă și joasă a mansardei și ne-a arătat o mulţime de cuști de păsările ce atîrnau

acolo ; în unele erau cîteva păsărele. Se aflau ciocîrlii, cînepari, stcleți... cel puțin douăzeci, aș crede.

— Am purces să țin făpturile astea mici aici, începu ea a spune, cu un scop pe care minorii îl vor înțelege cu ușurință. Cu gîndul de a le reda libertatea. Cînd voi cîștiga procesul. Da-a ! Și totuși ele mor în închisoare. Viețile lor, sărmanele făpturi, sînt atît de scurte în comparație cu procedurile Înaltei Curți de Justiție, încît pe rînd, serie după serie, au pierit. Știți, mă îndoiesc că vreuna din ele, deși toate sînt pui, are să mai apuce să trăiască în libertate. Foarte dezolant, nu-i așa ?

Deși uneori punea întrebări, părea că nu așteatpă vreun răspuns, ci vorbea fără șir, ca și cum obișnuia să facă așa și cînd era singură.

— La drept vorbind, urmă ea, vă asigur că uneori mă îndoiesc de-a binelea dacă într-o bună zi, cît pricina încă nu-i lămurită și cît stăm încă sub semnul celui de-al șaselea sau Marelui Sigiliu, n-oi fi găsită zăcînd aici țeapănă și în nesimțire, așa cum am găsit eu atîtea păsărele !

Richard, răspunzînd celor ce citise în ochii plini de cumpătare ai Adei, se sluji de o împrejurare ca să lase cîțiva bani, încetișor, pe nevăzute, pe marginea căminului. Noi cu toții ne-am tras mai aproape de cuști, făcîndu-ne că ne uităm la păsărele.

— Nu le pot îngădui să cînte mult, făcu bătrînica, pentru că (poate vi se pare ciudat) mi se tulbură mintea la gîndul că ele cîntă în timp ce eu ascult discuțiile amare de la Curte. Și mintea mea are nevoie să fie foarte limpede, știți ! Altădată am să vă spun și cum le cheamă. Nu acuma. Pe o zi cu semne atît de bune, pot să cînte cît vor de mult. În cinstea tinereții, un zîmbet și o plecăciune, a speranței, un zîmbet și o plecăciune, și a frumuseții, un zîmbet și o plecăciune. Așa ! Să le lăsăm lumina toată.

Păsărelele începură să sară și să ciripească.

— Nu pot lăsa ferestrele larg deschise, urmă bătrînica. — În cameră aerul era închis ; ar fi prins bine o fereastră deschisă. — Pentru că pisica pe care ați văzut-o jos — o cheamă Lady Jane — poftește la viețile lor. Stă ghemuită afară pe parapet ceasuri în șir. Am descoperit, șopti ea misterios, că la fireasca-i cruzime se mai adaugă temerea și invidia c-au să-și recîștige cumva libertatea, ca urmare a hotărîrii pe care o aștept să fie dată curînd. Pisica e vicleană și plină de răutate. Cîteodată îmi vine a crede că nu-i pisică, ci lupul din poveste. E atît de greu s-o ții departe de ușă.

Niște clopote din vecinătate, amintindu-i bietei ființe că e nouă și jumătate, ne-au fost mai de folos în a pune capăt vizitei, decît am fi fost noi în stare s-o facem. Își luă în grabă gentuța cu

documente, pe care o așezase pe masă la intrarea noastră și ne întrebă dacă mergem și noi la Curte. La răspunsul nostru că nu și că nu vrem cu nici un preț s-o reținem, deschise ușa ca să ne însoțească pînă jos.

— Cu asemenea semne bune e chiar mai necesar decît de obicei să fiu acolo înainte de intrarea în ședință a Lordului Președinte, urmă ea, pentru că ar putea să pună procesul meu primul pe rol. Am ca o presimțire că în dimineața asta îl *va pune* primul pe rol. [91]

*

— Domnule, izbucni Gridley [92], punînd copilul jos și repezindu-se la domnul Jarndyce, ca și cum ar fi avut de gînd să-l lovească. Ce știi dumneata despre Curțile de Justiție ?

— Poate că știu cîte ceva, din păcate pentru mine.

— Din păcate pentru dumneata ?! se miră omul, potolindu-și mînia. Dacă-i așa, îți cer iertare. Nu sînt politicos, știu eu. Vă cer iertare, domnule ! Apoi, cu un nou val de furie : Douăzeci și cinci de ani am fost silit să calc pe jăratic. Și mi-am pierdut obiceiul de a păși pe catifea. Mergeți la Înalta Curte de Justiție și întrebați acolo care-i hazul permanent care le înveselește activitatea și au să vă spună că omul din Shropshire e cel mai grozav haz al lor. Ei bine, eu sînt, urmă el, plesnind din mînă cu furie, omul din Shronshire.

— Cred că și eu, împreună cu familia mea, am avut cinstea de a procura oarecare distracție domnilor dintr-acel loc serios, spuse tutorele meu, cu calm. Poate c-ați auzit de numele meu... Jarndyce.

— Domnule Jarndyce, făcu Gridley cu un soi de salutare pripită, dumneavoastră vă îndurați necazurile cu mai multă liniște decît sînt eu în stare să le îndur pe ale mele. Mai mult decît atît, vă spun dumneavoastră, și acestui domn și acestor doamne, dacă sînt prieteni de-ai dumneavoastră, că de mi-aș fi luat necazurile în orice alt fel, aș fi ajuns să înnebunesc ! Mai sînt în stare să-mi țin firea numai fiindcă sînt înciudat pe ei, fiindcă mă răzbun pe ei în gînd și că cer cu mînie dreptatea ce mi se cuvine. Numai de asta, adăugă el vorbind într-un fel banal și rustic, dar foarte vehement, mi-ați putea spune că mă înfierbînt peste măsură. Vă răspund că e în firea mea să procedez așa cînd sînt la necaz, și așa trebuie să procedez. Nu e nici o diferență între a proceda ca mine sau a te scufunda în starea aceea, mereu cu zîmbetul pe față,

[91] Apud : Charles Dickens, *Casa Umbrelor*, ed. cit., vol. I, p. 66—76.
[92] *Gridley* — vezi, în ediția de față, p. 207, nota 80.

ca sărmana femeiușcă nebună [93] ce dă întruna tîrcoale Curții de Justiție. Dacă ar fi să cad o dată numai într-o asemenea stare, aș ajunge un imbecil.

Patima și fierbințeala care îl cuprinseseră, și felul în care fața lui se frămînta, și gesturile violente cu care își însoțea vorbele erau foarte penibil de văzut.

— Domnule Jarndyce, urmă el, gîndiți-vă la cazul meu. Limpede ca lumina zilei, așa-i cazul meu. Sîntem doi frați. Tata (fermier) a făcut un testament prin care și-a lăsat ferma, animalele și celelalte bunuri mamei, pe timpul vieții ei. După moartea mamei, toate trebuiau să-mi revină mie, afară de un legat de trei sute de lire, pe care trebuia atunci să-l plătesc fratelui meu. Mama moare. La scurtă vreme după aceea, fratele meu își cere legatul. Eu și cîteva rude ale mele îi spunem că și-a luat o parte din el, calculată în întreținere, locuință și alte cîteva lucruri. Acum luați aminte ! Asta era problema și numai asta. Nimeni n-a contestat testamentul, nimeni n-a mai contestat nimic altceva decît dacă o parte din cele trei sute de lire fusese plătită sau nu. Pentru lămurirea acestei probleme, fratele meu a introdus o reclamație, și eu am fost silit să mă prezint la blestemata aceea de Curte de Justiție ; am fost forțat la asta fiindcă legea mă forța și nu mă lăsa să mă duc nicăieri altundeva. Șaptesprezece inși au fost implicați într-un proces atît de simplu. Întîi a mers așa înainte doi ani. Apoi a fost scos de pe rol pe încă doi ani, în timpul cărora președintele (putrezi-i-ar ciolanele !) a cercetat dacă sînt fiul tatălui meu... asupra cărui lucru nu era nici o contestație din partea nici unui muritor. Apoi președintele a descoperit că nu erau destui implicați — vă amintiți, erau numai șaptesprezece pînă atunci — și că trebuie să mai intre unul, care fusese omis, și totul trebuia pornit iarăși de la început. Cheltuielile, pînă la acea dată — înainte ca lucrul să fi fost luat de la capăt —, se ridicaseră la de trei ori valoarea legatului. Fratele meu voia să renunțe la legat, bucuros să scape de alte cheltuieli. Toată averea lăsată mie, prin testamentul acela, de la tata, se topise în cheltuieli de judecată. Procesul, încă pendinte, n-a adus decît tortură, dezastru, disperare și toate celelalte... și în starea asta mă aflu astăzi ! Dar, domnule Jarndyce, în procesul dumneavoastră sînt implicate mii de lire, pe cînd într-al meu sute. E al meu mai ușor ? Nu-i oare mai greu de purtat, cînd toate mijloacele mele de existență erau în joc și au fost înghițite în mod rușinos de hotărîrile Curții ?

[93] „Sărmana femeiușcă nebună" este *miss* Flite (vezi, în ediția de față, p. 207, nota 79 și p. 213—218).

Domnul Jarndyce îi spuse că îl compătimește din toată inima și că nu-și arogă monopolul nedreptăților unui asemenea sistem monstruos.

— Aha ! Tot acolo am ajuns ! începu iar să vorbească domnul Gridley, fără să-și fi potolit furia. Sistemul ! Din toate părțile mi se spune că sistemul e de vină. Nu trebuie să mă iau de nici un om în parte. Sistemul e de vină. Nu mi-i îngăduit să mă duc la Curte și să spun : „Domnule președinte, vreau să aflu de la dumneavoastră... asta-i drept sau strîmb ? Aveți oare obrazul să-mi spuneți că mi s-a făcut dreptate și că de aceea sînt scos de pe rol ?“. Dar președintele habar n-are de procesul meu. El e înscăunat ca să conducă sistemul. Și nici la domnul Tulkinghorn, avocatul de la Curtea de Justiție „Lincoln's Inn“, nu trebuie să mă duc și nici să-i spun, cînd mă scoate din sărite cu indiferența lui și mulțumirea-i de sine, cum sînt toți dealtfel, deoarece știut e că ei cîștigă din asta, pe cînd eu pierd, nu-i așa ?... Nu mi-e îngăduit să-i spun că trebuie să scot ceva de la cineva de bună voie sau cu vicleșuguri pentru ruina în care mă aflu. *El* n-are nici o răspundere. Sistemul e de vină. Dar dacă n-am săvîrșit nici o silnicie împotriva nici unuia din ei, aici măcar... pot să-mi dau drumul ! Nu știu ce se poate întîmpla dacă pînă la urmă am să fiu scos din fire ! Am să trag și eu la răspundere pe cei ce-au clădit asemenea sistem împotriva mea, stînd față în față, dinaintea marii judecăți eterne !

Patima cu care vorbea era înfricoșătoare. N-aș fi crezut că există asemenea furie, de nu l-aș fi văzut pe el.

— Am făcut-o ! urmă el, așezîndu-se jos și ștergîndu-și fața. Da, domnule Jarndyce, am și făcut-o ! Nu mă pot stăpîni, mă aprind ușor. Știu. Ar trebui s-o știu. Am făcut închisoare pentru ultragiu. Am făcut închisoare c-am insultat Curtea. Am avut ba un necaz, ba altul, și încă am să mai am. Eu sînt omul din Shropshire, și uneori mă întrec cu gluma față de ei... cu toate că și ei au făcut haz, văzîndu-mă pus sub interdicție și arestat și așa mai departe. Ar fi mai bine pentru mine, mi-au spus, dacă m-aș stăpîni. Le-am spus și eu că, dacă m-aș stăpîni, m-aș îndobitoci. Cîndva am fost și eu, cred, un om destul de blajin. Oamenii de prin locurile mele zic că așa mă țin ei minte, dar acuma, sub povara nedreptății, trebuie să-mi dau drumul, căci altfel mi-aș ieși din minți. „Ar fi mult mai bine pentru dumneata, domnule Gridley, îmi spunea domnul președinte al Înaltei Curți săptămîna trecută, să nu-ți mai pierzi timpul pe aici, și să te așezi, muncind cu folos, în Shropshire.“ „Domnule președinte, domnule președinte, știu c-așa ar fi, i-am răspuns eu, și-ar fi cu mult mai bine pentru mine să nu-mi fi ajuns niciodată la urechi numele prea înaltei dumneavoastră

slujbe ; dar, din nefericire pentru mine, nu pot șterge cu buretele trecutul, și trecutul mă mînă pe mine aici !...“ Pe lîngă asta, adăugă el, izbucnind furios, am să-i fac de rușine. Pînă la urmă am să mă înfățișez dinaintea Curții ca s-o fac de rușine. Dacă aș ști cînd am să mor și de-aș putea fi cărat acolo și de-aș mai avea un fir de voce cu care să vorbesc, aș muri acolo, în fața lor, zicîndu-le : „M-ați adus aici și m-ați alungat de-aici de nenumărate ori. Scoateți-mă și-acum, dar cu picioarele înainte !“

Pe chipul lui se fixase, poate de ani de zile, o amărăciune care nu s-a îndulcit nici după ce se liniștise. [94]

*

E vacanța cea mare pe întinderile Înaltei Curți de Justiție. Legea și Echitatea, corăbii de nădejde, clădite din cherestea de teck [95], pe fund căptușite cu aramă, legate în fier și finisate în alamă, nicidecum rapide cum sînt clipperele [96], au lăsat pînzele jos. Olandezul Zburător, cu un echipaj de clienți ca niște fantome ce roagă pe toți ce le-ar ieși în cale să le cerceteze cu de-amănuntul hîrtiile, s-a lăsat dus pe ape la vremea asta, numai Dumnezeu știe unde. Curțile de Justiție sînt toate închise ; birourile publice zac într-un somn fierbinte, chiar și incinta din Westminster [97] e un pustiu umbros, unde pot să cînte privighetorile și în care se plimbă o categorie de solicitanți mai afectuoși și mai tandri decît cei ce se întîlnesc îndeobște pe-acolo.

Cele patru înalte colegii de jurisconsulți, „Temple“, „Chancery Lane“, „Sergent's Inn“ și „Lincoln's Inn“ [98], chiar pînă la marginile lor, sînt ca niște porturi pe coaste cu maree, cu apele în reflux, în care procedurile au eșuat, birourile au lăsat ancora, funcționarii care n-au ce face tîndălesc pe scaune cu spătarele înclinate, ce n-au să-și recapete poziția perpendiculară pînă cînd valurile termenelor vor pătrunde iar în port, se vor înălța și vor șterge nămolul vacanței celei mari. Ușile de la intrarea cabinetelor sînt închise cu duiumul. Scrisori și pachete sînt lăsate la loja portarului cu top-

[94] Apud : Charles Dickens, *Casa Umbrelor*, ed. cit., vol. I, p. 259—263.

[95] *Teck* — arbore exotic, originar din sudul Asiei, al cărui lemn, foarte dens, dur și rezistent, este întrebuințat mai cu seamă în construcțiile navale.

[96] *Clipper* — corabie de mari dimensiuni, rapidă, cu cel puțin trei catarge, cu puntea superioară ridicată mult la proră și la pupă.

[97] Este vorba de *Wesminster Hall* — aripă a fostului palat regal din Londra medievală, construită în secolul al XI-lea, renovată în secolul al XIV-lea, unul din cele mai prețioase monumente de arhitectură din Europa. Westminster Hall a fost, vreme de mai multe secole, centrul administrativ și judiciar (pînă în 1874) al Londrei și al Angliei.

[98] Vezi, în ediția de față, p. 142, nota 30, p. 143, nota 34, p. 147, nota 37 și p. 155, nota 50.

tanul. O recoltă de iarbă ar crește prin fisurile pavajului de piatră din fața sălii de ședință de la „Lincoln's Inn", dar ușierii autorizați, cu insignele în piept, care n-au nimic de făcut decît să stea acolo la umbră, cu șorțurile lor albe trase peste cap, ca să se apere de muște, o smulg și, duși pe gînduri, o mănîncă.

În oraș nu-i decît un judecător. Dar chiar și el nu vine decît de două ori pe săptămînă ca să lucreze în camera de consiliu. Dacă oamenii din provincie, din orașele districtului său jurisdicțional, l-ar putea vedea acum ! Fără perucă lungă pe spate, fără robă roșie, fără blană, fără lăncier, fără toiag alb. Nimic alta decît un domn proaspăt bărbierit, cu pantaloni albi și pălărie albă, cu judecătoreasca-i față bronzată la mare și cu o fîșie de piele jupuită de razele soarelui de pe judecătorescu-i nas, și care intră-n trecere la bodega pescarilor, să bea o bere rece.

Baroul Angliei e împrăștiat pe toată fața pămîntului. Cum poate Anglia s-o ducă patru luni de vară fără Baroul ei, care îi e refugiu recunoscut cînd e la nevoie și singura-i glorie legitimă cînd îi merge în plin... e o-ntrebare fără răspuns ; [99] e sigur că asemenea scut și asemenea pavăză a Britanniei pentru moment nu se mai poartă. Domnul erudit, care totdeauna e nemaipomenit de indignat de ultragiul fără de precedent comis de partea adversă în privința sentimentelor clientului său, care pare că niciodată n-are să-și mai vină în fire, o duce cu mult mai bine în Elveția decît te-ai fi putut aștepta. Domnul erudit, care-și îndeplinește opera lui distructivă și care-și irită toți adversarii cu sarcasmul morbid, e vesel ca un cintezoi, într-o stațiune de ape din Franța. Domnul erudit care varsă lacrimi cu găleata la cea mai mică provocare, de șase săptămîni n-a vărsat o lacrimă. Preaeruditul domn care și-a răcorit fierbințeala de la natură de pe figura-i îmbujorată în bălți și în fîntîni de legi pînă ce-a devenit mare specialist în argumente încurcate, pregătite pentru termenele de judecată, cînd întinde magistraților ce moțăie în ședință „capcana" legală, de neînțeles pentru neinițiați, dar și pentru cei mai mulți dintre inițiați, hoinărește acum într-o desfătare pe care numai el o cunoaște, prin ținutul sterp și plin de praf al Constantinopolului. Alte fragmente dispersate ale aceluiași mare și înțelept Palladium sînt de găsit pe canalele Veneției, la a doua cataractă a Nilului, la stațiunile balneare din Germania sau răspîndiți pe plaje, de-a lungul coastelor engleze. Abia unul de poate fi întîlnit în regiunile deșarte ale Înaltei Curți

[99] Cu aceeași incisivă ironie apreciază Dickens și importanța în viața societății engleze a crizelor guvernamentale provocate de aristocrații de tip Coodle și Doodle (vezi, în ediția de față, p. 334).

de Justiție. Dacă un asemenea membru singuratic al baroului trece ca o umbră prin pustie și dă peste un reclamant ce hoinărește prin partea locului, incapabil să renunțe a da tîrcoale locurilor din care-i izvorăsc neliniștile, amîndoi se înspăimîntă unul de celălalt și, ferindu-se, se retrag fiecare în ascunzișul lui. [100]

*

[...] Procesul Jarndyce trebuind să fie iarăși pe rol în ziua aceea, Richard mi-a propus să mergem la Curte ca să aflăm ce se petrece. Cum era ultima zi și dorea atît de mult să meargă, iar eu nu mai fusesem niciodată acolo, am fost de acord și ne-am dus la Westminster, unde ținea atunci Curtea ședința. [...]

Cînd am ajuns la Curte, Lordul Președinte, același pe care l-am văzut în Camera de Consiliu la „Lincoln's Inn", era așezat, în mare ținută, cu multă importanță, pe scaunul prezidențial, cu sceptrul și sigiliile pe o masă roșie, mai jos de el, și un enorm buchet plat de flori, drept ca o grădiniță, care umplea de parfum întreaga Curte. Mai jos de masă, iarăși, un șir lung de reclamanți, cu teancuri de hîrtii așezate pe preș, la picioarele lor ; apoi veneau domnii de la bară, cu peruci și robe... unii treji, alții adormiți și unul vorbind, dar nimeni nu dădea prea multă atenție la ceea ce spunea. Lordul Președinte s-a lăsat pe spate în fotoliul confortabil, cu cotul pe brațul capitonat și cu fruntea sprijinită în mînă ; unii din cei de față moțăiau, alții citeau gazetele, alții umblau încoace și-ncolo, sau vorbeau în șoaptă, în grupuri ; toți păreau că se simt la largul lor, nicidecum grăbiți, foarte indiferenți și grozav de liniștiți.

Să crezi că totul merge atît de calm și să te gîndești la grozăvia vieților și morților împricinaților ; să vezi toată marea ținută și ceremonie de-acolo și să te gîndești la pagubele și lipsurile și mizeriile cerșetorilor pe care-i reprezintă ; să cugeți că, în timp ce febra atîtor speranțe amînate bîntuie în așa de multe suflete, spectacolul acesta rafinat se desfășoară liniștit de pe o zi pe alta, de pe un an pe altul, în asemenea bună orînduire și cu atîta sînge rece ; să privești la Înaltul Lord Președinte și la întreaga trupă de liber profesioniști de sub el, uitîndu-se unul la altul, și la spectatori, ca și cum nimeni în toată Anglia n-ar fi auzit vreodată că ideea în numele căreia domniile lor se adunau acolo nu este decît o glumă sinistră ce și-a atras oroarea, disprețul și indignarea generală, o idee considerată drept ceva atît de flagrant de rău, încît doar printr-o fărîmă de miracol ar mai putea ieși din ea ceva bun

[100] Apud : Charles Dickens. *Casa Umbrelor*, ed. cit., vol. I, p. 311—313.

pentru cineva. Toate acestea erau atît de ciudate și de contradictorii pentru mine, care n-aveam nici un fel de experiență în asemenea privință, încît la început mi-au părut de necrezut și n-am putut să le înțeleg. [...]

Să tot fi fost acolo de vreo jumătate de ceas, sau cam așa ceva, cînd procesul în curs — dacă mi-e îngăduit să folosesc un termen atît de ridicol în asemenea asociere — păru că piere în propria-i stupizenie, fără să ajungă și fără ca nimeni să fi așteptat să ajungă la vreun rezultat. Lordul Președinte aruncă un teanc de hîrtii de pe masa lui către domnul ce ședea mai jos de el, și cineva zise : „Procesul Jarndyce !". La auzul acestei strigări s-a iscat un zumzet și rîsete, apoi au urmat plecarea generală a asistenței și aducerea unor grămezi mari și stive și dosare și iar dosare pline de hîrtii.

Cred că dosarul era pus pe rol pentru „instrucțiuni suplimentare", în privința unor extrase de cheltuieli, atît cît am putut eu înțelege, și care erau destul de încurcate. Dar am numărat douăzeci și trei de domni cu peruci, care ziceau că sînt „în proces", și nici unul din ei nu părea să înțeleagă extrasele mult mai bine decît mine. Au stat la taifas cu Lordul Președinte în privința lor, s-au contrazis, s-au lămurit între ei, și unii ziceau că-i așa, și alții ziceau ba nu-i așa, și cîțiva au propus în glumă să se citească în ședință enormele dosare cu declarațiile martorilor, și atunci zumzetul a crescut și rîsul s-a umflat și fiecare dintre cei interesați era într-o stare de bună dispoziție neîntemiată, și nimeni n-a putut face nimic în privința extraselor. După vreo oră și mai bine de așa ceva, în care timp foarte multe pledoarii începute au fost curmate brusc, procesul „a fost scos de pe rol pentru moment" [...], și hîrtiile au fost strînse iarăși laolaltă, mai înainte ca funcționarii să le fi terminat de adus în ședință. [101]

Satira e profundă, echilibrată artistic și sobră ca o sentință fără drept de apel în fața tribunalului istoriei. Dar, odată cu maturizarea scriitorului, cu efortul lui de a construi o intrigă unitară, armonioasă, parcă s-a pierdut ceva din farmecul paginii dickensiene de tinerețe, din voiciunea șarjei, din spontaneitatea ironiei și incisivitatea sarcasmului, din plăcerea necenzurată de a povesti. Scena pledoariei din sala de ședințe a Curții de Justiție, sau scena următoare — ancheta de după moartea lui Nemo — ca să ne referim numai la textele reproduse în această antologie, ne reamintesc, totuși, sprintenele pagini satirice din epoca de aur a *Documentelor postume ale Clubului Pickwick*, cu a lor savuroasă comedie „Bardell contra Pickwick".

[101] Apud : Charles Dickens, *Casa Umbrelor*, ed. cit., vol. I, p. 413—415.

În timpul ăsta, noutatea[102] a făcut ocolul curții. Grupuri de locatari se adună ca să dezbată evenimentul, și avangarda armatei de curioși (în majoritate băieți) este împinsă înainte, înspre fereastra domnului Krook, pe care o cercetează îndeaproape. Un polițist s-a și urcat sus, în cameră, și a coborît iarăși la ușă, unde stă ca un turn, aplecîndu-se doar din cînd în cînd ca să vadă băieții strînși întîmplător la baza lui de operație ; dar de cîte ori dă cu ochii de ei, aceștia se dau îndărăt intimidați. Doamna Perkins, care de cîteva săptămîni nu mai vorbea cu doamna Piper, ca urmare a unei neplăceri ce se trăgea de la tînărul Perkins care îi arsese una tînărului Piper, își reia cu acest prilej prielnic raporturile prietenești. Băiatul de la cîrciuma din colț, amator privilegiat, ca unul ce are cunoștințe temeinice despre viață, avînd de a face din cînd în cînd și cu beți și care are înfățișarea unui tînăr dintr-o bucată, ce nu poate fi asaltat cu ciomege și nici băgat la închisoare, schimbă păreri confidențiale cu polițistul. Lumea își vorbește de la ferestre peste curte, și informatori cu capul gol vin în goană din Ulița Înaltei Curți ca să afle ce se întîmplă. Sentimentul general pare să fie că-i o cerească binecuvîntare faptul că domnul Krook n-a pierit și el odată cu celălalt, sentiment amestecat însă cu o mică dezamăgire firească. În toiul zarvei, sosește ofițerul Stării Civile.

Reprezentant al parohiei, cu toate că e socotit în cartier drept un personaj ridicol, ofițerul Stării Civile se bucură de oarecare popularitate pentru moment, de n-ar fi doar decît că-i omul ce poate merge să vadă cadavrul. Polițistul îl socoate drept un dobitoc de civil, o rămășiță din vremurile barbare ale vechilor paznici ; dar îi îngăduie trecerea, ca ceva ce trebuie tolerat pînă cînd guvernul se va hotărî să-l desființeze. Zarva se întețește pe măsură ce veștile umblă din gură în gură, cum că omul parohiei a sosit la fața locului și a intrat înăuntru.

După o vreme, împuternicitul parohiei iese, mărind încă o dată zarva, care în scurtul răstimp aproape se potolise. Se pare că umblă după martori pentru ancheta de mîine, martori care să poată spune anchetatorului și juraților ceva cu privire la decedat.

Numaidecît face apel la o droaie de oameni care nu pot să-i spună nimic, cîtuși de puțin. Pare mai îndobitocit de faptul că i se

[102] „Noutatea" este moartea lui Nemo, „copist de texte și acte juridice" și opioman, într-o mansardă a casei lui Krook („negustor de articole marinărești, bătrîn cam sărit"), deci vecin cu *miss* Flite (vezi supra, p. 207, nota 79, și p. 215, nota 90).

repetă întruna că feciorul doamnei Green „e şi el copist şi că l-a cunoscut pe mort mai bine decît oricine"..., care fecior al doamnei Green se constată, după cercetările făcute, că e în momentul de faţă îmbarcat pe o navă în drum spre China, de vreo trei luni, dar se vîntură părerea că se poate lua legătura cu el prin telegraf, pe baza unei cereri îndreptată Lorzilor Amiralităţii. Împuternicitul parohiei intră în diferite prăvălii şi localuri, întrebînd clienţii, totdeauna închizînd mai întîi uşa şi apoi scoţînd oamenii din sărite prin înlăturarea unora, prin tărăgănări şi tot soiul de idioţii. Poliţistul a văzut că îi zîmbeşte băiatului de la birt. Publicul îşi pierde răbdarea, şi urmează reacţia. Zeflemele la adresa ofiţerului Stării Civile, rostite de voci tinere şi stridente, cum că ar fi fiert un băiat ; fragmente dintr-un cîntec popular, în legătură cu asemenea faptă, cîntate în cor, afirmînd că din băiat s-a făcut supă pentru azilul de săraci. În sfîrşit, poliţistul găseşte de cuviinţă să recurgă la lege şi pune mîna pe unul dintre cei ce cîntau, căruia îi dă drumul după ce ceilalţi au rupt-o la fugă, cu condiţia ca şi el s-o şteargă, hai ! şi să termine cu asta... condiţie pe care cel eliberat o pune în aplicare. Astfel pentru moment zarva se potoleşte complet, şi poliţistul nepăsător (pentru el ceva opium mai mult sau mai puţin nu înseamnă nimic), cu capela-i strălucitoare, cu guleru-i tare, cu haina-i uriaşă ţeapănă, cu curea solidă, cu cătuşe la el şi toate celelalte necesare, îşi urmează mersul alene, în sus şi-n jos, cu pasul greu, bătînd din palmele-i înmănuşate în alb şi oprindu-se din cînd în cînd la cîte un colţ de stradă, ca să descopere, din întîmplare, tot ce se poate — de la copilul părăsit, pînă la crimă.

Sub vălul protector al nopţii, ofiţerul Stării Civile, slab de minte, vine, strecurîndu-se pe Uliţa Înaltei Curţi, cu citaţiile sale în care numele fiecărui jurat e scris greşit şi nimic nu-i scris corect, decît numele lui, pe care nimeni nu-l poate citi sau nu doreşte să-l ştie. Citaţiile odată notificate şi martorii propuşi fiind preveniţi, ofiţerul Stării Civile se duce la domnul Krook, unde are o scurtă întîlnire cu cîţiva anumiţi cerşetori care, sosind puţin după aceea, sînt conduşi sus, la etaj, şi aci lăsaţi în grija marilor ochi din obloane să se uite la acea ultimă formă ca la ceva nou pe care lăcaşul pămîntean o dăruieşte acelui Nimeni şi Tuturor.

Şi, toată noaptea, sicriul stă gata lîngă geamantanul cel vechi, iar forma solitară de pe pat, insul a cărui cărare în viaţă l-a mînat patruzeci şi cinci de ani, zace acolo fără să lase-n urma lui nimic mai mult decît ar fi lăsat un copil lepădat.

A doua zi curtea imobilului e toată însufleţită, de parcă ar fi bîlci, cum zice doamna Perkins, mai mult decît împăcată cu doamna Piper, într-o convorbire amicală cu această femeie minunată. An-

chetatorul trebuie să ia loc în sala „Flamura soarelui", de la primul etaj, unde au loc de două ori pe săptămînă reuniunile muzicale la care pupitrul este ocupat de un gentilom cu celebritate profesională, avînd în față pe Micul Swills, cîntărețul comic, care speră (conform afișului din fereastră) că prietenii se vor aduna în jurul său și vor sprijini un talent de mîna întîi. Toată dimineața aceea sala „Flamura soarelui" a zbîrnîit de treburi. Înșiși copiii au atîta nevoie de forță, din pricina puternicei emoții generale, încît un plăcintar care s-a așezat cu acest prilej la colțul imobilului, spune că plăcintele se topesc ca fumul. În vremea asta împuternicitul parohiei, bătînd drumul fără de rost între ușa stabilimentului lui Krook și ușa sălii „Flamura soarelui", arată cîtorva oameni de caracter și discreți obiectul ciudat pe care îl are în păstrare și primește ca răsplată un pahar de bere sau altceva.

La ceasul stabilit, sosește anchetatorul, care e așteptat de jurați și este primit cu o salvă de popice de pe terenul de popice bun și uscat de lîngă sala „Flamura soarelui". Anchetatorul umblă prin cîrciumi mai mult decît oricare ființă omenească ; în cariera lui mirosurile de rumeguș, bere, fum de tutun și alcool fac un tot cu moartea, sub înfățișările ei cele mai îngrozitoare. Este îndrumat de reprezentantul parohiei și de hangiu în sala de muzică, unde își pune pălăria pe pian și ia un scaun stil Windsor din capul unei mese lungi, formată din mai multe mese scurte puse cap la cap și încărcate cu oale și pahare, alcătuind niște decorative cercuri cleioase cu spirale fără de capăt. O parte din jurați, cîți pot să se înghesuie la masă, stau acolo. Ceilalți stau printre scuipători și lulele, sau se sprijină de pian. Deasupra capului anchetatorului se află mînerul de la capătul funiei unui clopot, o mică cunună de fier ce lasă parcă impresia că această Majestate a Curții de Justiție, peste puțină vreme, va fi spînzurat.

Să se citească lista juraților și să se depună jurămîntul ! În timp ce se desfășoară ceremonia, intrarea unui omuleț durduliu, cu un guler mare, răsfrînt, cu ochii înlăcrimați și cu nasul umflat, face senzație ; el se așază, modest, după ușă, ca unul din marele public, dar pare în același timp un obișnuit al locului. Umblă vorba în șoaptă că acesta ar fi Micul Swills. Se crede, și n-ar fi imposibil, că și-ar pregăti o parodie a anchetatorului, din care să facă numărul de atracție, seara, la reuniunea muzicală.

— Așadar, domnilor, reia anchetatorul, sînteți convocați aici în vederea unei anchete asupra morții unei persoane. În fața domniilor-voastre se vor depune mărturii în privința împrejurărilor în care s-a petrecut moartea aceea, și domniile-voastre vă veți da verdictul potrivit cu... Popicele ! trebuie oprit jocul, hai, oprește-l, ofi-

țere !... potrivit cu mărturiile și nu cu altele. Primul lucru de făcut, să examinăm decedatul.

— Faceți loc, ei, voi de colo ! strigă ofițerul Stării Civile.

Așa că toți părăsesc încăperea într-un convoi, mergînd care încotro, cam în felul unui cortegiu funebru răzlețit, și se duc să facă cercetarea în locuința domnului Krook, de la etajul doi, din spate, de unde cîțiva dintre jurați se retrag în grabă, palizi la față. Reprezentantul parohiei își dă toată osteneala ca doi domni, nu tocmai curați la manșete și nu prea în ordine cu butonii (pentru a căror așezare el făcuse rost de o măsuță specială lîngă anchetator, în sala de reuniuni muzicale), să poată vedea tot ceea ce este de văzut. Căci ei sînt cronicarii oficiali ai unor asemenea investigații, plătiți cu rîndul la ziar, iar el nu-i cu nimic mai presus de slăbiciunile tuturor oamenilor, ci trage nădejde să vadă tipărit ce a zis și ce a făcut „Mooney", neobositul și destoinicul ofițer al Stării Civile de la fața locului ; ba chiar aspiră să vadă numele Mooney menționat cu tot atîta reputație și respect ca și numele călăului din ultima vreme.

Micul Swills așteaptă să se întoarcă anchetatorul și jurații. La fel și domnul Tulkinghorn [103] este primit ceremonios și așezat lîngă anchetator : între acest înalt funcționar de Justiție, o masă de biliard și lada cu cărbuni. Investigația purcede. Juriul află cum a murit obiectul cercetării lor, și altceva nu mai află despre el.

— Un prea eminent jurist se află de față, domnilor, zice anchetatorul, care, după cîte sînt informat, se găsea din întîmplare la fața locului cînd a fost descoperit decesul, dar el n-ar putea decît să repete mărturiile pe care le-ați auzit pînă acum, de la medic, proprietar, locatară și librar ; de-aceea nu-i nevoie să-l mai necăjim ; mai e cineva de față care știe ceva în plus ?

Doamna Piper, împinsă de doamna Perkins. Doamna Piper jură.

[103] *Domnul Tulkinghorn* — „avocat pe lîngă Înalta Curte de Justiție, sfătuitor jurist al lui *sir* Leicester Dedlock" (vezi, în ediția de față, p. 309), al cărui portret de la p. 309 poate fi nuanțat cu cîteva alte caracterizări dickensiene, ca de pildă : „Fața domnului Tulkinghorn, încremenită în liniște, era tot atît de inexpresivă ca și hainele lui învechite. Ar fi putut chiar spune că în tot acest timp nu s-a gîndit la nimic. Nu arăta nici răbdare, nici nerăbdare, nu părea nici atent, nici distrat. Nu arăta nimic decît carapacea sa. După cum n-ai putea să-ți dai seama de timbrul unui instrument muzical delicat văzîndu-i doar cutia, nu puteai afla timbrul domnului Tulkinghorn văzîndu-i doar carapacea." Sau : „O stridie de școală veche, a cărei scoică nimeni n-o poate deschide". Sau : „Lipsit de pasiuni ca să poată fi dușman sau prieten [...] automat, devotat, lipsit de afecțiune și foarte însetat de cîștiguri, privilegii, pizmuind renumele de a fi stăpînul tuturor caselor mari".

— Anastasia Piper, domnilor. Căsătorită. Ei, doamnă Piper... ce ai de spus în privința asta ?

Oo ! doamna Piper are o grămadă de povestit, mai cu seamă în paranteză și fără punctuație, cu toate că n-are mare lucru de spus. Doamna Piper locuiește în Imobilul Cook (în care soțul ei este maestru dulgher) și demult tare așa cum se știe prea bine printre vecini (socotind o zi după cea din ajunul creștinării fără preot a lui Alexander James Piper, în vîrstă de optsprezece luni și patru zile împlinite din care cauză că nimeni nu se mai aștepta să trăiască într-atîta domnilor durerile acestui copil de gingii) că reclamantul — așa stăruie doamna Piper să-l numească pe cel mort — se zicea că s-a vîndut Satanei. Ce crezi ? Din căutătura reclamantului se trage toate spusele astea ! Îl vedea pe reclamant adesea și și-a dat seama cît de ferocie e fața lui și că nu trebuia lăsat să meargă printre copii care e timid (că dacă nu credeți poate madam Perkins să fie adusă aici de față pentru că tot e aici ca să facă cinste soțul, și ei, și familiei. L-a văzut pe reclamant eritat și tulburat de copii (căci copiii nu e niciodată, care nu te poți aștepta la ei special cînd are chef de joacă să fie cu doxă la cap care nici dumneata singur nu ești). Din asemenea pricini și a căutăturii lui întunecate l-a visat adeseori care îl vede cum scoate din buzunar un tîrnăcop și-i crapă capul lui Johnny (care copilul nu știe de frică și regulat l-a huiduit ținîndu-se scai de el) cu toate acestea nu l-a văzut niciodată pe reclamant că scoate din buzunar vreun tîrnăcop sau altă asemenea sculă, departe de ea. L-a văzut, ce-i drept, alergînd cînd era fugărit și huiduit, care n-are slăbiciune pentru copii, și niciodată nu l-a văzut vorbind cu copiii sau cu cei mai mari vreodată (afară de băiatul care mătură trecerea de vale pe uliță, peste drum, după colț, care dac-ar fi aici ar spune c-a fost văzut vorbind cu el adesea).

Zice anchetatorul :

— Băiatul acela e-aici ?

Zice ofițerul :

— Nu, domnule anchetator, nu e aici.

Zice anchetatorul :

— Du-te și adă-l atunci.

Cît lipsește sîrguitorul și istețul funcționar, anchetatorul stă de vorbă cu domnul Tulkinghorn.

— O ! Iată băiatul, domnilor !

Iată-l, plin de noroi, pare răgușit și tare jerpelit. Așa, băiete... Dar stați o clipă. Atenție ! Băiatul trebuie supus la cîteva cercetări preliminare.

Numele Jo. De altul, habar n-are. Nu știe că fiecare om are două nume. N-a auzit de cînd e el de-așa ceva. Nu știe că Jo e o prescurtare de la un nume mai lung. Socoate că *pentru el* e destul de lung. Nu vede nimica rău în asta. Să-l scrie ?... Nu. Nu știe să scrie. N-are tată, n-are mamă. N-are prieteni, n-a umblat la școală. Unde stă ? El știe de mătură și știe că-i rău să spui minciuni. Nu-și amintește cine i-a spus de mătură, sau de minciuni, dar pe amîndouă le știe. N-ar putea spune ce-are să pățească după ce moare, dacă spune vreo minciună domnilor de față aici, dar crede că va fi ceva foarte rău, o să-l pună la pedeapsă și bine i-ar face... așa că va spune drept.

— Nu merge, domnilor ! zice anchetatorul clătinînd melancolic din cap.

— Credeți că nu-i puteți primi mărturia, domnule anchetator ? întreabă cu politețe un jurat.

— Nici vorbă, face anchetatorul. L-ați auzit pe băiat zicînd *N-aș putea spune !...* asta nu merge, știți doar. Nu ne putem sprijini pe *așa ceva* la Înalta Curte de Justiție, domnilor. Asta-i curată corupție ! Aprod, scoate băiatul afară.

Se renunță la băiat, spre lămurirea deplină a celor de față, mai cu seamă a Micului Swills, cîntărețul comic.

Așa. Mai sînt alți martori ? Nici un alt martor.

— Ei bine, domnilor ! Iată un necunoscut despre care s-a dovedit că avea obiceiul să ia de un an și jumătate opium în cantități mari ; a fost găsit mort de prea mult opium. Dacă socotiți că aveți vreo dovadă din care să trageți concluzia că s-a sinucis, veți ajunge la această concluzie. Dacă socotiți că e cazul unei morți accidentale, veți găsi verdict potrivit cu situația.

Verdict potrivit cu situația. Moarte accidentală. Nici o îndoială. Domnilor, sînteți liberi. Bună ziua. [...]

O bucată de vreme jurații mai zăboviră prin sala „Flamura soarelui“ stînd de vorbă. Ceva mai tîrziu, vreo șase din ei au fost învăluiți într-un nor de fum de pipă ce pătrundea în vorbitorul sălii „Flamura soarelui“ ; doi din ei o apucă spre Hampstead, iar patru se vorbesc să meargă seara la o piesă de teatru, cu preț redus, și s-o încheie c-un chef cu stridii. Micul Swills e poftit de mai mulți la un pahar. Fiind întrebat ce crede despre cum s-a procedat, își dă cu părerea (tăria lui constînd într-un limbaj popular) că a fost „o chestie cam albastră“. Patronul sălii „Flamura soarelui“, socotindu-l pe Micul Swills atît de popular, îl recomandă în termeni elogioși juraților și publicului, adăogînd că nu știe pe altul care să-l întreacă în cuplete hazlii, cît despre costumele lui fanteziste, ar putea umple o căruță întreagă.

Astfel, treptat, sala „Flamura soarelui" se topește în umbra nopții pentru ca mai apoi să răsară din noapte, strălucind puternic în lumina lămpilor de gaz. Făcîndu-se și ceasul reuniunii muzicale, gentilomul, acel profesionist celebru, ia loc pe podium ; în față îi stă (cu obrajii sulemeniți) Micul Swills ; prietenii se strîng în jurul lor ca să susțină asemenea talente de mîna întîi. Cînd petrecerea era în toi, Micul Swills zice :

— Domnilor, dacă-mi îngăduiți, am să încerc o descriere pe scurt a unei scene din viața adevărată, care s-a petrecut aici, astăzi.

E foarte aplaudat și îndemnat ; el iese afară în chip de Swills și vine înăuntru în chip de anchetator (nici pomeneală să semene cu el) ; descrie ancheta, cu antracte distractive, acompaniate de pian la refrenul : Cu bagheta lui (a anchetatorului) tippy tol li doll, tippy tol lo doll, tippy tol li doll, Dee ! (taram tam taram... tam...). [104]

[104] Apud : Charles Dickens, *Casa Umbrelor*, ed. cit., vol. I, p. 176—184.

IV

Secvenţe electorale

În 1832 Dickens este angajat reporter parlamentar, mai întîi (în martie) al ziarului *The True Sun (Soarele)*, apoi (din octombrie) al publicației *The Mirror of Parliament (Oglinda Parlamentului)*, calitate ce-i va permite să asiste, vreme de aproape trei ani, la dezbaterile politice din Camera Comunelor, printre care, probabil, și la furtunoasele dueluri oratorice ce au premers votarea, la 4 iunie 1832, a Legii pentru reforma electorală („*Reform Bill*"). Această experiență de viață publică — pe care o va pune din plin în valoare atunci cînd, în romanul *Mica Dorrit*, va ironiza activitatea parlamentară a lordului Decimus Tite Barnacle (Lipitoare) și a rudei acestuia, *sir* William Barnacle (Lipitoare) — Dickens o va sintetiza astfel în romanul cu tentă autobiografică, *Viața lui David Copperfield*, apărută în 1850: „Noapte de noapte consemnez profeții care nu se împlinesc niciodată, profesiuni de credință care nu vor fi respectate niciodată, explicații menite numai să înșele. Trăiesc într-un vîrtej de vorbe. Britannia*, nefericita fecioară, îmi apare uneori înaintea ochilor ca o găină jumulită și dichisită, împunsă din toate părțile de penițele birocrației, legată de mîini și de picioare cu șnur roșu**. Cunosc destul de bine culisele ca să-mi dau seama cît prețuiește viața politică. Sînt, în această privință, un păgîn, și niciodată nu voi putea fi convertit." *** *Schița parlamentară* reprodusă mai jos, urmată de enorma bufonadă realistă ce are ca temă alegerile dintr-un imaginar Eatanswill; farsa spumoasă și plină de fantezie ironică despre campania electorală a parvenitului Hamilton Veneering, care, ca să-și asigure alegerea, plătește în prealabil cinci mii de lire, dar, măscărici, se agită-n golul propriului său formalism și-i angrenează în acest joc absurd pe toți prietenii lui din „lumea bună", care participă, lucizi în fond (exceptîndu-l pe săracul cu duhul Malvin Twemlow) și cinici, la mascarada pseudoelectorală pentru a-l face să intre în Parlament — „cel mai bun club din Londra" —; por-

* *Britannia* — denumirea latină convențională a insulei britanice; personificare a Regatului Unit al Marii Britanii.

** Șnurul roșu cu care, conform tradiției engleze, erau legate documentele oficiale, este, în acest text, un simbol al birocrației.

*** Apud: Charles Dickens, *Viața lui David Copperfield*, ed. cit., vol. III, p. 75.

tretul satiric al demagogului, insolentului și ticălosului domn Gregsbury, „marele membru al Parlamentului, din Manchester Buildings, Westminster", portret gravat cu cerneala acidă a pamfletarului — reflectă sinceritatea și consecvența „păgînismului" politic al lui Charles Dickens. Dacă acest păgînism, declarat și practicat cu condeiul, exprimă democratismul său funciar, sau influența spiritului Revoluției burghezo-democratice din Franța, sau înrîurirea mișcării cartiste, sau luciditatea sa critică — luciditate care sintetizează „geniul satiric și naturaleţea fără reținere a populației engleze" * —, sau combativitatea sa congenitală, caracterologică, sau, în fine, dacă este rezultatul unei combinații ale acestor ipotetice surse, sînt întrebări la care, în cadrul fixat al cărții de față nu ne-am propus să răspundem. Dar ele pot fi tot atîtea teme de reflecție pe marginea textelor incluse, am spune tocmai de aceea incluse în acest capitol al antologiei.

O SCHIȚĂ PARLAMENTARĂ

Sper că cititorii mei nu se vor alarma de acest titlu cam amenințător. N-am de gînd, îi asigur, să fac politică și nici cea mai mică intenție să fiu mai prozaic decît mi-i obiceiul — numai de-aș putea. S-a întîmplat ca o povestire ușoară despre aspectul general al Camerei, cu gloata strînsă în noaptea unei dezbateri importante, să fi stîrnit oarecare haz, și deoarece mi-am îndreptat pașii cîteodată spre Camera de care am pomenit, așa cum este astăzi — am vizitat-o destul de des în interes personal, și mai abitir pentru liniștea și tihna mea —, m-am hotărît să o descriu. Înlăturînd din minte, așadar, orice simțămînt de teamă, pe care doar ideea de încălcare a privilegiilor, ordine de arestare, denunțuri împovărătoare, impozite și mai împovărătoare, ar putea să le trezească, intru numaidecît în clădire și astfel în subiect.

* G. K. Chesterton, *Op. cit.*, p. 186: „Dickens era prin esența lui profund englez; cel mai englez din toți marii noștri scriitori. Felul lui de a se mulțumi cu o democrație grotescă și lipsa elocvenței și nobleței, pe care le găsim la Scott, sînt ceva specific englezesc. Democrația engleză este cea mai plină de umor din cîte există. Democrația scoțiană este cea mai demnă, în timp ce geniul satiric și naturaleţea fără reținere a populației engleze rezultă dintr-o lipsă totală a simțului demnității în toate privințele." Și, mai departe (p. 187): „Astfel, prin prisma acelui spirit pur englez, Dickens vedea o democrație grotescă". Iar în altă parte (p. 169): „Avea bunul-simț să înțeleagă că Constituția britanică nu era democrație, ci Constituția britanică. Era un sistem artificial ca oricare altul, bun în unele privințe, rău în altele. Pentru cei ce o divinizau, satira lui părea sălbatică; dar satira lui nu izvora dintr-o înverșunare pătimașă împotrivă-i, ci pur și simplu din faptul că nu simțea, ca toți ceilalți, un entuziasm pătimaș pentru Constituție. El a fost singurul dintre toți marii oameni englezi ai timpului său care, după cît știu, și-a dat seama de un lucru pe care îl înțeleg francezii și irlandezii: că guvern popular este una, și guvern reprezentativ este alta. A priceput că guvernul reprezentativ are multe dezavantaje de ordin secundar, printre altele acela că nu-i niciodată reprezentativ".

Patru și jumătate — la cinci secretarul va fi „în picioare", după cum notează uneori ziarele în chip de noutate, de parcă oratorii ar avea din cînd în cînd obiceiul să stea și în cap. Membrii parlamentului se perindă înăuntru, unul după altul, grupuri-grupuri. Puținii spectatori care izbutesc să obțină locuri în picioare, pe culoare, îi cercetează din priviri, cînd trec, cu cel mai mare interes, și dacă cineva poate întîmplător să identifice pe vreunul din membri, devine centrul atenției. Cînd și cînd se aud șoapte pline de gravitate.

— Iată-l pe *sir* John Thomson.

— Care, cel cu ordinul aurit pe după gît ?

— Nu, nu ! ăsta-i unul din comisia executivă... *sir* John Thomson e celălalt, cu mănuși galbene.

— Uite și pe domnul Smith.

— Aha !

— A, ce mai faci, domnule ? (unul din membrii noi)... Ce mai faci, domnule ?

Domnul Smith se oprește, se întoarce pe călcîie cu un aer de încîntare și bună-cuviință (pentru că zvonul despre o plănuită dizolvare se vîntură foarte intens în dimineața aceea), apucă amîndouă mîinile alegătorului care-l salută și, după ce-i răspunde cu cea mai entuziastă căldură, se repede în sală cu un nemaipomenit avînt pentru cauza obștească, făcînd o impresie uriașă, favorabilă sieși, în mintea concetățenilor lui.

Numărul noilor veniți sporește, sporesc zăpușeala și zgomotul în chip foarte neplăcut. Slujitorii în livrea alcătuiesc o cărare neîntreruptă de o parte și de alta a locului de trecere, și trebuie să te faci mic detot ca nu cumva să te scoată afară. Îl vedeți pe omul acela corpolent în redingotă albastră, are o voce răgușită — poartă o pălărie ciudată cu gardină largă, pantaloni pînă la genunchi de catifea albă, cizme cu carîmbi : a vorbit o jumătate de oră în șir, și e așa de umflat în pene, încît a stîrnit puțin haz printre străinii din preajmă. Este judecătorul de pace din Westminster. Trebuie să fi băgat de seamă cît de condescendent l-a salutat pe președintele care tocmai trece acum, aerul din cale-afară de demn cu care admonestează mulțimea. Acum e cam iritat de purtarea foarte necuviincioasă a celor doi tineri dinapoia lui, care tot timpul cît au stat acolo n-au făcut altceva decît să se hlizească.

— Credeți c-o să se separe-n seara asta, domnule... ? întreabă sfios un omuleț din mulțime, căutînd să-l împace pe funcționar.

— Cum *poți* pune, domnule, asemenea întrebări ? răspunde acesta, în gura mare, apucînd ursuz bastonul gros pe care îl ține în mîna dreaptă.

— Domnule, vă rog, nu... Vă rog, domnule, nu...

Omuleţul pare de-a dreptul speriat, iar cei din mulţime, cum nu ştiu despre ce e vorba, rîd, pur şi simplu, în hohote.

Tocmai în clipa aceea, la capătul culoarului lung, se iveşte un nefericit cu o mină zîmbăreaţă. Izbutise să scape de ochiul vigilent al uşierului de jos şi, evident, se felicita, văzînd că îşi croise drum atît de departe.

— Înapoi, domnule... ce *cauţi* aici ? zbiară răguşitul, grozav de răspicat, subliniindu-şi vorbele prin gesturi, în clipa în care vinovatul dă cu ochii de el.

Străinul face o pauză.

— Dumneata n-auzi ?... vrei să te duci înapoi ? continuă persoana oficială, împingîndu-l pe intrus cîţiva paşi, uşurel.

— Ia ascultă, pe mine să nu mă-mpingi, rosteşte străinul, răsucindu-se furios.

— Ba am s-o fac, domnule.

— N-ai s-o faci !

— Ieşi afară, domnule.

— Ia mîna de pe mine, domnule.

— Treci, domnule, la o parte de pe culoar.

— Ţi-ai luat nasul la purtare.

— Cum ? ! exclamă cel cu cizme.

— Ţi-ai luat nasul la purtare, domnule, eşti un bădăran, rosteşte străinul, mîniat.

— Domnule, te rog nu mă sili să te azvîrl afară, îi întoarce vorba celălalt — te rog foarte mult... am ordin să păstrez liber culoarul ăsta... preşedintele mi-a poruncit aşa.

— Dracu să-l ia ! răcneşte intrusul.

— Hei ! Wilson !... Collins ! strigă gîfîind funcţionarul, paralizat de-a binelea la auzul acestei expresii jignitoare, care, în mintea lui, face cît o înaltă trădare — scoate-l pe omul ăsta afară... scoate-l afară,-ţi spun ! Cum ai îndrăznit, domnule ? Şi nefericitul, luat pe sus, cobora cîte cinci trepte deodată, căutînd, de cîte ori se oprea, s-o ia înapoi, tunînd şi fulgerînd că se va răzbuna pe el şi pe toţi subalternii lui.

— Faceţi loc, domnilor... vă rog faceţi loc să intre membrii, vă rog ! strigă zelosul funcţionar, venind înapoi în fruntea unui şir întreg de liberali şi independenţi.

Vedeţi şi pe domnul acesta înspăimîntător, alb ca varul la faţă, şi a cărui mustaţă neagră, stufoasă, i-ar fi dat aspectul figurinelor din geamul unei frizerii, dacă înfăţişarea lui ar fi avut măcar ceva din spiritul de care sînt însufleţite acele momîi de

ceară făcute după minunatul chip omenesc. Acesta este ofițer al miliției, cel mai hazliu din tot Parlamentul. Poate fi ceva mai deosebit de absurd decît ifosele lui de caraghioasă măreție atunci cînd se îndreaptă spre marele vestibul, rotindu-și ochii în cap ca cei ai unui turc de la un ceasornic olandez de duzină ? Niciodată nu-l vezi fără un teanc de hîrțoage soioase pe care-l ține sub brațul stîng, presupuse în general a fi diverse procese-verbale din 1804, sau cine știe ce alte documente însemnate. E punctual ca un ceasornic, și nu rareori exclamațiile searbăde „bravo-bravo" sînt semnalul unor rîsete pe înfundate.

El este cel care cîndva a trimis un curier în Galeria străinilor din vechea Cameră a Comunelor ca să afle numele unui individ care folosea un monoclu, pentru a se plînge președintelui că persoana în chestiune se „binocla" în el ! Altădată, se spune că ar fi apărut la „Bellamy" — un bufet unde persoane care nu sînt membri în Parlament puteau fi cu mare dificultate admise — și, zărind doi sau trei domni la cină, despre care știa că nu sînt membri și deci nu-și puteau îngădui să protesteze în acel loc, a făcut gluma de a-și pune picioarele cu cizme cu tot pe masa lor ! În general însă e inofensiv, și vesel.

Cu multă răbdare, și din oarecare interes pentru prietenul meu polițistul, am pus la cale să-mi fac drum spre sala de vot, în care timp veți avea prilejul să aruncați o privire de ansamblu în Parlament, cînd se deschide ușa pentru a lăsa să intre membrii. De pe acum e destul de plin ; membrii, în grupuri mici, s-au strîns laolaltă ca să dezbată subiecte interesante la ordinea zilei.

Personajul acela elegant, în frac negru cu revere și manșete de catifea, care poartă dezinvolt o pălărie *D'Orsay,* este „Tom Onestul", un reprezentant din City [1], iar bărbatul acela spătos, într-o pelerină căptușită cu alb — nu cel de lîngă stîlp, celălalt, cu păr blond, revărsat la spate peste gulerul redingotei —, este colegul lui. Omul blajin cu înfățișare aleasă, îmbrăcat în tunică albastră, pantaloni gri, lavalieră și mănuși albe, a cărui haină încheiată strîns pe corp dezvăluie din plin statura bărbătească, cu pieptul lat, este o figură foarte bine cunoscută. În viața lui a avut de purtat numeroase bătălii și a învins ca un erou din vechime, fără alte arme decît cele cu care natura îl înzestrase. Bătrînul de lîngă el, în picioare, cu trăsături aspre, este într-adevăr un exemplar izbutit dintr-o tagmă de oameni acum aproape stinsă. E provincial, și așa a fost de cînd se știe. Priviți-i haina cafenie, șleampătă, largă, cu buzunare încăpătoare de o parte și de alta, uitați-vă

[1] *City* — vezi supra, p. 50, nota 34.

la pantalonii pînă-n genunchi, la cizme : vesta imens de lungă, lănțucul de argint care se clatină mai jos de ceas, pălăria maron cu boruri mari, lavalieră albă legată într-o fundă bogată, cu capetele atîrnîndu-i pe sub plastron. Asemenea costum se vede rar astăzi, și cînd puținii care-l mai poartă vor fi murit, atunci va dispărea cu totul. Poate să-ți istorisească povestiri îndelungi despre Fox [2], Pitt [3], Sheridan [4] și Canning [5], despre cum era pe vremea aceea diriguit Parlamentul — cu mult mai bine, — cînd obișnuia să se deștepte la ora opt sau nouă, în afara zilelor de campanie, de care toată lumea era înștiințată dinainte. Are mult dispreț pentru toți membrii din Parlament și socotește absolut cu neputință ca un om să poată spune ceva care să merite a fi ascultat dacă nu a stat în această instituție cel puțin cincisprezece ani fără să fi spus nimic. Este de părere că „tînărul Macaulay" [6] e un impostor în lege ; recunoaște că lordul Stanley s-ar putea să ajungă ceva într-o bună zi, dar, „e prea tînăr, domnule... prea tînăr". O excelentă autoritate în istorisirea întîmplărilor „cu precedent" [7], și cînd devine vorbăreț, după un pahar de vin, atunci îți spune cum domnul Cutare și Cutare, cînd era mînă de fier în guvern, a adus patru oameni, din pat i-a luat, ca să creeze majoritate de vot, și trei dintre ei au murit pe drum, înapoi spre casă ; cum Parlamentul s-a scindat cîndva în două pe chestiunea schimbării lumînărilor din interior ; cum odată

[2] *Charles James Fox* (1749—1806) — om politic englez de orientare liberală, simpatizant al Revoluției burgheze din Franța și adept al principiului neintervenției în afacerile interne ale altor state. În 1806, ca secretar de stat la Ministerul Afacerilor Externe, a încercat zadarnic să încheie un tratat de pace cu Napoleon I. Adversar politic al lui William Pitt „cel Tînăr".

[3] *William Pitt „cel Tînăr"* (1759—1806) — om politic englez de orientare conservatoare ultrareacționară. Prim-ministru (1783—1800), consolidează puterea militară și politică a Marei Britanii, zdruncinată de înfrîngerile suferite în S.U.A., reorganizează coloniile engleze din India (1784), organizează coalițiile împotriva Franței revoluționare, înăbușe revolta irlandezilor (1798) și pregătește, prin „Actul de Uniune" (1800), alipirea Irlandei la regatul Marii Britanii (1801).

[4] *Richard Brinsley Butler Sheridan* (1751—1816) — om politic englez de orientare liberală și autor dramatic (comediile *Duena — The Duenna*, 1775 ; *Școala calomniei — The School for Scandal*, 1777).

[5] *George Canning* (1770—1827) — om politic englez de orientare conservatoare moderată. Secretar de stat la Ministerul Afacerilor Externe (1807—1809), duce o politică de consolidare a aliaților europene antinapoleoniene. În 1810 se retrage din viața politică, pînă în 1822, cînd este numit ministru al Afacerilor Externe, calitate în care sprijină lupta de emancipare națională a coloniilor spaniole din America de Sud și lupta de independență a Greciei.

[6] *Thomas Babington Macaulay* (1800—1859) — istoric și om politic englez de orientare liberală, membru al Parlamentului (1830) și în Consiliul suprem al Indiei (1834).

[7] „Precedentul" este ticul argumentativ și al domnului William Barnacle (Lipitoare) în dezbaterile parlamentare (vezi, în ediția de față, p. 118—119).

președintele, lăsat în jilțul său, din întîmplare, la sfîrșitul lucrărilor, a fost silit să rămînă în clădire, singur, vreo trei ore, pînă cînd un membru oarecare a putut fi găsit și adus înapoi, fiind pus la curent cu cele petrecute — și cîte și mai cîte alte întîmplări deopotrivă cu acestea.

Iată-l, acolo se află, sprijinit în baston, privind îngîmfarea eminențelor din jurul lui cu cel mai profund dispreț; și evocînd dinaintea ochilor minții scenele la care asistase în Parlamentul de odinioară, în zile de mult trecute, cînd simțămintele lui erau mai proaspete, mai luminoase și cînd, după cum își închipuie, spiritul, talentul, patriotismul înfloreau, deopotrivă, mai luminoase.

Sînteți curioși să știți cine-i tînărul în pardesiul acela aspru, care de cînd stă aici a acostat pe fiecare membru din Parlament, la intrare?

Nu este un membru, e doar „sclav din tată-n fiu" sau, cu alte cuvinte, un reporter irlandez de la un ziar irlandez, care tocmai și-a procurat cea de-a patruzeci și doua semnătură de la un membru în Parlament pe care nu-l mai văzuse niciodată pînă atunci. Iată-l din nou la lucru... altul! Binecuvîntat să fie, și-a și umplut pălăria și buzunarele.

Am să-mi încerc norocul la Galeria străinilor, deși felul dezbaterilor nu prea îmi dă speranțe de izbîndă. Dar ăsta ce s-o fi tot învîrtind? Își ține ordinul ca și cum ar fi un medalion care la o comandă s-ar deschide? Fleacuri. Păstrează-ți ordinul, pentru autograf, dacă merită să-l ții, și fă-ți apariția în ușă cu degetul cel mare și arătătorul strecurate expresiv în buzunărașul de la vestă. Bărbatul înalt, viguros, îmbrăcat în negru, este ușierul.

— Vreun loc?

— Nici vorbă... două sau trei duzini de domni așteaptă la parter în speranța că cineva o pleca.

Scoate-ți portmoneul.

— Ești *absolut* sigur că nu mai e nici un loc?

— Mă duc să văd, răspunde ușierul, privind cu subînțeles portmoneul, dar mi-e teamă că nu mai sînt.

Se întoarce și, într-adevăr afectat, te asigură că ar fi omenește cu neputință să te apropii de Galerie. N-are nici un rost să mai aștept. Cînd ți se refuză în asemenea împrejurări intrarea în Galeria străinilor din Camera Comunelor, te poți întoarce acasă profund satisfăcut că sala trebuie să fi fost plină pînă la refuz[8].

[8] Această schiță a fost scrisă înainte de a se fi renunțat la practica de a se expune membrii din Parlament, la fel ca orice alte curiozități, pentru mica taxă de jumătate coroană (n.a.).

Îmi îndrept pașii înapoi pe coridorul lung, cobor scările și, străbătînd Curtea Palatului, mă opresc la o ușă joasă, înjghebată lîngă intrarea regelui în Camera Lorzilor.

Cu încuviințarea ofițerului de gardă ai putea pătrunde în Galeria reporterilor, de unde sala se vede acceptabil. Atenție la scări, căci sînt ca vai de lume, mai ales cînd treci prin portița aceea. De îndată ce ochii ți se obișnuiesc puțin cu întunericul de aici și cu licărul candelabrelor de jos, vei băga de seamă că un personaj neînsemnat din latura ministerială a Camerei (în dreapta dumitale) vorbește într-un zumzet de glasuri și o hărmălaie care ar putea rivaliza cu turnul Babel, dacă nu s-ar petrece totul într-o singură limbă.

Cînd și cînd cîte un „bravo, bravo", stîrnind rîsul, pornește de la prietenul belicos cu mustață; stă pe un scaun din fund, lîngă perete, dinapoia membrului parlamentar care a luat cuvîntul la fel de feroce și alambicat ca de obicei. Privește o dată în jur și pleacă! Sala propriu-zisă și galeriile laterale sînt înțesate de membri, unii din ei țin picioarele pe speteaza scaunului din față, alții și le întind cît sînt de lungi pe dușumea — unii ies, alții vin, toți vorbesc, rîd, se întind, tușesc, oftează, se miră, mormăie, într-un vacarm și o hărmălaie de neînchipuit, mai ceva decît chiar în zilele de tîrg la Smithfield, ori în toiul unei lupte de cocoși.

Dar să nu trecem cu vederea bucătăria „Bellamy", sau, cu alte cuvinte, bufetul, obișnuit în cele două Camere parlamentare, unde ministeriabilii, opoziționiștii, liberalii și conservatorii, radicalii, membrii Camerei Lorzilor și anarhiștii, străinii de la galerie și străinii mai cumsecade, de la bară, au deopotrivă cale liberă, unde diferiți membri onorabili își dovedesc perfecta lor independență rămînînd de-a lungul unei întregi dezbateri grele, mîngîindu-se cu cele lumești, și de unde sînt solicitați de anumite persoane — cînd Camera este pe punctul de a se dizolva — fie să-și dea votul lor conștient în chestiuni despre care sînt conștient ignoranți, fie să găsească o supapă de scăpare exuberanței lor poznașe izvorîte din aburii năstrușnici ai vinului; prin zbierete furtunoase „se dizolvă!", întretăiate cînd și cînd de scurte răgete, de vreun lătrat, croncănit sau de alte manifestări senatoriale hazlii.

După ce urcați scara strîmtă din Camera Comunelor, care, în sediul vremelnic de azi, duce spre locul descrierii noastre, veți observa două camere în dreapta, cu mese din loc în loc pentru prînzit. Nici una nici alta nu-i bucătăria, deși amîndouă slujesc aceluiași scop; bucătăria se află puțin mai încolo, spre stînga, mai sus de cele o jumătate duzină de trepte. Înainte de a urca scara, totuși, trebuie să vă cer să zăboviți în fața acestui mic loc îm-

prejmuit, cu ferestre glisante şi să vă atrag îndeosebi atenţia asupra moşneagului în negru, scorţos şi cu înfăţişare onestă, singurul ocupant. Nicholas (nu mă dau în lături de a-i spune numele bătrînului, pentru că dacă Nicholas nu-i un om cunoscut, atunci cine să mai fie, şi numele oamenilor cunoscuţi sînt proprietate obştească), Nicholas este majordomul casei „Bellamy", şi a ţinut acelaşi local, era îmbrăcat exact la fel, spunea exact aceleaşi lucruri, de cînd cei mai vîrstnici din oaspeţii prezenţi îşi pot aduce aminte. Ce slujitor fără cusur, Nicholas ăsta! Ştie ca nimeni altul să meşterească sosurile pentru salate, să pregătească minunat limonada cu sifon, să amestece în chip deosebit *grog* * rece cu *punch* ** şi, mai presus de orice, e un neîntrecut cunoscător în materie de brînzeturi. Dacă bătrînul are în firea lui şi ceea ce se numeşte vanitate, în legătură cu această însuşire se manifestă, şi dacă ar fi cu putinţă să ne închipuim că ceva pe lumea asta i-ar putea zdruncina calmul său imperturbabil, aceasta ar putea fi, aş spune, îndoiala asupra judecăţilor sale cu privire la acest important subiect.

N-ar trebui să vă spun însă toate acestea, deoarece, dacă aveţi o picătură de spirit de observaţie, simpla ochire asupra omului ăstuia ferchezuit, cu un chip inteligent — lavalieră albă, imaculată, prinsă de douăzeci de ani totdeauna la fel, într-o fundă puţin ţeapănă, căzînd în falduri pe plastronul mic al cămăşii — şi asupra siluetei plăcute, cuprinsă într-un costum negru de stofă fină, vă va da o idee mai exactă despre adevărata lui fire decît ar putea s-o facă rîndurile acestei umile descrieri.

Nicholas nu prea-i în elementul lui acum ; nu mai poate vedea bucătăria, ca la vechea Cameră ; atunci, o fereastră a odăii lui dădea direct acolo... şi apoi, pentru dumirirea şi folosul curioşilor mai tineri, rămînea ceasuri întregi împreună cu ei ca să răspundă la întrebări respectuoase în legătură cu Sheridan, Perceval [9], Castlereagh [10] şi Dumnezeu ştie cine încă, cu evidentă încîntare, punînd totdeauna „domnul" înaintea fiecărui nume de parlamentar.

* *Grog* — băutură englezească, preparată din rom (sau rachiu, coniac etc.), zahăr, lămîie şi apă fierbinte.

** *Punch* — băutură englezească, preparată din rom, zahăr şi sucuri de fructe (îndeosebi de lămîie sau de portocale), preferată de personajele masculine din primele cărţi ale lui Dickens, *Schiţele lui Boz* şi *Documentele postume ale Clubului Pickwick*.

[9] *Spencer Perceval* (1762—1812) — om politic englez, de orientare conservatoare moderată, cancelar al Eşichierului — Ministerul de Finanţe — (1807) şi prim-ministru (1809).

[10] *Robert Stewart viconte de Castlereagh şi marchiz de Londonderry* (1769—1822) — om politic englez de origine irlandeză. Prim-secretar (1798—1801) al Ir-

Nicholas, ca orice om de vîrsta şi situaţia lui, are o idee anume despre degenerescenţa timpului. Rareori îşi exprimă opiniile politice, dar am izbutit să stabilim, chiar înainte de trecerea la Legea Reformei [11], că Nicholas era un reformist cu trup şi suflet. Mare ne-a fost mirarea însă descoperind, puţin după întrunirea primului Parlament reformist, că el era cel mai asiduu şi mai neînduplecat conservator ! Foarte ciudat — unii oameni îşi schimbă părerile de nevoie, alţii din oportunism, iar alţii după inspiraţie, dar că Nicholas ar fi suferit vreo schimbare, într-un anumit sens, era un eveniment asupra căruia niciodată nu reflectasem şi care ar fi trebuit socotit imposibil. Marea lui îndărătnicie împotriva clauzei care împuternicea districtele din metropolă de a numi membrii în Parlament, era, de asemenea, pur şi simplu incomensurabilă.

În cele din urmă am descoperit taina : membrii din metropolă luau masa totdeauna acasă. Ticăloşii ! Cît despre membrii irlandezi, lucrurile stăteau şi mai rău — de-a dreptul neconstituţional. Păi, domnule, un membru irlandez se ducea acolo şi înfuleca la masă mai mult ca trei membri englezi laolaltă. Vin nu comanda — bea bere cu o stacană de jumătate galon [12] şi pleca acasă, la Manchester Buildings, sau în strada Millbank, pentru *whisky* cu apă. Urmarea ? Eh, pierdere a monopolului de băuturi — pierdere definitivă, domnule. Ce om ciudat mai e şi Nicholas, parte integrantă din însăşi clădirea asta ! Mă întreb dacă a părăsit vreodată vechile locuri de pe-aici... eram sigur că o să citesc în ziare, a doua zi dimineaţă după foc, un reportaj patetic asupra unui moşneag în haine negre, cu înfăţişare sobră, care fusese văzut la una din ferestrele superioare, cînd pîrjolul era în toi, declarînd sus şi tare că vrea să se prăvălească odată cu Parlamentul. A fost, totuşi, scos afară — şi acum iată-l, mereu acelaşi de la ultima sesiune, de parcă ar fi scos din cutie. Iată-l, la vechiul lui post, noapte de noapte, aşa cum l-am descris ; şi cum puţini sînt oamenii de caracter, iar slujitorii credincioşi şi mai puţini, îi urez viaţă lungă !

landei, participă la reprimarea răscoalei din 1798 şi la alipirea Irlandei la regatul Marii Britanii (1801). Preşedinte al Biroului de control al afacerilor indiene (1802), secretar de stat la Ministerul de Război şi la Ministerul Coloniilor (1805—1806), ministru de război (1807—1809), ministru al Afacerilor Externe (din 1812). A dus o fermă politică antinapoleoniană, contribuind fundamental la constituirea marii alianţe care a triumfat la Waterloo (1814) ; a reprezentat Regatul Unit al Marii Britanii şi al Irlandei la Congresul de la Viena (1815).

[11] *Legea Reformei electorale (Reform Bill)* — lege de inspiraţie radicalistă, utilitaristă şi reformistă, votată în 1832, prin care burghezia şi-a asigurat rolul politic conducător în statul englez.

[12] *Galon* (engl. *gallon*) — măsură de capacitate egală cu 4,546 l.

Ei, și după ce v-ați luat locul, în bucătărie, și ați băgat de seamă, firește, focul arzînd vîlvătăi și grătarul într-un capăt al încăperii... măsuța pentru spălat pahare și căni la celălalt... orologiul care se vede pe fereastra din fața bisericii Sf. Margareta — mesele de servit și lumînările de ceară... fețele de masă din damasc și duşumeaua goală... farfuriile și cănile de pe mese, frigăruia pe foc și alte cîteva ciudățenii de pe aici — vă voi atrage atenția asupra a doi sau trei dintre cei prezenți, care prin înfățișarea și tabieturile lor absurde merită cu vîrf și îndesat să fie luați în seamă.

Este douăsprezece și jumătate, și cum adunarea nu poate avea loc decît după un ceas sau două, cîțiva parlamentari își omoară vremea în acest loc, pe care-l preferă barului Camerei, sau dormind într-una din galeriile laterale. Omul acesta stingher, zîmbitor, cu pălărie de un cafeniu albicios, cu niște pantaloni negri largi, care-i acoperă cam pînă la jumătate tureatca cizmelor, sprijinit de dulapul cu bucate, amăgindu-se pesemne singur în credința că se gîndește la ceva, este un splendid exemplu de membru din Camera Comunelor, care concentrează în propria sa persoană înțelepciunea unui întreg corp electoral parlamentar. Priviți peruca întunecată, de culoare indescriptibilă, deoarece de prea multă purtare a căpătat o tentă prea negricioasă pentru un castaniu natural, iar pentru negru natural aceeași pricină i-a dat o nuanță prea ruginie... remarcați cît de bine se potrivesc ochelarii, ca de cal, pe chipul cu acea expresie din cale-afară de inteligentă ! Serios vorbind, ați mai văzut cîndva o făptură care să exprime atîta amar de neghiobie, pînă la desperare, ați mai întîlnit vreo creatură atît de bizar alcătuită ? Nu e cine știe ce orator, dar cînd se încumetă să ia cuvîntul, rezultatul este absolut irezistibil.

Omulețul cu nas ascuțit, care tocmai l-a salutat, este membru în Parlament, un ex-consilier municipal și un soi de pompier amator. El și vestitul cîine pompieresc se pare că au fost grozav de activi în timpul incendiului celor două Camere parlamentare, amîndoi au fugit în sus și-n jos, cînd afară, cînd înăuntru, printre picioarele oamenilor, încît toți se împiedicau de ei, îmboldiți de credința că fac o treabă bună, și lătrînd de-ți lua auzul. Cîinele s-a întors liniștit la coteț, pe dată, dar omulețul s-a pornit pe un tărăboi care a durat cîteva săptămîni după întîmplare — o adevărată pacoste, ce mai ! Cum alte conflagrații parlamentare n-au mai avut loc, totuși, și cum, prin urmare, el n-a mai avut ocazia să explice în presă modul în care, ca să ferească tablourile, le-a smuls din rame, precum și alte măreți servicii aduse obștei — el s-a retras treptat în vechea lui stare de calm.

Femeia în negru — nu cea pe care Lord's-Day-Bill Baronet a mîngîiat-o ușor sub bărbie, ci cealaltă, mai scundă — este Jane, o Hebe [13] la „Bellamy". Jane e în felul ei un personaj tot atît de mare ca și Nicholas. Însușirile sale principale sînt o puternică sfidare față de majoritatea zdrobitoare a oaspeților ; calitatea sa precumpănitoare, dorința de a fi admirată, nu se poate să nu fie observată, dacă nu pierdeți din vedere voioșia cu care ascultă ceea ce tînărul membru de lîngă ea îi șoptește cam nedeslușit la ureche (căci vorbirea lui e puțin cam năclăită, dintr-un motiv sau altul), și modul năstrușnic cum, drept răspuns, înfige mînerul furculiței în brațul cu care tînărul o înconjoară.

Jane nu se dă în lături deloc de la replici pipărate, le trage tuturor cîte un perdaf atît de slobod, cu atîta lipsă de rezervă sau constrîngere, că uneori stîrnește nu puțină uimire printre străini. Cu Nicholas se ține de șotii, dar are față de el mult respect : felul mucalit cum știe acesta să ia glumele, să privească zbenguielile și strengăriile ei idilice (singurele distracții ale Janei, foarte nevinovate) de pe culoare, nu este latura cea mai puțin hazlie a firii lui.

Cei doi inși care stau la masa din colț, în ungherul cel mai îndepărtat al odăii, au fost odinioară oaspeți nelipsiți aici, ani în șir ; între acești pereți unul din ei trăgea niște zaiafeturi cu cele mai strălucite personalități, într-o epocă strălucită ! De atunci face parte din altă Cameră ; cea mai mare parte din tovarășii de chefuri au trecut în lumea drepților, ca Yorick [14], iar vizitele lui la „Bellamy" sînt destul de rare acum.

Dacă la ora asta ia cina, oare cînd o fi prînzit ? A doua ciozvîrtă zdravănă de carne friptă a dispărut, iar prima a înfulecat-o în patru minute și trei sferturi, după orologiul văzut pe fereastră. Desăvîrșită întruchipare a lui Falstaff ! [15] Nu pierdeți din vedere aerul cu care înghite pe nerăsuflate din halca de brînză Stilton, după ce își desface șervetul pus sub bărbie ca să oprească sosul prelins din friptură, și cu ce poftă se înfruptă din berea Porter, adusă anume pentru el într-o stacană de cositor. Ascultați sunetul spart al acelui glas, înăbușit de valurile de înghițituri vîrtoase din vinuri tari și spuneți-mi dacă ați mai văzut cu alt prilej o asemenea

[13] *Hebe* (în mitologia vechilor greci) — zeița tinereții.

[14] *Yorick* — fost bufon al regelui Danemarcei, la care face aluzie Hamlet, în piesa cu același nume, de William Shakespeare (Actul V, scena I). Dar nu numai Hamlet, ci, după el, și Charles Dickens, în mai multe locuri din opera sa. Vezi, în ediția de față, p. 632, 674.

[15] *Falstaff* — personaj shakespearian (apare în *Henric al IV-lea* și în *Cumetrele vesele din Windsor*), desfrînat, bufon, cinic și poltron.

imagine perfectă a unui *gourmand* cum scrie la carte şi dacă nu e cumva tocmai omul pe potriva chefliilor din chiolhanurile parlamentare ale lui Sheridan, vizitiul voluntar care l-a dus cu birja pînă acasă, şi zurbagiul involuntar din toată gaşca ?

Ce contrast hazliu între glasul şi înfăţişarea lui şi cele ale moşneagului piţigăiat şi uscăţiv, care stă la aceeaşi masă şi care, ridicînd la extrem o voce mică, întretăiată, ca un cotcodăcit, îţi vine să-i arunci cu ceva în cap ori de cîte ori începe vorba. „Căpitanul", cum îi spun ei, este un vechi muşteriu la „Bellamy", înclinat să se îmbuibe mai ales „în timpul şedinţelor" (o crimă de neiertat în ochii Janei), un adevărat butoi ambulant cu spirt şi apă.

Bătrînul *pair*[16] — sau mai degrabă moşneagul, pentru că rangul de *pair* îl avea relativ de puţină vreme — a adus cu el o stacană cît toate zilele plină cu *punch* fierbinte... şi ceilalţi ocărăsc şi beau de zor, beau şi ocărăsc, şi trag din trabuc. Parlamentarii dau buzna în fiece clipă, valvîrtej, ca să aducă vestea că „mandatul ministrului de finanţe a expirat" şi să ia pahare de rachiu şi apă pentru a-şi păstra cumpătul în timpul „dizolvării". Cei care dăduseră dispoziţie să li se pregătească cina, contramandează totul, şi n-apucă bine să coboare scările, cînd deodată se aude un clopoţel, zbîrnîind groaznic, şi un strigăt — „A-du-na-rea !" — răsună pe culoare. A fost de ajuns — parlamentarii au zbughit-o cu toţii claie peste grămadă. Într-o clipă încăperea e pustie, zgomotul se stinge iute, scîrţîitul ultimelor încălţări scrîşneşte pe ultima treaptă şi rămîi singur cu hartanele uriaşe de carne pentru frigare[17].

*

Mărturisim deschis că, înainte de a ne fi cufundat în maldărele de hîrtii ale Clubului Pickwick, nu auzisem niciodată de Eatanswill[18]. Recunoaştem cu aceeaşi sinceritate că zadarnic am căutat dovezi cu

[16] *Pair* — (în Marea Britanie) titlu aristocratic care dă dreptul deţinătorilor de a fi membri ai Camerei Lorzilor.

[17] Apud : Charles Dickens, *Schiţele lui Boz*, ed. cit., p. 148—160.

[18] Numele acestei localităţi — existent numai în toponimia dickensiană — a făcut să curgă multă cerneală din condeiele documentariştilor amatori de identificări cu orice preţ (chiar şi cu preţul ridicolului) a datelor ficţiunii artistice cu datele realităţii, care uită — în Anglia ca şi aiurea, fie că e vorba de Dickens sau de I. L. Caragiale — că literatura nu este o copie în oglindă a realităţii, ci o esenţializare subiectivă a datelor reale, un univers cel mult paralel universului real, dar, tocmai datorită esenţializării, mai adevărat decît lumea reală. Totuşi, Eatanswill *(eat an' swill* = mănîncă şi bea cu poftă) a fost identificat cînd cu Ipswich, cînd cu Bury S. Edmunds şi cînd cu Norwich ; pînă la urmă s-ar părea că este vorba de oraşul Sudbury, unde Dickens asistase la alegerile din 25—26 iulie 1834.

privire la existența actuală a acestei localități. Știind cît de profundă încredere se cuvine să acordăm tuturor afirmațiilor cuprinse în însemnările domnului Pickwick, și neîngăduindu-ne să opunem cunoștințele noastre afirmațiilor făcute de marele om, am consultat, în această privință, toate izvoarele pe care le-am putut găsi. Am cercetat toate numele cuprinse în tabelele A și B [adică în listele electorale], fără a-l găsi pe acela de Eatanswill ; am cercetat minuțios, de-a-fir-a-păr, toate hărțile ținutului, publicate spre folosința societății de către distinșii noștri editori, dar investigațiile noastre au ajuns la același rezultat.

Am fost deci îndemnați să credem că, din dorința prevenitoare de a nu jigni pe cineva și dintr-un sentiment de delicatețe cu care toți cei ce-l cunoșteau știau că domnul Pickwick era în chip atît de eminent înzestrat, el înlocuise, într-adins, cu o denumire fictivă, numele real al localității unde își făcuse observațiile. Ne întărește în această credință o împrejurare mărunță ce ar putea să pară neînsemnată și meschină în sine, dar care, privită din punctul de vedere mai sus menționat, merită să fie consemnată. Mai mult decît atît : în carnetul domnului Pickwick se poate descifra o însemnare despre faptul că locurile pentru sine și discipolii săi au fost reținute în diligența de Norwich ; dar însemnarea a fost ștearsă, de bună seamă spre a tăinui direcția în care este situat burgul. Nu ne vom aventura, deci, în această privință, pe calea deducțiilor, ci vom continua îndată firul povestirii, mulțumindu-ne cu datele pe care descrierile sale ni le-au pus la îndemînă.

Se pare că, pe atunci, locuitorii din Eatanswill, ca și cei din multe alte orașe mici, își închipuiau că el prezintă o importanță extraordinară, imensă ; și fiecare om, conștient de greutatea exemplului său, se simțea îndatorat să se alăture cu trup și suflet unuia din cele două mari partide în care se împărțeau cetățenii orașului : albaștrii și galbenii. Dar albaștrii nu scăpau nici un prilej să pună bețe în roate galbenilor, după cum galbenii nu scăpau nici un prilej să pună bețe în roate albaștrilor ; astfel că, atunci cînd galbenii și albaștrii se găseau față în față, la vreo întrunire publică, la primărie, la tîrg, sau în vreo piață, cuvinte grele și certuri se iscau între ei. De prisos să adăugăm că, din pricina acestor neînțelegeri, toate lucrurile deveniseră la Eatanswill o chestiune de partid. Dacă galbenii propuneau să se facă noi ferestruici în acoperișul halei din piață, albaștrii țineau adunări publice împotrivindu-se acestei acțiuni. Dacă albaștrii propuneau să se mai construiască o pompă în Strada Mare, galbenii se ridicau ca un singur om, înfierînd ideea năzdrăvană. Existau prăvălii albastre și prăvălii galbene, hanuri

albastre și hanuri galbene ; exista o tabără albastră și o tabără galbenă, chiar și în biserică.

Firește, era esențial și absolut necesar ca fiecare din aceste puternice partide să aibă ziarele și reprezentanții lor, drept care, în oraș, apăreau două foi publice : *Gazeta din Eatanswill* și *Independentul din Eatanswill*. Prima, susținea principiile albastre, a doua se așeza pe un teren hotărît galben. Ce ziare minunate ! Ce articole de fond și cît de înfocate atacuri cuprindeau ! — „*Gazeta,* netrebnicul nostru confrate..." — „*Independentul,* acest ziar dezgustător și laș..." — „*Independentul,* această publicație mincinoasă și murdară..." — „*Gazeta,* această josnică și scandaloasă calomniatoare..." Acestea și alte asemenea ocări aținătoare erau din plin răspîndite în coloanele fiecărui număr al ambelor publicații, trezind în piepturile orășenilor sentimentele cele mai aprinse de plăcere sau indignare.

Cu obișnuitul lui spirit de prevedere și pătrundere, domnul Pickwick alesese, pentru a vizita burgul, un moment deosebit de prielnic. Niciodată nu se mai pomenise acolo o luptă atît de îndîrjită. Onorabilul Samuel Slumkey, din Slumkey Hall, era candidatul albastru ; Horatio Fizkin, *esquire*[19] de Fizkin Lodge, de lîngă Eatanswill, se lăsase convins de prietenii săi să susțină interesele galbene. *Gazeta* preveni pe alegătorii din Eatanswill că nu numai privirile Angliei, dar ale întregii lumi civilizate erau ațintite asupra lor. *Independentul* întrebă pe un ton categoric dacă alegătorii din Eatanswill erau „personalități însemnate, așa cum fuseseră socotiți întotdeauna, sau niște unelte josnice și slugarnice", nevrednici deopotrivă de numele de englez și de binefacerile libertății. Niciînd un asemenea cutremur nu mai zguduise orașul.

Era seara tîrziu cînd domnul Pickwick și tovarășii săi, ajutați de Sam[20], coborîră de pe imperiala diligenței de Eatanswill. Drapele de mătase mari, albastre, fluturau în dreptul ferestrelor hanului „La Stema orașului" și anunțuri lipite pe fiecare geam indicau, cu litere uriașe, că acolo își ținea zilnic ședințele comitetul onorabilului Samuel Slumkey. Un grup de gură-cască, adunați în stradă, priveau spre un om răgușit din balconul hanului, care, vorbind pare-se cu prea multă ardoare în sprijinul domnului Samuel Slumkey, se învăpăiase ca focul, dar tăria și însemnătatea argumentelor lui erau diminuate întrucîtva de răpăiala necontenită a

[19] *Esquire* — titlu onorific, ce se menționează, din politețe, în Anglia, pe scrisorile adresate liber profesioniștilor în genere, negustorilor și proprietarilor.

[20] E vorba de Sam Weller (vezi, în ediția de față, p. 149, nota 43).

patru tobe mari, pe care comitetul domnului Fizkin le pusese la colțul străzii.

Lîngă orator, un omuleț ce nu-și mai găsea astîmpărul își scotea din cînd în cînd pălăria și făcea mulțimii semn să aplaude. Atunci mulțimea aplauda fără întîrziere și cu cel mai mare entuziasm. Figura oratorului se încinsese, în timpul vorbirii, din ce în ce mai mult, și s-ar fi putut spune că discursul său răspundea scopului urmărit, dacă i-ar fi dat cineva ascultare.

Pickwickienii nu apucară să coboare bine din trăsură, că se și văzură înconjurați de o parte din tabăra celor „cinstiți și independenți", care, numaidecît, scoaseră trei aclamații asurzitoare. Aclamațiile, repetate de gloată (căci mulțimea n-are deloc nevoie să știe pentru ce aclamă) se tălăzuiră într-un urlet năprasnic de triumf care impuse tăcere pînă și omului cu obraz stacojiu din balcon.

— Ura ! urlă poporul ca încheiere.

— Încă un ura ! strigă oratorul mititel din balcon, și gloata urlă din nou ca și cum plămînii ei ar fi fost turnați dintr-un aliaj de tuci și oțel.

— Trăiască în veci Slumkey ! mugiră „cinstiții și independenții".

— Trăiască în veci Slumkey ! repetă domnul Pickwick, scoțîndu-și pălăria.

— Jos Fizkin ! urlă gloata.

— Jos cu el ! strigă domnul Pickwick.

— Ura !

Atunci se deslănțui un alt urlet, asemănător celui dintr-o menajerie cînd elefantul își cere hrana.

— Cine e Slumkey ? întrebă domnul Tupman în șoaptă.

— Habar n-am ! răspunse domnul Pickwick pe același ton. Sst, nu mai pune întrebări ! În astfel de ocazii, lucrul cel mai bun e să faci ce face mulțimea.

— Dar dacă or fi două tabere ? îi atrase domnul Sondgrass luarea-aminte.

— Urlă cu cei mai tari ! replică domnul Pickwick.

Mai elocvent decît așa n-ar fi putut să grăiască tomuri întregi.

Intrară în clădire ; mulțimea se dădea la o parte ca să le facă loc, scoțînd aclamații gălăgioase. Prima lor grijă era să-și asigure un adăpost pentru noapte.

— Putem găsi paturi aici ? întrebă domnul Pickwick, adresîndu-se unui chelner căruia îi făcuse semn să se apropie.

— Nu știu, dom'le, răspunse chelnerul. Mi-e teamă că toate e ocupate. Mă duc să văz.

Se depărtă şi se înapoie numaidecît, ca să întrebe dacă domnii erau albaştri.

Deoarece nici domnul Pickwick, nici tovarăşii săi nu acordau un interes deosebit cauzei vreunuia dintre candidaţi, le era cam greu să răspundă. În dilema în care se găseau, domnul Pickwick îşi aduse aminte de noul său prieten, domnul Perker.

— Cunoşti pe un domn cu numele de Perker ? [21] întrebă domnul Pickwick.

— Desigur, dom'le ; agentu onorabelului domn Samuel Slumkey.

— Este albastru, nu ?

— Firește, dom'le !

— Atunci sîntem şi noi albaştri, declară domnul Pickwick.

Dar observînd că servitorul primea cam cu neîncredere asigurarea lui, îi dădu carta sa de vizită şi-i spuse s-o înmîneze pe dată domnului Perker, dacă domnul Perker era cumva acolo. Servitorul se retrase, dar se înapoie numaidecît, şi, rugîndu-l pe domnul Pickwick să-l urmeze, îl conduse într-o odaie mare, la etajul întîi, unde, la o masă lungă, acoperită de cărţi şi de hîrtii, se afla domnul Perker.

— Haha, scumpe domn ! exclamă omuleţul venind în întîmpinarea domnului Pickwick. Foarte bucuros că vă văd, scumpe domn. Luaţi loc, vă rog. Aşadar, aţi făcut cum ne-am înţeles. Aţi venit aici să vedeţi alegerile, nu-i aşa ? [22]

Domnul Pickwick răspunse afirmativ.

— Va fi o luptă înverşunată, scumpe domn, declară omuleţul.

— Sînt încîntat, răspunse domnul Pickwick frecîndu-şi mîinile. Îmi place să văd manifestările de patriotism dîrz, indiferent de partidul care este în cauză ; va să zică, va fi o luptă înverşunată ?

— Da, da, spuse omuleţul, nu mai încape vorbă. Am reţinut toate cîrciumile de aici şi nu am lăsat adversarilor decît berăriile. Magistrală lovitură de stat, scumpe domn, ce ziceţi ?

Omuleţul zîmbi satisfăcut şi trase pe nări o serioasă priză de tabac.

— Şi care este rezultatul probabil al bătăliei ? întrebă domnul Pickwick.

[21] *Domnul Perker* — vezi, în ediţia de faţă, p. 143, nota 35.

[22] Invitaţia fusese lansată de avocatul Perker cu două capitole mai devreme, şi domnul Pickwick o rezumă astfel, amestecînd şi opinia lui : „Peste cîteva zile vor avea loc alegeri în burgul Eatanswill ; domnul Perker, o persoană pe care am întîlnit-o de curînd, susţine pe unul dintre candidaţi. Vom privi, vom studia cu luare-aminte o scenă care este deosebit de interesantă pentru orice englez."

— Cam îndoielnic pînă acum, răspunse omuleţul. Oamenii lui Fizkin au treizeci şi trei de votanţi închişi în şoproanele de la „Cerbul alb".

— În şoproane ? ! exclamă domnul Pickwick foarte mirat de această nouă lovitură de stat.

— Îi ţin închişi acolo, pînă cînd vor avea nevoie de ei, reluă omuleţul. Şi asta, desigur, ca să ne împiedice să ajungem la dînşii ; şi, chiar de-am putea, nu ne-ar sluji la nimic, deoarece îi ţin într-adins beţi turtă. Isteţ om agentul lui Fizkin !... Ce mai la deal la vale, foarte isteţ !

Domnul Pickwick făcu ochii mari, dar nu spuse nimic.

— Cu toate astea, noi sîntem oarecum asiguraţi, rosti domnul Perker cu glas abia şoptit. Am dat aseară un ceai modest, aici. Am invitat patruzeci şi cinci de femei, scumpe domn, iar la plecare am oferit fiecăreia cîte-o umbrelă verde.

— Umbrelă ? ! exclamă domnul Pickwick.

— Da, scumpe domn, da, patruzeci şi cinci de umbrele verzi, a şapte şilingi şi şase *pence* una. Toate femeile ţin la zorzoane ; umbrelele au produs un efect de neînchipuit. Ni i-am asigurat pe toţi soţii şi pe jumătate din fraţii lor ; i-am băgat pe adversari la apă cu ciorapii, flanelele şi celelalte fleacuri ale lor. A fost ideea mea, scumpe domn, numai şi numai a mea. Pe grîndină, pe ploaie, pe soare, n-ai să faci nici şase paşi în oraş şi ai să întîlneşti o jumătate de duzină de umbrele verzi.

Aici, omuleţul dădu frîu liber unei veselii extraordinare căreia îi puse capăt apariţia unei alte persoane.

Era un bărbat lung şi deşirat. Capul, cu păr cînepiu, vădea semne de pleşuvie ; chipul lui avea un aer foarte grav ; privirile-i trădau gîndirea adîncă, neţărmurită. Purta o redingotă lungă, cafenie, o jiletcă neagră de postav, pantaloni cenuşii ; la jiletcă atîrna un lornion ; pălăria de pe cap avea fundul tare turtit şi borurile mari. Noul venit fu prezentat domnului Pickwick ca fiind domnul Pott, directorul *Gazetei din Eatanswill*. După cîteva observaţii preliminare, domnul Pott se întoarse spre domnul Pickwick şi îi spuse pe un ton solemn :

— Domnule, alegerea aceasta a stîrnit în metropolă un mare interes.

— Îmi închipui, răspunse domnul Picwick.

— La care, îmi pot da seama, continuă domnul Pott privindu-l pe domnul Perker ca să-i capete încuviinţarea, la care îmi pot da seama că a contribuit întrucîtva şi articolul meu de sîmbătă.

— Fără nici o îndoială, rosti omuleţul.

— Domnule, urmă domnul Pott, presa e o armă puternică.

Domnul Pickwick aprobă întru totul această afirmație.

— Dar sînt încredințat, domnule, declară Pott, că nu am abuzat niciodată de puterea enormă pe care o dețin. Sînt încredințat, domnule, că n-am îndreptat niciodată vîrful lăncii mele împotriva lăcașului sacru al vieții private, împotriva reputației individuale. Sînt încredințat, domnule, că mi-am consacrat toată energia în direcția unor... unor sforțări... umile poate, da, recunosc, umile, pentru a sădi aceste principii... de care...

Directorul *Gazetei din Eatanswill* întorcîndu-se, domnul Pickwick îi veni în ajutor spunînd :

— Desigur.

— Și care este, domnule, spuse Pott, care e, dați-mi voie să vă-ntreb ca pe un om imparțial, atitudinea opiniei publice londoneze cu privire la disputa mea cu *Independentul ?*

— Fără îndoială că e foarte pornită, se amestecă domnul Perker, cu o viclenie în ochi ce părea să fie întîmplătoare.

— Disputa asta, declară Pott, va fi dusă atîta timp cît voi mai avea sănătate, putere și acel talent cu care-s înzestrat. Am să duc această dispută, domnule, măcar că ea ar putea să zdruncine spiritul oamenilor, să le îndîrjească inimile și să-i abată de la îndeplinirea îndatoririlor vieții de fiecare zi. Am să duc această dispută, domnule, pînă cînd voi pune călcîiul pe ceafa *Independentului din Eatanswill*. Doresc ca populația Londrei și din ținutul meu să știe, domnule, că se pot bizui pe mine ; că n-o voi părăsi, că sînt hotărît, domnule, să rămîn alături de ea pînă la capăt.

— Purtarea dumneavoastră, domnule, este cît se poate de nobilă ! exclamă domnul Pickwick și strînse mîna generosului Pott.

— Văd, domnule, că sînteți un om de bun-simț și de talent, spuse domnul Pott cu suflarea aproape curmată din pricina declarației patriotice pe care o făcuse atît de vehement. Sînt cît se poate de fericit, domnule, că fac cunoștință c-un om ca dumneavoastră.

— Și eu, declară domnul Pickwick, mă simt adînc onorat de felul cum vă exprimați despre mine. Îngăduiți-mi, domnule, să vi-i recomand pe tovarășii mei de călătorie, membrii corespondenți ai Clubului pe care mă mîndresc a-l fi întemeiat.

— Voi fi încîntat, declară domnul Pott.

Domnul Pickwick se depărtă și, întorcîndu-se cu cei trei prieteni ai săi, îi prezentă așa cum se cuvenea directorului *Gazetei din Eatanswill*.

— Acum, dragă Pott, glăsui mititelul domn Perker, se pune întrebarea : ce facem cu prietenii noștri ?

— Îmi închipui că putem rămîne sub acoperămîntul acesta, spuse domnul Pickwick.

— Sub acoperămîntul acesta nu mai este nici un pat liber, scumpe domn, nici măcar unul !...

— Situația e cît se poate de neplăcută, spuse domnul Pickwick.

— Nespus de neplăcută ! declarară tovarășii săi de călătorie.

— Am, în privința aceasta, spuse domnul Pott, o idee care cred că ar putea fi adoptată cu mult succes. La „Păunul" sînt două paturi, și dacă doi dintre domni și servitorul lor acceptă să se aranjeze acolo, eu pot declara fără îndoială, în numele doamnei Pott, că ea ar fi încîntată să acorde ospitalitate domnului Pickwick și încă unui tovarăș al său.

După stăruințele repetate ale domnului Pott, și după insistentele codeli protocolare ale domnului Pickwick, cum că nici prin gînd nu-i trece s-o deranjeze ori s-o supere pe amabila soție a directorului, rămase stabilit că altă soluție nu există, încît o adoptară pe aceasta. După ce luară masa la „Stema orașului", prietenii se despărțiră, domnul Tupman și domnul Snodgrass retrăgîndu-se la „Păunul", domnul Pickwick și domnul Winkle îndreptîndu-se spre locuința domnului Pott. Se înțeleseră ca a doua zi dimineață să se întîlnească toți la „Stema orașului" și să însoțească alaiul onorabilului Samuel Slumkey la locul alegerilor.

Familia domnului Pott se compunea din el însuși și din soția lui. Oamenii cărora geniul lor puternic le-a creat în lume o mare faimă au de obicei o mică slăbiciune, ce apare și mai vădită prin contrast cu trăsăturile generale ale caracterului lor. Slăbiciunea domnului Pott era, poate, supunerea prea mare față de spiritul autoritar și dominația întrucîtva disprețuitoare a soției sale. Nu avem totuși dreptul să stăruim asupra acestui fapt, căci în împrejurările de care este vorba doamna Pott puse la contribuție manierele-i cele mai atrăgătoare pentru a-i primi pe cei doi domni.

— Scumpa mea, glăsui domnul Pott, domnul Pickwick... domnul Pickwick de la Londra...

Doamna Pott primi cu o blîndețe fermecătoare părintească strîngere de mînă a domnului Pickwick, iar domnul Winkle, care nu fusese recomandat, salută și se strecură neobservat într-un ungher întunecos.

— Dragul meu, spuse doamna Pott.

— Comoara mea ! răspunse domnul Pott.

— Prezintă-mi-l, te rog, și pe celălalt domn.

— Îți cer de o mie de ori iertare, glăsui domnul Pott. Permite-mi : doamna Pott, domnul...

— Winkle, spuse domnul Pickwick.

— Winkle, repetă domnul Pott, și ceremonia prezentării se termină.

— Vă datorăm multe scuze, doamnă, declară domnul Pickwick, pentru deranjul pe care vi-l pricinuim, deşi de-abia am făcut cunoştinţă.

— Vă rog să nu pomeniţi de asta, domnule, protestă cu însufleţire doamna Pott. Vă asigur că eu, trăind aşa cum trăiesc zi de zi, săptămînă de săptămînă, în locul acesta trist, fără să văd pe nimeni, simt o plăcere deosebită atunci cînd întîlnesc chipuri noi.

— Pe nimeni, draga mea?! exclamă domnul Pott surizător.

— Pe nimeni, afară de tine! ripostă doamna Pott, cu asprime.

— Vedeţi, domnule Pickwick, spuse amfitrionul lor, ţinînd să explice tînguirile nevestei sale, noi sîntem oarecum lipsiţi de multe plăceri şi bucurii la care altfel am putea să luăm parte. Situaţia mea ca director al *Gazetei din Eatanswill,* poziţia pe care acest ziar o ocupă în ţară, amestecul meu permanent în vîrtejul politicii...

— Dragul meu!... interveni doamna Pott.

— Comoara mea! rosti directorul.

— Aş dori, dragul meu, să-ţi dai osteneala de a găsi un subiect de conversaţie la care domnii să poată participa cu oarecare interes.

— Dar, draga mea, spuse domnul Pott cu adîncă supunere, pe domnul Pickwick îl interesează subiectul.

— Dacă e aşa, îl priveşte, declară doamna Pott cu voce răspicată, dar eu sînt sătulă pînă peste cap de politica ta, de certurile cu *Independentul* şi de toate prostiile. Mă mir foarte mult, Pott, că-ţi dai astfel în vileag absurdităţile.

— Dar, draga mea... spuse domnul Pott.

— Oh, prostii!... Nu-mi mai vorbi... Jucaţi *ecarté* [23] domnule?

— Aş fi foarte fericit, doamnă, să învăţ de la dumneavoastră, răspunse domnul Winkle.

— Bine, atunci trageţi măsuţa lîngă fereastră, ca să nu mai aud vorbindu-se mereu despre politica asta plictisitoare.

— Jane, spuse domnul Pott servitoarei care aducea lumînări, du-te în birou şi adu-mi colecţia *Gazetei* pe anul 1828. Am să vă citesc, continuă el, întorcîndu-se spre domnul Pickwick, am să vă citesc cîteva din articolele de fond, pe care le-am scris în epoca aceea, asupra conspiraţiei galbenilor, care urmăreau să numească un nou perceptor de vamă la bariera noastră. Sînt sigur că vă vor amuza.

— Voi fi cu adevărat încîntat să v-ascult, răspunse domnul Pickwick.

[23] *Ecarté* — joc de cărţi de origină franceză, jucat de obicei în doi, dar care poate fi jucat şi în trei sau în patru.

Colecția de ziare fu adusă, și directorul se așeză lîngă domnul Pickwick.

Zadarnic am cercetat în carnetul domnului Pickwick, nădăjduind că vom întîlni măcar niscai însemnări sumare asupra acestor frumoase compoziții. Avem toate motivele să credem că vigoarea și prospețimea stilului l-au captivat cu totul pe domnul Pickwick; ba chiar domnul Winkle a notat faptul că, tot timpul cît a ținut lectura, ochii domnului Pickwick rămăseseră închiși, ca într-un exces de plăcere.

Vestea că masa era servită puse capăt jocului de *ecarté* și întrerupse recapitularea perlelor *Gazetei din Eatanswill*. Doamna Pott era plină de însuflețire și din cale afară de bine dispusă. Domnul Winkle făcuse progrese considerabile în strădaniile lui de a intra în grațiile ei, și doamna nu șovăise să-i spună, confidențial, că domnul Pickwick e „un bătrînel simpatic". Este în această expresie o familiaritate pe care puțini din cei ce cunoșteau în intimitate înțelepciunea, spiritul colosal al filozofului, s-ar fi încumetat să și-o îngăduie. Cu toate acestea, noi am păstrat-o, deoarece ea dovedește emoționant și convingător prețuirea imensă pe care i-o arătau toate clasele sociale și ușurința cu care cîștiga toate inimile.

Era noaptea tîrziu. Domnul Tupman și domnul Snodgrass dormeau demult sub aripile „Păunului", cînd cei doi prieteni se retraseră să se odihnească. Somnul puse curînd stăpînire pe simțurile domnului Winkle, dar gîndurile îi erau turburate, și admirația sa pentru doamna Pott era total dezlănțuită; și, mult timp după ce somnul îl făcuse nesimțitor față de lucrurile pămîntești, chipul și statura agreabilei doamne se înfățișau mereu-mereu fanteziei sale rătăcitoare.

Zarva și forfota de a doua zi dimineața erau de natură să alunge din mintea celui mai romantic visător din lume orice altă idee, cu excepția acelora legate direct de alegerea tot mai apropiată. Răpăitul tobelor, sunetul cornului și trompetelor, strigătele oamenilor, tropotul cailor răsunau pe străzi, din zorii zilei; și, din cînd în cînd, o încăierare între avangărzile ambelor partide înveselea îndată pregătirile, dîndu-le un caracter plăcut și variat.

— Ei, Sam, zise domnul Pickwick valetului său care se ivi în ușa odăii de culcare tocmai în clipa cînd stăpînul își mîntuia toaleta; cred că orașul este astăzi în fierbere, nu-i așa?

— Lupta e-n toi, dom'le! Oamenii noștrii se adună în fața „Stemei orașului" și a răgușit urlînd.

— Aha, au aerul că sînt devotați partidului lor; nu-i așa?

— De cînd sînt n-am mai văzut asemenea devotament, dom'le.

— Și sînt energici, nu-i așa ? întrebă domnul Pickwick.

— Nemaipomenit, replică Sam ; n-am mai văzut niciodată oameni care să mănînce și să bea atîta. Și mă mir cum de nu se teme c-o să plesnească.

— Acestea sînt urmările generozității rău înțelese a nobilimii orașului.

— Se prea poate, i-o tăie Sam.

— Par a fi flăcăi chipeși, vioi și vînjoși, spuse domnul Pickwick privind pe fereastră.

— Foarte vioi, replică Sam. Doi chelneri de la „Păunul", dimpreună cu mine, i-am udatără cu furtunu pe toți alegătorii idependenți care s-a îndopat aseară.

— Ați udat niște alegători independenți ?

— Da, dom'le, declară servitorul. Dormise azi-noapte care pe unde i-a răzbit beția. Azi-dimineață i-am tîrît pe rînd și i-am băgatără sub furtun, așa că acu se simte cît se poate de bine. Pentru treaba pe care am făcut-o, comitetu ne-a dat cîte-un șiling de cap de om.

— E cu putință oare ?! exclamă domnul Pickwick plin de uimire.

— Dumnezeul mare, pe ce lume trăiți ? Asta nu e nimic !

— Nimic ?!

— Asolut nimic, dom'le ! declară servitorul. În noaptea din ajunu alegerilor care a mai fostără aci, partidu ălălant mituise o chelnăriță de la „Stema orașului" să meșterească grogu din care bea vreo paișpe alegători care nu votase încă, așa că a rămas lați.

— Ce înțelegi prin a meșteri grogu ? întrebă domnul Pickwick.

— Să pui în el o buruiană care adoarme, răspunse Sam. Să mă bată Dumnezeu dacă pe urmă n-a sforăit douășpe ceasuri după alegeri. A încercat și l-a dus pe unu pe targă, care dormea buștean, da' degeaba, n-a putut să facă nimic cu el, așa că l-a luat înapoi și l-a pus iar în pat.

— Ce metodă ciudată ! murmură domnul Pickwick, jumătate pentru sine, jumătate pentru Sam.

— Nici pe departe așa de ciudată, dom'le, ca o chestie de pomină care s-a petrecut cu tata chiar cînd era alegeri.

— Și cum a fost ? întrebă domnul Pickwick.

— Păi, a venit odată cu o diligență aci. Se apropia alegerile și era tocmit de un partid să-i aducă alegătorii din Londra. Noaptea, în ajun, cînd să pornească la drum, comitetu ăluilalt partid trimete frumușel după el, și el se duce cu trimesu ăsta care-l bagă într-o odaie mare ; acolo, sumedenie de domni, maldăre de hîrtie, condeie și cerneală și multe altele... „A, domnu Weller, zice prezidentu,

încîntat că te văz. Ce mai faci ?“ zice el. — „Foarte bine, dom'le, mulţumesc, zice tata : nădăjduiesc că şi-mneavoastră s'teţi bine.“ —„Mulţumesc, foarte bine, zice domnu ; ia loc, domnule Weller ; te rog, dom'le, ia loc.“ Tata se aşează ; domnu ăla şi el se uită ţintă unu în ochii altuia. „Nu mă recunoşti ?“ zice domnu. — „N-aş putea zice că da“, zice tata. — „A, eu te cunosc, zice domnu. Te cunosc de copil“, zice el. — „Ei, eu nu-mi aduc aminte de-mneavoastră“, zice tata. — „E foarte ciudat“, zice domnu. — „Foarte“, zice tata. — „Cu siguranţă că ai o memorie slabă, dom'le Weller“, zice domnu. — „Adevărat, foarte slabă“, zice tata. — „Îmi închipuiam“, zice domnu. Îi toarnă un pahar de vin, şi-i tot îndrugă cum că ştie că mînă bine, şi-l cherchelește, şi la urmă îi arată o hîrtie de douăjde lire sterline. „E prost drumu de-aci la Londra“, zice domnu. — „Da, ici-colo e locuri păcătoase“, zice tata. — „Ascultă, dom'le Weller, zice ăla, ştim că-mneata eşti un vizitiu strașnic şi că poţi să faci tot ce vrei cu caii mneatale. Noi ţinem foarte mult la-mneata, dom'le Weller, aşa că dacă ţi s-ar întîmpla *cumva* un accident cînd i-aduci pe alegători aci, şi i-ai arunca *niţeluş* în canal, fără să le faci vreun rău, uite, capeţi hîrtia asta“. zice el. — „Dom'le, s'teţi foarte bun, zice tata, şi beau în sănătatea mneavoastră înc-un pahar cu vin“, zice el. Zis şi făcut, pe urmă înşfacă bagnota, salută şi iese. Ei bine, n-o să mă credeţi, dom'le, continuă Sam privindu-şi stăpînul cu o neruşinare de negrăit, că, tomnai în ziua cînd îi aducea pe alegători, trăsura lui *s-a răsturnat* taman acolo şi că toţi călătorii a căzutără bîldîbîc în canal.

— Dar au fost scoşi repede ? se grăbi domnul Pickwick să întrebe.

— Mda, răspunse agale Sam, însă mi se pare că lipsea un bătrîn. Ştiu că i s-a pescuit pălăria, da' nu sînt sigur dacă într-însa era şi căpăţîna lui. Mă miră şi acu potriveală asta grozavă că trăsura lu tata s-a brodit să se răstoarne taman acolo şi în ziua aia, aşa cum îi spusese *gentlemanu*.

— Fără îndoială, e o întîmplare plină de ciudăţenie, glăsui domnul Pickwick ; dar perie-mi pălăria, Sam, căci îl aud pe domnul Winkle că mă cheamă la micul dejun.

După aceste cuvinte, domnul Pickwick coborî în salon, unde găsi pusă masa şi famila adunată. Micul dejun a fost luat în grabă ; pălăriile domnilor fură împodobite cu enorme panglici albastre, prinse chiar de frumoasele mîini ale doamnei Pott ; iar domnul Winkle se îndatoră s-o întovărăşească pe doamnă pe terasa acoperişului unei case din apropierea tribunei oratorilor, în timp ce domnul Pickwick şi domnul Pott urmau să se ducă la „Stema oraşului“, unde, de la o fereastră dosnică, vorbea un membru din

comitetul domnului Slumkey, în fața a șase băieței și a unei fete cărora le făcea onoarea să-i numească mereu, pompos : „Bărbați din Eatanswill". Cei șase băieței aclamau furtunos.

Curtea din spate învedera categoric măreția și puterea albaștrilor din Eatanswill. Era acolo o pădure de flamuri și drapele albastre, de pancarte pe care stăteau scrise lozinci confecționate din litere de aur de patru coți înălțime și de o lățime proporțională. O bandă de trîmbițași, fagotiști și toboșari, cîte patru în șir, își meritau cîștigul ca nealții, mai ales toboșarii, care erau foarte vînjoși. Erau trupe de polițiști cu bastoane albastre, douăzeci de membri din comitet cu eșarfe albastre și o sumedenie de alergători cu cocarde albastre ; unii alergători — călări ; alții — pe jos. Era o trăsură deschisă, cu patru cai, pentru onorabilul Samuel Slumkey ; mai erau patru trăsuri cu cîte doi cai, pentru prietenii lui și pentru cei care-l apărau. Și steagurile fîlfîiau, muzicanții cîntau, polițiștii înjurau, cei douăzeci de membri din comitet se ciorovăiau, gloata urla, caii se smuceau în hamuri, surugiii asudau ; și toate și toți, adunați grupuri-grupuri, se găseau aci anume întru folosul, cinstirea și gloria onorabilului Samuel Slumkey, din Slumkey Hall, unul dintre candidații pentru reprezentarea burgului Eatanswill în Camera Comunelor din Parlamentul Regatului Unit.

Lungi și zgomotoase au fost aclamațiile, iar un steag albastru, pe care erau scrise cuvintele „Libertatea Presei", fîlfîi puternic atunci cînd mulțimea zări capul cînepiu al domnului Pott la fereastră ; entuziasmul deveni năprasnic atunci cînd însuși onorabilul Samuel Slumkey, cu cizme cu carîmbii răsfrînți și cu un fular albastru, înaintă și strînse mîna numitului Pott, mărturisind lumii, prin gesturi melodramatice, recunoștința sa veșnică pentru *Gazeta din Eatanswill*.

— E în ordine totul ? întrebă onorabilul Samuel Slumkey pe domnul Perker.

— Da, totul, scumpe domn, răspunse omulețul.

— Nu s-a omis nimic, nădăjduiesc... spuse onorabilul Samuel Slumkey.

— Nu s-a trecut nimic cu vederea, scumpe domn ; absolut nimic. La poartă sînt douăzeci de bărbați, spălați, cărora le veți strînge mîna ; și, apropiindu-vă de cei șase copii pe care-i țin în brațe mamele lor, îi veți mîngîia pe creștet și-i veți întreba ce vîrstă au ; luare-aminte mai ales la copii, scumpe domn. Chestiile acestea produc totdeauna efecte mari.

— Voi avea grijă, încuviință onorabilul Samuel Slumkey.

— Și poate, scumpe domn, adăugă omulețul prevăzător, dacă ați *putea*... nu vreau să zic că e neapărat necesar... dacă ați *face* în așa

fel încît să sărutați un copilaș, impresia produsă asupra mulțimii ar fi puternică.

— Efectul nu ar fi același dacă treaba ar face-o un membru al comitetului ? întrebă domnul Samuel Slumkey.

— Mă tem că nu, răspunse domnul Perker ; dacă ați face-o dumneavoastră, scumpe domn, cred că ați deveni foarte popular.

— Foarte bine ! glăsui resemnat onorabilul Samuel Slumkey. Așadar, trebuie s-o fac și pe asta ; nu există scăpare.

— Formați coloana ! strigară cei douăzeci de membri din comitet.

În aclamațiile mulțimii adunate, muzicanții, polițiștii, membrii comitetului, alegătorii, călăreții și trăsurile își ocupară locurile hotărîte de mai înainte. În trăsurile cu doi cai, domnii stăteau în picioare, înghesuiți ca sardelele ; în aceea rezervată domnului Perker se aflau domnii Pickwick, Tupman, Snodgrass și încă șase membri din comitet.

O tăcere solemnă se așternu în momentul urcării onorabilului Samuel Slumkey în trăsura sa.

Apoi mulțimea începu să aclame.

— A ieșit ! strigă micul domn Perker, cu atît mai emoționat cu cît poziția sa nu-i îngăduia să vadă scena care se petrecea în față.

O altă aclamație mai puternică.

— A strîns mîna bărbaților ! strigă domnul Perker.

O altă aclamație mult mai vehementă.

— A mîngîiat copiii pe creștet ! continuă domnul Perker tremurînd de încordare.

Un ropot de aplauze sfîșia văzduhul.

— A sărutat un copil ! exclamă omulețul cu încîntare.

Al doilea ropot.

— A mai sărutat unul ! spuse domnul Perker cu suflarea tăiată de emoție.

Al treilea ropot.

— Îi sărută pe toți ! strigă entuziastul domn.

Și, salutat de aclamațiile asurzitoare ale mulțimii, convoiul se puse în mișcare.

Cum și din ce cauză cele două cortegii se amestecară, și cum se smulseră din îmbulzeala ce a urmat, nu vom izbuti să descriem, pentru că, în chiar clipa dezlănțuirii încăierării, o izbitură dată cu bățul unui steag galben îi înfundă domnului Pickwick pălăria pe ochi, pe nas și gură. El însuși mărturisește că, după ce și-a mai venit în fire, s-a văzut înconjurat din toate părțile de mutre înfuriate și fioroase, de un nor gros de praf, de o turmă de bătăuși.

Istorisește apoi că o putere nevăzută l-a zvîrlit din trăsură și că a luat personal parte la o luptă cu pumnii ; dar cu cine, sau cum, ori pentru ce, nu este în stare să lămurească. S-a simțit după aceea îmbrîncit pe niște trepte de lemn de către persoanele din urma lui, și, scoțîndu-și pălăria, s-a pomenit în primele rînduri din stînga tribunii, înconjurat de prietenii săi. Partea dreaptă era rezervată partidului galben, iar centrul, primarului și slujbașilor lui. Unul dintre aceștia — crainicul dolofan al Eatanswillului — scutura un clopot enorm, să impună tăcere, în vreme ce domnul Horatio Fizkin și onorabilul Samuel Slumkey salutau în chipul cel mai afectuos, cu mîinile pe inimă, marea vijelioasă de capete care inundau spațiul liber din față și de unde se înălța o furtună de gemete, aclamații, huiduieli, urlete, ce ar fi făcut cinste unui cutremur de pămînt.

— Uite-l pe Winkle, zise Tupman, trăgîndu-și prietenul de mînecă.

— Unde ? întrebă domnul Pickwick, punîndu-și ochelarii pe care, din fericire, îi ținuse pînă atunci în buzunar.

— Colo, pe acoperișul casei aceleia, răspunse domnul Tupman.

Și, într-adevăr, pe terasa acoperișului de țiglă, domnul Winkle și doamna Pott stăteau confortabil pe scaune, fluturîndu-și batistele ca să fie recunoscuți mai lesne. Domnul Pickwick răspunse amabilității, trimițînd doamnei o sărutare cu mîna.

Festivitatea nu începuse încă, și, deoarece mulțimea fără treabă e îndeobște înclinată spre șagă, gestul lui nevinovat prilejui o sumedenie de glume.

— Hehe, vulpoi bătrîn ! strigă un glas. Ți se scurg ochii după fete, hai ?

— Hm, păcătos bătrîn ! strigă altul.

— Își pune ochelarii ca să ochească o femeie măritată ! spuse al treilea.

— Îi face cu ochiul, ghiuju naibii ! strigă al patrulea.

— Pott, păzește-ți nevasta ! răcni al cincilea.

Răsunară hohote de rîs.

Deoarece zeflemelele erau însoțite de vorbe răutăcioase care-l comparau pe domnul Pickwick cu un țap bătrîn, precum și de alte glume de același fel, și cum ele tindeau oarecum să ducă la comentarii care puneau în joc onoarea unei femei nevinovate, indignarea domnului Pickwick atinse culmea ; dar, deoarece în clipa aceea se porunci să se facă liniște, el se mulțumi să arunce mulțimii o privire plină de dispreț și de milă pentru mintea ei rătăcită. Lumea însă rîse cu mai multă poftă ca pînă atunci.

— Liniște ! urlară ajutoarele primarului.

— Whiffin, poruncește să se facă liniște ! spuse primarul cu solemnitatea potrivită situației înalte pe care o avea.

Crainicul se apucă din nou să sune clopotul, după care un bărbat din mulțime strigă : „Gogoși calde", stîrnind alte hohote de rîs.

— Domnilor ! strigă primarul ridicînd cît putu mai mult glasul. Domnilor ! Frați alegători ai burgului Eatanswill ! Ne-am adunat astăzi aici să alegem un reprezentant în locul ultimului nostru...

Aici, primarul fu întrerupt de un glas din mulțime.

— Trăiască primarul ! strigă glasul acela ; să nu se lase niciodată de cuiele și tigăile care l-au pricopsit !

Aluzia la îndeletnicirea oratorului fu primită cu o furtună de voioșie care, dimpreună cu acompaniamentul clopotului, acoperi restul discursului, excepție făcînd ultima frază ; prin ea primarul mulțumea celor prezenți pentru atenția și răbdarea cu care-l ascultaseră toată vremea — expresie de recunoștință ce prilejui o altă explozie de veselie care dură vreun sfert de ceas.

Un domn înalt, slăbănog, cu o cravată albă foarte scrobită, ceru — întrerupt de repetatele intervenții ale gloatei care-l sfătuia „să trimită pe cineva acasă și să întrebe de nu și-a uitat cumva glasul sub pernă" — permisiunea de a numi o persoană cumsecade, vrednică să-i reprezinte în Parlament pe alegătorii din Eatanswill. Cînd spuse că această persoană era Horatio Fizkin, *esquire* din Fizkin Lodge, de lîngă Eatanswill, fizkinienii aplaudară, iar slumkeyenii protestară atît de îndelung și de zgomotos, că amîndoi, candidat și propunător, ar fi putut să nu mai vorbească, ci să cînte cîntece hazlii, fără să se bage de seamă.

După ce prietenii lui Horatio Fizkin, *esquire,* avură privilegiul întîietății, un omuleț nervos, îmbujorat la față, înaintă pentru a numi o altă persoană cumsecade, vrednică să-i reprezinte în Parlament pe alegătorii din Eatanswill ; domnul îmbujorat la față ar fi putut să vorbească mai departe nestingherit, dar, fiind foarte nervos, se formaliză prea mult de hazul pe care-l făcea mulțimea. După cîteva sentințe bogate în înfloriturі de stil, domnul îmbujorat la față începu să-i amenințe pe întrerupători, apoi se luă la harță cu domnii din tribună ; atunci se stîrni o hărmălaie de voci care îl sili să-și exprime sentimentele printr-o pantomimă în regulă, după care cedă locul celui propus de el. Timp de o jumătate de oră, acesta citi un discurs scris și nu se lăsă întrerupt ; avusese grijă să-l trimită dinainte *Gazetei din Eatanswill,* și *Gazeta din Eatanswill* îl tipărise cuvînt cu cuvînt.

Pe urmă se înfăţişă Horatio Fizkin, *esquire,* din Fizkin Lodge, de lîngă Eatanswill, pentru a vorbi alegătorilor, dar n-apucă să scoată două vorbe, că muzicanţii angajaţi de onorabilul Samuel Slumkey se porniră cu atîta vigoare, încît forţa cu care cintaseră mai înainte era un fleac ; în schimb, mulţimea galbenă se porni să bată ca la fasole în capetele şi spinările mulţimii albastre : mulţimea albastră căută să se descotorosească de vecinătatea atît de stînjenitoare a mulţimii galbene, astfel că se dezlănţui o bătălie în lege. Primarul se străduia zadarnic să-i pună capăt, deşi poruncise categoric celor doisprezece poliţişti să-i înhaţe pe principalii făptuitori care puteau să fie în număr de două sute cincizeci, sau cam aşa ceva. În timpul încăierării, Horatio Fizkin, *esquire,* din Fizkin Lodge, şi prietenii săi, deveneau tot mai furioşi ; pînă la urmă, Horatio Fizkin, *esquire,* din Fizkin Lodge, avu onoarea să-l întrebe pe adversarul său, onorabilul Slumkey, din Slumkey Hall, dacă muzicanţii cîntau din ordinul lui ; onorabilul Samuel Slumkey ocolind răspunsul, Horatio Fizkin, *esquire,* din Fizkin Lodge, bălăbăni pumnul în direcţia onorabilului Samuel Slumkey, din Slumkey Hall ; onorabilul Samuel Slumkey, urcîndu-i-se sîngele la cap, îl provocă pe Horatio Fizkin, *esquire,* la o luptă pe viaţă şi pe moarte. Cînd auzi de această violare a tuturor regulilor cunoscute şi a tuturor precedentelor, primarul ordonă un nou concert de clopot şi declară că-i va chema în faţa sa pe Horatio Fizkin, *esquire,* din Fizkin Lodge, şi pe onorabilul Samuel Slumkey, din Slumkey Hall, pentru a-i pune să jure că se vor împăca. Auzind greaua ameninţare, susţinătorii ambilor candidaţi intervenira şi, după ce prietenii celor două partide se sfădiră perechi-perechi, vreo trei sferturi de ceas, Horatio Fizkin, *esquire,* duse mîna la pălărie, privindu-l pe onorabilul Samuel Slumkey ; onorabilul Samuel Slumkey duse mîna la pălărie, privindu-l pe Horatio Fizkin, *esquire,* muzicanţii fură opriţi, mulţimea se mai domoli, iar Horatio Fizkin, *esquire,* putu să continue.

Cuvîntările ambilor candidaţi, deşi deosebite în toate celelalte privinţe, aduseră o contribuţie importantă la recunoaşterea calităţii şi înaltei valori a alegătorilor din Eatanswill. Fiecare îşi exprimă părerea că n-au existat niciodată pe pămînt cetăţeni mai independenţi, mai luminaţi, mai patrioţi, cu suflet mai nobil, mai dezinteresaţi decît cei care făgăduiseră să voteze pentru ei ; fiecare lăsă să se înţeleagă că alegătorii celuilalt partid sînt oameni mărginiţi şi că ar avea anumite slăbiciuni înjositoare, care îi făceau nevrednici de-a exercita importantele îndatoriri ce trebuiau duse la îndeplinire. Fizkin îşi exprimă dorinţa de a face cu rîvnă

tot ce i s-ar pretinde ; Slumkey, hotărîrea de a nu face nimic din ce nu i s-ar cere. Şi unul şi altul aduseră la cunoştinţa tuturor că meseriile, manufacturile, negoţul, prosperitatea Eatanswillului vor fi totdeauna mai scumpe inimii lor decît orice pe lume. Fiecare se socoti îndreptăţit să se declare convins că, probabil, alesul va fi el.

Apoi mîinile se ridicară pentru votare ; primarul hotărî în favoarea onorabilului Samuel Slumkey, din Slumkey Hall ; Horatio Fizkin, *esquire,* din Fizkin Lodge, ceru un scrutin şi, în consecinţă, fu decretat scrutinul. Se votară apoi mulţumiri adresate primarului pentru vrednicia cu care ocupase fotoliul prezidenţial, iar primarul mulţumi adunării, dorind în sineşi ca fotoliul prezidenţial să nu fi fost o figură de stil, deoarece, cît ţinuseră alegerile, stătuse în picioare. Cortegiile se formară din nou ; trăsurile mergeau agale prin mulţime, iar oamenii aplaudau sau fluierau după ele, aşa cum le dictau sentimentele sau toanele.

Cît a ţinut scrutinul, oraşul a fost într-o fierbere necurmată. Totul se petrecu în modul cel mai liber şi mai încîntător. Articolele monopolizate erau deosebit de ieftine în toate cîrciumile ; şi, pe străzi, se vedeau cărucioare pentru transportarea alegătorilor ce s-ar fi întîmplat să se simtă stînjeniţi de ameţeli trecătoare, epidemie care, cît durară luptele electorale, făcu ravagii îngrijorătoare printre alegători şi din cauza căreia îi găseai adesea pe caldarîm, într-o stare de nesimţire desăvîrşită. În ultima zi se constată că un număr restrîns de alegători nu votaseră totuşi. Erau oameni cu scaun la cap, chibzuiţi, neîndeajuns cîştigaţi de argumentele unuia sau ale celuilalt partid, măcar că participaseră la numeroase consfătuiri cu amîndouă. Cu un ceas înainte de închiderea scrutinului, domnul Perker solicită onoarea unei întrevederi particulare cu aceşti nobili inteligenţi, cu aceşti patrioţi.

I s-a îngăduit. Argumentele lui au fost scurte şi convingătoare. Întîrziaţii merseră *in corpore* la scrutin, iar cînd ieşiră de acolo, onorabilul Samuel Slumkey, din Slumkey Hall, era ales membru al Parlamentului. [24]

*

Britannia, stînd într-o bună zi şi meditînd (poate în atitudinea în care este reprezentată pe băncuţele de aramă), deodată îşi dă seama că are nevoie de Veneering [25] în Parlament. I se năzare

[24] Apud : Charles Dickens, *Documentele postume ale Clubului Pickwick,* ed. cit., vol. I, p. 179—199.

[25] E vorba de *Hamilton Veneering* — „un parvenit, tolerat în «lumea bună» datorită averii lui", personaj din romanul *Prietenul nostru comun.*

că Veneering este un „om reprezentativ" — nimeni nu s-ar putea îndoi astăzi de așa ceva —, iar Camera Comunelor, devotată Majestății-Sale, ar fi incompletă fără el. De aceea, Britannia anunță o cunoștință de-a sa, un *gentleman* jurist, că dacă Veneering consimte să „depună" suma de cinci mii lire sterline ar putea să adauge liniștit alături de numele său două inițiale [26], la prețul extrem de modest de două mii cinci sute lire *per* literă. Între Britannia și *gentleman*-ul jurist există înțelegerea clară cum că nimeni nu se va atinge de cele cinci mii lire sterline ; dar că, odată depuși, banii vor dispărea ca prin farmec, în urma unei conspirații tainice.

Gentleman-ul jurist, în care Britannia are încredere, se duce întins de la această doamnă la Veneering și-l încunoștințează ; Vennering se declară grozav de măgulit, dar cere un răgaz pentru a se asigura „dacă prietenii vor strînge rîndurile în jurul lui". Înainte de toate, susține el, într-un moment hotărîtor ca acesta, este de datoria lui să știe clar „dacă prietenii vor strînge rîndurile în jurul lui". *Gentleman*-ul jurist, în interesul clientului său, nu-i poate îngădui prea mult timp în acest scop, deoarece doamna cu pricina pare să știe pe cineva gata să depună șase mii de lire sterline ; totuși, spune că-i va acorda lui Veneering patru ore.

. Atunci, Veneering îi zice doamnei Veneering [27] : „Trebuie să acționăm" și se aruncă într-o birjă. Doamna Veneering, în aceeași clipă, predă copilul doicii ; își apasă degetele acviline pe frunte, ca să facă ordine în mintea care-i zvîcnește înăuntru ; poruncește să i se pregătească trăsura și repetă, cu aerul rătăcit și spiritul de jertfă al Ofeliei [28], sau al cine știe cărei femei pline de abnegație din antichitate ați prefera : „Trebuie să acționăm".

Veneering, care și-a instruit vizitiul să dea peste lumea de pe stradă ca gărzile de corp la Waterloo, este condus valvîrtej în Duke Street, din cartierul St. James. Acolo îl găsește pe Twemlow [29] acasă, proaspăt ieșit din mîinile unui artist secret, care îi făcuse ceva la păr cu gălbenuș de ou. Deoarece procedeul cerea ca două ore după aplicare părul să rămînă în sus, pentru a se

[26] Cele „două inițiale" sînt literele M.P., care, adăugate la nume, indică, în Marea Britanie, calitatea de *Member of Parliament*, adică de Membru al Parlamentului.

[27] *Doamna Anastatia Veneering* — „soția domnului Hamilton Veneering", personaj din romanul *Prietenul nostru comun*. Vezi și infra, p. 354—360.

[28] *Ofelia* — personaj shakespearian din tragedia *Hamlet*, care, după uciderea lui Polonius, tatăl ei, de către Hamlet, pe care îl iubește, e atinsă de o dulce nebunie și se înecă, vrînd să orneze cu flori o salcie aplecată peste un rîu.

[29] E vorba de *Melvin Twemlow* — „personaj mai sărac din «lumea bună», prieten cu soții Veneering" ; vezi, în ediția de față, și p. 350, nota 40, și portretul de la p. 356.

lipi și usca treptat, Twemlow este dispus să asculte orice veste care i-ar face părul măciucă. Seamănă cu Monumentul din Fish Street Hill [30], dar și cu regele Priam într-un anumit incendiu, nu complet necunoscut, prin calitatea sa de subiect preferat de către clasici. [31]

— Dragă Twemlow, spune Veneering, strîngîndu-i amîndouă mîinile, dumneata, care ești cel mai drag și mai vechi prieten al meu...

(„Atunci, nu mai încape pic de îndoială, gîndește Twemlow, că și în viitor voi fi !")

— ...Crezi că vărul dumitale, lordul Snigsworth, ar consimți ca numele lui să fie înscris printre membrii comitetului meu ? Nu merg atît de departe încît să-i solicit prezența, ci doar numele. Crezi că o să consimtă ?

Întunecîndu-se deodată, Twemlow răspunde :

— Nu cred.

— Opiniile mele politice, continuă Veneering, care pînă atunci nu băgase de seamă că are așa ceva, sînt identice cu cele ale lordului Snigsworth, și poate că o să consimtă să-mi acorde numele, din principiu și dintr-un spirit de răspundere socială.

— S-ar putea, spuse Twemlow, dar...

Buimac, uitînd de gălbenușul de ou și scărpinîndu-se în cap, își pierde și mai mult cumpătul cînd observă ce lipicios este.

— Între prieteni așa vechi și intimi cum sîntem noi, adaugă Veneering, n-ar trebui să existe nici un fel de rezervă. Promite-mi că ai să-mi spui deschis dacă îți cer ceva ce nu ți-ar plăcea să faci, sau ți-ar fi cît de cît greu să faci.

Twemlow, fiind atît de bun, îi promite, cu intenția nestrămutată, după toate aparențele, de a se ține de cuvînt.

— Ți-ar displăcea să scrii la Snigsworthy Park lordului Snigsworth pentru a-i cere această favoare ? În cazul în care mi-o acordă, voi ști, desigur, că numai dumitale îți datorez totul ; în același timp vei prezenta chestiunea lordului Snigsworth în numele interesului social, cu exclusivitate. Ai avea ceva împotrivă ?

— Mi-ai cerut să-ți fac o promisiune, spune Twemlow, cu mîna la frunte.

— Da, dragă Twemlow.

— Și aștepți să o respect.

[30] *Monumentul din Fish Street Hill* — vezi, în ediția de față, p. 427, nota 15.

[31] Aluzie la *Cartea a II-a* din epopeea *Eneida* de poetul latin Publius Vergilius Maro (70—19 î.e.n.), în care Aeneas, fiul regelui Priam al Troiei, îi povestește Didonei, regina Cartaginei, incendierea Troiei de către danaii năvălitori.

— Desigur, dragă Twemlow.

— Atunci, *în* acest caz... ia seama, îi atrage atenţia Twemlow cu mare meticulozitate, ca şi cum în alt caz s-ar fi executat fără preget, *în* acest caz, trebuie să te rog să mă scuzi dacă refuz să adresez vreo comunicare lordului Snigsworth.

— Bine, bine! exclamă Veneering dezamăgit la culme, dar prinzîndu-l iarăşi de amîndouă mîinile, într-un acces de înflăcărare.

Nu e de mirare că bietul Twemlow se dă în lături de a vîrî o scrisoare sub nasul nobilului său văr (suferind de gută din fire [32]), deoarece nobilul văr îi acordă o mică rentă ca să-şi poată duce zilele şi pentru care-i scoate sufletul, vorba vine; ba, cînd apare în vizită la Snigsworth este ţinut sub un fel de lege marţială: să nu-ţi agăţi pălăria decît în cuiul acela, să nu stai decît pe scaunul de colo, să nu vorbeşti decît despre cutare sau cutare lucru sau oameni şi să se supună anumitor practici, ca de pildă să ridice osanale lustrului familiei (ca să nu mai vorbim de tablouri), să se abţină de a bea din cele mai alese vinuri ale familiei, în afară de cazul cînd este în mod special poftit să guste.

— Totuşi, ceva pot face pentru dumneata, spune Twemlow, şi anume: să lucrez pentru dumneata.

Veneering din nou îi strînge mîinile.

— O să mă duc la club, spuse Twemlow, din ce în ce mai grăbit; ia să vedem cît arată ceasul... unsprezece fără douăzeci. La douăsprezece fără zece voi fi la club, şi toată ziua rămîn acolo.

Veneering simte că prietenii se adună în jurul lui.

— Îţi mulţumesc, îţi mulţumesc. Ştiam eu că mă pot bizui pe dumneata. Chiar acum, înainte de-a pleca spre dumneata, i-am zis Anastatiei... desigur, primul prieten, dragă Twemlow, la care m-am dus într-o chestiune atît de importantă pentru mine... i-am zis Anastatiei: „Trebuie să acţionăm".

— Ai avut dreptate, ai avut dreptate, răspunde Twemlow. Ia spune-mi: *ea* acţionează?

[32] Boală prin excelenţă aristocratică în literatura dickensiană, de care suferă şi *sir* Leicester Dedlock (vezi, în ediţia de faţă, p. 321—322), explicată de Tonny Weller, în *Documentele postume ale Clubului Pickwick* (ed. cit., vol. I, p. 304) ca „o meteahnă care se naşte din prea mult belşug şi trai bun", o meteahnă fără leac în mediile aristocratice, dacă e să dăm crezare straşnicei reţete recomandate de acelaşi Tonny Weller domnului Samuel Pickwick: „Dacă aţi fost atacat vreodată de gută, dom'le, păi, însuraţi-vă repede cu-o vădană care are o voce zdravănă şi ştie să se folosească de ea, şi n-o să mai ştiţi ce-i aia gură cîte zile-oţi avea."

— Da, acționează !

— Bun ! strigă Twemlow, micuțul domn politicos. Tactul unei femei este de neprețuit. A avea sexul frumos cu noi înseamnă a avea totul.

— Dar nu mi-ai spus, remarcă Veneering, ce crezi de intrarea mea în Camera Comunelor.

— Cred, răspunse Twemlow emoționat, că este cel mai bun club din Londra.

Veneering din nou îl prinde de mîini, se năpustește pe scări în jos, dă buzna în birjă și poruncește vizitiului să treacă glonț, fără să țină seama de publicul britanic de pe stradă, și să nu oprească decît în centrul comercial al Londrei.

Twemlow, între timp, din ce în ce mai pripit, își abate părul în jos cît poate de bine — fără a fi prea bine, căci, după aplicarea acestei materii lipicioase, prinde o crustă ca la plăcintă — și se duce la club, la ora fixată. Ajuns acolo, își asigură numaidecît o fereastră mare, cele trebuitoare pentru scris, toate ziarele și se statornicește, inamovibil, ca să poată fi privit cu tot respectul de Pall Mall. Cînd intră cîte cineva și dă din cap spre el, Twemlov și spune :

— Îl cunoașteți pe Veneering ?

— Nu, spune omul nostru. E membru al clubului ?

— Da, zice Lwemlow. Este candidat pentru Pocket-Breaches.

— Ah ! exclamă omul nostru. Sper să considere că merită banii !

Cască și se îndepărtează.

Pe la șase după-amiază, Twemlow începe să se convingă singur că e pur și simplu copleșit de atîta muncă și socotește deosebit de regretabil faptul că n-a fost promovat în funcția de agent parlamentar electoral.

De la Twemlow, Veneering dă fuga pînă în odaia de lucru a lui Podsnap [33]. Îl găsește pe Podsnap citind ziarul, în picioare, gata-gata să țină un discurs pe tema descoperirii uluitoare făcute de el, și anume că Italia nu e Anglia. Cere respectuos scuze lui Podsnap că i-a întrerupt avalanșa vorbelor sale înțelepte și-l informează ce vînt îl aduce. Îi spune lui Podsnap că opiniile lor politice sînt identice. Îi dă de înțeles lui Podsnap că el, Veneering, și-a format opiniile politice în timp ce se afla la picioarele aces-

[33] *Domnul John Podsnap* — „personaj din «lumea bună» [a romanului *Prietenul nostru comun*] ; un înfumurat, totdeauna mulțumit de sine" ; vezi, în ediția de față, și p. 352, nota 41. Vezi și portretul de la p. 355 și 377—383.

tuia, ale lui Podsnap. Dorește să știe neapărat dacă Podsnap „va strînge rîndurile în jurul lui".

Spune Podsnap, aspru întrucîtva :

— Păi, mai întîi de toate, Veneering, dumneata îmi ceri un sfat ?

Veneering se bîlbîie cum că un prieten atît de vechi și atît de drag...

— Da, da, toate-s bune, spune Podsnap, dar te-ai hotărît să iei peticul ăsta, Pocket-Breaches, așa cum se prezintă, ori îmi ceri părerea dacă să-l accepți sau să-l refuzi ?

Veneering repetă că dorința inimii lui și focul sufletului lui sînt să afle dacă Podsnap va strînge rîndurile în juru-i.

— Ei bine, spune Podsnap, încruntînd din sprîncene, am să fiu deschis cu dumneata. Să nu crezi cumva că *nu* mă interesează Parlamentul, numai din pricină că nu fac parte din el.

Păi, Veneering știe acest lucru, desigur ! Veneering știe că dacă Podsnap ar dori să fie în Parlament, zis și făcut, ar fi în Parlament, cît ai bate din palme, cum se zice.

— În cazul meu nu merită osteneala, continuă Podsnap, îndulcindu-și binișor glasul, iar pentru poziția mea ar fi absolut neimportant. Dar n-am intenția să mă dau de exemplu altcuiva a cărui poziție este diferită de a mea. Dumneata consideri că în ce *te* privește merită osteneala și că *are* importanță pentru poziția *dumitale*. Așa este ?

— Bineînțeles, spune Veneering, cu condiția ca Podsnap să strîngă rîndurile în jurul lui.

— Prin urmare, nu-mi ceri un sfat, rostește Podsnap. Bun. Atunci, nici n-am să-ți dau. Dumneata însă îmi ceri sprijinul. Bun. Atunci, am să lucrez pentru dumneata.

Veneering numaidecît îi cuprinde amîndouă mîinile și-l înștiințează că Twemlow a și început să lucreze. Podsnap nu prea e de acord ca cineva să fi și trecut la treabă — considerînd asta mai degrabă o impertinență —, dar închide ochii, fiind vorba de Twemlow, și spune că e o babă de familie bună, care nu va pricinui nici un rău.

— Astăzi n-am nimic deosebit de făcut, adaugă Podsnap, și-o să trec pe la cîteva persoane influente. Sînt invitat la masă. Dar în locul meu am s-o trimit pe doamna Podsnap [34] și voi lua cina cu dumneata, la opt. Este important să ne comunicăm în ce măsură am înaintat și să comparăm observațiile. Și-acum, ia să

[34] *Doamna Podsnap* — „nevasta majestuoasă a domnului John Podsnap".

vedem. Ai nevoie de doi oameni energici și iscusiți, care să știe să se poarte, ca să umble pentru dumneata.

Veneering rumegă bine și se gîndește la Boots și Brewer [35].

— Pe care i-am întîlnit în casa dumitale, precizează Podsnap. Da, vor face treabă bună. Să ia fiecare cîte-o brișcă și să pornească în campanie.

Veneering îi destăinuie numaidecît cît de fericit se simte că are un prieten înzestrat cu o capacitate administrativă atît de înaltă și este pur și simplu încîntat de campania lui Boots și Brewer, ca fiind o idee cu aspect de luptă electorală și care miroase de la o poștă a afacere.

După ce-l părăsește pe Podsnap, care pleacă în galop, el se abate pînă la Boots și Brewer, care strîng rîndurile în juru-i cu entuziasm, sărind fiecare în cîte-o birjă și pornind în direcții opuse. Apoi, Veneering își face din nou apariția la *gentleman*-ul jurist, confidentul Britanniei, cu care încheie unele tranzacții delicate de afaceri, și adresează o cuvîntare alegătorilor independenți din Pocket-Breaches, vestindu-i că vine printre ei pentru votul lor, așa cum marinarul se întoarce în casa unde a copilărit — un fel de a vorbi care nu-i de lepădat, deși el niciodată nu călcase în preajma acelor meleaguri și nici măcar acum nu cunoștea exact locul.

Doamna Veneering, în timpul acelorași ore de fierbere, nu stă cu brațele încrucișate. Nici nu apucă trăsura ei să fie bine trasă la scară, gata de plecare, că ea și sare înăuntru, gata de plecare, și dă poruncă :

— La *lady* Tippins ! [36]

Această femeie fermecătoare locuiește în marginea dinspre Belgravia, deasupra unui salon de corsete, cu un manechin de femeie în mărime naturală la fereastra de la parter, de o frumusețe plină de distincție, în fustă albastră, ținînd în mînă niște șireturi și privind strada peste umăr, cu surprindere și inocență. Are și de ce să fie mirată cînd se pomenește îmbrăcîndu-se în văzul tuturor !

O fi acasă *lady* Tippins ? *Lady* Tippins e acasă, într-o încăpere întunecoasă, cu spatele (ca al doamnei de la fereastra parterului, deși din alte motive) întors iscusit spre lumină. *Lady* Tippins

[35] *Boots* și *Brewer* — două personeje grotești din romanul *Prietenul nostru comun*.

[36] *Lady Tippins* — personaj din romanul *Prietenul nostru comun* ; „face parte din «lumea bună», prietenă a soților Veneering". Vezi, în ediția de față, și p. 355.

rămîne surprinsă văzînd-o pe scumpa doamnă Veneering într-o vizită atît de matinală — cu noaptea-n cap, cum se exprimă drăgălașa creatură —, încît aproape că făcu ochi de atîta emoție.

Doamna Veneering îi împărtășește fără nici o noimă cum că lui Veneering i s-a oferit Pocket-Breaches, cum că a venit timpul să strîngă rîndurile, cum că Veneering a spus „Trebuie să trecem la acțiune" ; cum că de aceea se află aici, ca mamă și soție, ca s-o implore pe *lady* Tippins să acționeze ; cum că trăsura stă la dispoziția doamnei Tippins ca să poată acționa ; cum că ea, posesoarea acestui echipaj elegant nou-nouț, se va întoarce acasă pe jos — chiar de-ar fi să-i sîngereze picioarele, la nevoie —, să treacă la acțiune (fără să precizeze în ce fel) pînă o cădea sfîrșită lîngă leagănul copilașului.

— Iubita mea, spune *lady* Tippins, vino-ți în fire, o să-l alegem.

Lady Tippins trece într-adevăr la acțiune, acționînd totodată și caii familiei Veneering, căci îi ține într-un trap cît e ziua de mare, ca să dea o raită pe la toate cunoștințele, cărora le dezvăluie cu un imens succes farmecul ei spiritual și evantaiul verde, sporovăind de zor :

— Ce crezi, sufletelule ? De ce-ți închipui c-am venit ? Nici n-ai să ghicești. Mă ocup de alegeri, un fel de agent electoral. Și pentru ce locșor din lumea largă ? Pentru Pocket-Breaches. Și de ce ? Pentru că cel mai scump prieten de-al meu pe lumea asta a cumpărat locul ăsta. Și cine-i cel mai scump prieten de-al meu din lume ? Un om cu numele de Veneering. Să n-o uităm pe nevastă-sa, care e și ea cea mai scumpă prietenă de-a mea din lume. Ah, dar am uitat de copilașul lor, care mi-e la fel de scump. Acum, noi ne ținem de farsa asta de ochii lumii, și nu-i așa că-i amuzant ? Și, culmea, comoara mea, nimeni habar n-are de acești Veneering, iar ei nu cunosc pe nimeni, și au o casă ca-n povești, și dau niște mese ca în *O mie și una de nopți*. Ești curioasă să-i cunoști, draga mea ? Spune doar atît, că vrei să-i cunoști. Vii și iei masa la ei. N-or să te plictisească. Spune pe cine vrei să întîlnești acolo. O să stăm noi între noi și am eu grijă ca nimeni să nu vină pe capul dumitale o clipă măcar. Zău, ar trebui să le vezi cămilele din aur și argint. Caravana, cum numesc eu masa lor din sufragerie. Hai, vino să iei masa la Veneering, la iubiții mei Veneering, care-mi aparțin în exclusivitate, cei mai scumpi prieteni de-ai mei din lume ! Și, înainte de toate, draga mea, promite-mi solemn votul, concursul dumitale și al altor votanți cu mic și mare, pentru Pocket-Breaches, fiindcă, scumpa mea, n-avem de gînd să cheltuim nici cinci parale în scopul ăsta ; noi

dorim să intrăm aici prin voința spontană a acestor incoruptibili zi-i pe nume.

Acum s-ar putea ca punctul de vedere adoptat de seducătoarea Tippins — anume ca această strîngere de rînduri să fie de ochii lumii — să aibă un sîmbure de adevăr, nu însă adevărul în totalitate. Umblînd de colo-colo, din trăsură în trăsură, înseamnă a fi făcut cu mult mai mult — sau măcar să dea impresia (ceea ce-i cam același lucru) — decît își închipuie frumoasa Tippins. Numai și numai pentru asta, umblînd de colo-colo, din trăsură în trăsură, s-a stîrnit un val de reputație. Așa se întîmplă întotdeauna în chestiuni de natură parlamentară. Fie că e vorba de a face pe cineva să intre sau să iasă, ori de a-l da peste cap, sau de a încuraja construirea unei linii de cale ferată, ori de a torpila un asemenea proiect, sau cine știe ce altceva, nimic nu poate fi mai eficace decît să umbli fără nici o țintă precisă, nicăieri, într-o pripă deșucheată — pe scurt : să umbli de colo-colo, din trăsură în trăsură.

Poate din pricina asta Twemlow, departe de a fi singurul care credea cu convingere că trudește ca un sclav, este întrecut de Podsnap, care la rîndul său este lăsat în urmă de Boots și Brewer.

La ora opt, cînd toți acești trudnici se retrag pentru cină la Veneering, se înțelege de la sine că trăsurile lui Boots și Brewer nu trebuie să se clintească din fața casei, iar găleți cu apă să fie aduse de la cea mai apropiată cîrciumă și vărsate peste picioarele cailor, peloc, pentru ca Boots și Brewer, la nevoie, să poată numaidecît urca în trăsură și pe-aci ți-e drumul. Acești emisari sprinteni recomandă chimistului analitic să aibă grijă ca pălăriile să le fie puse la îndemînă, în așa fel încît să poată intra fără zăbavă în posesia lor, și cinează (deși vîrtos) aidoma pompierilor în exercițiul funcțiunii, care așteaptă știrea despre un groaznic incendiu.

La aperitiv, doamna Veneering face observația, cu un glas stins, că dacă vor mai fi multe zile ca astea, pe ea o dau gata.

— Mai multe zile ca astea ne dau gata pe toți, spune Podsnap, dar va fi ales !

— Va fi ales ! repetă *lady* Tippins, flutuîndu-și în joacă evantaiul verde. Trăiască Veneering !

— Va fi ales ! repetă și Twemlow.

— Va fi ales ! repetă și Boots și Brewer.

La drept vorbind, este greu de spus motivul pentru care n-ar fi fost ales, deoarece Pocket-Breaches încheiase tărășenia fără nici un fel de opoziție...

Toți sînt însă de acord că trebuie să „acționeze" pînă la capăt și că, dacă nu vor acționa, cine știe ce se mai întîmplă.

De asemenea, se ajunge la constatarea că sînt cu toții atît de istoviți de munca dinainte, încît ca să se întărească pentru munca ce-i așteaptă au nevoie de anumite fortifiante din pivnițele Veneering. Chimistul analitic primește în acest sens ordin să aducă fruntea băuturilor, și de aceea „a se ralia" devine o vorbă cam greu de pronunțat cu ocazia asta : *lady* Tippins recunoaște curajoasă necesitatea de a se *realiralira* în sprijinul scumpului lor Veneering ; Podsnap susține că trebuie să se *reuleze* pentru el ; Boots și Brewer își dezvăluie intenția de a se *rilura* în jurul lui, iar Veneering mulțumește prietenilor lui devotați, tuturor și fiecăruia în parte, mișcat pînă la lacrimi, că se *ralirulirează* în juru-i.

În aceste clipe înălțătoare, lui Brewer îi vine o idee care umbrește prin ingeniozitatea ei toată strădania de pînă atunci. Se uită la ceas și spune (ca Guy Fawkes [37]) că se duce la Camera Comunelor să vadă cum stau lucrurile.

— O să mă plimb pe culoare cam un ceas, zice Brewer, cu o voce grozav de misterioasă, și dacă treaba merge bine, nu mă mai întorc, și comand trăsura pentru mîine dimineață la nouă.

— Nici că se poate mai bine, spune Podsnap.

Veneering nu găsește cuvinte să-și exprime recunoștința pentru acest din urmă serviciu. Lacrimi de înduioșare izbucnesc în ochii doamnei Veneering. Boots încearcă un sentiment de pizmă ; simte că pierde terenul și este socotit un spirit de mîna a doua. Toți dau buzna la ușă să-l vadă pe Brewer plecînd.

— Ei, acum calul e și el puțin mai proaspăt, nu ? — se adresează Brewer vizitiului, privind animalul cu un ochi critic.

— Proaspăt ca untu, îl asigură vizitiul.

— Atunci, dă-i drumul, spune Brewer. Camera Comunelor.

Vizitiul sare pe capră, Brewer se repede înăuntru, ceilalți îl ovaționează la plecare.

— Ascultă ce-ți spun eu, domnule, se aude glasul lui Podsnap. Asta-i om de viitor. Face carieră !

Cînd sosește timpul să fie adresate cîteva cuvinte de circumstanță alegătorilor din Pochet-Breaches, Veneering, însoțit numai de Podsnap și Twemlow, ia trenul spre acel loc retras de pe linia secundară care trece prin Pochet-Breaches, *gentleman*-ul jurist îl așteaptă într-o trăsură deschisă cu un afiș tipărit „Trăiască Veneering !" lipit pe ea ca pe un zid, și pornesc triumfal, trecînd prin

[37] *Guy Fawkes* — conducătorul „Conspirației prafului de pușcă" (vezi, în ediția de față, p. 93, nota 1).

mijlocul mulțimii, care rînjește la ei, către o primărie slăbănoagă cocoțată pe cîrji, cu ceva ceapă și niște șireturi de ghete dedesubt, loc pe care *gentleman*-ul jurist îl descrie a fi piața. De la fereastra din față a clădirii se adresează Veneering gliei, numai ochi și urechi. În clipa cînd ridică pălăria de pe cap, Podsnap telegrafiază, conform înțelegerii cu doamna Veneering, soția și mama: „A început".

Veneering se pierde în hățișurile cuvîntării sale.

— Bravo, bravo! strigă Podsnap și Twemlow de fiecare dată cînd oratorului îi e cu neputință să mai iasă din vreo fundătură.

— Bra-vo-oo, bra-vo-ooo! strigă cei doi, cu un aer de prefăcută convingere, ca și cum această ingeniozitate le-ar oferi cine știe ce desfătare copioasă.

Dar Veneering atacă două probleme deosebit de remarcabile, atît de remarcabile, încît se presupune că i-au fost sugerate de *gentleman*-ul jurist, confidentul Britanniei, cînd au stat de vorbă pe scări, la sosire.

Prima problemă. Veneering stabilește o comparație originală între țară și un vas pe care-l numește Vaporul Statului, iar pe ministru — Omul de la cîrmă. Scopul lui Veneering este să informeze pe cei din Pochet-Breaches că prietenul lui din dreapta (Podsnap) e un om bogat. Prin urmare, spune el:

— Și, domnilor, dacă grinzile acestui Vapor al Statului sînt putrede, iar cîrmaciul neîndemînatic, oare acei mari armatori care fac parte din elita vestită în lumea întreagă a comercianților noștri... vor salva ei oare vaporul, domnilor? Își vor da ei semnătura oare, vor consimți ei oare să riște pentru a-l salva? Vor avea oare încredere în el? Ei bine, dacă aș apela, domnilor, la onorabilul meu prieten din dreapta, care este unul din membrii cei mai mari și mai respectați ai acestei mari și prearespectate clase, el ar răspunde „Nu!"

A doua problemă. Faptul grăitor că Twemlow se înrudește cu lordul Snigsworth trebuie dat în vileag. Veneering informează o rețea a treburilor publice care probabil nici nu există și nici n-ar putea să existe (deși acest lucru nu-i absolut sigur, dat fiind că tabloul prezentat este neinteligibil pentru el ca și pentru toți ceilalți), și astfel continuă:

— Păi, domnilor, dacă aș recomanda un asemenea program în fața oricărei clase sociale, vă asigur că ar fi luat în derîdere, ar fi arătat cu degetul oprobiului. Dacă aș recomanda un asemenea program oricărui comerciant demn și inteligent din tîrgul dumneavoastră... ba nu, dați-mi voie să privesc lucrurile printr-o prismă personală și să zic tîrgul nostru... ce ar răspunde? Iată ce ar

răspunde, domnilor: „La o parte cu asta!". În indignarea lor onestă ar răspunde „La o parte cu asta!". Dar ia presupuneți că aș urca mai sus în ierarhia socială. Presupuneți că l-aș lua de brat pe respectatul meu prieten din stînga și, plimbîndu-mă cu el prin ancestralele păduri ale familiei lui, pe sub fagii falnici din Snigsworthy Park, aș ajunge lîngă nobila reședință, aș străbate curtea, aș intra pe ușă, aș urca scările și, trecînd din încăpere în încăpere, m-aș afla în cele din urmă în augusta prezență a lordului Snigsworth, ruda apropiată a prietenului meu. Și presupuneți că i-aș vorbi acestui nobil venerabil: „*Mylord*, sînt aici în fața senioriei-voastre, prezentat de ruda apropiată a senioriei-voastre, prietenul meu din stînga, pentru a vă supune atenției dumnea-voastră acest program", ce ar răspunde atunci senioria-sa? Păi, ar răspunde „La o parte cu asta!". Da, domnilor, asta ar răspunde: „La o parte cu asta!". Ruda apropiată și scumpă a partenerului meu din stînga ar răspunde, în mînia sa: „La o parte cu asta!"... folosind, fără să-și dea seama, în sferele sale superioare, absolut aceeași expresie ca și demnul și inteligentul comerciant din tîrgul nostru.

Cu acest ultim succes, Veneering pune capăt cuvîntării, iar domnul Podsnap telegrafiază doamnei Veneering: „A terminat".

Apoi urmează un dineu la hotel, cu *gentleman*-ul jurist, după aceea, rînd pe rînd, în cuvenită succesiune: numirea și proclamarea. În sfîrșit, domnul Podsnap telegrafiază doamnei Veneering: „L-am făcut să intre".

Un al doilea dineu magnific îl așteaptă la întoarcere, în reședința lui Veneering; sînt întîmpinați de *lady* Tippins, de Boots, de Brewer. Comesenii recunosc cu modestie că fiecare, luat individual, „l-a făcut să intre"; însă toată lumea este de acord că ideea lui Brewer de a se duce în noaptea aceea la Cameră ca să vadă cum stau lucrurile a fost o adevărată lovitură.

Un incident mărunt dar înduioșător este relatat în cursul serii de doamna Veneering. Plîngăreață din fire, doamna Veneering, după emoțiile din ultimul timp, plînge și mai ușor. Înainte de a se ridica de la masă împreună cu *lady* Tippins, ea îngăimează aceste cuvinte pe un ton stins și patetic:

— Știu că o să credeți că-i o neghiobie, dar trebuie să vă spun. Pe cînd mă aflam, cu o seară înaintea alegerilor, lîngă leagănul fetiței, mi s-a părut că doarme agitată...

Chimistul analitic, care se uita posomorît, simte pornirea diabolică să intervină spunînd că vîntul era de vină și să renunțe naibii la slujbă; dar se stăpînește.

— ...După o vreme de frămîntare, fetița își strînse mînuțele una-ntr-alta și începu să surîdă.

Doamna Veneering oprindu-se aici, domnul Podsnap socotește de datoria lui să spună :

— Oare de ce ?

— Mă-ntreb și eu..., rostește doamna Veneering, căutîndu-și batista. Poate că zînele îi șopteau fetiței că tăticul ei avea să fie curînd membru în Parlament ?

Doamna Veneering e atît de copleșită de emoție, încît toți se ridică în picioare ca să-i lase locul liber lui Veneering, care se grăbește să dea ocol mesei pentru a-i veni în ajutor, și o tîrăște cu spatele afară din cameră — picioarele ei răzuind înduioșător covorul —, nu înainte ca ea să fi făcut observația că a muncit peste puteri. Dacă zînele au pomenit ceva și despre cele cinci mii de lire sterline, iar fetiței i s-a făcut rău, despre acest lucru nu s-a vorbit.

Sărmanul Twemlow, la pămînt, este emoționat și va continua să fie emoționat și după ce va ajunge teafăr acasă, deasupra grajdurilor cu cai și trăsuri de închiriat de pe strada Duke Saint Jame's. Acolo însă, întins pe canapea, omul acesta cumsecade este zguduit de un gînd teribil, care-i alungă orice emoție din suflet. „Cerule mare ! Acum am răgazul să chibzuiesc... Veneering n-a văzut în viața lui nici măcar pe unul din alegători, pînă ce nu i-am întîlnit strînși laolaltă !“

După ce măsoară mîhnit odaia în lung și-n lat, cu mîna la frunte, nevinovatul Twemlow revine la canapea și oftează „Omul ăsta mă vîră în mormînt sau o să mă facă să-mi iau cîmpii... A apărut prea tîrziu în viața mea. Nu mai am destulă putere să-l suport !“ [38]

*

— Și acum, domnule, ce putem face pentru *dumneata* ?

Nicholas răspunse pe scurt că ar vrea să știe dacă există vreun loc de secretar sau de copist pe lîngă un domn.

— Vreun loc ? spuse patroana [39]. O duzină. Așa-i, Tom ? [40]

[38] Apud : Charles Dickens, *Prietenul nostru comun*, ed. cit., vol. I, p. 321—333.

[39] „Patroana“ — personaj episodic din romanul *Nicholas Nickleby*, „o doamnă bătrînă și foarte grasă, cu o scufie de casă pe cap“, care trage „tutun pe nări dintr-o cutiuță de tinichea“, proprietara „Agenției generale de plasare“ — „o încăpere mică, cu imitație de covor pe jos și un pupitru înalt, împins într-un colț“ — la care apelează Nicholae Nickleby, încercînd să găsească o slujbă.

[40] *Tom* — „un tînăr slăbănog, cu ochi vicleni și bărbia scoasă în afară“, funcționar la „Agenția generală de plasare“ și personaj secundar, episodic din romanul *Nicholas Nickleby*.

— Cred și eu, făcu tînărul ; și, spunînd așa, clipi către Nicholas cu o familiaritate pe care el o socoti fără îndoială un compliment măgulitor, dar în fața căreia Nicholas se simți în chip nerecunoscător dezgustat.

După ce consultă catastiful, se dovedi că duzina de posturi de secretari se prefăcuse într-un singur post. Domnul Gregsbury, marele membru al Parlamentului, din Manchester Buildings, Westminster, avea nevoie de un tînăr care să aibă grijă de hîrtiile și corespondența sa, și Nicholas era tocmai omul care-i trebuia domnului Gregsbury.

— Nu știu care este salariul, fiindcă zicea că îl stabilește chiar el cu persoana în chestiune, spuse doamna cea grasă ; dar trebuie să fie un salariu bun, că doar omul e membru al Parlamentului.

Lipsit de experiență cum era, Nicholas nu se lăsă cu desăvîrșire încredințat de puterea acestui argument sau de adevărul concluziei ; dar fără să-și mai bată capul cu întrebări, își notă adresa, hotărît să-l slujească, fără întîrziere, pe domnul Gregsbury.

— Nu știu ce număr este, spuse Tom ; dar Manchester Buildings nu e chiar atît de mare ; și, în cazul cel mai rău, nu durează așa de mult să bați la toate ușile de pe cele două părți ale străzii, pînă dai de el. [...]

Nicholas își îndreptă pașii, după multe rătăciri, întrebări și informații greșite, spre locul către care fusese îndreptat.

În incinta vechii cetăți Westminster și la mai puțin de un sfert de milă depărtare de străvechiul lăcaș, se află un cartier îngust și murdar, lăcașul membrilor mai mărunți ai Parlamentului din zilele noastre. E vorba de o singură stradă cu case întunecoase, de la ferestrele cărora, în timpul vacanței parlamentare, se încruntă șiruri triste de anunțuri, ce glăsuiesc la fel de limpede cum glăsuiau și chipurile locatarilor așezați pe băncile ministeriale și ale opoziției, în timpul sesiunii adormite odată cu părinții ei : „De închiriat", „De închiriat". În anotimpurile cînd e mai mult de lucru, anunțurile dispar, și casele mișună de legiuitori. Găsești legiuitori în salonașe, la etajul întîi, al doilea, al treilea și în poduri ; în micile locuințe te sufoci de suflarea deputaților și delegaților. Cînd e umezeală, locul devine înăbușitor de aburii mucedelor hîrtii parlamentare și din cauza atîtor petiții slinoase ; poștașilor care aduc poșta de dimineață li se face rău cînd intră în casele astea urît mirositoare ; niște arătări jerpelite mișună necontenit, fără să ostenească, după hatîruri, ca stafiile neliniștite ale răposaților grămătici. Acesta este locul numit Manchester Buildings ; și aici poți auzi, la orice oră din noapte, zăngănitul cheilor

în broaștele respective și, din timp în timp, mai ales atunci cînd o pală de vînt, trecînd peste apa care scaldă temelia clădirilor, împinge sunetele spre intrarea în cartier, glasul slab și ascuțit al vreunui membru mai tînăr, care-și repetă cuvîntarea de a doua zi. Cît e ziua de lungă, se aud sunete de armonium și clămpănit de flașnetă ; căci Manchester Buildings este ca o cursă de prins țipari și n-are altă răsuflătoare decît ciudata ei deschidere ; e ca o sticlă fără altă cale de pătrundere decît gîtul ei scurt și îngust, și din acest punct de vedere amintește de soarta cîtorva dintre localnicii mai aventuroși, care, după ce s-au strecurat în Parlament, făcînd sforțări istovitoare și zbătîndu-se în fel și chip, au descoperit că nu există drum mai departe ; că, la fel ca și Manchester Buildings, drumul nu duce nicăieri ; și că le e scris, în cele din urmă, să iasă de-a-ndăratelea ; nici mai înțelepți, nici mai bogați, și nici măcar o fărîmă mai vestiți decît au intrat.

Nicholas intră, prin urmare, în Manchester Buildings, cu adresa marelui domn Gregsbury în mînă. Și, fiindcă un val de oameni se scurgea într-o casă dărăpănată nu departe de intrarea în stradă, așteptă pînă ce pătrunseră cu toții, și pe urmă, îndreptîndu-se spre servitor, se încumetă să întrebe dacă știe unde locuiește domnul Gregsbury.

Servitorul era un băiețandru foarte palid și jerpelit, care părea să fi dormit din fragedă pruncie tot la subsol, și probabil că așa și era.

— Domnul Gregsbury ? întrebă el.

— Domnul Gregsbury locuiește aici. Ați nimerit bine. Poftim înăuntru.

Nicholas se gîndi că ar fi bine să intre cît timp se putea, așa încît păși înăuntru, și de-abia intrase, că băiatul trase ușa după el și plecă.

Totul era destul de ciudat ; mai stînjenitor era însă faptul că de-a lungul sălii și de-a lungul scării înguste, acoperind ferestrele și făcînd intrarea aceea încă și mai întunecoasă, se înșira un puhoi de oameni, cărora li se citea în priviri că sînt inși cu greutate. Aceștia așteptau vădit și în tăcere apropierea unui eveniment. Din cînd în cînd, cîte unul șoptea ceva vecinului, sau un grup mic discuta în șoaptă, și atunci cei ce șopteau își făceau semne fioroase cu capetele sau începeau să se clatine fără oprire, ca și cum ar fi fost gata să facă o faptă deznădăjduită și erau hotărîți să nu o amîne, întîmplă-se orice s-ar întîmpla.

Dar, cum se scurseseră cîteva minute fără să se întîmple nimic care să explice acest fenomen, și cum stătea într-o poziție cu deosebire neplăcută, Nicholas era gata să ceară lămuriri omului

de lîngă el, cînd se stîrni o mişcare neaşteptată pe scări şi se auzi un glas care striga :

— Şi acum, domnilor, fiţi buni şi urcaţi !

Departe de a urca, domnii de pe scări începură să coboare cu mare iuţeală şi să-i roage, cu nespusă politeţe, pe cei mai apropiaţi de stradă să intre ei mai întîi ; domnii cei mai apropiaţi de stradă răspunseră cu aceeaşi curtenie că nici nu se pot gîndi la una ca asta ; dar totuşi o făcură, pe negîndite, căci ceilalţi domni, împingînd înainte vreo şase persoane (printre care se afla şi Nicholas), şi închizînd drumul în spatele lor, îi siliră nu numai să urce scările, ci să şi pătrundă în salonul domnului Gregsbury, unde oamenii fură siliţi să intre buluc, nespus de repede şi fără mijloace de retragere, căci teascul din spatele lor umplea toată casa.

— Domnilor, făcu domnul Gregsbury, fiţi bineveniţi. Mă bucur că vă văd.

Pentru un domn care se bucura să vadă un asemenea buluc de oaspeţi, domnul Gregsbury arăta cum nu se poate mai stingherit ; dar poate că lucrul se datora gravităţii senatoriale şi obişnuinţei omului de stat de a-şi stăpîni simţămintele. Era un *gentleman* aspru, îndesat, cu cap mare, glas răsunător, purtări pompoase şi care stăpînea destul de bine un număr de fraze fără înţeles, deci, pe scurt, toate cele trebuincioase unui bun membru al Parlamentului.

— Va să zică, domnilor, spuse domnul Gregsbury, înghesuind un teanc mare de hîrtie într-un coş împletit de la picioarele lui şi rezemîndu-se de spătarul scaunului cu braţele încrucişate, sînteţi nemulţumiţi de purtarea mea, după cum am citit în ziare.

— Da, domnule Gregsbury, sîntem, spuse un domn bătrîn şi dolofan, zbucnind foarte înfierbîntat din mulţime şi înfingîndu-se în pămînt drept în faţă.

— Oare mă înşală ochii, spuse domnul Gregsbury, uitîndu-se la cel ce vorbea, sau acesta este prietenul meu Pugstyles ?

— Eu sînt, şi nu altul, domnule, răspunse bătrînul rotofei.

— Dă-mi mîna, vrednicul meu prieten, spuse domnul Gregsbury. Dragul meu Pugstyles, îmi pare rău că te văd aici !

— Îmi pare tare rău că mă aflu aici, spuse domnul Pugstyles ; dar purtarea dumitale, domnule Gregsbury, a făcut această delegaţie a alegătorilor dumitale absolut necesară.

— Purtarea mea, Pugstyles, spuse domnul Gregsbury, aruncînd o privire mărinimoasă şi plină de har asupra delegaţilor, purtarea mea a fost şi va fi întotdeauna povăţuită de grija sinceră pentru adevăratele interese ale acestei ţări mari şi fericite. Fie că

privesc la obștile pașnice ale insulei noastre, la apele ei pline de vapoare, la căile ei ferate pline de locomotive, la străzile ei pline de trăsuri, la cerul ei plin cu baloane de putere și mărime necunoscute în istoria aeronauticii la noi sau aiurea, zic, deci, fie că privesc ce se întîmplă acasă sau, ațintindu-mi privirile în depărtări, zăresc privelișteа nemărginită a cuceririlor și posesiunilor înfăptuite de stăruința britanică, de vitejia britanică, privelișteе ce mi se desfășoară înaintea ochilor, îmi împreunez mîinile și, îndreptîndu-mi privirile spre nemărginitul de deasupra capului meu, exclam : Mulțumesc cerului că sînt britanic !

Fusese un timp cînd această izbucnire de entuziasm ar fi fost întîmpinată cu urale îndelung răsunătoare, dar acum delegația o primi cu o tăcere de gheață. Impresia generală era că pentru o lămurire a atitudinii politice vădite de domnul Gregsbury, cuvîntarea lui intra în prea puține amănunte ; ba chiar un domn din fund nu se sfii să observe cu glas tare că, după gustul lui, cam mirosea a „bărbiereală".

— Înțelesul termenului „bărbiereală", spuse domnul Gregsbury, îmi este necunoscut. Dacă el înseamnă că m-am înfierbîntat prea tare sau am ajuns la exagerări slăvindu-mi patria, recunosc că observația este pe deplin îndreptățită. Sînt mîndru de țara aceasta liberă și fericită. Simt cum mă îngraș, cum îmi strălucesc ochii, cum îmi crește inima, cum mi se înfierbîntă pieptul cînd îmi amintesc de măreția și gloria ei.

— Am dori, domnule, spuse liniștit domnul Pugstyles, să vă punem cîteva întrebări.

— Cum doriți, domnilor ; timpul meu vă aparține, vouă și patriei, patriei mele, spuse domnul Gregsbury.

După ce primi încuviințarea, domnul Pugstyles își puse ochelarii și vorbi cu ochii pe o hîrtie scrisă, pe care o scoase din buzunar ; drept care aproape fiecare al doilea membru al delegației scoase cîte o hîrtie scrisă din buzunarul propriu, pentru a-l controla pe domnul Pugstyles, în timp ce el citea întrebările.

Acestea fiind îndeplinite, domnul Pugstyles își văzu de treabă.

— Întrebarea numărul unu. Dacă, domnule, nu v-ați luat de bunăvoie angajamentul, înainte de alegerea dumneavoastră, ca, în caz că veți fi ales, să desființați pe dată obiceiul de a se tuși și a se mormăi în Camera Comunelor ? Și dacă n-ați îngăduit să fiți întrerupt cu tuse și mormăieli, chiar la prima dezbatere din sesiune și de atunci nici nu v-ați mai ostenit de a face o reformă în privința asta ? Dacă, de asemenea, nu v-ați obligat să luați guvernul prin surprindere și să-l puneți la locul lui ? Și dacă l-ați luat prin surprindere și l-ați pus la locul lui, da sau nu ?

— Treci mai departe, dragul meu Pugstyles, spuse domnul Gregsbury.

— Aveți vreo lămurire de dat în legătură cu întrebările mele ? întrebă domnul Pugstyles.

— Desigur că nu, spuse domnul Pugstyles.

Membrii delegației se priveau fioros unii pe alții și cu toții pe deputat. „Dragul meu Pugstyles", după ce îl privi lung pe deasupra ochelarilor pe domnul Gregsbury, urmă cu întrebările de pe liste :

— Întrebarea numărul doi. Dacă, domnule, nu v-ați luat de asemenea angajamentul de a-l sprijini, în orice împrejurare, pe colegul dumneavoastră ; și dacă, alaltăieri seara, nu l-ați părăsit, votînd pentru tabăra adversă, pentru că soția unui lider din cealaltă tabără a poftit-o pe doamna Gregsbury la o serată ?

— Mai departe, spuse domnul Gregsbury.

— N-aveți nimic de spus nici la punctul ăsta ? întrebă vorbitorul.

— Absolut nimic, răspunse domnul Gregsbury.

Cei din delegație, care nu-l cunoscuseră decît în propagandă electorală sau la alegeri, rămaseră cu gura căscată cînd văzură atîta sînge rece. Parcă nu mai era același om ; pe atunci era numai lapte și miere, iar acum era scrobit și acru. Dar oamenii sînt atît de deosebiți în împrejurări deosebite !

— Întrebarea numărul trei și ultima, vesti emfatic domnul Pugstyles. Dacă, domnule, n-ați declarat de pe platforma de numire că sînteți hotărît să vă opuneți la tot ce se va propune, să dezbinați Camera în orice chestiune, să respingeți voturile în toate problemele, să faceți propuneri de noi proiecte de legi în fiecare zi și, pe scurt, pentru a aminti neuitatele dumneavoastră cuvinte, să faceți pe afurisitul, cu toate și cu toți ?

După ce puse această cuprinzătoare întrebare, domnul Pugstyles își împături lista cu întrebări, la fel ca și susținătorii săi.

Domnul Gregsbury cugetă, își suflă nasul, se înfundă mai adînc în scaun, se aplecă iar înainte, sprijinindu-și coatele de masă, făcu un triunghi din cele două degete mari și arătătoare și, ciocănindu-și nasul cu vîrful triunghiului, răspunse (zîmbind) :

— Nu recunosc nimic.

La acest răspuns neașteptat, se stîrni un murmur răgușit printre delegați ; și domnul care dăduse frîu părerii despre „bărbiereala" din cuvîntarea de început făcu o nouă demonstrație, mormăind : „Demisia", care mormăit, preluat fiind de tovarășul său, se umflă pînă ajunse o mustrare serioasă și generală.

— Mi se cere, domnule, să dau grai unei speranțe, spuse domnul Pugstyles cu o plecăciune dispreţuitoare ; anume, că la primirea unei cereri în acest sens, din partea unei majorităţi a alegătorilor, să nu vă împotriviţi a renunța la locul dumneavoastră în favoarea unui candidat în care ei cred că pot avea mai multă încredere.

Acestor cuvinte, domnul Gregsbury le citi următorul răspuns, pe care, luînd-o înaintea cererii, îl ticluise sub formă de scrisoare şi-l trimisese la diferite ziare în copii.

„Dragul meu domnule Pugstyles,

Pe lîngă propăşirea scumpei noastre insule — această mare ţară liberă, ale cărei puteri şi bogăţii le socotesc cu toată sinceritatea nemărginite, mai preţuiesc şi acea nobilă independenţă, cea mai îndreptăţită mîndrie a englezului, pe care nădăjduiesc din toată inima că o voi lăsa nepătată şi neprihănită moştenire copiilor mei. Îmboldit, nu de motive personale, ci doar de înalte şi mari considerente constituţionale, pe care nu voi încerca să le lămuresc, căci ele depăşesc într-adevăr priceperea celor ce nu stăpînesc, aşa cum stăpînesc eu, ştiinţa încurcată dar pasionantă a politicii, prefer să-mi păstrez locul de deputat, şi aşa voi face.

Te rog să mă îndatorezi salutînd din partea mea pe alegătorii din circumscripţia mea electorală, înştiinţîndu-i despre hotărîrea mea.

Cu multă stimă, dragul meu Pugstyles

etc., etc.

— Prin urmare, nu veţi demisiona, în nici un caz ?

Domnul Gregsbury zîmbi şi clătină din cap.

— Atunci, bună ziua, domnule ! spuse supărat Pugstyles.

— Cerul să vă binecuvînteze ! spuse domnul Gregsbury.

Şi delegaţia o luă din loc, mormăind şi bodogănind şi scurgîndu-se atît de repede pe cît îi îngăduia îngustimea scării.

După ce plecă şi ultimul om, domnul Gregsbury îşi frecă mîinile şi chicoti, aşa cum face un om vesel cînd socoteşte că a spus sau a făcut un lucru deosebit de bun. Era atît de prins de aceste felicitări pe care şi le adresa lui însuşi, încît nu băgă de seamă că Nicholas rămăsese în umbra perdelelor de la fereastră, pe cînd tînărul nostru, temîndu-se că ar putea să asculte o vorbire menită să nu aibă ascultători, tuşi de cîteva ori pentru a atrage luarea-aminte a membrului Parlamentului.

— Ce-i asta ? făcu domnul Gregsbury cu asprime.

Nicholas păşi înainte şi se înclină.

— Ce faci aici, domnule ? întrebă domnul Gregsbury ; mă spionezi în intimitate ? Eşti un alegător ascuns ? Doar ai auzit răspunsul meu. Te rog să urmezi delegaţia !

— Aşa aş fi făcut dacă aş fi făcut parte din delegaţie, dar lucrurile stau altfel, spuse Nicholas.

— Atunci, cum ai intrat aici, domnule ? fu întrebarea firească a domnului Gregsbury M. P. [41] Şi de unde naiba vii ? fu următoarea întrebare.

— Am adus recomandaţia aceasta de la Agenţia generală, spuse Nicholas, eu dorind să mă angajez ca secretar şi înţelegînd că dumneavoastră aveţi nevoie de unul.

— Numai pentru atîta lucru ai venit, adevărat ?! spuse domnul Gregsbury, măsurîndu-l cu îndoială în priviri.

Nicholas răspunse că aşa era.

— N-ai nici o legătură cu vreunul din ziarele acelea ticăloase, adevărat ? întrebă domnul Gregsbury. N-ai pătruns în odaie ca să auzi ce se petrece şi să dai totul la tipar, ai ?

— N-am nici o legătură cu nimic, din păcate, în momentul de faţă, răspunse Nicholas, destul de politicos, dar stînjenit.

— O ! făcu domnul Gregsbury. Şi atunci, cum ai ajuns aici ?

Nicholas povesti cum fusese împins înainte de delegaţi.

— Va să zică aşa s-a întîmplat ? spuse domnul Gregsbury. Ia loc !

Nicholas îşi luă un scaun, şi domnul Gregsbury îl privi multă vreme ţintă, ca şi cum, înainte de a-i mai pune întrebări, ar fi vrut să se încredinţeze că nu era nimic de zis împotriva înfăţişării lui.

— Zici că vrei să fii secretarul meu, aşa-i ? îl întrebă întru tîrziu.

— Doresc să fiu angajat în această calitate, răspunse Nicholas.

— Atunci, întrebă domnul Gregsbury, spune-mi ce ştii să faci ?

— Îmi închipui, răspunse zîmbind Nicholas, că ştiu să fac ceea ce intră de obicei în sarcina unui secretar.

— Anume ? întrebă domnul Gregsbury

— Anume ce ? întrebă Nicholas.

— Adică ce înseamnă asta ? răspunse membrul Parlamentului, privindu-l viclean, cu capul într-o parte.

[41] *M. P.* — abrevierea protocolară, în Marea Britanie, a titlului *Member of Parliament* — Membru al Parlamentului.

— Poate că îndatoririle unui secretar sînt destul de greu de definit, spuse gînditor Nicholas. Bănuiesc că ele cuprind corespondența...

— Bine, îl întrerupse domnul Gregsbury.

— Rînduirea hîrtiilor și documentelor...

— Foarte bine.

— Poate că, din cînd în cînd, scrisul după dictare și, poate, spuse Nicholas zîmbind ușor, transcrierea cuvîntărilor pentru vreun ziar, atunci cînd e vorba de o cuvîntare mai interesantă.

— Desigur, făcu domnul Gregsbury. Și altceva ?

— Zău, spuse Nicholas după o clipă de gîndire, că nu sînt în stare, chiar acum, să-mi amintesc de vreo altă îndatorire a secretarului, înafară de datoria generală de a se face cît mai plăcut și mai folositor patronului, pe cît îi îngăduie respectul de sine și fără a depăși obligațiile pe care-și propune să le îndeplinească și pe care le presupune de obicei felul slujbei sale.

Domnul Gregsbury îl privi cîtva timp țintă pe Nicholas, apoi, uitîndu-se prevăzător prin odaie, spuse cu glas înăbușit :

— E totul foarte bine, domnule... cum te numești ?

— Nickleby.

— E totul foarte bine, domnule Nickleby, și așa cum se cuvine, într-o oarecare măsură, dar nu în toate măsurile. Mai sînt și alte îndatoriri, domnule Nickleby, pe care secretarul unui membru al Parlamentului nu trebuie să le piardă niciodată din vedere. Aș cere, de pildă, să fiu și pregătit.

— Mă iertați, făcu Nicholas, nefiind sigur că a auzit bine.

— Să fiu pregătit, domnule, repetă domnul Gregsbury.

— Îmi îngăduiți să vă cer din nou iertare, rugîndu-vă să-mi spuneți ce înțelegeți prin asta, domnule ?

— Ceea ce înțeleg eu este cum nu se poate mai simplu, răspunse cu înfățișare solemnă domnul Gregsbury. Secretarul meu va trebui să stăpînească chestiunile de politică externă mondială, așa cum se oglindește ea în ziare ; să-și arunce ochii pe toate dările de seamă cu privire la întrunirile publice, să citească toate articolele de fond și dările de seamă despre dezbaterile adunărilor publice ; și să-mi facă însemnări despre tot ceea ce i se pare că ar putea fi folosit în orice cuvîntare, cît de neînsemnată, cu privire la vreo petiție care stă pe masă sau altceva în genul ăsta. Mă-nțelegi ?

— Cred că da, domnule, răspunse Nicholas.

— Pe urmă, spuse domnul Gregsbury, cred că ar fi nevoie să aibă cunoștință, de la o zi la alta, de știrile din ziare despre

evenimentele în curs ; ca, de pildă, „dispariţia misterioasă şi presupusa sinucidere a unui ajutor de încasator", sau alte lucruri de felul ăsta, pe care aş putea să-mi bazez o interpelare adresată ministrului de Interne. Pe urmă, ar trebui să-şi copieze întrebarea mea şi acea parte din răspuns pe care eu mi-o amintesc (cuprinzînd un mic compliment în legătură cu independenţa şi bunul simţ) ; şi să trimită manuscrisul, într-un plic, ziarului local, însoţit, poate, de vreo cinci-şase rînduri, care să sublinieze că eu mă aflu întotdeauna la locul meu în Parlament şi că nu mă dau niciodată înapoi de la îndatoririle mele arzătoare şi pline de răspundere şi aşa mai departe. Vezi ?

Nicholas dădu din cap.

— În afară de asta, urmă domnul Gregsbury, aş aştepta de la un secretar ca, din cînd în cînd, să urmărească cifrele de pe diferite liste tipărite şi să culeagă unele rezultate, aşa încît să mă pot şi eu descurca în chestiuni de impozite pe cherestea, în chestiuni de finanţe şi aşa mai departe ; şi mai mi-ar plăcea să ticluiască mici argumentări despre rezultatele nenorocite ale reluării plăţilor în bani gheaţă şi a monedei metalice ; cu mici săgeţi în legătură cu exportul de aur, şi împăratul Rusiei, şi hîrtia monedă, şi alte lucruri de-astea, despre care trebuie doar să ştii să turui, fiindcă tot nu le înţelege nimeni. Pricepi ?

— Cred că pricep, spuse Nicholas.

— Cu privire la problemele politice, continuă domnul Gregsbury, încălzindu-se, probleme de care nimeni nu-ţi cere să te sinchiseşti nici cît negru sub unghie, în afară doar de grija firească de a nu îngădui oamenilor de jos s-o ducă tot atît de bine ca noi — că, altfel, unde ne sînt privilegiile ? —, i-aş cere secretarului meu să înjghebe cîteva mici cuvîntări înflorite, cu caracter patriotic. De pildă, dacă se propune un proiect anumit de lege, care vrea să dea nenorociţilor de scriitori flămînzi dreptul la proprietatea lor scriitoricească, mi-ar plăcea să spun că, în ceea ce mă priveşte, eu nu voi încuviinţa niciodată să se pună o piedică de netrecut în calea răspîndirii literaturii printre cei *din popor*, înţelegi ? Că înfăptuirile unui buzunar, fiind ale omului, pot rămîne în stăpînirea unui om sau a unei familii ; dar înfăptuirile creierului, fiind de la Dumnezeu, e la mintea omului că trebuie să aparţină întregului popor, şi, dacă sînt bine dispus, mi-ar plăcea să fac o glumă despre posteritate şi să spun că cei care au scris pentru posteritate să se mulţumească a fi răsplătiţi prin acceptarea lor de către posteritate ; asta prinde în Cameră, şi mie

nu-mi poate dăuna, fiindcă nu-i poți cere posterității să știe despre glumele mele, vezi ?

— Văd, domnule, răspunse Nicholas.

— În cazuri din astea trebuie să te gîndești mereu ca interesele noastre să nu sufere, spuse domnul Gregsbury, dar să-i dai mereu cu poporul, fiindcă sună bine la ureche ; cît despre scriitori, poți să faci oricîte glume vrei, fiindcă mi se pare că cei mai mulți stau cu chirie și deci nu sînt alegători. Ți-am făcut o schiță sumară a principalelor dumitale îndatoriri ; ar mai fi de amintit așteptatul pe culoarele Parlamentului, în fiecare seară, pentru cazul că aș uita ceva și aș avea nevoie de noi pregătiri ; și, din cînd în cînd, în timpul marilor dezbateri, trebuie să șezi în primul rînd la galerie și să spui oamenilor din jur : „Îl vedeți pe domnul acela cu mîna la față și brațul în jurul stîlpului ? E domnul Gregsbury", și mai adaugi cîteva cuvintele de laudă, care îți trec atunci prin cap. Cît despre leafă, spuse domnul Gregsbury, încheind grăbit, căci rămăsese fără suflare, cît despre leafă, n-am nimic împotrivă să ți-o spun peloc, în cifre rotunde, ca să n-avem pe urmă nemulțumiri, măcar că-i mai mult decît dau eu de obicei, cincisprezece șilingi pe săptămînă și pace bună. Asta este !

După ce făcu această ofertă măreață, domnul Gregsbury se mai rezemă o dată de spătarul scaunului, ca un om a cărui mărinimie a atins risipa, dar care e totuși hotărît să nu se căiască.

— Cincisprezece șilingi pe săptămînă nu e mult, spuse Nicholas blînd.

— Nu e mult ? Cincisprezece șilingi pe săptămînă nu e mult, tinere ?! strigă domnul Gregsbury. Cincisprezece șilingi pe...

— Vă rog să nu credeți că sînt împotriva sumei, domnule, răspunse Nicholas ; căci nu mi-e rușine să mărturisesc că oricît ar fi, pentru mine înseamnă mult. Dar îndatoririle și răspunderile fac ca răsplata să fie mică, și apoi ele sînt atît de apăsătoare, încît mă tem că nu pot să le primesc.

— Atunci, refuzi, domnule ? întrebă domnul Gregsbury cu mîna pe șnurul soneriei.

— Mă tem că sînt prea mari pentru puterile mele, oricît de multă bunăvoință aș avea, răspunse Nicholas.

— Cu alte cuvinte, asta înseamnă că nu primești slujba și socotești cincisprezece șilingi pe săptămînă prea puțin, spuse domnul Gregsbury, sunînd. Refuzi, domnule ?

— N-am încotro, domnule, răspunse Nicholas.

— Ușa, Mathews ! făcu domnul Gregsbury, cînd se arătă băiatul.

— Îmi pare rău că v-am deranjat degeaba, spuse Nicholas.

— Și mie îmi pare rău că m-ai deranjat degeaba, făcu domnul Gregsbury, întorcîndu-i spatele. Ușa, Mathews !

— Bună ziua, domnule ! spuse Nicholas.

— Ușa, Mathews ! strigă domnul Gregsbury.

Băiatul îi făcu un semn lui Nicholas, și, umblînd împleticit și leneș înaintea lui, îi deschise ușa și-l pofti afară, în stradă. Cu un aer trist și gînditor, Nicholas își îndreptă pașii spre casă.[42]

[42] Apud : Charles Dickens, *Nicholas Nickleby*, traducere inedită.

V

„Înalta Societate“

Referindu-se la atitudinea politică a lui Charles Dickens, G. K. Chesterton (*op. cit.*, p. 169—170) citează următoarele cuvinte ale scriitorului: „Din oră în oră mă întăresc în vechea mea credință că aristocrația noastră politică și snobismul ucid Anglia. În privința asta nu văd nici o licărire de speranță." Și: „Mă gîndesc foarte serios — și am consacrat acestei probleme toate meditațiile dureroase pe care ea le trezește în mintea unui tată ai cărui copii vor trebui să trăiască și să sufere după el — că regimul reprezentativ a ajuns la noi la un faliment complet și că obiceiurile aristocratice și servilismul englez fac ca poporul să nu mai fie potrivit pentru astfel de regim. Totul s-a prăbușit, începînd de la marele secol al XVII-lea încoace, și n-a mai rămas nici o rază de speranță." Comentînd aceste reflecții dickensiene, Chesterton remarcă perspicacitatea lui Dickens în a sezisa miezul problemei: „Merită să remarcăm, de pildă, cu cît mai direct atinge Dickens miezul problemei decît Carlyle *, care a remarcat multe din aceleași tare. Dar Carlyle își închipuia că forma noastră modernă de guvernămînt era numai vorbărie lungă și fără de rost din cauză că era democratică. Dickens a deslușit însă ceea ce-i adevărat, că este o vorbărie lungă și fără de rost fiindcă-i un guvernămînt aristocratic, cele mai plăcute două calități aristocratice fiind plăcerea de a face literatură și ignorarea valorii timpului. Creații sălbatice de genul unui Barnacle și unui Bounderby ** au fost concepute dintr-un fel de cult al lucrului obișnuit și al evidenței în materie de justiție politică." *** Aceleiași familii sociale din care fac parte Barnacle (Lipitoare) și Bounderby îi aparține și înzorzonatul Angelo Cyrus Bantam, *esquire M.C.*, cabotinul maestru de ceremonii ale societății aristocratice din Bath, care-i exclude pe negustori din „paradisul" clipelor „încîntătoare grație mu-

* *Thomas Carlyle* (1795—1881) — istoric și filozof englez, reprezentant al teoriei conform căreia rolul determinant în evoluția istoriei nu îl dețin masele, ci personalitățile excepționale, „eroii" (*Eroii, cultul eroilor și eroismul în istorie*, 1841). În politică, după o scurtă perioadă de atitudine democratică, a trecut pe poziții conservatoare, criticînd burghezia din punctul de vedere ale aristocrației feudale.

** *Bounderby* — personaj din romanul *Timpuri grele* de Charles Dickens.

*** Apud: G. K. Chesterton, *Op. cit.*, p. 170.

zicii, frumuseții, eleganței, modei, etichetei" ale nopților de bal din Bath pentru că sînt „oameni absolut nepotriviți cu paradisul", dar îl cultivă pe „cel mai bogat tînăr din Ba-ath, în momentul de față", „tînărul lord Mutanhed", al cărui nume sugerează stupiditatea lui ovină, confirmată de subiectul monden stupid al conversației sale. Bantam și Mutanhed sînt doar niște schițe caricaturale ale unor personaje episodice din *Documentele postume ale Clubului Pickwick*, niște încercări ale condeiului, care, mai tîrziu, odată cu dobîndirea de către scriitor a unei mai ample experiențe sociale și a unei mai profunde înțelegeri a posibilităților sale artistice, va da la iveală „creații sălbatice" de tipul lui Barnacle și Bounderby. Dar pînă să ajungă la asemenea „creații sălbatice", Dickens face de tînăr dovada unui excepțional talent de a contura, din numai cîteva trăsuri de condei, memorabile schițe de portrete caracterologice, cum sînt, în paginile de mai jos, Bantam și Mutanhed, domnul Dowler și John Smauker, lacheul pudrat al lui Bantam.

— Dar, firește, scumpe domn, spuse micul Perker [1] domnului Pickwick [2], pe care venise să-l vadă în dimineața următoare procesului [3], firește nu vorbiți serios cînd spuneți că n-o să plătiți cheltuielile și daunele. Hai să stăm strîmb și să judecăm drept, la rece, lucrurile.

— Nici o jumătate de *penny* [4], repetă domnul Pickvick cu tărie ; nici o jumătate de *penny*.

— Ura, trăiască prințipurile ! cum zicea cămătaru cînd nu voia să prelungească polița, remarcă domnul Weller [5] care strîngea masa după micul dejun.

— Sam, spuse domnul Pickwick, fii bun și coboară.

— Desigur, dom'le, replică domnul Weller ; și, supunîndu-se amabilei poftiri a stăpînului său, se retrase.

— Nu, Perker, reluă domnul Pickwick cu un aer foarte serios. Prietenii mei, aci de față, s-au străduit să mă abată de la hotărîrea mea. Îmi voi vedea de treburi pînă ce adversarii vor avea puterea ca, printr-un mandat legal, să pună la cale executarea sentinței ; și, dacă sînt îndeajuns de mîrșavi ca să se folosească de putere spre a mă aresta, mă voi supune legilor cu deplină liniște sufletească. Și asta cînd crezi că ar putea să se întîmple ?

— Pot să lanseze o execuție, scumpe domn, pentru suma daunelor și cheltuielilor de judecată la primul termen, replică Perker, exact de astăzi în două luni, scumpe domn.

[1] *Domnul Perker* — vezi supra, p. 143, nota 35.
[2] *Domnul Samuel Pickwick* — vezi supra, p. 143, nota 33.
[3] Procesul „Bardell contra Pickwick" (vezi supra, p. 169—193).
[4] *Penny* (plural : *pence)* — monedă divizionară engleză, egală cu a douăsprezecea parte dintr-un șiling, șilingul fiind egal cu a douăzecea parte dintr-o liră sterlină — principala unitate monetară britanică.
[5] *Domnul Sam Weller* — vezi supra, p. 149, nota 43.

— Foarte bine. Pînă atunci nu-mi mai vorbi, prietene, de afacerea asta. Iar acum, continuă domnul Pickwick privind în juru-i la prietenii săi cu un zîmbet binevoitor şi cu o scînteie în ochi pe care ochelarii n-o puteau întuneca sau ascunde, acum întrebarea este : încotro ne călătorim ?

Domnul Tupman şi domnul Snodgrass erau prea impresionaţi de eroismul prietenului lor spre a da un răspuns. Domnul Winkle nu uitase încă îndeajuns depoziţia sa la proces ca să îndrăznească a-şi face auzit glasul în vreo chestiune [6]. Prin urmare, domnul Pickwick aştepta în zadar.

— Uite, reluă el, dacă-mi permiteţi să aleg eu destinaţia, aş zice Bath [7]. Îmi închipui că nimeni dintre noi n-a fost vreodată acolo.

Nimeni nu mai fusese ; şi cum propunerea fu susţinută călduros de Perker, care socotea foarte probabil că o mică schimbare şi o distracţie îl vor îndemna pe domnul Pickwick să cîntărească mai bine hotărîrea luată şi să-şi dea seama ce rău ar fi într-o închisoare de datornici, o adoptară în unanimitate. Sam fu expediat îndată la birtul „Calul bălan" să reţină cinci locuri în diligenţa care pleca a doua zi dimineaţa, la şapte jumătate.

Mai erau exact două locuri înăuntru şi trei afară. Sam le reţinu, schimbă cîteva complimente cu slujbaşul de la casa de bilete în legătură cu o jumătate de coroană de cositor pe care acesta i-o strecurase în rest, se întoarse la „George şi vulturul" [8] şi se îndeletnici sîrguincios, pînă la culcare, cu îndesarea hainelor şi a rufăriei în spaţiul cel mai mic cu putinţă ; punîndu-şi la contribuţie geniul său în materie de mecanică, născoci o sumedenie de mijloace ingenioase spre a fixa capacele cutiilor care nu aveau nici balamale, nici broaşte.

Dimineaţa următoare se arăta foarte nepotrivită pentru o călătorie ; burniţa, era umezeală şi noroi. Caii diligenţelor care traversau oraşul abureau atît de tare, că pasagerii nu se mai vedeau de-afară. Vînzătorii de ziare erau uzi leoarcă şi miroseau a mucegai ; ploaia picura de pe pălăriile negustoreselor de portocale cînd îşi vîrau capul prin uşa trăsurilor şi stropea interiorul îm-

[6] Este vorba de depoziţia domnului Winkle în procesul „Bardell contra Pickwick" (vezi, în ediţia de faţă, p. 182—187).

[7] *Bath* — oraş în sudul Angliei, pe Avon, edificat pe aria unei vechi aşezări romane, vestită staţiune balneară cu ape termale antireumatismale. În secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea, centru monden al highlife-ului, aristocratic şi artistic, londonez.

[8] „George şi vulturul" este numele hanului la care trăsese domnul Pickwick însoţit de prietenii săi.

prospătînd aerul. Evreii închideau, deznădăjduiți, bricegele lor cu cincizeci de limbi ; vînzătorii de agende de buzunar le țineau într-adevăr în buzunare ; penarele și bureții nu mai făceau două parale [9].

Lăsîndu-l pe Sam Waller să salveze bagajele din mîinile a vreo șapte-opt hamali care tăbărîseră ca niște sălbatici asupra lor de îndată ce trăsura de piață se oprise, și văzînd că mai aveau încă aproape douăzeci de minute pînă la plecare, domnul Pickwick și prietenii săi se duseră să caute un adăpost în sala de așteptare — ultimul refugiu al disperării umane.

Sala de așteptare de la „Calul bălan" este, după cum vă închipuiți, prea puțin îmbietoare ; altminteri, n-ar fi sală de așteptare. În dreapta, într-un fel de salonaș, o sobă de bucătărie ambițioasă pusese parcă stăpînire pe încăpere, întovărășită de un vătrai rebel, o lopată și un clește. De jur-împrejurul sălii sînt niște separeuri pentru călători, iar sala e înzestrată cu o pendulă, o oglindă și un chelner în carne și oase ; ultimul articol este de obicei închis într-un fel de cușcă dintr-un ungher al încăperii, unde se spală pahare.

În ziua despre care vorbim, unul din separeuri era ocupat de un bărbat cam de patruzeci și cinci de ani, cu priviri severe, al cărui craniu, chel și lucios în față, avea pe lături și la ceafă un păr des, negru, și niște favoriți mari, negri. Fracul său cafeniu era încheiat pînă la bărbie ; purta o încăpătoare șapcă de voiaj din blană de focă, iar o redingotă și o manta se aflau întinse pe o bancă, lîngă el. Cînd domnul Pickwick intră, omul își ridică ochii din farfurie cu un aer sălbatic, impunător, plin de demnitate ; apoi, după ce-i măsură îndeajuns pe domnul Pickwick și pe tovarășii lui, începu să fredoneze o melodie pentru a da astfel de înțeles că, dacă își închipuie cineva c-o să-l ducă de nas, se înșeală.

— Băiete ! strigă domnul cu favoriți.

— Da, dom'le ! replică, ieșind din cușca mai sus-menționată, un om cu înfățișare murdară și cu un șervet la gît.

— Mai dă-mi cîteva felii de pîine prăjită.

— Da, dom'le !

— Vezi, să fie cu unt ! adăugă același cu un ton fioros.

— Îndată, dom'le ! răspunse chelnerul.

Domnul cu favoriți reîncepu să fredoneze aceeași melodie ; apoi, în așteptarea pîinii prăjite, se apropie de foc și își ridică

[9] Dickens are o adevărată predilecție pentru descrierea peisagiilor londoneze estompate de ploaie sau de ceață. Vezi, de exemplu, în ediția de față, și p. 204—205.

pînă la subsuori pulpanele fracului, privindu-şi cizmele dus pe gînduri.

— Mă întreb, unde o fi oprind diligenţa la Bath ? glăsui domnul Pickwick pe un ton blînd, adresîndu-se domnului Winkle.

— Hm, ce ? spuse străinul.

— Făceam o observaţie prietenului meu, domnule, rosti domnul Pickwick, gata oricînd să intre în vorbă. Întrebam : Unde o fi oprind diligenţa la Bath ? Poate că îmi puteţi spune dumneavoastră, domnule.

— Mergeţi la Bath ? se răsti străinul.

— Da, domnule, răspunse domnul Pickwick.

— Şi ceilalţi domni ?

— Şi ei.

— Nu înăuntru... Să mă bată Dumnezeu dacă mergeţi înăuntru, declară străinul.

— Nu, nu toţi.

— Desigur că nu toţi, reluă străinul cu energie. Eu am reţinut două locuri, iar dacă antreprenorii vor să înghesuie şase persoane într-o cutie infernală care nu poate să cuprindă decît patru, am să închiriez o brişcă, dar pe urmă au să aibă de furcă cu mine. Eu am plătit ! Aşa nu se poate ! I-am spus slujbaşului, cînd am plătit locurile, că aşa nu se poate. Ştiu că aşa se obişnuieşte ; ştiu că aşa se face în fiecare zi ; dar pe mine nu m-a dus încă nimeni de nas, şi nici n-o să mă ducă vreodată. Cine mă cunoaşte, ştie ; să nu mă mişc de-aci, dacă nu-i aşa !

Trufaşul domn trase atunci de clopot, cu putere, şi spuse chelnerului că, dacă în cinci secunde nu i se aduce pîinea prăjită, o să-l înveţe el minte.

— Dragă domnule, spuse domnul Pickwick, daţi-mi voie să vă atrag atenţia că vă agitaţi degeaba. Nu am reţinut locuri înăuntru decît pentru două persoane.

— Mă bucură să aflu, răspunse omul trufaş. Îmi retrag cuvintele ; primiţi scuzele mele. Primiţi cartea mea de vizită ; să facem cunoştinţă.

— Cu multă plăcere, domnule, glăsui domnul Pickwick. Sîntem tovarăşi de călătorie şi nădăjduiesc că vom face drumul împreună într-un mod plăcut.

— Sper să fie aşa, zise trufaşul domn. Sînt convins. Mi-e simpatică înfăţişarea dumneavoastră ; îmi place. Domnilor, daţi-mi mîinile şi spuneţi-mi cum vă numiţi. Să facem cunoştinţă.

Firește, un schimb de saluturi prietenești urmă acestor cuvinte pline de amabilitate. Trufaşul domn informă atunci pe prietenii noştri, cu acelaşi sistem de fraze scurte, abrupte, săltărețe,

că se numeşte Dowler, că se duce la Bath în călătorie de plăcere, că a fost pe vremuri în armată, că acum a intrat în afaceri — ca omul, de ; că trăia din cîştigurile pe care le scotea, şi că persoana pentru care reţinuse al doilea loc nu era decît doamna Dowler, soţia sa, o persoană nu mai puţin ilustră.

— O femeie frumoasă, urmă el. Sînt mîndru de dînsa. Am şi de ce.

— Nădăjduiesc că vom avea plăcerea să ne dăm seama, spuse domnul Pickwick zîmbind.

— Vă veţi da seama, răspunse Dowler. Vă va cunoaşte. Vă va stima. Eu i-am făcut curte într-un mod curios. Am cucerit-o printr-o declaraţie cutezătoare. Uite : Am văzut-o ; m-am îndrăgostit de ea ; i-am cerut mîna ; ea m-a refuzat. „Iubeşti pe-altcineva ?“ — „Menajează-mi pudoarea.“ — „Îl cunosc.“ — „Serios ?“ — „Foarte bine. Dacă mai rămîne aici, îl jupoi de viu.“

— Drace ! exclamă domnul Pickwick fără voie.

— Şi... l-aţi jupuit, domnule ? întrebă domnul Winkle, îngălbenindu-se.

— I-am scris. I-am spus că era o chestiune penibilă. Şi aşa a şi fost.

— Fireşte, murmură domnul Winkle.

— I-am spus că mi-am dat cuvîntul că o să-l jupoi de viu, că era angajată onoarea mea şi că, în calitate de ofiţer al Majestăţii-Sale, nu aveam altă alternativă. Eram obligat. Regretam, însă trebuia să se întîmple aşa. El s-a lăsat convins ; şi-a dat seama că regulile codului erau imperative. A dat bir cu fugiţii. Am luat-o în căsătorie.

După ce isprăvi ce avea de spus, domnul Dowler arătă o trăsură care tocmai sosise :

— Uite trăsura. În uşă se vede capul ei.

În uşa deschisă se vedea o figură destul de drăguţă, cu o pălărie de un albastru viu, căutînd cu privirile, foarte probabil, prin mulţimea de pe trotuar, pe omul violent. Domnul Dowler îşi plăti consumaţia şi ieşi repede, cu şapca, redingota şi mantaua ; domnul Pickwick şi prietenii săi îl urmară pentru a-şi ocupa locurile.

Domnul Tupman şi domnul Snodgrass se instalaseră la spatele trăsurii ; domnul Winkle se urcase înăuntru, şi domnul Pickwick se pregătea să-l urmeze, cînd Sam Weller se apropie cu un aer de profund mister şi, şoptind la urechea stăpînului, îi ceru permisiunea de a-i vorbi.

— Ei, Sam, ce este ? îl întrebă domnul Pickwick.

— S-a-ntîmplat una bună, dom'le, răspunse Sam.

— Una ce ? întrebă domnul Pickwick.

— Să vedeți, dom'le. Mi-e al dracului de teamă că propitaru trăsurii și-a cam luat nasu la purtare.

— Cum asta, Sam ? zise domnul Pickwick. Numele noastre nu sînt trecute pe foaia de drum ?

— Numele noastre nu e numai pe foaia de drum, e zugrăvite și pe ușa diligenții.

Vorbind astfel, Sam arătă stăpînului partea aceea a ușii unde se găsește de obicei numele proprietarului ; iar acolo, într-adevăr, se citea cu litere aurite, de o respectabilă mărime, numele magic de PICKWICK.

— Vai de mine ! exclamă domnul Pickwick uluit de coincidență ; asta-i culmea culmilor !

— Da, însă asta nu-i totu, reluă Sam îndreptînd din nou atenția stăpînului său spre ușă. Nu s-a mulțumit să scrie *Pickwick ;* a pus și un *Moise* înainte. Adică, vorba aia, după moarte și rușine, cum zicea papagalu cînd nu numai că l-a luat din țara lui de baștină, da' l-a mai pus, colac peste pupăză, să vorbească pe englezește.

— Firește, lucrul e destul de curios, Sam ; dar dacă stăm aici de vorbă o să ne pierdem locurile, spuse domnul Pickwick.

— Cum ? Nu mai e nimic de făcut, dom'le ? ! exclamă Sam, de-a dreptul speriat de liniștea cu care domnul Pickwick se pregătea să se cuibărească în trăsură.

— De făcut ?! rosti domnul Pickwick. Ce s-ar mai putea face ?

— Nu e nimeni pe care să-l chelfănim, pentru că a avut îndrăzneala asta, dom'le ? întrebă domnul Weller, care se așteptase să primească măcar însărcinarea de-a lua numaidecît la refec pe vizitiu și pe conducător.

— Nu, desigur, replică domnul Pickwick cu însuflețire. Nu, cu nici un preț ! Urcă-te la locul tău, repede !

— Tare mi-e teamă, murmură Sam întorcîndu-se, că s-a-ntîmplat ceva cu jupînu ; altfel n-ar fi privit lucrurile așa de liniștit. Nu cumva și-o fi pierdut mințile cu judecata aia ? Oricum, arată rău, foarte rău, continuă domnul Weller, clătinînd din cap cu gravitate.

Și — se cuvine să remarcăm, căci dovedește cît îl mîhnea împrejurarea aceea — nu mai scoase o vorbă pînă cînd trăsura ajunse la bariera Kensington. Pentru el era prea mult să rămînă atîta vreme fără să crîcnească, încît faptul poate fi socotit cu totul fără precedent.

În decursul călătoriei nu se întîmplă nimic care să merite o luare-aminte deosebită. Domnul Dowler istorisi o sumedenie de anecdote, ilustrînd toate isprăvile personale de curaj ; și, la fiecare, invoca mărturia doamnei Dowler ; iar doamna Dowler intervenea totdeauna, adăugînd în chip de anexă cîteva fapte sau împrejurări remarcabile pe care domnul Dowler le uitase ori poate că, din modestie, le omisese, căci adausurile tindeau totdeauna să arate că domnul Dowler era un om și mai uimitor decît singur declara. Domnul Pickwick și domnul Winkle îl ascultau cu cea mai mare admirație ; din cînd în cînd, totuși, ei conveneau că doamna Dowler era o persoană simpatică și întru totul seducătoare. Astfel, grație istoriilor domnului Dowler și farmecelor doamnei Dowler, grație bunei dispoziții a domnului Pickwick și atenției neclintite a domnului Winkle, călătorii din diligență izbutiră să se simtă foarte bine tot drumul.

Cei de-afară o duseră așa cum o duc de obicei oamenii de-afară. Erau veseli și vorbăreți la începutul tuturor haltelor, triști și somnoroși pe la jumătatea drumului, și din nou foarte vioi și treji cînd se apropiau de o nouă haltă. Împreună cu ei călătorea un tînăr domn, cu manta de cauciuc, care fuma țigară după țigară ; și mai era un alt domn tînăr, cu o haină ce parcă parodia un palton, care aprindea țigară de la țigară ; dar, simțindu-se amețit, le arunca după al doilea fum, cînd credea că nimeni nu se uita la el. Pe capră stătea un al treilea tînăr, care dorea să se inițieze în materie de vite cornute, iar dinapoi, unul mai în vîrstă, foarte priceput în agricultură. Pe drum întîlniră o droaie de oameni în haine de lucru și în bluze albe pe care vizitiul îi poftea să urce o bucată de drum ; ei cunoșteau fiecare cal și fiecare rîndaș din halte și de prin partea locului. În sfîrșit, luară masa ; masa i-ar fi costat puțin, o jumătate de coroană pe fiecare, dacă ar fi avut răgazul să mănînce. La șapte seara, domnul Pickwick și prietenii săi, domnul Dowler și soția sa, se retraseră fiecare în salonul lor special de la hotelul „Cerbul alb", situat în fața vestitei săli de cură cu ape minerale din Bath, unde chelnerii, grație costumului lor, ar putea fi luați drept studenți din Westminster, dacă nu ar spulbera această iluzie prin purtarea lor mult mai cuviincioasă.

A doua zi dimineață, pickwickienii abia mîntuiseră micul dejun, cînd un chelner aduse cartea de vizită a domnului Dowler, cu rugămintea de a i se îngădui să prezinte pe un prieten al său. Domnul Dowler veni în persoană îndată după trimiterea cărții de vizită, aducîndu-l și pe prieten.

Prietenul era un tînăr fermecător, care nu depășea cu mult vîrsta de cincizeci de ani, îmbrăcat într-un frac de un albastru

intens, cu nasturi scînteietori, pantaloni negri şi încălţămintea cea mai fină şi mai lucioasă ce se poate închipui. Un lornion de aur atîrna la gîtul lui, de o panglică neagră, lată şi scurtă. În mîna stîngă ţinea o tabacheră de aur cu tutun de prizat. Nenumărate inele străluceau în degetele lui ; un solitar enorm, montat în aur, scînteia la jaboul cămăşii. Mai avea un ceas de aur şi un lanţ de aur bogat petrecut, cu peceţi masive, tot din aur. Avea un baston uşor de abanos cu o măciulie grea de aur ; rufăria lui era cea mai albă, cea mai fină şi cea mai bine scrobită cu putinţă ; purta peruca cea mai lucie, cea mai neagră, cea mai buclată dintre peruci. Tabacul său era tabac de regent ; parfumul : „Bouquet du roi“ [10]. Avea pe buze veşnic un zîmbet, iar dinţii atît de perfect regulaţi că, şi de aproape, cu greu îi putea deosebi pe cei falşi de cei adevăraţi.

— Domnule Pickwick, zise Dowler, prietenul meu, Angelo Cyrus Bantam, *esquire* [11], maestru de ceremonii. Bantam, domnul Pickwick. Faceţi cunoştinţă.

— Fiţi binevenit la Ba-ath, domnule. Într-adevăr, o achiziţie... Bine aţi venit la Ba-ath, domnule... De multă, foarte multă vreme, domnule Pickwick, n-aţi băut din apele acestea. Parcă de un veac, domnule Pickwick ; r-re-marcabil.

Vorbind astfel, domnul Angelo Cyrus Bantam, *esquire,* maestru de ceremonii, luă mîna domnului Pickwick ; şi, în timp ce se apleca înainte, tot salutînd, i-o păstră ca şi cum nu s-ar fi îndurat să-i dea drumul.

— E desigur foarte multă vreme de cînd n-am mai băut ape, răspunse domnul Pickwick, căci, după cîte ştiu, n-am fost niciodată aici.

— N-aţi fost niciodată la Ba-ath, domnule Pickwick ?! exclamă marele maestru, lăsînd, de uimire, să-i scape mîna ; niciodată la Ba-ath ! Haha ! Domnule Pickwick, ştiţi că aveţi haz ! Nu e rău, nu e rău deloc ! Bravo ! Bravo ! Hihihi ! R-re-marcabil.

— Sînt dator să spun, spre ruşinea mea, că vorbesc absolut serios, reluă domnul Pickwick. N-am fost niciodată pe-aici.

— O, ştiu ! exclamă marele maestru, grozav de amuzat. Da, da. Bun, bun. Din ce în ce mai bine. Dumneavoastră sînteţi domnul despre care am auzit. Vă cunoaştem, domnule Pickwick, vă cunoaştem...

[10] *„Bouquet du roi“* — „Mireasmă regală“ (fr.).

[11] *Esquire* — titlu onorific, ce se menţionează, din politeţe, în Anglia, pe scrisorile adresate liber profesioniştilor în genere, negustorilor şi proprietarilor.

„Au citit în blestematele de ziare relatări în legătură cu procesul meu, gîndi domnul Pickwick. Au auzit tot ce se putea auzi despre mine."

— Dumneavoastră sînteţi domnul cu reşedinţa la Clapham Green, adăugă Bantam, cel care a paralizat răcnind în mod imprudent după ce băuse vin de Porto ; care, din cauza suferinţelor cumplite, nu se mai putea mişca din loc, şi care a cerut apă la sticle din izvorul de băi al regelui, cu temperatura de 103 grade ; i-au fost aduse cu o căruţă în odaia sa de culcare din oraş, a făcut baie, a strănutat, şi s-a însănătoşit în aceeaşi zi. Foarte r-re-marcabil !

Domnul Pickwick pricepu complimentul cuprins în această presupunere, şi totuşi avu tăria să-l respingă. Apoi, folosindu-se de un moment cînd maestrul de ceremonii tăcea, ceru permisiunea de a-i prezenta pe prietenii săi, domnul Tupman, domnul Winkle şi domnul Snodgrass ; prezentare care, după cum vă închipuiţi, îl făcu pe maestrul de ceremonii să se simtă copleşit de plăcere şi de atîta onoare.

— Bantam, zise domnul Dowler, domnul Pickwick şi prietenii domniei-sale sînt străini ; trebuie să-şi înscrie numele. Unde-i registrul ?

— Registrul vizitatorilor distinşi din Ba-ath va fi în sala de cură astăzi la orele două, rosti maestrul de ceremonii. Vă rog să-i călăuziţi pe prietenii noştri spre splendidul edificiu şi să-mi acordaţi favoarea de-a obţine autografele doamnelor.

— Mă voi executa, replică Dowler. Dar am lungit prea mult vizita. E timpul să ne retragem. Mă înapoiez peste o oră. Haidem !

— Avem bal astă seară, domnule, spuse maestrul de ceremonii luînd mîna domnului Pickwick în momentul plecării. Nopţile de bal, la Ba-ath, sînt clipe furate din paradis, clipe încîntătoare graţie muzicii, frumuseţii, eleganţei, modei, etichetei, şi... mai presus de toate, graţie absenţei negustorilor, oameni absolut nepotriviţi cu paradisul. Oamenii aceştia au, între ei, din două în două săptămîni, la Guildhall*, un fel de tămbălău care e, ca să nu spun mai mult, ciudat. La revedere, la revedere !

După ce declară, de-a lungul scării, că era nespus de mulţumit, pe deplin fermecat, copleşit de încîntare, colosal de măgulit, Angelo Cyrus Bantam, *esquire*, maestru de ceremonii, urcă într-un echipaj foarte elegant care-l aştepta la uşă şi porni în galop.

La ora stabilită, domnul Pickwick şi prietenii săi, escortaţi de Dowler, se duseră în sala de recepţie şi-şi înscriseră numele

* *Guidhall* — vezi, în ediţia de faţă, p. 170, nota 65.

în registru, dovadă a unei condescendențe de care Angelo Bantam se arătă și mai copleșit decît pînă atunci. Biletele de intrare la bal ale pickwickienilor urmau să fie pregătite ; dar cum încă nu erau gata, domnul Pickwick se obligă, în ciuda tuturor protestelor lui Angelo Bantam, să trimită pe Sam să le ia, la orele patru după-amiază, de la maestrul de ceremonii, în Queen Square.

După ce făcură o scurtă plimbare prin oraș, ajungînd la încheierea unanimă că Park Street seamănă mult cu străzile perpendiculare care se văd în vis și pe care nu izbutești pentru nimic în lume să le străbați, pickwickienii se înapoiară la „Cerbul alb", și-l trimiseră pe Sam să îndeplinească misiunea cu care fusese însărcinat.

Sam Waller își puse pălăria pe cap, domol și grațios, își înfundă mîinile în buzunarele vestei și se îndreptă cu pași hotărîți spre Queen Square, fluierînd de-a lungul drumului cîteva din cele mai populare arii de pe atunci, aranjate pe variațiuni cu totul noi pentru anumite nobile instrumente cu numele de armonici sau caterinci. Cînd ajunse în Queen Square, la numărul ce-i fusese indicat, încetă fluieratul și bătu voios la ușa pe care o deschise numaidecît un lacheu bine făcut, cu capul pudrat, îmbrăcat într-o livrea splendidă.

— Bătrîne, domnu Bantam e aci ? întrebă Sam Weller, fără să se lase cîtuși de puțin intimidat de splendoarea uluitoare a lacheului pudrat și a livrelei măreție.

— De ce întrebi, tinere ? răspunse plin de semeție lacheul cu capul pudrat.

— Pentru că, dacă e acasă, dă-i asta și spune-i că domnu Weller așteaptă după răspuns : vrei, lungane ?

Așa grăi Sam ; și, după ce intră cu indiferență în hol, se așeză.

Lacheul pudrat trînti puternic ușa și încruntă din sprîncene, trufaș ; dar nici trîntitul ușii, nici încruntarea sprîncenelor nu făcură vreo impresie asupra lui Sam, care privea cu aer de cunoscător un cuier pentru umbrele, elegant, de mahon.

Se vede că modul în care domnul Bantam primi cartea de vizită influență în favoarea lui Sam pe lacheul pudrat, căci, la înapoiere, îi zîmbi prietenos și-i spuse că răspunsul va fi gata numaidecît.

— Prea bine, replică Sam ; îi poți spune bătrînului domn să nu se năduşească. Nu e nici un zor, lungane. Am luat masa.

— Mănînci foarte devreme, domnule, zise lacheul pudrat.

— Ca să meargă mai bine cina, răspunse Sam.

— Eşti de mult în Bath, domnule ? se interesă lacheul pudrat. N-am avut pînă acum plăcerea s-aud de dumneata.

— Pe-aici n-am făcut încă cine ştie ce vîlvă, declară Sam. Eu şi personajele distinse cu care mă găsesc, n-am sosit decît aseară.

— Frumos loc, domnule, zise lacheul pudrat.

— Aşa mi se pare şi mie, observă Sam.

— Plăcută societate, domnule, remarcă lacheul pudrat. Servitori foarte simpatici, domnule.

— Cred şi eu, răspunse Sam ; băieţi îndatoritori, fără mofturi, care nu-şi bagă nasu unde nu le fierbe oala !

— O, e-adevărat, domnule, spuse lacheul pudrat, tălmăcind de bună seamă observaţia lui Sam ca pe un mare compliment. Adevărat, aşa e. Iei aşa ceva, domnule ? întrebă lacheul scoţînd o mică tabacheră cu tutun de prizat, împodobită, pe capac, cu un cap de vulpe.

— Nu fără să strănut, replică Sam.

— O, e greu, domnule, mărturisesc, zise lacheul cel înalt ; însă se învaţă cu timpul, domnule. Cafeaua e lucrul cel mai bun pentru asta. Eu am purtat multă vreme cafeaua în tabacheră, domnule ; aduce îndeaproape cu mahorca.

Un sunet ascuţit de clopoţel îl îndatoră în chip înjositor pe lacheul pudrat să-şi bage capul de vulpe în buzunar şi să se ducă grăbit, cu o ţinută umilă, în cabinetul domnului Bantam. Observăm în treacăt că toţi indivizii care nu citesc şi nu scriu niciodată au totdeauna o odăiţă dosnică pe care o numesc *cabinetul* lor.

— Iată răspunsul, domnule, îi spuse lui Sam lacheul pudrat. Mă tem c-o să ţi se pară nepotrivit prin mărimea lui.

— Nu face nimic, răspunse Sam privind scrisoarea care era închisă într-un pliculeţ. Omul nu osteneşte niciodată prea mult din atîta lucru.

— Nădăjduiesc c-o să ne mai vedem, domnule, spuse lacheul pudrat frecîndu-şi mîinile şi petrecîndu-l pe Sam pînă la uşă.

— Eşti foarte îndatoritor, dom'le, replică Sam ; te rog, însă, nu te osteni prea mult ; eşti foarte amabel. Gîndeşte-te ce însemni pentru societate şi nu te înjosi muncind din greu. De dragul semenilor dumitale, nu te omorî cu firea ; închipuie-ţi ce pagubă ar fi pentru ei.

Sam se depărtă cu aceste cuvinte înduioşătoare.

„Foarte curios tînăr", îşi zise lacheul pudrat, urmărindu-l din ochi pe domnul Weller, cu o mină care voia să spună : ce păcat că n-am ştiut cu cine am avut a face.

Sam nu mai scoase o vorbă. Clipi, clătină din cap, zîmbi, clipi iar, şi plecă sprinten, cu o înfăţişare ce părea să arate că, dintr-o pricină sau alta, este foarte bine dispus.

În aceeaşi seară, exact la opt fără douăzeci de minute, Angelo Cyrus Bantam, *esquire,* maestru de ceremonii, coborî din trăsură la uşa saloanelor de recepţie, cu aceeaşi perucă, aceiaşi dinţi, acelaşi ceas şi aceleaşi peceţi, aceleaşi inele, acelaşi ac la jaboul cămăşii şi acelaşi baston. Singura schimbare importantă în îmbrăcămintea sa era că purta un frac de un albastru mai intens, căptuşit cu mătase albă, pantaloni negri lipiţi pe corp, ciorapi negri de mătase, pantofi şi-o vestă albă, şi că era, dacă e cu putinţă, parfumat şi mai tare.

Înzorzonat astfel, maestrul de ceremonii se propti în sală pentru a primi societatea şi a îndeplini importantele îndatoriri ale serviciului său atît de important.

Localitatea Bath era înţesată. Societatea şi monedele de şase *pence* pentru ceai veneau valuri-valuri. În sala de bal, în sala de joc octogonală, pe scări, pe coridoare zumzetul vocilor şi tropăitul picioarelor te asurzeau, nu alta. Veşmintele foşneau, penele se legănau, luminile erau orbitoare şi bijuteriile scînteiau. Se auzea muzica paşilor, nu a paşilor de contradansuri, căci acestea nu începuseră încă, ci muzica, totdeauna plăcută auzului, fie la Bath, fie într-altă parte, a paşilor micuţi şi delicaţi, din cînd în cînd a rîsetelor limpezi şi zglobii, încete şi gingaşe, de femei. De pretutindeni scînteiau ochi strălucitori, luminaţi de aşteptarea plăcerii; şi oriîncotro priveai, vedeai strecurîndu-se cu graţie, prin mulţime, o figură elegantă care, abia pierdută din ochi, era înlocuită de alta la fel de seducătoare şi de împodobită.

În sala unde se lua ceaiul şi de jur-împrejurul meselor de joc se îmbulzea o mulţimea nenumărată de ciudate doamne bătrîne şi de domni gîrboviţi, discutînd micile scandaluri şi bîrfeli ale zilei cu o însufleţire ce arăta cu prisosinţă cîtă plăcere le prilejuia această îndeletnicire. Printre grupurile din sală se aflau trei-patru mame peţitoare, cu chipurile absorbite de conversaţia la care luau parte, furişînd însă din cînd în cînd cîte o privire neliniştită către ficele lor. Acestea, amintindu-şi de îndemnurile materne de a folosi timpul la maximum, începuseră tocmai să cocheteze; ba se făceau că-şi pierd eşarfele, ba îşi îmbrăcau mănuşile, puneau jos ceştile şi aşa mai departe, lucruri mărunte în aparenţă, însă care, în cazul unor practiciene iscusite, puteau să ducă la rezultate surprinzătoare.

Tălălăind pe lîngă uşi şi prin unghere, grupuri de tinerei găgăuţi, expunînd toate varietăţile dandysmului şi stupidităţii, îi dis-

trau pe oamenii cu scaun la cap prin extravaganța și înfumurarea lor, crezîndu-se în același timp, din fericire, obiectele admirației generale.

În sfîrșit, pe băncile din fund, unde ocupaseră locuri pentru seară, stăteau anumite doamne nemăritate, care trecuseră de climacteriu și care, nedansînd, deoarece nu aveau parteneri, nu jucau nici cărți, de teamă să nu fie luate drept fete bătrîne ; ele se aflau în situația favorabilă de-a putea bîrfi pe toată lumea, fără să facă vreo referire la ele însele. Ce mai încoace și-ncolo, puteau bîrfi pe toată lumea, pentru că toată lumea era acolo. O scenă de voioșie, de strălucire, de splendoare și toalete bogate, de oglinzi magnifice, de parchete înălbite de cretă, de candelabre, de lumînări ; și pe toate planurile tabloului, lunecînd din loc în loc, cu o mlădiere tăcută, salutînd pînă la pămînt cutare grup, făcînd un semn familiar altuia, zîmbind amabil tuturor, se remarca persoana spilcuită a lui Angelo Cyrus Bantam, *esquire,* maestrul de ceremonii.

— Opriți-vă în sala ceaiului. Luați ce vi se cuvine pentru șase *pence*. Se servește apă fiartă pe care ei o numesc ceai. Beți, spuse domnul Dowler cu glas tare domnului Pickwick, care înainta în fruntea societății lor, la braț cu doamna Dowler.

Domnul Pickwick se îndreptă spre sala unde se servea ceai, iar domnul Bantam, zărindu-l, se strecură prin mulțime și-l salută extaziat.

— Scumpe domn, sînt nespus de onorat... Ba-ath are noroc... Doamnă Dowler, dumneavoastră înfrumusețați sala. Vă felicit pentru penele dumneavoastră. R-re-marcabile.

— E cineva pe-aici ? întrebă domnul Dowler, bănuitor.

— Cineva ? Elita din Ba-ath ! Domnule Pickwick, o vedeți pe doamna cu turban de dantelă ?

— Bătrîna aceea grasă ? întrebă domnul Pickwick cu inocență.

— Sst ! scumpe domn, sst ! Nimeni nu e nici gras, nici bătrîn în Ba-ath. E văduva *lady* Snuphanuph.

— Într-adevăr ? glăsui domnul Pickwick.

— Nici mai mult, nici mai puțin, vă asigur, rosti maestrul de ceremonii. Sst ! apropiați-vă, veniți mai încoace, domnule Pickwick. Îl vedeți pe tînărul acela, elegant îmbrăcat, care vine spre noi ?

— Cel cu părul lung și cu fruntea foarte îngustă ? întrebă domnul Pickwick.

— Exact. E cel mai bogat tînăr din Ba-ath, în momentul de față. Tînărul lord Mutanhed.

— Serios ?! exclamă domnul Pickwick.

— Da, îi veți auzi glasul peste o clipă, domnule Pickwick. Îmi va vorbi. Domnul care e cu el și are vestă roșie și mustăți negre este onorabilul domn Crushton, prietenul său intim. Cum vă simțiți *milord* ?

— Uf, ce cald, Bantam ! răspunse înălțimea-sa.

— Într-adevăr, e foarte cald, *milord,* încuviință maestrul de ceremonii.

— Îndrăcit de cald, declară onorabilul domn Crushton. Bantam, ai văzut diligența *milordului* ? întrebă onorabilul domn Crushton, după o scurtă pauză în care tînărul lord Mutanhed se trudise să-l intimideze pe domnul Pickwick fixîndu-l cu privirile, iar domnul Crushton se gîndise la un subiect despre care ar putea să vorbească înălțimea sa cu mai multă pricepere.

— O, nu ! răspunse maestrul de ceremonii. Diligența ? Ce idee excelentă ! R-re-marcabilă !

— Sehios, spuse lordul Mutanhed, credeam că a văzut-o toată lumea ; e cea mai dhrăguță, cea mai ușoahră, cea mai ghrațioasă chestie din cîte au fost vhreodată pe rhoate. Vopsită în rhoșu, cu un cal tăhrcat de culoahrea cafelei cu lapte.

— Și cu o adevărată cutie pentru scrisori ; absolut completă, adăugă onorabilul domn Crushton.

— Și cu o caphră mică în față, înconjuhrată de un thriunghi de fehr, pentru vizitiu, continuă înălțimea-sa. Am condus-o eu, la Bhristol, alaltăiehri dimineață... puhrtînd un fhrac stacojiu, și avînd doi sehrvitori cahre alehrgau la un sfehrt de milă în uhrmă, și să mă bată Dumnezeu dacă țăhranii nu ieșeau din colibele lohr să mă ophrească și să mă întrhebe dacă nu sînt poștașul ! Exthraohdinahr. Exthraohdinahr !

Spunînd acestea, tînărul lord rîse din toată inima, iar ascultătorii făcură, bineînțeles, la fel. Apoi, luîndu-l de braț pe amabilul domn Crushton, lordul Mutanhed se depărtă.

— Încîntător tînăr ! glăsui maestrul de ceremonii.

— Așa pare, replică scurt domnul Pickwick.

Deoarece dansul începuse, iar prezentările necesare și toate introducerile fuseseră făcute, Angelo Bantam veni la domnul Pickwick și-l conduse în salonul de jocuri.

Tocmai în momentul intrării lor, văduva doamnă Snuphanuph, dimpreună cu alte două doamne cu înfățișare antică, dădeau tîrcoale în jurul unei mese neocupate. De cum îi zăriră pe domnul Pickwick în tovărășia lui Angelo Bantam, schimbară între ele priviri ce păreau a spune că el era tocmai persoana care le trebuia ca să facă un *whist.*

— Dragă Bantam, spuse văduva doamnă Snuphanuph cu un aer ademenitor, suflet bun cum ești, găsește-ne o persoană simpatică pentru a putea face o partidă.

În momentul acela domnul Pickwick privea în altă parte, astfel că doamna făcu un semn din cap către el și încruntă cu înțeles din sprîncene.

— Doamnă, prietenul meu, domnul Pickwick, se va socoti, sînt sigur, foarte fericit, r-re-marcabil de fericit, rosti maestrul de ceremonii înțelegînd îndemnul. Domnul Pickwick, doamna Snuphuanuph, doamna colonel Wugsby, domnișoara Bolo.

Domnul Pickwick salută pe rînd pe fiecare doamnă și, văzînd că-i era peste puteri să scape, se resemnă. Urma să joace cu domnișoara Bolo contra doamnei Snuphanuph și doamnei colonel Wugsby.

Tocmai cînd făcură levata și împărțeau a doua oară cărțile, două tinere domnișoare alergară în sală și se așezară de o parte și de alta a scaunului doamnei colonel Wugsby, așteptînd cu răbdare și liniște terminarea partidei.

— Ei, Jane, ce s-a-ntîmplat ? întrebă doamna colonel Wugsby întorcîndu-se spre una din fete.

— Mamă, răspunse în șoaptă cea mai tînără și mai drăguță din ele, veneam să te întreb dacă pot să dansez cu domnul Crawley cel tînăr.

— Doamne Dumnezeule, Jane ! răspunse mama cu indignare. N-ai auzit de o sută de ori că tatăl lui nu are decît opt sute de lire venit și că venitul se stinge odată cu moartea lui ? Mă faci de rîs. Nu, cu nici un chip.

— Mamă, șopti cealaltă domnișoară, care era cu mult mai în vîrstă decît sora ei și avea un aer nesărat, artificial, mi-a fost prezentat lordul Mutanhed. I-am spus că mi se pare că nu sînt angajată.

— Tu ești o fată bună, copila mea, și pe care mă pot bizui, răspunse doamna Wugsby, atingînd cu evantaiul obrazul fiicei sale. E putred de bogat, draga mea. Dumnezeu să te binecuvînteze.

Doamna colonel Wugsby o sărută cu multă afecțiune pe fiica mai mare, o dojeni pe cea mai mică printr-o încruntare din sprîncene și bătu cărțile.

Bietul domn Pickwick ! El nu mai jucase pînă atunci cărți cu trei femei așa de iscusite. Erau de-o vioiciune care-l înfricoșa. Dacă juca prost, domnișoara Bolo îl străpungea cu privirile, dacă stătea să chibzuiască, lady Snuphanuph se răsturna pe scaun și zîmbea, aruncînd doamnei colonel Wugsby o ochire plină de nerăbdare și milă, la care doamna colonel Wugsby răspundea dînd

din umeri și tușind ca pentru a întreba dacă partenerul are de gînd să înceapă odată. După fiecare tur, domnișoara Bolo întreba cu un aer sumbru și cu un oftat dojenitor de ce domnul Pickwick n-a dat cartea de caro, n-a atacat trefla, n-a tăiat pica, de ce n-a tras cartea de cupă, de ce n-a dat atuul, de ce n-a depus asul, de ce n-a jucat regele sau altceva asemănător ; iar domnul Pickwick era absolut incapabil să se dezvinovățească de aceste grave acuzații, căci uitase jocul. Veneau unii care chibițau, ceea ce îl enerva și mai mult. Și apoi, în apropierea mesei lor, avea loc o conversație foarte vie, care-i abătea atenția de la joc, între Angelo Bantam și cele două domnișoare Matinters care, fiind nemăritate și stinghere, îi făceau o curte stăruitoare maestrului de ceremonii în speranța că vor pune mîna din cînd în cînd pe cîte un dansator rătăcit. Toate acestea, combinate cu zgomotul și cu permanentele întreruperi ale celor ce plecau și veneau, contribuiră ca domnul Pickwick să joace într-adevăr prost ; mai mult, cărțile îi erau potrivnice, astfel că, atunci cînd părăsi masa, la orele unsprezece și zece minute, domnișoara Bolo se sculă într-un hal de agitație groaznică și plecă întins acasă, cu o trăsurică, vărsînd potop de lacrimi [12].

Ajuns din urmă de prietenii săi, care mărturisiră într-un glas că nu-și mai aduceau aminte să mai fi petrecut vreodată așa de bine ca în seara aceea, domnul Pickwick îi întovărăși pînă la „Cerbul alb", iar după ce se consolă de ghinionul său cu o băutură fierbinte, se duse la culcare și adormi aproape numaidecît [13].

Dacă în *Documentele postume ale Clubului Pickwick*, din care am reprodus paginile anterioare, critica antiaristocratică a lui Dickens rămîne la nivelul schițelor caracterologice ale unor personaje episodice, de cele mai multe ori caricaturizate, în romanele de maturitate, și îndeosebi în *Casa Umbrelor* (1853) și *Mica Dorrit* (1857), ea se ridică la nivelul cel mai înalt al satirei sociale realiste. Paginile următoare alcătuiesc o micromonografie dickensiană a insolenței aristocrației britanice de la mijlocul secolului al XIX-lea, pe care textele din capitolul al II-lea — *Arta de a nu face nimic* — (vezi supra, p. 91—125) o completează și o nuanțează. Reprezentată, în planul ficțiunii, de clanul Dedlock, aristocrația re-creată de radicalistul Dickens cultivă atitudinea conservatoare, reacționară în viața politică și economică a țării, mentalitatea feudală în relațiile interumane și ocrotește parazitismul social al

[12] Ar fi fost desigur o greșeală ca Dickens să transfere atmosfera acestui bal din Bath în romanul *Casa Umbrelor* pentru a face mai pregnantă ambianța în care trăiește Volumnia Dedlock (vezi, în ediția de față, p. 324—325), cînd nu este în vizită la vărul ei, *sir* Leicester Dedlock. Dar nimic nu-l împiedică pe cititor să-și imagineze evoluția posibilă a Volumniei Dedlock din *Casa Umbrelor* în mijlocul acestui bal din Baht, descris în *Documentele postume ale Clubului Pickwick*.

[13] Apud : Charles Dickens, *Documentele postume ale Clubului Pickwick*, ed. cit., vol. II, p. 105—122.

membrilor clasei decrepiți, acordîndu-le sinecure din bugetul statului. Această micromonografie literară a aristocrației engleze din secolul al XIX-lea ilustrează totodată excepționalele disponibilități ale talentului dickensian de a crea caractere veridice prin complexitatea lor psihică, de a le potența verosimilitatea prin încadrarea lor într-un mediu specific și sugestiv, prin nuanțe și detalii semnificative, și de a le integra organic în desfășurarea unei intrigi complicate, dar conduse cu o desăvîrșită stăpînire a tehnicei interconexiunilor epice necesare pentru a da o formă armonios unitară ansamblului. Agrementate de cunoscute și necunoscute daruri ale condeiului dickensian — capacitatea de a insufla viață, prin numai cîteva trăsături rapide, pînă și unor personaje secundare, ce trec doar o clipă prin fascicolul de lumină al unei secvențe de intrigă, verva dramatică a dialogului, rafinamentul poetic al compunerii peisajelor-cadru, dinamismul acțiunii, suculența umorului etc., etc. — paginile ce urmează cuceresc și întreține atenția participantă a cititorului.

Nu-i vorba decît de o aruncătură de ochi asupra lumii din Înalta Societate tot în aceeași după-amiază noroioasă.[14] Nu e chiar atît de lipsită de asemănare cu Curtea de Justiție, ca să nu putem trece de la un decor la celălalt, așa, în linie dreaptă, cum zboară cioara. Atît Înalta Societate cît și Curtea de Justiție sînt instituții stăpînite de cutume vetuste și datine; ca și prea adormitul Van Winkle care nu s-a trezit nici în toiul trăsnetelor, ca și Frumoasa din Pădurea Adormită pe care Cavalerul a deșteptat-o într-o zi, cînd toate frigările încremenite din bucătărie s-au pornit să se învîrtă de-a mai mare minunea!

Nu-i o lume mare la număr. Chiar și în comparație cu lumea asta a noastră, care și ea își are hotare (așa cum și Măria-Voastră[15] va constata, după ce va fi făcut ocolul ei și va fi ajuns la un pas de golul de dinccolo), e cît un fir de praf. În ea sînt multe lucruri bune; în ea sînt mulți oameni buni și cinstiți; își are locul ei fixat. Dar păcatul ei e că-i o lume prea înfășurată în lînuri și mătăsuri, ca o bijuterie, și nu poate auzi frămîntarea lumilor mai mari și nici nu le poate vedea cum se învîrt în jurul soarelui. E o lume înăbușită ce respiră greu în atmosfera asta nesănătoasă, lipsită de aer.

Nobila *lady* Dedlock[16] s-a întors la casa ei din oraș, cîteva zile înaintea plecării la Paris, unde domnia-sa are de gînd să stea

[14] „Aceeași după-amiază noroioasă și cețoasă" în care începe acțiunea romanului *Casa Umbrelor* (vezi, în ediția de față, p. 204—211).

[15] Dickens se adresează cu acest apelativ cititorului cărții sale. Vezi, în ediția de față, și p. 167, nota 61.

[16] Lady *Honoria Dedlock* — „doamnă mîndră și distantă, soția lui *sir* Leicester Dedlock" — cum o prezintă Dickens în *Lista personajelor* ce precede textul romanului *Casa Umbrelor* —, adăugînd cîteva pagini mai departe, pentru împlinirea portretului moral: „Nobila doamnă, după ce și-a cucerit lumea *ei*, a căzut într-o

cîteva săptămîni, după care deplasările sale sînt nesigure. Veştile din Înalta Societate grăiesc aşa, pentru mîngîierea parizienilor, şi ele au cunoştinţă de tot ce se petrece în Înalta Societate. Să ştii lucrurile altcum, înseamnă să nu fii la curent cu ce se petrece în Înalta Societate. *Lady* Dedlock s-a dus la „reşedinţa ei", aşa cum o numeşte ea în conversaţiile intime, din Lincolnshire. Apele au inundat în Lincolnshire. Un picior de pod, în parc, a fost desfundat şi luat de ape. Terenul alăturat, aşezat mai jos, pe-o lăţime de-o jumătate de milă arată ca o baltă, cu arbori melancolici în chip de insule şi cu faţa împunsă, pe tot întinsul ei, cît e ziua de lungă, de ploaia care cade. „Reşedinţa" doamnei Dedlock a fost îngrozitor de mohorîtă.

Vremea, zile şi nopţi de-a rîndul, a fost atît de umedă de parc-ar fi răzbit apa prin copaci, şi uscăturile mărunte şi crengile sărite sub securea pădurarului nu mai pot pîrîi şi nici trosni cînd cad. Căprioarele, ude leoarcă, lasă urme pline de apă pe unde trec. Pocnetul de flintă îşi pierde tăria în gerul umed, iar fumul se mişcă ca un nor mic şi leneş către movila verde, acoperită de-un crîng, ce alcătuieşte fundalul ploii ce cade. Priveliştea, de la chiar

dispoziţie nu înfierbîntată, ci mai curînd îngheţată. Trofeele victoriei sale sînt un calm surmenat, o indiferenţă extenuată, o linişte obosită ce nu pot fi tulburate nici de curiozitate şi nici de satisfacţie. E perfect educată. Dacă mîine ar trebui dusă la ceruri, probabil că s-ar înălţa fără să exteriorizeze nici o emoţie." Această femeie frumoasă, ambiţioasă, cutezătoare şi inteligentă, mîndră, distantă şi reţinută, care, prin căsătoria cu *sir* Leicester Dedlock, baronet, „reprezentantul uneia din familiile faimoase din ţară", a ajuns „centrul spiritualităţii aristocratice", ascunde, vreme de mai mulţi ani, o taină gravă: în tinereţe se logodise cu un ofiţer, căpitanul Hawdon (vezi supra, p. 215, nota 90), şi din această legătură devenise mama unei fete, pe care sora ei i-o luase imediat după naştere, spunîndu-i că fetiţa se născuse moartă, după care o dăduse în grija unei femei bigote. Moartea căpitanului Hawdon, opioman, decăzut, între timp, pînă la funcţia umilă de copist de acte judiciare, precum şi cîteva imprudenţe, pe care, emoţionată de întîlnirea neaşteptată cu umbrele trecutului ascuns, le comite *lady* Dedlock, atrag atenţia avocatului Tulkinghorn (vezi supra, p. 228, nota 103), „sfătuitorul jurist al lui *sir* Leicester Dedlock" şi om cu mare autoritate în Înalta Societate, autoritate provenind îndeosebi din cunoaşterea dosarelor secrete ale aristocraţilor. Făcînd cercetările de rigoare şi folosindu-se, fără îndurare şi fără scrupule morale, de înscenări, Tulkinghorn descoperă taina şi dovezile tainei *lady*-ei Dedlock şi-i dă de înţeles nu numai că-i cunoaşte „povestea", dar şi că viaţa ei se află la discreţia lui. Incompatibilitatea acestei taine cu legile nescrise ale castei în care intrase mînată de vanitate, incompatibilitate agravată de sentimentul culpabilităţii faţă de *sir* Leicester Dedlock, care-i acordase iubirea, încrederea şi devotamentul lui, faţă de fiica sa, Esther Summerson (vezi supra, p. 211, nota 84), a cărei apariţie neaşteptată îi răscoleşte amintirile şi afecţiunea maternă, o împinge încet-încet spre gîndul sinuciderii, pe care-l împlineşte — după o istovitoare peregrinare în gustul melodramatic al secolului al XIX-lea, condimentată de Dickens cu o urmărire în care este amestecat şi unul din primii detectivi din literatura engleză, inspectorul Bucket —, murind pe treapta cimitirului unde fusese înmormîntat fostul ei logodnic, căpitanul Hawdon.

ferestrele nobilei doamne, e cînd cenușie ca plumbul, cînd neagră ca tușul. Vazele de pe terasa de piatră, așezate în față, adună ploaia toată ziulica, iar picăturile grele cad toată noaptea, pic, pic, pic, pe caldarîmul lat, din lespezi, ce poartă din vremea de demult numele de Drumul Stafiei. Duminicile, bisericuța din parc miroase a mucegai ; amvonul de stejar începe să asude o sudoare rece, și peste tot e o duhoare și un iz de mormintele vechilor Dedlock. Nobila *lady* Dedlock (care n-are copii), privind afară devreme în asfințit, din iatacul ei, la căsuța paznicului, și văzînd lumina unui foc, prin geamurile zăbrelite, și fum ieșind pe coș, și un copil alungat de o femeie, alergînd afară prin ploaie ca să-i iasă înainte, a fost scoasă detot din sărite. Nobila *lady* zice c-a fost „plictisită de moarte".

De aceea doamna Dedlock a plecat din casa de la Lincolnshire și a lăsat-o ploilor și ciorilor, și șoarecilor, și căprioarelor, și potîrnichilor, și fazanilor. Portretele celor din familia Dedlock, trecuți și dispăruți, păreau că se topesc în umbra pereților umezi într-o adevărată stare de posomorîre, în timp ce îngrijitoarea trecea prin vechile încăperi închizînd obloanele. Dar cînd va veni ziua să iasă iarăși la lumină, cărturarii din Înalta Societate — care sînt, ca și demonii, întru toate știutori ai prezentului și trecutului, dar nu și ai viitorului — nu-și pot lua încă răspunderea s-o spună.

Sir Leicester Dedlock nu-i decît baronet. Dar nu există baronet mai veritabil ca el. Familia lui e tot atît de veche precît munții, dar infinit mai respectabilă. Are o părere vagă că lumea ar putea merge înainte și fără coline, dar ar fi nimicită fără Dedlocki. E gata să admită că natura e ceva reușit (cam vulgar cînd nu e îngrădită de-un grilaj de parc), dar ceva ce, ca să se desăvîrșească, depinde de marile noastre familii din comitate. E-un gentilom cu principii riguroase, disprețuind meschinăria și josnicia sub orice formă, gata la cel mai mic semn mai curînd să moară de orice moarte ți-ar plăcea să-i alegi decît să dea prilej la cea mai mică știrbire a integrității sale. E un om onorabil, îndărătnic, cinstit, violent, plin de prejudecăți și de-o perfectă nesăbuință.

Sir Leicester e cu douăzeci de ani împliniți mai în vîrstă decît doamna sa. N-are să ajungă la șaizeci și cinci, poate nici la șaizeci și șase și nici la șaizeci și șapte. Îl chinuie din cînd în cînd cîte o criză de gută și merge puțin cam țeapăn. Are o înfățișare respectabilă cu părul și favoriții ușor încărunțiți, cu un jabou strașnic, vesta-i de-un alb imaculat și haina albastră, cu nasturi strălucitori, totdeauna îmbumbată. E ceremonios, solemn, cît se poate de curtenitor în orice împrejurare cu nobila *lady* și are cea mai înaltă prețuire pentru farmecul ei personal. Curtoazia lui față de *lady*

Dedlock, care a rămas neschimbată de pe vremea cînd umbla după ea, e singura urmă de fantezie romantică pe care o are.

În adevăr, s-a căsătorit cu ea din dragoste. Mai umblă şoapta că ea n-a avut nici măcar familie ; oricum ar fi, *sir* Leicester are aşa de multă familie, încît se vede că i-a fost deajuns şi s-a putut lipsi de încă una. În schimb, doamna a avut frumuseţe, mîndrie, ambiţie, îndrăzneală şi minte destulă ca să mai dea la o gloată întreagă de doamne distinse. Averea şi rangul, în adaos la cele de mai sus, au înălţat-o curînd în frunte ; şi sînt ani la mijloc de cînd *lady* Dedlock se află în centrul spiritualităţii aristocratice ca o stea a Înaltei Societăţi.

Oricine ştie cum a plîns Alexandru cînd n-a mai avut nici o lume de cucerit, sau s-ar cuveni să ştie la vremea asta, deoarece subiectul a fost destul de des citat. Nobila doamnă, după ce şi-a cucerit lumea *ei,* a căzut într-o dispoziţie nu înfierbîntată, ci mai curînd îngheţată. Trofeele victoriei sale sînt un calm surmenat. o indiferenţă extenuată, o linişte obosită ce nu pot fi tulburate nici de curiozitate şi nici de satisfacţie. E perfect educată. Dacă mîine ar putea fi dusă în ceruri, ar fi de aşteptat să se poată înălţa fără să arate nici o emoţie.

E încă frumoasă, şi dacă nu mai este în zorile tinereţii, nu e nici în apusul ei. Are o faţă plăcută... care la început se putea numi mai curînd drăgălaşă decît frumoasă, dar care a cîştigat un stil clasic prin dobîndirea conştiinţei că face parte din Înalta Societate. Cu talia-i elegantă lasă impresia că e înaltă. Nu că ar fi aşa, dar, după cum declară onorabilul Bob Stables [17], gata să jure, „şi-a pus în valoare toate însuşirile". Acelaşi personagiu adăuga că se găteşte cu un gust desăvîrşit şi observa, mai ales spre lauda părului ei, că „e femela cea mai bine ţesălată din toată herghelia".

Împodobită cu toate perfecţiunile citate mai sus, nobila Noastră Doamnă a sosit de la reşedinţa ei din Lincolnshire (întîmpinată cu însufleţire de crema Înaltei Societăţi), că să petreacă la

[17] *Bob Stables* — al cărui nume evocă oarecare afinităţi ale personajului cu grajdul („stable", în engleză, însemnînd „grajd" ; vezi, în ediţia de faţă, şi p. 460, nota 50), nu figurează în *Lista personajelor* ce precede romanul *Casa Umbrelor,* deşi numitul este văr cu *sir* Leicester Dedlock ; dar se bucură de bune prezentări în decursul romanului, din care reiese că marile lui priceperi sînt prepararea orzului opărit şi vînătoarea, şi că ar fi dorit, pe temeiul lor, să ocupe un post bine retribuit, dar care să nu implice nici responsabilităţi, nici necazuri, dorinţă ce nu i-a putut fi îndeplinită de nobilele lui rude cu mari puteri politice în stat. El se remarcă în Înalta Societate prin observaţia-i, apreciată de membrii clanului ca spirituală, că *lady* Dedlock „este femela cea mai bine ţesălată" din toată „herghelia", adică din familia Dedlock, vorbă de duh (îndoielnic) ce mărturiseşte însă afinităţile certe, nu numai ale numelui său, cu grajdul.

cea din metropolă cîteva zile mai înainte de a pleca la Paris, unde Senioria-Sa are de gînd să stea cîteva săptămîni, după care deplasările sînt nesigure. Şi la reşedinţa din metropolă, în după-amiaza aceea noroioasă şi întunecată, se înfăţişează un gentilom vîrstnic şi demodat, om de lege şi avocat la Înalta Curte de Justiţie, care are cinstea să îndeplinească funcţia de sfătuitor juridic al Dedlockilor şi are atîtea clasoare de metal în biroul lui cu numele de mai sus înscris pe ele, de parcă actualul baronet ar fi moneda cu care-şi face boscarul scamatoria, scoţînd-o întruna din mînecă şi arătînd-o celor ce cască gura la el. Vîrstnicul gentilom este îndrumat de către un fecior înzorzonat, ca să se prezinte doamnei, trecînd prin sala mare, apoi sus pe scări, apoi de-a lungul coridoarelor şi prin saloane — strălucitoare la vremea recepţiilor şi întunecate în restul timpului —, ţară de basm în zilele de primire, dar un pustiu dezolat dacă e să trăieşti în el.

Vîrstnicul gentilom parcă-i scos de la naftalină cînd te uiţi la el, dar îi merge faima că a strîns bani deoparte de pe urma aranjamentelor dotale, matrimoniale, aristocratice şi a testamentelor nobililor şi că e foarte avut. Este învăluit într-o tainică aureolă de secrete de familie, al căror depozitar tăcut e cunoscut a fi.

În luminişuri de parcuri, printre buşteni şi ferigi ce se înalţă, se află mausoleuri nobile ţintuite de secole, care poate că închid mai puţine taine decît cele cîte umblă afară prin lume şi-s pecetluite în inima domnului Tulkinghorn *. El aparţine aşa-numitei şcoale vechi, expresie prin care în general se înţelege orice şcoală ce pare că n-a fost niciodată tînără ; şi poartă pantaloni scurţi, legaţi sub genunchi cu panglici, şi jambiere sau ciorapi lungi. O particularitate a hainelor sale negre şi a ciorapilor săi negri, fie ei de mătase sau de lînă, e că niciodată nu strălucesc. Multe şi tainice, nesimţite la scînteierile de lumină oricare-ar fi ele, hainele lui sînt ca şi el. Nu stă niciodată de vorbă, decît dacă e consultat profesional. E de văzut cîteodată, rezervat, dar ca la el acasă, în reşedinţele de la ţară ale nobililor, la un colţ de masă sau pe lîngă uşile saloanelor, prezent la conversaţiile la care aristocraţia se pricepe de minune ; aici îl cunoaşte orişicine, şi jumătate din lorzii Angliei se opresc să-i spună : „Bună ziua, domnule Tulkinghorn" ; primeşte salutul cu gravitate şi-l îngroapă alături de celelalte taine ştiute de dînsul.

Sir Leicester Dedlock se află împreună cu doamna şi-i fericit că-l vede pe domnul Tulkinghorn. Domnia-sa se prezintă cu un aer ceremonios care îi este totdeauna plăcut lui *sir* Leicester ; îl

* *Domnul Tulkinghorn* — vezi, în ediţia de faţă, p. 228, nota 103.

primește ca pe un soi de omagiu cuvenit și-i plac hainele domnului Tulkinghorn, pentru că și ele poartă pecetea respectului. Ținuta lui deosebit de respectuoasă sugerează oarecum pe cea a servitorimii. Ar putea fi majordomul tainelor juridice sau pivnicerul cămării treburilor judiciare ale familiei Dedlock.

Are oare domnul Tulkinghorn vreo părere în această privință? S-ar putea să aibă ori s-ar putea să nu, dar este un fapt vrednic de luat în seamă, ce trebuie reținut în tot ceea ce o privește pe nobila doamnă, atît ca una ce face parte dintr-o clasă, cît și ca cea ce conduce și reprezintă lumea ei mică. Domnia-sa își închipuie că e o ființă de nepătruns, cu totul înafară de înțelegerea muritorilor de rînd... văzîndu-se în oglinda în care într-adevăr așa arată. Cu toate acestea, toate steluțele palide ce se învîrt în jurul ei, de la cameristă pînă la impresarul Operei Italiene, îi cunosc slăbiciunile, prejudecățile, nebuniile, aroganțele și toanele; iar în privința firii ei, își fac un calcul tot atît de precis și-i iau o măsurătoare tot atît de potrivită, ca și croitoreasa ce-i ia măsura după forma trupului. E de lansat o haină nouă, un obicei nou, un cîntăreț nou, un dansator nou, o formă nouă de bijuterie, un pitic sau un uriaș nou, o credință nouă sau un te miri ce nou? Într-o duzină de meserii există oameni deferenți pe care Doamna Noastră îi presupune că se prosternează în fața ei, dar care îți tot spun cum să te porți cu ea, ca și cum ar fi un copil; care nu fac nimic alta toată viața lor decît s-o dădăcească și care, prefăcîndu-se cu umilință că preasupuși o urmează, o duc de nas și pe ea și pe toți din ceata ei; care, agățînd în undiță pe unul, îi agață pe toți ceilalți și-i duc după ei așa cum Lemuel Gulliver a tras după el flota importantă a mărețului Lilliput. „Dacă doriți să comunicați cu ai noștri, domnule — zic Blaze și Sparkle, bijutierii, înțelegînd prin ai noștri pe *lady* Dedlock și restul —, trebuie să vă amintiți că nu aveți de-a face cu marele public; trebuie să-i luați pe partea lor cea mai slabă, și partea lor cea mai slabă e în cutare loc." „Ca să faceți articolul ăsta să meargă, domnilor — zic Sheen și Gloss, negustori de mărunțișuri, prietenilor lor negustori de manufactură —, trebuie să veniți la noi, pentru că noi știm cum să ne purtăm cu Înalta Societate și-l putem lansa ca să fie la modă." „Dacă dorești să răspîndești tipăritura asta pe mesele tuturor clienților mei din lumea bună, domnule — zice domnul Sladdery, bibliotecarul —, sau de dorești ca piticul sau uriașul ăsta să pătrundă în casele clientelei mele din Înalta Societate, domnule, sau dacă dorești să-i asiguri spectacolului său patronajul clientului meu aristocrat, domnule, te rog să lași totul pe mine, pentru că am studiat în amănunt pe conducătorii înaltei mele clientele, dom-

nule, şi pot să-ţi spun, fără să mă laud, că pot să-i port pe degete" — ceea ce nu-i deloc exagerat din partea domnului Sladdery, om serios de felul lui, ce nu exagerează defel.

De aceea, cu toate că se poate ca domnul Tulkinghorn să nu ştie ce se petrece în clipa prezentă într-o minte de Dedlock, e cu putinţă totuşi ca să ştie.

— Procesul Doamnei Mele a fost iarăşi pe rol la Preşedinte, domnule Tulkinghorn, nu-i aşa? întrebă *sir* Leicester, întinzîndu-i mîna. [18]

— Da, a avut astăzi iarăşi termen, răspunde domnul Tulkinghorn, făcînd o plecăciune modestă, ca de obicei, nobilei doamne ce se află pe o sofa lîngă foc, ferindu-şi faţa cu un evantai.

— Ar fi de prisos să întreb, zice nobila doamnă, încă sub povara plictiselii sale din reşedinţa-i din Lincolnshire, dacă s-a făcut ceva.

— Nimic din ceea ce aţi putea domnia-voastră numi ceva nu s-a făcut astăzi, răspunde domnul Tulkinghorn.

— Şi nici n-are să se facă vreodată, zice nobila doamnă.

Pe *sir* Leicester nu-l supără procesul nesfîrşit de la Înalta Curte de Justiţie. E un soi de treabă înceată, costisitoare, englezească, constituţională. Bineînţeles, el n-are interes vital în procesul în chestiune, în care doamna apare ca parte pentru mica proprietate pe care i-a adus-o; şi *sir* Leicester are o impresie sumbră că e un accident cît se poate de ridicol ca numele său — numele de Dedlock — să fie într-un proces şi să nu fie pus pe coperta dosarului. Chiar dacă precedura instanţei de faţă implică uneori amînarea proceselor şi o sumă de mici încurcături, totuşi domnia-sa priveşte Înalta Curte de Justiţie ca pe o instituţie născocită, împreună cu multe altele, de înţelepciunea omenească pen-

[18] Este vorba de „procesul Jarndyce", cu care se deschide romanul *Casa Umbrelor* şi care polarizează în juru-i multe din numeroasele personaje ale cărţii, precum şi aversiunea scriitorului faţă de formele justiţiei britanice din vremea sa, proces caracterizat sarcastic de Dickens prin cuvintele unui personaj, avocat, care se uimeşte că poate exista cineva, fie şi copil, să nu fi auzit de „procesul Jarndyce": „Nimic de procesul Jarndyce?, adăugă domnul Kenge, uitîndu-se la mine pe deasupra ochelarilor şi învîrtind întruna, încet, în mîini, tocul, ca şi cum ar fi dezmierdat ceva. Nimic despre unul din cele mai faimoase procese de la Înalta Curte, din toate cîte se ştiu? Nimic de cazul Jarndyce... care... e... e în sine un monument de procedură a Înaltei Curţi de Justiţie. În care (aş spune) toate încurcăturile, toate ipotezele neprevăzute, toate elucubraţiile meşteşugite, toate formele procedurale cunoscute la Curte sînt reeditate iarăşi şi iarăşi? E un proces ce n-ar putea exista dincolo de hotarele ţării ăsteia mari şi libere", pentru că, precizează acelaşi Kenge, se bazează pe un sistem de echitate proporţional: „Sîntem într-o ţară foarte mare. într-o ţară foarte mare. Sistemul ei de echitate e un sistem foarte mare, un sistem foarte mare. Aşa e, aşa e!" Vezi şi supra, p. 204—213.

tru statornicirea pe vecie (omenește vorbind) a tuturor lucrurilor. Și, în general, are o părere definitivă că a-și alătura autoritatea persoanei sale la sprijinul unor plîngeri aduse împotriva înaltei instanțe ar însemna să dea apă la moara unora din clasele de jos să se răszvrătească cumva — ca Wat Tyler [19].

— Deoarece cîteva declarații proaspete sub prestare de jurămînt au fost anexate la dosar, zice domnul Tulkinghorn, și fiindcă sînt scurte, și cum eu procedez conform principiului anevoios de a cere permisiunea să pun la îndemîna clienților mei toate actele noi din proces (prudent om e-acest domn Tulkinghorn, neluînd asupră-și mai multă răspundere decît e nevoie); și apoi, văzînd că plecați la Paris, le-am adus cu mine, în buzunar.

Cu toate că și *sir* Leicester pleacă la Paris, fiindcă veni vorba, totuși interesul și încîntarea Înaltei Societăți erau destinate Doamnei.

Domnul Tulkinghorn scoate hîrtiile, cere îngăduință să le așeze pe un talisman de aur de pe masa de la cotul Doamnei Noastre, își pune ochelarii și începe să citească la lumina unei lămpi umbrite de abajur:

— „Înalta Curte. Între John Jarndyce..."

Doamna Noastră îl întrerupe cerîndu-i să treacă peste oribilele formule, pe cît se poate.

Domnul Tulkinkhorn aruncă o privire peste ochelari, apoi începe iarăși, de ceva mai jos. Nobila Doamnă, nepăsătoare și disprețuitoare, își sustrage atenția. *Sir* Leicester, dintr-un scaun impozant, privește la foc și se arată a gusta o plăcere solemnă pentru limbajul juridic plin de repetiții și subtile întortocheri, ca și cînd ar fi unul dintre stîlpii citadelei naționale. Se întîmplă ca focul, unde șade doamna, să dogorească tare, iar evantaiul, nestemat dar mic, să fie mai mult frumos decît folositor. Doamna, înturnîndu-se, vede hîrtiile pe masă — se uită la ele mai de-aproape... se uită încă mai de-aproape... și întreabă, pierzîndu-și stăpînirea de sine:

— Cine a copiat asta?

Domnul Tulkinghorn se oprește scurt, uimit de însuflețirea doamnei și de tonul ei neobișnuit.

— E ceea ce numiți voi juriștii caracter judiciar? întreabă iarăși, uitîndu-se drept la el, din nou în felul ei nepăsător și jucîndu-se cu evantaiul.

— Nu chiar. Se vede că... — domnul Tulkinkhorn cercetează scrisul în vreme ce vorbește — caracterul judiciar pe care îl are

[19] *Wat Tyler* — conducătorul unei răscoale țărănești antifeudale din anul 1384.

a fost dobîndit după ce originalul a căpătat formă definitivă. Pentru ce întrebați ?

— Ca să schimb cu ceva monotonia asta nesuferită. Hai, mergi mai departe, citește !

Domnul Tulkinkhorn citește iarăși. Căldura e mai mare, Doamna Noastră își apără fața cu evantaiul. *Sir* Leicester moțăie, apoi deodată se scoală în picioare și strigă :

— Ei ? ce spui ?

— Spun că mă tem, zice domnul Tulkinkhorn, care se ridicase în pripă, că *lady* Dedlock nu se simte bine.

— Mă simt istovită, murmură doamna, cu buzele albite, numai atît ; dar e ca un leșin de moarte. Nu vorbi cu mine. Sună. Sună și du-mă în camera mea !

Domnul Tulkinghorn se retrage în altă încăpere ; clopoțeii sună, pașii se tîrăsc și tropăiesc, apoi urmează liniște. În sfîrșit, feciorul îl roagă pe domnul Tulkinghorn să revină.

— Acum e mai bine, repetă *sir* Leicester, propunîndu-i juristului să ia loc și să-i citească numai lui. Am fost foarte îngrijorat. Nu știu să fi leșinat vreodată Doamna Mea pînă acum. Dar vremea e teribil de apăsătoare — și într-adevăr s-a plictisit de moarte acolo, la reședința noastră din Lincolnsire. [20]

*

Ploaia a încetat în Lincolnshire, în sfîrșit, și Chesney Wold a prins a-și veni în fire. Doamna Rouncewell [21] nu-și mai vede capul de-atîtea griji gospodărești, fiindcă *sir* Leicester și *lady* Dedlock sosesc acasă de la Paris. Rubrica mondenă a prins de veste și a răspîndit îmbucurătoarea noutate ignorantei Anglii. S-a mai prins de asemenea de veste că domniile-lor vor da o recepție în cinstea unui grup ilustru și distins din *l'élite du beau monde* [22] (cronica rubricii mondene engleze e cam plăpîndă în termeni, dar capătă puteri de uriaș cînd se adapă la vocabularul francez) în ospitalierul și anticul sediu al familiei, din Lincolnshire.

Spre mai marea cinstire a iluștrilor și distinșilor oaspeți și pe deasupra și a așezării de la Chesney Wold, arcul fărîmat al podețului din parc a fost reparat, iar apa ce s-a retras în propria-i albie, traversată din nou grațios de podețul întregit, adaugă un

[20] Apud : Charles Dickens, *Casa Umbrelor*, ed. cit., vol. I, p. 16—25.

[21] *Doamna Rouncewell* — personaj din romanul *Casa Umbrelor*, „bătrîna îngrijitoare, frumoasă și majestuoasă, a lui *sir* Leicester Dedlock" (se citește în *Lista personajelor*), mai exact, a castelului Chesney Wold din Lincolnshire, proprietate strămoșească a lui *sir* Leicester Dedlock.

[22] *L'Elite du beau monde* — elita aristocrației, a lumii bune (fr.).

anume farmec peisajului contemplat din casă. Lumina soarelui, senină şi rece, scînteiază în crîngurile plăpînde şi ia aminte cu toată înţelegerea la vîntul aspru ce împrăştie frunzele şi usucă muşchiul, apoi alunecă peste parc după umbrele mişcătoare ale norilor, pe care le fugăreşte cît e ziua de lungă fără să le prindă. Sau cată înăuntru pe la ferestre, şi aşază pe portretele ancestrale dungi şi pete de lumină pe care pictorii niciciînd nu le-au avut de gînd. Un fascicul de lumină lat cade ca un stigmat de-a curmezişul portretului Doamnei Noastre de deasupra căminului celui mare şi-apoi se prăbuşeşte strîmb în jos, pe vatră, părînd c-o despică.

Pe-aceeaşi lumină rece de seară şi pe-acelaşi vînt aspru, *lady* Dedlock şi *sir* Leicester, în atelajul lor de călătorie (camerista doamnei şi valetul de încredere al lui *sir* Leicester stînd pe scaunele dindărătul trăsurii), pornesc spre casă. Într-o larmă considerabilă de clinchete de clopoţei, pocnituri de bici, cu multe demonstraţii de opinteli din partea celor doi cai neînşeuaţi şi a celor doi călăreţi grozavi, cu pălării sticlind de luciu, cu cizme pînă peste genunchi şi cu pletele şi cozile unduind, au pornit-o într-un iureş din curtea hotelului „Bristol" din Place Vendôme şi-au trecut în galop pe lîngă colonadele împestriţate de soare şi umbră de pe Rue de Rivoli şi grădina nefastului palat al unui rege şi-a unei regine descăpăţînaţi [23], şi mai departe, prin Place de la Concorde, Champs Élysées, ieşind din Paris prin Porte de l'Étoile.

La drept vorbind, nu se pot depărta atît de repede pe cît trebuie ; fiindcă, chiar şi aici, Doamna Noastră s-a plictisit de moarte. Concerte, recepţii, operă, teatre, preumblare în faeton, nimic nu mai e nou sub cerul ăsta învechit pentru Doamna Noastră. Chiar sîmbăta trecută, cînd biată prostimea se bucura înăuntru Cetăţii, jucîndu-se cu copiii printre copacii tunşi şi statuile din Grădina Luvrului, plimbîndu-se cîte douăzeci în rînd pe Champs Élysées, ce arătau încă mai paradisiace cu căluşeii şi panoramele împrăştiate de-a lungul largii artere ; din cînd în cînd, unii, strecurîndu-se în sumbra catedrală Notre Dame ca să şoptească un cuvînt, două, la temelia unei coloane, în pîlpîierea unui grătar mic şi ruginit plin de lumînările vîntuite ; iar în afara zidurilor, încercuind Parisul plin de dans, amoruri, chefuri cu vin şi tutun, vizitare de morminte, biliard, joc de cărţi, domino, şarlatanii, lăsînd în urmă belşug de hoituri şi gunoaie... chiar sîmbăta trecută

[23] Aluzie la regele Franţei Ludovic al XVI-lea (1774—1792) şi la soţia sa, Maria-Antoaneta (1770—1792), detronaţi de Marea Revoluţie din 1789—1794 şi decapitaţi în 1793.

Doamna Noastră, cuprinsă de Deznădejdea Plictisului și încătușată de Uriașa Disperare, aproape că a avut o pornire de ură împotriva cameristei sale, care era tare veselă.

Iată de ce i se pare că nu poate pleca prea repede din Paris. Oboseala sufletească îi stă în față, la fel cum îi stă și-n spate... spiridușul Ariel a încins întreg pămîntul, jur-împrejur, cu o cingătoare de plictis ce nu poate fi dezlegată... și deci singura ei scăpare, doar în parte, e să fugă din locul în care dezgustul a prins iarăși s-o încerce. Să ne lepădăm dar de Paris, lăsîndu-l îndărăt, la distanță, schimbîndu-l pe drumuri fără de sfîrșit și pe încrucișări de drumuri mărginite de arbori sub povara iernii ! Și, cînd a fi să ni se arate iarăși, Porte de l'Étoile să apară ca un strop alb, strălucind în soare la cîteva leghe depărtare, iar orașul doar un dîmb pe o cîmpie, din care să se înalțe două turnuri întunecate și pătrate, pe cînd lumina și umbra să cadă de-a curmezișul pe el, ca îngerii în visul lui Iacob !

Sir Leicester se află, ca de obicei, într-o stare de mulțumire și plin de sine, arareori cuprins de plictis. Cînd nu mai are nimic de făcut, el poate oricum să-și admire propria-i grandoare. Ce mare avantaj pentru un om să aibă asemenea subiect inepuizabil. După ce-și citește scrisorile, se lasă pe spate în colțul său și se gîndește la însemnătatea persoanei sale în societate.

— Ai o cantitate neobișnuită de scrisori în astă dimineață, face Doamna Noastră, după o bună bucată de vreme.

Ea a obosit de atîta citit. A citit aproape o pagină pe cele douăzeci de mile parcurse.

— Nimic în ele, cu toate acestea. Absolut nimic.

— Am văzut una de la domnul Tulkinghorn, cu nesfîrșitele-i efuziuni, îmi închipui...

— Dumneata vezi totul, zice *sir* Leicester, plin de admirație.

— Hm ! suspină Doamna Noastră. E cel mai plicticos om din lume !

— Îți trimite, și trebuie de fapt să-ți cer iertare, urmează *sir* Leicester, căutînd scrisoarea și desfăcînd-o, îți trimite un răspuns. Tocmai cînd ajunsesem la post-scriptum, popasul pentru schimbarea cailor mi-a abătut gîndurile în altă parte. Te rog să mă ierți. Iată ce spune...

Sir Leicester pierde o grămadă de vreme ca să-și scoată monoclul și să și-l potrivească, încît Doamna Noastră e gata să-și iasă puțin din sărite.

— Iată ce spune : „În ceea ce privește dreptul de trecere..." [24] Na, c-am greșit, nu-i aici. Spune... da ! Iată, am găsit ! Zice : „Rog pe doamna să binevoiască a primi respectuoasele mele omagii și trag nădejde că schimbarea i-a priit. Acordați-mi, vă rog, cinstea de a-i comunica (căci s-ar putea s-o intereseze) că am a-i spune ceva la reîntoarcere, cu privire la persoana care a copiat declarația sub luare de jurămînt din procesul de la Înalta Curte de Justiție, care i-a ațițat curiozitatea atît de puternic. Pe om l-am văzut."

Doamna Noastră, plecîndu-se înainte, se uită pe fereastră afară.

— Asta-i știrea, urmează *sir* Leicester.

— Aș dori să fac cîțiva pași pe jos, zice Doamna Noastră, privind mai departe pe fereastră.

— Să faci cîțiva pași pe jos ? ! repetă *sir* Leicester cu surprindere.

— Aș dori să fac cîțiva pași pe jos, zice Doamna Noastră, apăsînd vădit pe fiecare cuvînt, cu o claritate de netăgăduit. Te rog, oprește faetonul.

Cupeul se oprește, valetul de încredere sare de pe scaunul din spatele trăsurii, deschide portiera și așază scărița de scoborîre, supunîndu-se gestului nerăbdător al Doamnei Noastre de a-i întinde mîna. Doamna Noastră coboară atît de repede și pornește să meargă atît de repede, încît *sir* Leicester, cu toată politețea-i riguroasă, nu izbutește s-o ajute la coborîre și e lăsat în urmă. Timp de un minut sau două s-a scurs pînă cînd a ajuns-o din urmă. Ea zîmbește, arată foarte frumoasă, îl ia la braț, merge alene cu el vreun sfert de milă, e foarte tare agasată și-și reia locul în trăsură.

Huruitul și trăncănitul continuă cea mai mare parte a celor trei zile, cu mai mult sau mai puțin clinchet de clopoței și pocnete din bici, cu mai multe sau mai puține opintiri ale călăreților și ale cailor cu crupa deșeuată. Politețea curtenitoare a unuia față de celălalt, la hotelurile la care poposesc, este subiectul unei admirații unanime.

— Cu toate că nobilul domn e puțin cam vîrstnic pentru doamna, zice *Madame*, patroana hanului „Maimuța aurită", și cu toate că i-ar putea fi binevoitoru-i părinte, oricine poate vedea dintr-o ochire cît se iubesc de mult. Îl vezi pe nobilul domn cu părul-i alb, în picioare, cu pălăria în mînă, ca s-o ajute pe doamnă

[24] „Dreptul de trecere" face parte dintr-un alt proces în care este angrenat *sir* Leicester Dedlock (vezi, în ediția de față, p. 322, nota 28).

să urce și să coboare din trăsură. O vezi pe doamnă, atît de recunoscătoare pentru politețea nobilului domn, înclinîndu-și capul grațios și făcîndu-i concesia de a-i acorda degetele ei atît de fine ! E înduioșător !

Marea n-are nici un soi de considerație pentru oamenii mari, ci îi chinuie la fel ca și pe prostime. De obicei e neîndurătoare cu *sir* Leicester, a cărui înfățișare e împestrițată cu pete verzi în felul brînzei amestecate cu verdeață tocată și într-al cărui organism aristocratic s-a înfăptuit o revoluție înfiorătoare. E Radicalismul Naturii care-l înfruntă. Cu toate acestea, demnitatea lui reușește să-l răpună, după ce s-au oprit ca să-și vină în fire, iar după aceea își urmează drumul spre Chesney Wold, poposind numai o noapte la Londra, în drum spre Lincolnshire.

Sub aceeași lumină rece de soare, mai rece cînd ziua dă-n amurg, și suflați de același vînt aspru, mai aspru cînd umbrele distincte ale arborilor goi se împreunează în întunericul pădurii și cînd Drumul Stafiei, cuprins în colțul din apus de un rug de foc din ceruri, se lasă în voia nopții care vine, trec stăpînii cu trăsura prin parc. Ciorile, legănîndu-se cu locuințele lor la mare înălțime pe aleea ulmilor, par că dezbat problema cine o fi în trăsura ce trece pe dedesubt, unele fiind de părere că *sir* Leicester și Doamna Noastră au sosit acasă ; altele fiind de acord cu cele nemulțumite, care nu vor să admită asemenea ipoteză ; aci consimțind cu toatele să considere problema închisă, aci izbucnind cu toatele într-o dezbatere violentă, atîțate de una din păsări, încăpățînată și somnoroasă, care stăruie să intervină cu un ultim croncănit contradictoriu. Lăsîndu-le să se legene și să croncănească, atelajul călătorilor trece mai departe spre casă, unde focurile licăresc cald prin cîteva ferestre, dar nu prin atîtea cît să dea o înfățișare însuflețită masei întunecate a fațadei. Dar grupul plin de strălucire și distincție va însufleți de îndată și casa.

Doamna Rouncewell îi așteaptă în capul scării și primește cu adîncă reverență obișnuita strîngere de mînă a lui *sir* Leicester.

— Ce mai faci, doamnă Rouncewell ? Mă bucur că te văd.

— Am cinstea să vă urez bun sosit, nădăjduiesc că vă bucurați de o bună sănătate, *sir* Leicester.

— Excelentă, doamnă Rouncewell.

— Doamna Noastră arată minunat de bine, zice doamna Rouncewell, cu o nouă plecăciune.

Doamna Noastră declară fără risipă extravagantă de vorbă că e plicticos de bine, atît cît poate spera să fie.

Dar Roza e în spatele doamnei Rouncewell, la oarecare depărtare, și Doamna Noastră, a cărei repeziciune iscoditoare a ochilor nu s-a dat bătută, chiar dacă altele s-au lăsat biruite, întreabă.

— Cine-i fata ?

— O tînără în ucenicie la mine, doamnă. O cheamă Roza.

— Vino-ncoa, Roza ! *Lady* Dedlock îi face semn să vină, cu o părere de interes chiar. Hm, știi tu cît ești de drăgălașă, copilă ? face ea, atingîndu-i umărul cu cele două degete arătătoare.

Roza, grozav de rușinată, zice :

— Nu, doamnă, vă rog ! și aruncă o privire în sus, și aruncă o privire în jos, și nu mai știe unde să se uite, dar arată cu atît mai drăgălașă.

— Cîți ani ai ?

— Nouăsprezece, doamnă.

— Nouăsprezece, repetă Doamna Noastră, dusă pe gînduri. Ia seama să nu te strice cu lingușirile lor.

— Da, doamnă.

Doamna Noastră o lovește ușurel peste obrajii cu gropițe, tot cu degetele acelea delicate și înmănușate, și trece mai departe, la piciorul scării de stejar, unde *sir* Leicester stă în așteptarea ei, ca și cum ar fi cavalerul de escortă. Un bătrîn Dedlock dintr-un panou, mare cît era în natură și tot atît de anost, se uită nedumerit, de parcă n-ar ști ce să creadă... ceea ce era se vede felul lui de-a fi pe timpul reginei Elizabeta. [...]

Toate oglinzile din casă sînt puse la treabă acum, multe din ele după un lung repaos. Ele reflectă fețe frumoase, fețe fandosite, fețe tinere, fețe de șaptezeci de ani care nu vor să se resemneze că sînt bătrîne ; întreaga colecție de figuri care au venit să petreacă o săptămînă ori două din ianuarie la Chesney Wold, pe care reporterul monden, vînător iscusit, cu harul Domnului, le vînează cu un fler subtil de cînd și-au făcut apariția la Curtea St. James și pînă coboară în mormînt. Reședința din Lincolnshire e în plină zarvă. Ziua, focuri de pușcă și glasuri răsună prin păduri, călăreți și echipaje însuflețesc drumurile parcului, slujitori și ajutoare mișună prin sat și-n hanul „Scutul lui Dedlock". Văzut noaptea, prin depărtatele luminișuri ale copacilor, șirul ferestrelor de la lunga sală de primire, unde tabloul Doamnei Noastre atîrnă deasupra mărețului cămin, e ca un șirag de nestemate într-o montură neagră. Duminica, bisericuța cea friguroasă aproape că se încălzește de o asemenea asistență atît de distinsă, iar duhoarea vagă a rămășițelor celor din neamul Dedlock e potolită și dispare în miresmele suave.

Nu e de disprețuit izvorul acela de învățătură, înțelepciune, curaj, cinste, frumusețe și virtute întrupate în strălucitul și dis-

tinsul grup. Totuși, în ciuda imenselor virtuți, exista ceva ce nu se prea potrivea cu ele. Ce putea fi ?

Dandysmul ? Doar nu mai domnește acum regele George al patrulea (ce mare păcat !) care să hotărască moda elegantului dandy ; nu se mai poartă cravate deschise și scrobite, lungi cît niște eșarfe, nici haine cu talia sus, nici turnură, nici corset. Nu mai vezi caricaturi de celebri rafinați molatici (lipsiți de bărbăție), atît de înzorzonați, leșinînd în lojile de la operă de prea mare plăcere și aduși la viață de alte fățpturi delicate, ce le vîră sub nas sticle de parfum cu gîtul lung. Și nici pomeneală de vreun filfizon pentru care se cer patru oameni ca să-l vîre în pantalonii de piele și care se duce să vadă toate execuțiile, dar care e urmărit de mustrări de conștiință pentru că odată a înghițit un bob de mazăre. Dar nu cumva există o formă de dandysm și în miezul strălucitului și distinsului grup, o formă de dandysm de un soi mai dăunător, care a pătruns mai adînc și dă naștere la lucruri mai vătămătoare decît purtatul cravatelor lungi cît eșarfele și a corsetelor pentru împiedicarea digestiei, împotriva cărora nici o ființă cu cap n-ar avea de ce obiecta ?

Ba da. Și nu poate fi tăgăduit. Se află la Chesney Wold, în săptămîna asta din ianuarie, cîteva doamne și gentilomi de moda cea mai nouă, care au întemeiat un dandysm... al religiei, spre exemplu. Numai dintr-o afectată lipsă de emoții au căzut de acord să atace, cu prețiozitatea unui adevărat dandy, lipsa de crez în lucruri, la vulg, în general ; înțelegînd prin asta lucrurile încercate și dovedite a fi necorespunzătoare, așa cum un om de rînd și-ar pierde în mod inexplicabil credința într-un șiling fals, după ce l-a descoperit că e fals ! Și care, ca să facă vulgul cît se poate de pitoresc și credincios, ar da îndărăt ceasul Timpului, suprimînd cîteva sute de ani din istorie.

Se mai află doamne și gentilomi de un alt soi de modă, nu atît de nouă, dar foarte elegantă, care au convenit să acopere lumea cu o poleială dulce și să ascundă realitatea. Pentru ei totul trebuie să fie drăgălaș, plăcut. Asemenea specimene au descoperit repaosul perpetuu. Sînt gata să nu se emoționeze de nimic și să nu regrete nimic. Și nu trebuie să se lase tulburați de vreo idee. După părerea lor, chiar și artele frumoase, fiind prezentate în straie de gală și mergînd cu spatele, ca Lordul Șambelan, trebuie să se gătească cu pălăriile și hainele generațiilor trecute și să aibă o deosebită grijă să nu le ia în serios, nici să se lase impresionate de evul acesta în desfășurare.

Apoi mai e lordul Boodle, de considerabilă reputație în partidul său, care a cunoscut funcții importante și care-i spune lui

sir Leicester Dedlock, cu multă prestanță, după cină, că el într-adevăr nu vede în ce parte o apucă vremurile actuale. O dezbatere nu mai e acum ceea ce era Parlamentul pe vremuri ; nici Cabinetul ministerial nu mai este ce a fost altădată. Presupunînd că actualul guvern ar fi răsturnat, el vede cu uimire cît de limitată e alegerea Casei Regale în formarea unui nou Consiliu de Miniștri, trebuind să se hotărască între lordul Coodle și *sir* Thomas Doodle... presupunînd că i-ar fi cu neputință ducelui de Foodle să colaboreze cu Coodle, ceea ce se poate admite că ar fi cazul, ca urmare a rupturii ce-a intervenit între ei din afacerea aceea cu Hoodle. În asemenea caz, dînd Internele și Președinția Camerei Comunelor lui Joodle, Finanțele lui Koodle, Coloniile lui Loodle și Externele lui Moodle, ce te faci cu Noodle ? Nu-i poți oferi Președinția Consiliului. Aceea i s-a rezervat lui Poodle. Nu-l poți pune la Silvicultură ; asta abia de i se potrivește lui Qoodle. Și care-i concluzia ? Că țara e ruinată, pierdută, s-a dus pe rîpă (ceea ce e limpede pentru patriotismul lui *sir* Leicester Dedlock), fiindcă nu-l poți plasa pe Noodle !

Pe de altă parte, domnia-sa William Buffy [25] M. P. [26] vorbește cu un oarecare ce stă vizavi de el la masă, susținînd că ruina țării... despre care nu mai poate fi nici o îndoială... cel mult mai poate intra în discuție doar felul în care se manifestă... i se datorește lui Cuffy. Dacă l-ai fi folosit pe Cuffy așa cum trebuia să-l folosești cînd a intrat prima oară în Parlament și l-ai fi împiedicat să treacă de partea lui Duffy, l-ai fi cîștigat de aliat lui Fuffy, și ai fi avut de partea dumneatale pe Guffy cu toată ponderea lui de om iscusit în interpelări, și ai fi putut aduce bogăția lui Huffy pentru a influența alegerile în sensul dorit, ai fi putut alege pe Juffy, Kuffy și Luffy ca reprezentanți a trei sectoare electorale, și ți-ai fi întărit administrația datorită cunoștințelor organizatorice și deprinderilor de om de afaceri ale lui Muffy. Toate acestea în loc să fii așa cum ești acuma, la cheremul toanelor lui Puffy numai !

Cît despre problema asta, ca și despre alte cîteva subiecte neînsemnate dealtfel, se ivesc divergențe de păreri, dar e limpede cu desăvîrșire pentru strălucitul și distinsul grup, cît e el de mare, că nu intră nimeni în discuție decît Boodle cu suita *lui* și Buffy

[25] *William Buffy* — „Pair, membru în Parlament, prieten al lui *sir* Leicester Dedlock", posesorul unuia din numeroasele nume burlești scornite de spiritul satiric al lui Dickens, din care majoritatea se întîlnesc în paginile acestui capitol din romanul *Casa Umbrelor*.

[26] *M. P.* — abreviere convențională, în Anglia, a calității de membru al Parlamentului.

cu suita *lui*. Ei sînt marii actori pentru care s-a rezervat scena. Există şi poporul, fără îndoială... un oarecare număr mare de supranumerari, cărora din întîmplare trebuie să li te adresezi şi pe care trebuie să te bizui pentru urale şi coruri, ca pe scena de teatru ; dar Boodle şi Buffy, precum şi partizanii şi familiile lor, moştenitorii, executorii, administratorii şi mandatarii sînt prin naştere primii actori, impresari şi conducători, şi nimeni altul nu mai poate apărea pe scenă în veacul veacurilor amin.

Şi în asemenea privinţă la Chesney Wold este poate mai mult dandysm decît ar găsi cu cale strălucitul şi distinsul grup că e bine pînă la urmă pentru el. Fiindcă chiar şi cu cercurile cele mai liniştite şi mai cultivate se întîmplă ca şi cu cercul pe care vrăjitorul îl trage în jurul lui... apariţii foarte stranii pot fi văzute în afară, într-o neostoită forfotă. Cu singura deosebire că atunci cînd sînt făpturi reale şi nu fantome, năvala lor înăuntru reprezintă cea mai mare primejdie. [27]

*

Doamna Noastră nu mai are astîmpăr, nici un pic de astîmpăr. Uimită, rubrica de informaţii mondene mai că nu ştie de unde s-o ia. Astăzi e la Chesney Wold, ieri se afla în reşedinţa ei din oraş, mîine poate fi în străinătate, pentru nimic din cele ce rubrica mondenă ar putea, cu toată încrederea, prezice. Pînă şi curtoaziei lui *sir* Leicester nu-i vine uşor să ţină pasul cu ea. Ar fi scos-o el mai bine la capăt, dar iată că cealaltă credincioasă aliată a lui, şi la bine şi la rău — guta — pătrunde săgetînd în vechea cameră de culcare din stejar, de la Chesney Wold, şi-l apucă de amîndouă picioarele.

Sir Leicester primeşte guta ca pe un demon poznaş, dar un demon totuşi de rang nobil. Toţi Dedlockii, în linie bărbătească, în decursul timpurilor în care şi dincolo de care memoria omului ajunge fără să fi constatat contrariul, toţi au avut gută. Lucrul poate fi dovedit, domnule. Părinţii altor oameni au putut muri de reumatism sau au putut contracta o molimă de rînd din sîngele infectat al bolnavilor ordinari, dar familia Dedlock le-a transmis moştenitorilor ceva exclusiv chiar şi la nivelul procesului sucombării, moartea de guta propriei lor familii. S-a transmis din generaţie în generaţie, în ilustră filiaţiune, ca argintăria, sau colecţia de tablouri, sau castelul din Lincolnshire. Se află şi ea în rîndul demnităţilor. *Sir* Leicester are, poate, o vagă impresie, cu toate că niciodată n-a aşternut-o în cuvinte, că Îngerul Morţii, la îndeplini-

[27] Apud : Charles Dickens, *Casa Umbrelor*, ed. cit., vol. I, p. 186—198.

rea îndatoririlor sale obligatorii, poate să se adreseze umbrelor aristocrației spunîndu-le : „Seniori și gentilomi, am cinstea de a vă înfățișa un alt Dedlock, certificîndu-vă că a sosit pe calea gutei familiale".

Ca atare, *sir* Leicester și-a cedat picioarele sale familiale bolii sale familiale, ca și cum ar fi posedat numele și averea în virtutea aceluiași titlu feudal. El are sentimentul că, pentru un Dedlock, a fi țintuit pe spate, smucit în spasme și străpuns de junghiuri pînă nu mai poți, înseamnă un privilegiu căpătat de nu știu unde, dar își face următoarea socoteală : „Noi toți din familie am consimțit la așa ceva ; e un bun al nostru ; de cîteva sute de ani s-a înțeles că nu trebuie să ne ridicăm cavouri în parc răpuși de suferințe vulgare, așa că eu mă supun compromisului".

Și-i într-adevăr un tablou impozant să-l vezi cum zace într-o năvală de roș aprins și galben auriu, în mijlocul salonului cel mare, în fața tabloului său favorit, reprezentînd-o pe Doamna Noastră, sub dungile late de soare ce strălucesc înlăuntru, de-a lungul perspectivei, prin șirul lung de ferestre și care alternează cu reliefurile delicate de umbră. Afară, stejarii solemni, înrădăcinați de secole în pajiștea verde care n-a cunoscut niciodată fierul de plug, ci a fost Rezervație de vînătoare încă de pe vremea cînd regii se duceau să se războiască cu spada și cu scutul sau plecau călări la vînătoare cu arc și săgeată, stejarii aceia sînt mărturiile măreției sale. Înăuntru, strămbunii, privindu-l de pe pereți, zic : „Fiecare din noi am constituit aici o realitate trecătoare și ne-am lăsat această umbră colorată a fiecăruia dintre noi, și ne-am topit în amintiri cețoase ca și croncănitul depărtat al ciorilor ce te leagănă acum ca să te adoarmă" ; și strămbunii stau de mărturie măreției sale. Și, într-adevăr, în ziua aceea *sir* Leicester se simte foarte măreț. Și vai de Boythorn [28] sau de alt individ cutezător ce i-ar contesta cu înfumurare un deget de pămînt.[29]

[28] *Lawrence Boythorn* — personaj pitoresc din romanul *Casa Umbrelor*, „prietenul impetuos al domnului Jarndyce", adică al lui John Jarndyce („bărbat mărinimos, cinstit, necăsătorit, de vreo șaizeci de ani") ; Lawrence Boythorn e „cam cu zece ani mai mare decît John Jarndyce", „cu vreo zece centimetri mai înalt, cu capul aruncat pe spate ca un bătrîn soldat, cu pieptul vînjos și pătrat, cu mîinile ca ale unui fierar spălat și cu niște plămîni !... plămîni ca ai lui nici că mai sînt ! Cînd vorbește sau rîde, sau sforăie — se cutremură casa din temelie." „Cuvintele lui sînt la fel de răsunătoare ca și vocea. Se află numai în extreme : fără întrerupere la gradul superlativ. Cînd osîndește e feroce. Ai putea să-ți închipui că e un căpcăun după cele ce spune ; și cred că pentru unii oameni trece drept un căpcăun." „...În rîsul și în vocea-i puternică și sănătoasă, în rotunjimea și amploarea cu care rostea fiecare vorbă și în furia grozavă a superlativelor, care păreau că pornesc ca niște ghiulele oarbe, în toate vădea un fond generos și autentic [...]. Nu era numai un senior vîrstnic, chipeș, drept și vînjos [...], cu capul sur și masiv, cu o figură

*

În timpul de față, *sir* Leicester Dedlock s-a mai îndreptat de guta familiei, fiind ceva mai bine, și încă o dată iată-l iarăși pe picioare, nu numai la propriu, ci și la figurat. Se află în domeniul său de la Lincolnshire, dar apele iar au ieșit din matcă, acoperind cîmpiile afunde, iar frigul și umezeala se furișează în Chesney Wold, oricît de bine e apărat, la fel ca și-n oasele lui *sir* Leicester. Focurile încinse cu brațe de lemne și cărbuni... bușteni și codrii antediluvieni ai familiei Dedlock... ce ard în vetrele largi ale căminelor și licăresc în amurg înspre pădurile încruntate, mute și întristate, cînd văd cum sînt sacrificați copacii, focurile acelea nu reușesc să-nlăture dușmanul. Conductele de apă fierbinte, ce se tîrăsc de-a lungul pereților prin toată casa, ușile și ferestrele căptușite, paravanele și draperiile nu izbutesc să înlocuiască lipsa focurilor și să răspundă nevoilor lui *sir* Leicester, să-l mulțumească. Așa că, într-o bună dimineață, știrile mondene aduc la cunoștință și declară ascultătorilor de pe întreaga față a pămîntului că se așteaptă ca în curînd *lady* Dedlock să se întoarcă în oraș pentru cîteva săptămîni.

demnă și calmă cînd tăcea, cu trupul ce s-ar fi putut îngreuia de n-ar fi fost într-o neîncetată mișcare fără de răgaz, cu bărbia ce i s-ar fi putut dubla de n-ar fi fost solicitată întruna să sublinieze cu vehemență vorbele, ajutîndu-le: dar pe lîngă asta mai era și un adevărat gentilom în comportare, politicos și cavaler, cu fața-i luminată de un surîs plin de dulceață și blîndețe, părînd evident că n-are nimic de ascuns, ci, dimpotrivă, arătînd exact că este incapabil [...] de ceva pe scară mijlocie, și bombardînd cu ghiulele oarbe — căci nu era el omul să poarte arme mici —, încît n-am putut decît să-l privesc cu egală plăcere pe cînd cina [...]." Acest uriaș cu suflet candid, de copil, care călătorește însoțit de un canar ce-i ciugulește din palmă, este în proces cu *sir* Leicester Dedlock pentru încălcarea de către castelanul de la Chesney Wold a dreptului său de proprietate asupra unei cărări verzi „ce trece pe lîngă vechea casă parohială", pe care baronetul, considerînd-o „parte integrantă din parcul de la Chesney Wold", găsește cu cale s-o închidă, pentru că „intră în dreptul de trecere al lui *sir* Leicester" (vezi, în ediția de față, p. 316, nota 24 și textul adiacent). Metodele de apărare pe care le folosește împotriva celor ce-i încalcă drepturile sînt directe și radicale, pe măsura robusteții lui morale și fizice: „Individul [*sir* Leicester Dedlock] s-apucă de trimite pe-un neisprăvit, chior de un ochi, ca să-mi închidă trecerea, construind o poartă. În joacă, încep a trage cu pușca asupra blestematei aceleia de haimanale pînă cînd, de frică, aproape că nu mai răsufla. Individul pune de ridică poarta în timpul nopții. Dimineața o dărîm și-i dau foc. Atunci îmi trimite niște tîlhari de slugi să-mi sară peste gard și să treacă în sus și în jos peste locul meu. Le-ntind capcane și-i prind. Îi împușc în picioare cu mazăre zdrobită, mai trag cu pușca și asupra lor, hotărît să eliberez omenirea de povara nesuferită a existenței acelor brute ce roiesc în jur. Individul mă cheamă în judecată pentru încălcarea dreptului său; îl chem și eu în judecată pentru încălcarea dreptului meu. Mă dă în judecată pentru loviri; mă apăr, dar nu contenesc să-i lovesc."

[29] Apud: Charles Dickens, *Casa Umbrelor*, ed. cit., vol. I, p. 264—266.

Un adevăr trist zice că pînă şi oamenii mari îşi au rudele lor sărace. Într-adevăr, oamenii mari adeseori au parte de mai mult decît de cinstita lor cotă-parte de rude sărace, deoarece sîngele foarte albastru, de calitate superioară, ca şi cel inferior, răspîndit pe căi nelegale, va striga în gura mare şi va fi auzit. Verii lui *sir* Leicester, în cel mai îndepărtat grad, sînt mulţi la număr şi, ca şi crima, pînă la urmă tot ies la iveală. Printre aceştia sînt unii atît de săraci, încît aproape că ţi-ar veni să te întrebi de n-ar fi mult mai bine pentru ei să nu fi fost nişte verigi suflate cu aur în lanţul de aur masiv al familiei Dedlock, ci să fi fost făcuţi de la început din fier ordinar şi să fi executat munci de rînd.

De muncit, totuşi, ei nu pot munci (decît, cu puţine excepţii, în funcţii ce nu-i înjosesc, dar şi slab retribuite), căci nu-i de demnitatea unui Dedlock să muncească. Aşa că îşi vizitează verii mai bogaţi, fac datorii cînd pot, şi trăiesc ca vai de capul lor cînd nu pot altfel, şi nu-şi găsesc nici femeile soţi, nici bărbaţii soţii, şi merg cu trăsuri împrumutate, şi iau parte la ospeţe ce nu-s date de ei, şi astfel îşi fac viaţa de aristocraţi scăpătaţi. Familia a fost împărţită în numeroase ramuri, iar ei alcătuiesc acel rest rămas de la împărţire, cu care nimeni nu ştie ce e de făcut.

Oricine se află de partea lui *sir* Leicester Dedlock şi a felului său de a gîndi, se pare că e mai mult sau mai puţin văr cu el. De la lordul Boodle, prin ducele de Foodle, pînă la Noodle, *sir* Leicester, ca un păianjen glorios, îşi întinde pînza de rubedenii. Dar pe cît este de solemn şi ceremonios ca văr cu unul ce e Cineva, pe atît de amabil şi generos, totuşi, în limitele caracterului său demn, se arată ca văr cu cei ce sînt numai nişte Nulităţi ; şi, în momentul de faţă, în ciuda umezelii, domnia-sa îndură la Chesney Wold, cu statornicia unui martir, vizita cîtorva veri de aceştia. [30]

Dintre ei, în fruntea tuturor şi-n primul rînd se află Volumnia Dedlock, tînăra doamnă (de şaizeci de ani), care e dublu înrudită cu persoane sus-puse, avînd cinstea să fie rudă săracă, după mamă, cu altă familie de rang. Domnişoara Volumnia, care a dat dovadă, la vîrsta ei fragedă, de un talent frumuşel de a tăia podoabe de hîrtie colorată, cît şi de a cînta în limba spaniolă, însoţindu-se cu chitara, şi de a propune ghicitori franţuzeşti prin casele de pe domeniile din provincie, şi-a petrecut douăzeci de ani de existenţă,

[30] Această categorie socială de „veri-nulităţi", trăind din datorii, „ca vai de capul lor", o „viaţă de aristocraţi scăpătaţi", ca „umbre" ale seniorului, este individualizată, în romanul *Prietenul nostru comun*, prin „domnul Melvin Twemlow", pe care cititorul acestei cărţi îl poate întîlni la p. 264—275. Vezi şi infra, p. 350, nota 40.

între douăzeci şi patruzeci de ani, într-un chip destul de plăcut. Căzînd în desuetitudine prin perimare şi ajungînd să plictisească omenirea cu performanţele sale vocale în limba spaniolă, s-a retras la Bath, unde trăieşte în condiţii neîndestulătoare, dintr-un dar anual de la *sir* Leicester, şi de unde îşi face reapariţii ocazionale prin reşedinţele de la ţară ale verilor ei. Are la Bath un întins număr de cunoştinţe printre gentilomii bătrîni şi îngrozitori, cu picioare subţiri şi cu pantaloni de nanchin, şi se bucură de înaltă reputaţie în oraşul acela mohorît.[31] Dar pretutindeni e cam ocolită ca o sperietoare din pricina unui exces nesocotit în folosirea rujului şi a stăruinţei cu care poartă un şirag demodat de mărgele, ca nişte mătănii din ouă de păsărele.

În oricare stat alcătuit pe baze temeinice, Volumnia ar fi un caz simplu de trecut pe lista pensiilor. Eforturi s-au făcut ca să fie şi ea trecută, şi cînd William Buffy a venit la putere, s-a aşteptat, ca şi cum ar fi fost sigur că numele ei va fi pus pe listă, la vreo cîteva sute pe an. Dar William Buffy a descoperit oarecum, contrar tuturor aşteptărilor, că acelea nu erau vremuri în care să se poată face una ca asta, şi iată primul indiciu pentru *sir* Leicester că ţara se duce de rîpă.

Se mai află la Chesney Wold şi onorabilul Bob Stables, care poate să prepare orz opărit cu dibăcia unui agent veterinar şi-i trăgaci mai bun decît majoritatea paznicilor terenurilor de vînătoare. O bucată de vreme a dorit cu deosebire să-şi slujească ţara dintr-un post bine retribuit, dar fără să aibă necazuri şi nici responsabilităţi. Într-o orînduire politică bine organizată, asemenea dorinţă firească din partea unui tînăr gentilom, cu rude atît de sus-puse, ar fi fost îndată îndeplinită, dar Buffy a găsit oarecum, cînd a venit la putere, că asemenea timpuri nu-s prielnice pentru a aranja un atare fleac de nimic, şi ăsta a fost al doilea semn din care *sir* Leicester Dedlock a înţeles că ţara se duce de rîpă.

Restul verilor lui *sir* Leicester sînt domni şi doamne de felurite vîrste şi însuşiri, cei mai mulţi dintre ei binevoitori şi sensibili, care ar fi putut s-o nimerească destul de bine în viaţă, dacă ar fi putut să se lepede de prejudecăţile de înrudire ; dar, după cum se vede, aproape toţi sînt puţin cam împovăraţi de înrudirea lor şi hoinăresc pe cărări inutile şi indiferente, părînd la fel de

[31] Dintr-un alt capitol al romanului *Casa Umbrelor,* aflăm că Volumnia Dedlock — „zburdalnica domnişoară Dedlock" — „e vestită în Bath, oraşul vîrstnicilor, în care creşte iarba pe străzi, ca una ce-i îmboldită de o curiozitate stăruitoare, care o împinge, în situaţii convenabile sau neconvenabile, să se strecoare, la ochi cu lornieta legată în aur, scrutînd cu privirea lucruri de tot felul". Pentru un aspect al ambianţei din Bath, vezi, în ediţia de faţă, p. 289—304 ; vezi şi p. 304, nota 12.

dezorientați ca și orice om de rînd care nu ar ști încotro s-o apuce în viață.

În asemenea societate — dar oare în care alta nu ? — Doamna Noastră Dedlock domnește cu puteri absolute. Frumoasă, elegantă, desăvîrșită și puternică în lumea-i mică (pentru că lumea aristocrației nu se întinde cît ține calea de la un pol la altul), prin autoritatea ei în casa lui *sir* Leicester, cu toată trufia și nepăsarea pe care le manifestă, traiul s-a îmbunătățit și obiceiurile s-au subțiat. Verii, chiar verii cei bătrîni, care au rămas trăsniți cînd *sir* Leicester s-a căsătorit cu ea, îi depun la picioare omagiul lor feudal, iar onorabilul Bob Stables își repetă zilnic față de cîteva persoane intime, între micul dejun și prînz, remarca-i originală, la care ține cu deosebire, anume că, din toată herghelia, Doamna Noastră este femela cea mai bine țesălată.

Astfel sînt oaspeții din salonul lung de la Chesney Wold, în noaptea asta sumbră, cînd pașii de pe Drumul Stafiei (ce nu pot fi auziți, totuși, aici) ar putea fi pașii unui văr decedat, ținut afară, în frig. E aproape ceasul de culcare. Focurile din camerele de dormit ard viu, cu flăcări strălucitoare, ridicînd pe pereți și pe tavan fantome de mobile severe. Sfeșnicele pentru camerele de culcare stau țepene ca sulițele, pe masa depărtată, de lîngă ușă, iar verii cască pe divanuri. Veri la pian, veri în jurul tăvii cu apă minerală, veri se ridică de la masa de joc de cărți, veri se adună în jurul focului. Într-o parte, lîngă focul său personal (pentru că sînt două focuri), stă *sir* Leicester. În partea opusă a vetrei imense, se află Doamna Noastră, la măsuța ei. Volumnia, ca una dintre verișoarele cele mai privilegiate, stă între ei, într-un fotoliu somptuos. *Sir* Leicester aruncă o privire, cu un dezgust grandios, la ruj și la șiragul ei de mărgele.

— Întîlnesc din cînd în cînd aici, pe scara mea... începe să spună, tărăgănîndu-și afectat vorba, Volumnia, ale cărei gînduri saltă poate pe scară țopăind către pat, după o seară de vorbărie foarte dezlînată, ...una dintre cele mai drăgălașe fete, cred, din cîte am văzut în viața mea.

— O protejată a Doamnei Mele, zice *sir* Leicester.

— Așa mi-am închipuit. Am fost sigură că numai un ochi deosebit trebuie s-o fi ales pe fata aceea. E într-adevăr o minune. Un soi de frumusețe de păpușică, poate, urmează domnișoara Volumnia, scoțînd din discuție soiul ei de frumusețe, dar perfectă în genul ei ; n-am mai văzut asemenea bujor.

Sir Leicester, cu privirea-i solemnă de dezgust către ruj, lasă impresia că ar zice și el la fel.

— De fapt, replică Doamna Noastră pe un ton apatic, dacă în cazul de față a fost cineva cu ochiul deosebit, ei bine, nu-i decît doamna Rouncewell, și nu eu. Roza e descoperirea ei.

— Camerista dumneatale, presupun ?...

— Nu cameristă ; pentru mine ea e totul : favorita mea... secretara mea... solul meu... și nu mai știu ce.

— Îți place s-o ai lîngă tine cum ți-ar place să ai o floare, sau o pasăre, sau o pictură, sau un pudel — nu, totuși nu un pudel —, sau orice altceva ce-ar fi la fel de frumos ? întreabă Volumnia, înduioșîndu-se. Da, ce minunat, zău ! Și ce bine arată încîntătoarea doamnă Rouncewell, așa bătrînă cum e ! Trebuie să aibă o vîrstă enormă, și totuși e atît de activă și de frumoasă... Hotărît lucru, mi-e cea mai scumpă prietenă din cîte am !

Sir Leicester găsește că e drept și potrivit ca îngrijitoarea de la Chesney Wold să fie o ființă cu calități demne de luat în considerație. În afară de asta, el are pentru doamna Rouncewell o adevărată stimă și-i face plăcere să audă că e lăudată. Așa că zice :

— Ai dreptate, Volumnia.

Iar Volumnia e extrem de încîntată să audă ce zice *sir* Leicester.

— N-are nici o fiică, nu-i așa ?

— Doamna Rouncewell ? Nu, Volumnia. Are un fecior. De fapt a avut doi.

Doamna Noastră, a cărei maladie de plictiseală cronică este în seara asta regretabil de înrăutățită de către Volumnia, își aruncă privirile obosite înspre sfeșnice și scoate un suspin surd.

— Și iată un exemplu grăitor de dezordinea în care a căzut secolul nostru, de desființare a hotarelor, de ridicare a stăvilarelor și de anihilare a titlurilor, continuă *sir* Leicester cu o tristețe ceremonioasă ; am fost informat de către domnul Tulkinghorn că fiul doamnei Rouncewell a fost invitat să intre în Parlament.

Domnișoara Volumnia dă drumul unui țipăt scurt, dar ascuțit.

— Da, așa e, repetă *sir* Leicester. În Parlament.

— N-am auzit de cînd e lumea de-așa ceva ! Doamne Dumnezeule ! Și ce-i omul acela ? exclamă Volumnia.

— I se zice, cred... industriaș în fier.

Sir Leicester rostește cuvintele de mai sus în șoaptă, cu gravitate și cu îndoială, ca și cum n-ar fi sigur de nu i se spune industriaș în plumb, sau că vorba exactă ar putea fi alta, exprimînd o oarecare înrudire cu vreun alt metal sau chiar cu un alt sex.

Volumnia dă drumul unui țipăt scurt.

— A refuzat propunerea, dacă informația pe care mi-a trimis-o domnul Tulkinghorn este exactă, lucru de care nu mă îndoiesc,

domnul Tulkinghorn fiind totdeauna corect şi exact; totuşi asta, urmează *sir* Leicester, asta nu înlătură anomalia, care denotă o puzderie de considerente bizare... considerente senzaţionale, după cîte mi se pare mie.

Domnişoara Volumnia sculîndu-se cu o privire îndreptată către sfeşnice, *sir* Leicester întreprinde cu politeţe ocolul mare al salonului, aduce un sfeşnic şi aprinde lumînarea la lampa cu abajur a Doamnei Noastre.

— Trebuie să te rog, Doamna Mea, se adresează el soţiei pe cînd aprinde lumînarea, să mai rămîi cîteva clipe, căci omul despre care am vorbit a sosit în seara asta, puţin timp înainte de cină, şi ne-a rugat, printr-un bileţel foarte cuviincios (*sir* Leicester, cu obişnuitu-i respect pentru adevăr, insistă asupra amănuntului), mă văd silit să repet, printr-un bileţel foarte cuviincios şi bine ticluit, să-i acordăm favoarea de a sta puţin de vorbă cu domnia-ta şi cu mine în privinţa tinerei fete. Fiindcă, după cît se pare, pleacă chiar în noaptea asta, i-am răspuns că îl voi primi înainte de a ne retrage.

Domnişoara Volumnia, cu un al treilea ţipăt scurt, îşi ia zborul în fugă, urîndu-le gazdelor :

— O, Doamne ! Vă doresc să vă descotorosiţi cu bine de... cum îi zice ?... industriaşul de fier !

Ceilalţi veri se împrăştie şi ei, pînă la ultimul, în sfîrşit. *Sir* Leicester sună clopoţelul.

— Prezintă salutări domnului Rouncewell în locuinţa îngrijitoarei, şi spune-i că-l pot primi acuma.

Doamna Noastră, care a ascultat toate acestea în aparenţă prea puţin atentă, se uită către domnul Rouncewell cînd şi-a făcut apariţia. E un om puţin poate peste cincizeci de ani, bine făcut, ca maică-sa, cu vocea limpede, cu fruntea naltă de pe care părul negru s-a retras, descoperindu-i-o, şi cu expresia feţei fină, totuşi sinceră. Arată ca un gentilom demn de încredere, îmbrăcat în negru, destul de corpolent, dar puternic şi energic. Are un aer firesc şi simplu cu desăvîrşire, şi nu se simte cîtuşi de puţin stînjenit de înaltele personalităţi în faţa cărora a venit.

— *Sir* Leicester şi *lady* Dedlock, dat fiind că mi-am cerut scuze că vă deranjez, cel mai bun lucru pe care-l pot face e să fiu foarte scurt. Vă mulţumesc, *sir* Leicester.

Capetele celor doi Dedlock s-au mişcat arătînd către o canapea ce se află între *sir* Leicester şi Doamna Noastră. Domnul Rouncewell se aşază liniştit pe ea.

— În timpurile acestea supraîncărcate de muncă, în care atît de multe înfăptuiri se pun la cale, oameni ca mine au atît de mulţi

lucrători, tocmiți în atît de multe locuri, încît sîntem tot timpul în goană.

Sir Leicester e destul de mulțumit că industriașul metalurgist va constata că aici nu există nici o grabă, aici, în casa asta veche, durată în parcul tăcut în care iedera și mușchiul au avut timp să îmbătrînească, și ulmii cioturoși și noduroși, și stejarii umbroși stau adînc înfipți în feriga și frunzele de o sută de ani, aici unde cadranul solar de pe terasă măsoară mutește, de secole, Timpul, care a fost și el proprietatea fiecărui Dedlock pe perioada existenței sale, la fel ca și casa și pămînturile. *Sir* Leicester șade într-un fotoliu, opunînd alergăturilor fără de tihnă ale industriașilor metalurgiști liniștea sa și cea de la Chesney Wold.

— *Lady* Dedlock a fost atît de bună, continuă domnul Rouncewell, aruncînd o privire plină de respect și înclinîndu-se în partea aceea, să primească în preajma domniei-sale o fată tînără și frumoasă, cu numele de Roza. Dar fiul meu s-a îndrăgostit de Roza și mi-a cerut consimțămîntul s-o ia în căsătorie și să se logodească, dacă ea vrea să-l ia... ceea ce eu presupun că vrea. N-am văzut-o pe Roza pînă astăzi, dar am oarecare încredere în bunul-simț al fiului meu... chiar cînd e vorba de dragoste. După cît îmi pot da seama, o găsesc aidoma cum mi-a descris-o el, iar mama vorbește de ea numai lăudînd-o.

— Merită în toate privințele, zice Doamna Noastră.

— Sînt fericit, *lady* Dedlock, că spuneți așa și n-am nevoie să explic ce valoare are pentru mine binevoitoarea dumneavoastră părere în privința ei.

— De așa ceva, întrerupe *sir* Leicester, cu o măreție de nedescris, pentru că găsește că industriașul e puțin cam prea volubil, nu-i deloc nevoie.

— Cu totul inutil, *sir* Leicester. Dar, revenind la chestiune, fiul meu e foarte tînăr, și Roza e și ea o fată foarte tînără. Așa cum eu mi-am făcut o situație, la fel trebuie și feciorul meu să-și facă una, iar ca să se căsătorească acum, nici vorbă nu poate fi. Presupunînd, însă, că i-aș da consimțămîntul să se logodească cu fata asta frumoasă, dacă fata frumoasă vrea să se logodească cu el, socot de datoria mea să fiu sincer și să spun de la început... sînt încredințat, *sir* Leicester și *lady* Dedlock, că mă veți înțelege și mă veți scuza... că aș pune condiția ca ea să nu rămînă la Chesney Wold. De aceea, înainte de a discuta mai departe cu fiul meu, îmi iau libertatea de a vă spune că, dacă plecarea ei de aici nu convine cumva și ridică obiecțiuni, voi amîna această problemă cu fiul meu pentru un oarecare timp bine chibzuit și voi lăsa lucrurile exact în starea în care se află.

Să nu rămînă la Chesney Wold! S-o pună ca o condiție! Toate temerile vechi ale lui *sir* Leicester cu privire la Wat Tyler și la oamenii din regiunile miniere, care nu fac nimic decît că se întrunesc pe undeva la lumina torțelor, toate vin ca un ropot de ploaie peste capul lui, al cărui păr sur, atît de frumos, ca și cel al favoriților, se zbîrlește cu adevărat de indignare.

— Trebuie să înțeleg, domnule, zice *sir* Leicester, și Doamna Mea trebuie să înțeleagă — o aduce și pe ea înadins în discuție, mai întîi în semn de galanterie și apoi în semn de precauție, avînd el multă încredere în bunul ei simț —, trebuie să înțeleg, domnule Rouncewell, și trebuie Doamna Mea să înțeleagă, domnule, că dumneata socoți că tînăra fată este prea fină pentru Chesney Wold, sau că e ca și cum ar fi umilită dacă mai rămîne aici?

— Bineînțeles că nu, *sir* Leicester.

— Mă bucur că aflu că nu-i așa.

Sir Leicester e într-adevăr foarte semeț.

— Te rog, domnule Rouncewell, zice Doamna Noastră, făcîndu-l pe *sir* Leicester să tacă printr-un semn foarte ușor cu mîna ei frumoasă, de parcă s-ar fi apărat de-o muscă, explică-mi mie ce vrei să spui.

— Bucuros, *lady* Dedlock. Nu doresc decît atît.

Îndreptîndu-și fața către el, cu o expresie ticluită, dar al cărei spirit de pătrundere e prea iute și prea viu ca să mai poată fi ascuns în dosul unei nepăsări studiate — oricît ar fi de obișnuită cu procedeul — și astfel să fie ferită de ochii de saxon iscoditor ai vizitatorului, întruchipare a omului hotărît și stăruitor, Doamna Noastră îl ascultă cu atenție, din cînd în cînd înclinînd ușurel capul.

— Sînt fiul îngrijitoarei dumneavoastră, *lady* Dedlock, și mi-am petrecut copilăria în preajma casei acesteia. Mama a trăit aici jumătate de secol și își va da sfîrșitul aici, n-am nici o îndoială. E unul din exemplele... poate cel mai bun din cîte există... de dragoste și atașament, și de credință, într-o asemenea măsură, încît Anglia se poate mîndri c-un atare exemplu; dar căruia nu i se poate atribui, prin nici o orînduire, întreaga răsplată și întregul merit, pentru că un asemenea exemplu denotă o valoare înaltă de ambele părți, bineînțeles de partea celor de sus, și nu mai puțin adevărată de partea celor umili.

Sir Leicester strîmbă puțin din nas la auzul principiilor tălmăcite în asemenea fel, dar, potrivit cu simțul său de onoare și cu dragostea-i de adevăr, sincer, dar mulțește, admite că afirmația industriașului este justă.

— Să-mi fie iertat de a spune ceea ce e atît de evident, dar nu aș vrea să se presupună, în pripă (cu o foarte ușoară întoarcere

a privirilor către *sir* Leicester), că mi-e ruşine de situaţia pe care o are mama aici sau că sînt lipsit de respectul cuvenit faţă de Chesney Wold şi de familia Dedlock. Bineînţeles că aş fi dorit, bineînţeles că am dorit, *lady* Dedlock, şi încă doresc ca maică-mea să se retragă, după atîţia ani de muncă, şi să-şi termine zilele alături de mine. Dar, fiindcă mi-am dat seama că, rupînd o legătură ca aceea care o ţine aici, ar însemna să-i sfîşii inima, am renunţat de mult la asemenea gînduri.

Sir Leicester e din nou foarte majestuos la gîndul că doamna Rouncewell ar putea fi smulsă din căminul ei firesc, ca să-şi termine zilele alături de-un meşter fierar.

— Am fost, urmează musafirul cu modestie, dar fără iş, ucenic, apoi lucrător. Am trăit din simbrie de lucrător ani şi ani de-a rîndul şi, pînă la un anumit punct, a trebuit să-mi fac singur educaţia. Soţia mea e fiică de contramaistru şi a fost crescută simplu. Avem trei fiice în afară de băiatul de care am vorbit şi, fiind, din fericire, în stare să le punem la îndemînă mijloace mai largi decît cele pe care le-am avut noi, le-am dat o educaţie bună, chiar foarte bună. A fost una din marile noastre griji şi plăceri să le dăm putinţa de a fi la înălţimea oricărei situaţii.

Puţină lăudăroşenie, aici, în tonu-i părintesc, ca şi cum ar fi adăugat în sufletul său : „chiar la cea a rangului de la Chesney Wold". Din asemenea cauză, ceva mai multă majestate şi din partea lui *sir* Leicester.

— Lucruri din astea sînt atît de frecvente, *lady* Dedlock, în mediul în care trăiesc şi printre cei din clasa din care fac parte, încît ceea ce în general se numeşte căsătorie nepotrivită sau mezalianţă se petrece mai des în mediul nostru decît în alte părţi. Un fiu se întîmplă uneori să-i aducă la cunoştinţă tatălui său că s-a îndrăgostit, să zicem, de o lucrătoare din fabrică. Tatăl, care a lucrat şi el cîndva în fabrică, la început va fi puţin dezamăgit, poate. S-ar putea ca el să fi avut alte planuri pentru feciorul lui. Totuşi, cînd s-a asigurat că tînăra este imaculată, se poate să-i spună fiului : „Trebuie să fiu foarte sigur că eşti serios şi hotărît s-o iei pe-această fată. Pentru voi amîndoi căsătoria e un pas foarte serios. De aceea am să dau fata să înveţe la şcoală vreo doi ani" ; sau poate să-i spună : „De aceea am să vîr fata la aceeaşi şcoală cu surorile tale pentru un anumit timp, şi să-mi dai cuvîntul tău de cinste că n-ai s-o mai vezi pînă atunci. Dacă, la expirarea termenului, cînd, datorită acestor înlesniri, ea se va fi ridicat atît cît să fie pe un picior de egalitate cu tine, veţi mai fi amîndoi la fel de hotărîţi să vă luaţi, îmi voi îndeplini datoria de a vă face fericiţi." Cunosc cîteva cazuri ca acela pe care vi

l-am descris, doamnă, şi cred că ele îmi arată ce cale trebuie să apuc şi eu acum.

Grandoarea lui *sir* Leicester explodează. Calm, dar teribil.

— Domnule Rouncewell, începe a vorbi *sir* Leicester, cu mîna-i dreaptă vîrîtă la piept în haina-i albastră — atitudinea de paradă în care e pictat în galerie —, dumneata faci o paralelă între Chesney Wold şi o... aici se ţine să nu se sufoce... o fabrică?

— N-am nevoie să răspund, *sir* Leicester, că cele două locuri sînt foarte diferite, dar pentru scopul pe care îl urmărim cred că o paralelă poate fi făcută între ele pe bună dreptate.

Sir Leicester îşi îndreptă privirea-i majestuoasă în josul unui perete al salonului vast, şi-apoi o ridică de-a lungul celuilalt perete şi nu-i vine a crede că-i treaz.

— Ştii dumneata, domnule, că tînăra fată pe care Doamna Mea, da, Doamna Mea a luat-o pe lîngă persoana domniei-sale, a urmat şcoala din sat, dincolo de poarta castelului?

— *Sir* Leicester, o ştiu prea bine. E o şcoală foarte bună, şi susţinută cu generozitate de familia domniei-voastre.

— Atunci, domnule Rouncewell, răspunde *sir* Leicester, sensul tuturor celor spuse de dumneata îmi este, mie, de neînţeles.

— Vă va fi mai pe înţeles, *sir* Leicester, dacă spun — industriaşul metalurgist se înroşeşte puţin — că nu socot că şcoala din sat e în măsură să dea o învăţătură demnă de cunoştinţele soţiei fiului meu?

De la şcoala sătească de la Chesney Wold, intactă aşa cum e în clipa de faţă, la întreaga structură a societăţii, la structura aristocraţiei, pomenită mai sus, care primeşte lovituri îngrozitoare din pricina unor oameni (meşteri fierari, meşteri plumbari şi mai ştiu eu ce) cărora puţin le pasă de catehismul lor şi îşi părăsesc locul pe care au fost hărăziţi să stea — potrivit cu logica rapidă a lui *sir* Leicester, adică primul loc în care necesar şi definitiv se întîmplă să se găsească — şi de aici la educaţia pe care-o dau altor oameni, ieşind în afară de rangul lor şi ducînd astfel la desfiinţarea hotarelor, la ridicarea stăvilarelor şi la toate cele ce urmează, iată evoluţia rapidă a gîndurilor lui Dedlock!

— Doamna Mea, îţi cer iertare. Îmi îngădui numai o clipă (Doamna Noastră făcuse un semn uşor că intenţionează să vorbească). Domnule Rouncewell, vederile noastre despre datorie, concepţiile noastre despre rangurile sociale, vederile noastre despre educaţie şi părerile noastre despre... în scurt *toate* concepţiile noastre... sînt atît de diametral opuse, încît să mai prelungim asemenea discuţie trebuie să fie displăcut pentru dumneata precum este şi pentru mine. Fata despre care vorbim se bucură de

atenția și favoarea pe care i le-a acordat Doamna Mea. Dacă ea dorește să renunțe la această atenție și favoare, sau dacă dorește să se supună influenței cuiva care după propriile sale convingeri... îmi vei îngădui să spun, după propriile sale convingeri, deși sînt gata să admit că nu-i datoare să-mi dea mie socoteală de ele... care ar putea, după propriile sale convingeri, zic, s-o sustragă de la atenția și favoarea de care ea se bucură, fata e liberă oricînd s-o facă. Îți sîntem îndatorați pentru sinceritatea cu care ne-ai vorbit. În sine nu va avea nici un efect, de nici un fel, asupra situației pe care o are fata aici, la castel. În afară de asta, nu putem fixa nici un termen și nici o condiție și cu asta te rugăm... de vrei să fii atît de bun... să încheiem discuția.

Musafirul face o mică pauză, ca să dea Doamnei Noastre prilejul de a vorbi, dar ea nu spune nimic. Atunci el se ridică și răspunde :

— *Sir* Leicester și *lady* Dedlock, îmi îngăduiți să vă mulțumesc pentru atenția pe care mi-ați acordat-o și să adaug numai că voi sfătui foarte serios pe fiul meu să caute să-și înfrîngă sentimentele lui actuale. Noapte bună !

— Domnule Rouncewell, zice *sir* Leicester, cu toată firea gentilomului în plină strălucire, e tîrziu și drumurile sînt întunecoase. Nădăjduiesc că timpul nu-ți este atît de măsurat încît să nu îngădui Doamnei Mele și mie să-ți oferim ospitalitate la Chesney Wold pentru astă noapte cel puțin.

— Măcar atît, adaugă Doamna Noastră.

— Vă rămîn îndatorat, dar trebuie să plec acum și să călătoresc toată noaptea ca să pot ajunge într-un loc depărtat din provincie, și să fiu exact la timpul la care sînt convocat.

Cu acestea, industriașul își ia rămas bun, pe cînd *sir* Leicester sună clopoțelul, iar Doamna Noastră se ridică în picioare cînd domnul Rouncewell părăsește camera. [...]

Volumnia a plecat a doua zi și toți verii și verele s-au risipit înaintea cinei. Nici un văr din toată ceata care să nu fie uimit auzind de la *sir* Leicester, în timpul micului dejun, despre înlăturarea hotarelor, despre ridicarea stăvilarelor și despre dărîmarea strcturii societății organizate, de către fiul doamnei Rouncewell. Nici un văr din toată ceata care să nu fie într-adevăr indignat și să n-o pună în legătură cu slăbiciunile lui William Buffy, cînd era la putere, și să nu se simtă, cu drept cuvînt, deposedat prin fraudă sau pe nedrept de un beneficiu din provincie... sau de un loc pe lista de pensii... sau de ceva... Cît despre Volumnia, ea coboară scara condusă de mînă de către *sir* Leicester — și vorbește cu atîta elocvență pe această temă de parc-ar fi insurecție generală

în Nordul Angliei — ca să-şi ia borcanul de ruj şi şiragu-i de mărgele. Şi astfel, în trăncăneală de slujince şi de valeţi — căci, ca un accesoriu al stării lor de înrudire cu aristocraţia, trebuie să ţină slujnice şi valeţi, oricît de greu le-ar veni să se întreţină —, verişorii se risipesc în cele patru colţuri ale lumii, iar vîntul iernatic ce suflă astăzi scutură din pomii despuiaţi, de lîngă casa părăsită, o avalanşă, şi-o mînă în cortegiu, de parcă toată ceata de veri ar fi fost prefăcuţi în frunze. [32]

•

Timp de cîteva săptămîni, Anglia s-a aflat într-o situaţie îngrozitoare. Lordul Coodle voia să demisioneze. *Sir* Thomas Doodle nu voia să ia puterea şi, nemaifiind nimeni în Marea Britanie (care să merite a fi menţionat) în afară de Coodle şi Doodle, ţara a rămas fără guvern. E un noroc că întîlnirea duşmănoasă dintre cei doi oameni eminenţi, care la un moment dat părea inevitabilă, n-a avut loc, căci dacă amîndouă pistoalele s-ar fi descărcat, şi Coodle şi cu Doodle s-ar fi ucis unul pe celălalt, e de presupus că Anglia ar fi trebuit s-aştepte un guvern pînă ce tînărul Coodle şi tînărul Doodle, acum purtînd încă rochiţe şi ciorapi lungi, vor fi crescut mari. Asemenea calamitate naţională uimitoare, totuşi, a fost înlăturată de lordul Coodle, care a făcut fericita declaraţie că, dacă în focul dezbaterii spusese că nesocotea şi disprefuia întreaga carieră ruşinoasă a lui *sir* Thomas Doodle, el a avut de gînd să mai spună că neînţelegerile de partid nu-l vor determina niciodată să-i refuze adversarului său tributul celei mai calde admiraţii ; în acelaşi timp, lucrul lua o întorsătură foarte binevenită şi de cealaltă parte, prin faptul că *sir* Thomas Doodle îl înscrisese în propria-i inimă pe lordul Coodle ca pe unul ce-avea să rămînă în faţa posterităţii ca oglinda virtuţii şi a cinstei. Totuşi Anglia fusese cîteva săptămîni în oribila situaţie critică de a rămîne fără un cîrmaci (după cum semnalase atît de just *sir* Leicester Dedlock), care să înfrunte furtuna, şi partea minunată a lucrului e că Anglia se pare că n-a făcut mare caz de asta, ci a continuat să mănînce, să bea şi să se căsătorească, aşa cum făcea lumea veche în zilele dinaintea potopului. Dar Coodle cunoştea primejdia, şi Doodle o cunoştea şi el, şi toţi partizanii şi adepţii lor aveau conştiinţa cea mai limpede cu putinţă a primejdiei ce ameninţa. Pînă la urmă, *sir* Thomas Doodle nu numai că a binevoit să ia puterea, dar a făcut-o cu generozitate, aducînd cu el la putere şi pe toţi nepoţii, pe toţi verii şi pe toţi cumnaţii. Aşa că sînt totuşi speranţe pentru vechea navă.

[32] Apud : Charles Dickens, *Casa Umbrelor*, ed. cit., vol. I, p. 466—479.

Doodle a găsit cu cale că trebuie să se reverse asupra provinciei... mai ales sub formă de bani şi bere. Metamorfozat în asemenea stări, el este livrabil într-o mulţime de locuri în acelaşi timp, şi se poate proiecta asupra unei considerabile porţiuni a ţării dintr-odată. Britannia fiind ocupată să-l pună pe Dodle în buzunar sub formă de bani şi să-l înghită sub formă de bere, şi gata să-ţi jure în faţă că nu face nici una nici alta... spre creşterea vădită a strălucirii şi moralităţii sale... sezonul londonez se încheie de pe o zi pe alta prin răspîndirea tuturor Doodlişlilor şi a Coodlişlilor, plecaţi să ajute Britannia în acele practici religioase cu care se îndeletniceau.

Ca atare, doamna Rouncewell, îngrijitoare la Chesney Wold, prevede, cu toate că nici o poruncă nu a sosit încă aci, că familia poate sosi pe neaşteptate, împreună cu un adaos destul de mare de veri, verişoare şi alte soiuri ce pot da o mînă de ajutor, în orice fel, la marea operă constituţională. Şi ca atare, bătrîna doamnă majestuoasă, apucînd Timpul de perciuni, îl mînă în sus şi-n jos pe scară, îi dă brînci de-a lungul galeriilor şi coridoarelor, şi chiar prin camere, ca să ateste, mai înainte de a-i fi trecut sorocul, că totul e gata, că pardoseala străluceşte de frecată ce e, covoarele stau întinse, draperiile scuturate, paturile înfoiate şi tipărite cu palmele, oficiul şi bucătăria gata să intre în acţiune... într-un cuvînt, că toate lucrurile sînt pregătite, aşa cum se cuvine demnităţii neamului Dedlock.

În seara asta de vară, către apusul soarelui, pregătirile sînt, în sfîrşit, gata. Sumbră şi solemnă, bătrîna casă pare să ofere atît de multe înlesniri pentru a fi locuită, şi totuşi nu există nici un locatar în afară de chipurile pictate de pe pereţi. „Şi *ei* au plecat aşa cum au venit", trebuie să fi cugetat oarecare stăpîn Dedlock, trecînd prin faţa portretelor. „La fel se uitau şi *ei* la galeria tăcută şi liniştită, cum mă uit eu acum, la fel gîndeau şi *ei* cum gîndesc eu la golul pe care-l vor lăsa în măreţul domeniu cînd nu vor mai fi ; la fel îşi spuneau şi *ei,* ca şi mine, că-i greu de crezut c-ar mai putea exista ceva fără ei, şi la fel voi părăsi eu lumea mea, cum o părăsesc acum pe a *lor,* închizînd uşa care oglindeşte trecutul. La fel voi muri, fără să las vreun gol şi fără să-i regret."

Prin cîteva dintre ferestrele învăpăiate, frumoase din afară şi împlîntate, la acest ceas al apusului, nu într-un zid de piatră mohorîtă şi cenuşie, ci într-o casă strălucitoare, de aur, lumina, înlăturată de alte ferestre, pătrunde înăuntru bogată, darnică, revărsîndu-se ca belşugul verii pe ţarină. Atunci prind a se dezgheţa şi Dedlockii cei înţepeniţi. Unduiri ciudate apar pe făpturile lor,

după cum joacă umbrele frunzelor. Într-un colț, un judecător sever e ispitit să clipească din ochi. Mai încolo, un baronet, ce se uită țintă, cu un sceptru în mînă, se trezește cu o gropiță în bărbie. Mai de vale, în sînul unei păstorițe împietrite, se furișează o pată de lumină caldă ce i-ar fi venit tare bine acum vreo sută de ani în urmă. O străbunică de-a Volumniei, purtînd încălțări cu tocuri înalte, semănînd foarte cu ea, prevestind, cu două secole în urmă, ființa ei virginală de azi, se încununa cu un nimb de raze și devine o sfîntă. O domnișoară de onoare de la curtea lui Carol al doilea, cu ochii mari și rotunzi (și alte farmece corespunzătoare lor), pare că se scaldă într-o apă scînteietoare, care se încrețește pe cînd sclipește.

Dar focul soarelui e gata să se stingă. Chiar în această clipă pardoseala se întunecă și umbra se ridică încetișor, cuprinzînd pereții și înmormîntînd pe toți din neamul Dedlock, ca moartea și veșnicia. Și iată, acum, pe portretul Doamnei Noastre, de deasupra căminului somptuos, o umbră vrăjită cade de pe vreun oarecare arbore bătrîn, și-l face să pălească, îl tulbură, și pare ca și cum un braț enorm ar ține un văl sau o glugă, pîndind un prilej ca să le tragă peste ea. Umbra urcă din ce în ce mai întunecată și din ce în ce mai sus pe pereți... iată că doar o licărire roșie a mai rămas pe plafon... și iată că focul a dispărut cu totul.

Toată priveliștea care, de pe terasă, părea atît de apropiată, s-a depărtat solemn și s-a preschimbat — nu e nici primul, nici ultimul dintre lucrurile frumoase ce par atît de apropiate și totuși se preschimbă — într-o arătare fantomatică și depărtată. Cețuri ușoare se înalță, iar roua cade, și toate miresmele dulci din grădină au umplut văzduhul cu puterea lor. Și iată, pădurile stau încremenite în niște mase impresionante, ca și cum fiecare dintre ele ar fi cîte un singur arbore abisal. Și iată că răsare luna ca să despartă arborii și să licărească ici și colo, trăgînd linii orizontale îndărătul tulpinilor și schimbînd aleea într-un caldarîm de lumină printre arcade înalte de catedrală, prăbușite fantastic.

Dar iată, luna s-a urcat în crucea cerului, și lăcașul cel mare, avînd acum mai mult decît oricînd nevoie de locatari, e ca un trup lipsit de viață. Ba chiar e sinistru să te strecori prin el, gîndindu-te la făpturile vii care-au dormit în singuraticile camere de culcare, ca să nu mai vorbim de cei morți. Iată, a venit și timpul umbrelor, cînd fiecare colț pare o cavernă și fiecare pas pe scară, în jos, o prăpastie, cînd vitraliile sînt reflectate pe parchet în tonuri palide și decolorate, cînd din grinzile scării masive poți înjgheba totul și orice, numai propriile lor forme nu, cînd armurile răsfrîng lumini palide de-ți vine lesne-a crede că fac mișcări tainice, iar

căştile cu viziera ridicată te fac să te gîndeşti cu spaimă la capetele dinlăuntrul lor. Dar din toate umbrele din Chesney Wold, umbra din salonul cel lung de pe portretul *lady*-ei Dedlock e prima care vine şi ultima care se va îndura să plece. La asemenea ceas şi în lumina de-acum, umbra s-a schimbat în mîini ridicate ce ameninţă figura frumoasă, cu fiecare adiere de vînt ce zvîcneşte.

— Nu-i sănătoasă Doamna, zice un fecior în cancelaria doamnei Rouncewell.

— Doamna Mea nu-i bine ? Dar ce se-ntîmplă ?

— Ei bine, Doamna Noastră a fost întruna suferindă de cînd a poposit aici ultima oară... vreau să spun nu cînd a venit cu familia, ci cînd a trecut pe-aici ca o pasăre călătoare. Doamna Noastră n-a mai ieşit de-atunci ca-nainte, ci a stat multă vreme numai în camera ei.

— Chesney Wold, Thomas, răspunde îngrijitoarea cu vanitate îngîmfată, are s-o pună pe picioare. În toată lumea, cît e ea de mare, nu există aer mai bun şi nici loc mai sănătos ca aici!

S-ar putea ca Thomas să aibă părerile lui personale, poate că le lasă să se subînţeleagă, din felul cum îşi netezeşte părul lucios de pe cap, de la ceafă pînă la tîmple, dar se fereşte să le rostească şi pleacă în sala slujitorilor să se ospăteze cu plăcinta rece de carne şi cu bere.

Feciorul despre care am pomenit e ca peştele pilot din faţa nobilului rechin. A doua seară soseşte şi *sir* Leicester, împreună cu Doamna Noastră, escortaţi de suita lor cea mare, şi mai sosesc aici şi verişorii şi verişoarele şi alte soiuri, din toate punctele cardinale. Din acest loc, timp de cîteva săptămîni, dau năvală încolo şi-ncoace indivizi misterioşi, ce n-au nici un nume, care cutreieră toate părţile acelea speciale asupra cărora, în clipa de faţă, se revarsă Doodle sub formă de ploaie de aur şi valuri de bere, dar care nu sînt decît nişte făpturi fără de astîmpăr din fire, ce nu fac nimic nicăieri.

În asemenea prilejuri naţionale, *sir* Leicester găseşte că verişorii sînt de folos. Un om mai destoinic decît preacinstitul Bob Stables, care să ia parte la o cină de vînătoare, e cu neputinţă să existe. Gentilomi mai bine instruiţi decît ceilalţi verişori, care să cutreiere secţiile de votare şi centrele electorale cînd ici, cînd colo şi să se arate peste tot în coastele Angliei, ar fi greu de găsit. Volumnia e cam ştearsă, ce-i drept, dar e de viţă pură, şi mulţi chiar îi preţuiesc vorbăria-i şugubeaţă, şaradele-i franţuzeşti, atît de vechi încît, în succesiunea timpului pe cicluri, au redevenit aproape noi, cinstea de-a avea pe unica femeie din neamul Dedlock la cină, ori privilegiul de a-i avea mîna la dans. Într-aceste pri-

lejuri naționale, dansul poate fi socotit ca un ajutor adus națiunii, iar Volumnia e văzută neabătut, țopăind peste tot, pentru binele unei patrii nerecunoscătoare și care nu-i dă și ei o pensie.

Doamna Noastră nu-și dă prea mare osteneală ca să-și distreze numeroșii oaspeți, și, aflîndu-se încă prost cu sănătatea, arareori se arată înainte de miezul zilei. Dar la toate cinele posomorîte, dejunurile apăsătoare, balurile blestemate și alte procesiuni triste, numai apariția ei, și nimic alta, este o adevărată binecuvîntare. Cît despre *sir* Leicester, el este încredințat că-i de-a dreptul cu neputință să lipsească ceva, în orice privință, cuiva care a avut norocul cel mare să fie primit sub acoperișul lui, și, într-o stare de mulțumire sublimă, se mișcă printre oaspeții săi ca un mărinimos sloi de gheață.

Zilnic verișorii tropăie prin pulbere și galopează pe zona ierboasă de pe marginea drumurilor, pribegind pe la secțiile de votare și centrele electorale (la țară — cu mănuși de piele de porc și bice de vînătoare, în orășele — cu mănuși de piele de căprioară și cravașe), și zilnic se întorc cu rapoarte pe care *sir* Leicester le comentează și le dezbate după cină. Zilnic oamenii aceia fără de astîmpăr, care n-au nici o îndeletnicire în viață, se înfățișează ca și cum s-ar afla cumva în treabă. Zilnic Volumnia are o scurtă convorbire cu *sir* Leicester, ca între verișori, asupra situației în care se află națiunea, după care *sir* Leicester este dispus să tragă concluzia că Volumnia e o femeie mai cu cap decît o crezuse.

— Cum merge ? întreabă Volumnia, împreunîndu-și mîinile. Sîntem siguri ?

La vremea asta, greul aproape se făcuse, și Doodle, în cîteva zile, avea să se arunce asupra provinciei cu mai multă tărie. *Sir* Leicester tocmai se arătase, după cină, în salonul lung, ca o stea aparte și strălucitoare, înconjurată de nori de verișori.

— Volumnia, răspunde *sir* Leicester, care are o listă în mînă, ieșim mulțumitor !

— Numai mulțumitor ?

Cu toate că e vreme de vară, *sir* Leicester are, ca totdeauna seara, focul său special. Se așază lîngă el, în fotoliul obișnuit, prevăzut cu un ecran ca să nu-l dogorească căldura, și repetă cu multă hotărîre, și cu o ușoară silă, ca și cum ar vrea să spună : „nu sînt un om de rînd, și, cînd spun mulțumitor, nu trebuie să fiu înțeles ca și cum aș fi rostit cuvîntul cu semnificația lui ordinară".

— Volumnia, ieșim mulțumitor !

— Măcar nu ți se face nici o opoziție ! afirmă Volumnia cu încredere.

— Nu, Volumnia. Ţara asta zăpăcită şi-a pierdut capul în multe privinţe, îmi pare rău s-o spun, dar...

— Dar nu-i chiar atît de nebună. Mă bucur s-aud aşa ceva.

Încheierea replicii de mai sus o repune pe Volumnia în graţii. *Sir* Leicester, cu o amabilă plecăciune din cap, pare că-şi spune lui însuşi : „E femeie deşteaptă, adunînd una peste alta, cu toate că-i repezită din cînd în cînd".

De fapt, în ceea ce priveşte problema opoziţiei, observaţia blondei verişoare Volumnia a fost de prisos ; *sir* Leicester, în asemenea împrejurări, îşi pune totdeauna candidatura ca [semnătura] pe un ordin de mărinimoasă vînzare cu toptanul, ce se cere să fie prompt executat. Alte două mici locuri în Parlament, care-i aparţin, le socoate ca pe nişte ordine de vînzare cu de-amănuntul, ca atare, de mai puţină însemnătate ; trimite pur şi simplu oamenii şi indică furnizorilor : „Veţi avea bunătatea să preschimbaţi aceste materiale în doi membri de Parlament şi să mi-i trimiteţi acasă după efectuarea operaţiunii".

— Îmi pare rău să spun, Volumnia, că în multe localităţi oamenii s-au vădit răuvoitori şi că opoziţia făcută guvernului a fost de cel mai hotărît şi neînduplecat soi.

— Pă-că-toşii ! exclamă Volumnia.

— Şi chiar, continuă *sir* Leicester, aruncîndu-şi privirile spre verişorii ce şedeau jur-împrejur pe sofale şi divane, chiar în multe... de fapt în cele mai multe... dintre localităţile acelea în care guvernul n-a avut de luptat decît cu o fracţiune de dizidenţi... (Fiindcă veni vorba, să luăm notă că Coodliştii sînt totdeauna dizidenţii Doodliştilor, şi că Doodliştii se află exact în aceeaşi poziţie faţă de Coodlişti...). Chiar şi în acele localităţi, sînt dezolat să mă văd silit să vă aduc la cunoştinţă, partidul n-a triumfat fără să fi fost pus la nişte cheltuieli enorme. Sute, urmează *sir* Leicester uitîndu-se la verişori cu o demnitate ce creştea văzînd cu ochii şi cu o indignare ce se umfla ca un balon, sute de mii de lire !

Dacă Volumnia păcătuia cumva, apoi păcatul ei era acela de a fi puţin cam prea naivă ; vezi bine că naivitatea, care ar merge grozav de bine cu nişte şosete şi cu un guleraş, nu se prea potrivea cu roşul de buze şi cu salba de mărgele. Cu toate astea, împinsă de naivitate, Volumnia întrebă :

— De ce ?

— Volumnia ! o mustră *sir* Leicester cu cea mai aspră severitate de care era în stare. Volumnia !

— Nu, nu, n-am vrut să spun „de ce" ! strigă Volumnia, dînd un ţipăt scurt, aşa cum îi place ei. Uite ce proastă sînt ! Voiam să zic „ce păcat !".

— Mă bucur, replică atunci *sir* Leicester, c-ai vrut să spui „ce păcat!".

Volumnia se grăbește să-și exprime părerea că oamenii aceia revoltători merită să fie judecați ca trădători și siliți să sprijine partidul.

— Mă bucur, repetă *sir* Leicester, neluînd în seamă sentimentele împăciuitoare, că ai vrut să spui „ce păcat!". E dezonorant pentru alegători. Dar de vreme ce mi-ai spus, deși din neatenție și fără să intenționezi, o întrebare atît de necugetată: „de ce?", îngăduie-mi să-ți răspund. Pentru cheltuielile necesitate. Și cred că ai atîta bun-simț, Volumnia, ca să nu mai continui asemenea subiect nici aici, nici aiurea. [33]

Sir Leicester socoate de datoria lui să-i arate Volumniei aspectul zdrobitor al problemei, din cauză că se șoptește în străinătate că asemenea cheltuieli necesare fac obiectul a mai bine de două sute de plîngeri electorale, fiind socotite în chip neplăcut ca înrudite cu cuvîntul corupție, și pentru că o seamă de farsori nerușinați au propus, ca atare, să se scoată din serviciul divin al bisericii obișnuita rugăciune înălțată pentru Înalta Curte a Parlamentului, și au recomandat în schimb să se înalțe rugi de către congregație pentru șase sute cincizeci și opt de gentilomi ce se află într-o stare foarte gravă cu sănătatea...

— Presupun, își dă părerea Volumnia, după ce și-a luat puțin timp ca să-și liniștească spiritul în urma asprei critici îndurate, presupun că domnul Tulkinghorn s-a istovit și că de-abia își mai trage sufletul.

— Nu știu, răspunde *sir* Leicester, căscîndu-și ochii, de ce s-ar fi istovit domnul Tulkinghorn, ca de-abia să-și mai tragă sufletul. Nu știu care ar putea fi obligațiile domnului Tulkinghorn. Nu-i candidat.

Volumnia crezuse că ar fi putut fi folosit. *Sir* Leicester ar dori să știe de către cine și de ce. Volumnia, din nou umilită, sugerează că de către cineva... ca să dea sfaturi și să reglementeze acorduri. *Sir* Leicester n-are știință ca vreun client de-al domnului Tulkinghorn să fi avut nevoie de ajutorul său.

Lady Dedlock, șezînd lîngă o fereastră deschisă, cu brațu-i sprijinit pe marginea-i capitonată, și privind afară la umbrele înserării ce se lăsaseră peste parcul castelului, păru că ascultă cu încordare din clipa în care numele avocatului fu rostit.

Un verișor pirpiriu, cu mustață, numai piele și os, ia cuvîntul acum, de pe canapeaua pe care stă tolănit, spunînd că... „un om

[33] Vezi, în ediția de față, p. 246—263, scena alegerilor din Eatanswill.

i-a spu' ier' că domnul Tulkinghorn plecase-n regiunea aia minieră să-și dea avizu' lega' despre ceva și că, contestația judecîndu-se azi, ar fi de to' hazu' dacă Tulkinghorn ar veni cu vestea că omu' lui Coodle a fo' pu' cu botu' pe labe".

Valetul, servind cafeaua, aduce la cunoștință, între timp, lui *sir* Leicester, că domnul Tulkinghorn a sosit și că cinează. Doamna Noastră întoarce capul înăuntru camerei pentru o clipă, apoi privește iarăși afară, ca mai înainte.

Volumnia e încîntată să afle că Bucuria ei — așa-i spune ea lui Tulkinghorn — a sosit. E atît de original, o făptură atît de indiferentă, o ființă atît de colosală, care știe tot soiul de lucruri și nu le spune niciodată! Volumnia e încredințată că trebuie să fie francmason[34]. Sigur că e în fruntea unei loji și poartă șorț scurt și a ajuns un adevărat idol cu lumînări și mistrii. Părerile atît de viu colorate de mai sus sînt rostite de blonda domnișoară Dedlock în felul ei tineresc, pe cînd lucrează la o poșetă.

— N-a venit măcar o dată, observă ea, de cînd sînt aici. Zău, mi-a trecut uneori prin minte că sufăr pentru făptura asta nestatornică. Aproape crezusem c-a murit.

Poate că e întunericul ce se lasă odată cu înserarea, sau poate că e întunericul mai adînc, dinlăuntrul ei, dar o umbră trece pe fața Doamnei Noastre, de parc-ar gîndi: „Ce n-aș da să fi murit!".

— Domnul Tulkinghorn, zice *sir* Leicester, e totdeauna binevenit aici și totdeauna discret, oriunde s-ar afla. Un om de valoare și pe merit respectat.

Verișorul cel pirpiriu crede că trebuie să fie „enor' de boga'".

— Are o participare undeva în provincie, zice *sir* Leicester. Fără îndoială. Cîștigă, bineînțeles, bani buni și e primit aproape pe picior de egalitate în cea mai înaltă societate.

Cu toți tresar. Un foc de pușcă s-a tras în apropiere.

— Doamne Dumnezeule, ce-i asta? strigă Volumnia cu țipătul ei scurt și tînguit.

— Un șobolan, zice Doamna Noastră. Și l-au împușcat.

Intră domnul Tulkinghorn, urmat de valeți cu lămpi și lumînări.

[34] *Francmason* — membru al unei organizații (numite „lojă"), a francmasoneriei, asociație secretă, cu scopuri etice, religioase, filantropice și politice. Constituită, în Anglia, la mijlocul secolului al XVII-lea, pe baza corporațiilor medievale ale zidarilor și cioplitorilor în piatră și întemeiată inițial pe ideea solidarității profesionale frățești, francmasoneria și-a alterat caracterul originar, mai întîi prin pătrunderea în „loji" a unor persoane de alte profesiuni, apoi prin redactarea unei Constituții (1723) și a unui cod propriu care au impus practica riguroasă a secretului, practica religioasă, o seamă de ritualuri oculte, de steme și embleme de recunoaștere și supunerea față de puterea stabilită.

— Nu, nu, face *sir* Leicester. Încă nu. Doamna Mea, te supără amurgul ?

Dimpotrivă, Doamna Noastră îl preferă.

— Volumnia ?

O ! nimic nu-i mai pe gustul Volumniei decît să stea de vorbă pe întuneric.

— Atunci, luați-le ! poruncește *sir* Leicester. Tulkinghorn, îți cer scuze. Bine ai venit !

Domnul Tulkinghorn, cu obișnuita-i stăpînire de sine, înaintează pe îndelete, aduce în trecere omagii Doamnei Noastre, dă mîna cu *sir* Leicester și se lasă în scaunul potrivit lui cînd are ceva de comunicat, de partea cealaltă a măsuței cu ziarele baronetului. *Sir* Leicester se teme că Doamna Noastră, nesimțindu-se prea bine, are să răcească la fereastra aceea deschisă. Doamna Noastră îi mulțumește de grija ce i-o poartă, dar preferă să stea acolo pentru aer. *Sir* Leicester se ridică, îi potrivește eșarfa pe umeri, și se întoarce la locul lui. Domnul Tulkinghorn, între timp, ia o priză de tabac.

— Ei bine, întreabă *sir* Leicester. Cum a mers contestația aceea ?

— Oh ! Foarte slab. Cădere de la început. Nici o șansă. S-au ales amîndoi oamenii lor. Sînteți bătuți fără nici o scăpare. Trei la unu.

Face parte din tactica și măiestria domnului Tulkinghorn să nu aibă păreri politice ; într-adevăr, chiar nici o părere. De aceea zice : „Sînteți bătuți" și nu „sîntem".

Sir Leicester e furios, dar cu majestate. Volumnia n-a mai auzit de cînd e ea asemenea lucru. Verișorul pirpiriu consideră că „lucruri de soiu' ăsta au s' se-ntîmple cît' vreme... voturil' 'or fi lăsate... pe mîna prostimii".

— E localitatea, știți, continuă domnul Tulkinghorn să vorbească în întunericul ce se îndesește, după ce s-a făcut iarăși liniște, localitatea unde au vrut să-l aleagă pe fiul doamnei Rouncewell.

— Propunere pe care, după cum m-ai informat dumneata la timpul potrivit, Rouncewell a avut bunul-simț și înțelegerea de a o refuza, comentează *sir* Leicester. Nu pot spune că aș fi cît de cît de acord cu ideile exprimate de domnul Rouncewell, cînd a trecut pe aici pentru o jumătate de ceas, chiar în camera aceasta, dar se vedea în atitudinea lui hotărîtă simțul bunei cuviințe, pe care îl recunosc cu toată plăcerea.

— Ha ! exclamă domnul Tulkinghorn. Ceea ce nu l-a împiedicat de a desfășura, cu toate acestea, o vie activitate în alegerile actuale.

Sir Leicester e auzit precis cum gîfîie, înainte de a prinde a vorbi.

— Te-am înțeles eu bine, domnule Tulkinghorn ? Spus-ai dumneata că domnul Rouncewell a desfășurat o vie activitate în alegerile acestea ?

— Neobișnuit de vie.

— Împotriva...

— O, Doamne ! da, împotriva domniei-voastre. E un orator de mîna întîi. Clar și categoric. Discursul lui a avut un efect distrugător, și el se bucură de mare înrîurire. Cînd s-a ajuns la procedura votării, a făcut ce-a vrut, cîștigînd o victorie deplină.

E evident pentru toți cei de față, cu toate că nimeni nu-l poate vedea pe întuneric, că *sir* Leicester a încremenit majestuos, cu privirea fixă.

— Și a fost foarte mult ajutat, urmează domnul Tulkinghorn în încheiere, de fiul său.

— De fiul său, domnule ? ! repetă *sir* Leicester cu o politețe teribilă.

— De fiul său.

— Fiul acela ce dorea să ia în căsătorie pe tînăra ce se află în serviciul Doamnei Mele ?

— Fiul acela. Nu are decît unul.

— Atunci, pe onoarea mea, continuă *sir* Leicester, după o pauză teribilă, în timpul căreia toți l-au auzit cum sforăie și toți au simțit că stă încremenit, cu privirea țintă, atunci, pe onoarea mea, pe viața mea, că stăvilarele societății au fost doborîte iar apele au... ă... șters hotarele cadrului coeziunii datorită căreia elementele sînt ținute la un loc.

Izbucnire generală a indignării verișorilor. Volumnia e de părere că a sosit într-adevăr timpul ca cineva venit la putere să ia hățurile în mînă și să procedeze tare. Vărul pirpiriu crede „c' țara s' duce... draculu' în galop".

— Vă rog, reia *sir* Leicester de-abia putînd să-și mai tragă sufletul, vă rog să nu comentăm mai departe împrejurările de față. E inutil să comentăm. Doamna Mea, mi-aș îngădui să dau o sugestie în legătură cu tînăra...

— N-am de gînd, intervine Doamna Noastră, cu voce scăzută dar cu tonul hotărît, de la fereastra la care șade, n-am de gînd să mă despart de ea.

— N-am avut intenția să spun asta, răspunde *sir* Leicester. Mă bucur că v-aud spunînd așa. De vreme ce socotiți că merită să vă slujească. Voiam doar să vă propun să vă folosiți de înrîurirea de care dispuneți, ca s-o feriți de-acele mîini primejdioase. Ați putea să-i arătați cît vor fi de încălcate îndatoririle și principiile ei într-o asemenea întovărășire și că ați putea să-i hărăziți o soartă mai bună. Ați putea să-i atrageți atenția că, la timpul potrivit, va găsi probabil un soț la Chesney Wold, care n-o va — *sir* Leicester adaugă după o clipă de gîndire — smulge de pe altarul strămoșilor ei.

Vorbele de mai sus i le adresează cu neschimbata-i politețe și cu același respect cu care vorbește de obicei cu soția lui. Drept răspuns, ea dă doar din cap. Luna răsare, și unde șade *lady* Dedlock pătrunde un firicel de lumină palidă și rece, în care se vede capul ei.

— Merită să ținem seama, zice domnul Tulkinghorn, că oamenii aceștia sînt, totuși, în felul lor, foarte mîndri.

— Mîndri ? ! se îndoiește *sir* Leicester de cele auzite.

— N-aș fi surprins s-aud că ei, de bună voia lor, au renunțat cu toți la fată... da, îndrăgostitul și toți ceilalți... în loc ca ea să renunțe la ei, dacă ar presupune că fata a rămas la Chesney Wold în asemenea condiții.

— Fie ! exclamă *sir* Leicester cu glas tremurat. Fie ! Se vede că-i cunoști, domnule Tulkinghorn, ai stat printre ei.

— În adevăr, *sir* Leicester, răspunde jurisconsultul. Vă expun faptul. Ei bine, aș putea povesti o întîmplare... cu îngăduința *lady*-ei Dedlock.

Capul ei încuviințează, iar Volumnia e încîntată. O întîmplare ! O, în sfîrșit, are de gînd să povestească ceva ! „Cu o fantomă", nădăjduiește Volumnia.

— Nu. O întîmplare adevărată, petrecută pe pămînt. Domnul Tulkinghorn se oprește o clipă și apoi repetă, strecurînd oarecare subliniere ușoară în obișnuita monotonie a glasului său. O întîmplare adevărată, petrecută pe pămînt, domnișoară Dedlock. Amănuntele, *sir* Leicester, mi-au fost aduse la cunoștință abia în ultimul timp. Povestirea e foarte scurtă. Ea exemplifică cele ce v-am spus. Pentru moment las deoparte numele. *Lady* Dedlock nu mă va socoti prost crescut, nădăjduiesc.

La lumina focului, destul de scăzută, îl poți vedea pe Tulkinghorn întorcînd capul ca să privească spre clarul lunii. La lumina lunii, o poți vedea pe *lady* Dedlock nemișcată ca o stană.

— Un concetățean de-al domnului Rouncewell, un bărbat în aceeași situație, după cîte mi s-a spus, s-a bucurat de norocul de-a

avea o fiică ce atrăsese atenţia unei doamne de rang. Vorbesc de o doamnă ce era într-adevăr de rang înalt, nu înalt numai în raport cu el, ci căsătorită cu un gentilom ce are o situaţie la fel cu a domniei-voastre, *sir* Leicester.

Sir Leicester încuviinţează binevoitor. „Da, domnule Tulkinghorn", subînţelegînd că atunci doamna aceea trebuie să fi apărut în nişte dimensiuni morale într-adevăr colosale în ochii unui metalurgist.

— Doamna era bogată şi frumoasă, şi i-a plăcut fata, şi i-a arătat multă bunăvoinţă, şi o ţinea totdeauna în preajma ei. Doamna aceea păstra însă o taină, sub toată măreţia ei, pe care o ţinuse ascunsă mulţi ani de zile. De fapt, în tinereţe fusese logodită, în vederea căsătoriei, cu un crai tînăr... era căpitan în armată... cu care n-ar fi ajuns la nimica bun. Nu s-a căsătorit cu el, dar a dat naştere unui copil, al cărui tată fusese dumnealui.

La lumina focului, Tulkinghorn poate fi văzut cum întoarce capul ca să se uite la lumina lunii. La lumina lunii, *lady* Dedlock poate fi văzută din profil stînd nemişcată ca o stană.

— Căpitanul nostru murind, ea a crezut că a scăpat, dar o serie de împrejurări, cu care n-am nevoie să vă răpesc timpul, au dus la descoperirea tainei. După cum mi-a fost povestită întîmplarea, totul a pornit de la o imprudenţă din partea ei, într-o bună zi, cînd a fost luată prin surprindere, ceea ce arată cît e de greu, chiar şi pentru cei mai fermi dintre noi (ea era nespus de fermă), să fim neîncetat în gardă. Vă puteţi închipui ce mare uluire şi supărare casnică a fost — vă las pe dumneavoastră, *sir* Leicester, să vă închipuiţi durerea soţului. Dar nu ăsta e punctul ce ne preocupă. Cînd concetăţeanul domnului Rouncewell a aflat despre dezvăluirea tainei, a suferit mai curînd ca fiica să-i fie călcată în picioare sub ochii lui, decît să-i mai îngăduie să rămînă mai departe sub protecţia şi patronajul onorabil al acelei case. De-o atare mîndrie era stăpînit, încît, plin de indignare, o luă de-acolo, ca şi cum s-o ferească de ruşine şi ocară. Nu înţelegea cîtuşi de puţin ce onoare i se făcuse lui şi fiicei sale prin bunăvoinţa pe care le-o arătase doamna. Îl rodea situaţia fetei, de parcă doamna aceea ar fi fost cea mai de rînd dintre cele mai de rînd. Iată întîmplarea aşa cum mi-a fost povestită. Nădăjduiesc că *lady* Dedlock îi va scuza natura penibilă.

Se emit felurite păreri asupra virtuţii, mai mult sau mai puţin în contradicţie cu cele ale Volumniei. Asemenea făptură tînără şi blondă nu poate crede c-a existat vreodată asemenea doamnă şi respinge toată povestea chiar de la începutul ei. Majoritatea înclină către părerea verişorului pirpiriu, pe care iat-o în cîteva vorbe :

„Povestea n-are nici o legătur' cu... infernal' 'oncetățean a' lu' Rouncewell". *Sir* Leicester, în general, se referă în mintea lui la Wat Tyler și pune la cale o serie de fapte, după un plan al său propriu.

În general, conversația lîncezește, fiindcă nopțile petrecute pînă tîrziu s-au ținut lanț la Chesney Wold de cînd au început cheltuielile necesitate pe-o rază atît de întinsă, și asta e prima seară din cele multe în care familia se află, în sfîrșit, singură. E zece și ceva cînd *sir* Leicester roagă pe domnul Tulkinghorn să sune pentru lumînări. După care firicelul de lumină de lună s-a prefăcut într-o inundație de lumînări, după care *lady* Dedlock se mișcă pentru întîia oară, se ridică și vine în fața unei mese, pentru un pahar de apă. Clipind din ochi ca liliecii în licăritul lumînării, verișorii se înghesuie să i-l ofere ; Volumnia (gata oricînd pentru ceva mai bun, dacă e de găsit) ia și ea unul, a cărui dulce sorbire o mulțumește ; *lady* Dedlock, grațioasă, stăpînă pe sine, scrutată de ochii ce-o admiră, traversează lunga galerie, trecînd încetișor pe lîngă blonda nimfă ce n-are decît de pierdut, dacă e să le comparăm. [35]

*

Peste Chesney Wold, în vremurile de față, atît de schimbate, s-a lăsat tăcerea, ca o umbră care întunecă și fragmentul acela din cronica familiei. [36] Umblă vorba că *sir* Leicester ar fi plătit pe vreo cîțiva care ar fi putut să spună unele și altele, făcîndu-i să-și țină gura, dar nu-i decît o vorbă goală, abia șoptită pe ici pe colo, furișîndu-se lăturalnic, și de cîte ori încearcă să se-ntrupeze într-o scînteiere de viață mai vie, se și stinge și dispare pe dată. Se știe cu certitudine că frumoasa *lady* Dedlock zace în mausoleul din parc, sub copacii ce-și împreunează deasupră-i ramurile umbroase, și unde toată noaptea s-aude bufnița făcînd pădurile să răsune ; dar cînd fost-a ea adusă acasă, ca să fie culcată printre ecourile singuraticului castel Chesney Wold, sau cum murit-a ea, rămîne o taină. Cîteva din vechile ei prietene — de găsit mai cu seamă printre fermecătoarele acelea cu obraji de piersică și gîturi scheletice — ar fi spus odată, în treacăt, pe cînd se jucau fantomatic cu evantaiele lor mari, ca niște seducătoare silite să cocheteze acum cu Îngerul neîndurător al Morții, după ce și-au

[35] Apud : Charles Dickens, *Casa Umbrelor*, ed. cit., vol, II, p. 148—162.

[36] „Fragmentul acela din cronica familiei" — aluzie la fuga de acasă a *lady*-ei Honoria Dedlock și la moartea ei pe treptele cimitirului unde fusese înmormîntat căpitanul Hawdon, tatăl fetei sale, Ester Summerson (vezi, în ediția de față, și p. 305, nota 16, și p. 211, nota 84).

pierdut pe rînd toți ceilalți curtezani, ar fi spus odată, ca din întîmplare, la o adunare din Înalta Societate, că se miră că resturile celor din familia Dedlock, înmormîntate în mausoleu, nu se revoltă, profanate cum sînt, de prezența și tovărășia ei. Dar repauzații din nobila familie iau lucrurile cu mai mult calm și nu s-a fost auzit nicicînd că ar fi protestat.

De departe, de prin ferigile din adîncitura văii, și-apoi șerpuind pe poteca de călărie printre copaci, răzbește uneori, în locul singuratic de-aici, tropot de cai. Atunci poate fi văzut *sir* Leicester — schilod, gîrbovit, aproape orb, dar cu o ținută demnă, totuși —, călărind cu un om voinic alături, oricînd gata să-i apuce căpăstrul și frîul din mînă.[37] Cînd ajunge la un anume loc, în fața ușii mausoleului, calul deprins al lui *sir* Leicester se oprește de la sine, iar *sir* Leicester, scoțîndu-și pălăria, stă în tăcere cîteva clipe, înainte de a da pinteni calului ca să plece mai departe. [...]

Cea mai mare parte a castelului e închisă, și nici vizitarea lui nu mai e îngăduită; totuși, *sir* Leicester își păstrează pompa-i împuținată în salonul cel lung, și se odihnește pe locul lui de totdeauna, în fața picturii Doamnei Sale. În salonul înconjurat în timpul nopții de paravanele mari ce-i stau în jur, și iluminat numai în partea asta, lumina pare că se stinge treptat și slăbește pînă cînd nu va mai fi. Încă puțin, la drept vorbind, și se va stinge detot pentru *sir* Leicester, iar ușa umedă de la mausoleu, care se închide atît de ermetic și pare atît de neîndurătoare, se va deschide și-l va ușura.

Volumnia, cu trecerea timpului ajungînd a fi mai mult roză în obraji decît îmbujorată, și mai mult galbenă la piele decît albă, îi citește lui *sir* Leicester în timpul serilor lungi și încearcă tot felul de subterfugii ca să-și ascundă căscaturile, cel mai important și mai eficient subterfugiu dovedindu-se a fi introducerea colierului de perle între buzele-i rumene. Dezbaterile interminabile în privința lui Buffy și Boodle, arătînd cît e de cinstit Buffy și ce ticălos mîrșav e Boodle, și cum țara e ruinată dacă se dă de partea lui Boodle și nu a lui Buffy, sau salvată dacă se dă de partea lui Buffy și nu a lui Boodle (trebuie să fie sau cu unul sau cu celălalt, și nu se poate să fie altcumva), reprezintă materialul de căpetenie al lecturilor sale. *Sir* Leicester nu prea arată interes pentru care și cine, și nici nu pare a urmări firul lecturii îndeaproape; însă în clipa în care Volumnia are de gînd s-o șteargă, el se deșteaptă de-a binelea și, repetîndu-i cu glas răsunător ultimul

[37] *Sir* Leicester Dedlock suferise, la aflarea vestei despre dispariția soției sale, o congestie cerebrală urmată de hemiplegie și afazie parțială.

cuvînt rostit, doreşte cu oarecare neplăcere să-i spună dacă crede că-i obosită. Totuşi, Volumnia, în cursul ţopăielilor ei de pasăre pe ici pe colo, umblînd cu ciocu-i prin hîrtii, a dat peste o însemnare ce-o privea, în eventualitatea „că s-ar întîmpla ceva" rubedeniei sale, reprezentînd o frumoasă răsplată pentru maratonu-i de lectură, drept care o ţine la respect şi pe satana aceea de Plictiseală.

În general, verişorii se cam păzesc să mai vină la Chesney Wold de cînd s-a abătut tristeţea pe-acele meleaguri, dar se înfruptă totuşi cîte puţin în sezonul vînatului, cînd se aud împuşcături prin plantaţii, şi cîţiva gonaşi şi paznici, împrăştiaţi pe teren, aşteaptă la locurile de întîlnire, ca şi în trecut, pe cei doi-trei verişori abătuţi. Verişorul cel pirpiriu, mai pirpiriu din pricina tristeţii sumbre în care e învăluit castelul, cade într-o înfricoşătoare stare de deprimare, gemînd tolănit pe pernele de pocăinţă de pe divan în ceasurile în care e fără puşcă, şi afirmînd că „aşa 'nfernală 'nchisoare... trebu' 'nchisă... pe 'odeauna".

De cînd castelul din Lincolnshire şi-a schimbat înfăţişarea, singurele prilejuri grandioase pentru Volumnia sînt numai acelea, foarte rare şi considerabil distanţate, cînd trebuie făcut ceva pentru ţinut sau pentru regiune, în sensul de a favoriza şi a împodobi cu prezenţa sa vreun bal public. Atunci, într-adevăr, silfida noastră apare cu gîtul şi umerii acoperiţi de dantelării, cu-o înfăţişare ca din poveşti, şi o porneşte voioasă, însoţită de verişori, la vreo paisprezece mile bune depărtare, către vechea sală de întruniri, acum golită, care, timp de trei sute şaizeci şi patru de zile şi nopţi ale fiecărui an ordinar, e ca o hală de vechituri de la antipozi, plină de scaune şi mese vechi, toate puse cu dosul în sus. Atunci cucereşte ea cu adevărat inimile, cu bunăvoinţa, cu vioiciunea-i virginală şi cu salturile-i cochete ca în zilele cînd bătrînul şi hidosul general cu gura prea plină de dinţi, încă nu şi-i pusese la mezat cu două guinee bucata. Atunci se-nvîrte şi se răsuceşte ea, ca o nimfă rustică de familie bună, prin încîlceala dansului. Atunci apar şi ciobănaşii, cu ceai, cu limonadă, cu tartine şi cu complimente curtenitoare. Atunci devine şi ea binevoitoare dar crudă, ceremonioasă dar modestă, uşuratică dar îndărătnic de gingaşă. Atunci apare şi un soi ciudat de asemănare între ea şi micile cadelabre şi policandre de sticlă dintr-alt ev, ce înfrumuseţează sala de întruniri ; cu tulpinile lor uscăţive, cu cristalele lor sărăcăcioase, cu discurile lor care dezamăgesc fiindcă n-au cristale, cu braţele lor goale de pe care şi discurile şi cristalele au dispărut, şi cu puţina şi slaba lor sclipire prismatică, de parcă toate ar fi Volumnia.

În rest, viața la Lincolnshire este pentru Volumnia un gol imens într-o casă peste măsură de mare, ivindu-se dintre copacii ce suspină, frîngîndu-și brațele, aplecîndu-și capetele și aruncîndu-și lacrimile pe ochiurile geamurilor, într-o deprimare monotonă. Un labirint de splendoare, mai curînd avutul unei vechi familii de vuiete și de răsunete ce răsar din sute de morminte la orice zgomot, și se pornesc hăulind prelung printre zidurile clădirii, decît avutul unei vechi familii de făpturi omenești, cu înfățișările lor fantomatice. O risipă de coridoare și de scări nefolosite, în care, de scapi noaptea jos un pieptene pe podeaua camerei de dormit, e ca și cum ai trimite un tainic zgomot de pași într-o anume direcție, prin încăperile castelului. Un lăcaș în care puțini oameni îndrăznesc să meargă singuri, în care slujnica dă un țipăt cînd sare o scînteie din foc și s-apucă să plîngă în orice timp și anotimp, ajungînd pînă la urmă victima unor grave tulburări mintale, după care dă de veste că nu mai stă, și pleacă.

Așa arată Chesney Wold. Lăsat în voia întunericului și a pustiului. Neschimbat în strălucirea verii ca și în mohorîrea iernii. Sumbru și împietrit în curgerea vremii... Nici un stindard care să fluture deasupra ziua, nici șiruri de lumini care să strălucească noaptea, nici o familie care să vină și să plece, și nici un oaspete care să însufleţească formele reci și pale ale încăperilor, nici un semn de viață în jalnicul lăcaș... pasiunea și mîndria, chiar și pentru ochiul străinului, au pierit din castelul de la Lincolnshire, lăsîndu-l în puterea sumbrei tăceri. [38]

Am inclus, sub același titlu de capitol, împrumutat din romanul *Casa Umbrelor*, alături de imaginea clanului Dedlock, două profiluri de familii reprezentînd, în universul social dickensian, noua aristocrație, încă în devenire, a parveniților capitalului și politicianismului, pe Podsnapi și Veneeringi, din romanul *Prietenul nostru comun*. E un abuz filologic, de bună seamă, sugerat, poate, de alunecarea în decadență a lui *sir* Leicester Dedlock și a castelului său secular, Chesney Wold, cu care se încheie grupajul anterior, dar și justificat de relațiile, în același univers social dickensian, a celor două clase, aristocrația și marea burghezie, prima dîndu-i celei de a doua, după cum se poate vedea și dintr-un capitol anterior (p. 263—275), fie și involuntar, indirect și disprețuind-o, concursul moral pentru ascensiunea la puterea politică și la privilegiile pe care ea le pierde treptat în jocul raporturilor sociale schimbate prin evoluția istorică. ● Dacă Veneering este un produs și un profitor al speculațiilor de bursă capitaliste și al ipocriziei relațiilor sociale într-un mediu profund corupt de cupiditate și parvenitism, un „homo novus", Podsnap este expresia caricaturală a burghezului individualist și utilitarist, ignorant și infatuat, al epocii victoriene, care disprețuiește cu insolență și emfază patriotardă tot ceea ce nu este englezesc. *

[38] Apud : Charles Dickens, *Casa Umbrelor*, ed. cit., vol. II, p. 517—522.
* Vezi, în ediția de față, și p. 793.

Domnul şi doamna Veneering [39] sînt noii locatari ai unei case noi-nouţe dintr-un cartier nou-nouţ al Londrei. Totul la ei este nou, ca scos din cutie. Toată mobila e nouă, toţi prietenii lor sînt noi, toţi servitorii sînt noi, vesela e nouă, trăsura e nouă, harnaşamentul şi caii sînt noi, tablourile sînt noi. Ei înşişi sînt oameni noi şi atît de noi însurăţei cît permite venirea legală pe lume a unui prunc nou născut. Dacă ar fi fost să li se aducă vreun bunic, acesta ar fi sosit de la Pantehnicon *, nou, ambalat cum trebuie, fără nici o zgîrietură pe el, bine lustruit din cap pînă-n picioare. Căci de la scaunele cu blazon nou, din vestibul, pînă la pianul cu coadă, de tip nou, şi la noul model de apărătoare de scîntei, totul în casa asta este proaspăt vopsit şi lustruit. Şi ceea ce se observă la mobilier se poate observa şi la familia Veneering : pojghiţa de vopsea şi lustru aminteşte puţin cam prea mult de ceva confecţionat de curînd şi este niţeluş lipicioasă.

Exista în cartierul Saint James o mobilă inocentă de sufragerie, prevăzută cu rotile — care, cînd nu era folosită, stătea deasupra grajdului cu cai şi trăsuri de închiriat din Duke Street ; pentru această mobilă familia Veneering era un subiect de veşnică nelinişte. Văr primar cu lordul Snigsworth, această mobilă, numită Twemlow [40], a cărei prezenţă era frecvent reclamată, reprezenta pentru nenumărate case masa de sufragerie în starea sa normală.

Domnul şi doamna Veneering, de pildă, organizînd un dineu, porneau de obicei de la Twemlow, şi apoi îi aduceau prelungiri, adică îi adăugau oaspeţi. Cîteodată masa se compunea din Twemlow şi şase persoane ; uneori, din Twemlow şi douăsprezece persoane ; alteori, Twemlow era întins cu brutalitate pînă la limitele extreme ale posibilului, adică pentru douăzeci de comeseni. În asemenea ocazii simandicoase, domnul şi doamna Veneering se plasau în centrul mesei, faţă-n faţă, şi atunci se crea un paralelism, deoarece totdeauna se întîmpla astfel : cu cît Twemlow se pre-

[39] *Doamna Anastatia Veneering* — personaj din romanul *Prietenul nostru comun*, este soţia domnului Hamilton Veneering, prezentat în „lista personajelor" drept „un parvenit tolerat în «lumea bună» datorită averii lui". Vezi şi infra, p. 776 şi urm.

* *Pantehnicon* — un fel de bazar.

[40] *Melvin Twemlow*, pe care Dickens, pentru a-i evidenţia lipsa de personalitate şi de importanţă în societatea în care evoluează, îl obiectualizează — artificiu folosit şi cu alte prilejuri (vezi, în ediţia de faţă, p. 291, 356, 359, 369, 371) —, este, după o succintă prezentare ce precede textul romanului *Prietenul nostru comun*, un „personaj mai sărac din «lumea bună», prieten cu soţii Veneering" ; prietenia cu care îl copleşesc Veneeringii îl contrariază, Twemlow neînţelegînd că atenţia ce i se acordă se datoreşte înrudirii sale cu lordul Snigsworth din Snigworthy Park, cu care este „văr primar". Această relaţie de rudenie, sentimentul demnităţii, pauperitatea intelectului şi indigenţa îl plasează pe acelaşi plan social cu verii lui *sir* Leicester Dedlock (vezi, în ediţia de faţă, p. 324—326).

lungea mai mult, cu atît distanța față de centru creștea, apropiindu-se din ce în ce, la un capăt de bufet, și, la celălalt, de perdelele ferestrei.

Dar sufletul firav al lui Twemlow nu era neliniștit de acest lucru cu care se obișnuise și căruia îi putea măsura profunzimea. Prăpastia fără fund unde se pierdea și care isca marea povară mereu crescîndă a vieții sale era întrebarea fără răspuns : „Sînt eu oare prietenul cel mai vechi, sau cel mai recent al familiei Veneering ?“. Rumegării acestei probleme, inofensivul domn îi închinase multe ceasuri febrile, atît în bîrlogul său de deasupra grajdului cu cai și trăsuri de închiriat, cît și în bezna rece, prielnică meditației, din St. Jame's Square. Buun.

Prima oară, Twemlow l-a întîlnit pe Veneering la club, unde Veneering nu cunoștea, pe atunci, pe nimeni, în afară de personajul care făcuse prezentările, aparent prietenul lui cel mai intim din lume. Însă nici pe acesta nu-l cunoscuse decît cu două zile în urmă — la vremea aceea legătura lor fiind întîmplător cimentată printr-un mușchi de vițel pregătit în mod ticălos de către bucătarul clubului, la sugestia comitetului. Ca urmare, Twemlow primi numaidecît invitația să ia masa cu Veneering și a luat masa împreună cu el și cu personajul care mijlocise întîlnirea. Imediat după aceea, Twemlow primi invitația să ia masa cu personajul în chestiune și a acceptat, Veneering fiind printre comeseni. La acest dineu se mai aflau un Membru al Parlamentului, un Inginer, un Perceptor, un Poem despre Shakespeare, un Abuz și un Ministeriabil, care toți păreau a fi niște străini pentru Veneering. Totuși, Twemlow fu numaidecît poftit la Veneering, anume ca să-i întîlnească pe Parlamentarul, Inginerul, Perceptorul, Poemul despre Shakespeare, Abuzul și Ministeriabilul ; în timpul mesei el descoperi că toți aceștia erau prietenii cei mai apropiați din lume ai lui Veneering, iar soțiile lor (prezente toate) — obiectul celei mai devotate afecțiuni și atenții delicate din partea doamnei Veneering.

Așa se face că domnul Twemlow, în locuința sa, și-a spus, cu mîna la frunte : „Nu trebuie să mă mai gîndesc la asta. Îți vine să-ți iei lumea-n cap, nu alta.“ Și totuși nu se gîndea decît la acest lucru, dar fără să poată ajunge la vreo concluzie.

În seara aceasta, familia Veneering dă un banchet. Unsprezece în plus pe lîngă Twemlow, paisprezece cu totul. Patru valeți, cu piepturile bombate, ca de porumbel, în ținută de gală, se află aliniați în vestibul. Al cincilea valet, cu o expresie plictisită, urcă scara de parcă și-ar spune în sine : „Încă un nenorocit care vine la masă — asta-i viața !“ și anunță :

— Dom-nul Twemlow !

Doamna Veneering urează bun sosit bunului ei Twemlow. Domnul Veneering urează bun sosit dragului său Twemlow. Doamna Veneering nu-şi închipuie că domnul Twemlow s-ar putea interesa cumva de asemenea fărpturi insipide cum sînt copiii, dar un atît de vechi prieten va fi desigur încîntat să-l vadă pe bebeluş.

— Vai !... exclamă domnul Veneering, dînd din cap cu emoţie în faţa acestui nou element domestic... Cînd vă veţi mai aclimatiza, o să-l cunoaşteţi mai îndeaproape pe prietenul familiei dumneavoastră.

Apoi îl prezintă pe scumpul Twemlow celor doi prieteni, domnii Boots şi Brewer, fără să ştie prea limpede, desigur, care-i unul şi care-i celălalt.

Acum însă se întîmplă ceva nemaipomenit.

— Dom-nul şi doam-na Podsnap ! [41]

— Draga mea, spune domnul Veneering doamnei Veneering pe un ton de mare afecţiune prietenească, uşa fiind deschisă, au venit Podsnapii !

Un bărbat corpolent, prea, prea zîmbitor, cu obrazul de o prospeţime apoplectică, apare alături de soţia lui, pe care o părăseşte numaidecît, repezindu-se spre Twemlow cu :

— Bună ziua, încîntat de cunoştinţă. Frumoasă casă mai aveţi ! Sper că n-am întîrziat. Sînt fericit că am avut acest prilej. Da, da, vă asigur !

La primul şoc, Twemlow, încălţat în pantofiorii lui drăguţi, cu drăguţii lui ciorăpei de mătase depăşiţi de modă, face două salturi înapoi de parcă ar fi vrut să sară peste divanul dindărătul lui. Dar domnul cel corpolent nu-i îngăduie, dovedindu-se peste măsură de puternic.

— Dă-mi voie, îi spune domnul cel corpolent, încercînd să atragă privirile soţiei sale de la distanţă, dă-mi voie să am eu plăcerea de-a o prezenta pe doamna Podsnap amfitrionilor. Va fi fericită avînd acest prilej, vă asigur ! (Cu prospeţimea lui apoplectică descoperă în această expresie, pare-se, perpetuă vigoare şi veşnică tinereţe.)

[41] *Doamna Podsnap* — personaj din romanul *Prietenul nostru comun*, „nevasta majestuoasă a *domnului John Podsnap* — un „personaj din «lumea bună», un înfumurat, totdeauna mulţumit de sine", reprezentant, ca şi Thomas Sapsea din *Misterul lui Edwin Drood*, al mentalităţii insulare despre superioritatea indiscutabilă a Marii Britanii şi a britanicilor asupra tuturor celorlalte state şi popoare, mentalitate ridiculizată de Dickens sub numele de „podsnapism" (vezi, în ediţia de faţă, p. 377—383 şi p. 799).

Pe de altă parte, doamna Podsnap sprijină pe cît îi este posibil greşeala soţului ei ; pentru că-i este cu neputinţă, în ceea ce o priveşte, să facă o gafă, doamna Veneering fiind singura femeie de acolo, ea, uitîndu-se la domnul Twemlow cu un aer compătimitor, i se adresează înduioşată doamnei Veneering, exprimîndu-şi mai întîi teama că, de curînd, trebuie să-l fi chinuit o criză biliară, şi apoi, că bebeluşul îi seamănă foarte mult, chiar de pe acum.

Nu se ştie dacă există vreun om care să se împace cu gîndul că este luat drept altul ; domnul Veneering, aşadar, punîndu-şi în seara aceea pieptii cămăşii tînărului Antinous (din chembrică nouă, tocmai atunci adusă acasă de cum ieşise din mîinile muncitorilor), nu se simte deloc măgulit că-i luat drept Twemlow, un om uscat şi deşirat, cu vreo treizeci de ani mai în vîrstă. La rîndul ei, doamna Veneering, de asemenea, e jenată de confuzia care o face nevasta lui Twemlow. Cît despre Twemlow, avînd conştiinţa că se trage dintr-o familiei mult mai bună decît Veneering, îl consideră pe domnul cel corpolent un catîr prostcrescut.

În această situaţie încurcată, domnul Veneering se apropie de domnul Podsnap cu mîna întinsă şi, zîmbind, îl asigură că e încîntat de a-l vedea ; la care, incorigibilul personaj, cu prospeţimea lui apoplectică, îi răspunde numaidecît :

— Mulţumesc, mi-e ruşine să spun că în clipa asta nu-mi pot aduce aminte unde ne-am mai întîlnit, dar sînt fericit că am avut acest prilej, vă asigur !

Apoi, tăbărînd asupra lui Twemlow, care se retrage atît cît slăbiciunea îi îngăduie, îl tîrăşte cu sila spre doamna Podsnap şi vrea să i-l prezinte sub numele de Veneering, dar sosirea de noi oaspeţi scoate la iveală greşeala. Atunci, după ce dă din nou mîna cu Veneering în persoană, el dă iarăşi mîna cu Twemlow în persoană, şi pune capăt incidentului, spre propria-i nemărginită satisfacţie, spunîndu-i ultimului :

— Caraghioasă împrejurare... dar sînt fericit că am participat, vă asigur !

Twemlow, după ce trecu prin această teribilă încercare remarcînd totodată fuziunea dintre Boots şi Brewer şi dintre Brewer şi Boots ; după ce observă, mai de-aproape, cum din rîndul ultimilor şapte musafiri, patru persoane discrete intrară căutînd din ochi pe stăpînul casei şi, ca să nu se facă de rîs, au renunţat să mai salute, pînă ce Veneering nu a venit spre ei cu mîna întinsă, profitînd de aceste observaţii, este cît pe-aci să ajungă la concluzia că într-adevăr el este cel mai vechi prieten al lui Veneering, şi deci să găsească răspuns la întrebarea care-l chinuie. Dar din nou i se tulbură

mintea şi totul se năruie, dînd cu ochii de Veneering şi de bărbatul rotofei în salonul dinspre curte, vecin cu sera, agăţaţi unul de altul ca nişte fraţi gemeni, şi auzind cu urechile lui din gura doamnei Veneering că domnul Podsnap va fi naşul copilului.

— Masa este servită !

Cuvintele, rostite de un valet melancolic, sună ca şi cum ar fi spus „Duceţi-vă să vă otrăviţi, sărmani pui de oameni !"

Twemlow, deoarece nu i s-a repartizat nici o doamnă, merge în ariergardă, cu mîna la frunte. Boots şi Brewer, crezîndu-l bolnav, îşi şoptesc :

— L-a luat cu leşin. N-a mîncat nimic la prînz.

El este însă doar uluit de piedicile de neînvins ale existenţei sale.

Înviorat de supă, Twemlow discută paşnic cu Boots şi cu Brewer despre noile întîmplări de la Curte, publicate în presă. Cînd se serveşte peştele, este interpelat de Veneering asupra acestei chestiuni controversate : oare lordul Snigsworth, vărul său primar, se mai află la Londra, sau e cumva plecat ? Răspunde că vărul său primar e plecat.

— La Snigsworthy Park ? întreabă Veneering.

— La Snigsworthy, replică Twemlow.

Boots şi Brewer îl iau drept un om demn de a fi cultivat, iar Veneering îl consideră un articol remunerativ.

Între timp, valetul face ocolul mesei asemenea unui sumbru chimist analitic şi oferă „Chablis [42], domnule ?", vrînd parcă să spună, de fiecare dată : „N-aţi lua dac-aţi şti din ce-i făcut".

Oglinda enormă de deasupra bufetului reflectă masa cu oaspeţii. Reflectă blazonul nou al familiei Veneering, din aur cu margini de argint gravat şi cizelat, reprezentînd o căciulă de toată frumuseţea — Colegiul de Heraldică [43] a descoperit la un strămoş Veneering din vremea cruciadelor o căciulă lucrată pe scut (sau pe care ar fi avut-o, dacă eventual se gîndea la aşa ceva) — şi o caravană de cămile purtînd fructe, flori, lumînări, cîteva animale îngenunchind ca să li se aşeze povara de sare.

Oglinda îi reflectă pe Veneering : de patruzeci de ani, cu părul ondulat, oacheş, predispus să ia proporţii, abil, învăluit în mister,

[42] *Chablis* — renumit vin alb produs în regiunea cu acelaşi nume din Franţa.

[43] *Colegiul de Heraldică (College of Arms. Herald's College)* — înfiinţat în 1483, prezidat de Earl Marshal şi cuprinzînd *Garter* (Jartiera), *Clarenceau* (după Duke of Clarence, fiul lui Edward al III-lea) şi *Norroy* (de la „north" — „nord", şi „roy" — „rege", adică la nord de Trant) ; pentru Scoţia, reprezentat de *Lyon* (leu), iar pentru Irlanda — *Ulster* (mantie cu glugă şi brîu).

nebulos — un fel de profet deghizat, destul de chipeș, care nu face profeții.

O reflectă pe doamna Veneering : blondă (cu un păr nu atît de deschis precum l-ar fi putut avea), cu nas și degete acviline, îmbrăcată cu ostentație și plină de bijuterii, entuziastă, împăciuitoare, conștientă că un crîmpei din vălul soțului său o acoperă și pe ea.

Îl reflectă pe Podsnap : înfloritor, predispus la îngrășare, cu cîte-o aripioară zbîrlită, de nuanță deschisă, de fiecare parte a capului altminteri chel (cu aspect mai mult de perie decît de păr), dezvăluind vederii niște coșuri roșii pe frunte, și o cămașă cu gulerul mare, boțit la spate.

O reflectă pe doamna Podsnap : admirabilă pentru studiile profesorului Owen [44], ciolănoasă, cu gîtul și nările ca ale unui cal de lemn, cu trăsături aspre, cu o coafură majestuoasă, în care Podsnap atîrnă prinos de aur.

Îl reflectă pe Twenlow : cărunt, un om uscat, politicos, sensibil la vîntul de est ; gulerul hainei și cravata gen George IV, cîndva arbitrul eleganței în Europa, cu obrajii supți de parcă odinioară s-ar fi străduit din răsputeri să se retragă în sine, dar, obosind, și-a întrerupt efortul și nu a izbutit să meargă mai departe.

Reflectă o fată cam trecută : cu bucle negre ca pana corbului și un ten destul de acătării cînd e foarte sulemenit — ca în seara asta ; face eforturi considerabile pentru a cuceri un domn, și el cam trecut ; un domn cu un nas prea mare, cît toate zilele, cu favoriți prea roșcați, cu prea mult piept în jiletcă, cu prea multă strălucire la butoni, în ochi, la nasturi, în vorbă și dinți.

O reflectă pe bătrîna și fermecătoarea *lady* Tippins [45], din dreapta lui Veneering : are o față imensă, obtuză, prelungă și pămîntie, ca un chip privit într-o lingură, și o cărare vopsită în creștetul capului, ca pentru a conduce lumea către tufa de păr fals de la ceafă. Îi place s-o țină în frîu pe doamna Veneering, așezată în fața ei la masă, căreia-i place să fie ținută în frîu.

Reflectă pe un anume Mortimer [46], alt vechi prieten al familiei Veneering, care pînă atunci nu mai fusese niciodată în casa aceasta, și, după cît se pare, nici n-ar mai dori să revină. S-a lăsat îmbro-

[44] Aluzie la Richard Owen (1804—1892), naturalist englez, supranumit „Cuvier al Angliei" datorită studiilor asupra animalelor vertebrate și nevertebrate.

[45] *Lady Tippins* — un personaj din romanul *Prietenul nostru comun*, care „face parte din «lumea bună», prietenă a soților Veneering".

[46] *Mortimer Lightwood* — personaj „nepăsător" din romanul *Prietenul nostru comun*, „tînăr avocat".

bodit de *lady* Tippins (o prietenă din adolescenţă) să vină la aceşti oameni ca să mai schimbe o vorbă, dar de unde ; stă în stînga doamnei Veneering, într-o tăcere exasperantă.

Îl reflectă pe Eugene [47], prietenul lui Mortimer, îngropat de viu în sarcofagul jilţului cu spătar înalt, dinapoia unuia dintre umerii pudraţi ai feţei cam trecute, golind mohorît cupa cu şampanie ori de cîte ori e umplută de valetul chimist analitic.

În sfîrşit, oglinda îi mai reflectă pe Boots şi Brewer şi alte două tampoane îmbuibate, interpuse între restul celor de faţă şi eventualele accidente.

Dineurile la familia Veneering sînt excelente — altminteri lumea n-ar mai veni —, şi totul merge strună. Iată, de pildă, *lady* Tippins a făcut asupra funcţiilor sale digestive o serie de experienţe duse atît de departe, atît de îndrăzneţe, că dacă rezultatele lor ar putea fi date în vileag, întreaga omenire ar avea numai de cîştigat. După ce s-a aprovizionat cu alimente din toate părţile lumii, această bătrînă şi vajnică fregată ajunse în cele din urmă la Polul Nord, iar cînd sînt luate de la masă farfurioarele de îngheţată, îi scapă următoarele cuvinte :

— Te asigur, dragul meu Veneering... (sărmanul Twemlow duce mîna la frunte, pentru că i se pare că *lady* Tippins are să devină cea mai bună prietenă a gazdei), te asigur, dragul meu Veneering, asta-i o chestiune cît se poate de curioasă ! La fel ca şi anunţurile publicitare, eu nu-ţi cer să mă crezi fără a-ţi oferi garanţii demne de toată încrederea. Mortimer, aici de faţă, cunoaşte faptele de la un capăt la altul şi răspunde de spusele mele.

Mortimer înalţă pleoapele şi deschide puţintel gura. Dar un surîs abia schiţat, însemnînd „La ce bun ? !", îi lunecă pe chip ; închide gura şi lasă din nou pleoapele să-i cadă.

— Ia să vedem, Mortimer, grăieşte *lady* Tippins, lovind evantaiul strîns, de culoare verde, pe falangele de la mîna stîngă — deosebit de ciolănoase —, insist să spui tot ce se poate spune despre omul din Jamaica [48].

[47] *Eugen Wrayburn* — personaj prezentat, în „lista personajelor" ce precede textul romanului — *Prietenul nostru comun* — listă din care am citat şi în notele 45 şi 46 —, ca „avocat pledant fără clientelă, un om cu o fire melancolică, indolent şi lipsit de ambiţie".

[48] „Omul din Jamaica". „Omul din Tobago", „Omul venit de cine ştie unde" sau „Omul venit de nicăieri" sînt supranume metaforice cu care *lady* Tippins (vezi supra, p. 355, nota 45) îl desemnează pe John Harmon, *alias* Julius Handford, *alias* John Rokesmith — „moştenitorul averii Harmon", unul din personajele principale ale romanului *Prietenul nostru comun.*

— Îți dau cuvîntul meu de onoare, replică Mortimer, niciodată n-am auzit vorbindu-se despre vreun om din Jamaica, în afară de omul care s-a purtat ca un frate...

— Atunci, din Tobago.

— Nici din Tobago.

— În afară doar... mai spuse Eugene atît de brusc, încît domnișoara cam trecută, care uitase cu totul de el, își retrage, tresărind, umărul din fața lui... în afară de prietenul nostru care a trăit atîta vreme numai cu budincă de orez și gelatină, pînă cînd, în cele din urmă, medicul, sau mai știu eu cine, i-a schimbat regimul : o pulpă de berbec pe zi, ori cam așa ceva.

O impresie înviorătoare făcu ocolul mesei la ieșirea lui Eugene din sorcofagul jilțului, dar se risipi imediat, în clipa cînd Eugene se cufundă din nou în jilț.

— Ei bine, scumpa mea doamnă Veneering, continuă *lady* Tippins, apelez la dumneata ca să-mi spui dacă nu-i asta cea mai îngrozitoare purtare din lume. Îmi iau adoratorii peste tot, doi sau trei în același timp, cu condiția să mă asculte orbește și să-mi fie devotați ; și iată-l pe cel mai apropiat, șeful tuturor sclavilor mei, care în văzul lumii se abate de la îndatoririle sale ! Pe urmă, alt adorator, un personaj grosolan, firește, dar în care mi-am pus mari speranțe, și cînd colo, el își pune pielea la adăpost pentru ziua de mîine, iar acum, iată, pretinde că nu-și mai aduce aminte de vremurile din copilărie ! Numai și numai ca să-mi facă mie nervi, știind cît de mult țin eu la epoca asta !

Această penibilă născocire despre niște adoratori imaginari este mania doamnei Tippins ; poartă totdeauna cu ea unul sau doi. Ține socoteala adoratorilor ei și are mereu cîte unul nou de înscris, sau vreunul vechi de șters, ori pune cîte unul pe lista neagră, ori promovează pe vreun adorator pe lista albastră, sau face adunarea adoratorilor, ca să-i poată trece într-un catastif.

Doamna Veneering este încîntată de această situație hazlie, la fel și domnul Veneering. Poate că farmecul ei sporește prin jocul unor amulete galbene, atîrnate la gîtul doamnei Tippins, mișcîndu-se ca labele orătăniilor care scurmă prin curte.

— Din clipa aceasta, continuă ea, îl alung pe mizerabilul prefăcut și-l tai din Cupidonul meu (numele catastifului, draga mea) ; sînt hotărîtă să obțin, chiar astă seară, datele despre omul venit de cine știe unde și te rog să i le ceri în locul meu (către doamna Veneering), căci am pierdut orice influență asupra lui. Ah, bărbat infam !

Se adresa lui Mortimer, zuruind evantaiul.

— Sîntem cu toţii foarte intrigaţi de omul venit de cine ştie unde, glăsui Veneering.

— Profund interesaţi !

— Foarte mişcaţi !

— Grozav de dramatic !

— Omul venit de nicăieri, mai ştii ? ! strigară într-un glas cele patru tampoane.

Apoi, doamna Veneering, împreunîndu-şi mîinile ca un copil care se roagă fierbinte — căci născocirile atractive ale doamnei Tippins sînt molipsitoare —, se întoarce spre un vecin din stînga şi spune :

— Vă log ! Hai ! Omul de ţine stie unde !

La care cele patru tampoane, puse din nou misterios în funcţiune, exclamă într-un glas :

— Cu neputinţă să rezişti !

— Pe legea mea, intervine, abia îngăimat, Mortimer, mi se pare extrem de stînjenitor, ştiind că ochii Europei sînt îndreptaţi în asemenea măsură asupra mea. Singura mîngîiere pe care o mai am este că, în adîncul inimii, toţi o veţi detesta pe *lady* Tippins, văzînd — ceea ce inevitabil se va întîmpla — că bărbatul venit de cine ştie unde e un pisălog. Îmi pare rău că voi destrăma poezia stabilindu-i un domiciliu... dar ăsta-i adevărul... al cărui nume îmi scapă... toată lumea-l ştie... unde se face vin.

— Day şi Martin, sugerează Eugene.

— Nu, se împotriveşte Mortimer neînduplecat, acolo se fabrică Porto ; nu acolo. Omul meu vine din ţara unde se face vinul de Cape [49]. Dar, la urma urmei, prietene, nu-i vorba de o statistică, pentru că faptul e fără precedent.

Se observă totdeauna că la mesele date de familia Veneering nimeni nu se prea sinchiseşte de gazde şi că, în general, cine are ceva de spus, spune cui şi cum îi vine.

— Omul meu, continuă Mortimer, adresîndu-se lui Eugene, pe nume Harmon, era singurul fiu al unui ticălos sinistru care a făcut avere din gunoi.

— Tunică roşie din velveton şi clopoţel ? întreabă Eugene cu o voce sumbră.

— Cu scară şi coş, dacă nu te superi... Prin care mijloace, într-un fel sau altul, a devenit bogat ca un antreprenor gunoier. Trăind în bîrlogul săpat într-o regiune deluroasă, alcătuită numai din gunoaie, vagabondul ăsta bătrîn şi cicălitor arunca pe micul lui

[49] „*Vinul de Cape*“ este un vin dulce, „reconfortant“, produs în regiunea viticolă Cape Town (Africa de Sud).

domeniu, ca un vulcan, tot ce strînsese, alcătuind un deal al său : praf de cărbuni, coji de legume, bucăți de oase, cioburi de veselă, gunoi brut, gunoi dat prin sită... tot soiul de gunoaie.

În clipa asta, aducîndu-și vag aminte de doamna Veneering, Mortimer îi adresează ei următoarele șase cuvinte ; după care, din nou umblă în căutare de auditoriu, face o încercare cu Twemlow, dar își dă seama că Twemlow nu-l aude. În cele din urmă se adresează tampoanelor, care îl întîmpină cu însuflețire.

— Firea morală... cred că am nimerit expresia potrivită... firea morală a acestui nemaipomenit personaj nu cunoștea satisfacție mai mare decît să arunce blesteme pe capul celor mai apropiați lui și să-i dea pe ușă afară. După ce începu (cum era și firesc) să acorde aceste atenții nevestei lui dragi, se văzu numaidecît dispus să supună și pretențiile fiică-si aceluiași tratament. Îi găsi un soț de care el era absolut încîntat, dar fata cîtuși de puțin, și se ocupă să pună pe numele ei, ca zestre, nu știu cît gunoi, în orice caz o cantitate imensă. Astfel stăteau lucrurile cînd biata fată îi destăinui, cu tot respectul cuvenit, că se logodise în taină cu acel personaj popular pe care romancierii și poeții îl numesc Celălalt și că o asemenea căsătorie i-ar fi fărîmat inima în cioburi, iar viața i-ar fi făcut-o praf... asta, ce-i drept, putînd contribui masiv la afacerile tatălui ei. Numaidecît, venerabilul părinte, într-o noapte rece de iarnă, se spune, își azvîrli fata pe ușă afară, blestemînd-o în fel și chip.

Aici, chimistul analitic (se vede că-și formase o părere foarte proastă despre povestirea lui Mortimer) oferă puțin vin roșu tampoanelor, care, acționînd din nou, ca prin minune, toți patru deodată, îl toarnă într-înșii cu o curioasă strîmbătură de veselie și apoi strigă în cor :

— Continuați, vă rugăm.

— Resursele materiale ale Celuilalt erau, se înțelege, foarte limitate. Nu cred că folosesc o expresie prea tare cînd spun că Celălalt era lefter. El s-a însurat, totuși, cu tînăra domnișoară și au locuit într-o căsuță umilă, cu intrarea împodobită probabil cu ghirlande de caprifoi, pînă la moartea ei. S-ar putea consulta registrul parohiei unde se găsea situată căsuța umilă, pentru a afla cauza morții ; s-ar putea ca grijile premature și neliniștea să fi contribuit, deși în acest sens nu apare nimic scris negru pe alb la pagina respectivă. Cît despre Celălalt, a fost atît de nenorocit de pierderea tinerei lui neveste, încît nu i-a supraviețuit mai mult de un an.

Există, pare-se, în mintea nepăsătorului Mortimer ideea că dacă cei din lumea bună își pot permite să se emoționeze ne-

tam-nesam, el, care face parte din această lume bună, s-ar cuveni să-şi îngăduie slăbiciunea de a se lăsa mişcat de ceea ce povesteşte. Emoţia pe care o încearcă şi-o ascunde cu mare caznă.

Melancolicul Eugene nu rămîne nici el absolut rece, pentru că în clipa cînd înspăimîntătoarea *lady* Tippins declară că de cumva Celălalt ar mai fi trăit l-ar fi trecut în capul listei adoratorilor, iar cînd domnişoara cam trecută îşi înalţă umerii, sub impulsul cine ştie cărei vorbe şoptite ei anume la ureche de către tînărul domn cam trecut, melancolia lui creşte în aşa hal, încît se joacă — sinistru de-a dreptul — cu cuţitul de desert.

Mortimer continuă.

— Dar acum trebuie să revenim... după cum spun romancierii, ceea ce noi cu toţii am vrea să le interzicem... la eroul povestirii noastre : omul de cine ştie unde. În vîrstă de paisprezece ani cînd a fost gonit de sora lui (pe atunci la Bruxelles, într-un pensionat ieftin), trecu oarecare timp pînă să audă de cele întîmplate... probabil tot de la soră-sa, căci mamă-sa murise (nu mai ştiu sigur). De îndată ce vestea i-a ajuns la ureche, plecă pe ascuns şi reveni în Anglia. Trebuie să fi fost un băiat destoinic dacă a putut face o asemenea călătorie cu cele cinci parale primite săptămînal ; în orice caz, a făcut-o... Taică-su se trezi cu el pe neaşteptate... Şi începu să pledeze cauza sorei lui. Venerabilul părinte recurse prompt la blesteme şi-l puse pe fugă. Şocat şi îngrozit, băiatul porneşte în căutarea norocului, se îmbarcă pe un vas, şi, pînă la urmă, se stabileşte în regiunea însorită şi plină de podgorii de la Cape, ajunge mic proprietar, fermier, viticultor... cum vreţi să-i spuneţi.

Tocmai atunci, în vestibul se aud paşi şi o bătaie uşoară în uşa sufrageriei. Chimistul analitic se duce la uşă, discută aprins cu cel care bătuse, ascuns privirilor, pare îmbunat de motivul dezvăluit de acesta şi iese din încăpere.

— Aşadar, continuă Mortimer, revenind în ţară după ce lipsise vreo paisprezece ani, s-a aflat de el nu de mult.

Unul din tampoane le uimeşte pe celelalte trei, detaşîndu-se deodată de grup, şi, revendicîndu-şi individualitatea, întreabă :

— Cum adică s-a aflat de el şi de ce ?

— Aa, da, desigur. Mulţumesc pentru că m-ai făcut atent. Uitasem să spun că venerabilul tată moare între timp.

Acelaşi tampon întreabă cu vioiciune :

— Cînd ?

— Nu de mult. Acum zece luni sau un an.

Acelaşi tampon întreabă cu vioiciune :

— Şi de ce ?...

Dar de astă dată, tristul exemplu de cutezanță eșuează, ceilalți trei semeni fixîndu-l cu priviri înmărmurite. Nici un muritor nu-l mai ia în seamă.

— Venerabilul tată..., repetă Mortimer ; aducîndu-și vag aminte că la masă există și un Veneering, i se adresează pentru prima oară : ...moare între timp.

— Moare !... repetă și Veneering, grav, cu un aer plin de satisfacție.

Își încrucișează brațele, își compune o expresie ca pentru a asculta atent, dar se vede din nou abandonat într-o lume pustie.

— S-a dat peste testamentul lui, reluă Mortimer, surprinzînd privirea rătăcitoare de cal de lemn în balans a doamnei Podsnap. Poartă o dată apropiată de cea a plecării fiului său. Lasă lanțul cel mai scund din munții de gunoaie, cu un soi de locuință la poalele lui, unui servitor în vîrstă, singurul executor testamentar. Restul proprietății, mai mult decît considerabil, a fost lăsat fiului său. A cerut cu limbă de moarte să fie înmormîntat în cadrul unui ceremonial oarecum extravagant, luîndu-se anumite precauțiuni ca nu cumva să-l îngroape de viu, amănunte cu care nu-i cazul să vă mai plictisesc... Asta ar fi tot, în afară de...

Aici povestirea se întrerupe. Chimistul analitic revenind, privirile tuturor se îndreaptă spre el. Nu pentru că vreunul din ei ar fi vrut să-l vadă, ci în virtutea acelei subtile porniri firești care-i împinge pe oameni să profite de cel mai neînsemnat prilej ca să se uite în cu totul altă parte decît la persoana care le vorbește.

— În afară de faptul că fiul nu intră în posesia moștenirii, continuă Mortimer, decît cu condiția ca să se însoare cu o fată care, astăzi de vîrsta măritișului, la data întocmirii testamentului era un copil de patru sau cinci anișori. După cercetări, anunțuri, s-a descoperit că fiul nu era altul decît micul fermier din Cape ; tocmai atunci, omul nostru se afla în drum spre Anglia, foarte mirat, desigur, că este moștenitorul unei imense averi, și că va trebui să-și ia o soție.

Doamna Podsnap întreabă dacă tînăra este acătării, dar Mortimer nu-i poate răspunde, pentru că nu știe.

— Și dacă n-are loc căsătoria, întreabă domnul Podsnap, ce se întîmplă cu imensa avere ?

— Atunci, răspunde Mortimer, în asemenea situație, bătrînul servitor mai sus menționat, conform unei clauze testamentare, îl înlătură pe fiu și se prevalează de avere ; apoi, dacă fiul moare, același bătrîn servitor devine legatar universal.

Doamna Veneering tocmai a izbutit s-o trezească pe *lady* Tippins dintr-un pui de somn, manevrînd cu dibăcie, peste degetele

ei ciolănoase, un tren de farfurii mari și mici, cînd toată lumea, în afară de Mortimer, își dă seama că chimistul analitic, într-un chip de-a dreptul fantomatic, îi întinde acestuia o hîrtie împăturită. Doamna Veneering, pe punctul să plece, rămîne locului, din curiozitate, cîteva clipe.

Mortimer, în pofida strădaniei chimistului de a-l face atent, își împrospătează liniștit forțele cu un pahar de Madera și rămîne nepăsător față de documentul care subjugă atenția generală.

În sfîrșit, *lady* Tippins (care are obiceiul să se trezească absolut pe nesimțite), înțelegînd unde se află și conștientă de obiectele înconjurătoare, spune :

— Perfid specimen, mai perfid decît Don Juan, de ce nu iei biletul de la comandor ?

Mortimer, căruia chimistul îi vîră hîrtia sub nas, aruncă o privire în jur și întreabă :

— Ce-i asta ?

Chimistul analitic se apleacă și șoptește ceva.

— *Cine* ?

Chimistul analitic din nou se apleacă și-i șoptește ceva.

Mortimer se uită surprins la el și despăturește hîrtia. O citește o dată, o citește a doua oară, o întoarce pe toate fețele, o citește a treia oară.

— Extrem de ciudat ! exclamă Mortimer atunci, schimbat la față și plimbîndu-și privirile în jurul mesei : iată deznodămîntul povestirii despre omul nostru.

— S-a și însurat ? își dă cineva cu părerea.

— Refuză să se însoare ? își dă altcineva cu părerea.

— S-a găsit vreun codicil în gunoi ? își dă cu părerea un al treilea.

— Da' de unde ? ! exclamă Mortimer. Culmea ! Greșiți cu toții. Povestea e mai complicată și mai emoționantă decît mi-aș fi închipuit. Omul s-a înecat ! [50]

*

Mare fierbere în casa Veneering ! Domnișoara matură [51] e pe cale să se mărite (suliman și tot restul) cu domnul matur [52]. Se pleacă la ceremonie de la Veneering, și Veneering sînt cei care

[50] Apud : Charles Dickens, *Prietenul nostru comun*, ed. cit., vol. I, p. 46—59.

[51] „Domnișoara matură este Sofronia Akershem — personaj din romanul *Prietenul nostru comun*, „o tînără frivolă din «lumea bună», care se mărită în cele din urmă cu domnul Alfred Lammle".

[52] „Domnul matur", adică Alfred Lammle, este prezentat, în „lista personajelor din romanul *Prietenul nostru comun*, ca „aventurier și vînător de zestre".

dau masa. Valetul chimist, care din principiu dezaprobă tot ce se petrece în casă, se împotrivește fără doar și poate acestei căsătorii. Dar, cum s-a omis să i se ceară încuviințarea, un camion prevăzut cu arcuri descarcă la ușă povara de plante de seră, pentru ca petrecerea de a doua zi să fie încununată cu flori.

Domnișoara matură are avere. Domnul matur are și el avere. El își investește averea în afaceri. Pornește, în felul condescendent al diletantului, spre centrul comercial, ia parte la întrunirile directoriale și se ocupă cu traficul de acțiuni. După cum înțelepții acestei generații prea bine știu, traficul de acțiuni este singurul lucru din lume cu care te-ai putea îndeletnici. Nu-i nevoie să ai o practică îndelungată, nici să fii format, nu-i nevoie să ai idei, nici maniere, ci să ai acțiuni. Suficiente acțiuni ca să poți figura pe clădirile directoriale în litere de-o șchioapă; să faci naveta între Londra și Paris pentru niște afaceri misterioase și să-ți dai aere de om mare.

— De unde-a apărut?
— Acțiuni.
— Încotro se duce?
— Acțiuni.
— Ce gusturi are?
— Acțiuni.
— Are principii?
— Acțiuni.
— Cine l-o fi împins în Parlament?
— Acțiuni.

Poate că prin el însuși n-a avut niciodată succes, n-a izbutit să realizeze nimic; poate că niciodată n-a întreprins ceva și niciodată n-a dus ceva pînă la capăt! Același și același răspuns: acțiuni. O, atotputernice acțiuni! De s-ar proțăpi odată sus detot mutrele acelea simandicoase, iar noi să avem parte de mai puțini paraziți și, ca sub înrîurirea măselariței sau a opiului, să zbierăm zi și noapte: „Scăpați-ne de banii noștri, risipiți-i în locul nostru, cumpărați-ne și vindeți-ne, ruinați-ne — doar atît vă implorăm; instalați-vă printre puterile lumii, îmbuibați-vă pe spinarea noastră!"

Pe cînd zeii Iubirii și Grațiile pregăteau torța pe care Hymeneu[53] avea s-o aprindă a doua zi, domnul Twemlow suferea mult în sinea lui. Amîndoi, pare-se — domnișoara matură și domnul matur — trebuie să fi fost prietenii cei mai vechi ai familiei

[53] *Hymeneu* sau *Hymen* — (în mitologia elenă) zeul căsătoriei, fiul lui Apollo; reprezentat ca adolescent.

Veneering. Poate chiar pupili ? Puțin probabil, căci erau mai în vîrstă ca el. Veneering le-a fost totdeauna foarte apropiat și s-a dat peste cap ca să-i aducă binișor în fața altarului. Chiar el îi povestise lui Tewmlow cum i-a spus doamnei Veneering : „Anastatia, ei sînt făcuți unul pentru altul". I-a mai destăinuit lui Twemlow că pe Sophronia Akershem (domnișoara matură) o privea ca pe-o soră, iar pe Alfred Lammle (domnul matur) ca pe-un frate.

Twemlow l-a întrebat dacă nu cumva a fost coleg de școală cu Alfred. „Nu tocmai" i-a răspuns. Dacă Sophronia fusese adoptată de mama lui. „Nu chiar așa" răspunsese. Și Twemlow dusese, deznădăjduit, mîna la frunte.

Dar, cu două sau trei săptămîni în urmă, Twemlow, aflat la el acasă, deasupra grajdurilor de pe strada Duke (din parohia St. James), cu nasul în ziar, și lîngă el cu pîinea prăjită, fără unt, și ceaiul anemic, primise un bilet extrem de parfumat, împăturit în trei colțuri, cu monogramul doamnei Veneering, în care-l implora pe scumpul ei d. T., dacă nu e ocupat în ziua aceea, să fie atît de amabil și, alături de domnul Podsnap, dragul de el, să ocupe cel de-al patrulea loc la masă ca să discute o importantă chestiune de familie ; ultimele patru cuvinte — de două ori subliniate și marcate de semnul exclamării.

Răspunsul lui Twemlow fiind „Nu sînt ocupat, și mă simt mai mult decît încîntat", se duse, și iată cum a fost întîmpinat :

— Dragul meu Twemlow, începe Veneering, foarte amabil din partea dumitale că ai răspuns prompt la invitația neprotocolară a Anastatiei ; te-ai purtat ca un adevărat vechi prieten. Îl cunoști pe iubitul nostru prieten Podsnap ?

Twemlow nu se putea să nu-l fi cunoscut pe iubitul prieten Podsnap, pe care de atîtea ori îl confundase ; răspunde că-l cunoaște, la fel și Podsnap pe el. S-ar părea că lui Podsnap i se făcuseră în ultima vreme atîtea demonstrații de afecțiune, încît se socotea un prieten intim al casei, cu mulți, mulți ani în urmă. În chipul cel mai amical, caută să se simtă la largul lui ; stă cu spatele la foc, transformîndu-se în statuia Colosului de la Rhodos [54], Twemlow, cu firea lui slabă, observase dinainte iuțeala cu care musafirii familiei Veneering fuseseră infectați de poveștile familiei Veneering, fără să-și dea seama cîtuși de puțin că și el este în aceeași situație.

— Dragii mei, continuă Veneering, proorocul deghizat, vă veți bucura auzind că prietenii noștri, Alfred și Sophronia, sînt pe cale să se căsătorească. Deoarece noi, soția mea și cu mine,

[54] *Colosul de la Rhodos* — vezi, în ediția de față, p. 131, nota 4.

am privit căsătoria asta ca o chestiune de familie... a cărei reglementare o luăm în întregime asupra noastră... desigur, prima noastră îndatorire este să comunicăm faptul prietenilor familiei.

(„Oh, gîndește Twemlow, cu ochii la Podsnap, atunci, nu e vorba decît de noi doi, și *el* este secundul.")

— Sperasem, mai spune Veneering, să fie și *lady* Tippins de față; dar ea, fiind foarte solicitată, se află, din păcate, în altă parte invitată.

(„Oh, gîndește Twemlow, cu priviri rătăcitoare, atunci, sîntem trei, și *ea*-i a treia.")

— Mortimer Lightwood, se aude din nou glasul lui Veneering, pe care amîndoi îl cunoașteți, e plecat la țară, dar îmi scrie, în felul lui bizar, că deoarece îi cerem să fie primul cavaler de onoare cînd va avea loc ceremonia, n-o să refuze, deși nu prea știe ce are de făcut.

(„Oh, gîndește Twemlow, rotindu-și privirile, atunci, sîntem patru, și *el* e al patrulea.")

— Astăzi nu i-am poftit pe Boots și Brewer, rostește Veneering, pe care de asemenea îi cunoașteți, dar locul lor e rezervat pentru ceremonie.

(„Atunci, gîndește Twemlow, cu ochii închiși, sînt ș a..." Aici se cufundă într-o moleșeală din care nu-și va reveni complet decît după masă, cînd chimistului i s-a cerut să se retragă.)

— Am ajuns acum, adaugă Veneering, la subiect, la subiectul real al micului nostru consiliu de familie. Sophronia este orfană de amîndoi părinții, așa că are nevoie de cineva care s-o conducă în fața altarului.

— De ce n-ai conduce-o dumneata? își dă cu părerea Podsnap.

— Dragă Podsnap, nu; din trei motive. Mai întîi, fiindcă nu mi-aș putea asuma răspunderea aceasta cînd am prieteni atît de respectabili la care trebuie să mă gîndesc. În al doilea rînd, fiindcă nu sînt atît de vanitos ca să-mi închipui c-aș arăta destul de bine pentru acest rol. În al treilea rînd, fiindcă Anastatia e puțin superstițioasă în direcția asta, nu concepe să mă vadă conducînd pe cineva în fața altarului înainte ca fetița noastră să ajungă la vîrsta cînd să se fi căsătorit.

— Și de ce, doamnă? întreabă Podsnap, adresîndu-se doamnei Veneering.

— Dragă domnule Podsnap, știu că asta-i o mare prostie, dar dacă Hamilton ar ține loc de părinte altcuiva, presimt instinctiv că n-o să mai apuce să asiste la nunta propriului copil.

Spunînd acestea, doamna Veneering ținea palmele lipite, față-n față, și fiecare dintre cele opt degete încovoiate părea atît

de asemănător cu nasul ei acvilin, încît giuvaerurile noi-nouțe de pe ele erau parcă necesare ca totuși să se deosebească.

— Dar, dragul meu Podsnap, rostește Veneering, *există* un prieten încercat al familiei noastre, căruia, cred și sper că vei fi de acord cu mine, Podsnap, îi revine aproape în mod firesc această agreabilă datorie. Prietenul acesta — vorbea ca și cum s-ar fi adresat unei adunări de vreo sută cincizeci de persoane — se află acum printre noi. Prietenul acesta este Twemlow.

— Bineînțeles ! se aude glasul lui Podsnap.

— Prietenul acesta, repetă Veneering cu și mai mare tărie, este bunul și dragul nostru Twemlow. Mi-e destul de greu, dragă Podsnap, să-mi exprim față de dumneata toată plăcerea pe care o încerc văzînd că părerea aceasta a mea și a Anastatiei este atît de prompt confirmată de dumneata, alt prieten încercat, deopotrivă, al familiei, situat în poziția semeață... vreau să spun, care stă semeț în poziția... sau mai bine zis care o plasează pe Anastatia și pe mine în poziția semeață de a-l vedea pe el în poziția modestă de naș al copilașului.

Și Veneering se simte pe drept cuvînt ușurat dîndu-și seama că Podsnap nu-i poartă cîtuși de puțin pică lui Twemlow pentru ascensiunea sa.

Astfel se face că un camion cu arcuri împrăștie flori peste ceasurile trandafirii și pe treptele scării din fața casei și că Twemlow se apucă să cerceteze cu de-amănuntul terenul unde a doua zi avea să joace un rol atît de distins. A și fost la biserică și a luat notă de toate neajunsurile pe care le prezenta naosul, condus de o văduvă bătrînă, pur și simplu sinistră, care i-a deschis stranele și a cărei mînă stîngă părea zgîrcită din pricina unei crize de reumatism, dar care în realitate de bunăvoie și-o strîmbase, ca să-i slujească drept taler pentru bani.

Și cum Veneering o zbughește afară din bibliotecă — locul lui de predilecție cînd vrea să se reculeagă, unde își suspendă cugetul de ramele aurite sculptate în lemn, ale pelerinilor în drum spre Canterbury — și se duce să-i arate lui Twemlow mica efuziune melodică, pregătită pentru trompetele la modă, care relatează cum la șaptesprezece ale lunii, în biserica St. James, sfinția-sa Blank Blank, asistat de sfinția-sa Dash Dash, i-a unit prin legăturile sacre ale căsătoriei pe domnia-sa domnul Alfred Lammle, din strada Sackville, Picadilly, și pe Sophronia, unica fiică a defunctului Horatio Akershem, din Yorkshire. Apoi, cum frumoasa mireasă a plecat din casa domniei-sale domnului Veneering, din Stucconia, și a fost condusă la biserică de domnia-sa domnul Melvin Twemlow, de pe strada Duke, cartierul St. James, văr de-al

doilea cu lordul Snigsworth, din Snigsworthy Park. Parcurgînd atent această compoziție epică, Twemlow își dă seama ca printr-o pîclă deasă că dacă sfinția-sa Blank Blank și sfinția-sa Dash Dash, după această primă întîlnire, nu figurează pe lista celor mai dragi și mai vechi prieteni ai familiei Veneering, numai ei înșiși poartă vina.

Pe urmă apare Sophronia (pe care Twemlow de două ori a văzut-o în viață), venind să-i mulțumească lui Twemlow fiindcă se oferise să țină locul defunctului Horatio Akershem, cunoscut ca fiind cam de prin Yorkshire. După ea apare Alfred (pe care Twemlow îl văzuse o dată în viață), în același scop, și împrăștiind un licăr lăptos : ca și cum ar fi fost clădit numai pentru lumina de lumînare și dintr-o greșală condamnabilă fusese lăsat afară, ziua-n amiaza mare.

Își face apariția pe urmă doamna Veneering, într-o vădită înfățișare coroiată, cu toți negii vizibili ai caracterului ei, aidoma celor care-i împodobeau povîrnișul nasului. Este „istovită de griji și necazuri", după cum îi mărturisește scumpului ei domn Twemlow, și se va reînviora, fără voia ei, cu un curaçao [55] adus de chimistul analitic.

Încep apoi să vină domnișoarele de onoare, cu trenul, din diferite colțuri ale țării, ca niște recruți adorabili înrolați de un sergent nevăzut, și care, odată sosite la cartierul general Veneering, se trezesc într-o legiune străină.

Dar Twemlow pornește spre casă, în strada Duke, cartierul St. James, ca să ia masa : o farfurie de ciorbă în care se lăfăie o ciozvîrtă de berbec ; are să dea apoi o raită și pe la biserică, să fie sigur că a doua zi cununia religioasă se va ține la locul cuvenit. E abătut, nu-i a bine cu grajdul pentru cai și trăsuri de închiriat ; chiar simte deslușit o rană în suflet, pricinuită de cea mai adorabilă dintre adorabilele domnișoare de onoare ; căci odinioară, sărmanul și micuțul domn a avut și el, ca fiecare dintre noi, marea lui iubire. Ea însă a rămas indiferentă (cum adesea se întîmplă cu ele), și el o vede pe adorabila fată ca în visurile lui de la început (și ea nu-i cîtuși de puțin), și că de nu s-ar fi măritat cu altul din interes, se căsătorea cu el din dragoste și ar fi fost fericiți (ceea ce nu-i deloc adevărat) ; se gîndea că acest suflet sensibil (de o proverbială asprime) încă îl mai privea cu căldură.

Cufundat în gînduri, lîngă focul din cămin, cu căpșorul lui uscat în mînușițele lui uscate și cu cotișoarele uscate pe genun-

[55] *Curaçao* — băutură preparată în Curaçao — insulă din arhipelagul Antilelor —, din coajă de portocală, zahăr și alcool.

chii lui uscați, Twemlow e melancolic. „Nici o făptură adorabilă care să-mi țină de urît aici ! își spune el. Nu dai de nici o făptură adorabilă la club ! Pustiu, pustiu, sărmane Twemlow !“

Apoi adoarme, și în somn are tot timpul niște tresăriri galvanice.

A doua zi, dimineață devreme, îngrozitoarea *lady* Tippins — văduva defunctului *sir* Thomas Tippins, înnobilat din greșeală, în locul altcuiva, de către M.-S. regele George al III-lea, care în timpul ceremoniei catadicsise să facă această grațioasă observație : „Ce, ce, ce ? Cine, cine, cine ? De ce, de ce, de ce ?“ — așadar, dimineață devreme, începe să se boiască și să se sulemenească pentru interesanta ocazie. Îi merge vestea că se pricepe să povestească hazliu lucrurile, așa că trebuie să vină la oamenii ăștia din timp, draga mea, ca să nu piardă nimic amuzant.

În vîrtejul de stofă și pălărie, vestit sub numele de *lady* Tippins, se ascunde oare și puțină feminitate adevărată ? Poate camerista ei să știe ; dar de pe strada Bond ați putea cumpăra lesne tot ce vedeți pus pe ea. Puteți s-o scalpați, s-o jupuiți, s-o răzuiți, să faceți două *lady* Tippins dintr-însa, dar de ceva autentic tot n-o să dați. Poartă o lornietă mare de aur *lady* Tippins a noastră, ca să urmărească tot ce se petrece în jur. Dacă avea cîte una la fiecare ochi, poate că cealaltă pleoapă nu-i mai cădea așa de rău, și atunci ar fi făcut o impresie mai cumsecade. Dar în florile artificiale ale *lady*-ei Tippins domnește o tinerețe veșnică, iar lista adoratorilor ei este totdeauna completă.

— Mortimer, mizerabile, strigă ea, plimbîndu-și lornieta jur-împrejur, unde-i protejatul dumitale, mirele ?

— Pe cuvîntul meu, răspunde Mortimer, nu știu și nici nu-mi pasă.

— Infamule ! Astfel îți faci dumneata datoria ?

— În afară de vaga idee că la un moment dat al petrecerii o să-mi stea pe genunchi și că va trebui sprijinit ca un boxer pe ring, habar n-am, vă asigur, care-mi este datoria.

Eugene se află și el de față, cătrănit de parcă se duce la o înmormîntare, și pare dezamăgit. Lucrurile se petrec în sacristia bisericii St. James, cu sumedenie de catastife vechi, a căror legătură în piele s-ar putea foarte bine să fi fost făcută din tot atîtea doamne Tippins.

Dar ia, ce s-aude ? S-a oprit o trăsură la poartă ; sosește omul lui Mortimer — mai mult un pseudo-Mefisto parcă, un fel de membru nelegitim din familia acestui personaj — pe care *lady* Tippins, măsurîndu-l prin lornietă, îl găsește frumos, de-a dreptul

fermecător, dar despre care Mortimer însuşi remarcă, abătut, apropiindu-se :

— Cred că el e, lua-l-ar naiba !

Sosesc şi alte trăsuri la poartă ; dar să vedem restul persoanelor, pe care *lady* Tippins, stînd în picioare pe o pernă, le trece în revistă prin lornietă, caracterizîndu-le astfel :

„Mireasa : patruzeci şi cinci de ani bătuţi pe muchie, rochia — treizeci de şilingi cotul ; voalul — cincisprezece lire, batista — cadou. Domnişoarele de onoare : alese în aşa fel ca nu cumva să eclipseze mireasa, prin urmare nu prea tinere, doisprezece şilingi şi jumătate cotul, florile familiei Veneering, fata aceea cîrnă, destul de drăguţă, dar prea-i atentă la ciorapi ; pălăriile — trei lire şi zece. Twemlow : o mîngîiere binecuvîntată pentru omul ăsta drag, dacă era fiica lui cu adevărat, iritat la gîndul că s-ar putea crede că el e tatăl ; nici nu-i de mirare ! Doamna Veneering : încă n-am văzut asemenea catifea, să zicem două mii de lire, ca nimic ; o prăvălie de giuvaericale, taică-su trebuie să fi fost zaraf, altminteri, oamenii ăştia ce s-ar face ? Lume necunoscută, plevuşcă !"

Ceremonia a luat sfîrşit, s-a semnat în registrul de cununii. *Lady* Tippins părăseşte lăcaşul sfînt condusă de Veneering, trăsurile pornesc înapoi spre Stucconia, servitorii aşteaptă cu panglici şi beteală, cu buchete de flori. Ajung la locuinţa familiei Veneering, saloane magnifice. Aici, soţii Podsnap întîmpină fericita pereche. Domnul Podsnap — cu părul tăiat scurt ca o perie, cît se poate de acătării ; doamna Podsnap — calul acela imperial cu tălpici, maiestuos de sprintenă. Mai sînt apoi Boots şi Brewer, şi cele două tampoane, fiecare tampon cu cîte-o floare la butonieră, păr buclat, mănuşi încheiate strîns, parcă anume pregătiţi, de se-ntîmplă ceva mirelui, să se însoare numaidecît în locul lui. Au mai venit mătuşa miresei şi rudele apropiate, o cucoană văduvă gen Meduza [56], cu o tocă de piatră pe cap şi priviri cu care-şi împietrea semenii. De asemenea, tutorele miresei : om de afaceri, gras ca şi cum s-ar fi hrănit numai cu turte de rapiţă, cu nişte ochelari mari, rotunzi ca două lune pline — un personaj deosebit de interesant.

Veneering dă buzna asupra tutorelui, ca fiind un vechi prieten (al şaptelea, gîndea Twemlow), şi se retrage, confidenţial cu el, în seră ; s-ar părea că Veneering este cotutore şi că discută despre zestre. Tampoanele merg pînă acolo încît silabisesc, în şoaptă,

[56] *Meduza* — (în mitologia elenă) una şi singura muritoare din cele trei Gorgone (Euryale, Stheno şi Meduza), fiice ale zeului marin Forcis, cu înfăţişarea înspăimîntătoare şi dăruite cu puterea de a transforma în stană de piatră pe orice muritor l-ar fi privit.

„trei-zeci mii li-re !“, însoţind cuvintele printr-un plescăit din limbă de plăcere, ca la un ospăţ cu stridii delicioase. Plevuşca de necunoscuţi, văzînd cît de intimi sînt cu Veneering, par uimiţi, îşi iau inima-n dinţi şi, cu braţele încrucişate, încep să-i contrazică, pînă nu se aşează la masă. În vremea asta, doamna Veneering, ducînd pe sus fetiţa îmbrăcată în domnişoară de onoare, se vîntură printre oaspeţi, încoace şi-ncolo, pietrele de diamant, smaragd şi rubin scăpărînd fulgere multicolore.

Chimistul analitic, după ce cu timpul face ceea ce socoteşte a fi de datoria lui, adică să îndrepte către concluzii onorabile ciocnirile pe care le are cu ajutoarele plăcintarului, anunţă masa.

Sufrageria — nu mai puţin magnifică decît salonul ; superbe mese ! Toate cămilele la treabă, încărcate. Torturi splendide, ornate cu Cupidoni şi beteală de argint cu fundulițe perechi. O brăţară splendidă, oferită de Veneering înainte de a coborî pentru masă, este prinsă la mîna miresei. Nimeni, totuşi, nu acordă familiei Veneering, pare-se, mai multă consideraţie decît unui hangiu şi unei hangiţe cumsecade care se ocupă de tot, în funcţie de atît şi atît pentru fiecare persoană.

Mireasa şi mirele vorbesc şi rîd în doi, cum au fost obişnuiţi totdeauna. Tampoanele, în plină acţiune, dau iama prin bucate cu o răbdare sistematică, aşa cum au fost *ei* totdeauna obişnuiţi. Plevuşca de necunoscuţi, extrem de binevoitori, se invită unii pe alţii, care mai de care, să ia niscai şampanie. Doamna Podsnap, boltindu-şi coama şi vînturîndu-şi grandoarea, este cu mult mai atent ascultată ca doamna Veneering, iar Podsnap face de toate, numai de onorurile mesei nu se ocupă.

Veneering se află într-o situaţie crîncenă, cu seducătoarea *lady* Tippins de o parte şi cu mătuşa miresei de cealaltă, neştiind deloc cum să le mai domolească. Căci Meduza nu pregetă să tot arunce priviri înmărmuritoare către fascinanta Tippins, şi pe deasupra să mai şi întîmpine fiecare observaţie vioaie a acestei fiinţe dragi cu cîte-un smiorcăit sonor, care ar putea fi trecut pe socoteala unei răceli cronice la cap, dar tot aşa de bine poate fi luat şi ca un fel de a-şi manifesta indignarea şi disprețul. Smiorcăitul ăsta repetîndu-se însă în răstimpuri, pînă la urmă ajunge să fie aşteptat de ceilalţi comeseni, care, de fiecare dată cînd trebuie să aibă loc, fac pauze stînjenitoare, sporindu-i astfel intensitatea. Mătuşa stană de piatră mai are şi un fel al ei jignitor de a înlătura toate platourile cu mîncăruri de unde se serveşte *lady* Tippins, strigînd în gura mare, cînd îi sînt prezentate : „Nu, nu, nu, aşa ceva nu-i pentru mine. Ia-l de-aici !“ Ca şi cum ar vrea să dea de înţeles că de s-ar înfrupta din aceleaşi bucate îi este teamă

nu care cumva să ajungă la fel ca vrăjitoarea aceea, ferit-a sfîntul! Ce sfîrşit catastrofal! Observînd această vrăjmăşie, *lady* Tippins face uz de lornietă şi de vreo două-trei vorbe de duh tinereşti; dar dinaintea scufei impenetrabile şi a zalelor smiorcăitoare, orice armă cedează nevolnică.

Alt fapt neplăcut este şi acela că plevuşca anonimilor se îndeamnă unii pe alţii în a fi nepăsători. Se îndărătnicesc în a nu se lăsa intimidaţi de cămilele de aur şi argint şi se strîng laolaltă ca să ia peste picior găletuşele pentru gheaţă, lucrate cu atîta migală. Lasă să se creadă chiar că sînt oarecum de aceeaşi părere cum că hangiul şi hangiţa vor avea profituri grase din treaba asta, şi, la rîndul lor, se poartă aproape ca nişte muşterii. Nici măcar din partea adorabilelor domnişoare de onoare nu se constată vreo compensaţie; căci deoarece prea puţin se sinchisesc de mireasă şi deloc una de cealaltă, făpturile acelea încîntătoare ajung, fiecare pe legea ei, să bîrfească toaletele doamnelor prezente.

Cît despre primul cavaler de onoare, ajuns la capătul puterilor, răsturnat în jilţ cum este, pare să profite de ocazie şi să-şi depene în minte, plin de căinţă, toate păcatele săvîrşite cîndva; deosebirea dintre el şi prietenul său Eugene fiind că acesta din urmă, răsturnat în jilţul *lui,* îşi deapănă, pare-se, în minte toate relele pe care ar fi în stare să le săvîrşească — mai cu seamă în cazul celor de faţă.

În aceste împrejurări, obişnuitul ceremonial care tărăgăneză; splendidul tort de nuntă, cînd mireasa îl taie cu mîinile ei albe, are o înfăţişare indigestă.

Dar cum tot ce era absolut necesar să se spună s-a spus şi tot ce era absolut necesar să se facă se făcuse (fără a se omite căscatul, somnul şi trezirea pe nesimţite a doamnei Tippins), se încep pregătiri în prîpă pentru călătoria nupţială pe insula Wight[57]. Afară, văzduhul se umple de fanfare şi de zarva spectatorilor. Toţi sînt martori la cazna şi jignirea hărăzite chimistului analitic de către steaua lui nefastă. Căci, stînd în faţa uşii ca să onoreze plecarea alaiului, deodată se trezeşte lovit zdravăn in cap, cu o gheaţă solidă, pe care un tampon, aflat în vestibul, înfierbîntat de şampanie, a luat-o la repezală de la ajutorul plăcintarului şi a aruncat-o fără o ţintă precisă după perechea de însuraţei, în semn de bun augur, precum e obiceiul.

Apoi se duc înapoi cu toţii în splendidul salon — toţi cu bujori în obraji de la masă, de parcă mic şi mare s-ar fi molipsit

[57] *Insula Wight* — insulă situată în Marea Mînecii, la intrarea în estuarul format de rîul Hocken.

de scarlatină —, unde gloata de terchea-berchea face prăpăd cu picioarele peste divane, încît pînă la urmă mobila superbă de acolo ajunge să arate într-un hal fără hal. În sfîrşit, *lady* Tippins, complet nesigură dacă astăzi este alaltăieri sau poimîine, ori de azi în două săptămîni, se face nevăzută, Mortimer Lightwood şi Eugene se fac şi ei nevăzuţi. Twemlow îşi ia tălpăşiţa ; şi mătuşa Meduză îşi ia tălpăşiţa — nici vorbă să se facă nevăzută, ea rămîne pînă-n ultima clipă stană de piatră. Chiar şi anonimii se scurg unul cîte unul, şi petrecerea s-a spart [58].

S-a spart, da, deocamdată, dar să vedem ce se va întîmpla mai tîrziu, în două săptămîni, cu domnul şi doamna Lammle pe plaja de la Shanklin, din insula Wight.

Domnul şi doamna Lammle s-au plimbat o vreme pe plaja de la Shanklin, dar după urmele paşilor se vedea că nu merseseră braţ la braţ, că nu umblaseră în linie dreaptă şi că nu erau în apele lor. Doamna făcuse înaintea paşilor găuri micuţe, nervoase, cu umbrela în nisipul umed, iar domnul lăsase o dîră cu bastonul dinapoia lui, de parcă într-adevăr ar fi fost din familia lui Mefisto şi îşi tîrîse coada.

— Vrei să spui, Sophronia... începe el să vorbească după o tăcere îndelungată.

— Nu da vina pe *mine*, domnule, răspunde Sophronia, fulgerîndu-l din ochi. Eu te-ntreb : mie vrei *tu* să-mi spui ?

Domnul Lammle se cufundă iarăşi în tăcere şi îşi văd de mers ca mai înainte. Doamna Lammle pufneşte pe nas şi îşi muşcă buza inferioară ; domnul Lammle îşi trece mîna stîngă prin barba roşcovană, trăgînd de capete, şi de după tufa aceasta roşcovană aruncă pe furiş, spre iubita lui, o căutătură încruntată.

— *Eu* să vreau să spun ? ! repetă indignată doamna Lammle după un timp. Auzi, dă vina pe mine ! Ce îngrozitoare rea-credinţă !

Domnul Lammle se opreşte locului ; renunţă să se mai ocupe de barbă şi se uită la ea.

— Cum ai spus ?

— Ce josnicie ! răspunde răspicat doamna Lammle, fără să stea locului şi fără să privească înapoi.

[58] O nuntă similară prin caracterul ei convenţional are loc în casa domnului Meagles („funcţionar de bancă la pensie, un om foarte cumsecade") şi a doamnei Meagles („o femeie plăcută şi îmbietoare"), cu prilejul căsătoriei fiicei lor, domnişoara Minnie (Pet) Meagles („o fată drăgălaşă, plină de prospeţime") cu domnul Henry Goven („pictor"), în romanul *Mica Dorrit* (vezi, în ediţia de faţă, p. 117—121). Dar, spre deosebire de convenţionalismul dezumanizant al ceremoniei din *Mica Dorrit*, determinat (satiric) de rigiditatea aristocratică a membrilor clanului Barnacle, în paginile de mai sus ironia dickensiană crează o ambianţă vie şi colorată, de iarmaroc casnic burghez.

El ajunge la un pas, doi de ea.

— N-ai spus așa, se împotrivi el. Ai spus rea-credință.

— Și ce dac-am spus ?

— Nu există nici un dacă în cazul ăsta. Ai spus.

— Atunci am spus. Și ce-i cu asta ?

— Ce-i cu asta ? rosti domnul Lammle. Îndrăznești să-mi arunci în obraz aceste cuvinte ?

— În obraz, da ! replică doamna Lammle, pironind asupra lui niște priviri pline de dispreț și răceală.

— Dar tu cum ai avut curajul să-mi spui aceste cuvinte ?

— Eu n-am spus nimic.

Cum din întîmplare ăsta era adevărul, doamna Lammle recurge la această frază tipic feminină :

— Puțin îmi pasă de ceea ce ai spus și de ceea ce n-ai spus !

După încă puțină plimbare și oarecare tăcere, domnul Lammle glăsuiește :

— Bine, fie și-așa. Ți-ai asumat dreptul să mă-ntrebi ce-am vrut să spun. Ce-am vrut să spun, ce anume ?

— Că ești un om bogat.

— Nu.

— Atunci, te-ai căsătorit cu mine prin înșelătorie.

— Fie. Acum te-ntreb și eu : Vrei să spui că ești o femeie bogată ?

— Nu.

— Atunci, te-ai căsătorit cu mine prin înșelătorie.

— Dacă ești un vînător de zestre atît de neghiob încît singur te-ai înșelat, sau atît de lacom și de acaparator încît ai fost dus de nas cu vîrf și îndesat, luîndu-te după aparențe... ce vină am eu, aventurierule ? se răsti doamna, cu multă asprime.

— L-am întrebat pe Veneering și mi-a spus că ai fi bogată.

— Veneering ! (Pe un ton foarte disprețuitor :) Și, mă rog, ce știe Veneering despre mine ?

— N-ar fost tutorele tău ?

— Nu. N-am alt tutore decît cel pe care l-ai văzut în ziua cînd te-ai însurat cu mine în mod fraudulos. Obiectul curatelei lui a fost o nimica toată : un venit anual de o sută cincizeci de lire sterline, plus cîțiva șilingi și *pence,* dacă vrei să știi suma exactă.

Domnul Lammle aruncă o privire deloc afectuoasă către tovarășa lui la bucurii și necazuri ; mormăie ceva, dar se întrerupe.

— Întrebare la întrebare. E rîndul meu din nou, doamnă Lammle. Ce te-a făcut să crezi că aș fi bogat ?

— Chiar tu în persoană. Vrei cumva să tăgăduiești că nu te-ai prezentat totdeauna în lumina asta ?

— Dar te-ai şi consultat cu cineva. Haide, doamnă Lammle, recunoaştere pentru recunoaştere. Te-ai consultat cu cineva ?

— L-am întrebat pe Veneering.

— Şi Veneering ştia la fel de mult despre mine cît şi despre tine, sau cîte ştie cineva, oricine ar fi, despre el.

După încă puţină plimbare în tăcere, Sophronia se opreşte deodată şi spune furioasă :

— Asta n-am să i-o iert niciodată lui Veneering !

— Nici eu, adaugă soţul.

Pornesc din nou ; ea, făcînd acele găuri ale iritării în nisip, iar el, tîrîndu-şi mai departe coada ponosită. Marea era în reflux. Parcă fuseseră aruncaţi amîndoi pe ţărmul pustiu în timpul fluxului. Un pescăruş aproape că-i atinge cu aripile, a batjocură. Pînă mai adineauri, un văl auriu atingea stîncile brune, dar acum erau numai pămînt jilav. Un muget zeflemitor vuieşte dinspre mare ; valurile îndepărtate se urcă unul peste altul ca să se uite la aceşti impostori, prinşi în cursă, şi ca să se unească într-o zbenguială poznaşă şi îndrăcit de veselă.

— Nu cumva îţi închipui, începu din nou vorba doamna Lammle, pe un ton grav, de vreme ce mi-ai reproşat că te-am luat în căsătorie din interes, că ar fi fost cu putinţă să mă căsătoresc cu tine numai pentru calităţile tale ?

— Şi de astă dată întrebarea are două tăişuri, doamnă Lammle. Dar tu cam ce-ţi închipui ?

— Poftim : întîi mă înşeli, şi-acum mă insulţi ! strigă doamna Lammle, gîfîind.

— Ba, deloc. Nu eu am început. Tu ai pus întrebări cu două tăişuri.

— Eu ? ! se miră soţia, şi umbrela se frînge în mîna ei nervoasă.

Chipul lui devine alb ca varul ; nişte pete prevestitoare de rău îi apar în dreptul nasului, ca şi cum în ultimele clipe degetele Satanei i-ar fi lăsat semne ici-colo. El ştie să se stăpînească, ea însă nu.

— Arunc-o odată ! spuse el cu răceală, gîndindu-se la umbrelă. Ai făcut-o să nu mai folosească la nimic şi pari caraghioasă cu ea.

În culmea furiei, ea îl numeşte „ticălos fără pereche“ şi aruncă umbrela ruptă în aşa fel ca să-l lovească. Semnele de degete sînt întrucîtva mai albe, o clipă ; se apropie de ea.

Doamna Lammle izbucneşte în plîns, spunînd că e cea mai nenorocită, cea mai înşelată, femeia cea mai maltratată. Apoi îi mărturiseşte că dacă avea curajul să se sinucidă, ar fi făcut-o

sub ochii acestui impostor laș. Apoi îl întreabă, dezamăgit că-și vede josnicele speculații zădărnicite, de ce nu profită de această situație favorabilă ca să-i ia viața cu propria lui mînă. Pe urmă, iarăși începe să plîngă. Pe urmă din nou o apucă furiile și pomenește de escrocherie. În sfîrșit, se prăbușește plîngînd pe o stîncă, apucată de tot soiul de pandalii tipice pentru sexul frumos. De-a lungul crizei, semnele menționate de pe fața lui apar și se șterg, cînd ici, cînd colo, precum clapele albe ale unui flaut la care un virtuos diabolic ar fi cîntat o melodie. Buzele lui livide rămîn întredeschise, de parcă i se tăiase respirația de atîta fugă. Deși nici vorbă să fi fugit.

— Acum ridică-te, doamnă Lammle, și hai să vorbim serios.

Ea continuă să stea pe stîncă, fără să-i dea nici pic de atenție.

— Ridică-te, cînd îți spun !

Înălțînd capul, ea îl privește în față plină de dispreț și i se adresează :

— Tu îmi spui asta ?... Tu îmi spui asta, zău ?

Lasă din nou capul în jos, vrînd să dea impresia că nu știe că privirile lui sînt ațintite asupra ei ; chipul ei dezvăluie însă multă stînjeneală.

— Destul cu toate astea. Haide ! M-auzi ? Ridică-te !

Cedînd, ea se ridică sprijinindu-se de mîna lui întinsă și pornesc din nou, de astă dată spre locuința lor.

— Doamnă Lammle, amîndoi am înșelat și amîndoi am fost înșelați. Amîndoi am jignit și amîndoi am fost jigniți. Pe scurt, asta-i situația.

— Tu ai umblat după mine...

— Eh ! Să nu mai vorbim despre asta. *Noi* știm foarte bine cum a fost. La ce bun să mai revenim asupra unor lucruri pe care și așa nu le mai putem ascunde ? Ce mai tura-vura ? Sînt dezamăgit și o fac pe năpăstuitul.

— Și cu mine nu-i la fel ?

— Ba da... și aș fi ajuns și la tine dacă mai așteptai o clipă. Și tu ești dezamăgită și o faci pe năpăstuita.

— Și nedreptățită !

— Acum ești destul de calmă, Sophronia, ca să-ți dai seama că nu poți fi nedreptățită fără ca și eu să fiu deopotrivă de nedreptățit, iată de ce nu văd ce rost ar mai avea cuvîntul ăsta. Cînd privesc în urmă, mă întreb cum de am putut fi în așa hal de prost încît să te iau pe încredere.

— Și eu cînd privesc în urmă... îl întrerupse, țipînd, doamna Lammle.

— Şi tu, cînd priveşti în urmă, te întrebi cum de ai putut fi... te rog să-mi ierţi expresia...

— Aşa este, poţi s-o mai spui o dată.

— ...În aşa fel de proastă încît să *mă* iei pe încredere. Dar prostia a avut loc de amîndouă părţile. Eu nu mai pot scăpa de tine, tu nu mai poţi scăpa de mine. Ce rezultă de aici ?

— Dezonoare şi mizerie, răspunde soţia cu amărăciune.

— Asta nu ştiu. Rezultă necesitatea de a ne înţelege unul pe altul şi cred că astfel am putea ieşi din încurcătură. Ceea ce am să-ţi spun aici o să-mi împart (dă-mi voie să te iau la braţ, Sophronia) în trei puncte, pentru a fi mai succint şi mai clar. Întîi, chestiunea e destul de supărătoare şi aşa, nu-i nevoie să mai adăugăm şi mîhnirea de a fi dată în vileag. De aceea eşti de acord s-o păstrăm numai pentru noi, ce zici ?

— Dacă-i posibil, da.

— Posibil ! Am ştiut să ne prefacem destul de bine unul faţă de celălalt şi n-am putea, uniţi, să ne prefacem faţă de restul lumii ? De acord. Al doilea, avem dotoria să ne răzbunăm pe Veneering ; avem de asemenea datoria să ne răzbunăm pe toţi ceilalţi oameni, urîndu-le să fie şi ei duşi de nas cum am fost noi. De acord ?

— Da, de acord.

— Am ajuns fără complicaţii la al treilea punct. M-ai făcut aventurier, Sophronia. Chiar asta şi sînt. Direct şi fără înconjur spus, asta şi sînt. Dar la fel eşti şi tu, draga mea. Şi la fel sînt şi alţii. Sîntem de acord să păstrăm chestiunea în taină şi să conlucrăm la îndeplinirea planurilor noastre ?

— Ce planuri ?

— Orice planuri care ne-ar putea aduce bani. Prin planurile noastre, eu înţeleg interesele noastre comune. De acord ?

Ea şovăie puţin, apoi răspunde :

— Cred că da. De acord.

— Totul e pus la punct, vezi ? Şi acum, Sophronia, mai am doar cîteva cuvinte de spus. Noi ne cunoaştem perfect unul pe altul. Nu te lăsa ispitită să mă tachinezi dezgropînd trecutul, pentru că acelaşi lucru pot face şi eu cu tine ; tachinîndu-mă pe mine, pe tine te tachinezi, şi asta n-aş vrea să se întîmple. După ce am ajuns la această bună înţelegere, ca şi cum n-ar fi fost nimic între noi, e mai bine aşa. Să ştergem totul cu buretele. Astăzi ţi-ai ieşit din fire de mînie, Sophronia. Să nu-ţi mai dai astfel în petec altădată, căci să ştii că şi eu am o fire îndrăcită.

Astfel, după ce au întocmit acest contract matrimonial plin de speranţe, l-au semnat şi l-au pecetluit, cei doi fericiţi însurăţei

se întoarseră acasă. Dacă faptul că acele degete infernale care-şi lăsau amprenta pe chipul domniei-sale domnului Alfred Lammle, palid şi cu răsuflarea întretăiată, era o dovadă a intenţiei lui de a-şi supune soţia, doamna Alfred Lammle, făcînd-o să se lepede dintr-odată de orice urmă — reală sau prefăcută — de respect care-i mai rămăsese, atunci acest scop părea atins, în momentul de faţă. Tînăra doamnă, puţin cam prea coaptă, nu mai are nevoie de pudră, deprimată cum este, acum cînd soţul ei o conduce în lumina soarelui de asfinţit spre cuibul fericirii lor. [59]

*

Domnului Podsnap îi mergeau strună afacerile şi era la înălţime în ochii domnului Podsnap. Începuse cu o moştenire frumoasă, prin căsătorie obţinute o avere frumoasă, se pricopsise cu vîrf şi îndesat la „Asigurările Maritime" şi era destul de mulţumit. Niciodată n-a putut înţelege de ce nu e toată lumea mulţumită, dar îşi dădea seama că a fi mulţumit în general şi, mai presus de toate, de sine însuşi, însemna a da societăţii o strălucită pildă de optimism.

Fiind atît de adînc pătruns de propriile sale merite şi de propria sa importanţă, domnul Podsnap hotărîse ca tot ce elimina el din calea interesului său să fie bun eliminat. Exista o logică plină de demnitate — ca să nu spunem deosebit de comodă — în acest mod de-a evita neplăcerile, care a contribuit mult la stabilirea domnului Podsnap pe o treaptă înaltă în ochii domnului Podsnap.

— Nu vreau să ştiu nimic despre asta ! Nu-mi arde să discut despre asta ! Nu admit !

Cînd pronunţa aceste cuvinte, însoţindu-le de un gest larg, caracteristic, al braţului drept, pe care-l deprinsese tot curăţind lumea de problemele mai anevoioase şi tot măturîndu-le din calea lui (ceea ce echivala cu desfiinţarea lor), domnul Podsnap se înroşea. Căci lucrurile astea îl ofensau.

Lumea domnului Podsnap, cea morală şi chiar cea geografică, nu era prea întinsă. Deşi afacerile lui se bazau pe comerţul cu alte ţări, el considera existenţa acelor ţări, cu o reţinere plină de importanţă, o eroare, iar despre moravurile şi obiceiurile străine se exprima conchizînd : „Neenglezeşti !", apoi *„presto !"* * le măturа din calea sa cu un gest larg al braţului şi împurpurîndu-se la faţă. Altminteri, lumea lui se deştepta la opt, se bărbierea la opt şi un sfert fix, lua gustarea de dimineaţă la nouă, pleca în oraş, pentru

[59] Apud : Charles Dickens, *Prietenul nostru comun*, ed. cit., vol. I, p. 169—184.
* *Presto* — iute, prompt (it.).

afaceri, la zece, se întorcea acasă la cinci jumătate şi cina la şapte. Noţiunile domnului Podsnap despre artă, în mare, se puteau rezuma astfel : Literatura : Litere de-o şchioapă, descriind reverenţios deşteptarea la opt, bărbieritul la opt şi un sfert, gustarea de dimineaţă la nouă, plecatul în oraş pentru afaceri la zece, întoarcerea acasă la cinci jumătate, cina la şapte. Pictura şi sculptura : Statui şi portrete reprezentînd oameni care se deşteaptă la opt, se bărbieresc la opt şi un sfert fix, iau gustarea de dimineaţă la nouă, se duc în oraş pentru afaceri la zece, se întorc acasă la cinci jumătate şi cinează la şapte. Muzica : Un concert respectabil (fără variaţiuni) pentru instrumente cu coarde şi de suflat, exprimînd, într-un ritm potolit, deşteptarea la opt, bărbieritul la opt şi un sfert fix, gustarea de dimineaţă la nouă, plecatul în oraş la zece, întoarcerea acasă la cinci jumătate şi cina la şapte. Nimic altceva nu le era îngăduit artelor ălora fără nici o noimă, sub pedeapsa cu excomunicarea. Nimic altceva nu trebuie să mai existe — nicăieri !

Fiind un om de o eminentă respectabilitate, domnul Podsnap şi-a dat seama că trebuie să ia providenţa sub aripa lui ocrotitoare. De aceea a ştiut el întotdeauna să desluşească exact semnele providenţei. Oamenii inferiori şi mai puţin respectabili se puteau înşela în privinţa asta, domnul Podsnap însă a fost mereu la înălţime. Şi, lucru deosebit de remarcabil (trebuie să fi fost şi foarte comod) : vrerea providenţei era, în mod invariabil, vrerea domnului Podsnap.

Acestea ar putea fi privite drept principiile unei concepţii, ale unei şcoli pe care prezentul capitol îşi îngăduie libertatea să le numească, după ilustrul său reprezentant, *podsnapism*. Îngrădite cu strictеţe (aşa cum capul domnului Podsnap era îngrădit de gulerul cămăşii sale), aceste principii erau enunţate pe un ton emfatic, care se potrivea cu scîrţîitul cizmelor domnului Podsnap.

Exista şi o domnişoară Podsnap [60]. Şi această iepşună năbădăioasă fusese crescută în spiritul matern de a trepida trufaşă pe loc, fără să înainteze cîtuşi de puţin. Totuşi, nu dobîndise toată majestatea părintească, şi de fapt nu era decît o fetişcană piperniciţă, cu umerii ascuţiţi, prost dispusă, cu coatele vinete şi cu pielea nasului zgrunţuroasă ; din cînd în cînd, înmărmurită, făcea cîte un pas din copilărie spre feminitate, dar repede dădea înapoi

[60] *Domnişoara Georgiana Podsnap* — personaj din romanul *Prietenul nostru comun*, fiica doamnei şi a domnului Podsnap, (vezi supra, p. 352, nota 41), „o fată timidă, prostuţă şi sentimentală".

pe furiş, covîrşită de pălăriile maică-si şi pur şi simplu strivită sub povara copleşitoare a podsnapismului reprezentat de taică-su.

Domnişoara Podsnap întruchipa în ochii tatălui ei o instituţie de o natură specială, pe care domnul Podsnap o numea „tînăra persoană". Era o instituţie stînjenitoare şi tiranică, deoarece pretindea ca tot ce există pe lumea asta să fie adaptat exigenţelor ei. Toţi din jurul ei erau mereu chinuiţi de întrebarea dacă nu cumva cutare sau cutare lucru sau împrejurare n-avea s-o facă să se îmbujoreze, căci tînăra persoană, după impresia domnului Podsnap, prezenta inconvenientul că părea mereu gata-gata să roşească din te miri ce. Parcă n-ar fi existat nici o linie de demarcaţie între excesiva naivitate a tinerei persoane şi perspicacitatea cea mai condomnabilă a altcuiva. Dacă ne-am lua după domnul Podsnap, atunci pînă şi nuanţele cele mai atenuate de brun, liliachiu, alb şi gri i se par acestui taur năbădăios — tînăra persoană — de un roşu-aprins.

Podsnapii locuiau într-un colţişor umbros, chiar lîngă Portman Square. Ei făceau parte din genul acela de oameni care, *oriunde* ar sta, îi găseşti cu siguranţă în umbră. Viaţa domnişoarei Podsnap, de cînd se ivise pe planeta asta, rămăsese întotdeauna în umbră; deoarece era puţin probabil ca „tînăra persoană" a domnului Podsnap să fi putut trage vreun folos din societatea altor tinere persoane, viaţa ei se petrecuse în tovărăşia unor persoane mai vîrstnice — cu care nu prea avea afinităţi —, într-un mediu dominat de un mobilier masiv, al părinţilor. Impresiile timpurii despre lume ale domnişoarei Podsnap fiind izvorîte îndeosebi din felul cum se oglindea viaţa în cizmele tatălui ei, în mesele de nuc şi de lemn de trandafir din salonul întunecat şi în oglinzile uriaşe şi cenuşii, aveau un colorit sumbru; şi nu e de mirare că acum, cînd aproape zilnic trecea solemn prin parc alături de maică-sa, într-un cupeu spaţios şi înalt, de culoare crem, părea, sub coviltirul vehiculului, o biată fetiţă bolnavă, ridicată în capul oaselor, în pat, care aruncă pe furiş o privire speriată asupra lucrurilor din jur, foarte nerăbdătoare să se ascundă din nou sub plapumă.

— Georgiana împlineşte optsprezece ani, spuse domnul Podsnap doamnei Podsnap.

— Da, optsprezece ani, confirmă doamna Podsnap.

— Zău, cred că ar trebui să invităm ceva lume la ziua de naştere a Georgianei, spuse apoi domnul Podsnap doamnei Podsnap.

— Şi cu ocazia asta să-i chemăm pe toţi cei faţă de care avem obligaţii.

Domnul și doamna Podsnap avură așadar onoarea să poftească la masă șaptesprezece prieteni intimi ; din acești șaptesprezece prieteni intimi, cîțiva, care și-au exprimat regretul profund că un angajament anterior îi împiedică să aibă onoarea de a răspunde amabilei invitații la masă făcute de către domnul și doamna Podsnap, au fost înlocuiți cu alți prieteni intimi. Drept care, doamna Podsnap zise despre toate aceste persoane nepricopsite, în momentul cînd le ștergea cu creionul de pe listă :

— În orice caz, noi i-am invitat... bine c-am scăpat de ei.

Debarasîndu-se în felul acesta de un număr destul de mare de prieteni intimi, domnul și doamna Podsnap se simțiră cu conștiința mult mai împăcată.

Mai existau și alți prieteni intimi care nu trebuiau neapărat invitați la masă, dar care aveau dreptul să fie poftiți la nouă și jumătate pentru o baie de abur cu mireasmă de ciozvîrtă de berbec. Ca să se achite față de aceste notabilități, doamna Podsnap prevăzu și o mică serată înaintea mesei ; trecu pe la prăvălia cu articole de muzică, unde comandă un automat discret care să cînte cadriluri pentru dansatori.

Domnul și doamna Veneering și tinerii însurătei ai doamnei și domnului Veneering făceau parte din invitații la masă ; dar casa Podsnap nu avea nimic comun cu cea a familiei Veneering. Domnul Podsnap putea să admită că un parvenit ca Veneering avea neapărată nevoie de lux, dar el era mai presus de asemenea nimicuri. Argintăria și vesela Podsnapilor se caracterizau printr-o monstruoasă soliditate. Totul era făcut să pară cît se poate de masiv și să ocupe cît mai mult loc posibil. Fiecare obiect țipa de la o poștă : „Aici sînt, în toată hidoșenia mea, de parc-aș fi numai plumb ; dar cînd colo, eu am atîtea și atîtea uncii de metal prețios, în valoare de atît și atît uncia ; n-ați vrea să mă topiți ?“ O fructieră dolofană, supraîncărcată, numai bibiluri peste tot, de-ai fi zis mai degrabă că are o exemă a pielii decît că e împodobită, trona autoritară în mijlocul mesei, copleșind tava de argint de sub ea. Patru frapiere de argint, fiecare cu cîte patru capete bontate, purtînd ostentativ cîte un mare inel de argint la fiecare ureche, transmiteau aceeași impresie jur-împrejurul mesei, ca și solnițele pîntecoase de argint. Lingurile și furculițele de argint, toate enorme, făceau să se caște și mai mult gura oaspeților, parcă anume pentru a le băga pe gît aceeași impresie, odată cu fiecare dumicat pe care-l înghițeau.

Cei mai mulți dintre musafiri erau, aidoma argintăriei, împovărați de tot soiul de zorzoane grele. Se afla acolo însă și un francez, pe care domnul Podsnap îl poftise după o îndelungată

chibzuială — căci, socotea el, întreaga Europă continentală se împotrivea pînă în pînzele albe „tinerei persoane“ —, și nu numai domnul Podsnap, ci și toți ceilalți trădau ciudata tendință de a-l trata ca pe-un copil cam tare de ureche.

În semn de atenție delicată față de cel care avusese ghinionul să se fi născut altundeva decît în Anglia, domnul Podsnap îl întîmpină prezentîndu-i-o pe nevastă-sa ca *Madame Podsnap,* iar pe fiică-sa ca *Mademoiselle Podsnap;* era gata-gata să adauge *ma fille* [61], dar și-a frînt, totuși, la timp această pornire îndrăzneață. Soții Veneering fiind singurii care sosiseră pînă la acea oră, a adăugat, pe un ton explicativ : *„Mon-sieur Vei-nai-riing“.*

— *Monsieur Vei-nai-riing...* și apoi continuă în limba lui maternă : Cum vă place Londra ? Domnul Podsnap, aflat în postura de gazdă, își întreba în așa fel oaspetele, de parcă administra unui copil surd un praf sau o poțiune : Londra, London, Londres ?

Străinul era un admirator al acestei capitale.

— O considerați foarte mare ? mai spuse domnul Podsnap, cu un gest larg.

Străinul o considera foarte mare.

— Și foarte bogată ?

— *Enormément riche* [62] o considera, fără îndoială, străinul.

— Grozav de bogată, spunem noi, zise domnul Podsnap, plin de condescendență. În engleză, adverbele nu se termină în *mong,* iar noi pronunțăm *ts* ca și cum ar avea un *t* înainte. Noi spunem *ritch* [63].

— *Riitsch,* rosti străinul.

— Și nu găsiți, domnule, reluă domnul Podsnap cu demnitate, nu găsiți numeroase mărturii izbitoare ale constituției noastre britanice pe străzile metropolei lumii, Londra, Londres, London ?

Străinul rugă să fie scuzat, dar nu înțelegea prea bine.

— Constituția *britannique,* explică domnul Podsnap, de parcă ar fi dăscălit un copil de școală, știți... noi spunem *british,* dar dumneavoastră spuneți *britannique* (cerîndu-i iertare, ca și cum era vina lui), constituția, domnule...

— *Mais, yees,* încuviință străinul, eu cunosc pe ea.

Un tinerel gălbejit, cu ochelari și o frunte butucănoasă, așezat pe un scaun suplimentar dintr-un capăt al mesei, făcu mare vîlvă cînd spuse, ridicînd glasul :

[61] *Ma fille* — fiica mea (fr.).
[62] *Enormément riche* — Enorm de bogată (fr.).
[63] *Rich* — Bogat (engl.).

— *Esker* [64] — și apoi nu mai scoase o vorbă.

— *Mais, oui* [65], rosti străinul, întorcîndu-se către acesta. *Est-ce que ? Quoi donc ?* [66].

Dar tinerelul cu frunte butucănoasă nu mai avu nimic de adăugat deocamdată, pentru că dezvăluise tot ce descoperise îndărătul boselor lui frontale.

— Vă întrebam, zise domnul Podsnap, reluînd firul discuției, dacă ați observat pe străzile noastre, cum am spune noi, pe trotuarele noastre, ați spune dumneavoastră, unele semne deslușite...

Străinul, cu o răbdare politicoasă, își ceru scuze : nu știa ce înseamnă „semne deslușite".

— Indicii, explică domnul Podsnap, caracteristici... Înțelegeți ? Apariții... urme...

— Ah ! De *orse ?* întrebă străinul. De cal ?

— Noi îi spunem *horse,* îl corectă domnul Podsnap, răbdător. În Anglia, Angleterre, England noi aspirăm hîul și spunem *horse.* Numai cei de neam prost spun *orse !*

— Pardon, se scuză străinul, totdeauna greșesc la mine !

— Limba noastră, reluă domnul Podsnap, cu conștiința împăcată că nu face niciodată greșeli, e grea. E foarte bogată limba noastră, și străinii își bat mult capul cu ea. Nu voi mai repeta întrebarea.

Dar domnul cu fruntea butucănoasă, nu voia totuși să renunțe, și din nou exclamă, nesăbuit :

— *Esker...* și din nou amuți.

— Se referea pur și simplu la constituția noastră, domnule, îl lămuri domnul Podsnap, cu conștiința că săvîrșise un act meritoriu, declarîndu-se posesorul acesteia. Noi, englezii, domnule, sîntem foarte mîndri de constituția noastră. Ne-a fost dăruită de providență. Nici o altă țară nu este atît de favorizată ca țara aceasta.

— Și *ozer countries* [67] ?... începu străinul, dar domnul Podsnap din nou îl întrerupse, corectîndu-l.

— Noi nu spunem *ozer ;* noi spunem *other.* Sînt literele *t* și *h,* știți, dumneavoastră le pronunțați *tai* și *aiș* (cu aceeași blîndețe). Sunetul e *th... th.*

— Și *other countries,* reluă străinul, cum fac ?

[64] Corect : *Est-ce que* — Oare (fr.).
[65] *Mais, oui* — Ba da (fr.).
[66] *Est-ce que ? Quoi donc ?* — Oare ? Ce anume ! (fr.).
[67] Corect : *Other countries* — Alte țări (engl.).

— Ele fac, domnule — replică domnul Podsnap grav, clătinînd din cap — ele fac... îmi pare rău că sînt silit s-o spun... fac *ce* pot.

— Ciudată hotărîre a providenței, mai spuse străinul, rîzînd, căci frontierele nu sînt prea întinse.

— Fără îndoială, încuviință domnul Podsnap, așa este. A fost un privilegiu al țării, insula asta e binecuvîntată, domnule, în detrimentul altor țări, oricît... oricît de numeroase s-ar întîmpla ele să fie. Și dacă ne-am afla aici numai englezi, adăugă domnul Podsnap, privind în jur la compatrioții săi și dezvoltîndu-și teza cu glas solemn, aș spune că englezul întrunește o îmbinare de calități... modestie, independență, spirit de răspundere, calm, împletite cu absența a tot ce ar putea face să roșească obrazul unei tinere persoane... pe care zadarnic le-am căuta printre națiunile de pe fața pămîntului.

După ce ținu acest scurt discurs, domnul Podsnap se îmbujoră numai la gîndul că ar exista cît de cît posibilitatea să fie contestat de vreun cetățean prejudiciat din cine știe care altă țară ; și, cu gestul lui favorit, mătură, cu mîna dreaptă, în neant, restul Europei, întreaga Asie, Africa și America.

Cei prezenți se arătară pe deplin convinși de această avalanșă verbală, iar domnul Podsnap, simțindu-se într-o formă de-a dreptul remarcabilă, deveni zîmbitor și comunicativ.

— Ce se mai aude, Veneering, despre norocosul moștenitor ? întrebă el [68].

— Nimic altceva, răspunse Veneering, decît că a intrat în posesia averii. Mi-a ajuns la urechi că lumea îi spune acum Gunoierul de aur [69]. Ți-am istorisit, pare-mi-se, cu cîtva timp în urmă, că fata, al cărei pretendent la căsătorie a fost ucis, este fiica unui funcționar de-al meu [70].

— Da, mi-ai spus, încuviință Podsnap, dar, apropò, aș vrea să-mi mai povestești o dată, căci e o curioasă coincidență... curioasă pentru că prima veste despre descoperirea trupului neînsuflețit a fost anunțată chiar la masa dumitale (unde mă aflam și eu), curioasă pentru că unul din oamenii dumitale era atît de interesat în această chestiune. Hai, povestește-ne, te rog !

[68] „Norocosul moștenitor" este Nicodemus Boffin. Vezi nota următoare, 69, și p. 777—778.

[69] „Gunoierul de aur" este *Nicodemus Boffin* — personaj din romanul *Prietenul nostru comun*, „un om vîrstnic, ciudat, cîndva servitorul de încredere al bătrînului domn Harmon", despre ale cărui drepturi asupra averii „bătrînului domn Harmon" relatează avocatul Mortimer Lightwood supra, p. 361.

[70] Este vorba de *Bella Wilfer*, fiica lui Reginald Wilfer, supranumit „Heruvimul", „funcționar sărac, sub papucul neveste-si", și a doamnei Wilfer, „o femeie înaltă, ciolănoasă, vajnică", personaje din romanul *Prietenul nostru comun*.

Veneering era mai mult decît pregătit să-i satisfacă dorința, căci trăsese foloase enorme de pe urma crimei Harmon, profitînd de vîlva făcută în juru-i ca să-și mai achiziționeze zeci de prieteni intimi, noi-nouți. Da, într-adevăr, încă o asemenea lovitură și ar fi fost satisfăcut în privința numărului de prieteni la care năzuia. Adresîndu-se, deci, celui mai invidiat dintre vecinii lui, în vreme ce doamna Veneering avea grijă de următorul dintre cei mai invidiați vecini, Veneering se afundă în povestire, de unde ieși la suprafață, după douăzeci de minute, cu un director de bancă în brațe. Între timp, doamna Veneering se aruncase în aceleași ape, înotînd după un curier maritim bogat, pe care-l scoase, de păr, viu și nevătămat. Ea trebui să povestească apoi, într-un cerc mai larg de ascultători, cum se dusese s-o vadă pe fată ; că fata e într-adevăr drăguță și (față de poziția ei socială) prezentabilă. Totul, însoțit de o desfășurare atît de expresivă a celor opt degete acviline ale ei, cu giuvaerele de rigoare, încît prinse, din fericire, pe un general, pe soția și pe fiica acestuia, luați de curent, și nu numai că-i readuse în simțiri, care erau cît pe ce să fie compromise, dar într-o oră făcu din ei prietenii cei mai plini de viață din lume.

Deși în general domnul Podsnap dezaprobă aprig povestirile despre cadavre găsite în fluviu, asemenea subiecte fiind inoportune în prezența obrajilor unor tinere persoane, el avea, cum s-ar spune, partea lui în afacerea Harmon, care-l făcea într-un fel coproprietar. Și deoarece avantajele erau imediate, prin faptul că-i smulgea pe musafiri de la contemplarea mută a frapierelor, merita osteneala, și se simțea mulțumit.

Dar iată că baia de aburi cu mireasmă de friptură de berbec — după un adaos de miros de vînat și după aroma finală de dulciuri și cafea — a luat sfîrșit, și oaspeții care se îmbăiaseră își fac apariția, nu însă înainte ca, discret, automatul, să se fi strecurat la pian, unde, îndărătul grilajului de la pupitrul de note, aduce cu un captiv lîncezînd într-o celulă din lemn de trandafir.

Unde s-ar mai putea găsi ființe atît de agreabile ori atît de potrivite ca domnul și doamna Lammle ! El — absolut radios, ea — numai grație și bunăvoință, amîndoi — cînd și cînd schimbînd ocheade ca niște parteneri la jocul de cărți, angajați într-o partidă împotriva Angliei întregi.

Nu prea dădeai de tineret printre oaspeții care se îmbăiaseră ; tinerețea n-avea ce căuta (mereu cu excepția „tinerei persoane") în recuzita podsnapismului. Oaspeții chelboși își încrucișau brațele și discutau cu domnul Podsnap pe covorul din fața căminului ;

oaspeți cu favoriți lucitori și cu pălăria în mînă se repezeau spre doamna Podsnap, apoi se retrăgeau ; oaspeții umblînd de colo pînă colo și cotrobăind prin casetele ornamentale și prin vaze, de parcă i-ar fi suspectat pe Podsnapi de furt și s-ar fi așteptat să găsească înlăuntrul acestor obiecte ceea ce pierduseră ei ; oaspeți de sex frumos stînd în tăcere, fiecare comparîndu-și umerii de fildeș cu ai vecinelor.

În acest timp, ca dealtfel întotdeauna, sărmana și micuța domnișoară Podsnap, ale cărei timide eforturi (dacă le făcuse cumva) de a-și semnala prezența erau zădărnicite de unduirile superbe ale maică-si, căuta să rămînă cît mai mult cu putință în afara privirilor și a gîndurilor celorlalți și părea să socotească nenumăratele momente triste de care avusese parte în ziua aceea.

Era ceva parcă de la sine înțeles, în podsnapism, de a se tăinui semnificația acestei zile. Prin urmare, nimeni nu pomenea nimic despre data nașterii tinerei persoane, ca și cum toată lumea era de acord că ar fi fost mai bine să nu se fi născut.

Soții Lammle țineau atît de mult la scumpa asta de familie Veneering, încît o vreme nici nu s-au putut desprinde de acești prieteni minunați. Pînă la urmă, totuși, un surîs foarte deschis al domnului Lammle, sau poate ridicarea foarte misterioasă a unei sprîncene gălbinoase — desigur, sau una, sau cealaltă — parcă-i spuse doamnei Lammle : „De ce nu joci ?“

Uitîndu-se împrejur, doamna Lammle, o văzu pe domnișoara Podsnap, și atunci îl întrebă din priviri pe domnul Lammle dacă trebuia să joace sau nu cartea aceea. Primi probabil un răspuns afirmativ, pentru că se duse și se așeză lîngă „tînăra persoană“.

Doamna Lammle se bucură nespus de mult pomenindu-se într-un colț unde putea sta puțin de vorbă, în tihnă, cu „tînăra persoană“. Conversația părea să decurgă, într-adevăr, foarte tihnit, căci domnișoara Podsnap i se adresă, buimacă :

— Oh ! Zău, sînteți foarte amabilă, dar tare mi-e teamă că *nu prea* mă pricep să duc o conversație.

— Hai să facem începutul, insinuă doamna Lammle, arborînd cel mai fermecător surîs.

— Oh ! Mi-e teamă c-o să mă găsiți foarte anostă. Mama însă vorbește mult !

Fapt lesne de observat, căci doamna Podsnap tocmai stătea de vorbă, în galopul ei obișnuit, cu gîtul încovoiat și coama în vînt, cu ochii și nările larg deschise.

— Îți place, poate, să citești ?

— Da. În orice caz... nu mă dau în lături să citesc, răspunse domnișoara Podsnap.

— Dar m-m-m-muzica ?

Doamna Lammle era atît de insinuantă, încît repetă de cîteva ori *m*-ul pînă să pronunțe cuvîntul.

— N-aș îndrăzni să cînt, chiar dac-aș ști. Mama însă cîntă la pian.

În obișnuitul ei galop și cu un anumit aer că face ceva, doamna Podsnap tocmai atunci executa un balans la acest instrument.

— Dar dansul îți place, nu-i așa ?

— Oh, nu, deloc !

— Nu ? ! Așa de tînără și atrăgătoare cum ești ? Zău, draga mea, mă uimești !

— Nici n-aș putea spune, rosti domnișoara Podsnap, după o îndelungată ezitare și după ce furișă mai multe priviri sfioase spre chipul machiat cu grijă al doamnei Lammle, n-aș putea spune ce mult mi-ar fi plăcut dacă aș fi fost... n-o să mă spuneți nimănui, *nu-i așa ?*

— Vai, draga mea ! Niciodată !

— Da, sînt sigură de asta ! V-aș putea spune, așadar, ce mult mi-ar fi plăcut dacă aș fi fost hornar de întîi mai [71].

— Doamne sfinte ! exclamă doamna Lammle, în culmea uimirii.

— Poftim ! Știam că o să vă mirați. Dar n-o să pomeniți nimănui despre gîndul ăsta nu-i așa ?

— Pe cuvîntul meu, scumpa mea ! rosti doamna Lammle. Acuma, cînd stăm de vorbă, doresc de zece ori mai mult să te cunosc decît înainte, cînd stăteam colo și mă uitam la dumneata. Ce mult aș vrea să fim cu adevărat prietene ! Hai ! Consideră-mă o prietenă adevărată. Nu mă lua, draga mea, drept o cucoană bătrînă și cicălitoare... Știi, nu m-am căsătorit decît de puțină vreme ; și acuma, vezi, sînt în toaletă de nuntă... Ce voiai să spui despre hornar ?

— Sst ! Să nu ne-audă mama !

— Nu ne poate auzi de unde stă !

— Nu fiți prea sigură de asta, zise domnișoara Podsnap pe un ton mai scăzut. Ei bine, voiam să spun că probabil asta le-ar fi făcut plăcere.

— Și că poate ți-ar fi făcut și dumitale plăcere să fii de-ai lor ?

[71] Georgiana Podsnap vrea să spună că ar fi preferat să fie băiat sărac și orfan, pentru că, prin tradiție, băieții săraci și orfani fac figurație de hornari, ascunși în piramidele de crengi și frunze proaspete, la procesiunea de 1 mai — *Jack-in-the-green* — prin care englezii celebrează venirea primăverii.

Domnișoara Podsnap dădu semnificativ din cap.

— Așa e că acum nu-ți mai face nici o plăcere ?

— Cum ar fi cu putință ! spuse domnișoara Podsnap. Oh, ce îngrozitor ! Dac-aș fi destul de rea... și destul de puternică să pot ucide pe cineva, atunci mi-aș omorî partenerul de dans.

Felul acesta de a privi arta dansului practicată în societate era atît de nou, încît doamna Lammle se uită cu destulă mirare la tînăra sa prietenă. Domnișoara Podsnap stătea țintuită locului, mișcînd nervoasă degetele, ca și cum ar fi căutat să-și ascundă coatele. Acest gest zadarnic (cînd porți rochie cu mîneci scurte) părea să fie marele scop, inofensiv, al existenței ei.

— E îngrozitor, nu-i așa ? rosti domnișoara Podsnap, cu un aer tare mîhnit.

Doamna Lammle, neștiind prea bine ce să răspundă, afișă un surîs încurajator.

— Pentru mine a fost și este un adevărat calvar ! — reluă domnișoara Podsnap. Mi-e așa de teamă, îngrozitor de teamă. Vai, e groaznic ! Nimeni nu știe cît am pătimit la madame Sauteuse, unde am învățat să dansez, să fac reverențe la prezentare și alte lucruri groaznice... ori cel puțin unde au încercat să mă învețe. Mama știe să le facă pe toate astea.

— În orice caz, scumpa mea, rosti doamna Lammle îmbunînd-o, bine că au trecut.

— Da, au trecut, răspunse domnișoara Podsnap, dar ce folos ! Aici e mai rău ca la madame Sauteuse. Mama era și acolo și e și aici ; dar tata n-a fost acolo, și nici musafirii n-au fost acolo ; acolo nu aveau dansatori în adevăratul înțeles al cuvîntului. Oh, iată, mama vorbește cu bărbatul de la pian ! Oh, iată, mama se apropie de un domn ! Oh, știu că o să-l aducă la mine ! Oh, vă rog, vă rog, nu ! Rămîneți acolo, rămîneți acolo !

Domnișoara Podsnap rostise această implorare cu ochii închiși și capul lăsat pe spate, sprijinit de perete.

Dar căpcăunul înainta, condus de doamna Podsnap.

— Georgiana, domnul Grompus, spuse mama, iar căpcăunul își înșfăcă victima și o tîrî la castelul său, ca să fie prima pereche de dansatori. Apoi, automatul discret, după ce examină terenul, începu un cadril searbăd și nemelodios, și șaisprezece discipoli ai podsnapismului începură să execute figurile de rigoare : 1. Sculatul la opt și bărbieritul la opt și un sfert punct... 2. Micul dejun la nouă... 3. Plecarea în oraș, după afaceri, la zece... 4. La cinci și jumătate, întoarcerea acasă... 5. Cina la șapte... și cadrilul mare.

În cursul desfășurării acestui ceremonial, domnul Alfred Lammle (cel mai drăgăstos dintre soți) își apropie scaunul de doamna

Lammle (cea mai drăgăstoasă dintre soții) și, lăsîndu-se pe spetează, se jucă timp de cîteva secunde cu brățara neveste-si. Ochii doamnei Lammle spuneau ceva spre vesta domnului Lammle, și atenția sumbră cu care parcă asculta răspunsul, debitat ca o lecție, era în contrast cu scurtul divertisment, într-o doară, al acestuia. Dar totul s-a petrecut ca o abureală trecătoare pe luciul unei oglinzi.

Cadrilul mare se depănă pînă la ultimul pas, automatul discret încetă să mai cînte, și cei șaisprezece, doi cîte doi, porniră la plimbare printre mobile. Nerozia căpcăunului Grompus începuse să fie observată, și nu fără a stîrni hazul, deoarece monstrul acela politicos, închipuindu-și că-i face o mare bucurie partenerei sale, domnișoara Podsnap, prelungi peripatetic, pînă-n pînzele albe, o istorisire despre un zaiafet de arcași ; în timpul ăsta, victima, în fruntea procesiunii celor șaisprezece care înconjurau agale salonul, ca un alai funebru, n-a ridicat ochii decît o singură dată, ca să arunce pe furiș, spre doamna Lammle, o privire deznădăjduită.

În sfîrșit, procesiunea se întrerupse la ivirea subită a unui servitor învăluit în mireasmă de nucșoară, dinaintea căruia ușa salonului se deschise zburînd cît colo, ca din tun ; și, pe cînd mireasma de nucșoară se răspîndea, făcînd ocolul celor prezenți, condensată în numeroase pahare ca lichid cald, colorat, domnișoara Podsnap reveni să se așeze lîngă noua ei prietenă.

— Sfinte Dumnezeule ! exclamă domnișoara Podsnap. *Bine* că s-a terminat ! Nu v-ați uitat la mine, sper.

— Cum să nu, draga mea ?

— Oh, mă cunosc prea bine, spuse domnișoara Podsnap.

— Am să-ți spun ceva ce *știu* despre dumneata, draga mea, replică doamna Lammle în felul ei atrăgător, și anume că n-ai absolut nici un motiv să fii timidă.

— Mama nu-i timidă... rosti domnișoara Podsnap. — Te urăsc! Pleacă de-aici !

Această săgeată, lansată cu glas scăzut, se adresa galantului Grompus, care, trecînd pe lîngă ea, îi zîmbise cu subînțeles.

— Scuză-mă, dragă domnișoară Podsnap, dacă nu prea înțeleg... începu doamna Lammle, dar fata o întrerupse.

— Dacă tot o să fim prietene cu adevărat (și cred că așa va fi, căci sînteți singura ființă care mi-a propus vreodată acest lucru), atunci să nu ne purtăm urît. E destul de urît să *fii* domnișoara Podsnap, nu-i nevoie să ți se și mai spună astfel. Spuneți-mi pe nume, Georgiana.

— Scumpă Georgiana... reîncepu doamna Lammle.

— Mulțumesc, rosti domnișoara Podsnap.

— Scumpă Georgiana, scuză-mă dacă nu prea înțeleg, draga mea, de ce faptul că mama dumitale nu este timidă ar fi un motiv ca dumneata să fii ?

— Chiar nu înțelegeți ? întrebă domnișoara Podsnap, frîngîndu-și degetele tulburată și furișînd priviri cînd spre doamna Lammle, cînd în jos. Așa să fie oare ?

— Scumpa mea Georgiana, acceptă mult prea repede modestele mele păreri. Dar, dragă, nici măcar nu-i vorba de o părere, asta-i doar o dovadă a prostiei mele.

— Oh, dumneavoastră nu sînteți proastă, replică domnișoara Podsnap, *eu* sînt proastă. Dacă erați proastă nu m-ați fi putut face să vorbesc.

Senzația că fusese prinsă cu mîța-n sac o făcu pe doamna Lammle să roșească într-atît încît să pară și mai strălucitoare ; îi adresă scumpei ei Georgiana cel mai frumos surîs, scuturînd zburdalnic și cu afecțiune din cap, așa, într-o doară, însă Georgianei îi plăcu, pare-se.

— Vreau să spun numai atît, continuă Georgiana, că deoarece mama e așa de înfricoșătoare, iar tata-i și el așa de înfricoșător, și că pretutindeni dai de atîtea lucruri înfricoșătoare... adică, cel puțin, pretutindeni unde mă aflu... poate că de aceea eu, care sînt așa de puțin înfricoșătoare și așa de speriată de tot ce e înfricoșător... mă exprim foarte rău... Nu știu dacă puteți înțelege ce vreau să zic...

— Perfect, scumpă Georgiana !

Doamna Lammle căuta s-o liniștească, punînd în joc tot soiul de vicleșuguri, cînd fata deodată își lipi din nou capul de perete și închise ochii.

— Oh ! Iat-o pe înfricoșătoarea mea mamă lîngă cineva cu monoclu ! Oh, sînt sigură că o să-l aducă la mine ! — Oh, nu-l aduce, nu-l aduce ! — Oh, are să mă ia la dans, cu monoclul la ochi ! Oh, ce mă fac ?

De data asta, Georgiana își însoți exclamațiile cu bătăi din picior ; se simțea în culmea deznădejdii. Dar n-avea cum să scape și nu scăpă de prezentarea unui străin greoi, cu un ochi aproape scurs și cu celălalt ținut sub o lentilă înrămată, pe care îl aduse doamna Podsnap ; după ce se uită prin lentila înrămată la domnișoara Podsnap, de parcă ar fi descoperit-o în fundul unui puț perpendicular, o scoase la suprafață și se îndepărtă cu ea. Apoi, cel ținut în captivitate la pian începu să cînte un cadril exprimînd trista lui năzuință spre libertate. Alte opt perechi de dansatori executară aceleași mișcări melancolice ca mai înainte, și străinul

o conducea pe domnişoara Podsnap printre mobile, mîndru de parcă făcea cine ştie ce ispravă nemaipomenită.

În timpul cadrilului, un ins pripăşit, cu înfăţişare blajină, fofilîndu-se pînă la covorul din faţa căminului şi, ajungînd printre căpeteniile triburilor care stăteau acolo la sfat în prezenţa domnului Podsnap, stîrni îmbujorarea şi gestul elocvent al stăpînului casei printr-o observaţie extrem de nepoliticoasă : se referi, nici mai mult nici mai puţin, la faptul că, recent, vreo jumătate duzina de oameni muriseră de foame pe stradă. După cină, momentul era, firește, prost ales. Nu cadra cu obrazul unei tinere persoane. Totală lipsă de tact.

— Nu pot să cred aşa ceva ! se împotrivi domnul Podsnap, dînd totul la spate cu gestul său obişnuit.

Dar blajinul tare se temea că va trebui să fie crezut, căci existau dovezile martorilor oculari şi procesele-verbale semnate de grefieri.

— În cazul ăsta, ei au fost de vină, spuse domnul Podsnap.

Veneering şi alţi înţelepţi ai tribului apreciară modul acesta scurt şi cuprinzător de-a ieşi din impas.

Insul cu înfăţişarea blajină mărturisi că, după cum rezultă din fapte, cei cu pricina, pare-se, fuseseră nevoiţi să moară de foame, că, în situaţia nenorocită în care se aflau, ar fi protestat cît de cît, că şi-ar fi luat libertatea, atît cît le-a stat în putinţă, să înlăture acea primejdie şi că ar fi preferat chiar, la urma urmelor, să nu moară de foame, dacă nimeni n-avea nimic împotrivă.

— Nu există, sări domnul Podsnap, roşind furibund, nu există, domnule, ţară pe pămînt unde să se ia atîtea nobile măsuri în favoarea săracilor ca în ţara asta !

Blajinul era gata să încuviinţeze acest lucru, dar observînd că, totuşi, există undeva ceva care merge îngrozitor de prost, discuţia deveni şi mai înverşunată.

— Unde ? întrebă domnul Podsnap.

Blajinul sugeră că, într-adevăr, n-ar fi rău deloc să se încerce, cu foarte mare seriozitate, de-a se afla unde.

— Aha ! exclamă domnul Podsnap, e uşor să spui undeva, dar nu-i aşa de uşor să spui unde ! Eu ştiu însă unde vrei să ajungi dumneata. Am ştiut de la început. La centralizare ! Nu ! Niciodată cu asentimentul meu ! E ceva neenglezesc.

Un murmur aprobator, cu semnificaţia „Acum l-ai prins ! Ţine-l bine !", se înalţă dinspre căpeteniile triburilor.

Blajinul susţinea că nici prin gînd nu-i trecuse să ajungă la cine ştie ce *izare*. Că habar n-avea de vreo *izare* la care să fi

ţinut. Dar că desigur se simţea zguduit cu mult mai mult de asemenea întîmplări groaznice decît de cuvinte, oricîte silabe ar fi conţinut. I se dădea voie să întrebe dacă moartea în sărăcie şi abandon e ceva neapărat englezesc ?

— Dumneata cunoşti, presupun, populaţia Londrei, spuse domnul Podsnap.

Blajinul socotea că o cunoaşte, dar, pe de altă parte, era de părere că asta nu avea nici în clin, nici în mînecă cu buna administrare a legilor.

— Şi desigur ştii, cel puţin aşa sper, reluă domnul Podsnap pe un ton sever, că providenţa spune să-i ţii pe săraci totdeauna aproape de tine.

Blajinul spera şi el că ştie aceste vorbe.

— Mă bucur că te-aud spunînd asta, rosti domnul Podsnap ameninţător. Mă bucur că te-aud spunînd asta. Îţi va prinde bine la judecata de apoi.

La aceste cuvinte absurde şi necuviincios de convenţionale, blajinul răspunse că nu se teme că va face asemenea greşeală imposibilă, totuşi...

Domnul Podsnap simţea însă că venise clipa să termine cu acest om blajin, îmbujorîndu-se şi măturîndu-l din cale printr-un simplu gest al braţului. De aceea spuse :

— Renunţ să continui această discuţie penibilă. Nu-mi face nici-o plăcere, mă dezgustă. Am spus că nu admit asemenea lucruri. Am mai spus că dacă ele se întîmplă (nu că aş admite aşa ceva), vina o poartă doar cei în cauză. Nu *eu* (*eu* este accentuat de către Podsnap, lăsînd să se subînţeleagă, deopotrivă, că nici *dumneata*), nu *eu* sînt în măsură să atac opera providenţei. Îmi cunosc lungul nasului şi am menţionat care sînt intenţiile providenţei. Dealtfel, adăugă domnul Podsnap, pe care sentimentul puternic al jignirii directe îl făcu să roşească pînă la rădăcina părului tuns perie, acest subiect este foarte dezagreabil. Voi merge atît de departe chiar, încît să spun că este odios şi că s-ar fi cuvenit să nu fie discutat în prezenţa soţiilor noastre şi a tinerelor persoane, iar eu... (termină cu acel gest al braţului, mai expresiv decît orice cuvinte) ...iar eu îl şterg de pe faţa pămîntului.

Tocmai cînd focul blajinului se stingea neputincios, Georgiana se întoarse lîngă doamna Lammle, după ce îşi lăsase partenerul pe o alee de canapele din fundătura unui salon alăturat. Şi cine altul putea fi lîngă doamna Lammle decît domnul Lammle ? El, care ţine aşa de mult la ea !

— Iubite Alfred, iat-o pe prietena mea Georgiana. Scumpa mea fetiță, trebuie să ții la soțul meu aproape la fel de mult ca și la mine.

Domnul Lammle mărturisi că era mîndru de a i se fi făcut atît de repede favoarea să fie atît de deosebit prezentat domnișoarei Podsnap, că dacă ar fi gelos pe prieteniile Sophroniei, atunci ar fi gelos pe sentimentele ei pentru domnișoara Podsnap...

— Spune-i Georgiana, dragă, interveni soția lui.

— Pentru... îmi dai voie ?... Georgiana ?... — Domnul Lammle pronunțase acest nume cu o fluturare grațioasă a mîinii în dreptul buzelor. — Fiindcă n-am văzut-o niciodată pe Sophronia (nu-i ea femeia căreia să-i placă cineva de la prima vedere) atît de atrasă, de captivată cum a fost de dumneata... îmi dai voie să repet ?... Georgiana.

Făptura căreia îi era adresat acest omagiu îl primea destul de stînjenită ; întorcîndu-se spre doamna Lammle, spuse foarte încurcată :

— Mă-ntreb de ce țineți la mine ? Nu-mi dau seama deloc.

— Numai și numai pentru dumneata, scumpă Georgiana, pentru deosebirea dintre dumneata și toți cei care te înconjoară.

— Mda. S-ar putea, că și eu țin la dumneavoastră pentru deosebirea dintre dumneavoastră și toți cei care mă înconjoară, spuse Georgiana cu un zîmbet de ușurare.

— Trebuie să plecăm și noi odată cu ultimul grup, rosti doamna Lammle, ridicîndu-se parcă fără tragere de inimă, tocmai cînd ultimii oaspeți se pregăteau să plece. Iată-ne cu adevărat prietene, Georgiana dragă.

— Cu adevărat prietene.

— Noapte bună, fetițo dragă !

Ochii ei surîzători avuseseră asupra acestei naturi sperioase o mare atracție, căci Georgiana îi reținu mîna și-i spuse în taină, cu o voce oarecum înfricoșată :

— Nu mă uitați cînd veți fi departe de mine. Și veniți iarăși curînd. Noapte bună !

Era fermecător să-i vezi pe domnul și doamna Lammle luîndu-și atît de prietenoși rămas bun și coborînd treptele plini de afecțiune unul față de celălalt. Dar nu la fel de fermecător era să vezi chipurile acestea zîmbitoare întunecîndu-se pe cînd se ghemuiau, cu un aer posomorît, fiecare într-un ungher al micului lor cupeu. Această metamorfoză se petrecu însă în culise, acolo unde privirile nimănui nu pătrundeau și unde nimănui nu-i va fi dat să pătrundă vreodată.

Niște vehicule mari, greoaie, construite după modelul argintăriei Podsnap, îi purtase oaspeții cu greutate, care Dumnezeu știe cît cîntăreau : musafirii mai puțin simandicoși își luară tălpășița fiecare în legea lui, iar argintăria Podsnap a fost dusă la culcare.

Pe cînd domnul Podsnap stătea cu spatele la focul din salon, trăgîndu-și în sus gulerul cămășii, exact ca un cocoș pe o potecă, și umflîndu-se-n pene, pur și simplu, în mijlocul domeniului său, nimic nu l-ar fi surprins mai mult decît dacă ar fi auzit că domnișoara Podsnap, ca și oricare altă tînără persoană de familie bună și cu educație aleasă, nu poate fi rînduită întocmai ca argintăria, pusă la vedere ca argintăria, lustruită ca argintăria, numărată, cîntărită și evaluată ca argintăria. Că o asemenea tînără persoană ar fi putut avea în fundul sufletului ei o pornire nesănătoasă către cineva mai tînăr sau mai puțin monoton decît argintăria, ori că închipuirea unei asemenea tinere persoane putea încerca să se avînte în regiuni nemărginite la nord, sud, est și vest de argintărie — era o idee monstruoasă pe care numaidecît, printr-o mișcare a brațului, ar fi spulberat-o. [...]

Ah, dar să fi auzit domnul Podsnap, pe cînd își trăgea în sus gulerul cămășii, cum fusese numit „imbecilul ăla", într-un scurt dialog dintre domnul și doamna Lammle, aflați fiecare în cîte un ungher al micului cupeu, în drum spre casă !

— Sophronia, dormi ?

— Crezi că s-ar putea să dorm, domnule ?

— S-ar putea, și chiar foarte bine, de ce nu, după petrecerea de la imbecilul ăla. Fii atentă la ce-am să-ți spun.

— Cred că și pînă acum am fost atentă la ce mi-ai spus, nu-i așa ? Ce altceva am făcut eu toată seara ?

— Ascultă, zic (pe un ton ridicat), la ce-am să-ți spun. Ține-te scai de idioata aia. Ține-o bine, s-o ai în mînă. O și ai de pe-acum, dar vezi să nu-ți scape. Auzi ?

— Da, te-aud.

— Eu prevăd că de-aici o să ne iasă bani buni, iar pe imbecilul ăla îl punem cu botul pe labe. După cum știi, noi ne datorăm bani unul altuia.

Această amintire o făcu pe doamna Lammle să tresară, dar numai atît cît, retrăgîndu-se iarăși în colțișorul ei întunecos, să îmbibe aerul micului cupeu cu parfumul pudrelor și al parfumurilor sale. [72]

[72] Apud : Charles Dickens, *Prietenul nostru comun*, ed. cit., vol. I, p. 185—203.

VI

Filantropie telescopică

Dacă în mărginirea lui infatuată, care dogmatizează individualismul, pruderia şi superioritatea democraţiei burgheze britanice, Podsnap, ca şi Thomas Sapsea din *Misterul lui Edwin Drood,* ignoră programatic ceea ce nu este sau nu i se pare a fi englezesc, doamnele Jellyby şi Pardiggle, din secvenţele de mai jos — personaje episodice din romanul *Casa Umbrelor,* dar semnificative atît pentru mentalitatea epocii victoriene cît şi pentru direcţiile satirei dickensiene —, cu monomaniile lor, prima — pentru coloniştii britanici şi băştinaşii din Nigeria, a doua — pentru liste de subscripţii, donaţii şi societăţi de temperanţă, sînt discipolele nesăbuite ale „filantropului" Honeythunder (vezi infra, p. 790). Dar nu numai atît. Portretele lor caracterologice, pe care le reproducem mai jos, compuse mai mult prin dialog, cu minuţia maliţioasă, plină de inimitabil umor, a lui Charles Dickens, evidenţiază atît ostilitatea scriitorului faţă de ineficientele societăţi filantropice ale timpului, cît şi opţiunea sa pentru punctul de vedere patriarhal în controversata problemă a secolului al XIX-lea englez despre rolul femeii în societate.

Urma să petrecem noaptea, ne-a spus domnul Kenge [1] cînd am ajuns în biroul său, la doamna Jellyby [2]; şi apoi se întoarse către mine şi-mi spuse c-o luase de bună că eu ştiu cine-i doamna Jellyby.

— Habar n-am, domnule, i-am răspuns [3]. Poate domnul Carstone... [4] sau domnişoara Clare... [5]

[1] *Domnul Kenge* — vezi în ediţia de faţă, p. 195, nota 73.

[2] *Doamna Jellyby* — „doamnă devotată nevoilor publice în dauna celor casnice" (cum este prezentată în *Lista personajelor* ce precede romanul *Casa Umbrelor*), rudă de caracter cu doamna Pardiggle (vezi, în ediţia de faţă, p. 410, nota 11, şi textul de la p. 409—415), cu doamna Jefferson Brick (vezi infra, p. 638, nota 66 şi textul tangent) şi adeptă a lui Luke Honeythunder din *Misterul lui Edwin Drood* (vezi infra, p. 790).

[3] Povesteşte Esther Summerson (vezi, în ediţia de faţă, p. 211, nota 84).

— Nu zău ! Doamna Jellyby, zise domnul Kenge, stînd cu spatele la foc şi aruncîndu-şi ochii pe covorul prăfuit din faţa căminului, de parcă pe el ar fi fost scrisă biografia doamnei Jellyby, este o doamnă cu o putere de caracter cu totul deosebită, care se devotează în întregime publicului. S-a devotat unor multiple probleme de interes public în diferite perioade, şi în clipa de faţă (pînă va fi atrasă de altceva) se devotează problemei Africii, în vederea culturii generale a boabelor de cafea, *şi* a băştinaşilor şi a stabilirii — în condiţii fericite — a populaţiei supraabundente din patrie pe malurile fluviilor africane. [...]

— Şi domnul Jellyby, domnule ? a întrebat Richard.

— Ah ! Domnul Jelyby, începu domnul Kenge, e... un... nu ştiu cum pot să vi-l descriu mai bine, decît spunîndu-vă că e soţul doamnei Jellyby.

— Un nimic, domnule ? întrebă Richard, cu o căutătură amuzantă.

— Nu spun asta, răspunse domnul Kenge, cu seriozitate. De fapt nici nu pot afirma aşa ceva, pentru că nu ştiu absolut nimic despre domnul Jellyby. Din cîte ştiu, n-am avut niciodată plăcerea să-l văd pe domnul Jellyby. Poate că e un om cu totul superior ; dar e, ca să zic aşa, înghiţit... înghiţit... în mai strălucitoarele calităţi ale soţiei sale.

Domnul Kenge continuă să ne spună că deoarece drumul pînă la Casa Umbrelor ar fi fost lung şi obositor pe-o asemenea seară întunecoasă şi fiindcă abia sosisem de la alt drum, chiar domnul Jarndyce [6] propusese această soluţie. O trăsură ne va aştepta acasă la doamna Jellyby, a doua zi dis-de-dimineaţă, ca să ne transporte afară din oraş.

Apoi sună dintr-un clopoţel, şi tînărul se arătă. Chemîndu-l pe numele de Guppy [7], domnul Kenge l-a întrebat dacă cuferele domnişoarei Summerson şi restul bagajelor au fost „trimise la destinaţie". Domnul Guppy a răspuns că da, fuseseră trimise la

[4] „Domnul Carstone" este Richard Carstone — personaj din romanul *Casa Umbrelor,* prezentat în *Lista personajelor* ca „minor în tutela domnului John Jarndyce [vezi, în ediţia de faţă, p. 210, nota 82], reclamant la Înalta Curte de Justiţie" ; vezi, în ediţia de faţă, şi p. 211, nota 84.

[5] „Domnişoara Clare" este Ada Clare — „minoră în tutela domnului John Jarndyce" (vezi, în ediţia de faţă, p. 210, nota 82), personaj din romanul *Casa Umbrelor.*

[6] „Domnul Jarndyce" este John Jarndyce — personaj principal în romanul *Casa Umbrelor* (vezi, în ediţia de faţă, p. 210, nota 82).

[7] *William Guppy* — „secretar de avocat în serviciul firmei «Kenge & Carboy»" (astfel prezentat în *Lista personajelor* ce precede romanul *Casa Umbrelor),* este unul din cele mai memorabile personaje groteşti din galeria dickensiană de avocaţi, secre-

destinație, și o trăsură așteaptă ca să ne ducă și pe noi la destinație, cînd dorim.

— Atunci nu-mi mai rămîne, zise domnul Kenge, dînd mîna cu noi, decît să-mi exprim via satisfacție (bună ziua, domnișoară Clare !) pentru cele stabilite astăzi și (cu bine, domnișoară Summerson !) speranța vie că asta va aduce fericirea (bucuros că am avut cinstea să vă cunosc, domnule Carstone !), bunăstarea și binele tuturor celor interesați, din toate punctele de vedere ! Guppy, ai grijă de oaspeți s-ajungă cu bine acolo.

— Unde-i *acolo,* domnule Guppy ? întrebă Richard în timp ce coboram.

— Nu-i departe, răspunse domnul Guppy ; aproape, la Thavies Inn, știți.

— Nu pot spune că știu unde-i, pentru că vin din Winchester și sînt străin de Londra.

— Chiar după colț, precizează domnul Guppy. Ne strecurăm doar pe Chancery Lane, o tăiem de-a dreptul peste Holborn și sîntem acolo în patru minute, o zvîrlitură de băț. *Acum* iată acel ceva specific Londrei, nu-i așa, domnișoară ?

Părea foarte încîntat de această observație pe seama mea.

— Într-adevăr, ceața e foarte deasă ! am zis eu.

— Nu că v-ar dăuna, sînt sigur, spuse domnul Guppy, ridicînd scările trăsurii. Dimpotrivă, pare că vă face bine, domnișoară, judecînd după înfățișare.

Știam că acest compliment era făcut cu bunăvoință, așa că mi-am rîs de mine că m-am înroșit, după ce a închis portiera și s-a urcat pe capră ; și toți trei am făcut haz și-am stat de vorbă despre nepriceperea noastră și despre ciudățenia Londrei, pînă cînd am cotit sub o arcadă, în drum spre destinația noastră ; o stradă îngustă, cu case înalte, un fel de albie alungită ca să țină ceața. Se vedea o mică înghesuială de lume învălmășită, cei mai mulți copii, strînși în fața casei unde ne-am oprit și care avea pe ușă o placă de alamă, ce-și pierduse luciul, cu inscripția „Jellyby".

— Nu vă speriați, zise domnul Guppy, privind la noi prin fereastra vehiculului. Unul dintre copiii Jellyby și-a vîrît capul printre gratiile grilajului curții !

tari și copiști — Dodson, Fogg, Tulkingorn, Kenge, Vholes, Tangle, Jorkins, Panks, Blight, Tony Jobling, Blowers, Smallweed, Gulpidge, Tiffey, Wicks, Jackson și alții —, prin care autorul *Vieții lui David Copperfield,* fost el însuși copist în biroul avocaților Ellis și Blackmore (vezi, în ediția de față, p. 695), satirizează aspectele negative din organizarea vieții judiciare engleze în epoca victoriană și aspectele ei parazitare, dezumanizate și dezumanizante.

— O, bietul copil ! am exclamat eu, daţi-mi drumul să ies, dacă sînteţi bun !

— Vă rog, domnişoară, băgaţi de seamă ! Copiii Jellyby sînt totdeauna gata de farse, mă preveni domnul Guppy.

Mi-am făcut drum pînă la bietul copil, unul dintre cei mai murdari puşti nenorociţi din cîţi am văzut, şi l-am găsit foarte înfierbîntat şi înfricoşat, urlînd în gura mare, cu gîtul între două gratii de fier, în timp ce un lăptar şi un slujbaş, cu intenţiile cele mai bune cu putinţă, se trudeau să-l tragă înapoi de picioare, încredinţaţi că datorită mijloacelor folosite ţeasta copilului se poate micşora. Văzînd (după ce l-am potolit) că-i un băieţel cu capul mare din fire, m-am gîndit că poate pe unde i-a trecut capul să-i poată trece şi trupul, şi mi-am dat cu părerea că cea mai bună cale de a-l scoate ar fi să-l împingă de picioare înainte. Ideea a fost aşa de bine primită de lăptar şi de slujbaş, încît copilul împins ar fi căzut pe dată în curte, dacă nu l-aş fi prins de şorţuleţ, ţinîndu-l, în timp ce Richard şi domnul Guppy au coborît în grabă, trecînd prin bucătărie în curte, ca să-l prindă cînd i-am dat eu drumul. În sfîrşit, din fericire, a ajuns jos fără accident, şi după asta a prins a-l bate pe domnul Guppy cu un băţ de cerc, de parcă-şi ieşise de-a binelea din minţi.

Nimeni din casă n-a ieşit, afară de o persoană încălţată cu saboţi, care l-a îmboldit pe copil cu un măturoi nu ştiu în ce scop şi nici nu cred că avea vreunul. De aceea am presupus că doamna Jellyby nu e acasă şi am rămas uimită detot cînd persoana s-a arătat pe culoar, după ce-şi lepădase saboţii, şi urcînd în camera din fund, de la etajul întîi, înaintea Adei şi înaintea mea, ne-a anunţat astfel :

— Iată pe cele două domnişoare, doamnă Jellyby.

Am trecut pe lîngă mai mulţi copii în calea noastră, pe care cu greu i-am ocolit prin întuneric ca să nu-i călcăm ; şi cînd am ajuns în faţa doamnei Jellyby, unul dintre bieţii copilaşi s-a prăbuşit pe scară... de-a rostogolul pe toată scara etajului (după cîte mi-a ajuns mie sunetul la urechi) cu un zgomot grozav.

Doamna Jellyby, a cărei figură nu oglindea nimic din neliniştea ce ar fi fost cu neputinţă să nu se citească pe figurile noastre, în timp ce căpăţîna copilului, dragul de el, îşi semnala trecerea cu cîte o bufnitură pe fiecare treaptă (Richard spunea după aceea că a numărat şapte, fără cea de la acostare), ne-a primit cu un calm desăvîrşit. Era o femeie drăguţă, foarte mică, durdulie, între patruzeci şi cincizeci de ani, cu ochi frumoşi, cu toate că aveau ciudatul obicei de a părea că privesc în depărtare. Ca şi

cum — iar îl citez pe Richard — nu erau în stare să vadă mai încoace de coastele Africii !

— Mă bucur într-adevăr foarte mult, zise doamna Jellyby, cu vocea-i agreabilă, că am plăcerea să vă găzduiesc. Îi port mult respect domnului Jarndyce și nimeni dintre cei care îl interesează nu-mi poate fi mie indiferent.

Noi i-am exprimat recunoștința noastră și ne-am așezat îndărătul ușii, unde se afla o biată canapea șchioapă. Doamna Jellyby avea un păr foarte bogat, dar era absorbită de obligațiile pe care le avea față de Africa ei, ca să-l mai pieptene. Șalul cu care era neglijent învelită i-a căzut pe scaun cînd domnia sa a păşit spre noi ; și, cînd s-a întors să-și reia locul, a fost cu neputință să nu băgăm de seamă că rochia-i nu se-ajungea să se încheie la spate, și partea goală era zăbrelită de un grilaj de balene de corset — ca un pavilion într-o grădină.

Camera, plină de hîrtii împrăștiate și ocupată aproape în întregime de o masă de scris, acoperită tot cu un asemenea așternut, era — trebuie să spun — nu numai foarte răscolită, dar și foarte murdară. Am fost siliți să luăm aminte la toate astea fiindcă ne săreau în ochi, chiar și atunci cînd trăgeam cu urechea la sărmanul copil care se rostogolise pe scară, aflat, cred, în bucătăria de dindos, unde cineva părea că-i vîră pumnul în gură ca să nu i se audă răcnetele.

Dar mai cu deosebire ne-a izbit o fată surmenată, cu o înfățișare nesănătoasă, dar nicidecum urîtă, care ședea la masa de lucru, mușcîndu-și pana tocului, și se zgîia la noi. N-am văzut în viața mea pe cineva atît de mînjit de cerneală. Și de la părul-i răvășit pînă la picioarele-i drăguțe, slutite de niște papuci de cîrpă roșii și rupți, cu căputele călcate, părea într-adevăr că nimic din ceea ce purta ea, începînd de la un ac cu gămălie, nu era pus acătării și nici la locul cuvenit [8].

— Mă găsiți, dragii mei, zise doamna Jellyby, tăind mucurile celor două lumînări mari de birou în sfeșnice de tinichea, care răspîndeau în cameră un miros de seu ars (focul se stinsese, și pe vatră nu mai erau decît cenușă, o sarcină de lemne și un vătrai), mă găsiți, scumpii mei, ca de obicei, foarte ocupată ; dar să mă scuzați. Proiectul african îmi ia în prezent tot timpul. Mă pune în corespondență cu instituții publice și cu particulari, îngrijorați de buna stare a semenilor lor din toată țara ! Sînt fericită să pot

[8] Este vorba de Carolina (Caddy) Jellyby — „fiica cea mai mare și secretara" doamnei Jellyby, viitoare prietenă a Estherei Summerson (vezi, în ediția de față, și p. 211, nota 84 și p. 405—408).

spune că lucrul înaintează. Nădăjduim că la anul pe vremea asta să avem între o sută cincizeci și două sute de familii sănătoase cultivînd cafea și educînd băștinașii din Borrioboola-Gha, pe malul stîng al Nigerului.

Cum Ada nu zicea nimic ci se uita la mine, eu am răspuns că trebuie să fie o treabă care dă mari satisfacții.

— Îmi dă într-adevăr mari satisfacții, replică doamna Jellyby. Mă silește să-mi dedic toată energia de care dispun ; dar asta nu-i nimic, numai să reușească. Și pe zi ce trece am tot mai multă încredere în reușită. Știi, domnișoară Summerson, aproape că mă și mir că nu ți-ai îndreptat încă gîndul spre Africa.

Întorsătura pe care a luat-o subiectul a fost de fapt atît de neașteptată, încît m-a pus cu totul în încurcătură, neștiind cum s-o privesc. Am lăsat să se înțeleagă că climatul...

— Cel mai minunat climat din lume ! exclamă doamna Jellyby.

— Chiar așa, doamnă ?

— Sigur. Cu băgare de seamă. Poți să te duci la Holborn fără să-ți iei măsuri de precauție și să fii strivită de un vehicul. Poți să te duci la Holborn cu măsuri de precauție și n-ai să fii nicicînd doborîtă. Așa-i și cu Africa.

Am zis :

— Fără îndoială, gîndindu-mă la Holborn.

— N-ați vrea, zise doamna Jellyby, punînd un clit de hîrtii în fața noastră, să cercetați cîteva precizări asupra acestui capitol și asupra subiectului în general (răspîndite de mine pe scară întinsă), pînă termin o scrisoare pe care o dictez fiicei mele cea mare, care mi-e secretară ?

Fata de la masă s-a oprit din mușcatul condeiului și, la atenția pe care i-am arătat-o, ne-a dat un răspuns pe jumătate rușinat, pe jumătate morocănos.

— ...după asta voi fi terminat pentru moment, continuă doamna Jellyby cu un zîmbet dulce, cu toate că munca mea nu se termină niciodată. Unde am rămas, Caddy ?

— „Prezintă complimente domnului Swallow și își îngăduie..." zise Caddy.

— „...își îngăduie — îi luă vorba doamna Jellyby, dictînd — să-l informeze cu privire la scrisoarea sa, prin care cere lămuriri asupra proiectului african"... Nu, Peepy ! Cu nici un preț !

Peepy (după cum se botezase el singur), era nenorocitul de copil care se rostogolise pe scară, și care acum întrerupea corespondența prin venirea lui cu o fîșie de plasture pe frunte, ca să-și arate genunchii juliți, la vederea cărora Ada și cu mine nu

știam ce să compătimim mai mult... vînătăile sau murdăria. Doamna Jellyby adăugă, cu înfățișarea-i senină cu care rostea fiecare vorbă :

— Pleacă, Peepy, copil neascultător ce ești ! și-și pironi iarăși frumoșii săi ochi asupra Africii.

Deoarece ea s-a apucat deodată să dicteze, iar eu am socotit că nu-i stînjenesc lucrul, am îndrăznit să-l opresc încetișor pe bietul Peppy, care tocmai ieșea afară din cameră și să-l iau în brațe ca să-l mîngîi. El s-a arătat tare mirat de asta și de faptul că Ada îl sărută ; dar curînd a ațipit, suspinînd din ce în ce mai rar, pînă cînd s-a liniștit. Eram atît de preocupată de Peepy, încît mi-au scăpat amănuntele scrisorii, cu toate că din ea m-am ales cu o asemenea impresie generală despre colosala importanță a Africii și despre totala neînsemnătate a tuturor celorlalte locuri și lucruri, încît mi-a fost tare rușine că nu m-am gîndit decît prea puțin la ea.

— E ceasul șase, zise doamna Jellyby. Și ora noastră de cină e la cinci (cu numele, pentru că noi, de fapt, cinăm la cîte se-ntîmplă). Caddy, arată domnișoarei Clare și domnișoarei Summerson camerele lor. Poate v-ar plăcea să faceți vreo schimbare. Mă veți ierta, știu, fiindcă sînt atît de ocupată. A ! copilul acela atît de rău ! Te rog, dă-l jos, domnișoară Summerson !

I-am cerut îngăduința să mi-l lase, spunîndu-i sincer că nu mă stinghерește cîtuși de puțin ; și l-am luat cu mine sus și l-am așezat pe patul meu. Ada și cu mine aveam cîte o cameră la etaj, cu o ușă de trecere între ele. Erau din cale afară de goale și dezordonate, iar perdelele de la fereastra mea erau prinse între ele cu o furculiță.

— Ați dori, poate, niște apă fierbinte, nu-i așa ? întrebă domnișoara Jellyby, căutînd peste tot o oală cu toartă, dar căutînd de prisos.

— Dacă nu vă e cu necaz, am zis noi.

— Oh, nu-i nici un necaz, răspunse domnișoara Jellyby ; vorba-i dacă *este* vreun pic.

Noaptea era atît de rece și camerele aveau un miros ca de mlaștină, încît trebuie să mărturisesc că ne simțeam cam triste și descurajate, iar Ada era gata-gata să plîngă. Dar nu mult după aceea am prins a rîde, totuși, și eram încă ocupate cu despachetatul, cînd domnișoara Jellyby se întoarse ca să ne spună că-i pare rău că nu-i apă fierbinte deloc ; nu puteau găsi ceainicul, iar cazanul de apă fierbinte era stricat.

Am rugat-o să nu-și mai bată capul cu asta și ne-am grăbit cît am putut să ne așezăm iarăși la foc. Dar toți copilașii veniseră

sus pe palierul de-afară să se uite la fenomenul Peepy culcat pe patul meu, iar atenţia noastră era mereu atrasă de apariţia continuă de nasuri şi degete expuse la primejdia de a fi prinse între ţiţînile uşilor. Era cu neputinţă să închizi vreo uşă, fiindcă broasca de la uşa camerei mele, fără clanţă, arăta de parcă aştepta să fie demontată ; şi cu toate că mînerul de la uşa camerei Adei se-nvîrtea întruna cu cea mai mare uşurinţă, mişcarea n-avea nici un efect asupra broaştei. De aceea le-am propus copiilor să intre şi să stea cuminţi în jurul mesei, făgăduindu-le că am să le spun povestea Scufiţii Roşii, în timp ce mă îmbrac ; ceea ce au şi făcut, şi au tăcut chitic, odată cu ei şi Peepy, care se trezise tocmai înainte ca să apară lupul.

Cînd am coborît la parter, am găsit un pocal pe care sta scris „Suvenir din staţiunea climaterică Tunbridge", aşezat în fereastra de la scară, şi-n el aprinsă o candelă ; o femeie tînără cu faţa umflată, legată cu un bandaj de flanelă, sufla în focul din salon (ce comunica acum cu camera doamnei Jellyby printr-o uşă deschisă) şi se înăbuşea îngrozitor. Curînd a ieşit atîta fum, încît ne-am pus cu toţii pe tuşit, cu lacrimile şiroaie, cu ferestrele deschise vreo jumătate de oră ; în tot acest timp, doamna Jellyby, cu aceeaşi dulce dispoziţie din fire, îşi redacta scrisorile în problema Africii. Trebuie să spun că a fost o adevărată consolare s-o văd atît de ocupată ; pentru că Richard ne-a povestit că el se spălase pe mîini într-o covată de frămîntat pîine şi că găsiseră ceainicul pe masa lui de toaletă ; şi a făcut-o pe Ada să rîdă atîta, şi amîndoi m-au făcut şi pe mine să rîd în hohote.

Curînd după ora şapte, am coborît ca să luăm cina ; cu multă grijă, datorită sfatului doamnei Jellyby, pentru că preşurile de pe scară, desprinse din vergelele de metal ale treptelor şi grozav de roase, erau adevărate capcane. Ni s-a servit un peşte minunat, cîte un grătar, o mîncare cu costiţe şi o budincă ; o cină excelentă, dacă s-ar fi putut spune că a fost pregătită la foc, dar toată mîncarea era aproape crudă. Femeia cea tînără, bandajată cu flanelă, servea şi trîntea pe masă tot ce i se aducea, oriunde se întîmpla, de unde nu le mai mişca din loc decît ca să le pună pe scară. Persoana pe care o văzusem cu saboţi (presupun să fi fost bucătăreasa) venea deseori şi se hărţuia cu cealaltă la uşă, părînd că între ele e duşmănie.

Tot timpul cinei, care a durat mult din pricina unor accidente cum ar fi că mîncarea de cartofi s-a rătăcit în coşul de cărbuni, iar mînerul tirbuşonului, sărind, a lovit-o pe femeie în obraz, doamna Jellyby şi-a păstrat aceeaşi dispoziţie. Ne-a povestit o grămadă de lucruri interesante despre Borrioboola-Gha şi despre băştinaşii

săi ; și a primit un teanc de scrisori, atît de multe, încît Richard, care ședea alături de ea, a văzut patru plicuri cum au căzut dintr-odată în sos. Unele din ele cuprindeau dări de seamă de la comitetele de doamne, sau hotărîri de la întrunirile doamnelor, pe care ni le citea ; altele erau cereri de la oameni interesați în felurite feluri de chestiunea culturii de cafea și a băștinașilor africani ; altele cereau răspunsuri, drept care și-a trimis de la masă pe fiica cea mai mare, de trei sau patru ori, ca să le scrie. Era pînă peste cap vîrîtă în treburi și fără îndoială că era, așa cum spusese, cu totul devotată cauzei.

Eram într-un fel curioasă să aflu cine putea fi domnul blajin, chel, cu ochelari, care s-a lăsat pe un scaun liber (masa n-avea nici cap nici coadă), după ce peștele fusese scos afară, și părea că se supune pasiv problemei Borrioboola-Gha, dar că nu ia parte activă la colonizarea aceea. Cum nu scotea nici o vorbă, ai fi zis că-i indigen, dar nu și după culoarea feței. Abia cînd ne-am sculat de la masă, și el rămase singur cu Richard, mi-a dat prin minte c-ar putea fi domnul Jellyby. Și chiar domnul Jellyby *era* ; iar un tînăr vorbăreț, numit domnul Quale, cu niște protuberanțe mari și strălucitoare în loc de tîmple și cu părul tot pieptănat la ceafă, care a venit seara și i-a spus Adei că el e filantrop, a informat-o că legăturii matrimoniale a doamnei Jellyby cu domnul Jellyby, el îi spune unirea spiritului cu materia.

Tînărul, pe lîngă că avea el însuși o sumedenie de lucruri de spus despre Africa și despre un plan al său de a-i învăța pe coloniștii cultivatori de cafea cum să-i învețe pe indigeni să construiască picioare de pian și pe urmă să înființeze o firmă de export, se mai delecta s-o tragă de limbă pe doamna Jellyby, zicîndu-i :

— Doamnă Jellyby, cred că acuma primiți între o sută cincizeci și două sute de scrisori pe zi în privința Africii, nu-i așa ?

sau :

— Doamnă Jellyby, de nu mă înșeală memoria, mi-ați spus cîndva că ați expediat cinci mii de circulare, de la un oficiu poștal, dintr-odată ?... totdeauna repetîndu-ne nouă răspunsul doamnei Jellyby, de parcă ar fi fost tălmaci.

Tot timpul serii, domnul Jellyby a stat într-un colț, cu capul rezemat de perete, ca și cum ar fi fost pradă deznădejdii. Se pare că de mai multe ori deschisese gura, cînd se găsea numai cu Richard, după cină, ca și cum ar fi fost preocupat de ceva ; dar totdeauna o închisese iarăși, fără să spună nimic, spre extrema nedumerire a lui Richard.

Doamna Jellyby, stînd ca într-un cuibar de hîrțoage, bău cafea toată seara, și din cînd în cînd dictă fiicei sale cea mare. Și ea

purta o discuție cu domnul Quale, al cărei subiect păru să fie — dacă l-am înțeles bine — Frăția Omenirii ; și își ilustră ideile cu cîteva afirmații frumoase. Totuși nu am fost un auditor atît de atent pe cît aș fi dorit, fiindcă Peepy și ceilalți copii veniră, adunîndu-se în jurul Adei și al meu, într-un colț al salonului, ca să ne ceară să le spunem altă poveste, așa că ne-am așezat printre ei și le-am istorisit pe șoptite *Motanul încălțat* și nu mai știu ce, pînă cînd doamna Jellyby, aducîndu-și din întîmplare aminte de ei, îi trimise la culcare. Fiindcă Peepy plîngea după mine să-l iau la culcare, l-am dus sus, la etaj, unde femeia cea tînără, cu bandajul de flanelă, s-a năpustit ca un dragon în mijlocul micii familii, încărcîndu-i și răsturnîndu-i în pătuțurile lor.

După asta m-am apucat să fac puțină ordine în cameră și să-mi înduplec focul potrivnic, care fusese aprins, să ardă ; ceea ce pînă la urmă făcu, cu însuflețire. Cînd m-am întors jos, am simțit că doamna Jellyby mă cam disprețuia că sînt atît de ușuratică ; și mi-a părut rău, cu toate că știam că nu pot avea pretenții mai mari la mine.

Se făcuse aproape de miezul nopții pînă cînd am găsit un prilej să ne ducem la culcare ; și chiar și la acea oră am lăsat-o pe doamna Jellyby printre hîrtiile ei, bînd cafea, iar pe domnișoara Jellyby mușcînd pana condeiului.

— Ce casă bizară ! exclamă Ada cînd ajunserăm sus. Ce ciudat din partea vărului meu Jarndyce, să ne trimită aici !

— Scumpa mea, am răspuns eu, sînt cu totul nedumerită. Aș vrea să înțeleg și nu pot deloc.

— Ce ? întrebă Ada cu zîmbetu-i drăgălaș.

— Toate astea, draga mea. Trebuie să fie foarte frumos din partea doamnei Jellyby să se trudească în așa hal pentru un plan în beneficiul indigenilor... și totuși... Peepy și gospodăria !

Ada rîse și mă cuprinse cu brațul pe după gît, cum ședeam privind la foc ; și-mi spuse că sînt o făptură blîndă, scumpă și bună și că i-am cîștigat inima. [...]

[...] Ada adormise, și eu tot mai stăteam în fața focului, întrebîndu-mă întruna cum o fi Casa Umbrelor, tot mirîndu-mă întruna ce mult îmi părea că trecuse de ieri dimineața. Nu mai știu pe unde-mi rătăceau gîndurile, cînd o ciocănitură în ușă mă aduse la realitate.

Am deschis încetișor, și în fața ușii am dat peste domnișoara Jellyby, tremurînd de frig, într-o mînă cu o lumînare ruptă într-un sfeșnic stricat, iar în cealaltă cu un păhăruț de ouă.

— Bună seara ! îmi zise, tare îmbufnată.

— Bună seara ! îi răspunsei.

— Pot să intru ? mă întrebă scurt şi pe neaşteptate, tot aşa de îmbufnată.

— Desigur. Vezi să n-o trezeşti pe domnişoara Clare.

Nu vru să se aşeze, dar stătu lîngă foc, muindu-şi degetul mijlociu, plin de cerneală, în păhăruţul de ouă în care era oţet, ungîndu-se peste petele de cerneală de pe faţă, încruntîndu-se tot timpul şi uitîndu-se foarte posomorîtă.

— Ducă-se dracului blestemata asta de Africa ! zise ea deodată.

Eram gata s-o mustru.

— Ba aşa-i ! zise ea. Nu-mi spune mie, domnişoară Summerson. O urăsc, mi-e silă de ea. E-o fiară !

I-am răspuns că-i obosită şi-mi pare rău. I-am pus mîna pe cap, i-am atins fruntea şi i-am spus că are fierbinţeală, dar că pînă mîine se va răcori. Şedea încă în picioare, ţuguindu-şi buzele şi încruntîndu-se la mine. Dar puţin după aceea puse la o parte păhărelul şi se întoarse încetişor către patul în care era culcată Ada.

— E foarte frumoasă ! îmi zise, cu aceeaşi încruntătură strînsă din sprîncene şi în acelaşi fel morocănos.

Am încuviinţat cu un zîmbet.

— Orfană. Nu-i aşa ?

— Da.

— Dar ştie o mulţime de lucruri, îmi închipui. Ştie să danseze, ştie să cînte la clavecin, să cînte din gură, îmi închipui. Poate vorbi franţuzeşte, cred, ştie geografie din toate lumile şi ştie să coasă, şi orice alt lucru ?

— Fără îndoială, i-am răspuns.

— *Eu* nu ştiu, urmă ea. Nu ştiu aproape nimic decît să scriu. Scriu tot timpul pentru mama. Cum de nu v-a fost ruşine să intraţi aici, azi după-masă, şi să mă vedeţi că nu-s în stare de nimic ? Asta se potriveşte cu răutatea voastră. Totuşi vă socotiţi grozave, se vede !

Mi-am dat seama că biata fată aproape plîngea şi m-am aşezat iarăşi pe scaun, fără să vorbesc, uitîndu-mă la ea cu blîndeţe (sper), aşa cum mă şi simţeam faţă de ea.

— E-o ruşine, zise mai departe. Dumneata ştii că-i aşa, toată casa e-o ruşine. Copiii sînt o ruşine. *Eu* sînt o ruşine. Tata e nenorocit şi nu-i de mirare ! Priscilla bea... e mereu beată. E-o minciună sfruntată din partea dumneatale dacă spui că nu ţi-a mirosit astăzi. Puţea ca o cîrciumă, cînd ne servea la cină ; ştii că-i aşa !

— Draga mea, nu știu, i-am răspuns.

— Ba știi, zise ea foarte scurt. N-ai să spui că nu-i așa. I-așa !

— O, draga mea ! i-am spus, dacă nu mă lași să vorbesc...

— Acum nu vorbești ? Doar știi că vorbești. Nu spune minciuni, domnișoară Summerson.

— Draga mea, am zis eu iarăși, cîtă vreme n-ai să mă asculți...

— Nu vreau să te ascult.

— O, da, cred că nu vrei, am continuat eu, pentru că n-ar avea nici un rost. N-am știut cele ce-mi spui pentru că slujnica n-a venit lîngă mine în timpul cinei ; dar nu mă îndoiesc că-i adevărat și-mi pare rău s-aud așa ceva.

— Nu-i nevoie să-ți faci un merit din asta.

— Nu, draga mea, i-am răspuns eu. Asta ar fi prostie curată.

Ședea încă în picioare lîngă pat, apoi se aplecă (dar tot cu aceeași nemulțumire pe față) și o sărută pe Ada. După ce a făcut asta, s-a tras binișor înapoi și a rămas în picioare lîngă scaunul meu. Pieptul îi sălta de deznădejde de-mi era grozav de milă ; dar am socotit că-i mai bine să nu vorbesc.

— Aș vrea să mor ! izbucni ea. Aș vrea să murim cu toții. Ar fi cu mult mai bine pentru noi !

În clipa următoare s-a lăsat în genunchi pe podea lîngă mine, și-a ascuns fața în rochia mea, mi-a cerut iertare din toată inima și a prins a plînge. Am mîngîiat-o și am vrut s-o ridic, dar ea a strigat : „Nu, nu" ; dorea să stea așa !

— Dumneata dai lecții fetelor, îmi spuse. Dacă ai fi putut să mă-nveți și pe mine, aș fi învățat de la dumneata ! Sînt atît de grozav de nenorocită și-mi ești așa de dragă !

N-am putut-o îndupleca să se așeze lîngă mine sau altcumva, afară doar că a tras un scăunaș zdrențos pe locul pe care șezuse îngenuncheată și s-a așezat pe el, ținîndu-mă încă de rochie. Încetul cu încetul, sărmana copilă obosită a adormit, și atunci am reușit să-i ridic capul în așa fel ca să se poată odihni pe genunchii mei și ne-am învelit amîndouă cu șaluri. Focul s-a trecut, și toată noaptea, cît fu de lungă, a moțăit așa în fața vetrei plină de cenușă. La început eram chinuitor de trează și zadarnic încercam să mă adîncesc, cu ochii închiși, în ceea ce se petrecuse în timpul zilei. Cu timpul, treptat, treptat, toate au prins să se tulbure și să se amestece. Am început să nu mai știu cine e ființa adormită ce se odihnea pe genunchii mei. Aci îmi părea a fi Ada, aci una dintre vechile mele prietene de la Reading, de care nu puteam crede că mă despărțisem așa de curînd. Aci era femeiușca cea nebună, sleită de puteri, cu temenelele și zîmbetele ei, aci

cineva important de la Casa Umbrelor. Pînă la urmă nu mai era nimeni și nu mai eram nici eu.

Ziua albă se lupta slab cu ceața cînd am deschis ochii ca să-i întîlnesc pe cei de pe fața murdară a unui spectru micuț, ce erau ațintiți asupră-mi. Peepy sărise din pătuțul lui și se furișase, în cămașă de noapte și cu boneta pe cap, și-i era atît de frig, încît îi clănțăneau dinții din gură de-ai fi zis că atunci îi crescuseră toți deodată.

Cu toate că dimineața era rece și umedă și cu toate că ceața părea groasă — am spus „părea" pentru că ferestrele erau acoperite cu o crustă de murdărie care ar fi întunecat și strălucirea soarelui în miez de vară —, presimțeam destul de bine cît de neprimitoare e casa la acea oră matinală și eram destul de curioasă să cunosc Londra, încît mi se păru minunată ideea domnișoarei Jellyby cînd mi-a propus să ieșim să ne plimbăm.

— Mama nu coboară decît mult mai tîrziu, zise ea, și-ar fi o minune ca micul dejun să fie gata mai curînd de un ceas de la sculare ei, atît de alene se fac toate dimineața. Cît despre tata, el apucă ce poate și pleacă la birou. Niciodată nu ia ceea ce se cheamă un mic dejun adevărat. Priscilla îi lasă afară franzela și ceva lapte, cînd se mai găsește rămas de cu seară. Uneori nu-i lapte deloc, și uneori îl bea pisica. Dar mă tem că trebuie să fii obosită, domnișoară Summerson, și poate dorești mai curînd să te culci.

— Nu-s deloc obosită, draga mea, i-am spus eu, și tare aș dori să ies puțin.

— Dacă ești sigură că-i așa, adăugă domnișoara Jellyby, mă duc să-mi pun haina pe mine. [...]

Am găsit-o pe domnișoara Jellyby încercînd să se încălzească la focul din birou, pe care Priscilla tocmai îl aprindea atunci cu un sfeșnic murdar din salon... aruncînd lumînarea în foc, ca să-l facă să ardă mai bine. Totul era exact cum rămăsese de cu seară, și bineînțeles era menit să rămînă așa. În camera de jos, fața de masă nu fusese ridicată, ci fusese lăsată pentru micul dejun. Firimituri, praf și hîrtii rupte erau pretutindeni în casă. Cîteva oale cositorite și un bidon de lapte atîrnau pe un grilaj; ușa ședea deschisă și am întîlnit bucătăreasa, după colț, ieșind de la cîrciumă, ștergîndu-se la gură. Ne-a spus, cînd a trecut prin fața noastră, că fusese să vadă cît e ceasul. [...]

— Unde dorești să mergem ? mă întreabă.

— Orișiunde, draga mea ! i-am răspuns.

— Orișiunde e nicăieri, zise domnișoara Jellyby, oprindu-se în loc, arțăgoasă.

— Hai să mergem undeva, în orice caz, i-am cerut eu.

Atunci mă luă într-un pas foarte repede.

— Puțin îmi pasă ! spuse ea. Iată, îmi ești martoră, domnișoară Summerson, eu spun că puțin îmi pasă ; dar de-ar fi să vie în casa noastră, cu fruntea-i mare, lucioasă, bombată, seară după seară, pînă va îmbătrîni ca Mathusalem, tot n-aș avea ce vorbi cu el. Cum se fac de rîs el și mama, mai rar așa ceva ! Ca niște dobitoci !

— Draga mea, am mustrat-o eu, referindu-mă la epitetul și la accentul puternic pe care domnișoara Jellyby l-a pus pe el. Datoria dumneatale de copil...

— O, nu-mi vorbi de datoria de copil, domnișoară Summerson ; unde-i datoria ei de mamă ? Toată dăruită poporului și Africii cred ! Atunci să-și facă poporul și Africa datoria de copil față de ea ; îi privește mai mult pe ei decît pe mine. Ești scandalizată, cred ! Foarte bine, și eu sînt scandalizată ; așa că sîntem amîndouă scandalizate și cu asta gata !

Grăbi pasul mai mult încă.

— Și cît despre asta, îți spun iarăși, n-are decît să vină și să vină, eu tot n-am să am nimic de vorbit cu el. Nu-l pot suferi. De nimic nu mi-e mai silă și nimic nu urăsc mai tare pe lume decît palavrele pe care le vorbește el cu mama. Mi-e de mirare că pietrele de pe caldarîmul din fața casei noastre mai pot avea răbdare să stea locului și să fie martore la toate gogomăniile și bazaconiile acestei comedii neghioabe și la gospodăria pe care o duce mama ! [9]

*

La început am avut la Casa Umbrelor o viață destul de grea ; fiindcă a trebuit să întîlnim multă lume din vecinătate și din alte părți, care-l cunoștea pe domnul Jarndyce. Adei și mie ni se păru că era cunoscut de toți cei ce doreau să întreprindă ceva cu banii altora, nu cu ai lor. Într-o dimineață, aflîndu-se în Odaia Cîrtitului [10], unde începuserăm să-i rînduim scrisorile și să răspundem

[9] Charles Dickens, *Casa Umbrelor*, ed. cit., vol. I, p. 48—64.

[10] „Odaia Cîrtitului" — încăperea „cea mai bine folosită din Casa Umbrelor" (vezi, în ediția de față, p. 211—213), unde John Jarndyce (vezi, în ediția de față, p. 210, nota 82), cînd „nu-i sînt boii acasă", se închide „să bombănească", un fel de cameră de depresurizare care asigură păstrarea unei atmosfere constante

în locu-i la cîteva din ele, am rămas uluită cînd am văzut că scopul aproape al tuturor celor ce-i scriau era să se organizeze în comitete ca să adune bani şi apoi să-i cheltuiască. Doamnele erau tot atît de stăruitoare cît şi domnii ; de fapt, cred că erau pornite chiar mai ceva ca ei. Se repezeau să întemeieze comitete cu o pasiune nemaiînchipuită şi colectau subscripţii cu o vehemenţă de nedescris. Părea că parte din ele îşi petreceau viaţa întreagă cu expedierea scrisorilor de subscripţii, la toate oficiile poştale... scrisori pentru cîte un şiling, pentru cîte o jumătate de coroană, pentru cîte o jumătate de liră sau pentru cîte o *pence*. Cereau de toate. Îmbrăcăminte mai acătării, le trebuiau zdrenţe de in, cereau bani, cereau cărbuni, doreau supă, voiau procente, doreau autografe, cereau flanele, cereau de toate, fie că domnul Jarndyce avea sau nu avea. Scopurile lor erau tot atît de felurite cît şi cererile. Aveau să înalţe clădiri noi, să achite datoriile făcute pe clădirile vechi, să întemeieze într-o clădire pitorească (a cărei faţadă vestică era desenată în anexă) confreria Sfintelor Marii din Evul Mediu, să ofere o donaţie doamnei Jellyby, să comande un portret pictat al secretarului lor şi să-l dăruiască soacrei acestuia al cărei adînc devotament pentru el era ştiut şi răsştiut. În sfîrşit, îmi vine a crede că erau în stare să născocească orice de la cinci sute de mii de broşuri pînă la instituirea unei rente viagere şi de la un monument de marmură pînă la un ceainic de argint. Îşi însuşeau o mulţime de titluri. Aci se dădeau drept „Femeile Angliei", „Fiicele Britaniei", „Surorile Virtuţilor" celor mai de căpetenie luate la rînd, „Femeile Americii", doamne cu sute de denumiri. Păreau tot timpul înfierbîntate, umblînd după voturi pentru alegeri. După mintea noastră puţintică şi după propriile lor spuse, păreau că tot timpul şi-l petrec votînd cu zecile de mii de candidaţi, fără ca vreunul din ei să reuşească. Ne apucau durerile de cap cînd ne gîndeam ce viaţă febrilă trebuie să duoă.

Printre doamnele care se deosebeau grozav prin atîta mărinimie rapace (dacă mi-i îngăduit să folosesc asemenea expresie) se afla şi o anume doamnă Pardiggle [11], ce părea, socotind după numărul scrisorilor ei către domnul Jarndyce, să fie o corespondentă aproape tot atît de asiduă ca şi doamna Jellyby. Băgasem de seamă că de cîte ori doamna Pardiggle ajungea să fie subiect

de linişte, bunăvoie şi tandreţe în Casa Umbrelor, neturburată de şocurile presiunilor exterioare.

[11] *Doamna Pardiggle* — „membră activă a mai multor comitete de conducere" (apud *Lista personajelor* care precede textul romanului *Casa Umbrelor*), rudă de caracter şi de preocupări cu doamna Jellyby (vezi supra, p. 396, nota 2 şi textul tangent) şi cu doamna Jefferson Brick (vezi infra, p. 638, nota 66).

de conversaţie, vîntul îşi schimba întotdeauna direcţia [12]; şi asta invariabil îl deranja pe domnul Jarndyce, care evita să mai adauge vreun cuvînt, după ce apucase a zice că sînt două soiuri de filantropi: unii care fac puţin dar un tărăboi grozav, ceilalţi care fac enorm de mult dar fără nici un tărăboi. Eram din pricina asta tare curioasă s-o cunoaştem pe doamna Pardiggle, bănuind că face parte din categoria întîi, şi ne-am bucurat cînd într-o bună zi a venit în vizită cu cei cinci feciorăşi.

Era un soi de matroană impozantă, cu ochelari, cu nasul proeminent şi vocea puternică, dînd impresia că are nevoie de un spaţiu foarte mare. Şi într-adevăr aşa era, deoarece cu fustele a răsturnat nişte scăunele ce erau destul de departe de ea. Cum nu eram decît eu şi Ada acasă, am primit-o tare sfioase căci aveai impresia c-ar fi intrat înăuntru iarna ce-i învineţise şi pe micuţii Pardiggle care veneau în urma ei.

— Aceştia, domnişoarelor, prinse ea a zice cu multă emfază, după ce ne-am salutat, sînt cei cinci feciori ai mei. Trebuie să le fi văzut numele pe o listă de subscripţie tipărită (poate chiar pe mai multe) ce se află în mîinile stimatului nostru prieten, domnul Jarndyce. Egbert, cel mai mare (are doisprezece ani), e băiatul care şi-a trimis indienilor Tockahoopo banii de buzunar, în sumă de cinci şilingi şi trei *pence*. Oswald, cel de-al doilea (de zece ani jumate), e copilul ce a contribuit la Marea Donaţie Naţională pentru Făurari cu doi şilingi şi nouă *pence*. Francis, al treilea (de nouă ani), cu un şiling şi şase *pence* şi jumătate, Felix, al patrulea (de şapte), cu opt *pence* pentru văduvele la pensie, Alfred, cel mai mic (numai de cinci), s-a înrolat voluntar în Liga Copiilor Fericirii, cu legămînt ca niciodată în viaţă să nu recurgă la tutun, sub nici o formă.

De cînd sînt nu mai văzusem asemenea copii nemulţumiţi. Nu doar c-ar fi fost sfrijiţi şi scofîlciţi, cu toate că, bineînţeles, erau şi aşa, dar de atîta nemulţumire aveau o căutătură de-a dreptul feroce. Cînd s-a rostit numele indienilor Tockahoopo, aş fi putut cu drept cuvînt presupune că Egbert e unul dintre cei mai fioroşi membri ai tribului aceluia, atît de sălbatică şi încruntată căutătură îmi aruncă. Chipul fiecăruia dintre copii, cînd se menţiona suma cu care contribuise, se întuneca, trădînd mai cu seamă răzbunarea, dar chipul lui Egbert arăta de departe cel mai feroce. Trebuie

[12] Metaforă prin care John Jarndyce (vezi supra, p. 210, nota 82, şi p. 409 nota 10) obişnuieşte să le comunice intimilor săi din Casa Umbrelor înnegurarea sensibilităţii sale sub ameninţarea unor ştiri îngrijorătoare.

totuși să-l scot din cauză pe micul recrut al Ligii Copiilor Fericirii care era indiferent și încremenit în nefericire.

— După cîte înțeleg ați fost în vizită la doamna Jellyby? întreabă doamna Pardiggle.

I-am confirmat: petrecusem o noapte acolo.

— Doamna Jellyby, urmă ea, vorbind tot cu același ton ostentativ, puternic și aspru, încît vocea ei făcu asupra fanteziei mele impresia c-ar fi purtat și ea ochelari — și mă folosesc de împrejurare ca să menționez că ochelarii îi ședeau cu atît mai rău doamnei Pardiggle cu cît ochii îi erau „de om strangulat" cum spunea Ada, adică ieșiți din orbite —, doamna Jellyby este o binefacere pentru societate și merită o mînă de ajutor. Băieții mei și-au dat obolul pentru proiectul cu Africa. Egbert, cu un șiling și șase *pence*, adică toți banii adunați timp de noua săptămîni; Oswald, cu un șiling și o *pence* și jumătate, tot așa; ceilalți, potrivit cu micile lor mijloace. Cu toate acestea, nu sînt alături de doamna Jellyby în felul de a-și trata tineretul din familie. Am băgat de seamă că tineretul din familia ei nu e lăsat să ia parte la obiectivele cărora li s-a dedicat. Poate că are dreptate, poate că nu are, dar pe drept, sau pe nedrept, eu nu mă port așa cu copiii mei. Îi iau cu mine peste tot.

M-am încredințat pe dată (la fel și Ada) că vorbele acestea au smuls un urlet copilului celui mai mare, cel înrăit. L-a întors el mai apoi într-un căscat, dar a început ca un urlet.

— Merg cu mine la utrenie (foarte frumos făcută), la șase și jumătate dimineața, tot anul, bineînțeles, și-n miezul iernii, urmă doamna Pardiggle repede, și sînt alături de mine în timpul activităților mele zilnice, atît de frămîntate. Sînt o doamnă care instruiește, o doamnă care vizitează bolnavii, care le citește la căpătîi, care împarte ajutoare, fac parte din Comitetul local al Frontului Rufăriei și din multe alte comitete generale, iar campania pe care o duc e pe-o scară foarte întinsă, cum nu-i a nimănui. Dar, pretutindeni ei sînt însoțitorii mei, și prin aceasta învață să-i cunoască pe săraci și dobîndesc acea însușire de a întreprinde acțiuni caritabile în general, pe scurt, gustul pentru acel soi de lucruri care mai tîrziu vor aduce servicii aproapelui și satisfacție lor. Tînăra mea familie nu-i ușuratică, își cheltuiește banii în întregime pentru subscripții, sub supravegherea mea; copiii mei au luat parte la mai multe întruniri publice și au ascultat mai multe conferințe, discursuri și dezbateri decît li se întîmplă puținor oameni maturi în general. Alfred (cel de cinci), care, după cum v-am arătat, din propria lui inițiativă s-a înscris în Liga Copiilor Fericirii, a fost unul dintre puținii copii care-au dat

dovadă de conştiinţă în împrejurarea aceea, după un discurs înflăcărat de două ceasuri al conferenţiarului serii.

Alfred s-a încruntat ameninţător la noi de parcă niciodată nu va putea sau nu va voi să ierte răul suferit în seara aceea.

— Trebuie să fi băgat de seamă, domnişoară Summerson, urmă doamna Pardiggle, în cîteva dintre listele despre care am vorbit şi care se află la stimatul nostru prieten, domnul Jarndyce, că şirul numelor copiilor familiei mele se încheie cu numele lui O. A. Pardiggle, F.R.S. o liră. E tatăl lor. Urmăm de obicei aceeaşi ordine. Eu deschid cea dintîi lista cu obolul meu, apoi tineretul familiei îşi înscrie contribuţiile potrivit cu vîrsta şi cu mijloacele lor modeste şi, apoi, domnul Pardiggle încheie şirul. Domnul Pardiggle e fericit să-şi dea obolul cu o danie potrivită, sub directivele mele, şi astfel treaba se face într-un fel ce nu e numai plăcut pentru noi, ci şi folositor altora, lucru de care sînt pe deplin încredinţată.

Să presupunem că domnul Pardiggle ar lua cina cu domnul Jellyby şi să presupunem că, după cină, domnul Jellyby ar simţi nevoia să-şi uşureze sufletul în faţa domnului Pardiggle, oare domnul Pardiggle i-ar face în schimb vreo destăinuire domnului Jellyby ? M-am ruşinat foarte văzînd că-mi trec prin cap asemenea lucruri, dar mi-au venit în minte şi... pace bună !

— Sînteţi tare plăcut instalate aici ! urmă doamna Pardiggle.

Am fost foarte bucuroasă de schimbarea subiectului şi, îndreptîndu-mă spre fereastră, am arătat frumoasa vedere ce ne stă în faţă şi asupra căreia ochelarii musafirului îmi părură că s-au oprit cu o ciudată nepăsare.

— Îl cunoaşteţi pe domnul Gusher ? ne întrebă doamna Pardiggle.

Ne văzurăm silite să-i spunem că nu avusesem plăcerea să facem cunoştinţă cu domnul Gusher.

— Pierderea e de partea dumneavoastră, vă încredinţez, urmă doamna Pardiggle cu aerul ei impozant. E un orator foarte înflăcărat şi pasionat, plin de foc ! De ar fi urcat acum pe un furgon pe pajiştea de-aici, care, după cum e aşezată, parcă-i făcută de la natură pentru întruniri publice, ar dezbate orice subiect i-aţi sugera, ceasuri de-a rîndul ! Ei, acum, dragele mele, adăugă doamna Pardiggle, întorcîndu-se spre scaunul ei şi răsturnînd, parcă printr-o manevră invizibilă, o măsuţă rotundă ce se afla la o distanţă considerabilă, cu coşuleţul meu de lucru pe ea, acum ştiţi cine sînt eu, nu-i aşa ?

Era o întrebare ce ne puse într-asemenea încurcătură, încît Ada s-a uitat la mine consternată cu desăvîrşire. Cît despre con-

ştiinţa-mi vinovată de cele ce gîndisem, trebuie să se fi citit în culoarea vie a obrajilor mei.

— Vreau să spun că aţi descoperit, reîncepu doamna Padiggle, care-i trăsătura de căpetenie a firii mele. Eu ştiu că e atît de proeminentă, încît îţi sare în ochi numaidecît. Mă las lesne descoperită, ştiu. Da, sînt cu totul de acord că sînt femeie cu spirit practic şi activ. Îmi place să muncesc din greu ; mă bucur cînd muncesc din greu. Activitatea îmi face bine. Sînt atît de deprinsă cu munca grea, atît de călită, că nu ştiu ce-i oboseala.

Am spus cu jumătate de glas că e într-adevăr uimitor şi foarte îmbucurător sau cam aşa ceva. La drept vorbind, nu mai ştiam ce mai poate fi pe deasupra, dar asta din politeţe am spus-o.

— Nu înţeleg ce-i aceea să fii obosit : chiar de-aţi încerca, pe mine nu mă puteţi osteni ! urmă doamna Pardiggle. Cîteodată rămîn şi eu uimită de cîtă energie depun (şi care nu-nseamnă nimic pentru mine) şi la cîte treburi (pe care le privesc ca şi cum n-ar fi nimic) am de făcut faţă. Îmi văd tînăra progenitură şi pe domnul Pardiggle istoviţi detot numai cît asistă la munca mea, în vreme ce eu, vă spun drept, mă simt vioaie ca o ciocîrlie !

Abia atunci, băiatul cel mai mare, întunecat la faţă, a aruncat o căutătură atît de răutăcioasă, mai afurisită decît oricare alta s-ar fi putut. L-am văzut încleştîndu-şi pumnul de la mîna dreaptă şi repezind o lovitură pe furiş în fundul şepcii pe care o ţinea sub braţul stîng.

— Asta mi-e de mare folos cînd îmi fac rondurile, continuă doamna Pardiggle. Dacă dau peste un ins care nu vrea s-asculte ce am de spus, atunci i-o torn de-a dreptul : „Pentru mine nu există osteneală, dragă amice, niciodată nu mă simt ostenită şi am de gînd s-o duc înainte pînă la capăt !“ Are un efect admirabil ! Nădăjduiesc că mă veţi însoţi, şi dumneata şi domnişoara Clare, în rondurile pe care le fac chiar acum.

La început am încercat să scap, cerîndu-mi scuze pentru moment, pe motivul general că am treburi pe care nu se cuvine să le trec cu vederea. Dar cum împotrivirea mea a fost de prisos, am spus atunci, mai în amănunt, că nu sînt sigură de aptitudinile mele în asemenea privinţă. Că sînt nepricepută în meşteşugul de a înţelege spiritele unor oameni aflaţi în situaţii foarte diferite de a mea şi de a vorbi cu ei cum s-ar cuveni. Că nu am acea delicată cunoaştere a sufletului omenesc care e esenţială în asemenea activitate. Că am multe de învăţat eu însămi, înainte de a învăţa pe alţii şi că nu mă pot încrede numai în bunele mele intenţii. Din asemenea pricini cred că cel mai bine e să fiu pe cît se poate de

utilă și să fac orice cu bunăvoința de care sînt în stare pentru cei din imediata mea apropiere și să încerc să las cercul acesta de îndatoriri să crească treptat și de la sine. Toate cele de mai sus le-am spus cu sfiiciune, fiindcă doamna Pardiggle e mult mai în vîrstă decît mine și are mare experiență și pentru că e foarte milităroasă în felul ei de a fi.

— Te înșeli, domnișoară Summerson, făcu ea, dar poate că nu ești în stare să înfrunți munca grea cu toate emoțiile ei ; și de aici vine marea deosebire. Dacă ai poftă să vezi cum mă achit eu de îndatoririle mele, tocmai sînt pe punctul, cu tînăra mea progenitură, să trec pe la un cărămidar din vecinătate (o fire tare înrăită) și m-aș bucura să te iau cu mine. Și pe domnișoara Clare, dacă vrea să-mi facă favoarea asta [...]

Îmi place tare mult să aud destăinuirile copiilor și sînt fericită ori de cîte ori mi se ivește asemenea prilej, dar de data asta am avut parte de niște necazuri tare nesuferite. De cum am ieșit din casă, Egbert mi-a cerut un șiling cu aerul unui mic pungaș, pe temeiul că banii lui de buzunar i-au fost „șterpeliți". Cînd i-am atras atenția că e o mare necuviință să rostească cuvinte de acestea (fiindcă el adăugase morocănos : „De ea !"), m-a pișcat, zicînd : „Atunci, na ! Iată cine-mi ești ! Dumneatale nu ți-ar place, cred... Pentru ce joacă atîta comedie pretinzînd că-mi dă banii pe care mi-i ia înapoi ? De ce zice că-s banii mei, și nu mă lasă să-i cheltuiesc niciodată ?" Întrebările lui disperate au încins și spiritele lui Oswald și Francis atît de tare, încît au început a mă ciupi cu toții deodată și cu teribil de multă pricepere, prinzînd și răsucind cîte o bucățică foarte mică de carne de pe brațele mele, încît cu greu mă puteam stăpîni să nu țip. În același timp, Felix tropăia pe degetele mele de la picioare. Cît despre cel din Liga Fericirii, cel care, prin faptul că întreaga lui sumă îi era totdeauna dinainte blocată, găsindu-se de fapt constrîns să se abțină și de la prăjituri, nu numai de la tutun, așa de tare s-a umplut de năduf și de ciudă cînd am trecut prin fața unei cofetării, încît m-am îngrozit cînd l-am văzut că se face roșu cum e gotca. N-am avut niciodată de pătimit atît de tare trupește și sufletește, plimbîndu-mă cu cei mici, cît mi-a fost dat să îndur de la copiii aceia constrînși atît de nefiresc, cînd mi-au făcut favoarea să-și dea arama pe față [13].

[13] Charles Dickens, *Casa Umbrelor*, ed. cit., vol. I, p. 124—132.

VII

Mi ster Wilkins Micawber

Din sutele de personaje majore inventate de imaginația creatoare a lui Charles Dickens, care, ca și Balzac, a făcut concurență stării civile, am ales pentru această antologie pe celebrul, „giganticul" *mister* Wilkins Micawber. Nu numai și nici în primul rînd pentru încifrările autobiografice dickensiene pe care le conține caracterul lui, modelat (se știe) după chipul și asemănarea lui John Dickens, „tatăl risipitor" al scriitorului. Ci mai cu seamă pentru mesajul profund al acestui superpersonaj: „sublima și absurda victorie a spiritului omenesc asupra evenimentelor" *.

Povestea vieții lui *mister* Wilkins Micawber, reprodusă mai jos, în care cititorul va întîlni aproape toate valențele artei dickensiene, dar și cîteva din slăbiciunile ei, începe odată cu prima sa apariție în viața lui David Copperfield și se încheie cu controversata sa apoteoză — primar în Australia —, considerată de același Chesterton „un excelent exemplu al înclinării lui Dickens de a-i face prea din belșug și prea deplasat pe eroii săi" **. Paradoxală observație care îl caracterizează și pe exeget, de vreme ce însuși, în paginile aceleiași cărți, elogiază tocmai capacitatea scriitorului de a da o turnură mitologică, folclorică, existenței eroilor săi. „Preferința populară pentru o povestire cu «sfîrșit fericit» — scrie el *** — nu este, sau mai degrabă nu era, un optimism dulceag, ci rămășița vechii idei de triumf a învingătorului balaurului, apoteoza finală a omului iubit de zei." Și *mister* Micawber, pentru că reușește să treacă — locvace, jovial, melodramatic și aparent nepăsător — prin jungla utilitaristă a secolului al XIX-lea englez, mereu pîndit de creditorii săi, se dovedește a fi un om într-adevăr iubit de zei. Și mai ales de creatorul său. Că uneori acesta, neatent, din exces de simpatie, îl pune pe *mister* Micawber în situații omenește imposibile (literar vorbind) este adevărat. De pildă, în subtextul scenei de demascare a lui Uriah Heep, unde îl obligă să ia, pe ascuns, registrele secrete din casa de fier a lui Heep și, în aceeași dimineață, pînă la ora nouă și jumătate, cînd începe scena demascării, să i le

* G. K. Chesterton, *Op. cit.*, p. 39.
** *Op. cit.*, p. 199.
*** *Op. cit.*, p. 74.

predea lui Traddles, ceea ce *mister* Micawber şi face, dar fără să-l întîlnească în acest scop pe Traddles. Întrebarea nu este cum a făcut, ci dacă nu cumva acest aşa-zis exemplu de neverosimilitate este în fond o dovadă, un semn pus anume de Dickens în carte ca să-i dovedească, la adică, cititorului că *mister* Micawber era iubit de zei şi că aceştia l-au ajutat să iasă cu bine şi la timp din încurcătura în care îl băgase cu bună ştiinţă autorul lui.

Pendula din birou arăta ora douăsprezece şi jumătate, şi toată lumea se pregătea să se ducă la masă, cînd *mister* Quinion [1] a bătut în fereastră şi mi-a făcut semn să poftesc înăuntru. Intrînd, am văzut un bărbat îndesat, între două vîrste, cu o redingotă cafenie, cu pantaloni şi ghete negre, care nu avea nici un fir de păr pe cap (un cap mare şi lucios) şi a cărui faţă foarte lată era întoarsă spre mine. Hainele îi erau jerpelite, dar purta un plastron impunător. Avea şi un baston nostim împodobit cu doi ciucuri mari, ruginii ; şi de redingotă atîrna un lornion — ornamental, după cum am constatat mai tîrziu, căci nu-l folosea decît foarte rar, şi atunci nu vedea nimic.

— Ăsta e, i-a zis *mister* Quinion, arătînd către mine.

— Ăsta-i *master* [2] Copperfield, a spus străinul cu o anumită inflexiune binevoitoare şi cu o indescriptibilă distincţie, care m-au impresionat adînc. Nădăjduiesc că vă simţiţi bine, *sir* ?

I-am răspuns că mă simţeam foarte bine şi mi-am exprimat speranţa că şi dînsul se simţea la fel. [...]

— Slavă Domnului, mi-a zis străinul, sînt bine, sănătos ! Am primit o scrisoare de la *mister* Murdstone [3], prin care îmi împărtăşeşte dorinţa să adăpostesc pe tînărul începător, cu care am avut acum plăcerea... într-un apartament care e tocmai liber în partea din fund a caselor mele şi care, într-un cuvînt, e de închiriat ca... Şi aici străinul zîmbi, şi într-un subit acces de comunicativitate, adăugă : Într-un cuvînt, ca dormitor... şi străinul făcu un gest larg cu mîna şi îşi vîrî bărbia în plastron.

— Acesta-i *mister* Micawber, mi-a zis *mister* Quinion.

[1] *Mister Quinion* — personaj secundar din romanul *Viaţa lui David Copperfield*, „administratorul depozitului firmei «Murdstone & Grinby»", la care ucenicește David Copperfield ; vezi, în ediţia de faţă, şi p. 683—686.

[2] *Master* — apelativ de politeţe, folosit în Anglia faţă de copiii stăpînului casei ; echivalent, în limba română, cu „domnişorule".

[3] *Mister Murdstone* — personaj principal din romanul *Viaţa lui David Copperfield*, „tatăl vitreg al lui David Copperfield", care, pentru a-l îndepărta pe copil de mama lui şi de casă, îl internează mai întîi în şcoala „Salem House" a lui *mister* Creakle (vezi, în ediţia de faţă, p. 568, nota 33), şi apoi, după moartea mamei sale, Clara Copperfield, îl trimite la Londra, ca lucrător în depozitul de vinuri şi spirtoase al firmei „Murdstone & Grinby". Vezi, în ediţia de faţă, şi p. 683—686.

— Îhî ! a întărit străinul. Așa mă cheamă.

— *Mister* Micawber, a urmat *mister* Quinion, este o cunoștință a lui *mister* Murdstone. Ia comenzi pe bază de comision, pentru noi, cînd are ocazia. *Mister* Murdstone i-a scris, cerîndu-i să te găzduiască, așa că vei fi chiriașul lui.

— Adresa mea, a spus *mister* Micawber, e Windsor Terrace, City Road. Într-un cuvînt, a adăugat *mister* Micawber cu aceeași distincție și cuprins de un nou acces de sinceritate, acolo locuiesc.

I-am făcut o plecăciune.

— Întrucît, pare-mi-se, a continuat *mister* Micawber, n-ați avut încă prilejul să cunoașteți prea bine această metropolă și întrucît s-ar putea să nu reușiți a răzbate, fără unele greutăți, prin labirintul acestului Babilon modern, în direcția City Road... Și aici *mister* Micawber, cuprins de un nou acces de comunicativitate, mi-a zis : Într-un cuvînt, ca să nu vă rătăciți, voi fi fericit să vin să vă iau diseară și să vă arăt drumul cel mai scurt.

I-am mulțumit din tot sufletul, căci era foarte frumos din partea lui că voia să-și dea atîta osteneală.

— La ce oră să... ? a întrebat *mister* Micawber.

— Pe la opt, i-a răspuns *mister* Quinion.

— Pe la opt, a repetat *mister* Micawber. Dați-mi voie să vă salut, *mister* Quinion. N-aș vrea să vă mai reții.

Și și-a pus pălăria și a ieșit cu bastonul sub braț ; umbla foarte țanțoș și, cum a trecut pragul, a început să fredoneze. [...] [4]

Seara, la ora hotărîtă, *mister* Micawber s-a înființat din nou. M-am spălat pe mîini și pe față, ca să mă arăt vrednic de amabilitățile lui, și am pornit împreună spre casa noastră, cum socotesc că o pot numi de acum înainte. Pe cînd mergeam împreună, *mister* Micawber mi-a atras atenția asupra numelui străzilor și asupra formei clădirilor de la colțuri, ca să le țin minte, și dimineața să pot nimeri ușor înapoi.

Cînd am ajuns la locuința sa din Windsor Terrace (care am băgat de seamă că era jerpelită ca și el, deși, la fel ca dînsul, dorea să pară arătoasă), m-a prezentat lui *missis* Micawber, o femeie trecută, uscățivă și veștejită, care, cu un copil la sîn, stătea în salon (parterul clădirii nu era mobilat, dar pentru a-i amăgi pe vecini, obloanele erau lăsate). Copilul era unul dintre doi gemeni, și trebuie să spun că, în tot timpul cît am stat la această familie, nu cred s-o fi văzut vreodată pe *missis* Micawber fără unul dintre cei doi gemeni în brațe. Întotdeauna unul se afla la pieptul ei.

[4] Apud : Charles Dickens, *Viața lui David Copperfield*, ed. cit., vol. I, p. 244—246.

Mai aveau încă doi copii : *master* Micawber, în vîrstă de vreo patru ani, şi *miss* Micawber, de vreo trei. Aceştia, împreună cu slujnica familiei, o tînără oacheşă — care avea obiceiul să pufnească şi care, în prima jumătate de ceas cînd m-a cunoscut, mi-a povestit că era „orfelină" şi că scăpase din casa de muncă [5] „St. Luke", aflată în vecinătate — întregeau gospodăria. Odaia mea se afla la mansardă, în partea dinapoi a casei : o odaie strîmtă, zugrăvită cu un motiv ornamental care, pentru fragheda-mi închipuire, reprezenta o chiflă albastră ; foarte sărăcăcios mobilată.

— Înainte de-a mă mărita, mi-a zis *missis* Micawber cînd a venit sus, cu gemeni cu tot, ca să-mi arate apartamentul, şi s-a aşezat să-şi tragă suflarea, pe cînd locuiam cu tăticu şi cu mămica, n-aş fi crezut c-am să fiu vreodată nevoită să iau un chiriaş. Dar acum, *mister* Micawber fiind la strîmtoare, trebuie să las la o parte susceptibilităţile personale.

— Aşa-i, *ma'am* ! [6] i-am zis.

— Greutăţile lui *mister* Micawber sînt acum mai mari ca niciodată, şi nu ştiu dacă are să reuşească să le facă faţă. Pe vremea cînd locuiam acasă, cu tăticu şi cu mămica, nici n-aş fi priceput ce înseamnă cuvîntul greutăţi în înţelesul pe care i-l dau astăzi, dar, cum obişnuia să zică tăticu, *experentia* [7] te-nvaţă.

Nu-mi amintesc dacă dînsa mi-a spus că *mister* Micawber a fost ofiţer de marină sau dacă acest amănunt este rodul imaginaţiei mele. Singurul lucru pe care-l ştiu este că şi în ziua de azi cred, fără să-mi dau seama de ce, că a servit cîndva în marină. Acum era un fel de agent de piaţă care lucra pentru mai multe firme ; dar mi se pare că nu făcea prea mare scofală.

— Dacă *au să refuze* să-l păsuiască, mi-a mai zis *missis* Micawber, creditorii vor avea de suferit urmările ; căci cu cît mai

[5] „*Casele de muncă*" (*„Workhouses"*) — instituţii de asistenţă socială, organizate, în Anglia, pe baza Legii pentru asistenţa săracilor (*The Poor Law*), din 1834, cu scopul de a asigura adăpost şi de lucru săracilor şi şomerilor, precum şi azil bătrînilor şi celor incapabili de muncă. Totodată Legea din 1834 acorda pensionarilor Caselor de muncă dreptul de a fi angajaţi de patroni. Deşi au reprezentat un progres faţă de vechile reglementări similare, datînd din secolul al XVII-lea, care-i lăsaseră pe săraci în grija parohiilor, incapabile să-şi întreţină şi să-şi organizeze propriile case de asistenţă, prevederile Legii din 1834 s-au dovedit în curînd necorespunzătoare aşteptărilor, mai cu seamă pentru că au permis caselor de muncă să se erijeze în instituţii de manipulare a forţei de muncă disponibile în raport de interesele patronatului. Pentru acest motiv poporul le-a numit, foarte sugestiv, „bastiliі ale legii de asistenţă socială".

[6] *Ma'am* — formă contrasă a cuvîntului englez *madam*.

[7] *Experentia* — experienţă, practică (lat.).

repede se vor învoi cu el, cu atît va fi mai bine. Nu se pot scoate bani din piatră seacă, și așa cum stau lucrurile acum, nu vor scoate nimic de la *mister* Micawber (de cheltuieli de judecată nici nu mai vorbesc).

N-am reușit niciodată să-mi dau seama dacă faptul că-mi cîștigam singur existența a înșelat-o pe *missis* Micawber asupra vîrstei mele sau dacă nu cumva era atît de obsedată de această problemă, încît, neavînd pe nimeni altul care s-o asculte, n-ar fi fost în stare să discute chiar și cu cei doi gemeni ; în orice caz, mie astea mi le-a spus din prima zi, și de cîte ori am vorbit cu ea, mereu a reluat subiectul.

Biata *missis* Micawber ! Mi-a spus — și nu-i pun vorba la îndoială — că își dăduse toată osteneala să cîștige și ea un ban. În mijlocul ușii dinspre stradă era o firmă de alamă pe care erau gravate cuvintele : „Pensionul pentru tinere domnișoare al lui Mrs. Micawber", dar n-am auzit că vreo tînără domnișoară ar fi învățat vreodată la acest pension ; sau că vreo domnișoară ar fi călcat sau ar fi avut de gînd să calce pe acolo ; după cum n-am văzut să se fi făcut pregătiri pentru a găzdui vreo domnișoară. Singurii vizitatori pe care i-am văzut sau despre care am auzit c-au fost pe acolo erau creditorii. Dădeau buzna la orice oră, și unii dintre ei erau de-a dreptul furioși. Un individ cu fața murdară, care cred că era cizmar, luase obiceiul să se strecoare în gangul de la intrare, dimineața la 7, și să-i strige lui *mister* Micawber de la capătul scării :

— Hei ! Știu bine că n-ai plecat încă ! N-ai de gînd să ne plătești ? Auzi ? nu te mai ascunde, e josnic ce faci ! Dac-aș fi în locul tău, nu m-aș purta așa. N-ai de gînd să ne plătești ? Hai, plătește-ne odată ! Hai !

Neprimind răspuns, se mînia și arunca vorbe grele, ca „tîlharule" și „pungașule", și cînd vedea că și aceste ocări sînt zadarnice, ieșea uneori în stradă și începea să vocifereze în fața ferestrelor de la catul întîi, unde știa că locuiește *mister* Micawber. În asemenea ocazii, *mister* Micawber cădea pradă unei deznădejdi și unei mîhniri atît de adînci, încît punea mîna pe brici (cum am aflat într-un rînd, datorită țipetelor nevestei sale), mai-mai să-și taie beregata ; dar, o jumătate de ceas mai tîrziu, își lustruia ghetele cu un zel nemaipomenit, și apoi ieșea în oraș, fredonînd o melodie, cu un aer mai distins ca oricînd. Și *missis* Micawber avea o fire la fel de elastică. Într-o zi, la ora 3, am văzut-o lesinînd pentru că n-avea cu ce plăti impozitul, iar la ceasurile 4, mîncînd cu poftă costițe de miel pe pîine prăjită și bînd bere (plătită cu banii luați pe două linguriță amanetate). Cu alt prilej,

întorcîndu-mă acasă, nu mai știu de ce, pe la ceasurile 6, am găsit-o prăbușită lîngă cămin, cu părul căzut pe față și răvășit (și, firește, cu unul din gemeni în brațe), pentru că primise o publicație de vînzare ; dar în aceeași seară, mai veselă ca oricînd, și-a prăjit un cotlet de vițel în bucătărie, povestindu-mi despre tătucu și mămica și despre mesele ce le dădeau [8]. [...]

Singur fiind, am ajuns să mă simt strîns legat de familia lui, și mergeam pe stradă absorbit de planurile lui *missis* Micawber de a găsi o ieșire din impas și încovoiat sub povara datoriilor lui *mister* Micawber. Sîmbătă seara — care pentru mine era o adevărată sărbătoare, pe de o parte fiindcă îmi făcea plăcere să merg spre casă cu șase sau șapte șilingi în buzunar, uitîndu-mă în vitrine și chibzuind ce s-ar putea cumpăra cu acești bani, iar pe de alta pentru că sîmbătă păraseam lucrul mai devreme —, *missis* Micawber obișnuia să-mi facă cele mai sfîșietoare destăinuiri ; la fel se întîmpla și duminică dimineață, cînd îmi pregăteam ceaiul sau porția de cafea, cumpărată de cu seară, într-un mic vas de bărbierit și zăboveam pînă tîrziu cu gustarea. Nu era nicidecum neobișnuit ca la începutul acestor taifasuri de sîmbătă seara, *mister* Micawber să plîngă cu hohote, pentru ca, spre sfîrșitul lor să cînte romanța despre frumoasa Nan, mîngîierea și fericirea lui Jack [9]. Nu o dată l-am văzut venind acasă la cină vărsînd șuvoaie de lacrimi și văicărindu-se că avea să-l mănînce pușcăria ; ca apoi să se ducă la culcare socotind cît ar costa amenajarea unor *bow-window*-uri [10], „dacă o să-i surîdă norocul", cum îi plăcea să spună. La fel era și *missis* Micawber.

În ciuda uriașei diferențe de vîrstă, între mine și acești oameni s-a statornicit o bizară prietenie pe picior de egalitate, care presupun că se datora faptului că ne aflam în situații similare. Dar niciodată n-am acceptat vreo invitație de a mînca și a bea la masa lor (căci știam că erau în conflict cu măcelarul și brutarul și că deseori n-aveau de ajuns nici pentru ei), pînă ce *missis* Micawber mi s-a destăinuit fără nici o rezervă. Asta s-a întîmplat într-o seară, și anume în felul următor :

— *Master* Copperfield, mi-a zis, nu te socotesc străin și de aceea nici nu ezit să-ți dezvălui că încurcăturile lui *mister* Micawber se apropie de deznodămînt.

Foarte mîhnit de cele auzite, m-am uitat cu jale în ochii ei înroșiți de plîns.

[8] Charles Dickens, *Viața lui David Copperfield*, ed. cit., vol. I, p. 246—250.
[9] Cîntec de Charles Dibdin (1745—1814), poet, compozitor și dramaturg englez.
[10] *Bow-window* — nișă care prelungește spre exterior o încăpere (engl.).

— Afară de o coajă de brînză de Olanda, care nu reprezintă un aliment potrivit pentru cei mici, nu ne-a mai rămas absolut nimic în cămară, mi-a zis *missis* Micawber. M-am deprins să vorbesc despre cămară de pe vremea cînd trăiam cu tăticu şi cu mămica şi folosesc mereu acest cuvînt fără să vreau. Ceea ce vreau să spun e că nu mai avem nimic de mîncare.

— Vai ! am exclamat foarte mîhnit.

Mai aveam doi sau trei şligi din leafa mea săptămînală — ceea ce mă face să presupun că discuţia a avut loc într-o miercuri seara — şi îndată i-am scos din buzunar şi cu sinceră emoţie am rugat-o pe *missis* Micawber să-i ia cu împrumut. Dar dînsa, sărutîndu-mă şi silindu-mă să-i pun la loc, mi-a zis că nu-i poate accepta sub nici un cuvînt.

— Nu se poate, *master* Copperfield, mi-a spus, departe de mine asemenea gînd. Dumneata ai însă tact şi discernămînt mai presus de vîrsta dumitale, şi, dacă ai vrea, ai fi în măsură să-mi vii într-ajutor în alt fel, ceea ce aş primi cu recunoştinţă.

Am rugat-o pe *missis* Micawber să-mi spună despre ce era vorba.

— Argintăria am dat-o cu mîna mea, a zis *missis* Micawber. Şase linguriţe de ceai, două solniţe şi un cleşte pentru zahăr le-am amanetat pe ascuns, în mai multe rînduri. Dar gemenii mă ţin legată acasă ; pentru mine, cu amintirile mele despre tăticu şi despre mămica, asemenea tranzacţii sînt foarte dureroase. Ne-au mai rămas cîteva fleacuri de care ne putem despărţi. Lui *mister* Micawber sensibilitatea nu i-ar îngădui niciodată să le înstrăineze, iar Clickett (aşa se numea slujnica lor care fusese cîndva într-o casă de muncă) e o necioplită şi şi-ar lua nasul la purtare dacă i-aş arăta prea multă încredere. *Master* Copperfield, pot îndrăzni să-ţi cer...

Am ghicit îndată ce voia *missis* Micawber şi am rugat-o să-mi ceară orice. Şi chiar în seara aceea m-am dus să vînd cîteva mărunţişuri ; iar apoi, mai în fiecare dimineaţă, înainte de a mă prezenta la „Murdstone & Grinby", făceam cîte un drum de acest fel.

Mister Micawber avea cîteva cărţi deasupra unui şifonier, căruia îi zicea „biblioteca lui". Acestea au fost sacrificate întîi şi-ntîi. Una cîte una le-am dus unui anticar de pe City Road — din care, pe vremea aceea, o porţiune, în apropiere de casa noastră, era ocupată de gheretele unor anticari şi ale unor negustori păsărari — şi le-am vîndut la orice preţ. Anticarul locuia într-o căsuţă undeva în dosul gheretei sale şi se îmbăta în fiecare seară, iar nevasta îl ocăra straşnic în fiecare dimineaţă. Şi, de multe ori,

cînd mă prezentam acolo devreme, dimineața, mă primea întins pe un pat pliant, cu o cicatrice la frunte sau cu un ochi umflat, care atestau excesele lui nocturne (pare-mi-se că era cam certăreț la beție), și cu o mînă tremurîndă scotocea prin buzunarele hainelor, aruncate pe jos, căutînd cei cîțiva șilingi de care avea nevoie, în timp ce nevastă-sa, cu un prunc în brațe și încălțată cu pantofi scîlciați, nu contenea să-l certe. Uneori nu găsea banii și-mi spunea să trec mai tîrziu ; dar nevastă-sa avea întotdeauna bani — îmi vine să cred că îi lua chiar ea cînd era beat —, și atunci încheiam tîrgul pe ascuns, pe scară, unde cobora după mine.

Începusem să fiu bine cunoscut și în dugheana cămătarului care dădea bani pe amanet. Domnul care oficia la tejghea îmi acorda o deosebită atenție ; țin bine minte că deseori mă punea să-i declin la ureche un substantiv sau un adjectiv latinesc sau să-i conjug vreun verb, în timp ce-mi făcea socoteala. Cînd mă întorceam cu banii, *missis* Micawber organiza un mic ospăț, de obicei seara ; și aceste mese aveau o deosebită savoare, de care îmi aduc bine aminte.

În cele din urmă, greutățile financiare ale lui *mister* Micawber au atins punctul culminant. Într-o bună dimineață l-au arestat și l-au dus la închisoarea din Barough a tribunalului „King's Bench“ [11]. Înainte de a părăsi casa, mi-a zis că Dumnezeu și-a întors fața de la el, și am crezut că inima îi era tot atît de zdrobită ca și a mea. După aceea am auzit, însă, că a fost văzut, în dimineața aceea chiar, jucînd, foarte bine dispus, o partidă de popice.

În prima duminică după arestare, urma să mă duc să-l văd și să iau prînzul cu el. Mi s-a spus să întreb cum să ajung pînă în cutare loc, și de acolo voi vedea cutare alt loc, și puțin înainte de locul acela voi vedea un maidan pe care urma să-l străbat și să merg drept înainte, pînă voi zări un gardian. Am urmat întocmai toate aceste indicații, și cînd, în cele din urmă, l-am găsit pe gardian, mi-am amintit (ce copilăros mai eram !) de Roderick Random [12] și de faptul că atunci cînd l-au băgat la închisoare pentru datorii, a dat peste un om care nu avea altă îmbrăcăminte decît o pătură zdrențuită, și atunci nu l-am mai văzut pe gardian,

[11] *Court of King's Bench (Court of Queen's Bench)* — suprema instanță judecătorească engleză pentru judecarea proceselor iscate din contracte și obligațiuni.

[12] *Roderick Random* — personajul principal al romanului picaresc *Aventurile lui Roderick Random* (1748) de scriitorul englez Tobias George Smollett (1721—1771). Vezi, în ediția de față, și p. 678, nota 6.

pentru că inima a început a-mi bate şi ochii mi s-au umplut de lacrimi.

Mister Micawber mă aştepta lîngă poartă şi ne-am suit în odăiţa sa (situată la penultimul cat) şi am plîns amîndoi. Ţin bine minte că m-a rugat solemn să trag învăţămintele cuvenite din păţania sa ; şi să nu uit niciodată că cine are douăzeci de lire venit pe an va fi fericit de nu va cheltui decît nouăsprezece lire şi nouăsprezece şilingi şi şase *pence*, iar de va cheltui douăzeci de lire şi un şiling, va fi nenorocit. După care mi-a cerut să-i împrumut un şiling pentru bere şi mi-a dat un ordin de plată către *missis* Micawber pentru această sumă, şi-a pus batista deoparte şi s-a înseninat.

Am stat apoi în faţa căminului, pe al cărui grătar ruginit se aflau două cărămizi, cîte una de fiecare parte, ca să nu se ardă prea mulţi cărbuni ; pînă ce a venit de la bucătărie datornicul cu care *mister* Micawber împărţea odăiţa, cu pulpa de berbec, din care urma să mîncăm toţi trei. După aceea *mister* Micawber m-a trimis la căpitanul Hopkins care locuia în odaia de deasupra, căruia să-i spun că eram prietenul cel tînăr al lui *mister* Micawber şi să-i predau salutări din partea lui şi să-i cer cu împrumut un cuţit şi o furculiţă. [...]

La masă a domnit o atmosferă boemă şi plăcută. După prînz i-am dus înapoi căpitanului Hopkins cuţitul şi furculiţa şi am plecat acasă să o liniştesc pe *missis* Micawber şi să-i povestesc cum a decurs vizita. Cînd m-a văzut înapoindu-mă, a leşinat, iar după aceea a pregătit o cană de *egghot* [13] ca să ne întărească în timpul convorbirii.

Nu ştiu cum s-a vîndut mobila din casă în folosul familiei, nici cine a vîndut-o, în orice caz, *eu* n-am avut nici un amestec. S-a vîndut, totuşi, şi s-a cărat de acolo cu camionul totul, în afară de paturi, cîteva scaune şi masa de bucătărie. Cu lucrurile rămase, *missis* Micawber, copiii, „orfelina" şi cu mine ne-am retras în două odăi ale casei pustii din Windsor Terrace ; şi acolo am locuit şi ziua şi noaptea. Nu mai îmi dau seama cît a durat această situaţie, dar mi se pare că a ţinut destul de mult. În cele din urmă, *missis* Micawber s-a hotărît să se mute la închisoare, unde *mister* Micawber obţinuse o odaie numai pentru el. I-am dus proprietarului cheia casei, şi dînsul a primit-o foarte bucuros. Paturile au fost trimise tribunalului „King's Bench", afară de al meu, care a fost transportat într-o odăiţă luată cu chirie în veci-

[13] *Egghot* — băutură preparată din bere fierbinte, amestecată cu ou, zahăr şi nucşoară. (engl.).

nătatea închisorii, spre marea mea mulțumire, căci, datorită nefericirilor noastre comune, mă obișnuisem atît de bine cu membrii familiei Micawber și ei cu mine, încît nu ne mai puteam despărți. [...]

Duceam aceeași viață lipsită de orice bucurii ; dar trăiam mai departe singur, închis în mine însumi. Singurele schimbări de care-mi dădeam seama erau următoarele : mai întîi că devenisem tot mai jerpelit, și apoi că scăpasem, în mare măsură, de povara grijilor ce-i apăsau pe soții Micawber ; căci în greaua încercare prin care treceau, cîteva rude sau prieteni începuseră să-i ajute, așa că în închisoare o duceau mai bine decît o duseseră multă vreme liberi fiind. Gustarea de dimineață o luam cu ei, pe baza unei învoieli ale cărei amănunte îmi scapă. De asemenea, am uitat ora la care se deschideau porțile închisorii și puteam intra dimineața ; dar îmi aduc bine aminte că adesea eram în picioare de la șase, și că pînă se deschideau porțile, așteptam pe bătrînul London Bridge [14], unde, așezat într-una din firidele de piatră care-l împodobesc, priveam trecătorii sau contemplam peste balustradă soarele ce-și revărsa razele asupra fluviului și aprindea flacăra de aur din vîrful Monumentului [15]. [...] Serile obișnuiam să trec pe la închisoare și să mă plimb pe alee cu *mister* Micawber ; sau să joc o partidă de „casino" [16] cu *missis* Micawber și s-o ascult depănîndu-și amintirile despre tăticu și mămica. [...]

Deși momentul cel mai greu trecuse, situația lui *mister* Micawber era foarte încurcată din pricina unui anumit „document", de care am auzit vorbindu-se adesea și care — presupun acum — trebuie să fi fost o învoială mai veche cu creditorii săi ; pe vremea aceea nu înțelegeam ce putea fi acel „document" și-mi dau seama că mi se părea că trebuie să fie vorba de acele pergamente întărînd legămintele diavolești, foarte răspîndite în Germania, pe vremuri. În cele din urmă, nu știu cum, acest act a fost dat deoparte ; în orice caz, n-a mai constituit un obstacol insurmontabil, ca mai înainte ; și *missis* Micawber mi-a spus că „familia ei" luase hotărîrea ca *mister* Micawber să ceară punerea în libertate,

[14] *London Bridge* — în vremea lui Dickens, cel mai vechi (1176) și cel mai important pod londonez peste Tamisa, reconstruit, între 1826 și 1831, după planurile arhitectului John Rennie (1761—1821).

[15] *Monumentul* — coloană dorică, înaltă de 62 m, edificată în secolul al XVII-lea, pe Fish Street Hill, lîngă London Bridge, în memoria victimelor marelui incendiu care a devastat Londra în 1666 ; coloana are în vîrf o urnă în formă de flacără, aurită, înaltă de 13 m și este străbătută în interior de o scară în spirală formată din 345 trepte.

[16] *Casino* — joc de cărți.

potrivit legii cu privire la datornicii insolvabili, așa că se aștepta ca pînă în cel mult șase săptămîni să i se dea drumul.

— Și atunci, mi-a zis *mister* Micawber, care era de față, nu mă îndoiesc că voi începe, cu ajutorul lui Dumnezeu, să mă descurc și eu și să duc cu totul o altă viață dacă... într-un cuvînt, dacă o să-mi surîdă norocul.

Pentru orice eventualitate, trebuie să amintesc aici că *mister* Micawber a redactat o petiție către Camera Comunelor, cerînd amendarea legii cu privire la închisoarea pentru datorii. Mă opresc asupra acestei întîmplări, pentru că învederează cum îmbinam vechile mele lecturi cu noul meu fel de viață și cum cu faptele de pe uliță și cu bărbații și femeile pe care îi întîlneam țeseam fel de fel de povești ; și cum treptat s-au format unele trăsături de caracter mai de seamă, care presupun că, vrînd-nevrînd, vor ieși la iveală în cursul acestei descrieri a vieții mele. [17]

În închisoare era un club unde *mister* Micawber, în calitatea lui de *gentleman,* avea mare trecere. *Mister* Micawber supusese membrilor clubului ideea de a întocmi această petiție, și ei o aprobaseră cu entuziasm. Atunci *mister* Micawber (care era un om cît se poate de bun și de o energie fără seamăn în toate privințele, în afară doar de propriile sale treburi, și se simțea nespus de fericit ori de cîte ori se îndeletnicea cu ceva din care nu putea trage nici un folos personal) s-a pus pe scris petiția, a redactat-o, a transcris-o pe curat pe o coală de hîrtie uriașă, a întins-o pe masă și a fixat ora la care toți membrii clubului și toți cei aflați în închisoare să poftească, dacă vor, în odaia sa și s-o semneze.

Cînd am auzit de ceremonia care trebuia să aibă loc, am fost atît de curios să-i văd venind unul după altul să semneze, cu toate că îi cunoșteam mai pe toți și mă știau și ei pe mine, încît am cerut învoire un ceas de la „Murdstone & Grinby" și m-am postat într-un colț al odăii ca să asist la eveniment. Membrii cei mai de seamă ai clubului, atîția cîți încăpuseră în odăiță, luaseră loc alături de *mister* Micawber, iar vechiul meu prieten, căpitanul Hopkins (care se spălase în cinstea acestei solemnități), s-a așezat lîngă masă ca să poată citi petiția tuturor acelora care nu-i cunoșteau cuprinsul. Ușa a fost apoi larg deschisă, și oamenii au început să intre pe rînd : intra unul, iar pînă ce semna și ieșea, ceilalți așteptau afară. Căpitanul Hopkins punea fiecăruia întrebarea :

— Ați citit-o ?

[17] Scena care începe cu alineatul următor, strict autobiografic, se citește, mutatis mutandis, în autobiografia lui Charles Dickens. Vezi infra, p. 689, nota 47.

— Nu.

— Ați vrea să vă fie citită ?

Și dacă acela care era la rînd se arăta cît de cît dornic să-i fie citită, căpitanul Hopkins i-o citea cu glas tare, răsunător, de la un cap la altul. Căpitanul, dacă s-ar fi găsit douăzeci de mii de oameni doritori s-o asculte, bucuros ar fi citit-o de douăzeci de mii de ori, fiecăruia în parte. Îmi amintesc de voluptatea cu care intona anumite crîmpeie de frază, cum ar fi, de pildă : „Reprezentanții poporului adunați în Parlament", sau : „De aceea, noi, cei mai jos semnați, venim cu smerenie în fața acestei preaonorate adunări", sau : „Nefericiții supuși ai augustei-sale majestăți" ; auzindu-l, ai fi zis că aceste cuvinte aveau pentru el o savoare reală ; la rîndul lui, *mister* Micawber asculta cu orgoliul autorului și privea (nu prea sever) cuiele bătute în peretele din față. [...] [18]

În ziua sorocită, cererea lui *mister* Micawber a fost ascultată și, spre marea mea bucurie, potrivit legii, s-a hotărît punerea lui în libertate. Creditorii s-au arătat oameni de înțeles ; iar *missis* Micawber mi-a spus că pînă și cizmarul cel hain declarase în fața judecății că nu-i purta pică, dar că, atunci cînd i se datorau bani, îi plăcea să fie plătit. După părerea lui, asta-i firea omenească.

După judecată, *mister* Micawber s-a întors la închisoarea „King's Bench", unde mai avea de îndeplinit anumite formalități și de plătit unele onorarii înainte de a fi eliberat. Membrii clubului l-au primit cu entuziasm și, în cinstea lui, au organizat în seara aceea o reuniune muzicală ; eu am rămas cu *missis* Micawber și am mîncat împreună friptură de miel, înconjurați de ceilalți membri ai familiei, care dormeau.

— *Master* Copperfield, mi-a zis ea, acum, cînd sărbătorim un asemenea eveniment, am să-ți mai torn puțin *flip* [19] (căci mai închinasem un rînd) ca să bem în amintirea lui tătucu și a mămichii.

— Au murit, *ma'am* ? am întrebat-o după ce am golit paharul în care-mi turnase *flip*-ul.

— Mămica a răposat cu puțin timp înainte de-a fi început *mister* Micawber să aibă greutăți, sau, în orice caz, înainte ca ele să devină foarte mari, mi-a răspuns. Tătucu, însă, a mai trăit, și de cîteva ori s-a pus chezaș pentru *mister* Micawber, apoi a murit, regretat de un larg cerc de prieteni.

[18] Apud : Charles Dickens, *Viața lui David Copperfield*, ed. cit., vol. I, p. 255—265.

[19] *Flip* — amestec de bere, alcool și zahăr, care se bea fierbinte (engl.).

Missis Micawber a dat din cap, şi o lacrimă pioasă l-a stropit pe unul din gemeni, care întîmplător se afla în braţele ei.

Cum n-aş fi putut lesne găsi un prilej mai nimerit pentru a-i pune o întrebare care mă interesa îndeaproape, i-am spus :

— Aş putea să vă întreb, *ma'am,* ce aveţi de gînd să faceţi acum, cînd *mister* Micawber a scăpat din încurcături şi a fost pus în libertate ? Aţi luat vreo hotărîre ?

— Familia mea, mi-a spus *missis* Micawber, care întotdeauna rostea cu ifos aceste două cuvinte, deşi niciodată nu am putut afla la cine se refereau, familia mea e de părere ca *mister* Micawber să părăsească Londra şi să-şi exercite talentele în provincie. *Mister* Micawber este un om cu mari însuşiri, *master* Copperfield.

Am asigurat-o că nu mă îndoiam de acest lucru.

— Cu mari însuşiri, a repetat ea. Familia mea e de părere că dacă şi-ar da cineva puţină osteneală, pentru un om atît de iscusit ca el, s-ar putea uşor găsi o slujbă în Administraţia Vămilor. Familia mea, neavînd legături decît în provincie, doreşte ca *mister* Micawber să se mute la Plymouth. Familia socoteşte că e neapărat necesar să vină acolo.

— Ca să fie gata să ia slujba ?

— Întocmai. Ca să fie gata, dacă s-ar ivi ceva.

— Şi aveţi de gînd să plecaţi şi dumneavoastră, *ma'am* ?

Întîmplările zilei, la care se adăugaseră gemenii şi *flip*-ul, îi slăbiseră nervii şi, izbucnind în plîns, mi-a răspuns :

— Niciodată nu-l voi părăsi pe *mister* Micawber ! E drept că la început *mister* Micawber mi-a ascuns greutăţile pe care le avea, dar se prea poate ca, fiind încrezător din fire, să fi fost sigur că le va birui. Şiragul de perle şi brăţările pe care le-am moştenit de la mămica le-am vîndut pe jumătate preţ, iar podoabele de mărgean, dăruite de tătucu la nuntă, le-am dat pe nimic. Totuşi, pe *mister* Micawber nu-l voi părăsi niciodată. Niciodată ! a exclamat *missis* Micawber şi mai surescitată decît la început. Nu, niciodată nu voi face una ca asta ! Să nu-mi ceară nimeni una ca asta !

M-am simţit tare stingherit — *missis* Micawber vorbea ca şi cum ar fi crezut că-i cerusem acest lucru — şi am încremenit, uitîndu-mă la ea alarmat.

— *Mister* Micawber are şi el păcatele lui. Nu tăgăduiesc că e neprevăzător. Şi nici nu tăgăduiesc că mi-a ascuns atît veniturile, cît şi datoriile pe care le avea, a urmat ea, privind peretele, dar niciodată nu-l voi părăsi pe *mister* Micawber !

Întrucît, de astădată, *missis* Micawber şi-a ridicat glasul şi strigase, m-am speriat atît de tare, încît am dat fuga la club şi

l-am deranjat pe *mister* Micawber, care, aşezat în capul mesei, conducea corul :

„Hi, măi, Dobbin [20]
Hi, măi, Dobbin :
Hi, măi, Dobbin,
Hi, măi, hi-hi !“ [21]

I-am spus că starea soţiei sale era îngrijorătoare. L-au podidit pe dată lacrimile şi a venit după mine, cu poalele hainei pline cu capetele şi cozile crevetelor din care se înfruptase.

— Emma, îngeraşul meu ! a strigat *mister* Micawber, dînd buzna în odaie. Ce s-a întîmplat ?

— Niciodată nu te voi părăsi, Micawber, îi răspunse ea.

— Viaţa mea ! a zis *mister* Micawber, luînd-o în braţe. Nu m-am îndoit nici o clipă de asta !

— E tatăl copiilor mei ! E tatăl gemenilor mei ! E soţul meu drag, a strigat *missis* Micawber, zbătîndu-se, şi niciodată nu-l voi părăsi pe *mister* Micawber !

Mister Micawber a fost atît de mişcat de această mărturie de devotament (eu, unul, plîngeam de mă topeam), încît a strîns-o pătimaş în braţe şi a rugat-o să se uite în ochii lui şi să se liniştească. Dar cu cît se ruga mai mult de ea, cu atît mai abitir *missis* Micawber îşi aţintea privirea în gol, şi cu cît mai insistent îi cerea să se liniştească, cu atît mai avan se zbătea. Curînd, *mister* Micawber s-a simţit atît de copleşit, încît a început şi el să plîngă, împreună cu noi. În cele din urmă, m-a rugat să fiu bun să-mi iau un scaun şi să stau pe palier pînă îşi va culca nevasta în pat. Am vrut să-i spun bună seara şi să plec, dar a stăruit să rămîn pînă ce clopotul închisorii va da semnalul pentru plecarea vizitatorilor. Aşadar, am aşteptat pe palier, în dreptul ferestrei, pînă ce, aducîndu-şi şi el un scaun, a venit să se aşeze lîngă mine.

— Cum se mai simte *missis* Micawber ? l-am întrebat.

— Destul de prost, mi-a zis, clătinînd din cap. E reacţia ! Ah, ce zi îngrozitoare ! Am rămas singuri... nu mai avem nimic !

Mister Micawber mi-a strîns mîna, a gemut şi a început iar să verse lacrimi. Eram foarte mişcat şi dezamăgit, căci crezusem că o să ne bucurăm împreună de această zi fericită şi atît de mult aşteptată. Dar soţii Micawber erau atît de deprinşi cu vechile lor necazuri, încît acum, cînd scăpaseră de ele, se simţeau ca nişte

[20] *Dobbin* — nume dat în mod obişnuit, în Anglia, cailor ţărăneşti.
[21] Cîntec popular englez.

naufragiați. Își pierduseră cu totul elasticitatea, și niciodată nu i-am văzut mai deprimați ca în seara aceea. Și cînd a sunat clopotul și *mister* Micawber m-a însoțit pînă la poartă și s-a despărțit de mine, binecuvîntîndu-mă, mi-a fost teamă să-l las singur, atîta părea de nefericit.

Dar în ciuda zăpăcelii și a descurajării care în chip neașteptat, pentru mine, se abătuse asupra noastră, mi-am dat foarte limpede seama că soții Micawber, cu familia lor, aveau să părăsească Londra și că în curînd va trebui să ne despărțim. [...]

Chiar a doua zi [...] mi-am dat seama că ce-mi spusese *missis* Micawber despre mutarea lor era adevărat. Au închiriat, în casa în care locuiam, o odaie pentru o săptămînă, la sfîrșitul căreia urmau să plece la Plymouth. [...]

Cît timp am mai locuit sub același acoperiș, am petrecut serile cu soții Micawber ; și cu cît se apropia ziua despărțirii, cu atît ne simțeam mai strîns legați. În ultima duminică m-au poftit la masă ; am mîncat o friptură de porc cu sos de mere și o budincă. [...]

Am petrecut o zi foarte plăcută, deși, la gîndul apropiatei despărțiri, eram cu toții foarte înduioșați.

— *Master* Copperfield, mi-a zis *missis* Micawber, o să-mi aduc aminte de dumneata ori de cîte ori o să mă gîndesc la vremea în care *mister* Micawber s-a aflat la strîmtoare. Purtarea dumitale a fost întotdeauna nespus de delicată și mai presus de orice laudă. Pentru noi n-ai fost niciodată un chiriaș. Ai fost un prieten.

— Draga mea, a zis *mister* Micawber, Copperfield — căci în ultimul timp așa obișnuia să-mi spună — are o inimă care înțelege suferințele semenilor săi, apăsați de norii nevoilor ; are o minte isteață și o mînă gata să... într-un cuvînt, se pricepe să vîndă acele mărunțișuri de care te poți lipsi.

Le-am spus că mă măguleau aceste laude și că-mi părea foarte rău că ne vom despărți.

— Scumpul meu prieten, mi-a zis *mister* Micawber, sînt mai bătrîn decît dumneata ; am oarecare experiență de viață și... și am oarecare experiență, într-un cuvînt, sînt trecut prin greutăți, vorbind în mare. Deocamdată, pînă ce s-o ivi ceva (ceea ce aș spune c-aștept să se întîmple de la un ceas la altul), nu-ți pot oferi altceva decît un sfat. Și sfatul meu merită să fie luat în seamă, cu toate că... într-un cuvînt, cu toate că eu nu l-am urmat și am ajuns... Și *mister* Micawber, care pînă atunci fusese radios și cu zîmbetul pe buze, s-a oprit și s-a încruntat : Am ajuns, precum vezi, un biet nenorocit !

— Scumpul meu Micawber ! l-a întrerupt soția.

— Am zis, a urmat *mister* Micawber, din nou detaşat şi zîmbitor, am ajuns, precum vezi, un biet nenorocit. Sfatul meu e: lucrul de azi nu-l lăsa pe mîine. Timpul pierdut nu se mai întoarce! Înşfacă-l!

— Deviza bietului papa! a remarcat *missis* Micawber.

— Scumpa mea, a zis *mister* Micawber, papa al tău a fost, în felul lui, un om foarte cumsecade şi, ferit-a sfîntul, nu vreau să-l vorbesc de rău! Aşa cum era, probabil că niciodată nu vom mai întîlni un om care... într-un cuvînt, la vîrsta lui, să aibă picioare atît de bine făcute pentru jambiere şi în stare să citească atît de uşor o tipăritură fără ochelari. Dar, scumpa mea, deviza şi-a pus-o în aplicare şi la cununia noastră; şi urmarea a fost că ne-am căsătorit atît de pretimpuriu, că nici pînă azi nu mi-am acoperit cheltuielile. *Mister* Micawber s-a uitat cu coada ochiului la soţia sa şi apoi a adăugat: Nu-mi pare rău. Dimpotrivă, iubito!

După aceea s-a recules vreun minut.

— Cel de al doilea sfat pe care vreau să ţi-l dau, Copperfield, a urmat *mister* Micawber, îl cunoşti: venit anual douăzeci de lire, cheltuială nouăsprezece lire nouăsprezece şilingi şi şase *pence*, rezultatul: fericire. Venit anual douăzeci de lire, cheltuială douăzeci de lire şi şase *pence*, rezultatul: nenorocire. Floarea se ofileşte, frunza se usucă, zeul luminii părăseşte scena mohorîtă şi... şi, într-un cuvînt, eşti la pămînt pentru totdeauna! Ca mine!

Vrînd ca pilda pe care o oferea să fie şi mai sugestivă, *mister* Micawber, foarte vesel şi mulţumit, a dat pe gît un păhărel de *punch* [22] şi a început să fluiere *The College Hornpipe* [23].

L-am asigurat că poveţele lui îmi vor rămîne întipărite în minte, deşi, de fapt, nu era nevoie s-o spun, căci se vedea bine cît mă mişcaseră. A doua zi dimineaţă am petrecut familia la staţia diligenţei şi, cu inima zdrobită, i-am văzut pe toţi luîndu-şi locurile afară, în spate.

— *Master* Copperfield, mi-a zis *missis* Micawber, Dumnezeu să te aibă în pază! Niciodată n-am să pot uita toate astea, şi chiar dac-aş putea, tot n-am să le uit vreodată.

— Copperfield, mi-a zis *mister* Micawber, rămîi cu bine. Belşug şi fericire! Dacă de-a lungul anilor, care trec unii după alţii, mă voi încredinţa că trista-mi soartă ţi-a putut sluji ca un avertisment, voi putea spune că n-am făcut în zadar umbră pămîntu-

[22] *Punch* — băutură caldă, preparată dintr-un amestec de rom, zahăr, lămîie, fructe şi mirodenii (engl.).

[23] „*The College Hornpipe* — cîntec studenţesc; sub numele de *hornpipe* (instrument specific englezesc, asemănător cimpoiului) sînt cunoscute şi anumite jocuri vesele marinăreşti, în doi timpi, pe muzică executată la acest instrument."

lui. Dacă o să-mi surîdă norocul (şi nu mă îndoiesc c-are să-mi surîdă), voi fi nespus de fericit să fac tot ce-mi va sta în putere ca să te ajut să ieşi la lumină.

Missis Micawber, cu copiii, se aşezase pe locurile dinapoia diligenţei, iar eu, rămas singur în mijlocul drumului, mă uitam la ei, cînd, privindu-mă, şi-a dat, cred, brusc seama cît de micuţ eram. De aceea presupun că mi-a făcut semn să mă caţăr lîngă ea şi de aceea, cercetîndu-mă cu alţi ochi, m-a strîns la piept cu o duioşie maternă şi m-a sărutat ca pe propriul ei copil.

Abia am avut vreme să cobor, şi diligenţa a şi pornit şi abia am putut să-i întrezăresc îndărătul batistelor pe care le fluturau. Peste o clipă, diligenţa s-a făcut nevăzută. [24] [...]

Am început să mă simt cam prost şi aş fi vrut să-mi închei vizita [25], cînd cineva, după ce trecuse pe stradă prin faţa uşii lăsată larg deschisă ca să se aerisească odaia, în care era cald, vremea fiind foarte blîndă pentru acel anotimp, s-a întors din drum, a aruncat o privire înăuntru şi a intrat, exclamînd :

— Copperfield ! Să fie oare cu putinţă ?

Era *mister* Micawber ! *Mister* Micawber, cu monoclul şi bastonul şi cu plastronul său, cu aerul său îndatoritor şi cu acelaşi ton protector în glas, *mister* Micawber în persoană !

— Dragul meu Copperfield, mi-a zis *mister* Micawber, întinzîndu-mi mîna, aceasta-i o întîlnire menită să învedereze nestatornicia şi nesiguranţa celor lumeşti... într-un cuvînt, e o întîlnire extraordinară ! Mergeam aşa, pe stradă, şi chibzuiam că nu se poate să nu-mi surîdă şi mie norocul (sînt foarte optimist în clipa de faţă), cînd, deodată, dau peste un tînăr, dar scump prieten, legat de perioada cea mai zbuciumată a vieţii mele ; aş putea să spun de momentul crucial al vieţii mele. Copperfield, dragul meu prieten, ce mai faci ?

N-aş putea spune — într-adevăr, *n-aş* putea spune — c-am fost bucuros să-l întîlnesc pe *mister* Micawber acolo ; totuşi, am fost bucurros să-l văd şi i-am strîns călduros mîna, întrebîndu-l de *missis* Micawber.

— Mulţumesc, mi-a răspuns *mister* Micawber, cu acelaşi gest ca şi altă dată, cuibărindu-şi bărbia în guler. E pe cale să se în-

[24] Charles Dickens, *Viaţa lui David Copperfield*, ed. cit., vol. I, p. 266—275.

[25] Este vorba de vizita pe care David Copperfield o face lui Uriah Heep şi mamei sale, la care cititorul poate asista dacă va deschide această carte la p. 530, unde începe spectacolul vizitei ce contribuie la conturarea profilului caracterologic al „copistului din biroul lui *mister* Wickfield", Uriah Heep. Vezi, în ediţia de faţă, şi p. 534, nota 15.

tremeze. Într-un cuvînt, gemenii nu-şi mai trag hrana de la izvoarele naturii, mi-a destăinuit *mister* Micawber într-un acces de sinceritate, i-a înţărcat, şi acum *missis* Micawber mă însoţeşte în călătoria mea. O să se bucure mult să reînnoiască prietenia cu un om care, în toate privinţele, s-a dovedit un vrednic închinător la sfîntul altar al prieteniei.

I-am spus c-aş fi încîntat s-o văd.

— Eşti foarte drăguţ, mi-a zis *mister* Micawber.

Zîmbind, *mister* Micawber şi-a cuibărit din nou bărbia în plastron şi şi-a rotit ochii jur-împrejur.

— Pe tînărul meu prieten Copperfield nu l-am găsit singur, a urmat foarte îndatoritor *mister* Micawber, fără a se adresa cuiva anume, ci la masă, în tovărăşia unei doamne văduve şi a unui tînăr care pesemne este odrasla ei, într-un cuvînt, a zis *mister* Micawber, într-un nou acces de sinceritate, fiul ei. Va fi o cinste pentru mine să le fiu prezentat.

N-am avut altă ieşire în această situaţie decît să-i fac lui *mister* Micawber cunoştinţă cu Uriah Heep şi cu maică-sa ; şi asta am făcut. În vreme ce ei se ploconeau adînc în faţa lui, *mister* Micawber a luat loc şi, foarte curtenitor, le-a făcut un semn cu mîna.

— Orice prieten al prietenului meu Copperfield, a zis *mister* Micawber, este în drept să-mi ceară orice.

— Sîntem prea neînsemnaţi, *sir,* fiul meu şi cu mine, i-a zis *missis* Heep, ca să ne putem numi prietenii lui *master* Copperfield. A avut bunătatea să poftească să ia ceaiul cu noi şi îi sîntem foarte recunoscători pentru asta ; şi dumneavoastră, *sir,* pentru atenţia ce ne-aţi acordat.

— *Ma'am,* sînteţi cît se poate de îndatoritoare, i-a răspuns *mister* Micawber, făcîndu-i o plecăciune. Şi tu, Copperfield, cu ce te ocupi ? Tot cu negoţul de vinuri ?

Eram foarte nerăbdător să-l scot pe *mister* Micawber de acolo ; şi, cu pălăria în mînă şi îmbujorat la faţă [26], i-am răspuns că urmam şcoala doctorului Strong [27].

[26] Stinghereala de care dă dovadă aici David Copperfield se explică prin aluzia pe care *mister* Micawber o face la episodul „Murdstone & Grinby" din copilăria sa (vezi, în ediţia de faţă, p. 683 sq, şi p 419, nota 3), pe care Trotwood îl ocolise în discuţia cu Uriah Heep şi mama lui : „Numai despre episodul „Murdstone & Grinby" şi despre fuga mea din Londra n-am suflat nici un cuvînt", mărturiseşte David Copperfield într-o paranteză, relatînd vizita la locuinţa lui Uriah Heep. Vezi şi p. 526, nota 5.

[27] *Doctorul Strong* — personaj din romanul *Viaţa lui David Cooperfield,* „un domn bătrîn şi amabil, directorul unei şcoli din Canterbury", ale cărei cursuri le

— La școală ?! s-a mirat *mister* Micawber, ridicînd sprîncenele. Sînt foarte fericit s-aud acest lucru. Cu toate că un spirit ca acela al prietenului meu Copperfield, a urmat el adresîndu-se lui Uriah și maică-si, un spirit care a dobîndit o cunoaștere adîncă a oamenilor și a vieții, n-ar mai avea nevoie de învățătură, totuși, e ca un pămînt bogat, din care poate răsări o vegetație luxuriantă... într-un cuvînt, a încheiat *mister* Micawber zîmbind, cuprins de un nou acces de sinceritate, într-un cuvînt, e un spirit capabil să-i asimileze pe clasici în toată întinderea lor.

Împreunîndu-și încet mîinile lungi și deșirate, Uriah se îndoi de la mijloc, ca să arate că împărtășea întru totul această înaltă prețuire a însușirilor mele.

— N-ați vrea să mergem s-o vedem pe *missis* Micawber ? l-am întrebat, sperînd să-l fac să se urnească.

— Să mergem, Copperfield, dacă vrei să-i faci această plăcere, mi-a răspuns *mister* Micawber, ridicîndu-se. Nu mă sfiesc să afirm aici, în fața prietenilor noștri, că sînt un om care, vreme de cîțiva ani, a avut de înfruntat mari greutăți bănești.

Eram sigur că nu va scăpa prilejul de a spune ceva de felul ăsta ; totdeauna îi plăcea să se laude cu greutățile lui.

— Uneori m-am ridicat deasupra acestor greutăți. Alteori greutățile m-au... într-un cuvînt, m-au doborît. Au fost împrejurări cînd am izbutit să le lovesc în față ; au fost și împrejurări cînd, covîrșit de mulțimea lor, m-am văzut nevoit să dau înapoi și să-i spun soției, folosind cuvintele lui Cato [28] „Ai dreptate, Platon. Acum totul s-a sfîrșit. Nu mai sînt în stare să lupt !“ Dar niciodată în viața mea, a adăugat *mister* Micawber, n-am avut o mulțumire mai mare decît cînd am putut să-mi vărs amarul (dacă acest cuvînt este în măsură să îmbrățișeze toate supărările ce pot fi pricinuite de niște ordonanțe de sechestru sau de niște polițe plătibile în termen de două sau patru luni). N-am avut mulțumire mai mare, zic, decît cînd am putut să-mi vărs amarul pe pieptul prietenului meu Copperfield. Și *mister* Micawber și-a încheiat acest frumos omagiu, spunînd : Bună seara, *mister* Heep ! Al dumneavoastră servitor, *missis* Heep ! și apoi, împreună cu mine, a ieșit foarte ceremonios din casă și, călcînd foarte apăsat pe caldarîm, a pornit-o înainte, fredonînd un cîntec.

Mister Micawber trăsese la un mic han, unde ocupa o odăiță care duhnea a tutun și nu era despărțită de sala de consumație

urmează David Copperfield, conform hotărîrii mătușii sale, Betsy Trotwood (vezi, în ediția de față, p. 134, nota 8), după fuga sa de la Londra. Vezi, în ediția de față, p. 526, nota 5 și p. 556, nota 29.

[28] *Marcus Porcius Cato din Utica* (95—46 î.e.n.), filozof roman.

decît printr-un perete de paiantă. Cred că se afla chiar deasupra bucătăriei, pentru că prin crăpăturile duşumelei pătrundea un miros de grăsime încinsă, iar pereţii erau îmbrobonaţi. Mi-am dat seama, după mirosul de alcool şi clinchetul paharelor, că tejgheaua trebuie să fie şi ea pe aproape. În această odăiţă, culcată pe o mică sofa, deasupra căreia spînzura un tablou înfăţişînd un cal de curse, am găsit-o pe *missis* Micawber, cu capul lîngă cămin şi atingînd cu picioarele borcanul de muştar aflat pe măsuţa din celălalt capăt al încăperii. *Mister* Micawber, care a intrat cel dintîi, i-a spus :

— Draga mea, dă-mi voie să-ţi prezint un elev al doctorului Strong.

Cu timpul mi-am dat seama că *mister* Micawber, cu toate că niciodată n-a reuşit să reţină ce vîrstă şi ce stare civilă am, a ţinut foarte bine minte că eram elevul doctorului Strong, pentru că i se părea distins şi semnificativ.

Missis Micawber a rămas uluită, dar s-a bucurat foarte mult cînd m-a văzut. Şi eu eram încîntat s-o văd şi, după ce ne-am salutat cît se poate de afectuos, am luat loc lîngă ea, pe sofa.

— Draga mea, i-a zis *mister* Micawber, dacă vrei tu să-i explici lui Copperfield actuala noastră situaţie, căci nu încape îndoială că e dornic s-o cunoască, eu am să mă duc puţin să citesc ziarul, să văd, poate găsesc ceva la mica publicitate.

— Eram încredinţat că sînteţi la Plymouth, i-am spus, după ce *mister* Micawber a ieşit.

— Dragul meu Copperfield, mi-a răspuns ea, am fost la Plymouth.

— Spre a fi la faţa locului.

— Chiar aşa, mi-a zis *missis* Micawber. Spre a fi la faţa locului. Dar adevărul e că Vama n-are nevoie de oameni talentaţi. Cu toată influenţa de care se bucură acolo, familia mea n-a izbutit să-i facă rost de o slujbă la Vamă unui om capabil ca *mister* Micawber. Au preferat să nu aibă printre ei un om atît de capabil ca *mister* Micawber. Prezenţa lui ar fi scos la iveală lipsurile celorlalţi. Şi nu vreau să-ţi ascund, dragă Copperfield, că acea ramură a familiei mele care e stabilită la Plymouth, cînd l-a văzut pe *mister* Micawber sosind, însoţit de mine, de micuţul Wilkins, de surioara acestuia şi de cei doi gemeni, nu l-a primit cu căldura la care era îndreptăţit să se aştepte, ca unul ce abia fusese eliberat din închisoare. De fapt, a adăugat în şoaptă *missis* Micawber, dar să nu spui mai departe, am fost primiţi cu răceală.

— Îmi pare rău ! am exclamat.

— Da, a încuviințat *missis* Micawber. E dureros să vezi omenirea în această lumină, *master* Copperfield, dar primirea ce ni s-a făcut a fost cît se poate de rece. Nu încape nici o îndoială. De fapt, nu trecuse nici o săptămînă de la sosirea noastră, cînd membrii acelei ramuri a familiei mele care locuiește la Plymouth au început să se ia la harță cu *mister* Micawber.

I-am zis că, după părerea mea sinceră, acestora ar trebui să le fie rușine obrazului.

— Totuși, așa s-au petrecut lucrurile, a urmat *missis* Micawber. Și, în asemenea împrejurări, ce-i rămînea de făcut unui om ca *mister* Micawber ? Un singur lucru. Să ceară cu împrumut de la ramura respectivă a familiei mele banii necesari pentru a ne întoarce la Londra și să ne înapoiem cu orice preț.

— Așadar, v-ați întors cu toții la Londra ?

— Da, ne-am întors cu toții, mi-a răspuns *missis* Micawber. M-am sfătuit între timp cu celelalte ramuri ale familiei mele care ar fi cea mai nimerită cale pe care s-o aleagă *mister* Micawber, căci eu susțin, *master* Copperfield, că neapărat trebuie să se apuce de ceva, a încheiat *missis* Micawber, vrînd să mă convingă. E limpede că o familie de șase persoane, fără a mai pune la socoteală servitoarea, nu poate trăi din vînt.

— Desigur, *ma'am,* am încuviințat eu.

— Celelalte ramuri ale familiei mele au fost de părere că *mister* Micawber ar trebui să-și îndrepte imediat atenția asupra cărbunilor, a urmat *missis* Micawber.

— Asupra ce, *ma'am ?*

— Asupra cărbunilor, mi-a zis *missis* Micawber. Asupra comerțului cu cărbuni. *Mister* Micawber a aflat, după mai multe cercetări, că un om înzestrat ca el și-ar putea găsi o întrebuințare în legătură cu desfacerea cărbunilor din valea Medwayului. Și apoi, cum, cu drept cuvînt, a spus *mister* Micawber, primul pas ce trebuia făcut era să venim și să *vedem* și noi Medwayul. Am venit și am văzut. Spun „am" venit, pentru că, *master* Copperfield, a adăugat *missis* Micawber, foarte mișcată, eu pe *mister* Micawber n-o să-l părăsesc niciodată.

Mi-am exprimat admirația și aprobarea abia murmurînd.

— Am venit, a urmat *missis* Micawber, și am văzut ce-i cu Medwayul. După părerea mea, comerțul cu cărbuni în regiunea Medway cere nu numai iscusință, ci și un anumit capital. Iscusință *mister* Micawber are destulă. Capital, însă, n-are deloc. Am văzut, cred, împreună mai tot ce era de văzut pe Medway, și aceasta e concluzia personală la care am ajuns. Aflîndu-ne în apropiere, *mister* Micawber a fost de părere c-ar fi păcat să nu ne abatem

și pe-aici, să vedem catedrala. În primul rînd, pentru că toată lumea zice că e un lucru care merită văzut, și noi încă nu l-am văzut. Și, în al doilea rînd, pentru că într-un oraș cu catedrală e mult mai probabil să-ți surîdă norocul. Sîntem aici de trei zile, mi-a zis *missis* Micawber. Pînă acum, însă, nu ne-a surîs ; și dumneata, dragă *master* Copperfield, s-ar putea să nu te miri — că doar ne cunoști — dacă-ți voi spune că sîntem în așteptarea unui mandat de la Londra ca să ne plătim hotelul. Și pînă nu va sosi mandatul, mi-a zis *missis* Micawber foarte tulburată, nu pot să mă întorc acasă (adică la locuința mea din Pentonville), unde mă așteaptă băiatul, fetița mea și gemenii.

Am luat parte, din toată inima, la grelele încercări prin care treceau soții Micawber și i-am spus lui *mister* Micawber, care tocmai se înapoiase, că se poate bizui pe toată simpatia mea și că aș fi vrut să am destui bani ca să-i pot împrumuta suma de care avea nevoie.

Răspunsul lui *mister* Micawber a dovedit cît era de tulburat. Mi-a zis, strîngîndu-mi mîna :

— Copperfield, ești un adevărat prieten. Dar cînd situația e disperată, dacă ai unelte de bărbierit, tot îți mai rămîne un prieten.

Înțelegînd această sinistră aluzie, *missis* Micawber și-a aruncat brațele în jurul gîtului soțului ei, implorîndu-l să-și păstreze sîngele rece. El a început să plîngă. Dar aproape imediat după aceea s-a liniștit, a sunat clopoțelul, a chemat chelnerul și și-a comandat pentru a doua zi dimineață o budincă cu rinichi și o porție de crevete.

Cînd am vrut să plec, atîta au stăruit amîndoi să vin să iau masa cu ei înainte de plecare, încît n-am putut refuza. Le-am spus însă că nu voi putea veni a doua zi, căci voi avea multe lecții de pregătit, și atunci m-am înțeles cu *mister* Micawber că în cursul dimineții va trece pe la școală (căci avea o presimțire că-i va veni mandatul), ca să vadă dacă voi putea veni seara. În dimineața zilei următoare, am fost chemat din clasă și l-am găsit în salonaș pe *mister* Micawber, care venise să-mi spună că, după cum ne înțelesesem, mă așteaptă la cină a doua zi. Cînd l-am întrebat dacă i-au sosit banii, mi-a strîns mîna și a plecat.

În aceeași seară, uitîndu-mă pe fereastră, am rămas foarte mirat și cam nemulțumit văzîndu-l pe *mister* Micawber la braț cu Uriah Heep ; Uriah părea foarte umil și măgulit de cinstea ce i se făcea, iar *mister* Micawber, foarte încîntat că putea juca rolul de ocrotitor al lui Uriah. Dar a doua zi, cînd, la ora convenită, adică pe la ceasurile 4, m-am dus la hanul cel mic să iau masa cu ei, am

fost și mai mirat să aflu de la *mister* Micawber că fusese la Uriah acasă și băuse coniac cu *missis* Heep.

— Și să-ți spun ceva, dragă Copperfield, mi-a zis *mister* Micawber, prietenul dumitale Uriah e un tînăr care ar trebui să ajungă procuror general. Dacă l-aș fi cunoscut pe vremea cînd greutățile mele bănești ajunseseră la punctul critic, nu încape îndoială că creditorii ar fi fost lichidați în condiții mult mai avantajoase pentru mine.

N-am prea înțeles această afirmație, căci creditorii lui *mister* Micawber nu se aleseseră cu nimic ; dar nu-mi place să pun întrebări. Nici n-am îndrăznit să-i spun c-aș dori să cred că nu i-a făcut prea multe confidențe lui Uriah ; și nici nu l-am mai descusut ca să aflu dacă nu cumva vorbiseră prea mult despre mine. Mi-era teamă să nu-l jignesc pe *mister* Micawber și mai ales pe *missis* Micawber, care era foarte sensibilă ; dar treburile astea m-au indispus, și deseori după aceea m-am gîndit la ele.

Masa a fost delicioasă. O porție strașnică de pește ; rinichi de vițel ; cîrnați fripți ; o potîrniche și o budincă. Și vin și bere bună ; iar după masă, *missis* Micawber ne-a preparat chiar cu mîinile ei un castron cu *punch* fierbinte.

Mister Micawber era neobișnuit de vesel. Niciodată nu l-am văzut atît de bine dispus. Datorită *punch*-ului, fața-i strălucea de parcă ar fi fost dată cu lac. S-a arătat îndrăgostit de-aceste meleaguri și-a închinat pentru propășirea orașului, arătînd că atît el, cît și *missis* Micawber s-au simțit cît se poate de bine aici și că nu vor uita niciodată plăcutele ceasuri petrecute la Canterbury. Apoi a băut în sănătatea mea, și, împreună cu *missis* Micawber și cu mine, am trecut în revistă amintirile noastre comune, cu care prilej am vîndut încă o dată tot mobilierul familiei. După aceea, am ridicat paharul în sănătatea lui *missis* Micawber, spunîndu-i sfios :

— Dacă-mi veți îngădui, *missis* Micawber, voi avea plăcerea să închin un pahar în sănătatea *dumneavoastră*.

La care, *mister* Micawber a început să facă elogiul soției sale, spunînd că i-a fost întotdeauna călăuză, sfetnic înțelept și prieten și că-mi dorește și mie, cînd voi ajunge la vîrsta căsătoriei, să-mi găsesc o femeie ca ea, dacă s-ar mai afla pe lume una pe potriva ei.

După ce s-a isprăvit *punch*-ul, *mister* Micawber a devenit mai voios și mai expansiv. *Missis* Micawber s-a înflăcărat și ea, și împreună am intonat *Auld Lang Syne* [29]. Cînd am ajuns la versul

[29] *Auld Lang Syne — E mult de-atunci*, cîntec popular scoțian, cules de marele poet Robert Burns (1759—1796).

„Ia-mi mîna, credincios prieten", ne-am prins de mînă împrejurul mesei ; iar cînd am cîntat „Află-ţi o călăuză bună, Willie Waught", deşi habar n-aveam de ce era vorba, am fost foarte mişcaţi.

Pe scurt, n-am văzut niciodată un om atît de vesel cum a fost *mister* Micawber pînă în ultima clipă a acelei seri, cînd mi-am luat foarte afectuos rămas bun de la el şi de la îndatoritoarea-i soţie. Prin urmare, a doua zi dimineaţă la 7 eram cu totul nepregătit să primesc următoarea epistolă, cu menţiunea „scrisă la nouă şi jumătate seara", adică un sfert de oră după plecarea mea :

„Scumpe şi tinere prieten,

Zarul a fost aruncat, totul s-a sfîrşit. Ascunzînd sub masca unei bolnăvicioase veselii pustiirile necazurilor, nu ţi-am spus în seara asta că orice nădejde de a primi banii aşteptaţi a pierit ! În această situaţie atît de greu de îndurat, atît de greu de privit, atît de umilitoare de povestit, mi-am achitat datoriile băneşti pe care le aveam aici, dînd o poliţă plătibilă la domiciliul meu, la Pentonville, Londra, în termen de paisprezece zile de la data emiterii. La scadenţă poliţa nu va fi plătită. Va urma prăpădul ! Trăsnetul pluteşte în aer şi copacul este sortit să se prăbuşească.

Fie ca pilda nefericitului care îţi scrie acum să-ţi lumineze calea în viaţă, scumpul meu Copperfield. Cu acest gînd şi cu această nedejde îţi scrie. De-ar fi încredinţat c-ar putea fi de folos măcar cu atîta, o rază de lumină ar pătrunde poate în temniţa tristă în care-şi va petrece zilele ce-i mai rămîn de trăit, deşi în clipa aceasta mai este foarte problematic (pentru a nu spune mai mult) dacă va supravieţui.

Aceasta, scumpul meu Copperfield, este ultima scrisoare pe care o vei mai primi
de la dez-
moştenitul
ajuns cerşetor,

WILKINS MICAWBER"

Am fost atît de zguduit de conţinutul acestei sfîşietoare scrisori, încît peloc am dat fuga la han, cu gîndul ca în drum spre şcoală să caut să-l îmbărbătez pe *mister* Micawber. Dar la jumătatea drumului am întîlnit diligenţa de Londra, iar sus pe imperială i-am văzut pe soţii Micawber ; *mister* Micawber, ca o întruchipare a calmului şi a bunei dispoziţii, mîncînd nuci dintr-o pungă de hîrtie şi cu o sticlă în buzunarul de la piept al hainei, o asculta zîmbind pe *missis* Micawber.

Deoarece nu mă văzuseră, m-am gîndit că, avînd în vedere împrejurările, ar fi mai bine să nu-i văd nici eu. Aşadar, simţind că mi s-a luat o piatră de pe inimă, am pornit-o pe o uliţă laterală şi, apucînd pe drumul cel mai scurt, m-am îndreptat spre şcoală, răsuflînd uşurat la gîndul că plecaseră ; deşi, în ciuda celor întîmplate, ţineam foarte mult la ei. [30]

[. . . . . .]

Cei trei oaspeţi au sosit împreună la ora fixată : *mister* Micawber, cu un plastron mai mare ca de obicei şi cu o panglică nouă la lornion, *missis* Micawber, cu capişonul împachetat într-o hîrtie cafeniu-deschis, iar Traddles ducînd pachetul şi ţinînd-o de braţ pe *missis* Micawber. Toţi au fost încîntaţi de apartamentul meu. Cînd am dus-o pe *missis* Micawber la masa de toaletă şi a văzut ce pregătiri făcusem în cinstea ei [31], a fost atît de fericită, că l-a chemat pe *mister* Micawber să vină şi el să vadă.

— Dragul meu Copperfield, mi-a zis *mister* Micawber, e de-a dreptul luxos. Felul acesta de a trăi îmi aduce aminte de vremea cînd mai eram becher şi cînd *missis* Micawber încă nu fusese solicitată să jure credinţă în faţa altarului lui Hymeneu [32].

— Vrea să spună : solicitată de dînsul, *mister* Copperfield, a comentat ironic *missis* Micawber. Căci pentru alţii nu poate fi tras la răspundere.

— Scumpa mea, i-a răspuns *mister* Micawber cu o neaşteptată seriozitate, n-am poftă să fiu tras la răspundere pentru alţii. Îmi dau seama că atunci cînd, prin nepătrunsele hotărîri ale soartei, mi-ai fost hărăzită mie, se prea poate să fi fost menită unui om al cărui destin cerea ca, după o luptă îndelungată, să cadă în cele din urmă victima unor greutăţi băneşti de o natură foarte complicată. Am înţeles aluzia, iubito. Îmi pare rău, dar pot suporta şi asta.

— Micawber ! a izbucnit *missis* Micawber lăcrimînd. Nu meritam asta ! Eu, care niciodată nu te-am părăsit, care niciodată nu te *voi* părăsi, Micawber !

[30] Apud : Charles Dickens, *Viaţa lui David Copperfield*, ed. cit., vol. I, p. 398—409.

[31] „Pregătirile" au constat în cumpărarea unei sticle „cu apă de lavandă, două lumînări, un pachet de ace de diferite mărimi, precum şi o perniţă cu ace de diferite mărimi, destinate să fie folosite de *missis* Micawber ca să-şi pună la punct ţinuta" şi în încălzirea dormitorului („am pus să se facă focul în dormitor, pentru ca *missis* Micawber să se simtă bine").

[32] *Hymen* sau *Hymeneu* — (în mitologia greacă) zeul căsătoriei, fiul lui Apollo ; reprezentat ca adolescent.

— Iubita mea, a protestat *mister* Micawber, foarte emoționat îmi vei ierta și tu, îmi va ierta, desigur, și vechiul și încercatul nostru prieten Copperfield sfîșierea de o clipă a unei inimi rănite, pe care o recentă ciocnire cu o unealtă a stăpînirii — mai exact, cu un grosolan slujbaș de la rețeaua de alimentare cu apă — a făcut-o să fie mai sensibilă, și departe de a-i osîndi excesele, o veți compătimi.

Apoi *mister* Micawber a îmbrățișat-o pe *missis* Micawber, iar mie mi-a strîns mîna, lăsîndu-mă să înțeleg din ceastă vagă aluzie că în după-amiaza aceea îi fusese închisă apa pentru neplata taxelor.

Pentru a-i abate gîndurile de la acest trist subiect, i-am spus lui *mister* Micawber că mă bizuiam pe el ca să prepare *punch*-ul și l-am pus față în față cu lămîile. Proaspăta lui amărăciune, ca să nu spun deznădejde, s-a risipit într-o clipită. Niciodată n-am văzut om să se delecteze cu aroma cojilor de lămîie și a zahărului, cu mirosul romului care ardea și cu aburul apei clocotite ca *mister* Micawber în după-amiaza aceea. Era o desfătare să-i zărești chipul radiind de bucurie, printre vaporii prețioaselor mirodenii, în timp ce învîrtea cu lingura, amesteca și gusta, ca și cum, în loc să prepare un *punch,* ar fi făurit o avere, menită să-i fericească urmașii peste veacuri. Cît despre *missis Micawber,* nu știu dacă datorită bonetei, apei de lavandă, acelor, focului din cămin sau a luminărilor, dar mi s-a părut relativ drăguță cînd a ieșit din odaia mea. Și nici ciocîrlia n-a fost mai veselă vreodată decît această femeie atît de cumsecade.

Presupun — nu m-am încumetat să cercetez, dar presupun — că lui *missis* Crupp[33] i s-a făcut rău după ce a fript peștele. Fiindcă tot ce a urmat a ieșit anapoda. Pulpa de berbec ne-a fost adusă sus crudă pe dinlăuntru și foarte albicioasă pe dinafară,

[33] *Missis Crupp* — „o femeie corpolentă, care închiriază camere mobilate", cum o prezintă Dickens în „lista personajelor" ce precede romanul *Viața lui David Copperfield,* sau, în text, la prima întîlnire a acestei doamne cu cititorii: „o femeie grasă, într-un capot de nanchin, de sub care atîrnă volanul unui jupon de flanelă" — gazda londoneză năzuroasă a lui David Copperfield, căruia îi închiriază un mic apartament mobilat, cu vedere asupra Tamisei", în Buckingham Street, lîngă complexul arhitectural „Adelphi". Pentru că acest apartament va mai apărea în paginile antologiei noastre, jucînd importantul rol de principal cadru ambiental, socotim utilă reproducerea aici a primei lui descrieri, care va fi completată ulterior, după procedeul dickensian al realizării imaginii integrale prin acumulări succesive de detalii semnificative: „Apartamentul se afla la ultimul cat [...] și era alcătuit dintr-un vestibul întunecos, unde nu se vedea mai nimic, un oficiu, fără ferestre, unde nu intra deloc lumina, un salonaș și un dormitor. Mobila era cam învechită, dar destul de bună pentru mine; ferestrele dădeau însă spre fluviu."

fiind presărată cu un praf ciudat, de ai fi zis că se tăvălise în cenuşa faimoasei maşini de gătit. Nu am fost însă în măsură să verificăm acest fapt după aspectul sosului, deoarece „tînăra fată" îl vărsase pe scară, unde a rămas sub forma unei lungi dîre, pînă ce, în cele din urmă, s-a şters. Pateul de porumbel n-a fost rău, dar a fost un pateu amăgitor, căci, pentru a folosi un limbaj frenologic, coaja, ca o scoarţă cerebrală înşelătoare, era numai cute şi protuberanţe, fără nimic dedesubt. Pe scurt, masa a fost un fiasco, şi aş fi fost tare nefericit — de acest fiasco vreau să zic, căci eram în permanenţă nefericit din pricina Dorei [34] — dacă voioşia musafirilor mei şi o strașnică idee a lui *mister* Micawber nu m-ar fi îmbărbătat.

— Dragul meu Copperfield, mi-a zis *mister* Micawber, accidente se întîmplă în cele mai bune familii ; iar în familiile care nu sînt dominate de acea puternică înrîurire, care sfinţeşte şi înalţă în acelaşi timp... aş spune, într-un cuvînt, înrîurirea Femeii, învestite cu titlul sacru de Soţie, asemenea accidente sînt inevitabile şi se cade să fie privite cu resemnare filozofică. Dacă mi-ai îngădui, m-aş încumeta să observ că există puţine mîncăruri mai gustoase, în felul lor, decît carnea la grătar şi că, după părerea mea, aplicînd o mică diviziune a muncii, am putea prepara una strașnică ! Dacă tînăra persoană care ne serveşte ne-ar aduce un grătar, te asigur că această mică nenorocire ar putea fi lesne îndepărtată.

Aveam în oficiu un grătar, pe care-mi frigeam în fiecare dimineaţă o felie de slănină. L-am adus în grabă şi ne-am apucat de îndată să punem în aplicare ideea lui *mister* Micawber. Diviziunea muncii de care pomenise s-a înfăptuit astfel : Traddles a tăiat carnea de berbec în felii, *mister* Micawber (care se pricepea de minune la de-alde astea) le-a presărat cu piper, muştar, sare şi *cayenne* [35] ; eu le-am pus pe grătar şi le-am întors cu o furculiţă şi apoi le-am scos, sub îndrumarea lui *mister* Micawber ; iar *missis* Micawber a pus la încălzit, într-o crăticioară, amestecîndu-l mereu, un sos picant de ciuperci. Cînd am avut destule felii gata, ne-am

[34] *Miss Dora Spenlow* — personaj din romanul *Viaţa lui David Copperfield*, „unicul copil al lui *mister* Spenlow [vezi, în ediţia de faţă, p. 135, nota 9] ; o fată timidă, sensibilă, naivă şi drăgălaşă, mai tîrziu [după consumarea acestui episod], «soţia copilită» a lui David Copperfield", cum o prezintă Dickens în „lista personajelor". În momentul acestui episod, David Copperfield era „îndrăgostit pînă peste urechi" de Dora Spenlow, fără însă a-i fi mărturisit iubirea lui. Vezi şi infra, p. 697—698 şi 742—743.

[35] *Cayenne* — condiment foarte iute, care se extrage din seminţele unei specii de ardei sud-americani.

așezat la masă așa, cu mînecile suflecate, în timp ce altă serie se frigea și sfîrîia pe foc, iar noi ne uitam cînd la carnea de berbec din farfurie, cînd la cea de pe grătar.

Stimulați de noutatea acestui mod de a găti, de avantajele lui, de forfota inerentă, ne ridicam mereu ca să supraveghem grătarul și apoi ne așezam la loc, să mîncăm felii rumene luate fierbinți-fierbinți de pe foc, atît de zoriți, atît de încinși de dogoarea grătarului și atît de bine dispuși în zarva și în mirosul acela îmbietor, încît am mîncat pulpa de berbec pînă la os. Ca prin minune mi-a revenit și mie pofta de mîncare. [....] Sînt convins că *mister* și *missis* Micawber n-ar fi savurat mai bine mîncarea nici chiar dacă ar fi vîndut un pat pentru a o procura. Mai tot timpul Traddles a rîs cu aceeași poftă cu care mînca și lucra. De fapt, rîdeam cu toții ; și îndrăznesc să spun că nici că s-a pomenit vreodată ospăț mai reușit. [...]

— Ei, dragul meu Copperfield, *punch*-ul, ca și fluxul și refluxul, nu așteaptă pe nimeni, a zis *mister* Micawber, gustîndu-l. Ah ! Acum are aroma cea mai bună ! Vrei să-ți dai părerea, iubito ?

Missis Micawber l-a găsit excelent.

— Atunci, dacă prietenul Copperfield îmi îngăduie să iau această libertate, a spus *mister* Micawber, voi bea în cinstea acelor zile cînd atît eu, cît și prietenul Copperfield eram mai tineri și luptam cot la cot pentru existență. Despre mine și despre prietenul Copperfield aș putea spune, folosind cuvinte pe care le-am cîntat cîndva împreună, că

„Amîndoi prin crîng am alergat,
Butculițe-am tot culeș",

în sens figurativ, firește, în mai multe rînduri. Nu-mi prea dau seama, a urmat *mister* Micawber, cu obișnuita-i inflexiune și cu acel aer indescriptibil pe care-l lua cînd voia să spună ceva mai distins, nu-mi prea dau seama ce ar putea fi acele butculițe, dar nu mă îndoiesc că atît eu, cît și Copperfield am fi culeș mai des dacă ar fi fost cu putință.

În clipa aceea *mister* Micawber a sorbit din *punch*. Toți am făcut la fel, Traddles întrebîndu-se, de bună seamă, în ce vremuri depărtate o fi putut *mister* Micawber să fie camaradul meu în lupta pentru existență.

— Aha ! a făcut *mister* Micawber, dregîndu-și glasul și simțindu-se încălzit de *punch* și de dogoarea focului din cămin. Încă un pahar, draga mea ?

Missis Micawber a spus să nu-i toarne decît un pic ; dar n-am putut fi de acord şi i-am umplut paharul.

— Fiindcă sîntem între noi, *mister* Copperfield, mi-a spus *missis* Micawber sorbindu-şi *punch*-ul, căci *mister* Traddles e de-ai casei, aş ţine mult să aflu părerea dumitale asupra planurilor lui *mister* Micawber. După cum, în repetate rînduri, i-am spus lui *mister* Micawber, şi-a început *missis* Micawber expunerea, o fi comerţul cu grîu o îndeletnicire vrednică de un *gentleman,* dar nu-i deloc bănoasă. Un comision de doi şilingi şi nouă *pence* în două săptămîni nu poate fi socotit mulţumitor, oricît de modeşti am fi.

Asupra acestui punct am fost cu toţii de acord.

— Dacă-i aşa, a urmat *missis* Micawber, care se mîndrea că vedea clar lucrurile şi că, prin înţelepciunea ei femeiască, îl ţinea în frîu pe *mister* Micawber, care, altfel, ar fi luat-o razna, dacă-i aşa, îmi pun următoarea întrebare : Dacă pe grîu nu ne putem bizui, atunci pe ce să ne bizuim ? Pe cărbuni ! Cîtuşi de puţin ! Urmînd sfaturile familiei mele, am încercat şi în direcţia asta, dar am constatat că nu-i decît o iluzie.

Răsturnat în fotoliu, cu mîinile în buzunare, *mister* Micawber ne privea şi încuviinţa din cap, dînd a înţelege că problema era foarte bine pusă.

— De grîu şi de cărbuni nemaiputînd fi vorba, a argumentat mai departe *missis* Micawber, am privit, cum era şi firesc, *mister* Copperfield, în jurul meu şi mi-am zis : „În ce domeniu ar putea să se afirme un om cu talentele lui *mister* Micawber ?". Am înlăturat din capul locului orice afaceri pe bază de comision, pentru că este bine ştiut că nu-i lucru sigur comisionul. Temperamentul deosebit pe care-l are *mister* Micawber cere, sînt convinsă, certitudine.

Traddles şi cu mine am emis un murmur de simpatie, spre a arăta că această mare descoperire în privinţa lui *mister* Micawber era cît se poate de adevărată şi că nu-i făcea decît cinste.

— Nu-ţi voi ascunde, dragă *mister* Copperfield, a continuat *missis* Micawber, că de mult am impresia că lui *mister* Micawber i-ar conveni foarte bine negoţul de bere. Gîndeşte-te, de pildă, la „Barclay" şi „Perkins" ! Sau la „Truman", „Hanbury" şi „Buxton" [36] ! Ştiu, din proprie experienţă, că *mister* Micawber este făcut să strălucească în asemenea afaceri de mari proporţii ; cîştigurile, mi s-a spus, sînt e-NOR-me ! Dar de vreme ce *mister* Micawber nu poate intra în legătură cu aceste firme — care refuză să răs-

[36] *„Barclay", „Perkins", „Truman", „Wanbury", „Buxton"* — mari fabrici de bere din Anglia, din care unele mai există şi în zilele noastre.

pundă scrisorilor prin care și-a oferit serviciile, chiar și pentru posturi foarte modeste — ce rost ar avea să stăruie asupra acestei idei ? Nici unul. Sînt încredințată că manierele lui *mister* Micawber...

— Hm ! Zău, dragă... a intervenit *mister* Micawber.

— Taci, iubitule, i-a spus *missis* Micawber, punîndu-și mănușa cafenie pe mîna lui. Sînt încredințată, *mister* Copperfield, că prin manierele sale, *mister* Micawber este foarte potrivit pentru afacerile de bancă. Pot spune că, dacă aș avea bani depuși la o bancă, manierele lui *mister* Micawber, ca reprezentant al acelei bănci, mi-ar inspira încredere și ar spori afacerile întreprinderii. Dar ce rost ar avea să mai stăruim asupra *acestei* idei dacă diferitele case de bancă refuză cu insolență să folosească aptitudinile deosebite ale lui *mister* Mcawber sau să-i primească ofertele ? Nici unul. Cît despre ideea de a întemeia o întreprindere bancară, știu că dacă unii membri ai familiei mele s-ar hotărî să-și dea banii pe mîna lui *mister* Micawber, ar putea înjgheba o asemenea întreprindere. Dar ce folos dacă *nu* se hotărăsc să-și dea banii pe mîna lui *mister* Micawber ? Așadar, din nou trebuie să constat că n-am făcut nici un pas înainte.

Am clătinat din cap și am zis :

— Nici un pas.

Traddles de asemenea a clătinat din cap și a zis :

— Nici un pas.

— Ce concluzie trag din toate acestea ? a urmat *missis* Micawber, afectînd mai departe dorința de a prezenta situația în mod lucid. Care e concluzia de neînlăturat, dragă *mister* Copperfield ? Greșesc oare cînd spun că trebuie totuși să trăim ?

Am răspuns :

— Cîtuși de puțin !

Și Traddles a răspuns :

— Cîtuși de puțin !

Și apoi m-am trezit adăugînd singur, plin de înțelepciune, că orice om trebuie sau să trăiască, sau să moară.

— Așa e ! a încuviințat *missis* Micawber. Întocmai. Și fapt e, dragă *mister* Copperfield, că *nu* o să mai putem trăi dacă nu se va produce în curînd o întorsătură radicală în situația noastră. Dar sînt convinsă, și în ultimul timp i-am repetat acest lucru de mai multe ori lui *mister* Micawber, că nu ne putem aștepta ca întorsătura să se producă de la sine. Trebuie, într-o anumită măsură, s-o ajutăm să se producă. Poate că greșesc, dar am ajuns la această convingere.

Traddles și cu mine am aprobat-o călduros.

— Prea bine, a zis *missis* Micawber. Și atunci, ce soluție propun ? Iată-l pe *mister* Micawber, înzestrat cu atîtea însușiri... plin de talent...

— Te rog, iubito... a întrerupt-o *mister* Micawber.

— Te rog, dragul meu, dă-mi voie să închei. Iată-l pe *mister* Micawber înzestrat cu atîtea însușiri, plin de talent... aș zice chiar, plin de geniu... asta, din partea soției, s-ar putea să pară o afirmație părtinitoare...

Traddles și cu mine am îngînat amîndoi : „Nu".

— Iată deci că *mister* Micawber n-are o situație sau o slujbă potrivită. Răspunderea pentru asta cine o poartă ? Nu încape îndoială, societatea. De aceea mă gîndesc să dau în vileag această rușinoasă situație și, fără frică, să somez societatea s-o îndrepte. După părerea mea, dragă *mister* Copperfield, a declarat cu emfază *missis* Micawber, ceea ce-i rămîne de făcut lui *mister* Micawber e s-arunce mănușa societății și să spună răspicat : „Să vedem cine are s-o ridice ! Cine se încumetă să poftească !"

Am îndrăznit s-o întreb pe *missis* Micawber cum s-ar putea face aceasta.

— Publicînd anunțuri în toate ziarele, a declarat *missis* Micawber. Mi se pare că față de sine, față de familia sa, și voi merge atît de departe, încît voi adăuga chiar și față de societatea care pînă acum n-a ținut seama de el, *mister* Micawber are datoria să dea anunțuri în toate ziarele, să se descrie amănunțit așa cum e, arătînd anume toate însușirile sale, și să încheie astfel : „*Acum,* dați-mi o slujbă, cu o remunerație cumsecade, și adresați-vă cu răspuns plătit lui *W.M.*, Oficiul Poștal Camden Town".

— Această idee, dragă Copperfield, a spus *mister* Micawber, înfundîndu-și bărbia în plastron și uitîndu-se cu coada ochiului la mine, este, de fapt, saltul de care ți-am pomenit cînd am avut plăcerea să vorbesc cu dumneata ultima oară.

— Dar anunțurile sînt cam costisitoare, am obiectat eu, cu oarecare îndoială.

— Așa e ! a încuviințat *missis* Micawber, pe același ton rațional. Foarte adevărat, dragă *mister* Copperfield ! I-am spus și eu același lucru lui *mister* Micawber. Tocmai de aceea sînt de părere că *mister* Micawber ar trebui (așa cum am zis adineauri, are această datorie față de mine, față de familia sa, față de societate) să ia bani cu împrumut, pe poliță.

Lăsîndu-se pe spătarul fotoliului, *mister* Micawber a început să se joace cu lornionul și și-a ridicat privirea în tavan ; dar în același timp mi s-a părut că trăgea cu coada ochiului la Traddles, care se uita la focul din cămin.

— Dacă nici unul dintre membrii familiei mele, a spus *missis* Micawber, nu are destulă solicitudine naturală ca să negocieze această poliță... mi se pare însă că există un cuvînt mai potrivit pentru ceea ce vreau să spun...

Mister Micawber, cu ochii în tavan, i-a venit în ajutor :

— Să sconteze.

— Să sconteze această poliță, a urmat *missis* Micawber, atunci cred că *mister* Micawber trebuie să se ducă în City să ofere polița pe piața financiară și să ia pe ea ce s-o putea. Dacă indivizii de pe piața financiară îl vor sili pe *mister* Micawber să facă o jertfă prea mare, îi privește, e o problemă de conștiință. Eu sînt ferm convinsă că e o investiție sigură. Și îl sfătuiesc pe *mister* Micawber să facă la fel ; s-o considere ca pe o investiție care fără greș va da rezultate, și să fie gata la *orice* sacrificiu.

Mi s-a părut, nu știu de ce, că asta constituia încă o dovadă de devotament și abnegație din partea ei, și am bolborosit ceva în acest sens. Traddles, care îmi ținea isonul, a bolborosit și el ceva, privind mai departe focul din cămin.

— Nu vreau, a spus *missis* Micawber, golind paharul de *punch* și strîngîndu-și șalul pe umeri, fiind gata să se retragă în dormitor, nu vreau să mai prelungesc aceste discuții cu privire la afacerile bănești ale lui *mister* Micawber. Nu m-am putut opri ca aici, lîngă focul din căminul dumitale, dragă *mister* Copperfield, și în fața lui *mister* Traddles, care, deși nu e un prieten atît de vechi, e totuși unul de-ai noștri, nu m-am putut opri, zic, să-ți aduc la cunoștință ce cale îl sfătuiesc eu pe *mister* Micawber să apuce. Sînt de părere c-a sosit vremea ca *mister* Micawber să acționeze și, aș adăuga, să se afirme, și cred că acestea sînt metodele cele mai potrivite. Știu prea bine că nu sînt decît o femeie și că îndeobște judecata unui bărbat e socotită mai temeinică în discutarea unor astfel de probleme, totuși nu trebuie să uit că atunci cînd trăiam acasă cu tăticu și cu mămica, tăticu spunea mereu : „Emma e cam pirpirie, dar în ceea ce privește puterea de pătrundere, n-o întrece nimeni". Știu bine că tăticu era cam părtinitor, dar atît datoria, cît și rațiunea nu-mi îngăduie să mă îndoiesc că tăticu judeca bine caracterul oamenilor.

Cu aceste cuvinte, rezistînd rugăminților noastre insistente de a cinsti cu prezența ei *punch*-ul rămas, *missis* Micawber s-a retras în dormitorul meu. Și mi-am dat seama că era într-adevăr o femeie plină de noblețe, o femeie din aluatul matroanelor romane, capabilă să săvîrșească tot felul de fapte eroice în vremuri de restriște.

Însufleţit de acest gînd, l-am felicitat pe *mister* Micawber că avea o asemenea comoară. Traddles a făcut la fel. *Mister* Micawber ne-a dat pe rînd mîna, apoi şi-a acoperit faţa cu batista, care, lucru neştiut de el, era plină de tabac de prizat. După aceea, foarte voios, s-a întors lîngă vasul cu *punch*.

Era cît se poate de elocvent. Ne-a dat a înţelege că ne retrăim viaţa în persoana copiilor noştri şi că, în momentele de jenă financiară, orice sporire a numărului lor era de două ori binevenită. Ne-a destăinuit că *missis* Micawber avusese în ultima vreme anumite îndoieli în această privinţă, dar că dînsul i le risipise, liniştind-o. Despre neamurile ei ne-a zis că erau nevrednice de ea şi că nu se sinchisea defel de părerea lor şi că ar putea (citez propriile sale cuvinte) să-i ia dracu pe toţi.

Apoi *mister* Micawber i-a adus un cald elogiu lui Traddles. A spus că Traddles era un caracter şi că dînsul (*mister* Micawber), deşi nu avea virtuţi neclintite ca Traddles, era totuşi în stare, slavă Domnului, să le admire. A amintit apoi, cu emoţie, de tînăra necunoscută pe care Traddles o cinstea cu dragostea lui şi care răspundea acestui simţămînt, cinstindu-l şi binecuvîntîndu-l pe Traddles cu dragostea *ei*. *Mister* Micawber a închinat în sănătatea ei. La fel am făcut şi eu. Traddles ne-a mulţumit amîndurora, spunînd cu o naivitate şi o sinceritate care, mărturisesc fără înconjur, m-au fermecat : „Vă sînt foarte îndatorat. Şi vă asigur că e cea mai drăguţă fată din lume !“

După aceea, mister Micawber a prins primul prilej pentru a aduce vorba, cu cea mai mare grijă şi delicateţe, de starea inimii *mele*. Nimic — decît o tăgadă foarte serioasă din partea prietenului său Copperfield — nu l-ar putea clinti din credinţa că prietenul său Copperfield iubeşte şi e iubit. După ce m-am simţit foarte înfierbîntat şi foarte prost cîtva timp şi după ce m-am îmbujorat la faţă şi m-am bîlbîit şi am tăgăduit, am spus, ridicînd paharul : „Bine, să bem în cinstea lui D. !“, ceea ce pe *mister* Micawber l-a surescitat şi l-a încîntat în aşa măsură, încît a dat fuga, cu un pahar de *punch* în mînă, în dormitor, pentru ca şi *missis* Micawber să bea în sănătatea lui D., ceea ce dînsa a făcut cu entuziasm, strigînd cu glas piţigăiat şi bătînd cu pumnul în perete : „Bravo, bravo ! Dragă *mister* Copperfield, sînt încîntată ! Bravo !“

După aceea ne-am apucat să vorbim de lucruri mai mărunte. *Mister* Micawber a declarat că, după părerea lui, Camden Town era un cartier nepotrivit şi că primul lucru pe care avea de gînd să-l facă, de îndată ce anunţurile vor fi determinat o întorsătură cît de cît mulţumitoare, era să se mute. Ne-a vorbit de o clădire de la capătul dinspre apus al lui Oxford Street, chiar în faţa Hyde

Park-ului, pe care pusese de mult ochii, dar pe care nu spera să o poată închiria imediat, pentru că necesita cheltuieli foarte mari. Va mai trece un timp, ne-a explicat, în care se va mulțumi să ocupe catul de sus al unei case, într-un cartier comercial respectabil, de pildă în Picadilly [37], unde *missis* Micawber se va simți bine și unde — dacă ar amenaja un *bow-window*, sau dacă ar construi un etaj, sau ar face unele mici modificări de acest fel — ar putea locui vreo cîțiva ani, plăcut și demn. Ne-a spus că, orice i-ar hărăzi soarta și oriunde i-ar fi dat să locuiască, să fim siguri că se va găsi întotdeauna o odaie pentru Traddles și un tacîm pentru mine. I-am mulțumit pentru bunăvoința sa, iar el ne-a rugat să-l iertăm că a intrat în asemenea amănunte practice, gospodărești, lucrul acesta fiind scuzabil din partea unui om care se pregătește să-și organizeze viața pe baze cu totul noi.

Această parte a discuției noastre prietenești a fost întreruptă de *missis* Micawber, care a bătut din nou în perete ca să întrebe dacă ceaiul era gata. Ne-a servit apoi ceaiul în chipul cel mai amabil cu putință ; și de cîte ori mă apropiam de ea pentru a lua ceștile sau feliile de pîine cu unt, mă întreba în șoaptă dacă D. era blondă sau brună, dacă era micuță sau înaltă, și alte amănunte de felul acesta, ceea ce cred că mi-a făcut plăcere. După ce am luat ceaiul, am stat în jurul focului și am vorbit de unele și de altele ; iar *missis* Micawber a binevoit să ne cînte (cu un glas scăzut, firav și monoton, pe care, după cît îmi amintesc, cînd l-am auzit întîia oară, l-am socotit foarte potrivit) baladele ei preferate : *Viteazul sergent alb* și *Micuțul Tafflin*. Pe vremea cînd locuise acasă la tăticu și mămica, *missis* Micawber dobîndise o faimă deosebită cu aceste două cîntece. *Mister* Micawber ne-a zis că atunci cînd a auzit-o cîntînd prima bucată, cu prilejul celei dintîi vizite ce i-o făcuse sub acoperișul părintesc, *missis* Micawber i-a atras în mod deosebit luarea-aminte ; și că atunci cînd dînsa a executat *Micuțul Tafflin*, s-a hotărît s-o cucerească, sau, de nu ar fi izbutit, să-și dea viața pentru ea.

Pe la ceasurile 10 sau 11, *missis* Micawber s-a sculat să-și împacheteze capișonul în hîrtia cea cafenie și să-și pună pălăria. *Mister* Micawber a profitat de momentul cînd Traddles și-a pus paltonul ca să-mi strecoare o scrisorică, rugîndu-mă în șoaptă s-o citesc cînd voi avea timp. Cînd am ieșit cu o lumînare ca să le luminez drumul, întrucît *mister* Micawber o pornise înainte la braț

[37] *Picadilly* — arteră în inima Londrei, de-a lungul căreia se înșiră reședințele, cluburi, hoteluri și restaurante aristocratice.

cu *missis* Micawber, l-am oprit o clipă în capul scării pe Traddles, care rămăsese în urmă cu capişonul.

— Traddles, i-am zis, *mister* Micawber e un om cumsecade, săracul, dar, în locul tău, nu i-aş împrumuta nimic.

— Dragă Copperfield, mi-a răspuns Traddles zîmbind, n-am ce să-i împrumut.

— Nu uita însă că ai un nume.

— O ! Şi consideri tu că se poate da cu împrumut ? mi-a replicat Traddles, privindu-mă lung.

— Desigur !

— O ! a exclamat Traddles. Da, ai dreptate ! Îţi mulţumesc foarte mult, Copperfield, dar... pare-mi-se că i l-am şi împrumutat.

— Pe polița aia care constituie o investiţie sigură !

— Nu. Nu pe aia. De aia abia acum am aflat. Mă aşteptam ca în drum spre casă să-mi propună să i-o girez. I-am dat numele pe o alta.

— Sper că n-o să iasă vreun bucluc, i-am spus.

— Sper şi eu, mi-a răspuns Traddles. Cred, pentru că mi-a spus acum cîteva zile că e asigurată acoperirea ei. Chiar acestea au fost cuvintele lui *mister* Micawber : „Acoperirea e asigurată".

Cum în clipa aceea *mister* Micawber şi-a ridicat privirea spre locul unde ne oprisem, n-am mai avut timp să-i repet povaţa. Traddles mi-a mulţumit şi a coborît. Dar cînd l-am văzut cît de liniştit a coborît scara cu pachetul în mînă şi cum i-a dat braţul lui *missis* Micawber, mi-a fost tare teamă că va fi tîrît, de mîini şi de picioare, pe piaţa financiară. [...]

Tocmai mă dezbrăcam în dormitorul meu, cînd scrisoarea lui *mister* Micawber s-a rostogolit pe podea. Atunci mi-am adus aminte de ea, am rupt pecetea şi m-am apucat s-o citesc. Era datată cu un ceas şi jumătate înaintea cinei. Nu ştiu sigur dacă n-am mai spus că, ori de cîte ori se afla într-o situaţie disperată, *mister* Micawber obişnuia să folosească un fel de frazeologie juridică, ceea ce, pare-se, în ochii lui era echivalent cu lichidarea activului şi pasivului său.

„SIR... căci nu îndrăznesc să mai scriu dragă Copperfield,

Este nimerit să vă aduc la cunoştinţă că subsemnatul e Distrus. S-ar putea să mai observaţi astăzi la el cîteva sforţări sporadice de a vă cruţa prematura destăinuire a nefericitei lui situaţii ; dar nădejdea a coborît sub linia orizontului, şi subsemnatul e Distrus.

Această comunicare e scrisă în prezenţa unui individ (nu pot spune în societatea lui) aflat într-o stare vecină cu beţia, care e

slujbaşul unui misit. Individul se află în mod legal în posesia locuinţei, în virtutea unei urmăriri pentru neplata chiriei. Inventarul obiectelor sechestrate nu cuprinde numai averea mişcătoare şi toate efectele de orice fel care aparţin subsemnatului, în calitatea lui de chiriaş cu anul al acestei locuinţe, ci şi cele aparţinînd lui mister *Traddles, subchiriaş, membru al onoratei societăţi «Inner Temple»* [38].

Dacă mai lipsea o picătură de amărăciune ca să se reverse cupa, care în această clipă se «oferă» (precum spune un nemuritor poet) buzelor subsemnatului, acea picătură o constituie faptul că mai sus-amintitul mister Thomas Traddles a girat, din prietenie faţă de subsemnatul, o poliţă pentru suma de 23 lire, 4 şilingi şi 9½ pence, *care a ajuns la scadenţă şi NU a fost achitată. De asemenea, şi faptul că la răspunderile vii ce apasă în prezent asupra subsemnatului se va adăuga, după rînduielile firii, încă o victimă nevinovată, a cărei apariţie este aşteptată — în cifre rotunde — nu mai tîrziu decît în şase luni socotite (după calendarul lunar) de la data prezentei.*

După cele de mai sus, ar fi poate să întrec măsura dacă aş adăuga că praful şi cenuşa se vor aşterne de-a pururi

pe

capul

lui

WILKINS MICAWBER" [39]

[. . . . . .]

— Toate astea [40] m-au făcut să uit de *mister* Micawber ! mi-a spus Traddles, scoţînd pe neaşteptate o scrisoare din buzunar.

[38] „*Inner Temple*" — una din marile asociaţii profesionale ale juriştilor englezi. Vezi, în ediţia de faţă, şi p. 142, nota 30.

[39] Apud: Charles Dickens, *Viaţa lui David Copperfield*, ed. cit., vol. II, p. 215—234, 240—241.

[40] „Toate astea" se referă la încercările lui David Copperfield şi ale lui Thomas Traddles, „coleg de şcoală [vezi, în ediţia de faţă, p. 167, nota 60] şi prieten cu David Copperfield", avocat, mai întîi la colegiul „Inner Temple" (vezi supra, p. 142, nota 30) de a-i găsi lui Richard Babley, supranumit „*mister Dick*" — „un nebun inofensiv" (cum îl caracterizează, incomplet, Dickens în „lista personajelor"), rudă îndepărtată şi prieten a lui *miss* Betsey Trotwood (vezi, în ediţia de faţă, p. 134, nota 8) — o preocupare raţională care să-l distragă de la obsedanta lui idee fixă că trebuie să-şi povestească viaţa într-un memoriu, pe care nu reuşeşte să-l termine pentru că, scriindu-l, condeiul îi alunecă mereu, tangentînd povestea executării regelui Carol I Stuart, care, după opinia lui, nu a fost descăpăţînat în 1694, „cum scrie la carte", ci mult mai tîrziu, pentru că altfel — se întreabă *mister* Dick — „cum

Scrisoarea mi-era adresată (*mister* Micawber nu pierdea nici un prilej de a scrie o scrisoare). Purta pe plic mențiunea : „Prin bunăvoința lui *mister* T. Traddles, *Espuire* [41], membru al asociației «Inner Temple»", și avea următorul cuprins :

„Scumpul meu Copperfield,

Vestea că s-a ivit ceva nu te va găsi poate nepregătit. Se prea poate să-ți fi pomenit mai înainte, cu alt prilej, că eram în așteptarea unui asemenea eveniment.

Sînt pe cale să mă stabilesc într-unul din orașele de provincie ale binecîntatei noastre insule (despre a cărui populație s-ar putea spune că este un fericit amalgam de elemente agricole și clerici), unde voi avea strînse legături cu una din profesiunile libere. Missis *Micawber și odraslele noastre mă vor însoți. Cîndva, în vremurile viitoare, cenușa noastră poate că va fi găsită amestecată în țărîna cimitirului din preajma unui venerabil edificiu, datorită căruia locul amintit își va cîștiga o faimă care mă pot oare încumeta a spune că se va întinde din China pînă în Peru ?*

Luîndu-ne rămas bun de la Babilonul modern, unde am îndurat, cu fruntea sus, cred, atîtea nenorociri, missis *Micawber și cu mine nu putem să nu privim în față faptul că ne despărțim, poate, pentru mulți ani, poate pentru totdeauna, de un om legat prin indisolubile fire de altarul căsniciei noastre. Dacă, în ajunul plecării noastre, vei binevoi să-l însoțești pe prietenul nostru comun,* mister *Thomas Traddles, la actuala noastră locuință, pentru*

de au putut cei din preajma lui [a lui Carol I] să săvîrșească greșeala de a trece în capul *meu* o parte din zăpăceala ce domnea în capul lui ?" Altfel, *mister* Dick pare a fi un om normal, după descrierea lui David Copperfield : „*Mister* Dick [...] era cărunt și avea obrajii rumeni ; încolo n-aș mai avea nimic de spus, afară doar de faptul că-și ținea capul plecat, nu din pricina vîrstei, într-un chip cît se poate de ciudat ; îmi amintea cum ținea capul în piept unul dintre elevii lui *mister* Creakle după ce mînca bătaie ; iar ochii lui, cenușii, mari și bulbucați, care aveau o ciudată lucire apoasă, precum și expresia lui absentă și faptul că nu ieșea din vorba mătușii și copilăreasca încîntare pe care o arăta atunci cînd dînsa îl lăuda m-au făcut să bănuiesc că ar fi puțin cam nebun ; cu toate că dacă ar fi fost într-adevăr nebun, nu înțelegeam defel cum de ajunsese în casa mătușii. Ca orice *gentleman* care se respectă, purta o redingotă largă, gri, o jiletcă de aceeași culoare și pantaloni albi. Avea un ceas în buzunarul jiletcii, iar în buzunarele pantalonilor avea niște bani pe care-i făcea să zornăie, ca și cum ar fi fost foarte mîndru de ei." Dealtfel, *miss* Trotwood nici nu-l consideră nebun, ci doar excentric, pentru că în afară de ideea fixă menționată, opinia că „lumea a înnebunit, e un balamuc" și pasiunea de a ridica smeie de hîrtie, *mister* Dick e un om bun și dotat cu mult bun simț.

[41] *Esauire* — titlu onorific, acordat, în Anglia, liber-profesioniștilor, negustorilor, proprietarilor și folosit ca formulă de politețe în corespondență.

a schimba acolo urările fireşti într-un prilej ca acesta, vei face o deosebită cinste
unuia
care
este
veşnic
al dumitale

WILKINS MICAWBER"

M-am bucurat să aflu că *mister* Micawber scăpase de necazuri şi că, în sfîrşit, i-a surîs şi lui norocul. Cînd Traddles mi-a spus că invitaţia era chiar pentru seara aceea, am primit şi am pornit împreună spre locuinţa pe care *mister* Micawber o ocupa sub numele de *mister* Mortimer şi care se afla cam la capătul lui Gray's Inn Road.

Locuinţa sa era atît de mică, încît i-am găsit pe cei doi gemeni, care să fi avut acum vreo opt sau nouă ani, pe un pat de campanie în salonaş, unde *mister* Micawber preparase, într-o cană ce aparţinea serviciului de toaletă, ceea ce dînsul numea o „porţie" din excelenta băutură ce-i făurise o adevărată faimă. Am avut, cu acest prilej, plăcerea să reînnoiesc cunoştinţa cu *master* Micawber, un băiat de vreo 12 sau 13 ani, foarte promiţător şi foarte neastîmpărat, ceea ce nu-i un fenomen prea rar la tinerii de vîrsta lui. De asemenea, am fost prezentat din nou surioarei sale, *miss* Micawber, „în care, după cum ne-a spus *mister* Micawber, maică-sa îşi retrăia tinereţea, ca pasărea Fenix".

— Dragul meu Copperfield, mi-a zis *mister* Micawber, dumneata şi *mister* Traddles ne-ai găsit în pragul pribegiei, aşa că ne veţi ierta micile neajunsuri decurgînd din această împrejurare.

I-am răspuns după cuviinţă, şi, uitîndu-mă în jur, am băgat de seamă că, deşi întreg avutul familiei era gata împachetat, bagajele nu erau prea numeroase. Am felicitat-o pe *missis* Micawber cu prilejul mutării iminente.

— Dragă *mister* Copperfield, mi-a spus *missis* Micawber, nu m-am îndoit niciodată de interesul pe care ni-l porţi. Familia mea n-are decît să considere această mutare drept exil, dacă poftеşte ; eu sînt însă mamă şi soţie şi niciodată nu-l voi părăsi pe *mister* Micawber.

Traddles, răspunzînd unei priviri pe care i-o aruncase *missis* Micawber, a încuviinţat mişcat.

— Cel puţin acesta e punctul meu de vedere, dragă *mister* Copperfield şi dragă *mister* Traddles, în ceea ce priveşte obligaţia pe care singură mi-am luat-o cînd am repetat acele cuvinte ire-

vocabile : „Eu, Emma, mă cunun cu tine, Wilkins“ [42]. Am recitit aseară, de la un capăt la altul, la lumina candelei, textul slujbei de nuntă, și am ajuns la încheierea că niciodată nu-l voi părăsi pe *mister* Micawber. Deși se prea poate să înțeleg greșit această ceremonie, a încheiat *missis* Micawber, dar niciodată nu-l voi părăsi !

— Scumpa mea, a spus *mister* Micawber, puțin cam impacientat, dar, după cîte știu, nici nu-ți cere nimeni să faci acest lucru.

— Îmi dau seama, dragă *mister* Copperfield, a urmat *missis* Micawber, că de aici înainte am să-mi duc viața printre străini ; și mai știu că diverși membri ai familiei mele, cărora *mister* Micawber le-a scris în termenii cei mai politicoși, vestindu-le această mutare, n-au dat nici cea mai mică atenție comunicării lui *mister* Micawber. Se prea poate să fiu superstițioasă, a zis *missis* Micawber, dar pare-mi-se că-i e scris lui *mister* Micawber să nu primească răspuns la cea mai mare parte din scrisorile pe care le trimite. Aș putea deduce din tăcerea familiei că dezaprobă hotărîrea pe care am luat-o ; dar nu voi îngădui nimănui, *mister* Copperfield, să mă abată de la datoria mea, nici chiar lui tăticu și mămichii, dacă ar mai fi în viață.

I-am spus că mergea pe calea cea dreaptă.

— Poate că-i un sacrificiu să te îngropi într-un oraș-catedrală, mi-a zis *missis* Micawber ; dar desigur, *mister* Copperfield, dacă e un sacrificiu pentru mine, pentru un om cu însușirile lui *mister* Micawber înseamnă un sacrificiu încă și mai mare.

— O, vă mutați într-un oraș-catedrală ? am întrebat.

Mister Micawber, care ne servise pe toți din cana ce aparținea serviciului de toaletă, mi-a răspuns :

— La Canterbury. De fapt, dragul meu Copperfield, am încheiat un contract prin care mi-am asumat obligația să-l ajut și să-l slujesc, în calitate de secretar particular, pe prietenul nostru Heep.

M-am uitat mirat la *mister* Micawber, care s-a bucurat foarte mult de uimirea mea.

— Trebuie să-ți spun, mi-a explicat el solemn, că priceperea în afaceri și bine chibzuitele sugestii făcute de *missis* Micawber au contribuit într-o mare măsură la acest rezultat. Mănușa, de care a pomenit *missis* Micawber într-o convorbire anterioară, aruncată sub forma unui anunț publicat în ziare, a fost ridicată de

[42] Începutul formulei pe care, potrivit tipicului bisericii anglicane, o rostește mireasa, cu ocazia cununiei religioase.

prietenul meu Heep, şi am ajuns să ne învoim. Despre prietenul meu Heep, care e un om de o perspicacitate remarcabilă, a urmat *mister* Micawber, aş vrea să vorbesc cu tot respectul. Prietenul meu Heep nu mi-a fixat o remuneraţie prea mare, dar, scontînd valoarea serviciilor ce-i voi aduce, a făcut mari eforturi ca să mă scape de sub apăsarea greutăţilor financiare în care mă aflam ; dealtfel, îmi pun nădejdea în valoarea acestor servicii. Puţina inteligenţă şi puţina pricepere de care dispun, a zis *mister* Micawber, subapreciindu-se ostentativ, cu obişnuitul lui aer distins, vor fi în întregime în slujba prietenului meu Heep. Am cîteva cunoştinţe juridice — dobîndite ca învinuit în procese de drept civil — şi voi începe de îndată să studiez *Comentariile* unuia dintre cei mai eminenţi şi mai remarcabili jurişti englezi. Cred că nu e nevoie să adaug că mă refer la *mister* Blackstone [43].

Această tiradă, ca, dealtfel, mai toată conversaţia din seara aceea, a fost deseori întreruptă de observaţiile adresate de *missis* Micawber lui *master* Micawber, ori de cîte ori îl surprindea stînd pe vine, sau ţinîndu-şi capul cu amîndouă mîinile, sau lovindu-l, ca din întîmplare, cu piciorul pe sub masă pe Traddles, sau stînd picior peste picior, sau depărtîndu-şi atît de tare picioarele încît stătea într-o poziţie cu totul nefirească, sau aplecîndu-se într-o parte, bălăcindu-şi părul în paharele noastre, sau manifestîndu-şi neastîmpărul în orice alt fel incompatibil cu interesele generale ale societăţii, precum şi de reacţiile mînioase ale lui *master* Micawber. Am rămas de-a dreptul uluit de revelaţia făcută de *mister* Micawber şi am căutat să-i pătrund sensul, pînă ce *missis* Micawber a reluat firul conversaţiei şi mi-a trezit atenţia.

— Ceea ce îi cer eu în mod special lui *mister* Micawber este să bage de seamă ca nu cumva, dedicîndu-se acestei ramuri subalterne a dreptului, să nu-şi reteze, dragă *mister* Copperfield, posibilitatea de a se ridica, în cele din urmă, în vîrful copacului. Sînt încredinţată că, dîndu-şi silinţa într-o muncă atît de potrivită cu însuşirile sale, şi cu volubilitatea sa, *mister* Micawber *trebuie* să se distingă. *Mister* Traddles, a spus cu un aer foarte profund *missis* Micawber, să luăm, de pildă, cazul magistraţilor, sau chiar, să zicem, al lordului-cancelar [44]. Un om care primeşte o slujbă ca aceea pe care a acceptat-o *mister* Micawber oare nu-şi închide drumul spre asemenea înalte funcţii ?

[43] *William Blackstone* (1723—1780) — jurist şi magistrat englez, autorul vestitei lucrări *Commentaries on the Laws of England (Comentarii pe marginea legislaţiei engleze).*

[44] *Lordul-cancelar* (în organizarea justiţiei din Anglia) — şeful justiţiei britanice.

— Draga mea, a intervenit *mister* Micawber, cu toate că i-a aruncat şi el o privire întrebătoare lui Traddles, mai avem destul timp înaintea noastră ca să reflectăm asupra acestor probleme.

— Nu, Micawber, nu ! i-a răspuns ea. Greşeala ta în viaţă e că nu ştii să priveşti destul de departe. Eşti dator faţă de familia ta, dacă nu faţă de tine, să îmbrăţişezi dintr-o singură privire cuprinzătoare şi punctul cel mai depărtat al orizontului către care te-ar putea duce însuşirile tale deosebite.

Mister Micawber a tuşit şi, cu un aer de extremă satisfacţie, şi-a băut *punch*-ul, continuînd să-l privească pe Traddles, dorind parcă să-i cunoască părerea.

— Păi, a început Traddles, căutînd în mod delicat să-i dezvăluie adevărul, realitatea în cazul acesta, *missis* Micawber, vreau să spun, ştiţi, că faptul prozaic şi real...

— Aşa, scumpe *mister* Traddles, l-a încurajat *missis* Micawber. Într-o chestiune atît de importantă aş vrea să fiu cît se poate de prozaică şi realistă.

— ...este că în această ramură a dreptului, a urmat Traddles, chiar dacă *mister* Micawber ar fi un *solicitor* [45] în toată regula...

— Foarte adevărat, a încuviinţat *missis* Micawber. Wilkins, nu te uita şaşiu, că o să rămîi aşa !

— ...tot n-ar avea vocaţie la asemenea magistraturi, a urmat Traddles. În asemenea funcţiuni nu sînt eligibili decît *barrister*-ii [46], iar *mister* Micawber, ca să ajungă *barrister,* ar trebui să studieze timp de cinci ani.

— Oare v-am înţeles bine ? a întrebat *missis* Micawber, cu aerul cel mai îndatoritor. Din cele ce aţi spus dumneavoastră, dragă *mister* Traddles, trebuie să trag concluzia că, la sfîrşitul acestei perioade de studii, *mister* Micawber ar fi eligibil ca judecător sau cancelar ?

— Ar fi *eligibil,* a răspuns Traddles, subliniind cu tărie cuvîntul din urmă.

— Vă mulţumesc, i-a zis *missis* Micawber. Asta mi-e de ajuns. Dacă aşa stau lucrurile şi dacă *mister* Micawber, primind această slujbă, nu pierde nici un drept, nu mai am de ce să fiu neliniştită. Vorbesc, firește, ca o femeie, a urmat *missis* Micawber, dar întot-

[45] *Solicitor* — (în organizarea juriştilor din Anglia) avocat consultant, ale cărui atribuţii sînt limitate la avize, întocmiri de contracte, adunare de probe şi pregătirea acelor procedurale. Vezi, în ediţia de faţă, şi p. 135, nota 16, precum şi p. 139, nota 21.

[46] *Barrister* — (în organizarea juriştilor englezi) avocat pledant. Vezi, în ediţia de faţă, p. 139, nota 21.

deauna am fost de părere că *mister* Micawber are, cum spunea tăticu mereu, bietul de el, cînd eram acasă, spirit judiciar ; şi sper că *mister* Micawber păşeşte acum într-un domeniu de activitate unde îşi va dezvolta acest spirit judiciar şi va ajunge la o situaţie înaltă.

Am avut impresia că *mister* Micawber, cu ochii minţii sale, se şi vedea tronînd pe sacul cu lînă [47]. Mulţumit, şi-a trecut mîna peste chelie şi, cu resemnare ostentativă în glas, a zis :

— Draga mea, să nu anticipăm hotărîrile destinului. Dacă mi-e scris să port peruca de magistrat, din punct de vedere exterior, cel puţin (făcea aluzie la chelie), sînt pregătit pentru această înaltă distincţie. Nu-mi pare rău după părul pierdut şi se prea poate că am fost lipsit de el într-un scop anumit. Nu ştiu. Am de gînd, dragă Copperfield, să-l pregătesc pe fiul meu pentru o carieră bisericească ; nu tăgăduiesc c-aş fi bucuros să-l văd urcînd treptele ierarhiei.

— Pentru o carieră bisericească ? l-am întrebat, gîndindu-mă tot timpul la Uriah Heep.

— Da, a întărit *mister* Micawber. Are o remarcabilă voce de tenor, şi are să înceapă prin a cînta în cor. Faptul că vom locui la Canterbury şi relaţiile ce le avem acolo îi vor îngădui, fără îndoială, să obţină primul loc vacant în corul catedralei.

Uitîndu-mă din nou la *master* Micawber, am băgat de seamă că avea căutătură şi sprîncene de tenor, ceea ce s-a adeverit cînd (ca să nu fie silit să se ducă la culcare) ne-a cîntat *Ciocănitoarea* [48]. După ce l-am felicitat pentru interpretare, ne-am luat iar cu vorba, şi fiindcă eram suprasaturat de hotărîrile mele neclintite de a nu destăinui nimănui de schimbarea intervenită în situaţia mea [49], am povestit totul lui *mister* Micawber şi soţiei sale. Nici

[47] Cu alte cuvinte, ocupînd postul de lord-cancelar, adică de şef al justiţiei britanice. Potrivit tradiţiei, pe fotoliul rezervat lordului-cancelar, în Camera Lorzilor, se află, în loc de pernă, un sac pătrat, umplut cu lînă.

[48] *Ciocănitoarea* (*The Woodpecker*) — cîntec inspirat din versurile bardului naţional irlandez Thomas Moore (1779—1852).

[49] „Schimbarea intervenită în situaţia mea" este un eufemism folosit de David Copperfield pentru a exprima voalat şi pe foarte scurt dificultăţile financiare prin care trece în acest moment al romanului, ca urmare a modificărilor intervenite în starea averii mătuşii sale, *miss* Betsey Trotwood (vezi, în ediţia de faţă, p. 134, nota 8, şi p. 460, nota 50), care, făcînd plasamente şi depozite de capital nechibzuite, fără să se consulte cu „omul ei de încredere", avocatul Wickfield (vezi, în ediţia de faţă, p. 462, nota 52), şi fiind, după cum se va vedea mai departe în această carte (p. 489—494), escrocată de Uriah Heep (vezi infra, p. 521—574), pierduse o mare parte din sursele ei de venituri.

nu pot spune cît de întristaţi au fost amîndoi aflînd că mătuşa[50] avea greutăţi şi cît de prietenoşi şi de îndatoritori s-au arătat.

Cînd *punch*-ul fu pe sfîrşite, m-am adresat lui Traddles, amintindu-i că nu ne putem despărţi de prietenii noştri fără a le face cuvenitele urări de sănătate, fericire şi succes în noua lor carieră. L-am rugat pe *mister* Micawber să ne umple paharele ochi şi am închinat în cinstea lor, după cuviinţă ; şi, pentru a sărbători evenimentul, ne-am strîns mîinile peste masă şi am sărutat-o pe *missis* Micawber. Primul gest Traddles l-a imitat, dar fiindcă nu se socotea destul de vechi prieten cu ei, nu s-a încumetat să-l imite şi pe al doilea.

— Dragul meu Copperfield, mi-a zis *mister* Micawber, ridicîndu-se şi ţinînd degetele mari în buzunarele vestei, tovarăşul meu de tinereţe, dacă-mi este îngăduit să te numesc astfel, şi dumneata, preastimate prieten Traddles, dacă îmi dai voie să-ţi spun aşa, vă rog să-mi permiteţi ca din partea lui *missis* Micawber, din partea mea şi a odraslelor noastre să vă aducem cele mai călduroase şi mai sincere mulţumiri pentru bunele voastre urări. Este firesc ca în ajunul acestei călătorii, care ne va duce spre o existenţă cu totul nouă (*mister* Micawber vorbea ca şi cum ar fi plecat la vreo cinci sute de mii de mile), să adresez cîteva cuvinte de rămas bun celor doi prieteni atît de apropiaţi pe care-i am în faţă. Dar tot ceea ce aş fi avut de spus în această privinţă, am şi spus. Oricare va fi situaţia pe care o voi dobîndi în societate prin profesiunea liberă al cărei membru nevrednic urmează să devin, mă voi sili să-i fac cinste, iar *missis* Micawber va fi cu siguranţă o adevărată podoabă a acestei situaţii. Sub vremelnica povară a unor obligaţii băneşti, făcute cu gîndul de a le plăti neîntîrziat, dar pe care nu le-am putut achita din pricina unui concurs de împrejurări, m-am văzut silit să adopt o mască ce repungă instinctelor mele — mă refer la ochelari — şi să folosesc un nume fals, la care nu am nici un drept. Tot ce pot spune în această privinţă e că norii s-au risipit de la orizontul sumbru şi

[50] Mătuşa lui David Copperfield este *miss* Betsey Trotwood — „o doamnă austeră dar inimoasă", după însăşi „definiţia" personajului stabilită de Dickens, care, dîndu-i acest nume, Trotwood, a vrut să sugereze — după un procedeu obişnuit în literatura din secolul al XIX-lea, pe care îl aplică şi în cazurile altor nume (ca, de pildă, *Murdstone* — *murder* — „omor", *stone* — „piatră" ; *Steerforth* — *steer* — „a naviga", *forth* — „drept înainte" ; *Copperfield* — *coppe* — „aramă", *field* — „ramură" ; *Sparkler* — „scînteie" ; *Stables* — „grajduri" etc.) — caracterul lui *miss* Betsey, *trot* însemnînd „trap" „pas grăbit", iar *wood* — „lemn", numele Trotwood evocînd (specifică Ion Comşa, traducătorul şi adnotatorul ultimei versiuni româneşti a *Vieţii lui David Copperfield*, după care citäm adeseori) „prin elementele sale şi chiar prin sonoritate, bruscheţea şi energia".

că zeul luminii străluceşte din nou pe crestele munţilor. Luni, cînd va sosi la Canterbury diligenţa de la ceasurile patru după-amiază, voi păşi din nou pe pajiştile natale şi-mi voi relua numele de Micawber !

Încheindu-şi cuvîntarea, *mister* Micawber s-a aşezat la loc şi, cu un aer grav, a băut unul după altul două pahare de *punch*. Apoi, cît se poate de solemn, a spus :

— Înainte de a ne despărţi, îmi mai rămîne ceva de făcut, şi anume un act de dreptate. De două ori, prietenul meu, *mister* Traddles, dacă mi-e îngăduit să folosesc o expresie vulgară, „şi-a pus semnătura" pe nişte poliţe emise de mine. În cazul celei dintîi, *mister* Thomas Traddles a rămas... să-mi fie iertat că mă exprim pe scurt, mofluz. Cea de a doua încă n-a ajuns la scadenţă. Prima se cifra... aici *mister* Micawber a cercetat cu grijă nişte hîrtii... pare-mi-se, la douăzeci şi trei de lire, patru şilingi, nouă *pence* şi jumătate ; a doua, după cum rezultă din însemnările mele asupra acestei tranzacţii, la optsprezece lire, şase şilingi şi doi *pence*. Adunate, aceste sume dau, dacă am socotit bine, un total de patruzeci şi una de lire, zece şilingi şi unsprezece *pence* şi jumătate. Poate că prietenul meu Copperfield va binevoi să-mi facă serviciul de a verifica totalul ?

Am verificat şi am găsit socoteala exactă.

— Dacă aş părăsi această metropolă, a urmat *mister* Micawber, şi l-aş lăsa pe prietenul meu, *mister* Thomas Traddles, fără a mă achita de partea bănească a acestei datorii, m-ar apăsa pe suflet o povară de neîndurat. De aceea, am pregătit pentru prietenul meu, *mister* Thomas Traddles, un document, pe care-l ţin acum în mînă şi care îndeplineşte scopul urmărit. Îi cer prietenului meu, *mister* Thomas Traddles, să-mi dea voie să-i înmînez această poliţă în valoare de patruzeci şi una de lire, zece şilingi şi unsprezece *pence* şi jumătate, şi sînt bucuros că-mi recapăt astfel demnitatea morală şi că din nou am dreptul să merg cu fruntea sus în faţa semenilor mei !

După această introducere (care l-a emoţionat foarte mult), *mister* Micawber i-a predat lui Traddles poliţa şi i-a spus că îi urează numai bine în toate împrejurările vieţii. Sînt încredinţat nu numai că *mister* Micawber a socotit că asta echivala cu o plată în numerar, dar că nici Traddles nu s-a dumerit care era deosebirea între poliţă şi bani gheaţă decît după ce a avut oarecare răgaz să chibzuiască.

Datorită acestui nobil act, cînd ne-a însoţit cu lumnia pe scară ca să coborîm, *mister* Micawber s-a ţinut atît de ţanţoş, încît mi s-a părut mai spătos şi mai impunător. Ne-am despărţit cu măr-

turii de mare afecţiune de amîndouă părţile, şi cînd, după ce l-am petrecut pe Traddles pînă la poarta casei sale, am pornit singur mai departe, pe lîngă alte gînduri ciudate şi contradictorii care mă frămîntau, mi-a dat în minte şi acela că mie *mister* Micawber, aşa uşuratic cum era, nu-mi ceruse să-i dau bani cu împrumut niciodată, pesemne pentru că-şi mai amintea cu înduioşare de băieţaşul pe care-l primise în gazdă cîndva. Desigur, nu m-ar fi lăsat inima să-l refuz dacă mi-ar fi cerut; şi nu mă îndoiesc că ştia acest lucru tot atît de bine ca şi mine (ceea ce, spre cinstea lui, se cade să consemnez) [51].

[. . . . . .]

La locuinţa lui mister Wickfield [52], în odăiţa de jos, de la parter, unde altădată lucra Uriah Heep, l-am găsit pe *mister* Micawber, care mînuia de zor condeiul. Purta un costum negru, cum se cuvine să poarte un adevărat jurist, şi în acea mică încăpere părea mare şi voinic.

Mister Micawber a fost foarte bucuros cînd m-a văzut, dar şi puţin cam stînjenit. A vrut să mă conducă îndată la Uriah Heep, dar am refuzat.

— Precum ştiţi, cunosc casa de mult, i-am spus, şi ştiu drumul sus. Cum vă împăcaţi cu profesiunea juridică, *mister* Micawber?

— Dragă Copperfield, mi-a răspuns, pentru un om înzestrat cu o fantezie deosebit de bogată, neajunsul pe care-l prezintă studiile juridice constă în mulţimea amănuntelor pe care le implică. Pînă şi în corespondenţa noastră profesională, a adăugat *mister* Micawber, aruncînd o privire asupra scrisorilor pe care le avea în faţă, mintea nu-i liberă să se avînte într-o formă de expresie mai elevată. Totuşi, e o carieră straşnică! O carieră straşnică!

După aceea mi-a spus că locuia în fosta casă a lui Uriah Heep şi că *missis* Micawber va fi încîntată să mă primească sub acoperişul lor.

— E o casă umilă şi neînsemnată, a zis *mister* Micawber, ca să folosesc o vorbă preferată a prietenului meu Heep; dar s-ar putea să se dovedească o trambulină către alte domicilii, mult mai luxoase.

[51] Apud: Charles Dickens, *Viaţa lui David Copperfield*, ed. cit., vol. II, p. 394—405.

[52] *Mister Wickfield* — „avocat la Canterbury" (astfel îl prezintă Dickens în „lista personajelor" ce precede *Viaţa lui David Copperfield*), prieten şi jurisconsult al domnişoarei *(miss)* Betsey Trotwood (vezi supra p. 134, nota 8 şi p. 460, nota 50), tatăl domnişoarei *(miss)* Agnes Wickfield (vezi infra, p. 464, nota 53), magistrul şi patronul, iar apoi, după decăderea lui morală prin alcoolism, victima şi asociatul lui Uriah Heep, personajul malefic al romanului (vezi infra, p. 521—574).

L-am întrebat dacă era mulțumit de felul cum se purta prietenul său Heep cu el. S-a dus să se încredințeze că ușa era închisă și apoi mi-a răspuns în șoaptă :

— Dragă Copperfield, un om care trăiește sub apăsarea nevoilor bănești se află într-o situație neprielnică în raport cu marea masă a oamenilor. Și cînd nevoile te silesc să ceri plata salariului înainte ca suma respectivă să fie datorată și exigibilă, această situație neprielnică nu este întru nimic ameliorată. Tot ce pot spune e că unor apeluri, în privința cărora nu-i nevoie să intru în amănunte, prietenul meu Heep a răspuns într-un mod care face cinste deopotrivă minții și inimii sale.

— N-aș fi crezut că-i atît de larg cînd e vorba de bani, i-am spus eu.

— Iartă-mă, a spus *mister* Micawber cu un aer jenat, nu vorbesc de prietenul meu Heep decît așa cum îl cunosc pe baza experienței mele proprii.

— Mă bucur că ați avut o experiență atît de fericită, i-am răspuns.

— Îți mulțumesc foarte mult, dragă Copperfield, mi-a zis *mister* Micawber, și a început să îngîne o melodie.

— Pe *mister* Wickfield îl vedeți des ? l-am întrebat eu, ca să schimb vorba.

— Nu cine știe ce, a zis *mister* Micawber batjocoritor. Aș putea spune că *mister* Wickfield e un om cu excelente intenții, dar e... într-un cuvînt, e cam demodat.

— Presupun că așa caută să-l arate asociatul său, i-am zis.

— Dragă Copperfield, mi-a replicat *mister* Micawber, după ce, cam stingherit, s-a foit de cîteva ori pe scaun, dă-mi voie să fac o precizare ! Îndeplinesc sarcini confidențiale. Dețin un post de încredere. De aceea socotesc că discutarea anumitor chestiuni, chiar și cu *missis* Micawber (care de atîta vreme împărtășește diferitele mele necazuri și care e o femeie de o luciditate remarcabilă), e incompatibilă cu atribuțiunile ce-mi incumbă. Iată de ce îndrăznesc să propun ca în relațiile noastre prietenești — care nădăjduiesc că nu vor fi tulburate niciodată — să stabilim o linie de demarcație. De o parte a acestei linii, a spus *mister* Micawber așezînd o riglă pe masă, se află tot ce poate atinge mintea omenească, cu o unică și neînsemnată excepție ; de cealaltă parte, *se află* această excepție, adică afacerile firmei „Wickfield & Heep", cu tot ce ține de ele și cu tot ce le privește. Sper că nu aduc nici o jignire tovarășului meu din tinerețe supunînd această propunere judecății sale reci.

Cu toate că am constatat la *mister* Micawber o schimbare, care nu-i venea bine, ca și cum noile sale îndatoriri ar fi fost incompatibile cu persoana lui, am găsit că n-aveam nici un drept să mă simt jignit. Cînd i-am spus acest lucru, mi s-a părut că a răsuflat ușurat ; și mi-a strîns mîna.

— Te asigur, Copperfield, a spus *mister* Micawber, că sînt încîntat de *miss* Wickfield [53]. E o ființă superioară, cu însușiri, daruri și virtuți cu totul remarcabile. Pe cuvîntul meu, îi prezint omagiile mele lui *miss* Wickfield ! Hîm ! a încheiat *mister* Micawber, sărutîndu-și mîna și făcînd o plecăciune cu aerul lui cel mai galant.

— Cel puțin de asta mă bucur foarte mult, i-am spus. [...]

Mi-am luat rămas bun de la *mister* Micawber, rugîndu-l să transmită celor de acasă cele mai bune salutări. Cînd m-am depărtat, văzîndu-l cum s-a așezat la loc pe scaun, luînd din nou condeiul în mînă și potrivindu-și poziția capului astfel încît să poată scrie mai ușor, mi-am dat limpede seama că, de cînd își luase în primire noul post, intervenise ceva între noi care ne împiedică să ne vorbim deschis ca altădată, ceva care schimbase cu desăvîrșire caracterul relațiilor noastre. [54]

„CANTERBURY, luni seara

Veți fi, fără îndoială, foarte mirat, dragă mister *Copperfield, cînd veți primi această scrisoare. Cu atît mai mult de conținutul ei. Și încă și mai mult, de rugămintea de a păzi secretul acestei scrisori. Dar simțămintele mele de soție și de mamă* ***își*** *caută o ușurare ; și cum nu vreau să mă consult cu familia mea (și așa atît de nesuferită lui* mister *Micawber), nu am pe nimeni mai apropiat căruia să-i pot cere un sfat decît pe dumneavoastră, care-mi sînteți prieten și fost chiriaș.*

[53] *Miss Agnes Wickfield* — „fiica și menajera lui *mister* Wickfield" (vezi supra, p. 462, nota 52), prietena devotată, geniul bun și, spre sfîrșitul romanului, soția lui David Copperfield, unul din cele mai delicate personaje feminine din opera lui Dickens, simbol al iubirii solare, tandre și statornice, al onestității, bunătății și echilibrului discret între rațiune și afectivitate, a cărei frumusețe armonioasă este sugerată de scriitor printr-o ingenioasă, subtilă și modernă imagine asociativă : „Nu-mi pot aminti unde și cînd, în anii copilăriei [mărturisește David Copperfield], am mai văzut un vitraliu într-o biserică. Nici nu țin minte ce anume reprezenta. Știu însă că văzînd-o pe Agnes sus pe palier, cum s-a întors ca să ne aștepte, în lumina solemnă ce se prefigura asupra acelei scări venerabile, mi-am adus aminte de acel vitraliu ; și de atunci, în închipuirea mea, Agnes Wickfield a rămas de-a pururi legată de pașnica strălucire a acestuia."

[54] Charles Dickens, *Viața lui David Copperfield*, ed. cit., vol. II, p. 452—453.

Ați băgat desigur de seamă, dragă mister *Copperfield, că între mine și* mister *Micawber (pe care nu-l voi părăsi niciodată) a existat întotdeauna un spirit de încredere reciprocă. S-a mai întîmplat uneori ca* mister *Micawber să semneze o poliță fără să mă întrebe sau să-mi ascundă scadența ei. Da, s-a întîmplat. Dar, în general,* mister *Micawber nu ascundea nimic față de aceea căreia i-a închinat dragostea sa — mă refer la soția lui — și totdeauna, înainte de a adormi, îi recapitula toate întîmplările zilei.*

Vă puteți închipui, dragă mister *Copperfield, ce amărnică trebuie să-mi fie suferința cînd am să vă spun că* mister *Micawber s-a schimbat cu desăvîrșire. Este rezervat. Este plin de secrete. Viața lui a devenit un mister pentru aceea care-i împărtășea bucuriile și necazurile — mă refer din nou la soția lui — și vă asigur, că în afară de faptul că își petrece tot timpul, de dimineață pînă seara la birou, știu tot atîta despre el cît despre Omul de la Miazăzi din poveste, despre a cărui gură copiii nerozi repetă niște scorneli privind un* porridge [55] *cu prune, ca să folosesc un basm popular pentru a exprima un fapt real.*

Dar asta însă nu-i totul. Mister *Micawber e morocănos. E sever. S-a înstrăinat de fiul nostru cel mare și de fiica lui. Nu se mai mîndrește cu gemenii lui și privește cu răceală pînă și pe copilul nevinovat care a venit acum în urmă să mărească cercul familiei. Nu pot obține de la el mijloacele pecuniare trebuitoare pentru acoperirea cheltuielilor noastre, care la noi sînt chibzuite pînă la ultimul* farthing [56], *decît cu mare greutate și numai după groaznice amenințări că-și va face singur seama (chiar așa spune); și refuză, neînduplecat, să dea orice explicații asupra acestei politici, care te duce la disperare.*

Asta-i greu de suportat. Asta-mi sfîșie inima. Dacă veți avea bunăvoința să mă sfătuiți, cunoscînd slabele mele puteri, și să-mi spuneți cum le-aș putea folosi mai bine în această dilemă atît de neașteptată, ați adăuga încă un prietenesc serviciu, pe lîngă atîtea altele, făcute pînă acum. Cu multă dragoste din partea copiilor și un surîs din partea noului-venit, care are fericirea de a fi încă inconștient, rămîn, scumpe mister Copperfield,

a dumneavoastră îndurerată,
EMMA MICAWBER" [57]

[55] *Porridge* — fiertură de fulgi de ovăz (engl.).

[56] *Farthing* — un sfert de *penny*, cea mai mică monedă divizionară engleză. Vezi, în ediția de față, și p. 215, nota 89.

[57] Apud: Charles Dickens, *Viața lui David Copperfield*, ed. cit., vol. III, p. 71—73.

*

Într-o bună dimineață mi-a sosit cu poșta pe adresa mea de la „Doctors' Commons" [58] următoarea scrisoare din Canterbury, pe care am citit-o cu oarecare mirare :

„*SCUMPE* SIR,

Împrejurări mai presus de voința mea au dezlegat vreme destul de îndelungată acea strînsă prietenie care îmi îngăduia ca, în puținele clipe de răgaz lăsate de îndatoririle mele profesionale, să contemplu scenele și întîmplările din trecut, irizate prin prisma memoriei, oferindu-mi întotdeauna, cum și de acum înainte îmi va oferi, emoții plăcute, cu totul ieșite din comun. Această împrejurare, scumpe sir, *precum și înălțimea la care v-a ridicat talentul dumneavoastră* [59] *mă opresc să cutez a-mi lua libertatea de a mă adresa vechiului tovarăș al tinereții mele, spunîndu-i, familiar, Copperfield ! E de ajuns să vă asigur că numele pe care am avut cinstea să-l pomenesc va fi tezaurizat în veci printre documentele casei noastre (mă refer la arhiva privitoare la foștii noștri chiriași, păstrată cu grijă de* missis *Micawber), cu sentimente de stimă personală, egală cu afecțiunea.*

Nu se cade ca un om care, datorită propriilor sale greșeli și a unei îmbinări fortuite de împrejurări neprielnice, se găsește în

[58] „*Doctors' Commons*" — vezi, în ediția de față, p. 129, nota 1, precum și p. 128—141.

[59] Aluzie la cariera de ziarist și scriitor a lui David Copperfield, carieră ce transpune în planul ficțiunii artistice date reale din biografia lui Charles Dickens, ca de pildă : „Am îmblînzit fioroasa taină a stenografiei. Cu ajutorul ei realizez un venit frumos. Datorită perfecțiunii atinse în tot ce privește această artă, mă bucur de o excelentă reputație și, împreună cu alți unsprezece, stenografiez dezbaterile parlamentare pentru un ziar de dimineață. Noapte de noapte consemnez profeții care nu se împlinesc niciodată, profesiuni de credință care nu vor fi respectate niciodată, explicații menite numai să înșele. Trăiesc într-un vîrtej de vorbe. [...] Cunosc destul de bine culisele ca să-mi dau seama cît prețuiește viața politică. Sînt, în această privință, un păgîn, și niciodată nu voi putea fi convertit." sau : „M-am mai afirmat și în altă direcție. Timid și tremurînd, m-am apucat de scris. Am scris pe ascuns o bagatelă oarecare și am trimis-o unei reviste, care a publicat-o. De atunci am prins curaj și am scris multe fleacuri. Acum mi se plătește regulat pentru ele. În general, cîștig bine." În textul pe care îl adnotăm, *mister* Micawber se referă, însă, îndeosebi, la vîlva stîrnită de apariția primului roman al lui David Copperfield, despre care autorul — *din* ficțiune, nu și *al* ficțiunii — mărturisește : „Fără a înceta nici o clipă să-mi îndeplinesc cu punctualitate îndatoririle gazetărești, am trudit din greu la cartea mea ; și în cele din urmă a apărut, și a avut un deosebit succes. N-am fost amețit de laudele care-mi răsunau în urechi, deși mi-au făcut mare plăcere și deși, nu încape îndoială, aveam despre opera mea o părere mai bună decît toată lumea." Vezi, în ediția de față, și p. 699 și urm.

situația unei bărci care a eșuat (dacă îi va fi iertat să recurgă la o expresie maritimă), nu se cade, repet, ca un asemenea om, cînd ia pana ca să vă scrie, să înșire cuvinte de laudă și felicitare. Această sarcină o lasă pe seama unor mîini mai iscusite și mai curate.

Dacă îndeletnicirile dumneavoastră mai importante vă vor fi permis să descifrați pînă aici aceste rînduri nedibace — ceea ce poate fi cazul sau nu, după împrejurări —, vă veți întreba, desigur, ce anume considerațiuni m-au determinat să vă scriu prezenta misivă. Fie-mi iertat să spun că recunosc fără nici o rezervă că această întrebare este pe deplin îndreptățită și să mă străduiesc să-i răspund, precizînd din capul locului că nu e vorba de considerațiuni de ordin pecuniar.

Fără ca să invoc deschis vreo putere ascunsă ce s-ar putea s-o am de a porunci trăsnetului sau de a mîna oriunde poftesc flăcările mistuitoare ale răzbunării, îmi îngădui să arăt, în treacăt, că viziunile mele cele mai luminoase au fost spulberate pentru totdeauna, că pacea sufletului meu e zdruncinată și că puterea mea de a mă bucura de viață e nimicită, că inima mea nu mai e la locul ei și că nu mă mai pot înfățișa cu fruntea sus în fața semenilor mei. Omida a pătruns în floare. Cupa amărăciunii e gata să se reverse. Viermele s-a pus pe lucru, și foarte curînd își va răpune victima. Cu cît mai repede, cu atît mai bine. Dar nu vreau să mă abat de la subiect.

Aflîndu-mă într-o stare de spirit deosebit de dureroasă, pe care n-o poate alina nici miss *Micawber, cu toată înrîurirea ce o exercită în întreita ei calitate — ca femeie, ca soție și ca mamă —, am de gînd să fug de mine însumi pentru scurt timp și să închin patruzeci și opt de ore vizitării anumitor locuri și edificii ale metropolei, unde am gustat fericirea altădată. Între alte limanuri de liniște domestică și de reculegere sufletească spre care îmi voi îndrepta pașii, se numără, firește, și închisoarea tribunalului «King's Bench». Aducîndu-vă la cunoștință că poimîine seară, la orele 7 foarte precis, mă voi afla (D.V.*[60]*) în fața zidului dinspre miază-zi al acestei închisori civile, scopul urmărit de această scrisoare este atins.*

Nu mă simt îndreptățit a cere lui mister *Copperfield, fostul meu prieten, și lui* mister *Traddles, fostul meu prieten de la «Inner Temple», dacă acest* gentleman *mai trăiește și mai este vizibil, să binevoiască a veni la această întîlnire și a reînnoi (pe cît cu*

[60] *D.V.* — abreviere pentru expresia latinească *Deo volente* — cu voia lui Dumnezeu.

putință) vechile noastre legături de odinioară. Mă mărginesc să vă spun că la ora și locul arătate veți găsi ultimile vestigii

Rămase

Dintr-un

Turn prăbușit

WILKINS MICAWBER

P.-S. Ar putea fi util să mai adaug la cele de mai sus că pe missis *Micawber nu am pus-o la curent cu intențiile mele.*"

Am recitit scrisoarea de mai multe ori. Deși cunoșteam stilul emfatic al compunerilor lui *mister* Micawber și deși știam cu ce plăcere se așeza la birou ca să scrie lungi epistole ori de cîte ori se ivea un prilej potrivit, am fost totuși încredințat că această încîlcită comunicare ascundea ceva important. Am lăsat-o din mînă ca să mă gîndesc ; apoi am luat-o iară, ca s-o citesc încă o dată ; și tot mai chibzuiam asupra ei, cînd a venit Traddles, care m-a găsit cît se poate de nedumerit.

— Dragul meu prieten, i-am zis, ai picat cum nu se poate mai bine. Exact cînd aveam mai mare nevoie de judecata ta sănătoasă. Ia te uită, Traddles, am primit o scrisoare foarte ciudată de la *mister* Micawber.

— Ei taci ?! a exclamat Traddles. Nu mai spune ! Am primit și eu una, de la *missis* Micawber.

Și rostind aceste cuvinte, Traddles, cu obrajii aprinși de atîta mers și cu părul zbîrlit din pricina mișcării și a emoției, s-a uitat de parcă ar fi văzut o stafie, a scos scrisoarea adresată lui și mi-a dat-o în schimbul celei primite de mine. L-am urmărit cum pătrundea în miezul scrisorii lui *mister* Micawber și am ridicat și eu din sprîncene cînd, ridicînd din sprîncene, a exclamat : „«...puterea ascunsă de a porunci trăsnetului sau de a mîna oriunde poftesc flăcările mistuitoare ale răzbunării» ! Asta ce-o mai fi, Copperfield ?!", și abia după aceea m-am așezat să citesc epistola semnată de *missis* Micawber.

Suna astfel :

„Cele mai distinse salutări lui mister *Thomas Traddles, și dacă își mai aduce aminte de aceea care cîndva a avut fericirea să-l cunoască mai de aproape, aș putea oare să-i cer cîteva clipe din timpul său liber ? Îl asigur pe* mister *T.T. că de n-aș fi în pragul disperării, n-aș îndrăzni să abuzez de bunăvoința sa.*

Cu toate că e un chin pentru mine să vorbesc de asemenea lucruri, pricina care mă face să îndrept acest jalnic apel către mister *Traddles şi să-i cer toată indulgenţa nu este alta decît înstrăinarea de soţie şi de familie a lui* mister *Micawber (care altădată ţinea aşa de mult la casa lui).* Mister *Traddles nici că-şi poate face închipuire de schimbarea petrecută în purtarea lui* mister *Micawber, de violenţa şi de cruzimea lui. Lucrurile s-au înrăutăţit treptat, ajungînd să îmbrace formele unei tulburări mintale. Nu trece o zi, vă rog să mă credeţi,* mister *Traddles, fără să se producă o izbucnire paroxistică.* Mister *T. nu-mi va cere să-i descriu ce simt în inima mea cînd îi voi spune că m-am deprins să-l aud pe* mister *Micawber repetînd că şi-a vîndut sufletul diavolului. De multă vreme ascunzişurile şi misterele au devenit principala lui caracteristică, luînd locul nemărginitei încrederi de altădată. Cea mai uşoară provocare — chiar şi o simplă întrebare dacă are vreo preferinţă în ce priveşte mîncarea — constituie un prilej ca să-şi exprime dorinţa de a divorţa. Aseară, cînd copiii i-au cerut doi* pence *ca să-şi cumpere bomboane cu lămîie — o specialitate a cofetarilor de aici —, i-a ameninţat pe cei doi gement cu cuţitul de deschis stridiile!*

Îl rog din tot sufletul pe mister *Traddles să mă ierte că intru în asemenea amănunte. Dar fără ele,* mister *T. n-ar putea să-şi facă nici cea mai slabă idee despre situaţia sfîşietoare în care mă aflu.*

Pot oare îndrăzni să-i dezvălui lui mister *T. scopul acestei scrisori? Îmi va îngădui el oare acum să încredinţez binevoitoarei sale atenţii tot amarul meu? Vai, da, căci îi cunosc inima!*

Ochiul ager al dragostei nu poate fi lesne orbit cînd aparţine unei femei. Mister *Micawber pleacă la Londra. Cu toate că ascunde cu mare grijă, azi-dimineaţă, înainte de gustare, cînd a completat destinaţia pe eticheta micii valize maro ce ne-a rămas din vremuri mai fericite, privirea de vultur a îngrijorării conjugale a descifrat, foarte citeţ scrise, trei litere: ...d, o, n*[61]. *Punctul terminus al diligenţei cu care pleacă este în West End*[62], *la hanul «Crucea de aur». Pot îndrăzni să-l implor pe* mister *T. să-l caute pe soţul meu rătăcit şi să stea de vorbă cu el? Pot îndrăzni să-l rog pe* mister *T. să intervină pentru a mijloci o împăcare între* mister *Micawber şi familia lui deznădăjduită? Vai, nu, căci asta ar însemna să-i cer prea mult!*

[61] *d, o, n* — ultimele trei litere ale numelui capitalei Regatului Unit al Marii Britanii şi al Irlandei de Nord, London.

[62] *West End* — cartierul aristocratic al Londrei.

Dacă mister *Copperfield şi-ar mai aduce cumva aminte de o biată fiinţă care n-a dobîndit nici un renume, n-ar vrea* mister *T. să ia asupra sa sarcina de a-i transmite mărturia stimei mele inalterabile şi rugăminţile mele? În orice caz,* mister *T. trebuie să aibă bunătatea* de a considera că această scrisoare este strict confidenţială şi sub nici un cuvînt să nu pomenească de ea, nici pe departe, în faţa lui *mister* Micawber. *Dacă* mister *T. ar binevoi să-mi răspundă (ceea ce cred că este foarte puţin probabil), trimiţîndu-mi o scrisoare pe adresa E.M., post-restant, Canterbury, ar avea mai puţine urmări penibile decît una adresată direct aceleia care se iscăleşte, în culmea deznădejdii,*

Prietena respectuoasă şi suplicanta
lui mister *Thomas Traddles*

EMMA MICAWBER"

— Ce zici de această scrisoare? m-a întrebat Traddles, înălţînd o clipă privirea spre mine, după ce o citisem pentru a doua oară.

— Ce zici tu de cealaltă? l-am întrebat eu, căci continua s-o studieze, cu sprîncenele încruntate.

— Cred, Copperfield, că amîndouă laolaltă au un miez mai adînc decît au de obicei scrisorile lui *mister* şi *missis* Micawber, mi-a răspuns Traddles, dar nu l-am pătruns încă. Nu încape îndoială că sînt de bună-credinţă amîndoi şi că nu sînt de conivenţă. Biata făptură! a adăugat apoi, referindu-se la scrisoarea adresată de *missis* Micawber, în timp ce stăteam alături, comparînd cele două epistole. În orice caz, ar fi un act de caritate din partea noastră dacă i-am scrie şi i-am spune că vom căuta neapărat să stăm de vorbă cu *mister* Micawber.

Am consimţit peloc, căci acum îmi făceam mustrări că nu acordasem destulă atenţie ultimei ei scrisori.[63] Precum am arătat, mă pusese pe gînduri cînd am primit-o: dar furat fiind de alte treburi, cunoscînd familia Micawber şi nemaiprimind alte veşti de la ei, am dat-o uitării. Adesea mă gîndisem la Micawberi, dar întrebîndu-mă mai ales ce „noi obligaţii băneşti" or mai fi contrac-

[63] Este vorba de scrisoarea Emmei Micawber către David Copperfield, reprodusă în ediţia de faţă la p. 464—465, scrisoare la care D.C. nu a răspuns pentru că, după cum mărturiseşte, „nu m-am socotit îndreptăţit să dau unei femei cu atîta experienţă ca *missis* Micawber un alt sfat decît să încerce, cu răbdare şi bunăvoinţă, să recîştige încrederea lui *mister* Micawber (cum eram, dealtfel, încredinţat că va face în orice caz)."

tînd la Canterbury și amintindu-mi cît de rezervat se purtase cu mine *mister* Micawber de cînd intrase în slujba lui Uriah Heep.

I-am scris Emmei Micawber o scrisoare de încurajare și am iscălit-o amîndoi. Ieșind în oraș ca s-o expediem, pe drum Traddles și cu mine am discutat îndelung, punînd fel de fel de ipoteze, pe care nu-i nevoie să le repet. După-amiază m-am sfătuit și cu mătușa, dar singura concluzie precisă la care am ajuns a fost că trebuie să fim foarte punctuali la întîlnirea fixată de *mister* Micawber.

Deși ne-am prezentat în locul stabilit cu un sfert de ceas înainte de ora 7, l-am găsit pe *mister* Micawber așteptîndu-ne. Cu brațele încrucișate, stătea rezemat de zid și se uita la țepușele de fier fixate deasupra lui, de parcă ar fi fost niște rămurele împrăștiate ale copacilor la umbra cărora își petrecuse tinerețea.

Cînd ne-am apropiat de el, am găsit că ținuta lui era mai stîngace și mai puțin distinsă ca altădată. Cu prilejul acestei escapade, lepădase hainele negre de rigoare în lumea juriștilor și purta vechea redingotă și ciorapii cei lungi, fără a mai avea exact același aer falnic, care-l caracteriza odinioară. Și-a revenit treptat, pe măsură ce am stat de vorbă, dar lornionul nu-i mai atîrna atît de firesc, iar plastronul, deși își păstrase dimensiunile formidabile, parcă era mai puțin scrobit.

— *Gentlemen,* ne-a spus *mister* Micawber după ce am schimbat primele saluturi, v-ați dovedit prieteni adevărați, căci prietenii la nevoie se cunosc! Îngăduiți-mi să vă întreb de sănătatea lui *missis* Copperfield *in esse* [64], și a lui *missis* Traddles, *in posse* [65], presupunînd că prietenul meu, *mister* Traddles, nu și-a unit încă soarta, și la bine și la rău, cu obiectul pasiunii sale.

I-am mulțumit pentru aceste amabilități, pe care i le-am întors așa cum se cuvenea. După care, arătîndu-ne zidul închisorii, a început astfel: „Vă asigur, *gentlemen...*", dar l-am oprit, protestînd împotriva acestei formule ceremonioase și rugîndu-l să ni se adreseze ca altădată.

— Dragul meu Copperfield, mi-a răspuns, strîngîndu-mi mîna, cordialitatea dumitale mă copleșește. Primirea pe care o faci acestei rămășițe prăpădite a unui templu care odinioară se chema

[64] *In esse* — actuală (lat.). Între timp, David Copperfield se căsătorise cu Dora Spenlow (vezi, în ediția de față, p. 444, nota 34), fiica magistrului său de la „Doctors' Commons" (vezi supra, p. 129, nota 1).

[65] *In posse* — viitoare (lat.), Thomas Traddles (vezi, în ediția de față, p. 453, nota 40) se va căsători cu Sophy Crewler, fiica reverendului Horace Crewler și va locui, ca și Dickens, o vreme, împreună cu surorile soției sale: Caroline, Louisa, Lucy, Margaret și Sarah. Vezi, în ediția de față, și p. 704—705.

Om — dacă îmi daţi voie să mă exprim astfel — adevereşte că ai o inimă care face cinste speciei căreia îi aparţinem amîndoi. Tocmai voiam să spun că revăd locurile senine unde am petrecut cîteva din cele mai fericite ceasuri ale existenţei mele.

— Pe care le datoraţi, desigur, lui *missis* Micawber, i-am zis. Sper că e bine, sănătoasă ?

— Mulţumesc, mi-a răspuns *mister* Micawber, care s-a întunecat cînd a auzit această întrebare. O duce aşa şi aşa. Şi iată închisoarea „King's Bench" ! a urmat *mister* Micawber, dînd trist din cap. Locul unde, pentru întîia oară după mulţi ani, apăsarea copleşitoare a obligaţiilor pecuniare a încetat să fie proclamată zi de zi de glasuri cicălitoare, care refuzau să părăsească gangul ; unde nu există ciocănel la uşă pe care să-l poată folosi orice creditor ; unde scapi de obligaţia de a te înfăţişa personal la procese, iar mandatele de arestare se lasă afară, la poartă ! *Gentlemen*, a urmat *mister* Micawber, la ora cînd umbra ţepuşelor de pe creasta zidului se proiecta pe pietrişul esplanadei, îmi vedeam copiii cum urmau în plimbarea lor izvodul întortocheat al umbrelor de pe jos, ocolind locurile întunecate. Am cunoscut îndeaproape fiecare piatră de aici. Mă veţi ierta, deci, dacă nu-mi pot ascunde emoţia.

— Am trecut cu toţii prin multe încercări de atunci, *mister* Micawber, i-am zis.

— *Mister* Copperfield, mi-a răspuns dînsul cu amărăciune, pe vremea cînd am locuit în acest refugiu aveam dreptul să-mi privesc semenii cu fruntea sus şi să-i lovesc cu pumnul în obraz dacă m-ar fi jignit. Astăzi nu mai sînt cu semenii mei în asemenea excelente raporturi !

Mîhnit, *mister* Micawber a întors spatele închisorii şi, luînd braţul oferit de mine dintr-o parte şi cel oferit de Traddles din cealaltă parte, ne-am depărtat toţi trei.

— Sînt unele pietre de hotar pe drumul ce duce spre mormînt, a declarat foarte mişcat *mister* Micawber, privind îndărăt peste umăr, dincolo de care — dacă o asemenea năzuinţă n-ar fi constituit o impietate — aş fi dorit să nu fi păşit niciodată. Şi printre ele, în zbuciumata mea carieră, se numără şi închisoarea tribunalului „King's Bench".

— O, sînteţi prost dispus, *mister* Micawber ! şi-a dat cu părerea Traddles.

— Sînt, *sir*, a încuviinţat *mister* Micawber.

— Nădăjduiesc că nu din pricină că v-ar displace îndeletnicirile juridice, a urmat Traddles. Căci, ştiţi, sînt şi eu jurist.

Mister Micawber s-a abţinut să-i răspundă.

— Ce mai face prietenul nostru Heep, *mister* Micawber ? l-am întrebat, după o scurtă pauză.

— Scumpul meu Copperfield, mi-a răspuns *mister* Micawber, pălind și fiind subit cuprins de o puternică surescitare, dacă mă întrebi de patronul meu socotindu-l prietenul *dumitale,* imi pare rău pentru dumneata ; dar dacă mă întrebi de el insinuînd că ar fi prietenul *meu,* atunci nu pot decît să zîmbesc sardonic. Însă, în orice calitate mi-ai cere știri despre patronul meu, te rog să nu te superi că n-am să-ți răspund decît atît : oricare ar fi starea sănătății sale, are chip vulpesc, ca să nu zic diavolesc. Dă-mi voie ca în calitate personală să refuz să stărui mai mult asupra unui subiect care în viața mea profesională m-a împins pe culmile disperării.

Mi-am exprimat părerea de rău că fără să vreau atinsesem o temă care-l supăra atît de tare și am urmat :

— Pot să vă întreb, fără riscul de a cădea în aceeași greșeală, ce mai fac bunii mei prieteni, *mister* și *miss* Wickfield ?

— *Miss* Wickfield, mi-a răspuns *mister* Micawber, roșindu-se, este, așa cum a fost întotdeauna, o pildă luminoasă, un adevărat model de virtute. Dragă Copperfield, e singurul punct luminos într-o existență mizerabilă. Am tot respectul pentru această tînără *lady,* toată admirația pentru caracterul ei și mă închin în fața bunătății, cinstei și dragostei ei ! Duceți-mă undeva, într-un loc mai retras, a adăugat *mister* Micawber, căci, în starea în care sînt, vă rog să mă credeți, nu mai suport !

Am apucat pe o ulicioară, unde și-a scos batista și s-a rezemat cu spatele de un zid. Îmi închipui că dacă m-am uitat la el la fel de consternat ca Traddles, prezența noastră i s-o fi părut lipsită de elan și de căldură.

— Mi-a fost scris, a spus *mister* Micawber cu un suspin pornit din adîncul inimii, dar păstrînd totuși o umbră din vechea lui distincție, mi-a fost scris ca sentimentele cele mai alese de care sîntem capabili să se transforme în remușcări pentru mine. Omagiile ce le adresez preabunei *miss* Wickfield sînt ca o ploaie de săgeți ce s-ar înfige în pieptul meu ! Credeți-mă, vă rog, mai bine ați face să mă lăsați să rătăcesc prin lume ca un vagabond ! Viermii vor rezolva problema mea în doi timpi și trei mișcări.

Fără de a ține seama de această rugă, am stat lîngă dînsul pînă și-a pus batista în buzunar, și-a potrivit plastronul și, pentru a păcăli pe oricine s-ar întîmpla să se uite la el, și-a tras pălăria pe o ureche și a început să fredoneze. I-am spus atunci — neștiind încă ce prejudiciu am fi încercat dacă l-am fi pierdut — că

mi-ar face o deosebită plăcere să-l prezint mătușii și l-am poftit să vină cu noi la Highgate, unde îi stătea la dispoziție un pat.

— O să ne preparați un *punch* cum numai dumneavoastră știți, *mister* Micawber, am adăugat, și, amintindu-vă de lucruri mai plăcute, o să uitați ce vă apasă inima.

— Sau, dacă socotiți că destăinuindu-vă unor prieteni ați simți o ușurare, puteți să vă destăinuiți nouă, *mister* Micawber, a sugerat Traddles, prudent.

— Faceți cu mine ce poftiți! a spus *mister* Micawber. Sînt ca un fir de pai care plutește pierdut în largul mării și mă văd tras în toate direcțiile de elefanți... pardon, voiam să spun de elemente [66]....

Din nou am pornit mai departe, braț la braț; am prins diligența în clipa cînd era gata să plece și am ajuns la Highgate fără a mai întîmpina nici o piedică pe drum. Eram cam stînjenit, neștiind nici ce să spun, nici ce să fac, și Traddles așijderea. Și mai tot timpul drumului, *mister* Micawber a rămas cufundat într-o adîncă tristețe. Uneori făcea o încercare să-și îndrepte ținuta și fredona finalul unei melodii; dar cădea din nou în adînca sa melancolie, care era și mai impresionantă datorită pălăriei trase comic pe o ureche și plastronului ridicat pînă în dreptul ochilor.

Am preferat să mergem la mătușa, din pricină că acasă Dora zăcea bolnavă. Cînd am trimis după dînsa, mătușa l-a primit pe *mister* Micawber cu multă bunăvoință și căldură. *Mister* Micawber, după ce i-a sărutat mîna, s-a retras lîngă fereastră și și-a scos batista, dînd acolo o luptă cu sine însuși.

Mister Dick era acasă. Foarte milos față de toți cei ce păreau că se simt prost, și deosebit de dibaci în a-i recunoaște, s-a apropiat de *mister* Micawber și i-a strîns mîna de vreo șase ori în cinci minute. Pe *mister* Micawber, în tulburarea lui, această atenție călduroasă din partea unui străin l-a mișcat atît de mult, încît la fiecare strîngere de mînă exclama: „Mă copleșiți, *sir!*". Ceea ce pe *mister* Dick l-a încîntat în așa măsură, încît a continuat să-i strîngă mîna cu și mai multă vigoare.

— Prietenia pe care mi-o arată acest *gentleman,* i-a spus *mister* Micawber mătușii, mă pune la pămînt, dacă îmi veți îngădui, *ma'am,* să folosesc o formulă din vocabularul unuia dintre sporturile noastre naționale, mai grosolane, anume boxul. Vă asigur că pentru un om care, ca mine, luptă cu atîtea neliniști și nedumeriri, o asemenea primire constituie o grea încercare.

[66] În original, asemănarea între cuvintele corespunzătoare *(elephants* și *elements)* e mai mare și prin urmare lapsusul e mai plauzibil.

— Prietenul meu, *mister* Dick, nu e un om ca oricare altul, i-a spus mîndră mătușa mea.

— Sînt convins de lucrul acesta, a încuviințat *mister* Micawber. Și a adăugat : Sînt foarte mișcat, *sir,* de primirea cordială pe care mi-o faceți, căci *mister* Dick din nou se apucase să-i strîngă mîna.

— Cum vă mai simțiți ? l-a întrebat *mister* Dick, aruncîndu-i o privire îngrijorată.

— Așa și așa, i-a răspuns oftînd *mister* Micawber.

— Țineți capul sus, l-a îndemnat *mister* Dick, și vă rog să vă purtați ca la dumneavoastră acasă.

Mister Micawber a fost cu totul copleșit de aceste cuvinte prietenești, cu atît mai mult cu cît s-a trezit că *mister* Dick din nou îi strîngea mîna.

— Mi-a fost hărăzit de soartă să dau, în variata panoramă a existenței umane, și peste cîte o oază de fericire, dar nici una n-a fost atît de verde, atît de înviorătoare ca aceasta.

Altădată, o asemenea scenă m-ar fi făcut să rîd ; dar simțeam că eram cu toții copleșiți și încordați și-l urmăream cu atîta neliniște pe *mister* Micawber cum șovăia între dorința vie de a destăinui ceva și aceea de a nu dezvălui nimic, încît am făcut febră. Traddles ședea pe marginea scaunului, cu ochii larg deschiși, cu părul mai zburlit ca niciodată, și se uita cînd în pămînt, cînd la *mister* Micawber, fără a încerca măcar să scoată o vorbă. Mătușa, deși își concentrase întreaga atenție asupra noului ei oaspete, se stăpînea mult mai bine decît oricare dintre noi ; căci dînsa întreținea conversația cu el și, vrînd-nevrînd, îl făcea să vorbească.

— Sînteți un vechi prieten al nepotului meu, *mister* Micawber, i-a spus mătușa. Îmi pare rău că n-am avut plăcerea să vă cunosc pînă acum.

— *Ma'am,* i-a răspuns *mister* Micawber, și mie îmi pare rău că n-am avut cinstea să vă fi cunoscut mai demult. N-am fost întotdeauna dărîmătura pe care o aveți acum în față.

— Nădăjduiesc că *missis* Micawber și membrii familiei dumneavoastră sînt bine sănătoși, *sir,* a urmat mătușa.

Mister Micawber a plecat capul.

— Sînt, *ma'am,* în măsura în care niște venetici și surghiuniți pot fi bine sănătoși vreodată, a replicat el cu deznădejde în glas, după o scurtă pauză.

— Doamne ferește, ce tot vorbiți, *sir ?* a izbucnit mătușa, cu bruschețea ei obișnuită.

— Existența familiei mele e în joc, *ma'am,* i-a răspuns *mister* Micawber. Patronul meu...

Aici, vrînd parcă să ne atîțe, *mister* Micawber s-a oprit ; și s-a apucat să cojească lămîile, care, la cererea mea, îi fuseseră aduse împreună cu toate celelalte ingrediente pentru pregătirea *punch*-ului.

— Și ce-i cu patronul dumneavoastră ? a întrebat *mister* Dick, scuturîndu-l de braț, ca să-i aducă aminte.

— Vă mulțumesc, *sir,* că mi-ați adus aminte, i-a zis *mister* Micawber. Și din nou au dat mîna. Patronul meu, *mister* Heep, mi-a făcut odată cinstea, *ma'am,* să-mi spună că dacă n-aș primi banii care mi se cuvin cu titlu de remunerație pentru slujba pe care o îndeplinesc la el, aș ajunge probabil un măscărici din aceia care înghit săbii sau mănîncă foc. Oricît aș vrea să-l contrazic, trebuie să recunosc că-i foarte probabil că bieții mei copii vor fi siliți să-și cîștige pîinea de toate zilele făcînd acrobații, iar *missis* Micawber va fi silită să încurajeze isprăvile lor nefirești învîrtind la caterincă.

Vrînd să arate că aceste lucruri nu se vor întîmpla decît după ce dînsul nu va mai fi în viață, *mister* Micawber a răsucit cuțitul cu un gest spontan, dar expresiv ; apoi s-a apucat iar să curețe lămîia, cu un aer deznădăjduit.

Mătușa și-a sprijinit cotul pe măsuța care se afla de obicei lîngă ea și l-a privit cu multă luare-aminte. În ciuda aversiunii cu care priveam ideea de-al ademeni să facă destăinuirile pe care se codea să le facă, aș fi fost gata în acel moment să recurg la acest mijloc, de n-aș fi băgat de seamă la ce stranii maniere se deda ; dintre care amintesc numai că a azvîrlit cojile de lămîie în ceainic, zahărul în cutia de tabac, că alcoolul l-a turnat într-o ulcică goală și că a dat să toarne apă fiartă dintr-un sfeșnic. Mi-am dat seama că se apropia criza, și într-adevăr a izbucnit. Și-a strîns cu zgomot toate uneltele și materialele, s-a ridicat de pe scaun, și-a scos batista și a izbucnit în plîns.

— Dragă Copperfield, mi-a zis *mister* Micawber cu fața ascunsă în batistă, oficiul ăsta cere, mai mult ca oricare altul, o minte senină și un sentiment de demnitate personală. Nu sînt în stare să-l îndeplinesc. Mi-e imposibil.

— Ce s-a întîmplat, *mister* Micawber ? l-am întrebat. Vă rog, vorbiți. Sînteți între prieteni.

— Între prieteni, *sir* ! a repetat *mister* Micawber, și tot ce ascunsese pînă atunci în sufletul lui deodată s-a revărsat. Doamne, Dumnezeule, mă simt atît de tulburat tocmai pentru că *sînt* între prieteni. Ce s-a întîmplat ? Dar ce *nu* s-a întîmplat ? S-a întîmplat o ticăloșie ; o josnicie, o înșelăciune, o fraudă, o uneltire, asta s-a

întîmplat ! Și numele pe care-l poartă această grămadă [67] de orori e HEEP !

Mătușa a bătut din palme, iar noi toți am sărit în sus ca niște posedați.

— Lupta s-a sfîrșit ! a declarat *mister* Micawber, gesticulînd violent cu batista și făcînd din cînd în cînd cu amîndouă brațele mișcări de parcă ar fi înotat în mijlocul unui ocean de greutăți supraomenești. Nu mai pot duce o astfel de viață ! Sînt o făptură nenorocită, lipsită de toate acele lucruri care fac viața suportabilă. De cînd am intrat în slujba acestui ticălos afurisit, toate cele au devenit tabu. Dați-mi înapoi soția, dați-mi înapoi copiii, puneți-l la loc pe Micawber în pielea acestui nenorocit care poartă ghetele mele, și gata sînt chiar de mîine să înghit săbii. Și încă cu poftă !

De cînd sînt n-am văzut un om atît de întărîtat. Am încercat să-l liniștesc, ca să ne putem înțelege, dar el se întărîta tot mai tare și nu voia să audă de nimic.

— Nu voi da mîna cu nimeni, a proclamat *mister* Micawber gîfîind, suflînd și gemînd ca un om care se zbate într-o apă înghețată, pînă... nu-l voi fi zdrobit, pînă nu-l voi fi făcut fărîme... pe șarpele acela respingător... pe HEEP ! Nu voi mai primi să fiu găzduit de nimeni pînă... nu voi fi făcut ca Vezuviul... să-și reverse lava... asupra tîlharului... de HEEP ! Sub acest acoperiș... orice băutură... dar mai ales un *punch*... mi-ar rămîne în gît... pînă nu-i voi fi stins luminile ochilor... nerușinatului escroc și mincinos... care e HEEP ! Nu voi mai cunoaște... pe nimeni... și nu voi mai scoate o vorbă... și nicăieri nu-mi voi găsi pacea... pînă nu-l voi fi pulverizat... pînă nu-l voi fi prefăcut în atomi... pe fățarnicul și sperjurul nemuritor și transcendent care e... HEEP !

Mi-a fost de-a dreptul teamă ca nu cumva *mister* Micawber să moară peloc. Cazna cu care a rostit aceste fraze incoerente, precum și furia și vehemența de neînchipuit cu care s-a năpustit înainte ori de cîte ori se apropia momentul cînd avea să pomenească numele lui Heep erau înfricoșătoare ; și atunci cînd, asudat, cu obrazul schimbînd culori dintre cele mai ciudate și înghițind un nesfîrșit șir de noduri (care i se urcau degrabă pe gît, de unde îi săreau parcă pe frunte), s-a prăbușit pe un scaun, am crezut că i-a sosit clipa din urmă. Am vrut să-i sar în ajutor, dar m-a oprit și n-a vrut să audă de nimic.

[67] În limba engleză, *heap*, cuvîntul corespunzător românescului „grămadă", este omofon cu Heep, numele personajului, și această împrejurare permite scriitorului să facă un joc de cuvinte ce n-a putut fi redat în traducere.

— Nu, Copperfield ! Să nu-mi mai spui nimic... ăă... pînă ce *miss* Wickfield... ăă... nu va primi despăgubiri pentru prejudiciile aduse de vicleanul acela ticălos care e HEEP ! (Sînt ferm convins că n-ar fi putut rosti trei vorbe în şir dacă n-ar fi căpătat deodată o energie uluitoare simţind că trebuie să-i rostească numele.) Secret inviolabil... toată lumea, fără nici o excepţie... de azi într-o săptămînă... la ceasul gustării de dimineaţă... toţi cei de faţă... inclusiv mătuşa... şi acest *gentleman* atît de prietenos... să fie la hanul din Canterbury... unde... odinioară *missis* Micawber şi cu mine... am cîntat în cor *Auld Lang Syne*... şi... îl voi demasca pe banditul fără pereche... pe HEEP ! Nimic altceva de spus... sau de ascultat vreun sfat... plec chiar acum... nu-s în stare... să suport tovărăşia nimănui... cît sînt pe urmele ticălosului şi nemernicului trădător... HEEP !

Repetînd acum pentru ultima oară cuvîntul magic, care-i dăduse putere să meargă pînă la capăt, şi depăşindu-şi toate eforturile de pînă atunci, *mister* Micawber s-a năpustit afară, lăsîndu-ne pe toţi într-o stare de fierbere, de aşteptare şi de uimire vecină cu starea în care se găsea el. Dar nici în această împrejurare n-a putut rezista slăbiciunii pentru genul epistolar ; căci pe cînd eram cu toţii în culmea fierberii, a aşteptării şi a uimirii, mi-a fost înmînat următorul bilet foarte pitoresc, expediat dintr-o cîrciumă aflată în vecinătate, unde se oprise ca să-l scrie :

„Strict secret şi confidenţial

SCUMPE SIR,

Vă rog să-mi permiteţi să prezint, prin mijlocirea dumneavoastră, scuzele mele preabunei dumneavoastră mătuşi pentru ieşirea pe care am avut-o. După un conflict lăuntric mai uşor de imaginat decît de descris, vulcanul care mocnea de mult a erupt.

Nădăjduiesc că am precizat destul de limpede întîlnirea pe care v-am dat-o de azi într-o săptămînă, dimineaţă, în localul hanului din Canterbury, unde odinioară missis *Micawber şi cu mine am avut cinstea de a ne uni glasurile cu acela al domniei-voastre, intonînd binecunoscutul cîntec al Nemuritorului perceptor al accizelor, al cărui leagăn a fost dincolo de Tweed* [68].

[68] Cîntecul la care se referă *mister* Micawber este, evident, *Auld Lang Syne* ; epitetul de „Nemuritor perceptor al accizelor" este justificat de faptul că Robert Burns a îndeplinit timp îndelungat slujba de perceptor. În ceea ce priveşte precizarea că şi-a avut leagănul dincolo de Tweed, ea are menirea să arate că poetul era scoţian, fluviul Tweed formînd hotarul între Anglia şi Scoţia. Vezi şi supra p. 440, nota 29 şi textul adiacent.

După ce îmi voi fi îndeplinit datoria și voi fi săvîrșit actul de reparație — care singure îmi pot da dreptul de a-i privi în față pe semenii mei muritori — voi dispărea fără urmă. Și nu voi cere decît să fiu așezat și eu în acel lăcaș de universală odihnă, unde,

În strîmtele sicrie, dorm toți pentru vecie,
Înaintașii vajnici din biet cătunul meu. [69]

Cu simpla inscripție,
WILKINS MICAWBER" [70]

[. . . . . .]

...Chiar în seara aceea am plecat toți patru — adică mătușa, *mister* Dick, Traddles și cu mine — spre Canterbury, cu diligența de Dover.

Abia pe la miezul nopții am nimerit, cu chiu cu vai, la hanul unde *mister* Micawber ne ceruse să-l așteptăm, și am găsit o scrisoare din partea lui, prin care ne înștiința că avea să se prezinte a doua zi dimineață, la orele nouă și jumătate precis. După aceea, foarte înfrigurați, ne-am dus să ne culcăm în camerele noastre, la acea oră tîrzie, parcurgînd nesfîrșite coridoare înguste, care miroseau ca și cum ar fi fost ținute veacuri întregi într-o soluție de ciorbă și scursori de grajd. [...]

Cînd ne-am așezat în jurul mesei ca să luăm gustarea de dimineață, începusem să fim neliniștiți și nerăbdători. Cu cît se apropia ora nouă și jumătate, cu atît creștea impacienta cu care-l așteptam pe *mister* Micawber. În cele din urmă nu ne-am mai dat nici măcar osteneala să ne prefacem că ne-ar interesa dejunul, la care, cu excepția lui *mister* Dick, ne așezasem de formă din capul locului; mătușa a pornit a se plimba în sus și în jos prin sufragerie, Traddles s-a așezat pe sofa, prefăcîndu-se că citește ziarul, cu ochii în tavan, iar eu mă uitam pe fereastră, ca să pot anunța neîntîrziat apariția lui *mister* Micawber. N-am avut însă mult de așteptat, căci la prima bătaie a orologiului, care vestea ora nouă și jumătate, s-a ivit în capul străzii.

— Iată, vine, am zis eu, dar nu-i în ținută solemnă de birou!

Mătușa și-a legat panglicile bonetei cu care venise la masă și și-a pus șalul, parcă spre a fi gata să facă față oricărei situații care ar necesita dîrzenie și hotărîre. Traddles, cu un gest energic, și-a încheiat nasturii redingotei. *Mister* Dick, tulburat de aceste

[69] Distihul citat aparține unei cunoscute meditații a poetului englez Thomas Gray (1716—1771), *Elegie într-un cimitir de țară (Elegy in a Country Churchyard).*

[70] Apud: Charles Dickens, *Viața lui David Copperfield*, ed. cit., vol. III, p. 189—208.

pregătiri extraordinare, a simțit nevoia să-i imite și și-a tras cît a putut mai tare pălăria pe urechi, dar o clipă mai tîrziu și-a scos-o, ca să-l salute pe *mister* Micawber.

— *Gentlemen, madam,* ne-a salutat *mister* Micawber, bună dimineața ! Apoi, adresîndu-se lui *mister* Dick, care-i scutura violent mîna : Scumpe *sir,* sînteți prea bun cu mine !

— Ați luat micul dejun ? l-a întrebat *mister* Dick. N-ați vrea un cotlet ?

— Pentru nimic în lume, scumpe *sir* ! a exclamat *mister* Micawber, tăindu-i calea către sonerie. De mult nu mai știu ce-i pofta de mîncare, *mister* Dixon.

Mister Dixon a fost atît de încîntat de acest nou nume și a socotit că era atît de drăguț din partea lui *mister* Micawber că i-l dăduse, încît s-a apucat din nou să-i scuture mîna, rîzînd ca un copil.

— Dick ! i-a zis mătușa. Ia seama !

Roșind, *mister* Dick s-a potolit.

— Și acuma, *sir,* i s-a adresat mătușa lui *mister* Micawber, trăgîndu-și mănușile, sîntem gata pentru Vezuviu sau pentru orice altceva de îndată ce *veți* binevoi.

— Vă asigur, *madam,* că veți fi în curînd martoră la o erupție ! i-a răspuns *mister* Micawber. Îmi dați voie, sper, *mister* Traddles, să menționez că am ținut legătura cu dumneavoastră ?

— Fără îndoială, așa stau lucrurile, Copperfield, mi-a zis Traddles, către care mă întorsesem mirat. *Mister* Micawber m-a consultat cu privire la ceea ce are de gînd să facă ; și l-am sfătuit cum m-am priceput mai bine.

— Dacă nu mă înșel, *mister* Traddles, a insistat *mister* Micawber, destăinuirea ce am de gînd să fac prezintă importanță.

— O deosebită importanță ! a adeverit Traddles.

— Poate că în aceste împrejurări, a zis *mister* Micawber, îmi veți face cinstea de a vă supune pentru moment îndrumărilor unuia care, deși nu-i decît un copil părăsit și rătăcitor pe aceste tărîmuri, este totuși un semen al dumneavoastră, în ciuda faptului că și-a pierdut înfățișarea dintîi datorită greșelilor sale personale și forței rezultate din acumularea unui întreg concurs de împrejurări.

— Avem deplină încredere în dumneavoastră, *mister* Micawber, și vom face așa cum doriți.

— *Mister* Copperfield, mi-a răspuns *mister* Micawber, în împrejurarea de față încrederea dumitale nu este prost plasată. V-aș cere îngăduința să plec cu cinci minute, după ceas, înaintea domniilor-voastre, pentru ca apoi să-i pot întîmpina pe toți cei de față

în birourile firmei „Wickfield & Heep", al cărei salariat sînt, unde veți veni sub pretextul că doriți s-o vedeți pe *miss* Wickfield.

Atît eu, cît și mătușa ne-am uitat la Traddles, care a încuviințat din cap.

— Deocamdată, nu mai am nimic de adăugat, a zis *mister* Micawber.

Și asupra acestor cuvinte s-a înclinat, salutîndu-ne pe toți, și, spre marea mea mirare, s-a făcut nevăzut, foarte palid și cu un aer cît se poate de distant.

Cînd m-am uitat întrebător la Traddles, acesta s-a mulțumit să zîmbească și să clatine din cap (cu părul drept în sus) ; neavînd ce face, am scos ceasul și am numărat cele cinci minute. Mătușa, ținîndu-și ceasul în mînă, a făcut la fel. Cînd s-a împlinit vremea, Traddles i-a dat brațul și am ieșit cu toții, și, fără a scoate o vorbă tot drumul, ne-am îndreptat spre venerabila casă.

L-am găsit pe *mister* Micawber la pupitrul lui, în biroul aflat în turnuleț, la parter, scriind de zor sau prefăcîndu-se că scrie. Își înfipsese rigla cea lungă în vestă, dar nu izbutise s-o ascundă cu totul, o porțiune lungă de un picior și ceva ieșind afară, ca un fel de jabou original.

Întrucît mi s-a părut că toată lumea aștepta ca eu să-i vorbesc, i-am zis :

— Ce mai faceți, *mister* Micawber ?

— Sper că sînteți bine, sănătos, *mister* Copperfield, mi-a răspuns *mister* Micawber cu un aer foarte grav.

— *Miss* Wickfield e acasă ? l-am întrebat.

— *Mister* Wickfield e bolnav, în pat, suferă de febră reumatică, *sir*, mi-a întors el, dar *miss* Wickfield nu mă îndoiesc că va fi foarte fericită să primească niște vechi prieteni. Poftiți, *sir*.

Ne-a condus în sufragerie [71], prima încăpere în care intrasem cîndva în această casă, și, deschizînd larg ușa fostului birou al lui *mister* Wickfield, a anunțat cu glas sonor :

— *Miss* Trowood, *mister* David Copperfield, *mister* Thomas Traddles și *mister* Dixon !

Pe Uriah Heep nu-l mai văzusem din ziua cînd îl pălmuisem [72]. Era evident surprins de vizita noastră ; cu atît mai mult cît ne mira și pe noi. Nu s-a încruntat, pentru că n-avea sprîncene vrednice de acest nume ; dar fruntea i s-a încrețit atît de tare, încît aproape că i s-au închis ochii, în timp ce graba cu care și-a dus la bărbie mîna-i respingătoare trăda oarecare neliniște sau sur-

[71] Vezi, în ediția de față, p. 524—525.
[72] Vezi, în ediția de față, p. 565—566.

priză. Asta n-a ținut decît o clipită, în momentul cînd am intrat în birou și l-am văzut peste umărul mătușii. După aceea a devenit la fel de lingușitor și de umil ca de obicei.

— Asta-i într-adevăr o plăcere neașteptată ! a exclamat. Să-mi văd toți prietenii laolaltă, în jurul catedralei St. Paul, este o nesperată sărbătoare ! Nădăjduiesc, *mister* Copperfield, că sînteți bine, sănătos, și, dacă mă pot exprima astfel, vă purtați tot atît de prietenos cu prietenii dumneavoastră ca întotdeauna, nu-i așa ? Sper că și *missis* Copperfield merge spre bine. Vă rog să mă credeți că mi-a părut foarte rău cînd, de curînd, am aflat că e bolnavă.

Mi-a fost rușine să-l las să-mi strîngă mîna, dar n-am avut încotro.

— S-au schimbat lucrurile în biroul ăsta, *miss* Trotwood. Nu mai sînt ca pe vremea cînd nu eram decît un copist umil și neînsemnat și vă păzeam poneiul afară [73] ; s-au schimbat, nu-i așa ? a zis Uriah, cu zîmbetul cel mai dezgustător cu putință. Dar *eu* nu m-am schimbat, *miss* Trotwood.

— Ce să vă spun, *sir,* i-a răspuns mătușa, la drept vorbind, cred că n-ați dezmințit defel promisiunile făcute încă din tinerețe ; dacă asta vă face plăcere.

— Vă mulțumesc, *miss* Trotwood, a zis Uriah, contorsionîndu-se cum îi era obiceiul, pentru buna părere ce-o aveți despre mine ! Micawber, spune-le să dea de știre lui Agnes — și mamei. Mama o să fie încîntată cînd o să vadă ce oaspeți i-au sosit, a adăugat Uriah, oferindu-ne scaune.

— Nu sînteți ocupat, *mister* Heep ? l-a întrebat Traddles, a cărui privire întîlnise din întîmplare căutătura vicleană a ochilor roșii, care ne scrutau și ne ocoleau în același timp.

— Nu, *mister* Traddles, a răspuns Uriah, reluîndu-și locul de la birou și punîndu-și mîinile ciolănoase, cu palmele lipite, între genunchii la fel de ciolănoși. Nu chiar atît de ocupat cît aș dori. Dar știți, avocații, rechinii și lipitorile nu se satură cu una, cu două ! Dar eu și Micawber abia mai prididim cu treaba, fiindcă *mister* Wickfield aproape că nu mai e în stare să facă nimic. Dar e, desigur, o datorie și o plăcere să muncesc pentru *el.* Cred că nu l-ați cunoscut mai îndeaproape pe *mister* Wickfield, nu-i așa, *mister* Traddles ? Cred că pînă acum nu am avut cinstea să vă întîlnesc decît o singură dată.

— Nu, nu l-am cunoscut mai îndeaproape pe *mister* Wickfield, i-a răspuns Traddles, căci altfel de mult v-aș fi făcut o vizită, *mister* Heep.

[73] Vezi, în ediția de față, p. 524—525.

Era ceva în tonul cu care a dat acest răspuns care l-a făcut pe Uriah să se mai uite o dată la Traddles, cu un aer sumbru și bănuitor. Dar văzîndu-i chipul blajin, purtarea simplă și părul țepos, și-a alungat suspiciunile și, cu o smucitură a trupului și mai ales a gîtului, i-a spus :

— Îmi pare rău, *mister* Traddles. L-ați fi admirat tot atît de mult ca și mine. Iar micile lui păcate v-ar fi făcut să-l îndrăgiți încă și mai mult. Dar dacă vreți să auziți cuvinte frumoase despre asociatul meu, puteți să vă adresați lui Copperfield. Familia asociatului meu e unul din subiectele lui preferate. Dacă nu l-ați auzit încă niciodată, merită...

Intrarea lui Agnes, condusă de *mister* Micawber, m-a împiedicat să resping aceste laude (dacă mi-aș fi dat osteneala s-o fac). Agnes mi s-a părut mai puțin stăpînă pe ea ca de obicei ; și pe chipul ei se vedeau limpede semne de îngrijorare și oboseală. Dar acestea nu făceau decît să confere o strălucire în plus cordialității ei grave și frumuseții ei calme.

L-am văzut pe Uriah cum o urmărea, în timp ce ea ne ura bun sosit ; și mi-a venit în minte imaginea pocită a unui geniu rău și răzvrătit care pîndește un geniu bun. Între timp, *mister* Micawber și Traddles și-au făcut semne pe furiș ; iar Traddles a ieșit din odaie, fără ca nimeni, în afară de mine, să bage de seamă.

— Micawber, poți pleca ! a zis Uriah.

Mister Micawber, cu mîna pe rigla de la piept, stătea țeapăn în fața ușii, cu privirea în mod neîndoielnic ațintită asupra unuia dintre semenii lui care îi era patron.

— Ce aștepți ? l-a întrebat Uriah. Micawber ! N-ai auzit că ți-am spus să pleci ?

— Ba, da ! i-a răspuns *mister* Micawber, fără a se clinti.

— Atunci, de *ce* aștepți ? a stăruit Uriah.

— Pentru că... într-un cuvînt, pentru că așa vreau ! a izbucnit *mister* Micawber.

Obrajii lui Uriah s-au decolorat, și o paloare bolnăvicioasă, ici-colo ușor pigmentată de pete roșii, i s-a așternut pe față. S-a uitat lung la *mister* Micawber, cu o expresie încordată și respirînd precipitat.

— Precum știe toată lumea, ești un biet risipitor, i-a zis Uriah, silindu-se să zîmbească, și teamă mi-e c-am să fiu nevoit să mă descotorosesc de tine. Șterge-o ! Stau eu de vorbă cu tine îndată !

— Dacă există pe lumea asta vreun tîlhar cu care am stat prea mult de vorbă, numele acestui ticălos e... HEEP ! a zis *mister* Micawber, izbucnind subit, cu cea mai mare vehemență.

Uriah s-a tras înapoi, ca lovit sau înjunghiat. Apoi, după ce şi-a rotit încet privirea asupra noastră, cu căutătura cea mai haină şi cea mai întunecată de care era capabil, a zis cu glas ceva mai scăzut :

— Aha ! E un complot la mijloc ! V-aţi vorbit să vă întîlniţi aici ! Va să zică, ai conspirat cu copistul meu, Copperfield ? Ia seama ! N-o să-ţi meargă treaba asta ! Noi ne înţelegem unul pe altul. Nu ne putem suferi. De cînd ai călcat întîia oară pragul acestei case, te-ai arătat un căţelandru cam fudul ; şi mă pizmuieşti pentru că m-am ridicat, nu-i aşa ? Degeaba complotezi împotriva mea ; îţi arăt eu ţie ! Micawber, cară-te ! Stau eu de vorbă cu tine îndată !

— *Mister* Micawber, am intervenit eu, constat schimbări neaşteptate la individul ăsta, nu numai faptul cu totul extraordinar că măcar într-o privinţă a spus adevărul ; şi asta mă face să fiu convins că se simte încolţit. Dă-i lecţia care i se cuvine !

— Ce oameni cumsecade sînteţi, nu-i aşa ? a zis Uriah, cu acelaşi glas scăzut şi ştergîndu-şi de pe frunte, cu mîna-i lungă, descărnată, năduşeala cleioasă ce-l năpădise. Să-l cumpăraţi pe copistul meu, care-i o lepădătură — aşa cum ai fost şi tu, Copperfield, pînă nu s-a milostivit cineva de tine —, ca să mă defăimeze cu minciuni ? *Miss* Trotwood, aţi face mai bine să puneţi capăt acestor uneltiri : că de nu, o să-i fac soţului dumneavoastră o bucată care n-o să vă facă plăcere ! Nu degeaba îţi cunosc eu, ca avocat, povestea, băbuţo ! *Miss* Wickfield, dacă ai un pic de dragoste pentru tatăl dumitale, nu te alătura acestei bande ! Dacă o vei face, îl distrug ! Acum poftiţi ! Vă am în gheare pe cîţiva ! Gîndiţi-vă bine înainte de a dezlănţui primejdia ! Şi tu, Micawber, gîndeşte-te bine, dacă nu vrei să fii zdrobit ! Te sfătuiesc s-o ştergi, nebunule, cît mai e timp, că pe urmă stăm noi de vorbă ! Dar unde-i mama ? a exclamat deodată, alarmat, dîndu-şi seama că Traddles dispăruse, şi trăgînd de cordonul soneriei. Frumoase lucruri vă permiteţi să faceţi în casa unui om !

— *Missis* Heep e aici, *sir*, l-a liniştit Traddles, care tocmai se întorsese cu preavrednica mamă a acelui preavrednic fecior. Mi-am permis să mă prezint singur mamei dumneavoastră.

— Dar cine sînteţi dumneavoastră ca să vă prezentaţi singur ? s-a răstit Uriah. Şi, de fapt, ce căutaţi aici ?

— Sînt împuternicitul şi prietenul lui *mister* Wickfield, *sir*, i-a răspuns Traddles pe un ton oficial, foarte calm. Şi am în buzunar o procură prin care sînt autorizat să-l reprezint în orice materie.

— Măgarul bătrîn, a băut pînă şi-a pierdut minţile, i-a replicat Uriah, cu o căutătură mai haină decît înainte, şi procura i-a fost smulsă prin fraudă !

— Ştiu şi eu că i s-a smuls ceva prin fraudă, şi lucrul ăsta îl ştiţi şi dumneavoastră, *mister* Heep, i-a răspuns Traddles liniştit. Dacă vreţi, o să-l rugăm pe *mister* Micawber să ne lămurească în această privinţă.

— Ury... a început *missis* Heep, cu un gest îngrijorat.

— Ţine-ţi gura, mamă ! i-a tăiat el vorba. Cu cît ai să vorbeşti mai puţin, cu atît o să fie mai bine.

— Dar, Ury dragă...

— Nu vrei să-ţi ţii gura, mamă, şi să laşi lucrurile pe seama mea ?

Cu toate că ştiam de mult că slugărnicia lui era prefăcută şi că vorbele îi erau deşarte şi viclene, nu-mi dădusem seama cît putea fi de ipocrit pînă în clipa cînd şi-a lepădat masca. Graba cu care a lăsat-o să-i cadă, cînd a înţeles că nu-i mai folosea la nimic ; răutatea, insolenţa şi ura pe care le dădea în vileag ; privirea chiorîşă cu care-şi manifesta, chiar şi în clipa aceea, bucuria pentru răul ce-l căşunase — fiind în acelaşi timp deznădăjduit şi neştiind cum să ne înfunde — m-au uimit la început, deşi erau în perfectă armonie cu experienţa mea, care-l cunoşteam de atîta vreme şi care nutream împotriva lui o atît de puternică aversiune.

Nici nu mai pomenesc aici de privirea pe care mi-a aruncat-o cînd s-a uitat pe rînd la noi toţi ; căci am ştiut dintotdeauna că mă ura şi mi-am amintit de urmele pe care mîna mea i le lăsase pe obraz. Dar cînd ochii i s-au oprit asupra lui Agnes şi l-am simţit cum turba că-i scăpa din mînă şi cum ieşeau la iveală odioasele patimi, acum dezamăgite, care-l făcuseră să năzuiască la mîna unei femei ale cărei virtuţi nu era în stare nici să le stimeze, nici să le preţuiască, m-am înfiorat, gîndindu-mă că ar fi fost cu putinţă ca ea să trăiască, măcar un ceas, alături de asemenea om.

După ce şi-a frecat cîtva timp maxilarul de jos şi ne-a privit printre degetele sale dezgustătoare, mi s-a adresat din nou, pe un ton pe jumătate plîngăreţ, pe jumătate injurios :

— Tu, Copperfield, care te mîndreşti atîta cu cinstea ta şi cu alte fleacuri de acelaşi soi, crezi oare că-i cinstit din partea ta să dai tîrcoale casei mele şi să mă spionezi prin mijlocirea copistului meu ? Dacă aş fi făcut *eu* una ca asta, n-ar fi fost de mirare, căci eu nu mă dau drept *gentleman*, ca tine (cu toate că niciodată n-am bătut drumurile aşa cum, după spusele lui *mister* Micawber, le-ai bătut tu). Dar să faci *tu* una ca asta ?! Şi nici nu te temi să faci asemenea lucruri ? Nu te gîndeşti deloc la ce ţi-aş putea face ca să

mă răzbun ? Că ai putea să fii tras la răspundere pentru complot și așa mai departe ? Prea bine ! O să vedem noi ! Dumneavoastră, *mister,* cum vă cheamă, voiați să puneți o întrebare lui Micawber. Iată-l aici ! De ce nu-l faceți să vorbească ? Și-a învățat bine lecția, după cîte văd.

Dîndu-și seama că vorbele lui n-au tulburat pe nimeni, s-a așezat pe marginea biroului său, ținîndu-și mîinile în buzunare, și, încrucișîndu-și picioarele strîmbe, a așteptat îmbufnat să vadă ce va urma.

Mister Micawber, pe care pînă atunci numai cu mare greutate îl putusem stăpîni și care în repetate rînduri intervenise, șuierînd prima silabă a cuvîntului „tîl-har", fără a o mai rosti și pe a doua, s-a repezit, a tras rigla din piept (în chip de armă defensivă, pesemne) și a scos din buzunar un document format *in-folio,* împăturit ca o scrisoare. L-a desfăcut cu un gest impunător și, după ce a aruncat asupra conținutului o privire care exprima parcă admirația pentru stilul lucrării, a început să citească precum urmează :

— „Scumpă *miss* Trotwood, *gentlemen...*"

— Doamne iartă-l ! a exclamat mătușa. Ar fi în stare să scrie cu nemiluita, chiar de ar ști că va plăti cu capul !

Mister Micawber n-a auzit-o și a citit mai departe.

— „Venind înaintea dumneavoastră pentru a denunța pe cel mai mare ticălos din cîți au existat vreodată — și aici *mister* Micawber, fără a-și ridica privirea, a îndreptat rigla în direcția lui Heep, folosind-o ca un baston magic —, nu cer îngăduință în ce mă privește. Încă din leagăn am fost victima lipsurilor bănești, cărora nu le-am putut face față, și totdeauna am rămas bătaia de joc și jucăria unor împrejurări înjositoare. Mîrșăvia, Nevoia, Deznădejdea și Nebunia, toate împreună sau fiecare în parte, m-au însoțit de-a lungul întregii mele cariere."

Plăcerea cu care *mister* Micawber se înfățișa pe sine ca o victimă a acestor înjositoare calamități nu-și avea pereche decît în emfaza cu care-și citea scrisoarea și în prinosul de admirație ce i-l aducea dînd din cap după fiecare frază care i se părea deosebit de izbutită.

— „Mîrșăvia, Nevoia, Deznădejdea, Josnicia și Nebunia, coalizate, m-au împins să intru in cancelaria — sau, cum i-ar spune vecinii noștri, galii, în Biroul — Firmei, care nominal își exercită activitatea sub emblema „Wickfield & Heep", dar care își exercită e condusă numai de HEEP singur. HEEP și numai HEEP este resortul principal al acestei afaceri. HEEP și numai HEEP este un falsificator și un escroc !"

Auzind aceste cuvinte, Uriah s-a învineţit şi s-a repezit s-apuce scrisoarea, gata s-o rupă în bucăţele. Dar *mister* Micawber, cu o agerime miraculoasă, sau numai dintr-o întîmplare norocoasă, l-a izbit cu rigla peste degetele întinse şi i-a scos din acţiune mîna dreaptă. Mîna îi atîrna ca ruptă de la încheietură. Lovitura răsunase de parcă ar fi izbit în lemn.

— Lua-te-ar dracu să te ia ! a exclamat Uriah, zvîrcolindu-se, de astădată de durere. O să ţi-o plătesc eu !...

— Mai apropie-te tu o dată de mine, tu... tu... tu... HEEP, mişelule, a şuierat *mister* Micawber, c-am să-ţi zdrobesc căpăţîna, de-o ai ca toţi oamenii ! Vino, vino, hai !

Niciodată n-am văzut scenă mai caraghioasă — am apreciat-o peloc ca atare : *mister* Micawber făcea figuri de scrimă cu rigla şi striga : „Vino, hai !“, în timp ce Traddles şi cu mine îl înghesuiam într-un colţ, de unde de fiecare dată reuşea să iasă.

Bombănind, adversarul lui, după ce şi-a frecat cîtva timp locul unde fusese rănit, şi-a scos încetişor batista şi şi-a bandajat mîna ; apoi, ţinînd-o cu cealaltă mînă, s-a aşezat la loc pe biroul său, privind posomorît în pămînt.

Mister Micawber, după ce s-a mai potolit, a reluat lectura scrisorii :

— „Remuneraţia care m-a îndemnat să intru în slujba lui... HEEP (ori de cîte ori rostea acest nume, se oprea puţin şi apoi îl pronunţa cu o energie uimitoare) n-a fost stabilită de la început, în afară de pomana de douăzeci şi doi de şilingi şi şase *pence* pe săptămînă. Restul urma să fie fixat în raport cu valoarea muncii mele profesionale ; cu alte cuvinte, mai plastice, în funcţie de josnicia de care voi da dovadă, de setea mea de cîştig, de sărăcia familiei mele, de afinităţile morale — sau mai degrabă imorale — între mine şi... HEEP ! Mai e oare nevoie să spun că, în scurtă vreme, m-am văzut constrîns să-i cer avansuri pecuniare lui... HEEP, ca s-o pot ţine pe *missis* Micawber, împreună cu nefericita noastră familie, care creşte mereu ? Mai e oare nevoie să spun că această situaţie a fost dinainte prevăzută de acest... HEEP ? Că avansurile în chestiune mi-au fost acordate contra unor înscrisuri şi a altor recunoaşteri similare, intrate în practica judiciară a acestei ţări ? Şi că astfel am fost prins în mreaja anume ţesută pentru mine ?“

Pe *mister* Micawber talentul său epistolar desfăşurat în descrierea acestei situaţii nefericite îl încînta în aşa măsură, încît ai fi zis că uitase cu totul îngrijorarea şi durerea pe care trista realitate ar fi trebuit să i le pricinuiască. Ne-a citit mai departe :

— „Şi apoi... HEEP a început să mă onoreze exact cu atîta încredere cîtă era necesară pentru ca să-şi poată învîrti afacerile necurate. Şi atunci a început — dacă mi-e îngăduit să folosesc limbajul lui Shakespeare — să-mi tot fulgere şi să-mi plouă [74]. Mi-am dat seama că mi se cerea mereu să-mi dau concursul la falsificarea unor acte şi la mistificarea unei persoane pe care o voi pomeni sub numele de *mister* W. Acest *mister* W. era păcălit, ţinut în necunoştinţă de cauză, înşelat în fel şi chip ; şi totuşi, tot timpul, banditul de... HEEP afişa o nemărginită recunoştinţă şi o nemărginită prietenie pentru acest *gentleman,* pe care necontenit îl trăgea pe sfoară. Asta era destul de josnic ; dar, precum observă înţeleptul prinţ al Danemarcei în cuvinte ce au acea valabilitate universală prin care se distinge ilustrul ornament al erei elizabethane, «ceea ce va urma va fi şi mai rău».“ [75]

Mister Micawber s-a arătat atît de entuziast de felul fericit cum încheiase cu acest citat, încît, sub pretext că pierduse şirul, a citit fraza încă o dată, spre desfătarea lui şi a noastră.

— „Nu am de gînd, a urmat, citind mai departe, să înşir în mod amănunţit, în cadrul epistolei de faţă, diferitele nereguli, de mică însemnătate, folosite în dauna persoanei pe care am desemnat-o sub numele de *mister* W. (cu toate că lista este gata întocmită), nereguli la care am achiesat tacit. După ce a încetat conflictul ce s-a dat în sufletul meu între a mai primi sau a nu mai primi leafa, între a avea sau a nu avea pîinea cea de toate zilele, între fiinţă şi nefiinţă, singura ţintă pe care am urmărit-o a fost ca, folosindu-mă de posibilităţile mele, să descopăr şi să dau în vileag principalele potlogării săvîrşite în dauna şi în paguba acestui *gentleman* de către HEEP ! Îndemnat de imboldul mut dinlăuntru şi de un imbold nu mai puţin emoţionant şi convingător dinafară — la care mă voi referi pe scurt sub numele de *miss* W. —, am întreprins o muncă de cercetare nu uşoară, care, potrivit informaţiilor de care dispun şi după ştiinţa şi convingerea mea, s-a desfăşurat în secret de-a lungul unei perioade care a depăşit douăsprezece luni calendaristice.“

A citit această parte a scrisorii de parcă ar fi fost vorba de o rezoluţie a Parlamentului, şi ai fi zis că sunetul solemn şi maiestuos al acestor cuvinte l-ar fi înviorat.

[74] Parafrazare a cuvintelor vrăjitoarei din *Macbeth* (Actul I, Scena 3) de William Shakespeare.

[75] „Înţeleptul prinţ al Danemarcei“ este, de bună seamă, Hamlet, iar „ilustrul ornament [traducerea după care citim, în genere foarte bună, şchioapătă aici, unde mai potrivit ar fi fost, poate, epitetul „podoabă“ decît „ornament“] al epocii elizabethane“ este William Shakespeare. Deci *mister* Micawber citează din *Hamlet.*

— „Învinuirile pe care i le aduc lui... HEEP, a urmat el, îndreptîndu-şi privirea spre acesta şi ţinînd rigla la îndemînă, sînt următoarele“...

Cred că l-am ascultat cu toţii ţinîndu-ne răsuflarea. În orice caz, sînt sigur că Uriah şi-a ţinut-o pe a sa.

— „Întîia învinuire, a zis *mister* Micawber. Cînd, din motive pe care nu e nici necesar, nici oportun să le amintesc, memoria şi facultăţile lui *mister* W. pentru activitatea profesională au început a se tulbura şi slăbi... HEEP a încurcat şi a complicat dinadins procedura tuturor tranzacţiilor firmei. Ori de cîte ori *mister* W. se afla într-o stare datorită căreia era mai puţin calificat să se ocupe de treburi... HEEP totdeauna îl silea s-o facă. În asemenea condiţii obţinea ca *mister* W, să-şi pună semnătura pe acte de mare importanţă, pe care i le înfăţişa drept acte lipsite de importanţă. L-a determinat astfel pe *mister* W. să-l autorizeze să ridice un depozit de 12 614 lire, doi şilingi şi nouă *pence,* ce-i fusese încredinţat cu titlul de fideicomis, şi să-l întrebuinţeze pentru acoperirea unor speze şi unor pierderi fictive ale firmei, care fie că fuseseră de mult plătite, fie că nici nu existaseră vreodată. A dat acestei operaţii aparenţa că ar fi fost întreprinsă cu bună-ştiinţă şi cu intenţii necinstite din iniţiativa lui *mister* W.; şi de atunci s-a folosit în mod repetat de această operaţie ca să-l chinuiască şi să-l şantajeze.“

— Vei fi obligat să şi dovedeşti toate acestea, Copperfield ! a exclamat Uriah, dînd din cap ameninţător. Le vine vremea la toate !

— Întrebaţi-l pe... HEEP... *mister* Traddles, cine a locuit în casa lui după ce dînsul s-a mutat ! a sărit *mister* Micawber, întrerupîndu-şi lectura. N-aţi vrea să binevoiţi a-l întreba ?

— Nebunul ăsta în persoană... care şi acuma tot acolo locuieşte, a răspuns Uriah, disprepuitor.

— Întrebaţi-l pe... HEEP dacă pe vremea cînd a locuit în casa aceea a ţinut vreodată un carnet cu însemnări ; n-aţi vrea să binevoiţi a-l întreba ?

Am băgat de seamă că, involuntar, mîna ciolănoasă cu care Heep îşi scărpina bărbia înlemnise brusc.

— Sau întrebaţi-l dacă a pus vreodată pe foc, acolo, un asemenea carnet. Dacă răspunde : „Da“, şi dacă vrea cumva să afle ce s-a întîmplat cu cenuşa lui, spuneţi-i să se adreseze lui Wilkins Micawber, şi îi va fi dat să audă unele lucruri care n-o să-i fie deloc pe plac.

Gestul triumfător cu care *mister* Micawber a rostit aceste cuvinte a făcut o puternică impresie asupra mamei lui Uriah, care a izbucnit, foarte alarmată :

— Ury, Ury ! Fii umil şi caută de ajungi la o învoială, dragul meu !

— Mamă ! s-a răstit Uriah la ea. Nu vrei să-ţi ţii gura ? Eşti speriată şi nu mai ştii ce vorbeşti. Umil ! a repetat el, privindu-mă cu un rînjet. Umil cum am fost, pe cîţiva dintre ei am izbutit eu să-i umilesc, nu glumă !

Mister Micawber, după ce şi-a proptit distins bărbia în plastron, a continuat lectura operei sale :

— „A doua. În repetate rînduri... HEEP, potrivit informaţiilor de care dispun şi după ştiinţa şi convingerea mea..."

— Dar *asta* nu este suficient ! a mormăit Uriah, uşurat. Mamă, ţine-ţi gura !

— Ne vom strădui neîntîrziat să administrăm anumite dovezi care să FIE suficiente, peremptorii, *sir*, i-a răspuns *mister* Micawber.

— „A doua învinuire. În repetate rînduri... HEEP, potrivit informaţiilor de care dispun şi după ştiinţa şi convingerea mea, a plastografiat în mod sistematic, pe diferite hîrtii, registre şi documente, semnătura lui *mister* W. ; şi îndeosebi a făcut acest lucru într-un caz pe care-l pot dovedi. Anume, cu alte cuvinte, în felul următor"...

Din nou *mister* Micawber a fost încîntat de această solemnă acumulare de cuvinte, care, oricît de caraghios se manifesta în cazul lui, trebuie să spun că nu este nicidecum un păcat specific numai lui. Am avut, în cursul vieţii mele, prilejul să-l observ la foarte mulţi oameni. Mi se pare chiar că ar fi un fel de regulă generală. De pildă, cînd depun jurăminte în faţa justiţiei, martorii se delectează parcă atunci cînd reuşesc să înşire cîteva cuvinte sonore, care exprimă una şi aceeaşi idee ; spun, de pildă, că detestă din toată inima, urăsc şi se leapădă, sau alte asemenea ; şi vechile blesteme şi afurisenii sînt construite după aceleaşi principii. Vorbim de tirania cuvintelor, dar ne place, la rîndul nostru, să le tiranizăm şi noi : sîntem tare dornici să avem la dispoziţie o mare rezervă de cuvinte de prisos, pe care să le putem întrebuinţa la ocazii deosebite ; socotim că fac impresie şi sună frumos. După cum nu ne prea sinchisim, cu ocazia procesiunilor sărbătoreşti, de sensul ce-l au livrelele purtate de lachei, mulţumindu-ne să fie cît mai multe şi mai frumoase, tot astfel nu acordăm decît o importanţă secundară sensului sau necesităţii cuvintelor noastre atunci cînd alaiul lor este mare. Şi aşa cum unii oameni au intrat în bucluc pentru că prea s-au fălit cu livrelele lacheilor, sau aşa cum sclavii, cînd sînt prea numeroşi, se ridică împotriva stăpînilor, cred că aş putea să dau numele unei naţiuni care a avut

numeroase neplăceri și care de aci înainte va avea încă și mai multe din pricină că întreține o prea mare escortă de cuvinte.

Mister Micawber a citit mai departe, lingîndu-și buzele :

— „Anume, cu alte cuvinte, în felul următor : Văzînd că *mister* W. este bolnav și socotind probabil că moartea acestuia ar putea duce la anumite descoperiri și la slăbirea înrîuririi pe care el... HEEP, o exercită asupra familiei W. — afară numai dacă ar fi reușit să folosească pe ascuns dragostea pe care fiica o nutrea pentru tatăl ei spre a opri efectuarea oricăror cercetări în privința afacerilor firmei — subsemnatul, Wilkins Micawber, presupun că numitul... HEEP... a socotit că ar fi indicat să posede un înscris semnat de *mister* W. pentru mai sus pomenita sumă de 12 614 lire, doi șilingi și nouă *pence,* plus dobînda respectivă, prin care să se recunoască în mod expres că acești bani ar fi fost împrumutați de... HEEP lui *mister* W. spre a-i salva onoarea ; cu toate că în realitate niciodată nu-i avansase această sumă și că ea fusese de mult acoperită. Semnăturile de pe acest înscris, despre care se pretinde că ar fi fost eliberat de *mister* W. și atestat de Wilkins Micawber, sînt plastografii săvîrșite de... HEEP. Am în posesia mea cîteva semnături de ale lui *mister* W. contrafăcute de mîna lui Heep în carnetul acestuia, dintre care unele pîrlite de foc, dar foarte citețe. Eu, unul, niciciînd n-am atestat un asemenea document. Și originalul acestui document se află în posesia mea."

Tresărind, Uriah Heep a scos din buzunar o legătură de chei și a deschis un anumit sertar ; apoi, brusc, luîndu-și seama, s-a întors spre noi, fără a se uita în sertar.

— „Și originalul acestui document se află în posesia mea, a citit din nou *mister* Micawber, rotindu-și privirile de parcă ar fi rostit o predică, sau, mai exact, s-a aflat în posesia mea pînă azi-dimineață, devreme, cînd am scris rîndurile de față, dar de atunci l-am înmînat lui *mister* Traddles."

— Așa e, a adeverit Traddles.

— Ury, Ury, a strigat maică-sa, fii umil și caută să ajungi la o învoială ! *Gentlemen,* știu că fiul meu, dacă îi veți da răgaz să se gîndească, se va arăta umil. *Mister* Copperfield, sînt sigură că dumneavoastră știți, *sir,* că el întotdeauna a fost foarte umil.

Era ciudat să constați că mama mai folosea vechiul șiretlic după ce fiul renunțase la el, considerîndu-l inutil.

— Mamă, a zis el, mușcîndu-și nervos batista cu care-și învelise mîna, mai bine ai lua o armă încărcată și m-ai împușca.

— Dar te iubesc, Ury ! a strigat *missis* Heep. (Și n-am nici o îndoială că într-adevăr îl iubea ; și oricît de ciudat ar părea, n-am nici o îndoială că dînsul o iubea pe ea, căci alcătuiau o

pereche foarte potrivită.) Nu pot răbda s-aud cum îi stîrnești împotriva ta pe acești *gentlemen* și te pui în și mai mare primejdie. I-am zis de la început *gentleman*-ului care a venit sus și mi-a spus că a ieșit la iveală totul că garantez c-ai să fii umil și că vei da înapoi totul. Vedeți cît de umilă sînt *eu, gentlemen* ? Nu luați seama la el !

— Mamă, nu-ți dai seama că-i și Copperfield de față ! i-a întors el supărat, arătînd cu degetul descărnat către mine, asupra căruia se revărsa toată dușmănia lui, căci mă credea inițiatorul descoperirii (iar eu n-am căutat să-i schimb părerea). E și Copperfield de față, care bucuros ți-ar fi dat o sută de lire ca să-i spui numai o jumătate din tot ce ai pălăvrăgit.

— N-am încotro, Ury ! a strigat maică-sa. Nu rabd să văd cum te vîri în primejdie numai pentru că te ții țanțoș. Mai bine fii umil, cum ai fost întotdeauna.

După ce a stat cîtva timp mușcîndu-și batista, Uriah m-a interpelat furibund :

— Ce mai ai de spus ? Dacă mai e ceva, dă-i drumul ! Ce te uiți la mine ?

Mister Micawber îndată a reluat lectura scrisorii, bucuros să continue a juca un rol care-i plăcea foarte mult :

— „A treia învinuire. Și ultima, urmă. Sînt acum în măsură să dovedesc, cu registrele false ținute de... HEEP, cu însemnările reale făcute de... HEEP, începînd cu carnetul parțial distrus (care a fost ininteligibil pentru mine atunci cînd, cu prilejul mutării noastre în noua locuință, a fost descoperit întîmplător de *missis* Micawber în lada sau recipientul destinat a primi cenușa ce se produce în căminul nostru), sînt în măsură să dovedesc că, ani de zile, slăbiciunile, păcatele și chiar virtuțile nefericitului *mister* W., dragostea părintească și simțul onoarei au fost exploatate și puse în slujba scopurilor lui mîrșave de către... HEEP. Că ani de-a rîndul *mister* W. a fost în fel și chip înșelat și jefuit pentru înavuțirea zgîrcitului, lacomului și perfidului... HEEP ! Că, în afară de cîștig, principala țintă urmărită de... HEEP a fost să-i pună la cheremul său pe *mister* W. și pe *miss* W. (despre gîndurile sale ascunse cu privire la aceasta din urmă mă abțin de a vorbi). Că ultima lui ispravă, săvîrșită abia cu cîteva luni în urmă, a fost să-l silească pe *mister* W. să semneze un act prin care îi ceda partea sa de asociat în firmă și chiar un act de vînzare a mobilei din casă, în schimbul unei pensii care trebuia să-i fie punctual și regulat plătită de... HEEP... an de an, în patru rate, în prima zi a fiecărui trimestru. Cu toate aceste mreje țesute de el — începînd

cu dările de seamă trucate și alarmante cu privire la starea succesiunii date în custodia lui *mister* W. într-un moment cînd *mister* W. se aventurase într-o serie de speculații imprudente și nesocotite și cînd se prea poate să nu fi dispus de sumele de bani de care răspundea moralmente și legalmente, continuînd cu împrumuturile fictive, cu dobînzi uzurare, acordate lui *mister* W. de către... HEEP... din banii extorcați sau deturnați prin fraudă de... HEEP... de la *mister* W. însuși în legătură cu acele speculații sau în alt fel, și apoi un șir nesfîrșit de șicane, lipsite de orice scrupul — s-au înmulțit treptat, pînă ce nefericitul *mister* W. a fost complet zăpăcit. Considerîndu-se ruinat și crezînd că și-a pierdut și situația, și cinstea, și orice nădejde, singurul reazem al lui *mister* W. a rămas monstrul cu veșmînt de om — *mister* Micawber a subliniat cu plăcere această formulă inedită —, care, făcîndu-se indispensabil, a sfîrșit prin a-l distruge. Îmi iau sarcina să dovedesc toate acestea. Și poate și mai mult !"

I-am șoptit ceva lui Agnes, care se afla lîngă mine și plîngea de bucurie și de durere ; în clipa aceea s-a produs un freamăt printre noi, ca și cum *mister* Micawber ar fi isprăvit. Dar zicînd cu deosebită gravitate : „Vă rog să mă iertați", a atacat, pe jumătate deprimat, pe jumătate în extaz, peroratia scrisorii sale :

— „Voi încheia acum. Nu-mi mai rămîne decît să aduc dovezi în sprijinul acestor învinuiri și apoi, împreună cu nenorocita mea familie, să dispar de pe meleagurile acestea, unde sîntem o povară. Lucrul acesta se va întîmpla în curînd. Este de presupus că cel dintîi va pieri de inaniție copilașul, el fiind cel mai plăpînd dintre noi toți ; și că cei doi gemeni îl vor urma. Fie ce-o fi ! În ce mă privește, sînt zdruncinat în urma pelerinajului meu la Canterbury ; peste puțin, închisoarea pentru datorii, lipsurile și altele vor face restul. Sînt încredințat că osteneala și riscurile acestei cercetări — ale cărei rezultate, chiar și cele mai mărunte, au fost strînse încetul cu încetul, în ciuda unor îndatoriri profesionale istovitoare, măcinat de temeri și cînd se crapă de ziuă, și pe înserat, cînd se lasă roua, și în bezna nopții, și sub privirea scrutătoare a unuia pe care ar fi de prisos să-l numesc demon — îmbinate cu lupta purtată împotriva sărăciei moștenite, spre a duce cercetarea la bun sfîrșit, acum după ce a fost încheiată, vor fi aidoma unor picături de apă bine mirositoare pe rugul meu funerar. Nu cer mai mult. Cred că se poate spune cu drept cuvînt despre mine, ca despre acel viteaz și minunat erou al luptelor navale cu care nu mă încumet să mă asemuiesc, că ceea ce am făcut am făcut, nesocotind interesele egoiste și mercenare,

Pentru Anglia, pentru Patrie, pentru Frumusețe [76],
rămînînd întotdeauna al dumneavoastră etc., etc.,

WILKINS MICAWBER"

Foarte emoționat, dar încîntat, *mister* Micawber și-a împăturit la loc scrisoarea și, cu o plecăciune, i-a întins-o mătușii, ca pe un document ce i-ar face plăcere ca ea să-l păstreze.

După cum observasem încă de mult, cu prilejul primei mele vizite [77], în odaia aceea se afla o casă de fier. Cheia era în broască. Subit, în mintea lui Uriah s-a ivit o bănuială ; și aruncîndu-i o privire lui *mister* Micawber, s-a îndreptat spre casa de fier și a deschis-o cu zgomot. Era goală.

— Unde-s registrele ? a strigat el cu o căutătură înfricoșătoare. Un hoț a furat registrele !

Mister Micawber s-a lovit singur cu rigla.

— *Eu* le-am luat, după ce, ca de obicei, azi-dimineață, dar ceva mai devreme, mi-ai dat cheia și am deschis-o.

— Nu vă neliniștiți, a intervenit Traddles. Au ajuns în posesia mea. Le voi păstra pe baza împuternicirii de care v-am vorbit.

— Va să zică, tăinuiți lucruri de furat ? a strigat Uriah.

— În astfel de împrejurări, da ! i-a replicat Traddles.

Vă închipuiți cît de uluit am fost cînd am văzut-o pe mătușa, care pînă atunci ascultase liniștită și cu luare-aminte, repezindu-se deodată la Uriah Heep și înșfăcîndu-l cu amîndouă mîinile de guler !

— Știi ce doresc să-*mi* dai ? a întrebat mătușa.

— O cămașă de forță, i-a răspuns el.

— Nu ! Averea ! i-a zis mătușa. Apoi a urmat : Agnes, draga mea, cît timp am crezut că averea mi-a fost risipită de tatăl dumitale, n-am suflat o vorbă — nici măcar lui Trot — căci lui i-o încredințasem spre fructificare. Acuma însă știu că individul ăsta poartă răspunderea și înțeleg s-o revendic ! Trot, vino și silește-l să mi-o dea !

Nu știu dacă mătușa credea în clipa aceea că Uriah îi păstra averea în cravata de la gît ; în orice caz, după felul cum trăgea de ea, așa se putea bănui. M-am grăbit să-i despart și s-o încredințez că vom avea grijă cu toții să-l silim să restituie tot ce-și însușise pe nedrept. Această asigurare și cîteva clipe de chibzuială au potolit-o ; dar nu părea deloc tulburată de ceea ce făcuse (deși boneta îi era cam răvășită) și s-a așezat la loc, foarte liniștită.

[76] Vers dintr-un cunoscut cîntec popular englez.
[77] Vezi, în ediția de față, p. 525.

De cîteva minute, *missis* Heep îl tot îndemna pe fiul ei să fie „umil" ; şi se tîra în genunchi în faţa noastră, făcîndu-ne, pe rînd, promisiuni dintre cele mai fantastice. Feciorul ei a tras-o să se aşeze în fotoliul lui ; şi, stînd îmbufnat lîngă ea, a luat-o binişor de braţ şi, aruncîndu-mi o privire fioroasă, m-a întrebat :

— Ce-mi ceri să fac ?

— O să vă spun eu ce aveţi de făcut, i-a răspuns Traddles.

— Ce, Copperfield ăsta n-are limbă să vorbească ? a bombănit Uriah. Aş da orice dacă mi-aţi spune, fără să mă minţiţi, că i-a tăiat-o cineva !

— Uriah al meu o să fie umil ! a strigat maică-sa. Nu luaţi seama la ce spune, *sir*.

— Iată ce ai de făcut, i-a zis Traddles. Mai întîi trebuie să-mi predai îndată, peloc, actul de cesiune care a fost amintit.

— Să presupunem că nu l-aş avea ! l-a întrerupt Uriah.

— Ba îl ai, i-a spus Traddles, aşa că n-are nici un rost să facem o asemenea presupunere.

Mărturisesc că atunci am preţuit pentru întîia oară cum se cuvine mintea pătrunzătoare, bunul-simţ practic şi răbdarea vechiului meu consœolar.

— În al doilea rînd, a urmat Traddles, trebuie să te pregăteşti să dai înapoi şi să compensezi pînă la ultimul *farthing* tot ceea ce, în lăcomia dumitale, ai apucat. Toate registrele şi hîrtiile firmei trebuie să rămînă în mîinile noastre ; de asemenea toate registrele şi hîrtiile dumitale personale ; precum şi toate conturile şi hîrtiile de valoare. Într-un cuvînt, tot ce se află aici.

— Trebuie ? Nu văd de ce ! a protestat Uriah. Trebuie să-mi daţi timp să mă mai gîndesc !

— Prea bine, i-a răspuns Traddles. Dar între timp, pînă vei satisface toate cerinţele noastre, vom reţine toate acestea ; şi te rugăm... pe scurt, te constrîngem să stai în odaia dumitale şi să nu comunici cu nimeni.

— Nici prin gînd nu-mi trece ! a izbucnit Uriah, blestemînd.

— Ca loc de detenţiune, închisoarea „Maidstone" prezintă mai multă siguranţă, i-a răspuns Traddles. Şi cu toate că judecăţii i-ar trebui mai mult timp ca să ne facă dreptate, şi se prea poate că nu ar fi în stare să ne despăgubească atît de complet cum ai putea să ne despăgubeşti dumneata, nu încape îndoială că are să te pedepsească. Asta o ştii la fel de bine ca mine ! Copperfield, n-ai vrea să te repezi pînă la Guildhall[78], să chemi reprezentanţii autorităţilor ?

[78] *Guildhall* — vezi supra, p. 170, nota 65.

În clipa aceea, *missis* Heep a izbucnit din nou, şi căzînd în genunchi în faţa lui Agnes, a implorat-o să intervină în favoarea lor, protestînd că băiatul ei era foarte umil şi recunoscînd că totul era adevărat şi spunînd că dacă nu va face el ceea ce-i ceream noi, atunci va face ea, şi chiar mai mult încă ; era înnebunită de spaimă şi de grijă pentru băiatul ei iubit. A ne pune întrebarea ce-ar fi putut întreprinde Uriah, dacă ar fi avut măcar o picătură de curaj, ar fi la fel de absurd ca a ne pune întrebarea ce ar face o potaie dacă ar avea inima unui tigru. Şi era laş din creştet pînă-n tălpi, şi în această împrejurare, mai mult ca în orice alt moment al lamentabilei sale existenţe, şi-a arătat firea mîrşavă prin îmbufnare şi arţag.

— Stai ! a mîrîit el către mine şi şi-a şters cu mîna năduşeala de pe faţă. Mamă, nu te mai văicări ! Bine ! Să le dăm actul ! Du-te şi adu-l !

— Vă rog, *mister* Dick, a spus Traddles, n-aţi vrea să-i daţi o mînă de ajutor ?

Mîndru de misiunea încredinţată, şi înţelegînd importanţa ei, *mister* Dick a însoţit-o aşa cum un cîine ciobănesc ar însoţi o oaie. Dar *missis* Heep nu i-a dat mult de furcă, întorcîndu-se în grabă nu numai cu actul cu pricina, ci şi cu caseta unde era păstrat, în care am găsit un carnet de depuneri la bancă şi alte hîrtii care mai tîrziu ne-au fost de folos.

— Bine ! a zis Traddles, după ce toate acestea i-au fost predate. Acuma, *mister* Heep, te poţi retrage să chibzuieşti. Dar ţine seama de ceea ce-ţi declar în numele tuturor celor de faţă : nu-ţi rămîne să faci decît un singur lucru, şi anume ce ţi-am arătat ; şi asta trebuie s-o faci fără întîrziere !

Cu mîna la bărbie, fără a-şi ridica ochii din pămînt, Uriah a străbătut odaia, şi, oprindu-se în uşă, a spus :

— Copperfield, totdeauna te-am urît. Niciodată n-ai fost altceva decît un parvenit şi totdeauna mi-ai fost vrăjmaş.

— Ţi-am mai spus, pare-mi-se, o dată că prin lăcomia şi perfidia ta te-ai ridicat împotriva lumii întregi, i-am răspuns eu. N-ar strica să te gîndeşti că, de cînd există pe lume lăcomia şi perfidia, niciodată n-au ştiut să se oprească la timp şi să nu depăşească măsura. E un lucru sigur ca moartea.

— Sau o fi cumva la fel de sigur cum sigure erau poveştile ce ni le băgau în cap la şcoală (la şcoala la care am învăţat să fiu atît de umil), unde, de la nouă la unsprezece, ni se zicea că munca-i un blestem, iar de la unsprezece la unu, că e o binecuvîntare şi o bucurie şi o onoare şi mai ştiu eu ce, nu-i aşa ? m-a întrebat rînjind. Predicile tale sînt la fel de cunoscute ca ale celor

de la școală. Cum adică, umilința nu-i de folos ? Cred că fără umilință n-aș fi izbutit să-l joc pe onorabilul meu asociat... Iar *ție,* Micawber, nemernic bătrîn, ți-o plătesc eu !

Arătîndu-i un suprem dispreț, atît lui, cît și degetului cu care îl amenința, *mister* Micawber și-a umflat pieptul, pentru ca apoi, după ce Uriah a ieșit pe ușă, să se întoarcă spre mine și să mă poftească să „fiu martor la restabilirea vechii încrederi reciproce dintre el și *missis* Micawber". După care i-a invitat pe toți cei de față să vină să asiste la acest mișcător spectacol.

— Vălul care se strecurase între *missis* Micawber și mine de atîta vreme a fost înlăturat acum, a spus *mister* Micawber, iar copiii mei pot relua contactul pe picior de egalitate cu autorul lor.

Cum îi eram foarte recunoscători cu toții și cu toții am fi vrut să-i arătăm acest lucru, în măsura în care fierberea și zăpăceala noastră ar fi îngăduit-o, am fi mers bucuroși, dar Agnes trebuia neapărat să se întoarcă la căpătîiul tatălui ei, care ar fi fost incapabil să suporte mai mult decît o rază de nădejde, iar unul dintre noi trebuia să rămînă să-l păzească pe Uriah. Traddles a rămas să îndeplinească această misiune, urmînd să fie, în scurt timp, schimbat de *mister* Dick ; iar *mister* Dick, mătușa și cu mine am mers la locuința lui *mister* Micawber. Cînd mi-am luat la revedere de la scumpa mea Agnes, căreia îi datoram atît de multe, și cînd m-am gîndit de la ce fusese poate salvată în dimineața aceea — în ciuda hotărîrii ei —, am mulțumit cu evlavie că mi-a fost dat în copilărie să îndur toate acele lipsuri, datorită cărora ajunsesem să-l cunosc pe *mister* Micawber.

Locuința lui nu se afla prea departe, și cum ușa de la stradă dădea de-a dreptul în salonaș, cînd a deschis-o precipitat, cum îi era obiceiul, ne-am pomenit dintr-odată în sînul familiei. Strigînd : „Emma ! Viața mea !", *mister* Micawber s-a aruncat în brațele iubitei sale soții, *missis* Micawber, care, dînd un țipăt, l-a strîns la pieptul ei pe *mister* Micawber. *Miss* Micawber, care îl legăna pe micuțul nevinovat de care pomenise *missis* Micawber în ultima ei scrisoare, s-a arătat foarte mișcată. Micuțul nevinovat a început a da din picioare. Gemenii și-au manifestat bucuria prin cîteva demonstrații nu tocmai potrivite, dar nevinovate. *Master* Micawber, care părea înăcrit de dezamăgiri prea timpurii și care căpătase o înfățișare cam morocănoasă, s-a lăsat prins de simțăminte mai frumoase și a izbucnit în plîns.

— Emma ! a zis *mister* Micawber. Norii care-mi întunecau conștiința s-au risipit. Încrederea reciprocă ce ne-a unit atîta vreme e restabilită și nu va mai fi tulburată niciodată. Și acum, a strigat *mister* Micawber, lăcrimînd, fie binevenită mizeria, fie binevenită

lipsa de adăpost, fie binevenite foamea, zdrențele, furtuna și cerșetoria ! Încrederea reciprocă ne va susține pînă la capăt !

Rostind aceste cuvinte, *mister* Micawber a așezat-o pe *missis* Micawber într-un fotoliu și s-a apucat să-i îmbrățișeze pe rînd pe toți membrii familiei, continuînd să salute o sumedenie de negre perspective, care, după cît mi-am putut da seama, în ochii lor nu erau cîtuși de puțin binevenite, și îndemnîndu-i pe toți să iasă pe ulițele Canterburyului și să cînte în cor, pentru că alt mijloc de a-și agonisi existența nu le mai rămăsese.

Dar întrucît, din cauza emoției puternice, *missis* Micawber leșinase, primul lucru care trebuia făcut, înainte de a cînta în cor, era să fie readusă în simțiri. Acest lucru l-a făcut mătușa, împreună cu *mister* Micawber ; după care mătușa i-a fost prezentată lui *missis* Micawber, și apoi *missis* Micawber m-a recunoscut și pe mine.

— Te rog să mă ierți, dragă *mister* Copperfield, mi-a spus biata *missis* Micawber întinzîndu-mi mîna, dar sînt cam slabă din fire, și înlăturarea neînțelegerilor care se iviseră în ultima vreme între *mister* Micawber și mine m-a copleșit.

— Ăștia-s toți copiii dumneavoastră, *ma'am* ? a întrebat-o mătușa.

— Pentru moment nu am mai mulți, i-a răspuns *missis* Micawber.

— Doamne, iartă-mă, dar nu asta am vrut să spun, *ma'am* ! a protestat mătușa. Voiam să știu dacă toți sînt ai dumneavoastră.

— *Madam,* a intervenit *mister* Micawber, nici unul în plus, nici unul în minus.

— Dar acest tînăr *gentleman* pentru ce carieră a fost pregătit ? a întrebat gînditoare mătușa.

— Cînd ne-am stabilit aici, a spus *mister* Micawber, am nutrit speranța că Wilkins va intra în sînul bisericii ; sau poate, ca să mă exprim mai precis, în corul ei. Dar nu s-a ivit nici un loc vacant de tenor în venerabilul edificiu, care face, cu drept cuvînt, faima acestui oraș ; așa că a luat obiceiul... să se producă prin circiumi, în loc să cînte în lăcașurile sfinte.

— Dar are cele mai bune intenții, a completat cu duioșie *missis* Micawber.

— M-aș încumeta să spun, iubito, că are chiar intenții foarte bune, a adăugat *mister* Micawber, numai că pînă acum nu l-am văzut să și le înfăptuiască în nici o direcție.

Master Micawber a redevenit posomorît și a întrebat, cam înciudat, ce putea să facă ? Era oare el de vină că nu s-a făcut dulgher, vopsitor de trăsuri și că s-a născut pasăre cîntătoare ?

Putea oare să se ducă unde poftea să-şi deschidă o farmacie ? Sau să dea buzna la sesiunea Curţii cu Juri şi să se proclame avocat ? Sau să dea năvală la Operă şi să smulgă succesul cu de-a sila ? Ce să facă dacă aşa fusese crescut şi n-avusese parte de nici o pregătire ?

Mătuşa a chibzuit cîtva timp şi apoi a spus :

— *Mister* Micawber, mă mir că pînă acum nu ţi-a dat prin gînd să emigrezi.

— Madam, i-a răspuns *mister* Micawber, acesta a fost visul tinereţii mele şi năzuinţa zadarnică a anilor de maturitate.

Eu unul sînt însă încredinţat că niciodată nici nu-i trecuse prin minte această idee.

— Nu mai spune ! a exclamat mătuşa, aruncîndu-mi o privire. Ce-ar fi dacă dumneavoastră, *mister* şi *missis* Micawber, aţi emigra acum, împreună cu familia dumneavoastră.

— Navem capital, *madam,* n-avem capital, şi-a dat cu părerea *mister* Micawber, deprimat.

— Asta-i principala, aş putea spune chiar singura greutate, dragă *mister* Copperfield, a încuviinţat soţia lui.

— Capital ? a exclamat mătuşa. Dar ne faceţi un mare serviciu — aş putea zice că ne-aţi făcut un mare serviciu, căci nu încape îndoială că vom salva multe de la foc — şi oare cum v-am putea răsplăti, măcar în parte, altfel decît procurîndu-vă capitalul necesar ?

— Nu, cu titlul de donaţie nu pot să primesc nimic, a spus *mister* Micawber, plin de avînt şi însufleţire. Totuşi, dacă mi s-ar putea avansa suma necesară, să zicem cu cinci la sută pe an, pe baza garanţiei mele personale, asigurată, să zicem, cu polițe avînd scadenţe peste douăsprezece, optsprezece şi douăzeci şi patru de luni, ca să avem un răgaz pînă se va produce o întorsătură...

— Dacă se poate ? Mai e vorbă ? ! Sigur că se poate, şi trebuie să se poată în ce condiţii veţi dori, i-a răspuns mătuşa. Nu depinde decît de dumneavoastră. Dar gîndiţi-vă bine amîndoi. David cunoaşte pe cineva care pleacă în curînd în Australia [79]. Dacă vă hotărîţi să plecaţi, de ce să nu călătoriţi împreună pe aceeaşi corabie ? V-aţi putea ajuta unii pe alţii. Gîndiţi-vă bine, *mister* şi *missis* Micawber. Nu vă pripiţi şi cumpăniţi bine lucrurile.

[79] „Cineva care pleacă în curînd în Australia" este *mister* Daniel Peggotty (vezi infra, p. 530, nota 9, precum şi p. 506—514 şi p. 516—519). *Mister* Daniel Peggotty va deveni prieten cu *mister* Micawber şi, întorcîndu-se, la finele acestui capitol din antologia noastră, în Anglia, va aduce ştiri interesante despre evoluţia familiei Micawber în noua lor patrie.

— Aş vrea, scumpă *ma'am*, să pun numai o singură întrebare, a spus *missis* Micawber. Clima e sănătoasă, nu-i aşa ?

— Cea mai bună din lume ! i-a răspuns mătuşa.

— Perfect ! a declarat *missis* Micawber. Atunci se pune altă problemă. Condiţiile din ţara aceea *sînt* oare de aşa natură încît un om înzestrat cu asemenea însuşiri ca *mister* Micawber să aibă şanse rezonabile de a se ridica pe scara socială ? Nu vreau să spun deocamdată că ar mai năzui să ajungă guvernator sau ceva de felul acesta ; dar va avea oare acolo un teren prielnic destul de larg pentru ca talentele lui să se dezvolte şi să se desfăşoare ?

— Nici că se poate găsi teren mai prielnic pentru un om disciplinat şi sîrguincios, a asigurat-o mătuşa.

— Pentru un om disciplinat şi sîrguincios, a repetat *missis* Micawber, judecînd situaţia cu deosebită luciditate. Chiar aşa. Atunci este evident că pentru *mister* Micawber Australia reprezintă un cîmp de activitate ideal.

— Sînt convins, a zis *mister* Micawber, că în actualele împrejurări e singura ţară potrivită pentru mine şi familia mea ; şi că pe acest pămînt îmi va surîde norocul şi voi găsi ceva excepţional. Nici nu e prea departe comparativ vorbind ; şi, cu toate că trebuie să ţinem seama şi de binevoitoarea dumneavoastră propunere, vă asigur că totul se rezumă la o simplă formalitate.

Niciodată nu voi uita cum într-o clipită a devenit cel mai optimist dintre oameni, privindu-şi cu încredere soarta ; nici cum *missis* Micawber peloc a început să peroreze despre deprinderile cangurilor ! Şi oare îmi voi putea aminti vreodată de ulita aceea din Canterbury, într-o zi de tîrg, fără a-l revedea cum a mers alături de noi la întoarcere, cu aerul unui călător aflat în treacăt pe acele meleaguri, şi cum măsura din ochi vitele întîlnite în cale, cu privirea unui fermier australian ? ! [80]

[. . . . . .]

La cererea lui Traddles [...], mătuşa, Agnes şi cu mine, potrivit înţelegerii, ne-am întors la Canterbury şi am descins de-a dreptul la locuinţa lui Micawber ; căci de cînd avusese loc întîlnirea ce prilejuise explozia, prietenul meu lucra fără încetare acolo şi în cancelaria lui *mister* Wickfield. Cînd m-a văzut intrînd în haine negre, biata *missis* Micawber a fost foarte afectată. Avea o inimă

[80] Apud : Charles Dickens, *Viaţa lui David Copperfield*, ed. cit., vol. III, p. 252—286.

bună, pe care încercările prin care trecuse de-a lungul anilor nu o schimbaseră. [81]

— Ei, ia spuneți-mi, *mister* și *missis* Micawber, i-a întrebat mătușa îndată ce ne-am așezat, v-ați mai gîndit la propunerea cu privire la emigrare pe care v-am făcut-o ?

— Nu cred, *madam,* i-a răspuns *mister* Micawber, c-aș putea exprima mai bine concluzia la care *missis* Micawber și cu mine, umilul dumneavoastră servitor, precum și copiii noștri am ajuns, cu toții laolaltă și fiecare în parte, decît folosind cuvintele unui ilustru poet și spunînd : „Luntrea ne așteaptă la țărm, și Corabia stă gata pe mare" [82].

— Prea bine, i-a zis mătușa. Prevăd că această înțeleaptă hotărîre va da multe roade bune.

— Ne faceți o deosebită cinste, i-a întors el. Apoi, după ce a aruncat o ochire asupra unei însemnări, a urmat : În privința ajutorului pecuniar care ne va îngădui să ne lansăm fragila noastră barcă pe oceanul aventurilor, am cumpănit din nou asupra unui punct important ; și îndrăznesc să vă propun ca scadențele poliților ce le voi da — nu mai e nevoie s-o spun, anulînd timbrele de valoarea prevăzută de diferitele legi votate de Parlament cu privire la actele de acest fel — să fie fixate la peste optsprezece, douăzeci și patru și treizeci de luni. În propunerea ce v-am supus inițial, ele urmau să fie fixate respectiv peste douăsprezece, optsprezece și douăzeci și patru de luni ; mă tem însă că aceste scadențe nu lasă destul răgaz pentru ca să se producă o întorsătură... suficient de... însemnată. S-ar putea întîmpla ca pînă la primul soroc să nu fi realizat o recoltă prea bună, și *mister* Micawber și-a rotit privirea prin odaie, de parcă ar fi prezentat un domeniu de cîteva sute de acri de pămînt supus unei culturi intensive ; sau s-ar putea întîmpla să nu fi reușit să strîngem recolta. După cîte am auzit, uneori e destul de greu să găsești brațe de muncă în acea parte a posesiunilor noastre coloniale unde ne este scris să ducem lupta cu pămîntul roditor.

— Fixați-le cum doriți, *sir,* i-a zis mătușa.

— *Madam,* i-a răspuns el, atît eu cît și *missis* Micawber sîntem nespus de mișcați de înțelegerea și mărinimia prietenilor și protectorilor noștri. Aș dori să mă țin de cuvînt și să fiu punctual, ca un om foarte serios. Fiind acum pe punctul de-a întoarce foaia

[81] *Missis* Micawber este afectată de doliul lui David Copperfield după soția lui, Dora, fiica lui *mister* Spenlow (vezi, în ediția de față, p. 444, nota 34, și p. 135, nota 9).

[82] Primele două versuri ale unui mic poem închinat de Byron (1788—1824) poetului irlandez Thomas Moore (1779—1852).

şi gata să ne dăm cu un pas înapoi, pentru a ne lua avîntul necesar unui salt de o amplitudine cu totul neobişnuită, socot că-i esenţial — pentru respectul ce mi-l datorez mie însumi, fără a mai pune la socoteală c-aş dori să-i ofer o pildă fiului meu — ca aceste amănunte să fie stabilite ca de la bărbat la bărbat.

Nu ştiu dacă *mister* Micawber a acordat vreo importanţă formulei finale şi nici dacă cineva i-a acordat sau îi acordă vreodată cîtuşi de puţină importanţă, dar ai fi zis că ţinea în mod deosebit la ea şi, tuşind uşor, a repetat : „...ca de la bărbat la bărbat".

— Propun, a urmat *mister* Micawber, să vă dau cambii — nişte instrumente de plată obişnuite în lumea comercială, născocite, cred, de evrei, care, de la descoperirea lor încoace, pare-mi-se că le-au folosit al naibii de mult — pentru că pot fi negociate. Dar dacă aţi prefera o trată sau vreo altă garanţie, sînt gata să vă semnez orice. Ca de la bărbat la bărbat.

Mătuşa i-a răspuns că, atunci cînd ambele părţi sînt dispuse să accepte orice soluţie, rezolvarea acestei probleme nu poate prezenta nici o dificultate. *Mister* Micawber s-a raliat la părerea ei.

— În ce priveşte pregătirile pe care le face familia ca să înfrunte destinul căruia acuma sîntem hotărîţi să ne dedicăm, a declarat cu oarecare mîndrie *mister* Micawber, daţi-mi voie să vă spun ceea ce urmează. Fiica mai mare se duce în fiecare dimineaţă, la orele cinci, la o întreprindere din vecinătate, ca să-şi însuşească tehnica — dacă tehnică poate fi numită — mulgerii vacilor. Copiilor mai mici le-am impus să urmărească îndeaproape, în măsura în care îngăduie împrejurările, deprinderile porcilor şi ale păsărilor, crescuţi în cartierele mai sărace ale oraşului, şi în două rînduri pînă acum erau să fie călcaţi de difertie vehicule în timp ce executau acest consemn. În cursul săptămînii din urmă, personal mi-am concentrat atenţia asupra artei panificaţiei ; iar fiul meu Wilkins, înarmat cu un baston, a ieşit la cîmp şi a păscut vitele ori de cîte ori neciopliţii tocmiţi să facă această treabă i-au îngăduit să le dea un ajutor dezinteresat în această direcţie, ceea ce, îmi pare rău s-o spun, pentru bunul renume al firii omeneşti, nu s-a întîmplat prea des, întrucît de cele mai multe ori a fost întîmpinat cu înjurături şi îndemnat să-şi vadă de drum.

— Foarte, foarte bine, i-a spus mătuşa, ca să-l încurajeze. Nu mă îndoiesc că şi *missis* Micawber a fost foarte activă.

— *Madam,* i-a răspuns *missis* Micawber, cu aerul ei de om practic, trebuie să mărturisesc că nu m-am ocupat în mod susţinut cu problemele în legătură directă cu creşterea animalelor sau cu cultura solului, deşi îmi dau bine seama că amîndouă aceste îndeletniciri îmi vor solicita atenţia cînd vom ajunge pe acele ţărmuri străine.

Scurtele clipe pe care am fost în măsură să le smulg îndatoririlor mele casnice le-am consacrat unei corespondenţe intense cu familia mea. Căci mi se pare, dragă *mister* Copperfield — a urmat *missis* Micawber, care, indiferent cui s-ar fi adresat la început, totdeauna sfîrşea prin a se îndrepta către mine (datorită unei vechi obişnuinţe, presupun) —, că a venit vremea cînd trecutul trebuie dat uitării, cînd familia mea trebuie să-i întindă mîna lui *mister* Micawber, iar *mister* Micawber ar trebui şi el să întindă mîna familiei mele ; vremea cînd leul se cuvine să se culce alături de miel, iar familia mea să se împace cu *mister* Micawber.

I-am spus că eram cu totul de părerea ei.

— Cel puţin, dragă *mister* Copperfield, în această lumină văd *eu* problema, a urmat *missis* Micawber. Pe vremea cînd trăiam acasă cu tăticu şi cu mămica, tăticu, ori de cîte ori, în micul nostru cerc, se ivea o controversă asupra unei chestiuni, obişnuia să întrebe : „În ce lumină vede Emma problema ?“. Ştiu că tăticu era din cale-afară de părtinitor ; cu toate astea, în privinţa răcelii excesive care a domnit întotdeauna între *mister* Micawber şi familia mea, incontestabil că am putut să-mi fac o părere, fie ea şi greşită.

— Fără îndoială. Firește că v-aţi făcut o părere, *madam,* a zis mătuşa.

— Întocmai, a încuviinţat *missis* Micawber. Se poate să trag concluzii greşite ; se prea poate ; dar impresia mea personală este că prăpastia căscată între familia mea şi *mister* Micawber îşi are obîrşia în temerea familiei mele că *mister* Micawber i-ar putea cere un ajutor pecuniar. Nu pot să nu bănuiesc, a urmat *missis* Micawber, cu un aer de profundă sagacitate, că unii membri ai familiei mele s-au temut ca nu cumva *mister* Micawber să le ceară numele. Nu vreau să spun spre a fi atribuite copiilor noştri la botez, ci spre a fi înscrise pe nişte polițe şi negociate pe piaţa financiară.

Aerul isteţ cu care *missis* Micawber ne-a dezvăluit această descoperire, ca şi cum nimeni înaintea ei nu s-ar fi gîndit la asta, a mirat-o pe mătuşa, care i-a spus cam răspicat :

— Ce să spun, *ma'am,* la urma urmelor, poate aveţi dreptate !

— *Mister* Micawber fiind acum pe cale să scuture cătuşele dificultăţilor pecuniare cărora le-a fost rob atîta amar de vreme, a spus *missis* Micawber, şi să înceapă o carieră nouă într-o ţară care să-i ofere un cîmp destul de larg pentru a-şi desfăşura talentele — ceea ce, după părerea mea, este cît se poate de important, căci talentele lui *mister* Micawber cer în special spaţiu —, pare-mi-se că familia mea ar trebui să folosească acest prilej şi să facă primul

pas. Ceea ce aș dori să văd ar fi o întîlnire între familia mea și *mister* Micawber, în cadrul unei mese festive date pe socoteala familiei mele ; o masă la care unul din membrii marcanți ai familiei mele să ridice paharul pentru sănătatea și prosperitatea lui *mister* Micawber și unde *mister* Micawber să aibă posibilitatea să-și expună părerile.

— Draga mea, interveni *mister* Micawber cam pornit, ar fi mai bine să se precizeze, de pe acum, că dacă am să-mi expun părerile în fața lor, se prea poate că le vor socoti jignitoare ; fiindcă familia ta, luată în ansamblu, e alcătuită numai din sonbi insolenți, toți membrii familiei tale fiind de fapt niște autentici mojici.

— Nu, l-a contrazis *missis* Micawber, clătinînd din cap. Niciodată nu i-ai înțeles și nici ei niciodată nu te-au înțeles, pe tine, Micawber.

Mister Micawber a tușit.

— Nici ei niciodată nu te-au înțeles, Micawber ! i-a zis soția. Poate că nici nu sînt în stare. Dacă-i așa, pierderea e a lor ! Nu pot decît să-i plîng pentru această pierdere.

— Îmi pare cît se poate de rău, dragă Emma, a declarat *mister* Micawber potolit, că mi-au scăpat anumite expresii, care ar putea fi socotite, măcar și de departe, prea trai. Tot ce vreau să spun este că pot pleca în străinătăți și fără ca familia ta să binevoiască a face vreun gest, într-un cuvînt, și fără să mă onoreze la despărțire, și că, la urma urmelor, prefer să părăsesc Anglia cu avîntul pe care-l am, decît s-aștept să mi-l accelereze ei. Cu toate acestea, draga mea, dacă vor binevoi să răspundă scrisorilor tale — ceea ce, pe baza experienței noastre comune, mi se pare foarte puțin probabil —, departe de mine gîndul de a mă pune de-a curmezișul dorințelor tale.

După ce în modul acesta problema a fost soluționată în mod amiabil, *mister* Micawber i-a oferit soției sale brațul și, aruncînd o privire asupra maldărelor de registre și de documente ce zăceau pe birou, în fața lui Traddles, ne-a spus că ne vor lăsa singuri ; ceea ce au și făcut, cu un aer ceremonios. [83]

[. . . . . .]

— Ei bine, *missis* și *mister* Micawber, le-a spus mătușa cînd au intrat. Am discutat problema asigurării dumneavoastră și vă cerem scuze că v-am făcut să așteptați atît de mult ; am să vă spun acum care sînt propunerile noastre.

[83] Apud : Charles Dickens, *Viața lui David Copperfield*, ed. cit., vol. III, p. 296—303.

După care le-a explicat aceste propuneri, spre nemărginita satisfacție a întregii familii — fiind de față și toți copii — și a trezit cu atît violență vechea deprindere a lui *mister* Micawber de a fi punctual în faza de contractare a oricărui credit pe bază de cambii, încît n-a putut fi oprit să nu se repeadă imediat, în culmea fericirii, să cumpere timbrele necesare. Dar fericirea i-a fost brusc curmată, căci peste cinci minute s-a întors, escortat de un agent al *sheriff*-ului [84], și, vărsînd șiroaie de lacrimi, ne-a înștiințat că totul era pierdut. Fiind însă pregătiți pentru această eventualitate, care, firește, își avea originea într-o urmărire pornită de Uriah Heep, noi am plătit banii îndată; așa că peste alte cinci minute, *mister* Micawber, așezat la masă, anula timbrele cu un aer de încîntare, cum numai această îndeletnicire, cu totul plăcută lui, ca și prepararea *punch*-ului, reușeau să aducă pe fața lui strălucire. Să-l fi văzut cum anula timbrele cu zelul unui artist, atingîndu-le ca pe niște tablouri, privindu-le dintr-o parte, cum își însemna în carnețel scadențele și sumele și cum contempla polițele completate, cu o adîncă înțelegere a neprețuitei lor valori, era un adevărat spectacol!

— Acum, dacă-mi îngăduiți să vă dau un sfat, i-a spus mătușa după ce îl urmărise în tăcere, cel mai bun lucru ar fi să vă lepădați odată pentru totdeauna de această îndeletnicire.

— Am de gînd, a răspuns *mister* Micawber, ca pe pagina încă virgină a viitorului să fac acest legămînt. *Missis* Micawber îl va atesta. Sînt încredințat, a urmat *mister* Micawber, că fiul meu Wilkins nu vai uita acest lucru niciodată și că mai degrabă își va băga mîna în foc decît să se atingă de șerpii care i-au otrăvit viața nefericitului său părinte!

Foarte afectat și preschimbîndu-se peloc în imagine a deznădejdii, *mister* Micawber a aruncat asupra șerpilor o privire îngrozită (din care admirația de adineauri încă nu dispăruse cu totul), i-a împăturit și i-a băgat în buzunar. [85]

„Canterbury
Vineri

Scumpă doamnă, dragă Copperfield,

Frumoasa țară a făgăduinței, care nu demult s-a ivit la orizont, e din nou învăluită în neguri de nepătruns și a pierit pentru totdeauna din fața ochilor unui nenorocit a cărui soartă este pecetluită!

[84] *Sheriff* — în Anglia, funcționar administrativ însărcinat cu executarea legilor.
[85] Apud: Charles Dickens, *Viața lui David Copperfield*, ed. cit., vol. III, p. 313—314.

Un nou mandat a fost emis (de Înaltul Tribunal „King's Bench" din Westminster) într-un nou dosar HEEP v.[86] *MICAWBER, iar pîrîtul a căzut pradă* sheriff-*ului competent în acest district.*

A bătut al luptei ceas !
EDWARD[87] *n-a făcut popas,*
Mîndra oaste-i la un pas —
LANȚURI ȘI OSÎNDĂ ![88]

Din nou întemnițat, mă îndrept spre un grabnic sfîrșit (dincolo de o anumită limită, la care simt că am ajuns, chinurile minții devin insuportabile), căci s-a apropiat funia de par. Fiți binecuvîntați, fiți binecuvîntați ! Și poate cîndva, un călător, vizitînd din curiozitate și, nădăjduiesc, cu o anumită simpatie locurile unde sînt închiși datornicii din acest oraș, va cădea pe gînduri cînd va desluși, pe zidurile zgîriate cu un cui ruginit,

Obscurele inițiale

W. M.

P.-S. Redeschid prezenta spre a adăuga că prietenul nostru comun mister *Thomas Traddles (care nu ne-a părăsit încă și arată cît se poate de bine), a plătit și datoria și cheltuielile în numele atît de nobilei* miss *Trotwood, și că atît eu cît și familia sîntem în culmea fericirii pămîntești."*[89]

[. . . . . .]

Chiar în seara aceea l-am luat deoparte pe *mister* Micawber și i-am destăinuit totul, încredințîndu-i misiunea să vegheze ca *mister* Peggotty[90] să nu afle de recenta tragedie. Plin de zel, a luat asupra sa această sarcină și s-a angajat să dosească orice ziar prin care, în lipsa unor asemenea măsuri de prevedere, știrea ar putea să-i parvină.[91]

[86] *v.* — abreviere pentru latinescul *versus* — contra.

[87] Este vorba de Edward al II-lea, rege al Angliei (1307—1327), care a încercat să-i subjuge pe scoțieni, dar a fost înfrînt de Robert Bruce la Bannockburn, în 1314.

[88] Versuri din *Scots, Wha Hae (Marșul lui Robert Bruce spre Bannockburn)* de Robert Burns (vezi Robert Burns, *Poeme*, București, Editura de Stat pentru literatură și artă, 1959, p. 69).

[89] Apud: Charles Dickens, *Viața lui David Copperfield*, ed. cit., vol. III, p. 317—318.

[90] *Mister Peggotty* — vezi supra, p. 499, nota 79, și infra, p. 530, nota 9.

[91] „Știrea" despre moartea lui Ham Peggotty — „marangoz și pescar, nepotul lui Daniel Peggotty" (vezi supra, p. 499, nota 79, și infra, p. 530, nota 9), într-o încercare de a salva, în timpul unei furtuni pe mare, la Yarmouth, pe supraviețui-

— N-are să ajungă pînă la el, *sir*, decît peste cadavrul meu ! mi-a zis *mister* Micawber, lovindu-se cu pumnul în piept.

Trebuie să spun că, în dorința de a se adapta cerințelor noii sale situații, *mister* Micawber luase un aer de aventurier îndrăzneț, nu cu desăvîrșire lipsit de principii, dar neînfricat și dinamic. Ai fi putut crede că era un fiul al pădurilor sălbatice, deprins să trăiască în afara hotarelor lumii civilizate, care se pregătea să se înapoieze pe meleagurile de baștină.

Printre altele, își cumpărase un costum de pînză impermeabilă și o pălărie de pai cu calota foarte joasă, impregnată cu smoală. În această ținută, cu o lunetă sub braț, aruncînd cîte o privire spre cer, ca să se încredințeze dacă nu cumva se vestește vreme rea, avea o înfățișare de lup-de-mare chiar alături de *mister* Peggotty. Întreaga lui familie era, ca să spun așa, gata de luptă. *Missis* Micawber purta o bonetă foarte simplă, strînsă și legată sub bărbie ; și era înfofolită [...] într-un șal strașnic înnodat la spate în dreptul taliei. *Miss* Micawber era echipată în același fel, gata să înfrunte orice vreme ; și nu purta nimic de prisos. *Master* Micawber, într-un tricou Guernsey [92] și pantaloni largi, marinărești, dintr-o stofă nemaivăzut de păroasă, era aproape de nerecunoscut, iar copiii cei mici, împachetați cu grijă, în materiale impermeabile, arătau ca niște cîrnați. Atît *mister* Micawber, cît și fiul său mai mare, cu mînecile puțin suflecate, păreau oricînd gata să dea o mînă de ajutor la orice treabă, „să iasă la atac" sau să strige : „Hei-rup !".

Traddles și cu mine așa i-am găsit pe înserate, adunați pe treptele de lemn ale debarcaderului cunoscut pe atunci sub numele de Hungerford Stairs, privind cum se depărta barca în care fusese încărcată o parte din avutul lor. [...]

Familia Micawber trăsese la un han mic, murdar și dărăpănat, care pe vremea aceea se afla chiar lîngă Hungeford Stairs, și ale cărui încăperi cu balcoane de lemn ieșite în afară dădeau spre fluviu. În calitatea lor de emigranți, membrii familiei stîrneau oarecare interes în vecinătate, și în jurul lor se strînseseră atîția curioși, încît am fost bucuroși să ne retragem în odaia lor. Era una din camerele acelea cu balcon de lemn de la etaj, sub care se ridicau

torul unui vas amenințat de naufragiu, James Steerforth, „un tînăr bine crescut și cu deosebit farmec personal, prieten din școală [de la „Salem House"] cu David Copperfield", același James Steerforth care, la un moment dat al romanului *Viața lui David Copperfield*, înșelă buna-credință a familiei Peggotty fugind cu „micuța Emily" (vezi, în ediția de față, p. 530, nota 10), fată îndrăgită de Ham Peggotty și cu care acesta voia să se căsătorească.

[92] „Tricou Guernsey" — tricou de lînă groasă, albastră, purtat de marinarii englezi, numit astfel după insula Guernsey din Canalul Mînecii.

apele fluxului. Le-am găsit acolo şi pe mătuşa şi pe Agnes, care coseau nişte cuverturi destinate copiilor. Peggotty,[93] tăcută, cu vechea ei cutie de lucru, cu yardul[94] şi cu mucul de lumînare,[95] care înfruntaseră atîtea vicisitudini, le dădea şi ea o mînă de ajutor. [...]

— Şi, mă rog, cînd ridică ancora, corabia, *mister* Micawber ? a întrebat mătuşa.

Mister Micawber, socotind necesară o pregătire treptată, ca s-o menajeze pe mătuşa-mea sau pe *missis* Micawber, a răspuns că avea să ridice ancora mai curînd decît îşi închipuise ieri.

— Presupun că echipajul bărcii v-a adus această ştire, nu-i aşa ?

— Chiar aşa e, *ma'am*.

— Da ? i-a zis mătuşa. Aşadar, ridică ancora...

— Am fost înştiinţat că mîine dimineaţă înainte de ora şapte trebuie să ne aflăm neapărat pe bord.

— Zău ! a exclamat mătuşa cam iute. Ce părerea aveţi, *mister* Peggotty, este cu putinţă ?

— Da, *ma'am*. Odată cu refluxul, corabia o să coboare spre mare. Poimîine dup-masă, dac-or să vină la Gravesend şi-or să urce la bord, *mas'r*[96] Davy[97] şi soră-mea o să-şi poată lua rămas bun de la noi pentru ultima oară.

— Chiar aşa o să facem ! am zis.

— Pînă atunci şi pînă vom porni în larg, a decalarat *mister* Micawber, făcîndu-mi semn cu ochiul, *mister* Peggotty şi cu mine vom sta tot timpul împreună de strajă, ca să veghem asupra lucrurilor şi avutului nostru. Emma, iubito, a adăugat *mister* Micawber, dregîndu-şi glasul cu un aer solemn, prietenul meu, *mister* Thomas Traddles, are bunăvoinţa să-mi ceară, la ureche, favoarea de a i se îngădui să comande ingredientele necesare pentru prepararea

[93] Este vorba de *Clara Peggotty* — „femeie la toate în casa Clarei Copperfield [mama lui David Copperfield]; dădaca şi prietena lui David", soră a lui Daniel Peggotty (vezi supra, p. 499, nota 79, şi infra, p. 530, nota 9).

[94] *Yard* — măsură de lungime folosită în ţările anglo-saxone, egală cu 91,44 cm; aici e vorba de o panglică de metal lungă de un *yard*, care servea la măsurat.

[95] Yardul şi mucul de lumînare fac parte, după cum se citeşte în *Viaţa lui David Copperfield* (ed. cit., vol. I, p. 31), din trusa de lucru a Clarei Peggotty: „...mă uitam la mucul de lumînare pe care-l păstra pentru aţa de cusut — cît de bătrîn părea, cu zbîrciturile lui de tot felul ! —, mă uitam la ruleta ca o colibă în care era înfăşurat yardul; la cutia ei de lucru, cu capacul culisant, pe care era zugrăvită catedrala Sfîntul Paul (cu cupola vopsită în roşu); la degetarul de aramă de pe degetul ei, la dînsa pe care o găseam drăguţă".

[96] *Mas'r* — pronunţare populară a apelativului *master* (vezi, în ediţia de faţă, şi p. 419, nota 2).

[97] *Davy* — forma prescurtată a numelui David.

unei modeste cantități din acea băutură care, în mintea noastră, e strîns legată de *roast-beef*-ul[98] din bătrîna Anglie. Mă refer... într-un cuvînt, la *punch*. În împrejurări obișnuite, m-aș simți obligat să le rog pe *miss* Trotwood și pe *miss* Wickfield să ne ierte, dar...

— În ceea ce mă privește, a intervenit mătușa, pot să vă asigur, *mister* Micawber, c-am să beau cu cea mai mare plăcere în sănătatea și pentru succesul dumneavoastră !

— Și eu la fel ! a adăugat Agnes zîmbind.

Mister Micawber a coborît imediat în local, unde părea că se simțea ca la el acasă ; și peste puțin s-a întors cu un ibric aburind. Am băgat de seamă că instrumentul cu care cojise lămîile era propriul lui briceag și că acesta măsura — cum se cuvine să măsoare briceagul oricărui colonist încercat — aproape un picior[99] ; și că și-l ștergea, nu fără oarecare ostentație, de mîneca hainei. Am constatat apoi că *missis* Micawber și cei doi membri mai vîrstnici ai familiei erau și ei înarmați cu instrumente similare, și că fiecare dintre copii purta legată la brîu o lingură de lemn. De asemenea, *mister* Micawber, vrînd să-și călească soția, fiica și fiul mai mare în vederea greutăților vieții pe corabie și în junglă, în loc să folosească pahare de vin, ceea ce lesne ar fi putut face, căci erau berechet în odaie, le-a servit *punch*-ul în niște ceșcuțe ordinare de cositor, și niciodată nu l-am văzut mai fericit decît atunci cînd și-a băut porția de *punch* din cana proprie și pe care la sfîrșit a băgat-o în buzunar.

— Ne luăm rămas bun de la luxul pe care ni-l oferă scumpa noastră patrie, a declarat *mister* Micawber, încîntat de acest sacrificiu. Locuitorii codrilor nu pot, firește, beneficia de rafinamentele țării celor liberi !

În clipa aceea a intrat un rîndaș, să anunțe că *mister* Micawber era așteptat jos.

— Am o presimțire, a spus *missis* Micawber, lăsînd din mînă ceșcuța de cositor, că-i un membru al familiei mele.

— Dacă-i așa, draga mea, a zis *mister* Micawber, pornit și pătimaș ca totdeauna cînd era vorba de acest subiect, dat fiind că acel membru al familiei tale — orcine ar fi el, bărbat sau femeie — *ne*-a lăsat să-l așteptăm destul de mult, pot și eu acum să-l las să aștepte după bunul *meu* plac.

— Micawber, i-a răspuns cu glas scăzut soția sa, în timpuri ca acestea...

[98] *Roast-beaf* — carne de vită friptă la grătar.

[99] *Picior* — veche unitate de măsură folosită în țările anglo-saxone, egală cu aproximativ o treime de metru.

— Nu se cuvine „orice păcat mărunt să-l iei în seamă“ [100], a zis *mister* Micawber, ridicîndu-se de pe scaun. Emma, mustrarea ta e îndreptățită.

— În pagubă a fost familia mea, Micawber, nu a ta, i-a replicat dînsa. Dacă, în sfîrșit, au ajuns să-și dea seama de tot ce au pierdut datorită purtării lor și doresc să ne întindă o mînă prietenească, să n-o respingem !

— Fie, draga mea ! s-a învoit el.

— Dacă nu de dragul lor, de al meu, Micawber ! a stăruit soția.

— Emma, dacă așa înțelegi să pui problema într-un moment ca acesta, nu mai am nimic de spus, i-a răspuns. Nici acum nu-ți pot însă făgădui că voi sări de gîtul familiei tale ; dar să fii încredințată că acel membru al familiei tale care așteaptă jos nu va fi răsplătit cu răceală pentru un gest pornit din inimă.

Mister Micawber a coborît și a lipsit un răstimp, în care *missis* Micawber n-a putut alunga cu totul temerea că s-ar fi putut produce un schimb de cuvinte între el și respectivul membru al familiei ei. În cele din urmă, același rîndaș a venit din nou și mi-a înmînat un bilețel scris cu creionul, împodobit ca un document judiciar, cu inscripția : „Heep v. Micawber“. Am aflat din cuprinsul acestuia că *mister* Micawber, fiind din nou arestat pentru datorii, era în culmea disperării și că mă ruga să-i trimit, prin aducătorul biletului, briceagul și cana lui de 1/2 *quarter* [101], deoarece s-ar putea să-i fie de trebuință la închisoare în zilele puține la număr ce le mai avea de trăit. De asemenea, îmi mai cerea, ca un ultim gest de prietenie, să-i plasez familia la casa de muncă a parohiei și să uit că l-aș fi cunoscut vreodată.

Ca răspuns la acest bilet, îndată am coborît cu rîndașul, ca să plătesc banii în cauză, și l-am găsit pe *mister* Micawber într-un colț, aruncînd priviri întunecate agentului care-l înhățase. După ce l-am scăpat, *mister* Micawber m-a îmbrățișat cu cea mai mare căldură ; și-a însemnat suma în carnet, și, după cîte îmi amintesc, a făcut mare caz de o jumătate de *penny* pe care-o scăpasem din vedere cînd am făcut adunarea.

Acest carnet atît de prețios i-a amintit de o altă operație. Cînd ne-am întors sus, în odaie (unde, ca să se scuze, a spus că întîrziase din pricina unor împrejurări independente de voința lui), a scos din carnet o coală mare de hîrtie, împăturită cu grijă, acoperită cu interminabile coloane de cifre scrise citeț și frumos ali-

[100] Citat din *Iuliu Cezar* de William Shakespeare, (Actul IV, Scena 3).
[101] *Quarter* — sfert (engl.).

niate. N-am aruncat decît o ochire asupra lor, dar am impresia că asemenea adunări n-am văzut niciodată într-un caiet de aritmetică la şcoală. Era, pare-se, socoteala dobînzilor compuse cuvenite pe diferite perioade de timp la ceea ce numea „un capital de patruzeci şi una de lire, zece şilingi şi unsprezece şi jumătate *pence*". După ce şi-a revăzut cu atenţie calculele şi după ce a cîntărit mijloacele ce-i stăteau la dispoziţie, a ajuns la concluzia că trebuie să se oprească asupra cifrei care reprezenta capitalul amintit, plus dobînda compusă cuvenită pe doi ani — mai exact pe cincisprezece luni calendaristice şi paisprezece zile, socotite din ziua aceea. Şi pentru această sumă peloc i-a înmînat lui Traddles, cu multe mulţumiri, o obligaţie scrisă foarte curat, de mînă, de a acoperi întreaga sa datorie (ca de la bărbat la bărbat).

— Totuşi, am o presimţire, a spus *missis* Micawber, clătinînd din cap îngîndurată, că familia mea va veni pe bord înainte de plecarea noastră.

Mister Micawber avea, se vedea bine, alte presimţiri în această privinţă, dar le-a pus în cana lui personală şi le-a dat de duşcă.

— Dacă, pe drum, vi se oferă vreun prilej să trimiteţi scrisori în ţară, a spus mătuşa, trebuie neapărat să ne scrieţi, *missis* Micawber.

— Scumpă *miss* Trotwood, i-a răspuns, nu pot să mă simt decît foarte fericită că e cineva care să aştepte veşti din partea noastră. Vă voi scrie, fără îndoială. Sînt încredinţată că şi *mister* Copperfield, ca un vechi şi intim prieten, n-are nimic împotrivă să primească din cînd în cînd veşti de la aceea care l-a cunoscut înainte de venirea pe lume a gemenilor. [102]

I-am spus că voi fi bucuros să primesc ştiri ori de cîte ori va avea ocazia să-mi scrie.

— Cu ajutorul lui Dumnezeu, ocazii vor fi destule ! a intervenit *mister* Micawber. În zilele noastre, pe ocean mişună corăbiile ; şi e cu neputinţă să nu întîlnim numeroase corăbii pe drum. De fapt nu-i decît o simplă transbordare, a spus *mister* Micawber, jucîndu-se cu lornionul. Distanţa nu-i decît o născocire a închipuirii.

Mă gîndesc acum cît de ciudat, dar cît de caracteristic era pentru *mister* Micawber faptul că atunci cînd de la Londra s-a

[102] Adevărul romanului este că atunci cînd *mister* Micawber l-a prezentat pe David Copperfield Emmei Micawber, aceasta *era* mama celor doi gemeni (vezi, în antologia de faţă, p. 420). Dar probabil că afirmaţia pe care o adnotăm nu reprezintă o scăpare din vedere a lui Dickens, ci intenţia lui de a sugera că Emma Micawber are sentimentul că-l cunoaşte pe David Copperfield de foarte mult timp, atît de foarte mult, încît a pierdut măsura.

mutat la Canterbury a vorbit ca şi cum s-ar fi mutat la capătul pămîntului ; şi că atunci cînd a părăsit Anglia, pentru a emigra în Australia, a vorbit ca şi cum ar fi fost vorba de o mică excursie peste Canalul Mînecii.

— În cursul călătoriei, a spus *mister* Micawber, îmi voi da osteneala să-i mai distrez din cînd în cînd cu cîte o poveste ; şi trag nădejde că în sala de mese, în jurul focului, glasul fiului meu Wilkins are să fie ascultat cu plăcere. Şi *missis* Micawber, după ce nu va mai suferi de rău de mare — sper că expresia nu este necuviincioasă — îndrăznesc să cred că le va cînta *Micuţul Tafflin*. Sînt convins că adesea vom zări tăindu-ne calea delfini şi marsuini la prova şi că tot timpul vom avea multe lucruri interesante de văzut atît la babord, cît şi la tribord. Într-un cuvînt, a încheiat *mister* Micawber, cu obişnuitul lui aer distins, e foarte probabil că vom găsi atîtea lucruri interesante în văzduh şi pe mare, încît, atunci cînd gabierul, de veghe în vîrful arborelui mare, va striga : „Pămînt !", vom fi cît se poate de miraţi.

Şi rostind aceste cuvinte, şi-a golit cana de cositor cu un gest elegant, ca şi cum ar fi ajuns la capătul călătoriei şi ar fi absolvit cu succes un examen greu, în faţa celor mai înalte autorităţi navale.

— Nădejdea mea, scumpe *mister* Copperfield, mi-a declarat *missis* Micawber, este că va veni ziua cînd, datorită anumitor ramuri ale familiei noastre, vom ajunge să trăim din nou în patrie. Nu te încrunta, Micawber ! Nu mă refer la familia mea, ci la copiii copiilor noştri. Oricît de înalt să fie copacul, a urmat *missis* Micawber, clătinînd din cap, frunzele cad tot pe pămînt ; şi cînd spiţa noastră va dobîndi faimă şi avere, mărturisesc deschis că aş dori ca averea ei să se reverse în sipetele Britaniei !

— Draga mea, i-a zis *mister* Micawber, Britania să se descurce singură. Trebuie să mărturisesc că niciodată n-a făcut nimic de seamă pentru mine şi că nu ard de dorinţa de a întreprinde ceva în această direcţie.

— Aici greşeşti, Micawber ! i-a ripostat *missis* Micawber. Pleci în ţara asta depărtată spre a întări, nu spre a slăbi legăturile dintre tine şi Albion.

— Îţi repet, iubito, a declarat *mister* Micawber, că legăturile despre care vorbim nu mi-au creat nici o obligaţie personală, aşa că nu prea mă interesează întărirea lor.

— Micawber, i-a zis *missis* Micawber, nici aici n-ai dreptate. Nu-ţi cunoşti puterea, Micawber. Şi legăturile dintre tine şi Albion, în pasul pe care te gătesti să-l faci acum, tocmai de ea vor fi întărite.

Mister Micawber şedea în fotoliu, cu sprîncenele ridicate ; stătea în cumpănă dacă să aprobe sau să respingă părerile exprimate de *missis* Micawber, fiind însă foarte măgulit de anticipările pe care le cuprindeau.

— Dragă *mister* Copperfield, a urmat *missis* Micawber, aş dori ca *mister* Micawber să fie conştient de situaţia sa. Mi se pare cît se poate de important ca *mister* Micawber să-şi dea seama de situaţia sa chiar în clipa îmbarcării. Mă cunoşti de mult, scumpe *mister* Copperfield, şi eşti în măsură să ştii că nu am o fire entuziastă, ca aceea a lui *mister* Micawber. Am o fire, ca să zic aşa, eminamente practică. Ştiu că pornim într-o lungă călătorie. Ştiu că ea comportă multe lipsuri şi multe neplăceri. Nu pot trece cu vederea aceste fapte. Dar în acelaşi timp ştiu de ce este capabil *mister* Micawber. Cunosc forţele latente ale lui *mister* Micawber, şi de aceea socotesc că e esenţial ca *mister* Micawber să-şi dea seama de situaţia sa.

— Iubito, a intervenit *mister* Micawber, ai să-mi îngădui poate să spun că mi-e aproape cu neputinţă să-mi *dau* seama de situaţia mea în clipa de faţă.

— Nu cred, Micawber ! i-a ripostat ea. Nu-i chiar aşa. Scumpe *mister* Copperfield, *mister* Micawber nu este un caz obişnuit. *Mister* Micawber pleacă într-o ţară depărtată anume ca, pentru întîia oară în viaţa lui, să fie pe deplin înţeles şi preţuit. Vreau ca *mister* Micawber să se aşeze la prova corăbiei şi să strige : „Am venit să cuceresc această ţară ! Aveţi onoruri ? Aveţi bogăţii ? Aveţi funcţii gras plătite ? Aduceţi-le încoace ! Sînt ale mele !“

Mister Micawber, care şi-a rotit privirea asupra noastră, părea convins că exista un sîmbure de adevăr în toate astea.

— Vreau, şi sper să nu fiu greşit înţeleasă, a spus *missis* Micawber pe tonul ei retoric, ca *mister* Micawber să devină cezarul propriului său destin. Asta, scumpe *mister* Copperfield, este, mi se pare, poziţia pe care s-ar cuveni să se situeze. Din prima clipă a acestei călătorii, *mister* Micawber trebuie să se urce la prova corăbiei şi să proclame : „Destule tărăgăneli ; destule dezamăgiri ; destule lipsuri ! Toate acestea s-au întîmplat în patria veche. Asta-i patria cea nouă ! Reparaţi nedreptatea. Aduceţi despăgubirile !“

Mister Micawber şi-a încrucişat braţele cu atîta hotărîre, încît ai fi zis că luase loc de pe acum la prova corăbiei.

— Şi procedînd astfel, a zis *missis* Micawber, adică dîndu-şi seama de situaţia sa, n-am oare dreptate să spun că *mister* Micawber nu-şi va slăbi, ci, dimpotrivă, îşi va întări legătura cu Britania ? Mi se poate spune oare că apariţia unei importante per-

sonalităţi publice în cealaltă emisferă nu va exercita nici o înrîurire în patria-mumă ? Sînt eu atît de proastă încît să-mi închipui că, atunci cînd va mînui bagheta magică a talentului şi a puterii în Australia, *mister* Micawber nu va însemna nimic în Anglia ? Nu sînt decît o femeie ; dar dacă aş fi atît de absurd de proastă, aş fi nevrednică de tăticul meu şi de mine.

Convingerea de care era pătrunsă *missis* Micawber că argumentele ei sînt peremptorii au conferit tonului ei o elevaţie morală pe care pînă atunci nu o înregistrasem încă niciodată.

— Iată de ce doresc atît de mult ca într-un viitor nu prea îndepărtat să putem trăi iar pe meleagurile natale, a spus *missis* Micawber. Se prea poate că *mister* Micawber va înscrie o nouă pagină în istorie — nu-mi pot ascunde credinţa că acest lucru mi se pare foarte probabil —, şi atunci *mister* Micawber va trebui să fie reprezentat în ţara care i-a dat viaţă, dar care *nu* i-a dat slujbă !

— Iubito, a zis *mister* Micawber, e imposibil să nu fiu mişcat de dragostea pe care mi-o arăţi ! Sînt întotdeauna gata să mă bizui pe bunul tău simţ. Ceea ce trebuie să se întîmple se va întîmpla ! Ferească cerul ca tocmai eu să precupeţesc patriei măcar o părticică din avuţiile ce vor fi strînse de urmaşii noştri !

— Foarte frumos, a spus mătuşa, făcîndu-i semn lui *mister* Peggotty, şi cu drag închin paharul în cinstea dumneavoastră a tuturor şi vă doresc să aveţi parte numai de fericire şi de izbîndă.

Mister Peggotty i-a lăsat jos pe cei doi copii pe care-i legănase pe genunchi şi s-a alăturat lui *mister* şi *missis* Micawber cînd au băut şi ei în sănătatea noastră ; şi cînd l-am văzut strîngîndu-le călduros mîna Micawberilor, ca unor camarazi, cînd am văzut că faţa-i arsă de soare e luminată de un zîmbet, mi-am dat seama că oriunde se va duce îşi va croi un drum, va cîştiga nume bun şi va fi iubit.

Pînă şi copiii au fost poftiţi să-şi vîre lingurile de lemn în cana lui *mister* Micawber şi să bea în sănătatea noastră. După care, mătuşa şi Agnes s-au ridicat şi şi-au luat rămas bun de la emigranţii noştri. Scena despărţirii a fost dureroasă. Toţi plîngeau ; copiii s-au agăţat de fusta lui Agnes pînă în ultima clipă ; cînd am plecat, am lăsat-o pe biata *missis* Micawber foarte deprimată, plîngînd şi suspinînd, în faţa unei palide lumînări, datorită căreia, privită de afară, de pe fluviu, odăiţa arăta, pesemne, ca un far sărăcăcios.

Dimineaţa, a doua zi, m-am dus să văd dacă au plecat. Porniseră în zori, la 5, cu barca. Mi-am dat seama cu acest prilej ce

gol lasă în suflet asemenea despărţiri, căci deşi nu-i văzusem decît o singură dată, şi nu mai departe decît în ajun, în hanul acela prăpădit şi pe treptele de lemn ale debarcaderului, acuma, că nu mai erau, locurile mi-au părut triste şi părăsite.

În după-amiaza zilei următoare am plecat împreună cu iubita mea dădacă la Gravesend. Am găsit corabia ancorată în mijlocul fluviului, înconjurată de o sumedenie de bărci; bătea un vînt prielnic; şi pavilionul care semnalizează plecarea flutura în vîrful catargului. Îndată am tocmit o barcă şi ne-am îndreptat spre corabie; şi după ce ne-am croit drum prin învălmăşeala ce domnea în jurul ei, ne-am suit la bord.

Mister Peggotty ne aştepta pe punte. M-a informat că *mister* Micawber fusese din nou arestat (pentru ultima oară), la reclamaţia lui Heep, şi că, potrivit rugăminţii ce-i făcusem, plătise creanţa; peloc i-am înapoiat banii. După aceea ne-a condus jos, pe puntea intermediară, şi acolo temerile mele ca nu cumva *mister* Peggoty să fi auzit ceva despre cele întîmplate au fost risipite de *mister* Micawber, care, ieşind din semiobscuritate, l-a luat de braţ cu un aer prietenos şi ocrotitor şi mi-a spus că, de alaltăieri seara, nu se despărţiseră aproape nici o clipă.

Pentru mine tabloul era atît de nou şi locul atît de strîmt şi întunecat, încît la început n-am putut desluşi nimic; dar treptat, pe măsură ce ochii mei s-au obişnuit cu obscuritatea, contururile s-au luminat şi am avut impresia că am în faţă o pictură de van Ostade [103]. În spaţiile cuprinse între pontiluri, pereţi verticali, inele de arimare şi culcuşuri destinate emigranţilor, în mijlocul lăzilor, a boccelelor, al butoaielor şi al grămezilor de bagaje — luminate ici-colo de lanternele care se legănau, iar pe alocuri de lumina palidă ce se strecura de-a lungul trombelor de aer sau prin spiraiuri — se înghesuiau grupuri de oameni, unii legînd prietenii noi, alţii luîndu-şi rămas bun, vorbind, rîzînd, plîngînd, bînd sau mîncînd; unii şi luaseră în posesie colţişorul ce le aparţinea, îşi rînduiseră micile lor gospodării şi îşi aşezaseră copiii pe scăunaşe sau pe fotolii în miniatură; alţii, disperaţi, pentru că nu găsiseră încă un loc unde să se aciuieze, rătăceau buimaci de colo-colo. Toate vîrstele păreau să fie înghesuite laolaltă în strîmtoarea punţii intermediare — de la pruncii născuţi abia de-o săptămînă, două, pînă la moşi şi babe gîrbove, care nu păreau să mai aibă de trăit decît cam tot atîta; de la plugarii care cărau pe bocancii lor calupuri de pămînt englez, pînă la fierarii în a căror piele erau impregnate eşantioane de fum şi funingine aduse de la locurile de baştină. [...]

[103] *Adriaen van Ostade* (1610—1684) — pictor şi gravor olandez.

Sosise clipa despărțirii. [...] Pe punte mi-am luat rămas bun de la biata *missis* Micawber, care tocmai își căuta îngrijorată familia ; ultimele cuvinte pe care mi le-a spus au fost că niciodată nu-l va părăsi pe *mister* Micawber.

Am coborît în barcă și ne-am oprit la o oarecare distanță, să vedem corabia pornind la drum. Era un amurg calm, strălucitor. Corabia se afla între noi și lumina roșiatică ; fiecare strai, fiecare vergă se profila pe fundul aprins de văpaia asfințitului. Niciodată n-am văzut o priveliște atît de frumoasă, atît de tristă și în același timp atît de însuflețitoare ca acea mîndră corabie, nemișcată pe apa cu reflexe sîngerii, și toată suflarea de pe bord îngrămădită pe punte, în tăcere, cu capul descoperit.

Tăcerea n-a ținut decît o clipă. Cînd pînzele s-au înălțat în bătaia vîntului și corabia a început să se depărteze, trei urale puternice au izbucnit deodată din toate bărcile aflate în apropiere, la care cei de pe bord au răspuns cu alte urale, pe care ecoul le-a repetat. Inima mi-a zvîcnit mai tare cînd am auzit aceste urale și cînd am văzut fluturîndu-se pălăriile și batistele... [104]

[. . . . . .]

— Acum povestește-ne și despre *mister* Micawber, l-am rugat. A plătit pînă la ultimul ban toate datoriile ce le avea aici — pînă și polița dată lui Traddles [...] — și din asta cred că putem trage concluzia că îi merge bine. Dar care sînt ultimele noutăți în privința *lui* ?

Surîzînd, *mister* Peggotty a dus mîna la buzunarul de la piept, din care a scos un pachet învelit într-o hîrtie împăturită cu grijă, din care a ales cu băgare de seamă o gazetă de format mic și ciudat.

— Trebuie să vă spun, *mas'r* Davy, că de cînd ne merge mai bine, am părăsit savana ; și ne-am statornicit la Port Middlebay Harbor, unde se află ceea ce *noi* numim un oraș.

— *Mister* Micawber a stat și el cu voi în savană ? l-am întrebat.

— Firește că da, a adeverit *mister* Peggotty, și a lucrat cu tragere de inimă. De cînd sînt n-am pomenit un *gen'l'man* cu atîta tragere de inimă. L-am văzut lucrînd în bătaia soarelui, *mas'r* Davy, și nădușind pe chelie, de credeam s-o să se topească de-a binelea. Acum a ajuns magistrat.

[104] Apud : Charles Dickens, *Viața lui David Copperfield*, ed. cit., vol. III, p. 349—364.

— Nu zău, magistrat ?! am îngînat cu mirare.

Mister Peggotty mi-a arătat cu degetul o notiță în gazetă și, cu glas tare, am citit din *Port Middlebay Times* cele ce urmează :

„...Banchetul oferit distinsului nostru concetățean și colonist WILKINS MICAWBER, ESQUIRE, magistrat al districtului Port Middlebay, a avut loc ieri în salonul cel mare al hotelului, care a fost plin pînă la refuz. Se apreciază că nu mai puțin de patruzeci și șapte de persoane au stat în același timp la masă, fără a mai pune la socoteală pe cei aflați pe coridor și pe scări. Lumea cea mai strălucitoare, mai elegantă și mai distinsă din Port Middlebay s-a grăbit să aducă omagiul cuvenit unei personalități cu drept cuvînt atît de prețuite, atît de talentate și atît de iubite. Banchetul a fost prezidat de doctorul Mell (de la gimnaziul clasic „Salem House" din Port Middlebay), la dreapta căruia a stat distinsul sărbătorit. După ce s-a strîns masa și s-a cîntat *Non Nobis* [105] (foarte frumos executat, în care am avut bucuria de a remarca glasul ca de clopot al talentatului amator WILKINS MICAWBER, ESQUIRE, JUNIOR), s-au ținut obișnuitele cuvîntări exprimînd atașamentul față de Coroană și față de patria-mumă, care au fost salutate cu entuziasm. Apoi doctorul Mell, la sfîrșitul unei însuflețite cuvîntări, a ridicat paharul «în cinstea distinsului sărbătorit, adevărată podoabă a orașului nostru. Fie ca el să nu ne părăsească niciodată, decît pentru a merge la mai bine, și fie ca succesele sale în mijlocul nostru să fie atît de mari, încît să fie cu neputință să-i meargă mai bine !». Aclamațiile care au însoțit această închinare au depășit orice închipuire. Ca valurile oceanului, se ridicau și se lăsau neîncetat. În cele din urmă, cînd totul s-a liniștit, WILKINS MICAWBER, *ESQUIRE*, s-a ridicat spre a le mulțumi celor de față. Departe de noi gîndul de a ne încumeta, ținînd seama de posibilitățile comparativ reduse, deocamdată, ale ziarului nostru, să redăm întocmai perioadele curgătoare ale cuvîntării elegante și foarte cizelate rostite de distinsul nostru concetățean E de ajuns să spunem că a fost o capodoperă de elocvență ; și că pasajele în care și-a povestit amănunțit cariera, încă de la începuturile ei, precum și acelea în care a atras atenția ascultătorilor tineri asupra primejdiilor ascunse ce decurg din contractarea unor datorii pecuniare pe care nu le vor putea acoperi au stors lacrimi chiar și din ochii celor mai călîți. S-a mai ridicat apoi paharul în cinstea DOCTORULUI MELL, în cinstea lui *MISSIS* MICAWBER (care a mulțumit cu multă grație, salutînd din pragul unei uși laterale, în dreptul căreia un șirag de femei frumoase, așezate în fotoliu, asistau și în același timp împodobeau această scenă încîntătoare) ; a lui *MISSIS* RADGER BEGS (fosta *miss* Micawber) ; a lui WILKINS MICAWBER, *ESQUIRE*, JUNIOR (care a stîrnit mare ilaritate declarînd cu mult umor că, nesimțindu-se în stare să mulțumească printr-o cuvîntare, va cere voie să cînte ceva) ; a FAMILIEI lui *MISSIS* MICAWBER (precum se știe, binecunoscută în patrie) etc., etc., etc. După încheierea acestora, mesele au fost scoase ca prin farmec, rămînînd sala liberă pentru dans. Printre discipolii TERPSICHOREI [106],

[105] *Non nobis* — Nu nouă (lat.), primele două cuvinte ale psalmului de mulțumire 115.

[106] *Terpsichora* — (în mitologia vechilor greci) muza dansului și a corurilor.

care s-au întrecut pe ei înșiși pînă ce soarele a dat semnalul plecării, s-au remarcat îndeosebi domnul Wilkins Micawber, *Esquire*, Junior, și drăgălașa și desăvîrșita *miss* Helena, cea de a patra fiică a doctorului Mell."

Tocmai mă uitam încă o dată la numele doctorului Mell, bucuros a-l regăsi într-o ipostază mai fericită pe bietul *mister* Mell, care fusese cîndva un pîrlit de suplinitor al magistrului meu din Middlesex,[107] cînd *mister* Peggotty mi-a arătat cu degetul o altă rubrică a gazetei unde am văzut numele meu și am citit cele ce urmează :

„*Către DAVID COPPERFIELD,* ESQUIRE
Eminentul Scriitor
SCUMPE SIR,

Au trecut ani de zile de cînd am avut prilejul să văd, cu proprii mei ochi, trăsăturile feței aceluia care acum e cunoscut de un segment considerabil al lumii civilizate.

Dar, scumpe sir, *deși (prin forța unor împrejurări aflate mai presus de voința mea) m-am depărtat de prietenul și tovarășul tinereții mele, n-am rămas nepăsător la zborul lui avîntat. Și*

Cu toate că mări furtunoase ne despart

(BURNS), nimic nu m-a putut opri să iau parte la sărbătorile intelectuale pe care ni le-a oferit.

De aceea nu pot lăsa să plece de aici un om pe care amîndoi îl cinstim și îl prețuim, fără a mă folosi de acest prilej public, scumpe sir, *spre a vă trimite mulțumirile mele și, mă încumet să adaug, și cele ale tuturor locuitorilor din Port Middlebay pentru bucuriile pe care ni le-ați dăruit.*

Înainte, scumpe sir ! *N-ați rămas necunoscut printre noi ; lumea de aici știe să vă prețuiască ! Deși sîntem «departe», nu sîntem nici «neprieteni», nici «melancolici», nici (se cuvine să adaug) «greoi» ! Înainte, scumpe* sir, *urmați-vă zborul ca un vultur ! Locuitorii din Port Middlebay doresc cel puțin să-l urmărească cu bucurie, cu încîntare, cu folos !*

[107] *Mister Charles Mell* — personaj din romanul *Viața lui David Copperfield*, profesor la școala „Salem House" condusă de *mister* Creakle (vezi, în ediția de față, p. 568, nota 33), „un tînăr palid, jigărit, cu obrajii scofîlciți și cu o bărbie aproape [...] neagră [...] ; nu purta favoriți, iar părul lui, în loc să fie lucios, era murdar și îmbîcsit. Purta haine negre, care păreau și ele cam murdare, și mînecile surtucului, precum și pantalonii îi erau cam scurți ; și avea o cravată albă, care nu era prea curată". *Mister* Creakle, aflînd că *mister* Mell, obligat de sărăcie, își ține mama la un azil de femei nevoiașe, îl concediază.

Printre ochii care, din această parte a globului pămîntesc, se înalță către dumneavoastră, vor fi întotdeauna, atîta timp cît lumina vieții va mai licări în ei,

Și

ochii

lui

WILKINS MICAWBER,
Magistrat"

Cercetînd și restul gazetei, am constatat că *mister* Micawber era un corespondent sîrguitor și prețuit al ziarului. În același număr mai era publicată o scrisoare a sa cu privire la un pod ; și am găsit și un anunț vestind apropiata apariție a unui volum frumos, care va cuprinde o culegere din „scrisorile" sale, „cu importante adăugiri". Și, dacă nu mă înșel, articolul de fond tot de el era scris.

Și serile, cît a stat la noi *mister* Peggotty, am vorbit nu o dată despre *mister* Micawber. [108]

[108] Apud : Charles Dickens, *Viața lui David Copperfield*, ed. cit., vol. III, p. 456—460.

VIII

Uriah Heep

Din infernul divinei comedii dickensiene, populat de tot felul de ticăloşi — criminali, hoţi, escroci, exploatatori ai bunei-credinţe şi ai candorii, perverşi, perfizi, cinici, sadici, asupritori, intriganţi şi torţionari — purtînd nume de sumbră celebritate literară, ca Bumble, Fagin, Bill Sikes, Noah Claypole, Edward Leeford (alias Monks), Squeers, Ralph Nickelby, Creakle, Quilp, Littimmer, Murdstone, Pumblechook, Compeyson, Merdle, Guppy, Peksniff ş.a., l-am ales pentru paginile acestei antologii pe diabolicul Uriah Heep, individ insidios, tarat fizic (sudoraţia abundentă şi contorsiunile lui trădează dereglări glandulare şi ale sistemului nervos), întruchipare de factură realistă, cu certe influenţe romantice, a feloniei josnice, a umilităţii făţarnice şi a vicleniei intrigante puse în slujba înavuţirii şi a parvenirii. Opţiunea noastră are o dublă motivaţie, pe care, abuzînd puţin de nuanţele înţelesurilor, am numi-o obiectivă. L-am preferat pe Uriah Heep pentru că evoluţia personajului are numeroase puncte de interferenţă cu „biografia" lui Wilkins Micawber şi pentru că Dickens reia, prin Uriah Heep, una din temele sociale ce l-au preocupat mai cu seamă în prima perioadă de creaţie, în romanele *Aventurile lui Oliver Twist* (1838) şi *Nicholas Nickleby* (1839): viaţa în „Casele de muncă" („*Work-house*") şi educaţia din orfelinatele de copii săraci de pe lîngă azilurile parohiale *. Este adevărat că ambianţa mizerabilă, dezumanizantă din aceste „instituţii de binefacere" nu mai apare pe primul plan, ca în romanele ale căror titluri le-am menţionat mai sus. Dar Uriah Heep este rodul lor social reprezentativ, tipul pensionarului cu structură psihică maleabilă, care nu şi-a luat lumea în cap, ca inadaptabilul Oliver Twist, ci s-a adaptat la condiţiile impuse, s-a supus şi a acceptat să fie modelat după normele învăţămîntului parohial rezervat săracilor, şi-a însuşit principiile etice privind relaţiile interumane propovăduite de acest sistem de educaţie şi, intrînd în societate, s-a străduit să se conducă după aceleaşi principii. „Nici nu vă daţi seama cît de umil şi nensemnat trebuie să se arate un om în situaţia mea, *master* Copperfield! — spune, la un moment dat, Uriah Heep, mărturisindu-i-se lui David Copperfield. — Şi tata şi eu am fost crescuţi la o şcoală de copii săraci; şi mama a fost educată într-o instituţie publică de binefacere. Acolo, pe cît îmi amintesc, de dimineaţa

* Vezi, în ediţia de faţă, p. 421, nota 5.

pînă seara nu ne-au învățat aproape nimic altceva decît să ne arătăm umili și nensemnați. Trebuia să ne arătăm umili față de cutare și față de cutare; și să ne descoperim în dreapta, și să ne ploconim în stînga; și totdeauna să ne cunoaștem lungul nasului și să fim plecați în fața mai-marilor noștri. Și mai-marii noștri erau mulți, foarte mulți! Pentru că s-a arătat foarte umil, tata a primit medalia de monitor. Și eu la fel. Tot datorită umilinței, tata a ajuns să fie paracliser. Pentru că se bucura în rîndul oamenilor cumsecade de faima că-i un om la locul lui, i-au dat slujbă. «Fii umil și nensemnat, Uriah, îmi spunea tata, și o să răzbești. Asta ne-au învățat la școală și pe mine și pe tine; asta prinde cel mai bine. Fii umil și nensemnat, îmi spunea tata, și o să răzbești.» Și, într-adevăr, am răzbit! [...] De cînd eram mic mi-a fost dat să cunosc foloasele pe care le aduce umilința și m-am deprins cu ea, a urmat Uriah. M-am smerit cu plăcere. Am mers cu învățătura cît mi-a îngăduit umilința, și apoi m-am oprit și mi-am zis: «Stai!». Cînd mi-ați propus să-mi dați lecții de latină, am știut eu ce fac refuzînd. «Oamenilor le place să se simtă domni, spunea tata, de aceea tu să stai plecat.» Mai sînt și acum foarte umil și nensemnat, *master* Copperfield, dar am ceva putere!" * Eșecul lui (dincolo de stîngăciile artistice ale scriitorului, care-i „rasolește" sfîrșitul carierei) se datorește aparent slăbiciunii de a nu fi știut să reziste, să-și spună „Stai!" în fața ispitei de a parveni prin mijloace necinstite la putere și a dorinței de a o constrînge pe Agnes Wickfield să se mărite cu el. Dar mărturisirea lui citată mai sus, care nu era necesară portretizării și evoluției personajului, este, de bună seamă, un semn prin care Dickens indică adevărata cauză a exacerbării infirmităților psihice de care suferă personajul său negativ și totodată cauza eșecului acestuia: educația din școlile de copii săraci. Bazată pe pervertirea psihică a copiilor nevoiași prin pedagogia umilității fățarnice și a obedienței ipocrite, această educație produce sclavi cu o structură sufletească monstruoasă, condamnați aprioric fie să rămînă sclavi, fie să devină delincvenți și pușcăriași.

Literar vorbind, demascarea escrocheriilor lui Uriah Heep de către Wilkins Micawber (într-o scenă neglijent pregătită și destul de mediocru reprezentată, cu scăderi de ritm ce obosesc atenția cititorului cînd nu e cucerită de satisfacție pentru deznodămîntul optimist pe care îl presimte) și pedeapsa pe care justițiarul Dickens o abate asupra monstrului Heep, după aceeași regulă menționată mai sus (p. 418), a mitologiei populare, ce impune, paralel cu apoteoza eroului, condamnarea personajelor negative, malefice, nu-l surpinde atît de mult pe cititorul lucid, ca adăugirea, într-adevăr nejustificată artistic, a scenei finale din închisoarea condusă de *mister* Creakle, fostul director de școală, „incult și cîinos", al lui David Copperfield, părăsit de scriitor încă din timpul copilăriei eroului. Dar, după cum am mai observat și se vede din paginile selectate, Dickens nu se-ncurcă prea mult în normele estetice atunci cînd vrea să-și spună o părere într-o problemă socială. Și cum viața deținuților și organizarea penitenciarelor era una din temele lui predilecte, nu a pierdut ocazia de a o aborda și de a-și formula opinia în roman, părîndu-i-se firesc (în ordinea artistică) să o facă sub pretextul unei încheieri necesare a biografiei lui Uriah Heep.

* Apud: Charles Dickens, *Viața lui David Copperfield*, ed. cit., vol. II, p. 466—467.

În cele din urmă ne-am oprit în fața unei clădiri foarte vechi, ieșită din aliniere ; o casă cu ferestre lungi, joase, cu vitralii în *bow-window*-uri [1] ce ieșeau înainte încă și mai mult, și cu grinzile cioplite la capăt, care și ele ieșeau în afară, astfel că mi s-a părut că toată casa se apleca înainte, vrînd parcă să vadă cine trece pe trotuoarul îngust. Era de o curățenie exemplară. Pe ușa de lemn, joasă și arcuită, împodobită cu ghirlande de flori și fructe frumos dăltuite, strălucea ca o stea un ciocănaș de aramă de modă veche ; cele două trepte de piatră care coborau spre ușă erau atît de albe, de parcă ar fi fost acoperite cu o pînză imaculată ; și toate colțurile și unghiurile, toate sculpturile și panourile și micile ochiuri de geam și ciudatele ferestre joase, vechi de cînd lumea, erau curate ca zăpada ce se așterne pe dealuri.

Cînd trăsurica a oprit în fața ușii, mi-am îndreptat privirea asupra clădirii și am zărit ivindu-se la ferestruica de la catul de jos al turnulețului rotund, care flanca o latură a casei, un chip livid ca de mort care a dispărut în grabă. După aceea, ușa cea joasă, arcuită, s-a deschis, și chipul acela s-a ivit din nou. Era chiar atît de livid cum îmi păruse la fereastră, deși pielea avea o nuanță roșiatică, cum au de obicei oamenii cu părul roșu. Era într-adevăr fața unui roșcovan, un băiat de vreo 15 ani — după cum am aflat mai tîrziu, dar care părea mult mai în vîrstă —, cu părul tăiat foarte scurt, ca ogorul după seceră ; n-avea aproape deloc nici gene, nici sprîncene, iar ochii, căprui-roșcați, îi erau atît de lipsiți de orice umbră și apărare, încît îmi amintesc că m-am întrebat cum de reușea să doarmă. Era lat în umeri și ciolănos ; purta o haină neagră, îngrijită, închisă cu nasturi pînă la gît, unde mijea un colțișor de cravată albă ; și cum stătea lîngă botul poneiului, uitîndu-se la noi, cei din trăsură, privirile mele au fost atrase îndeosebi de mîna-i lungă, uscată, scheletică, cu care își freca bărbia.

— Spune-mi, Uriah Heep, e acasă *mister* Wickfield [2] ? l-a întrebat mătușa.

— *Mister* Wickfield e acasă, *ma'am* [3], i-a răspuns. Poftiți înăuntru, vă rog, a adăugat, arătînd cu mîna-i lungă spre odaia unde urma să fim primiți.

Am coborît și, lăsîndu-i în grijă poneiul, am intrat într-un salonaș scund și larg, care dădea spre stradă și prin fereastra căruia l-am zărit pe Uriah Heep suflînd în nările poneiului și imediat după aceea astupîndu-le cu mîna, de parcă ar fi vrut să facă

[1] *Bow-window* — nișă care prelungește spre exterior o încăpere (engl.).
[2] *Mister Wickfield* — vezi supra, p. 462, nota 52.
[3] *Ma'am* — formă contrasă, în engleză, a cuvîntului *madam*.

nu știu ce vrajă asupra lui. În fața vechiului cămin înalt se aflau două portrete : unul înfățișînd un bărbat cu sprîncene negre și părul cărunt (deși nu părea deloc bătrîn), care privea niște hîrtii legate cu o panglică roșie, iar celălalt înfățișînd o doamnă cu un aer foarte placid și duios, care parcă se uita la mine.

Cred că tocmai întorsesem capul, căutînd portretul lui Uriah, cînd ușa din celălalt capăt al încăperii s-a deschis și a intrat un bărbat care semăna leit cu cel din portret, ceea ce m-a făcut să mă uit dacă nu cumva coborîse din ramă. Se afla însă la locul lui, iar cînd domnul s-a apropiat și l-am văzut în plină lumină, mi-am dat seama că trecuseră cîțiva ani de cînd i se făcuse portretul.

— *Miss* Betsey Trottwood [4], vă rog poftiți înăuntru, a zis domnul. Vă cer iertare, am fost ocupat o clipă. Știți cu ce. Alt scop n-am în viață.

Miss Betsey i-a mulțumit și am intrat în odaia lui, mobilată ca un birou, plină de cărți, de hîrtii, de cutii de tinichea și așa mai departe. Dădea într-o grădină și avea o casă de fier zidită în perete, atît de aproape de cămin, încît, în timp ce mă așezam, m-am întrebat cum s-or fi descurcînd oare coșarii cînd curățau coșul. [...]

[...] După o scurtă discuție [*mister* Wickfield] i-a propus mătușii să viziteze împreună școala, ca să poată lua o hotărîre în cunoștință de cauză, iar după aceea să meargă să vadă două trei case unde aș putea fi găzduit.

Mătușa învoindu-se, tocmai ne pregăteam s-o pornim împreună tustrei, cînd deodată dînsul s-a oprit și a spus :

— S-ar putea ca micul nostru prieten să aibă vreun motiv de nemulțumire în legătură cu condițiile. De aceea cred c-ar fi mai bine să nu-l luăm cu noi.

Mi s-a părut că mătușa ar fi vrut să-l contrazică ; atunci, ca să ușurez lucrurile, le-am zis că dacă vor, eu, unul, bucuros rămîn acasă, și m-am înapoiat în biroul lui *mister* Wickfield, unde m-am așezat din nou pe scaunul pe care șezusem la început și am așteptat să se întoarcă.

Din întîmplare, scaunul se afla cu fața înspre coridorul îngust care ducea la odaia circulară la a cărei fereastră văzusem chipul palid al lui Uriah Heep. Uriah, după ce dusese poneiul la un grajd din vecinătate, se întorsese, și acum lucra în această odaie la un pupitru prevăzut cu o ramă de alamă, de care era agățat un document pe care-l copia. Deși stăteam față în față, la început am crezut că documentul la care lucra îl împiedică să mă vadă ; dar

[4] *Miss Betsey Trotwood* — vezi supra, p. 134, nota 8, și p. 460, nota 50.

uitîndu-mă mai cu luare-aminte, am băgat de seamă, cu destulă neplăcere, că, din cînd în cînd, ochii săi neodihniți, ca doi aștri roșii, se iveau binișor sub marginea de jos a hîrtiei și se aținteau asupra mea uneori și cîte un minut, în care timp condeiul îi alerga sau doar se prefăcea că aleargă cu aceeași iscusință ca și înainte.

Am încercat de mai multe ori să scap de privirea lor, suindu-mă pe un scaun ca să mă uit la o hartă aflată în celălalt capăt al încăperii sau cercetînd cu luare-aminte coloanele unui ziar local din Kent, dar parcă mă chemau înapoi ; și de cîte ori mă întorceam spre cei doi aștri roșii, eram sigur că-i voi găsi fie răsărind, fie apunînd. [...]

În cursul după-amiezii ieșisem [...] în fața porții și făcusem cîțiva pași pe uliță, ca să mai arunc o privire asupra vechilor clădiri și asupra catedralei cenușii și ca să-mi aduc aminte că străbătusem acest bătrîn oraș în cursul călătoriei mele [5] și că atunci trecusem, fără a mă uita la ea, prin fața casei unde locuiam acum. La înapoiere, l-am zărit pe Uriah Heep, care tocmai închidea biroul, și, însuflețit de o caldă prietenie pentru toți oamenii de pe lume, m-am apropiat de el, am stat puțin de vorbă, iar la despărțire i-am strîns mîna. Dar, vai, ce mînă umedă avea ! Ai fi zis că era mîna unei stafii, atît cînd te uitai la ea, cît și cînd o atingeai ; după aceea mi-am frecat singur mîna, ca s-o încălzesc *și ca să șterg orice urmă lăsată de a lui.*

Era atît de neplăcută mîna lui, încît nici cînd am ajuns în odaia mea nu se risipise încă senzația aceea de răceală și de umezeală. Aplecîndu-mă pe fereastră și zărind unul din chipurile cioplite de la capătul grinzilor uitîndu-se pieziș la mine, mi s-a părut că ar fi Uriah Heep care se cățărase acolo nu știu cum, și repede am închis geamul, ca să nu poată intra. [6]

[. . . . . .]

[*Mister* Wickfield] m-a bătut prietenește pe umăr și mi-a spus că în orice seară [...], dacă am cumva de învățat sau vreau să citesc vreo carte și îmi face plăcere să nu fiu singur, să vin jos, în odaia lui, să stau cu el. I-am mulțumit pentru această atenție, și

[5] Aluzie la călătoria lui David Copperfield de la Londra pînă la Dover, după fuga de la depozitul de vinuri și spirtoase al firmei „Murdstone & Grinby" (vezi supra, p. 419, nota 3, p. 435, nota 26 și infra, p. 533, nota 14), călătorie povestită în capitolele XII (*Fără să fiu mai încîntat decît înainte că sînt pe picioarele mele, iau o hotărîre de mare însemnătate*) și XIII (*Urmările hotărîrii mele*) din romanul *Viața lui David Copperfield.*

[6] Apud : Charles Dickens, *Viața lui David Copperfield*, ed. cit., vol. I, p. 339, 340, 341, 344, 349—350.

cînd, după aceea, a coborît, întrucît nu eram obosit, mi-am luat o carte și am coborît și eu, cu gîndul să profit o jumătate de ceas de această îngăduință.

Dar văzînd că arde lumina în odaia circulară, m-am simțit îndată atras de Uriah Heep, care exercita asupra mea un fel de fascinație, și schimbîndu-mi gîndul, am intrat să-l văd. L-am găsit pe Uriah citind cu luare-aminte dintr-o carte mare și groasă, urmărind cu degetul arătător fiecare rînd și lăsînd pe hîrtie (cel puțin așa mi s-a părut) urme lipicioase, ca un melc.

— Lucrezi cam tîrziu astă-seară, i-am zis.

— Da, *master* [7] Copperfield, mi-a răspuns Uriah.

Așezîndu-mă pe un scaun în fața lui, ca să pot vorbi în tihnă cu el, am băgat de seamă că nu era în stare să zîmbească și că putea doar, schimonosindu-și gura, să facă să i se ivească pe obraz două cute adînci, cîte una de fiecare parte, care la el țineau loc de zîmbet.

— Să nu credeți însă că lucrez pentru birou, *master* Copperfield, a adăugat.

— Dar atunci la ce lucrezi ?

— Îmi lărgesc cunoștințele juridice, *master* Cooperfield. Citesc *Practica judiciară* a lui Tidd. Straşnic scriitor mai e *mister* Tidd ăsta, *master* Copperfield !

Urmărind de la locul meu, care era un excelent turn de observație, cum, după această explozie entuziastă, a reînceput să citească, plimbîndu-și degetul arătător de-a lungul rîndurilor, am băgat de seamă că nările lui delicate și ascuțite, cu crestături adînci pe margini, se umflau și se strîngeau într-un chip ciudat și neplăcut, clipind parcă în locul ochilor lui, care nu clipeau niciodată.

După ce l-am privit cîtva timp, i-am zis :

— Îmi închipui că ești foarte bun cunoscător al legii !

— Eu, *master* Copperfield ? Vai, nu ! Sînt o ființă cu totu umilă și nensemnată.

Mi-am dat seama că nu greșisem în privința mîinilor lui ; căci deseori își freca palmele, ca și cum ar fi vrut să le stoarcă de umezeală, să le usuce și să le încălzească, și că, afară de asta, le ștergea mereu, pe ascuns, cu batista.

— Știu bine că sînt ființa cea mai nensemnată de pe lume, a urmat Uriah Heep, modest ; alții n-au decît să se ridice cît or putea. Maică-mea e și ea o femeie cu totu nensemnată. Locuim într-o cocioabă nenorocită, *master* Copperfield, dar ne mulțumim cu ce

[7] *Master* — apelativ de politețe, folosit în Anglia față de copiii stăpînului casei.

avem. Și taică-meu a avut o îndeletnicire nensemnată. A fost paracliser.

— Și acum ce e ? l-am întrebat.

— Acum e în lumea celor drepți, *master* Copperfield. Dar sînt atîtea alte lucruri pentru care trebuie să mulțumim din suflet. De pildă, trebuie să mulțumesc din suflet că mi-a fost hărăzit să lucrez la *mister* Wickfield.

L-am întrebat dacă era de multă vreme în serviciul lui *mister* Wickfield.

— Sînt la el de aproape patru ani, *master* Copperfield, mi-a răspuns, închizînd cartea, după ce și-a însemnat locul unde rămăsese. La un an după moartea tatii, am intrat la el. Trebuie să mulțumesc din tot sufletul pentru asta ! Și trebuie să-i mulțumesc din tot sufletul lui *mister* Wickfield, care a binevoit să mă ia ucenic și să-mi dea putința să învăț, ceea ce, altminteri, cu nensemnatele mijloace ale mamei și ale mele, n-aș fi putut face.

— Presupun că atunci cînd ai să-ți isprăvești ucenicia, ai să faci avocatură pe cont propriu.

— Cu voia soartei, da, *master* Copperfield.

— Poate că într-o bună zi o să ajungi tovarăș cu *mister* Wickfield, i-am zis, ca să-l măgulesc, și firma se va numi „Wickfield & Heep" sau „Heep, succesor al firmei «Wickfield»".

— Vai, nu, *master* Copperfield ! mi-a răspuns Uriah, clătinînd din cap. Prea sînt nensemnat pentru una ca asta !

Așa cum ședea, cu gura schimonosită și cu obrazul brăzdat de cute și aruncîndu-mi priviri furișe, semăna nespus de mult cu chipul cioplit la capătul grinzii de lîngă fereastra odăii mele.

— *Mister* Wickfield e un om cît se poate de bun, a urmat Uriah. Dacă l-ați cunoaște mai mult, *master* Copperfield, sînt sigur că v-ați da singur seama, mult mai bine decît sînt în stare să vă spun eu.

I-am răspuns că nu mă îndoiesc de acest lucru, dar că, deși e unul dintre prietenii mătușii, nu-l cunosc de prea multă vreme.

— Vai, desigur, *master* Copperfield ! a exclamat Uriah. Mătușa dumneavoastră e o doamnă cît se poate de amabilă.

Cînd voia să-și manifeste entuziasmul, avea un fel de a se foi care era foarte urît, și, urmărind zvîrcolirile ca de șarpe ale gîtului și ale trupului, nici n-am luat în seamă complimentul adresat mătușii.

— O doamnă foarte amabilă, *master* Copperfield, a repetat Uriah Heep. Așa-i c-o admiră foarte mult pe *miss* Agnes [8] ?

[8] *Miss Agnes Wickfield* — vezi supra, p. 464, nota 53.

Deşi habar n-aveam, i-am zis din toată inima „da", Dumnezeu să mă ierte !

— Sper că şi dumneavoastră, *master* Copperfield, o admiraţi. Sînt sigur că o admiraţi.

— Toţi o admiră, i-am răspuns.

— Vai, vă mulţumesc, *master* Copperfield, vă mulţumesc pentru aceste cuvinte. Sînt atît de adevărate ! Deşi nu-s decît o fiinţă cu totul nensemnată, ştiu că-s adevărate ! O, vă mulţumesc, *master* Copperfield !

Era atît de înflăcărat, încît s-a răsucit, ridicîndu-se de pe scaun, şi a început să se pregătească de plecare.

— M-aşteaptă mama, trebuie să fie îngrijorată, mi-a zis el, uitîndu-se la un ceas cu cadran şters şi îmbîcsit, pe care l-a scos din buzunar. Cu toate că sîntem oameni umili şi nensemnaţi, totuşi, sîntem legaţi, *master* Copperfield. Dac-aţi primi să veniţi la noi într-o după-amiază, să luaţi ceaiul în sărăcăcioasa noastră locuinţă, mama ar fi nu mai puţin încîntată decît mine.

I-am spus că primesc cu plăcere.

— Vă mulţumesc, *master* Copperfield, mi-a răspuns Uriah, punînd cartea la locul ei. Nu-i aşa că rămîneţi aici mai multă vreme, *master* Copperfield ?

I-am spus că socotesc să rămîn aici cît voi urma la şcoală.

— Adevărat ! a exclamat Uriah. Atunci nu mă îndoiesc că pe *dumneavoastră, master* Copperfield, vă va lua ca asociat *mister* Wickfield.

L-am asigurat nu numai că nu nutream acest gînd, dar, mai mult, că nimeni nu făcuse asemenea planuri în privinţa mea, dar Uriah nu s-a lăsat, repetîndu-mi mereu, în ciuda tuturor asigurărilor mele : „Da, da, *master* Copperfield, cred că într-adevăr o să vă ia ca asociat !" sau : „Nu încape îndoială, *master* Copperfield, c-are să vă ia ca asociat !"

În cele din urmă, fiind gata de plecare, m-a întrebat dacă n-am nimic împotrivă să stingă lumina, şi cînd am spus că n-am, a stins-o numaidecît. După ce mi-a strîns mîna — pe întuneric, mîna lui mi s-a părut ca un peşte —, a întredeschis uşa care dădea în stradă, s-a furişat afară, trăgînd-o după el şi lăsîndu-mă să mă întorc în casă pe dibuite, ceea ce n-a fost uşor deloc, şi din această pricină m-am împiedicat de scaunul lui şi am căzut. De aceea cred că l-am visat toată noaptea : am visat, între altele, că pornise într-o expediţie pirateresc, cu barcazul în care locuia

mister Peggotty [9], ridicînd în vîrful catargului un pavilion negru, pe care era înscrisă drept deviză *Practica judiciară* a lui Tidd, și că sub acest steag diabolic ne ducea pe micuța Em'ly [10] și pe mine ca să ne înece în Marea Caraibilor. [11]

[. . . . . .]

Într-o joi dimineață, pe uliță, cînd îl petreceam pe *mister* Dick de la han la stația diligenței, înainte de a mă duce la școală (căci avusesem o oră înainte de gustarea de dimineață), am dat nas în nas cu Uriah, care mi-a amintit făgăduiala că voi veni într-o zi să iau ceaiul cu dînsul și cu maică-sa ; și, înclinîndu-se foarte adînc, a adăugat :

— Dealtfel, *master* Copperfield, nici nu m-am așteptat să vă țineți făgăduiala, fiindcă sîntem oameni atît de umili și de nensemnați.

Nu mă dumirisem încă dacă Uriah mi-era simpatic sau dacă mi-era nesuferit ; cum stam așa pe uliță, privindu-l drept în față, aveam mari îndoieli în această privință. Dar nevrînd să mă creadă îngîmfat, i-am răspuns că nu așteptam decît să mă poftească.

— O, dacă-i așa, *master* Copperfield, mi-a zis Uriah, și dacă într-adevăr faptul că sîntem atît de nensemnați nu vă împiedică, n-ați vrea să poftiți azi după-amiază ? Dar dacă sîntem prea nensemnați, vă rog să nu vă sfiiți, *master* Copperfield, și să-mi spuneți ; ne dăm prea bine seama de situație.

[9] Este vorba de *Daniel Peggotty* — „un pescar cam din topor, dar bun la inimă" (cum îl caracterizează Charles Dickens în lista personajelor ce precede romanul *Viața lui David Copperfield*), fratele Clarei Peggotty, „dădaca și prietena lui David" (vezi supra, p. 508, nota 93), care, pînă a emigra, spre finele romanului în Australia (vezi supra, p. 506—516), locuiește, împreună cu familia lui, într-un barcaz, lîngă portul de pescari Yarmouth : „Nu prea departe, pe uscat, se afla un barcaz negru sau nu știu ce alt soi de ambarcație veche detot, bine înfiptă și proptită pe plajă, peste care se înălța, în chip de horn, un coș de fier ce fumega liniștit ; încolo n-am văzut nimic care să semene a locuință. [...] Nici de-ar fi fost palatul lui Aladin, sau oul păsării măiestre, sau vreo altă năzdrăvănie, nu cred c-aș fi putut fi mai fericit decît eram la gîndul plin de romantism că voi locui acolo. Avea o ușă ciudată, încîntătoare, tăiată într-o coastă, și avea un acoperiș și cîteva ferestruici ; dar farmecul cel mai mare era că fusese cîndva un vas adevărat, care, fără îndoială, brăzdase de sute de ori întinsul apelor și nu fusese făcută ca să fie locuită pe uscat. Pe mine asta m-a cucerit. Dacă ar fi fost construită să servească drept locuință, aș fi găsit, poate, că-i mică, strîmtă sau singuratică, dar, nefiind croită ca atare, mi s-a părut o casă ideală" (apud : Charles Dickens, *Viața lui David Copperfield*, ed. cit., vol. I, p. 51—52).

[10] *Micuța Emily* — „o nepoată de soră a lui *mister* Peggotty, adoptată de acesta", prietenă, în copilărie, a lui David Copperfield.

[11] Apud : *Viața lui David Copperfield*, ed. cit., vol. I, p. 363—367.

I-am spus că-i voi cere voie lui *mister* Wickfield și, dacă acesta nu va avea nimic împotrivă, lucru de care nu mă îndoiam, voi veni cu plăcere. Și după-amiază, pe la 6, fiind una din zilele cînd biroul se închidea mai devreme, m-am dus la Uriah și i-am spus că eram gata de plecare.

— Vă asigur că mama va fi foarte mîndră, mi-a zis el cînd am pornit împreună. Vreau să spun că s-ar simți mîndră, dacă mîndria n-ar fi un păcat, *master* Copperfield.

— Azi-dimineață, totuși, n-ai pregetat să presupui că *eu* aș fi mîndru ! i-am ripostat.

— Vai, nu, *master* Copperfield, a protestat Uriah. Vai, vă rog să mă credeți ! Nici prin gînd nu mi-a trecut una ca asta ! Nu v-aș fi socotit cîtuși de puțin mîndru dac-ați fi găsit că sîntem prea nensemnați pentru dumneavoastră. Pentru că sîntem într-adevăr tare umili și nensemnați.

— Ai mai studiat tot atît de mult în ultima vreme ? l-am întrebat, ca să schimb vorba.

— Vai, *master* Copperfield, mi-a răspuns Uriah, plecîndu-și privirea, lecturile mele nu înseamnă nici pe departe studiu. Mi-am mai petrecut și eu un ceas sau două, seara, cu cartea lui *mister* Tidd.

— Îmi închipui că trebuie să fie cam greu.

— Pentru *mine* e uneori greu, mi-a răspuns el. Nu știu însă unui om înzestrat cum i-ar părea.

Bătînd pe bărbie cu două degete ale dreptei sale scheletice tactul unei melodii, a urmat în timp ce mergeam :

— Vedeți, *master* Copperfield, sînt în cartea lui *mister* Tidd cuvinte și termeni latinești care pun la grea încercare un cititor ca mine, avînd cunoștințe atît de nensemnate.

— Ai vrea să înveți latinește ? l-am întrebat pe neașteptate. Ți-aș da cu plăcere lecții, pe măsură ce învăț și eu.

— Vai, vă mulțumesc, *master* Copperfield, mi-a răspuns, dînd din cap. E într-adevăr foarte drăguț că-mi faceți această propunere, dar prea sînt nensemnat ca s-o pot primi.

— Ce prostie, Uriah !

— Vai, vă rog să mă iertați, *master* Copperfield, vă sînt foarte îndatorat și mi-ar face o deosebită plăcere, vă asigur, dar sînt mult prea nensemnat. Se găsesc și așa destui care mă calcă în picioare numai pentru că sînt de jos, darămite cînd o să-i jignesc și cu învățătura ! Nu-i de nasul meu învățătura. Pentru unul ca mine e mai sănătos să nu năzuiască prea sus, *master* Copperfield. Dacă vrea să trăiască liniștit, trebuie să rămînă umil, nensemnat !

Niciodată nu l-am văzut cu gura mai rînjită, şi cele două cute din obraz mai adînci decît în clipa cînd mi-a făcut această declaraţie. Şi tot timpul dădea din cap, înclinîndu-se cu modestie.

— Cred că greşeşti, Uriah, i-am zis. Îndrăznesc să spun că dacă ai vrea, te-aş putea învăţa cîte ceva.

— Vai, nu mă îndoiesc cîtuşi de puţin, *master* Copperfield. Numai că dumneavoastră, nefiind o persoană nensemnată ca mine, nu sînteţi în stare să vedeţi lucrurile cum sînt pentru cei nensemnaţi. Nu vreau ca, învăţînd, să-i stîrnesc pe cei care sînt mai presus ca mine. Vă mulţumesc. Sînt mult prea umil şi nensemnat. Iată, *master* Copperfield, umila-mi locuinţă !

Am intrat de-a dreptul din stradă într-o încăpere scundă, demodată, şi am găsit-o acolo pe *missis* Heep, care semăna leit cu Uriah, numai că era mai mică. M-a primit cu adînci plecăciuni şi m-a rugat s-o iert că-şi sărută fiul în faţa mea, adăugînd că, deşi erau oameni de jos, se iubeau unul pe altul, ceea ce nu putea căşuna nici un rău nimănui. Încăperea, foarte curată, era despărţită în două : jumătate bucătărie, jumătate sufragerie. Dar nu era deloc plăcută. Ceştile de ceai erau pregătite pe masă, iar ceainicul fierbea pe sobă. Se mai aflau în odaie un scrin cu pupitru, la care seara, cîteodată, citea sau scria Uriah ; mapa albastră a lui Uriah, din care se revărsau tot felul de hîrtii pe jos ; un teanc de cărţi, în frunte cu cartea lui *mister* Tidd ; într-un colţ se afla un bufet : afară de asta, mobilele obişnuite. Nu-mi amintesc să fi fost vreun obiect anume care să fi dat o impresie de sărăcie, de calicie sau de mizerie ; întreaga încăpere însă dădea această impresie.

Din umilinţă, pare-se, *missis* Heep mai purta doliu. Deşi trecuse multă vreme de la moartea lui *mister* Heep, mai purta doliu. Făcuse un oarecare compromis numai în ce privea boneta : altfel, purta haine cernite, ca în primele zile ale văduviei.

— Ziua asta, cînd *master* Copperfield a venit în vizită la noi, a zis ea turnînd ceaiul, nu se cade să fie uitată, Uriah.

— Am zis eu, mamă, c-aşa vei socoti, i-a răspuns el.

— Aş fi vrut ca taică-tu să mai fi trăit să vadă şi el ce musafir avem astăzi, a zis *missis* Heep.

M-am simţit stînjenit de aceste cuvinte ; dar în acelaşi timp mi-a făcut plăcere să fiu tratat ca un oaspe de vază şi mi s-a părut că *missis* Heep e o femeie agreabilă.

— Uriah al meu de multă vreme aştepta ziua asta, a urmat *missis* Heep. Se temea că n-o să veniţi, pentru că prea sîntem umili şi nensemnaţi, şi această temere am împărtăşit-o şi eu. Nensemnaţi sîntem, nensemnaţi am fost şi nensemnaţi vom rămîne, în vecii vecilor.

— Sînt sigur, doamnă, că n-aveţi nici un motiv să vă desconsideraţi, i-am răspuns, afară doar dacă vă face plăcere.

— Vă mulţumesc, *sir*, mi-a zis *missis* Heep. Ne cunoaştem lungul nasului şi nu ne plîngem defel.

Mi-am dat seama că, treptat, *missis Heep* se apropiase de mine, iar că Uriah trecuse în faţa mea, şi amîndoi începuseră să mă servească cu tot ce era mai bun pe masă. La drept vorbind, nu prea erau cine ştie ce delicatese pe masă, dar preţuind mai mult gîndul decît fapta, am găsit că erau foarte atenţi cu mine. Apoi îndată au început să vorbească despre mătuşi, şi atunci le-am povestit despre mătuşa mea ; şi despre părinţi, şi atunci le-am povestit despre ai mei ; după aceea *missis* Heep a început să vorbească despre taţi vitregi, şi atunci am început să le vorbesc despre al meu ; dar îndată mi-am luat seama, pentru că mi-am adus aminte de sfatul mătuşii de a nu atinge acest subiect. Dar aşa cum un dopuşor nu poate sta împotrivă unei perechi de tirbuşoane, sau aşa cum un dinte de lapte este pierdut în faţa unei perechi de dentişti, sau aşa cum o biată mingişoară cu pene [12] nu poate face nimic în faţa a două palete, nici eu n-am putut ţine piept atacurilor lui Uriah şi ale mamei sale.

Au făcut cu mine ce au vrut ; cu atîta iscusinţă au scos de la mine lucruri pe care n-aş fi vrut să le spun, încît mi-e şi ruşine cînd mă gîndesc ; mai ales că, în naivitatea mea de copil, eram întrucîtva mîndru de încrederea ce le arătam şi mă consideram protectorul prea respectuoaselor mele gazde.

Se iubeau cu adevărat, asta era limpede. Fără nici o îndoială, asta m-a impresionat ; dar împotriva măiestriei cu care unul ducea mai departe vorba începută de celălalt eram lipsit de orice apărare. După ce au aflat tot ce au poftit despre mine (numai despre episodul „Murdstone & Grinby“ [13] şi despre fuga mea din Londra [14] n-am suflat nici un cuvînt), au trecut la *mister* Wickfield şi la Agnes. Uriah trimitea mingea mamei sale, *missis* Heep o prindea şi i-o arunca înapoi lui Uriah, care o păstra un moment, pentru ca după aceea iar s-o arunce mamei sale, şi aşa mai departe, de

[12] „O biată mingişoară cu pene“ este mingea de plută cu coroană de pene folosită în jocul *shuttlecock*, un joc sportiv specific englezesc.

[13] Vezi supra, p. 419, nota 3.

[14] Odată cu plecarea gazdelor sale, Wilkins şi Emma Micawber, din Londra, David Copperfield părăseşte pe neanunţate depozitul de vinuri şi băuturi spirtoase „Murdstone & Grinby“ şi fuge din Londra spre Dover, în căutarea mătuşii sale, *miss* Betsey Trotwood (vezi supra, p. 134, nota 8), pe care o va găsi şi care îl va înfia. De aici numele dublu sub care apare eroul autobiografiei; Copperfield (după numele tatălui) şi Trotwood (după numele mătuşii sale).

la unul la altul, pînă n-am mai ştiut la cine se află mingea şi m-am zăpăcit de-a binelea. Dealtfel, şi mingea se schimba mereu. Ba era *mister* Wickfield, ba era Agnes, ba era bunătatea fără pereche a lui *mister* Wickfield, ba era admiraţia mea pentru Agnes ; ba era clientela şi venitul lui *mister* Wickfield, ba era viaţa noastră în familie, seara, după cină ; ba era vinul ce-l bea *mister* Wickfield şi pricina care-l făcea să bea şi părerea de rău că bea peste măsură ; ba una, ba alta, şi apoi toate la un loc ; şi fără a avea impresia c-aş vorbi prea mult sau aş face altceva decît să-i încurajez din cînd în cînd, de teamă să nu se arate iar copleşiţi de nimicnicia lor şi de marea cinste ce o constituia prezenţa mea, m-am pomenit că le destăinuisem fel de fel de lucruri pe care n-ar fi trebuit să le destăinuiesc, şi am fost în măsură să judec efectul după freamătul nărilor lui Uriah [15].

[. . . . . .]

Am spus că plecaseră toţi musafirii ; ar fi trebuit să spun însă : toţi, cu excepţia lui Uriah Heep, pe care nu-l socoteam ca făcînd parte din această categorie şi care nici o clipă nu încetase să ne dea tîrcoale. M-a urmat de aproape cînd am scoborît scările. Cînd am ieşit din casă, se afla alături de mine, vîrîndu-şi încet degetele lungi, ca de schelet, în degetele şi mai lungi ale unor mănuşi uriaşe ca acelea ale lui Guy Fawkes [16].

Nu prea aveam chef de Uriah, dar amintindu-mi rugămintea ce mi-o făcuse Agnes [17], l-am întrebat dacă n-ar vrea să poftească la mine să bea o cafea.

— O, zău, *master* Copperfield... vă cer iertare, *mister* Copperfield, dar, ştiţi, aşa eram obişnuit... nu vreau să vă pricinuiţi un deranj poftind în casa dumneavoastră un om cu totu nensemnat ca mine.

— Nu-i nici un deranj, i-am zis. Vreţi să veniţi ?

— Cu mare plăcere, a răspuns Uriah, făcînd o plecăciune.

— Atunci, poftim !

[15] Apud : Charles Dickens, *Viaţa lui David Copperfield*, ed. cit., vol. I, p. 392—398. Vezi continuarea acestui episod în ediţia de faţă, p. 434 şi urm.

[16] *Guy Fawkes* (1570—1606) — unul din conducătorii „conspiraţiei prafului de puşcă" (vezi supra, p. 33, nota 29), este reprezentat adeseori purtînd mănuşi uriaşe, cu degete foarte lungi.

[17] Într-un episod anterior, Agnes Wickfield îl rugase „stăruitor" pe prietenul ei David Copperfield să se poarte „amical" cu Uriah Heep, pentru a nu-l provoca să se răzbune, din orgoliu, pe tatăl ei, avocatul Wickfield, căruia Uriah Heep, pentru a-l putea şantaja, îi crease, profitînd de decăderea lui morală şi fizică prin alcoolism şi falsificînd nişte acte, un acut complex de culpabilitate.

Fără să vreau, îi vorbeam cam răspicat, dar el parcă nici nu băga de seamă. Am apucat pe drumul cel mai scurt, schimbînd puține cuvinte între noi ; și era atît de timid în privința acelor mănuși de sperietoare de ciori, încît, cînd am ajuns în fața casei, mai trăgea de ele și părea să mai aibă încă mult de furcă.

Pentru ca să nu dea cu capul de ceva pe scara întunecoasă, l-am luat de mînă, care, fiind rece și lipicioasă, ca o broască, îmi venea să-i dau drumul și să fug. Dar rugămintea făcută de Agnes și ospitalitatea au biruit în cele din urmă și l-am condus pînă sus. După ce am aprins lumînările, a căzut în extaz văzînd odaia ; iar cînd am încălzit cafeaua într-un ibric simplu de cositor, în care-i plăcea lui *missis* Crupp [18] s-o pregătească (pesemne, pentru că avea altă destinație, fiind un vas de bărbierit, și pentru că avea un vas special, model brevetat, care costase o grămadă de bani și ruginea de pomană în oficiu), Uriah s-a arătat atît de emoționat, încît l-aș fi opărit cu plăcere.

— O, zău, *master* Copperfield... voiam să spun *mister* Copperfield, a început Uriah, niciodată nu m-aș fi așteptat să vă dați atîta osteneală pentru mine ! Dar nu știu cum, se petrec atîtea lucruri la care, cu totu nensemnat, cum sînt, nu m-aș fi așteptat niciodată, încît îmi vine să cred c-a dat norocul peste capul meu. Cred c-ați auzit, poate, de schimbarea ce-a survenit în perspectivele mele, *master* Copperfield, ar trebui să vă spun *mister* Copperfield...

Cum ședea pe sofa, cu genunchii lunguieți strînși sub ceașca de cafea, cu pălăria și mănușile pe jos, lîngă el, învîrtind binișor linguriță, cu ochii săi roșii, ale căror gene păreau arse, ațintiți asupra mea, fără a mă privi, cu crestăturile respingătoare de pe nări, pe care le-am descris mai înainte, umflîndu-se la fiecare răsuflare, și cu tot trupul foindu-se și sucindu-se șerpește din cap și pînă în călcîie, mi-am dat seama că-mi era tare nesuferit. Mă simțeam prost că aveam un asemenea musafir, căci eram tînăr pe atunci și nedeprins să-mi ascund simțămintele violente.

— Cred c-ați auzit poate de schimbarea ce-a survenit în perspectivele mele, *master* Copperfield, ar trebui să vă spun *mister* Copperfield... a repetat Uriah.

— Da, i-am zis, ceva am auzit.

— Ah ! Bănuiam eu că *miss* Agnes trebuie să știe ! mi-a răspuns foarte liniștit. Sînt bucuros că *miss* Agnes știe. O, vă mulțumesc, *master*... *mister* Copperfield.

Îmi venea să-i dau în cap cu calapodul (care se afla la îndemînă pe covor) pentru că mă făcuse să-i destăinuiesc ceva cu

[18] *Missis Crupp* — vezi supra, p. 443, nota 33.

privire la Agnes, fie și un amănunt lipsit de însemnătate. Dar mi-am băut mai departe cafeaua.

— Ce profet v-ați dovedit, *mister* Copperfield ! a urmat Uriah. Doamne, ce strașnic profet ! Nu vă mai amintiți că mi-ați spus cîndva c-aș putea să ajung asociatul lui *mister* Wickfield și că firma se va numi poate „Wickfield & Heep" ? *Dumneavoastră* poate că nu vă mai amintiți, dar cînd e umil și nensemnat, cum sînt eu, omul păstrează asemenea vorbe ca pe niște comori, *master* Copperfield !

— Țin minte c-am vorbit de așa ceva, cu toate că atunci nu mi se părea deloc probabil.

— Vai ! Dar *cui i s-ar fi părut, mister* Copperfield ? mi-a răspuns Uriah cu însuflețire. Sînt sigur că nici mie nu mi se părea probabil. Țin minte c-am spus chiar eu că prea sînt nensemnat. Așa credeam, într-adevăr, cu toată sinceritatea.

Ședea privind focul din cămin, cu obișnuitul rînjet întipărit pe față, iar eu mă uitam la el.

— Dar, *master* Copperfield, și oamenii cei mai nensemnați pot fi uneltele binelui, a urmat el după o scurtă pauză. Sînt bucuros cînd mă gîndesc că în felul acesta i-am putut face un bine lui *mister* Wickfield și că poate voi fi în stare să-i mai fac. Vai, ce om minunat e, dar ce imprudent, *master* Copperfield !

— Mă întristează ceea ce-mi spuneți, i-am răspuns. Nu m-am putut stăpîni însă să nu adaug cu tîlc : Mă întristează din toate punctele de vedere.

— Hotărît că da, *mister* Copperfield, a încuviințat Uriah. Din toate punctele de vedere. Mai ales din punctul de vedere al bietei *miss* Agnes ! Poate că nu mai țineți minte cuvintele înaripate pe care le-ați folosit chiar dumneavoastră, *master* Copperfield ; *eu* însă îmi aduc aminte c-ați spus într-o zi că toată lumea ar trebui s-o admire, și cît v-am fost de recunoscător atunci ! Nu-i așa c-ați uitat acest lucru, *master* Copperfield ?

— Nu, i-am răspuns sec.

— O, ce bucuros sînt că n-ați uitat ! a exclamat Uriah. Bucuros c-ați fost cel dintîi care ați aprins scînteile năzuinței în sufletul meu de om nensemnat și că n-ați uitat acest lucru ! Vai !... N-o să vă supărați dac-am să vă cer încă o ceașcă de cafea ?

Nu știu ce în felul cum a accentuat aprinsul scînteilor și în privirea ce mi-a aruncat-o cînd a rostit aceste cuvinte m-a făcut să tresar, ca și cum subit l-aș fi văzut într-o izbucnire de lumină. Dar cînd mi-a cerut, cu vocea-i obișnuită, să-i mai dau o ceașcă de cafea, mi-am revenit și i-am făcut onorurile vasului de bărbierit ; le-am făcut însă cu o mînă nesigură, cuprins deodată de

sentimentul că nu eram în stare să-i fac față și de o neliniște plină de aprehensiuni cu privire la ce va mai spune, neliniște care eram convins că nu putea să-i scape.

N-a zis absolut nimic. Și-a amestecat mai departe cafeaua, a sorbit din ea, și-a mîngîiat bărbia cu mîna-i hidoasă, s-a uitat în foc, a privit apoi prin odaie, a căscat gura în chip de surîs, s-a foit și s-a răsucit, cu deferență slugarnică, din nou a mai amestecat cafeaua și din nou a mai sorbit din ea, dar sarcina de a redeschide vorba mi-a lăsat-o mie.

— Așadar, am zis în cele din urmă, *mister* Wickfield, care face cît cinci sute de oameni ca dumneata sau... ca mine... (și cred că pentru nimic pe lume n-aș fi renunțat la această pauză cu tîlc), așadar, *mister* Wickfield a fost imprudent, nu-i așa, *mister* Heep ?

— Vai, a fost chiar foarte imprudent, *master* Copperfield, mi-a răspuns Uriah, oftînd. Vai, cît se poate de imprudent ! Dar aș dori să vă rog să-mi spuneți pe nume. Ca pe vremuri.

— Bine, Uriah, i-am zis, călcîndu-mi pe suflet.

— Vă mulțumesc, mi-a răspuns el cu ardoare. Vă mulțumesc, *master* Copperfield ! Cînd *vă* aud spunîndu-mi Uriah, parcă simt o adiere a vremurilor de altădată și parcă aud clopotele de demult. Vă cer iertare. Vă spuneam ceva ?

— Despre *mister* Wickfield, i-am amintit.

— Vai, da, așa e ! Gravă imprudență, *master* Copperfield ! despre asta n-aș vorbi cu nimeni afară de dumneavoastră. Și chiar cu dumneavoastră nu pot să vorbesc decît în treacăt despre acest subiect. Dacă ar fi fost altul în locul meu, în ultimii ani, l-ar fi avut în degetul cel mic pe *mister* Wickfield (vai, ce om de valoare e, *master* Copperfield !). În degetul cel mic ! a încheiat Uriah foarte încet și sacadat și, întinzîndu-și deasupra mesei mîna dezgustătoare, a apăsat-o cu degetul gros pînă a început să se clatine și masa, și odaia.

Chiar de mi-ar fi fost dat să-l văd apăsînd cu laba-i strîmbă grumazul lui *mister* Wickfield, mai aprig tot n-aș fi putut să-l urăsc.

— Vai, Doamne, așa e, *master* Copperfield, a urmat cu o voce blîndă, care era în contrast violent cu apăsarea pe care cu degetul gros continua s-o exercite cu aceeași înverșunare, nu, *master* Copperfield, în privința asta nu încape nici o îndoială. Ar fi urmat ruina, dezonoarea și cîte și mai cîte. *Mister* Wickfield știe acest lucru. Sînt o nensemnată unealtă care-l slujește cu smerenie, iar el mă ridică pe culmi pe care nici nu puteam nădăjdui s-ajung vreodată. Cîtă recunoștință îi datorez !

Cu fața întoarsă către mine, dar fără a mă privi în ochi, cînd a sfîrșit, și-a ridicat degetul cel gros și diform din locul unde-l

înfipsese și, încet și gînditor, l-a dus la falca-i descărnată, scărpinîndu-se cu un gest larg, ca și cum s-ar fi bărbierit.

Mi-aduc aminte că inima a început să-mi zvîcnească de indignare cînd am citit pe chipul lui viclean, pe care se răsfrîngeau foarte adecvat pîlpîirile roșii ale focului, că se pregătea să atace alt subiect.

— Nu vă reţin prea mult, *master* Copperfield ? a început.

— Nu mă reţii. Obișnuiesc să mă culc tîrziu.

— Vă mulţumesc, *master* Copperfield ! E drept că de cînd mi-aţi vorbit întîia oară, m-am ridicat din locul nensemnat ce-l aveam ; dar am rămas același om umil și nensemnat. Nădăjduiesc c-am să rămîn întotdeauna același. N-o să-mi luaţi, sper, în nume de rău faptul că, nensemnat cum sînt, am să vă fac o mică destăinuire, nu-i așa, *master* Copperfield ?

— O, nu, i-am zis, făcînd o sforţare.

— Vă mulţumesc ! Și, scoţînd batista, a început să se șteargă în palme. Vedeţi, *master* Copperfield, *miss* Agnes...

— Ce-i cu ea, Uriah.

— O, ce plăcere să vă aud spunîndu-mi pe nume în mod spontan ! a exclamat, smucindu-se ca un peşte pe uscat, n-aţi găsit că era foarte frumoasă în astă seară ?

— Am găsit că din toate punctele de vedere era ca întotdeauna, mai presus decît toţi cei din jurul ei, i-am răspuns.

— Vai, vă mulţumesc ! E atît de adevărat ! a exclamat. Vai, vă mulţumesc din toată inima !

— N-ai de ce, i-am zis înţepat. Nu văd de ce mi-ai mulţumi.

— Pentru că tocmai asta-i destăinuirea pe care voiam să v-o fac, *master* Copperfield. Cu toate că sînt atît de umil și nensemnat, a urmat Uriah, ștergîndu-și energic mîinile și privind pe rînd cînd la ele, cînd la vîlvătăile focului din cămin, cu toate că maică-mea e și ea nensemnată, și cu toate că locuinţa noastră săracă, dar cinstită, e cam dărăpănată, ani de-a rîndul am purtat în suflet chipul lui *miss* Agnes (vă încredinţez secretul meu, *master* Copperfield, fără șovăire, căci m-am simţit atras de dumneavoastră din prima zi, cînd am avut plăcerea să vă văd în faetonul acela tras de un *poney*). Vai, *master* Copperfield, cu ce curată afecţiune îndrăgesc ţărîna pe care păşeşte Agnes a mea !

Cred că m-a bătut gîndul smintit de a înșfăca vătraiul înroșit în foc și de a-l străpunge cu el. Dar, fulgerător, ca din puşcă, gîndul acesta m-a părăsit ; iar chipul lui Agnes, pîngărit măcar și de închipuirile acestei bestii roșcovane (pe care o vedeam șezînd atît de strîmb, de parcă sufletu-i josnic s-ar fi încolăcit în jurul

trupului său), mi-a stăruit în minte şi-mi dădea ameţeală. Mi se părea că Uriah se umflă şi creşte sub ochii mei ; odaia răsuna parcă de ecourile glasului său ; şi m-a cuprins simţămîntul ciudat (pe care, poate, l-a încercat oricine în viaţă) că toate acestea se petrecuseră de mult, în vremuri depărtate, şi că ştiam dinainte ce avea să spună acuma.

Dar, mai mult decît toate eforturile pe care le-aş fi făcut, încrederea în sine ce i-am citit-o pe faţă mi-a amintit de rugămintea lui Agnes. L-am întrebat, cu o stăpînire de care, cu un minut mai înainte, nu mi-aş fi putut închipui că sînt în stare, l-am întrebat dacă-i mărturisise lui Agnes simţămintele sale.

— Vai, nu, *master* Copperfield ! mi-a răspuns. Vai, nu ! Afară de dumneavoastră, nimeni nu le cunoaşte. Vedeţi, abia sînt pe cale de a mă ridica din starea mea modestă. Sper că va băga de seamă cît îi sînt de folos tatălui ei (sînt încredinţat, *master* Copperfield, că într-adevăr am să-i fiu de mare folos) şi cum îi curăţ drumul şi cum îl păzesc să n-o ia razna ; îşi iubeşte atît de mult tatăl (ce frumos lucru din partea unei fiice !), încît cred că, de dragul lui, se va arăta înţelegătoare faţă de mine.

Am pătruns gîndul ascuns al ticălosului şi am priceput de ce mi-l dezvăluise.

— Mi-aţi face un deosebit serviciu, *master* Copperfield, dacă aţi avea bunătatea să nu daţi în vileag acest secret şi să nu vă ridicaţi împotriva mea. Sînt sigur că nu vreţi să creaţi neplăceri. Ştiu ce inimă bună aveţi, dar fiindcă nu m-aţi cunoscut decît pe vremea cînd eram un om umil şi nensemnat (cînd eram cel mai nensemnat dintre oameni, aş putea spune, căci şi acum tot nensemnat sînt), teamă mi-e că, fără să vreţi, mi-aţi pune beţe în roate în legătură cu Agnes a mea... vedeţi, *master* Copperfield, am zis a mea. Vorba cîntecului : „Şi la coroană-aş renunţa, să pot doar spune că-i a mea !“ [19]. Şi nădăjduiesc că va veni ziua.

Sărmana Agnes ! Era oare cu putinţă ca ea, pe care o găseam atît de frumoasă şi atît de bună încît socoteam că nu era de nasul nimănui, să fie sortită să ajungă soţia unui asemenea ticălos ?

— Deocamdată, ştiţi, *master* Copperfield, nu-i nici o grabă, a continuat Uriah insinuant, în vreme ce mă uitam la el, fără a reuşi să îndepărtez acest gînd. Agnes a mea e destul de tînără ; iar mama şi cu mine o să mai avem de furcă pînă o să reuşim să scoatem capul în lume şi mai avem multe de făcut înainte ca momentul să fie potrivit. Aşadar, voi avea răgazul ca, pe măsură ce voi avea prilejul, să-i fac cunoscute nădejdile mele. Vai, cît

[19] Cîntec popular englez.

vă sînt de îndatorat că m-aţi ascultat ! Vai, nici nu vă închipuiţi ce uşurare e pentru mine să ştiu că înţelegeţi situaţia noastră şi să fiu încredinţat că nici beţe în roate n-o să-mi puneţi, fiindcă sînt sigur că nici prin gînd nu vă trece să pricinuiţi neplăceri familiei !

Mi-a apucat în palma-i lipicioasă mîna, pe care n-am îndrăznit să mi-o trag înapoi, şi după ce mi-a strîns-o, s-a uitat la ceasul lui cu cadranul şters.

— Vai, Doamne, a exclamat, e unu trecute ! Atît de repede trec clipele, *master* Copperfield, cînd vorbeşti de timpurile de altădată, încît nici nu ne-am dat seama că-i aproape unu şi jumătate !

I-am răspuns că mi se părusе c-ar fi mai tîrziu. Nu pentru că într-adevăr mi s-ar fi părut, dar pentru că simţeam că nu mai eram în stare să stau de vorbă cu el.

— Vai, Doamne, *master* Copperfield ! mi-a zis îngîndurat. La ora asta, în casa unde locuiesc — un fel de pensiune, lîngă New River — toată lumea va fi dormind de vreo două ceasuri.

— Îmi pare rău, i-am răspuns, dar n-am decît un singur pat, şi...

— Vai, *master* Copperfield, n-am nevoie de pat ! mi-a zis, încîntat, ridicînd un picior. *Aţi* avea ceva împotrivă dacă m-aş culca pe jos, în faţa căminului ?

— Dacă nu se poate altfel, te rog, i-am zis, culcă-te în patul meu şi am să dorm eu pe jos, lîngă cămin.

Cuprins de o excesivă uimire şi umilinţă, a respins atît de zgomotos această ofertă, încît cred că glasul lui va fi răzbătut pînă la urechile lui *missis* Crupp, care la ora aceea pesemne că dormea departe, într-o odaie situată cam la nivelul minim al apelor fluviului, legănată în somnul ei de tictacul unei pendule incorigibile, pe care o invoca ori de cîte ori aveam o mică discuţie în legătură cu punctualitatea, căci totdeauna rămînea cu vreo trei sferturi de oră în urmă, deşi în fiecare dimineaţă era pusă după cele mai de încredere surse. Văzînd că argumentele pe care am fost capabil să le prezint în starea de tulburare în care mă aflam rămîn zadarnice şi că nu-l pot determina să renunţe la modestie şi să se culce în patul meu, am fost silit să iau toate măsurile posibile ca să poată dormi lîngă cămin. Cu salteaua de pe sofa (care era mult prea scurtă pentru un lungan ca el), cu pernele de pe sofa, cu o pătură, cu o cuvertură şi o faţă de masă curată, precum şi cu un palton, i-am înjghebat un culcuş şi o învelitoare de care s-a arătat mai mult decît recunoscător. După ce i-am împrumutat o scufie de noapte, cu care mi s-a părut atît de îngrozitor încît de atunci n-am mai purtat-o niciodată, l-am lăsat să se odihnească.

Cît oi trăi n-am să uit acea noapte. Cît oi trăi n-am să uit cum m-am sucit și m-am învîrtit ; cum m-am frămîntat gîndindu-mă la Agnes și la individul ăsta ; cum mi-am sfărîmat mintea chibzuind ce aș putea face și ce s-ar cuveni să fac ; cum, în cele din urmă, am ajuns la concluzia că pentru liniștea ei, cel mai nimerit ar fi să nu mă amestec și să nu divulg cele aflate. Cum aţipeam o clipă, îmi răsăreau în minte chipul lui Agnes, cu ochii ei cei blînzi, și acela al tatălui ei, privind-o galeș, cum de atîtea ori îl văzusem privind-o, și aceste chipuri aveau o căutătură atît de tristă, încît mă cuprindea spaima. Cînd mă trezeam, gîndul că Uriah doarme în odaia de alături mă copleșea ca un vis urît și mă apăsa, de parcă aș fi găzduit pe cineva mai rău decît Dracul.

Afară de asta, vătraiul acela nu-mi ieșea din mintea toropită. Între somn și trezie, se făcea că apucasem vătraiul înroșit în foc și că-l străpunsesem pe Uriah. Cu toate că știam că nu era decît un vis, gîndul acesta m-a chinuit atît de tare, încît m-am furișat în odaia de alături ca să mă uit la el. L-am găsit lungit pe spate, cu picioarele întinse pînă hăt-departe, sforăind și fîrnîind cu gura căscată, ca o cutie poștală. Aievea era mult mai pocit decît în închipuirea mea febrilă, așa că, deși mi-era greață de el, mă simteam atras de el și, fără să vreau, intram și ieșeam cam la fiecare jumătate de ceas ca să mă uit la el. Totuși, noaptea aceea lungălungă mi-a părut jalnică și apăsătoare, și pe cerul întunecat nu se zărea nici un semn care să vestească ziua.

Dis-de-dimineață, cînd l-am văzut coborînd scara (căci, slavă Domnului, a refuzat gustarea), mi s-a părut că plecase și noaptea în persoană. Iar cînd am plecat la birou, i-am spus anume lui *missis* Crupp să lase ferestrele deschise, ca să se aerisească salonașul și să se curețe de orice urmă a prezenței lui.

Pe Uriah Heep nu l-am mai văzut pînă în ziua cînd Agnes a părăsit orașul. Mă aflam în stație, să-mi iau rămas bun de la ea, și acolo l-am găsit pe Uriah, care se înapoia la Canterbury cu aceeași diligență. Am avut o mică satisfacție văzîndu-l în paltonul lui ponosit, de culoarea dudei, cu talia prea scurtă și cu umerii prea înalți, cocoțat, sub o umbrelă cît un cort, afară, în colțul dinapoi al imperialei, în vreme ce Agnes avea, firește, un loc înăuntru ; dar meritam poate această mică răsplată pentru sforțările ce le-am depus ca să mă port amical cu el, sub ochii lui Agnes, care privea. La fereastra diligenței, ca și mai deunăzi, la masă, Uriah ne-a dat necontenit tîrcoale, ca un vultur urias, prinzînd din zbor fiecare silabă adresată de mine lui Agnes sau de Agnes mie.

Tulburat de destăinuirile pe care dînsul mi le făcuse în fața căminului, cîntărisem îndelung cuvintele folosite de Agnes în legătură cu proiectata asociație [20]. „Am făcut, sper, ceea ce se cuvenea să fac. Convinsă fiind că pentru liniștea tatii sacrificiul trebuie făcut, l-am îndemnat să-l facă." De atunci m-a apăsat necontenit o jalnică presimțire că, sub imboldul aceluiași simțămînt, Agnes va găsi tăria să săvîrșească orice sacrificiu de dragul lui. Știam cît de mult îl iubea. Știam de cîtă jertfire de sine era în stare. Știam chiar din gura ei că se socotea pricina greșelilor lui și că avea față de el o mare datorie, pe care ardea de dorința s-o împlinească. Faptul că între ea și roșcatul acela nesuferit, cu paltonul de culoarea dudei, exista o atît de mare deosebire nu constituia o mîngîiere pentru mine, căci simțeam că primejdia cea mai mare decurgea tocmai din această deosebire între spiritul de jertfă al sufletului ei pur și dezgustătoarea josnicie a lui Uriah. Fără îndoială, dînsul știa bine toate acestea, și, viclean cum era, și le cîntărise cu luare-aminte.

Eram totuși atît de încredințat că perspectiva unei asemenea jertfe ar distruge fericirea bietei Agnes, și eram atît de sigur, judecînd după purtarea ei, că nici nu bănuia încă primejdia ce o pîndea, nici nu-i simțea umbra amenințătoare, încît, dacă aș fi prevenit-o, i-aș fi dat o grea lovitură. De aceea, ne-am despărțit fără să încerc a o lămuri, ea făcîndu-mi cu mîna semne de rămas bun și zîmbindu-mi prin fereastra diligenței, în timp ce piaza ei cea rea se foia și se răsucea pe imperială, ca și cum ar fi triumfat, ținînd-o în gheare [21].

[. . . . . .]

Am deschis ușa, dînd drumul înăuntru nu numai lui *mistĕr* Wickfield, ci și lui Uriah Heep. Nu-l văzusem pe *mister* Wickfield de mai multă vreme. După cîte auzisem de la Agnes, mă așteptam să-l găsesc tare schimbat, dar am fost de-a dreptul cutremurat de comportarea lui.

Nu pentru că, deși îmbrăcat cu aceeași grijă ca și odinioară, arăta cu mulți ani mai bătrîn ; sau pentru că fața-i era roșie, congestionată ; sau pentru că ochii îi erau umflați și injectați ; sau pentru că mîinile-i tremurau nervos, dintr-o pricină ce-mi era bine cunoscută și pe care ani de-a rîndul o urmărisem cum îl destrăma.

[20] Aluzie la intenția lui Uriah Heep de a deveni asociatul avocatului Wickfield, intenție pe care și-o va realiza prin escrocherie și șantaj.

[21] Apud : Charles Dickens, *Viața lui David Copperfield*, ed. cit., vol. II, p. 161—175.

Nu pentru că ar fi pierdut înfățișarea chipeșă sau ținuta lui demnă de *gentleman* — aceasta și-o mai păstra — ci, de fapt, ceea ce m-a izbit cel mai mult a fost faptul că deși semnele superiorității sale înnăscute erau încă vădite, se pleca în fața acelei respingătoare întruchipări a josniciei care era Uriah Heep. Răsturnarea situației firești a acestor două făpturi, Uriah jucînd rolul dominant, iar *mister* Wickfield acela al subordonatului, era pentru mine un spectacol prea dureros pentru a-l exprima în cuvinte. Nici dacă aș fi văzut o maimuță poruncind unui om, cred că nu mi s-ar fi părut un spectacol mai înjositor.

Părea să-și dea prea bine seama de această anomalie. Cînd a intrat, s-a oprit cu privirea plecată, ca și cum ar fi simțit-o. Dar asta n-a ținut decît o clipă, căci Agnes i-a spus cu blîndețe :

— Iat-o pe *miss* Trotwood, tată, și iată-l și pe Trotwood, pe care de mult nu l-ai mai văzut.

După aceea s-a apropiat și, cam stingherit, a dat mîna cu mătușa, iar mie mi-a strîns mîna cu mai multă căldură. În amintita pauză de o clipă, am văzut chipul lui Uriah contractîndu-se într-un surîs sinistru. Cred că l-a văzut și Agnes, căci am băgat de seamă că s-a dat înapoi.

Dacă mătușa a văzut sau nu ceva din această scenă, cred că nici fizionomiștii cei mai savanți n-ar fi putut stabili fără concursul ei. În orice caz, părerea și convingerea mea e că nimeni pe lume nu-i în stare să-și facă o mască mai de nepătruns ca mătușa, cînd vrea acest lucru. Și, în această împrejurare, chipul ei mut și inexpresiv ca un zid nu trăda nimic ; pînă ce, în cele din urmă, a curmat tăcerea cu obișnuita-i bruschețe :

— Ei, Wickfield ! i-a zis mătușa, și atunci pentru prima oară dînsul și-a ridicat privirea asupra ei. Tocmai îi povesteam fiicei dumitale cît de bine mi-am plasat singură banii, nemaiavînd încredere în dumneata, pentru că mi s-a părut că în privința afacerilor ai idei cam ruginite. M-am sfătuit cu ea și, ținînd seama de împrejurări, cred c-am ajuns la rezultate foarte bune. După părerea mea, Agnes are mai multă minte decît toată firma [22].

— Dacă mi-e îngăduit să-mi exprim și eu neînsemnata mea părere, a zis Uriah Heep, contorsionîndu-se, sînt întru totul de acord cu *miss* Betsey Trotwood și aș fi foarte încîntat s-o luăm pe *miss* Agnes părtașă în firmă.

— Ați ajuns părtaș în firmă, i-a întors mătușa, și cred că asta ar trebui să vă fie de ajuns. Și altfel ce mai faceți, *sir* ?

[22] Este vorba de firma biroului avocațial „Wickfield & Heep" (vezi supra, p. 462, nota 52).

La această întrebare, pusă cît se poate de tăios, *mister* Heep, strîngînd fîstîcit servieta albastră pe care o purta, i-a mulţumit şi i-a răspuns mătuşii că o ducea foarte bine şi că nădăjduia că şi mătuşa o ducea la fel.

— Şi dumneavoastră, *master*... vreau să spun, *mister* Copperfield, a urmat Uriah, nădăjduiesc că vă simţiţi bine. Mă bucur să vă văd, *mister* Copperfield, chiar în aceste împrejurări.

Cred şi eu că se bucura ; părea chiar foarte încîntat de cele întîmplate.

— Împrejurările de faţă, *mister* Copperfield, nu se potrivesc, desigur, celor pe care vi le doresc prietenii dumneavoastră, dar omul face banii, nu banii pe om, ci... nu-s în stare, cu nensemnatele mele puteri, să mă exprim. Şi făcîndu-mi mieros o plecăciune, Uriah a încheiat : În orice caz, nu banii sînt totul !

Rostind aceste cuvinte, mi-a strîns mîna, dar nu ca de obicei, ci a rămas la o anumită depărtare, de parcă s-ar fi temut să se apropie, şi mi-a tras-o în sus şi în jos, cum se manevrează mînerul unei pompe.

— Şi pe noi cum ne găsiţi, *master* Copperfield... iertaţi-mă, n-ar fi trebuit să vă spun *mister* ? m-a întrebat mieros Uriah. Nu găsiţi că *mister* Wickfield arată înfloritor ? În firma noastră anii nu prea lasă urme, *master* Copperfield, afară doar că-i ridică pe cei umili şi nensemnaţi, şi anume pe maică-mea şi pe mine... şi că-i înfrumuseţează, a adăugat el după aceea, pe cei frumoşi, şi anume pe *miss* Agnes.

După acest compliment, s-a contorsionat în chip atît de respingător, încît mătuşa, care-l urmărise cu luare-aminte, şi-a pierdut răbdarea.

— Dracu să-l ia pe individul ăsta ! a exclamat mătuşa. Ce l-a apucat ? Doar nu v-a curentat, *sir* !

— Vă rog să mă iertaţi, *miss* Trotwood, îmi dau seama că sînteţi nervoasă.

— Lasă-mă în pace, *sir* ! l-a repezit mătuşa, departe de a se potoli. Cum vă permiteţi să faceţi o asemenea afirmaţie ? Nu sînt deloc nervoasă. Dacă sînteţi ţipar, *sir,* purtaţi-vă în consecinţă. Dar dacă sînteţi om, stăpîniţi-vă membrele, *sir* ! Doamne Dumnezeule ! a exclamat mătuşa în culmea indignării. N-am nici un chef să mă scoată din sărite cu mişcări de astea şerpuite şi în tirbuşon !

Pe *mister* Heep această izbucnire l-a cam uluit, cum ar fi uluit pe oricine în locul lui ; cu atît mai mult cu cît după aceea mătuşa s-a mişcat indignată în jilţul ei şi a început să dea din cap, ca şi cum ar fi vrut să sară la el sau să-l muşte. Totuşi, cu glas scăzut, Uriah mi-a spus :

— Îmi dau foarte bine seama, *master* Copperfield, că *miss* Trotwood, deşi e o persoană cît se poate de distinsă, e cam iute din fire (cred c-am avut plăcerea s-o cunosc înaintea dumneavoastră, *master* Copperfield, pe vremea cînd nu eram decît un nensemnat copist), şi e firesc, desigur, că împrejurările de faţă au făcut-o şi mai iute. E de mirare că n-au afectat-o mult mai rău. N-am venit aici decît ca să vă spun că, dacă în aceste împrejurări am putea să vă fim cu ceva de folos, atît mama, cît şi eu, sau firma „Wickfield and Heep", am fi fericiţi s-o facem. Pot cuteza că spun acest lucru? a întrebat Uriah, zîmbindu-i acru asociatului său.

— Uriah Heep e plin de iniţiativă, Trotwood, a intervenit *mister* Wickfield, vorbind stins şi oarecum în silă. Sînt de acord cu tot ce a spus. Ştii că ţin la tine mai de demult. Şi afară de asta, sînt cu totul de acord cu ce a spus Uriah!

— Vai, ce fericire-i să te bucuri de atîta încredere! a exclamat Uriah, smucindu-şi piciorul, cu riscul de a se alege cu o nouă săpuneală din partea mătuşii. Nădăjduiesc, însă, *master* Copperfield, c-am să fiu în stare să-l uşurez întrucîtva de oboselile biroului!

— Uriah Heep mi-e de mare ajutor, a întărit *mister* Wickfield, cu glasul la fel de stins. E o mare uşurare, Trotwood, să ai un asemenea asociat.

De bună seamă că vulpoiul cel roşcat îl instruise să spună toate acestea ca să mi se înfăţişeze în ipostaza pe care o anticipase în noaptea cînd mi-a otrăvit somnul. Pe chipul lui s-a ivit din nou acel zîmbet sinistru şi am observat că mă urmărea cu privirea.

— Nu cumva ai de gînd să pleci, tată? a întrebat Agnes, neliniştită. Nu vrei să te întorci pe jos acasă, cu mine şi cu Trotwood?

S-ar fi uitat, desigur, la Uriah înainte de a răspunde, dacă acesta nu i-ar fi luat-o înainte.

— Am o întîlnire de afaceri, a zis Uriah, altfel aş fi fost fericit să rămîn împreună cu prietenii mei. Dar am să-l las pe asociatul meu să reprezinte firma. *Miss* Agnes, preaplecatul dumneavoastră servitor! La revedere, *master* Copperfield, şi vă rog să-i prezentaţi umilele mele omagii lui *miss* Betsey Trotwood.

Rostind aceste cuvinte, s-a retras, trimiţîndu-ne bezele cu mîna lui uriaşă şi privindu-ne chiorîş, ca şi cum ar fi purtat o mască [23].

[. . . . . .]

[23] Apud: Charles Dickens, *Viaţa lui David Copperfield*, ed. cit., vol. II, p. 373—378.

Pe Uriah l-am găsit instalat în biroul cel nou construit în grădină și care mai mirosea a tencuială ; înconjurat de vrafuri de cărți și de hîrtii, părea cît se poate de josnic. M-a primit cu slugărnicia lui obișnuită, prefăcîndu-se că n-ar fi aflat de la *mister* Wickfield de sosirea mea ; dar mi-am permis să nu-l cred. M-a condus în biroul ocupat de *mister* Wickfield, care nu mai era decît umbra biroului său de altădată — fel de fel de obiecte fuseseră scoase pentru a mobila cabinetul noului asociat — și a stat deoparte în fața căminului, încălzindu-și spatele și frecîndu-și bărbia cu mîna-i scheletică, în timp ce *mister* Wickfield și cu mine ne-am salutat călduros.

— N-ai vrea să locuiești la noi, Trotwood, cît timp vei rămîne la Canterbury ? m-a întrebat *mister* Wickfield, nu fără a-i fi cerut din ochi încuviințare lui Uriah.

— Aveți loc și pentru mine ? am întrebat.

— Desigur, *master* Copperfield, voiam să spun *mister,* dar îmi vine mai greu, a intervenit Uriah. Dacă vă face plăcere, bucuros vă cedez vechea dumneavoastră cameră.

— Nu, nu ! a spus *mister* Wickfield. De ce *te*-am deranja ? Mai este o odaie.

— Vai, dar știți că mi-ar face într-adevăr o deosebită plăcere, a protestat Uriah, rînjind.

Ca să scurtez discuția, am declarat că dacă nu-mi dau altă odaie, renunț ; și atunci s-a stabilit îndată că mi se va da cealaltă odaie ; după care mi-am luat adio de la cei doi asociați, pînă la cină, și m-am întors sus.

Nădăjduiam că voi fi singur cu Anges. Dar *missis* Heep ceruse voie să se instaleze acolo lîngă cămin, cu andrelele și cu lucrul ei, sub cuvînt că pentru reumatismul ei încăperea aceea e mai sănătoasă decît salonul sau sufrageria, avînd în vedere cum bătea vîntul, cu toate că fără nici o remușcare aș fi lăsat-o pradă vîntului în vîrful celui mai înalt turn al catedralei ; totuși am făcut haz de necaz și am salutat-o prietenos.

— Vă mulțumesc plecat, *sir,* mi-a zis *missis* Heep cînd am întrebat-o de sănătate, o duc binișor. N-am de ce să mă laud. Dacă l-aș vedea pe Uriah al meu că și-a făcut un rost în viață, cred că n-aș mai avea ce să-mi doresc. Cum găsiți că arată Ury al meu, *sir* ?

Îl găseam mai nesuferit ca niciodată, dar i-am răspuns că nu mi se părea deloc schimbat.

— A, nu-l găsiți deloc schimbat ? a zis *missis* Heep. În privința asta trebuie să vă cer voie să nu fiu de părerea dumneavoastră. N-ați băgat de seamă c-a slăbit ?

— Nu-i mai slab ca de obicei ! i-am răspuns.

— Așa, *nu* vi se pare ! a exclamat *missis* Heep. Asta numai fiindcă dumneavoastră nu-l vedeți cu ochi de mamă !

Cînd i-am întîlnit privirea, am reflectat că ochii ei de mamă, oricît de afectuoși vor fi fost ei cînd priveau la el, cătau cam hain la tot restul omenirii ; dar cred că țineau mult unul la altul. De la mine, ochii ei s-au întors către Agnes.

— Nu găsiți că scade și slăbește, *miss* Wickfield ? a întrebat-o *missis* Heep.

— Nu, i-a răspuns Agnes, văzîndu-și liniștită de lucrul ei. Îi purtați prea mult de grijă. Arată foarte bine.

Pufnind înciudată, *missis* Heep s-a apucat din nou de tricotat.

Nu s-a întrerupt niciodată și nu ne-a slăbit nici o singură clipă. Sosisem devreme dimineața și mai aveam încă vreo trei sau patru ceasuri pînă la cină, dar ea a stat tot timpul acolo, fluturîndu-și andrelele la fel de monoton cum se scurge nisipul într-o clepsidră. Ședea de o parte a căminului ; eu lucram la masa de scris așezată în fața focului ; iar ceva mai încolo, de cealaltă parte, ședea Agnes. Ori de cîte ori îmi ridicam privirea de la scrisoarea pe care o ticluiam încetișor și dădeam peste fața gînditoare a lui Agnes, care se uita la mine cu o expresie angelică, insuflîndu-mi curaj, îndată simțeam ochiul cel hain al lui *missis* Heep oprindu-se o clipă asupra mea, apoi trecînd la Agnes și întorcîndu-se iar la mine, pentru a coborî apoi, pe furiș, asupra lucrului. Nu știu ce anume tricota, căci nu cunoșteam acest meșteșug ; dar aducea cu o plasă ; și cum își flutura andrelele, care semănau cu bețișoarele folosite de chinezi la mîncat, părea, în lumina focului, ca o vrăjitoare urîtă, pe care radioasa întruchipare a bunătății, aflată în fața ei, o stînjenea, și care se pregătea să-și arunce plasa pentru a prinde prada.

La cină n-a contenit să ne vegheze cu aceeași privire neclintită. După masă, feciorul ei i-a luat locul ; și cînd am rămas singuri, *mister* Wickfield, dînsul și cu mine, Uriah atîta m-a privit cu coada ochiului și atîta s-a răsucit, pînă am simțit că nu mai pot răbda. În salon am dat din nou peste maică-sa, care tricota și veghea. Cît timp Agnes a cîntat la pian și din gură, nu s-a depărtat de pian. La un moment dat a rugat-o să cînte o baladă, care, a explicat ea, îi plăcea nespus lui Ury al ei (care căsca într-un fotoliu) ; din cînd în cînd se uita la el, pentru ca apoi să-i spună lui Agnes că era nebun după muzică. Rareori scotea o vorbă — mă întreb dacă se întîmpla să deschidă gura vreodată — fără să pomenească de el. Se vedea limpede că era o sarcină pe care dînsul i-o încredințase.

Asta a durat pînă ne-am dus la culcare. Viziunea că mama și fiul, ca doi lilieci uriași, pluteau deasupra întregii case, întunecînd-o cu formele lor hidoase, m-a obsedat în așa măsură, încît aș fi preferat să fi rămas jos, în ciuda tricotatului și a tuturor celorlalte neajunsuri, decît să merg la culcare. N-am prea dormit. A doua zi, tricotatul și pînda au început din nou și au ținut toată ziua.

N-am avut posibilitatea să vorbesc cu Agnes nici zece minute. Abia i-am putut arăta scrisoarea. I-am propus să facă o plimbare cu mine ; dar *missis* Heep, plîngîndu-se în mod repetat că se simte mai prost ca de obicei, Anges, filotimă, a rămas să-i țină de urît. Către apusul soarelui am ieșit singur la plimbare, chibzuind ce se cuvenea să fac și întrebîndu-mă dacă mai aveam dreptul să-i ascund lui Agnes ceea ce Uriah Heep îmi destăinuise la Londra, căci treaba începuse să mă neliniștească foarte tare.

O apucasem pe șoseaua ce duce spre Ramsgate, de-a lungul căreia era o potecă plăcută, dar nu ajunsesem încă afară din oraș, cînd, prin amurg, cineva m-a strigat din urmă. L-am recunoscut îndată după umbletul lui bălăbănit și după paltonul cam scurt. M-am oprit, și Uriah Heep m-a ajuns.

— Ei ? l-am întrebat.

— Ce repede mergeți ! mi-a zis. Am picioare destul de lungi, și totuși le-ați dat de furcă, nu glumă !

— Încotro ?

— Vreau să vă însoțesc, *master* Copperfield, dacă o să-mi acordați plăcerea de a face o plimbare cu o veche cunoștință.

Rostind aceste cuvinte, cu o contorsiune a întregului trup, care putea fi luată drept plecăciune sau batjocură, și-a potrivit pasul cu al meu.

— Uriah ! i-am zis după un răstimp, silindu-mă să fiu cît mai politicos.

— *Master* Copperfield ! a zis Uriah.

— Ca să-ți spun adevărul (care nu se cade să te ofenseze), am ieșit singur la plimbare pentru că sînt sătul de atîta societate.

S-a uitat piezîș la mine și mi-a zis, rînjind înfiorător :

— Vă referiți la mama ?

— Da, bineînțeles, i-am răspuns.

— Ah, dar știți bine că noi sîntem atît de nensemnați ! a urmat el. Și fiindcă ne dăm seama cît de nensemnați sîntem, trebuie să avem grijă să nu fim dați la o parte de cei care nu-s nensemnați ca noi. În dragoste sînt îngăduite orice tertipuri, *sir*.

Ridicîndu-şi labele mari, le-a dus la bărbie, şi-a frecat-o uşor şi a rîs pe înfundate ; mi s-a părut că semăna cu un babuin [24] viclean cum nici o altă făptură omenească n-ar fi putut semăna.

— Vedeţi, mi-a spus el, clătinînd din cap şi mîngîindu-şi mai departe bărbia în felul acela respingător, dumneavoastră, *mister* Copperfield, sînteţi un rival primejdios. Ştiţi prea bine că întotdeauna aţi fost.

— Adică din pricina mea ai pus strajă împrejurul lui *miss* Wickfield şi ai făcut-o să nu se mai simtă acasă în casa ei ?

— O, *master* Copperfield ! Folosiţi cuvinte foarte aspre.

— Tradu ce ţi-am spus în ce cuvinte poftești. Ştii însă tot atît de bine ca mine, Uriah, ce vreau să spun, i-am răspuns.

— Vai, nu ! Dumneavoastră trebuie să alegeţi cuvintele. Zău ! Eu, unul, n-aş putea.

— Îţi închipui oare că o privesc pe *miss* Wickfield altfel decît ca pe o scumpă surioară ? l-am întrebat, silindu-mă, de dragul lui Agnes, să fiu cît mai calm şi mai ponderat.

— Ei, *master* Copperfield, vă daţi seama că nu pot fi ţinut să răspund la această întrebare. Poate că nu. Dar, vedeţi, poate că totuşi o priviţi şi altfel !

Niciodată n-am văzut ceva care să semene cu viclenia mîrşavă a chipului său şi a ochilor săi fără urmă de gene.

— Ascultă ! i-am zis. De dragul lui *miss* Wickfield...

— Agnes a mea ! a exclamat dînsul cu o contorsiune maladivă, dizgraţioasă. Fiţi atît de bun, *master* Copperifeld, şi ziceţi-i pe scurt : Agnes !

— De dragul lui Agnes Wickfield... Dumnezeu s-o binecuvînteze...

— Vă mulţumesc pentru binecuvîntare, *master* Copperfield ! mi-a tăiat el vorba.

— ...am să-ţi spus ceea ce, în alte împrejurări, nu i-aş fi mărturisit nici lui Jack Ketch [25].

— Cui, *sir ?* a întrebat Uriah, întinzînd gîtul şi ducînd mîna la ureche.

— Călăului, i-am răspuns. Adică ultimului om la care m-aş fi putut gîndi (deşi chiar mutra lui îmi sugera în chip firesc această imagine). Sînt logodit cu o altă fată. Nădăjduiesc că asta te mulţumeşte.

— Pe cuvîntul dumneavoastră de cinste ?

[24] *Babuin* — specie de maimuţe africane mari, cu botul alungit.

[25] *Jack Ketch* (?—1686) — celebru călău englez din epoca Revoluţiei burgheze, al cărui nume, trecut în poreclă, a devenit sinonim cu acela de călău.

Tocmai mă pregăteam, indignat, să dau afirmației mele întărirea ce mi-o ceruse, cînd mi-a luat mîna și mi-a strîns-o.

— O, *master* Copperfield! Dacă în noaptea cînd v-am stînjenit atît de mult, culcîndu-mă în fața căminului din salonașul dumneavoastră, ați fi avut bunătatea să-mi fi răspuns cu aceeași încredere cînd v-am dezvăluit tot focul inimii mele, niciodată nu m-aș fi îndoit de dumneavoastră. Dacă lucrurile stau așa, voi fi foarte fericit s-o scot pe mama din calea dumneavoastră. Știu că-mi veți ierta măsurile de prevedere pe care le-am luat, nu-i așa? Ce păcat, *master* Copperfield, că n-ați binevoit atuncea să răspundeți destăinuirilor mele! Sînt sigur că v-am oferit prilejuri destule, dar niciodată nu mi-ați arătat încrederea pe care aș fi dorit-o. Știu că niciodată n-ați ținut la mine așa cum țin eu la dumneavoastră

Și, cît a vorbit, mi-a strîns mîna cu degetele-i jilave și lipicioase, în vreme ce eu mă străduiam să scap din strînsoare, fără a-l jigni. Dar zadarnic. Mi-a luat brațul la subsuoara paltonului său de culoarea dudelor, și, vrînd-nevrînd, am mers mai departe braț la braț.

— Nu vreți să ne înapoiem? m-a întrebat Uriah, întorcîndu-mă în același timp cu fața spre orașul deasupra căruia luna, care abia răsărise, strălucea, muind în argint ferestrele ce se vedeau în depărtare.

— Înainte de a părăsi acest subiect, i-am spus eu după o tăcere destul de lungă, trebuie să înțelegi că, după părerea mea, Agnes Wickfield e cu atît mai presus de *dumneata* și tot atît de departe de aspirațiile *dumitale* ca luna!

— Într-adevăr, e atît de liniștită! Nu-i așa? a zis Uriah. Foarte! Și acum, *master* Copperfield, trebuie să recunoașteți că niciodată n-ați ținut la mine așa cum țin eu la dumneavoastră. Fără îndoială, tot timpul m-ați socotit prea nensemnat, nu-i așa?

— Nu-mi plac declarațiile de umilință, am răspuns, nu-mi plac declarațiile de nici un fel.

— Asta-i! a exclamat Uriah, care părea puhav și mai livid în lumina lunii. Știam eu! Nici nu vă dați seama cît de umil și nensemnat trebuie să se arate un om în situația mea, *master* Copperfield! Și tata și eu am fost crescuți la o școală de copii săraci; și mama a fost educată într-o instituție publică de binefacere. Acolo, pe cît îmi amintsec, de dimineață pînă seara nu ne-au învățat aproape nimic altceva decît să ne arătăm umili și nensemnați. Trebuia să ne arătăm umili față de cutare și față de cutare; și să ne descoprim în dreapta, și să ne ploconim în stînga; și totdeauna să ne cunoaștem lungul nasului și să fim plecați în fața

mai-marilor noştri. Şi mai-marii noştri erau mulţi, foarte mulţi! Pentru că s-a arătat foarte umil, tata a primit medalia de monitor. Şi eu la fel. Tot datorită umilinţei, tata a ajuns să fie paraclisier. Pentru că se bucura în rîndul oamenilor cumsecade de faima că-i un om la locul lui, i-au dat slujbă. „Fii umil şi nensemnat, Uriah, îmi spunea tata, şi o să răzbeşti. Asta ne-au învăţat la şcoală şi pe mine şi pe tine ; asta prinde cel mai bine. Fii umil şi nensemnat, îmi spunea tata, şi o să răzbeşti." Şi, într-adevăr, am răzbit!

Atunci mi-am dat seama întîia oară că acest ipocrit şi respingător limbaj de falsă umilinţă putea să aibă originea în familia Heep. Văzusem rodul, dar încă niciodată nu mă gîndisem la sămînţă.

— De cînd eram mic mi-a fost dat să cunosc foloasele pe care le aduce umilinţa şi m-am deprins cu ea, a urmat Uriah. M-am smerit cu plăcere. Am mers cu învăţătura cît mi-a îngăduit umilinţa, şi apoi m-am oprit şi mi-am zis : „Stai!". Cînd mi-aţi propus să-mi daţi lecţii de latină, am ştiut eu ce fac refuzînd. „Oamenilor le place să se simtă domni, spunea tata, de aceea tu să stai plecat." Mai sînt şi acum foarte umil şi nensemnat, *master* Copperfield, dar am ceva putere! [26]

Mi-a spus toate astea — văzîndu-i chipul în lumina lunii, mi-am dat seama îndată — ca să mă facă să înţeleg c-avea de gînd să se folosească de puterea lui ca să se despăgubească. De josnicia lui, de vicleşugul şi de răutatea lui nu mă îndoisem niciodată ; acum, însă, pentru întîia oară înţelegeam pe deplin cîtă mîrşăvie, ce înverşunată sete de răzbunare va fi fost stîrnită de această timpurie şi îndelungată înfrînare.

Depănarea amintirilor a avut însă şi un rezultat plăcut : l-a făcut să-şi retragă mîna de pe braţul meu, ca să-şi poată mîngîia bărbia din nou. Odată scăpat, m-am hotărît să păstrez distanţa ; şi ne-am înapoiat împreună, dar vorbind foarte puţin.

Nu ştiu dacă buna lui dispoziţie fusese stimulată de destăinuirea ce i-o făcusem sau de această evocare a trecutului ; fapt este că fusese stimulată de ceva. La cină a vorbit mai mult decît îi era obiceiul ; a întrebat-o pe maică-sa (care, cum ne-am întors, a încetat să mai facă de santinelă) dacă nu socotea că a depăşit vîrsta burlăciei, şi la un moment dat i-a aruncat lui Agnes o asemenea privire, c-aş fi dat bucuros orice ca să-i pot suci gîtul.

[26] Această scurtă autobiografie pe care şi-o face Uriah Heep, deloc necesară pentru cunoaşterea personajului, nu este intercalată de Dickens pentru a-l scuza pe josnicul asociat ipocrit al avocatului Wickfield, ci pentru a acuza, prin monstruozitatea caracterului său, legislaţia vetustă care permitea existenţa unor şcoli de binefacere pentru săraci, unde copiii nevoiaşi erau maltrataţi şi crescuţi în religia umilinţei făţarnice. Vezi, în ediţia de faţă, şi p. 522—523.

După cină, cînd am rămas singuri, numai noi, cei trei bărbați, a devenit mai întreprinzător. Vin nu băuse decît foarte puțin sau deloc ; presupun că era îmbătat doar de un sentiment de triumf pe care se prea poate că prezența mea îl stîrnea îndemnîndu-l să se manifeste.

Băgasem de seamă, în ajun, că-l tot îmbia pe *mister* Wickfield să bea ; ghicind înțelesul privirii ce mi-o aruncase Agnes înainte de a se retrage, mă mărginisem la un singur pahar, după care propusesem să ne retragem și noi. Aveam de gînd să repet propunerea ; dar Uriah mi-a luat-o înainte.

— Prea rar avem prilejul, *sir,* să-l vedem pe oaspetele nostru, a zis Uriah, îndreptîndu-se către *mister* Wickfield, care ședea la celălalt capăt al mesei. Aș zice, de aceea, dacă n-aveți nimic împotrivă, să mai bem un pahar sau două în cinstea lui. Pentru sănătatea și fericirea dumneavoastră, *mister* Copperfield !

De voie de nevoie, am acceptat mîna pe care mi-a întins-o peste masă ; pentru ca apoi, cu sentimente cu totul diferite, să strîng mîna nefericitului *gentleman,* care-i era asociat.

— Scumpe asociat și *collega,* a zis Uriah, dacă mi-e îngăduit să vă spun astfel, e rîndul dumneavoastră să faceți o închinare care să-i facă plăcere lui Copperfield.

Trec peste închinările lui *mister* Wickfield în sănătatea mătușii, a lui *mister* Dick, a instituțiilor de la „Doctors' Commons" și a lui Uriah, și peste faptul că a golit cîte două pahare pentru fiecare ; peste conștiința propriei lui slăbiciuni, peste strădania lui zadarnică de a i se împotrivi ; peste conflictul dintre rușinea ce i-o pricinuia purtarea lui Uriah și dorința de a nu-l supăra ; peste vădita bucurie cu care Uriah se sucea și se învîrtea, făcîndu-mi semn să mă uit la el. M-a durut în suflet să văd toate astea și mîna-mi refuză să scrie despre ele.

— Iar acum, scumpe asociat și *collega,* a zis Uriah în cele din urmă, să mai închinăm un rînd, dar smerit cer să umplem paharele pînă la buză, pentru că vreau să bem în cinstea celei mai divine reprezentante a sexului ei.

Tatăl ținea paharul gol în mînă. Am băgat de seamă că-l pune jos, că se uită la tabloul cu care dînsa semăna atît de mult, că-și duce mîna la frunte și că se lasă pe speteaza fotoliului său.

— Sînt prea umil și nensemnat pentru a închina în sănătatea ei, a urmat Uriah, dar o admir... o ador !

Cred că niciodată bătrînul ei părinte nu îndurase o mai cumplită durere fizică decît tortura morală ce-i muncea acum capul încărunțit, pe care-l apăsa cu amîndouă mîinile.

— Pot spune, a urmat Uriah, fie pentru că nu se uitase la el, fie pentru că nu bănuia ce se petrecea în sufletul lui, că Agnes, Agnes Wickfield, este cea mai divină întruchipare a sexului ei. Pot să vorbesc deschis între prieteni ? Este o deosebită mîndrie să-i fii tată, dar a-i fi soț...

Niciodată n-aș vrea să-mi mai fie dat să aud un țipăt ca acela dat de tatăl ei ridicîndu-se brusc de la masă !

— Ce v-a apucat ? a sărit Uriah, livid ca un mort. Sper că n-ați înnebunit, *mister* Wickfield ? Am și eu dreptul să spun, ca oricare altul, că doresc fierbinte ca Agnes a dumneavoastră să devină Agnes a mea. Am chiar mai mult drept la asta decît oricare altul !

L-am cuprins în brațe pe *mister* Wickfield și, în numele a tot ce mi-a trecut prin minte, dar mai ales în numele dragostei ce i-o purta lui Agnes, l-am conjurat să se liniștească. A fost ca nebun ; își smulgea părul, se lovea cu pumnul în cap, încerca să mă dea la o parte cu forța și să se smulgă din brațele mele, fără a-mi răspunde nici un cuvînt, fără a privi și fără a vedea pe nimeni ; zbătîndu-se orbește să apuce nu știu ce, cu o privire sticloasă și cu fața schimonosită — într-un cuvînt, un spectacol înfiorător.

Rostind cuvinte fără șir, dar pline de patimă, l-am implorat să nu se lase tîrît de furie și să mă asculte. L-am rugat să se gîndească la Agnes, la Agnes și la mine, să-și aducă aminte că crescusem împreună, că am admirat-o și am iubit-o, că dînsa era mîndria și bucuria lui. Am încercat să-i evoc imaginea ei ; i-am reproșat chiar că n-avea destulă voință ca s-o scutească pe Agnes de a afla de o scenă ca asta. Fie că vorbele mele au avut oarecare ecou, fie că i-a mai trecut furia, nu știu, dar, încetul cu încetul, a început să se zbată mai puțin și a început să se uite la mine, mai întîi ca la un necunoscut, iar apoi, recunoscîndu-mă. În cele din urmă mi-a spus :

— Știu, Trotwood ! Fetița mea iubită și dumneata... știu ! Dar uită-te la el !

Și mi-a făcut semn să mă uit la Uriah, care, palid și cu priviri rătăcite, stătea într-un colț, evident descumpănit, căci greșise socotelile și fusese luat pe neașteptate.

— Uită-te la călăul meu, a urmat *mister* Wickfield. În fața lui am abdicat, pas cu pas, de la numele și reputația mea, am renunțat la pace și la liniște, la casa și căminul meu.

— Eu v-am apărat și numele, și reputația, și pacea, și liniștea, și casa, și căminul, s-a grăbit să întîmpine Uriah posomorît, încercînd să dreagă lucrurile. Lăsați prostiile deoparte, *mister* Wick-

field. Chiar dacă am mers puțin mai departe decît v-ați fi așteptat, pot să retractez, pare-mi-se. Nu-i nici o nenorocire.

— Am căutat întotdeauna să descopăr țelul urmărit de fiecare, a continuat *mister* Wickfield, și eram convins că nu-l leagă de mine decît interesele bănești. Dar uită-te cine e... vai, uită-te cine e !

— Ai face bine să-l oprești, dacă poți, Copperfield ! a strigat Uriah, întinzînd spre mine degetul lui lung. E-n stare să spună lucruri de care mai tîrziu se va căi că le-a spus, iar dumitale — ascultă ce-ți spun — îți va părea rău că le-ai auzit !

— Voi dezvălui totul ! a izbucnit *mister* Wickfield exasperat. De ce nu m-aș da pe mîna tuturor, din moment ce m-am dat pe a ta ?

— Bagă de seamă, îți spun ! m-a avertizat Uriah. Dacă nu-l faci să tacă, nu-i ești prieten ! Știți de ce nu trebuie să vă dați pe mîna tuturor, *mister* Wickfield ? Fiindcă aveți o fiică. Noi doi știm ce știm, nu-i așa ? Vîntul atîță focul, și vorba — vrajba. Vedeți bine că sînt cît se poate de la locul meu ! V-am spus doar că-mi pare rău dacă am mers prea departe. Ce mai vreți acum, *sir* ?

— O, Trotwood, Trotwood ! a strigat *mister* Wickfield, frîngîndu-și mîinile. Cît am decăzut din ziua cînd ai pășit pentru prima oară în casa asta ! Încă de pe atunci începusem coborîșul, dar ce cale îngrozitoare, îngrozitoare am străbătut de atunci ! Inerția, lipsa de măsură m-au dus la dezastru. M-am complăcut să trăiesc din amintiri, m-am complăcut căutînd să uit. Durerea firească pricinuită de pierderea mamei copilului meu a devenit boală ; dragostea firească pentru copilul meu a devenit și ea o boală. Am otrăvit tot ce am atins. Numai nenorociri am adus celor pe care-i iubesc mai presus de orice, o știu... O știi și *dumneata* ! Am crezut că e cu putință să iubesc sincer o singură ființă pe lume și să nu-mi pese de rest, am crezut că e cu putință să port doliu toată viața după o ființă care a părăsit această lume și să nu iau parte la durerea tuturor celor îndoliați. În felul acesta, lecțiile pe care mi le-a oferit viața au fost denaturate ! Mi-am măcinat inima asta bolnavă, ticăloasă, și ea, la rîndul ei, m-a măcinat pe mine. Egoist în dragostea mea, egoist în jalnica-mi încercare de a fugi de tot ce era întunecat în amîndouă, vai, iată ce ruină am ajuns ! Urăște-mă, ocolește-mă !

S-a prăvălit pe un scaun, plîngînd domol. Surescitarea care pusese stăpînire pe el se potolea. Uriah a ieșit din colțul lui.

— Nu mai știu tot ce am făcut în prostia mea, a zis *mister* Wickfield întinzînd mîinile, vrînd parcă să mă roage să nu-l

osîndesc. *El* știe mai bine, a urmat *mister* Wickfield, arătînd spre Uriah Heep, căci tot timpul a stat lîngă mine și mi-a șoptit ce să fac. Vezi bine că-i o piatră de moară legată de gîtul meu. Locuiește în casa mea, mi-a devenit asociat. L-ai auzit adineauri. Ce să spun mai mult ?

— Nu era nici o nevoie să spuneți toate astea, nu era nevoie să spuneți nici pe jumătate, nu era nevoie să spuneți nimic, i-a reproșat Uriah, sfidător și mieros totodată. De n-ați fi băut un păhărel, n-ați fi luat așa lucrurile. Mîine o să vă dați mai bine seama. Care-i paguba dac-am trăncănit prea mult sau dac-am spus mai multe decît aș fi avut de gînd ? Doar n-am insistat !

În clipa aceea s-a deschis ușa, și Agnes, fără urmă de culoare în obraz, s-a strecurat încet în sufragerie și, petrecîndu-și brațul după gîtul lui *mister* Wickfield, i-a spus cu glas ferm :

— Papa, nu te simți bine, vino cu mine !

Dînsul, apăsat parcă de rușine, și-a lăsat capul pe umărul ei și au părăsit odaia împreună. Privirile noastre s-au încrucișat doar o clipă, dar mi-am dat seama că știa ce se întîmplase.

— Nu m-aș fi așteptat s-o ia în nume de rău, *master* Copperfield, mi-a zis Uriah. Dar nu face nimic. Ne împăcăm noi mîine. E spre binele lui. Cu nensemnatele mele puteri, mă frămînt pentru binele lui.

Fără a-i răspunde, m-am dus sus, în odaia liniștită, unde, cînd învățam, Agnes a venit de atîtea ori să stea cu mine. Pînă tîrziu noaptea n-a venit nimeni. Am luat o carte și am încercat să citesc. Tocmai auzisem orologiul bătînd miezul nopții, și tot mai citeam, fără a înțelege nimic, cînd Agnes m-a atins ușor.

— Mîine, în zori, vei pleca, Trotwood ! Să ne luăm rămas bun acum !

Plînsese, dar chipul îi era senin și frumos !

— Domnul să te ocrotească ! mi-a spus, întinzîndu-mi mîna.

— Draga mea Agnes, i-am răspuns, îmi dau seama că nu vrei să-ți vorbesc de cele întîmplate astă-seară... Oare nu-i nimic de făcut ?

— Trebuie s-avem încredere în Dumnezeu.

— N-aș putea oare să fac ceva... *eu,* care-ți împărtășesc toate micile *mele* necazuri ?

— Și care le ușurezi atît de mult pe ale mele. Nu, dragă Trotwood, nu ! [...]

A doua zi dimineață, cînd m-am suit în diligență în fața hanului, era încă întuneric. Tocmai se crăpa de ziuă și eram gata să plecăm, cînd, în timp ce stăteam la locul meu, gîndindu-mă la

dînsa, am zărit ivindu-se, din amestecul de întuneric şi lumină, capul lui Uriah, care se căţărase pe marginea diligenţei.

— Copperfield, mi-a şoptit cu glas răguşit, ţinîndu-se de barele de fier de pe acoperişul diligenţei, m-am gîndit c-are să-ţi facă plăcere s-auzi, înainte de plecare, că ne-am împăcat. M-am dus la el în odaie, şi lucrurile s-au aplanat. Deşi sînt umil şi nensemnat, ştii, are nevoie de mine ; şi cînd nu-i cherchelit, îşi cunoaşte interesul. La urma urmei, e un om cumsecade, nu-i aşa, *master* Copperfield ?

M-am silit să-i spun că eram mulţumit că-şi ceruse iertare.

— Vai, firește, mi-a spus Uriah. Cînd un om e umil şi nensemnat, ce contează să-şi ceară iertare ? E un fleac ! Ascultă ! Presupun, a adăugat smucindu-se, că ţi s-o fi întîmplat şi dumitale vreodată să rupi o pară necoaptă, *master* Copperfield.

— Presupun că da, i-am răspuns.

— Asta am făcut şi eu aseară, a zis Uriah. Dar n-am nici o grijă, o să se coacă ea ! Trebuie numai îngrijită. Timp de aşteptat am !

Nemaicontenind cu urările de drum bun, s-a dat jos în clipa cînd vizitiul s-a suit pe capră. După cîte am putut vedea, mesteca ceva, ca să se încălzească ; dar mişca din fălci de parcă fructul s-ar fi copt şi şi-ar fi lins buzele după el. [27]

[. . . . . .]

Agnes a venit într-o vizită de două săptămîni la doctorul Strong [28]. *Mister* Wickfield era un vechi prieten al doctorului, iar

[27] Apud : Charles Dickens, *Viaţa lui David Copperfield*, ed. cit., vol. II, p. 459—475.

[28] *Doctorul Strong* — „un domn bătrîn şi amabil, directorul unei şcoli din Canterbury", după cum indică Dickens în lista personajelor ce precede romanul *Viaţa lui David Copperfield*, adăugînd în text şi cîteva descrieri şi caracterizări ale personajului, din care, pentru mai buna înţelegere a extrasului de mai sus, spicuim cîteva : „Doctorul Strong mi s-a părut aproape la fel de ruginit ca şi grilajul înalt şi porţile de fier din faţa clădirii ; şi aproape la fel de ţeapăn şi de greoi ca vasele mari de piatră care flancau porţile. [...] L-am găsit în biblioteca sa [...], purtînd haine nu prea bine periate, cu părul nu tocmai pieptănat ; jartierele pantalonilor săi nu erau închise sub genunchi, jambierele-i negre, lungi, erau descheiate, iar pe covorul din faţa căminului, larg căscaţi, ca nişte peşteri, zăceau pantofii lui. Îndreptînd spre mine o privire stinsă — care mi-a amintit de un cal bătrîn şi orb, de mult uitat, care pe vremuri păştea în curtea bisericii din Bluderstone, poticnindu-se printre morminte —, doctorul Strong mi-a spus că-i bucuros să mă cunoască şi mi-a întins mîna, dar n-am ştiut ce să fac cu ea, căci era inertă, lipsită de iniţiativă." Acest doctor Strong, în vîrstă de 62 de ani, al cărui zîmbet este „plin de blîndeţe şi de bunătate", şi din al cărui fel de a fi, „îndată ce se topea răceala ce i-o dădeau îngîndurarea şi îndeletnicirile-i savante, se desprindea o simplitate foarte

acesta din urmă voia să stea de vorbă cu el şi să-l ajute. Discutasem chestiunea cu Agnes, cu prilejul ultimei ei vizite, şi această vizită era rezultatul convorbirii. A venit împreună cu tatăl ei. N-am fost prea surprins cînd Agnes mi-a spus că făgăduise să caute prin apropiere o locuinţă pentru *missis* Heep, căci pentru reumatismul ei era recomandabilă o schimbare de aer, şi dînsa ar fi fost încîntată să se afle cu acest prilej într-o asemenea aleasă societate. Nici nu m-am mirat cînd, a doua zi, Uriah, ca un fiu bun ce era, a adus-o pe scumpa lui mamă şi a instalat-o.

— Vedeţi, *master* Copperfield, mi-a zis Uriah, însoţindu-mă nepoftit cînd am ieşit să mă plimb în grădina doctorului, cine e îndrăgostit e şi gelos... sau cel puţin vrea să vegheze asupra celei pe care o iubeşte.

— Şi pe cine eşti gelos acum ? l-am întrebat.

— Mulţumită dumneavoastră, *master* Copperfield, mi-a răspuns, acum nu mai sînt gelos pe cineva anume, cel puţin nu pe un bărbat.

— Vrei să spui că eşti gelos pe o femeie ? i-am zis.

Ochii săi siniştri, cu reflexe roşietice, mi-au aruncat o privire piezişă şi a început să rîdă.

— Zău, *master* Copperfield... s-ar cuveni să vă zic *mister,* dar n-o să-mi luaţi în nume de rău această veche deprindere... sînteţi atît de dibaci, că scoateţi de la mine tot ce poftiţi, ca un tirbuşon ! Dar nu mă sfiesc să vă spun, *sir,* mi-a zis atingîndu-mi mîna cu degetele lui reci şi lipicioase, că nu prea sînt pe placul femeilor şi că *missis* Strong niciodată nu m-a putut suferi.

Ochii lui mi s-au părut verzi acum, cînd m-a fixat, aruncîndu-mi o privire de o viclenie scelerată.

— Ce vrei să spui ? l-am întrebat.

— Deşi sînt avocat, nu vreau să spun deocamdată nimic mai mult decît am spus, *master* Copperfield, mi-a răspuns el, rînjind maliţios.

atrăgătoare", care pare mereu distrat pentru că mereu se află în căutare de etimologii greceşti, lucrează la un dicţionar lingvistic monumental ce va fi terminat — după calculul unui elev maliţios dar „tare la matematici", ce ţine seama de planul lucrării şi de ritmul realizării ei — „peste o mie şase sute patruzeci şi nouă de ani", care îl angajează pe David Copperfield să-l ajute la elaborarea dicţionarului, este pe cale să devină, la un moment dat al acţiunii romanului, o victimă a intrigilor răzbunătoare ţesute de Uriah Heep. Acesta încearcă să exploateze pentru scopurile lui meschine slăbiciunea doctorului Strong de a se fi căsătorit cu o femeie mult mai tînără decît el, insinuînd infidelitatea conjugală a delicatei *missis* Strong. Dar intriga este destrămată de prietenii doctorului şi de prietenii soţiei sale, într-o scenă tipic dickensiană, cu multă retorică despre sinceritate în dragoste şi cu „happy-end", scenă ce formează materia capitolului XLV — *Mister Dick împlineşte prevestirea mătuşii* — din *Viaţa lui David Copperfield.*

— Și privirea dumitale ce vrea să spună ? am insistat, liniștit.

— Privirea mea ? Doamne, Copperfield, dar astea-s metode neleale ! Ce vrea să spună privirea mea ?

— Da, i-am zis. Privirea dumitale.

Părea foarte amuzat de această întrebare și a rîs atît de sincer cît era el în stare. După ce un timp s-a scărpinat în bărbie, mi-a zis, cu ochii în pămînt și continuînd să se scarpine :

— Pe vremea cînd nu eram decît un scrib nensemnat, *missis* Strong se uita de sus la mine. Pe Agnes a mea mereu o poftea la ea acasă, și cu dumneata, *master* Copperfield, se purta prietenește ; dar pe mine niciodată nu m-a luat în seamă, mă socotea mult mai prejos decît ea.

— Ei și ? i-am zis. Să presupunem că erai !

— Și mult mai prejos decît el ! a urmat Uriah foarte apăsat și pe un ton meditativ, scărpinîndu-și bărbia.

— Dumneata, care-l cunoști pe doctorul Strong, îți închipui oare că mai știe ceva de existența dumitale cînd nu te are în față ?

Mi-a aruncat din nou o privire piezișă, și-a proiectat înainte falca de jos, ca să și-o poată scărpina mai bine, și mi-a răspuns :

— Vai, Doamne ferește, nu la doctorul Strong mă gîndeam ! Vai, nu la bietul de el ! Mă gîndeam la *mister* Maldon [29].

Am simțit că-mi îngheață inima în mine. Toate vechile mele îndoieli și temeri în această privință, toată liniștea și fericirea doctorului, toate acele complicate posibilități ale nevinovăției și ale compromisului, pe care nu le puteam desluși, le-am văzut într-o clipită la discreția răstălmăcirilor acestui individ.

— Nici o singură dată n-a intrat în birou fără să-mi poruncească să fac ceva sau fără să mă trimită de colo pînă colo. Era unul dintre dumneavoastră, *gentlemen*-ii distinși ! Am fost supus și nensemnat... și sînt și acum. Dar purtarea lui nu mi-a plăcut, și nici acum nu-mi place.

A încetat să-și scarpine bărbia, dar și-a supt atît de tare obrajii, că parcă s-au lipit unul de altul ; și tot timpul și-a ațintit asupră-mi privirea lui piezișă.

— Și dînsa-i una dintre fermecătoarele dumneavoastră femei, n-am ce zice, a urmat Uriah, după ce, încetul cu încetul, fața și-a

[29] *Mister Jack Maldon* — „un tînăr de nimic, lipsit de mijloace, leneș, obraznic înfumurat", văr și prieten din copilărie al lui *missis* Strong, pe care Uriah Heep, profitînd de niște aparențe înșelătoare, îl implică în intrigile sale țesute împotriva doctorului Strong și îndeosebi împotriva soției doctorului, Annie Strong.

reluat forma firească, și înțeleg prea bine că n-are poftă să lege prietenie cu oameni ca mine ! E tocmai persoana nimerită să-i bage în cap lui Agnes a mea că trebuie să țintească mai sus. Ei, n-oi fi eu pe placul femeilor din lumea dumneavoastră, *master* Copperfield, dar să știți că am ochi să văd, și asta nu de ieri, de alaltăieri. Noi, oamenii mici și nensemnați, avem, ca să zic așa, ochi, și vedem cu ei.

M-am prefăcut că n-aș fi înțeles și am încercat să-mi ascund neliniștea, dar, judecînd după expresia feței lui, n-am prea izbutit.

— N-am să mă las călcat în picioare, Copperfield ! a urmat el, ridicîndu-și, cu un aer triumfător și răutăcios în același timp, acea parte a feței unde ar fi trebuit să-i stea sprîncenele roșcovane, dacă le-ar fi avut. Și am să fac tot ce-mi stă în putere ca să pun capăt acestei prietenii. N-o aprob ! Nu mă feresc să recunosc în fața dumitale că sînt cam gelos din fire și că vreau să scap de toți cei nepoftiți. N-am să risc să-i las să unelteaască împotriva mea, cînd știu că asta au de gînd să facă.

— Dumneata ești acela care unelțești tot timpul și te amăgești că și ceilalți fac la fel, i-am zis.

— Poate c-așa o fi, *master* Copperfield. Dar eu, unul, am un țel, cum obișnuiește să spună asociatul meu ; și am să mă fac luntre și punte ca să-l ating. Răbdarea mea nu trebuie pusă prea mult la încercare, pentru că sînt un om umil și nensemnat. Nu pot îngădui să-mi stea cineva în cale. Zău, *master* Copperfield, trebuie să se dea la o parte !

— Nu înțeleg, i-am zis.

— Chiar nu mă înțelegi ? mi-a răspuns, smucindu-se și contorsionîndu-se, cum îi era năravul. Mă mir, *master* Copperfield, fiindcă de obicei ești foarte ager ! Altădată am să încerc să fiu mai clar. Călărețul care sună la poartă nu-i oare *mister* Maldon, *sir* ?

— Pare să fie el, i-am răspuns cît mai nepăsător cu putință.

Uriah s-a oprit, și-a pus mîinile între genunchi și, îndoindu-se de șale, a pufnit în rîs. Un rîs tăcut. Nici un sunet nu se auzea. Am fost atît de scîrbit de odioasa lui purtare, mai ales de acest ultim gest, încît, fără nici un cuvînt, i-am întors spatele și l-am lăsat îndoit de șale, în mijlocul grădinii, ca o momîie prăvălită de pe băț. [30] [...]

[30] Apud : Charles Dickens, *Viața lui David Copperfield*, ed. cit., vol. III, p. 45—48.

Îmi oprisem un pat la un han curățel din apropiere, și tocmai ieșeam pe poartă, cînd, întorcînd din întîmplare capul, am văzut lumină în biroul doctorului. M-am gîndit, cu o mustrare de cuget, că lucra la *Dicționar* fără ajutorul meu. Vrînd să văd dacă așa era, și, în orice caz, dorind să-i spun noapte bună, dacă-l voi găsi zăbovind printre cărțile sale, m-am întors, și, trecînd tiptil prin hol, am deschis ușor ușa și am intrat.

Spre marea mea mirare, primul pe care l-am văzut în lumina scăzută a lămpii cu abajur a fost Uriah. Stătea în picioare, lîngă lampă, cu una din mîinile scheletice la gură și cu cealaltă pe masa doctorului. Doctorul ședea în fotoliul său, acoperindu-și fața cu amîndouă mîinile. *Mister* Wickfield, profund tulburat și mîhnit, sta aplecat înainte, atingîndu-i brațul cu oarecare șovăire parcă.

O clipă am crezut că doctorul se simțea rău. Sub această impresie am făcut repede un pas înainte, cînd deodată am întîlnit privirea lui Uriah și am înțeles ce se întîmplase. Am vrut să mă retrag, dar doctorul m-a oprit cu un gest, așa că am rămas.

— În orice caz, a spus Uriah, contorsionîndu-și făptura slută, ar trebui să ținem ușa închisă. Nu-i nevoie să afle TOT orașul.

Și rostind aceste cuvinte, pășind în vîrful picioarelor, s-a dus la ușa pe care o lăsasem deschisă și a închis-o cu grijă. Apoi s-a întors și și-a reluat poziția. În vocea și în felul său de a se purta era o ostentație de compătimire care — mie, cel puțin — mi-era mai nesuferită decît orice altă schimă pe care ar fi putut s-o adopte.

— Am socotit de datoria mea, *master* Copperfield, mi-a zis Uriah, să-i dezvălui și doctorului Strong lucrurile despre care am vorbit dumneata și cu mine. Numai că nu m-ai înțeles prea bine.

I-am aruncat o privire, dar nu i-am dat nici un alt răspuns, și m-am apropiat de bunul și bătrînul meu profesor, spunîndu-i cîteva cuvinte menite să-l mîngîie și să-l încurajeze. Mi-a pus mîna pe umăr, așa cum obișnuia pe vremea cînd nu eram decît un băiețaș, dar n-a ridicat capul cărunt.

— Întrucît nu m-ai înțeles, *master* Copperfield, a urmat Uriah cu același ton oficial, îmi îngădui supus să-ți aduc la cunoștință, căci sîntem între prieteni, că i-am atras luarea-aminte doctorului Strong asupra purtării lui *missis* Strong. Este, te asigur, Copperfield, cu totul împotriva firii mele să mă amestec în lucruri atît de neplăcute ; dar, de fapt, ne vedem amestecați în fel de fel de lucruri care n-ar trebui să se întîmple. Asta voiam să-ți spun și nu m-ai înțeles, *sir*.

Acum, cînd îmi amintesc de privirea lui chiorîşă, mă mir că nu l-am luat de gît şi n-am încercat să-l sugrum.

— Se prea poate că nu m-am exprimat prea limpede, a urmat el, şi nici dumneata. Fireşte, nu eram înclinaţi să dăm prea mare amploare acestei chestiuni. Totuşi, pînă la urmă, m-am hotărît să vorbesc deschis ; i-am arătat doctorului Strong că... Aţi spus ceva, *sir* ?

Se adresase doctorului Strong, care gemuse. Un geamăt ce ar fi mişcat orice inimă omenească, dar care asupra lui Uriah n-a avut nici un efect.

— ... i-am arătat doctorului Strong, a reluat el, că oricine poate vedea că *mister* Maldon şi drăguţa şi amabila *missis* Strong sînt prea tandri unul cu celălalt. A venit vremea (căci iată că ne vedem cu toţii amestecaţi în lucruri care n-ar trebui să se întîmple) să i se spună şi doctorului Strong că pentru toată lumea acest lucru a fost limpede ca lumina zilei chiar înainte de plecarea lui *mister* Maldon în India ; că *mister* Maldon doar pentru asta a umblat cu pretexte, ca să vină înapoi ; şi că doar pentru asta e toată ziua aici. Cînd ai intrat, tocmai îi ceream asociatului şi colegului meu, şi în clipa aceea s-a şi întors către el, să-i declare pe cuvînt de onoare doctorului Strong dacă — da sau nu — împărtăşeşte şi el de multă vreme aceeaşi părere. Aveţi cuvîntul, *mister* Wickfield ! N-aţi vrea să fiţi atît de bun să ne spuneţi ? Da, sau nu, *sir* ? Poftim, *collega !*

— Pentru numele lui Dumnezeu, doctore dragă, a spus *mister* Wickfield, punînd din nou, cu oarecare şovăială, mîna pe braţul doctorului, nu trebuie să dai prea multă importanţă unor bănuieli pe care le-aş fi putut avea.

— Poftim ! a exclamat Uriah, clătinînd din cap. Ce tristă confirmare, nu-i aşa ? Din partea lui ! Din partea unui prieten atît de vechi ! Ei, Doamne, Copperfield, nu eram decît un biet scrib în biroul lui, şi l-am văzut de zece ori, nu o dată, cît de preocupat era, cît de necăjit era (şi avea tot dreptul ca părinte, nu pot să-l condamn) la gîndul că *miss* Agnes era amestecată în lucruri care n-ar trebui să se întîmple.

— Dragă Strong, a zis *mister* Wickfield cu un tremur în glas, bunul meu prieten, mai e oare nevoie să-ţi spun că am avut cîndva păcatul de a căuta scopul principal al fiecărui om şi de a judeca toate actele lui după acest criteriu îngust ? Se prea poate ca din pricina acestui păcat al meu să fi ajuns şi la asemenea bănuieli.

— Ai avut însă bănuieli, Wickfield, a zis doctorul, fără a ridica privirea. Ai avut bănuieli.

— Vorbește, *collega !* i-a dat ghes Uriah.

— La un moment dat am avut, desigur. Dar... să mă ierte Dumnezeu... credeam că aveai și *dumneata.*

— Nu, nu, nu ! a protestat doctorul, cît se poate de îndurerat.

— La un moment dat mi s-a părut că ai fi vrut să-l trimiți pe Maldon peste hotare tocmai ca să realizezi o despărțire care era de dorit.

— Nu, nu, nu ! Am vrut să-i fac o plăcere lui Annie, ajutîndu-l pe prietenul ei din copilărie. Nimic altceva.

— M-am convins, a zis *mister* Wickfield. După ce mi-ai spus că așa stau lucrurile, n-am mai avut nici o îndoială. Dar am crezut... te rog să ții seama de felul meu strîmt de a interpreta, care a fost păcatul meu cel mai grav... că acolo unde există o atît de mare diferență de vîrstă...

— Vezi ? Așa trebuie pusă problema, *master* Copperfield, a intervenit Uriah, afișînd o milă fățarnică și jignitoare.

— ... o femeie atît de tînără și de atrăgătoare, oricît de mult te-ar fi respectat, n-a putut să fie împinsă la această căsătorie decît din considerațiuni de ordin material. N-am ținut însă seama de nenumăratele simțăminte și împrejurări care puteau s-o influențeze în bine. Pentru numele lui Dumnezeu, nu uita lucrul acesta !

— Ce delicat se exprimă ! s-a minunat Uriah, clătinînd din cap.

— Am privit-o întotdeauna dintr-un singur punct de vedere, a urmat *mister* Wickfield, dar, pe tot ce am mai scump pe lume, te conjur, dragă prietene, să înțelegi ; acum, neavînd scăpare... sînt nevoit să mărturisesc...

— Nu ! N-aveți scăpare, *mister* Wickfield, a întărit Uriah, de vreme ce lucrurile au ajuns pînă aici.

— ... că am avut, a urmat *mister* Wickfield, uitîndu-se neputincios și deznădăjduit la asociatul său, că am avut anumite îndoieli în privința ei, crezînd că și-ar călca îndatoririle față de dumneata ; și dacă trebuie să spun tot adevărul, voi recunoaște că uneori n-am fost de acord ca Agnes să fie atît de prietenă cu ea și să vadă ceea ce vedeam sau ceea ce, din pricina teoriei mele greșite, îmi închipuiam că văd. N-am pomenit nimănui de toate acestea niciodată. Și nici n-am avut vreodată intenția să împărtășesc cuiva aceste lucruri. Cu toate că trebuie să-ți vină foarte greu să asculți, cred că, de ai ști cît de greu îmi vine să ți le spun, m-ai compătimi, a încheiat *mister* Wickfield, zdrobit.

În bunătatea lui, doctorul i-a întins mîna. *Mister* Wickfield i-a ținut-o cîtva timp într-a sa, cu capul plecat.

— Sînt convins că subiectul acesta e cît se poate de neplăcut pentru toată lumea, a zis Uriah, insinuîndu-se în tăcerea generală cu zvîrcoliri ca de țipar. Dar pentru că am ajuns atît de departe, trebuie să adaug că și Copperfield a băgat de seamă același lucru.

M-am întors către el și l-am întrebat cum de îndrăznea să invoce mărturia mea.

— O, e foarte frumos din partea dumitale, Copperfield, mi-a răspuns Uriah, contorsionîndu-se cumplit. Știm cu toții cît ești de îndatoritor ; dar trebuie să recunoști că aseară, cînd ți-am vorbit, ai înțeles ce voiam să-ți spun. Trebuie să recunoști că ai înțeles ce voiam să-ți spun, Copperfield. Nu tăgădui. Tăgăduiești mînat de cele mai bune intenții, dar nu tăgădui, Copperfield !

Privirea plină de blîndețe a bunului și bătrînului doctor s-a oprit o clipă asupra mea și am simțit că mărturisirea bănuielilor mele de altădată se citea prea limpede pe chipul meu pentru a fi trecută cu vederea. N-avea nici un rost să mă înfurii. Nu puteam schimba nimic. Orice aș fi spus, nu mai puteam tăgădui.

S-a lăsat din nou o tăcere pe care nimic n-a tulburat-o, pînă ce doctorul s-a ridicat și s-a plimbat de vreo două-trei ori de-a curmezișul odăii. Apoi s-a întors la locul lui ; și, lăsîndu-se pe speteaza fotoliului și ducînd din cînd în cînd batista la ochi (cu o sinceritate care, după părerea mea, îi făcea mai multă cinste decît orice ținută ar fi putut să-și impună), ne-a spus :

— Am o vină mare. Cred că am o vină foarte mare. Am expus o ființă dragă inimii mele la bănuieli și defăimări — le numesc defăimări, chiar dacă au rămas numai in mintea celor care le-au conceput — care, de n-aș fi fost eu, n-ar fi mînjit-o niciodată.

Uriah Heep a emis un sunet fornăit. Pesemne ca să-și exprime simpatia.

— De n-aș fi fost eu, n-ar fi atins-o niciodată, a repetat doctorul. Precum știi, sînt un om bătrîn ; în seara asta mi se pare că nu prea am pentru ce să trăiesc. Dar chezășuiesc cu viața mea cinstea și credința scumpei doamne care a fost obiectul acestei convorbiri !

Cred că nici cea mai desăvîrșită întrupare a spiritului cavaleresc, nici cea mai frumoasă și mai romantică figură zugrăvită vreodată de un pictor n-ar fi putut rosti aceste cuvinte cu o mai

tulburătoare și mai impresionantă demnitate decît au fost rostite de bătrînul și prozaicul doctor.

— N-aș vrea să tăgăduiesc însă, a urmat doctorul — se prea poate că am fost chiar gata să recunosc, într-o anumită măsură — că fără voia mea am atras-o într-o căsătorie nefericită. Nu prea sînt deprins să observ cele ce se petrec în jurul meu ; și nu pot decît să cred că observațiile mai multor oameni, de diferite vîrste și situații, care converg într-o singură direcție (și asta-i cît se poate de firesc), pot fi mai exacte decît ale mele.

Cum am mai relatat și în alte locuri, am admirat adeseori blîndețea și generozitatea lui față de tînăra-i soție, dar delicatețea plină de respect de care a dat dovadă ori de cîte ori a amintit de ea în această împrejurare și deferența cu care a îndepărtat pînă și cea mai vagă umbră de bănuială în privința fidelității ei l-au ridicat nespus de mult în ochii mei.

— Am luat-o în căsătorie cînd era încă foarte tînără, a spus mai departe doctorul. Am luat-o de nevastă într-un moment cînd caracterul ei abia se închega. A fost o mare mulțumire pentru mine să pot contribui la formarea lui. Îl cunoșteam bine pe tatăl ei. O cunoșteam bine și pe ea. De dragul frumoaselor și aleselor ei însușiri, am învățat-o tot ce mi-a stat în putere s-o învăț. Dacă i-am făcut vreun rău — și mă tem că i-am făcut, profitînd (fără să-mi dau seama) de recunoștința și dragostea ei — îi cer din toată inima iertare !

Din nou a străbătut odaia de-a curmezișul, după care s-a întors la loc ; și, apucînd speteaza fotoliului cu mîinile-i care tremurau întocmai ca și glasul gîtuit de emoție, a continuat :

— Am socotit că aș putea fi pentru ea un adăpost împotriva primejdiilor și încercărilor vieții. Mi-am zis că, în ciuda nepotrivirii de vîrstă, are să poată trăi, alături de mine, în tihnă și mulțumire. M-am gîndit însă și că va veni o vreme cînd am să-i redau libertatea și că atunci va fi nu numai tînără și frumoasă, dar că va avea o judecată mai matură... da, m-am gîndit... pe cuvîntul meu !

Figura lui, destul de comună, părea iluminată de noblețea și devotamentul de care dădea dovadă. Fiecare cuvînt rostit de el avea o forță la a cărei obîrșie nu puteau fi decît aceste sentimente.

— Viața ce am dus-o cu ea a fost cît se poate de fericită. Pînă astăseară, am avut mereu prilejul să binecuvîntez ziua în care i-am făcut cea mai mare nedreptate.

Glasul lui, tot mai tremurător pe măsură ce a rostit aceste cuvinte, s-a stins cîteva clipe ; după aceea a urmat :

— Odată trezit din acest vis — toată viața am fost, într-un fel sau altul, un biet visător —, îmi dau seama că-i foarte firesc ca să-și

aducă aminte cu nostalgie de vechiul ei tovarăş de joacă din copilărie, care-i de o vîrstă cu ea. Cred că-i foarte adevărat că-l priveşte cu o părere de rău nevinovată, că se gîndeşte, poate, la ceea ce ar fi putut fi de nu m-aş fi ivit în calea ei. Mi-au venit în minte, cu un tîlc nou, în ceasul acesta de grea încercare, multe lucruri văzute, dar neluate în seamă de mine. Dar mai presus de orice, numele scumpei mele doamne nu se cade să fie niciodată atins nici cu o vorbă, nici cu o umbră de îndoială.

O clipă privirea i s-a aprins şi glasul i-a devenit ferm ; apoi din nou s-a recules. Dar peste puţin a continuat :

— Nu-mi rămîne altceva de făcut decît să port, cu cît mai multă resemnare, povara remuşcării de a fi pricinuit o asemenea nefericire. Dînsa e aceea care-i îndreptăţită să se plîngă, nu eu ! Datoria mea e s-o feresc de interpretări greşite, de interpretări greşite şi maliţioase, de care nici prietenii mei n-au fost în stare să se apere. Cu cît vom trăi mai retraşi, cu atît va fi mai uşoară această sarcină. Şi cînd îmi va suna ceasul — o, Doamne, să sune cît mai curînd, dacă aşa e voia ta ! —, cînd moartea mea îi va reda libertatea, voi închide ochii pentru totdeauna, privind cu nemărginită dragoste şi încredere chipul ei cinstit şi o voi lăsa cu inimă uşoară să trăiască o viaţă mai bună şi mai fericită.

Nu-l mai vedeam desluşit, deoarece, la auzul acestor cuvinte, a căror seninătate şi bunătate încununau admirabila lui simplitate, lacrimile-mi înceţoşaseră privirile. După ce a făcut cîţiva paşi spre uşă, a adăugat :

— V-am destăinuit ce am pe inimă. Nu mă îndoiesc că veţi păstra secretul. Lucrurile despre care am vorbit aici astă-seară nu se cade să fie repetate. Wickfield, dă-mi braţul tău de vechi şi bun prieten, ca să urc scările !

Mister Wickfield s-a grăbit să-i dea braţul. Şi fără nici un cuvînt, au ieşit încet din odaie, urmăriţi de privirile lui Uriah.

— Ei, *master* Copperfield ! a zis Uriah, întorcîndu-se mieros către mine. Lucrurile au ieşit altfel decît ar fi fost de aşteptat să iasă, căci bătrînul cărturar... ce om cumsecade !... e orb ca un liliac ! Dar familia *asta* n-o să-mi mai stea în cale, cred !

Cînd i-am auzit glasul, m-a cuprins o furie turbată, o furie cum niciodată înainte şi niciodată de atunci încoace nu m-a mai cuprins.

— Mişelule ! i-am zis. Cum îndrăzneşti să mă vîri în intrigile tale ? Cum te încumeţi, secătură mincinoasă, să-mi ceri acum mărturie, ca şi cum am fi discutat vreodată problema asta ?

Cum stăteam faţă în faţă, am văzut limpede, în bucuria ascunsă ce i se citea pe obraz, ceea ce ştiam bine : mă silise să-i as-

cult destăinuirile anume ca să mă facă să sufăr și că de fapt îmi întinsese cu bună știință o cursă ; și asta n-am putut răbda. Obrazul lui scofîlcit îmi stătea înainte ca o ispită, și l-am plesnit cu atîta putere, încît m-au usturat degetele ca fripte.

Mi-a apucat mîna și am rămas amîndoi nemișcați, uitîndu-ne unul la altul. Am stat astfel multă vreme ; destul de mult, ca să văd cum urmele albe lăsate de degetele mele pe purpuriul aprins al obrazului au dispărut, pentru ca apoi să se coloreze într-un roșu și mai intens.

— Ți-ai pierdut mințile, Copperfield ? m-a întrebat cu răsuflarea tăiată.

— Nu mai vreau să am de-a face cu tine ! i-am zis, smulgîndu-mi mîna dintr-a lui. Cîine spurcat, nu vreau să te mai cunosc !

— Nu vrei ? mi-a spus și, silit de usturime, și-a dus mîna la obraz. Poate că n-ai să ai încotro. Nu crezi că ești cam nerecunoscător ?

— Ți-am arătat nu o dată că te disprețuiesc. De astă dată ți-am arătat-o mai fățiș. Să mă tem c-ai să faci încă și mai mult rău celor din jurul tău ? Oare nu faci totdeauna tot răul ce-ți stă în putere să-l faci ?

A înțeles cît se poate de bine această aluzie la motivele care pînă atunci mă siliseră să mă stăpînesc în raporturile mele cu el. Cred că nici nu l-aș fi plesnit, nici n-aș fi lăsat să-mi scape această aluzie, dacă Agnes nu mi-ar fi dat cu puțin înainte asigurarea aceea [31]. Dar n-are a face.

A urmat încă o pauză, destul de lungă. Și în timp ce mă privea, mi s-a părut că ochii lui băteau în toate nuanțele culorilor celor mai respingătoare.

[31] „Asigurarea" pe care Agnes Wickfield — geniul bun al romanului — i-a dat-o lui David Copperfield „cu puțin înainte", în același capitol (XLII — *Mișelia*), în cadrul unui dialog cu aluzii voalate la intențiile matrimoniale ale lui Uriah Heep (vezi supra, p. 552—553), fusese o mărturie indirectă și discretă a sentimentului ei de dragoste pentru el, și totodată a hotărîrii luate de Agnes de a nu accepta compromisul spre care încerca s-o împingă geniul rău al cărții, Uriah Heep :

„— Acasă nu-i nici o schimbare, a adăugat Agnes după cîteva clipe.

— Nu s-a mai pomenit nimic despre... știi, n-aș vrea să te necăjesc, Agnes, dar nu mă pot opri să te întreb... despre ce am vorbit la despărțire, ultima dată ?

— Nu, nimic, mi-a răspuns

— M-am gîndit mult la asta...

— Ar trebui să te gîndești mai puțin. Ține minte că nu mă bizui decît pe dragoste și pe adevăr. Și după o clipă a adăugat : Nu-ți fie teamă pentru mine, Trotwood, nu voi face niciodată pasul de care ți-e frică."

— Copperfield, mi-a zis, luînd mîna de pe obraz, întotdeauna ai fost împotriva mea. Știu că încă pe vremea cînd stăteai la *mister* Wickfield erai împotriva mea.

— N-ai decît să crezi ce pofteşti ! i-am răspuns, fierbînd încă de mînie. Dar faptul că ceea ce afirmi e inexact te caracterizează.

— Şi totuşi eu întotdeauna am ţinut la dumneata, Copperfield.

N-am găsit cu cale să-i răspund ; şi luîndu-mi păliăria, mă pregăteam să mă duc la culcare, cînd mi-a tăiat calea spre uşă.

— Copperfield, mi-a zis, pentru sfadă e nevoie de doi. Şi eu, unul, nu înţeleg să mă sfădesc.

— Du-te dracului ! i-am spus.

— Nu vorbi aşa. Ştiu c-are să-ţi pară rău mai tîrziu. Cum poţi să te înjoseşti în faţa mea, dînd dovadă de asemenea îndărătnicie ? Dar te iert.

— Mă ierţi tu pe mine ?! l-am îngînat eu cu dispreţ.

— Te iert, şi n-ai ce face, mi-a răspuns Uriah. Auzi dumneata, să mă loveşti *tocmai pe mine*, care întotdeauna ţi-am fost prieten ! Dar pentru sfadă e nevoie de cel puţin doi, şi eu, unul, nu înţeleg să mă sfădesc. Am să-ţi rămîn prieten, în pofida dumitale. Aşadar, acum ştii la ce te poţi aştepta !

Faptul că, pentru a nu-i tulbura pe cei din casă la o oră atît de nepotrivită, am fost nevoiţi să purtăm această discuţie (în care el vorbea domol, în vreme ce eu îi răspundeam repezit) cu glas scăzut, nu era de natură să mă potolească, deşi furia începuse să-mi treacă. Spunîndu-i că nu mă voi aştepta de la el decît la ce m-am aşteptat întotdeauna, fără ca dînsul să mă fi dezamăgit niciodată, am deschis uşa peste el, ca şi cum ar fi fost o nucă uriaşă aşezată acolo să fie spartă, şi am ieşit. Dar nici el n-a întîrziat acolo, căci se ducea să doarmă la maică-sa ; şi n-am apucat să fac nici o sută de yarzi, cînd iată că m-a ajuns din urmă.

— Ştii, Copperfield, mi-a zis la ureche (căci nici n-am întors capul), te-ai pus într-o situaţie proastă. (Îmi dădeam seama că are dreptate, şi asta mă irita încă şi mai tare.) Cu asta n-ai făcut nici o scofală, şi de împiedicat să te iert nu mă poţi împiedica. N-o să-i spun nimic mamei şi nimănui pe lume. Sînt hotărît să te iert. Dar mă mir cum de ai putut să ridici mîna asupra unui om pe care-l ştiai atît de umil şi nensemnat !

Mă simţeam aproape tot atît de vrednic de dispreţ ca şi el. Mă cunoştea mai bine decît mă cunoşteam eu singur. Dacă mi-ar fi răspuns sau dacă m-ar fi zgîndărit, ar fi fost o uşurare şi o scuză pentru mine ; dar aşa, m-a făcut să mă perpelesc şi n-am putut adormi pînă după miezul nopţii.

A doua zi dimineaţă, cînd am ieşit, tocmai suna clopotul bisericii, şi l-am găsit plimbîndu-se în sus şi-n jos cu maică-sa. Mi-a vorbit ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat, şi am fost nevoit să-i răspund. Presupun că-l plesnisem destul de tare ca să-i dau dureri de dinţi. Fapt este că era legat cu o batistă de mătase neagră, care, cu pălăria aşezată deasupra, în vîrful capului, era departe de a-l face mai atrăgător. Am aflat că luni dimineaţă fusese la dentist la Londra şi că-i scosese un dinte. Nădăjduiesc c-o fi fost o măsea. [32]

[. . . . . .]

În ziua stabilită — chiar a doua zi, mi se pare, dar asta n-are importanţă —, Traddles şi cu mine ne-am dus la închisoarea unde Creakle [33] era mare şi tare. Era o clădire imensă, solidă, ridicată cu cheltuieli uriaşe. Fără să vreau, în timp ce ne apropiam de poartă, m-am gîndit ce furtună de proteste s-ar fi dezlănţuit în toată ţara dacă vreun naiv ar fi propus să se investească jumătate din suma respectivă pentru ridicarea unei şcoli profesionale pentru tineret sau a unui azil de bătrîni.

[32] Apud: Charles Dickens, *Viaţa lui David Copperfield*, ed. cit., vol. III, p. 55—67.

[33] *Mister Creakle* — „un director de şcoală incult şi cîinos", cum apare caracterizat în lista personajelor, rudă bună cu alţi pedagogi sau simili-pedagogi sceleraţi din opera lui Dickens, ca, de pildă, *mister* Squers din *Nicholas Nickleby* sau *mister* Bumble, din *Oliver Twist*, este stăpînul şcolii „Salem House" — „o clădire dreptunghiulară, de cărămidă, cu două aripi —, unde Edward Murdstone, tatăl vitreg al lui David Copperfield, îl internează pe eroul romanului ca să scape de prezenţa lui stînjenitoare în casă. Pentru completarea caracterizării de mai sus a lui *mister* Creakle, reproducem mai jos două „fişe" desprinse din *Viaţa lui David Copperfield*, prima conţinînd o prezentare indirectă, din „gura lumii", a doua, directă, din ficţiunea impresiei: *1* — „Am aflat că mister Creakle are motive să afirme [despre sine] că e un adevărat tătar: e cel mai aspru şi cel mai neînduplecat dintre profesori; că loveşte în fiecare zi în dreapta şi în stînga, dînd năvală în mijlocul băieţilor ca un cavalerist şi croindu-i fără milă. De asemenea, am mai aflat că nu ştie nimic, pricepîndu-se numai la bătaie, fiind [...] mai neştiutor decît cel din urmă elev din şcoală; că fusese cu mulţi ani înainte un biet negustoraş de hamei [...] şi că se apucase de şcoală tot ca de o negustorie, după ce ajunsese la ruină cu hameiul, izbutind să se descurce numai mulţumită banilor lui *missis* Creakle." *2* — „A doua zi dimineaţă am început de-a binelea şcoala. M-a impresionat adînc faptul că vacarmul glasurilor, ţin bine minte, s-a prefăcut deodată într-o tăcere de moarte cînd, după gustarea de dimineaţă, *mister* Creakle a intrat şi s-a oprit în prag, rotindu-şi privirea asupra noastră ca un căpcăun din basme care-şi cercetează prada. [...] L-am văzut pe *mister* Creakle vorbind [...]:

— Ei, băieţi, începem un nou semestru. Băgaţi de seamă ce faceţi în acest semestru nou. Vă sfătuiesc să nu vă daţi în lături de la lecţii, pentru că nici eu n-o să mă dau în lături de la pedepse. O să fiu neînduplecat. Degeaba o să vă fre-

Într-un birou, care foarte bine ar fi putut să fie situat şi la parterul Turnului Babel, atît erau de masive proporţiile lui, am fost prezentaţi fostului nostru director de şcoală, care se afla în mijlocul unui grup alcătuit din doi sau trei magistraţi şi din cîţiva vizitatori pe care îi aduseseră cu ei. M-a primit ca unul care în trecutul îndepărtat îmi plămădise caracterul şi care totdeauna mă iubise din suflet. Cînd i l-am prezentat pe Traddles, *mister* Creakle a arătat, cam în aceeaşi termeni, dar cu ceva mai puţină căldură, că întotdeauna a fost călăuza, povăţuitorul şi prietenul lui Traddles. Venerabilul nostru profesor îmbătrînise mult, înfăţişarea însă nu i se schimbase în bine. Era la fel de roşu în obraz ca odinioară, iar ochii îi erau la fel de mici şi mai înfundaţi în orbite. Părul cărunt, şi parcă jilav — de care-mi amintesc atît de bine — căzuse aproape cu totul; şi pe capul rămas pleşuv vinele-i groase nu erau întru nimic mai plăcute la vedere.

După încheierea conversaţiei dintre *gentlemen*-ii aceia, din care aş fi putut deduce că nimic pe lume nu este mai presus de asigurarea cu orice preţ a confortului maxim posibil pentru deţinuţi şi că nu ar mai fi rămas nici o problemă de rezolvat în afara zidurilor închisorilor, am pornit să vizităm instituţia. Fiind ora prînzului, ne-am dus mai întîi în bucătăria cea mare, unde era în curs măsurarea cu exactitate şi precizie de ceasornic a porţiilor destinate fiecărui deţinut în parte (care tocmai urmau să fie servite în celulele respective). I-am şoptit lui Traddles că mă întrebam

caţi; n-o să puteţi şterge urmele bătăilor pe care am să vi le dau. Şi acum, cu toţii la treabă, băieţi!

După ce-a rostit acest înfricoşător discurs [...], *mister* Creakle s-a apropiat de mine şi mi-a spus că ştie că muşc, dar şi el ştie să muşte. Apoi mi-a arătat nuiaua şi m-a întrebat ce credeam despre cogeamite dintele? E destul de ascuţit, ai? Are vîrful destul de tăios, ai? Muşcă, ai? Ce zici, muşcă, ai? Şi la fiecare întrebare mă croia atît de crunt cu nuiaua, că mă zvîrcoleam de durere. Săvîrşindu-se astfel ritul de iniţiere [...] în comunitatea celor de la „Salem House", am început să plîng.

Nu vreau să spun că acestea ar fi fost semne de atenţie specială, pe care mi le-ar fi acordat numai mie. Dimpotrivă, pe măsură ce *mister* Creakle făcea înconjurul clasei, marea majoritate a elevilor (mai ales cei mici) erau copleşiţi cu mărturii de atenţie de acelaşi soi.

În fiece zi, înainte de începerea lecţiilor, jumătate din numărul elevilor se zvîrcolea şi plîngea; şi mi-e teamă să spun cîţi s-au mai zvîrcolit şi au plîns pînă la sfîrşitul lecţiilor, în ziua aceea, căci nu vreau să pară că exagerez.

Cred că niciînd n-a existat om pe lume căruia să-i placă profesia sa mai mult decît îi plăcea lui *mister* Creakle. Cînd îi croia pe băieţi cu nuiaua, încerca o adevărată desfătare, ca şi cum şi-ar fi potolit o poftă nesăţioasă. Sînt convins că mai ales cînd se afla în faţa unui băieţaş grăsuţ, nu era în stare să reziste ispitei; băieţaşii grăsuţi îl fascinau parcă şi nu-şi găsea astîmpăr pînă ce nu-i croia şi nu-i pecetluia pentru tot restul zilei. Eram şi eu grăsuţ, aşa că vorbesc în cunoştinţă de cauză."

dacă își dădea oare cineva seama de contrastul izbitor dintre hrana asta îmbelșugată și de bună calitate și masa nu a săracilor, ci a soldaților, a marinarilor și a muncitorilor, a covîrșitoarei majorități a lumii truditorilor cinstiți ; dintre care nici măcar unul la cinci sute nu mînca nici pe jumătate atît de bine. Am fost informat însă că nivelul de trai ridicat constituia una din cerințele „sistemului" ; și, pe scurt, pentru a încheia odată pentru totdeauna cu sistemul ăsta, am aflat că, în această privință, ca și în toate celelalte, „sistemul" înlătura orice îndoieli și lichida toate anomaliile. Am avut impresia că nimeni n-avea nici cea mai vagă idee că, afară de *acest* „sistem", or mai fi existînd și alte sisteme care s-ar cuveni să fie ținute în seamă.

În timp ce străbăteam niște coridoare impunătoare, l-am întrebat pe *mister* Creakle și pe prietenii săi care erau principalele avantaje ale acestui atotputernic sistem, care le domina pe toate celelalte. Mi s-a răspuns că acestea se rezumau la izolarea totală a deținuților — ceea ce însemna că nici unul dintre deținuții aflați acolo nu știa nimic despre ceilalți — și la faptul că în felul acesta deținuții erau determinați să ajungă într-o stare de spirit care ducea la sincere mustrări de cuget și la pocăință.

Totuși, cînd am început să vizităm deținuții în celulele lor și să traversăm coridoarele, de-a lungul cărora se aflau aceste celule, și cînd ni s-a explicat felul cum erau duși la paraclis și așa mai departe, mi s-a părut foarte probabil că deținuții știau destul de multe unii despre alții și că dispuneau de foarte bune mijloace de comunicare între ei. Dealtfel, cred că între timp lucrul acesta a fost demonstrat ; dar întrucît, în momentul acela, să fi exprimat o asemenea îndoială ar fi constituit un adevărat sacrilegiu, m-am mărginit să cercetez cu cea mai mare atenție semnele pocăinței.

Aveam mari îndoieli și în această privință. Am constatat că exista o metodă a pocăinței, așa cum în vitrinele croitorilor văzusem haine și veste croite după același șablon. Am auzit o sumedenie de declarații de pocăință prea puțin diferite chiar și în privința cuvintelor (ceea ce mi s-a părut extrem de suspect). Mi-a fost dat să cunosc o sumedenie de vulpi care calomniau întregi podgorii încărcate cu struguri la care nu ajungeau ; dar nu mi-a fost dat să cunosc decît prea puține vulpi în care aș fi avut destulă încredere să le las singure lîngă un ciorchine. Și am constatat mai ales că deținuții care se băteau cu pumnii în piept mai tare stîrneau interesul cel mai viu ; și că înfumurarea lor, vanitatea, monotonia vieții de închisoare și deprinderea de a trage pe sfoară (neînchipuit de dezvoltată la unii dintre ei, după cum reieșea din cazierele lor) îi

îndemnau să facă aceste declarații, de pe urma cărora trăgeau foloase cu toții.

Dar în cursul vizitei atît am auzit vorbindu-se de un oarecare Număr Douăzeci-și-șapte, favoritul închisorii, care într-adevăr părea să fie un deținut model, încît m-am hotărît să nu trag nici o concluzie pînă nu-l voi vedea pe Douăzeci-și-șapte. Am aflat că și numărul Douăzeci-și-opt era o vedetă de prima mînă ; dar avusese nenorocul ca strălucirea lui să fie întrucîtva întunecată de strălucirea excepțională a lui Douăzeci-și-șapte. Am auzit povestindu-se atîtea despre Duăzeci-și-șapte, despre cucernicele îndemnuri ce le adresa tuturor și despre frumoasele scrisori pe care le trimitea mamei sale (de a cărei situație părea foarte îngrijorat), încît începusem să ard de nerăbdare să-l cunosc.

Am fost însă nevoit să-mi stăpînesc nerăbdarea cîtva timp, Numărul Douăzeci-și-șapte fiind rezervat pentru efectul final. Dar în cele din urmă ne-am oprit în fața ușii celulei sale ; și *mister* Creakle, după ce s-a uitat prin vizetă, ne-a comunicat, cuprins de o admirație fără margini, că citea din *Cartea de imnuri*.

Dorința de a-l vedea pe Douăzeci-și-șapte citind *Cartea de imnuri* a fost atît de mare, încît imediat s-au înghesuit la vizetă șase sau șapte capete. Ca să înlăture acest neajuns și ca să ne dea posibilitatea de a sta de vorbă cu Douăzeci-și-șapte, în toată neprihănirea lui, *mister* Creakle a dat ordin să se descuie ușa celulei și ca Douăzeci-și-șapte să fie scos pe coridor. Așa s-a făcut ; și atunci, spre marea noastră uimire, a lui Traddles și a mea, am băgat de seamă că pocăitul Douăzeci-și-șapte era Uriah Heep în persoană !

Ne-a recunoscut numaidecît ; și după ce a ieșit din celulă, ne-a zis contorsionîndu-se ca odinioară :

— Ce mai faceți, *mister* Copperfield ? Ce mai faceți, *mister* Traddles ?

Faptul că ne-a recunoscut a stîrnit admirația generală a asistenței. Am avut impresia că mai toți cei de față au fost surprinși de faptul că nu se arătase mîndru și că binevoise să se uite la noi.

— Ei, Douăzeci-și-șapte ! i-a spus *mister* Creakle, aruncîndu-i o privire admirativă și melancolică în același timp. Cum o mai duci ?

— Sînt un om foarte umil și nensemnat, *sir* ! a răspuns Uriah Heep.

— Așa ești dumneata, Douăzeci-și-șapte, i-a zis *mister* Creakle.

Dar alt *gentleman* l-a întrebat atunci foarte grijuliu :

— **Te simți bine aici ?**

— Mulțumesc, *sir,* da ! a răspuns Uriah Heep, uitîndu-se în ochii interlocutorului său. Aici mă simt mult mai bine decît m-am simțit vreodată în libertate. Acum îmi dau seama cît de nesocotit am fost, *sir.* Și asta mă face să mă simt bine. [34]

Cîțiva *gentlemen*-i au fost foarte mișcați de acest răspuns, și unul dintre ei, făcîndu-și loc în rîndul întîi, l-a întrebat, gîtuit de emoție :

— Dar carnea de vită cum o găsești ?

— Mulțumesc de întrebare, *sir,* a răspuns Uriah, întorcîndu-se către cel care-i vorbise, ieri a fost mai tare decît aș fi dorit ; dar datoria mea e să îndur totul. Am făcut greșeli, a adăugat Uriah cu un zîmbet smerit, și trebuie să sufăr consecințele fără a cîrti.

A izbucnit un murmur, parte de admirație pentru elevația aproape celestă a lui Douăzeci-și-șapte, parte de indignare împotriva furnizorului care dăduse loc la această reclamație (pe care *mister* Creakle s-a grăbit să și-o noteze) ; după care, Douăzeci-și-șapte a stat în mijlocul nostru, considerîndu-se parcă cel mai de seamă exponat aflat într-un muzeu cu o faimă deosebită. [...]

— Ia spune, Douăzeci-și-șapte a glăsuit *mister* Creakle [...], crezi că ne stă în putere să facem ceva pentru tine ? Dacă da, te rog spune !

— V-aș cere foarte umil, *sir,* să-mi acordați permisiunea de a-i scrie mamei, i-a răspuns Uriah, smucindu-și capul hain.

— Firește că ți se va acorda, i-a zis *mister* Creakle.

— Vă mulțumesc, *sir !* Sînt îngrijorat de soarta mamei. Mă tem că e în primejdie.

Un nechibzuit a întrebat : „Cum ? De ce ?“ Dar îndată a izbucnit un murmur indignat : „Sssst !“.

— Îi e în primejdie sufletul, *sir,* a răspuns Uriah, răsucindu-se în direcția de unde venise întrebarea. Aș dori ca și mama să

[34] Și Wilkins Micawber declară la un moment dat că a petrecut în închisoare „cele mai fericite ceasuri ale existenței“ sale (vezi supra, p. 467, 471—472), deci, cu alte cuvinte, ale lui Uriah Heep, că în detenție s-a simțit „mult mai bine decît [...] în libertate“. Motivațiile, aparent, sînt altele pentru fiecare : Micawber — pentru a scăpa astfel de scandalurile creditorilor și de procesele cu creditorii, Uriah Heep — pentru că (spune el cu ipocrizie) detenția îi oferă prilejul de a reflecta asupra greșelilor făcute. În esență, însă, avem de-a face cu expresii ale alienării personalității. Micawber mărturisește, prin regretul după ceasurile fericite ale detenției, neadecvarea caracterului său la convenționalismul relațiilor interumane bazate pe utilitarism din societatea liberă, victoriană, iar Uriah Heep, prin declarația lui, satisfacția regăsirii de sine în umilința ipocrită la care, în societatea liberă fiind, renunțase pentru putere, ieșindu-și astfel din fire cu nesocotință, adică neținînd seama de propria-i natură, educată la școala obedienței fățarnice. Vezi, în ediția de față, și p. 522—523.

dobîndească liniştea sufletească pe care am dobîndit-o eu. Dacă n-aş fi nimerit aici, niciodată n-aş fi ajuns la această stare. Bine ar fi fost de-ar fi venit şi mama aici ! Bine ar fi pentru toată lumea să fie arestată şi închisă aici.

Această declaraţie a stîrnit o încîntare fără margini — o încîntare fără nici un precedent, cred.

— Înainte de a fi venit aici, am fost în gheara păcatului, a urmat Uriah, aruncîndu-ne o privire piezişă, de parcă ar fi vrut, de i-ar fi stat în putere, să ţintuiască la stîlpul infamiei întreaga lume exterioară căreia îi aparţineam. Acum însă îmi dau seama de rătăcirile mele. Sînt multe păcate pe lume. Chiar şi mama-i supusă păcatului. Păcatul domneşte pretutindeni, aici, însă, nu.

— Te-ai schimbat mult ? l-a întrebat *mister* Creakle.

— Vai, Doamne, dar desigur, *sir* ! a exclamat pocăitul plin de speranţă.

— Dacă ai ieşi de aici, ai mai cădea în păcat ? l-a întrebat altcineva.

— Vai, ferească Dumnezeu, nu, *sir* !

— Bine, i-a zis *mister* Creakle, îmi face plăcere să aud acest lucru. Te-ai adresat adineauri lui *mister* Copperfield. Ai vrea să-i mai spui ceva, Douăzeci-şi-şapte ?

— Dumneavoastră, *mister* Copperfield, m-aţi cunoscut mult înainte să fi ajuns aici şi să mă fi îndreptat, a zis Uriah, uitîndu-se la mine, şi niciodată nu mi-a fost dat să văd, nici chiar pe chipul său, o privire mai urîcioasă. M-aţi cunoscut pe vremea cînd, în ciuda greşelilor mele, eram un om umil şi nensemnat printre cei îngîmfaţi, şi blînd printre cei violenţi — aţi fost violent cu mine chiar dumneavoastră, *mister* Copperfield. Şi, într-un rînd, m-aţi lovit peste faţă, cum bine ştiţi.

Compătimire generală. Cîteva priviri indignate aţintite asupra mea.

— Eu, însă, vă iert, *mister* Copperfield, a urmat Uriah, subliniind blîndeţea şi clemenţa firii sale, spre a sugera o monstruoasă şi profanatoare paralelă pe care nici nu vreau s-a consemnez. Eu iert pe toată lumea. Nu mi-ar sta bine să nutresc vreun resentiment. Vă iert din toată inima şi sper că, pe viitor, o să vă stăpîniţi pornirile pătimaşe. Şi sper că au să se căiască şi *mister* W. şi *miss* W., şi toţi membrii şleahtei aceleia de păcătoşi. S-au abătut şi asupra dumneavoastră nenorociri, şi nădăjduiesc că asta are să vă priască ; dar pentru dumneavoastră cel mai nimerit ar fi să veniţi aici. Şi pentru *mister* W., şi pentru *miss* W. ar fi fost mai bine să vină aici. Cea mai bună urare pe care v-o pot face, dumnea-

voastră, *mister* Copperfield, şi dumneavoastră, tuturor, e să vă aresteze şi să vă aducă aici. Cînd mă gîndesc la greşelile mele de altădată şi la starea mea de azi, sînt sigur că ar fi cea mai bună soluţie şi pentru dumneavoastră. Îi plîng pe toţi aceia care nu sînt aduşi aici !

Însoţit de un mic cor de voci aprobatoare, s-a strecurat înapoi în celulă ; şi atît eu, cît şi Traddles ne-am simţit uşuraţi cînd în urma lui uşa a fost zăvorîtă. [53]

[35] Apud : Charles Dickens, *Viaţa lui David Copperfield*, ed. cit., vol. III, p. 422—432

IX

America – 1842

În ianuarie 1842, după mai multe nedorite amînări *, Dickens, răspunzînd unei mai vechi invitații, vizitează Statele Unite. Întorcîndu-se, după șase luni, în Anglia, începe să-și publice, în același an, impresiile de călătorie sub titlul *American Notes (Însemnări americane*, sau *Note americane*, sau, cu titlul sub care au fost traduse la noi, *Note din America). „Notele"* conțin — alături de o suită de crochiuri după peisaje din natură, rurale și citadine, și după aspecte ciudate și pitorești pentru ochiul scriitorului umorist englez ** — o condamnare energică a politicianismului, a afacerismului, a lichelismului, venalității etc., dar mai cu seamă a sclavajului negrilor, a violenței în relațiile interumane și a tiraniei unei așa-zise opinii publice, stabilite și întreținute de pseudoopiniile unor ziariști veroși, care înăbușă libertatea de opinie și bunele inițiative ale individului onest, asuprindu-l și timorîndu-l prin imixtiuni josnice, calomnioase în viața lui personală. „Notele" dickensiene nu i-au surprins și nu i-au iritat — exceptîndu-i pe adepții interesați ai sclavajului, capabili să-și articuleze punctul de vedere antidickensian — pe americani. Cu totul alta a fost însă reacția lor peste doi ani, odată cu încheierea apariției romanului *Viața și aventurile lui Martin Chuzzlewit.* În acest roman, la un moment dat al acțiunii, Dickens își trimite eroul, pe tînărul arhitect Martin Chuzzlewit, ca emigrant în Statele Unite. Tribulațiile americane ale acestui ultim picar dickensian sînt folosite de scriitor pentru a reitera, de astă dată pe planul ficțiunii, criticile formulate în „note". Această repetare i-a iritat pe americani și, într-o oarecare măsură, pe drept cuvînt. Pentru că, dacă scriitorul, în „notele" sale, fusese un critic mai mult sau

* Vezi infra, p. 718, nota 173.

** Ca, de exemplu, obiceiul bărbaților de a bea băuturi alcoolice cu cuburi de gheață, stînd la bar sau la masă cu pălăriile puse „șui pe cap" și „cu picioarele răsucite în toate felurile posibile", năravul „scîrbos" de a mesteca turte de tutun și de a scuipa la întîmpare „saliva colorată", multitudinea scuipătorilor, prezente dar puțin întrebuințate pînă și în Camera Reprezentanților, curiozitatea și familiaritatea „grosolană" a omului de pe stradă, preferința americanilor pentru mesele abundente și desfășurate în comun, la pensiuni sau restaurante, lipsa de galanterie a bărbaților față de femei, lipsa unei igiene a vieții și a salubrității publice etc., etc.

mai puțin obiectiv, și, oricum, în consonanță cu mulți comentatori (pămînteni și nepămînteni) ai unor aspecte din viața publică a S.U.A. *, „amabasadorul" său, Martin Chuzzlewit, se dovedea a fi un dur negativist. Iar negativismul lui total, nuanțat și cu cîteva șarje vituperante, mergea pînă la jignirea demnității naționale a cetățenilor tinerei republici, care nu uitaseră că patria lor își obținuse independența prin înfrîngerea trupelor intervenționiste trimise de Regatul Unit al Marii Britanii ca să înăbușe revoluția coloniilor britanice din Lumea Nouă. Bineînțeles că aceste consecințe extraliterare ale generalizărilor negativiste dickensiene au făcut să curgă multă cerneală interpretativă și de o parte și de cealaltă a Oceanului. Americanii au susținut (simplificăm, desigur !) că pretextul emigrării lui Martin Chuzzlewit și al atitudinii lui negatoare reflectă paraponul lui Dickens pe editorii din S.U.A., care nu-i onoraseră, corespunzător dorințelor sale excesive, textele publicate. În ceea ce-i privește pe englezi, acceptînd uneori „argumentul" american, ei au încercat să găsească și alte justificări, mai apropiate de logica literaturii. Și le-au găsit. Unii exegeți, ca G. K. Chesterton **, au afirmat, pe urmele biografului John Forster, că emigrarea lui Martin Chuzzlewit în Statele Unite s-ar explica prin „prostul obicei" al lui Dickens, „rar întîlnit (vorbind din punct de vedere literar), de a schimba o povestire chiar la mijlocul ei", prin nevoia de a-l salva pe Martin Chuzzlewit dintr-un fel de fundătură epică unde acesta intrase din neatenția scriitorului, și, „ca să spunem tot adevărul", prin „scăderea vînzării", deci tot dintr-un calcul comercial. Alții, printre care și P. N. Furbank, coborînd prin timp în ambianța momentului, au dedus o ipoteză mai plauzibilă, pe care încercăm să o rezumăm aici. Anii în care Dickens scrie *Viața și aventurile lui Martin Chuzzlewit* (1834—1844) coincid, în istoria Marii Britanii, cu o nouă exacerbare a dealtfel permanentei „crize irlandeze", populația insulei protestînd împotriva actului unilateral al Uniunii cu Marea Britanie, din 1800 ***, fie direct, prin manifestații politice de stradă, fie indirect, printr-o intensă emigrare în Statele Unite. Aici, în S.U.A., simpatizanții luptei pentru independență a Irlandei, care grupau în jurul lor nu numai pe filoirlandezi, dar și pe cei cu sentimente antibritanice — incitate de războiul anglo-american din 1812—1814, de luptele din 1815 și de ciocnirile mai recente dintre trupele S.U.A. și trupele engleze de la frontiera cu Canada —, se uniseră în mai multe asociații, dintre care cea mai notorie era (și a rămas, prin ridicularizarea ei de către presa engleză și de Dickens, care i-a parodiat numele, și activitatea, inventînd asociația „Watertoast United Sympathizers") „Brandywine Emmett Repeal Association of Delaware", cu filala ei din Wilmington. Aceste asociații făceau — chiar dacă în forme uneori ridicule și folosind retorica bombastică — o intensă propagandă antibritanică, adunau fonduri și susțineau prin toate mijloacele gruparea „Repeal Movement" („Mișcarea de rezistență") din Irlanda, condusă de Daniel O'Connell ****. Charles Dickens, scriitor contemporan în accepția (uneori)

* Cf. Dan Grigorescu, *Literatura americană*, Dicționar cronologic, București, Editura științifică și enciclopedică, 1977, p. 22—123.

** *Op. cit.*, p. 108.

*** Vezi, în ediția de față, p. 239, nota 3, p. 242, nota 10.

**** *Daniel O'Connell* — vezi infra, p. 663, nota 86.

mult prea deplină a cuvîntului, care, după cum am observat *, nu se împiedica de norme estetice atunci cînd i se părea că trebuie să-şi spună părerea într-o chestiune sau alta de stringentă actualitate, şi căruia un articol de ziar i se părea, probabil, mai puţin eficient decît un capitol (sau mai multe) de roman, Charles Dickens, deci, a frînt brusc acţiunea romanului şi l-a trimis „ca din tun" (vorba lui Chesterton) pe Martin Chuzzlewit în America, să lupte împotriva emigrării irlandezilor şi împotriva campaniei antibritanice şi proirlandeze din Statele Unite, fiindcă acestea erau temele de stringentă actualitate, pentru Anglia, în anii 1834—1844. P. N. Furbank (în ediţia sa, Charles Dickens, *The Life and the Adventures of Martin Chuzzlewit*, Penguin Books, 1968) sprijină această ipoteză cu cîteva amuzante argumente documentare **. Din păcate, aceleaşi documente, corelate cu textul „capitolelor americane" din roman, dovedesc indirect, în pofida justificărilor lui Dickens din prefaţa la ediţia populară a romanului (1849), că turnura negativistă pe care o ia dezamăgirea lui... Martin Chuzzlewit la contactul cu „Ţara lui Columb", şi care coboară uneori pînă la jignirea demnităţii naţionale a cetăţenilor tinerei republici, este expresia critică a unui *tory* *** cu reminiscenţe de gîndire radicală ****. Pe acest tip de *tory* (care pe limba noastră politicească ar putea fi numit conservator-democrat) îl irită, în aceeaşi măsură, atît problemele sociale grave, cît şi aspectele minore, neglijabile ale unei societăţi de colonişti, adică de oameni simpli, abia intraţi pe făgaşul unei civilizaţii materiale şi spirituale proprii, aspecte care n-ar fi putut fi generalizate (cum au fost) de un „radical din principiu, dintr-un raţionament bine gîndit şi dintr-un simţ al dreptăţii". Un asemenea radical nu ar fi pus pe acelaşi plan al criticii sale sclavajul oamenilor de culoare, violenţa în relaţiile interumane, corupţia presei, escrocheria exploatării bunei-credinţe, arivismul, lipsa de scrupule morale, snobismul parveniţilor, stratificările sociale bazate pe criteriul aberant al averii cîntărite în dolari şi nu pe acela al valorii intrinseci a individului, nu ar fi pus, spuneam, pe acelaşi plan al criticii sale aceste tare majore ale societăţii americane, cu obiceiurile americanilor de rînd de a mînca mult şi neigienic, în comun, la

* Vezi, în ediţia de faţă, p. 167, nota 61.

** Printre aceste documente, Furbank reproduce (p. 926—929) un extras din *The Times* cu data de 8 iulie 1843, conţinînd următorul fragment dintr-o declaraţie făcută de purtătorul de cuvînt al filialei din Wilmington a menţionatei „Brandywine Emmett Repeal Association of Delaware", fragment care i-a inspirat lui Dickens scena mitingului asociaţiei „Watertoast United Sympathizers" şi miezul scrisorii citite de generalul Cyrus Choke: „...Un singur cuvînt care conţine mai multe asigurări, simpatie şi promisiune de succes — decît oricare altul pe care îl avem la îndemînă. Acest cuvînt este «Speranţă» — Speranţa care l-a ţinut în viaţă pe patriot atunci cînd sălaşul său era în văgăunile pămîntului, iar hrană îi erau rădăcinile plantelor... De-am fi în stare să cîntăm notele dulci ale lebedei ce moare şi tot n-am putea zugrăvi frumuseţea acestor virtuţi. De-am scrie cu pene inspirate şi tot ne-ar fi greu să redăm cum se cuvine forţa şi efectele ei."

*** *Tory* — adept al doctrinei politice conservatoare (engl.).

**** G. K. Chesterton (*op. cit.*, p. 114) reproduce următoarele pline de interes cuvinte ale lui Dickens: „Mi-e frică să văd sosind aici [în S.U.A.] un radical, dacă nu-i un radical din principiu, dintr-un raţionament bine gîndit şi dintr-un simţ al dreptăţii. Teamă mi-e că dacă-i altcumva, se va întoarce acasă [în Anglia] un *tory*..."

pensiuni și restaurante, de a mesteca tutun și de a scuipa la întîmplare sau în scuipători „saliva colorată", de a mînca grosolan, de a nu-și încheia masa cu desert și conversație mondenă, de-a înjura mult și tare, de a deforma pronunția cuvintelor limbii engleze, sprijinidu-le prin lungire pe cele scurte și neglijîndu-le pe cele lungi, lipsa de gust în îmbrăcăminte, în decorațiuni interioare și arhitectură, lipsa de galanterie a bărbaților față de femei, nu și-ar fi generalizat (fără galanterie!) impresia că femeile americane au o inteligență mediocră, că pe americani nu-i interesează cultura și nici deliciile vieții de familie și de societate etc., etc. Și ceea ce ni se pare mai regretabil semnificativ, pe acest radical nu l-ar fi iritat Declarația de Independență *, drapelul S.U.A., considerat „o amărîtă de zdreanță" *(„sorry fustian")* și ajutorul dat de americani luptei pentru autonomie *(Home Rule)* și independență a Irlandei **.

Bineînțeles că, ținînd seama de această atitudine descifrată a lui... Martin Chuzzlewit, se poate pune pe drept cuvînt întrebarea: De ce au fost alese pentru antologia de față tocmai „capitolele americane" din romanul *Viața și aventurile lui Martin Chuzzlewit*, considerate, dealtfel, de majoritatea comentatorilor, ca eterogene intrigii, neintegrate armonios în structura artistică a cărții? Am putea răspunde: Tocmai pentru că sînt eterogene, adică pentru că se potrivesc ansamblului antologiei, care nu este, dintr-un anumit punct de vedere, decît o colecție de texte eterogene, devenite eterogene prin selecție și asamblare între coperțile aceleiași cărți. Argumentele sînt însă altele. În primul rînd pentru că, alăturîndu-le paginilor din „note", îi oferim cititorului posibilitatea de a se amuza parcurgîndu-le și totodată de a se instrui comparîndu-le cu textul „notelor" și deducînd din jocul acestei lecturi paralele cîteva din modalitățile dickensiene de trecere a impresiilor de pe planul însemnărilor documentare pe acela al ficțiunii. În al doilea rînd, pentru că aceste „capitole americane" mărturisesc, prin bizara simbioză între radicalismul și conservatorismul politic victorian, simbioză ce le stă la bază, tragica tristețe a deziluziilor și dezorientărilor lui Dickens. Și, în fine, în al treilea rînd — dar aici, în al treilea rînd, se ascunde argumentul fundamental —, pentru că aceste capitole conțin unul din cele mai frumoase pamflete dickensiene, care, prin tensiunea artistică ce îl animă, prin umorul lui substanțial, prin accentele lui satirice de virulență vituperantă, prin minuția malițios analitică a observațiilor critice și prin savanta lor combinare în scene burlești, în imagini caricaturale și grotești, se ridică la nivelul estetic al paginilor „dedicate" de romancier alegerilor din Eatanswill *** (de pildă) sau Ministerului Circumlocuțiilor ****.

Susținătorii sclaviei în America — și despre atrocitățile acestui sistem nu voi scrie nici un singur cuvînt pentru care să nu am dovezi și mărturii din belșug — pot fi împărțiți în trei mari categorii.

Prima e formată din acei proprietari de vite umane mai moderați și mai raționali, care au ajuns în posesia lor ca reprezentînd

* Vezi infra, p. 599.
** Vezi infra, p. 648, nota 75, p. 663, nota 86.
*** Vezi supra, p. 246—263.
**** Vezi supra, p. 92—125.

atîţia şi atîţia bani din capitalul lor rulant, dar care recunosc în teorie caracterul înspăimîntător al acestei instituţii şi întrevăd primejdiile ce decurg din ea pentru societate, care, oricît de îndepărtate ar fi sau oricît ar întîrzia să apară, se vor abate cu tot atîta certitudine asupra capetelor lor vinovate, pe cît e de sigur că va veni ziua de apoi.

A doua constă din toţi acei proprietari, crescători, exploatatori, cumpărători şi vînzători de sclavi, care, pînă în ziua cînd acest capitol sîngeros se va sfîrşi printr-un deznodămînt sîngeros, îi vor stăpîni, creşte, exploata, vinde şi cumpăra cu orice risc ; care neagă cu îndărătnicie ororile acestui sistem, în ciuda munţilor de dovezi, mai multe decît s-au strîns vreodată asupra oricărui alt subiect şi la care experienţa fiecărei zile adaugă noi cantităţi uriaşe ; care, chiar în clipa asta, sau în oricare alta, ar vîrî bucuros America într-un război civil [1], sau într-un război cu o altă ţară, cu condiţia ca acel război să aibă un unic ţel : afirmarea dreptului lor de a perpetua sclavia şi de a-i biciui, trudi şi tortura pe sclavi fără să dea socoteală nici unei autorităţi umane şi fără să fie atacaţi de nici o putere umană ; care, cînd vorbesc despre libertate, înţeleg libertatea de a-şi asupri semenii şi de a fi sălbatici, neîndurători şi cruzi ; şi care, pe moşia lor, în America republicană, sînt despoţi mai aspri, mai neînduplecaţi şi mai iresponsabili decît califul Harun Al Raşid [2] în sîngerînda lui hlamidă stacojie.

A treia, şi cea mai puţin numeroasă şi influentă, se compune din toată acea protipendadă delicată care nu poate răbda un superior şi nu poate suporta un egal ; din acea categorie al cărei crez republican înseamnă : „Nu tolerez nici un om deasupra mea ; iar cît despre cei mai prejos ca mine, să nu se prea apropie nici unul" ; al cărei orgoliu, într-o ţară în care slujnicia de bună voie este de ocară, se cere cocoloşit de către sclavi şi ale cărei drepturi inelienabile nu pot creşte decît din năpăstuirea negrilor.

[1] Războiul Civil — cunoscut în istoria Statelor Unite ale Americii sub numele de „Războiul de secesiune" — va izbucni în 1861, deci după nouăsprezece ani de la prima călătorie a lui Dickens (1842), în urma retragerii din Uniunea Statelor Americane în decembrie 1860, a Carolinei de Sud, urmată, în ianuarie 1861, de retragerea a încă cinci state din Sud — Mississippi, Florida, Alabama, Georgia, Luisiana —, de constituirea, în februarie 1861, a Statelor Confederate ale Americii, confederaţie alcătuită din statele secesioniste menţionate, cărora li se vor alătura Texasul, Virginia, Arkansas, Carolina de Nord şi Tennessee.

[2] *Harun Al-Raşid* — celebru calif (786—809) al Califatului de Bagdad, care în timpul domniei lui a cunoscut apogeul evoluţiei politice, economice şi culturale. A purtat un îndelungat război (791—809), încheiat victorios, împotriva Imperiului Bizantin. Numele lui apare adeseori în culegera de basme populare arabe *O mie şi una de nopţi*.

S-a susținut uneori că, în eforturile infructuoase ce s-au făcut pentru promovarea cauzei libertății umane în republica Americii (ciudată cauză de care va să se ocupe istoria !), nu s-a ținut seamă îndeajuns de existența primei categorii de persoane ; și s-a adus imputarea că sînt tratați nedrept prin faptul că sînt puși în aceeași oală cu cei din a doua categorie. Fără îndoială că așa stau lucrurile ; ei au dat numeroase pilde nobile de sacrificii bănești și personale ; și e mare păcat că prăpastia dintre ei și susținătorii emancipării s-a lărgit și s-a adîncit în toate chipurile ; cu atît mai mult cu cît există, mai presus de orice îndoială, printre proprietarii de sclavi, numeroși stăpîni omenoși care își exercită cu blîndețe puterea lor nefirească. Mă tem totuși că această nedreptate ce li se face nu poate fi despărțită de starea de lucruri pe care omenirea și adevărul sînt chemate s-o judece. Faptul că există cîteva inimi care nu s-au împietrit chiar așa de tare sub influența sclaviei nu face sclavia nici cu o iotă mai admisibilă ; și nici valul mînios al indignării cinstite nu poate fi stăvilit numai fiindcă în calea sa răstoarnă, odată cu haita vinovaților, și pe cîțiva care, comparativ, sînt nevinovați.

Punctul de vedere pe care acești oameni, mai buni decît ceilalți, apărători ai sclaviei îl susțin în mod obișnuit este următorul : „E un sistem rău, și, în ce mă privește, aș renunța bucuros la el dacă aș putea, extrem de bucuros. Dar nu este chiar atît de rău pe cît îl socotiți voi, cei din Anglia. Vă lăsați înșelați de propaganda aboliționiștilor [3]. Mare parte din sclavii mei sînt foarte atașați de mine. Vei spune că nu îngădui să fie tratați cu asprime ; dar te las să judeci singur dacă e de crezut că practica tratamentului neomenos este generală, cînd prin însăși această practică valoarea lor scade, ceea ce este vădit împotriva intereselor stăpînilor lor."

Este oare în interesul cuiva de-a fura, de-a juca jocuri de noroc, de-a-și ruina sănătatea și facultățile mintale prin beție, de-a minți, de-a-și călca jurămîntul, de-a tolera ura, de-a căuta cu sete răzbunarea, sau de-a ucide ? Nu. Toate astea duc la pierzanie. Și de ce atunci merg oamenii pe căile astea ? Pentru că astfel de porniri fac parte din păcatele omenirii. Ștergeți, voi, prieteni ai sclaviei, din lista păcatelor omenești, plăcerea brutală, cruzimea și abuzul de putere iresponsabilă (cea mai greu de înfrînt dintre toate ispitele pămîntești), și abia după ce ați făcut asta, dar nu mai înainte, să ne întrebăm dacă este în interesul stăpînilor să-și biciu-

[3] *Aboliționist* — partizan al aboliționismului, mișcare politică și socială care a militat pentru desființarea sclaviei negrilor, apărută la sfîrșitul secolului al XVIII-lea în Statele Unite ale Americii, Franța și Marea Britanie. Vezi și supra, p. 577.

iască și să-și betegească sclavii, asupra vieții și mădularelor cărora ei au un control absolut.

Dar iată că această categorie, împreună cu ultima de care am pomenit, jalnica aristocrație care a roit dintr-o falsă republică, își ridică glasul și strigă : „Opinia publică este cu totul suficientă pentru a împiedica aceste cruzimi pe care le dați în vileag". Opinia publică ! Păi, opinia publică din statele sclavagiste reprezintă sclavia însăși, nu-i așa ? Opinia publică din statele sclavagiste i-a lăsat pe sclavi la bunul plac al stăpînilor lor. Opinia publică a făcut legile și i-a lăsat pe sclavi neocrotiți de lege. Opinia publică a înnodat sfîrcuri la gîrbaci, a înroșit instrumentele de tortură, a încărcat arma și l-a apărat pe ucigaș. Opinia publică îl amenință cu moartea pe cel care cere desființarea sclaviei, dacă se încumetă să calce pe teritoriul Sudului ; și-l tîrăște legat cu funie pe după brîu, ziua în amiaza mare, pe străzile primului oraș din Est. Opinia publică, acum cîțiva ani, a ars cu încetul, de viu, un sclav, în orașul St. Louis [4] ; și opinia publică a menținut, pînă în ziua de azi, în jețul său, pe acel stimabil jude care a atras atenția juriului, chemat acolo ca să-i judece pe asasinii acelui nenorocit, că fapta lor îngrozitoare a fost un act al opiniei publice și ca atare nu trebuie pedepsită de legile pe care însăși opinia publică le-a făurit. Opinia publică a salutat această doctrină cu o explozie de aplauze turbate și i-a pus în libertate pe arestați, lăsîndu-i să cutreiere orașul ca oameni de vază, ca oameni influenți și cu situație, așa cum fuseseră și mai înainte.

Opinia publică ! Care clasă de oameni are o înrîurire covîrșitoare asupra restului comunității, prin puterea lor de a reprezenta opinia publică în organele legislative ? Proprietarii de sclavi. Ei trimit, din cele douăsprezece state ale lor, o sută de membri, pe cînd cele patrusprezece state libere, cu o populație liberă aproape dublă, sînt reprezentate de numai o sută patruzeci și doi de membri. În fața cui fac plecăciuni mai adînci candidații la președenție, pe lîngă cine se gudură ei mai umil, și pe cine servesc ei mai cu rîvnă prin declarațiile lor slugarnice ? Tot pe proprietarii de sclavi.

Opinia publică ! Ascultați dar opinia publică a Sudului liber, exprimată de proprii săi membri în Camera Reprezentanților [5] de la Washington : „Am mare respect pentru domnul președinte, zice

[4] *Saint Louis* — oraș în partea central estică a Statelor Unite, în statul Missouri, port pe fluviul Mississippi, la confluența acestuia cu rîul Missouri.

[5] *Camera Reprezentanților* — parte componentă, în sistemul parlamentar din Statele Unite ale Americii, a Congresului, organul legislativ suprem.

Carolina de Nord [6]. Am mare respect pentru domnul președinte ca fruntaș al acestei Camere și mare respect pentru domnia-sa personal ; numai și numai acest respect mă face să nu mă reped la masă și să nu rup în bucăți cererea prezentată adineauri pentru desființarea sclaviei în districtul Columbia [7]." — „Îi avertizez pe aboliționiști, spune Carolina de Sud [8], barbari neisprăviți și turbați ce sînt, că dacă soarta va face ca vreunul din ei să cadă în mîinile noastre, va muri ca un ticălos." — „Să calce numai unul din ăștia în Carolina de Sud, urlă un al treilea, blînd coleg al Carolinei, și dacă îl prindem, îl judecăm, și de-ar interveni toate guvernele din lume, în frunte cu guvernul federal, tot de ȘTREAG va muri."

Opinia publică a făcut această lege. Ea prevede că la Washington, în acest oraș care poartă numele părintelui libertății americane, orice judecător de pace poate să lege în lanțuri pe orice negru care trece pe stradă și să-l arunce în închisoare : nu e nevoie ca negrul să se fi făcut vinovat de ceva. Judecătorul zice : „Cred, fiindcă așa îmi place, că omul acesta e un fugar", și-l închide. Opinia publică îl împuternicește pe omul legii, după ce a făcut aceasta, să dea anunț în ziare, prevenindu-l pe proprietar să vină să-și revendice sclavul, în caz contrar negrul urmează să fie vîndut pentru plata spezelor de închisoare. Dar să zicem că este un negru liber, fără proprietar. S-ar presupune, firește, că e pus în libertate. Nici vorbă ! *E VÎNDUT PENTRU A-ȘI RĂSPLĂTI TEMNICERUL !* Lucrul acesta se întîmplă de nenumărate ori. Negrul nu are nici o posibilitate de a-și dovedi calitatea de om liber ; nu are sfătuitor, avocat sau ajutor de nici un fel ; nu se face nici o cercetare sau instrucție în cazul său. El, om liber, care a robit poate ani de zile ca să-și cumpere libertatea, este aruncat în închisoare fără proces, fără a fi acuzat de vreo vină ; și e vîndut ca să-și plătească spezele de închisoare. Pare de necrezut că un astfel de lucru s-ar putea petrece în America, dar aceasta e legea.

Atenția opiniei publice este solicitată de cazuri ca cel de mai jos, care poartă în ziare titlul *Interesant caz judiciar :* „Un interesant caz în curs de judecare la Curtea Supremă. Faptele sînt ur-

[6] *Carolina de Nord (North Carolina)* — stat situat în sud-estul Statelor Unite ale Americii ; reprezentanții în Congres ai Carolinei de Nord s-au numărat printre cei mai înverșunați partizani ai sclaviei.

[7] *Columbia* — district federal în jurul capitalei Statelor Unite ale Americii, Washington.

[8] *Carolina de Sud (South Carolina)* — stat situat în sud-estul Statelor Unite ale Americii ; veche colonie engleză.

mătoarele : Un domn cu reşedinţa în Maryland [9] a acordat de mai mulţi ani unei perechi de sclavi negri, în vîrstă, o libertate deplină, dar nu legală. În acest răstimp, li s-a născut o fiică. Ea a crescut în aceeaşi libertate şi s-a măritat cu un negru liber, după care s-a dus împreună cu el să locuiască în Pennsylvania [10]. Au avut mai mulţi copii şi au trăit nestînjeniţi pînă la moartea fostului proprietar, cînd moştenitorul acestuia a încercat să reintre în posesia lor ; dar magistratul, în faţa căruia au fost aduşi, a hotărît că nu există jurisdicţie într-un asemenea caz. Proprietarul a răpit femeia şi copiii într-o noapte şi i-a dus în Maryland." [11]

„Cumpăr negri" cu bani gheaţă, „cumpăr negri" cu bani gheaţă, „cumpăr negri" este titlul anunţurilor cu litere mari pe coloane întregi din ziarele supraaglomerate. Gravuri în lemn, reprezentînd un negru fugar cu mîinile încătuşate, ghemuit la picioarele unui copoi brutal, încălţat cu cizme, care, după ce l-a prins, îl ţine strîns de gît, fac şi mai atrăgător textul şi aşa plăcut. Articolul de fond protestează împotriva „acelei dezgustătoare şi diabolice doctrine a eliberării sclavilor, care este deopotrivă potrivnică legilor dumnezeieşti şi firesti". Gingaşa mamă, care citeşte ziarul pe veranda răcoroasă şi aprobă cu un zîmbet acest articol plin de vervă, scapă de sîcîiala micuţului ei, care o trage de fustă, făgăduindu-i „un bici cu care să-i bată pe puii de negri". Şi cînd colo, negri, mici sau mari, sînt ocrotiţi de opinia publică !

Să supunem opinia publică unui alt examen, care este important din trei puncte de vedere : întîi, fiindcă arată cît de timizi sînt proprietarii de sclavi în faţa opiniei publice, atunci cînd îi descriu atît de delicat pe sclavii fugari în ziarele de mare tiraj ; al doilea, fiindcă dovedeşte cît de mulţumiţi sînt sclavii şi cît de rar dau bir cu fugiţii ; al treilea, fiindcă demonstrează că nimeni nu i-a ciuntit şi nu le-a lăsat cicatrice sau orice alte semne de tratament neomenos, întrucît portretele lor sînt zugrăvite nu de mincinoşii abolişionişti, ci de însişi sincerii lor stăpîni.

Iată cîteva specimene de anunţuri din ziarele oficiale. Nu au trecut decît patru ani de cînd a apărut primul anunţ, şi altele de acest fel continuă să fie publicate în fiecare zi, puzderie.

[9] *Maryland* — stat situat în estul Statelor Unite ale Americii ; veche colonie engleză.

[10] *Pennsylvania* — stat în nord-estul Statelor Unite ale Americii, la Oceanul Atlantic, întemeiat pe teritoriul vechii colonii engleze Pennsylvania, care îşi trage numele de la William Penn, teoreticianul quaquerismului, împroprietărit aici, la sfîrşitul secolului al XVII-lea, de regele Angliei Charles al II-lea.

[11] Un caz similar, inspirat probabil din acesta, a fost inclus de Dickens în romanul *Martin Chuzzlevit* (vezi, în ediţia de faţă, p. 627).

„Fugit negresă, Carolina. Poartă zgardă cu un ghimpe îndoit."

„Fugit femeie neagră, Betsy. Are o dungă făcută cu fierul roşu la piciorul drept."

„Fugit negru, Manuel. Ars cu fierul roşu în mai multe locuri."

„Fugit negresa Fanny. Are o verigă de fier în jurul gîtului."

„Fugit băiat negru de aproximativ doisprezece ani. Are în jurul gîtului o zgardă de cîine cu inscripţia «De Lampert»."

„Fugit negru Hown. Are o verigă de fier la piciorul stîng. De asemenea Grise, *soţia lui,* avînd verigă şi lanţ la piciorul stîng."

„Fugit băiat negru cu numele James. Susnumitul a fost ars cu fierul înainte de a fugi."

„Se află închis un bărbat care-şi zice John. Are o ghiulea de fier la piciorul drept, aproximativ de patru-cinci pfunzi [12] greutate."

„Deţinută la arestul poliţiei femeia neagră Myra. Are mai multe urme de *bici* şi lanţuri la picioare."

„Fugit femeie neagră şi doi copii ; cîteva zile înainte de a fugi, am ars-o cu fierul înroşit pe obrazul stîng. Am încercat să fac litera M."

„Fugit negru pe nume Henry ; cu ochiul stîng scos, cîteva cicatrice de cuţit pe braţul şi sub braţul stîng, şi multe urme de bici."

„O sută dolari recompensă pentru negru Pompey, în vîrstă de patruzeci ani. Ars cu fierul pe falca stîngă."

„Se află închis bărbat negru. Nu are degete la piciorul stîng."

„Fugit femeie neagră, pe nume Rachel. Lipsă toate degetele de la picioare afară de cel mare."

„Fugit Sam. A fost împuşcat de curînd în mînă, şi are cîteva urme de gloanţe în braţul drept şi în piept."

„Fugit negrul meu Dennis. Numitul a fost împuşcat în braţul stîng, între umăr şi cot, paralizîndu-i mîna stîngă."

„Fugit negrul meu pe nume Simon. A fost împuşcat grav în spate şi braţul drept."

„Fugit un negru pe nume Arthur. Are o cicatrice mare pe piept şi pe amîndouă braţele, făcută cu cuţitul ; îi place să vorbească mereu despre bunătatea lui Dumnezeu."

„Douăzeci şi cinci dolari recompensă pentru omul meu Isaac. Are o cicatrice pe frunte, în urma unei lovituri, şi alta în spate, făcută de un glonţ de revolver."

[12] *Pfund* — unitate de măsură engleză pentru masă, egală cu 0,453592 kg.

„Fugit fată neagră cu numele de Mary. Are o cicatrice mică deasupra ochiului, mulți dinți lipsă, litera A arsă cu fierul pe obraz și pe frunte."

„Fugit negrul Ben. Are o cicatrice la mîna dreaptă : degetul mare și arătătorul ciunte, fiind împușcat noaptea trecută. O parte din os a ieșit afară. Mai are una sau două cicatrice mari pe spate și șolduri."

„Deținut la arest un mulatru, pe nume Tom. Are o cicatrice pe obrazul drept și pare să fi fost ars cu pulbere pe față."

„Fugit băiat negru, pe nume Ned. Are trei degete de la mînă încovoiate spre palmă, în urma unei tăieturi. Are o rană la ceafă, în semicerc, făcută cu cuțitul."

„Se află închis bărbat negru. Spune că se numește Josiah. Spatele brăzdat tare de bici ; e ars pe coapsă și șold în trei-patru locuri, astfel (J M). Muchia urechii drepte mușcată sau tăiată."

„Cincizeci de dolari recompensă pentru omul meu Edward. Are o cicatrice în colțul gurii, două tăieturi pe brat și sub brat, și litera E pe brat."

„Fugit băiat negru, Ellie. Are o cicatrice pe un brat, fiind mușcat de cîine."

„Fugit, de pe plantația lui James Sargette, următorii negri : Randal, cu o ureche retezată ; Bob, fără un ochi ; Kentucky Tom, cu o falcă ruptă."

„Fugit Anthony. O ureche tăiată și mîna dreaptă tăiată cu toporul."

„Cincizeci de dolari recompensă pentru negrul Jim Blake. Are sfîrcurile urechilor retezate, iar degetul mijlociu de la mîna stîngă lipsă de la a doua falangă."

„Fugit femeie neagră pe nume Maria. Are o cicatrice pe obraz, în urma unei tăieturi. Cîteva cicatrice pe spate."

„Fugit femeie mulatră Mary. Are o tăietură pe brațul stîng, o cicatrice pe umărul stîng și doi dinți de sus lipsă."

E cazul poate să spun, pentru a explica acest ultim amănunt al descrierii, că printre celelalte binecuvîntări cu care opinia publică îi blagoslovește pe negri, există și obiceiul de a li se zdrobi dinții prin lovituri. A-i pune să poarte zgardă de fier ziua și noaptea sau a asmuți cîini asupra lor sînt obiceiuri prea comune pentru a merita să mai fie pomenite.

„Fugit omul lui Fountain. Are găuri în urechi, o cicatrice în partea dreaptă a frunții, a fost împușcat în pulpe și e brăzdat de bici pe spate."

„Două sute cincizeci dolari recompensă pentru negrul meu Jim. Are o urmă mare de glonte în coapsa dreaptă. Glontele a intrat între şold şi genunchi."

„Adus la arest John. Urechea stîngă ciuntită."

„Prins bărbat negru. Are numeroase cicatrice pe faţă şi pe corp, iar urechea stîngă muşcată."

„Fugit fată neagră, pe nume Mary. Are o cicatrice pe obraz şi vîrful unui deget de la picior tăiat."

„Fugit mulatra mea Judy. E cu braţul drept rupt."

„Fugit negrul meu Levi. Mîna stîngă i-a fost arsă, şi cred că vîrful arătătorului lipseşte."

„Fugit un negru pe nume Washington. A pierdut o parte din degetul mijlociu şi vîrful degetului mic."

„Douăzeci şi cinci de dolari recompensă pentru omul meu John. Virful nasului muşcat."

„Douăzeci şi cinci de dolari recompensă pentru sclavul meu negru, Sally. Umblă de *parcă ar fi* beteag de spate."

„Fugit Joe Dennis. Are o crestătură la o ureche."

„Fugit băiat negru, Jack. Are tăiată o bucăţică din urechea stîngă."

„Fugit negru, pe nume Ivory. Are tăiate sfîrcurile la amîndouă urechile."

Pentru că sîntem la capitolul urechi, e cazul să menţionez că un distins abolţionist din New-York a primit odată, într-o scrisoare expediată prin poştă, o ureche de negru care fusese tăiată de la rădăcină. Venea din partea domnului liber şi independent care pusese să fie tăiată, împreună cu rugămintea politicoasă ca adresantul să păstreze acest obiect în „colecţia" sa.

Aş putea mări această listă cu braţe rupte, picioare frînte, carne ciopîrţită, dinţi smulşi, spinări brăzdate de bici, muşcături de cîini şi nenumărate semne cu fierul roşu, dar cum cititorii mei sînt de pe acum scîrbiţi şi indignaţi, voi trece la altă latură a problemei.

Aceste anunţuri, din care se pot face colecţii asemănătoare pentru fiecare an, lună, săptămînă şi zi, şi care sînt citite cu nepăsare în sînul familiei, ca nişte lucruri firesti, ca ceva ce face parte din ştirile şi cancanurile zilei, arată cît de mult profită sclavii de pe urma opiniei publice şi cît de duioasă este aceasta cu ea. Dar poate că ar trebui să examinăm felul în care se supun opiniei publice, în ce priveşte conduita lor, nu faţă de sclavi, ci unul faţă de altul, proprietarii de sclavi şi categoria socială căreia un mare număr din ei îi aparţin; cum sînt obişnuiţi să-şi înfrî-

neze patimile ; cum se comportă între ei ; dacă sînt sălbatici sau blînzi ; dacă apucăturile lor în societate sînt brutale, sîngeroase şi violente, sau dacă poartă pecetea civilizaţiei şi a unor moravuri mai şlefuite.

Pentru ca nici în acest examen să nu mă întemeiez pe mărturiile părtinitoare ale abolioniştilor, mă voi adresa din nou propriilor lor ziare, şi mă voi mărgini, de data aceasta, la o culegere de articole apărute zilnic în cursul vizitei mele în America, şi care se referă la întîmplări petrecute în timpul cît am stat acolo. Sublinierile făcute în aceste extrase, ca şi în cele anterioare, îmi aparţin.

Se va vedea că nu toate aceste întîmplări s-au petrecut pe teritorii aparţinînd statelor sclavagiste recunoscute, deşi, ca de obicei, cele mai multe şi mai rele acolo au avut loc ; dar faptul că teatrul acestor întîmplări se găsea în imediata apropiere a locurilor unde sclavia este lege, ca şi puternica asemănare dintre această categorie de fărădelegi şi celelalte, duc la justa presupunere că părţile în cauză şi-au format caracterul în regiunile sclavagiste şi s-au abrutizat de pe urma practicilor sclavagiste.

„O TRAGEDIE ÎNGROZITOARE

Dintr-o notă apărută în *Southport Telegraph* (Wisconsin [13]) aflăm că domnul C. P. Arndt, membru al Consiliului din partea ţinutului Brown, a fost împuşcat mortal în sala *Camerei Consiliului* de către James R. Vinyard, membru al Consiliului din partea ţinutului Grant. Incidentul a luat naştere în urma faptului că domnul E. S. Baker şi-a pus candidatura ca şerif al ţinutului Grant, candidatură propusă şi sprijinită de domnul Arndt. Domnul Vinyard s-a opus candidaturii domnului Baker, deoarece dorea ca în acest post să fie numit fratele său. În cursul dezbaterilor, victima a făcut o seamă de declaraţii pe care Vinyard le-a socotit false şi a recurs la un limbaj violent şi insultător, făcînd aluzii jignitoare la un număr de persoane ; domnul A. nu a răspuns nimic la toate acestea. După ridicarea şedinţei, domnul A. s-a apropiat de Vinyard şi l-a rugat să retracteze cele spuse, ceea ce acesta a refuzat, repetînd aceleaşi cuvinte insultătoare. Domnul Arndt l-a lovit atunci pe Vinyard, care s-a dat înapoi cu un pas, a scos pistolul şi a tras, omorîndu-l.

[13] *Wisconsin* — stat situat în nord-nord-estul Statelor Unite ale Americii, pe ţărmul Lacului Michigan.

Incidentul pare să fi fost provocat de Vinyard, care era hotărît cu orice preț să împiedice numirea lui Baker, și care, fiind înfrînt, și-a abătut mînia și răzbunarea asupra nefericitului Arndt."

„TRAGEDIA DIN WISCONSIN

Opinia publică din teritoriul Wisconsin este profund indignată de asasinarea lui C. C. P. Arndt în aula Consiliului Legislativ al Teritoriului. În diferite ținuturi din Wisconsin s-au organizat întruniri pentru înfierarea *obiceiului de a purta în ascuns arme în sălile Consiliilor Legislative ale țării.* Am citit despre excluderea lui James R. Vinyard, autorul acestei fapte sîngeroase, și sîntem surprinși să auzim că, după excluderea sa de către acei care l-au văzut pe Vinyard ucigîndu-l pe domnul Ardt în fața ochilor bătrînului său tată, care venise în vizită la fiul său, fără să viseze măcar că va asista la uciderea sa, *judecătorul Dunn l-a pus în libertate pe Vinyard pe cauțiune.* Agenția «Miners' Free Press» vorbește *în cuvinte de justificată indignare* despre călcarea în picioare a sentimentelor poporului din Wisconsin. Vinyard se găsea la o lungime de braț de domnul Arndt, cînd a tras în el glonțul mortal. Vinyard putea foarte bine, fiind atît de aproape, să-l rănească numai, însă el a preferat să-l ucidă."

„OMOR

Dintr-o corespondență a unui ziar din St. Louis, cu data de 14, aflăm despre o groaznică crimă petrecută la Burlington, Iowa[14]. Un anume domn Bridgman a avut o neînțelegere cu un cetățean din localitate, domnul Ross ; cumnatul acestuia din urmă s-a înarmat cu un revolver «Colt», i-a ieșit domnului B. înainte pe stradă, și *a descărcat cinci gloanțe într-însul,* fiecare glonte nimerind în plin. Domnul B., deși rănit extrem de grav, a tras la rîndul său și l-a omorît pe Ross peloc."

„CUMPLITA MOARTE A LUI ROBERT POTTER

Aflăm din *Caddo Gazette,* cu data de 12 curent, despre înfricoșătoarea moarte a colonelului Robert Potter. El a fost asediat în casa sa de un individ, pe nume Rose, și de banda lui. Colonelul

[14] *Iowa* — stat situat în partea central estică a Statelor Unite ale Americii.

Potter a sărit din pat, a apucat puşca şi, în cămaşă de noapte, a ieşit din casă şi a început să fugă. După două sute de metri se părea că i-a lăsat în urmă pe hăituitorii lui ; dar, încurcîndu-se într-un tufiş, a fost prins. Rose i-a spus că *e gata să se poarte mărinimos* şi că-i dă o şansă să-şi salveze viaţa. I-a spus apoi lui Potter că poate fugi şi că nu i se va întîmpla nimic pînă ce nu va ajunge la o anumită distanţă. Potter a pornit la semnalul dat şi abia cînd a ajuns la lac s-a auzit prima împuşcătură. Primul său gînd a fost să sară în apă, ceea ce a şi făcut. Rose ajunsese acum aproape. Şi-a înşirat oamenii pe mal pentru a fi gata să tragă în momentul cînd Potter va scoate capul. Peste cîteva secunde, acesta a ieşit să respire, dar nici nu a scos bine capul din apă, că i l-au şi ciuruit de gloanţe, iar el s-a scufundat, ca să nu mai apară."

„OMOR ÎN ARKANSAS [15]

Aflăm că *un grav diferend* s-a produs acum cîteva zile la Seneca Nation [16] între domnul Loose, agent al societăţii mixte «Seneca, Quapaw & Shawnee», şi domnul James Gilespie, de la firma comercială «Thomas G. Allison şi Comp.» din Maysville, Benton, ţinutul Ark., în cursul căruia acesta din urmă a fost ucis cu un cuţit de vînătoare. Între cei doi existau de cîtva timp unele neînţelegeri. Se spune că maiorul Gilespie a ridicat bastonul să lovească. A urmat o luptă cruntă, în cursul căreia Gilespie a tras două focuri de pistol, iar Loose unul singur. Loose l-a înjunghiat apoi pe Gilespie cu o armă din acelea care nu dau greş, un cuţit de vînătoare. Opinia publică deplînge moartea maiorului G., care era un om energic şi cu vederi largi. La ora cînd închidem ediţia, aflăm că maiorul Allison a declarat unui număr de cetăţeni din oraşul nostru că domnul Loose a lovit primul. Ne reţinem de a da orice alte amănunte, întrucît *chestiunea aceasta va face obiectul unei anchete judiciare*." [17]

[15] *Arkansas* — stat situat în partea central sudică a Statelor Unite ale Americii.

[16] *Seneca Nation* — localitate în statul Arkansas, al cărei nume evocă numele unuia din triburile confederaţiei irocheze, stabilit în partea occidentală a statelor New York, Ontario şi Oklahoma.

[17] Dickens va folosi acest incident la prezentarea presei de scandal din Statele Unite ale Americii în romanul *Martin Chuzzlewit* (vezi, în ediţia de faţă, p. 597, nota 41, precum şi textul tangent).

Vasul «Tamisa», sosit acum din Missouri, ne aduce o comunicare scrisă de mînă, prin care se oferă o recompensă de cinci mii dolari pentru prinderea individului care, în noaptea de 6 curent, l-a asasinat pe Lilburn W. Baggs, fost guvernator al acestui stat, din oraşul Independence. Guvernatorul Baggs — se spune în această comunicare — nu a încetat din viaţă, dar este rănit mortal.

În timpul redactării informaţiei de mai sus, am primit o notă de la secretarul vasului «Tamisa», în care ni se dau următoarele amănunte : Guvernatorul Baggs a fost împuşcat de un ticălos, vineri 6 curent, seara, în timp ce se afla într-o cameră a locuinţei sale din Independence. Băieţaşul său, auzind detunătura, s-a repezit în odaie şi l-a găsit pe guvernator aşezat în fotoliul său, cu maxilarul de jos căzut şi cu capul răsturnat pe spate ; văzîndu-şi tatăl rănit, el a dat alarma. În grădină, în dreptul ferestrei, au fost descoperite urme de paşi şi un pistol cu care se crede că a tras ticălosul şi pe care apoi l-a aruncat. Trei alice pentru vînat mare, într-o încărcătură puternică, şi-au nimerit ţinta : una a trecut prin gură, alta a intrat în creier şi cealaltă probabil tot în creier sau în apropiere ; toate trei s-au oprit în partea din spate a capului sau la ceafă. Guvernatorul trăia încă în dimineaţa zilei de 7 ; dar prietenii săi au pierdut nădejdea că va fi salvat, iar doctorii dau puţine speranţe.

Bănuielile cad asupra unui individ, şi e aproape sigur că între timp şeriful l-a şi arestat.

Pistolul şi perechea sa au fost furate cu cîteva zile în urmă de la un brutar din Independence. Autorităţile cunosc descrierea celui de al doilea pistol."

„CIOCNIRE

Un incident nefericit s-a petrecut vineri seara pe strada Chartres. Unul dintre respectabilii noştri cetăţeni a fost grav rănit în urma unei lovituri de cuţit în abdomen. Din ziarul *Albina* (New Orleans [18]) de ieri, aflăm următoarele amănunte : Se pare că lunea trecută a apărut pe pagina în franceză a ziarului un articol conţinînd unele critici violente la adresa batalionului de artilerie, pentru faptul că a tras cu tunul duminică de dimineaţă, drept răspuns

[18] *New Orleans* — oraş situat în sudul Statelor Unite ale Americii, în statul Louisiana (fostă colonie franceză), port în delta fluviului Mississippi.

la bubuiturile de tun dinspre Ontario [19] și Woodsbury [20], provocînd astfel panică în sînul familiilor celor aflați de serviciu în noaptea aceea pentru a păzi liniștea orașului. Maiorul C. Gally, comandantul batalionului, simțindu-se jignit, s-a prezentat la redacție și a cerut să i se dea numele autorului ; i s-a spus că articolul a fost scris de domnul M. P. Arpin, care lipsea în acel moment. După un schimb violent de cuvinte între maior și unul dintre patronii ziarului, maiorul l-a provocat la duel ; prietenii ambelor părți au încercat să aplaneze conflictul, însă fără succes. Vineri seara, pe la ora șapte, maiorul Gally l-a întîlnit pe domnul P. Arpin pe strada Chartres și l-a acostat.

— Dumneata ești domnul Arpin ?

— Da, domnule.

— Atunci trebuie să-ți spun că ești un... (urmează un epitet corespunzător).

— Vei da socoteală de cuvintele dumitale, domnule.

— Iar eu am spus că-mi voi rupe bastonul pe spinarea dumitale, domnule.

— Știu, dar nu am primit încă nici o lovitură.

La aceste cuvinte, maiorul Gally, care avea un baston în mînă, l-a lovit pe domnul Arpin peste față. Acesta a scos un pumnal din buzunar și l-a înjunghiat pe maiorul Gally în abdomen. Există temeri că rana este mortală. *Aflăm că domnul Arpin a dat asigurări că va compare în fața Curții Criminale pentru a răspunde acuzației.*"

„ÎNCĂIERARE ÎN STATUL MISSISSIPPI [21]

În ziua de 27 a lunii trecute, în apropiere de Carthage, ținutul Leake, Mississippi, în cursul unei încăierări între James Cottingham și John Wilburn, acesta din urmă a fost împușcat de către primul și rănit atît de grav, încît sînt puține speranțe că va scăpa cu viață. În ziua de 2 curent, s-a produs la Carthage o încăierare între A. C. Sharkey și George Goff, în cursul căreia acesta din urmă a fost împușcat. Se crede că rana este mortală. Sharkey s-a predat autorităților, *însă ulterior s-a răzgîndit și a evadat !*"

[19] *Ontario* — localitate în apropiere de New Orleans.

[20] *Woodsbury* — localitate în apropiere de New Orleans.

[21] *Mississippi* — stat situat în sudul Statelor Unite ale Americii, între fluviul Mississsippi și Golful Mexic.

„CEARTĂ

Acum cîteva zile s-a iscat o ceartă la Sparta [22], între barmanul unui hotel şi un individ pe nume Bury. Se pare că Bury a devenit turbulent şi că *barmanul, hotărît să menţină ordinea, l-a ameninţat că-l împuşcă,* la care Bury a scos un pistol şi l-a împuşcat pe barman. Potrivit ultimelor ştiri, barmanul nu a murit încă, dar sînt puţine speranţe că va scăpa cu viaţă."

„DUEL

Secretarul vasului «Tribuna» ne informează că un nou duel a avut loc marţea trecută între domnul Robbins, funcţionar de bancă din Vicksburg [23], şi domnul Fall, redactorul-şef al ziarului *Santinela* din Wicksburg. Potrivit condiţiilor, cei doi adversari aveau cîte şase pistoale pe care, după cuvîntul «Foc», *urmau să le descarce cît de repede doreau.* Fall a descărcat două pistoale fără să nimerească. Prima împuşcătură a domnului Robbins şi-a atins ţinta, nimerindu-l pe Fall în coapsă. Acesta a căzut şi nu a mai fost în stare să continue lupta."

„CIOCNIRE ÎN ŢINUTUL CLARKE

În ziua de 19 a lunii trecute s-a produs în ţinutul Clarke (statul Missouri [24]), în apropiere de Waterloo, o *regretabilă ciocnire* iscată dintr-o neînţelegere cu privire la stabilirea cuantumului venitului între domnii M' Kane şi M' Allister, coproprietari ai unei distilerii. De pe urma acestei neînţelegeri, domnul M' Allister şi-a găsit moartea, fiind împuşcat de domnul M' Kane, deoarece primul a încercat să-şi însuşească şapte butoaie cu *whisky,* proprietatea domnului M' Kane, care fuseseră scoase în vînzare şi atribuite de şerif lui M' Allister. M' Kane a dispărut imediat după aceea şi, *potrivit ultimelor informaţii, nu a fost încă prins.*

Această *regretabilă ciocnire* a stîrnit mare vîlvă în regiune, întrucît ambii împricinaţi au familii numeroase pe care le întreţin şi erau bine văzuţi de comunitate."

Voi mai cita doar un singur fragment, care, prin monstruoasa sa absurditate, va veni poate ca o destindere după aceste fapte atroce.

[22] *Sparta* — localitate în Illinois, stat situat în nord-nord-estul Statelor Unite ale Americii, la sud-vest de Lacul Michigan.

[23] *Vicksburg* — oraş în statul Mississippi, pe fluviul Mississippi.

[24] *Missouri* — stat situat în centrul Statelor Unite ale Americii.

Am aflat chiar acum amănuntele unui duel care a avut loc marți pe insula Six Mile,[25] între doi tineri de familie din orașul nostru : Samuel Thurston, *în vîrstă* de *cincisprezece ani,* și William Hine, *în vîrstă de treisprezece.* Ei au avut ca martori tineri de aceeași vîrstă. Armele folosite cu această ocazie au fost o pereche de pușți «Dickson» de tipul cel mai bun ; distanța : treizeci de yarzi[26]. S-a tras o singură dată, fără ca vreunul din adversari să fi avut ceva de suferit, cu excepția faptului că glontele din pușca lui Thurston a trecut prin calota pălăriei lui Hine. La intervenția *Comitetului de onoare,* provocarea a fost retrasă, iar diferendul aplanat în mod amical."

Dacă cititorul își poate închipui acest Comitet de Onoare aplanînd în mod amical diferendul dintre cei doi mucoși, care în orice altă parte a lumii ar fi fost instalați în mod amical pe două spătare de bănci și bătuți zdravăn la fund cu nuiele de mesteacăn, atunci fără îndoială că își va da seama tot atît de bine ca și mine de caraghioslîcul acestei întîmplări, care mă face să rîd ori de cîte ori îmi reprezint în fața ochilor scena.

Și acum mă adresez judecății fiecărei minți pătrunse de cel mai elementar bun-simț și de cea mai elementară omenie ; tuturor oamenilor cu scaun la cap, care judecă fără patimă, de orice nuanță de opinii, și-i întreb, punîndu-le în față aceste revoltătoare dovezi ale stării în care se găsește societatea în ținuturile sclavagiste și în cele învecinate : Mai pot ei oare avea vreo îndoială cu privire la adevărata condiție a sclavului, sau pot ei să împace măcar o clipă această orînduire, sau vreunul din înspăimîntătoarele ei aspecte, cu dreapta lor conștiință ? Vor putea spune ei despre întîmplările acestea cumplite că sînt greu de crezut, cînd se pot adresa publicațiilor oficiale și pot citi în mod curent asemenea fapte pe care le dezvăluie înșiși proprietarii de sclavi, scrise cu mîna lor ?

Oare nu știm noi că cele mai monstruoase aspecte ale sclaviei sînt totodată cauza și efectul libertății nesăbuite pe care și-o iau acești nelegiuiți născuți liberi ? Oare nu știm noi că omul care s-a născut și a crescut în mijlocul nedreptăților sistemului sclavagist, care a văzut în copilăria sa bărbați obligați prin ordin să-și biciuiască soțiile ; femei silite fără rușine să-și ridice fustele pen-

[25] *Six Mile* — insulă în delta fluviului Mississippi.
[26] *Yard* — unitate de măsură pentru lungime, egală cu 0,914398 m.

tru ca bărbaţii să le croiască dungi cît mai adînci pe picioare, femei puse la munci istovitoare şi hărţuite de vătafi brutali în timpul sarcinei, nu ştim noi că omul care în adolescenţă a citit sau care şi-a văzut surioarele citind relatări despre fugari şi fugare cu trupul mutilat, relatări care se publică alături de inventarul vitelor de la o fermă sau alta, sau de la expoziţiile de animale ; oare nu ştim noi că omul acela, ori de cîte ori i se aţîţă mînia, este o brută turbată ? Oare nu ştim noi că după cum este un mişel la el acasă, plimbîndu-se cu biciul în mînă printre sclavii şi sclavele lui îngrozite, tot un mişel va fi şi în viaţa publică şi, purtînd arme mişeleşti ascunse la piept, va împuşca şi va înjunghia oameni cînd se ceartă ? Şi dacă raţiunea noastră nu ne-a învăţat încă lucrul acesta şi încă multe pe deasupra ; dacă am fi atît de neghiobi încît să închidem ochii în faţa acestui minunat sistem de educaţie care creează asemenea oameni ; nu e de la sine înţeles că cei care printre egalii lor înjunghie şi trag cu pistolul în sălile Consiliilor Legislative, în localuri şi în pieţe publice, unde lumea îşi vede de preocupările ei paşnice, trebuie să fie, faţă de cei mai mici ca ei, chiar dacă sînt slugi libere, nişte tirani neîndurători şi neînduplecaţi ?

Cum aşa ? Tunăm şi fulgerăm împotriva ţăranilor analfabeţi din Irlanda şi tăcem chitic cînd e vorba despre aceşti zbiri americani ? Veştejim brutalităţile celor care betegesc vitele şi admitem existenţa luminilor libertăţii pe pămînturile unora care crestează urechile bărbaţilor şi femeilor, tatuează desene picante în carnea încrîncenată a semenilor, învaţă să scrie cu peniţe de fier înroşit pe feţele oamenilor, îşi storc fantezia poetică pentru a găsi forme de mutilare pe care sclavii lor să le poarte toată viaţa şi să le ducă cu ei în mormînt, sfărîmă mădulare vii, aşa cum au făcut mercenarii care l-au batjocorit şi ucis pe Mîntuitorul, şi fac ţinte din fiinţe fără apărare ? Ne smiorcăim la auzul celor povestite despre torturile la care se supun între ei indienii păgîni şi zîmbim la cruzimile creştinilor ! Cîtă vreme vom mai continua să ne veselim că vlăstarele împrăştiate ale acestei rase sînt zdrobite şi să săltăm de bucurie că rasa albă a pus stăpînire pe marile lor întinderi de pămînt ? Despre mine, mai bine să se refacă pădurea şi satul indian ; iar în locul dungilor şi stelelor [27], mai bine să fluture

[27] Dungile şi stelele sînt insemnele distinctive ale drapelului naţional al Statelor Unite ale Americii. Nu este singura sfidare pe care Dickens o aruncă în opera sa simbolului independenţii şi uniunii fostelor colonii engleze din America de Nord, care îşi cuceriseră libertatea republicană luptînd cu arma în mînă, între 1775 şi 1783, împotriva Regatului Unit al Marii Britanii. Chiar dacă, aşa cum afirmă, pe bună dreptate, unii comentatori, Dickens avea temeinice motive să ia atitudine faţă de

în vînt o pană ; să se înlocuiască străzile şi pieţele cu wigwamuri [28] ; şi chiar dacă ar răsuna văzduhul de cîntecul de moarte a o sută de războinici semeţi, el va fi ca o muzică faţă de plînsul nefericitului sclav.

Asupra unei chestiuni care se ridică permanent în faţa ochilor noştri se cuvine să spunem adevărul pe şleau şi să nu căutăm, ca fătarnicii, paiul din ochiul spaniolului sau al aprigului italian. Atunci cînd englezii, la ceartă, scot cuţitele, s-o spunem deci, ca să se ştie : „Datorăm această schimbare sclaviei republicane. Acestea sînt armele libertăţii. Cu vîrfuri şi cu muchii ascuţite ca acestea îşi taie şi îşi ciopîrţeşte Libertatea din America sclavii ; sau, cînd nu se mulţumesc numai cu atîta, fiii ei le dau o întrebuinţare şi mai bună, întorcîndu-le unul asupra altuia." [29—30]

*

Sosit ca emigrant în Statele Unite, Martin Chuzzlewit, eroul romanului cu acelaşi nume, ia contact, la New York, cu cîteva aspecte ale vieţii americane, după care, însoţit de „scutierul" şi viitorul său asociat, Mark Tappley, se îndreaptă, mai întîi cu trenul, apoi cu vaporul, spre colonia (numită simbolic, cu sarcasm) Eden, unde vrea să-şi pună în valoare priceperile-i de arhitect. Dar, pînă să ajungă acolo, întîlneşte cîteva personaje pitoreşti, cum sînt generalul Cyrus Choke, domnul La Fayette Kitle şi Zephanian Scadder, agent al societăţii „Eden Land Corporation".

În regiunile mărginaşe [31] ale acestei ţări a libertăţii domnea o oarecare agitaţie : cu o zi înainte avusese loc alegerea unui consilier comunal, şi, cum asemenea eveniment stîrneşte întotdeauna emoţii vijelioase, prietenii candidatului care rămăsese mofluz găsiseră de cuviinţă să demonstreze frumuseţea înălţătoarelor principii după care se conduceau — Alegerile libere şi Libertatea de opinie —, cotonogindu-şi cîţiva dintre concetăţeni, iar pe unul dintre ei, socotit ca deosebit de primejdios, urmărindu-l pe străzi pentru a-i reteza nasul. Se pare că dezlănţuirea acestor mici toane

aspectele reprobabile ale vieţii sociale şi politice din S.U.A., nu avea nici un temei moral — decît, poate, cele invocate, în romanul *Prietenul nostru comun*, de domnul John Podsnap — să sfideze drapelul tinerei republici americane independente. Vezi supra, p. 377—383, 390—391, şi p. 352, nota 41.

[28] *Wigwam* — cort indian.

[29—30] Apud : Charles Dickens, *Note din America*, ed. cit., p. 153—176.

[31] Adică în regiunile de vest, de pe tărmul Oceanului Atlantic, ale Statelor Unite ale Americii, cunoscute şi sub numele de Noua Anglie (vezi infra, p. 601, nota 44).

populare nu era un fenomen atît de neobişnuit încît să facă vîlvă ; a doua zi, totuşi, strigătele vînzătorilor de ziare îi dădură importanţa cuvenită. Aceştia proclamau cele petrecute, cu ţipete stridente, pe toate străzile şi uliţele oraşului, pe chei şi în port, ba chiar şi pe puntea şi în cabinele vaporului care, chiar înainte de a ajunge la mal, fu asaltat şi invadat de o sumedenie de tineri cetăţeni americani, fiecare cu teancul respectiv de ziare.

— Cumpăraţi, domnilor ! striga unul, *New York Sewer* [32] de azi. A apărut *New York Stabber-ul* [33] ! Poftiţi *New York Family Spy* [34] ! *New York Private Listener* [35] ! *New York Peeper* [36] ! *New York Plunderer* [37] ! *New York Keyhole Reporter* [38] ! *New York Rowdy Journal* [39] ! Aveţi aci toate ziarele din New York, cu detalii amănunţite asupra acţiunii patriotice de ieri, în care liberalii au fost bine scărmănaţi ; citiţi cum i s-au scos ochii unui cetăţean din Alabama [40] ; interesanta descriere a unei bătălii cu cuţitele în Arkansas [41] ; toate ştirile politice, comerciale şi mondene. Ziare !... Ziare !... Cine mai doreşte ziare ?

Luaţi *Cloaca* ! striga altul. *Cloaca* ! *Cloaca* ! de astăzi ! Tiraj de douăsprezece mii de exemplare, cu cele mai noi cursuri ale bursei din America şi din lumea întreagă şi ştiri maritime ; patru coloane de corespondenţă din ţară şi o descriere amănunţită a balului dat ieri seară de doamna White, la care s-au întrunit toate frumuseţile şi toată elita New York-ului ; corespondentul special al ziarului dă ultimele amănunte inedite asupra vieţii particulare a doamnelor ce se aflau acolo. Cumpăraţi *Cloaca* ! Priviţi, iată aici cîteva exemplare din tirajul de douăsprezece mii al *New York Sewer-ului* ! *Sewer-ul* demască cloaca din Wall-Street [42]. *Sewer-ul*

[32] *New York Sewer — Cloaca New York-ului.*
[33] *New York Stabber — Viespea New York-ului.*
[34] *New York Family Spy — Spionul familiei newyorkeze.*
[35] *New York Private Listener — Cel ce trage cu urechea la viaţa intimă a New York-ului.*
[36] *New York Peeper — Cel ce trage cu ochiul la viaţa intimă a New York-ului.*
[37] *New York Plunderer — Jefuitorul newyorkez.*
[38] *New York Keyhole Reporter — Reporterul newyorkez care priveşte prin gaura cheii.*
[39] *New York Rowdy Journal — Ziarul Zurbagiul newyorkez.*
[40] *Alabama* — stat situat în sudul Statelor Unite ale Americii.
[41] *Arkansas* — vezi supra, p. 590, nota 15 şi textul din tangenţă.
[42] *Wall-Street* — o „stradă îngustă, ce se coace şi se prăjeşte în soare", „strada Bursei" şi a tranzacţiilor bancare din New York. „Multe averi s-au cîştigat şi s-au prăpădit aici în cîteva clipe. Mulţi dintre negustorii pe care-i vezi acuma

prezintă în adevărata lumină cloaca din Washington! Citiți reportajul despre flagrantul delict al secretarului de stat, comis la vîrsta de opt ani; faptele nu sînt cunoscute decît de ziarul *Sewer*, care le-a obținut cu mari sacrificii de la propria lui doică. Cumpărați *Sewer*-ul domnilor, ziarul *Sewer, New York Sewer*, tras în douăsprezece mii de exemplare; cu o coloană întreagă consacrată demascării cîtorva cetățeni din New York, ale căror nume le publicăm în întregime. Aveți aici un articol asupra judecătorului care alaltăieri ne-a dat în judecată pentru calomnie, precum și tributul de recunoștință al *Sewer-ului* către juriații imparțiali care ne-au achitat, precum și o dare de seamă despre ceea ce i-ar fi așteptat în cazul cînd ne-ar fi condamnat! Citiți *Cloaca*! Poftiți *Cloaca*! Luați *Cloaca*! Totdeauna la datorie, știe-tot, vede-tot! Primul ziar din Statele Unite! Un tiraj de douăsprezece mii de exemplare, care continuă să crească! Luați *New York Sewer*! [43]

— Iată prin ce minunate mijloace, șopti o voce aproape în urechea lui Martin, se exprimă patimile clocotitoare ale țării mele!

Fără să vrea, Martin se întoarse și văzu lîngă el un om cu fața palidă și scofîlcită, cu părul negru, ochii mici, dar vii, și cu

învîrtindu-se pe aici își cetluiseră banii în cufere de fier — ca cel din *O mie și una de nopți* —, dar n-au mai găsit la deschidere decît niște frunze veștejite", scrie Dickens în *Note din America* (ed. cit., p. 72).

[43] Această șarjă caricaturală împotriva presei de scandal din Statele Unite ale Americii este dublată, în memorialul primei călătorii dickensiene în America, de un necruțător pamflet (vezi, în ediția de față, p. 670—672), căruia îi adăugăm următoarea succintă observație despre distracțiile oferite, în 1842, americanului de rînd: „Nu există distracții? Ba da. Este o bibliotecă peste drum, unde se vede lumina aceea, și se pare că e deschisă seara, pentru doamne, de trei ori pe săptămînă sau mai des. Tinerii își petrec vremea prin birouri, magazine sau baruri; ultimele, după cum poți vedea prin aceste vitrine, sînt destul de pline. Ascultați! Zgomotul ciocanelor care sparg calupurile de gheață și gîlgîiala rece a bucăților sfărîmate, care sînt turnate — în timpul preparării băuturii — din pahar în pahar. Să mai spună cineva că nu sînt distracții! Dar oamenii aceștia care sug din trabuce și înghit băuturi tari, cu pălăriile puse care de care mai șui și cu picioarele răsucite sub masă în toate felurile posibile, ce altceva fac decît să se distreze? Ce sînt cele cincizeci de ziare cu care aleargă puștii aceia, răcnind de-a lungul străzii și pe care le țin teanc sub braț, ce sînt altceva decît distracții? Nu distracții insipide și apoase, ci distracții tari; să înjuri vîrtos și să arunci epitete grosolane; să privești prin acoperișurile caselor particulare, cum făcea Diavolul Șchiop în Spania; să mijlocești și să protejezi cele mai abjecte vicii; să îndopi cu minciuni ticluite urechile cele mai avide; să acuzi pe fiecare om care ocupă o funcție publică de cele mai vulgare și netrebnice intenții; să alungi prin intimidare din corpul electoral, terfelit și apatic, pe toți oamenii de bine, cinstiți și de ispravă; și să urci la putere, cu urlete, aclamații, aplaudînd din palmele mînjite, pe cei mai scelerați paraziți și pe cele mai hidoase păsări de pradă. Să mai spună cineva că nu sînt distracții!" (*Note din America*, ed. cit., p. 80—81.)

o expresie curioasă, jumătate sarcastică, jumătate severă, care putea fi interpretată la prima vedere și într-un fel și în celălalt. Privindu-l mai bine, ai fi putut defini această expresie drept un amestec de șiretenie vulgară și de îngîmfare, dar definiția n-ar fi fost destul de satisfăcătoare. Numitul domn, pentru a-și da un aer mai important, purta o pălărie cu boruri largi, iar pentru a avea o atitudine cît mai gravă, își ținea brațele încrucișate pe piept. Purta un pardesiu albastru, cam jerpelit, lung pînă-n călcîie, pantaloni scurți și largi, tot albaștri, și-o vestă roasă, din piele de căprioară, peste reverele căreia se revărsa un jabou de dantelă soios, care ținea parcă să demonstreze că are aceleași drepturi cetățenești ca și celelalte atribute vestimentare și să facă o Declarație de Independență pe cont propriu. Omul stătea jumătate rezemat, jumătate așezat pe balustrada punții, cu picioarele de o lungime neobișnuită încrucișate neglijent ; avea un baston gros cu vîrf de metal, pe care-l purta agățat de braț cu un șnur cu canaf. Personajul acesta, astfel dichisit, vrînd să dea impresia unui om cu prestanță, repetă, cu o grimasă ce-i strîmba puțin colțul drept al gurii și făcea să i se închidă ușor ochiul drept :

— Iată prin ce minunate mijloace se exprimă patimile clocotitoare ale țării mele.

Deoarece se uita la Martin, iar în jurul tînărului nu se mai găsea nimeni, acesta dădu din cap și zise :

— Faceți aluzie la...

— La acest templu al libertății raționale în care trăim și la crunta tiranie ce domnește în afară, rosti celălalt, arătînd cu vîrful bastonului spre un vînzător de ziare chior și grozav de murdar. Fac aluzie, continuă el, la ceea ce provoacă invidia întregii lumi ; fac aluzie la liderii civilizației umane. Îmi îngădui să te întreb, zise el înfingînd autoritar în punte clonțul metalic al bastonului, ca și cum ar fi vrut să arate că el nu acceptă răspunsuri în doi peri, cum ți se pare țara noastră ?

— Deocamdată n-aș putea să vă răspund la întrebare, spuse Martin, pentru că nici n-am debarcat încă.

— Ai dreptate ; sînt însă sigur că nu te așteptai să vezi o națiune atît de prosperă...

Și-i arătă vasele care se înșirau de-a lungul cheiului, după care își învîrti bastonul prin aer, ca și cum ar fi vrut să includă în spusele lui văzduhul și chiar oceanul.

— Mda !... zise Martin. Nu știu. Ba, la drept vorbind, mă așteptam.

Domnul cu pardesiul albastru îi aruncă o privire șireată, declarînd că este bun diplomat.

— E şi natural, spuse el. Ca filozof, îmi place să observ prejudecăţile spiritului omenesc.

Întorcîndu-se apoi de-a binelea spre Martin, declară, sprijinindu-se pe mînerul bastonului :

— După cum văd, ai adus cu dumneata obişnuitul tribut de josnicie, mizerie, ignoranţă şi crimă, pentru a le lepăda în sînul acestei mari Republici. Foarte bine. Să se importe cît mai multe încărcături de acest fel din bătrîna patrie. Se zice că atunci cînd un vas e pe punctul de a se scufunda, guzganii îl părăsesc. După părerea mea, zicala asta conţine mult adevăr.

— Bătrînul vas la care faci aluzie mai ţine un an, doi, răspunse Martin cu un zîmbet provocat în parte de spusele numitului domn, dar mai ales de felul destul de ciudat în care vorbea, accentuînd numai cuvintele scurte, monosilabice, iar pe celelalte lăsîndu-le în voia soartei, ca şi cum şi-ar fi făcut socoteala că fiind mai mari le poţi lăsa de capul lor, pe cînd celor mai mici trebuie să le porţi mereu de grijă.

— Speranţa este doica micuţei Dorinţe, zice poetul, adaugă interlocutorul său.

Martin răspunse că auzise şi el spunîndu-se că această virtute cardinală ar avea cîteodată şi asemenea atribuţii casnice.

— În cazul nostru, zise omul, vei vedea că nu va mai apuca să-şi dădăcească pruncul.

— Asta urmează s-o arate timpul, zise Martin.

Domnul cu pardesiul albastru dădu din cap cu gravitate şi întrebă :

— Care este numele dumitale ?

Martin i-l spuse.

— Vîrsta ?

Martin îşi spuse şi vîrsta.

— Profesiunea ?

Martin îi răspunse şi la această întrebare.

— Şi unde ai de gînd să te duci ? îl întrebă iar respectivul domn.

— De astă dată, zise rîzînd Martin, nu vă mai pot răspunde, deoarece nici eu singur nu ştiu.

— Aşa ? strigă domnul.

— Aşa, zise Martin.

Domnul cu pardesiu albastru îşi puse bastonul sub braţul stîng, supunîndu-l pe Martin unei examinări ceva mai amănunţite şi mai complete decît înainte. După ce-şi termină inspecţia, îi strînse mîna şi îi zise :

— Mă numesc colonelul Diver și sînt editorul și redactorul lui *New York Rowdy Journal,* da, sînt editorul *Zurbagiului.*

Martin primi această comunicare cu tot respectul cuvenit.

— *Zurbagiul,* continuă colonelul, este, precum poate ai auzit, organul aristocrației orașului nostru.

— Cum ? zise Martin. Există o aristocrație în acest oraș ? Și din cine se compune ?

— Din inteligență, răspunse colonelul, din inteligență și virtute ; precum și din corolarul lor în republica noastră : din dolari.

Martin fu foarte încîntat să afle acest lucru, gîndindu-se că dacă prin inteligență și virtute se pot dobîndi capitaluri, apoi cu siguranță că în scurt timp va putea deveni și el un mare capitalist. Voia tocmai să-i exprime satisfacția pe care i-o prilejuia această veste bună, cînd fu întrerupt de căpitanul vaporului, care se apropie de el ca să dea mîna cu colonelul ; văzînd un străin bine îmbrăcat pe punte (Martin își scosese pardesiul cel uzat), îi strînse mîna și lui. Martin simți o mare ușurare, căci, în ciuda faptului că superioritatea inteligenții și a virtuții era recunoscută în această țară, ar fi fost cît se poate de umilit să apară în ochii colonelului Diver sub aspectul jalnic al unui călător de clasa a treia.

— Ce mai e nou, domnule căpitan ? zise colonelul.

— Nimic nou, domnule colonel, răspunse căpitanul. Ei, dar știi că arăți minunat ! Aproape să nu te mai recunosc.

— A fost o călătorie plăcută ? întrebă colonelul luîndu-l deoparte.

— Hm, ce să spun, a fost destul de agitată. Am avut o vreme !...

Căpitanul vorbea — sau mai degrabă cînta — cu accentul caracteristic celor din Noua Anglie [44].

— Zău ? ! se miră colonelul.

— Îngrozitoare, domnule colonel, întări căpitanul. Să știi că am și trimis un băiat de pe vapor la dumneata la birou, cu lista pasagerilor.

— Nu mai ai încă unul la dispoziție ? întrebă colonelul cu un ton aproape sever.

— Ba da, cum să nu, și o duzină dacă vrei, domnule colonel !

— Unul mi-ajunge, dar să fie solid, ca să-mi ducă pînă acasă vreo duzină de sticle cu șampanie, răspunse colonelul cu un aer visător. Va să zică ați avut o călătorie agitată.

[44] *Noua Anglie* — numele unei regiuni din nord-estul Statelor Unite ale Americii, formată din statele Maine, New Hampshire, Vermont, Massachussets, Rhode Island și Connecticut — vechi colonii engleze.

— Da, grozavă.

— Stau destul de aproape, îi atrase din nou atenţia colonelul. Îmi pare bine că nu v-aţi plictisit pe drum, căpitane ! Dacă nu ai sticle de cele mari, nu face nimic. Băiatul poate să facă două drumuri cu cîte o duzină de sticle mici de fiecare dată. Şi, cum spuneai, nu v-aţi plictisit pe drum, căpitane ?

— Ba a fost chiar o distracţie grozavă, răspunse proprietarul corăbiei.

— Felicitările mele pentru acest succes, căpitane. Ai putea să-mi împrumuţi totodată şi un tirbuşon şi cîteva pahare, dacă eşti atît de bun.

Se întoarse apoi către Martin, spunîndu-i, în timp ce făcea nişte arabescuri pe punte cu vîrful bastonului :

— Zadarnic se unesc forţele naturii împotriva acestui nobil vas al ţării mele ; el îşi vede de drum fără să-i pese de nimic.

Aducîndu-şi aminte că în timpul acesta proprietarul şi redactorul ziarului *Cloaca* luau o masă copioasă într-o cabină, în vreme ce într-alta redactorul amabilului ziar *Viespea* bea pe rupte, căpitanul îşi luă prieteneşte rămas bun de la amicul său, colonelul, şi se grăbi să trimită sticlele de şampanie, ştiind (precum se va dovedi mai tîrziu) că dacă nu se pune bine cu redactorul de la *Zurbagiul,* acest potentat nu va aştepta nici pînă a doua zi pentru a-l defăima atît pe el cît şi vasul său, cu litere de-o şchioapă, necruţînd nici memoria mamei sale, moartă de vreo douăzeci de ani.

Colonelul rămase singur cu Martin. Văzînd că tînărul e gata s-o pornească în altă direcţie, îl opri, oferindu-se, din consideraţie pentru titlul său de englez, să-i arate oraşul şi să-l ducă, dacă doreşte, într-o elegantă pensiune de familie.

— Dar, în primul rînd, zise el, nădăjduiesc că-mi vei face plăcerea să mă întovărăşeşti pînă la redacţie, ca să bem un păhărel din şampania importată direct din Franţa.

Atitudinea ziaristului era atît de prietenoasă şi de ospitalieră, încît Martin se grăbi să accepte, cu toate că era încă destul de devreme. Îi dădu deci dispoziţie lui Mark [45], care se ocupa de

[45] *Mark Tapley* — „un tînăr cam de vreo douăzeci şi cinci, douăzeci şi şase de ani, îmbrăcat destul de fistichiu", „cu chip simpatic şi o pereche de ochi albaştri vioi", vesel şi vorbăreţ, „un om al cărui spirit optimist creşte [...] odată cu pesimismul experienţei sale" (G. K. Chesterton, *op. cit.,* p. 205), argat la hanul „Balaurul albastru" din satul englezesc Wiltshire, situat „la o aruncătură de piatră de vechiul şi minunatul oraş Salisbury", apoi servitor, asociat şi prieten al lui Martin Chuzzlewit — o reuşită încercare dickensiană de reînviere a extraordinarului Sam Weller (vezi, în ediţia de faţă, p. 149, nota 43 şi p. 706), adică de esenţializare a spiritului

mama celor doi copii, ca, îndată ce va termina cu această familie și cu bagajele, să vină la redacția *Zurbagiului* pentru a primi noi instrucțiuni, după care descinse pe țărm în tovărășia noului său prieten.

Străbătură, nu fără greutate, trista mulțime a emigranților de pe chei, care stăteau strînși grămadă, cu pături și bagaje, pe pămîntul gol și sub cerul liber și păreau atît de dezorientați, de parcă ar fi picat dintr-o altă planetă; merseră apoi cîtva timp de-a lungul cheiului, pe-o stradă aglomerată, mărginită de un șir nesfîrșit de birouri și depozite din cărămidă roșie, pe care se aflau agățate atît de multe firme scrise cu negru pe fond alb sau cu alb pe fond negru, cîte nu văzuse Martin în viața lui nici pe o întindere de cincizeci de ori mai mare. Intrară apoi într-o uliță strîmtă, și de acolo în alte străzi, tot atît de înguste, pînă ce se opriră în fața unei case pe care stătea scris cu litere mari „Rowdy Journal".

Colonelul, care umblase tot timpul cu mîna vîrîtă între cheutorile de la piept ale hainei, cu pălăria pe ceafă și clătinînd cînd și cînd din cap ca un om obosit de povara propriei sale mărimi, porni înainte pe o scară întunecoasă și murdară, conducîndu-l într-o cameră la fel de întunecoasă și murdară, unde nu vedeai pretutindeni decît bucăți de ziare, de manuscrise și de șpalturi. La o măsuță care abia se mai ținea pe picioare, stătea un individ cu un cotor de pană între dinți și cu o foarfecă mare în mîna dreaptă, cu care făcea tăieturi într-un teanc de ziare. Era atît de caraghios, încît Martin cu greu își stăpîni rîsul, știind că colonelul Diver nu-l slăbește din ochi.

Individul care se îndeletnicea cu forfecatul era un tinerel scund, cu fața de o paloare bolnăvicioasă, datorată în mare parte activității sale intelectuale, și în parte consumului excesiv de tutun, din care chiar în clipa aceea mesteca de zor, mai mai să-și rupă fălcile. Dacă gulerul cămășii îi stătea răsfrînt peste o panglică neagră, iar părul lung și rar, pe care îl purta pe spate ca să nu acopere nimic din poetica sa fizionomie, era pe alocuri smuls din rădăcină, ceea ce explica marele număr de coșuri pe care le purta țanțoș pe frunte, nasul său, aparținînd în chip evident categoriei celor pe care invidioșii le numesc cîrne, își ținea vîrful ridicat cu un fel de sfidare plină de dispreț. Deasupra buzelor lui mijea o umbră de puf roșcat, o umbră atît de slabă, atît de invizibilă, încît, deși posesorul ei o încuraja să se îndesească prin toate mij-

popular englezesc. Copiii de care se ocupă Mark în acest moment al acțiunii sînt ai unei femei sărmane care se încumetase să traverseze oceanul pentru a se întîlni cu soțul ei, emigrant în S.U.A. Vezi și infra, p. 625, nota 60.

loacele posibile, părea a fi mai curînd o urmă rămasă de la masa de dimineață (și atare presupunere ar fi fost justificată de vîrsta fragedă a ziaristului nostru), decît o mustață adevărată. Tînărul era adîncit în lucru, și de fiecare dată cînd închidea foarfecele, fălcile lui făceau exact aceeași mișcare, ceea ce-i dădea o înfățișare fioroasă.

De cum îl zări, Martin socoti că trebuie să fie fiul colonelului Diver, speranța familiei, viitorul „articol de fond" al *Zurbagiului*; ba chiar deschise gura pentru a declara că, fără îndoială, dumnealui este băiețelul colonelului, adăugînd că-i tare nostim, așa cum se joacă de-a redactorul, cu toată seriozitatea vîrstei lui copilărești, cînd colonelul i-o luă înainte, făcînd prezentările :

— Corespondentul meu de război, rosti el cu mîndrie, domnul Jefferson Brick !

La auzul acestei recomandații neașteptate, Martin tresări fără să vrea, gîndindu-se la greșala de neiertat pe care era cît pe-aci s-o săvîrșească.

Domnul Brick păru mulțumit de impresia pe care o produse asupra străinului ; îi strînse mîna cu aer protector, menit să-l liniștească și să-i aducă la cunoștință că nu e cazul să se teamă, căci el (Brick) nu-i va face nici un rău.

— După cît se pare, se vede că ai auzit și dumneata vorbindu-se de Jefferson Brick, spuse zîmbind colonelul. Anglia a auzit de Jefferson Brick, Europa a auzit de Jefferson Brick. Stai puțin ! Cînd ai părăsit dumneata Anglia ?

— Acum vreo cinci săptămîni, răspunse Martin.

— Vreo cinci săptămîni, repetă colonelul gînditor. Se așeză pe masă și începu să-și legene picioarele. Permite-mi să te întreb acum care din articolele domnului Brick au făcut o impresie mai puternică acum cinci săptămîni în Parlamentul britanic și la Curtea din Saint James ? [46]

— Pe cuvîntul meu... murmură Martin.

— Am motivele mele să cred, îl întrerupse colonelul, că cercurile aristocratice ale țării dumitale tremură la auzul numelui lui Jefferson Brick. Mi-ar face plăcere să aflu, chiar din gura dumitale, care din argumentele lui a dat lovitura de grație...

— Celor o sută de capete ale Hidrei corupte, ce se tîrăște astăzi prin praf sub amenințarea lanciei Rațiunii, și care împroașcă

[46] *„Curtea din Saint James"* — expresie sinonimă cu „Palatul Regal" (ca instituție), sau regele (regina) Angliei (ca factori politici), deoarece, în secolul al XIX-lea, reședința oficială a regilor (reginelor) Angliei era Palatul Saint James din Londra, cartierul Westminster.

cu sînge bolta cerească, completă domnul Brick, care, înainte de a cita din ultimul său articol, își pusese pe cap o șapcă albastră cu cozoroc lucios de piele.

— Libațiunile libertății, Brick... îi suflă colonelul.

— Se fac cîteodată cu sacrificii de sînge, domnule colonel, continuă tînărul țipînd, și, rostind cuvîntul „sînge", mînui foarfecele cu atîta energie, încît ai fi crezut că vrea să sfîrtece pe cineva, peloc [47].

După această frază profetică, tăcură și unul și altul și se uitară la Martin, în așteptarea unui răspuns.

— Pe viața mea, făcu Martin, care își recăpătase între timp obișnuitul său sînge rece, n-aș putea să vă dau nici un fel de informație satisfăcătoare în legătură cu ceea ce m-ați întrebat. Adevărul este că...

— Stai ! strigă colonelul aruncînd o privire asupra corespondentului de război și dînd din cap la fiecare frază. Adevărul este că n-ai auzit niciodată vorbindu-se de Jefferson Brick, că n-ai citit niciodată ziarul nostru și că habar n-ai de covîrșitoarea lui influență asupra cabinetelor europene. Nu-i așa ?

— Tocmai asta voiam să vă spun, răspunse Martin.

[47] În paginile acestui „capitol american" din romanul *Martin Chuzzlewit*, Dickens ironizează retorica politică emfatică, puerilă și primitivă din presa newyorkeză și, în general, din presa burgheză americană ; ironia lui, obiectiv îndreptățită, conține însă, în acidul ei — după cum reiese din analiza altor texte și subtexte dickensiene (vezi supra, p. 576—579) —, și reziduuri ale subiectivității naționale britanice, explicabile și prin relativ recentele divorțuri politice dintre Statele Unite și Anglia, determinate de Războiul de Independență (1775—1783), de conflictele armate din 1812, 1814 și 1815, precum și de alte, strict subiective, pricini dickensiene (vezi, în ediția de față, p. 576, nota **, p. 577—579). Totodată însă trebuie să menționăm că, în viziunea generală a lui Dickens asupra presei politice, așa cum reiese din întreaga lui operă romanescă, presa de scandal newyorkeză și, în genere, presa politică de scandal din Statele Unite ale Americii este înrudită — prin cauze, teme și tonalitate — cu presa de scandal din Marea Britanie. Vezi, în acest sens, un exemplu în antologia de față, p. 251 sq., precum și, în romanul *Documentele postume ale Clubului Pickwick*, ed. cit., capitolul XV — *În care găsim prezentarea fidelă a două persoane distinse, și descrierea exactă a unui ospăț ce a avut loc în casa și pe domeniul lor, ospăț care prilejuiește întîlnirea cu o veche cunoștință și începutul altui capitol*, și îndeosebi capitolul LV — *În care domnul Pickwick întîlnește o cunoștință veche — împrejurare norocoasă, căreia în special ultimul îi datorează amănunte de interes arzător, însemnate mai jos, cu privire la doi mari oameni puternici și influenți*, adică domnul Pott — directorul ziarului *Gazeta din Eatanswill*, și domnul Slurk — directorul ziarului *Independentul*, tot din Eatanswill —, opozanți politici, dar patrioți amîndoi, la fel de înflăcărați și emfatici, posesori ai unui stil jurnalistic asemănător, în fond, prin agresivitate primitivă, frazeologie demagogică, falsă tonalitate mesianică și retorism bombastic.

— Stăpîneşte-te, Jefferson, rosti cu gravitate colonelul. Nu-ţi ieşi din fire ! Ah, voi, europenii ăştia ! Şi acum să ciocnim un păhărel !

Şi cu acestea, descinse de pe masă şi scoase o sticlă de şampanie şi trei pahare dintr-un coşuleţ de după uşă.

— Domnule Jefferson Brick, zise colonelul împingînd spre el sticla, după ce umpluse mai întîi paharul lui Martin şi apoi pe al său, fii bun şi ţine-ne un mic toast.

— Bine, aprobă corespondentul de război. Fiindcă apelaţi la mine, am să mă supun. Voi închina pentru *Zurbagiul* şi pentru confraţii săi, pentru această fîntînă a adevărului, a cărei apă este neagră, fiind plină cu cerneală tipografică, dar care totuşi este destul de limpede pentru a oglindi în ea umbra destinului acestei ţări.

— Bravo, bravo ! strigă colonelul în extaz. Trebuie să recunoşti că limbajul prietenului nostru este înflorat !

— Adevărat, este înflorat, ce să spun, mărturisi Martin.

— Iată numărul de azi al ziarului nostru, adăugă colonelul întinzîndu-i jurnalul. Te vei convinge că Jefferson Brick este la postul său în avangarda civilizaţiei omeneşti, susţinător al purităţii moravurilor.

Zicînd acestea, colonelul se instală din nou pe masă. Domnul Brick luă loc lîngă el, şi amîndoi se puseră pe băut. Se uitau din cînd în cînd la Martin, care citea ziarul, şi schimbau priviri între ei. Cînd Martin îşi termină lectura, ceilalţi doi tocmai goliseră cea de a doua sticlă de şampanie ; colonelul îl întrebă ce părere are despre ziar.

— E foarte personal, zise Martin.

Observaţia aceasta păru a-i face o deosebită plăcere colonelului, care declară că tocmai aceasta era şi menirea ziarului său.

— Noi, cei de aici, întări domnul Jefferson Brick, ne bucurăm de o independenţă completă. Fiecare facem ce ne place.

— Judecînd după cele citite, răspunse Martin, există în acest oraş cîteva mii de oameni care, dimpotrivă, fac tocmai ceea ce nu le place ; ăsta ar fi oarecum reversul medaliei.

— Ei ! zise colonelul, aceştia trebuie să se plece în faţa voinţei atotputernice a instructorului public ; se mai găseşte, pe ici pe colo, cîte unul care încearcă să se împotrivească ; dar, în general, noi dăm directivele, atît în ceea ce priveşte viaţa particulară cît şi viaţa publică a cetăţenilor noştri ; pentru că, în fericita noastră patrie, ziaristica este o instituţie tot atît de nobilă, ca, de exemplu...

— De exemplu, sclavia negrilor, îi suflă domnul Brick.

— Ab-so-lut just, făcu colonelul.

— Mă rog, zise Martin după o clipă de şovăire, aş putea să vă întreb referitor la un fapt relatat în ziarul dumneavoastră ; dacă i se întîmplă des instructorului public (nu ştiu cum m-aş putea exprima ca să nu vă jignesc) să comită falsuri, să falsifice, de pildă, scrisori, urmă el, văzînd că interlocutorul său rămîne la fel de calm şi netulburat la cuvintele lui, de parcă i s-ar fi făcut un compliment, afirmînd în modul cel mai solemn că ele au fost scrise recent de oameni care sînt încă în viaţă ?

— Mda... se întîmplă şi asta din cînd în cînd, răspunse colonelul.

— Şi publicul ce face atunci ? întrebă Martin.

— Le cumpără, răspunse colonelul.

Domnul Jefferson trînti un scuipat şi rîse cu un aer aprobator.

— Le cumpără cu sutele de mii, continuă colonelul. Sîntem o naţiune întreprinzătoare şi ştim să apreciem această calitate şi la alţii.

— Aşadar, în America a comite un fals înseamnă a avea spirit întreprinzător ? întrebă Martin.

— Desigur, zise colonelul. Americanii au adoptat o seamă de lucruri bune care în alte părţi ale lumii se cheamă altfel. Voi europenii nu sînteţi obişnuiţi cu aşa ceva, pe cîtă vreme la noi e ceva firesc.

„Da, aşa este, se gîndi Martin. Şi unde mai pui că nu staţi prea mult pe gînduri cînd e vorba să adoptaţi cît mai multe."

— În orice caz, zise colonelul, aplecîndu-se ca să facă vînt celei de a treia sticle goale, care se rostogoli pe podele pînă-n colţul camerei, lîngă celelalte două, oricare ar fi numele pe care i-l dăm noi, falsul, dragă domnule, nu în America a fost inventat.

— Cred că nu, răspunse Martin.

— Şi nici celelalte dovezi de spirit întreprinzător n-au fost inventate aci.

— Inventate ? Nu, desigur.

— Bine, zise colonelul. Ceea ce înseamnă atunci că toate acestea au venit din fosta noastră patrie, aşa că întreaga vină cade asupra ei, iar nu asupra celei noi. Şi cu asta, socot discuţia încheiată ! Acum dumneavoastră fiţi atît de bun şi luaţi-o înainte. Eu rămîn ultimul ca să închid uşa.

Luînd spusele lui drept o politicoasă invitaţie de plecare, Martin coborî scara în urma corespondentului de război, care îl preceda cu un aer majestuos. Colonelul încheia şirul ; părăsiră deci redacţia ziarului, ieşind în stradă. Pe drum, Martin nu se putea hotărî dacă trebuie să-l trateze pe colonel cu răceală, fiindcă avusese îndrăz-

neala să-i adreseze cuvîntul fără a-l cunoaşte, sau dacă era mai bine să-i suporte grosolăniile, pe motiv că el şi instituţia lui ar putea să se prenumere printre aşezămintele ce se aflau la mare preţ pe acest pămînt al făgăduinţei.

Adevărul este că colonelul Diver, la adăpostul solidei sale poziţii sociale şi cunoscînd ca nimeni altul opinia publică, nici nu se sinchisea de ceea ce putea gîndi despre el Martin, sau oricare altul ca el. Marfa lui, din belşug piperată, era făcută pentru vînzare şi se vindea ; miile de cititori ai ziarului său n-aveau nici un drept să-l facă răspunzător de plăcerea ce-o resimţea savurînd aceste murdării, după cum un mîncău n-ar putea reproşa bucătarului propriile lui excese de mîncare. Nimic nu l-ar fi încîntat mai mult pe colonel decît să audă spunîndu-i-se că un om ca el nu s-ar putea plimba aşa, cu capul sus, pe străzile nici unui alt oraş din lume ; singura concluzie logică pe care ar fi tras-o, ar fi fost certitudinea perfectei concordanţe dintre materialul pe care îl conţinea ziarul său şi gustul publicului, şi siguranţa că el reprezintă cu adevărat tipul naţional american.

Merseră aşa vreo milă şi mai bine de-a lungul unei străzi arătoase, care, potrivit informaţiilor date de colonel, purta numele de Broadway — şi care, după afirmaţiile lui Jefferson Brick, „bătea toate bulevardele din univers". [48] Cotind apoi pe una din nume-

[48] Iată imaginea din 1842 a Broadway-ului, aşa cum o compune Dickens în *Note din Amercia* (ed. cit., p. 69—71) : „Marea promenadă şi arteră principală este, după cum ştie mai toată lumea, Broadway ; o stradă lată şi tumultuoasă, care de la Batery Garden [parc în sudul insulei Manhatan, pe care e aşezat New York-ul] pînă la capătul celălalt, care se termină într-un drum de ţară, poate să aibă patru mile lungime. Să ne instalăm într-un apartament de la un etaj mai de sus al hotelului «Carlton» (situat în cea mai frumoasă parte a acestei artere principale a New York-ului) şi, cînd ne plictisim de privit la furnicarul de sub noi, să ieşim braţ la braţ şi să ne amestecăm în mulţime !

Vreme caldă ! Soarele ne dogoreşte la această fereastră deschisă, ca şi cum razele sale ar trece printr-o lentilă ; dar e miezul zilei şi anotimpul neobişnuit. S-a mai pomenit vreodată o stradă mai însorită ca Broadway ? Pietrele caldarîmului se lustruiesc atîta de paşii ce le calcă, pînă ce sclipesc din nou ; cărămizile roşii ale caselor parcă s-ar afla tot în cuptoarele uscate şi fierbinţi din care au ieşit ; iar acoperişurile omnibuzelor îţi dau impresia că, dacă s-ar turna apă pe ele, ar sfîrîi şi ar fumega şi ar mirosi ca focul stins pe jumătate. Şi ce de mai omnibuze ! Şase au trecut pe lîngă noi în tot atîtea minute. Sumedenie de cupeuri şi de birji, carete, faetoane şi trăsuri particulare — de o construcţie cam grosolană şi nu prea deosebite de cele publice, însă făcute pentru drumurile grele de ţară. Birjari albi şi negri, cu pălării de paie, pălării albe, pălării negre, şepci lăcuite, căciuli ; îmbrăcaţi în haine de postav, nanghin, negre, cafenii, verzi, albastre, galbene, de satin vărgat şi de olandă ; şi (uitaţi-vă repede pînă nu trece) unul în livrea. Vreun republican din Sud, care şi-a îmbrăcat negrii în unforme şi se împăunează ca un sultan. Mai încolo, unde s-a oprit trăsura aceea cu o pereche de cai suri bine ţesălaţi, iată un flăcău din

roasele străzi ce porneau din această arteră principală, se opriră dinaintea unei case cu aspect mai mult decît modest și cu obloane la toate ferestrele ; cîteva trepte duceau spre ușa principală, vopsită în verde ; de o parte și de alta, balustrada avea un fel de ornamente albe care semănau cu niște ananași împietriți ; deasupra clopoțelului se afla o tăbliță mică, lunguiață, de metal, pe care era gravat un nume : *Pawkins ;* și, ca din întîmplare, patru porci se învîrteau în jurul casei. Colonelul bătu la ușă, ca un obișnuit al casei. O servitoare irlandeză scoase capul pe o fereastră de la etaj, să vadă cine bate. În timp ce femeia cobora scara, mai sosiră de prin vecini încă vreo doi-trei porci, care se alăturară celor din curte și cu care, de comun acord, se tolăniră într-o băltoacă, grohăind fericiți.

— Domnul maior este acasă ? întrebă colonelul intrînd.

— Întrebați de stăpînul meu ? spuse fetișcana cu o urmă de șovăire ce lăsa să se înțeleagă că în casă erau maiori cîți frunza și iarba.

— Stăpînul ? ! se miră colonelul Diver, oprindu-se brusc și privind cu înțeles către corespondentul de război.

— Un lucru este sigur : că instituțiile imperiului britanic sînt grozav de degradante, domnule colonel, zise Jefferson Brick. Stăpînul ! Ascultați și minunați-vă !

— Și, mă rog, de ce vă displace acest cuvînt ? întrebă Martin.

— Vreau să cred că acest cuvînt n-a fost niciodată folosit în țara noastră ! Asta e ! zise Jefferson Brick. Numai o ființă ca femeia asta, care este încă străină de toate binefacerile formei noastre de guvernămînt, poate îndrăzni să-l rostească. La noi nu există stăpîni !

— Atunci, aici la dumneavoastră sînteți toți proprietari ? întrebă Martin.

Yorkshire — care, după cum arată, nu e de multă vreme pe aceste meleaguri — uitîndu-se amărît împrejur după o pereche de ciubote de cele cu carîmbi, la fel cu ale sale, din care, să alerge tot orașul, n-ar găsi mai bune. Domnul să le aibă în pază, cum se mai imbracă femeile ! Aici, în zece minute, am văzut mai multe culori decît am văzut aiurea în zece zile. Fel și fel de umbrele ! Fel și fel de mătăsuri și satinuri sclipind în toate culorile curcubeului ! Tot soiul de ciorapi, de pantofi fini, turnați pe picior, și sumedenie de găetane și panglici de mătase ! Și ce mai paradă de mantii bogate, cu glugi și căptușeli în culori care de care mai vii ! Bărbații tineri preferă, pare-se, cămășile cu gulerul răsfrînt și își îngrijesc favoriții, lungi pînă sub bărbie ; dar nu se pot compara, ca ținută și îmbrăcăminte, cu doamnele, bărbații fiind — să vorbim sincer — cu totul alt soi de oameni." S-ar părea că și după opinia lui Dickens, nu numai a lui Jefferson Brick, Broadway-ul „bate toate bulevardele din univers"...

Fără a-i răspunde, domnul Jefferson Brick intră în casă după proprietarul gazetei, iar Martin îl urmă, zicîndu-şi în sinea lui că mîndrii şi independenţi cetăţeni care, cu înalta lor morală, îl recunoşteau pe colonel drept stăpînul lor, ar fi adus un mult mai vrednic omagiu zeiţei Libertăţii dacă ar fi dus viaţa unui biet iobag rus care doarme pe cuptor.

Colonelul îi conduse într-o cameră situată în fundul casei, la primul etaj, o încăpere luminoasă şi încăpătoare, dar lipsită de orice confort ; între cei patru pereţi — reci, albi şi goi — nu se găsea decît un covor mizerabil, o masă enormă de sufragerie, lungă cît toată încăperea, şi o sumedenie de scaune cu tăblia din trestie împletită. La capătul acestei săli impunătoare se afla o sobă cu cîte o scuipătoare mare de-o parte şi de alta ; soba se compunea din trei burlane de tablă aşezate pe un grătar şi lipite la mijloc, sistem fraţi siamezi. În faţa sobei, un domn gras şi cu pălăria pe cap se legăna într-un balansoar şi scuipa la precizie, cînd în recipientul din dreapta sobei, cînd în cel din stînga. Un servitor negru, într-o vestă albă şi soioasă, aşeza pe masă două şiruri lungi de tacîmuri şi, din loc în loc, între ele, cîteva căni de apă ; apoi, făcînd înconjurul acestei mese festive, îndreptă cu nişte degete murdare faţa de masă şi mai murdară, care stătea strîmb şi se vede că nu fusese măcar scuturată după masa de dimineaţă. Soba împrăştia în cameră o căldură înăbuşitoare ; combinată cu mirosul de supă de la bucătărie şi cu acela al mucurilor de ţigară din sus-menţionatele scuipători, crea o atmosferă insuportabilă pentru cineva venit de afară.

Domnul din balansoar, care şedea cu spatele spre uşă şi era complet absorbit de intelectuala sa îndeletnicire, nu băgă de seamă venirea oaspeţilor decît în clipa în care colonelul, apropiindu-se de sobă, oferi obolul său scuipătoarei din stînga, şi asta tocmai în momentul cînd maiorul — căci el era domnul cel gras — se pregătea să facă la fel.

Maiorul Pawkins îşi întrerupse ocupaţia şi zise, privind peste umăr cu o expresie calmă şi plictisită totodată, de om care a petrecut o noapte albă. (Martin observase dealtfel aceeaşi expresie şi pe faţa colonelului şi pe aceea a lui Jefferson Brick.)

— Ce mai e nou, domnule colonel ?

— Domnule maior, răspunse acesta, vă aduc un *gentleman* proaspăt sosit din Anglia, care ar vrea să locuiască la dumneavoastră, dacă îi va conveni preţul.

Fără ca pe faţa lui să se clintească un singur muşchi, maiorul dădu mîna cu Martin.

— Îmi pare bine de cunoştinţă, zise el. Nădăjduiesc că te simţi bine.

— Mai bine ca niciodată, răspunse Martin.

— Nicăieri pe lume nu există motive atît de puternice ca să te simţi bine, adăugă maiorul. Vei vedea că la noi soarele străluceşte cu adevărat.

— Îmi amintesc totuşi că l-am văzut uneori strălucind şi în ţara mea, spuse Martin zîmbind.

— Nu cred, răspunse maiorul imperturbabil.

Rostise aceste cuvinte cu o indiferenţă plină de stoicism, dar în acelaşi timp cu o fermitate ce nu îngăduia nici o contrazicere. Socotind deci discuţia încheiată, maiorul îşi trase pălăria pe-o ureche, pentru a se putea scărpina mai în voie, după care îl salută pe domnul Jefferson Brick dînd plictisit din cap.

Maiorul Pawkins (originar din Pennsylvania) se distingea printr-un cap enorm şi o frunte gălbejită şi foarte bombată ; datorită acestor privilegii, trecea drept un om de o excepţională inteligenţă, mai ales prin cafenele sau alte localuri asemănătoare. Abia ceva mai tîrziu băgai de seamă, văzîndu-i privirea îndobitocită şi mişcările greoaie, că face parte dintre oamenii care — vorbind la figurat — au nevoie de mult spaţiu ca să se poată întoarce în loc. Cît priveşte rezervele lui de deşteptăciune, avea obiceiul de a scoate cu orice prilej la iveală tot ce poseda (ba chiar şi mai mult), făcînd întotdeauna un mare efect asupra cercului său de admiratori.

Probabil că tot din această cauză cucerise şi consideraţia domnului Jefferson Brick, care, prinzînd un moment favorabil, îi şopti lui Martin la ureche :

— E unul dintre cei mai remarcabili oameni din ţara noastră.

Nu trebuie totuşi să ne închipuim că maiorul stîrnea admiraţia şi simpatia semenilor săi doar prin manifestarea tuturor posibilităţilor sale intelectuale, pentru că domnia-sa era şi un cap politic ; în toate chestiunile care puneau în joc onoarea şi buna-credinţă a ţării, avea un principiu pe care îl enunţa astfel :„Treci cu buretele pe deasupra şi ia-o de la început“, şi datorită căruia îşi cucerise faima de mare patriot. În afaceri era îndrăzneţ, sau, pentru a vorbi mai pe şleau, dovedea geniu în materie de escrocherii, pentru că nu exista cetăţean mai priceput decît el în domeniul falimentelor bancare, al negocierilor de ipoteci sau al organizării de societăţi pentru vînzări de terenuri în vest, vînzări care duceau la sapă de lemn şi distrugeau sute de familii. Aceste talente îi făuriseră reputaţia unui admirabil om de afceri. Era în stare să stea într-o cafenea cîte douăsprezece ore în şir, discutînd intersele naţiunii,

și să îndruge în tot acest timp verzi și uscate, mestecînd sau fumînd mai mult tutun și bînd mai mult *rum-toddy, mint-julep, gin-slint,* sau *cocktailuri*[49] decît oricare alta dintre cunoștințele sale. Iar aceste talente făcuseră din el un mare orator și un favorit al poporului. Într-un cuvînt, maiorul era un om de viitor și cu popularitate, așa încît putea nutri speranța că va fi trimis ca reprezentant al partidului popular în parlamentul statului, la New York, dacă nu chiar la Washington.

Dar cum prosperitatea unui cetățean nu merge totdeauna mînă în mînă cu devotamentul său față de treburile publice, și cum operațiunile frauduloase nu sînt întotdeauna rentabile, maiorul se afla din cînd în cînd la strîmtoare. Din această cauză, doamna Pawkins deschisese o pensiune de familie, în timp ce maiorul trăia din veniturile soției sale, „așteptîndu-și vremea".

— Ai venit să ne vizitezi țara, zise maiorul, într-o epocă în care bîntuie o cumplită criză comercială.

— O criză alarmantă, adăugă colonelul.

— Într-o epocă de stagnare fără precedent, întări domnul Jefferson Brick.

— Îmi pare rău de cele ce aud, zise Martin. Sper totuși că această stare de lucruri nu va dura mult.

Martin nu cunoștea deloc America, pentru că, dacă ar fi cunoscut-o, ar fi știut că — după spusele cetățenilor americani, luați individual — afacerile sînt totdeauna în depresiune, totdeauna în stagnare, totdeauna într-o stare de criză alarmantă ; în vreme ce, în masă, sînt oricînd gata să-ți jure pe *Evanghelie,* la orice oră din zi și din noapte, că America este cel mai înfloritor și mai prosper dintre ținuturile locuibile de pe glob.

— Sper că starea asta de lucruri nu va dura, spuse Martin.

— O, răspunse maiorul, cred că pînă la urmă ne vom descurca noi și o vom scoate la capăt.

— Avem destule resurse, confirmă proprietarul ziarului.

— Sîntem niște pui de lei, adăugă domnul Jefferson Brick.

— Avem în noi neprețuite rezerve spirituale, reluă maiorul. Ei, dar nu bem un păhărel de *bitter* înainte de masă, domnule colonel ?

Colonelul primi propunerea cu entuziasm, așa că maiorul Pawkins le propuse tuturor să dea o raită pe la cîrciuma din apropiere care, zicea el, se afla la doi pași, în primul bloc din vecină-

[49] *Rum-toddy, mint-julep, gin-slint, cocktailuri* — diverse amestecuri de băuturi alcoolice.

tate. După care îi spuse lui Martin că, în ceea ce privește costul pensiunii, trebuie să ia legătură cu doamna Pawkins, pe care va avea plăcerea s-o cunoască la masă, adică după un sfert de ceas, căci dejunul se servea la ora două. Această precizare îi aminti că, dacă voia să-și bea *bitter*-ul, nu mai avea timp de pierdut, așa că maiorul o luă înainte, fără prea multă ceremonie, lăsîndu-i pe ceilalți liberi să-l urmeze, dacă găsesc de cuviință.

În clipa cînd maiorul se ridică din balansoarul instalat în fața focului, tulburînd aerul cald și plăcuta mireazmă de supă ce stăruia în nările celor de față, un iz puternic de mahorcă se răspîndi în cameră, acoperind toate celelalte mirosuri, iz care fără nici o îndoială emana chiar din îmbrăcămintea numitului domn. Mergînd în urma lui spre cîrciumă, Martin se gîndea că acest maior trupeș, cu nepăsarea și indolența lui, nu putea fi comparat decît cu o buruiană dintr-o grădină publică, numai bună de smuls pentru a fi aruncată la gunoi spre binele celorlalte plante.

La cîrciumă întîlniră o mulțime de alte buruieni asemănătoare ; unele, pe cît de însetate pe-atît de murdare, erau mult prea uscate în unele privințe, și mult prea pipernicite în altele. Dintre acestea făcea parte și un individ, care, după cum izbuti să afle Martin din convorbirea ce se înfiripă în timp ce-și beau *bitter*-ul, urma să plece chiar atunci pentru șase luni în vestul îndepărtat într-un turneu de afaceri, avînd drept bagaj și echipament de călătorie doar o pălărie lucioasă și o valiză mică de piele galbenă, ambele asemănătoare pălăriei și valizei pasagerului de pe „Screw".

Se întorceau cu toții agale (Martin la braț cu domnul Jefferson Brick, în timp ce în fața lor mergeau umăr la umăr maiorul și colonelul), dar, deodată, cînd nu mai aveau decît o casă sau două pînă la locuința maiorului, auziră dangătul răsunător al unui clopot. La auzul acestui sunet, colonelul și maiorul o rupseseră la fugă ca nebunii, urcară treptele de la intrare și dispărură pe ușă (care era întredeschisă), în timp ce domnul Jefferson Brick, smulgîndu-se de la brațul lui Martin, o tuli și el în aceeași direcție, făcîndu-se nevăzut.

„Doamne sfinte ! se gîndi Marin. S-o fi aprins casa ! Era un clopot de alarmă !"

Dar nu se zăreau nici fum, nici flăcări și nici nu mirosea a ars. În timp ce Martin rămăsese nehotărît peloc, alți trei domni, ale căror fețe exprimau groază și neliniște, veniră în salturi uriașe de după colțul străzii, se ciocniră unii de alții pe treptele de la intrare disputîndu-și întîietatea, după care dădură buzna în casă, într-o nemaivăzută învălmășeală de mîini și de picioare. Împins de curiozitate, Martin se luă după ei, și cu toate că mergea repede,

fu îmbrîncit, dat la o parte și întrecut de alți doi *gentlemen*-i, ce păreau, după mișcări, cuprinși de aceeași agitație.

— Unde este ? îl întrebă Martin, gîfîind, pe un negru peste care dădu pe coridor.

— În sufragerie ; dom' colonel păstrat scaun la dumita alături de el.

— Scaun ?

— Da, pentru masă, domnu.

Martin îl privi o clipă năuc, apoi izbucni într-un hohot de rîs nebunesc, la care omul, cu buna dispoziție caracteristică negrilor și din dorința de a-i fi pe plac, răspunse cu atîta voie bună, încît dinții lui albi sclipiră ca luminați de soare.

— Ești cel mai simpatic individ pe care l-am întîlnit pînă în momentul de față în țara asta ! zise Martin bătîndu-l pe spate. Mi-ai făcut mai multă poftă de mîncare decît toate *bitter*-ele din lume !

Și cu aceste cuvinte intră în sufragerie și-și făcu drum pînă la scaunul pe care colonelul i-l rezervase alături de el, aplecîndu-l și sprijinindu-l cu speteaza de masă. (Menționăm în treacăt că între timp colonelul aproape că și terminase masa.)

În sală se mai aflau vreo optsprezece-douăzeci de persoane, dintre care cinci sau șase doamne, strînse ciopor unele lîngă altele într-un grup de sine stătător. Cuțitele și furculițele erau mînuite într-un ritm aproape vertiginos, iar de vorbit nu se prea vorbea, din instinct de conservare, fiecare părînd că vrea să înfulece cît mai mult, ca și cum s-ar fi așteptat ca pînă la masa de a doua zi de dimineață să treacă prin toate chinurile foametei și s-ar fi socotit deci obligat să-și satisfacă această primă necesitate firească. Fripturile de pasăre, care constituiau pare-se felul de bază al meniului (pentru că la un cap al mesei era un curcan, la celălalt două rațe, iar la mijloc două găini), dispărură atît de repede, de parcă făcuseră aripi și zburaseră drept în gîtlejurile comesenilor. Stridiile, fierte sau marinate, își părăseau adîncile castroane, în care sălășluiau, dispărînd și ele, cu duzinele. Murăturile cele mai picante se mistuiau văzînd cu ochii. Unii înghițeau cîte un castravete întreg fără a clipi măcar, de parcă ar fi fost cea mai inofensivă bomboană. Enorme cantități de alimente indigeste se topeau cum se topește gheața la soare. Era un spectacol solemn și înspăimîntător. Indivizi suferinzi de dispepsie se ghiftuiau cu mîncare, întreținîndu-și astfel nopțile de tortură ; oameni uscățivi cu obrajii supți, scofîlciți, simțind că poftele lor distructive nu sînt încă îndestulate, căutau acum din ochi, lacomi, dulciurile. Chinurile prin care trecea, în fiecare zi, la ora mesei, doamna

Pawkins, nu le poate nimeni zugrăvi. Avea doar o singură consolare : că de obicei totul se termina foarte repede.

Colonelul, după ce isprăvi de mîncat (eveniment ce avu loc tocmai în momentul cînd Martin tocmai se pregătea să înceapă şi întinsese farfuria aşteptînd să fie servit cu o bucată de curcan fript), îl întrebă ce părere are despre comesenii lui, care veneau din diferite state ale Americii, şi dacă nu doreşte să ştie unele amănunte asupra lor.

— Spune-mi, te rog, întrebă Martin, cine-i fetiţa asta slăbuţă, cu ochii mari şi rotunzi din faţa noastră ? S-ar părea că n-are pe nimeni, nu văd care dintre doamnele de faţă ar putea să fie mama ei sau persoana care să îngrijească de ea.

— Vorbeşti de doamna în albastru, stimate domn ? întreabă colonelul c-un aer semeţ. Este doamna Jefferson Brick.

— Nu, nu, zise Martin, vorbesc de fetiţa asta, ca o păpuşă, care stă chiar în faţa noastră.

— Domnule, exclamă colonelul, ţi-am spus doar că este doamna Jefferson Brick !

Martin se uită la colonel şi văzu că acesta nu glumea.

— Ce vorbeşti ! făcu Martin. În cazul ăsta s-ar putea să auzim într-o bună zi şi de un Brick mititel.

— Există doi pînă acum, stimate domn, zise colonelul.

Mama lor semăna atît de mult cu un copil, încît Martin nu se putu stăpîni să nu-i împărtăşească şi vecinului său această impresie.

— Da, răspunse cu superioritate colonelul, unele instituţiuni dezvoltă natura omenească, pe cînd altele o întîrzie. Jefferson Brick, adăugă el după o clipă de tăcere, privindu-şi redactorul, este unul dintre oamenii cei mai remarcabili din ţara noastră !

Aceste cuvinte fură mai curînd şoptite decît rostite, căci distinsul personaj despre care se vorbea stătea chiar lîngă Martin, în partea cealaltă.

— Domnule Brick, zise Martin întorcîndu-se către el şi adresîndu-i cuvîntul nu atît pentru că-l interesa răspunsul, cît pentru a lega o convorbire, spune-mi, te rog, cine este (era să zică tînărul, dar socoti mai prudent să evite acest epitet), cine este domnul acela mărunţel, cu nasul roşu ?

— Este profesorul Mullit, domnule, răspunse Jefferson.

— Aş putea să ştiu ce anume predă ?

— Educaţia.

— Atunci e un fel de pedagog, nu-i aşa ? îndrăzni să adauge Martin.

— Este un om cu înalte facultăți morale, răspunse corespondentul de război, un om deosebit de înzestrat. Cu ocazia ultimelor alegeri prezidențiale s-a simțit dator să-l renege și să-l demaște pe propriul său tată, pentru că acesta votase cu cine nu trebuia. Sub pseudonimul „Suturb", adică „Brutus" inversat, a scris de atunci o serie de pamflete violente. Este unul dintre cei mai remarcabili oameni din țara asta, domnule.

„Un lucru e sigur, își spuse Martin, că în țara asta oamenii remarcabili sînt ca frunza și ca iarba."

Continuîndu-și investigațiile și aflînd că erau de față nu mai puțin de patru maiori, doi colonei, un general și un căpitan, Martin se gîndi în sinea lui că într-adevăr armata americană nu ducea lipsă de ofițeri ; se întrebă însă dacă ofițerii aceștia făceau instrucție unii cu alții sau, dacă nu, de unde recrutau soldați pentru atîta ofițerime. Nu exista măcar o singură persoană printre cei prezenți care să nu poarte un titlu ; cei care nu aveau nici un grad militar, erau doctori, profesori sau pastori. Trei domni uscătivi și antipatici veniseră în misiune, trimiși de diferite state vecine : unul avea de rezolvat nu știu ce chestiuni financiare, altul nu știu ce chestiuni politice, iar al treilea nu știu ce chestiuni religioase. Printre femei se aflau : doamna Pawkins, uscată, ciolănoasă și tăcută, și o fată bătrînă cu o figură colțuroasă, aprigă apărătoare a drepturilor femeii, subiect despre care ținuse nenumărate conferințe ; cît despre celelalte doamne, erau atît de lipsite de personalitate, încît oricare dintre ele ar fi putut face un schimb integral cu inteligența vecinei sale, fără ca nimeni să bage de seamă. De fapt, se pare că dintre toți cei prezenți erau singurele persoane care nu făceau parte dintre cele mai ilustre figuri ale Americii.

Majoritatea comesenilor se ridicaseră rînd pe rînd și părăsiseră încăperea imediat după ce terminaseră masa ; în general, însă, toți făceau un scurt popas lîngă sobă, lîngă scuipătoarele de metal, unde-și curățau bine gîtlejul. Totuși, cîțiva, mai sedentari decît ceilalți, rămaseră la masă încă vreun sfert de oră și nu se ridicară decît odată cu doamnele. În momentul acela toată lumea se pregăti de plecare.

— Unde se duc, îl întrebă Martin la ureche pe domnul Jefferson Brick.

— Fiecare în camera lui de culcare.

— Nu avem nici desert, nici nu se face conversație după masă ? întrebă Martin, căruia i-ar fi plăcut să se mai destindă un pic, după oboseala unei călătorii atît de lungi.

— Noi sîntem oameni ocupați, nu avem timp de pierdut, i se răspunse.

Doamnele ieşiră din cameră în monom. Domnul Jefferson Brick şi ceilalţi domni însuraţi, care mai rămăseseră, moţăiau uşor din cap în chip de salut în clipa cînd soţiile lor ieşeau pe uşă, mulţumindu-se cu această sumară dovadă de politeţe. Martin găsi că purtarea lor nu era prea galantă, dar îşi păstră părerea pentru sine, nerăbdător să asculte şi să înveţe cîte ceva din discuţiile acestor oameni foarte ocupaţi, care se strînseseră în jurul sobei — ca şi cum plecarea reprezentantelor sexului slab le-ar fi luat o piatră de pe inimă — şi foloseau cu prisosinţă scuipătorile şi scobitorile.

La drept vorbind nu se alese cu mare lucru din discuţia lor, căci mai toate schimburile de vederi se puteau reduce la un singur cuvînt : dolari. Toate preocupările, speranţele, bucuriile, simţămintele, virtuţile şi prieteniile acestor oameni păreau să se rezume la dolari. Asta era baza oricărei discuţii, chiar dacă, întîmplător, se mai strecura şi alt subiect. Oamenii erau cîntăriţi în dolari, iar faptele tot în dolari erau evaluate ; viaţa era scoasă la mezat, evaluată, pusă în vînzare şi adjudecată în raport cu dolarii pe care îi putea produce.

După dolari, lucrul cel mai apreciat erau mijloacele de a-i obţine. Cît despre inutilul, neînsemnatul lest ce se cheamă „onoare" şi „cinste", era evident că, cu cît îl puteai arunca mai curînd în mare de pe vasul „Bunei Reputaţii" şi al „Bunei-Credinţe", cu atît aveai mai mult loc pentru încărcătura de dolari. Fă din comerţ o vastă minciună şi o imensă hoţie ; din stindardul naţiunii o zdreanţă inutilă ; întinează-i stelele una cîte una şi sfîşie-i pe rînd benzile, aşa cum ai smulge galoanele de pe mîneca unui soldat degradat. Da, poţi face orice pentru dolari. Căci ce importanţă putea să aibă pentru ei un simplu drapel ?

Vînătorul care, cu riscul de a-şi frînge gîtul, urmăreşte călare o vulpe, ajunge de multe ori să scape dîrlogii. Aşa se întîmplase şi cu domnii aceştia. În ochii lor, cel mai bun patriot era acela care răcnea mai tare şi care se dovedea cel mai puţin preocupat de cinste. Cel mai de seamă om era cel care, tîrît de furia oarbă a intereselor personale, justifica în ochii celorlalţi, prin exemplul lui, propria lor ticăloşie. Aşa că, în mai puţin de cinci minute, Martin află, din crîmpeiele de conversaţii ce se închegară în jurul sobei, că e un lucru vrednic de laudă să vii în adunările legislative cu pistoale, bastonaşe cu şiş şi alte fleacuri inofensive de acelaşi gen ; să-ţi apuci adversarii de beregată, cum fac cîinii şi guzganii : să urli, să ameninţi şi să te impui prin atacuri asupra vieţii particulare — că acestea toate erau tot atîtea isprăvi vitejeşti. Nu erau atentate împotriva libertăţii ; nu constituiau pentru ea lovi-

turi mult mai grele decît cele date de iataganul sultanului : nu, dimpotrivă, era o tămîie rară, prețioasă, al cărei miros gîdila plăcut nările patriotice și se ridica de pe altarele ei pînă în al șaptelea cer al gloriei.

În vreo două rînduri, cînd conversația începu să lîncezească, Martin puse unele întrebări, cît se poate de firești, venite fiind din partea unui străin, asupra poeților naționali, teatrelor, literaturii și artei. Dar informațiile pe care le obținu în aceste diverse domenii se rezumau asupra creațiilor cîtorva intelectuali de elită de calibrul colonelului Diver, al domnului Jefferson Brick și companiа, care excelau, pe cît se pare, în schițe umoristice de o grosolănie fără seamă, numite *screamers* [50].

— Noi sîntem oameni de afaceri, spuse unul dintre căpitani, originar din vest, și n-avem timp să ne ocupăm de ideile altora, Cînd le găsim în ziare, printre alte lucruri de un real interes, le suportăm, dar cu cărțile n-avem ce face.

După aceea, generalul, care se cutremura de groază numai la gîndul că ar trebui să citească un singur rînd care să nu fie în legătură nici cu comerțul, nici cu politica și nici tipărit în vreun ziar, întrebă dacă domnii n-ar vrea să bea ceva.

Cea mai mare parte dintre cei de față, găsind ideea foarte judicioasă și cît se poate de binevenită, se strecurară, unul cîte unul, spre cîrciuma din blocul vecin. De acolo fiecare avea să se ducă probabil la magazinul sau la biroul său ; apoi se vor întoarce la bar, pentru a discuta din nou despre dolari și pentru a se cultiva citind și comentînd diverse *screamers,* pentru ca, pe urmă, fiecare să se ducă să sforăie în sînul familiei.

„Se pare, își zise Martin, depănînd mai departe firul gîndurilor, că acesta este singurul fel de distracție în comun pe care-l acceptă.“ Gîndul i se îndreptă apoi spre dolari, demagogi și baruri și se întrebă în sinea lui dacă în adevăr această națiе era atît de ocupată pe cît pretindea, sau pur și simplu nu era în stare să guste plăcerile vieții de familie și de societate.

Era o problemă greu de rezolvat, care devenise și mai complicată în urma celor auzite și văzute pînă în acel moment. Se așeză deci la masa rămasă pustie și, lăsîndu-se copleșit de nesiguranța și obstacolele legate de situația sa precară, suspină adînc.

Printre comesenii de la pensiune, Martin observase un bărbat între două vîrste, cu ochii negri și fața bronzată, care îi atrăsese atenția prin felul său cuviincios de a fi și prin figura lui deschisă ; nu putuse însă obține nici o informație asupra lui de la

[50] *Screamers* — (în argou) ceva similar cu „bancuri senzaționale“.

vecinii de masă, care păreau a-l socoti nedemn de atenția lor. Omul acela nu luase parte la conversația din jurul sobei și nici nu ieșise împreună cu ceilalți.

Auzindu-l pe Martin suspinînd a treia sau a patra oară, îi adresă cîteva cuvinte prietenoase, ca și cum ar fi dorit să intre în vorbă fără a-și impune totuși prezența. Intenția lui era atît de vădită, dar manifestată cu atîta delicatețe, încît Martin simți față de el o adîncă recunoștință, pe care se grăbi să i-o arate prin răspunsul pe care i-l dădu.

— Nu te voi întreba, zise zîmbind străinul în timp ce Martin se ridica de pe scaun pentru a se apropia de el, ce părere ai despre țara noastră, căci îmi închipui ce simți în momentul de față. Dar cum sînt american și, ca orice american, trebuie să încep conversația printr-o întrebare, te voi întreba cum îți place colonelul.

— Dumneata pari să fii un om atît de sincer, răspunse Martin, încît îți voi mărturisi fără prea multă șovăială că nu-mi place deloc. Trebuie însă să adaug că îi sînt obligat pentru amabilitatea sa, căci dînsul m-a adus aici la pensiune și a intervenit să fiu primit în condițiuni acceptabile, zise el, amintindu-și că înainte de plecare colonelul îi șoptise că totul se aranjase precum dorise.

— Nu prea ai de ce, îi răspunse scurt străinul. Din cînd în cînd colonelul se urcă pe bordul vapoarelor care intră în port ca să culeagă ultimele știri pentru ziarul său și profită de ocazie ca să agațe călătorii în căutare de pensiune ; cred că pentru treaba asta încasează un comision, pe care patroana i-l scade din nota lui de plată săptămînală. Sper că nu te-am jignit spunîndu-ți asta ? se grăbi el să adauge, văzînd că Martin se înroșise.

— Cum m-ai putea jigni dumneata, scumpe domn ?! protestă Martin strîngîndu-i mîna prietenește. La drept vorbind, eu...

— Spune, îl încurajă străinul, așezîndu-se lîngă el.

— Ca să fiu sincer, zise Martin fără să mai stea la gînduri, nu prea pot să pricep cum a scăpat colonelul ăsta neciomăgit pînă acum.

— Ei, ba de ciomăgit a fost el ciomăgit, în vreo două rînduri, răspunse liniștit străinul. Colonelul face parte din tagma indivizilor de care vorbea marele Franklin,[51] cu un deceniu înainte de

[51] *Benjamin Franklin* (17 ianuarie 1706 — 17 aprilie 1790) — fizician, om politic și literator american, una din personalitățile de prim plan care au contribuit la făurirea Statelor Unite ale Americii. Autor (în 1773) a două celebre pamflete împotriva stăpînirii engleze asupra Coloniilor Unite din America de Nord *(Edict by the King of Prusia [Edict al regelui Prusiei]* și *Rules by Which a Great Empire Nay Be Reduced to a Small One [Mijloace prin care un imperiu mare poate fi transformat într-unul mic])* și coautor (împreună cu Thomas Jefferson și John Adams)

sfîrșitul veacului trecut, prevestind că ei vor duce țara aceasta la pierzanie. Nu știu dacă dumneata ai cunoștință de faptul că Franklin a declarat în public că persoanele defăimate de ticăloșii de teapa acestui colonel sînt îndreptățite să răspundă cu bîta la mîrșăviile lor, atunci cînd legile țării și opinia publică nu-i reabilitează.

— Nu știam, zise Martin, dar sînt încîntat s-o aflu și găsesc că acest precept îi face onoare lui Franklin, cu atît mai mult cu cît... și se opri, iar, șovăind.

— Hai, spune ! îl îndemnă celălalt surîzînd, ca și cum ar fi știut dinainte cuvintele ce-i stăteau pe buze noului său prieten.

— Cu atît mai mult, continuă Martin, cu cît, din cîte am înțeles pînă acum, a avut mare curaj, chiar pentru vremea lui, să-și afirme în această țară a libertății, în mod deschis, o părere care să nu fie în acord cu orînduirea.

— Da, sigur c-a avut mult curaj. Dar crezi că nouă, azi, ne-ar trebui mai puțin ca să vorbim despre lucrurile astea ?

— Nu, zise Martin, ba chiar mai mult decît i-a trebuit lui.

— Ai dreptate ; ai toată dreptatea. Sînt sigur că în țara asta n-ar putea trăi nici un scriitor satiric. Dacă mîine, un Iuvenal [52] sau Swift [53] ar apărea în mijlocul nostru, i s-ar face repede de petrecanie. Dumneata, care ai oarecare cunoștințe despre literatura

al *Declarației de Independență* (adoptată în ședința din 4 iulie 1776 de Congresul Continental) — actul de naștere al Statelor Unite ale Americii —, Franklin se distinge și pe planul diplomației, în calitate de reprezentant al S.U.A. în Franța (1776—1785), reușind să încheie, în 1778, o alianță franco-americană care s-a dovedit extrem de utilă în războiul cu Anglia dintre 1775—1783. În domeniul fizicii, a contribuit le dezvoltarea teoriei electricității și a inventat paratrăsnetul (1747). *Poor Richard's Almanack [Almanahul sărmanului Richard]* a fost una din cele mai populare cărți literare a secolului al XVIII-lea american, iar *Autobiografia*, găsită mai tîrziu, după moartea sa, la Paris și publicată integral abia în 1868, este considerată de exegeți ca „una dintre operele cele mai semnificative ale literaturii americane" (Dan Grigorescu, *Literatura americană*, ed. cit., p. 198)

[52] *Decimus Iunius Iuvenalis* (cca 60 e.n. — cca 135 e.n.) — poet satiric latin care, în cele șaisprezece satire publicate, denunță diverse aspecte ale degradării moravurilor romane, ca de pildă parvenitismul, corupția, cupiditatea, impostura, fățărnicia, desfrîul, venalitatea, adularea abjectă a celor ce dețin puterea politică etc., etc.

[53] *Jonathan Swift* (1667—1745) — scriitor iluminist englez de origine irlandeză, autor a numeroase pamflete și alegorii polemice, impresionante prin virulența ironiei și a sarcasmului, în care denunță vicii morale și politice *(The Battle of the Bouks [Bătălia cărților]*, 1696—1704 ; *The Tale of the Tub [Povestea unui poloboc]*, 1704 ; *The Drapier's Letters [Scrisorile postăvarului]*, 1724 ; *Verses on the Death of Dr. Swift [Versuri la moartea doctorului Swift]*, 1731 ș.a.), precum și a uneia din capodoperele literaturii satirice universale, *Gulliver's Travels (Călătoriile lui Gulliver)*, publicată în 1726, roman parabolic cu o mare încărcătură critică subtextuală la adresa vieții sociale și politice engleze.

noastră, poți să-mi citezi numele vreunui scriitor născut și crescut în America, și care să fi analizat greșelile poporului nostru, greșelile generale, nu numai ale unui anume partid, fără să devină ținta celor mai odioase și mai crîncene atacuri, persecuțiilor, urii și intoleranței celei mai înverșunate ? Eu unul nu știu nici unul. Ți-aș putea pomeni însă numele unor scriitori de bună-credință, care, încercînd să descrie viciile și defectele noastre, s-au văzut siliți să anunțe că în ediția a doua pasajul cu pricina a fost sau suprimat, sau modificat, dacă nu chiar înlocuit cu altul plin de laude.

— Cum e posibil așa ceva ? întrebă Martin îngrozit.

— Gîndește-te la tot ce ai văzut și ai auzit astăzi, începînd cu colonelul, zise prietenul său, și-ți vei da seama cum de este posibil. Ah ! dacă m-ai întreba cum pot exista asemenea indivizi, asta ar fi altceva. Să sperăm însă că nu sînt exemplarele reprezentative ale gîndirii și ale moralei americane ; cert este însă că soiul ăsta de oameni dețin puterea ; numărul lor este foarte mare și deseori se întîmplă ca tocmai ei să ne reprezinte țara. Nu vrei să ieșim puțin ?...

Noul său prieten avea un fel de a fi atît de simplu, de lipsit de afectare, și părea atît de convins că Martin nu va abuza de încrederea lui, încît tînărul, care nu mai văzuse încă la nimeni atîta demnitate și atîta încredere în oameni, se simți atras către el.

Așa că, fără nici o șovăire, Martin îl luă de braț pe american și ieșiră împreună, ca doi buni prieteni.

Probabil că unui om plămădit din același aluat ca el îi fuseseră adresate următoarele versuri de către un ilustru călător ce vizitase aceste ținuturi cu aproape patruzeci de ani în urmă și observase, cum au făcut-o și alții după el, viciile și scăderile acestui popor, în contrast cu pretențiile lui extravagante — scăderi pe care nu și le-ar fi putut închipui atunci cînd visa, în îndepărtata lui patrie, la țara tuturor libertăților :

Din cauza lor, Țară a lui Columb, zilele-ți sînt numărate.
Căci fructele sterpe, cum nu se află sub soare,
Crude s-arată la față și putred le e tot miezul.
Pînă s-ajungă în vară, vor cădea în praf, fulgerate. [54]

În tot acest timp, Martin, consecvent cu sine însuși, uitase cu desăvîrșire de Mark Tapley, ca și cum nici n-ar fi existat vreodată cineva cu acest nume, și chiar dacă, uneori, figura lui îi apărea în gînd, o înlătura imediat, ca pe un lucru care poate să mai aștepte,

[54] Apud : Charles Dickens, *Martin Chuzzlewit*, ed. cit., vol. I, p. 293—319.

sau la care are tot timpul să revină. Cînd se pomeni însă din nou în stradă, îi trecu prin minte că s-ar putea totuşi ca bietul Mark Tapley să se fi plictisit de atîta aşteptare în faţa redacţiei lui *Rowdy Journal*. Îi explică deci noului său prieten că i-ar fi recunoscător dacă ar binevoi să-l însoţească pînă acolo, ca să pună la punct şi această chestiune.

— Fiindcă veni vorba de afaceri, zise Martin, fie-mi îngăduit să te întreb, la rîndul meu, dacă ocupaţiile dumitale te obligă să locuieşti în acest oraş, sau dacă eşti, ca şi mine, un simplu vizitator.

— Un simplu vizitator, răspunse prietenul său. M-am născut în statul Massachussets [55], unde locuiesc şi acum, într-un orăşel liniştit. Foarte rar mi se întîmplă să vin în aceste cetăţi aglomerate şi pot să te asigur că pe măsură ce le cunosc mai bine îmi face din ce în ce mai puţină plăcere să le vizitez.

— Ai fost vreodată în străinătate ? întrebă Martin.

— O, da.

— Şi, ca toţi cei care călătoresc, te-ai întors şi mai legat de cămin şi de ţara dumitale, nu-i aşa ? întrebă Martin, privindu-l cu curiozitate.

— De cămin, da, răspunse prietenul. Iar de ţara mea, numai ca teritoriu pe care se află căminul meu.

— S-ar părea că ai anumite rezerve, spuse Martin.

— Da, în cazul în care m-ai fi întrebat, de exemplu, dacă la înapoiere am trecut mai uşor cu vederea scăderile ţării noastre, dacă am simţit mai multă simpatie faţă de cei care se pretind prietenii acestei ţări (pentru suma de X dolari pe zi), dacă am fost mai indiferent faţă de anumite procedee care se împămînteneşc tot mai mult în viaţa publică şi în relaţiile dintre particulari, procedee criminale de care ar roşi chiar şi avocaţii ce pledează la voi în Anglia — la Old Bailey. [56] Dacă m-ai fi întrebat toate acestea, ţi-aş fi răspuns fără înconjur : nu !

— O, răspunse Martin, şi exclamaţia lui, emisă pe acelaşi ton ca şi „nu"-ul americanului, răsună ca un ecou.

Tovarăşul său adăugă :

— De m-ai întreba dacă m-am întors mai împăcat cu starea de lucruri de aici, stare de lucruri ce desparte societatea în două clase, dintre care una, cea mai numeroasă, se bucură de o falsă

[55] *Massachussets* — stat situat în nord-estul Statelor Unite ale Americii, pe coasta Oceanului Atlantic.

[56] *The Old Bailey* — Curtea Criminală Superioară din Londra, al cărui sediu se află în cartierul Saint Paul.

independență, tocmai pentru că nu-și poate cîștiga o nenorocită de pîine decît nesocotind toate legile omenești și sociale (mai mult chiar : cu cît omul devine mai grosolan, cu atît se agață mai tare de această pretinsă independență), în vreme ce cealaltă clasă, dezgustată de scăzutul nivel de trai constatat pretutindeni, se consolează trăindu-și viața în lux și huzur și lăsînd treburile publice să se rezolve la voia întîmplării, precum arată și presa, în haosul de nedescris al unei sfîșieri reciproce... dacă m-ai întreba asta, ți-aș răspunde iarăși : nu !

Martin făcu din nou „O !“ pe același ton ciudat. Era dezamăgit și îngrijorat, ce e drept nu atît din cauza dezastruoasei situații politice despre care îi vorbea americanul, ci pentru că vedea cum i se risipesc speranțele cu privire la arhitectură.

— Cu alte cuvinte, continuă interlocutorul său, nu cred, nu pot să cred, și, prin urmare, nici nu pot să susțin că sîntem un model de înțelepciune, un exemplu în fața lumii întregi, întruchiparea însăși a rațiunii umane, și alte asemenea bazaconii pe care le vei auzi la orice oră din zi în gura oricăruia numai fiindcă viața noastră politică s-a înfiripat sub auspiciile a două mari și neprețuite avantaje.

— Care anume ? se informă Martin.

— Primul, că istoria țării noastre a început destul de tîrziu, scăpînd de secolele crude și sîngeroase prin care au trecut celelalte națiuni și bucurîndu-se deci de lumina experienței lor, fără a cunoaște și întunericul tiraniei. Iar celălalt este că avem un teritoriu vast care, pînă acuma, nu este prea populat. Și în raport cu aceste avantaje, socot că n-am realizat mare lucru.

— Dar învățămîntul public... ? insinuă Martin cu gura pe jumătate.

— În privința asta, nu stăm chiar așa de prost, zise americanul dînd din umeri, cu toate că nu prea avem cu ce ne mîndri ; pentru că țările vechi, și chiar țările despotice, au realizat tot atît, dacă nu mai mult, cu mai puțină gălăgie decît noi. Desigur că, pe lîngă Anglia, noi strălucim, dar Anglia este un caz unic. Asta fiindcă m-ai lăudat adineauri pentru sinceritatea mea, adăugă el rîzînd.

— O, nu mă mir deloc cînd te aud vorbind fără nici un fel de menajamente despre țara mea, răspunse Martin. Ceea ce mă surprinde este felul necruțător în care vorbești despre propria dumitale patrie.

— Pot să te asigur că nu-i o calitate atît de rară aci și vei mai avea ocazia s-o întîlnești destul de des — bineînțeles nu la de-alde colonelul Diver, Jefferson Brick, sau maiorul Pawkins. Te

previn însă că cei mai distinși cetățeni americani sînt ca valetul din comedia lui Goldsmith,[57] care își ocăra tot timpul stăpînul dar nu îngăduia nimănui altuia să-l vorbească de rău. Dar hai să schimbăm subiectul, adăugă el. Ai venit aici ca să-ți încerci norocul, nu-i așa? N-aș vrea să te descurajez, dar sînt ceva mai în vîrstă decît dumneata și ți-aș putea da cîteva sfaturi practice.

Propunerea aceasta, făcută din toată inima și fără nici o afectare, nu cuprindea nici cea mai slabă urmă de curiozitate sau de indiscreție. Era deci firesc ca tînărul să se lase cîștigat de amabilitatea și delicatețea americanului și să-i împărtășească, fără nici o rezervă, planurile sale, mărturisindu-i chiar un lucru destul de stînjenitor: sărăcia lui. Trebuie să recunoaștem însă că, fără să precizeze cît de mare era această sărăcie, tonul degajat cu care o mărturisi lăsa să se înțeleagă că mai are încă bani destui pentru cel puțin șase luni, cînd, în realitate, ceea ce-i rămăsese putea să-i ajungă cel mult tot atîtea săptămîni; îi spuse, totuși, că este lipsit de mijloace și primește cu recunoștință bunele sfaturi pe care se oferea să i le dea noul său prieten.

Oricine ar fi băgat imediat de seamă (și cu atît mai mult Martin, al cărui spirit de observație se ascuțise în urma greutăților întîmpinate) că fața acestuia se cam lungise la auzul planurilor lui în legătură cu arhitectura. Cu toate că n-ar fi vrut să-l descurajeze, străinul nu se putu opri să nu clatine din cap, ca și cum și-ar fi spus sieși, cu o expresie cam tare: „vax!". Îi comunică totuși, pe un ton voios, că, deși New York-ul nu oferă cine știe ce perspective acestei profesiuni, va căuta să se informeze dacă alte localități nu sînt cumva mai prielnice planurilor lui. Apoi se prezentă, spunîndu-i că-l cheamă Bevan, că este medic, dar că-și practică foarte puțin sau aproape deloc meseria, și în drum îi dădu o serie de amănunte asupra lui și a familiei sale, pînă cînd se pomeniră în fața redacției lui *Rowdy Journal*.

Se pare că domnul Tapley se instalase pe odihna de la primul etaj, căci de departe încă cei doi prieteni auziră pe cineva fluierînd din răsputeri *Rule Britannia*[58] cam de la nivelul acelui etaj. Urcîndu-se pînă la locul de unde veneau sunetele, îl găsiră pe domnul Tapley chircit în mijlocul unor fortificații clădite din bagaje

[57] *Oliver Goldsmith* (1728—1774) — scriitor englez de origine irlandeză, autor al romanului sentimental *Pastorul din Wakefield* (1762), parabolă despre bunătatea funciară a omului, și a mai multor comedii melodramatice, printre care și *Omul bun de la natură* (1768), la care face aluzie personajul Bevan.

[58] *Rule, Britannia! (Stăpînește, Britania!)* — cîntec scris în 1738 de poetul James Thomson și de compozitorul Thomas Arne pentru un spectacol muzical; bucurîndu-se de o mare popularitate, a devenit un al doilea imn național englez.

și delectînd cu melodia imnului englez pe un negru cu păr cărunt, care se așezase pe unul dintre forturile exterioare, adică pe un geamantan, și nu-și mai lua ochii de la Mark. La rîndul său, Mark stătea cu capul proptit într-o mînă și-l privea gînditor, fluierînd fără întrerupere. Prînzise acolo, căci alături se vedea un cuțit, o damigeană și niște resturi de mîncare strînse într-o basma. După masă se distrase împodobind ușa redacției, pe care se lăfăiau acum inițialele lui mari de o șchioapă, iar dedesubt data zilei, scrisă cu litere ceva mai mici ; totul înconjurat de un chenar festonat, executat cu o mînă sigură și îndrăzneață.

— Am crezut că v-ați rătăcit, exclamă Mark ridicîndu-se în picioare și întrerupîndu-și fluieratul tocmai la versul în care englezii proclamă de obicei : „niciodată, niciodată..." [59] Sper că n-ați pățit nimic.

— Nu, Mark. Da' unde ți-ai lăsat prietena ?

— Nebuna, domnule ! zise Tapley. O, e bine, sănătoasă ! [60]

— Și-a găsit bărbatul ?

— Da. Adică, mai bine zis, a găsit ce a mai rămas din el, se corectă Mark.

— Doar n-o fi murit !

— Nu detot, domnule, dar prea tare l-au scuturat frigurile și prea l-a chinuit malaria ca să mai fie om în toată firea. Cînd a văzut că nu-i bărbatu-său, am crezut că moare peloc.

— Vrei să spui că bărbatu-său nu era acolo ?

— Ba da, dar nu mai semăna la chip cu cel pe care-l știa. Era numai umbra lui, o biată umbră care abia reușise să se tîrască pînă acolo și care semăna cu bărbatu-său cît semănați dumneavoastră cu umbra dumneavoastră cînd o lungește și o subțiază soarele. Se vede însă că tot mai rămăsese ceva din el, nici vorbă, pentru că a îmbrățișat cu atîta dragoste rămășițele astea, de parcă ar fi fost într-adevăr bărbatul ei în carne și oase.

— A cumpărat vreo bucată de pămînt ? întrebă domnul Bevan.

— Da, a cumpărat niște pămînt, zise Mark, dînd din cap, a cumpărat pămînt și l-a plătit scump. Samsarii i-au spus că locul acela e binecuvîntat de natură ; în realitate, însă, era binecuvîntat

[59] *„Britans never, never shall be slaves"* — „Britanicii nu vor fi niciodată, niciodată sclavi" (engl.) vers din cîntecul *Rule, Britannia* (vezi supra, p. 624, nota 58).

[60] „Nebuna" este o femeie sărmană, mamă a doi copii, călătoare, și ea și ei, pe aceeași corabie, „The Screw", cu Martin Chuzzlewit și cu Mark Tapley, și pe care acesta din urmă o socotea, glumind amar, nebună, de vreme ce se încumetase să plece din Anglia spre America, pentru a-l întîlni pe soțul ei, emigrat cu doi ani mai înainte.

doar cu un singur lucru, dar din prisos : apă, apă cît vezi cu ochii.

— În orice caz, zise Martin cam țîfnos, apa-i un lucru absolut necesar.

— Desigur. În privința asta n-are de ce să se plîngă, nu mai trebuie să deschidă caneaua, nici să plătească taxe. În afară de vreo trei sau patru rîuri mocirloase care o înconjoară, ferma este acoperită, chiar în verile secetoase, de un strat de apă de cinci pînă la șase picioare. N-a putut să ne spună cît de adîncă este în vremea ploilor, pentru că n-a găsit niciodată un băț destul de lung ca s-o poată măsura.

— Este posibil oare așa ceva ? întrebă Martin pe tovarășul său.

— Foarte posibil, îi răspunse acesta. Trebuie să fie vreun lot de pămînt de prin regiunea fluviului Mississippi, sau Missouri.

— Și, cu toate astea, urmă Mark, omul a venit numai Dumnezeu știe de unde pînă aici la New York ca să-și întîmpine nevasta și copiii ; s-au îmbarcat pe un vaporaș chiar azi după-amiază, fericiți că sînt iarăși cu toții la un loc, de parcă plecau spre ceruri. Și mai că îmi vine a crede, dacă ar fi să judec după cum arăta bietul om, că drept acolo se duc ! [61]

— Îmi dai voie să te întreb, zise Martin prietenos, plimbîndu-și privirea de la Mark la negru, cine este domnul acesta ? Un alt prieten de-al dumitale ?

— Trebuie să vă atrag atenția, zise Mark luîndu-l deoparte și vorbindu-i la ureche, că este un „om de culoare".

— Nu cumva îți închipui că sînt chior, se burzului Martin, de socoți că mai trebuie să-mi spui și asta, cînd am aici, înaintea ochilor, cea mai tuciurie față pe care am văzut-o în viața mea ?

— Nu, nu ! Spunînd „om de culoare" m-am gîndit la unul dintre aceia cum se văd în pozele atîrnate prin prăvălii. Vă aduceți aminte : „Un om de culoare este un frate", adăugă Mark, luînd atitudinea în care erau înfățișați negrii în gravurile ieftine și în broșurile care dezbăteau problema sclaviei.

[61] Această paranteză tezistă, nu prea meșteșugit intercalată în narațiune de vreme ce Mark Tapley dă prea multe relații despre un ținut încă nevăzut, iar Bevan se referă ex abrupto la un teren cumpărat de personajul descris de Tapley ca o umbră, prefigurează aventura tandemului Chuzzlewit — Tapley în colonia Eden de pe valea fluviului Mississippi, unde cei doi cumpără o fermă asemănătoare aceleia descrise mai sus. Episodul este un fragment din rechizitoriul dickensian împotriva agențiilor americane care încurajau emigrarea englezilor, scoțienilor și irlandezilor în Statele Unite printr-o reclamă deșănțată, pentru a-i escroca apoi prin vînzarea unor loturi de pămînt improprii culturii sau situate în regiuni cu climă nesănătoasă. Vezi infra, p. 660, nota 82 și textul tangent.

— Un sclav ! șopti Martin

— Exact ! răspunse Mark tot în șoaptă. Nici mai mult nici mai puțin decît un sclav. Da, cînd omul ăla era copil (nu vă uitați la el ca să nu-i atrageți atenția) a fost împușcat în picior, după care i s-a făcut un semn pe braț, crestîndu-l de viu, ca pe un pește. Pe urmă l-au bătut pînă l-au deșelat și i-au pus la gît un cerc de fier care-l rodea pînă la sînge și tot felul de verigi de fier la mîini și la picioare. Mai are și acum semnele. Cînd mîncam, și-a scos haina să mi le-arate, dar mi-a pierit toată pofta de mîncare.

— Este adevărat ? întrebă Martin pe noul său prieten, care se afla alături de el.

— N-am nici un motiv să mă îndoiesc, răspunse acesta dînd din cap, e ceva destul de obișnuit pe aici !

— Doamne sfinte ! exclamă Mark. Cum să nu fie adevărat, cînd chiar el mi-a povestit toată viața lui ! Primul lui stăpîn a murit ; la fel s-a întîmplat și cu al doilea : ăstuia i-a crăpat capul cu o bardă un sclav care după aia s-a aruncat în rîu și s-a înecat. Pe urmă a avut un stăpîn ceva mai bun : a strîns ani de zile ban cu ban ca să-și răscumpere libertatea ; nu i-a cerut prea mult, fiindcă îi slăbiseră puterile și mai era și bolnav. De cînd e liber, lucrează în oraș. Acum adună iar ban cu ban, pentru că vrea să mai cumpere ceva înainte de moarte. O, nimica toată, un fleac ! E vorba de propria lui fiică ! strigă domnul Tapley, care, vorbind, se înfierbîntase. Trăiască libertatea ! Ura ! Trăiască Țara lui Columb !

— Sst ! strigă Martin, punîndu-i mîna la gură. Lasă prostiile ! Dar el ce păzește aici ?

— Așteaptă să se încarce bagajele într-un camion. Ar fi plecat el și s-ar fi întors ceva mai tîrziu, dar l-am tocmit cu un preț ieftin, pe cheltuiala mea, ca să stea lîngă mine să mă mai înveselească, și zău că m-a înveselit ; iar dacă aș fi destul de bogat, l-aș angaja să vină în fiecare zi numai să mă uit la el, așa, ca să fiu veșnic vesel.

Cu riscul de a zdruncina cititorilor încrederea pe care o au în Mark, trebuie să recunoaștem că în clipa aceea atît mutra cît și atitudinea lui exprimau cu totul altceva decît veselie.

— Să mă ierte Dumnezeu, domnule, adăugă el, dar locuitorii din partea asta a globului iubesc atît de mult libertatea, încît o cumpără, o vînd și merg cu ea la piață. Sînt atît de îndrăgostiți de

libertate, că își permit cam prea multe libertăți față de ea. Asta e singura explicație pe care am găsit-o. [63]

— Bine, bine, zise Martin, vrînd să schimbe vorba. Poate că după această minunată concluzie vei binevoi să te ocupi și de mine, Mark. Uite aici o carte de vizită cu adresa unde trebuiesc transportate bagajele: „Doamna Pawkins, pensiune de familie".

— Direcția pensiunea de familie a doamnei Pawkins! repetă Mark. La drum, Cicerone!

— Așa îl cheamă? întrebă Martin.

— Da, așa îl cheamă, răspunse Mark.

De sub geamantanul de piele neagră — nici pe departe însă atît de neagră pe cît era fața lui —, Cicerone zîmbi cu o gură pînă la urechi, întărind spusele lui Mark, după care scoborî scările șchiopătînd, și cărînd o parte din bunurile lui pămîntene, în timp ce Mark Tapley o luase înainte, încărcat și el cu bagaje.

Martin și prietenul său îi urmară pe jos; în momentul în care se pregăteau să pornească, americanul se opri și-l întrebă cu oarecare ezitare dacă are încredere în Mark.

— În Mark? O, desigur! Oricînd și în orice împrejurare.

— Mă tem că n-ai înțeles ce vreau să spun. Ar fi mai bine să meargă cu noi. Este un băiat detreabă, nimic de zis, dar prea e slobod la gură!

— Adevărat, zise Martin surîzînd. Cum nu e obișnuit cu republicile libere, s-a învățat să vorbească fără înconjur.

— Cred că e mai bine să-l luăm cu noi. Altfel, ar putea avea neplăceri. Nu sîntem într-un stat sclavagist, dar mărturisesc cu rușine că pe meleagurile noastre toleranța este mai mult trîmbițată decît practicată. Sîntem renumiți pentru îngăduința pe care o avem unul față de celălalt atunci cînd părerile noastre diferă. Cu străinii, însă, se schimbă socoteala... Nu, hotărît lucru, e mai bine să meargă cu noi.

Martin îl pofti pe Mark să-i întovărășească și, în consecință, Cicerone și camionul o luară pe un drum, iar ei trei pe altul.

[63] Dialogul Martin Chuzzlewit — Mark Tapley are, de astă dată — e lesne de remarcat — două teme: prima — viața grea a țăranilor englezi emigrați în America (vezi nota anterioară și textul tangent indicat), a doua — sclavia „oamenilor de culoare", dezvoltată într-un larg capitol și în *Note din America* (vezi supra, p. 579—587). Din păcate, insuficienta elaborare artistică a temelor acuză tezismul scriitorului, evident în stricta lor delimitare și în abordarea lor succesivă, ca după un punctaj prestabilit, în aglomerarea neveridică de informații din relatările discursive ale lui Tapley, în caracterul de quasi-aparté al dialogului Chuzzlewit — Tapley, celelalte două personaje „prezente", Bevan și Cicerone, făcînd în acest timp o penibilă figurație, precum și în alte cîteva „scăpări din vedere".

Se plimbară așa prin oraș vreo două-trei ceasuri, în care timp îl admirară din cele mai favorabile unghiuri, oprindu-se pe străzile principale și în dreptul monumentelor publice asupra cărora le atrăgea atenția domnul Bevan. Fiindcă se înserase, Martin fu de părere să se întoarcă la pensiune cu toții, să-și ia cafeaua ; dar propunerea fu respinsă de noua sa cunoștință, care își pusese în gînd să-l ducă, măcar pentru o oră, la un prieten de al lui care locuia pe aproape. Cu toate că perspectiva nu-l atrăgea, deoarece era obosit, Martin se gîndi că ar fi de prost gust și nici nu s-ar cădea să-i obiecteze că nu obișnuiește să facă vizite unor necunoscuți, atunci cînd protectorul său se oferea cu dragă inimă să-l prezinte ; așa că, pentru prima oară în viață, tînărul consimți să treacă peste dorințele și preferințele lui, cedînd în fața dorințelor altuia. Precum se vede, călătoria dădea totuși roade bune.

Domnul Bevan bătu la ușa unei case mici, dar foarte îngrijite. Pe ferestrele salonașului se revărsa afară, în strada acum întunecată, o lumină vie. Ușa fu imediat deschisă de un bărbat pe care îl ghiceai de la prima vedere că e irlandez, încît te mirai că nu e îmbrăcat în zdrențe, potrivit cu starea marii majorități a conaționalilor săi, ci, dimpotrivă, era gătit și spilcuit, într-un costum pe care nu vedeai nici cel mai mic peticel.

Lăsîndu-l pe Mark în seama acestui fenomen — pentru că în ochii lui Martin un irlandez bine îmbrăcat nu putea fi decît un fenomen —, domnul Bevan păși în încăperea luminată, urmat de Martin, și îl prezentă celor de față drept domnul Chuzzlewit, un englez proaspăt sosit din Anglia, pe care avusese de curînd plăcerea să-l cunoască. Stăpînii casei îi făcură o primire atît de prietenoasă, încît în mai puțin de cinci minute Martin se afla lîngă foc ca la el acasă și în cei mai buni termeni cu întreaga familie.

Familia se compunea din două fete tinere — una de optsprezece, cealaltă de douăzeci de ani —, amîndouă înalte, subțirele și foarte drăgălașe — mama lor (care i se păru lui Martin mai trecută și mai veștejită decît s-ar fi cuvenit la vîrsta ei), și bunica, o bătrînică vioaie și isteață, ce părea să fi suportat mai bine decît nora neajunsurile vieții și ale bătrîneții. În afară de ele, mai erau de față tatăl și fratele fetelor, primul, de profesie comerciant, iar al doilea, student. Amîndoi aveau ceva din cordialitatea domnului Bevan ; dealtfel, semănau cu el și ca trăsături, ceea ce nu era de mirare, fiind rude apropiate, lucru pe care Martin îl află în scurt timp. Musafirul nu se putu opri să nu reconstituie arborele genealogic al acestei familii, examinînd cu insistență pe cele două fete, care îi atrăgeau în mod special atenția, nu atît pentru că erau

drăgălașe — precum am spus-o dealtfel mai sus —, cît pentru faptul că purtau niște pantofi minusculi și niște ciorapi de mătase subțiri ca pînza de păianjen, pe care îi scotea mereu la iveală legănarea balansoarelor în care stăteau.

Fără îndoială că te simți foarte bine într-o încăpere confortabilă și cu gust mobilată, în care arde un foc vesel, o cameră plină cu lucruri frumoase, printre care două perechi de pantofiori și două perechi de ciorapi, cît și — de ce n-am mărturisi-o oare? — niște picioruțe și pulpe grațioase. După atmosfera de pe corabie și de la pensiunea doamnei Pawkins, Martin simțea nevoia unei destinderi, așa că, văzînd toate astea într-o lumină trandafirie, nu întîrzie să-și revizuiască părerile asupra perspectivelor de viitor și-și dădu toată silința să fie cît mai agreabil; iar cînd se aduse ceaiul și cafeaua (împreună cu dulcețuri și prăjituri), tînărul era mai bine dispus ca niciodată și reușise să cîștige simpatia întregii familii.

Înainte de a fi băut prima ceașcă de ceai, făcu o descoperire care îl încîntă: întreaga familie fusese în Anglia. Ce plăcere! Dar Martin fu mai puțin încîntat cînd află că gazdele lui cunoșteau pe-de-rost toți marii duci, lorzi, viconți, marchizi, ducese, cavaleri și baroni și mai presus de orice le interesau veștile pe care le-ar fi putut afla despre ei. O scoase totuși la capăt destul de bine. Cînd era întrebat dacă cutare sau cutare aristocrat e sănătos, răspundea: „Da, da, niciodată nu s-a simțit mai bine", iar cînd gazdele voiau să știe dacă ducesa, mama alteței-sale, nu s-a schimbat prea tare, el răspundea: „O, Doamne, nu! Dacă a-ți vedea-o, ați recunoaște-o numaidecît." Și așa mai departe. Cînd domnișoarele se interesară de peștii aurii din fîntîna greacă pe care o admiraseră în sera cutărui sau cutărui nobil, întrebîndu-l dacă peștișorii aceia sînt și acum tot atît de numeroși ca atunci, el luă o mutră gravă, concentrată, și, după cîteva clipe de gîndire, răspunse că între timp, după socoteala lui, numărul lor s-a dublat; cît despre plantele exotice: „Ce să vă mai spun, ar trebui să le vedeți ca să vă dați seama". Familia Norris se bucură mult la auzul acestor vești bune, deși motivele lor păreau a fi diferite, și-și aminti apoi de minunata serbare la care luase parte (alături de toată nobilimea și de întregul almanah al Curții)[64] și la care fusese în mod special invitată, deoarece în bună parte serbarea fusese dată în onoarea ei. Urmară apoi o sumedenie de amintiri eterne: ce spusese domnul Norris marchizului, ce spusese doamna Norris marchizei, ce spuseseră

[64] Adică de toți membrii familiei regale și de toți curtenii menționați în *Royal Calender*, anuar al curții regale britanice.

marchizul şi marchiza cînd îşi exprimaseră dorinţa ca domnul Norris-tatăl şi doamna Norris-mama, împreună cu domnişoarele Norris şi cu domnul Norris-junior să-şi stabilească reşedinţa în Anglia ca să poată fi veşnic împreună; iar depănarea acestor amintiri fără moarte ţinu un timp îndelungat.

Lui Martin i se păru ciudat şi oarecum ilogic faptul că în cursul acestor povestiri, şi tocmai cînd părea să le savureze mai cu nesaţ, domnul Norris-tatăl şi domnul Norris-fiul (care era în strînsă corespondenţă cu patru tineri din nobilimea engleză) căutau să scoată în relief nepreţuitul avantaj de a nu avea asemenea distincţii arbitrare în luminata lor ţară, în America, unde nu există altă noblețe în afara celei create de natură şi în care raporturile întregii societăţii se bazează pe o dragoste frăţească şi pe egalitatea naturală. Într-adevăr, domnul Norris-tatăl, captivat de acest subiect, tocmai se lansase în nişte peroraţii sforăitoare, cînd domnul Bevan îi tăie firul vorbei, întrebîndu-l ceva în legătură cu un vecin de-al lor. La care oratorul răspunse că „persoana cu pricina avea păreri religioase pe care nu le putea admite şi că, prin urmare, n-avea cinstea să-l cunoască". La rîndul ei, doamna Norris-mama adăugă, în altă ordine de idei, că „erau, poate, oameni cumsecade, dar de fapt nu puteau fi consideraţi ca făcînd parte din lumea bună".

Martin mai remarcă apoi încă un lucru curios. Cînd domnul Bevan pomeni despre Mark şi despre negru, toată familia Norris se dovedi a fi abolţionistă. Constatarea aceasta îl făcu pe Martin să se simtă atît de mulţumit şi atît de bine în mijlocul societăţii în care se afla, încît îşi exprimă fără înconjur simpatia faţă de bieţii negri prigoniţi. Atunci una dintre domnişoare (cea mai drăguţă şi cea mai delicată) izbucni în rîs, văzîndu-l cu cîtă căldură ia apărarea negrilor; chiar şi după ce o rugă cu insistenţă să-i explice motivul acestei veselii subite, fata nu-i putu răspunde imediat, atît de tare rîdea. După ce-şi recăpătă graiul, declară că negrii sînt atît de bizari şi atît de caraghioşi în felul cum se poartă şi cum se îmbracă, încît oricui îi cunoaşte îndeaproape îi este absolut imposibil să asocieze vreo idee serioasă cu această atît de absurdă parte din omenire. Domnul Norris-tatăl, doamna Norris-mama, domnişoara Norris-sora şi domnul Norris-junior, ba chiar şi bătrîna doamnă Norris-bunica, fură cu toţii de aceeaşi părere: negrii erau caraghioşi, fără doar şi poate. Ca şi cum suferinţa şi sclavia nu ar fi fost nişte realităţi destul de triste pentru a da demnitate oricărei fiinţe omeneşti, chiar dacă ar fi fost la fel de comică, în privinţa aspectului fizic, ca şi cea mai comică dintre

maimuțe, sau, moralmente vorbind, ca și cel mai inofensiv dintre republicanii ahtiați după relațiile cu nobilimea !

— În rezumat, zise domnul Norris-tată, încheind discuția, există între cele două rase o antipatie naturală.

— Care merge atît de departe, adăugă încet prietenul lui Martin, încît ajungem să-i supunem celor mai îngrozitoare chinuri și să-i scoatem la mezat, adjudecînd pînă și pruncul din pîntecele mamei.

Domnul Norris-fiul nu zise nimic ; privi doar cu un aer de profundă scîrbă și-și șterse degetele (cu gestul pe care l-a avut Hamlet după ce a zvîrlit craniul lui Yorick [65]), ca și cum ar fi pus mîna pe un om de culoare și i-ar fi fost teamă să nu se fi înnegrit pe mîini.

Pentru a aduce iar conversația la vechea ei matcă, mai agreabilă, Martin schimbă vorba, căci își dăduse seama că atinsese un subiect riscat chiar în cele mai favorabile împrejurări ; adresă deci cuvîntul tinerelor domnișoare, minunat îmbrăcate în culori vii, fiecare lucru pe care-l purtau fiind la fel de elegant ca și pantofiorii și ciorapii subțiri de mătase. Felul lor de a se îmbrăca îl făcu să deducă imediat că cele două surori erau foarte la curent cu modelele franțuzești, deducție care fu îndată confirmată ; cunoștințele lor în această direcție erau foarte bogate, dacă nu chiar la zi ; îndeosebi cea mai mare, care părea să fie foarte pricepută în metafizică, în legile presiunii hidraulice și în drepturile omului, avea un fel special de a face apel la cunoștințele ei, fie că vorbea despre pudră, fie că vorbea despre fericitul mileniu ce avea să vină, ceea ce era în egală măsură instructiv și uluitor, așa încît, cei care nu erau obișnuiți cu volubilitatea ei se simțeau năuciți după cinci minute de conversație.

Cînd Martin își dădu seama că nu mai poate rezista, o rugă pe cealaltă soră să cînte ceva, căci văzuse un pian în cameră.

Tînăra nu se lăsă prea mult rugată, și ambele domnișoare Norris le oferiră un splendid concert, cîntînd în toate limbile de pe pămînt, în afară de limba lor maternă ; și astfel, auditorii avură ocazia să asculte cîntece nemțești, franțuzești, italiene, spaniole, portugheze și elvețiene ; nu se cîntă însă nici un cîntec în limba engleză. Ar fi fost de prost gust ! Căci limbile sînt ca și călătorii :

[65] *Yorick* — bufon al regelui Danemarcei, la care face aluzie Hamlet în celebra scenă a cimitirului (Actul V, scena I), din piesa *Hamlet* de William Shakespeare. Personaj, de referință frecventă în opera lui Charles Dickens (vezi, în ediția de față, și p. 245).

banale și insignifiante la ele acasă, dar deosebit de apreciate în străinătate.

Probabil că domnișoarele Norris ar fi ajuns pînă la urmă să cînte și în limba ebraică, dacă n-ar fi fost întrerupte de valetul irlandez, care, deschizînd ușa, anunță cu voce tare :

— Generalul Fladdock !

— Doamne ! strigară surorile, încetînd brusc. S-a întors generalul !

De abia apucară să scoată această exclamație, că generalul și apăru, în mare ținută, pentru că se ducea la un bal. Pătrunse în cameră atît de precipitat, încît își agăță pintenul de covor, se împiedică de sabie și se întinse, cît era de lung, pe duşumea, descoperind, spre marea mirare a celor de față, o mică chelie chiar în creștetul capului. Ceea ce urmă fu și mai penibil, căci generalul, fiind foarte gras și strîns ca în chingi în uniforma ce plesnea pe el, odată căzut, nu se mai putu ridica și rămase pironit locului, descriind în aer cu cizmele atîtea întoarceri peloc și atîtea manevre cît nu s-au pomenit niciodată în istoria artei militare.

Săriră deci cu toții în ajutorul lui, și generalul fu pus imediat pe picioare ; uniforma lui era însă atît de strîmtă, încît fu ridicat de jos țeapă ca un țăruș, fără nici o îndoitură, aidoma unui clovn care face pe mortul. Și generalul nu fu în stare să facă nici o mișcare pînă ce tălpile cizmelor nu ajunseră cu toată suprafața lor din nou pe pămînt ; de abia atunci începu ca prin minune să dea iar semne de viață și, înaintînd într-o dungă, ca să aibă mai mult loc și ca nu cumva să-și destrame fireturile de aur ale epoleților agățîndu-le, Doamne ferește, de cine știe ce, se îndreptă surîzător spre stăpîna casei ca să-i prezinte omagiile sale.

Nimic pe lume n-ar fi putut trezi mai multă bucurie în sînul acestei familii decît bucuria pe care o stîrni apariția neașteptată a generalului Fladdock. Oaspetele fu primit cu atîta căldură, de parcă New York-ul ar fi fost în stare de asediu, iar el singurul general din localitate. Strînse mîna de trei ori pe rînd fiecărui membru al familiei, după care îi trecu în revistă, de la oarecare distanță, ca un brav comandant ce era, cu mantaua-i largă drapată pe umărul drept, în timp ce umărul stîng rămînea acoperit pentru a scoate și mai bine în evidență pieptu-i larg.

— Așadar, iată-mă din nou în mijlocul celor mai distinși concetățeni ai mei !

— Da, zise domnul Norris-tatăl. Prezenți cu toții la apel, domnule general !

Și întreaga familie îl înconjură, întrebîndu-l ce mai face, pe unde mai fusese după ultima scrisoare, ce impresii îi lăsase călă-

toria în străinătate ; dar mai ales şi înainte de orice, cîţi mari duci, lorzi, viconţi, marchizi, ducese, cavaleri şi baroni cunoscuse, pentru că ştiut este că locuitorii acestor ţări scufundate în beznă au slăbiciunea să cultive asemenea ciudăţenii.

Nu-mi mai pomeniţi de aşa ceva, zise generalul, ridicînd mîna. M-am învîrtit tot timpul numai printre ei, am adus şi în geamantan nişte ziare în care, închipuiţi-vă, e menţionat şi numele meu — şi coborî tonul, pentru a produce mai mult efect asupra auditorilor —, da, menţionat la rubrica mondenă. O, nenorocite prejudecăţi ale bă-trî-nei E-u-ro-pe !...

— Ah, oftă domnul Norris-tatăl clătinînd din cap cu un aer melancolic, şi-i aruncă apoi o privire lui Martin, ca şi cum ar fi vrut să-i spună : „Sînt adevăruri care nu pot fi negate, domnul meu. De hatîrul dumitale aş încerca să le trec sub tăcere dacă mi-ar sta în putinţă."

— Ce înapoiat e simţul moral în Anglia ! continuă generalul. Ce totală lipsă de demnitate morală !

— Ah ! suspinară toţi membrii familiei Norris, profund abătuţi.

— Mărturisesc că n-aş fi reuşit să-mi fac o idee exactă despre această stare de lucruri, dacă n-aş fi constatat-o la faţa locului şi cu proprii mei ochi, continuă generalul. Nici dumneata, Norris, care eşti un om cu foarte multă imaginaţie, nu ţi-ai fi putut face o idee despre toate astea, dacă nu le-ai fi văzut cu ochii dumitale.

— Aşa este, întări Norris.

— Ex-clu-si-vis-mul, mîndria, formalismul, eticheta ! strigă generalul, apăsînd cu emfază asupra fiecărui cuvînt. Barierele artificiale ridicate între oameni ; împărţirea speciei omeneşti în două tagme : cei care au carte mare şi cei cu carte mică : de treflă, de caro sau de pică — numai cea cu semnul inimii lipseşte !

— Ah ! exclamă întreaga familie, adevărat, aşa este, domnule general !

— Staţi ! strigă deodată domnul Norris-tatăl, apucîndu-l de braţ. Dumneata ai călătorit desigur pe „Screw", domnule general ?

— Da, pe „Screw", fu răspunsul.

— Cum se poate ! se minunară amîndouă fetele deodată. Cine şi-ar fi putut închipui una ca asta !

Generalul nu înţelegea de ce faptul că venise cu vasul „Screw" producea atîta senzaţie şi nu păru lămurit nici după ce domnul Norris i-l prezentă pe Martin, zicînd :

— Aici de faţă se află unul dintre tovarăşii dumitale de călătorie.

— Ai mei ? repetă generalul. N-aş crede.

Nu-l văzuse pe Martin niciodată ; Martin, în schimb, îl văzuse, iar acum, stînd în față, îl recunoștea : era pasagerul care spre sfîrșitul călătoriei străbătuse puntea cu nările în vînt și cu mîinile înfundate în buzunare. Toți își ațintiră privirile asupra lui. Nu mai avea încotro. Trebuia să dea cărțile pe față.

— Am călătorit pe același vas cu generalul, zise el, dar nu și în aceeași clasă. Din motive de economie, eu am mers cu clasa a treia.

Dacă ar fi fost legat de gura unui tun pus în bătaie chiar în acea clipă, generalul n-ar fi fost mai consternat decît la auzul acestor cuvinte. Cum, el, Fladdock, Fladdock, în mare ținută ; el, generalul Fladdock, oaspetele atîtor nobili străini — obligat să facă cunoștința unui individ ce călătorise cu clasa a treia (pentru suma de patru lire și zece șilingi), să-l întîlnească chiar în sactuarul mondenității newyorkeze, să-l vadă petrecînd în sînul aristocrației New York-ului ! Cît pe ce să pună mîna pe sabie, nu alta.

O tăcere de moarte se lăsă asupra membrilor familiei Norris. Se temeau ca nu cumva să mai afle și alții despre această întîmplare : iată-i compromiși din pricina unei imprudențe comise de o rudă din provincie. Ei, care erau considerați printre cei mai strălucitori aștri ai constelației newyorkeze ! Deasupra și dedesubtul lor se aflau alte constelații mondene, dar nici una dintre stelele care făceau parte dintr-o constelație n-avea relații cu stelele celorlalte. Totuși, prin toate aceste sfere s-ar fi putut răspîndi zvonul că familia Norris, înșelată de manierele și de înfățișarea cuiva, primise în casa ei, primejduindu-și înalta poziție, pe un om fără dolari, pe un necunoscut ! O ! vultur păzitor al seninei Republici, nu trăiseră ei oare decît pentru a îndura această umilință ?

— Îngăduiți-mi să mă retrag, zise Martin, într-o tăcere mormîntală. Îmi dau seama că vă stînjenesc, și stînjenit mă simt și eu, dealtfel. Înainte de a pleca, însă, țin să descarc de orice răspundere pe acest domn, care, vă asigur, nu știa că sînt nedemn de a fi adus în mijlocul unei atît de înalte societăți.

Și cu aceste cuvinte, salută familia Norris și ieși din cameră ca o statuie de gheață, care, rece pe dinafară, clocotea pe dinăuntru.

— Hm, zise după plecarea lui domnul Norris-tatăl, uitîndu-se, alb la față, la ceilalți, tînărul acesta a avut astă-seară ocazia să vadă un rafinament, o distincție și o eleganță de care este cu totul străin în țara lui. Să sperăm că lecția asta va izbuti să trezească în el simțul moral.

Dacă acest specific articol transoceanic, denumit simț moral (căci, după spusele politicienilor, oratorilor și pamfletarilor indigeni, America are monopolul acestui articol), precum ziceam, dacă

acest articol transoceanic ar corespunde unui sentiment de bunăvoință față de întreaga omenire, atunci, într-adevăr, ar fi fost foarte greu să-l trezească cineva în acel moment în sufletul lui Martin ; căci, în timp ce străbătea străzile cu pași mari, urmat de Mark, simțul său imoral era în plină activitate, făcîndu-l să rostească printre dinți tot felul de cuvinte înfricoșătoare, pe care, din fericire pentru el, nu le auzi nimeni ; se mai potolise totuși, ba, într-o oarecare măsură îi venea chiar să și rîdă de pățania lui, cînd auzi în urmă un zgomot de pași ; se întoarse și îl recunoscu pe prietenul său, Bevan, care gîfîia, obosit de atîta alergătură.

Bevan îl apucă de braț și îl rugă să meargă mai încet. După cîteva clipe de tăcere, zise :

— Sper că nu mă faci răspunzător de cele întîmplate.

— Ce vrei să spui ? întrebă Martin.

— Nu-ți închipui cumva, nădăjduiesc, că am prevăzut sau am putut bănui cum se va termina vizita noastră.

— O, nu, dimpotrivă, zise Martin, îți rămîn cu atît mai îndatorat pentru amabilitatea dumitale, cu cît am putut constata cîte parale fac cei mai onorabili cetățeni ai acestei țări.

— Adevărul este, răspunse prietenul său, că sînt făcuți din același aluat ca oricare dintre noi, dar nu vor s-o recunoască și au niște pretenții absurde.

— Poate că așa e, recunoscu Martin.

— Pun rămășag, continuă celălalt, că dacă ai fi văzut o scenă ca asta în cine știe ce comedie engleză, ai fi găsit că-i întru totul corespunzătoare realităților din țara dumitale.

— Ai dreptate.

— Fără îndoială că lucrurile astea par mai ridicule la noi decît în alte țări, din cauza năravului nostru de a critica pe toată lumea. În ceea ce mă privește, pot să te asigur, știam de la început că ai venit cu a treia, fiindcă văzusem lista călătorilor de la clasa întîi și numele dumitale nu figura acolo.

— Îți sînt cu atît mai îndatorat, zise Martin.

— În felul lui, Norris este un om bun, observă domnul Bevan.

— Se prea poate, îi răspunse scurt Martin.

— O, da, are multe calități. Dacă dumneata sau oricare altcineva i s-ar fi adresat lui, ca de la inferior la superior, solicitîndu-i mila, *in forma pauperis* [65], ai fi găsit că-i îndatoritor și cu inimă bună.

— Dacă e vorba numai de calități de felul ăsta, n-avea nici un rost să fi străbătut trei mii de mile pînă aici, spuse Martin.

[65] *In forma pauperis* — așa cum se cuvine unui om sărac (lat.)

Tînărul și domnul Bevan nu mai scoaseră nici un cuvînt tot restul drumului, fiecare părînd adîncit în propriile lui gînduri.

Cînd ajunseră la maior, ceaiul, cina, sau cum vreți să numiți masa de seară, fusese servită ; fața de masă, ceva mai pătată decît la prînz, era încă întinsă. La un capăt al mesei, doamna Jefferson Brick și alte două doamne beau ceai ; o gustare suplimentară, desigur, fiindcă doamnele erau cu pălăriile pe cap și înfofolite în șaluri, ca și cum de-abia atunci sosiseră acasă. La lumina tremurătoare a trei lumînări de lungime inegală așezate în sfeșnice de diferite forme, camera nu arăta cîtuși de puțin mai primitoare decît ziua.

Cînd Martin și cu prietenul său intrară, doamnele vorbeau toate trei cu voce tare ; dar, dînd cu ochii de ei, își întrerupseră conversația, luînd un aer extrem de rezervat și de distins, ca să nu zicem glacial. Schimbau doar în șoaptă unele impresii și erau atît de reci și de distante, încît temperatura apei clocotite din ceainic trebuie să fi coborît cu vreo douăzeci de grade.

— Ai fost la întrunire, doamnă Brick ? întrebă prietenul lui Martin, ai cărui ochi sclipeau ștrengărește.

— La conferință vrei să spui, domnule.

— Vă cer iertare. Uitasem că dumneavoastră nu vă duceți la întruniri.

La care, doamna ce stătea în dreapta soției lui Jefferson Brick tuși ușor și cu evlavie, ca și cum ar fi spus : „Eu însă mă duc". Și într-adevăr, se ducea la întruniri aproape în fiecare seară.

— A fost o predică frumoasă ? zise domnul Bevan adresîndu-se acestei doamne.

Doamna ridică smerită ochii spre cer, răspunzînd : da. Ascultase cu adîncă satisfacție o predică serioasă, aprigă și usturătoare, în care mulți dintre prietenii și cunoștințele ei fuseseră încondeiați cum nu se poate mai bine și puși la locul lor. Pe deasupra, avusese și cea mai admirată pălărie din toată congregația, așa că se simțea pe deplin mulțumită din toate punctele de vedere.

— La ce conferințe vă duceți, doamnă Brick ? întrebă prietenul lui Martin, întorcîndu-se din nou spre ea.

— Filozofia sufletului, în fiecare miercuri.

— Dar lunea ?

— Filozofia crimei.

— Și vinerea ?

— Filozofia legumelor.

— Ai uitat joia, filozofia politică, draga mea, observă a treia doamnă.

— Nu, zise doamna Brick, dar nu e joia, e marțea.

— Aşa e ! strigă doamna. Cum să uit tocmai eu ! Joia se ţine filozofia materiei.

— Precum vezi, domnule Chuzzlewit, doamnele noastre sînt extrem de ocupate, zise domnul Bevan.

— Ai dreptate, răspunse Martin. Între asemenea serioase ocupaţii în afară şi îndatoririle căminului, timpul trebuie să fie foarte bine împărţit.

Martin se opri brusc ; observase că doamnele nu-l priveau cu ochi buni şi nu-şi dădea seama cu ce greşise ca să merite disprețul ce li se citea pe faţă. După cîtva timp, însă, cînd doamnele se restraseră la ele în cameră, domnul Bevan îl lămuri că grijile familiale nu erau considerate demne de atenţia acestor filozoafe şi puteai pune rămăşag o sută contra unu că, dintre toate trei, nici una nu era în stare să migălească nici cel mai uşor lucru de mînă, fie pentru ea, fie pentru copiii ei.

— Nu crezi că unor mîini delicate ca ale doamnelor li s-ar potrivi mai bine nişte unelte mai inofensive, ca andrelele, de pildă, decît cuţitul cu două tăişuri al filozofiei ? zise el. Iată o întrebare la care eu cu greu aş putea da un răspuns. Un singur lucru aş putea preciza : cuţitul acesta nu taie prea adînc : predicile şi conferinţele lor reprezintă pentru ele ceea ce pentru altele sînt balurile şi concertele. Femeile noastre se duc la întruniri ca să mai uite de monotonia vieţii şi să-şi vadă una alteia toaletele, după care se întorc înapoi acasă tot aşa cum au plecat. [66]

— Cînd zici acasă, vorbeşti de o casă ca asta ?

— Foarte adesea. Dar văd că eşti frînt de oboseală, aşa că-ţi urez noapte bună. Mîine dimineaţă vom discuta despre proiectele dumitale de viitor. Acum îţi dai seama cred că ar fi de prisos să mai rămîi în acest oraş unde n-ai nici o posibilitate de reuşită. Trebuie să pleci aiurea.

— Ca să dau din lac în puţ ? zise Martin citînd o veche zicală din bătrîni.

— Nădăjduiesc că nu. Totuşi nu va fi chiar atît de uşor. Noapte bună.

[66] Vezi, în volumul de faţă (p. 395—415), critica similară, adresată de pe poziţii patriarhale, conservatoare, feministelor din Anglia, care îşi dedică timpul unor probleme sociale în dauna clasicelor preocupări casnice. Deosebirea dintre englezoaice şi americance constă în aceea că primele îşi risipesc vremea în acţiuni de pseudobinefacere şi de imaginară ameliorare a vieţii coloniştilor englezi din Africa, pe cînd celelalte, afectînd preocupări spirituale — ca şi proprietara hanului „Marchizul de Grandby", soţia domnului Tony Weller, din *Documentele postume ale Clubului Pickwick*, membră a secţiei Asociaţiei de Temperanţă din Brick Lane, o ramură a Marii Uniuni Ebenezer —, participă la întrunirile de rigidă îndoctrinare religioasă, puritană şi nu au, pentru ele şi familiile lor, locuinţe proprii, ci trăiesc în pensiuni.

Îşi strînseră mîinile cu căldură şi se despărţiră. Rămînînd singur, Martin simţi că surescitarea stîrnită de atîtea lucruri noi şi de schimbarea de decor, care-l făcuseră să biruie toate oboselile zilei, îl părăseşte cu totul ; era atît de abătut şi de istovit, încît n-avea putere nici să urce scara şi să se tîrască pînă în odaia lui.

Unde erau speranţele şi încrezătoarele lui proiecte, făurite cu douăsprezece sau cincisprezece ore mai înainte ? Proaspăt sosit şi străin cum era, atît pe pămîntul pe care păşea cît şi în aerul pe care-l respira, nu putea să alunge, după toate întîmplările prin care trecuse, în răstimp de o singură zi, trista presimţire că planurile lui se duc pe apa sîmbetei. Deseori, încă de pe vapor, planurile pe care le izvodise i se păruseră nechibzuite, ba chiar nebuneşti ; după debarcare, mai căpătase o brumă de speranţă ; acum însă nu mai întrezărea în viitor decît umbre negre, înspăimîntătoare. În zadar îşi chinuia mintea ; gîndurile lui îmbrăcau straie cernite şi puţin îmbietoare, şi nu-i ofereau nici sprijin, nici mîngîiere. Pînă şi diamantul de la deget i se părea că are sclipiri de lacrimă, nereflectînd nici măcar o singură rază de speranţă.

Rămăsese lîngă sobă, adîncit în gîndurile-i negre, fără să bage de seamă că ceilalţi pensionari începuseră să se adune unul cîte unul de pe la magazinele sau birourile lor ori de prin barurile din apropiere şi că, după ce beau însetaţi cîteva guri de apă din aceeaşi cană mare şi albă, aşezată pe bufet, şi zăboveau o bucată de vreme aplecaţi asupra dezgustătoarelor scuipătoare de aramă, se urcau greoi, ducîndu-se la culcare. Tîrziu detot, intră şi Mark Tapley, care-l scutură de braţ, crezîndu-l adormit.

— Mark ! strigă el, tresărind.

— Toate merg strună, zise, voios ca întotdeauna, servitorul, mucărind cu degetele lumînarea. Patul dumneavoastră nu-i prea mare ; iar cineva, chiar dacă nu-i prea însetat, ar putea da de duşcă, înainte de masă, toată apa de spălat din cană, înfulecînd şi prosopul pe deasupra. În noaptea asta însă veţi dormi, în sfîrşit, liniştit, fără să vă zgîlţîie vaporul.

— Da, dar nu ştiu cum, am impresia că toată casa asta pluteşte pe valuri, zise Martin, care se ridică de pe scaun clătinîndu-se ; mă simt tare prost.

— Eu, domnule, în schimb, mă simt voios ca un piţigoi, zise Mark. Dar am şi de ce. Ah ! Aici ar fi trebuit să mă nasc ! Zău aşa ! Luaţi seama la treaptă, adăugă el, în clipa cînd se pregăteau să urce scările. Vă mai aduceţi aminte de domnul acela de pe „Screw" care umbla cu un geamantanaş mic detot ?

— Da.

— În seara asta au fost aduse de la spălătorie rufele domnilor pensionari ; le-au lăsat în dreptul uşii fiecăruia. O să vedeţi că au fost puţine cămăşi şi foarte multe plastroane, aşa că puteţi dezlega acum şi misterul acelui băgăjel atît de mic.

Martin era obosit şi prea abătut ca să mai observe ceva, aşa că descoperirea lui Mark îl lăsă rece. Domnul Tapley nu se dădu totuşi bătut şi îl conduse cu aceeaşi voioşie sus, la etaj, în camera ce-i fusese rezervată. Era o încăpere mică, îngustă şi cu un gemuleţ mic, cu un pătuc de lemn ca o ladă fără capac, două scaune, un covoraş de dimensiunile celui pe care ţi-l pune vînzătorul sub picioare în magazinele de încălţăminte din Anglia, cînd îţi încerci pantofii, o oglinjoară agăţată într-un cui în perete şi un spălător înzestrat cu o carafă care semăna mai degrabă cu o ceaşcă.

— Eu, domnule, bănuiesc că în ţara asta dimineaţa oamenii îşi dau doar lustru pe faţă cu un prosop uscat, zise Mark. Or fi suferind cu toţii de „drofobie".

— Fii bun şi trage-mi cizmele, zise Martin, lăsîndu-se greoi pe scaun. Sînt zdrobit de parcă m-ar fi bătut cineva, Mark ; mă simt pe jumătate mort.

— Lăsaţi, că mîine dimineaţă o să vorbiţi altfel, domnule, îl încurajă Mark Tapley. Ba poate chiar în seara asta, după ce veţi fi gustat din ce am eu aici.

Ca din senin, apăru un pahar mare, plin ochi cu bucăţi mici şi străvezii de gheaţă, printre care se zăreau vreo două felioare de lămîie şi, la fund, o licoare aurie, foarte îmbietoare la vedere.

— Ce-i asta ? întrebă Martin.

Domnul Tapley nu se grăbi să-i răspundă : vîrî doar un pai în pahar, pricinuind o plăcută perturbare printre bucăţile de gheaţă şi lăsă a se înţelege, printr-un gest expresiv, că delicioasa licoare putea fi sorbită de băutor numai cu ajutorul acestui pai.

Martin luă paharul cu un aer mirat, apucă paiul între dinţi şi sorbi băutura ridicîndu-şi îndată ochii spre cer, în extaz, şi nu se opri pînă nu dădu de fundul paharului.

— Aţi văzut ? strigă Mark luîndu-i triumfător paharul din mînă. Dacă vi se mai întîmplă altădată să vă simţiţi pe jumătate mort şi dacă din întîmplare n-am să fiu în preajmă, cel mai bun lucru e să rugaţi pe primul cetăţean ieşit în cale să vă aducă imediat un *cobbler*.

— Să-mi aducă un *cobbler* ? repetă Martin.

— Aşa se numeşte născocirea asta minunată, zise Mark, mîngîind paharul gol. Îi zice *cobbler*. Un *sherry-cobbler*, dacă vrem să-i

spunem numele întreg, iar mai pe scurt *cobbler*. Și acum, fiindcă vă simțiți alt om, vă putem trage și cizmele.

Și după această solemnă introducere, aduse șanurile.

— Mark, zise Martin, mi-a trecut slăbiciunea... Dar, Doamne iartă-mă, ce ne facem dacă ne azvîrle soarta prin cine știe ce ținuturi sălbatice și rămînem acolo fără bani și fără alte mijloace de trai ?

— Lăsați, răspunse imperturbabil Tapley, că din cîte am putut constata pînă acum nu știu dacă, în ce ne privește, n-am duce-o mai bine în ținuturile sălbatice decît în cele civilizate.

— O, Tom Pich, Tom Pich [67] zise Martin meditativ. Ce n-aș da ca să fiu din nou lîngă tine, să-ți aud vocea, fie chiar și în biata cămăruță pe care o aveam în casa lui Pecksniff ! [68]

— O, tu, „Balaure albastru" ! exclamă Mark, ca un ecou ceva mai voios. De n-ar fi atîta amar de apă între mine și tine, și dacă nu m-aș simți prea prăpădit ca să mă întorc înapoi, mai-mai c-aș spune și eu la fel. Dar, iată-mă „Balaure", la New York — Ame-

[67] *Thomas (Tom) Pinch* — personaj din romanul *Martin Chuzzlewit*, un bărbat „cam de treizeci de ani", dar care poate să aibă, tot atît de bine, „orice vîrstă, între șaisprezece și șaizeci", pentru că era unul dintre oamenii ce nu îmbătrînesc niciodată, în fragedă tinerețe părînd mai bătrîni decît sînt, iar la bătrînețe păstrînd „un aer încă destul de tînăr", „sărăcăcios îmbrăcat, stîngaci, foarte miop, cu un început de prematură chelie", cu umerii lăsați și cu „prostul obicei de a lungi mereu gîtul", onest, loial, sensibil, modest, timid, credul pînă la naivitate, într-un cuvînt, „cel mai detreabă om din lume", cum îl caracterizează amicul său John Westlock, prieten al lui Martin Chuzzlewit și devotat asistent al „arhitectului" Seth Pecksniff.

[68] *Seth Pecksniff* — personaj din romanul *Martin Chuzzlewit*, un bărbat între două vîrste, cu părul cărunt periat peste cap dar totuși zbîrlit, „cu firul întors la vîrf, dînd să se reverse peste pleoapele-i grele", cu trupul „bine hrănit, dar încă destul de zvelt", cu gesturile „blînde și mieroase", îmbrăcat în haine „negre și sobre", un om deosebit de „moral", „mai ales în convorbirile și corespondența sa", „mai darnic în precepte decît un caiet de caligrafie", dar în realitate profund imoral, egoist, viclean, ipocrit, lingușitor, arivist, cupid, zgîrcit pînă la meschinărie, laș, josnic și impostor în profesiunile pe care le afirmă cartea lui de vizită : „arhitect și inginer hotarnic". „Dintr-un anumit punct de vedere, domnul Pecksniff putea fi considerat și inginer hotarnic, căci, stînd la fereastră, măsura deseori imensul teren care se întindea în fața casei sale. Cît despre operele lui arhitectonice, nu se știa nimic precis în fara faptului că nu făcuse niciodată planul vreunei clădiri și nici nu construise vreuna", ceea ce însă nu-l împiedică să primească în gazdă tineri care vor să se perfecționeze în arhitectură, pe care îi exploatează de două ori : o dată, încasînd de la părinți sau tutori taxele pentru locuință, hrană și studiu, a doua oară, însușindu-și proiectele elevilor săi și încasînd de la beneficiari importante sume de bani. Într-un cuvînt, ca să folosim caracterizarea aceluiași John Westlock, care i-a fost elev, Pecksniff este „cel mai mare pungaș care a făcut vreodată umbră pămîntului" și cel mai izbutit personaj din galeria dickensiană a sceleraților grotești, varianta engleză supremă a lui Tartuffe.

rica, pe cînd tu, ehe, ai rămas hăt departe, în Wilshire — Europa ; şi avem de gînd să ne îmbogăţim, „Balaure", ca să facem fericită o fată frumoasă ; iar dacă te duci cumva să vizitezi Monumentul [69], să nu te opreşti jos, în prag, „Balaure", că atunci nu mai ajungem niciodată în vîrf !

— Înţeleaptă vorbă ai rostit, Mark ! intări Martin. Trebuie să privim numai înainte.

— În toate cărţile de poveşti pe care le-am citit, toţi cei care au privit în urmă au fost prefăcuţi în stane de piatră, şi totdeauna m-am gîndit că asta era numai din vina lor şi că-şi meritau soarta. Vă urez noapte bună, domnule, şi visuri plăcute.

— Ar trebui atunci să mă visez acasă, zise Martin întinzîndu-se în pat.

— Cred şi eu, murmură Mark Tapley, după ce intră în camera lui, cînd Martin nu-l mai putea auzi, că aici n-o s-o scoatem noi la capăt cu una cu două ; vor veni ceasuri cînd are să fie într-adevăr un merit să fii vesel în ţara asta. Şi să nu-mi spui mie cetăţean al Statelor Unite de n-o să fie aşa ! [70]

*

În momentul de faţă povestea noastră se desfăşoară în ţara Libertăţii şi a Moralităţii ; avem din nou prilejul să contemplăm cu pioasă teamă acel simţ moral care nu dă Cezarului nimic din ce este al Cezarului ; trăim din nou în acea atmosferă sacră care se confundă cu însăşi viaţa nobilului patriot, părintele spiritual a numeroşi discipoli, ce visa despre libertate în braţele unei sclave şi care, după ce se trezea, îşi vindea în piaţă copii făcuţi cu ea.

Trenul goneşte într-un vacarm asurzitor, făcînd să trosnească şinele în iuţeala nebună cu care se învîrtesc roţile. Locomotiva urlă de parcă ar fi mînată cu biciul şi chinuită ca un muncitor ce s-ar da de ceasul morţii. Dar comparaţia nu e decît un biet fruct al fanteziei, căci în această republică oţelul şi fierul sînt mult mai preţuite decît carnea şi sîngele. Atunci cînd lucrurilor produse de mîna omului li se cer eforturi ce depăşesc puterea lor de rezistenţă, ele se răzbună prin însăşi natura lor ; în timp ce nenorocitele mecanisme create de Mîna Divină sînt mult mai puţin

[69] *Monumentul* — coloană dorică, înaltă de 62 m, edificată în secolul al XVII-lea (1671—1676) pe Fish Street Hill, lîngă London Bridge, în memoria victimelor marelui incendiu care a devastat Londra în 1666 ; coloana are în vîrf o urnă în formă de flacără, aurită, înaltă de 13 m şi este străbătută în interior de o scară în spirală, formată din 345 trepte.

[70] Apud : Charles Dickens, *Martin Chuzzlewit*, ed. cit., vol I, p. 293—343.

primejdioase, căci pot fi mînate, strivite și frînte după placul conducătorului. Priviți la locomotiva aceasta ! Potrivit legilor în vigoare, cel care ar deteriora într-un fel sau într-altul această insensibilă masă metalică, ar plăti mai scump decît cel ce ar lua viața a douăzeci de ființe omenești ! De aceea stelele steagului american fac cu ochiul benzilor sîngerii, iar Libertatea și-a tras boneta pe ochi și s-a-nhăitat cu cea mai odioasă dintre asupriri.

Conductorul acestei locomotive [...] nu era, desigur, frămîntat de asemenea reflecții ; ba se prea poate chiar să nu fi avut în capul lui nici un fel de gînd care să-l îndemne la reflecție. Proptit cu umărul de peretele locomotivei, își fuma pipa, cu mîinile și cu picioarele încrucișate, scoțînd din cînd în cînd cîte un mîrîit scurt — scurt ca și pipa lui — spre a-și manifesta aprobarea atunci cînd, printr-o dibace manevră, colegul său, fochistul (care se distra în clipele libere aruncînd cu cîte o scurtătură de lemn în vitele ce pășteau de-a lungul șinelor), își nimerea ținta ; în afara acestor momente, conductorul sta nemișcat și cu un aer atît de impasibil, de parcă ar fi avut de condus un purcel de lapte și nu coșcogea locomotivă. Cu toată imobilitatea și calmul mașinistului, trenul înainta cu o mare viteză, iar cum terasamentul nu era prea solid, zguduiturile erau destul de dese și de violente.

De locomotivă se aflau atașate trei vagoane ; vagonul pentru doamne, vagonul pentru domni și vagonul pentru negri, acesta din urmă fiind vopsit în negru, pentru ca să se vadă cît mai bine cui îi este destinat. Martin și Mark Tapley stăteau în primul vagon, cel mai confortabil ; și fiindcă era loc destul, se mai instalaseră acolo și alți domni, care se simțeau bine într-o societate feminină. Stăpînul și servitorul stăteau unul lîngă altul și discutau cu însuflețire.

— Așadar, Mark, spuse Martin, privindu-l îngrijorat, zici că-ți pare bine c-am părăsit New York-ul ?

— Da, îmi pare foarte bine, îi răspunse Mark.

— Nu erai destul de „vesel“ acolo ? îl întrebă Martin din nou.

— Dimpotrivă. Cea mai veselă săptămînă din viața mea am petrecut-o la Pawkins.

— Ce părere ai despre perspectivele noastre ? îl iscodi Martin, cu un ton care arăta foarte limpede că mult timp se codise să-i pună această întrebare.

— Sînt cît se poate de strălucite, domnule ; imposibil să găsești un nume mai frumos decît „Valea Edenului“ ! Cum ar putea cineva să-și aleagă un loc mai minunat în care să se statornicească, decît în Valea Paradisului ? Mi s-a spus, adăugă Mark după o

pauză, că pe acolo se află șerpi berechet, așa că, precum se vede, toate sînt așa cum scrie în *Biblie*.

Departe de-a da cel mai mic semn de groază, în timp ce-i împărtășea acest amănunt neplăcut, fața lui Mark Tapley părea, dimpotrivă, cît se poate de radioasă ; văzîndu-l, un străin ar fi putut presupune că nu-și dorise toată viața altceva decît să trăiască în tovărășia șerpilor, și acum aștepta cu nerăbdare apropiata realizare a acestei arzătoare dorințe.

— Cine ți-a mai spus-o și pe asta ? îl luă la rost Martin.

— Un ofițer, zise Mark.

— Dracu să te ia de neghiob ! strigă Martin rîzînd cu poftă, în ciuda gîndurilor sale negre. Ce fel de ofițer o mai fi fost și ăla ? Parcă nu știi că pe aici ofițerii sînt ca frunza și iarba !

— Da, adevărat, ca sperietorile de păsări pe la noi, și chiar aduc cu alea, fiindcă sperietorile de la noi alcătuiesc și ele un fel de armie națională ; iar pe de altă parte, ofițerii de aci nu sînt decît niște prăjini îmbrăcate cu haină și vestă. Ha ! ha ! ha ! Nu vă uitați că rîd cu atîta poftă, mi se mai întîmplă și mie să rîd din cînd în cînd. Cum să nu fii vesel ? ! Da, mi-a vorbit de șerpi chiar unul dintre cuceritorii acestui continent, care locuia la pensiunea Pawkins. „Dacă nu mă-nșel, mi-a zis el, vorbind fornăit, sau de parcă ar fi avut nasul înfundat, plecați în Valea Edenului ?“ — „Da, cam așa ceva“, i-am răspuns eu. — „O, zice el, dacă vi se întîmplă cumva să vă culcați acolo — deocamdată nu este încă un lucru posibil, dar pe măsură ce va pătrunde civilizația pînă acolo se va întîmpla, poate, și minunea asta —, nu uitați să aveți o secure la îndemînă.“ — „De ce, sînt prea mulți purici ?“ m-am încruntat eu la el. — „Ceva mai rău decît purici“, mi-a răspuns el. — „Vampiri ?“ — „Mai rău.“ — „Țînțari, poate ?“ — „Nici țînțari.“ — „Mai rău decît țînțarii ?“ zic eu. — „Da, șerpi, zice el, șerpi cu colopței ; totuși, străine, ai și dumneata dreptate, într-o oarecare măsură, pentru că se găsesc și o sumedenie de gîngănii sugătoare care atacă omul de viu, așa, nitam-nisam ; dar de ele nu trebuie să vă pese, că vă țin de urît ; cu șerpii, însă, o să aveți mult de furcă ; dacă vi se va întîmpla, la sculare, zie el, să găsiți unul încolăcit pe stîlpul patului, ca un tirbușon fără mîner și gata să sară, trageți-i una la mir, fiindcă se cheamă că ar fi veninos.“

— De ce nu mi-ai spus astea mai dinainte ? strigă Martin, a cărui față căpătă o expresie ce-l „înveseli“ și mai mult pe Mark.

— Nu mi-am închipuit că v-ar interesa, domnule, zău, pe cinstea mea, răspunse tînărul. Mi-a intrat pe o ureche și mi-a ieșit

pe ailaltă. Dar, Dumnezeu să mă ierte, se vede că ofițerul era membru al unei companii de exploatare și a născocit toată istoria asta ca să mergem în Edenul lui și nu în cel al concurenței.

— Se prea poate să fie așa, încuviință Martin. Tot ce pot spune e că doresc din toată inima să fie așa.

— Nici nu mă îndoiesc, răspunse Mark, prea preocupat de povestea asta ca să se mai gîndească la efectul pe care-l produsese asupra stăpînului său, căci, știți, oricum, tot acolo va trebui să trăim.

— Să trăim acolo ! exclamă Martin. Da, e lesne de spus, dar dacă s-o întîmpla să ne trezim într-o bună zi cu un șarpe cu clopoței făcut covrig pe pătura noastră, atunci, zău, nu știu dacă o să mai fie chiar atît de ușor de trăit.

— Ai dreptate ! zise cineva atît de aproape de el, încît glasul parcă-l gîdilă la ureche. Într-adevăr, ai perfectă dreptate.

Martin se întoarse și se pomeni nas în nas cu un individ așezat în spatele lor, care-și băgase capul între el și Mark și care, sprijinindu-și bărbia pe spătarul băncii lor, se distra ascultînd ce vorbesc. Avea același aer nepăsător și pasiv pe care cei doi călători îl observaseră la majoritatea cetățenilor acestei țări ; obrajii îi erau atît de scofîlciți, încît ai fi zis că și-i sugea întruna ; era ars de soare, dar căpătase o culoare galben-murdară. Avea ochii negri, strălucitori, și-i ținea pe jumătate închiși, privind doar pieziș, și chiar atunci într-un anumit fel, ca și cum ar fi spus : „Degeaba încercați voi, că pe mine nimeni nu mă poate trage pe sfoară, oricît s-ar strădui !". Își proptise brațele pe genunchi și ședea cu corpul aplecat înainte ; în palma mîinii stîngi avea un pac de tutun, pe care-l ținea cum țin țăranii englezi în palmă o felie de brînză, iar în mîna dreaptă, un briceag. Intervenise atît de firesc în conversația lor, de parcă ar fi fost special poftit să asculte argumentele celor două părți și să-și dea cu părerea ; faptul că ceilalți doi puteau să n-aibă chef să-l cunoască sau să-i îngăduie să-și vîre nasul în treburile lor nu părea să-l preocupe mai mult decît l-ar fi preocupat pe un urs sau pe un bivol.

— Ai perfectă dreptate ! repetă el ; adresîndu-i lui Martin un salut condescendent, ca unui barbar de străin ce era. Să le ia naiba de gîngănii !

Martin nu se putut stăpîni să nu încrunte sprînceana cu intenția de a-i da să înțeleagă numitului domn că era tot atît de indezirabil ca și gîngăniile în chestiune. Dar amintindu-și că înțelepciunea recomandă ca atunci cînd te afli la Roma să te porți

ca un roman, își călcă pe inimă și schiță cel mai amabil surîs cu putință.

Pentru moment, noul lor prieten nu mai spuse nimic, pentru că, fluierînd încetișor o melodie, era ocupat să-și taie o bucată din tutunul de mestecat. După ce-o croi după gustul lui, scoase dumicatul cel vechi din gură și-l așeză pe marginea băncii, între Mark și Martin, iar pe cel proaspăt îl introduse în golul rămas, unde căpătă imediat forma unei nuci mari sau unui măr de dimensiuni mijlocii. Pe deplin satisfăcut, înfipse vîrful briceagului în dumicatul vechi de tutun și, ridicîndu-l în sus ca să-l arate celorlalți, zise cu tonul unui cunoscător că era „destul de morfolit". După ce-l lepădă, își vîrî cuțitul într-un buzunar, bägă tutunul în altul, și, sprijinindu-și din nou bărbia de spătarul băncii, cum desenul vestei lui Martin părea să-l atragă, întinse mîna să pipăie stofa.

— Cum se cheamă la voi asta ? întrebă el.

— Drept să spun, zise Martin, nu știu.

— Trebuie să coste cam vreun dolar yardul, dacă nu mai mult.

— Habar n-am.

— La noi în țară, rosti răspicat susnumitul *gentleman,* toată lumea cunoaște prețurile pro-du-se-lor noastre !...

Cum Martin nu găsi cu cale să discute această problemă, se lăsă o scurtă tăcere.

— Ei, reluă noua lor cunoștință, care în timpul acestei tăceri prelungite îi cercetase cu toată atenția și pe unul și pe celălalt, ce mai face baba ?

Domnul Tapley, considerînd această întrebare ca o nouă versiune a impertinentei formule engleze : „Ce mai face mă-ta", se pregăti să-i răspundă cum se cuvenea, cînd Martin i-o luă înainte.

— Vorbești de Anglia ? întrebă el.

— Da, răspunse americanul. Ce mai face ? Cred că avansează mereu înapoi, ca de obicei. Ce mai face regina Victoria ? [71]

— Îmi închipui că e bine, zise Martin.

— Mă tem că pe regina Victoria or s-o cam strîngă pantofii, și asta poate chiar mîine.

[71] *Victoria* — regină a Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei (1837—1901) și împărăteasă a Indiei (1876—1901). În timpul lungii domnii a reginei Victoria, Marea Britanie ajunge, datorită politicii expansioniste, la apogeul puterii ei maritime și coloniale și parcurge o epocă — „epoca victoriană" — de intens avînt economic și cultural.

— Nu prea înțeleg, zise Martin. La ce faci aluzie ?

— Să vezi cum au s-o apuce bîțîielile cînd o să afle cîte s-au făcut prin părțile noastre !

— Nu cred, zise Martin. Ba chiar aș putea să jur că nu.

Ciudatul individ îl privi ca și cum l-ar fi compătimit pentru ignoranța sau orbirea sa, apoi spuse :

— Ei bine, domnule, țin rămășag că cea mai hodorogită locomotivă de pe întinsul drept-credincioaselor State Unite, făcută armonică în fundul celei mai prăpăstioase rîpe, va arăta mai bine decît fetișcana aia, în luxoasa ei locuință din Turnul Londrei [72], cînd va citi cel de al doilea supliment al ziarului nostru, *Watertoast Gazette* [73].

În timpul acestei convorbiri, cîțiva domni se sculaseră de la locurile lor și se strînseră în jur, ascultînd din cale afară de încîntați această conversație. Unul dintre ei, un slăbănog cu o cravată albă, pleoștită, o vestă albă, lungă, și o redingotă neagră, crezu de cuviință să scoată în evidență autoritatea de care se bucura printre cei de față.

— Hm ! Domnule La Fayette Kettle... zise el, scoțîndu-și pălăria.

— Sst ! Liniște ! murmură grupul.

— Domnule La Fayette Kettle, respectele mele !

Domnul Kettle se înclină.

— Domnule Kettle, în numele acestor domni, în numele patriei noastre comune și în numele dreptei și sfintei cauze căreia îi sîntem cu toții devotați, îți mulțumesc. Îți mulțumesc, domnule, în numele asociației „Watertoast Sympathizers“ [74], îți mulțumesc în numele gazetei noastre, și îți mulțumesc în numele stindardului înstelat al marilor State Unite, pentru elocvența și categorica dumitale pledoarie. Și dacă, domnule Kettle, adăugă oratorul, atingîndu-l pe Martin cu mînerul umbrelei pentru a-i atrage atenția, pentru că în momentul acela tînărul era atent la Mark, care-i șoptea ceva la ureche, dacă, zic, în acest loc și în această clipă mă încumet să exprim o părere ce atinge indirect subiectul care ne interesează, voi încheia, domnule Kettle, împărtășindu-vă senti-

[72] *Turnul Londrei (Tower of London)* — unul din cele mai impunătoare monumente seculare din Marea Britanie, situat în sudul cartierului City, pe malul stîng al Tamisei. Construcția lui a început în secolul al XI-lea și a fost încheiată în secolul al XIII-lea. Folosit o vreme (pînă la începutul secolului al XVII-lea) ca reședință oficială a regilor Angliei și ca închisoare pentru deținuții politici, îndeosebi pentru cei din rîndurile aristocrației, a fost transformat, la sfîrșitul secolului al XIX-lea, în muzeu. Vezi și supra, p. 604, nota 46.

[73] *Watertoast Gazette — Gazeta băutorilor de apă chioară* (engl.).

[74] *„Watertoast Sympathizers“* — „Simpatizanții băutorilor de apă chioară“ (engl.).

mentul meu personal că Leul britanic își va vedea în curînd smulse unghiile de către nobilul cioc al Vulturului american și că va fi învățat să cînte atît pe harpa irlandeză, cît și pe vioara scoțiană [75], melodia pe care o șuieră toate scoicile goale de pe litoralul înverzitei Țării a lui Columb !...

Cu aceste cuvinte, slăbănogul se așeză. Vorbele lui făcuseră senzație ; toată lumea luă un aer grav.

— Domnule general Choke, zise domnul La Fayette Kettle, mi-ai încălzit inima ; pot spune chiar că mi-ai înflăcărat-o ! Dar Leul britanic are aici un reprezentant și aș fi bucuros să aud ce răspunde la cele spuse de dumneata.

— Pe cuvîntul meu, strigă Martin rîzînd, deoarece îmi faceți onoarea să mă considerați un astfel de reprezentant, voi spune doar atît : că n-am auzit niciodată ca regina Victoria să fi citit gazeta aia... nu știu cum îi ziceți... și nici nu cred că ar exista vreo șansă s-o citească vreodată.

Generalul Choke zîmbi adunării și spuse, în chip de răbdătoare și binevoitoare explicație :

— Gazeta i se trimite, domnul meu, i se trimite. Prin poștă.

— Dacă îi este adresată cumva la Turnul Londrei, răspunse Martin, tare mă tem că nu i-a încăput niciodată în mînă, fiindcă nu locuiește acolo.

— Regina Angliei, domnilor, zise la rîndul său domnul Tapley, afectînd cea mai mare politețe și privind adunarea cu un aer cît se poate de serios, regina Angliei locuiește de obicei la Palatul Monetăriei [76], ca să-și poată supraveghea finanțele. În afară de asta, dat fiind postul ei, mai are o lucuință, pe care o împarte cu primarul Londrei, la Mansion House [77], unde nu stă însă decît foarte rar, pentru că soba din salon scoate fum.

[75] Vechi instrument muzical cu coarde, folosit pînă în secolul al XVIII-lea. În text, aluzie la luptele populare, din secolul al XVI-lea, împotriva stăpînirii engleze, care interzisese, sub amenințarea pedepsei cu moartea, cîntecele harpiștilor, considerate subversive pentru că prin ele se transmiteau informații luptătorilor din rezistență. Menționăm că prin discursul demagogic al confuzului general Choke, Dickens satirizează, indirect, sprijinirea de către americani a luptelor politice din Irlanda pentru autonomie *(Home Rule)* și indepenedență față de Marea Britanie, lupte ce au culminat, în secolul al XIX-lea, cu răscoala din 1867, condusă de feniani — membrii ai unei asociații revoluționare irlandeze constituite în 1857—1858.

[76] *Palatul Monetăriei (Royal Mint)* — edificiu public situat pe Royal Mint Street, în City of London (vezi supra, p. 50, nota 34), aproape de Turnul Londrei (vezi supra, p. 647, nota 72), construit în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, renovat, între 1808 și 1811, după planurile arhitectului *sir* Robert Smirke (1781—1867), și mărit în 1882 ; azi, muzeu numismatic.

[77] *Mansion House* — edificiu monumental, construit între anii 1739 și 1753, în cartierul City din Londra (vezi supra, p. 50, nota 34), după planurile arhitectului

— Mark, zise Martin, ţi-aş rămîne foarte îndatorat dacă ai avea bunăvoinţa să nu mai spui asemenea năzbîtii, oricît de nostime ţi s-ar părea ţie ; dinspre partea mea, mă voi mulţumi să le atrag atenţia acestor domni, cu toate că e un lucru fără nici o însemnătate, că regina Angliei nu locuieşte în Turnul Londrei.

— Ai auzit, domnule general ? exclamă domnul La Fayette Kettle.

— Domnule general ! repetară ceilalţi. Domnule general !

— Sst ! Tăcere, vă rog ! zise generalul Choke, agitîndu-şi mîna şi vorbind cu atîta calm, afabilitate şi bunăvoinţă, că ţi-era mai mare dragul să-l asculţi. Am observat în repetate rînduri un fapt cu totul extraordinar, pe care îl imputăm instituţiilor britanice şi tendinţei lor de a înăbuşi spiritul de cercetare şi de analiză, atît de larg răspîndit pînă şi în pădurile virgine din occidentul continentului nostru ; am observat în repetate rînduri, zic, că însăşi cunoştinţele britanicilor asupra anumitor subiecte nu se pot compara cu cele pe care le deţin inteligenţii şi dinamicii noştri concetăţeni. Ceea ce afirmi dumneata este interesant, căci confirmă observaţiile mele, se adresă el lui Martin. Cînd dumneata spui că regina dumneavoastră nu locuieşte în Turnul Londrei, cazi într-o greşeală destul de frecventă printre concetăţenii dumitale, ale căror merite şi onorabilitate inspiră în alte privinţe cel mai adînc respect. Eşti greşit, domnul meu. Regina Victoria acolo locuieşte.

— Cînd se află la Curtea Saint James, întrerupse Kettle.

— Da, cînd se află la Curtea Saint James, natural, răspunse generalul cu aceeaşi afabilitate ; căci dacă ar locui la castelul din Windsor [78], n-ar putea fi şi la Londra în acelaşi timp. Turnul Londeri, domnul meu, continuă generalul, surîzînd cu siguranţa de neclintit a omului care-i sigur pe ceea ce spune, este, incontestabil, reşedinţa regală a familiilor domnitoare engleze. Aşezat în imediata vecinătate a parcurilor, aleilor, arcurilor de triumf, operei şi Clubului „Almack“ [79], turnul acesta este cel mai indicat loc

George Dance (1700—1768), reşedinţa oficială a lordului-primar al capitalei Marii Britanii.

[78] *Castelul din Windsor* — cel mai mare castel medieval din Anglia, situat în apropierea oraşului Windsor, pe malul drept al Tamisei, la aproximativ 33 km în amonte de Londra. Construit pe o suprafaţă de 6 ha, edificarea lui a început în secolul al XII-lea şi s-a încheiat în secolul al XIV-lea. Reşedinţă tradiţională a monarhilor Marii Britanii.

[79] *Clubul „Almack“ („Almack's Assembly Rooms“)* — club de lux, deschis, în 1760, de William Almack, pe artera centrală Pall Mall (supranumită „Clubland“), din cartierul londonez Westminster.

pentru o Curte fastuoasă și frivolă. Și, prin urmare, încheie generalul, acolo se află desigur și Curtea regală.

— Ați fost în Anglia ? îl întrebă Martin.

— O cunosc din cărți, domnul meu, zise generalul, altfel nu. Noi sîntem un popor căruia-i place să citească, domnul meu. Te vei convinge singur că posedăm un bagaj de cunoștințe care te va face să te minunezi.

— Nu mă îndoiesc cîtuși de puțin, răspunse Martin.

Aici fu întrerupt de domnul La Fayette Kettle, care-i șopti la ureche :

— Ai auzit de generalul Choke ?

— Nu, răspunse Martin tot în șoaptă.

— Dar știți, nu-i așa, că la noi este considerat drept...

— Unul dintre cei mai remarcabili oameni din țară, nu-i așa ? completă Martin, la întîmplare.

— Exact ! răspunse Kettle. Eram sigur că ai auzit vorbindu-se de el.

— Am cinstea, zise Martin, adresîndu-se din nou generalului, să fiu purtătorul unei scrisori de recomandație pentru dumneavoastră, domnule general. E de la domnul Bevan, din Massachussets, adăugă el, prezentîndu-i-o.

Generalul luă scrisoarea și o citi cu atenție, întrerupîndu-și din cînd în cînd lectura pentru a se uita la cei doi străini. După ce termină, se apropie de Martin, se așeză lîngă el și-i strînse mîna.

— Foarte bine ! zise el. Așadar ai de gînd să te stabilești în Eden ?

— Aș vrea să cunosc mai întîi părerea dumneavoastră și sfatul agentului, răspunse Martin. Mi s-a spus că în orașele vechi nu e nimic de făcut.

— Dacă vrei, pot să te recomand agentului, domnul meu, se oferi generalul. Îl cunosc. Dealtminteri, sînt și eu membru al Companiei de colonizare din Eden.

Pentru Martin informația aceasta era foarte prețioasă, căci prietenul său insistase asupra faptului că generalul nu avea legături, după cîte știa el, cu nici o companie de colonizare, așa încît putea să-i dea îndrumări cu totul dezinteresate. Generalul îl explică însă că nu devenise membru al unei societăți decît de cîteva săptămîni, și de atunci nu se mai văzuse cu domnul Bevan.

— Nu prea avem cine știe ce capitaluri de pus la bătaie, îi mărturisi Martin timid ; tot avutul nostru se reduce la cîteva lire sterline. Credeți oare că, pentru un om cu profesia mea, Edenul reprezintă o investiție cu perspective de reușită ?

— Deh, zise grav generalul, trebuie să-ți spun că dacă n-ar oferi nici o perspectivă de viitor nu mi-aș fi investit nici eu dolarii acolo, te rog să mă crezi.

— Nu vorbesc de perspectivele celor care vînd terenuri, îi atrase atenția Martin, ci de acelea ale cumpărătorilor...

— Ale cumpărătorilor, domnul meu ? repetă generalul cu un aer plin de importanță. Dumneata vii dintr-o țară veche, dintr-o țară care și-a grămădit viteii de aur pînă la înălțimea Turnului Babel și care-i adoră de secole. Aici, domnul meu, e o țară nouă ; o țară în care omul trăiește într-o stare mai primitivă ; noi n-am ajuns să ne însușim, cu trecerea veacurilor, moravuri decadente, nici nu ne închinăm falșilor idoli ; aici, omul și-a păstrat neatinsă demnitatea lui. Pentru aceste țeluri am luptat, pentru aceste țeluri ne-am fi dat și ultima picătură de sînge, numai și numai pentru ele. Uită-te la mine, domnul meu, adăugă generalul, ridicîndu-și umbrela în chip de simbol al individualității sale (era o umbrelă găurită și prăpădită, o destul de anemică mărturie a prestanței proprietarului său). Uită-te la mine, domnul meu, sînt un om cărunt și cu simț moral. S-ar putea oare ca eu, cu principiile mele, să bag capital într-o afacere, dacă n-aș fi încredințat că oferă posibilități și perspective de viitor fratelui meu întru Domnul ?

Martin încercă să se arate convins, dar își aducea aminte de cele pățite la New York și îi veni cam greu.

— Pentru ce au luat ființă aceste puternice State Unite, domnul meu, continuă generalul, dacă nu pentru regenerarea omului ? Totuși e foarte natural să culegi informații, căci dumneata vii din Anglia și nu ne cunoști țara.

— Atunci, dumneavoastră sînteți de părere, zise Martin, că, lăsînd deoparte greutățile inerente pe care sîntem gata să le înfruntăm, am avea motive să nădăjduim că vom obține rezultate satisfăcătoare ? Dealtfel, numai Domnul știe cît de puțin ambițioși sîntem !

— Cum așa ?! Dacă poți nădăjdui să obții rezultate satisfăcătoare în Eden ?! Uite ce e, domnul meu, vorbește cu agentul, uită-te pe hartă și la planuri, și pe urmă n-ai decît să pleci sau să rămîi, după șansele pe care ți le oferă așezarea terenului ales. Edenul n-a ajuns încă să-și prindă cumpărătorii cu arcanul, domnul meu ! ținu să-i precizeze generalul.

— E un ținut grozav de plăcut și în același timp colosal de sănătos ! zise domnul Kettle, amestecîndu-se în conversație ca și cum ar fi fost cel mai natural lucru din lume.

Martin își dădu seama că nu se cade, ba chiar ar fi o mojicie din partea lui să mai pună cumva la îndoială valabilitatea acestor

mărturii, sub imboldul unor temeri fără motiv. Mulțumi deci generalului pentru promisiunea de a-l pune în legătură cu agentul, convenind să se ducă împreună la el chiar a doua zi dimineață. Îl rugă apoi să-i spună ce înseamnă a fi simpatizant al „Watertoast"-ului, despre care îl auzise vorbind cu domnul La Fayette Kettle și împotriva căror neajunsuri obștești își reuneau dumnealor simpatiile. Atunci generalul, cu un aer grav, îi răspunse că va avea ocazia să se lămurească singur asupra acestui punct, și nu mai tîrziu decît a doua zi, asistînd la o mare adunare a acestei asociații ce avea să se țină chiar în orașul spre care călătoreau, „adunare pe care, iubite domn, concetățenii mei m-au rugat s-o prezidez", adăugă generalul.

Ajunseră la destinație abia seara tîrziu. Lîngă gară se ridica un imens edificiu cu zidurile văruite, semănînd cu un spital, o clădire dintre cele mai urîte, pe fațada căreia stătea scris : HOTEL NAȚIONAL. În față avea o galerie cu stîlpi de lemn, un fel de cerdac, unde, coborînd din tren, observai un lucru surprinzător : o mulțime de cizme și de pantofi și valuri-valuri de fum gros de trabuc ; în afară de asta, nici țipenie de om. Totuși, treptat-treptat, reușeai să deslușești cîteva capete și cîțiva umeri ; pînă la urmă, făcînd legătura între aceste elemente, ajungeai la concluzia că unii dintre locatarii hotelului, cărora le plăcea să-și pună picioarele acolo unde în alte țări oamenii obișnuiesc să-și pună capul, se bucurau și ei, în felul lor, de răcoarea nopții.

Hotelul avea un bar încăpător, precum și o sală mare — o sufragerie comună — în care tocmai se așeza masa. Mai erau apoi niște scări interminabile date cu var și niște galerii lungi, la parter și la etaj, tot văruite ; nenumărate odăi de dormit, spoite și ele la repezeală, și, la fiecare etaj, cîte un cerdac jur-împrejurul casei, a cărei contrsucție cuprindea un pătrat mare la mijloc, cu o curte interioară, o curte păcătoasă unde se aflau întinse la uscat niște rufe. Bărbați cu mîinile în buzunarele pantalonilor se plimbau căscînd pe coridoare sau prin curte ; dar, fie în casă, fie afară, pretutindeni unde se aflau la un loc măcar o jumătate de duzină de suflete, prin înfățișare, costum, fel de a fi, moravuri, obiceiuri, mod de a gîndi și a se exprima, toți îl multiplicau la infinit pe domnul Jefferson Brick, pe colonelul Diver, pe maiorul Pawkins, pe generalul Choke sau pe domnul La Fayette Kettle, toți se purtau la fel, spuneau aceleași lucruri și judecau după același calapod, reducînd totul la același numitor. Văzîndu-i cum trăiesc și constatînd că, chiar despărțiți unii de alții, rămîneau totuși pururea în fermecătoarea lor companie, Martin începu să înțeleagă cum se

făcea că erau toți la fel de sociabili, de veseli, de agreabili și de gingași.

La auzul unui gong cu sunet jalnic, încîntătoarea lor societate se puse în mișcare în grupuri compacte, îndreptîndu-se din toate părțile clădirii spre sufrageria comună, în timp ce o mulțime de alți locatari alergau de prin magazinele din preajmă, pentru că aproape jumătate din populația acestui oraș, indiferent dacă era vorba de oameni însurați sau de burlaci, locuia la „Hotel Național". Ceaiul, cafeaua, afumăturile, limba, șunca, murăturile, prăjiturile, pîinea prăjită, marmelada, tartinele de pîine cu unt, toate fură înghițite cu iuțeala și cu lăcomia obișnuită ; apoi, ca-n fiece zi, mesenii se împrăștiară care încotro, sculîndu-se rînd pe rînd de la masă, ca să se ducă fie la treburile lor, fie la bar.

Pentru doamne exista o masă ceva mai mică, la care erau admiși (dacă țineau morțiș) soții și frații domniilor-lor ; încolo, doamnele se distrau exact ca la Pawkins.

— Mark, dragă prietene, zise Martin, închizînd ușa camerei sale, trebuie să chibzuim serios, căci mîine dimineață soarta noastră se va decide. Ce zici, ești ferm hotărît să-ți investești economiile în asociația noastră ?

— Dacă n-aș fi fost hotărît să-mi încerc norocul, răspunse domnul Tapley, n-aș fi venit.

— Cît spuneai că ai aici ? îl întrebă Martin, luînd în mînă un săculeț.

— Treizeci și șapte de lire, zece șilingi și șase *pence*. Așa mi s-a spus la Casa de Economii, fiindcă eu nu le-am numărat niciodată. Dar, slavă Domnului, cei de acolo se pricep mai bine decît mine, adăugă Mark, făcînd din cap un semn prin care-și arăta nemărginita sa încredere în înțelepciunea și calculele numitei instituții.

— Din banii pe care i-am avut cu noi, zise Martin, n-au rămas, minus cîțiva șilingi, decît opt lire sterline.

Domnul Tapley surîse și privi în așa fel încît să-i dea a înțelege că el nu acordă nici cea mai mică importanță acestui fapt.

— Pe inel... inelul ei, Mark !... zise Martin, uitîndu-se cu tristețe la degetul gol [80].

— Ah ! suspină Tapley. Vă cer iertare, domnule.

— ... am căpătat, în bani englezești, paisprezece lire. Dar chiar așa, aportul dumitale în asociația noastră este, precum vezi,

[80] Este vorba de inelul cu diamante pe care Mary Graham, logodnica lui Martin Chuzzlewit, i-l trimite acestuia prin Mark Tapley, după ultima lor întîlnire, în parcul Saint James din Londra, înainte de plecarea lui Martin spre America.

cu mult mai mare decît al meu. Aşa că, Mark, zise tînărul pe tonul cu care i-ar fi vorbit altădată lui Tom Pinch, m-am gîndit la un mijloc de a-mi plăti datoriile faţă de dumneata şi de a te ajuta totodată să te ridici la un alt rang.

— O, nu-mi vorbiţi despre ranguri, replică Mark. Nu ţin deloc să mă ridic. Mă simt foarte bine aşa cum sînt.

— Ascultă întîi şi pe urmă dă-ţi cu părerea, îl sfătui Martin. Este un lucru foarte important pentru dumneata, iar pentru mine un prilej de adîncă satisfacţie. Mark, vreau ca în această afacere să fii asociatul meu, un asociat cu drepturi egale cu ale mele. Eu voi investi în plus aici cunoştinţele şi capacitatea mea profesională şi, pe toată durata asociaţiei noastre, jumătate din beneficiile anuale vor fi ale dumitale.

Bietul Martin! Mereu clădea castele în Spania! În egoismul lui nemăsurat nu se gîndea decît la speranţele şi la planurile sale de viitor, uitînd de rest. Chiar şi în clipa aceea era grozav de mîndru şi ferm convins că-i face lui Mark o favoare, răsplătindu-l cu dărnicie.

— Nu ştiu ce aş putea spune ca să vă mulţumesc, rosti Mark cu glas schimbat, emoţionat ca niciodată, dar din cu totul alte motive decît acelea pe care le bănuia Martin. Am să caut să vă slujesc cît voi putea mai bine şi mai mult. Asta-i tot.

— Ei, atunci ne-am înţeles perfect, scumpul meu asociat, zise Martin, sculîndu-se în picioare cu un aer satisfăcut şi condescendent. De acum înainte nu mai sîntem stăpîn şi servitor, ci prieteni şi asociaţi, spre mulţumirea amîndurora. Dacă ne hotărîm pentru Eden, cum vom ajunge acolo, ne vom începe afacerile sub firma — adăugă Martin, căruia nu-i plăcea să bată fierul decît atunci cînd era cald —, sub firma „Chuzzlewit şi Tapley".

— Doamne, iartă-mă! protestă Mark. Ce rost are să băgaţi şi numele meu, că eu habar n-am de afaceri. Mai bine să spunem: „şi Comp.". M-am gîndit adeseori, zise el, coborînd glasul, că nu mi-ar strica să văd şi eu cum arată la faţă o „Comp.", dar în viaţa mea n-am visat c-aş putea ajunge şi eu aşa ceva!

— Fie cum vrei tu, Mark.

— Mulţumesc, domnule. Dacă, din întîmplare, cineva de prin părţile acelea, la vreun han sau mai ştiu eu unde, v-ar comanda o popicărie, aş putea să vă dau şi eu o mînă de ajutor la lucrare.

— Mai cu folos decît orice arhitect din Statele Unite, zise Martin. Du-te şi adă două *sherry-cobblers,* Mark; să bem pentru succesul asociaţiei noastre.

Fie uitînd că între ei doi nu mai existau raporturi ca de la stăpîn la slugă (lucru pe care îl va uita adeseori şi mai tîrziu), fie

socotind că acest gen de servicii intra în atribuțiile obișnuite ale unui „Comp.", Mark îndeplini ordinul cu zelul lui obișnuit. În seara aceea, înainte de a se duce la culcare, se înțeleseră să meargă împreună a doua zi dimineață la agenție, rămînînd ca Martin să hotărască singur după cum îl va tăia capul ; și dîndu-i astfel lui Martin mînă liberă, Mark nu făcu nici cel mai mic efort, nici măcar pe acela de a fi vesel, întrucît știa dinainte că, în orice caz, lucrurile tot așa s-ar fi terminat.

A doua zi dimineață, generalul se afla și el printre comeseni și, după ce luară masa, le propuse să meargă tustrei la agenție fără multă zăbavă. Mark și cu Martin, care atîta așteptau, căzură de acord ; porniră deci imediat spre birourile coloniei Eden, care se aflau la o bătaie de pușcă de „Hotelul Național".

„Birourile" erau instalate într-o gheretă ca acelea în care locuiesc cantonierii. Pentru că, dacă soarta unor moșii foarte întinse încape uneori într-o cutie de zaruri, de ce n-ar fi posibil să se vîndă într-o cocioabă un ținut întreg ? Dealtfel, nu era decît un local provizoriu, căci vînzătorii Edenului erau pe punctul de a construi o clădire măreață, pe care s-o folosească drept centru al tranzacțiilor lor ; terenul pentru construcție chiar fusese ales, și, în America, asta este principalul. Ușa biroului era larg deschisă, iar agentul stătea în prag. Se vede că era un om tare vrednic fiindcă se părea că-și terminase lucrul ; în clipa aceea ședea tolănit într-un balansoar și se legăna ținînd un picior proptit în pervazul ușii, iar pe celălalt sub el, ca și cum l-ar fi pus la clocit.

Era un om slab ca o umbră, cu o imensă pălărie de paie pe cap și îmbrăcat cu niște haine verzi. Nu purta cravată, din cauza căldurii, iar gulerul cămășii îi era larg desfăcut la piept, așa că, ori de cîte ori vorbea, puteai urmări pe gîtul lui niște zvîcniri spasmodice, la fel cum se mișcă ciocănelele pianului cînd apeși pe clape. Poate că în felul acesta adevărul încerca să-și croiască drum pînă la buze ; lucru cert este însă că nu reușea niciodată să răzbească pînă acolo.

Agentul avea niște ochi cenușii, duși în fundul capului, din care unul, lipsit de lumină, stătea liniștit la locul lui și părea că ascultă de acolo tot ce se întîmplă în cealaltă jumătate a feței. Profilul oferea deci, după cum era privit, dintr-o parte ori din alta, o expresie diferită, pentru că, în timp ce partea mobilă era plină de însuflețire, cea nemișcată încremenea parcă la pîndă. Cînd le examinai pe rînd, puteai citi pe viu cît de calculat și de ascuns era omul și aveai impresia că l-ai întors pe dos, ca pe o mănușă și știi tot ce zace în el.

Avea un păr lung, cu fire țepene ce cădeau ca niște fire cu plumb ; numai cîteva lațe lunecau în dezordine peste sprîncene, ca și cum o gîscă ale cărei labe se vedeau adînc întipărite în colțurile ochilor le-ar fi jumulit bine în prealabil, crezînd că are a face cu vreo pasăre de pradă.

Așa arăta omul pe care veniseră să-l vadă și pe care generalul îl salută rostindu-i numele : Scadder.

— *Hallo,* domnule general. Ce mai faci ? îi răspunse el.

— Activ ca întotdeauna și plin de ardoare, în serviciul țării și al cauzei simpatizanților. Iată doi domni care au treabă cu dumneata, domnule Scadder.

Acesta le strînse cu putere mîna (căci în America nimic nu se face fără strîngeri de mînă), după care continuă să se legene.

— Îmi închipui eu cam pentru ce fel de treburi i-ai adus pe străinii ăștia, domnule general.

— Nici nu-i greu de închipuit, dragă domnule Scadder.

— Domnule general, dumneata ai limba prea lungă, zise Scadder. Zău așa, dumneata nu știi să taci. În public, vorbești foarte frumos, dar n-ar trebui să-ți dai drumul la gură așa, cînd e vorba de afaceri particulare !

— Să mă calce trenul, zise generalul după un moment de tăcere, dacă înțeleg ce vrei să spui !

— Știi foarte bine, zise Scadder, că noi nu vindem parcele oricărui solicitant și c-am decis să le rezervăm exclusiv pentru oameni cu calități alese ! Chiar așa !

— Iată-i ! strigă generalul indignat. Sînt în fața dumitale !

— În cazul acesta, totu-i în perfectă regulă, răspunse agentul cu un glas în care se mai simțea un pic de dojană. Dar n-ar trebui să te înfurii pe mine, domnule general !

Generalul îi șopti lui Martin la ureche că Scadder era cel mai cumsecade om de pe fața pămîntului și n-ar fi fost în stare să-l jignească cu bună știință nici pentru zece mii de dolari.

— Sînt un om al datoriei, și din cauza asta îmi fac numai dușmani printre cei pe care nu vreau să-i servesc, zise Scadder mai potolit, privind în lungul drumului și continuînd să se legene. Se supără pe mine fiindcă nu vreau să le vînd Edenul pentru nimica toată. Ce să faci, așa sînt oamenii. Da, așa sînt !

— Domnule Scadder, zise generalul, reluîndu-și poza lui de orator, iată mîna mea și iată și inima mea. Te stimez, domnule Scadder, și-ți cer scuze. Domnii aceștia sînt buni prieteni cu mine, altfel nu ți i-aș fi adus aici, știind bine că actualmente parcelele se vînd cu un preț foarte scăzut. Dar îmi sînt prieteni buni, domnule, prieteni intimi.

Explicația aceasta probabil îl satisfăcu pe deplin pe domnul Scadder, căci se sculă din balansoar și strînse călduros mîna generalului, după care îi pofti pe prietenii intimi ai acestuia să-l urmeze în birou. Generalul declară, cu obișnuita sa amabilitate, că, făcînd parte din consiliul asociației, nu se poate amesteca în tranzacții, așa încît se așeză în balansoar și se apucă să privească șoseaua, ca un bun samaritean care ar fi așteptat să-i pice un călător în căutare de ajutor.

— O ! făcu Martin, a cărui privire căzu pe un vast plan ce se întindea de-a lungul unui perete întreg.

Biroul, dealtfel, nu mai conținea nimic altceva în afară de cîteva mostre geologice și botanice, vreo două reviste mucegăite și o masă de lucru cioplită ca din topor, cu taburetul ei.

— O ! Ce-i asta ?

— Edenul, îi explică Scadder, scobindu-și dinții cu un soi de baionetă minusculă pe care o scoase din plăselele briceagului declanșînd un resort.

— Zău ? N-aș fi crezut că Edenul este chiar un oraș.

— Nu ? Și totuși este un oraș în toată puterea cuvîntului.

Și încă ce oraș înfloritor ! Un oraș plin de construcții. Pe plan se vedeau bănci, biserici, o catedrală, piețe, fabrici, hoteluri, magazine, locuințe elegante, antrepozite, o bursă, un teatru, monumente publice de tot soiul și redacția cotidianului *Viespea Edenului* ; totul era desenat, negru pe alb, în fața lor.

— Mare minune ! Într-adevăr, un oraș foarte frumos ! exclamă Martin, întorcîndu-se.

— Desigur, foarte frumos, zise agentul.

— Dar, zise Martin, privind din nou monumentele publice, mă tem că n-o să mai fie nimic de lucru pentru mine.

— Nu-i încă construit în întregime, răspunse agentul, bineînțeles.

La aceste cuvinte Martin respiră ușurat.

— Halele au fost construite ? întrebă el.

— Astea ? zise agentul, împlîntîndu-și scobitoarea în sfîrleaza înfiptă în vîrful presupusului edificiu. Să vedem. Nu, n-au fost încă.

— Bună treabă ar fi fost pentru început ! Nu-i așa, Mark ? murmură Martin, dînd cu cotul asociatului său.

Mark, care în tot acest timp păstrase o atitudine impasibilă, mulțumindu-se să se uite cînd la agent cînd la plan, răspunse doar :

— Grozavă !

Urmă o tăcere adîncă. Domnul Scadder, lăsînd puțin scobitoarea în pace, începu să fluiere cîteva măsuri din *Yankee Doodle* [81], în timp ce ștergea praful de pe acoperișul teatrului.

— Presupun, zise Martin, prefăcîndu-se că privește planul mai de aproape, dar lăsînd să se ghicească din imperceptibilul tremur al glasului său cîtă importanță avea pentru el răspunsul, presupun că sînt mai mulți arhitecți acolo.

— Nu este nici unul, zise Scadder.

— Mark, murmură Martin, trăgîndu-l de mînecă, auzi tu, Mark? Dar, adăugă el tare, cine a făcut atunci toate lucrările astea de aci?

— Aici pămîntul e foarte bogat și poate că monumentele răsar singure, zise Mark.

În timp ce spunea acestea, Mark se afla spre jumătatea încremenită a feței domnului Scadder, care se întoarse imediat pentru a-l putea observa cu ochiul cel bun.

— Pipăie-mi mîinile, tinere, îl pofti el.

— Da' de ce? întrebă Mark, căutînd să se sustragă invitației.

Scadder îi întinse mîinile.

— Sînt murdare, sau curate? zise el.

Propriu vorbind, erau, mai presus de orice îndoială, murdare. Fiind însă limpede că domnul Scadder le prezenta pentru o examinare figurată, ca emblemă a caracterului său moral, Martin se grăbi să declare că sînt curate ca neaua.

— Mark, zise el cu un pic de enervare în glas, te rog să nu mai arunci asemenea reflecții, pentru că, oricît de nevinovate ar fi ca intenție, sînt totuși deplasate și nu pot fi pe placul celor care nu te cunosc. Sînt foarte supărat de purtarea ta, să știi!

— Adevărat, ce se bagă Comp. aici? se gîndi Mark cu glas tare. Comp. trebuie să fie cît mai adormit, ba, ce spun, trebuie chiar să doarmă buștean și să sforăie... După cîte văd eu, cam asta-i treaba unui Comp.

Domnul Scadder nu zicea nimic: stătea sprijinit de plan, împungînd de mai bine de douăzeci de ori la rînd masa cu baioneta ce-i ținea loc de scobitoare și privind în tot acest timp la Mark, ca și cum, în gînd, pe el l-ar fi înjunghiat.

În cele din urmă, Martin îndrăzni să întrebe pe un ton de umilă rugă:

— Nu mi-ai spus încă cine a executat toate lucrările astea.

[81] *Yankee Doodle* — cîntec popular din timpul Războiului de Independență al Statelor Unite ale Americii (1775—1783), considerat ca al doilea imn național.

— Ce-ți pasă dumitale cine le-a executat și cine nu ? bombăni agentul ursuz. Poate c-a fost unul care-a șters-o cu basmaua plină de dolari, sau poate că n-avea para chioară ; poate că era un zurbagiu, sau poate un șarpe cu ochelari. Ei și ?

— Uite ce ai făcut, Mark ! zise Martin.

— Poate că, urmă agentul, nici astea nu sînt plante care cresc în Eden. Nu ? Poate că masa și taburetul nu sînt din lemn de Eden. Nu ? Poate că nici nu există nici un colonist din gloata de oameni plecați acolo. Nu ? Poate că nici nu există un loc cu numele de Eden pe teritoriul marilor State Unite. Hai ?

— Sper că ești satisfăcut acum ; uite ce succes a avut gluma dumitale, Mark, îl mustră Martin.

Atunci interveni, tocmai la timp, generalul, care, din prag, unde rămăsese, îi strigă lui Scadder să dea prietenilor săi amănunte asupra acelei parcele mici, de cincizeci de acri, cu casă, ce aparținuse cîndva societății și care revenise acum din nou în stăpînirea ei.

— Domnule general, răspunse agentul, ești prea darnic dumneata ! E o parcelă al cărei preț s-ar putea să se ridice. Asta e.

Își consultă totuși hîrțoagele, bodogănind, ce-i drept, și aținîndu-și tot timpul ochiul sănătos asupra lui Mark, oricît de incomodă îi era această poziție ; apoi întinse celor doi străini o foaie de hîrtie. Martin o citi la iuțeală și întrebă :

— În ce parte se află parcela asta pe plan ?

— Pe plan ? repetă domnul Scadder.

— Da, pe plan.

Scadder se întoarse spre schiță și stătu un moment pe gînduri, ca și cum, ca răspuns la provocarea lui Mark, s-ar fi hotărît să nu-și îngăduie nici cea mai infimă lipsă de precizie. După ce descrise încet prin aer cu scobitoarea o mulțime de cercuri, imitînd, parcă, zborul unui porumbel călător, își repezi arma în plan, înfigînd-o drept în mijlocul antrepozitelor.

— Aici este, strigă el, lăsînd briceagul să vibreze înfipt în perete. Aici !

Martin aruncă asupra lui Comp. o privire strălucitoare de bucurie, și Comp. își dădu seama că nu mai era nimic de făcut.

Totuși tîrgul nu se încheie chiar atît de ușor precum s-ar fi părut, căci Scadder era năzuros și în toane rele și le punea mereu alte bețe în roate ; ba îi poftea să se gîndească mai bine și să se întoarcă peste o săptămînă sau două, ba le spunea că locul n-are să le fie pe plac, ba le cerea chiar să anuleze contractul, blestemînd în timpul acesta nesăbuința generalului. Totuși, prețul de cumpărare, reprezentat prin suma derizorie de o sută cincizeci de do-

lari — adică vreo treizeci de lire din capitalul adus de Comp. în asociația lor — fu achitat integral în cele din urmă, iar Martin părea cu două capete mai înalt, mai-mai să atingă tavanul magherniței-birou, de fericire că a devenit mare proprietar în înfloritorul oraș Eden.

— Dacă nu v-o conveni, îi spuse Scadder lui Martin după ce încasase banii, întinzîndu-i titlurile de proprietate, să nu dați vina pe mine.

— Nu, nu, răspunse vesel tînărul, fii pe pace, n-o să-ți reproșăm nimic. Mergem, domnule general ?

— Sînt la dispoziția dumitale, domnule, zise generalul, strîngîndu-i mîna cordial și cu solemnitate, și vă doresc să n-aveți decît mulțumiri de pe urma acestei achiziții. Iată-te acum împămîntenit pe teritoriul celei mai puternice și mai civilizate națiuni ce a înflorit vreodată-n lume ; o națiune, domnul meu, în care omul este legat de aproapele său prin puternicul lanț al unei afecțiuni reciproce și al adevărului. Îți doresc să fii demn de patria dumitale adoptivă !

Mark îi mulțumi, luîndu-și rămas bun de la domnul Scadder, care, imediat după ce se sculase generalul, se instalase din nou în balansoar și începuse iar să se legene, ca și cum nici nu și-ar fi întrerupt exercițiul. În timp ce se îndreptau spre „Hotel Național", Mark întoarse de cîteva ori capul spre el, dar domnul Scadder se așezase cu partea încremenită a feței spre el, așa încît pe figură nu i se mai putea citi decît o profundă meditație. Dar ce grozavă deosebire de cealaltă jumătate a feței ! Domnul Scadder făcea parte dintre oamenii care nu rîd nici mult și nici cu hohote ! Totuși, fiecare cutișoară a labei de gîscă și fiecare vînă din cealaltă jumătate a feței era încrețită într-un rînjet batjocoritor. Chipul Morții cu al Zînei din poveste puse alături, n-ar fi fost mai deosebite, n-ar fi putut înfățișa ochilor două jumătăți de figură mai monstruos disparate decît cele două profiluri ale lui Zephaniah Scadder. [82]

[82] De vreme ce Dickens folosește călătoria personajului său Martin Chuzzlewit în America pentru a dezvălui încă o dată, după *Note din America* (1842), „mîrșăviile" și „josniciile" din Statele Unite, bineînțeles că și acest contract, pecetluit de „rînjetul batjocoritor" al lui Zephaniah Scadder, nu este altceva decît certificatul unei escrocherii, la care generalul Choke participă, ca asociat al lui Scadder, cu logorea lui emfatică și mincinoasă despre „cea mai puternică și mai civilizată națiune ce a înflorit vreodată-n lume", în care relațiile interumane se bazează pe „puternicul lanț al unei afecțiuni reciproce și al adevărului". Ajuns la destinație, după o lungă călătorie cu vaporul pe fluviul Mississippi (în a cărei descriere Dickens folosește însemnările din propria-i călătorie pe Ohio și Mississippi, relatată în *Note din America*, ed. cit., p. 144—150), Martin Chuzzlewit va constata — prea tîrziu pentru a se mai putea întoarce imediat — că a fost escrocat, că Edenul, prezentat de

Generalul lungi pasul, căci nu mai era mult pînă la douăsprezece, şi la douăsprezece precis trebuia să aibă loc în sala „Hotelului Naţional" marea adunare a celor care se intitulau „Watertoast Sympathizers". Dornic să asiste la această demonstraţie pentru a-şi da seama despre ce era vorba, Martin se ţinu scai de general şi,

Scadder ca o colonie prosperă, era format din „vreo douăzeci de colibe dărăpănate, dintre care majoritatea păreau părăsite. Cea mai ruinată, mai hîdă şi mai prăpădită din toate purta o inscripţie — foarte adecvată, după cum se vede : BANCA ŞI AGENŢIE DE CREDIT NAŢIONAL. Hardughia era sprijinită cu cîteva nenorocite de proptele, dar era prea înfundată în noroi ca să mai poată sta vreodată în picioare.

Pe ici, pe colo, se făcuseră încercări de curăţire a terenului ori de îngrădire a cîte unui aşa-zis ogor, unde, printre trunchiurile şi cenuşa copacilor arşi, creşteau cîţiva hlujeni de porumb. În mai multe locuri fuseseră începute nişte garduri de nuiele în zig-zag, dar nici unul nu era terminat ; parii căzuţi şi pe jumătate înnămoliţi putrezeau în pămînt. Vreo trei-patru cîini, ogîrjiţi de foame, numai piele şi oase, cîţiva porci lungi în picioare, care rătăceau prin pădure căutîndu-şi hrana, şi cîţiva copii aproape despuiaţi ce se zgîiau la el din pragurile colibelor, fură singurele vieţuitoare pe care le putu zări. Un abur puturos, cald şi greţos, ca dogoarea unui cuptor, se ridica din pămînt împînzind atmosfera. Urmele lăsate de pasul lui în pămîntul clisos dispăreau imediat, înghiţite de nămolul negru şi bîhlit.

Terenul de cultură al celor doi asociaţi [Martin Chuzzlewit şi Mark Tapley] era încă nedefrişat. Copacii crescuseră atît de deşi, atît de aproape unii de alţii, încît ai fi zis că-şi dădeau coate, iar cei mai firavi se chirceau, creşteau strîmb, luînd cele mai ciudate forme, şi se uscau ca nişte bieţi schilozi. Cei cu trunchiuri mai drepte rămăseseră totuşi scunzi, din pricina atmosferei apăsătoare şi a lipsei de spaţiu ; iar trunchiurile lor, pe care se încolăciseră vrejuri lungi de iederă, erau năpădite de un strat umed şi nesănătos de muşchi şi de licheni din cei care cresc de obicei pe jos. Nimeni n-ar fi putut deosebi după specii vegetaţia aceasta încîlcită. Sta ca o junglă nepătrunsă şi întunecoasă ce nu ieşea nici din pămînt, nici din apă, ci din materia în putrefacţie — o pastă formată din amestecul apei cu pămîntul plin de mucegaiuri şi cu putreziciunile din sînul ei." Se pare că simbolicul Eden corespunde aşezării Cairo, în a cărei descriere (*Note din America*, ed. cit., p. 146) Dickens intercalează şi pretextul aventurii lui Martin Chuzzlewit în Statele Unite : emigrarea englezilor în S.U.A. şi specularea lor „criminală" : „În sfîrşit, în dimineaţa celei de a treia zi, am ajuns într-un loc atît de dezolant, încît priveliştile cele mai pustii pe lîngă care trecusem păreau pline de interes în comparaţie cu el. La confluenţa celor două rîuri, pe un teren atît de neted, de lăsat şi de mlăştinos încît în anumite perioade ale anului apele revărsate ajung pînă în vîrful acoperişurilor, se află un focar de friguri malarice şi de moarte ; lăudată în Anglia ca o mină a Speranţelor de aur, şi speculată de unii spre ruina multor oameni a căror bună-credinţă s-a lăsat înşelată de asemenea reclame criminale. O mocirlă sinistră, pe care putrezesc case clădite doar pe jumătate, curăţită ici şi colo, pe o distanţă de cîţiva metri şi năpădită în locurile acelea de o vegetaţie înaltă şi nesănătoasă, la a cărei umbră de moarte nenorociţii drumeţi ispitiţi se afundă şi pier şi îşi lasă acolo oasele ; dezgustătorul Mississippi, care-i dă tîrcoale şi se învîrteşte pe lîngă el, ca apoi să o apuce spre sud, ca un monstru vîscos, groaznic la vedere ; o răsadniţă de boală, un cavou oribil, un mormînt pe care nu-l luminează licărirea nici unei făgăduinţe : un loc fără nici o singură calitate a solului, sau a aerului, sau a apei, care să-i justifice existenţa — iată ce este acest sinistru Cairo !" Vezi, în ediţia de faţă, p. 626, nota 61.

neslăbindu-l nici cînd intrară în sală, ajunse pînă în dreptul unei mici platforme, alcătuită din cîteva mese alăturate, ce se afla la un capăt al sălii. Un fotoliu fusese adus aci pentru general, iar domnul La Fayette Kettle, în calitatea lui de secretar, scoase la iveală o mulțime de documente voluminoase, fără îndoială toate grozav de interesante.

— Domnul meu, zise el dînd mîna cu Martin, ai prilejul să vezi un spectacol în fața căruia Leul britanic își va pune coada între picioare și va începe să răcnească a jale ! Așa sper, cel puțin.

Martin se gîndi în sinea lui că era foarte probabil ca Leul britanic să se simtă prost în această arcă, dar nu spuse nimic. Se votă ocuparea fotoliului prezidențial de către general, la propunerea unui tinerel slăbuț, plămădit din același alunat ca Jefferson Brick, care se lansă imediat într-un discurs foarte usturător, împănat cu aluzii la vetrele și căminele națiunii americane, pe de o parte și, pe de alta, la cătușele tiraniei, ce trebuiau sfărîmate.

Groaznică lovitură pentru Leul britanic ! Indignarea tînărului dar strălucitului cetățean al Țării lui Columb nu mai cunoștea margini. O ! dacă ar fi fost în locul unui strămoș de al său, să vezi ce l-ar fi luat la refec pe respectivul Leu ; mi ți l-ar fi domesticit, ca un îmblînzitor neînfricat, cu lovituri de bici și i-ar fi dat o lecție pe care n-ar fi uitat-o cu una, cu două.

— Vorbiți de Leu ? strigă tînărul columbian [83]. Unde este, ce este și cum este acest leu ? Arătați-mi-l ! aduceți-mi-l aci ! Aici, Leule ! strigă el, într-o atitudine de atlet. Aici ! Vino aici, pe altarul sfînt ! strigă el din nou, idealizînd mesele ce-i serveau de tribună. Aici, peste cenușa părinților noștri, cimentată cu sîngele ce a curs valuri-valuri pe plaiurile noastre din Chickabiddy Lick [84] ! Aduceți-mi Leul aici ! Sînt singur și neînarmat, dar nu mi-e frică să-l înfrunt ! Și îl previn că, atunci cînd mîna Libertății se va înfige în coama lui, îi vom vedea cadavrul rostogolindu-i-se la picioarele noastre, în timp ce vulturii Marii Republici vor rîde într-un glas : ha ! ha ! ha !...

Cînd se constată că Leul britanic refuză să iasă la iveală și că este destul de prudent ca să se țină deoparte, că tînărul columbian stătea în picioare cu brațele la piept, singur cu gloria lui, și că, după toate probabilitățile, vulturii Republicii rîdeau de se strîmbau pe crestele munților, adunarea izbucni în aplauze atît de

[83] Adică „tînărul cetățean al Țării lui Columb", metafora „Țara lui Columb" desemnînd adeseori în textele dickensiene Statele Unite ale Americii.

[84] *Chickabiddy Lick* — toponim de fantezie, burlesc, sugerînd prin omofonie, probabil, preferința americanilor, bizară din punctul de vedere al gastronomiei dickensiene și britanice, pentru mîncările preparate din carne de pui.

tumultuoase, încît e de mirare cum din pricina lor nu s-au împleticit brusc acele orologiului din turnul cazărmii Gărzilor Călare [85], făcînd să se schimbe ora exactă în capitala Marii Britanii.

— Cine-i ăsta ? îl întrebă Martin, cu un gest, pe domnul La Fayette.

Cu un aer foarte grav, secretarul scrise ceva pe o foaie de hîrtie, pe care o împături şi care trecu din mînă în mînă la Martin. Era o variantă a veşnicului refren : „Este unul dintre cei mai remarcabili oameni din ţara noastră".

După tînărul columbian urmă un alt orator — nu mai puţin elocvent —, care obţinu de asemeni uragane de aplauze. În exaltarea lor, însă, cei doi tineri excepţionali uitară să spună cu cine, cu ce, şi pentru care motive simpatizau membrii „Watertoast"-ului (lucru foarte normal, dealtfel, căci poezia adevărată nu se înjoseşte niciodată să furnizeze detalii). Martin rămase deci tot atît de nedumerit ca şi la început, pînă ce, în sfîrşit, o rază de lumină străpunse întunericul minţii lui, graţie secretarului, care, citind procesele-verbale ale şedinţelor precedente, aduse anumite lămuriri în această chestiune. Află atunci că membrii asociaţiei „Watertoast" simpatizau cu o anumită personalitate politică din Irlanda, care se afla, în unele privinţe, în conflict cu Anglia, şi că această simpatie se datora antipatiei lor faţă de Albion [86], şi nu

[85] *Cazarma Gărzilor Călare* — edificiu în Londra, construit între anii 1748 şi 1758, după planurile arhitectului Wiliam Kent (1684—1748), pe Whitehall Street (cartierul Westminster), în apropiere de Saint James Palace (vezi supra, p. 604, nota 46), pe locul vechei clădiri a cazărmii Gărzilor Călare, inaugurată în 1649, dar distrusă în timpul Focului cel Mare din 1666 (vezi infra, p. 691, nota 55) şi într-un incendiu ulterior. Ceasul din turnul cazărmii Gărzilor Călare a indicat, pentru cetăţenii Londrei, ora exactă, pînă în 1858, cînd a fost terminat turnul cu orologiu al Parlamentului, cunoscut azi sub numele de Big Ben.

[86] *Albion* — denumire prin care, în antichitate, latinii desemnau Britannia (vezi infra, p. 234, nota *) din cauza culorii albe a falezelor sale de la Marea Mînecii. — „O anumită personalitate politică din Irlanda" este — după cum indică P. N. Furbank, într-o notă la ediţia Charles Dickens, *The Life and Andventures of Martin Chuzzlewit* (Penguin Books, 1868, p. 936) — Daniel O'Connell (1775—1847), avocat şi om politic irlandez, supranumit „Liberatorul", care a grupat, la începutul secolului al XIX-lea (între 1820 şi 1843), în jurul personalităţii sale, pe toţi conaţionalii ce se opuneau actului unilateral al Uniunii dintre Marea Britanie şi Irlanda act ce dusese, în 1800, la proclamarea Regatului Unit al Marii Britanii şi al Irlandei. Adept al rezistenţei pasive, nonviolente, O'Connell reuşeşte să fie ales (1828), prin presiunea politică a maselor, deputat în Parlament şi să obţină, în 1829, abolirea discriminărilor religioase anticatolice, care ţineau pe un plan de inferioritate socială şi politică populaţia irlandeză. Cariera lui politică se încheie în 1843, cînd guvernul britanic interzice o mare manifestaţie populară, pe care O'Connell, în calitate de lord-primar al oraşului Dublin, o organizase în capitala Irlandei. Temîndu-se de o confruntare violentă, O'Connell anulează manifestaţia. Învinuit de legături cu aso-

dragostei lor pentru Irlanda ; căci americanii sînt grozav de invidioși și de neîncrezători față de irlandezii emigranți, pe care nu-i tolerează decît pentru că sînt foarte harnici și le aduc mari foloase cu munca lor, știut fiind că în glorioasa republică munca este considerată mai înjositoare decît în oricare țară din lume. [87] Această descoperire stîrni curiozitatea lui Martin, care dorea acum să știe pe ce se bazau simpatiiile asociației „Watertoast". Nu avu mult de așteptat, căci generalul se sculă în picioare pentru a da citire unei scrisori scrise de propria lui mînă și adresată Omului Politic Irlandez :

— Prieteni și concetățeni, începu generalul, iată ce cuprinde această scrisoare :

„Prea stimate Domn,

Mă adresez dumneavoastră în numele Asociației „Watertoast United Sympathizers", fondată, domnule, în măreața republică a Americii ! În clipa de față, mult stimate domn, ea contemplă, ținîndu-și răsuflarea și făcînd să i se umfle vinele albastre de pe frunte, cu o înfrigurată atenție și cu o arzătoare simpatie, nobilele dumneavoastră sforțări în lupta pentru Libertate."

De fiecare dată cînd se rostea cuvîntul Libertate, toți simpatizanții răcneau din răsputeri „Ura" de cîte nouă ori la rînd și încă o dată pe deasupra.

ciațiile americane susținătoare ale luptătorilor irlandezi pentru independență (vezi supra, p. 576—579), este dat în judecată (1844), dar, din lipsă de probe, e achitat. Eșecul tacticii pasivității, procesul, dar mai ales radicalizarea luptei politice pentru autonomia și independența Irlandei i-au subminat autoritatea morală, și O'Connell s-a sfîrșit din viață străin de ritmul evenimentelor schimbat. Printre meritele sale politice trebuie menționată atitudinea fermă și caldele lui pledoarii în favoarea abolirii sclavajului negrilor, la care face aluzie Dickens în textul aci adnotat.

[87] Este vorba de muncile necalificate, în care erau folosiți, scrie Dickens în *Note din America* (ed. cit., p. 71), îndeosebi emigranții irlandezi : „Republica noastră model n-ar mai merge ca pe roate fără tovarășii și tovarășele acestor muncitori de la țară. Căci cine alții ar săpa și ar munci, și ar trudi și ar lucra la canale și la drumuri, și ar construi marile traseuri pentru progresul țării !" Exagerarea rolului irlandezilor în „mersul ca pe roate" al Statelor Unite și compasiunea lui Dickens pentru ei are un subtext demografic, economic și politic de nuanță britanică pentru care pledează indirect ori de cîte ori aduce vorba, în *Note din America* și în *Martin Chuzzlewit*, despre nivelul de trai al emigranților irlandezi stabiliți în Statele Unite : la începutul secolului al XIX-lea, Irlanda, care din 1800 făcea parte din Regatul Unit, pierduse aproape o jumătate din populația țării, în majoritate țărani ; excedați de sărăcie, aceștia își părăsiseră patria, căutînd aiurea condiții de viață mai bune decît acelea pe care le crease pentru ei stăpînirea feudal-colonială a Marii Britanii.

„Prea stimate domn, mă adresez dumneavoastră în numele Libertății, în numele Sfintei Libertăți. În numele ei vă trimit odată cu această scrisoare o contribuție destinată fondurilor societății dumneavoastră. În numele Libertății, prea stimate domn, privesc cu indignare și dezgust blestemata fiară cu mustățile pline de sînge; în numele ei privesc acea lighioană a cărei josnică cruzime și nesățioasă lăcomie a constituit întotdeauna o calamitate și un suplicțiu pentru întreaga omenire. Prea stimate domn, vizitatorii lipsiți de apărare ai insulei lui Crusoe [88]*, despletitele soții ale lui Peter Wilkins, copiii din hățișurile Australiei* [89]*, cu mutrișoarele lor năclăite de sucul fructelor — ce zic eu? — pînă și vînjoșii bărbați originari din districtele miniere ale Cornwall* [90]*-ului, poartă cu toții urmele sălbaticei ferocități a acestui monstru. Unde sînt, prea stimate domn, eroii citați în istorie? Unde sînt Cormoranii, Blunderborii* [91] *și marii Feefofumii? Au fost cu toții, da, cu toții, exterminați de mîna lui destructivă.*

Mă refer, mult stimate domn, la Leul britanic.

Devotați, domnul meu, cu trup și cu spirit, cu inimă și cu suflet, cauzei Libertății (a Libertății, care este mîngîierea melcului în pragul bordeiului lui întunecat, a stridiei în culcușul ei sidefat, a tăcutului vierme în căsuța lui de brînză, și chiar a umilei scoici ce trăiește în țara noastră, adăpostită în cochilia ei), în numele acestei neprihănite Libertăți, vă oferim întreaga noastră simpatie.

[88] *„Insula lui Crusoe"* nu este, aici, o aluzie la celebrul roman *Robinson Crusoe*, apărut în 1719, al scriitorului englez Daniel Defoe (1660—1731), ci încă o ironie dickensiană ce vizează incultura simbolicului personaj american Cyrus Choke, care, în delirul lui retoric, antibritanic, își dă pe față semidoctismul, confundînd insula imaginară dintre Venezuela și Antilele Mici, pe care eșuează, în ficțiune, eroul cărții lui Defoe, cu un spațiu geografic real.

[89] „Despletitele soții ale lui Peter Wilkins" continuă ironia anterioară, de vreme ce generalul Choke îi atribuie lui Peter Wilkins, eroul romanului *The Life and Adventures of Peter Wilkins (Viața și aventurile lui Peter Wilkins)* (1751), de scriitorul englez Robert Paltock (1697—1767), o existență reală, dealtfel ca și făpturilor înnaripate (nu „despletite) pe care el le întîlnește și din care una îi va deveni soție. „Copiii din hățișurile Australiei" reprezintă o aluzie demagogică a aceluiași general U.S.M. la ocuparea (în secolul al XVIII-lea) și colonizarea (în prima jumătate a secolului al XIX-lea) de către Marea Britanie a celui de al cincilea continent, colonizare la care „participă" cu entuziasm, alături de eroul său, David Copperfield, și Charles Dickens, prin trimiterea în Australia a familiilor Micawber și Peggotty din romanul *Viața lui David Copperfield* (vezi supra, p. 499 sq.).

[90] *Cornwall* — peninsulă în sud-vestul Marei Britanii, între Marea Mînecii și Canalul Bristol.

[91] *Cormoranii* și *Blunderborii* nu sînt „eroi citați în istorie", cum i se pare generalului Cyrus Choke, ci personaje din romanul popular *Jack Spintecătorul (Jack the Giant Killer).*

O, mult stimate domn, în scumpa și fericita noastră patrie focul nu se stinge niciodată pe altarul ei, ci arde veșnic, strălucitor, luminos și fără fum; iar cînd acest foc se va întinde pînă la dumneavoastră, Leul britanic va muri, fript de viu.

În numele Libertății, rămîn, prea stimate domn, al dumneavoastră credincios și sincer simpatizant,

CYRUS CHOKE
General U.S.M."

Se întîmplă că tocmai în momentul cînd generalul începuse să citească scrisoarea, să fi sosit și trenul cu poșta din Anglia. Secretarul primi un pachet, pe care-l desfăcu în timpul lecturii și al răsunătoarelor urale în cinstea Libertății. Vădit tulburat de conținutul pachetului, profită de un moment în care generalul se așeză jos, ca să-i înmîneze o scrisoare ce cuprindea o serie de extrase din ziarele englezești, asupra cărora îi atrase atenția, pradă unei adînci agitații.

Se întîmplă de asemeni ca generalul, înfierbîntat la culme de opera sa, să fie într-o stare de spirit favorabilă unei descărcări electrice. Nici nu luase bine cunoștință de cele scrise, că figura i se întunecă de mînie, așa încît zgomotoasa adunare, observînd cu uimire această bruscă metamorfoză, amuți cu desăvîrșire.

— Prieteni, strigă generalul, ridicîndu-se, prieteni și concetățeni, să știți că ne-am înșelat asupra acestui om!

— Care om? întrebară toți din toate părțile.

— Acesta! zise generalul gîfîind și arătîndu-le scrisoarea pe care le-o citise cu glas tare puțin mai înainte. Constat din acest document că a susținut și susține încă emanciparea negrilor...

Dacă în clipa aceea era vreun lucru sigur sub soare, apoi sigur era că în cazul în care acești Fii ai Libertății l-ar fi avut atunci pe irlandez în mijlocul lor, l-ar fi împușcat cu pistoalele sau i-ar fi împlîntat pumnalele în piept, l-ar fi ucis, în orice caz, într-un mod sau într-altul. Nici cel mai curajos dintre concetățenii lor n-ar fi riscat un fir de păr măcar pentru viața unui om care s-ar fi aflat într-o situație atît de primejdioasă. Rupseră scrisoarea în bucăți, pe care le aruncară pe jos și le călcară în picioare, urlară, huiduiră și fluierară pînă ce obosiră.

— Propun, zise generalul, cînd își mai veni puțin în fire, ca asociația „Watertoast United Sympathizers" să fie imediat dizolvată.

— Da, jos cu asociația! Da, ducă-se la dracu! Să nu mai auzim vorbindu-se de ea! Să punem pe foc arhiva! Să dărîmăm sala! Să nu mai rămînă nici urmă din ce a fost!

— Bine, zise generalul, dar trebuie să ne gîndim, scumpi cetățeni, la cotizațiile care se află în posesia noastră. Avem fonduri. Ce facem cu aceste fonduri ?

Luară peloc hotărîrea să cumpere o tavă de argint pe care s-o ofere acelui jude constituțional, care de la înălțimea scaunului său judecătoresc stabilise nobilul principiu : „albii pot ucide în mod legal orice negru“ [92] ; luară apoi hotărîrea ca altă tipsie, tot de argint și de aceeași valoare, să fie dăruită cutărui patriot care declarase de la înălțimea postului pe care-l ocupa în Consiliul Legislativ că „el și prietenii lui vor spînzura, fără alte formalități, pe orice aboliționist care ar îndrăzni să le calce pragul“ [93]. Se stabili de asemenea ca restul să fie întrebuințat în sprijinul acelor acțiuni liberale și egalitare care pornesc de la ideea că este cu mult mai prejos și mai criminal să înveți pe un negru să citească și să scrie, decît să-l frigi de viu într-o piață publică. După ce luă aceste hotărîri, adunarea se împrăștie în cea mai mare dezordine. Și așa se încheie existența asociației „Watertoast Sympathizers“.

În timp ce Martin se urca în camera lui, privirea-i fu atrasă de un steag republican, arborat în vîrful clădirii în cinstea adunării și care flutura în dreptul ferestrei pe lîngă care tocmai trecea.

— Ei ! zise el. De departe pari a fi un steag destul de falnic. Dar dacă se apropie cineva și se uită mai bine la tine, și pe o parte și pe alta, vede că nu ești decît o amărîtă de zdreanță [94].

CUVÎNT DE ÎNCHEIERE

Sînt multe pasaje în această carte [95] în care mi-a venit destul de greu să rezist ispitei de a-mi sîcîi cititorii cu propriile mele deducții și concluzii, preferînd să-i las să judece singuri, pe baza premizelor prezentate. De la început, scopul meu a fost să-i conduc cu fidelitate pe cititori prin toate locurile pe unde am mers, și de această sarcină m-am achitat.

Fie-mi dar iertat dacă, în legătură cu caracterul general al poporului american și caracterul general al sistemului său social,

[92] Vezi supra, p. 582, temeiul documentar dickensian al acestui citat.

[93] Vezi supra, p. 583, declarația deputatului Carolinei de Sud în Camera Reprezentanților, citată de Dickens în *Note din America*.

[94] Apud : Charles Dickens, *Martin Chuzzlewit*, ed. cit., vol, I, p. 395—421.

[95] „Această carte“, cu al cărei *Cuvînt de încheiere* închidem selecția de impresii dickensiene despre Statele Unite ale Americii, este *Note din America* (ed. cit., p. 177—188).

așa cum le vede ochiul străin, doresc să-mi exprim propriile mele opinii în cîteva cuvinte, înainte de a încheia această culegere de impresii.

Americanii sînt din fire sinceri, viteji, cordiali, ospitalieri și afectuoși. Educația și civilizația parcă sporesc și mai mult căldura inimii lor și entuziasmul lor înflăcărat; și tocmai aceste două din urmă calități îndeosebi fac dintr-un american educat unul din cei mai dragi și mai generoși prieteni. Nici o altă categorie de oameni nu m-a cîștigat vreodată mai mult ca aceasta, niciodată nu am acordat mai repede și mai cu plăcere deplina mea încredere și prețuire ca acestor oameni; și niciodată nu-mi voi mai putea face, într-o jumătate de an, atît de mulți prieteni, pe care îi stimez parcă de ani și ani.

Cred implicit că aceste calități sînt firești întregului popor. Dar că ele se ofilesc și pier, din rădăcină, din pricina neghinei; și că există influențe active care le primejduiesc și mai mult viața, micșorînd speranțele de însănătoșire; toate acestea sînt adevăruri care trebuiesc spuse.

O latură esențială a caracterului fiecărei națiuni este aceea că se laudă grozav cu greșelile sale și că își caută dovezi de vrednicie sau de înțelepciune în însăși exagerările sale.

Un mare defect al mentalității americane, și progenitoare fecundă a unei puzderii de rele, este neîncrederea universală. Totuși, cetățeanul american se împăunează cu acest spirit, chiar cînd este îndeajuns de obiectiv ca să întrezărească ravagiile pe care le produce; și deseori îl prezintă, în ciuda propriei sale judecăți, ca o pildă a marii înțelepciuni și iscusințe naționale, a agerimii și independenței sale superioare.

„Voi introduceți această neîncredere și bănuială în toate manifestările vieții publice — spune străinul. Voi i-ați alungat pe oamenii vrednici din adunările voastre legislative și ați făcut să crească o clasă de candidați la vot care, prin toate faptele lor, fac de ocară instituțiile voastre și preferințele poporului vostru. Din pricina acestora ați ajuns atît de capricioși și atît de schimbăcioși, încît nestatornicia voastră a ajuns proverbială; căci nici nu apucați bine să vă creați un idol, că îl și doborîți, fărîmițîndu-l în bucăți; și aceasta din cauză că îndată ce răsplătiți un binefăcător sau un slujitor public, pierdeți încrederea în el numai pentru faptul că *este răsplătit;* și imediat vă apucați să descoperiți un altul, fie pentru că voi ați fost prea mărinimoși, în aprecierile voastre, fie pentru că ar fi fost el nevrednic pentru slujbele avute. La voi, orice om care ajunge la o treaptă înaltă, de la președinte în jos, poate socoti că declinul său a început din clipa aceea; fiindcă

orice minciună tipărită pe care o scrie orice ticălos notoriu, chiar dacă vine în contradicție directă cu un caracter și o conduită de o viață întreagă, își găsește numaidecît ecou în neîncrederea voastră, și este crezută. Voi închideți calea oricui, pînă și unei gîze cînd e vorba de încredere, oricît de cinstit cîștigată și de bine meritată ar fi ea; dar o deschideți unei herghelii întregi de armăsari, dacă poartă în spate îndoieli josnice și bănuieli meschine. Credeți voi că e bine așa, sau că asta poate înălța caracterul guvernanților sau al celor guvernați ?"

Răspunsul este invariabil același : „La noi există libertatea gîndirii, știți ! Fiecare om judecă lucrurile după capul lui, și nu ne lăsăm ușor înșelați. Iată cum au devenit oamenii noștri bănuitori."

O altă trăsătură caracteristică a americanilor este stima pentru „dibăcie", care poleiește multe escrocherii și abuzuri grosolane de încredere, multe furturi din avutul public și din cel particular și dă posibilitatea multor escroci să-și țină capul sus, cînd ar merita din plin un ștreang. Dar efectele ei nu au întîrziat să se arate, fiindcă această dibăcie a reușit în cîțiva ani să mănînce creditul public și să ciuntească resursele publice, cît n-ar fi putut face cinstea timpă, oricît de nesocotită, într-un secol întreg. Meritele unei tranzacții călcate în picioare, ale unui faliment sau ale unui escroc plin de succes, nu se măsoară după felul în care se respectă maxima de aur „Ce ție nu-ți place, altuia nu-i face", ci sînt judecate după gradul de dibăcie de care s-a dat dovadă. Îmi aduc aminte că în cele două rînduri cînd am trecut prin urgisitul Cairo [96] de pe Mississippi, mi-am exprimat părerea cît de rele trebuie să fie efectele acestor înșelătorii grosolane [97] atunci cînd sînt descoperite, fiindcă ele dau naștere, în străinătate, unei lipse de încredere și descurajează investițiile de capital străin ; dar mi s-a dat a înțelege că a fost o lucrătură foarte dibace, de pe urma căreia s-au cîștigat o mulțime de bani și că partea cea mai dibace e că cei din străinătate uită repede lucrul acesta și investesc din nou capitaluri cu mînă tot atît de largă. Am avut de o sută de ori următoarea convorbire :

— Nu e oare o rușine faptul că un om de teapa lui cutare și cutare a făcut o avere atît de mare prin mijloacele cele mai infame și mai odioase și că, în ciuda tuturor fărădelegilor de care s-a

[96] *Cairo* — oraș în statul Illinois, situat în apropierea confluenței fluviului Mississippi cu rîul Ohio, identificat ca „model" al așezării Eden din romanul *Martin Chuzzlewit*. Vezi și supra, p. 660, nota 82).

[97] Una dintre aceste „înșelătorii grosolane" a fost stigmatizată de Dickens în capitolele XXI, XXII și XXIII din romanul *Martin Chuzzlewit* (vezi supra, p. 655 sq).

făcut vinovat, cetățenii dumneavoastră îl tolerează și-l încurajează ? Omul acesta este o calamitate publică, nu ?

— Da, domnule.

— Un mincinos cu faimă !

— Da, domnule.

— A fost lovit cu picioarele, legat, ciomăgit ?

— Da, domnule.

— Și este un hoț, o canalie și un desfrînat !

— Da, domnule.

— Pentru numele lui Dumnezeu, atunci care îi e meritul ?

— Vedeți, domnule, e un om dibaci.

În același mod, toate manifestările nechibzuite și lipsite de tact sînt puse pe seama dragostei naționale pentru negoț ; deși, destul de ciudat, se înșeală amarnic străinul care-i crede pe americani un popor de negustori. Dragostei de negoț i se atribuie acel obicei lipsit de confort, atît de răspîndit în orașele de provincie, ca perechile de căsătoriți să locuiască în hoteluri, fără să-și aibă un cămin al lor și fără să se vadă, de dimineața pînă seara tîrziu, decît la mesele luate în grabă prin restaurante. Dragostea de negoț este motivul pentru care literatura Americii e sortită să rămînă veșnic neocrotită. „Căci noi sîntem un popor de negustori, și nu avem nevoie de poezie“ (deși, fie vorba între noi, pretindem că sîntem foarte mîndri de poeții noștri), iar distracțiile sănătoase, mijloacele vesele de recreație și fanteziile cumpătate trebuie să pălească în fața bucuriilor seci, utilitariste ale negoțului.

Aceste trei caracteristici sar în ochiul străinului la fiecare colț de stradă. Dar buruiana puturoasă care crește în America are o rădăcină și mai întortocheată decît atîta ; vîrfurile sale sînt înfipte adînc în presa abjectă.

Pot să se înalțe școli, în răsărit, în apus, la miazănoapte și miazăzi ; pot să se educe copiii și să se formeze cadre de zeci de mii de învățători ; pot să înflorească colegiile, bisericile să fie arhipline, să se propage temperanța, iar știința modernă, în toate aspectele ei, să străbată țara cu pași gigantici ; dar atîta timp cît presa Americii se află în starea abjectă de acum, sau într-o stare cît de cît asemănătoare, nu e de nădăjduit într-o asanare a moravurilor din această țară. An de an, țara aceasta va da înapoi, și e fatal să dea înapoi ; an de an morala va decade tot mai jos ; an de an, Congresul va însemna tot mai puțin în ochii oamenilor cinstiți ; și, an de an, memoria marilor părinți ai revoluției va fi tot mai batjocorită prin viața păcătoasă a degeneratei lor odrasle.

E de prisos să-i mai spun cititorului că în puzderia de ziare ce se publică în Statele Unite există cîteva cu greutate și ținută.

Legăturile personale pe care le-am avut cu persoane desăvîrşite, al căror nume e legat de publicaţiile din această categorie, mi-au procurat şi plăcere şi profit. Din aceştia sînt puţini, iar ceilalţi — hoarde ; şi influenţa celor buni este neputincioasă pentru a stinge otrava de moarte a celor răi.

În rîndurile persoanelor respectabile din America, în rîndurile celor cumpătaţi şi bine informaţi, în sînul profesiunilor culte, la bară şi pe scaunul de judecată, nu există, şi nu poate exista, decît o singură părere cu privire la caracterul ruşinos al acestor gazete infame. Se susţine uneori — şi nu voi spune că e ciudat, fiindcă e firesc să cauţi scuze pentru o asemenea ocară —, se susţine că influenţa lor nu este atît de mare pe cît îşi închipuie străinul. Să-mi fie iertat cînd spun că nu există temei pentru această afirmaţie şi că fiecare fapt şi fiecare împrejurare duce direct la concluzia opusă.

Cînd orice om din America, cu partea lui de merite intelectuale şi sufleteşti, va putea urca la orice onoruri publice, oricare ar fi ele, fără să trebuiască mai întîi să se tîrască umil pe pămînt şi să-şi îndoaie genunchii în faţa acestui monstru al depravării ; cînd orice personalitate din viaţa particulară va fi apărată de atacurile sale, cînd sentimentul încrederii publice nu va mai fi întinat de el, sau cînd cinstea şi onoarea vor fi preţuite cît de cît ; cînd orice om din această ţară liberă va avea libertatea de opinie şi va spune ce gîndeşte singur şi îşi va pleda cauza, fără a se supune umil unei cenzuri pe care, din pricina ignoranţei arogante şi a necinstei ei josnice, el o urăşte şi o disprefuieşte din adîncul inimii ; cînd cei cari îi simt mai aprig mîrşăvia şi oprobiul pe care îl aruncă asupra naţiunii, şi care o înfierează între ei, se vor încumeta să-şi pună călcîiul pe ea şi s-o strivească în văzul tuturor ; atunci abia voi crede că influenţa ei scade şi că oamenii se întorc la raţiune. Dar atîta timp cît presa se va uita în fiecare casă pe gaura cheii şi îşi va vîrî coada ei neagră în toate numirile, de la preşedinte pînă la factorul poştal ; atîta timp cît, avînd ca singură marfă de vînzare calomnia deşănţată, ea va constitui literatura tip a unei enorme categorii de oameni, care, dacă nu-şi găsesc subiectul preferat în ziare, nu citesc deloc — stigmatul ei va dăinui pe capul ţării, şi răul pe care îl pricinuieşte îşi va vădi limpede efectele în toată ţara.

Celor care sînt deprinşi cu gazetele engleze de frunte, sau cu gazetele demne de cinste de pe continentul Europei, celor care sînt deprinşi să găsească altceva în tipărituri şi în ziare, le va fi imposibil, dacă nu le pun aici o sumă de extrase, pentru care nu am nici loc nici înclinaţie, să-şi formeze o idee exactă despre această înspăimîntătoare maşinărie din America. Dar dacă cineva doreşte

să se convingă de cele susținute de mine în această privință, să caute în orice loc din această cetate a Londrei unde se găsesc exemplare răzlețe din publicațiile de care vorbesc și să-și formeze singur o părere.

Fără îndoială că ar fi mai bine dacă poporul american, în totalitatea sa, ar iubi realul mai puțin și idealul ceva mai mult.[98] Ar fi bine dacă s-ar încuraja mai mult destinderea și voioșia, și dacă s-ar cultiva pe scară mai largă ceea ce este frumos, fără să fie eminamente și neapărat util. Dar cred că în cazul acesta s-ar potrivi de minune riposta generală „sîntem o țară nouă", care e dată adesea ca o scuză pentru defecte ce sînt cu totul nejustificate, căci ele nu reprezintă, de fapt, decît creșterea înceată a unui păcat mai vechi ; și eu încă sper să aud că mai există în Statele Unite și alte distracții populare în afară de politicianismul de gazetă.

Categoric că americanii nu sînt un popor mucalit, și temperamentul lor m-a impresionat totdeauna ca fiind posac și mohorît. În ce privește ascuțimea observațiilor și originalitatea, incontestabil că yankeii, adică oamenii din Noua Anglie, dețin întîietatea, ca în mai toate celelalte manifestări ale inteligenții. Dar în peregrinările mele în afara marilor orașe, după cum am arătat și în cuprinsul acestei culegeri de impresii, m-am simțit apăsat de atotstăpînitoarea seriozitate și atmosferă sumbră de afaceri, care era atît de generală și de neschimbată, încît, de cîte ori ajungeam în cîte un oraș nou, întîlneam parcă aceiași oameni pe care-i lăsasem în urmă, în ultimul oraș. Am impresia că defectele ce se observă în manierele oamenilor se datoresc în mare măsură acestei atmosfere, care a dat naștere unor apucături vulgare, înlăturînd grația ca fiind nedemnă de atenție. Nu există nici o îndoială că George Washington, care era extrem de scrupulos și de exigent în materie de ceremonie, a sezisat tendința către această greșeală, chiar pe vremea sa, și a făcut tot ce i-a stat în putință ca s-o îndrepte.

Fără îndoială că orînduirea republicană din America îi face pe oameni să-și afirme respectul de sine și egalitatea ; dar călătorul trebuie să țină seama de această orînduire și să nu-l stingherească atît de repede familiaritatea unei categorii de necunoscuți care, în țară, ar păstra distanța. Această familiaritate, cînd nu era amestecată cu un orgoliu prostesc și nu ducea la rea-credință în îndeplinirea serviciilor pe care le ceream, nu m-a supărat defel ; și rareori — aș putea spune chiar niciodată — mi s-a întîmplat

[98] Termenii „real" și „ideal" sînt folosiți aici în sensul acceptat de filozofia utilitaristă, pentru care doar folosul imediat este real.

să am de-a face cu aspectele ei grosolane și necuviincioase. O dată sau de două ori a căpătat un aspect comic, ca în cazul de mai jos ; dar aceasta a fost o întîmplare amuzantă și nu formează nici pe departe regula.

Într-unul din orașe a trebuit să-mi fac o pereche de ghete, fiindcă nu aveam altele în care să călătoresc, decît acele vestite ghete cu talpă de plută, care se încingeau prea tare pe puntea dogoritoare a vaselor. De aceea, am trimis un bilet unui artist în materie de încălțăminte, comunicîndu-i, odată cu salutările mele, că aș fi fericit să-l văd, dacă va binevoi să-mi facă cinstea de a trece pe la mine. El, foarte amabil, mi-a trimis răspuns că se va prezenta la ora șase în seara aceea.

În jurul orei stabilite, stăteam lungit pe canapea, cu o carte în mînă și cu un pahar de vin alături, cînd ușa s-a deschis și un domn cu o cravată țeapănă, un an sau doi sub sau peste treizeci, a intrat, cu pălăria pe cap, cu mănușile în mînă ; s-a dus la oglindă, și-a aranjat părul, a scos mănușile, a tras cu un gest lent un centimetru din străfundul buzunarului de la pardesiu și, pe un ton mieros, m-a invitat să-mi „degajez" șireturile de la ghete. M-am executat, însă m-am uitat cu o oarecare curiozitate la pălăria lui, pe care o avea încă pe cap. Poate din cauza asta, poate din cauza căldurii— și-a scos-o. Apoi a luat loc pe un scaun în fața mea, și-a sprijinit brațele pe genunchi și, aplecîndu-se înainte foarte tare, cu mare efort a luat de pe podea, fluierînd bine dispus, exemplarul de creațiune metropolitană pe care tocmai îl scosesem din picior. L-a răsucit pe toate fețele, l-a examinat cu un dispreț pe care nici o limbă nu-l poate exprima, și m-a întrebat dacă doresc să-mi confecționeze o gheată ca *aceasta*. I-am răspuns curtenitor că, formulînd ca singură condiție să nu mă strîngă, las restul pe seama sa ; că, dacă e posibil și nu are nimic contra, nu m-ar deranja să aibă o oarecare asemănare cu modelul aflat în momentul acela în fața dumnealui ; dar că mă voi lăsa în totul călăuzit de gustul și aprecierea domniei-sale, rugîndu-l să ia asupră-și întreaga chestiune.

— Va să zică nu țineți neapărat la scobitura asta în loc de toc ? zise el. Noi nu facem chestii de-astea pe-aici !

Am repetat ultimele mele cuvinte.

S-a uitat din nou în oglindă ; s-a apropiat mai tare ca să-și scoată vreo două fire de praf din colțul ochiului ; și și-a potrivit cravata. În tot acest timp eu stăteam cu piciorul în aer.

— Sînteți aproape gata, domnule ? am întrebat eu.

— M-da, aproape, a spus el, Stați așa.

Am stat cum am putut mai bine, fără să-mi mișc nici piciorul, nici mușchii feței ; iar el, după ce și-a scos praful din ochi, și și-a găsit hîrtia și creionul, mi-a luat măsura și a făcut însemnările necesare. După ce a terminat, a revenit la atitudinea de mai înainte și, luînd iarăși gheata de jos, a rămas un timp pe gînduri.

— Deci asta este, spuse el în cele din urmă, o gheată englezească, așa-i ? Asta e o gheată londoneză, nu ?

— Aceasta, domnul meu, am răspuns eu, este o gheată londoneză.

A căzut iar pe gînduri, precum Hamlet cu craniul lui Yorick [99] în mînă ; a dat din cap, ca și cum ar fi spus : „Deplîng orînduirea care a dus la confecționarea acestei ghete !", s-a ridicat, și-a strîns tiparele, însemnările și creionul — privindu-se în oglindă în tot acest timp —, și-a pus pălăria, și-a pus încet mănușile și, în sfîrșit, a ieșit. Nu a trecut nici un minut, că ușa s-a deschis din nou și capul său, cu pălărie cu tot, a reapărut. Și-a aruncat ochii în jurul camerei, apoi la gheată, care se afla încă pe podea ; a rămas o clipă gînditor, și pe urmă a spus :

— Hm, vă salut.

— Vă salut și eu, domnule, am răspuns ; și cu aceasta, întrevederea noastră a luat sfîrșit.

Mai este un singur capitol asupra căruia vreau să fac o remarcă, și acesta se referă la sănătatea publică. Într-o țară atît de întinsă, unde există mii de milioane de pogoane de pămînt încă necolonizate și nedefrișate, și unde pe fiecare prăjină de pămînt se produce an de an descompunerea vegetației, unde sînt atît de multe ape mari și varietăți de climă atît de opuse e fatal ca în anumite anotimpuri să bîntuie nenumărate boli. Dar mă încumet să spun, după ce am stat de vorbă cu mulți medici din America, că nu sînt singurul care nutresc părerea că multe cazuri de boală ar putea fi evitate dacă s-ar lua cîteva precauții elementare. Pentru atingerea acestui scop sînt absolut necesare posibilități mai mari de curățenie personală ; obiceiul de a înfuleca în grabă mari cantități de cărnuri, de trei ori pe zi, și de a reveni la ocupații sedentare după fiecare masă, trebuie schimbat ; sexul gingaș trebuie să se îmbrace mai chibzuit și să facă mai multe exerciții fizice ; și această din urmă prescripție îi privește în egală măsură și pe bărbați. Mai presus de orice, în instituțiile publice și pe tot cuprinsul orașelor și orășelelor, în general, sistemul de ventilație, canalizare și ecarisaj necesită o reformă radicală...

[99] *Yorick* — vezi supra, p. 245, nota 14, și p. 632, nota 65.

Am ajuns la sfîrșitul acestei cărți. După anumite avertismente pe care le-am primit de la întoarcerea mea în Anglia, am foarte puține motive să cred că ea va fi primită călduros și favorabil de către publicul american ; și faptul că am scris adevărul în legătură cu mulțimea celor care fac judecăți și exprimă păreri, va arăta că nu doresc nicidecum să-mi atrag, prin nici un fel de mijloace, aplauzele sale.

Îmi este de ajuns să știu că ceea ce am scris în aceste pagini nu mă va face să pierd, de partea cealaltă a Atlanticului, nici un singur prieten care e vrednic de acest nume. Cît despre rest, îmi pun încrederea în spiritul în care cele de față au fost concepute și scrise ; și aștept viitorul.

Nu am pomenit nici un cuvînt despre felul în care am fost primit, nici nu am lăsat ca acest lucru să mă influențeze în tot ce am scris ; căci în amîndouă cazurile — în comparație cu ceea ce simt în sufletul meu — nu mi-aș fi exprimat decît în mod palid recunoștința față de acei cititori de peste ocean ai cărților mele anterioare, care m-au întîmpinat cu mîna întinsă, și nu cu ea încleștată pe mînerul unui revolver.

RETROSPECTIVĂ

— VIAŢA ŞI OPERA LUI CHARLES DICKENS —

1812[1] *Vineri, 7 februarie,* „la miezul nopţii", se naşte în orăşelul Portsea (cartierul Landport, la nr. 387 de pe fosta stradă Mile End Terrace, azi Commercial Road), din apropiere de Portsmouth, Charles John Huffam Dickens, fiul lui John Dickens, funcţionar la Intendenţa Marinei Regale din Portsmouth, şi al soţiei acestuia, Elizabeth (născută Barrow), fiica unui ofiţer de marină, căsătoriţi la 13 iunie 1809. John Dickens (născut în 1785) era fiul lui William Dickens (mort în 1785), intendent la Crew Hall (reşedinţa lui John Crew, membru al Parlamentului din partea districtului Chester) şi al soţiei sale Elizabeth (născută Ball), menajeră în casa *lady*-ei Bladford, apoi la Crew Hall.

1814 John Dickens este transferat la Somerset House[2] din Londra ; locuieşte, împreună cu soţia sa, fiica lor Frances (născută în 1810) — căreia, în familie, i se va spune Fanny — şi fiul lor Charles, pe strada Cleveland (lîngă spitalul Middlessex).

1815 Se naşte al treilea copil al familiei John Dickens, Letitia.

1817 John Dickens este transferat la Chatham (comitatul Kent), unde va locui (pe Ordnance Terrace), împreună cu familia sa, pînă în anul 1822. Această localitate şi oraşul învecinat, Rochester, în care Charles Dickens îşi petrece „anii fericiţi ai copilăriei", apar adeseori în opera scriitorului, cu numele lor[3] sau cu criptonumele literare Mufdog, Dullborough Town[4] şi Winglebury[5].

[1] Numit de criticii englezi „anul lui *Childe Harold*", adică anul de triumf al romantismului în Anglia, prin poemul lui Byron „neimitabilul poet al sentimentului" cum îl va fi numit românul Ion Codru-Drăguşan. Vezi, în ediţia de faţă, şi p. 16, nota 19.

[2] *Somerset House* — vezi, în ediţia de faţă, p. 27, nota 23.

[3] În *Documentele postume ale Clubului Pickwick, Viaţa lui David Copperfield* ş.a.

[4] În *The Mufdog and other Sketches [Mufdog şi alte schiţe].*

[5] În *The Uncommercial Traveller [Voiajorul necomercial].*

1822 Charles Dickens, care își începuse instrucția didactică (inclusiv cîteva noțiuni de limbă latină) sub îndrumarea mamei sale, este înscris, împreună cu sora lui mai mare, Fanny, la o școală preparandală din apropierea locuinței (pe Clover Lane), condusă de pastorul William Gilles. În iarna aceluiași an, John Dickens (amator de literatură și îndeosebi de romane cavalerești și picarești, de vreme ce avea o bibliotecă în care se găseau, printre alte cărți, *Aventurile lui Roderick Random, Aventurile lui Peregrine Pickle* și *Expediția lui Humphrey Clinker* de Tobias George Smollett [6], *Tom Jones* de Henry Fielding [7], *Vicarul din Wakefield* de Oliver Goldsmith [8], *Iscusitul hidalgo Don Quijote de la Mancha* de Cervantes [9], *Gil Blas de Santillana* de Lesage [10] ș.a.), fiind din nou transferat la Londra (Somerset House), stabilește cu conducătorul școlii ca fiul său să-și continue studiile la Chatham. Într-un fragment din romanul cu puternică tentă autobiografică *Viața lui David Copperfield*, fragment ce se citește aproape aidoma în paginile autobiografice încredințate de scriitor prietenului și viitorului său biograf, John Forster [11], Charles Dickens concentrează astfel acest moment de viață, cu importante repercusiuni asupra evoluției talentului și operei sale, în care se întîlnesc, într-o sinteză originală, influențe ale romantismului, ale

[6] *Tobias George Smollett* (1721—1771) — scriitor scoțian, autor al romanelor de factură picarescă *Aventurile lui Roderick Random* (1748), *Aventurile lui Peregrine Pickle* (1751), *Aventurile contelui Ferdinand Fathom* (1753), *Aventurile lui sir Lancelot Greaves* (1762) și *Expediția lui Humphrey Clinker* (1770), remarcabile prin acțiune palpitantă, culoare locală și individualizarea personajelor cu ajutorul portretului, comportamentului, detaliilor vestimentare și limbajului. Autor a numeroase studii și compilații *(Istoria Angliei, Istoria Universală)*, a unor traduceri din operele lui Cervantes *(Don Quijote de la Mancha)* și Lesage *(Gil Blas)*, care au contribuit la cunoașterea și răspîndirea romanului picaresc în Anglia, și a primei traduceri în limba engleză a operei lui Voltaire (19 volume). Maestru incontestabil al tînărului Charles Dickens.

[7] *Henry Fielding* (1707—1754) — scriitor englez. Autor, în tinerețe (1728—1737), a 23 de comedii, farse și parodii, Fielding își descoperă adevărata vocație abia în 1742, odată cu publicarea romanului *Aventurile lui Joseph Andrews*, ingenioasă parodie a romanului sentimental *Pamela*, de Samuel Richardson (1689—1751), cu o desfășurare epică originală, care, la un moment dat, îndepărtîndu-se de intenția parodică inițială, reliefează umorul, talentul satiric și capacitatea scriitorului de a construi o intrigă complexă, cu personaje bine individualizate.

[8] *Oliver Goldsmith* — vezi, în ediția de față, p. 624, nota 57.

[9] *Miguel Cervantes Saavedra* (1547—1616) — scriitor spaniol, autor al romanului *Iscusitul hidalgo Don Quijote de la Mancha*, satiră a literaturii cavalerești, a romanului pastoral *Galatea*, a numeroase piese de teatru și a ciclului *Nuvele exemplare*.

[10] *Alain René Lesage* (1668—1747) — scriitor francez, autor al romanelor de factură picarescă *Diavolul șchiop* și *Gil Blas de Santillana*, precum și a cîtorva comedii satirice.

[11] John Forster, *The Life of Charles Dickens [Viața lui Charles Dickens]*, London, Hazzel & Viney, f.a. Vezi, în ediția de față, și p. 708, nota 137.

epicei picareşti, gustul pentru grotesc, umorul popular englez şi trăsăturile caracteristice ale romanului de aventuri: „Tata lăsase o seamă de cărţi într-o odăiţă de sus, în care puteam pătrunde nestingherit (căci se afla alături de odaia mea) şi unde nu intra nimeni niciodată. Din această odăiţă binecuvîntată au venit cu alai să-mi ţină de urît Roderick Random, Peregrine Pickle, Humphrey Clinker, Gil Blas şi Robinson Crusoe. Ei mi-au ţinut trează imaginaţia şi mi-au întărit nădejdea că există pe lume şi alte locuri şi alte perspective, ei, împreună cu cele O *mie şi una de nopţi* şi cu *Povestirile despre spirite*, nu mi-au făcut nici un rău; căci chiar dacă în unele dintre ele vor fi fost şi lucruri vătămătoare, pot spune că nici nu m-au atins; nu le-am băgat în seamă. Acum mă şi mir c-am avut vreme să citesc toate aceste cărţi [...]. Şi mi se pare de necrezut că am găsit o consolare pentru micile mele necazuri (care, însă, în ochii mei erau mari), punîndu-i pe eroii care-mi erau cei mai dragi în locul meu [...]. Am fost, o săptămînă întreagă, Tom Jones văzut de un copil, un Tom Jones inofensiv. Am jucat (aşa cum îl înţelegeam eu), vreme de o lună încheiată, pare-mi-se, rolul lui Roderick Random. Am citit cu lăcomie şi delectare şi cîteva cărţi de călătorie — nu mai ţin minte care anume — găsite pe rafturile din odăiţă; zile întregi m-am plimbat în jurul casei, înarmat cu o pereche de şanuri pentru cizme, întruchipîndu-l pe căpitanul cutăricâ din Marina Regală Britanică, aflat în primejdie de a fi prins de sălbatici şi hotărît să-şi vîndă scump viaţa. Căpitanul ăsta niciodată nu-şi pierdea stăpînirea de sine şi demnitatea cînd era lovit în cap cu gramatica latină. Eu, în schimb, mi le pierdeam; dar căpitanul era căpitan şi erou, în ciuda tuturor gramaticilor şi a tuturor limbilor moarte sau vii de pe lume. Lectura lor a fost singurul izvor statornic de îmbărbătare. Cînd stau şi mă gîndesc, îmi revine întotdeauna în minte o seară de vară: băieţii se joacă [...], în vreme ce eu şed pe pat şi citesc cu frenezie. În mintea mea, fiecare şură din împrejurimi, fiecare lespede din biserică, fiecare colţişor al cimitirului era legat de aceste cărţi şi reprezenta o localitate pomenită în ele. Pe Tom Pipes[12] l-am văzut căţărîndu-se pe clopotniţa bisericii noastre, pe Strap[13] l-am zărit, cu sacul în spinare, oprindu-se şi aşezîndu-se să se odihnească în dreptul portiţii grădinii, şi *ştiu* preabine că domnul comandor Trunnion[14] şi *mister* Pickle[15] se întruneau în cîrciumioara noastră. [...]. Acum cititorul va înţelege, poate, la fel de bine ca mine, care erau firea şi caracterul meu [...]."[16] Tot acum Charles Dickens citeşte revistele

[12], [14], [15] Personaje din romanul *Aventurile lui Peregrine Pickle* de Smollett.

[13] Personaj din romanul *Aventurile lui Roderick Random* de acelaşi scriitor.

[16] Apud: Charles Dickens, *Viaţa lui David Copperfield*, Traducere şi note de Ioan Comşa, Prefaţă de Ana Cartianu, 3 vol., [Bucureşti], Editura pentru literatură, colecţia „Biblioteca pentru toţi", nr. 311, 312, 313, 1965, vol. I, p. 90—92.

The Tatler [Flecarul], *The Spectator [Spectatorul]* [17], *Cetățeanul lumii* de Oliver Goldsmith și *Culegere de farse* de Elizabeth Inchbald [18].

1823 John Dickens și familia sa se stabilesc în Camden Town, pe strada Bayham, nr. 6. — „Pe atunci, strada Bayham era poate cea mai săracă parte din mahalalele Londrei [...]. Alături de familia Dickens locuia o spălătoreasă [...]. De aici și-a desprins primele impresii despre sărăcia chinuită, care nicăieri nu apare mai vie decît pe străzile din această mahala și care i-au îmbogățit scrierile timpurii cu o mare prospețime umoristică." [19] ● Fanny, avînd aptitudini pentru muzică, este înscrisă la „Royal Academy of Music" [„Academia Regală de Muzică"], unde va studia patru ani și va fi foarte apreciată. ● În primăvară, John Dickens hotărăște ca Charles să părăsească școala lui William Gilles. Înainte de plecare, tînărul său dascăl îi dăruiește lui Charles o colecție din revista *The Bee [Albina]* [20]. ● Charles este instalat în diligența „Commodore" și nu va „uita niciodată mirosul de paie umede din trăsură. Nu mai era nici un călător cu mine; mi-am mîncat sandvișurile singur, pe o zi mohorîtă. Ploua fără întrerupere, și viața mi se părea mai urîtă decît mi-aș fi închipuit", avea să se destăinuie el mai tîrziu lui Forster [21]. Este aceeași diligență „Commodore" cu care se-ndreaptă spre Rochester *mister* Pickwick și cei trei prieteni ai săi, ascultînd sporovăiala „străinului" despre multe și de toate, dar mai ales despre pericolul ce-i pîndește pe călătorii de pe „banca de dinapoia diligenței": „Capu, capu! Păzea capetele! strigă guralivul străin cînd ieșiră sub bolta scundă care, pe vremea aceea, alcătuia intrarea în remiză. Cumplit loc — primejdioasă treabă — deunăzi, cinci copii — mama — o femeie înaltă, mincînd sandvișuri — uită de boltă — trasc — buf — copiii se uită împrejur — capul mamei s-a dus — sandvișul în mînă — gura care să-l mănînce, ioc — capul familiei s-a dus — groaznic, groaznic." [22] ● Venitul

[17] Reviste editate de Joseph Addison (1672—1719) și *sir* Richard Steele (1672—1729), după modelul inițiat de Daniel Defoe (1660—1731), în 1704, prin *The Rewiew [Revista]*, de unde — *The Spectator* — Dickens avea să desprindă ideea clubului imaginat de *mister* Pickwick.

[18] *Elizabeth Simpson Inchbald* (1753—1821) — actriță și scriitoare engleză. A scris piese de teatru, printre care *Femeile cum erau și fetele cum sînt* (1797), dar a devenit celebră prin romanele *Istorie simplă* (1791) și *Natură și Artă* (1796).

[19] John Forster, *Op. cit.* Traducere inedită.

[20] *The Bee* — periodic editat de Oliver Goldsmith, de la 6 octombrie pînă la 24 noiembrie 1759; conține eseuri pe teme de teatru, călătorie, limbă *(Observații despre teatru, Scrisori de călătorie, Rostul limbajului* etc.). U. Pope-Hennessy (*Charles Dickens*, London, Penguin Books, 1970) vede în aceste lecturi originea interesului manifestat ulterior de Charles Dickens pentru redactarea și conducerea unor reviste cu caracter asemănător: *Master Humphrey's Clock [Orlologiul jupînului Humphrey]* (1840), *Household Words [Cuvinte gospodărești]* (1850) și *All the Year Round [De-a lungul întregului an]* (1859).

[21] John Forster, *Op. cit.* Traducere inedită.

[22] Apud: Charles Dickens, *Documentele postume ale Clubului Pickwick*, în românește de Ion Pas și Nicolae Popescu, [București], Cartea românească, 1970, vol. I, cap. II — *Prima zi de călătorie și prima seară de aventuri*, p. 20.

modest al tatălui său neîngăduindu-i să continue şcoala, Charles Dickens îşi petrece timpul dînd o mînă de ajutor mamei sale la treburile gospodăriei, împovărate de lipsuri, şi hoinărind din cînd în cînd prin aşa-zisul orăşel Camden Town, pe atunci mizeră aşezare suburbană la extremitatea de nord-vest a Londrei, „un loc unde se poate bate untul", cum îl numeşte bătrînul patron de hoţi şi spărgători Fagin, din romanul *The Adventures of Oliver Twist — Aventurile lui Oliver Twist*[23] —, adică unde se pot fura fără riscuri banii copiilor care fac comisioane, şi unde vor locui, în ficţiune, şi Bob Cratchit din *A Christmas Carol — Colind de Crăciun*, Jemima Evans din schiţa *Domnişoara Evans la „Vulturul"*[24], Tommy Traddles, *mister* Wilkins Micawber şi *missis* Emma Micawber din romanul *The personal History of David Copperfield — Viaţa lui David Copperfield*: „[Traddles] locuia în Camden Town, pe o uliţă de lîngă Şcoala veterinară, unde, după cum îmi spusese unul dintre impiegaţii de la birou, care-şi avea casa prin partea locului, stăteau mai ales studenţi ai acelei şcoli care cumpărau măgari vii şi făceau experienţe asupra acestor patrupede în odăile lor. După ce am aflat de la colegul meu cum să găsesc acest centru academic, am pornit, chiar în după-amiaza aceea, să-i fac o vizită vechiului meu coleg. ● Uliţa lăsa de dorit, nefiind la înălţimea la care aş fi vrut să fie, spre binele lui Traddles; locatarii caselor simţeau parcă o deosebită plăcere să arunce în mijlocul uliţei toate nimicurile de care nu mai aveau nevoie, ceea ce o făcea să fie nu numai rău mirositoare şi murdară, dar şi plină de foi de varză. Nu se aruncau însă numai resturi de zarzavaturi, căci, pe cînd căutam numărul casei lui Traddles, am văzut o gheată, o tigaie coşcovită, o scufie neagră şi o umbrelă, aflate în diferite stadii de degradare. [...] Un aer de indescriptibilă noblеţe ofilită caracteriza casa cu pricina, deosebind-o de celelalte clădiri de pe uliţă — deşi toate erau ridicate după acelaşi şablon şi păreau nişte schiţe naive făcute de un şcolar neîndemînatic, care învaţă să deseneze case de cărămidă tencuită, dar nu depăşise încă stadiul mîzgălelii."[25] În vremea acestor hoinăreli ajunge şi la Limehouse, o altă suburbie din vestul Londrei dickensiene, unde îşi vizitează naşul, pe Christopher Huffam, care avea acolo un atelier de „catarge şi vele", şi în cartierul Soho, pe fratele mamei sale, Thomas Barrow, locuri pe care de asemenea le va evoca în opera sa, în *Our mutual Friend — Prietenul nostru comun*[26] — şi în *A Tale of two Cities — Poveste despre două oraşe* —,

[23] Apud: Charles Dickens, *Aventurile lui Oliver Twist*, în româneşte de Teodora şi Profira Sadoveanu, [Bucureşti], Editura Tineretului, [1968], p. 347.

[24] Vezi în ediţia de faţă, p. 8—12.

[25] Apud: Charles Dickens, *Viaţa lui David Copperfield*, ed. cit., vol. II, p. 198—199.

[26] Cîrciuma „La cei şase hamali veseli", proprietate a domnişoarei Abbey Potterson, descrisă în capitolul VI — *La voia întîmplării*, din romanul *Prietenul nostru comun* (vezi: Charles Dickens, *Prietenul nostru comun*, Traducere, cuvînt înainte şi note de Niculai Popescu, 2 vol., [Bucureşti], Cartea românească, [1973]), este situată

în ultimul, doctorul Manette avîndu-şi locuinţa „aşezată în colţul unei străzi la fel de liniştite, nu departe de scuarul Soho". „Un colţ de stradă mai bizar decît cel unde locuia doctorul nu puteai găsi în toată Londra. Drumul se termina chiar în acest colţ, iar ferestrele faţadei ofereau o plăcută privelişte a unei străzi cu un aer de pensionar tihnit. Existau puţine clădiri pe atunci [la finele secolului al XVIII-lea] la nord de Oxford Road, în schimb se înmulţeau copacii de pădure, creşteau în voie florile sălbatice şi înfloreau păduceii pe plaiurile azi [în 1859] dispărute. Drept urmare, adierile de ţară circulau în mare libertate prin Soho, în loc să lîncezească între hotarele parohiei ca nişte sărăntoci de pripas şi fără căpătîi, iar înspre sud, în apropiere, erau multe ziduri peste care se pîrguiau, la vremea lor, piersicile. ● Lumina de vară scălda acest colţ în prima parte a zilei, dar cînd arşiţa încingea străzile, colţul era învăluit în umbră, nu însă într-o umbră deasă care să te împiedice să întrevezi radioasa strălucire. Era un colţişor răcoros, calm, dar vesel, un minunat lăcaş al ecourilor şi un liman al străzilor aglomerate." [27] ● **Către sfîrşitul anului *1823*, situaţia financiară a familiei Dickens devine falimentară**, îndeosebi din cauza lui John Dickens, „tatăl risipitor", cum îl va numi mai tîrziu, în corespondenţa sa, Charles Dickens, „om cam uşuratic, cam lung şi înflorit la vorbă şi cam neglijent în treburile obişnuite", din gura căruia fiul său „n-auzise decît aluzii obscure şi melodramatice despre o «mare ispravă», care, în felul cum era pomenită, ar fi putut să fie tot aşa de bine un act de revendicare a coroanei, ori un zapis cu diavolul, dar care, în realitate, nu era decît o încercare nereuşită [...] de a ajunge la o înţelegere cu creditorii săi. Pentru el, a fi implicat într-un dezastru însemna numai să deţină primul rol într-o tragedie. Pentru el, ruina totală era numai un prilej de tirade ; în lugubra lumină a declinului său, caracterul lui John Dickens începe să capete unele nuanţe purpurii care l-au făcut [prin pana fiului său], sub alt nume [Wilkins Micawber], absurd şi nemuritor." [28] ● Din dorinţa de a îmbunătăţi cît de cît veniturile familiei, pentru a putea face faţă creditorilor, Elizabeth Dickens închiriază o casă mai încăpătoare, pe strada Gower, cu intenţia de a deschide o şcoală destinată unui număr restrîns de copii cu părinţi plecaţi în străinătate. Institutul-pension urma să se numească „Aşezămîntul Doamnei Dickens". Cum însă nimeni nu apelează la serviciile oferite

în Limehouse ; nu departe de această cîrciumă, locuiesc, în ficţiunea aceluiaşi roman (capitolele XII — *Sudoarea de pe fruntea unui om cinstit*, XIII — *Pe urmele păsării de pradă*, XIV — *Pasărea de pradă şi-a venit de hac*), Roger Riderhood, „om de pe malul apei", „muncitor pe fluviu", pe Tamisa adică, şi Jesse Hexam, zis Gaffer.

[27] Apud : Charles Dickens, *Poveste despre două oraşe*, în româneşte de Antoaneta Ralian, [Bucureşti], Editura Eminescu, [1973], capitolul VI — *Sute de oameni*, p. 107—108.

[28] Apud : G. K. Chesterton, *Charles Dickens*, în româneşte de Teodora Sadoveanu, Prefaţă de Dan Grigorescu, Bucureşti, Editura Univers, 1970, p. 38—39.

de doamna Dickens, treburile încep să meargă din ce în ce mai prost, părinții fiind obligați, pentru a-și putea tîrî viața printre creditori, să amaneteze lucrurile din casă și să vîndă tot ceea ce se putea vinde. Acest moment de marasm financiar din viața familiei a marcat puternic sensibilitatea lui Charles Dickens, care l-a cristalizat în *Viața lui David Copperfield* [29].

1824 James Lamert, fiul vitreg al sorei Elizabethei Dickens, propune familiei angajarea lui Charles în „fabrica" de cremă de ghete a domnului Warren („Warren's blacking Factory"), din Hungerford Stairs, lîngă Charing Cross (în centrul Londrei). Dar să-l lăsăm pe Dickens să povestească însuși, prin intermeniul prietenului și biografului său John Forster, acest trist episod din copilăria lui: „James Lamert, ruda care locuia cu noi în strada Bayham, văzînd la ce treburi eram pus zi de zi și cunoscînd situația noastră, propuse să mă angajeze la un depozit de cremă de ghete, unde să fac și eu ceva pentru o leafă, cred, de șase șilingi pe săptămînă. [...] În orice caz, oferta a fost acceptată foarte bucuros de tata și de mama, și, într-o luni dimineață, m-am dus la depozitul de cremă de ghete ca să-mi încep viața de simbriaș. ● Mă mir cum de-am putut fi lăsat printre străini la o asemenea vîrstă. Mă mir că, și pînă atunci, văzînd că fac fel de fel de treburi mărunte și anevoioase de cînd venisem la Londra, nimeni nu s-a îndoiosat în așa măsură de mine — un copil cu însușiri deosebite: ager la minte, zelos, firav și ușor vulnerabil fizic și psihic —, încît să fi dat ideea să se pună niște bani deoparte, bineînțeles, ca să fiu și eu trimis la o școală. Prietenii noștri, presupun, erau și ei sătui de ale lor. Nimeni însă n-a mișcat un deget. Tata și mama erau pe deplin mulțumiți. Poate că n-ar fi fost mai mulțumiți nici dacă aș fi avut douăzeci de ani, gimnaziul terminat în mod strălucit și dacă m-aș fi pregătit să intru la Cambridge [30]. ● Depozitul de cremă de ghete era ultima casă pe partea stîngă a vechii străzi Hungeford Stairs. O clădire bătrînă, șubredă și dărăpănată, dînd — firește — înspre Tamisa și pur și simplu mișunînd de guzgani. Încăperile lambrisate, cu pardoseala și scările putregăioase, colcăind de șobolani cenușii, care chițăiau și se încăierau dînd mereu buzna pe trepte în sus, murdăria, mizeria din casa aceea și astăzi le am în fața ochilor, de parcă aș fi acolo. Biroul de tranzacții era la etajul întîi, cu vedere spre șlepurile de cărbuni și spre Tamisa; în camera aceasta era o nișă unde lucram eu. Munca pe care o făceam era să acopăr borcanele de cremă mai întîi cu un petic de pergament, apoi cu o bucată de hîrtie albastră, să le leg la gură cu sfoară, și pe urmă să aranjez hîrtia frumos, ca să arate ca borcanele cu pomadă de la spițerie. După ce un mare număr de borcane ajungeau la acest grad de perfecțiune, mai aveam de lipit pe fiecare cîte o etichetă, scrisă cu litere de tipar, și apoi o luam

[29] Vezi, în ediția de față, p. 422 sq.

[30] *Cambridge* — celebru colegiu universitar englez, datînd din secolul al XIII-lea, cu sediul în orașul Cambridge, oraș situat la NE de Londra.

de la capăt, cu şi mai multă rîvnă. Alţi doi sau trei băieţi făceau aceeaşi muncă, într-o încăpere de jos, şi cu acelaşi salariu. În prima luni, dimineaţă, unul din ei, îmbrăcat cu o zdreanţă de şorţ şi cu bonetă de hîrtie pe cap, veni la mine să-mi arate cum să folosesc mai bine sfoara şi cum să fac nodul. Se numea Bob Fagin, şi mult după aceea mi-am îngăduit să mă slujesc de numele lui în *Oliver Twist* [31]. ● Ruda noastră, binevoitoare, s-a oferit să mă înveţe cîte ceva în timpul orei de masă — de la douăsprezece la unu, cred, zilnic. Dar aşa ceva nu se potrivea deloc cu treaba mea din biroul de tranzacţii, încît curînd aranjamentul căzu baltă, şi nu din vina lui sau a mea. La fel se întîmplă şi cu măsuţa mea de lucru şi cu sumedenia de borcane, hîrtii, sfoară, foarfece, pap şi etichete, care treptat-treptat dispărură din nişa biroului de tranzacţii şi începură să ţină tovărăşie celorlalte măsuţe de lucru, sumedeniei de borcane, hîrtii, sfoară, foarfece şi cutii de pap dintr-o încăpere de jos. Nu după multă vreme, Bob Fagin împreună cu mine şi cu un alt băiat, al cărui nume era Paul Green, despre care toţi credeau că fusese botezat Poll [nume de fată] (credinţă preluată şi de mine, mult timp mai tîrziu, în cazul domnului Sweedlepipe, din *Martin Chuzzlewit* [32]), am lucrat cot la cot. Bob Fagin era orfan şi locuia cu cumnatul său, apar de meserie. Tatăl lui Poll Green părea mai distins fiindcă era pompier, în slujbă la teatrul «Drury Lane» [33], unde o altă rudă de-a lui Poll, mi se pare că sora lui mai mică, făcea tot soiul de drăcovenii într-o pantomimă. ● Nu se poate descrie în cuvinte suferinţa ascunsă pe care am îndurat-o coborîndu-mă pînă la această tovărăşie. Camarazii cu care eram zi de zi, în comparaţie cu cei din vremea copilăriei mele fericite, mă făceau să simt cum mi se năruie speranţele timpurii de-a ajunge, cînd voi fi mare, un om învăţat şi deosebit [...]. Atît de mîhnit şi de umilit mă simţeam pe-atunci, pînă-n adîncul fiinţei mele, încît şi azi, deşi sînt un om renumit, lăudat şi fericit, cînd mi se-ntîmplă să mă rătăcesc, visînd, în acea epocă din viaţa mea, uit că am soţie şi copii şi, cu toate că bărbat

[31] În *Aventurile lui Oliver Twist*, numele lui Bob Fagin este atribuit principalului personaj negativ al romanului, bătrînului evreu Fagin, patronul unei bande de spărgători, hoţi de buzunare şi escroci londonezi, „un individ tare bătrîn şi zbîrcit, c-o faţă urîcioasă şi respingătoare, ascunsă în mare parte sub o tufă zbîrlită de păr roşu" (apud: Charles Dickens, *Aventurile lui Oliver Twist*, ed. cit., p. 64).

[32] E vorba de domnul Poll Sweedlepipe, bărbier şi păsărar, gazda unui personaj dickensian celebru, doamna Sairey Gamp: „Această preacinstită gazdă se numea Paul Sweedlepipe, dar i se spunea Poll Sweedlepipe, aşa că toţi prietenii şi vecinii erau convinşi că acesta era adevăratul lui nume de botez". Vezi portretul acestui bizar „omuleţ între două vîrste" în Charles Dickens, *Martin Chuzzlewit*, roman, 2 vol., Traducere de Mihnea Gheorghiu, Bucureşti, Editura pentru literatură universală, colecţia „Clasicii literaturii universale", 1965, vol. I, capitolul XXVI — *O întîlnire neaşteptată şi o promiţătoare perspectivă*, p. 487—489.

[33] *The Theatre Royale in Drury Lane* sau *Drury Lane* — vechi şi celebru teatru londonez, construit în 1663, reconstruit, după focul cel mare din 1666 (vezi infra, p. 691, nota 55), în 1674 şi de mai multe ori restaurat în secolele al XVII-lea şi al XIX-lea.

în toată firea, mă întorc îndărăt, la realitate, profund dezolat. ● Mama, cu fraţii şi surorile mele [în afară de Fanny, de la „Academia Regală de Muzică"] mai stăteau încă, împreună cu o slujnică luată de la atelierul de muncă[34] din Chatham[35], în cele două odăi din casa pustie de pe Gower Street North. Aveam un drum atît de lung de făcut, dus şi-ntors, în timpul orei de prînz, încît de obicei ori luam mîncarea cu mine, ori mă duceam să-mi cumpăr cîte ceva de prin prăvăliile din preajmă. În acest ultim caz, cel mai adesea luam nişte cîrnaţi şi o pîine de un gologan ; cîteodată, o porţie de tocană cu carne de vacă, la vreo bodegă ; alteori, pîine şi brînză, şi un pahar de bere, de la o cîrciumă amărîtă de peste drum, numită «Lebăda», dacă-mi aduc bine aminte, sau «Lebăda şi ...» încă ceva, ce anume am uitat însă. Odată, îmi amintesc, am pus subţioară pîinea (adusă de-cu-dimineaţă de-acasă), înfăşurată într-o bucată de hîrtie, ca o carte, şi, ducîndu-mă la bodega cea mai bună, a lui Johnson, din Fundătura Clare, lîngă «Drury Lane», am comandat o porţie mică de carne de vacă cu legume, ca s-o mănînc cu pîinea mea. Ce şi-o fi spus chelnerul, văzîndu-mă intrînd în local de unul singur — o arătare ciudată, de-o şchioapă —, nu ştiu, dar parcă-l am şi acum dinaintea ochilor, holbîndu-se la mine, în timp ce mîncam legumele şi carnea, ba mai aducînd şi pe un alt chelner să se uite şi acela la mine. I-am dat bacşiş o monedă de jumătate *penny*[36], dar tare aş fi dorit să nu o fi luat [...]. ● Pentru ceaiul de după-amiază cred că mi se dădea răgaz o jumătate de oră. Cînd aveam destui bani, obişnuiam să mă duc într-o cafenea, unde ceream o cană de cafea şi o felie de pîine cu unt. Cînd rămîneam fără bani, dădeam o raită prin Piaţa Covert Garden[37] şi mă uitam la fructele de ananas[38]. Cafenelele

[34] *„Atelierele de muncă"* sau *„Casele de muncă"* — *(„Work houses")* — instituţii organizate în 1834, pe baza Legii pentru asistenţa săracilor *(The Poor Law)*, înfiinţate cu scopul de a oferi de lucru şomerilor şi, deopotrivă, adăpost bătrînilor şi celor incapabili de muncă. Condiţiile grele de existenţă din aceste „ateliere" sau „case de muncă" le-au transformat însă, după o plastică expresie populară, în „bastilii ale legii de asistenţă socială".

[35] Şi *missis* Micawber, din romanul *Viaţa lui David Copperfield*, are o slujnică — „orfelină" —, „scăpată" din casa de muncă „St. Luke". Vezi şi supra, p. 421.

[36] *Penny* (plural *pence)* — monedă divizionară engleză, egală cu a douăsprezecea parte dintr-un şiling. Vezi, în ediţia de faţă, şi p. 215, nota 89.

[37] *Piaţa Covent Garden* — veche piaţă de fructe, flori şi zarzavat, din centrul Londrei, atestată încă de la începutul secolului al XVII-lea.

[38] Un text quasi-identic se citeşte în romanul *Viaţa lui David Copperfield*, ed. cit., vol. I, p. 251—252 : „Cînd mîncam ca lumea, pe săturate, îmi cumpăram un cîrnat şi o pîiniţă de un *penny* sau o porţie de friptură de vacă de patru *pence*, de la un birt ; sau o porţie de brînză cu pîine şi un pahar cu bere de la o cîrciumă veche şi prăpădită, numită «La Leu» sau «La leu şi...», ceva ce am uitat, care se afla peste drum de depozit. Îmi aduc aminte că într-un rînd am intrat într-un local de lîngă «Drury Lane», pe atunci foarte *à la mode*, unde se serveau fripturi de vacă, ţinînd sub braţ, învelită în hîrtie, o pîine (luată de-acasă de dimineaţă), şi am cerut o mică porţie de *roastbeef* [friptură de muşchi de vacă în sînge]. Nu ştiu ce o fi gîndit chelnerul de ciudata apariţie a unui băieţel care vine să mănînce singur-sin-

unde mă duceam cel mai des erau, una, pe Maiden Lane, alta (care nu mai există), într-o fundătură, chiar lîngă Hungeford Market, iar alta, pe St. Martin's Lane, despre care îmi amintesc doar că se găsea în preajma unei biserici, și că pe ușa de la stradă avea o placă ovală, cu cuvintele «Salon de cafenea» [...]. ● Știu că nu exagerez, intenționat sau fără să-mi dau seama, spunînd că eram lipsit de mijloace și că duceam o viață grea. Știu că dacă îmi dădea cineva un șiling, eu îl cheltuiam pe mîncare sau pe ceai. Știu că munceam de dimineață pînă seara, alături de niște bărbați și băieți de rînd, eu însumi un copil ca vai de lume. Știu că am încercat, dar degeaba, să nu cheltuiesc mai mult decît aveam, iar cîștigul să-mi ajungă toată săptămîna, punînd bani deoparte, într-un sertar din biroul de tranzacții, împăturiți în șase pachețele, conținînd aceeași sumă, cu cîte o etichetă pentru fiecare zi. Știu că umblam pe străzi insuficient hrănit. Știu că, lipsit fiind de orice îngrijire, puteam ajunge cu ușurință, slavă Domnului, un mic hoț sau un mic vagabond." [39] Cît de amar i-a fost lui Charles Dickens acest episod din chinuita lui copilărie se poate deduce și din faptul că nu l-a povestit decît tîrziu, cînd era în culmea gloriei și numai după ce John Forster i-a spus că cineva afirmase că îl cunoștea dintr-o fabrică de lîngă Hungeford Market. „Dickens amuți dintr-odată și multă vreme rămase învăluit într-o tăcere impresionantă. Apoi îl chemă acasă pe Forster, ca pe cel mai bun prieten, să stea de vorbă între patru ochi și, cu multă greutate și tristețe, îi povesti întreaga istorie, pentru prima și ultima oară." [40] Ulterior, va relua (după cum am menționat [41]), în planul ficțiunii, dar fără mari deosebiri, acest episod autobiografic, în capitolul XI — *Încep să trăiesc din munca mea și nu sînt încîntat* —, din romanul *Viața lui David Copperfield* [42]. ● Două săptămîni după ce Charles Dickens începuse să lucreze la firma „Warren's blaking Factory", la *20 februarie*, John Dickens, dat în judecată pentru o datorie de patruzeci de lire sterline, este întemnițat la închisoarea datornicilor [43] „Marshalsea", întemeiată pe vremea

gurel la birt; dar parcă îl văd și acum cum se holba la mine în timp ce mîncam și cum l-a chemat și pe celălalt chelner ca să mă vadă. I-am dat o juma de *penny* bacșiș, și tare aș fi fost bucuros dac-ar fi refuzat să-l primească. ● Dacă-mi aduc bine aminte, mi se dădea o jumătate de ceas pentru ceai. Cînd aveam bani, luam o ceașcă de cafea gata făcută și o felie de pîine cu unt. Cînd n-aveam, mă duceam să mă uit în vitrina unui magazin cu vînat, de pe Fleet Street, sau pînă în piața de pe Covent Garden, să mă satur privind ananașii."

[39] Apud: John Forster, *Op. cit.*, traducere inedită. Ipoteză dezvoltată în romanul *Aventurile lui Oliver Twist.*

[40] Apud: G. K. Chesterton, *Op. cit.*, p. 39—40.

[41] Vezi supra, p. 685, nota 38.

[42] Cf. ed. cit., vol. I, p. 241 sq.

[43] „Temă cu variațiuni" care l-a urmărit pe Charles Dickens de-a lungul întregii sale cariere de scriitor: *mister* Pickwick, din romanul *Documentele postume ale Clubului Pickwick*, stă — chiar dacă, după cum s-a observat, insuficient de motivat epic — vreme de șapte capitole din cincizeci și șapte în închisoarea „Fleet" pentru datornici; *mister* Micawber și *missis* Micawber din romanul *Viața lui David*

regelui Edward al III-lea (1312—1377), pe lîngă curtea contelui Marshal, unde se judecau infracţiunile slujitorilor din Gospodăria regală; mai tîrziu, după 1780, sediul închisorii a fost mutat lîngă biserica St. George, ulterior fiind folosită, pînă în 1849, cînd a fost desfiinţată, numai ca loc de detenţie pentru datornici. Iată cum descrie Charles Dickens, în anii 1855—1857, în romanul *Mica Dorrit*, cu evidente tonalităţi autobiografice şi „reportericeşti“ [44], această faimoasă închisoare a datornicilor: „Acum treizeci de ani [deci cam pe vremea cînd este închis John Dickens], la numai cîteva uşi de biserica Sf. Gheorghe, în cartierul Southwark [de pe malul drept al Tamisei], pe stînga drumului ducînd înspre sud, se afla închisoarea «Marshalsea». Exista de mulţi ani şi avea să mai supravieţuiască doar cîţiva ani mai apoi; astăzi a dispărut, şi lumea nu e acum cîtuşi de puţin mai rea ca înainte. ● Era o clădire lungă, gen cazarmă, împărţită în nişte şandramale de locuit mizerabile, dispuse spate în spate, în aşa fel încît nu existau încăperi dosnice, înconjurată de o curticică îngustă, pavată şi încinsă de nişte ziduri înalte, cu obişnuitele ţepuşe de fier deasupra. Această închisoare pentru datornici, strîmtă şi bine ferecată, conţinea în incinta ei o şi mai strîmtă şi mai bine ferecată temniţă pentru contrabandişti. Contravenienţii care încălcau legile fiscale, neplatnicii accizelor, adică ai impozitelor vamale, în nestare de a achita amenzile, urmau să fie încarceraţi dinapoia unor porţi blindate, din fier, alcătuind o a doua închisoare, cu o celulă, două, solide, şi o fundătură lată de vreun metru şi jumătate constituind capătul misterios al terenului foarte limitat unde datornicii întemniţaţi la «Marshalsea» îşi mai uitau necazurile jucînd popice. Acolo urmau să fie încarceraţi, pentru că vremea celulelor solide şi a fundăturilor fusese oarecum depăşită. Puţin cam prea rău privite, practic, deşi teoretic bine venite ca totdeauna, acelaşi lucru se poate observa şi în cazul altor celule din zilele noastre, care chipurile n-ar fi deloc solide, şi al altor fundături, care, ce-i drept, sînt din piatră! ● Astfel, contrabandiştii stăteau de obicei laolaltă cu datornicii (care-i primeau cu braţele deschise), în afară de unele momente, consfinţite prin lege, cînd apărea cîte un ipochimen venind de la cine ştie ce birou ca să îndeplinească formalitatea de a inspecta ceva, ce anume nici el, nici altcineva habar nu avea. În aceste împrejurări pur britanice, contrabandiştii, dacă existau, se făceau că intră în celulele lor blindate şi în fundătură, în timp ce ipochimenul se prefăcea că se ocupă de acel ceva; apoi pleca, într-adevăr, de cum isprăvea ceea ce de fapt nu ducea la îndeplinire, oferind

Copperfield locuiesc o vreme la închisoarea pentru datornici de pe Borough High Street a tribunalului „King's Bench“; William Dorrit, tatăl eroinei din romanul *Mica Dorrit*, îşi petrece o mare parte din viaţă în închisoarea „Marshalsea“, drept care poartă supranumele de „Tatăl închisorii «Marshalsea»“, ca să nu mai amintim de numeroasele paranteze pe aceeaşi temă prezente şi în alte romane, precum şi în articolele despre închisori.

[44] Care apar adeseori în alte romane, „trădîndu-l“ pe scriitorul profund angajat în viaţa socială a timpului său. Vezi şi supra, p. 167, nota 61.

aşadar un rezumat succint al felului cum sînt administrate mai toate afacerile publice din drăgălaşa, din micuţa Insulă." [45] ● O altă descriere a închisorii „Marshalsea" se citeşte, după cum urmează, în *Documentele postume ale Clubului Pickwick*: „În Borough High Street din Londra, în apropiere de biserica Sf. Gheorghe, şi pe aceeaşi parte a străzii, se găseşte, după cum ştie aproape toată lumea, o mică închisoare pentru datornici, numită «Marshalsea». Deşi, în vremea din urmă, ea nu mai seamănă deloc cu infama cloacă de altădată, totuşi, ameliorată cum e, nu oferă încă prea multă atracţie pentru indivizii extravaganţi şi nici prea multă mîngîiere pentru cei lipsiţi de simţul prevederii. Asasinul condamnat se bucură, în «Newgate» [46], de o curte mai întinsă şi mai aerisită decît aceea din închisoarea «Marshalsea», care e pentru datornicul neplatnic. ● O fi o părere, sau pentru că nu pot alunga amintirile de odinioară legate de acest loc, fapt este că partea aceasta a Londrei mi-e nesuferită. Strada e largă; prăvăliile sînt spaţioase; zgomotul vehiculelor care mişună pretutindeni, zgomotul paşilor, stîrnit de puhoiul neîntrerupt al oamenilor, vuietul circulaţiei, răsună aici de dimineaţă pînă la miezul nopţii; dar străzile din împrejurimi sînt înguste şi prăpădite; sărăcia, desfrîul colcăie în puzderia de oameni a ulicioarelor, nenorocirea şi nevoia se înghesuie în strîmta puşcărie; un aer de tristeţe, de dezolare parcă — aşa am eu cel puţin impresia — pluteşte peste împrejurimi, dîndu-le o nuanţă bolnăvicioasă, dezgustătoare. ● Mulţi oameni ai căror ochi s-au închis apoi în mormînt cine ştie cînd, au contemplat la început, cu destulă uşurinţă, scena aceasta, trecînd pentru întîia oară pe sub poarta vechii închisori «Marshalsea»; căci arareori deznădejdea vine odată cu prima lovitură crîncenă a nenorocirii. Omul are încredere în prietenii pe care nu i-a pus încă la încercare, îşi aduce aminte de numeroasele servicii pe care tovarăşii lui de petrecere s-au oferit să i le facă atunci cînd nu avea trebuinţă de ele; speră — în inexperienţa lui fericită —, speră, şi oricît s-ar încovoia sub prima lovitură, speranţa răsare în pieptul său şi înfloreşte o clipă doar, pînă ce înţelege şi cade sub povara dezamăgirilor şi a uitării. Şi cît de repede ochii acestor oameni se afundă în orbite, ochi ce privesc sălbatic pe chipuri pustiite de foame, ofilite din pricina închisorii. Pe atunci nu era o figură de stil cînd se spunea că datornicii putrezeau în temniţă, fără nici o nădejde de a mai scăpa vreodată, de a mai deveni liberi! Asemenea cruzime nu mai există astăzi în acelaşi grad, însă au rămas destule încă pentru a zămisli întîmplări care-ţi sîngerează inima." *Documentele postume ale Clubului Pickwick*, din care am citat (ed. cit., vol. I, p. 316—317), fiind scrise în 1836—1837, deci la numai doisprezece ani de la internarea lui

[45] Apud: Charles Dickens, *Mica Dorrit*, Traducere şi note de Niculai Popescu, [Bucureşti], Cartea românească, [1975], vol. I, p. 81—83.

[46] *Newgate Prisons* — veche închisoare londoneză, datînd din secolul al XVII-lea, demolată în 1902; piatra recuperată a fost folosită la construirea Curţii Criminale Superioare „Old Bailey" (1902—1907). Vezi, în ediţia de faţă, şi p. 622, nota 56.

John Dickens la „Marshalsea", impresiile lui Charles Dickens au un mai acut accent sentimental decît cele din romanul *Mica Dorrit*, ulterioare, şi unde închisoarea „Marshalsea", spre deosebire de implicarea în eposul romanului *Documentele postume ale Clubului Pickwick*, este, ca şi Înalta Curte de Justiţie din romanul *Casa Umbrelor*, fundalul cărţii. ● Elizabeth Dickens încearcă să o scoată singură la capăt, amanetînd şi vînzînd din lucrurile ce le mai rămăseseră, dar, excedată de dificultăţile penibile ale indigenţei, la *25 martie* se mută şi ea, împreună cu copiii mai mici, la închisoarea datornicilor, întocmai ca *missis* Emma Micawber. Charles Dickens a stilizat, în *Viaţa lui David Copperfield*, acest moment tragic din istoria familiei sale [47], evidenţiind totodată magistral caracterul tatălui său, John Dickens, alias Wilkins Micawber, personaj-simbol al „sublimei şi absurdei victorii a spiritului omenesc asupra evenimentelor" [48]. ● Charles Dickens locuieşte acum pe strada Little College, din Camden Town, la doamna Roylance, întruchipată în figura doamnei Pipchin, care ţine, în romanul *Dombey & Fiul*, o pensiune unde vor fi trimişi Paul şi Florence Dombey: „Faimoasa doamnă Pipchin era o femeie bătrînă, dezmoştenită de natură şi urîtă. Era încovoiată, faţa îi era împestriţată ca o marmoră de proastă calitate, avea un nas coroiat şi o privire aspră, pornind din nişte ochi de culoare cenuşie, care păreau să fi fost potriviţi cu ciocanul pe o nicovală." [49] ● Duminica, Charles Dickens trece pe la sora sa,

[47] Vezi supra, p. 426 sq. Adăugăm textului din antologie, la citirea căruia îl invităm acum pe cel ce şi-a oprit privirile asupra acestei note, menţiunea că scena redactării petiţiei de graţiere către regină se întîlneşte aproape aidoma în autobiografia neterminată a lui Charles Dickens: „Toţi membrii principali ai acestei corporaţii, cîţi puteau încăpea într-o odăiţă fără s-o umple ochi, i se alăturară, înghesuindu-se în faţa petiţiei, şi vechiul meu prieten, căpitanul Porter (care se spălase în cinstea acestei solemne împrejurări), se postă chiar lîngă ea ca s-o citească tuturor acelora care nu-i cunoşteau conţinutul. Apoi uşa fu dată în lături, şi ceilalţi începură să intre într-un lung şirag; o parte din ei aşteptau pe coridor, afară, în timp ce unul intra, îşi punea semnătura şi ieşea. Pe fiecare la rînd căpitanul Porter îl întreba: «N-ai vrea s-o auzi citită?». Dacă vreunul avea slăbiciunea de-a arăta cît de puţină bunăvoinţă s-o asculte, căpitanul Porter, cu o voce tare şi sonoră, o citea fără să-l ierte de un singur cuvînt. Îmi amintesc de o anumită amploare savuroasă pe care o da unor cuvinte ca «Majestatea...», «Măria-Ta...», «Nefericiţi supuşi ai Măriei-Tale...», «Binecunoscuta mărinimie a Majestăţii-Tale», ca şi cum cuvintele erau ceva real în gura lui şi aveau un gust delicios, pe cînd bietul tata asculta cu o oarecare vanitate de autor, privind (fără severitate) un piron din peretele de vizavi. Vă spun sincer că din colţul meu cred că am observat tot ce era comic sau patetic în această scenă, aşa cum aş putea să observ şi acuma, deşi nu ştiu dacă am redat-o ori nu destul de bine. Mi-am făurit micul meu personaj şi istorioara fiecăruia din oamenii care au semnat foaia aceea de hîrtie" (apud: G. K. Chesterton, *Op. cit.*, p. 50).

[48] Idem, *ibidem*, p. 39.

[49] Apud: Charles Dickens, *Afacerile firmei „Dombey şi Fiul", en gros, en detail şi export*, în româneşte de Alice Voinescu şi Alexandru Nasta, 2 vol., [Bucureşti], Editura de Stat pentru literatură şi artă, colecţia „Clasicii literaturii universale", [1957], vol. 1, p. 245.

Fanny, care studia la „Academia Regală de Muzică", şi, luînd-o cu sine, îşi vizitează împreună părinţii, la „Marshalsea". Deoarece Camden Town e prea departe de cartierul Southwark, unde se afla închisoarea, cu îngăduinţa tatălui său, Charles îşi schimbă locuinţa şi se mută în apropiere, pe strada Lant [50], lîngă spitalul Guy, într-o mansardă cu ferestrele dînd spre dosul casei: „Odăiţa mea, cu tavanul înclinat, destul de tihnită, se afla într-o mansardă, de unde aveam o vedere plăcută asupra unui depozit de cherestea; cînd m-am mutat în ea, m-am gîndit că acum necazurile lui *mister* Micawber atinseseră punctul culminant şi mi s-a părut un adevărat paradis" [51]. „Masa de dimineaţă şi cina le lua împreună cu părinţii, la «Marshalsea», iar seara se ducea acasă, în general la ora nouă. Poarta se închidea totdeauna la zece." [52] „În tot acest răstimp am continuat să lucrez, ca mai înainte, la «Murdstone & Grinby» [53], alături de aceeaşi necioplţi tovarăşi de muncă, stăpînit de acelaşi sentiment de nemeritată înjosire, ca în prima zi. Dar, din fericire pentru mine, n-am făcut cunoştinţă şi n-am stat de vorbă cu nici unul dintre nenumăraţii băieţi pe care-i întîlneam zilnic în drum spre depozit şi de la depozit acasă, sau în timpul pauzei de prînz, cînd hoinăream pe străzi. Duceam aceeaşi viaţă lipsită de orice bucurii; dar trăiam mai departe singur, închis în mine însumi. Singurele schimbări de care-mi dădeam seama erau următoarele: mai întîi că devenisem tot mai jerpelit, şi apoi că scăpasem, în mare măsură, de povara grijilor ce-i apăsau pe soţii Micawber; căci în greaua

[50] Pe strada Lant va locui, în *Documentele postume ale Clubului Pickwick*, studentul în medicină Bob Sawyer: „Tihna străzii Lant din Borough îţi strecoară în suflet unda unei uşoare melancolii. Găseşti întotdeauna pe strada asta case de închiriat — sumedenie; monotonia fundăturii are ceva alinător. O casă în Lant Street n-ar putea să primească niciodată denumirea de locuinţă elegantă în înţelesul strict al cuvîntului, dar poziţia locului este dintre cele mai atrăgătoare. Dacă cineva doreşte să se retragă din lume, să se pună la adăpost de orice ispite, să se ferească de tot ce-ar putea să-l îndemne a privi pe fereastră, îi recomandăm, mai presus de orice, să se mute în Lant Street. ● În refugiul acesta fericit îşi duc viaţa cîteva spălătorese de lux; nişte legători tineri, unul sau doi portărei pe lîngă «Insolvent Court» [instanţă de judecată pentru datornici], cîteva gospodărioare ale slujbaşilor de la Docuri, cîteva croitorese şi o garnitură de croitori cîrpaci. Majoritatea localnicilor se ocupă cu închirierea de apartamente mobilate sau se consacră unei profesiuni sănătoase, înviorătoare, şi anume: călcatul rufelor. Caracteristice în viaţa cea domoală a străzii sînt obloanele verzi, biletele de închiriat, tăbliţele de aramă pe porţi şi mînerele clopoţeilor; cei care însă o însufleţesc sînt băieţii de cîrciumă precum şi vînzătorii de franzeluţe şi de cartofi prăjiţi. Populaţia e nomadă; ea dispare de obicei la apropierea chiriei, îndeobşte în timpul nopţii. Veniturile M[ajestăţii] S[ale] sînt rareori culese din această vale procopsită. Chiriile sînt ipotetice, iar distribuirea apei este adeseori întreruptă" (apud: Charles Dickens, *Documentele postume ale Clubului Pickwick*, ed. cit., vol. II, p. 46).

[51] Apud: Charles Dickens, *Viaţa lui David Copperfield*, ed. cit., vol. I, p. 261.

[52] Apud: John Forster, *Op. cit.* Traducere inedită.

[53] În ficţiunea literară, numele firmei „Warren's blacking Factory" din autobiografie.

încercare prin care treceau, cîteva rude sau prieteni începuseră să-i ajute, aşa că în închisoare o duceau mai bine decît o duseseră multă vreme liberi fiind. Gustarea de dimineaţă o luam cu ei, pe baza unei învoieli, ale cărei amănunte îmi scapă. De asemenea, am uitat ora la care se deschideau porţile închisorii şi puteam intra dimineaţa; dar îmi aduc aminte că adesea eram pe picioare de la 6, şi că, pînă se deschideau porţile, aşteptam pe bătrînul London Bridge [54], unde, aşezat într-una din firidele de piatră care-l împodobesc, priveam trecătorii sau contemplam peste balustradă soarele care-şi revărsa razele asupra fluviului şi aprindea flacăra de aur din vîrful Monumentului [55]. Uneori mă aştepta aici «Orfelina», ca să-i istorisesc întîmplări ciudate în legătură cu Docurile şi cu Turnul Londrei [56], despre care nu pot spune decît un singur lucru, şi anume că le credeam adevărate, cel puţin aşa sper. Serile obişnuiam să trec pe la închisoare şi să mă plimb pe alee cu *mister* Micawber; sau să joc o partidă de «casino» [57] cu *missis* Micawber şi s-o ascult depănîndu-şi amintirile despre tăticu şi mămica. N-aş putea spune dacă *mister* Murdstone ştia măcar unde locuiam. Căci celor de la «Murdstone & Grinby» niciodată nu le-am pomenit despre toate acestea." [58] ● Versiunea citată din *Viaţa lui David Copperfield* este mai „blîndă" decît versiunea din autobiografie. Orgolios, nevoind ca băieţii alături de care lucra la depozitul „Warren's blacking Factory" să afle că părinţii săi sînt închişi la „Marshalsea", Charles Dickens joacă, într-o zi, o copilărească deci crudă farsă unuia dintre

[54] *„Bătrînul London Bridge" (The old London Bridge)* — primul şi, pînă în 1750, singurul pod din Londra care asigura trecerea peste Tamisa, construit între anii 1176 şi 1209 de Peter of Colechurch; renovat de mai multe ori de-a lungul secolelor, a fost demolat în 1832, după terminarea construcţiei noului Pod al Londrei — *The new London Bridge* — (1825—1831), proiectat de arhitectul John Rennie (1761—1821).

[55] *Monumentul (The Monument)* — coloană dorică, înaltă de 62 m, edificată între 1671 şi 1676, pe Fish Street Hill, în dreptul capului nordic al vechiului Pod al Londrei *(The old London Bridge)*, în memoria victimelor marelui incendiu din septembrie 1666, care a mistuit cartierele londoneze de pe malul stîng al Tamisei. Operă a arhitecţilor *sir* Christopher Wren (1632—1723) şi Robert Hooke (1635—1703), Monumentul — întemeiat pe un soclu de dimensiuni grandioase, ornat cu un basorelief de C. G. Cibber (1630—1700) —, poartă în vîrf o urnă imensă, de 13 m înălţime, şi se încheie cu simulacrul de aur al unei flăcări. O scară interioară, în spirală, de 345 trepte, permite accesul publicului pe platforma de pe capitelul coloanei, de unde, pe vremea lui Dickens, putea fi privit panoramic întregul peisaj urban al Londrei.

[56] *Turnul Londrei (London Tower* sau *The Tower of London)* — cea mai veche citadelă medievală din Anglia, construită de invadatorii normanzi la începutul secolului al XI-lea pe ruinele străvechei cetăţi romane Londinium, de pe malul stîng al Tamisei. Folosit pînă în secolul al XVII-lea ca palat al regilor Angliei, şi încă mulţi ani după Revoluţia burgheză (1642—1649) cu temniţă pentru regi, principi, uzurpatori, membri ai aristocraţiei engleze căzuţi în dizgraţie, pentru trădători, regicizi, eretici etc., a fost transformat, la sfîrşitul secolului al XIX-lea, în muzeu.

[57] *Casino* — joc de cărţi.

[58] Apud: Charles Dickens, *Viaţa lui David Copperfield*, ed. cit., vol. I, p. 261—263.

ei, lui Bob Fagin — aceluiași Bob Fagin de la care va împrumuta numele pentru a-l atribui bătrînului evreu, căpetenie de hoți și spărgători, din romanul *Aventurile lui Oliver Twist*; impresionat că lui Charles i se făcuse rău, Bob Fagin se oferise, milos, să-l conducă seara pînă acasă: „Eram prea mîndru ca să-i fi spus ceva despre temniță [...], și, după ce m-am zbătut zadarnic, în fel și chip, ca să scap de el, pentru că, în bunătatea lui, făcuse urechea toacă, ajungînd în dreptul unei case de lîngă Podul Southwark [59], în partea dinspre Surrey, i-am întins dintr-odată mîna, dîndu-i de înțeles că acolo locuiam. Ca să nu bănuiască ceva, în caz că s-ar fi uitat îndărăt, am ciocănit la ușă, îmi aduc aminte, și am întrebat, cînd îmi deschise o femeie, dacă nu aceea era locuința domnului Robert Fagin." [60] Cam tot așa și cu o motivare psihologică asemănătoare vor proceda în ficțiune David Copperfield [61] și Mica Dorrit: „Deși păstra aceeași afecțiune curții sordide și clădirilor mizerabile [ale închisorii «Marshalsea»], căminul și locul ei de naștere, [Mica Dorrit] umbla stînjenită de colo pînă colo, avînd conștiința că toată lumea o arăta cu degetul. Deoarece începuse să lucreze în afara zidurilor, socotea de cuviință să ascundă unde locuia și să facă drumurile în cea mai mare discreție posibilă între orașul liber și porțile de fier, dincolo de care niciodată în viață nu dormise. Sfiala ei înnăscută sporise odată cu această taină, și abia își mai purta pasul ușor și făptura micuță pe străzile înțesate de lume." Cînd Arthur Clennam, unul din personajele romanului [62], o urmărește „de departe" în drumul ei spre „Marshalsea", Mica Dorrit, ca să-l deruteze, „odată ajunsă la capătul Podului Londrei, se întoarse din cale, reveni pe urmele pașilor ei, își continuă drumul înspre biserica Sf. Gheorghe, iarăși îl străbătu, se întoarse brusc din nou, lunecînd ca o umbră pe poarta exterioară deschisă și prin curticica închisorii «Marshalsea»." [63] ● În *aprilie*, moare mama lui John Dickens. Grație unei moșteniri de 250 lire sterline, John Dickens își poate plăti, prin fratele său William, datoriile, și astfel, la *28 mai*, este pus în libertate și își reia slujba la Intendența Marinei Regale. Familia revine în Camden Town, pe strada Little College. Charles însă continuă să lucreze la „Warren's blacking Factory", care între timp își mutase sediul: „Depozitul de cremă de ghete își schimbă sediul pe strada Chandos. Fapt fără importanță. Chiar lîngă acel local, colț cu strada Bedford, se află două case demodate, cu magazine lipite unele de altele. Mai tîrziu s-au transformat într-unul singur (înainte fusese o prăvălie unde se vindea unt) pentru nevoile fabricii. Peste drum era, și este încă, o cîrciumă, de unde cumpăram bere, în noile împrejurări. Pietrele caldarîmului se tociseră de desele mele treceri la ora mesei.

[59] *Podul Southwark (Southwark Bridge)* — pod peste Tamisa, construit între anii 1813 și 1819, dat în folosință în 1821.
[60] Apud: John Forster, *Op. cit.* Traducere inedită.
[61] Vezi, în *Viața lui David Copperfield*, ed. cit., vol. I, p. 263—265.
[62] Vezi în ediția de față, p. 98, nota 6.
[63] Apud: Charles Dickens, *Mica Dorrit*, ed. cit., vol. I, p. 107—108.

localul devenise mai spațios și fuseseră angajați unul sau doi băieți noi. Bob Fagin și cu mine căpătaserăm o mare dexteritate în legarea borcanelor. Nu mai țin minte cîte puteam face în cinci minute. Ca să avem mai multă lumină, lucram în dreptul celei de-a doua ferestre, cum vii dinspre strada Bedford, și eram atît de iuți de mînă, încît trecătorii începuseră să se oprească să se uite la noi. Uneori se strîngea lume destul de multă. Odată, cînd eram foarte ocupați, l-am văzut pe tata stînd în dreptul ușii, și m-am mirat cum de a putut suporta acest lucru." [64] ● Charles își întrerupe brusc munca la firma „Warren's blacking Factory", în urma unui diferend între John Dickens și James Lamert: „În sfîrșit, într-o bună zi, tata și ruda mea [...] se certară; se certară violent, de la o scrisoare. Eu i-am înmînat [lui James Lamert] scrisoarea de la tata, care a pricinuit explozia. ● A fost o ceartă cumplită, în legătură cu mine. Se pare că cearta a fost precedată de cîteva discuții, după cîte știu, în legătură cu folosirea mea, ca reclamă, lîngă fereastră. Tot ce știu sigur este că nu mult după ce i-am dat scrisoarea, vărul meu (un fel de văr prin alianță) mi-a spus că a fost insultat din cauza mea și că, după cele petrecute, îi era cu neputință să mă mai țină. Am plîns mult, fiindcă totul s-a întîmplat pe neașteptate și pentru că, în mînia lui, vărul meu, deși binevoitor cu mine, fusese necuviincios vorbind despre tata." [65] ● Elizabeth Dickens se străduiește să-i împace pe cei doi bărbați pentru ca Charles să-și poată continua munca la „Warren's blacking Factory": „A doua zi, mama s-a făcut luntre și punte să repare lucrurile și îmi spuse să mă întorc la depozit în dimineața următoare" [...] [66]. Aparent surprinzător, John Dickens „a pus piciorul în prag cu acea zgomotoasă și foarte rară hotărîre cu care (o dată la zece ani și adesea pentru fleacuri) omul cel mai slab domină femeia cea mai tare." [67] „Tata însă hotărî că nu mai am ce căuta acolo, că va trebui să mă duc la școală. Nu scriu aceste rînduri cu ură sau cu necaz, pentru că știu cum s-a întîmplat să fiu ceea ce sînt, dar niciodată n-am uitat, niciodată n-am să uit, n-am să pot uita niciodată că tocmai mama a fost aceea care a dorit din toată inima să mă întorc la fabrică." [68] ● În *iunie*, familia John Dickens se mută din Camden Town în suburbia și mai mizeră Somers Town, într-o căsuță închiriată pe numele doamnei Dickens, unde vor rămîne pînă în *1827*. ● Deoarece John Dickens trecuse prin închisoarea datornicilor, este pensionat de la Intendența Marinei Regale. Dar pentru că pensia este prea mică — 145 de lire anual —, John Dickens solicită ajutorul cumnatului său, J. H. Barrow, redactor-șef la revista *The Mirror of Parliament [Oglinda Parlamentului]*, care îl angajează ca „reporter" (stenograf) politic. John Dickens

[64] Apud: John Forster, *Op. cit.* Traducere inedită.
[65] Idem, *ibidem.* Traducere inedită.
[66] Idem, *Ibidem.* Traducere inedită.
[67] Apud: G. K. Chesterton, *Op. cit.*, p. 54.
[68] Apud: John Forster, *Op. cit.* Traducere inedită.

mai lucrase în ziaristică, la Chatham, cu ani în urmă, dar acum dă dovadă de uimitoare cunoştinţe de stenografie, încît se presupune că ar fi făcut exerciţii în timpul detenţiei de la „Marshalsea". Îmbunătăţirea situaţiei financiare îi îngăduie să plătească taxele la şcoala intitulată pompos „Wellington House Classical and Commercial Academy", ţinută de un anume Jones, unde îl va înscrie pe Charles: „Exista o şcoală pe Hampstead Road — mărturiseşte romancierul în paginile autobiografice —, condusă de domnul Jones, din Ţara Galilor, unde tata mă trimise să mă înscriu. Elevii tocmai luau masa, iar domnul Jones cioplea ceva pentru ei (avea nişte mînecuţe dintr-o pînză aspră), cînd m-am dus eu acolo să-mi îndeplinesc misiunea. Zis şi făcut. Eu speram că o să-i fiu elev, ceea ce s-a şi întîmplat. Îndată după aceea, într-o dimineaţă, la ora şapte, m-am prezentat la Şcoală, ca extern, în localul domnului Jones, situat în Mornington Place — mai tîrziu, sala de clasă a fost dărîmată din pricina liniei de cale ferată înspre Birmingham. Pe atunci însă şcoala nu era ameninţată de noile prospecţiuni, iar pe uşa de la intrare trona o placă avînd inscripţia «Wellington House Academy»." [69] Charles Dickens va descrie această şcoală mult mai tîrziu, în revista *Household Words* [70], stăruind mai cu seamă asupra animalelor îndrăgite de copii, care izbuteau „să-şi dreseze şoarecii albi mult mai bine decît erau ei instruiţi de dascălii lor" [71]. Învăţau latina, matematica, istoria şi să cînte din caval *(hornpipe)*. Se ocupau foarte mult de teatru, înjghebînd piesete pe o scenă de carton luminat, „o scenă aproape ideală pentru a crea atmosferă şi a realiza situaţii şi fundaluri, caracteristici proprii mai ales romanului", cum observă G. K. Chesterton (*Op. cit.*, p. 55).

● Încheind capitolul copilăriei lui Charles Dickens, G. K. Chesterton observă cu finеţe că „toată taina scrierilor sale de mai tîrziu a rămas închisă în acei ani de tăcere, din care n-a rămas nici un cuvînt scris", în acei ani în care vitregia soartei lui de copil sărac îl obliga să hoinărească pe străzile Londrei. „Inconştient, în sufletul lui nefericit, aceste locuri deveneau scenele unor monstruoase drame. Umbla prin beznă sub felinarele din Holborn şi suferea martiriul în Charing Cross. Aşa că pentru el aceste locuri au rămas veşnic de o frumuseţe ce aparţine numai cîmpurilor de bătaie. Căci memoria noastră niciodată nu reţine faptele pe care le-am observat numai. Singurul mijloc de a-ţi aminti pentru totdeauna un loc este să trăieşti în acel loc o oră; şi singurul mijloc de a trăi într-un loc o oră, este să uiţi pentru o oră acel loc. Scenele de neuitat pe care le putem revedea cu ochii închişi nu sînt scenele pe care le-am contemplat cu un ghid în mînă, ci acelea cărora nu le-am dat atenţie, prin care am păşit în timp ce ne gîndeam la altceva, la un păcat, la o iubire sau la un necaz copilăresc. Acum putem vedea fundalul, pentru că nu l-am văzut atunci. La fel şi Dickens, nu şi-a întipărit acele locuri

[69] Idem, *ibidem*. Traducere inedită.
[70] În numărul din *octombrie 1851*.
[71] Apud: John Forster, *Op. cit.* Traducere inedită.

în minte, ci a pus pe acele locuri amprenta minții lui. Pentru el străzile acelea au rămas întotdeauna de un romantism tragic, au rămas scăldate în nuanțele purpurii ale tinereții și ale tragediilor ei, strălucind sub lumina apusurilor de odinioară [...]. Astfel micuțul Dickens a creat o Londră dickensiană, pregătind calea tuturor personajelor sale." (*Op. cit.*, p. 48—49.)

1825 În *ianuarie*, John Dickens, datorită faimei de bun reporter parlamentar, este angajat la *The British Press (Presa britanică)*, publicație ce întreține legături cu S. C. Hall [72], viitorul editor al romancierului Charles Dickens.

1827 În *aprilie*, Charles Dickens părăsește școala și se angajează „office-boy", un fel de „băiat la toate", la avocatul Charles Molloy [73]. Nu rămîne aici decît decît vreo șase săptămîni. În *mai*, John Dickens reușește să obțină, prin mijlocirea unei mătuși a soției sale, doamna Charlton, care locuia în același imobil cu avocatul Edward Blackmore, angajarea lui Charles ca secretar în biroul avocațial „Ellis & Blackmore", birou asociat unuia din cele mai vechi colegii de jurisconsulți londonezi, care își avea sediul în Gray's Inn [74], loc adeseori evocat de scriitor în romanele sale [75]. E de presupus, ținînd seama de caracterul autobiografic al romanului *Viața lui David Copperfield* [76], ca și de obiceiul lui Dickens de a-și transfera pe planul ficțiunii amintirile, că episodul angajării sale la firma „Ellis & Blackmore" din Gray's Inn nu s-a deosebit prea mult, în esență, de episodul angajării lui David Copperfield ca secretar în biroul avocațial „Spenlow & Jorkins" de la „Doctors' Commons" [77], mai puțin, poate, impresiile mustind de ironie ale primei vizite în incinta tribunalului, reprezentînd probabil sinteza unor observații și acumulări de impresii ulterioare.

1828 Perspectiva de a deveni un bun secretar de avocat nu satisface veleitățile lui Charles Dickens, ale cărui ambiții erau alimentate de o conștiință certă a valorii proprii, de convingerea chemării sale de scriitor [78] și, mai cu seamă, de

[72] *Samuel Carter Hall* (1800—1889) — editor și scriitor de origine irlandeză, stabilit la Londra. A publicat periodicele *The Amulet* (1826—1837), *Art Union Monthly* și *Art Journal* (1839—1880), o carte de balade englezești *(Book of British Ballads*, 1842) și nuvele. A fundat, împreună cu publicistul englez John Chapman (1822—1894) — editor al periodicului *Westminster Review* (1851), prieten cu scriitorii Emerson, Dickens, George Eliot —, casa de editură „Hall & Chapman", sub egida căreia au fost tipărite, în primă ediție, multe din romanele lui Charles Dickens.

[73] Biroul avocatului Charles Molloy era în New Squar, nr. 8.

[74] Vezi, în ediția de față, p. 142, nota 30, și p. 167, nota 60.

[75] Îndeosebi în *Viața lui David Copperfield* și în *Misterul lui Edwin Drood.*

[76] Vezi supra, p. 128, și infra, p. 729—734.

[77] Vezi, în ediția de față, p. 129, nota 1, și p. 134—141.

[78] „Avînd destule motive să cred că natura și împrejurările mă sortiseră să fiu scriitor, mi-am urmat cu încredere vocația. Fără această convingere, m-aș fi lăsat păgubaș și mi-aș fi îndreptat toate energiile către o altă îndeletnicire. Aș fi căutat să aflu ce anume fusese sortit să fiu de natură și de împrejurări, și asta m-aș fi străduit să fiu, și nimic altceva." (Apud: Charles Dickens, *Viața lui David Copperfield*, ed. cit., vol. III, p. 172—173.)

dorința de a scrie, pe care și-o manifestase redactînd încă din anii copilăriei „cîteva schițe despre oamenii originali pe care-i întîlnise, cea mai remarcabilă fiind a bărbierului unchiului său, a cărui principală manie era să explice cum ar fi trebuit să procedeze Napoleon în materie de tactică militară" [79]. Așa se explică de ce, în *noiembrie*, părăsește biroul avocațial „Ellis & Blackmore" cu intenția de a deveni, ca și tatăl său, „reporter" al dezbaterilor din Camera Comunelor, ocupație ce îl apropie de profesiunea de ziarist și, implicit, de aceea de scriitor. În acest scop învață, cu o îndîrjire a voinței ce îi este caracteristică în toate acțiunile socotite de el importante [80], stenografia. Și acest moment de intensivă autoinstruire va lăsa urme în literatura lui, David Copperfield preluînd, mutatis mutandis, amintirile scriitorului: „N-am lăsat să se răcească hotărîrea ce luasem cu privire la dezbaterile parlamentare. Era unul dintre fiarele puse de mine imediat pe foc, unul dintre fiarele pe care le-am ținut încinse și le-am bătut cu o perseverență de care, sincer vorbind, mă minunez. Am cumpărat un manual consacrat nobilei arte și misterelor stenografiei [...] și m-am afundat într-un ocean de enigme, care, în cîteva săptămîni, m-au dus la marginea nebuniei. Schimbările operate de puncte, care în cutare poziție aveau un înțeles, iar în cutare altă poziție un altul, cu totul diferit; uimitoarele mutații antrenate de îmbinarea unor cercuri; incalculabilele consecințe ce decurgeau din semne asemănătoare cu picioruşele de muscă și efectele înfricoșătoare ale unei curbe greșit plasate nu numai că-mi tulburau ceasurile de veghe, dar și în somn jucau dinaintea ochilor mei. După ce, pe dibuite, mi-am croit drum peste aceste greutăți și am ajuns să stăpînesc alfabetul, care el însuși reprezenta un templu egiptean, m-am lovit de un nou șir de grozăvii, numite semne convenționale, cele mai despotice semne din cîte am cunoscut vreodată; de pildă, ceva ce aducea cu începutul unei pînze de păianjen însemna «așteptare», iar un fel de rachetă trasată cu peniță și cerneală însemna «neprielnic». Cînd toate aceste semne blestemate mi-au intrat în cap, am băgat de seamă că izgoniseră din minte tot restul; atunci am luat lucrurile de la început, și am uitat aceste semne; și în vreme ce încercam să le redobîndesc, pierdeam celelalte elemente ale întregului; pe scurt, puțin a lipsit să mă dau bătut. [...] Nu-mi rămînea altceva de făcut decît să mă întorc și să iau totul de la început. Mi-a venit foarte greu, dar m-am întors, nu cu inima ușoară, și am început să parcurg în mod sistematic și cu multă sîrguință, ca un melc, aceeași materie plicticoasă, oprindu-mă să studiez cu grijă, sub toate aspectele,

[79] Apud: G. K. Chesterton, *Op. cit.*, p. 60.

[80] „... orice lucru m-am străduit să fac în viață, m-am străduit din toată inima să-l fac bine; [...] oricărui lucru căruia m-am dedicat, m-am dedicat pe deplin; [...] totdeauna mi-am urmărit țelurile, atît cele însemnate, cît și cele mărunte, cu toată seriozitatea. [...] Să nu fac niciodată de mîntuială o treabă căreia i-aș putea dărui toate puterile mele, și niciodată să nu disprețuiesc munca pe care o îndeplinesc, oricare ar fi ea, acestea au fost [...] legile mele de aur." (Apud: Charles Dickens, *Viața lui David Copperfield*, ed. cit., vol. III, p. 44.)

fiecare amănunt şi făcînd eforturi disperate ca să recunosc de la prima vedere toate aceste semne tainice." [81] ● Fiind prea tînăr — nu avea decît şasesprezece ani! — Charles Dickens nu este acceptat în Galeria reporterilor din Parlament. Prin mijlocirea vărului său, Thomas Charlton, se angajează ca secretar-stenograf la „Doctors' Commons" [82], veche asociaţie a juriştilor londonezi, la care scriitorul se va referi adeseori, cînd sarcastic şi cînd ironic, în *Schiţele lui Boz* [83] şi în romanele sale, dar mai cu seamă în *Viaţa lui David Copperfield.* [84] ● „Recolta documentară" adunată de Charles Dickens în cei cinci ani petrecuţi ca secretar în biroul firmei „Ellis & Blackmore" (din *mai 1827* pînă în *noiembrie 1828)* şi la „Doctors' Commons" din *noiembrie 1828* pînă la *5 martie 1832)* este mult mai bogată decît mărturisesc textele indicate în notele sublineare, texte ce au menirea nu numai de a exemplifica talentul satiric al scriitorului, ci şi de a sugera ambianţa publică în care a evoluat adolescentul Charles Dickens. Din această „recoltă" fac parte de asemenea numeroase portrete şi schiţe de portrete din lumea justiţiei engleze a secolului al XIX-lea, cum sînt cele ale contopiştilor Lowten şi Swiveller, Chuckster şi Wobbler, ale secretarilor ca Uriah Heep şi William Guppy, ale avocaţilor Dodson, Fogg, Perker, Kenge, Corboy, Vholes, Tulkinghorn, Francis Spenlow, Jorkins, Wickfield, Mortimer Lightwood, Eugen Wrayburn, precum şi tablourile de atmosferă în care este recreată satiric ambianţa deprimantă din instanţele judecătoreşti britanice ale timpului, cum sînt cele din romanele *Documentele postume ale Clubului Pickwick* sau *Casa Umbrelor.* [85] Cu o lună înainte de a se stinge din viaţă, la *2 mai 1870,* Charles Dickens sigilează astfel opinia critică pe care o nutrise întotdeauna despre justiţia britanică: „Am acea părere deosebită, despre justiţia engleză în general, pe care o capeţi oarecum din impresia că toţi oamenii cinstiţi sînt puşi sub cizma diabolică a tuturor netrebnicilor".

1829 Charles Dickens se îndrăgosteşte de Maria Beadneal — fiica unui bancher —, care va deveni prototipul personajului feminin Dorra Spenlow din *Viaţa lui*

[81] Apud: Charles Dickens, *Viaţa lui David Copperfield,* ed. cit. vol. II, p. 419—420, 422.

[82] *„Doctors' Commons"* — asociaţie a doctorilor în drept din Londra, avînd şi funcţia de instituţie de învăţămînt juridic, înfiinţată în 1509 şi care a dăinuit pînă în 1858, compusă din mai multe instanţe cu caracter preponderent ecleziastic: „Court of Arches" — instanţă de apel a eparhiei de Canterbury (eparhie al cărei decan — primat al bisericii anglicane — era de drept şi preşedinte al asociaţiei) şi „Consistory Court" — Consistoriul bisericii anglicane (unde a lucrat Dickens), ambele avînd atribuţia de a judeca procesele ecleziastice; apoi, „Prerogative Office", unde se întocmeau şi se înregistrau testamentele şi foile de zestre, „Admirality Court", unde se judecau pricinile marinăreşti, şi, în sfîrşit, „Delegates Court", instanţa de judecată ecleziastică supremă a bisericii anglicane.

[83] Vezi, în ediţia de faţă, p. 128—134.

[84] Vezi, în ediţia de faţă, p. 134—141.

[85] Vezi, în ediţia de faţă, p. 142—148, 154—193, şi p. 204—211, 223—224.

David Copperfield. Dar, spre deosebire de evoluția iubirii lui David Copperfield, care, trecînd peste toate potrivniciile, se încheie cu căsătoria celor doi tineri, în realitatea biografică a scriitorului nunta nu va avea loc niciodată, tatăl bancher opunîndu-se la căsătoria fiicei sale cu un tînăr de origine socială umilă, lipsit de avere și fără perspective. Poate că în acest eșec din tinerețea lui Charles Dickens ar trebui căutată taina destinului nefericit al celei dintîi căsnicii din tinerețea lui David Copperfield, care se încheie cu moartea Dorrei.[86]

1830 La *8 februarie*, Charles Dickens începe să frecventeze biblioteca de la „British Museum"[87]. Părîndu-i-se că este dotat pentru a deveni actor de teatru, începe să se pregătească temeinic, după obiceiul său, în vederea urmării acestei cariere.[88] Este al său „violon d'Ingres", la care nu va renunța toată viața și care îl va abate, adeseori, „cu ispita-i de la trebi", de la „trebile" condeiului. Acest „joc secund", mărturisind propensiunea, esențial romantică, spre contactul nemijlocit al creatorului cu publicul, o certă predispoziție de propagator, precum și o înclinare spre exhibiționismul histrionic, „trădează", literar vorbind, vocația de povestitor a lui Dickens și explică — cel puțin în parte — oralitatea scrierii lui, densitatea dialogurilor, turnura scenică a narațiunii, dramatismul situațiilor etc.

1832 La *5 martie*, deci la douăzeci de ani împliniți, Charles Dickens este primit, în sfîrșit, în Galeria reporterilor (stenografilor) din Parlament, ca angajat al ziarului *The True Sun (Soarele)*. În această calitate, după care rîvnise străduindu-se să învețe „arta stenografiei", asistă la dezbaterile furtunoase pe tema noii Legi electorale (*Reform Bill*), care, votată la *4 iunie*, anulează, în parte, privilegiile electorale, vechi de cîteva sute de ani, acordă drepturi de reprezentare unor mari centre industriale, apărute și dezvoltate în secolul al

[86] Vezi, în *Viața lui David Copperfield*, ed. cit., vol. II, capitolele XXVI, XXXIII, XXXVII, XXXVIII și în vol. III, capitolele XLI, XLIII, XLIV, XLVIII, LIII.

[87] *British Museum* — edificiu monumental, construit în stil neoclasic, între anii 1823 și 1852, după planurile arhitectului Robert Smirke (1781—1867), care adăpostește, în depozitele și sălile sale, un inestimabil tezaur format din colecții de artă antică (orientală, egipteană, greacă, romană, aztecă, britanică etc.), artă primitivă, colecții de monede, medalii, desene, stampe, manuscrie, incunabule, ceasuri etc., precum și una din cele mai mari biblioteci din lume, în care se găsesc toate publicațiile și cărțile apărute de-a lungul secolelor în Marea Britanie.

[88] Compusese, după cum însuși mărturisește în prefața la ediția din 1850 a *Schițelor lui Boz* (cf. Charles Dickens, *Schițele lui Boz*, în românește de Niculai Popescu, București, Editura Univers, colecția „Clasicii literaturii universale", 1970, p. 7), încă de la „vîrsta matură de opt sau zece ani" cîteva „tragedii" ce fuseseră „reprezentate [cu concursul său interpretativ], în ropot de aplauze, la grădinițele de copii entuziaști", iar la „Wellington House Classical and Commercial Academy" jucase teatru și scrisese „un fel de dramă în versuri, *Misnar, sultanul Indiei*, inspirată din *1001 de nopți*" (cf. Dan Grigorescu, *Prefață* la ediția Charles Dickens, *Marile speranțe*, 2 vol. [București], Editura pentru literatură, colecția „Biblioteca pentru toți", 1969, nr, 115 și 116, vol. I, p. VII).

XVIII-lea, ca Manchester, Birmingham sau Leeds, pînă acum lipsite de dreptul de a alege deputaţi, şi consfinţeşte trecerea puterii politice din mîinile aristocraţiei în cele ale burgheziei industriale, comerciale şi capitaliste. ● Recapitulînd ceea ce realizase pînă la vîrsta de douăzeci şi unu de ani, David Copperfield, alter-ego-ul scriitorului, consemnează astfel, în „jurnalul" său, impresiile culese din noua îndeletnicire: „Am îmblînzit fioroasa taină a stenografiei. Cu ajutorul ei realizez un venit frumos. Datorită perfecţiunii atinse în tot ce priveşte această artă, mă bucur de o excelentă reputaţie şi, împreună cu alţi unsprezece, stenografiez dezbaterile parlamentare pentru un ziar de dimineaţă. Noapte de noapte consemnez profeţii care nu se împlinesc niciodată, profesiuni de credinţă care nu vor fi respectate niciodată, explicaţii menite numai să înşele. Trăiesc într-un vîrtej de vorbe. Britannia [89], nefericita fecioară, îmi apare mereu înaintea ochilor ca o găină jumulită şi dichisită: împunsă din toate părţile de peniţele birocraţiei, legată de mîini şi de picioare cu şnur roşu [90]. Cunosc destul de bine culisele ca să-mi dau seama cît preţuieşte viaţa politică. Sînt, în această privinţă, un păgîn, şi niciodată nu voi putea fi convertit." [91] Această bună cunoaştere a culiselor vieţii politice engleze din prima jumătate a secolului al XIX-lea şi acest refuz, întemeiat pe o conştiinţă socială lucidă, profund ataşată principiilor democraţiei, de a considera drept realităţi aparenţele democraţiei sînt premisele numeroaselor texte satirice în care Charles Dickens a gravat pentru eternitate, cu o evidentă preferinţă pentru burlesc şi grotesc, aspecte caracteristice ale vieţii politice engleze de pe vremea lui. [92] ● În *octombrie*, ca urmare a intervenţiei unchiului său din partea mamei, J. H. Barrow, Charles Dickens este angajat ca reporter parlamentar al ziarului *The Mirror of Parliament*, în locul tatălui său. ● Oratoria parlamentară intrînd, după votarea Legii electorale *(Reform Bill)*, în „relache", lui Dickens începe să-i rămînă timp şi pentru sine. „Timid şi tremurînd, m-am apucat de scris", mărturiseşte David Copperfield. [93] Dickens însă se apucase de scris, după cum am văzut, încă din copilărie, compunînd nu numai piese şi „tragedii", dar şi „cîteva schiţe despre oamenii originali pe care îi întîlnise, cea mai remarcabilă fiind a bărbierului unchiului său, a cărui principală manie era, printre altele, să explice cum ar fi trebuit să procedeze Napoleon în materie de tactică militară". [94]

[89] *Britannia* — denumire latină convenţională a insulei britanice, azi, personificare poetică a Regatului Unit al Marii Britanii şi al Irlandei de Nord.

[90] Aluzie la obiceiul tradiţional englez de a lega cu şnur roşu documentele oficiale, interpretat aici ca simbol al birocraţiei.

[91] Apud: Charles Dickens, *Viaţa lui David Copperfield*, ed. cit., vol. III, p. 75.

[92] Vezi, în ediţia de faţă, p. 92—125, 246—286.

[93] Apud: Charles Dickens, *Viaţa lui David Copperfield*, ed. cit., vol. III, p. 70.

[94] Apud: G. K. Chesterton, *Op. cit.*, p. 60.

1833 Într-o seară de toamnă, manuscrisul unei asemenea schiţe — „o bagatelă oarecare", notează David Copperfield [95] —, intitulate *A dinner at Poplar Walk — Un prînz pe Aleea Plopilor* —, „a fost strecurat cu mîini tremurînde într-o cutie de scrisori dintr-un loc întunecat de pe strada Fleet". [96] Schiţa, care prezenta „cîteva figuri ridicole de mici burghezi, preocupaţi de mărunţişuri pe care le privesc cu o gravitate ilariantă" [97], a apărut, după cîteva luni de aşteptare, în publicaţia de orientare romantică radicală *The Monthly Magazine — Revista lunară* —, „cu care prilej m-am dus pe jos spre Westminster Hall [98], pe unde m-am învîrtit cu ochii înceţoşaţi de bucurie şi mîndrie" [99], deşi redacţia o publicase fără numele autorului şi fără a-i achita vreun onorariu. Însă editorul revistei, printr-o comunicare „politicoasă şi măgulitoare", îi solicită şi alte proze. Dickens nu întîrzie să le trimită — dovedind astfel că avea, într-adevăr, după cum îi va declara mai tîrziu lui John Forster, un caiet cu compuneri similare —, şi astfel apar *Horatio Sparkins* [100], *Botezul din Bloomsbury* şi *Pensiunea* [101], ultima fiind cel dintîi text dickensian publicat cu semnătură — Boz, pseudonim dedus din „porecla Moses, dată unui frate mai mic, în amintirea vicarului din Wakefield [care], pronunţată pe nas, a ajuns Boses şi de aici Boz." [102]

1834 Charles Dickens părăseşte *The Mirror of Parliament* şi se angajează, tot ca reporter, la cotidianul de mare tiraj *The Morning Chronicle*. Începe o viaţă palpitantă de ziarist, călătorind mult pentru a fi prezent la diverse întruniri politice despre care trebuia să relateze în paginile gazetei. „«Şi pentru ce fel de *gentlemen*-i, excalmă el, se agitau cei de la *The Morning Chronicle!* A trebuit să pun la socoteală o jumătate de duzină de reparaţii la diligenţa mea pentru tot atîtea mile parcurse. A mai trebuit să adaug paguba unui palton pătat de picăturile unei lumînări aprinse, la flacăra căreia a trebuit să scriu, în orele tîrzii ale nopţii, pe cînd o trăsură cu doi cai mă purta în zbor.» Şi, în altă parte: «De multe ori am dat bun de tipar, după notele mele stenografice, unor discursuri politice importante, la care se cerea cea mai mare exactitate, şi o greşeală ar fi fost un dezastru pentru un tînăr ziarist. Le scriam în mînă, la lumina unui felinar chior, într-o diligenţă trasă de patru cai ce goneau printr-un ţinut sălbatic, în miez de noapte, cu viteza, uluitoare pe atunci, de cincisprezece mile pe oră»" [103] E un timp, cum s-ar spune azi, de „documentare pe te-

[95] Apud: Charles Dickens, *Viaţa lui David Copperfield*, ed. cit., vol. III, p. 70.
[96] Apud: John Forster, *Op. cit.* Traducere inedită.
[97] Apud: Dan Grigorescu, *Op. cit.*, p. XI.
[98] *Westminter Hall* — vezi în ediţia de faţă, p. 221, nota 97.
[99] Apud: John Forster, *Op. cit.* Traducere inedită.
[100] Vezi, în ediţia de faţă, p. 12—27.
[101] Vezi în Charles Dickens, *Schiţele lui Boz*, ed. cit., p. 258—300.
[102] Apud: John Forster, *Op. cit.* Traducere inedită.
[103] Apud: G. K. Chesterton, *Op. cit.*, p. 59—60.

ren", din care va extrage comedia alegerilor, caragialiană, în imaginarul dar universalul Eatanswill, inclusă în *Documentele postume ale Clubului Pickwick*.[104] ● Paralel cu activitatea febrilă de ziarist, Charles Dickens continuă să publice şi literatură, sub acelaşi pseudonim, Boz, în suplimentul de seară, *The Evening Chronicle*, al gazetei *The Morning Chronicle*, supliment condus de George Hogarth.[105] „De atunci am prins curaj şi am scris multe fleacuri — notează David Copperfield, amintindu-şi de al său debut. — Acum mi se plăteşte regulat pentru ele."[106] Schiţele atrag atenţia unor cunoscuţi comentatori literari ca Albany Fonblanque (1793—1872), S. C. Hall (1800—1889) şi William Jerdan (?—?), şi scriitori ca W. H. Ainsworth (1805—1882), care îl pun în legătură cu editorul Macrone. ● În acelaşi an, John Dickens este a doua oară întemniţat pentru datorii.

1835 Charles Dickens continuă activitatea de reporter la *The Morning Chronicle* şi, aproape săptămînal, colaborarea literară în *The Evening Chronicle*.

1836 La *7 februarie* apare, în două volume, cu ilustraţii de George Cruikshank,[107] culegerea *Sketches by Boz — Schiţele lui Boz* —, cuprinzînd, în patru capitole (*Parohia noastră* — opt schiţe; *Scene* — douăzeci şi cinci schiţe; *Caractere* — douăsprezece schiţe; *Povestiri* — douăsprezece texte) o selecţie din prozele publicate in *The Monthly Magazine* şi *The Evening Chronicle*, culegere ce marchează debutul editorial al lui Charles Dickens. Primul tiraj se epuizează repede, aşa că editorul, Macrone, pregăteşte o nouă culegere din schiţele lui Boz. ● *Schiţele lui Boz*, care, după cum specifică scriitorul în subtitlu, „oglindesc viaţa de toate zilele a unor oameni obişnuiţi", descriu, cu scăpărări de umor şi surîzătoare ironie, aspecte pitoreşti ale vieţii londoneze din primele decenii ale secolului al XIX-lea: străzile capitalei dimineaţa şi în toiul nopţii, prăvălii, pensiuni, cîrciumi, grădini şi localuri de agrement, teatre, şcoli de dans, bîlciul din Greenwich, cartierul Scotland Yard înainte de modernizarea lui urbanistică, omnibuzele, birjele, hanuri, muntele de pietate, curţile judiciare, închisorile, Parlamentul etc. Pe aceste scene evoluează fantoşe groteşti de cămătari, oratori de cafenea, speculanţi de bursă, parlamentari, medici, secretari de avocaţi, maeştri de dans, croitori, manufacturieri, dulgheri, funcţionari, băcani, vînzători de limonadă, hangii, cîrciumari, sacristani, actori, birjari, amorezi, văduve arătoase, şirete şi întreprinzătoare, femei arţăgoase, hangiţe nurlii, femei tinere

[104] Vezi, în ediţia de faţă, p. 246—263.
[105] Între timp, *The Monthly Magazine* dă faliment şi îşi încetează apariţia.
[106] Apud: Charles Dickens, *Viaţa lui David Copperfield*, ed. cit., vol. III, p. 76.
[107] *George Cruikshank* (1792—1878) — celebru caricaturist şi grafician englez. A ilustrat, printre altele, ediţia engleză din 1824—1826 a basmelor populare germane culese de fraţii Grimm, cele 14 volume ale miscelaneului Bentley (*Bantley's Miscellany*), condus o vreme de Charles Dickens (vezi infra, p. 707), romanul *Aventurile lui Oliver Twist*, operele lui W. H. Ainsworth, *Schiţele lui Boz* (ediţiile din 1836 şi 1837) ş.a. Vezi, în ediţia de faţă, şi p. 707, nota 134.

„cu mai mult de un iubit", bătrîni decrepiți, ofițeri pensionari, fete sărace și pure, orfani etc., o întreagă faună umană, ce va popula, ulterior — unele exemplare fiind ridicate la rangul de personaje —, romanele lui Dickens. Deși prefigurează evoluția ulterioară a scriitorului, *Schițele lui Boz* „nu vădesc încă pe omul de geniu. Am putea spune că această carte este una din puținele opere ale lui Dickens care, singură, nu i-ar fi adus faima; și totuși, singură, i-a adus-o. Contemporanii lui au văzut în ea un spirit nou, pe cînd noi — afirmă G. K. Chesterton [108] —, familiarizați cu roadele mai bogate ale acestui spirit, nu vedem decît continuarea hazului prozaic și chiar necioplit al cărților comice din acele vremi." „Vreau să spun — continuă același comentator — că în aceste mici farse, atît la autor cît și la personaje, se simte vag acel simțămînt meschin de superioritate socială, acea zarvă pe care o stîrnesc micile oligarhii neștiute și care-i singurul defect serios al burgheziei britanice. Poate să pară exagerată, de exemplu, povestirea unei bufonerii cum este povestea lui Horatio Sparkins, unde se vede cum o familie avidă de relații cu nobilimea primește pe un tînăr palavragiu, luîndu-l drept un lord și descoperind că-i vînzător într-o prăvălie de stofe. [109] Erau, fără îndoială, foarte snobi pentru a crede că un lord trebuie numaidecît să se priceapă la fraze frumoase, dar nu ne putem împiedica de-a observa că Dickens era aproape la fel de snob găsind atît de caraghios ca un vînzător de stofe să poată face fraze frumoase. Un om cu vederi largi cred că ar fi disprețuit la fel familia aceea, chiar dacă Horatio ar fi fost un lord. Aici, și numai aici, se simte puțină vulgaritate, singura vulgaritate a lumii din care ieșea Dickens. Căci singura scădere veritabilă a poporului nostru constă tocmai în faptul că se simte plin de superioritate și foarte conștient de clasa căreia îi aparține. Nuanțe, imperceptibile pentru ochii altora, dar tot atît de stricte și de inflexibile ca și barierele castei brahmanilor, despart diferitele soiuri de femei de serviciu. Dickens era sortit să arate, cu un simbolism inspirat, toate imensele virtuți ale democrației. El avea să le prezinte ca pe latura cea mai hazlie a civilizației noastre, lucru dealtfel adevărat. El avea să le arate ca pe acea latură a civilizației noastre la care sentimentul milei se vădește prompt și activ în cel mai înalt grad, ceea ce iarăși este adevărat. Democrația are o sută de calități adevărate ce strălucesc, și numai un singur defect evident: nu este democratică." [110] ● Fără a se lansa în asemenea subtile, prin sugestii, disocieri critice, nici Dickens însuși nu considera în *1850* [111], *Schițele lui Boz* capodopere, numindu-le, cu nedisimulată modestie, „încercări scriitoricești": „Aceste *Schițe* le-am scris și tipărit, în întregime, pe vremea tinereții mele fragede. Au fost strînse și republicate pe cînd eram încă foarte tînăr și răspîndite în lume cu toate cusururile lor — și

[108] *Op. cit.*, p. 62.
[109] Vezi supra, p. 12—27.
[110] *Op. cit.*, p. 63—64.
[111] Cu prilejul apariției primei ediții populare a schițelor.

avcau berechet. ● Ele alcătuiesc primele mele încercări scriitoricești, cu excepția cîtorva tragedii create la vîrsta matură de opt sau zece ani și reprezentate în ropot de aplauze, în grădinițele de copii entuziaști. Imi dau seama că, pe alocuri, sînt din cale-afară de crude, de stîngace și că poartă pecetea grabei și a lipsei de experiență." [112] ● Spre sfîrșitul lui *martie 1836* (după cum notează John Forster), ziarul *The Times* inserează un anunț prin care își vestește cititorii că la *31 martie* va apărea prima fasciculă dintr-o nouă carte a lui Boz: *Documentele postume ale Clubului Pickwick.* Istoria cărții începe însă cu cîteva luni mai înainte, în *noiembrie 1835*, cînd graficianul Robert Seymour (1800?—1836), care ilustrase, pentru editura de curînd înființată „Chapman & Hall", *The Squib Anual (Anuarul „Petarda")*, propune aceleiași firme să publice o serie de povestiri cu subiecte cinegetice [113] din așa-numitul *Cockney-Sporting plates.* Editorii acceptă ideea și încep să caute pe cineva care să scrie „legendele". Ei se adresează mai întîi lui William Clark [114], apoi lui Charles Whitehead [115], dar amîndoi refuză oferta. Whitehead, însă, îl propune pe Charles Dickens, care se remarcase ca autor a numeroase articole și schițe publicate sub pseudonimul Boz în *The Monthly Magazine*, *The Evening Chronicle* și *The Morning Chronicle.* În consecință, editura „Chapman & Hall" îi sugerează tînărului Boz „să scrie despre un club Nimrod [116] [...], un club de

[112] Apud: Charles Dickens, *Schițele lui Boz*, ed. cit., p. 7.

[113] Asemenea subiecte erau încă la modă în 1874, de vreme ce A. I. Odobescu, care vizitase Londra în 1852, scrie în rafinatul și fermecătorul lui eseu *Pseudo-cynegeticos*: „...vînătoarea, privită din punctul de vedere artistic al pasionaților *sportmen*, își are azi literatura ei, precum își are și artele sale"; și, referindu-se la așa-numita de el „Școala de pictură vînătorească", începută în Anglia de sir Edwin Henry Landseer (1803—1873), iar în Franța de Alfred Dedreux (1808—1860), menționează că „pe o treaptă mai modestă a societății, în Englitera, în Francia și chiar în Germania, s-au ivit pictori cari au reprezentat serios vînătoarea cea mică, cea cu prepelicarul, și au creat astfel, — în laturi de toți caricaturiștii din aceleași țări, ce neîncetat se leagă de biata brasla vînătorilor mărunți, — ceea ce am putea numi «Școala de pictură vînătorească burgheză»" (apud: A. I. Odobescu, *Pseudo-cynegeticos, Scene istorice din cronicele românești, Cîteva ore la Snagov, Articole*, Ediție critică: G. Pienescu, Cuvînt înainte: Constantin Măciucă, București, Editura Eminescu, colecția „Biblioteca Eminescu", 1972, p. 206 și 216). Parafrazîndu-i cuvintele despre pictorul și desenatorul german Johann Elias Ridinger (1698—1769), s-ar putea spune: „P-aici, p-aici Odobescu era s-aducă vorba și de Robert Seymour".

[114] *William George Clark* (1821—1878) — clasicist englez și comentator al operei lui Shakespeare. A editat, în colaborare, o ediție din opera lui Shakespeare în 9 volume *(the Combridge Shakespeare).*

[115] *Charles Whiteheade* (1804—1862) — scriitor englez, autor al poemului reflexiv *Solitarul* (1831) și al romanului *Autobiografia lui Jack Keth* (1834).

[116] *Nimrod* sau *Nemrod* — personaj legendar, stăpînitor tiranic peste Babilon (a hotărît construirea vestitului „turn al Babilonului"), peste Semaar și peste Asur (Asiria), menționat în *Biblie* (întîia carte a lui Moise, cap. 10, vers. 9) cu epitetul „vînător vestit înaintea Domnului Dumnezeu", este unul din anticii patroni ai vînătoriei și ai vînătorilor.

sportivi amatori sortiți unor veșnice ghinioane"[117], adică un fel de povestiri care să ilustreze și să lege între ele caricaturile lui Seymour.[118] Dickens acceptă colaborarea, dar cere, la rîndu-i, ca subiectele povestirilor să nu aibă numai caracter sportiv, întrucît „el habar n-avea de sport"[119]. Seymour fiind de acord cu această modificare a proiectului inițial, la *31 martie 1836* apare prima fasciculă din serialul intitulat (atunci) *Documentele postume ale Clubului Pickwick, cuprinzînd relatarea fidelă a peregrinărilor, primejdiilor, aventurilor și isprăvilor sportive prin care au trecut membrii săi corespondenți.*[120] Publicarea acestei prime fascicule marchează începutul unei lungi perioade de glorie și de popularitate a lui Charles Dickens și totodată prima verigă dintr-un tot atît de lung lanț de muncă istovitoare la masa de scris, despre care va aminti în autobiografia romanțată *Viața lui David Copperfield.*[121] ● La *2 aprilie 1836*, Charles Dickens se căsătorește cu Catherine Hogarth, una din fiicele lui George Hogarth, redactorul-șef al publicației *The Evening Chronicle*, și se pomenește „dintr-odată în mijlocul unei întregi familii numai de fete. Socot că nu-i exagerez slăbiciunea (scrie G. K. Chesterton, în *op. cit.*, p. 61) spunînd că s-a îndrăgostit de prilejul de a se îndrăgosti, ci mai repede ii aduc o scuză. Așa cum se întîmplă la tinerii încă cruzi, atmosfera aceea de feminitate pur și simplu l-a amețit [...]. Fusese cuprins de o flacără mistuitoare, care n-aș putea spune că era a primei iubiri, ci a primelor raporturi de tandrețe. Familia întreagă era pentru el un stimulent." Nu e greu de presupus că ambianța de caldă feminitate și familialitate care învăluie începutul căsni-

[117] Apud : G. K. Chesterton, *Op. cit.*, p. 66.

[118] „...la început, în loc să fie folosit Seymour pentru a-l ilustra pe Dickens, se poate spune că Dickens a fost folosit pentru a-l ilustra pe Seymour" (Idem, *ibidem*, p. 67).

[119] Idem, *Ibidem*, p. 66.

[120] Celelalte nouăsprezece fascicule au fost publicate, lunar, pînă la finele lunii *octombrie 1837*, cu două întreruperi — în *mai* și în *iulie—august 1837* și cu două numere duble — fasciculele 17—18 și 19—20, apărute în *septembrie* și, respectiv, în *octombrie 1837*. Dickens rămîne credincios toată viața acestui mod de publicare a cărților sale, mod pe care l-a „reînviat", „după o lungă perioadă de desuetudine", prin *Documentele postume ale Clubului Pickwick* (cf. Charles Dickens, *Prietenul nostru comun*, Traducere, cuvînt înainte și note de Niculai Popescu, 2 vol., [București], Cartea românească, [1973], vol. II, p. 475).

[121] „— Ah, băiețaș, multe ceasuri mai petreci la masa asta! Pe vremea cînd obișnuiam să citesc cărți, niciodată nu mi-aș fi închipuit ce muncă este să le scrii" — îi spune lui David Copperfield mătușa sa, Betsey Trotwood. Și David răspunde : „— Și cititul e o muncă destul de grea, uneori [...]. Cît privește scrisul, are farmecul lui, mătușico." Iar Betsey Trotwood replică : „— Aha! Înțeleg! Ambiția, nevoia de a cîștiga aprobarea și simpatia celorlalți, și multe altele [...]" (ed. cit., vol. III, p. 438). Aluzii fără replică din partea lui David Copperfield face și medicul lui din copilărie, *mister* Chillip : „— Dar spuneți-mi, *sir*, vă convine munca asta cerebrală? Nu găsiți că-i prea obositoare?" Și : „— Dar acum, *sir*, să vorbim despre creierul dumneavoastră, dacă-mi veți îngădui să reiau acest subiect. Oare nu-l surmenați prea mult, *sir*?" (Ed. cit, vol. III, p. 397, 400.)

ciei lui Thomas Traddles, coleg de şcoală şi prieten cu David Copperfield, reprezintă reflexul, probabil idilizat, al ambianţei de la începutul căsniciei tînărului Charles Dickens şi că fericirea tandră mărturisită de Traddles („— E fermecător, Copperfield, să trăieşti în mijlocul unor fete tinere! Nu se prea potriveşte cu rigorile profesiei, dar e fermecător!") exprima propriul său sentiment.[122] ● La *20 aprilie 1836*, Robert Seymour se sinucide. Dickens profită de împrejurare pentru a-şi elibera condeiul de servitutea faţă de ilustrator şi, de acord cu editorii, stabileşte ca, în fasciculele următoare, ilustraţiile, reduse numeric la două, să fie subordonate textului. Noul ilustrator, ales de editori şi de autor, după respingerea cîtorva concurenţi[123], este Robert Buss[124], dar acesta colaborează numai la fascicula a III-a, apărută la *31 mai 1836*, pentru că, în *iunie 1836*, Dickens reuşeşte să obţină, pentru continurea *Documentelor postume ale Clubului Pickwick*, colaborarea caricaturistului Hablot Knight Browne, cunoscut sub pseudonimul Phiz[125], pe care G. K. Chesterton îl consideră ilustratorul ideal al operei lui Dickens[126]. ● Tot în *mai 1836*, Dickens acceptă propunerea editorului Macrone de a scrie, în şase luni, un nou roman, şi publică, sub pseudonimul Timoty Sparks, eseul *Duminică în trei*, „care evocă tristeţea unei duminici londoneze a cărei atmosferă o prevesteşte, surprinzător, pe aceea de dulce melancolie din *Mica Dorrit*".[127] ● La *30 iunie 1836*, apare fascicula a IV-a din *Documentele postume ale Clubului Pickwick*, cu ilustraţii de Phiz. ● Văduva lui Robert Seymour stîrneşte un mare scandal, revendicînd pentru fostul ei soţ paternitatea serialului. Revendicare absurdă, deoarece ideea serialului, motivul clubului sportiv, aspectul personajului principal[128] (a căror paternitate nu a fost dealtfel dovedită) nu

[122] Cf. Charles Dickens, *Viaţa lui David Copperfield*, ed. cit., vol. III, capitolul LIX — *Întoarcerea* —, p. 381 sq.

[123] Printre aceşti concurenţi a figurat şi caricaturistul W. M. Thackeray (1811—1863), viitorul mare romancier realist al epocii victoriene, autor al schiţelor satirice din *Cartea snobilor* (1848) şi a mai multor romane — de moravuri (*Bilciul deşertăciunilor*, 1847—1848, *Familia Newcombe*, 1853—1855), cu tentă autobiografică (*Istoria lui Pendenis*, 1849—1850) şi istorice (*Henry Esmond*, 1852; *Cei din Virginia*, 1858—1859) — a cărui operă este, aproape fără excepţie, comparată, în studiile privind literatura engleză a secolului al XIX-lea, cu opera lui Charles Dickens.

[124] *Robert William Buss* (? — ?) — pictor şi grafician englez, autor al unui portret Dickens.

[125] *Phiz* (pseudonimul lui Hablot Knight Browne) — desenator şi caricaturist englez, născut la Londra în 1815, decedat la Brighton, în 1882.

[126] „Nici un alt ilustrator n-a putut contura adevăratele personaje ale lui Dickens cu o doză atît de precisă şi corectă de exagerare. Nici un alt ilustrator n-a redat aşa de bine adevărata atmosferă dickensiană, în care conţopiştii sînt conţopişti şi în acelaşi timp făpturi de basm" (apud: G. K. Chesterton, *Op. cit.*, p. 67).

[127] Apud: Dan Grigorescu, *Op. cit.*, p. XI.

[128] Aspect „inventat" (după cum scrie Chesterton, *Op. cit.*, p. 70) de editorul John Chapman: „Domnul Chapman n-a ezitat să-l schimbe [pe Pickwick] (după cîte se pare fără ştirea lui Dickens) într-un om scurt şi gras. Chapman a luat ca model

constituie esențialul într-un discurs epic, ci invenția situațiilor, a fizionomiilor, a caracterelor, crearea lor prin jocul cuvintelor sugestive. Susceptibil, Dickens reacționează prompt împotriva tentativei de a i se contesta paternitatea literară, apărîndu-și-o cu agresivă indignare[129] și făcînd uz de numeroase argumente și dovezi.[130]. ● Continuarea serialului este periclitată de scăderea îngrijorătoare a vînzării : 400 de exemplare. Lipsa de interes a cititorilor pentru aventurile comice ale ghinioniștilor și ridiculilor pickwickieni, urmată de intenția editurii de a întrerupe publicarea fasciculelor, îl deprimă pe Dickens, care se consideră un ratat. Se îndreaptă din nou spre teatru, și, în *iulie 1836*, scrie farsa *Straniul gentleman*. Dar, odată cu apariția celei de-al V-a fascicule, la *31 iulie 1836*, destinul *Documentelor postume ale Clubului Picwick* și destinul scriitorului se schimbă brusc în bine, datorită introducerii în acțiune a unui fel de al cincilea membru al Clubului Pickwick, pe numele lui Samuel Weller, om de serviciu în hanul „La Cerbul alb", ulterior valet al lui Samuel Pickwick, isteț, inventiv, abil, de o mare mobilitate spirituală care îl ajută să se adapteze rapid la orice situație și să găsească, la nevoie, soluțiile cele mai ingenioase și hazlii pentru a ieși din încurcături, locvace și înzestrat cu harul replicei prompte, ironice, dar și amuzante prin nastratinismul ei, brav și devotat fără ostentație, chintesență a spiritului popular, adevărat Ullenspiegel englez. Cererea crește vertiginos la 40 000 exemplare. Devenind cel mai iubit erou al cititorilor, Sam Weller își răsplătește cu generozitate creatorul, răsfrîngînd asupră-i aura propriei popularități. ● La *22 august 1836*, Charles Dickens semnează un contract cu Richard Bentley[131], contract prin care se angajează să scrie două romane, din care unul trebuia să apară, tot în fascicule lunare, începînd din *februarie 1837*. ● La *29 septembrie 1836* are loc, la „St. James Theatre", premiera burletei *Straniul gentleman*. ● La *30 septembrie 1836*, odată cu apariția fasciculei a VII-a din *Documentele postume ale Clubului Pickwick*, intră în scenă și Tony Weller, tatăl lui Sam, care va spori prin biografia lui plină de întîmplări vesele, prin umorul lui gros și reflecțiile duhlii asupra vieții, succesul de librărie al romanului. ● La *4 noiembrie*

un filfizon tomnatic și corpolent, cu numele Foster, care purta ghetre și pantaloni strîmți și locuia la Richmond."

[129] Să ne amintim cuvintele lui David Copperfield : „totdeauna mi-am urmărit țelurile, atît cele însemnate cît și cele mărunte, cu toată seriozitatea" (apud : Charles Dickens, *Viața lui David Copperfield*, ed. cit., vol III, p. 44).

[130] El va recunoaște însă, în prefața la ediția originală, că, inițial, „ținînd seama de părerea altora în întocmirea planului, autorul a recurs la motivul clubului, sugerat ca fiind cel mai potrivit pentru acest subiect", dar totodată va menționa că a părăsit treptat acest motiv, „considerînd o chestiune de foarte mică importanță dacă clubului îi era atribuit un sens strict epic sau nu" (apud : Charles Dickens, *Documentele postume ale Clubului Pickwick*, ed. cit., vol. I, p. 7).

[131] *Richard Bentley* (1794—1871) — publicist englez, fondator al publicației *Bentley's Miscellany* (1837—1868), al cărui prim redactor a fost Charles Dickens, și, după el, scriitorul W. H. Ainsworth (1805—1882).

1836, Dickens semnează un alt contract cu Richard Bentley, angajîndu-se să conducă, începînd din *ianuarie 1837*, periodicul *Bentley's Miscellany*, unde urma să publice, în foileton[132], unul din cele două romane contractate la *22 august 1836*. A doua zi, la *5 noiembrie 1836*, Dickens demisionează din funcţia de reporter de la *The Morning Chronicle*. ● La sfîrşitul anului *1836*, Dickens subvenţionează reprezentarea, la „St. James Theatre" a operetei *Village Coquettes — Cochetele satului* —, „de Boz", pe muzică de J. P. Hullah[133].

1837 La *6 ianuarie* se naşte primul copil, Charles, al soţilor Charles şi Catherine Dickens. ● La *2 februarie* apare primul număr din *Bentley's Miscellany*, în care este inserat primul foileton din noul roman al lui Charles Dickens, *The Adventures of Oliver Twist — Aventurile lui Oliver Twist* —, cu desene de George Cruikshank, acelaşi grafician care ilustrase *Schiţele lui Boz*[134]. În acest început de an, agenda lui Dickens este extrem de încărcată, şi probabil că scriitorul muncea, vorba lui Chesterton, „zi şi noapte, ca o fabrică", pentru a putea publica mensual o fasciculă din romanul *Documentele postume ale Clubului Pickwick* (contract cu editura „Chapman & Hall"), bimensual cîte un foileton din romanul *Aventurile lui Oliver Twist* (contract cu Richard Bentley), pentru a-şi exercita atribuţiile redacţionale la *Bentley's Miscellany*, care cuprindeau şi sarcina de a scrie cîteva articole, şi, bineînţeles, pentru a-şi respecta obligaţiile contractate, în *1836*, faţă de Macrone şi faţă de Bentley. Dîndu-şi seama că nu-şi va putea îndeplini angajamentul luat faţă de Macrone în *mai 1836*, îi cedează, în schimbul renunţării acestuia la romanul promis[135] — din care nu scrisese nici un rînd —, drepturile de autor asupra *Schiţelor*. ● În *martie*, după apariţia celui de-al III-lea foileton din romanul *Aventurile lui Oliver Twist*, Dickens se mută, împreună cu soţia sa

[132] „Toate romanele scrise de Dickens au apărut în sistemul foiletonului — lunar —, în 20 de numere a 32 de pagini, cu excepţia ultimelor două numere (19 şi 20), care apăreau reunite într-un singur volum de 48 de pagini, dînd astfel posibilitatea autorului să-şi rezolve problemele în suspensie, să răsplătească sau să-şi pedepsească personajele. [...] Sistemul venea în ajutorul publicului, întrucît preţul revenea la mai puţin de o treime faţă de [preţul] romanelor tipărite obişnuit." (Apud : A. C. [Ana Cartianu], *Tabel Cronologic* la : Charles Dickens, *Viaţa lui David Copperfield*, ed. cit., vol. I, p. XXIX.) Nu chiar „toate romanele" lui Dickens au apărut lunar ; *Aventurile lui Oliver Twist* a apărut în fragmente bimensuale, iar *Magazinul de antichităţi* şi *Barnaby Rudge* au fost publicate în foiletoane săptămînale.

[133] *J. P. Hullah* (1812—1884) — compozitor şi organist englez. Pe lîngă muzica pentru *Village Coquettes*, a mai compus motete, duete şi cîntece.

[134] „A fost o întîmplare ciudată şi nimerită că această carte a trebuit s-o ilustreze Cruikshank şi nu Phiz. Căci arta lui Cruikshank avea un fel de energie morbidă care-i aproape definiţia mentalităţii criminale. Desenele lui au o forţă sumbră ; nu-s numai morbide, au şi un caracter josnic." (Apud : G. K. Chesterton, *Op. cit.*, p. 91) ● *Aventurile lui Oliver Twist* este publicat, cu cîteva întreruperi, pînă la începutul lui *aprilie 1838*.

[135] Este vorba de romanul istoric *Barnaby Rudge*. Vezi infra, p. 716—717.

și cu primul său născut, cu fratele său mai mic, Frederick Dickens și cu Mary Hogarth, sora mai mică a Catherinei Dickens, într-o casă încăpătoare, cu opt camere, pe Doughty Street, la numărul 48, nu departe de Gray's Inn, loc ce apare adeseori în textele sale[136], astăzi casă memorială Charles Dickens — „The Dickens House" — și sediu social al asociației dickensiene („The Dickens Fellowship") și al revistei de studii *The Dickensian*. ● La *7 mai* se stinge din viață, subit, în brațele lui Dickens, cumnata sa, Mary Hogarth, în vîrstă de 17 ani, pentru care scriitorul nutrea o deosebit de tandră afecțiune, mărturisită cu discreție și în prefața la ediția originală a romanului *Documentele postume ale Clubului Pickwick*: „Paginile care urmează [...] au fost scrise în cea mai mare parte în societatea unui tînăr prieten, care azi nu mai trăiește, foarte drag autorului. Ele sînt legate de epoca cea mai fericită a autorului, și totodată de cea mai tristă, mai crîncenă durere." Amintirea duioasă pe care i-a păstrat-o Dickens s-a răsfrînt asupra multor personaje feminine din opera sa, și îndeosebi asupra micuței Nell din *Magazinul de antichități*. ● Copleșit de „crîncena durere", Dickens își întrerupe lucrul și pleacă din Londra, întîi la țară, apoi, împreună cu soția sa și cu Phiz (H. K. Browne), în Belgia. ● La sfîrșitul lui *mai*, Dickens este vizitat de John Forster[137], care va deveni prietenul, colaboratorul său cel mai apropiat și autorul primei biografii a scriitorului. ● Apar unele dificultăți în relațiile cu Bentley. Succesul de care se bucură *Documentele postume ale Clubului Pickwick*, editat de „Chapman & Hall", îi îngăduie lui Dickens să întrerupă pentru un timp apariția foiletoanelor din *Aventurile lui Oliver Twist* și să-l determine astfel pe Richard Bentley să accepte un compromis privind continuarea colaborării. ● La sfîrșitul lui *octombrie 1837*, iese de sub tipar ultima fasciculă din *Documentele postume ale Clubului Pickwick* și, imediat după aceea, prima ediție originală, cu titlul *The Posthumous Papers of the Pickwick Club*. ● Carte reprezentativă pentru prima perioadă de creație (1833—1841) a lui Charles Dickens, ba chiar considerată de mulți comentatori, în frunte cu G. K. Chesterton, culmea cea mai înaltă din peisajul întregii lui opere[138],

[136] Vezi supra, p. 695, notele 74 și 75.

[137] *John Forster* (1812—1876) — scriitor și ziarist englez, prieten și biograf al lui Dickens (*The Life of Dickens*, 3 vol., 1872—1874), autor a încă trei biografii, dedicate lui Oliver Goldsmith (*The Life of Oliver Goldsmith*, 1848), Landor (*The Life of Landor*, 1868) și Swift (*The Life of Swift*, 1875), nici una din ele tradusă în limba română, deși cel puțin biografia lui Dickens este considerată de toți exegeții ca o carte fundamentală a literaturii critice engleze.

[138] „...în *Documentele postume ale Clubului Pickwick*, Dickens a făcut un salt brusc de la un nivel comparativ destul de mediocru [în *Schițele lui Boz*], la unul foarte înalt. N-a mai coborît niciodată la nivelul *Schițelor lui Boz*, dar nu știu dacă s-a mai ridicat vreodată la nivelul *Documentelor Clubului Pickwick*." (Apud: G. K. Chesterton, *Op. cit.*, p. 70.) ● Referindu-se, în general, la opinia criticilor care socotesc operele dickensiene din prima perioadă superioare celor din perioadele ulterioare, Sylvère Monod, autor al unei substanțiale monografii *Dickens romancier*,

Documentele postume ale Clubului Pickwick este un roman umoristic modelat pe o structură tipic picarescă. Plecînd de la convenţia editării unor documente găsite [139] şi folosind, cu o surprinzătoare [140] ingeniozitate, mai toate artificiile specifice genului, bine cunoscute din romanele unor înaintaşi ca Smollett şi Fielding, Dickens reconstituie, aparent, „primejdiile" şi aventurile prin care trec, vreme de aproape doi ani [141], călătorind prin comitatul Kent, Samuel Pickwick — un burghez tomnatic, corpolent, chel şi cu ochelari circulari, care şi-a consacrat aproape toată viaţa „afacerilor pozitive şi îmbogăţirii" [142], secondat de prietenii săi Tracy Tupman, Augustus Snodgrass şi Nathaniel Winkle, precum şi de „scutierul" lui, Samuel Weller, cu scopul „studierii diferitelor varietăţi ale caracterului speciei omeneşti" şi cunoaşterii moravurilor. Călătoria gnoseologică a domnului Pickwick şi a tovarăşilor lui este pentru Dickens pretextul major al intrigilor ce alcătuiesc romanul, pretext pe care îl foloseşte pentru a prezenta cu umor, ironie şi sarcasm — după împrejurări —, utilizînd copios caricatura, stilizată uneori pînă la grotesc, burlescul, bufoneria, quiproquoul [143] şi şarja satirică, o suită de aspecte din viaţa morală şi socială a „bătrînei şi veselei" Anglii, dinainte de criza din 1830, „cînd însăşi marea industrie abia ieşise din perioada copilăriei sale" [144]: fanfaronada impostorii

(Paris, Hachette, 1953) şi, deasemenea, al unui studiu, *Dickens et son oeuvre (Dickens şi opera sa)*, publicat ca prefaţă la antologia esenţială *Charles Dickens* (Paris, Édition Pierre Seghers, colecţia „Ecrivains d'hier et d'aujourd'hui, nr. 6, 1958, p. 50—88), Sylvère Monod, deci, observă că această tendinţă, ce poate exprima „preferinţe personale sincere şi — prin urmare — legitime", pare a fi fost generată de influenţa exercitată de cartea lui John Forster despre viaţa lui Dickens, carte care „a putut contribui la fixarea în minţile unora a ideii despre un declin al facultăţilor creatoare dickensiene, cînd, de fapt, este vorba mai cu seamă de un declin al relaţiilor intime dintre scriitor şi prietenul său, viitorul biograf" (*op. cit.*, p. 84), declin ce începe în *1854*, odată cu căsătoria lui Forster, şi se accentuează după *1858*, anul despărţirii lui Dickens de soţia sa, Catherine (vezi infra, p. 746). Să încheiem această notă cu o butadă din 1914 a irlandezului George Bernard Shaw, căruia, după cum se ştie, îi plăcea să-şi epateze atît spectatorii cît şi cititorii: „Primele cărţi ale lui Dickens pot să-i mai încînte, fără nici o îndoială, numai pe cei săraci cu duhul, pe copii şi pe americani" (*Ibidem*, p. 90).

[139] Convenţie pe care, dîndu-şi seama că-i subminează, prin tipicul postiş şi monoton, povestirea, o părăseşte treptat, după cum va face şi cu motivul clubului. Vezi şi supra, p. 706, nota 130.

[140] Surprinzătoare pentru judecata comună, care nu acceptă realitatea spontaneităţii geniale, imprevizibile, ci numai evoluţia aşa-zis normală, desfăşurată după normele — consolatoare — stabilite de aurita mediocritate.

[141] „Acţiunea" romanului începe în ziua de 13 mai 1827.

[142] Apud: Charles Dickens, *Documentele postume ale Clubului Pickwick*, ed. cit., vol. II, p. 429.

[143] Artificii proprii teatrului, genului dramatic, de unde Dickens, al cărui interes pentru scenă a fost constant de-a lungul întregii sale vieţi, va împrumuta cîteva procedee specifice.

[144] Karl Marx, *Capitalul, Prefaţă la ediţia a doua*, Bucureşti, Editura P.M.R., 1948, p. 45.

în știință, farsa alegerilor parlamentare [145], parodia tragică a împărțirii dreptății în instanțele judiciare [146], fățărnicia puritanismului afișat de membrii „asociațiilor de temperanță", snobismul burgheziei și infatuarea aristocraților neghioabă [147] etc. Peste trei sute cincizeci de personaje, identificabile prin portret, vestimentație, grimase, gesturi și ticuri verbale, dau viață numeroaselor episoade, aparent disparate datorită nu numai modelului picaresc urmat de scriitor, ci și caracterului foiletonistic al apariției. În pofida acestei eterogenii structurale și a modificărilor caracterului inițial al eroului-liant [148], cartea este totuși unitară, nu numai prin prezența în toate episoadele a cel puțin unuia din personajele principale, ci și (am spune chiar: în primul rînd) prin strălucitoarea vervă umoristică ce nutrește fiecare episod, prin invenția epică quasi-inepuizabilă, prin caracterul scenic al narațiunii și, nu în ultimul rînd, prin excepționalul talent al scriitorului de a re-crea, cu o mare economie de mijloace, personaje veridice și memorabile. Alături de *mister* Samuel Pickwick („un înger cu pantaloni și ghetre", după caracterizarea ilustrului său valet, Samuel Weller), de Sam Weller însuși, de tatăl acestuia, Tony Weller și de amicii lui *mister* Pickwick, mai puțin semnificativii Tracy Tupman, Augustus Snodgrass și Nathaniel Winkle, atenția cititorilor este captată de Alfred Jingle și de valetul său Job Trotter, de *missis* Bardell și de prietenele ei, doamnele Sanders și Cluppins, care depun mărturie mincinoasă pentru amica lor în celebrul proces „Bardell contra Pickwick" [149], de candidații electorali Samuel Slumky și Horatio Fizkin [150], de domnul Pott, directorul *Gazetei din Eatanswilll*, de avocații escroci Dodson și Fogg [151], de bizarul domn Peter Magnus și de nu mai puțin ciudata sa logodnică, *missis* Witherfield — „o doamnă între două vîrste, cu moațe galbene de hîrtie în păr" —, de George Nupkins, *esquire* — primarul autoritar din Ipswich —, de soția sa, *missis* Nupkins și de fiica lor, romantioasa *miss* Henriette Nupkins, de *mister* Stiggins — pastor metodist care vine beat la întrunirea asociației de temperanță —, de glacialul, distantul și nulul *mister* Snubin, maestru avocat, cu secretarul său mitarnic, *mister* Malland [152], de *mister* Phunky — avocat, de *mister* Buzfuz — avocat venal, a cărui logoree incongruentă și

[145] Vezi supra, p. 246—263.
[146] Vezi supra, p. 142—148, 154—193, 204—211, 223—224.
[147] Vezi supra, p. 295—304, 305—349, 350—362, 362—393.
[148] *Mister* Samuel Pickwick — despre el e vorba — este supus de Dickens unui proces de metamorfozare forțată, devenind dintr-un tip de burghez limitat și ridicul prin ifosele sale științifice — el debutează, la Clubul Pickwick, cu o comunicare intitulată *Cercetări asupra izvoarelor iazurilor din Hampstead, cu cîteva observații asupra teoriei mormolocilor* —, un simpatic cavaler al bunului-simț, al modestiei, al generozității și al înțelepciunii joviale.
[149] Vezi, în ediția de față, p. 169—193.
[150] Vezi supra, p. 246—263.
[151] Vezi supra, p. 154—162.
[152] Vezi supra, p. 163—169.

emfatică adaugă o savoare comică specială procesului „Bardell contra Pickwick“ [153], de prețiosul și stupidul maestru de ceremonii din Bath, Angelo Cyrus Bantam, *esquire*, strălucitor ca un păun, în costumele sale albastre și impecabile, de degeneratul lor Mutanhead [154] și de numeroși alții, de vreme ce numărul personajelor cu identitate literară inconfundabilă adunate de exegeți în *Documentele postume ale Clubului Pickwick* este de trei sute cincizeci.

1838 În *ianuarie*, Charles Dickens editează, împreună cu tatăl său John Dickens, memoriile celebrului clovn englez Joseph Grimaldi (1779—1837) — *Memoirs of Grimaldi* —, scrie o seamă de *Schițe pentru tineri* și începe un jurnal, pe care îl va ține, mai mult sau mai puțin la zi, pînă în 1841. [155] ● La *30 ianuarie* pleacă, însoțit de H. K. Browne (Phiz), într-o „documentare“ în Yorkshire. ● La *6 februarie* se întoarce la Londra și începe redactarea primei fascicule din *Nicholas Nickleby*. ● La *6 martie* se naște al doilea copil al soților Charles și Cateherine Dickens, o fată, al cărei nume, Mary Angela (Mamie), o evocă, idealizînd-o, pe regretata Mary Hogarth. Mary Angela, fiica preferată a scriitorului, se va stinge din viață în 1896. ● La *1 aprilie* apare prima fasciculă din romanul *The Life and Adventures of Nicholas Nickleby — Viața și aventurile lui Nicholas Nickleby* —, cu ilustrații de Phiz. Romanul va apărea, în fascicule lunare, pînă în toamna anului *1839*. ● În *iunie*, Dickens închiriază o casă la Twickenham, unde își petrece, împreună cu familia, începutul verii. Din *august* pînă în *octombrie*, locuiește la Broadstairs, orășel în comitatul Kent, situat la 83 mile depărtare de Londra, pe litoralul de est al Angliei, unde va reveni adeseori, vara. [156] ● În *octombrie*, împreună cu prietenul și colaboratorul lui, Phiz, face o călătorie în Midlands, în nordul Țării Galilor, și vizitează orașul Manchester. Revine la Londra în ziua de *8 noiembrie*. ● Către sfîrșitul anului *1838*, după încheierea publicări în foileton, romanul *The Adventures of Oliver Twist — Aventurile lui Oliver Twist* — este tipărit în volum. ● Incriminare a Legii pentru săraci *(Poor law)* din 14 august 1834 și satiră la adresa „Caselor de muncă“ *(„Work Houses“)* [157], romanul *Aventurile lui Oliver Twist* cuprinde povestea suferințelor îndurate de un copil orfan (Oliver Twist) — întruchipare (după mărturia lui Dickens) a principiului Binelui — sub asuprirea corupției, răutății semenilor și adversităților generate de o legislație de ocrotire socială pseudofilantropică, fariseică, viciată de concepția retrogradă despre muncă și societate a claselor conducătoare. ● Deși desfășurată după formula

[153] Vezi supra, p. 175—180.
[154] Vezi supra, p. 301—302.
[155] Însemnările ulterioare sînt sporadice și fugare.
[156] În această localitate, unde casa lui Charles Dickens a fost transformată în muzeu memorial, se desfășoară, în fiecare an, în luna iunie, un „Festival Dickens“ la care invitații participă îmbrăcați în costume specifice epocii victoriene.
[157] Vezi, în ediția de față, p. 421, nota 5.

romanului picaresc — ca și în *Documentele postume ale Clubului Pickwick* —, pe care, dealtfel, titlul cărții o sugerează, intriga din *Aventurile lui Oliver Twist* vădește, spre satisfacția multor comentatori, o tendință — dacă nu chiar un efort mai mult sau mai puțin conștient — a scriitorului de a-și disciplina condeiul, de a se conforma canonului unei structuri mai unitare, mai ferme și de a se supune rigorilor unei concepții prestabilite asupra ansamblului. Numai că această tendință lasă mai puțin loc de manifestare improvizației, jocului imaginației, am spune chiar poeziei, mărind, în schimb, aria convenționalului, a unor procedee și ticuri ce încep să devină, sau cel puțin să capete aerul unor facilități specifice și de efect specific, unor maniere dickensiene de a construi și de a conduce o intrigă, înlesnite (dacă putem spune așa), nu-i vorbă, și de ritmul de lucru infernal pe care și l-a ales Dickens. ● Ca și în *Documentele postume ale Clubului Pickwick*, și în *Aventurile lui Oliver Twist* Dickens își farmecă cititorul prin extraordinara capacitate a imaginației sale de a crea personaje desăvîrșit individualizate, care, indiferent de tehnica folosită, de atitudinea scriitorului față de ele, de rolul lor — pozitiv sau negativ — în intriga romanului, se impun atenției și memoriei — și, bineînțeles, admirației —, prin veridicitatea, prin autenticitatea lor; am spune chiar — nu atît pentru a ieși din terminologia obișnuită, oarecum insuficientă în raport cu personajele dickensiene, cît pentru a sugera mai bine prezența lor —, am spune chiar prin vitalitatea, prin forța vitalității pe care o afirmă și cu care se afirmă, scriitorul făcînd concurență nu numai registrului de stare civilă, ca Balzac prin personajele sale, dar uneori și mitologiei. Asemenea personaje sînt, în *Aventurile lui Oliver Twist*, ipocritul și cinicul torționar și escroc Bumble, intendentul Casei de muncă ce formează fundalul întunecat al primelor capitole și cel dintîi asupritor al lui Oliver Twist; bruta ticăloasă Bill Sikes, personajul principal al uneia din scenele cele mai atroce din literatura dickensiană, uciderea prietenei sale Nancy, scenă care, alături de episoadele ce evocă Revoluția franceză în romanul *Poveste despre două orașe* [158], de exemplu, mărturisește capacitatea dostoievskiană a scriitorului englez de a crea acțiune și atmosferă terifiante; în sfîrșit, bătrînul și diabolicul Fagin care, împreună cu banda sa de pungași și cu sordida mahala londoneză în care se adăpostesc, domină atmosfera sumbră a romanului. ● Comparativ cu aceste viguroase întruchipări ale Răului, simbolizat și de cîțiva diabolici de planul al doilea, ca dricarul Sowerberry și zăcașa lui soție Charlotte, Noah Claypole, judecătorul Fang, doamna Corney, directoarea azilului, detractatul Monks, Nancy, prietena lui Bill Sikes —, personajele pozitive, cele care ajută și ocrotesc principiul Binelui, reprezentat de Oliver Twist, ca domnul Brownlow, doamna Bedwin, doctorul Losborne, doamna Maylie, Rose Maylie, par a fi fost create numai pentru a potența, prin contrast, personificările Rău-

[158] Cf. Charles Dickens, *Poveste despre două orașe*, ed. cit., capitolele XXI și XXII.

lui. Pe deasupra acestei ipoteze gratuite, sugerate de Chesterton [159], ele demonstrează, tot prin contrast, superioritatea geniului dickensian în a exprima artistic valorile etice negative.

1839 Din *ianuarie* pînă în toamnă, Dickens continuă să pregătească pentru tipar textele fasciculelor mensuale din romanul *Viața și aventurile lui Nicholas Nickleby*, a cărui publicare începuse la *1 aprilie 1838*. ● În *martie*, scriitorul este la Exeter, localitate situată la 168 mile VSV de Londra, unde închiriază o locuință pentru părinții săi. ● În lunile *iunie* și *iulie*, se retrage, cu soția și copiii, la Elm Cottage. ● În *septembrie*, este din nou la Broadstairs. La *20 septembrie* termină redactarea ultimei fascicule (număr dublu, 19 și 20) din romanul *Viața și aventurile lui Nicholas Nickleby*. ● La *29 octombrie* se naște al treilea copil al soților Charles și Catherine Dickens, o fată, ce va primi numele Kate Macready [160] (decedată în 1929). ● În *noiembrie*, Charles Dickens oferă prietenilor și colaboratorilor săi [161] un dineu cu prilejul apariției în volum a romanului *Viața și aventurile lui Nicholas Nickleby*. ● În *decembrie*, se mută din casa de pe Dougthy Street, nr. 48, „care i se părea prea mică și prea simplă pentru nevoile unei familii în creștere și prestigiul unui scriitor cu succese fără egal" [162], într-o locuință somptuoasă, pe Devonshire Terrace, nr. 1. ● Evenimentul anului *1839* este apariția romanului *The Life and Adventures of Nicholas Nickleby*, sau, cu titlul versiunii românești (și-al altor versiuni europene), *Nicholas Nickleby*. ● Ca și *Aventurile lui Oliver Twist*, romanul *Nicholas Nickleby* este o carte de atitudine și de angajare socială, mărturisită de autor în prefața volumului : dezvăluirea adevărului despre tratamentul inuman aplicat copiilor în școlile din Yorkshire, temă pe care Dickens o dezvoltă după o schemă adeseori folosită de el : un personaj

[159] „În *Oliver Twist* fumul bucătăriei hoților plutește asupra întregii povestiri, și umbra lui Fagin se proiectează pretutindeni. Odăițele lui Mr. Brownlow și ale Rosei Maylie, slab luminate, sînt ținute anume pe planul al doilea, find doar un prilej, după toate aparențele, pentru a scoate și mai mult în evidență întunericul fioros de afară". (*Op. cit.*, p. 91)

[160] Al doilea nume al acestei fete simbolizează prietenia lui Charles Dickens cu eminentul actor de tragedie William Charles Macready (1793—1873), sub supravegherea căruia își va lăsa copiii, vreme de șase luni, în 1842, cînd va vizita Statele Unite ale Americii.

[161] Un desen de Daniel Maclise — pictor irlandez (1806—1870) care va ilustra *Cărți de Crăcium* (vezi infra, p. 735) —, desen păstrat la „Victoria and Albert Museum" din Londra și reprodus în mai multe studii despre viața și opera autorului *Vieții și aventurilor lui Nicholas Nickleby*, îl înfățișează pe scriitor citind din opera sa prietenilor, printre care figurează biograful său John Forster (1812—1876), istoricul și filozoful Thomas Carlyle (1795—1881), pictorii Clarkson Stanfield (1793—1867), William Dyce (1806—1864), Maclise însuși și alții. Desenul datează, probabil, din iarna anului *1844* și fixează momentul citirii de către scriitor a povestirii *Clopotele*. Vezi infra, p. 724.

[162] Apud : *Dickens et son temps (Suite iconographique et commentaire)*, în antologia *Charles Dickens*, ed. cit., p. 32.

pur, quasi-angelic, bun, generos, idealist și lipsit de mijloace materiale, cu alte cuvinte, o sumă de virtuți, este opus, într-o succesiune de împrejurări aparent mai mult sau mai puțin conexe și convergente, unor indivizi diabolici, răi, invidioși, cupizi, meschini, intriganți, dornici de a parveni și bogați, pe care, pînă la urmă, eroul, personajul pozitiv (ca să folosim o terminologie curentă) îi înfrînge prin dîrzenia cu care urmărește nu atît pedepsirea Răului și răilor, cît triumful Adevărului și al Dreptății, triumf la care scriitorul contribuie, mai mult sau mai puțin discret, mai ales în romanele de tinerețe (deci și în *Nicholas Nickleby*), prin soluții și artificii simplificatoare. ● Modelat după structura romanului picaresc și făcînd prea multe concesii gustului contemporan pentru melodramă, *Viața și aventurile lui Nicholas Nickleby* este considerat de aproape unanimitatea comentatorilor una din cele mai puțin reușite opere dickensiene. Pînă și G. K. Chesterton, care știe să evidențieze sau cel puțin să sugereze cu subtilitate valorile literaturii lui Dickens, fie acestea oricît de voalate, își manifestă insatisfacția, scriind: „Dintre primele lui opere, ca tonalitate, *Nicholas Nickleby* este poate cea mai caracteristică. Este scrisă într-o formă dezlînată de roman de modă veche, dintr-acelea în care eroul este numai un instrument pentru pedepsirea ticăloșilor. Nicholas este ceea ce se numește în teatru un «figurant». Dar orice figurant este de-ajuns de bun ca să-i arzi o bătaie unui Squeers. Această strașnică ciomăgeală, această simplificată formă de energie, este întregul miez al unei asemenea istorisiri; toată povestea este plină de o foarte pitorească banalitate." [163] ● Cartea este salvată (dacă ne putem îngădui să alăturăm acest cuvînt de o carte a lui Charles Dickens) de personaje. Nu de cele „pozitive", ca Nicholas și Kate Nickleby, Madeline Bray sau generoșii frați Cheeryble, și nici de cele pitorești, cum sînt, de pildă, Vicent Crummles, Smike sau Newman Noggs, ci de cele comice, ca *missis* Nickleby sau *mister* Mantalini, și de cele negative, ca *sir* Mulberry Hawk, Ralph Nickleby și îndeosebi Squeers. *Nicholas Nickleby* justifică, în mai mare măsură decît alte romane dickensiene, pătrunzătoarea observație, aparent paradoxală, a lui G. K. Chesterton, că „unitățile, elementele primare cu care lucrează Dickens nu sînt istorisirile, ci personajele ce conduc istorisirea — sau, mai ales încă, cele care nu conduc istorisirea" [164], adică acele personaje perfect individualizate care pot trăi și trăiesc prin sine, independent de o anume conjunctură epică.

1840 La *4 aprilie*, Charles Dickens lansează o nouă publicație, săptămînalul *Mister Humphrey's Clock — Orologiul jupînului Humphrey* —, ce va apărea cu regularitate pînă la *27 noiembrie 1841*. ● Inițial, Dickens, care o scrie singur, îi dă caracterul unei colecții de istorisiri cu subiecte și personaje diferite de la număr la număr, legate între ele numai prin personajul povestito-

[163] *Op. cit.*, p. 94.
[164] *Op. cit.*, p. 72.

rului, neschimbat.[165] Formula nu întruneşte sufragiile cititorilor, şi tirajul scade îngrijorător. Dickens, care a fost întotdeauna sensibil la reacţiile cititorilor săi, făcîndu-le uneori concesii exagerate din dorinţa de a se conforma gustului lor, nu întotdeauna de... bun-gust, părăseşte formula adoptată şi dezvoltă, după regulile romanului, subiectul uneia din povestiri. Aşa a luat naştere romanul *The Old Curiosity Shop — Magazinul de antichităţi* —, care va apărea, săptămînal, începînd din *25 aprilie 1840* pînă la *17 ianuarie 1841*.[166] ● *Magazinul de antichităţi* „pune din nou faţă în faţă, într-un mod prin excelenţă romantic, inocenţa unui copil, mica Nell, şi cinismul unui cămătar, Quilp. Şi măiestria cu care Dickens urmăreşte soarta noului său erou, copilul dezarmat în faţa uneltirilor rafinate ale omului lacom de banii care-i asigură şi puterea în societate, îi atrage din nou cititorii."[167] ● Deşi contemporanii scriitorului au fost cuceriţi de sentimentalismul romanului, urmărind cu emoţie şi înduioşîndu-se săptămînal de soarta din ce în ce mai tristă a micuţei Nellie Trent şi a bunicului ei, care, fugind din Londra pentru a scăpa de urmărirea cămătarului Quilp, se sting din viaţă, chinuiţi de oboseală şi lipsuri, într-un sat din Shropshire, personajul care domină, peste timp, cartea şi impresionează astăzi prin forţa de creaţie implicată este „negativul" Quilp, unul din cei mai de seamă ticăloşi perfecţi imaginaţi de geniul dickensian. Combătînd opinia critică după care galeria de sceleraţi absoluţi din opera romanescă a lui Charles Dickens — galerie din care fac parte Fagin, Squeers, Ralph Nickleby, Pecksniff, Uriah Heep şi alţii — s-ar datora „romantismului artificial" al scriitorului, G. K. Chesterton[168] consideră că prezenţa lor exprimă dorinţa lui Dickens de a menţine „activ acel spirit de luptă [împotriva Răului] care presupune numaidecît un adversar bine individualizat şi viu. Nu ştiu — adaugă Chesterton — dacă în epoca lui de raţionalism îngăduitor, credinţa sa mai admitea existenţa unui diavol adevărat, dar cu siguranţă că a creat un diavol adevărat în fiecare din romanele sale." Şi Chesterton îşi ilustrează această observaţie cu următoarea excelentă caracterizare a lui Quilp: „După cît se pare, Dickens a avut la început de gînd să-l prezinte pe Quilip ca pe un schilod nenorocit şi înveninat, o pocitanie a cărei minte a rămas schiloadă ca şi trupul. Dacă aceasta a fost intenţia lui, a părăsit-o repede. Quilp nu-i cîtuşi de puţin nefericit. Tot pitorescul fiinţei sale constă în faptul că are un fel de

[165] „...un fel de bibliotecă pentru nenumărate nuvele", scrie G. K. Chesterton (*Op. cit.*, p. 97).

[166] „Capitolele VII şi VIII din acest roman formează obiectul primei traduceri în limba română din [opera romanescă a lui Charles] Dickens, prin intermediul limbii franceze, datorită lui Ion Nădejde şi publicată în revista *Contemporanul* din Iaşi, în anul de apariţie 1886/1887" (apud: A.C. [Ana Cartianu], *Tabel cronologic* la Charles Dickens, *Viaţa lui David Copperfield*, ed. cit., vol. I, p. XXXI). Vezi, în ediţia de faţă, şi p. 799.

[167] Apud: Dan Grigorescu, *Op. cit.*, p. XV.

[168] Căruia, încă o dată, îi dăm dreptate pentru că observaţiile lui descifrează adeseori, şi cu subtilitate, adevărul dickensian.

bucurie diavolească, o veselie fioroasă care-l face să țopăie de ici colo ca o minge de cauciuc. Quilp nu este deloc un înveninat; el are o veselie nesilită, este expansiv și sociabil. Dorește să facă rău oamenilor cu același sincer entuziasm cu care vrea să facă binele omul detreabă. Îi place să-i otrăvească pe oameni cu aceeași camaraderie gălăgioasă pe care o arată omul cinstit cînd își tratează prietenii cu băutură. Quilp n-are nicidecum o minte schiloadă. De fapt nu-i schilod nici trupește; cu alte cuvinte, trupul lui nu este neputincios de a-i face serviciile pe care i le cere. Statura lui mică îi dă mai degrabă vioiciunea unei păsări sau iuțeala unui glonte. Într-un cuvînt, Quilp este exact diavolul evului mediu; aparține acelei ere uimitor de viguroase în care pînă și sufletele blestemate erau vesele." [169]

1841 La *17 ianuarie* se termină publicarea romanului *Magazinul de antichități*. ● La *8 februarie* se naște al patrulea copil al soților Charles și Catherine Dickens, de astă dată un băiat — al doilea — Walter London (decedat în India, în 1863). ● În numărul din *13 februarie* al publicației *Master Humphrey's Clock*, Dickens începe să publice un nou roman, *Barnaby Rudge*, care va apărea, cu ilustrații de George Cattermole (1800—1868) și H. K. Browne (Phiz), pînă la *27 noiembrie*, dată la care încetează apariția revistei. [170] ● În *iunie*, Dickens face o vizită în Scoția, invitat de cîteva personalități culturale din Edinburgh. ● Lunile *august* și *septembrie* și le petrece, ca de obicei, la Broadstairs. ● *Barnaby Rudge. A Tale of the Riots of '80* — *Barnaby Rudge. Poveste despre răscoalele din '80* —, adică despre răscoalele anticatolice engleze din 1780, conduse de lordul George Gordon (1751—1793), este primul roman istoric al lui Charles Dickens — al doilea și ultimul va fi *A Tale of two Cities* — *Poveste despre două orașe* — și cartea cu cea mai lungă gestație din întreaga lui carieră. Istoria ei știută începe în *mai 1836*, cînd tînărul autor al *Schițelor lui Boz* și al primelor fascicule din ceea ce avea să devină romanul *Documentele postume ale Clubului Pickwick* se angaja față de editorul Macrone, cu entuziasmul juvenil alimentat de primele succese, să scrie, în numai șase luni, deci pînă la finele anului, un roman în trei volume. ● Romanul istoric, creat și consacrat de Walter Scott (1771—1832), de la a cărui moarte trecuseră doar patru ani, era gustat de mulți cititori englezi și e de presupus că Macrone conta, atunci cînd încheiase contractul cu Dickens, pe un mare succes. Din păcate, specia, cu servituțile ei, printre care și cele documentare, s-a dovedit a nu fi la îndemîna tînărului și talentatului Boz, atras

[169] *Op. cit.*, p. 209.

[170] *Barnaby Rudge* a apărut în patruzeci și două de numere săptămînale (de la nr. 46 la nr. 88 al revistei), fiecare număr cuprinzînd cîte două capitole, cu excepția numărului 46, ocupat în întregime de primul capitol, a numărului 52, care a cuprins numai capitolul 12, și a numărului 88, în care a fost publicată și prima versiune a prefeței romanului. Prima ediție originală apare în *decembrie 1841*, sub egida editurii londoneze „Champman & Hall".

mai mult de actualitate, deşi se pare că propunerea editorului ieşise în întîmpinarea unei intenţii a scriitorului. Cu toate că Dickens şi-a declinat, la începutul anului *1837*, angajamentul luat faţă de Macrone, nu a renunţat şi la proiect, continuînd să se documenteze asupra răscoalei din 1780. În *septembrie 1837* îşi propunea să încheie romanul pînă în *octombrie 1838*, dar îl începe de-abia în *toamna anului 1839*, dîndu-i mai întîi titlul *Gabriel Vardom, fierarul din Londra*. În *ianuarie 1840* revizuieşte primele două capitole, apoi, de-a lungul întregului an, lucrează săptămînal la acest roman. ● Deşi, după cum s-a observat, *Barnaby Rudge* nu este o parabolă istorică, un roman cu cheie despre actualitatea engleză a anilor 1835—1840, nu poate fi ignorată ipoteza unor comentatori că redactarea şi publicarea romanului au fost stimulate şi chiar influenţate de mişcarea cartistă[171] şi îndeosebi de formele ei violente, cum a fost, de pildă, încercarea maselor răsculate din Newport, în 1839, de a-i elibera din închisoare pe cartiştii arestaţi în timpul manifestaţiilor anterioare, forme care au completat cu aspecte vii, directe, documentarea livrescă a scriitorului. Această ipoteză este susţinută atît de obişnuita participare afectivă intensă a lui Dickens la evenimentele contemporane lui, de înclinarea reporterului care era de a trăi în toiul actualităţii sociale, de interesul cu care urmărea evoluţia sensibilităţii cititorilor săi faţă de ceea ce publica, de implicarea în roman a dezbaterilor din actualitate (ca, de pildă, suspendarea pedepsei capitale) şi, nu în ultimul rînd, de prezenţa în carte a unor „accente violente de critică la adresa demagogilor conservatori, aşa cum apăreau şi în Camera Comunelor a anului 1840" [172]. ● Amplu roman gotic, în care comparatiştii au depistat influenţe din opera lui Walter Scott, *Barnaby Rudge* se impune prin dramatismul intrigii, prin autenticitatea atmosferei de teroare ce învăluie străzile Londrei, dominate de duhul răscoalei, prin cîteva personaje memorabile (răzvrătitul Simon Tappertit, sinistrul intrigant *sir* John Chester, vigurosul fierar Gabriel Vardom, fiica acestuia Dolly, idiotul Barnaby Rudge, călăul Dennis), prin compasiunea scriitorului faţă de victimile exploatării lipsite de scrupule, prin atitudinea sa potrivnică fanatismului şi intoleranţei religioase şi, totodată, prin complexitatea arhitectonicii romanului, care marchează un punct de referinţă în evoluţia artei romaneşti dickensiene.

1842 La *4 ianuarie*, răspunzînd unei mai vechi invitaţii de a vizita, ca „oaspete al naţiunii", Statele Unite, unde opera sa literară şi atitudinea sa radicalistă erau superlativ apreciate, Dickens, însoţit de Catherine, părăseşte portul Liver-

[171] Mişcare politică a proletariatului englez, desfăşurată în deceniile al IV-lea şi al V-lea din secolul al XIX-lea, care a propus prin *Carta poporului*, redactată, în 1835, de asociaţiile muncitorilor din Londra, reforma sistemului electoral britanic, cu scopul de a obţine, prin participare la dezbaterile parlamentare, satisfacerea unor revendicări politice şi economice.

[172] Apud : Dan Grigorescu, *Op. cit.*, p. XVI.

pool la bordul vasului „Britannia", cu destinația Boston.[173] ● Traversarea Atlanticului, nu lipsită de peripeții, se încheie în ziua de *22 ianuarie*, cu o primire triumfală pe care i-o face tineretul din Boston. ● La *5 februarie* pleacă din Boston spre Worchester, Hartford, New Hawen. ● La *13 februarie* sosește la New York. La *14 februarie* participă la „Balul Boz" din New York. La *18 februarie* participă la banchetul de adio dat de orașul New York. Pînă în luna *mai* vizitează orașele Philadelphia, Washington, Richmond, Baltimore, Pittsburg, Cincinnati, Louisville, Saint Louis, Columbus și cascada Niagara, apoi trece în Canada, unde participă, în mai multe orașe, la reprezentații teatrale de amatori. ● La *7 iunie* se întoarce în Anglia și începe redactarea pentru presă a însemnărilor de călătorie din America. ● Își petrece lunile *august* și *septembrie* la Broadstairs. ● Georgina Hogarth, sora mezină a lui Mary Hogarth, se stabilește în căminul soților Dickens. ● La începutul lui *octombrie* primește vizita poetului american H. W. Longfelow (1807—1882). ● La *18 octombrie* apar, în două volume, *American Notes — Note americane* —, sau, cu titlul versiunii românești, *Note din America*. ● În *noiembrie*, însoțit de prietenii săi scriitorul John Forster și pictorii C. Stanfield și D. Maclise, vizitează, în scopuri documentare, regiunea Cornwall. ● Anul *1842* este dominat, în biografia dickensiană, de vizita în Statele Unite ale Americii și în Canada și de publicarea celor două volume de *American Notes*[174]. ● Deși auspiciile acestei vizite au fost, inițial, și de o parte și de cealaltă, dintre cele mai favorabile, se pare că, în realitate, călătoria a început cu cîte o nepotrivire de înțelesuri, și de o parte, și de cealaltă. ● Invitîndu-l pe Dickens în Statele Unite, ca „oaspete al națiunii", americanii aveau în vedere, după cum am spus, nu numai pe marele scriitor a cărui faimă pătrunsese, odată cu cărțile sale — îndeosebi cu *Documentele postume ale Clubului Pickwick* —, pînă la ei, „un segment considerabil al lumii civilizate", ca să folosim metafora australiană a domnului Wilkins Micawber. Ei îl invitaseră și pe ziaristul și omul de atitudine radicalistă, anticonservatoare, convinși, probabil, că republica lor, născută, cu numai șaizeci de ani înainte, din confruntarea cu mentalitatea conservatoare engleză, într-„unul dintre războaiele mari cu adevărat eliberatoare, cu adevărat revoluționare" (V. I. Lenin), îl va entuziasma. Pe de altă parte, englezul Dickens plecase spre Statele Unite animat de

[173] „Intenția de a vizita America o avusese la început într-o formă foarte vagă, chiar înaintea apariției *Magazinului de antichități*", afirmă G. K. Chesterton (*op. cit.*, p. 109), deci de la începutul anului *1840*, dar mai multe împrejurări potrivnice — imposibilitatea de a-și lua cu sine copiii și dificultățile legate de lăsarea lor în Anglia, opoziția soției sale, „o boală serioasă [ce] s-a abătut asupră-i" — l-au împiedicat să răspundă mai devreme invitației americane. Vezi supra, p. 576.

[174] Din păcate, încă netraduse integral în limba română (vezi infra, p. 804—806). În aceste pagini folosim ca text de referință ediția Charles Dickens, *Note din America*, [În românește de Mihnea Gheorghiu], Prefață și note : Dan Grigorescu, [București], Editura Tineretului, [colecția „Biblioteca școlarului", nr. 58], [1963].

un sincer entuziasm, care nutrea pe-atunci sensibilitatea politică a mai tuturor democraților din Marea Britanie, cărora America le apărea ca un „adevărat pămînt al făgăduinței, țara în care idealurile democratice și republicane fuseseră înfăptuite". [175] Dar, ca întotdeauna, și acum dezamăgirea reciprocă a dovedit că atunci cînd oamenii se lasă antrenați, în aprecierile lor, nu de spiritul critic, ci de iluzii, spiritul critic se răzbună prin deziluzii grave și amare. Scriitorul s-a trezit în fața unei realități inferioare imaginei ideale pe care și-o crease despre Statele Unite, iar americanii, în prezența unui observator lucid, cu o judecată critică acută și agresivă, nedispus să țină seama nici de semnificația simbolică a republicii lor, și nici să se lase orbit de onorurile cu care fusese primit. Dar prima partidă a fost cîștigată de Dickens, care a atacat primul, dînd vileagului, în notele sale de călătorie, nu numai aspectele pozitive din viața socială americană, dar și — mai cu seamă și mai acut, în numele libertății de conștiință, al respectului față de adevăr și al bunei-credințe fără de patimă — aspectele negative : sclavia cu cortegiul ei de nedreptăți și suferințe pentru oamenii de culoare [176], mizeria imundă a sărăciei, viciului și abjecției morale, promiscuitatea infectă a unor închisori preventive „ce ar aduce oprobiul și asupra celui mai despotic stat din lume" [177], „politicianismul, îngust și dăunător, care este plaga Americii, îmbolnăvind și veștejind orice viață sănătoasă pe care o întîlnește în cale" [178], fanfaronadele pe temele democrației, libertății, egalității cetățenilor în fața legilor, „șurubăria ce pune în mișcare cea mai ordinară parodie a unui aparat politic «cinstit», pe care au fabricat-o vreodată cele mai ordinare instrumente. Măsluiri josnice ale alegerilor ; afacerismul veros al funcționarilor publici ; atacuri lașe împotriva adversarilor, folosind drept scuturi fițuici abjecte și drept pumnale condeie cumpărate ; ploconiri rușinoase în fața lichelelor venale [...], cultivarea și atîțarea tuturor pornirilor rele în conștiința socială și sugrumarea prin violențe a tuturor influențelor bune [...] ; intriga necinstită în forma ei cea mai depravată și mai nerușinată" [179], parvenitismul, impostura etc. ● S-a afirmat că șarjele antiamericane ale lui Dickens din *Note...* s-ar datora mai puțin, sau în orice caz nu numai deziluziilor sale politice, ci și, mai mult, „pirateriei operate de americani în literatura engleză, în virtutea legilor americane privitoare la drepturile de autor". [180] Și nu atît în literatura engleză în general, cît asupra literaturii lui în special. S-au adus și argumente documentare în sprijinul acestei ipoteze — căci de o ipoteză este vorba. S-a emis, de asemenea, părerea că indignarea lui Dickens s-ar datora repulsiei sale structurale — să nu uităm că avem de-a face cu un umorist, un ironist, un scriitor satiric — față de orgoliul și infatuarea națională, de incultura, grosolănia și retorica emfatică

[175] Apud : Dan Grigorescu, *Op. cit.*, p. XVII.
[176] Vezi supra, p. 579—596, 626—628.
[177] Apud : Charles Dickens, *Note din America*, ed. cit., p. 86.
[178] Idem, *ibidem*, p. 88.
[179] Idem, *ibidem*, p. 126.
[180] G. K. Chesterton, *Op. cit.*, p. 110. Cf. *ibidem*, p. 111—113.

a americanilor. Este şi aceasta o ipoteză. Şi mai sînt şi altele asemenea. Dar fiecare în parte şi toate împreună nu oferă, parcă, o justificare satisfăcătoare pentru indignarea, sarcasmul şi uneori mînia cu care priveşte Dickens înapoi, spre tarele societăţii americane din anul 1842. Singura ipoteză plauzibilă rămîne ipoteza deziluziei unui idealist faţă de un ideal politic şi social degradat prin activitatea lipsită de idealism a celor ce păreau chemaţi să-l realizeze. ● Replica americană — „o adevărată furtună" de cuvinte dezlănţuită îndeosebi de presa prosclavagistă, dar şi de aceea naţionalistă — a fost şi este considerată, de mai toţi comentatorii de pe vechiul continent, exagerată, întrucît, se afirmă, „notele" dickensiene nu compun o imagine adevărată a Americii şi sînt „prea puţin jignitoare". Ţinînd parte adevărului, se cuvine să spunem că asemenea afirmaţii nu surprind atît prin punctul de vedere europocentrist de pe care sînt făcute, cît prin refuzul discret de a pune în cumpăna judecăţii critice şi daraua afectivă a scriitorului englez victorian Charles Dickens, aşa cum poate fi dedusă din întreaga lui operă şi din corespondenţă, care exprimă o atitudine, sau mai bine zis, nuanţe de atitudini, interesante pentru ochiul critic, faţă de primul sistem republican de guvernămînt din istoria modernă, rezultat dintr-o revoluţie naţională şi democratică împotriva puterii coloniale imperiale britanice.[181]

1843 În *ianuarie* apare prima fasciculă din romanul *The Life and Adventures of Martin Chuzzlewit — Viaţa şi aventurile lui Martin Chuzzlewit*[182] —, publicat, în tranşe lunare, pînă în *iulie 1844*. ● Paralel cu redactarea şi revizuirea corecturilor pe fascicule a romanului,[183] Dickens participă, de-a lungul anului, ca invitat de onoare, la diverse recepţii şi şedinţe mai mult sau mai puţin festive, ce se vor înmulţi în anii următori. ● În *septembrie* se retrage pentru o vreme la Broadstairs. ● În *octombrie* şi *noiembrie* scrie povestirea *A Christmas Carol — Colind de Crăciun* —, prima dintr-un ciclu de *Poveşti de Crăciun*, pledoarie lirică, plină de fantezie, în favoarea altruismului, generozităţii, prieteniei şi bunătăţii, povestire ce apare în *decembrie* şi lansează un nou personaj dickensian de neuitat, Ebenzzer Scrooge, tipul burlacului bătrîn, singuratic, avar şi arţăgos.

[181] Vezi, de exemplu, „remarcabilele" cuvinte reproduse în eseul lui G. K. Chesterton (p. 114): „Mi-e frică să văd sosind aici [în America] un radical, dacă nu-i un radical din principiu, dintr-un raţionament bine gîndit şi dintr-un simţ al dreptăţii. Teamă mi-i că dacă-i altcumva se va întoarce acasă un *tory*"; sau fragmentul de scrisoare către actorul Macready, reprodus de Dan Grigorescu (*Op. cit.*, p. XVIII): „Oricît de rea şi plină de păcate ar fi bătrîna noastră ţară, oricît de nenorociţi ar fi milioanele de locuitori ai ei, tot iese cîştigată în urma unei comparaţii cu America". Vezi, în ediţia de faţă, şi p. 576—579.

[182] Versiunea românească reduce titlul, ca şi alte versiuni europene, la *Martin Chuzzlewit*, eliminînd astfel nuanţa picarescă sugerată de titlul original.

[183] Vînzarea în scădere a primelor fascicule i-a provocat scriitorului unele neplăceri financiare şi a fost motiv de insatisfacţii morale.

1844 La *15 ianuarie* se naşte al cincilea copil al soţilor Charles şi Catherine Dickens, un băiat, al treilea, care primeşte numele Francis Jeffrey. ● În *iulie* se încheie publicarea în fascicule a romanului *Martin Chuzzlewit*. Concomitent, romanul apare şi în volum, cu ilustraţii de Phiz, sub egida editurii „Chapman & Hall". ● Deşi compus, ca şi *Documentele postume ale Clubului Pickwick*, *Aventurile lui Oliver Twist* şi *Nicholas Nickleby*, după formula dickensiană a romanului picaresc, *Martin Chuzzlewit* reprezintă, prin convergenţa, supravegheată [184], la o temă unică — condamnarea egoismului şi a formelor lui monstruoase [185] —, a celor cîtorva intrigi concomitente, un text crucial în evoluţia artei dickensiene a romanului, marcînd începutul celei de a doua perioade de creaţie (1842—1848). Acţiunea sau, mai bine zis, acţiunile sînt legate între ele printr-o mai strictă interdependenţă epică, numărul personajelor este mai mic decît în romanele anterioare, scriitorul optînd pentru o mai mare complexitate psihologică şi semnificaţie simbolică a eroilor, şi nu ca în *Documentele postume ale Clubului Pickwick*, de pildă, pentru multitudinea lor [186]. Dickens însuşi avea sentimentul că *Martin Chuzzlewit* reprezintă culmea cea mai înaltă a creaţiei sale de pînă atunci: „Ştii bine că, în ceea ce mă priveşte — îi declara el lui Forster —, *Martin Chuzzlewit* este cea mai bună povestire scrisă de mine, că îmi dau seama de forţa mea mai bine ca niciodată, că am, mai mult ca oricînd, încredere în mine." [187] ● Firul epic principal, indicat dealtfel şi de titlul complet al romanului, urmăreşte anii de ucenicie la şcoala vieţii, plină de vicisitudini şi de „aventuri", a tînărului şi ambiţiosului Martin Chuzzlewit, care, în paranteză fie zis, nu este însă, totodată, cum se întîmplă adeseori în romanele lui Dickens, şi personajul dominant al cărţii. El este un fel de Oliver Twist trecut de vîrsta adolescenţei, a cărui existenţă, foarte grea cîteodată — din cauza altor primejdii decît cele care îl pîndeau pe Oliver, dar tot de sorginte morală şi socială —, cititorul presimte că va avea un destin fericit pentru că se desfă-

[184] După cum s-a remarcat (Sylvère Monod, *Op. cit.*, p. 82), acum începe să apară, în manuscrisele lui Dickens, filele „memorandum", care încheie textul fiecărei fascicule lunare cu o schiţă a subiectului din fascicula următoare şi cu o repartiţie a materiei epice pe capitole. Sînt indiciile certe ale efortului de a-şi supune spontaneitatea invenţiei, verva imaginaţiei unui autocontrol şi de a le dirija cu luciditate artistică.

[185] „Am vrut să arăt cum evoluează egoismul şi la ce forme monstruoase poate ajunge, pornind de la nişte începuturi mărunte", mărturiseşte Dickens în prefaţa ediţiei populare din 1845.

[186] „*Martin Chuzzlewit* nu mai rămîne la suprafaţă, ci merge în profunzime cînd e vorba de caracterizarea personajelor [...]. Figurile de oameni din celelalte cărţi erau mai plăcute, dar niciodată nu conţineau semnificaţii atît de ample. Dickens a scrutat întotdeauna lucrurile cu pătrundere, dar niciodată nu a demonstrat profunzimea aceasta imaginativă în care îşi plasează acum umorul şi arta sa — tocmai în inima viciilor epocii în care trăieşte". (Apud: John Forster, *Op. cit.*; traducere inedită.)

[187] Idem, *ibidem*. Traducere inedită.

soară, ca și aceea a lui Oliver, spre un punct final dickensian, ocrotit de averea bătrînului Martin Chuzzlewit. ● Cu firul epic al istoriei tînărului Martin Chuzzlewit se încrucișează altele, nu puține, care aduc în prim-planul cărții cîteva personaje ce se impun atenției și memoriei cititorului prin forța cu care sînt create, prin complexitatea și vitalitatea caracterului lor, prin umorul, fantezia și poezia ce au vegheat la nașterea lor. Așa sînt impostorul Seth Pecksniff, incompetentul director al școlii de arhitectură și proiectare de lîngă Salisbury, care nu a proiectat și nu proiectează însuși nimic, școala pe care o conduce nefiind altceva decît un pretext pentru dubla exploatare a elevilor lui, o dată prin taxe și a doua oară prin comercializarea proiectelor executate de aceștia, egoist, meschin, lingușitor, intrigant și ipocrit, tipul ipocritului în literatura engleză [188]; Tom Pinch, asistentul lui Seth Pecksniff, întruchipare a onestității și devotamentului absolut, necondiționat, dar și a timidității și neîncrederii în sine, pe care i le-au cultivat indigența și deprinderea supunerii față de cei puternici prin averea lor; Mark Tapley, argat la hanul „Balaurul albastru", valet, asociat și prieten al tînărului Martin Chuzzlewit, personaj care, ca și ruda lui de caracter, Sam Weller din *Documentele postume ale Clubului Pickwick*, domină paginile cărții prin optimismul, devotamentul său discret, istețimea și umorul lui, personificare, și el, a spiritului popular britanic [189]; voluminoasa infirmieră Sairey Gamp, una din genialele creații ale umorului dickensian, memorabilă prin conversațiile ei cu doamna Harris, personaj imaginar, mitic, inventat de Sairey Gamp din nevoia de-a avea o prietenă care s-o înțeleagă, s-o aprecieze și s-o admire [190]; depravatul, cinicul și ticălosul Jonas Chuzzlewit, al cărui principiu de viață îl caracterizează: „Înșeală-i pe ceilalți, altminteri te înșeală ei pe tine"; groteștii Elijah Pogram, Challop și Jefferson Bricks, precum și cîteva alte personaje de plan secundar, dar a căror individualizare dickensiană, genială, îi face de neuitat, ca Mercy și Charity, cele două fiice nefericite ale lui Seth Pecksinff, doamna Lupin, nurlia hangiță de la „Balaurul albastru", suspiciosul, capricosul, scepticul și bogatul bătrîn Martin Chuzzlewit, aventurierul Montague Tiggs, Todgers, conducătorul Pensiunii comercianților și alții. ● Dar succesul romanului [191] — un succes mediocru, după apariția primelor fascicule —, nu l-au asigurat, oricît ar părea de ciudat, nici țesătura de fire epice și nici aceste personaje extraordinare, ci imaginea satirică enormă, swiftiană, a Statelor Unite creată

[188] Vezi, în ediția de față, p. 641, nota 68.

[189] Vezi, în ediția de față, p. 602, nota 45.

[190] „Mrs, Gamp — notează Chesterton (*Op. cit.*, p. 116) — este [...] un studiu strălucit, pictat în acele culori bogate, grase, aproape unsuroase care se potrivesc redării personajelor comice engleze și care îl fac pe Falstaff să vorbească din grăsimea-i ce se cutremură pe el cu o jovială depravare."

[191] „...un roman oarecare", după opinia lui G. K. Chesterton (*Op. cit.*, p. 116), pentru care *Martin Chuzzlewit* există numai prin personajele de prim-plan și prin satira antiamericană.

de Dickens sub pretextul literar al emigrării tînărului Martin Chuzzlewit și a valetului său Mark Tapley în America. Că emigrarea celor două personaje se datorește „prostului obicei" al scriitorului „de a schimba o povestire chiar la mijlocul ei" [192], că a fost determinată de insuccesul primelor fascicule și de insatisfacțiile implicite, de ordin financiar și moral, de tendința lui Dickens de a face concesii gustului cititorilor săi, sau de intenția lui de a da o replică dură atacurilor din presa americană provocate de însemnările din călătoria făcută în 1842 — interesează mai puțin decît rezultatul artistic al acestor cauze ipotetice, satira ca atare. „Îți face impresia — scrie Chesterton — unei mari satire; dar chiar dacă nu-i decît o mare calomnie, tot mare rămîne. Cartea lui serioasă despre America *[Note din America]* n-a fost decît o petardă, poate chiar o petardă umedă. Oricum, noi știm că America va supraviețui unor asemenea cărți serioase. Dar cartea lui plină de fantezie *[Martin Chuzzlewit]* ar putea să supraviețuiască Americii, așa cum *Cavalerii* lui Aristofan au supraviețuit Atenei. *Martin Chuzzlewit* are acea calitate a marilor satire care fac pe critic să uite de a se mai întreba dacă portretul seamănă cu originalul, deoarece portretul este cu mult mai important decît originalul. Cui îi mai pasă dacă Aristofan l-a descris fidel pe Cleon, care-i mort, cînd descrie astfel de perfect pe demagog, care-i fără de moarte? Tot așa de puțin poate le va păsa celor dintr-un îndepărtat viitor dacă vechea civilizație a Vestului și orașele dispărute New York și St. Louis au fost bine descrise în monumentala creație a lui Elijah Pogram. Căci în episoadele cu America există ceva mai mult decît absurditatea lor nebunească; există mai mult decît umor în tînărul care ține un discurs despre Leul britanic și spune: «Îl sfidez pe acest leu. Îndrăznesc să-l înfrunt eu singur», ori în celălalt om, care-i spune lui Martin, atunci cînd acesta îl lămurește că regina Victoria nu trăiește în Turnul Londrei, că «săvîrșește o greșeală adeseori întîlnită la compatrioții săi». Dickens a pus degetul pe-o rană ce nu o aveau numai dușmanii lui, ci și el însuși. Marele democrat atinge aici una din primejdiile democrației. Marele optimist se află pus în fața oribilului coșmar al optimismului. Englezul pursînge atacă mai cu seamă un păcat care nu-i numai american, ci și englez. Eterna și satisfăcuta repetare a unor lozinci patriotice pe jumătate adevărate, autotămîierea necontenită cu aceeași tămîie răsuflată și, mai presus de toate, atacarea cu mult tămbălău a dușmanilor mititei, sau provocarea neîntîrziată a unor dușmani foarte îndepărtați, lașitatea atît de obișnuită și de inconștientă încît se împăunează cu penele curajului — toate acestea sînt slăbiciuni atît englezești cît și americane. *Martin Chuzzlewit* poate este o caricatură a Americii, dar și America e poate o caricatură a Angliei. Căci în cel mai serios colegiu, în cea mai tihnită casă din Anglia există germenul acelei nebunii specifice ce umple cărțile lui Dickens, ca pe un azil de nebuni, cu diferiți indivizi ca Challop ce urlă și Jefferson Bricks

[192] Vezi, în ediția de față, p. 577.

ce aiurează. Această nebunie specifică este ideea că adevăratul patriot este cel care-i foarte mulţumit de ţara lui." [193] ● Nemulţumit de insuccesul romanului *Martin Chuzzlewit* şi al povestirii *Colind de Crăciun*, obosit, probabil, de atîţia ani de muncă încordată, Dickens pleacă, la *1 iulie*, împreună cu familia, în străinătate, stabilindu-se în Italia, la Genova, unde va rămîne pînă în *iunie 1845*. În primele luni ale acestei vacanţe meridonale scrie cea de a doua „poveste de Crăciun", *The Chimes* — *Clopotele* —. „Ca şi *Colindul de Crăciun*, *Clopotele* este o chemare către milă şi veselie, dar [...] o chemare severă, de luptă ; dacă primul este un colind, *Clopotele* reprezintă un cîntec de luptă. În ea Dickens s-a avîntat cu un chef de luptă şi cu un sarcasm mai mare decît cel obişnuit, atacînd un formalism ipocrit, care, spunea el, îl făcea să-i fiarbă sîngele în vine. Formalismul acesta ipocrit era pur şi simplu atitudinea adoptată de trei sferturi din lumea politică şi economică faţă de cei săraci. Era un vag şi vulgar benthamism [194] cu o nuanţă de jovialitate *tory*. Explica săracilor îndatoririle pe care le aveau, folosind un ton filantropic rece şi grosolan, insuportabil pentru un om liber. Se slujea, de asemenea, de un soi de zeflemea brutală, o bună dispoziţie gălăgioasă, pe care Dickens a descris-o cu furie în persoana lui Alderman Cute. A atacat cu violenţă toate ideile lor : sărăcăciosul sfat de a trăi în sărăcie, josnicul sfat de a duce o viaţă josnică şi, mai presus de toate, ideea primitivă şi ridicolă că bogaţii trebuie să dea sfaturi săracilor, şi nu cei săraci bogaţilor." [195] „Clopotele dezvăluie, cu un remarcabil simţ realist, chipul «generoşilor» burghezi, pentru care mila e o modalitate sigură de a-şi face reclamă. Oamenii oropsiţi şi umiliţi, pe care Dickens îi înconjoară cu dragoste şi cu duioşie impresionantă, sînt puşi într-un contrast net cu burghezia «miloasă», care, prin gura lui sir Joseph Bowley, teoretizează izvoarele fericirii săracilor : răbdarea, munca şi, evident, plata în termen a datoriilor. Reducerea la burlesc, la şarjă nu îndulceşte cu nimic violenţa satirei la adresa celor care, în teoriile lor «filantropice», lăsau deoparte tocmai bunătatea dezinteresată, credinţa în om." ● Într-a doua jumătate a lunii *noiembrie* se întoarce la Londra ca să le citească prietenilor a doua „poveste de Crăciun". ● La *1 decembrie* îi citeşte *Clopotele* lui Macready. La *2 decembrie*, lectura aceleiaşi povestiri, în prezenţa unui grup de prieteni, în locuinţa lui John Forster [196]. ● Pleacă spre Genova.

1845 Din *ianuarie* pînă în *iunie* călătoreşte prin Italia. ● În *iunie* revine în Anglia, trecînd prin Elveţia, Franţa şi Belgia. ● În *august* este

[193] Apud : G. K. Chesterton, *Op. cit.*, p. 117—118.

[194] *Benthamism* — filozofia lui Jeremy Bentham (1748—1832), filozof şi jurist englez, teoretician, în gîndirea politică, a reformismului liberalist şi promotor, în etică, al utilitarismului.

[195] Apud : G. K. Chesterton, *Op. cit.*, p. 133—134.

[196] Acest moment îl ilustrează pictorul Daniel Maclise în desenul menţionat la p. 713, nota 161.

la Broadstairs. ● În *septembrie* și în *noiembrie* dă reprezentații teatrale, în scopuri filantropice, cu piesa lui Ben Jonson [197], *Every Man in His Humour*. ● La *28 octombrie* se naște al șaselea copil al lui Charles Dickens — al patrulea băiat —, care primește numele Alfred of Orsay Tennyson. ● În *decembrie* apare a treia „poveste de Crăciun", *The Cricket of the Heart — Greierul din vatră* —, care, „cu toate acele inimitabile născociri pe care le găsește întotdeauna Dickens, este prea plăcut aranjată ca să fie chiar convingătoare" [198].

1846 La *21 ianuarie* apare, sub conducerea lui Charles Dickens, primul număr al cotidianului politic *The Daily News*, „ziar pe care, în mare măsură, îl sugerase și îl plănuise el" [199], intenționînd, la un moment dat, să-i dea titlul *The Cricket — Greierul* — și să-l facă „un periodic popular consacrat povestirilor" [200], cum fusese *Master Humphrey's Clock*. Dar, după numai două săptămîni — la *9 februarie* — redactorul-șef Charles Dickens renunță la funcția lui. Nu însă și la colaborarea la *The Daily News*, (editat de John Forster), unde va publica însemnările de călătorie din Italia, sub titlul *Pictures from Italy — Imagini din Italia* —, care, în același an, cu ilustrații de pictorii Samuel Palmer (1805—1881) și Charles Stone (1837—1896), apar și în volum. ● *Pictures from Italy* este mai puțin o carte de imagini stricto sensu, cum sugerează titlul, și mai mult o carte de impresii dickensiene despre imaginile italiene întîlnite, în care accentul cade pe pitorescul fizionomiilor, gesticulației, vestimentației, năravurilor străzii ca ambient social, hanurilor, hotelurilor, rareori pe peisajul rural și aproape deloc pe arhitectură, sculptură, pictură, Dickens dezvăluindu-și astfel înclinarea spre observarea vieții în desfășurare și, totodată, lipsa unor antene sensibile la farmecul inefabil al vestigiilor antichității romane, evului mediu și Renașterii. ● În *mai*, pleacă spre Elveția și se stabilește la Lausanne, unde încearcă să lucreze la romanul *Dombey and Son — Dombey și Fiul* —, proiectat cu cîtva timp înainte. Dar condeiul nu i se mai supune lesne, ca altădată. Totuși reușește să depășească impasul și, în *octombrie*, apare prima fasciculă [201]. ● În *noiembrie* este la Paris, unde va rămîne pînă în *februarie 1847*, timp în care se va întîlni cu Victor Hugo.

[197] *Benjamin Jonson* (1573—1637) — dramaturg și poet englez, prieten cu William Shakespeare, creator al comediei realiste, satirice și moralizatoare *(Every Man in his Humour — Fiecare cu toana lui* —, 1598; *Sejanus*, 1603; *Volpone*, 1605), autor de tragedii *(Catilina, Bartolomew Fair)*, a cîtorva „măști" (piese dramatice scurte) și, de asemenea, de poeme, epigrame, scrisori și cîntece.

[198] Apud: G. K. Chesterton, *Op. cit.*, p. 137.

[199] Idem, *ibidem* p. 138.

[200] Idem, *ibidem*, p. 138.

[201] Publicarea romanului va continua, în fascicule mensuale, pînă în *aprilie 1848*.

1847 În *februarie*, alarmat de îmbolnăvirea primului său născut, Dickens se întoarce la Londra. ● La *18 aprilie* se naşte al şaptelea copil — al cincilea fiu — al soţilor Charles şi Catherine Dickens, care va primi numele Sidney Smith Haldimand (decedat în 1872). ● În *mai*, vizitează oraşul Brighton, unde se desfăşoară cîteva episoade din romanul *Dombey and Son*, la care tocmai lucrează. ● Din *iulie* pînă în *octombrie*, locuieşte şi lucrează la Broadstairs, dar, în vară, organizează cîteva spectacole teatrale de amatori, la Manchester şi Liverpool, în beneficiul scriitorilor Leigh Hunt (1784—1859) — presupus „model" al personajului Harold Skimpole din *Bleak House* [202] — şi John Poole (1786 ?—1872). ● Paralel cu pregătirea pentru tipar a fasciculelor din *Dombey and Son*, colaborează intens cu prietena sa, filantroapa Angela Georgina Burdett-Coutts (1814—1906), la redactarea lucrării *Urania Cottage* — *Vila Urania* —, avînd ca temă recuperarea socială a tinerelor „pierdute".

1848 În *martie* este din nou la Brighton, unde scrie ultima fasciculă din *Dombey and Son*. ● În *aprilie* apare ultima fasciculă din *Dombey and Son*, şi, concomitent, romanul este publicat şi în volum, sub titlul *Dombey and Son, or Dealigs with the Firm of Dombey and Son, Wholesal Detail and for Exportation — Dombey şi Fiul, sau Afacerile firmei Dombey şi Fiul, en gros, en detail şi export* —, cu ilustraţii de Hablot K. Browne (Phiz). ● Ca şi *Martin Chuzzlewit*, romanul *Dombey şi Fiul* are o temă majoră: egoismul şi orgoliul ca sentimente dezumanizante şi dezorganizante. Dominată de această temă, acţiunea — foarte concentrată în timp şi spaţiu, dacă o raportăm la acţiunile din romanele anterioare — urmăreşte degringolada morală a lui Paul Dombey, proprietarul unei mari firme comerciale, om de afaceri glacial şi sumbru, dedicat banilor, provocată de propria sa structură psihică, monstruoasă prin egoismul şi orgoliul concentrat asupra „puterii de-a îngenunchia şi lega vieţi omeneşti". Drama lui începe odată cu naşterea fiului său Paul, asupra căruia, considerîndu-l garantul continuităţii firmei, îşi transferă întreaga lui afecţiune — inumană, orgolioasă şi egoistă — pentru afaceri. Bolnăvicios, micul Paul moare înainte de a putea să realizeze meschinul ideal al tatălui său. Părăsit de a doua soţie, ruinat de directorul delapidator al firmei, Paul Dombey ajunge falit. Evoluţia personajului s-ar fi putut încheia aici, sau ar fi putut fi continuată, în limitele realismului, pe coordonatele psihice stabilite pînă aici, fie pînă la autodistrugerea lui, fie pînă la o posibilă „renaştere" a omului de afaceri din propria lui cenuşă. Dickens nu foloseşte nici una din aceste posibilităţi, ci alta, oferită de a doua intrigă principală a romanului, în care urmăreşte destinul fiicei lui Paul Dombey, buna şi delicata Florence Dombey. Dispreţuită, ca femeie şi din cauza sensibilităţii ei, de utilitaristul, egoistul şi orgoliosul Paul Dombey, ba chiar persecutată, Florence îşi îndreaptă întreaga

[202] Vezi, în ediţia de faţă, p. 737—740, şi p. 200, nota 75.

capacitate afectivă spre tînărul Walter Gay, nepotul onest şi sărac al unui prăvăliaş de unelte nautice, ceea ce contribuie la înverşunarea împotrivă-i a bătrînului Dombey. După ce trece prin mai multe grele încercări, pe care i le impune statutul dickensian de personaj pozitiv, încercări ce-o obligă să-şi demonstreze calităţile — bunătate, altruism, devotament, modestie etc. —, înainte de a merita recompensa fericirii la care are dreptul pentru că este prin natura ei bună, sensibilă, delicată, iubitoare etc., Florence se căsătoreşte cu Walter Gay, după ce acesta se întoarce, înstărit, dintr-o lungă şi plină de peripeţii călătorie în Indiile Occidentale. Florence şi Walter îl vor ocroti în casa lor pe falitul Paul Dombey, convertit brusc, prin melodrama în care este integrat, la religia iubirii, bunătăţii, altruismului etc. Şi astfel, bătrînul Paul Dombey, care promitea să devină unul din marii „ticăloşi" ai galeriei de caractere dickensiene, şi încă unul din cei mai interesanţi prin disponibilităţile sale psihice iniţiale, ajunge, printr-o nerealistă convertire sentimentală, un personaj ratat [203]. Nu acelaşi lucru se poate spune, însă, despre James Carker, directorul linguşitor şi escroc al firmei „Dombey şi Fiul", care, prin caracterul său — simplificat, e adevărat, de vreme ce este „omul negru", desăvîrşitul geniu rău al romanului —, face parte din marea familie a scelerăţilor dickensieni, alături de Fagin şi Bill Sikes (*Aventurile lui Oliver Twist*), de Squeers şi Ralph Nickleby (*Viaţa şi aventurile lui Nicholas Nickleby*), Pecksniff şi Jonas Chuzzlewit (*Viaţa şi aventurile lui Martin Chuzzlewit*) şi atîţia alţii. Din aceeaşi bolgie a infernului dickensian provine „scandalosul" maior Bagstock, „expresie strălucitoare orbitoare [...] a celei mai rele şi mai primejdioase din toate ipocriziile" [204], ipocrizia afişării ostentative a viciilor vulgare, întruchipare a şovinismului englez şi a cinismului artificial şi grosolan, precum şi grotesca doamnă Pipchin, directoarea lugubrei pensiuni din Brighton, unde bătrînul Paul Dombey îl instalează pe fiul său pentru a se întrema, copie după natură a doamnei Roylance, gazda lui Charles Dickens pe vremea cînd părinţii săi erau deţinuţi la închisoarea datornicilor, „Marshalsea" [205]. ● Dacă „pozitivii" sînt, şi de astă dată, năpăstuiţi de autorul lor prin roluri şi psihologii mai mult sau mai puţin convenţionale, cîteva personaje secundare reţin atenţia cititorului: pitorescul căpitan Cuttle, inimoasa Susan Nipper, „una din marile creaţii ale lui Dickens" [206], şi mai cu seamă timidul Toots — „un amorez veritabil, în înţelesul cel mai serios al cuvîntului", „frate geamăn cu

[203] Chiar dacă Dickens, în „vanitatea lui agresivă", nu a admis acest adevăr. „Cînd i s-a obiectat — scrie Chesterton (*op. cit.*, p. 79) — că mîndria bătrînului Paul Dombey se frînge brusc, ca un băţ, a încercat să arate că tot timpul s-a dat o luptă psihologică în sufletul acestui *gentleman* şi că cititorul a fost prea greu de cap ca s-o observe. Ceea ce — comentează Chesterton —, îmi pare rău s-o recunosc, n-are nici un sens."

[204] Apud: G. K. Chesterton, *Op. cit.*, p. 143.

[205] Vezi, în ediţia de faţă, p. 689.

[206] Apud: G. K. Chesterton, *Op. cit.*, p. 186.

Romeo", prin crearea căruia „Dickens nu numai că s-a apropiat de psihologia adevăratei iubiri mai mult decît a făcut-o vreodată, dar s-a apropiat ca nimeni altul vreodată" [207]. ● În lunile *mai, iunie* şi *iulie,* după ce joacă pe scena teatrului londonez „Haymarket" — condus, cu mai bine de un secol înainte, de H. Fielding — în *Nevestele vesele din Windsor,* întreprinde cu această comedie shakespeariană mai multe turnee, la Manchester, Liverpool, Birmingham, Edinburgh şi Glasgow. ● În *august* şi *septembrie* locuieşte la Broadstairs. ● La *2 septembrie* moare Fanny Dickens Burnett, sora mai mare a lui Charles Dickens, născută în 1810. ● În *noiembrie* este la Brighton.

1849 La *7 ianuarie* Dickens vizitează localităţile Norwich şi Yarmouth [208]. La *15 ianuarie* se naşte al optulea copil — al şaselea băiat — al lui Dickens, care va primi numele unuia din marii lui predecesori, întemeietorul romanului englez, Henry Fielding [209]. ● În *februarie* este la Brighton, unde începe să scrie romanul *David Copperfield.* ● În *mai* apare prima fasciculă din roman, intitulat *The personal History of David Copperfield — Istoria personală a lui David Copperfield* —, sau, după titlul ultimei versiuni româneşti [210], *Viaţa lui David Copperfield.* [211] ● În *iunie,* călătoreşte la Brighton şi la Broadstairs. ● Îşi petrece vara la Bonchurch, în Insula Wight. ● În *octombrie* părăseşte localitatea Bonchurch şi se stabileşte, pentru o vreme, la Broadstairs. ● Asistă, împreună cu aproximativ cincizeci de mii de oameni, la închisoarea londoneză „Horsemonges Lane" (întemeiată în 1798, desfiinţată în 1877), la execuţia capitală a soţilor Maning, în urma căreia, la *13 noiembrie,* protestează, într-o scrisoare trimisă ziarului *The Times,* împotriva pedepsei cu moartea şi a execuţiilor cu public.

1850 La *20 martie* Dickens lansează un nou periodic, săptămînalul *Household Words — Cuvinte gospodăreşti* —, care va apărea pînă la *29 mai 1859,* atingînd uneori tiraje de 100 000 exemplare, mai cu seamă datorită articolelor critice, de pe poziţii radicaliste, scrise de redactorul-şef, în timpul Războiului din Crimeea (1853—1856), dar şi literaturii incluse în paginile lui, semnată

[207] Idem, *ibidem,* p. 144.

[208] Numele acestei localităţi apare adeseori într-una din intrigile secundare ale romanului *Viaţa lui David Copperfield.*

[209] Henry Fielding Dickens se va stinge din viaţă în 1933, după ce va publica, în 1929, *Memories of my Father — Amintirile tatălui meu.* Vezi, în ediţia de faţă, şi p. 678, nota 7.

[210] Vezi supra, p. 679, nota 16. Această versiune, cea mai bună din cîte s-au tipărit în limba română, atît prin fidelitatea şi calitatea artistică a traducerii, cît şi prin adnotările ce însoţesc textul, poate constitui, din multe puncte de vedere, un model de urmat în realizarea ediţiei româneşti comentate a operelor lui Dickens. Vezi, în ediţia de faţă, şi p. 804—806.

[211] *The personal History of David Copperfield* apare, în fascicole lunare, pînă în *octombrie 1850.*

de Dickens şi de prietenul şi colaboratorul său Wilkie Collins[212]. ● În *iulie* este la Paris. ● La *16 august* se naşte al nouălea copil — a treia fată — al soţilor Charles şi Catherine Dickens, care va primi numele Dora Annie (decedată în *1851*). ● Din *septembrie* pînă la finele lui *octombrie* locuieşte la Broadstairs. ● La sfîrşitul lunii *octombrie* apare ultima fascicul din *The personal History of David Copperfield*, şi, aproape concomitent, romanul este publicat şi în volum, cu ilustraţii de Hablot Knight Browne (Phiz). ● În *noiembrie*, reprezentaţii teatrale la Knebworth, domeniul prietenului său Edward George Lytton[213], cu piesa lui Benjamin Jonson, *Every Man ist this Humour*, în care jucase şi în anii *1845* şi *1847*. ● Participă la fundarea „Ghildei [Corporaţiei] literaturii şi artelor". ● Anul *1850* este, în biografia esenţială a lui Charles Dickens, anul romanului *The personal History of David Copperfield — Viaţa lui David Copperfield* —, una din capodoperele sale, carte de răscruce, ce marchează, după unii comentatori, momentul de tranziţie al artei romaneşti dickensiene spre cea de-a doua perioadă de creaţie (1849—1870), caracterizată prin realism, iar după alţii, începutul celei de a treia perioade (1849—1870), a echilibrului dintre concepţie, fabulaţie şi exigenţele estetice ale construcţiei realiste.[214] ● Roman-parabolă,

[212] *Wilkie Collins*, pe numele său întreg *William Wilkie Collins* (1824—1889) — scriitor englez ale cărui romane — *(The Woman in White — Femeia în alb* —, 1860; *The Moonstone — Piatra Lunii* —, 1869; *The New Magdalen — Noua Magdalenă* —, 1873) se remarcă prin tehnica desăvîrşită a conducerii unor intrigi complexe, dominate de mister. A scris şi piese de teatru *(The Frozen Deep — Adîncuri întunecate* —). ● Fratele lui Wilkie Collins, Charles Allston Collins (1828—1873), pictor din şcoala prerafaelită, a fost căsătorit cu Kate Macready Dickens. Deci colaboratorul cel mai apropiat al lui Charles Dickens era cumnatul fiicei sale. Trecînd peste această interesantă relaţie între literatură şi familie, să citäm cuvintele lui Chesterton despre afinitatea care-i lega pe cei doi scriitori, afinitate din care, după opinia multor comentatori, romanele lui Dickens au avut numai de cîştigat: „Wilkie Collins a fost singurul om de mare talent care avea o anume afinitate cu Dickens; o afinitate în sensul că amîndoi combinau într-un mod ciudat păreri moderne, populare şi chiar banale despre lucruri, cu o nemăsurată simpatie primitivă pentru preziceri stranii, fantome şi noapte. N-au existat în mijlocul erei victoriene doi oameni care să reprezinte mai bine raţionalismul şi greoiul spirit de reformă ca ei doi, cu jobenele şi umbrelele lor; şi nu existau alţi doi oameni care să-i poată întrece în povestiri fantastice. Nu puteai găsi doi oameni cu mai mult dispreţ pentru superstiţii; dar nici doi autori mai abili să-ţi trezească fiorul superstiţiei." *(Op. cit.*, p. 172.)

[213] *Edward George Lytton Earl Lytton Bulwer, Baron Lytton of Knebworth* (1803—1873) — romancier şi dramaturg englez. Autor de romane istorice *(Eugen Aram 1832; The Last Days of Pompeii — Ultimile zile ale Pompeiului* —, 1834; *Rienzi*, 1835; *Harold*, 1848) şi a trei piese de teatru *(The Lady of Lyons — Doamna Leilor* —, 1838; *Richelieu*, 1839; *Money — Banii* —, 1840). Membru al Parlamentului (1831, 1832—1834), secretar colonial (1858—1859), înobilat, în 1866, cu titlul de baron, şi, ceea ce merită a fi reţinut, fiind în legătură cu condeiul lui Dickens, editor, între 1831—1832, al publicaţiei *New Monthly Magasin*.

[214] Nu ştim de ce, scriind aceste cuvinte, ne amintim iarăşi de Chesterton (pînă la urmă, cineva va reproşa, probabil, acestor însemnări „abuzul" de „amintiri" ches-

bogat în implicații autobiografice [215], menit să ilustreze, prin intrigă și personaje adecvate, una din temele fundamentale ale literaturii dickensiene — lupta dintre bine și rău, dintre cei buni, generoși, dezinteresați, loiali și onești (pe de o parte), și cei răi, meschini, ariviști, lași, ipocriți și neoneşti (pe de altă parte) —, *Viața lui David Copperfield* este totodată un „Bildungsroman" de epocă victoriană, în care evenimentele, relatate retrospectiv, la persoana întîi, prezintă procesul de formare a unei personalități exemplare — „autorul", David Copperfield. ● Cartea, a cărei geneză începe cu intenția lui Dickens de a-și scrie amintirile [216], debutează cu un motiv frecvent folosit de romancierii englezi din secolul al XVIII-lea, prezent și în *Aventurile lui Oliver Twist* (prin personajul Oliver Twist), și în *Viața și aventurile lui Nicholas Nickleby* (prin personajul Smirke): drama copilului orfan, persecutat de tatăl vitreg, „sumbru" și „ferm" (în *Viața lui David Copperfield*), și de sora acestuia („sumbră" și „fermă"), chinuit de un director de școală, *mister* Creakle, „incult și cîinos" (cum pot fi numai oamenii, nu și cîinii...) — din aceeași „familie de spirite" cu *mister* Bumble (din *Aventurile lui Oliver Twist*) și cu *mister* Squeers (din *Viața și aventurile lui Nicholas Nickleby*) —, extenuat, fizic și moral, de munca „nepotrivită", peste puterile lui, la care este obligat, și de sărăcie. Destin asemănător, pînă la un punct, cu cel al lui Oliver Twist. Dînd, însă, de astă dată, din acest punct înainte, o altă turnură acțiunii și inventînd pe unul din cele mai năstrușnice personaje feminine din înalta societate a universului literaturii, pe insolita *miss* Betsey Trotwood — „o doamnă austeră, dar inimoasă" și generoasă —, scriitorul îi schimbă micului orfan destinul de picar ce părea să-l urmărească, înscriindu-l pe spirala ascendentă a unei alte evoluții: procesul de formare și afirmare a unei personalități exemplare, cu o psihologie complexă. Proces care, după cum s-a observat, repetă însăși evoluția lui Charles Dickens, în datele ei esențiale, David Copperfield fiind, rînd pe rînd, ucenic într-un depozit de vinuri și băuturi spirtoase, învățăcel la un avocat, stenograf parlamentar și scriitor de succes „cunoscut de un segment considerabil al lumii civilizate" (ca să folosim iarăși cuvin-

tertoniene, uitînd că am pus întreaga carte sub semnul inteligenții lui antidogmatice și subtile), de sfatul pe care îl dă Chesterton dickensologilor, după ce recunoaște superioritatea ultimelor cărți ale lui Dickens asupra primelor, adică asupra celor anterioare anului 1847: „...dacă vă aflați în tovărășia vreunui înflăcărat admirator al lui Dickens [...], nu insistați prea tare, cu fanatism, asupra strălucirii ultimelor opere ale lui, căci ar putea să tragă concluzia că nu vă place Dickens". (*Op. cit.*, p. 140.)

[215] Vezi supra, p. 678—679, p. 685, nota 38, p. 689, nota 47.

[216] Intenție pe care a părăsit-o, pentru că „probabil [...], pînă la urmă a înțeles ceea ce ar fi izbutit să descopere și o inteligență mai puțin ascuțită decît a lui, că o autobiografie, ca să rămînă sinceră, trebuie să fie transformată în ficțiune" (G. K. Chesterton, *op. cit.*, p. 148), sau, cu alte cuvinte, argheziene, că „un fapt trăit nu merită să fie povestit fără o echivalență artistică" (Tudor Arghezi, *Scrieri, Proze*, vol. 23, [București], Editura Minerva, 1972, p. 37). Vezi, în ediția de față, și p. 682—686, p. 688—692, p. 695—697.

tele marelui Wilkins Micawber). ● S-a remarcat, şi nu pe nedrept cuvînt, că, din păcate, acest proces formativ se încheie cu un „happy-end" pe potriva gustului îndoielnic al micului burghez individualist şi utilitarist de tip victorian [217]. Nu mai înainte, însă, ca desfăşurarea epică a temei fundamentale, din care nu lipsesc elemente de inspiraţie picarescă [218] şi melodramatică, să se fi interferat cu o intrigă de roman sentimental în tonalitate romantică [219]

[217] Cei ce fac această observaţie nu se referă, bineînţeles, la „optimismul dickensian", la încrederea scriitorului în virtuţile omeniei — bunătate, blîndeţe, bunsimţ, sfială, toleranţă, generozitate, bună-credinţă, sinceritate, idealism etc. —, ci la înclinarea lui de a satisface aspiraţiile justiţiare ale personajelor pozitive, oferindu-le, cu asupra de măsură, şi o stare de confort material şi psihic, ceea ce-i lasă cititorului impresia că toate suferinţele suportate de aceste personaje, ca şi lupte lor împotriva neomeniei, nu au fost consecinţe ale naturii lor bune, idealiste, ci modalităţi de a dobîndi dreptul la recompensa confortului. Şi, într-adevăr, destinele literare ale tuturor protagoniştilor din romanele menţionate pînă acum (ca să nu ne referim decît la ele) — Oliver Twist, Nicholas Nickleby, Martin Chuzzlewit, Florence Dombey, Walter Gay, David Copperfield şi alţii —, ca şi ale celorlalţi „pozitivi" angrenaţi în destinul protagoniştilor, se încheie, invariabil, după această „reţetă a fericirii finale". ● Privind, însă, lucrurile mai de sus, constatăm că „reţeta fericirii finale" nu-i este proprie lui Dickens, ci mai multor romancieri englezi — dar şi neenglezi — predecesori, pe care îi citise cu nesaţ în copilărie (vezi supra, p. 678 şi p. 679), ca Smollett, Defoe, Fielding, Goldsmith. De asemenea, după cum s-a remarcat, această „reţetă" nu îşi are rădăcinile nici exclusiv în concepţia literară a scriitorului nostru, în ceea ce s-ar putea numi (lărgind cît se poate de mult sfera noţiunii) ideologia lui, şi nici numai sau în primul rînd în tendinţa lui de a satisface exigenţele moralizatoare ale cititorilor vremii, ci este, mai curînd, o reminiscenţă a povestirilor populare din care s-a iscat „nuvela", romanul, a preferinţei populare pentru naraţiunile cu „happy-end", naraţiuni anterioare în timp descoperirii acestui cuvînt compus şi încărcării lui cu o semnificaţie peiorativă. Privind lucrurile din acest punct de vedere, s-ar putea să înţelegem mai bine în ce constă farmecul pe care, totuşi, îl exercită asupra cititorilor, indiferent de timp, spaţiu şi reacţii subiective voit teribiliste, povestea lui David Copperfield, al cărui destin se încheie la vîrsta eroilor din basme, ca în basme, în apoteoză şi îmbelşugare. Şi s-ar putea să înţelegem mai bine şi „destăinuirea" lui Dickens din prefaţa ediţiei apărute în 1852: „Dintre toate cărţile mele, aceea care-mi place cel mai mult este cea de faţă. Nu se îndoieşte, cred, nimeni că mă port ca un părinte drăgăstos cu toţi copiii fanteziei mele şi că nimeni nu poate iubi mai fierbinte această familie decît o iubesc eu. Dar, ca mulţi părinţi drăgăstoşi, port în adîncul sufletului chipul copilului preferat. Şi numele acestuia este *DAVID COPPERFIELD*."

[218] Picarul-copil din *Aventurile lui Oliver Twist* este prezent şi în *Viaţa lui David Copperfield*, pribegia protagonistului, din momentul ostracizării lui la „Salem House", şcoala lui *mister* Creakle, şi pînă în momentul ajungerii la mătuşa lui, Betsy Trotwood, din Dover, repetînd-o, mutatis mutandis, pe aceea a lui Oliver Twist. Dealtfel, titlul iniţial al cărţii sugerează influenţa romanului picaresc: *Povestea vieţii, aventurile, experienţele şi părerile tînărului David Copperfield, din Blunderstone Rockery (pe care nu s-a gîndit nicidecum să le publice vreodată)*.

[219] Este vorba de „romanul" dragostei lui David Copperfield pentru Dora Spenlow (întruchipare a Mariei Beadnell, vezi supra, p. 697—698), fiica „maestrului" său, avocatul Francis Spenlow (vezi supra, p. 135, nota 9), de romanul scurtei lor căsnicii, prin realizarea căruia Dickens se dovedeşte a fi un fin observator şi poet

și cu cîteva altele, specifice romanului realist de moravuri. Aceste întrepătrunderi, de cele mai multe ori organice, amplifică suprafața de reflectare a realității sociale[220], contribuie la creșterea complexității psihologice a personajelor, la diferențierea lor tipologică, și, în ultimă analiză, la veridicitatea situațiilor și a caracterelor. ● Roman al copilăriei, adolescenței și tinereții, de un deosebit interes prin latura autobiografică dickensiană, dar, totodată, și prin relația adevăr documentar/ficțiune, prin structura centripetală, prin amestecul de realism și romantism[221], prin construcție[222], procedee, substrat ideologic etc., *Viața lui David Copperfield* afirmă încă o dată, și mai puternic decît romanele anterioare, excepționalul talent al lui Charles Dickens de a crea personaje de neuitat. Individualizate îndeosebi prin detalii exterioare, fizionomice și vestimentare, plastice, prin gesturi și habitudini, prin lexic, prin ticuri, prin manii, prin amănunte fiziologice, prin dialog, dar și prin antecedente biografice, mentalitate, comportament general și comportament în situații limită etc., personajele din *Viața lui David Copperfield* cîștigă în veridicitate și datorită efortului făcut de scriitor de a-și tempera extraordinara forță a imaginației creatoare și de-a o armoniza cu exigențele artei realiste a construcției ansamblului epic. Cîștigul, oricît ar părea de ciudat, nu este însă de partea „autorului" ficțiunii autobiografice, David Copperfield. Acesta, deși își urmărește cu atenție și dinlăuntru reacțiile psihologice față de împrejurările devenirii sale, nu reușește să cucerească total atenția și simpatia cititorului, nereușită care, adunată cu altele, similare, sugerează, după cum s-a observat, o anume dificultate a lui Dickens de a crea personaje majore prin analiză psihologică. Cîștigul este de partea personajelor pe care David Copperfield le întîlnește în procesul său de formare, ca, de exemplu, beneficii Clara Peggotty (dădaca și prietena lui David), *miss* Betsy Trotwood (mătușa lui David), *miss* Dora Spenlow (prima soție a lui David), Agnes Wickfield (a doua soție a lui David), mister Charles Mell (tînăr profesor sărac la școala „Salem House"), Ham Peggotty (matroz și pescar) ș.a., sau maleficii *mister*

al intimității domestice și, totodată, un bun analist al feminității timide, naive, sensibile și capricioase.

[220] Ne referim îndeosebi la episoadele în care evoluează personajele Clara Peggotty, Barkins, Daniel Peggotty, micuța Emily, Martha Endel, *mister* Omer, Minnie Omer și James Steerforth, Littimmer, *missis* Steerforth, Rosa Dartle, episoade care poartă firul epic al romanului prin diverse medii sociale: servitori, căruțași, pescari, lumpeni, mică nobilime.

[221] Sau cum scrie G. K. Chesterton *(op. cit.*, p. 149), căruia îi place paradoxul: „Romanul nu este și realist și romantic; este realist fiindcă-i romantic".

[222] Ne raportăm subtextual la acele capitole de „priviri retrospective", rememorative, à la Sterne, care rezumă momente existențiale necuprinse în fluxul epic principal al autobiografiei lui David Copperfield, prin care Dickens face apel la un fel de al doilea plan al memoriei afective, tangent, dacă nu chiar interferat, cu un plan quasi-oniric al existenței, sugerat prin artificiul stilistic „se face că" (în engleză, prepoziția *of* plus gerunziul) care potențează lirismul evocării.

Creakle (directorul „incult și cînos" al școlii „Salem House"), *mister* Edwar Murdstone (tatăl vitreg al lui David), *miss* Jane Murdstone (sora acrită de puritanism a lui Edward Murdstone), Uriah Heep (ipocritul, intrigantul și arivistul secretar și asociat prin fraudă al mediocrului avocat și personaj *mister* Wickfield, tatăl Agnesei Wickfield) ș.a. Dar personajul care domină prin farmecul lui microsocietatea simbolică a romanului *Viața lui David Copperfield* și, pare-se, întregul univers uman imaginar de pe planeta Dickensiana, este „giganticul" *mister* Wilkins Micawber, „un domn elocvent, grandilocvent și nesocotit" [223], ipostaza nemuritoare a „tatălui risipitor" John Dickens [224], personaj a cărui trăsătură esențială, caracteristică este, după Sylvère Monod, elasticitatea [225]. Cum acestui fermecător personaj dickensian i-am rezervat, în antologie, un spațiu pe măsura valorii lui artistice de excepție, nu mai insistăm asupra-i, lăsîndu-l în seama penei meșteșugite a lui... David Copperfield. Și nici asupra soției sale, *missis* Emma Micawber [226], de vreme ce *missis* Emma Micawber este mereu prezentă în viața lui *mister* Micawber și deci alături de el și în antologie [227]. Și nu vom adăuga aici nici un cuvînt, pe lîngă cele din adnotările antologiei, despre Uriah Heep [228], pe care l-am ales ca prototip de personaj dickensian malefic, nu numai pentru excelența lui artistică — personaje malefice la fel de reușite,

[223] Apud : Charles Dickens, *Viața lui David Copperfield*, ed. cit., vol. I, p. 8.
[224] Vezi supra, p. 418 și p. 682.
[225] „Ca și *missis* Gamp [personaj din romanul *Viața și aventurile lui Martin Chuzzlewit*, vezi supra, p. 722, nota 190 și textul tangent], Micawber are trăsăturile lui particulare : pasiunea pentru arta epistolară și pentru citatele literare (el trimite scrisori pînă și celui cu care stă la aceeași masă de lucru), distincția ținutei sub hainele-i uzate — nu sînt atuuri de neglijat în rolul lui ; dar calitatea esențială a ființei sale este elasticitatea, calitate ce-l face să sară, cu aceeași grandilocvență, din prăpastia disperării, unde-l aruncă gîndul datoriilor sale încurcate, pe culmea speranței neistovite într-o «întîmplare fericită» ce-l va scoate din strîmtorare ; sau din perspectiva sinuciderii, la degustarea *punch*-ului acompaniată cu cîntece vesele". (*Op. cit.*, p. 65 ; traducere inedită.)
[226] G. K. Chesterton (*Op. cit.*, p. 152—153) o prezintă pe *missis* Micawber — e adevărat, cu oarecare îndoială — ca pe „cea mai izbutită creație a lui Dickens", opinie, bineînțeles, exagerată : „Este, poate, cea mai izbutită creație a lui Dickens. Nimic nu poate fi mai absurd și în același timp mai adevărat decît felul ei limpede și argumentat de a explica cu zîmbetul pe buze, în plină ruină. Nimic nu poate fi mai lucid, mai logic și mai fără de replică decît expunerea prolegomenelor problemei slujbei în bazinul carbonifer Medway, ce nu se poate rezolva decît începînd prin «a vedea Medway-ul», sau ale problemei comerțului de cărbuni, care cere talent și capital : «Talent, *mister* Micawber are ; capital, însă, *mister* Micawber n-are». Se pare că pînă la urma urmei trebuie să însă ceva dintr-o înlănțuire atît de limpede și de științifică a ideilor. Într-adevăr, dacă [...] îl considerăm pe *David Copperfield* ca pe o pledoarie inconștientă în favoarea unei concepții poetice a vieții, o putem considera pe *missis* Micawber ca pe o satiră inconștientă la adresa concepției logice a vieții. Se înalță ca un monument al rațiunii neputincioase și deznădăjduite în fața lumii noastre romantice și descumpănite."
[227] Vezi, în ediția de față, p. 420—519.
[228] Vezi, în ediția de față, p. 521—574.

sau poate chiar mai interesante din punct de vedere estetic, sînt, în opera lui Dickens, Pecksniff, Bagstock, Skimpole şi alţii —, dar şi pentru că firele biografiei lui Heep se încurcă în firele vieţii lui *mister* Micawber, şi, de asemenea, pentru că, prin Uriah Heep, Dickens mai atinge o dată, în treacăt, două teme, atacate cu predilecţie de condeiul lui: „Casele de muncă" (*„Workhouses"*) şi „închisorile".

1851 În *ianuarie*, activitate teatrală la Rockingham Castle. ● Începe să publice, în revista *Household Words*, *A Child's History of England — Istoria Angliei pentru copii*. ● În *februarie*, vizită la Paris. ● În *martie*, Catherine Dickens are primul acces de depresiune nervoasă, maladie care îi va provoca multe necazuri scriitorului, hotărîndu-l, în cele din urmă, să se despartă de soţia sa [229]. La *31 martie* moare tatăl lui Charles Dickens, „tatăl risipitor", John Dickens, născut în 1785 [230]. ● La *14 aprilie* se stinge din viaţă fiica scriitorului, Dora Annie, născută la *16 august 1850*. ● Din *mai* pînă în *noiembrie* locuieşte la Broadstairs, dar cu cîteva întreruperi determinate de participări la recepţii de binefacere, la un spectacol teatral în faţa reginei Victoria (*16 mai*), la un turneu teatral în provincie. ● În *noiembrie* se mută în ultima lui locuinţă londoneză, Tavistock House [231].

1852 Continuă publicarea, în *Household Words*, a *Istoriei Angliei pentru copii*. Paralel cu *Istoria Angliei...* şi cu travaliul pe care îl implică editarea săptămînalului *Household Words*, Dickens pregăteşte pentru tipar primele capitole ale noului roman, *Bleak House — Casa Umbrelor* —, care începe să apară, în

[229] Vezi infra, p. 746.

[230] Sylvère Monod (*Op. cit.*, p. 65) consideră că „păcatul lui Dickens împotriva verosimilităţii interne şi unităţii artistice" a personajului Wilkins Micawber, păcat comis prin transformarea lui Micawber în magistrat australian prosper şi ziarist prolix dar apreciat, îşi are originea în faptul că „episodul ireal" al acestei metamorfoze a fost scris cu numai cîteva luni înainte de moartea lui John Dickens, „într-un moment în care fiul său nu voia să-şi aducă aminte decît de cele mai respectabile trăsături ale unei personalităţi, pe care însuşi le avea".

[231] Un portret în ulei, pe care i-l face acum pictorul William Powel Frith (1819—1909), portret păstrat la „Victoria and Albert Museum" din Londra, îl înfăţişează în camera de lucru de la Tavistock House. Scriitorul, îmbrăcat într-o luxoasă haină de casă de velură albastră, aşezat pe un masiv scaun de lemn, lîngă un pupitru, pozează, întors spre pictor, într-o poziţie degajată, de interior şi de conversaţie intimă, cu mîna dreaptă în buzunarul pantalonului şi cu cealaltă sprijinită, cu o molatecă eleganţă, de spetează. Ovalul figurii, dulce, aproape feminin, încadrat de arămiul unei coame bogate, contrastante cu paloarea feţei, pusă astfel în valoare, fruntea înaltă şi senină, olimpian orgolioasă, arcul sprîncenelor bine marcat, ochii mari, dinlăuntru luminaţi, nasul drept, proporţionat, cu nările fine, gura senzuală, umbrită de o mustaţă castanie, cu sfîrcurile pierdute în barbişonul à l'empereur, compun chipul unui bărbat frumos, în culmea vigorii, iar privirea lui exprimă inteligenţă, siguranţă de sine şi cutezanţă. Charles Dickens era în pragul vîrstei de patruzeci de ani.

fascicule lunare, la *1 martie*. ● La *13 martie* se naşte cel de-al zecelea copil — al şaptelea băiat — al soţilor Catherine şi Charles Dickens, care primeşte numele Edward Bulwer Lytton (decedat în 1902). După cum se vede, prin prenumele date copiilor săi — Charles, Mary Angela [232], Kate Macready [233], Francis Jeffrey [234], Alfred of Orsay Tennyson [235], Smith Sidney [236], Henry Fielding [237], Edward Bulwer Lytton [238] —, Dickens îşi populează, onomastic, căminul cu semizeii sensibilităţii sale, realizînd totodată şi un simulacru de Parnas domestic [239]. ● Din *iulie* pînă în *octombrie* locuieşte la Dover. ● În *octombrie*, sejur în Franţa, la Boulogne-sur-mer. ● Apare culegerea *Christmas Books — Cărţi de Crăciun*. ● În *decembrie* este în Anglia. Turneu de lecturi publice, în scopuri filantropice, cu tema „O serie de povestiri la gura sobei, de Crăciun".

1853 Continuă, pînă în *septembrie*, să lucreze la romanul *Bleak House*, la *A Child's History of England* şi să supravegheze publicarea periodicului *House-*

[232] Vezi supra, p. 711.

[233] Vezi, în ediţia de faţă, p. 713, nota 160.

[234] *Francis Jaffrey* (1773—1850) — critic şi jurist scoţian, unul din fondatorii publicaţiei *Edinburgh Review* (1802) şi editorul ei (1803—1829).

[235] *Alfred Tennyson* (1809—1892) — poet englez victorian, ale cărui versuri, remarcabile prin rigoarea formală şi muzicalitate, exprimă melancolia contrastului dintre lumea interioară, psihică, şi lumea exterioară (*Poems*, 1820, 1831, 1842). Poeme de inspiraţie medievală (*The Idylls of King — Idilele regelui* —, 1859) şi filozofică (*In memoriam A.H.H.*, 1832). Drame istorice (*Queen Mary — Regina Mary* —, 1875; *Harold*, 1876; *Becket*, 1884), poeme de inspiraţie mitologică (*Tiresias and Other Poems — Tiresias şi alte poeme* —, 1865; *Demeter and Other Poems — Demetra şi alte poeme* —, 1889).

[236] *Smith Sidney* (1771—1845) — cleric şi eseist englez, fondator, împreună cu Francis Jeffrey şi cu juristul scoţian Henry Peter Bougham (1778—1868), a publicaţiei *Edinburgh Review* (1802); canonic la catedrala St. Paul din Londra (1831—1845), apărător al emancipării catolicilor englezi.

[237] Vezi, în ediţia de faţă, p. 678, nota 7.

[238] Vezi, în ediţia de faţă, p. 729, nota 213.

[239] Neobişnuit, chiar scriitor fiind, să-şi boteze copiii Ion Creangă, Mihai Eminescu, Ion Luca Caragiale, Mihail Sadoveanu, Tudor Anghezi sau (să zicem) Mihai Moraru, romînul surîde uimit, dacă nu chiar ironic, citind numele alese de Dickens pentru copiii săi: Macready, Francis Jeffrey, Alfred of Orsay Tennyson, Smith Sidney, Henry Fielding, Edward Bulwer Lytton. Este vorba, evident, de o mentalitate străină de a noastră, de pe alte tărîmuri psihosociale. Dar, probabil, mai mult decît atît, de expresii ale orgoliului conştiinţei de sine a scriitorului radicalist, ale voinţei lui de-a afirma şi astfel, cu ostentaţie, într-o societate de merite uitate suprapuse, apartenenţa sa şi alor săi la aristocraţia autentică, de spirit, a patriei sale. Un orgoliu justificat atît de infatuările aristocraţiei blazonului, cît şi de rinocerismul burgheziei industriale şi capitaliste. Numai că şi blazoanele literare sînt tot atît de vane ca şi cele aristocratice, dacă cei ce le poartă nu le justifică prin valoare proprie. ● O cercetare psihanalitică ar putea coborî şi mai adînc în explicarea opţiunilor dickensiene pentru prenumele, bizare totuşi, date copiilor săi, dacă ar ţine seama şi de prenumele scriitorului însuşi — Charles John Huffam —, compus după prenumele şi numele naşului său, John Huffam, d o g a r, şi de multe altele.

hold Words. ● La *6 ianuarie,* la Birgmingham, în cadrul festiv prilejuit de întemeierea unei asociaţii pentru acordarea de premii în domeniul artelor frumoase, „scriitorului naţional" Charles Dickens i se oferă o tavă de argint şi un inel de aur cu diamante. ● La *30 aprilie* vorbeşte despre literatură la banchetul oferit de „Royal Academy". ● La *2 mai* participă la banchetul oferit, la „Manshion House"[240], scriitoarei americane Harriet Becher Stove (1817—1896) şi ţine un discurs despre literatură. ● Îşi petrece vacanţa *(iunie-septembrie)* la Boulogne-sur-mer. ● În *septembrie* apare ultima fasciculă din *Bleak House — Casa Umbrelor* —, şi, concomitent, romanul, dedicat lui Thomas Carlyle, se tipăreşte şi în volum, cu ilustraţii de Hablot Knight Browne (Phiz). ● Din *septembrie* pînă la începutul lui *noiembrie* face o călătorie de agrement în Elveţia şi Italia, însoţit de prietenii săi romancierul Wilkie Collins şi pictorul Augustus Egg (1816—1863), membru, şi el, al trupei de actori amatori organizate de Dickens. ● În *decembrie,* lecturi publice de binefacere cu *A Christmas Carol! — Colind de Crăciun.* Apare, în volum, *A Child's History of England — Istoria Angliei pentru copii.* ● Istoria *Istoriei Angliei pentru copii* începe cu zece ani înainte de apariţia cărţii. Într-o scrisoare datată *3 mai 1843* şi adresată publicistului şi dramaturgului englez Douglas William Jerrold (1803—1857), Dickens îi mărturisea acestuia intenţia cu substrat didactic „de a scrie o istorie restrînsă a Angliei pentru fiul meu", adică pentru Charles, care tocmai împlinise şase ani. În acelaşi an *1843,* în *august,* se referea din nou la acest proiect, precizînd că intenţia lui de a scrie o istorie a Angliei pentru copilul său se întemeia pe dorinţa ca primul lui născut, Charles, „să aibă unele amintiri despre război şi crimă, ca nu cumva să-şi îndrepte simpatia către pseudoeroi", sau să vadă în sabie „numai partea strălucitoare, fără a şti nimic despre partea ei ruginită". ● Dictată, în mare parte, cumnatei sale, Georgina Hogarth, bazată documentar pe cartea profesorului Thomas Keightley, *History of England — Istoria Angliei* — (1839), pe care adeseori o parafrazează, *Istoria Angliei pentru copii,* apărută cu regularitate, vreme de trei ani (1851—1853), în *Household Words,* nu s-a bucurat de succes, ducînd chiar la scăderea tirajului revistei[241], ceea ce l-a îndemnat pe scriitor s-o întrerupă la lovitura de stat din 1688, numită şi „revoluţia glorioasă", care a înlăturat dinastia Stuart (restaurată în 1660), aducînd pe tronul Angliei pe stathuderul

[240] Vezi supra, p. 648, nota 77.

[241] Şi la scăderea prestigiului scriitorului, dacă se cuvine să dăm crezare lui G. K. Chesterton *(op. cit.,* p. 125) şi altor, numeroşi, comentatori. Să adăugăm, spicuind numai două din multele opinii defavorabile *Istoriei...,* că poetul A. C. Swinburne (1837—1909) îşi exprimă „regretul că a fost scrisă de Dickens", iar Sylvère Monod *(op. cit.,* p. 67), jucîndu-se ironic, à la française, cu nuanţele, se-ntreabă, exploatînd traducerea titlului ei dintîi în limba franceză, dacă e vorba de o istorie a Angliei p e n t r u un copil sau d e un copil („sa médiocre *Histoire d'Angleterre pour un enfant — pour* ou *par ?* se demande-t-on parfois").

Olandei, Wilhelm al III-lea de Orania (1689—1702)[242]. ● Insuccesul *Istoriei Angliei...* a fost compensat moral — dacă în artă, adică sub specie aeternitatis, compensația morală poate oferi o consolare — de succesul *Casei Umbrelor — Bleak House.* ● Primul roman al ultimei perioade de creație dickensiene (după opinia unor comentatori), sau cel de-al doilea al perioadei capodoperelor (după opinia altora), *Bleak House* este un amplu roman realist ce are ca temă fundamentală critica justiției engleze din secolul al XIX-lea, critica aristocrației conservatoare și a politicianismului de castă. ● Acțiunea, în realizarea căreia Dickens folosește alternativ tehnica narațiunii obiective și tehnica ficțiunii autobiografice, utilizată, anterior, în *Viața lui David Copperfield* și, ulterior, în *Marile speranțe,* se desfășoară, în esență, pe două planuri epice principale. Pe primul plan — în ordinea propusă de scriitor — se derulează intriga romanului obiectiv, de moravuri, cu tentă socială, a căsniciei dintre *sir* Leicester Dedlock, baronet, și *lady* Honoria Dedlock, aristocrați, reprezentanți ai „înaltei societăți" — „o lume prea înfășurată în lînuri și mătăsuri, care nu poate auzi frămîntarea lumilor mai mari și nu le poate vedea cum se învîrt în jurul soarelui"[243]. Pe al doilea plan, este urmărit analitic (sau, mai bine zis, cu intenții analitice), prin ficțiunea jurnalului, procesul de formare a personalității „autoarei", frumoasa, delicata, înțeleapta și modesta Esther Summerson, personaj cu origine și identitate incerte (ca și Oliver Twist), în ambianța unei familii de mici nobili de țară, reprezentați de John Jarndyce, implicați într-un interminabil proces de succesiune de tipul celor considerate de *mister* Spenlow drept cele mai „avantajoase"[244]. ● Cele două planuri principale ale acțiunii evoluează, inițial, quasi-paralel, unul urmărind preocupările mondene ale „înaltei societăți", celălalt, desfășurarea vieții intime din „Casa Umbrelor", proprietatea mărinimosului și cinstitului bărbat John Jarndyce, tutorele tinerilor Richard Carstone și Ada Clare. Apoi cele două planuri încep să se tangenteze, să se intersecteze prin intrigi, situații și personaje secundare sau chiar episodice, interdependența lor devenind din ce în ce mai strînsă pe măsură ce acțiunea se apropie de deznodămînt. Două întîmplări minore, aparent fără nici o semnificație — copia unui act din procesul de succesiune menționat, al succesiunii Jarndyce (în care *sir* Leicester Dedlok este și el implicat), ajunge sub ochii *lady*-ei Honoria Dedlock ; William Guppy, secretar de avocat, vizitînd castelul lui sir Leicester Dedlock, remarcă un portret din tinerețe al aceleiași *lady* —, complică senzațional și dramatic existența onorabilei *lady* și, implicit, subiectul romanului, scoțînd la iveală un episod

[242] Condeiele critice mai ascuțite insinuează că insuccesul *Istoriei...* i-a căzut bine lui Dickens, constituind pretextul sub care scriitorul a ascuns adevărata cauză a întreruperii *Istoriei Angliei...* : a evitat astfel, cu tact, să scrie despre regii din dinastia de Hanovra, instalată pe tronul Angliei în 1714, din a căror stirpe se trăgea și regina Victoria. Quot capita, tot sensus.

[243] Apud : Charles Dickens, *Casa Umbrelor,* ed. cit., vol. I, p. 17.

[244] Vezi, în ediția de față, p. 139.

neonorabil din trecutul ei: în tinereţe, fusese îndrăgostită de un ofiţer; din dragostea lor se născuse un copil, care, contrar celor ce i se spuseseră după naştere, nu murise. Din acest moment al intrigii, *lady* Honoria Dedlock trăieşte o îndoită dramă: drama inevitabilei dezonorări — a ei şi a lui *sir* Leicester Dedlock —, agravată de ameninţarea avocatului Tulkinghorn, consilierul juridic al familiei, de a dezvălui taina, şi drama conştiinţei materne a datoriei neîmplinite faţă de fiica sa, care nu e altcineva decît Esther Summerson [245]. Negăsind nici o altă soluţie pentru a ieşi din impasul moral, într-un moment de culminaţie a crizei, cînd se crede mai ameninţată ca niciodată de indiscreţia lui Tulkinghorn, *lady* Honoria Dedlock fuge de-acasă. În aceeaşi noapte, avocatul Tulkinghorn este asasinat în locuinţa sa din Londra. După aparenţe, vinovată este *lady* Dedlock. Aflînd de cele două nenorociri, *sir* Leicester Dedlock suferă un atac de congestie cerebrală, în urma căruia rămîne paralizat şi fără grai. Acţiunea se accelerează brusc spre deznodămînt, căpătînd o turnură detectivă; tensiunea dramatică, agravată de factorul senzaţional, atinge apogeul. După o căutare plină de peripeţii, la care participă, alături de Esther Summerson, un ofiţer de poliţie, inspectorul Bucket [246], *lady* Dedlock este, în sfîrşit, găsită, moartă pe treptele cimitirului unde fusese înmormîntat fostul ei logodnic, căpitanul Hawdon. Dar, aşa cum va dovedi agerul şi neobositul inspector Bucket, nu ea este vinovată de uciderea avocatului Tulkinghorn, ci fosta ei cameristă franţuzoaică — femeie pătimaşă ce o anunţă pe Therèse Defarge din *Poveste despre două oraşe* —, unealtă a lui Tulkinghorn. Aceasta, mizînd pe aparenţe, voise s-o implice pe fosta ei stăpînă în asasinarea avocatului, ca să se răzbune astfel pentru că fusese concediată fără nici o justificare. ● Romanul impresionează prin monumentalitatea sobră şi complexitatea construcţiei ansamblului, armonia părţilor — intrigi şi episoade — componente şi intercomplementare, prin radicalismul unghiului de vedere critic, prin gradarea meşteşugită a tensiunii dramatice, prin dickensianul, adică superlativul har satiric, prin

[245] Esther Summerson este, mai mult sau mai puţin, primul personaj pozitiv dickensian (după Oliver Twist, Nicholas Nickleby şi Martin Chuzzlewit), al cărui destin, iniţial sumbru prin condiţia originii necunoscute şi prin dificultăţile vieţii pe care trebuie să le înfrunte, în parte din cauza indigenţii, nu se schimbă brusc într-un destin fericit, sub influenţa unei moşteniri ce-i revine după deslușirea misterului originii, ca un fel de răsplată pentru calităţile lui morale, dovedite în lupta cu adversităţile şi adversarii, bineînţeles „negativi". Mai mult sau mai puţin, pentru că şi Esther Summerson (pentru care descoperirea originii ar fi putut să se transforme într-o dramă) este „salvată", în parte, din exterior, de iubirea nevinovată, pură a lui John Jarndyce şi de căsnicia — fericită — cu Allan Woodcourt, pe care însă le dobîndeşte prin calităţile ei morale şi, în primul rînd, prin sensibilitate delicată, iubire devotată, echilibru, blîndeţe şi onestitate.

[246] Personaj ce indică, prin rolul lui în finalul romanului, propensiunea lui Dickens pentru enigmele şi istorioarele poliţiste, manifestată în *Household Words*, unde a publicat, fără semnătură, între 1850 şi 1856, cîteva povestiri „detective", adunate ulterior, în 1868, în culegerea *American Notes and Reprints Pages*. Vezi, în ediţia de faţă, p. 44—47, istorioara „detectivă" *Perechea de mănuşi*.

desăvîrşita „ştiinţă" a creării şi utilizării fundalurilor în scopul realizării atmosferei necesare, şi, în fine (pentru a nu prelungi prea mult acest inventar de calităţi generale, oricum incomplet), prin darul imaginaţiei geniale a scriitorului de a inventa intrigi, subiecte, situaţii, conflicte şi mai cu seamă personaje, nu numai veridice şi autentice (în sensul originalităţii), dar şi dickensiene, adică înzestrate cu un farmec artistic inanalizabil, ce le face de neuitat, indiferent dacă aparţin uneia sau alteia din cele trei „tabere" obişnuite: „pozitivi", „negativi" şi „auxiliari", sau dacă rolul ce le-a fost repartizat în economia romanului este mare sau mic. Important este ca harul dickensian să fi pogorît asupra lor şi să-i fi umplut cu acea extraordinară vitalitate care-l face pe *mister* Pickwick, pe Sam Weller sau pe *mister* Wilkins Micawber să iasă din cerneala cuvintelor cu care au fost zămisliţi şi să colinde la nesfîrşit, egali cu ei înşişi, lumea albă şi tărîmurile irizate ale Eternităţii, unde, probabil, îi fac alai creatorului lor şi stau de vorbă, poligloţi cum au devenit între timp, cu alţi nemuritori de seama lor. ● Nu inistăm aici asupra personajelor din *Bleak House*, pentru că le-am rezervat cîtorva dintre cele hărăzite (ca, de exemplu: *sir* Leicester Dedlock, *lady* Honoria Dedlock, William Guppy, *mister* Kenge, Harold Skimpole, *mister* Tulkinghorn, *mister* Vholes, Volumnia Dedlock, *missis* Jellyby şi altora) cîte un loc de seamă în antologie şi în adnotările sublineare. Dar considerăm folositoare mai bunei înţelegeri a romanului reproducerea următoarei aprecieri judicioase, semnate de G. K. Chesterton: *„Casa Groazei* [aşa este tradus titlul romanului în versiunea românească a eseului lui Chesterton] are toate caracteristicile noii sale culturi realiste. Nu i se mai întîmplă niciodată acum, ca în primele lui romane, să se amuze în părţile care îi plac şi să rasolească grăbit pasajele care nu-i plac, după maniera lui Walter Scott. El nu mai face din eroii şi eroinele lui, ca altădată, numai nişte domni şi doamne care n-au altceva de făcut decît să se plimbe; asupra lor îşi răsfrînge, acum cel puţin, întreaga-i ingeniozitate. Graţie unor procedee (reuşite ori nu) ca mărturisirile lui Esther [Summerson] sau aburdităţile comice ale lui Rick [Richard Carstone], face ca personajele tinere să fie, dacă nu seducătoare, cel puţin suportabile. Peste tot simţim o mînă mai fermă şi mai atentă. Cînd, de pildă, autorul vrea să demaşte o instituţie înapoiată, nu se mulţumeşte numai s-o introducă în plus, ca simplu episod într-o descusută povestire aventuroasă, aşa cum este vîrîtă închisoarea datornicilor în corpul lui *Pickwick*, sau mizerabila şcoală din Yorkshire în *Nicholas Nickleby*. El aşează Curtea de Justiţie în centrul scenei, sumbru şi sinistru templu, şi grupează în juru-i, printr-o legătură artistică, figuri frenetice şi corupte, creaturile şi satiricii ei. [...] Justa indignare ce însufleţeşte cartea nu merge pînă la furia roşie a anarhiei, dar se ridică pînă la flacăra albă a artei. Mînia ei este răbdătoare, trudnică, aşa cum sînt unele răzbunări istorice. În afară de asta, înjgheabă încet şi cu multă grijă adevărata psihologie a asupririi. Formalităţile nesfîrşite, veşnica politeţe rece, veşnica speranţă mereu amînată, toate acestea ne fac să înţelegem mai bine decît nebunia lui Neron realitatea nedreptăţii, căci

nu activitatea tiraniei te înnebunește, ci pasivitatea ei. Urîm mai mult surzenia lui Dumnezeu decît puterea lui. Tăcerea este răspunsul pe care nu-l putem îndura. ● Mai putem găsi în această carte dovezi vădite ale unei experiențe sociale mai bogate. Dickens, pe măsură ce faima îl antrena în cercuri tot mai mondene, începea să-și dea seama cu adevărat de ceea ce făcea forța și slăbiciunea clasei dominante din Anglia. Oligarhia este înfierată cu mai mult succes în persoana lui *sir* Leicester Dedlock decît într-a lui *sir* Mulberry Hawk, fanfaronul uricios [din *Nicholas Nickleby*], fiindcă trufia reiese mult mai clar în toată neputința și insolența ei dacă este singura slăbiciune a unui om detreabă, decît dacă-i unul din miile de defecte ale ticălosului. Ca toți tinerii radicali, Dickens și-a închipuit în tinerețe că aristocrația are ca bază asprimea cîtorva ; dar a descoperit, ca noi toți, că are ca bază slăbiciunea tuturor. E greu să nu-ți placă *sir* Leicester Dedlock, să nu-i aplauzi discursurile învechite și stupide, așa de absurde și de bărbătești, atît de autentic engleze, așa de nefaste pentru Anglia." [247]

1854 În *februarie* este la Preston (comitatul Lancanster), unde asistă la greva muncitorilor din localitate. ● La *1 aprilie*, începe să apară, săptămînal, în *Household Words*, romanul *Hard Times for these Times — Timpuri grele pentru vremurile astea* —, sau, cu titlul sub care s-a răspîndit la noi, *Timpuri grele* [248]. ● În *iunie* pleacă la Boulogne-sur-mer, unde va rămîne, cu scurte întreruperi, pînă în *octombrie*. ● La *12 august* se încheie publicarea în revistă a romanului *Hard Times for these Times*. ● În *decembrie*, lecturi publice în scopuri filantropice la Reading, Sherborne și Breadford. În aceeași lună apare o nouă „povestire de Crăciun" : *Seven Poor Travellers — Cei șapte călători săraci*. ● Romanul *Timpuri grele* „nu-i una din operele cele mai însemnate ale lui Dickens, dar, într-un anumit sens, rămîne poate una din cele mai grandioase realizări ale sale" [249], prin protestul hotărît împotriva exploatării muncitorilor și a mizeriei în care erau condamnați să trăiască de către burghezia industrială, împotriva utilitarismului ca filozofie dezumanizantă și împotriva tendinței, din ce în ce mai acută în societatea britanică, puternic influențată de utilitarism, de a disprețui sentimentele curate ale oamenilor, prețuind în schimb numai puterea banilor. Dealtfel, aceste teme apar în istoria titulaturii romanului, care s-a numit mai întîi *Prove It —Dovedește-o* (formulă tipic utilitaristă, încondeiată de Dickens încă din *Schițele lui Boz* [250]), *Hard Times — Timpuri grele* —, *Hard Heads and Soft Hearts — Capete tari și inimi slabe* —, *Mere Question of Figures — Simplă chestiune de cifre* —, și în sfîrșit, titlul ales : *Hard Times for these Times*. ●

[247] *Op. cit.*, p. 153—154.
[248] *Hard Times for these Times* este primul roman de Charles Dickens tradus integral în limba română, cu titlul *Vremuri grele*. Vezi infra, p. 799.
[249] Apud : G. K. Chesterton, *Op. cit.*, p. 173.
[250] Vezi supra, p. 701—703.

Construit cu aceeași sobrietate și strictețe realistă ca și *Casa Umbrelor*, dar purtînd amprentele ritmului infernal de redactare săptămînală — considerat de Dickens „copleșitor" — și ale unei cunoașteri totuși superficiale a mediului muncitoresc, mediu social pe care, în *Casa Umbrelor*, îl evocase, în treacăt și mai mult ca pe un ecou, prin prezența metalurgistului Rouncewell [251], romanul se bazează pe două intrigi quasi-paralele și cîteva episoade confluente. O intrigă urmărește involuția morală — pilduitoare — a membrilor unei familii mic-burgheze, dominată de normele etichii utilitariste, familia egoistului și „fapticului" Thomas Gradgrind, și a unui bancher și industriaș grosolan și crud, Bounderby. Cealaltă intrigă, viața grea a muncitorilor, reprezentați, literar vorbind, de Stephan Blackpool, sub exploatarea fizică a industriașilor de tipul lui Bounderby și sub aceea moral-politică a demagogilor de tipul lui Slackbridge. Mai multe episoade confluente acestor două intrigi principale au rolul, ca și în alte romane ale lui Dickens, fie de-a amplifica și nuanța tabloul social reflectat în roman, fie de-a aborda o problemă de actualitate (ca, de exemplu, problema divorțurilor, care tocmai se discuta în Parlament), fie de-a contribui la soluționarea unor situații etc. Așa este, de pildă, episodul vizitei la Coketown (localitatea în care se desfășoară acțiunile romanului) a tînărului aristocrat ușuratic, James Harthouse, care va dezlănțui și augmenta drama Louisei Gradgrind, căsătorită de ultilitaristul ei tată cu monstruosul Josiah Bounderby; sau episodul „circul Sleary", care, dincolo de „salvarea" lui Tom Gradgrind, penibilă din punct de vedere artistic prin facilitatea ei, are, poate, în mai mare măsură, rolul de a crea, prin personaje ca Sleary, *signor* Jupe și Cecilia (Sissy) Jupe, în ambianța de suflete pustiite a romanului, o oază de lumină, de bunătate, de omenie simplă, și să transmită, indirect, încrederea lui Dickens în rostul umanizant al artei și în noblețea sufletească a slujitorilor ei, chiar și a celor mai umili.

1855 Din *ianuarie* începe să-și țină un fel de jurnal de creație, intitulat *Memorandum*. ● În *februarie* vizitează, pentru scurt timp, Parisul, însoțit de prietenul său Wilkie Collins. ● La *27 martie* citește în public, la Ashford (comitatul Kent), povestirea *A Christmas Caroll — Colind de Crăciun*. ● La *15 iunie* pune în scenă și joacă rolul principal în piesa lui Wilkie Collins, *Lampagiul*, în micul său teatru din Tavistock House. Spectacolul se va repeta în zilele de *16* și *17 iunie*. ● Ia parte, prin articole publicate în *Household Words* și o cuvîntare ținută la *27 iunie* la „Drury Lane Theatre", la campania politică dezlănțuită de arheologul și deputatul liberal Augustin Henry Layard (1817—1894) [252] în chestiunea reorganizării

[251] Vezi, în ediția de față, p. 327—333 și p. 313, nota 21.

[252] Citat de A. I. Odobescu în *Pseudo-cynegeticos*, cap. V, ed. cit., p. 342, pentru studiul său fundamental în literatura de specialitate a epocii, *Nineveh and Babylon* (London, 1853).

administrative, precum și la dezbaterea problemelor privind reorganizarea armatei, problemă deschisă de pierderile suferite de englezi în Războiul Crimeii (1853—1856)[253]. ● Din *iulie* pînă în *octombrie* locuiește la Folkstone. ● Poteca vieții lui Charles Dickens se încrucișează încă o dată cu aceea a Mariei Beadnell, marea iubire din adolescență, cu care nu se putuse căsători, atît din cauza opoziției tatălui ei, bancher, cît și din pricina „cochetăriei romanești" a Mariei însăși[254]. Dacă ruptura de-atunci a avut „grave consecințe" asupra sensibilității tînărului Dickens și, ulterior, asupra omului și scriitorului, cum presupune Sylvère Monod[255], această reîntîlnire tîrzie (cînd Dickens avea patruzeci și trei de ani, nouă copii, un acut spirit de observație, o ironie acidă, o situație socială excelentă și o singură mare iubire: condeiul), prin contrastul dintre imaginea idealizată, făurită de afecțiunea înflăcărată a adolescentului, și imaginea reală, uzată de timp, i-a vindecat detot toate rănile vechi (probabil quasi-cicatrizate înre timp). Imaginea ideală a Mariei Beadnell, creionată, după cum presupun exegeții, sub numele de Dora Spenlow, în *Viața lui David Copperfield* („o făptură supraomenească", „o zînă din povești", „silfidă", „atrăgătoarea, tînăra, ochioasa și chipeșa Dora. Ce siluetă avea, ce chip, cîtă grație și farmec în gesturi!", „Avea glasul cel mai dulce, rîsul cel mai vesel și făcea cele mai drăgălașe și mai fermecătoare grimase din cîte

[253] Vezi și supra, p. 728. Războiul Crimeii — război între Rusia (pe de o parte) și (pe de altă parte) Imperiul Otoman, Anglia, Franța și Regatul Sardiniei, izbucnit din contradicțiile existente între marile puteri ale vremii, al cărui principial teatru de luptă a fost peninsula Crimeea. Războiul a culminat cu ocuparea Sevastopolului de către aliați, în urma unei îndelung asediu și a numeroase asalturi foarte sîngeroase, și s-a încheiat cu Tratatul de pace de la Paris (1856), tratat cu urmări faste pentru Unirea Țărlior Române (1859). Poetul, prozatorul și dramaturgul Vasile Alecsandri (1821—1890), unul din factorii politici ai Unirii, prezent, în 1855, pe teatrul de operațiuni de la Sevastopol, și-a consemnat impresiile în poezia *La Sevastopol*.

[254] Vezi supra, p. 697—698.

[255] *Op. cit.*, p. 72—73. Iată tălmăcirea întregului alineat la care ne referim: „A doua rană [cu valoare formativă asupra sensibilității lui Dickens] poate părea mai puțin dureroasă decît prima [nenorocirile familiei lui John Dickens din anul 1824; vezi supra, p. 683—693], pentru că nu atinge hotărîtoarea și fragila idee pe care și-o face despre fericire și echilibru un copil deosebit de sensibil. Și totuși ea nu a avut consecințe mai puțin grave. E vorba de ruptura logodnei cu Maria Beadnell. Nelinștea ușor de înțeles a respectabilului ei tată față de acest eventual ginere, ziarist debutant, talentat, desigur, dar fiul unui fost deținut pentru datorii, cu viitor incert, a jucat un rol important în ruperea logodnei, dar o parte din vină o poartă, fără îndoială, cochetăria romanescă a Mariei însăși, iar o altă parte, de bună seamă stîngăciile și nerăbdarea lui Charles. Această decepție l-a făcut să trăiască revelația inaccesibilității la adevărata fericire, și a însemnat, în același timp, o vătămare a amorului propriu, o diformare a ideii de iubire și o știrbire a încrederii lui Dickens în viață. În plus, pare neîndoielnic că această deziluzie l-a împins la o căsătorie timpurie, grăbită, cu o femeie foarte deosebită de Maria, mai indolentă și mai ternă, dar care părea, tocmai de aceea, în stare să-i ofere speranța unei fericiri mai calme și mai stabile." (Traducere inedită).

au robit vreodată inima unui tînăr slab de înger" etc., etc.), aparţine trecutului. Prezentul îi oferă premisa unei imagini grbteşti, ce se va numi, în viitorul roman, *Little Dorrit*, Flora Finching: „Flora se îngrăşase mult, iar respiraţia îi era şuierătoare, dar asta nu era mare lucru. Flora, pe care o lăsase ca un crin, ajunsese acum ca o gherghină, dar asta iar nu era mare lucru. Flora, care odinioară parcă îl vrăjea cu fiecare vorbă şi fiecare gînd, era împrăştiată şi proastă. Asta era, într-adevăr, mare lucru. Flora, care odinioară fusese copilăroasă şi naturală, acum făcea tot posibilul să fie copilăroasă şi naturală. Asta era lovitura de graţie!" [256]. Şi portretul continuă, agravînd din ce în ce mai mult grotescul imaginii prin aglomerarea detaliilor ridicole şi hipertrofierea lor tendenţioasă: o fluturare a capului nu este acum decît „caricatura pozei de pe vremuri, încercată parcă de un măscărici prezent la propria sa îngropăciune", un ţipăt scurt, isteric, un chicotit strident, o ocheadă — dizgraţioasă pentru că e „ca atlădată" —, o flecăreală incoerentă, în care cuvintele se-nşiră „fără urmă de punctuaţie", ceea ce duce, bineînţeles, în transcriere dickensiană, la ridicole alăturări de idei, amintindu-ne nouă, azi, de tehnica „dicteului automat" şi de proza absurdă, incomparabil mai elaborată decît textele dickensiene ilustrative pentru stupiditatea Florei, din care reproducem două fragmente: „...spune-mi ceva despre chinezoaice dacă ochii le sînt chiar atît de lungi şi înguşti ca migdala şi poartă într-adevăr cozi împletite pe spate sau numai bărbaţii şi cînd adună părul atît de strîns ca să-l aducă pe frunte nu le doare şi de ce pun clopoţei peste tot pe poduri şi pe pagode şi la pălării şi mai ştiu eu unde sau nu cumva nu procedează aşa"; sau: „... ce ţară auzi să trăieşti atîta vreme şi unde mai pui cu atîtea lampioane şi umbrele ce climă sumbră şi umedă trebuie să aibă fără îndoială aşa de fapt şi este şi sumele de bani cîştigate de pe urma acestor negoţuri şi dacă toată lumea le poartă şi le agaţă pretutindeni pantofiorii de asemenea şi picioarele acelea stîlcite din leagăn e de-a dreptul uimitor ce mai călător eşti!" [257] ● Să-nchidem aici paranteza „Maria Beardnel / Flora Finching" şi să continuăm depănarea firelor biografiei lui Charles Dickens din punctul în care am întrerupt-o. ● La *4 octombrie*, lectură publică la Folkstone, cu *A Christmas Caroll — Colind de Crăciun*. ● La *11 octombrie* prezidează un banchet dat în onoarea lui Thackeray. Începînd din a doua jumătate a lui *octombrie*, locuieşte, vreme de aproape opt luni, la Paris. ● În *decembrie* apare prima fasciculă a unui nou roman, *Nobody's Fault — Vina nimănui* —, pe care, ulterior, îl va intitula *Little Dorrit — Mica Dorrit* —. ● Lecturi publice la Peterborought şi Shefield, cu *Colind de Crăciun*.

[256] Apud: Charles Dickens, *Mica Dorrit*, ed. cit., vol. I, p. 194.

[257] Idem, *ibidem*, p. 196. Trecînd prin biografia lui Dickens, cîteva condeie critice s-au indignat de această demitizare a Mariei Beadnell, identificată cu mitul iluziei romantice, de parcă odată cu apariţia din cerneală a Florei Finching nu s-ar fi născut un nou mit în universul dickensian, mitul grotesc al deziluziei romantice.

1856 Din *ianuarie* pînă în *mai* locuieşte la Paris. ● La *14 mai* cumpără casa de la Gad's Hill Place, lîngă Rochester, unde va locui pînă la sfîrşitul vieţii. ● Din *iunie* pînă în *septembrie*, sejur la Boulogne-sur-mer.

1857 La *6, 8* şi *12 ianuarie* organizează trei spectacole pe mica scenă de la Tavistock House, cu piesa lui Wilkie Collins, *The Frozen Deep — Adîncuri încremenite*. ● La *19 mai*, recepţie de inaugurare a casei de la Gad's Hill Place, renovată şi transformată după gustul lui. ● În *iunie* apare ultima fasciculă din *Little Dorrit — Mica Dorrit —*, şi, în aceeaşi lună, romanul este publicat şi în volum, cu patruzeci de ilustraţii semnate de Hablot Knight Browne (Phiz). ● Charles Dickens o cunoaşte pe tînăra actriţă Ellen Ternan. Iubirea lui Dickens pentru Ellen Ternan, deşi (se pare) nu i-a dăruit sentimentul împlinirii, al fericirii intime, spre care a năzuit toată viaţa, a lăsat urme adînci în creaţia lui artistică.[258] ● La *8, 11* şi *25 iulie*, organizează reprezentaţii teatrale, în scopuri filantropice, cu piesa *Adîncuri încremenite*. Lectură publică, în scopuri filantropice, cu *Colind de Crăciun*. La *9 iulie*, reprezentaţie teatrală specială în faţa reginei Victoria. La *31 iulie*, la Manchester, lectură publică, în scopuri filantropice, a povestirii *Colind de Crăciun*. ● La *21* şi *22 august*, reprezentaţii teatrale în scopuri filantropice, tot la Manchester, cu piesa lui Wilkie Collins, *Adîncuri încremenite*. ● În *septembrie* vizitează, împreună cu Wilkie Collins, Lake District. ● Scrie, împreună cu Wilkie Collins, pentru revista *Household Words*, povestirea *Renghiul celor doi ucenici leneşi*. ● În *decembrie*, lecturi literare la Coventry şi Chatham. ● Dacă *Bleak House* era un rechizitoriu împotriva formelor monstruoase la care ajunsese justiţia insulară (procesul succesiunii Jarndyce şi Înalta Curte de Justiţie sînt două motive fundamentale din roman) şi, totodată, un proces intentat aristocraţiei conservatoare şi arogante, *Little Dorrit* este (sub acest titlu mai puţin bine nimerit decît altele) un rechizitoriu împotriva închisorilor pentru datornici (temă ce se repetă obsedant în literatura lui Charles Dickens, motivată psihologic de umilinţele suferite în copilărie, cînd John Dickens fusese deţinut în închisoarea „Marshalsea"[259]),

[258] „Cel mai mare serviciu — şi poate că singurul — pe care i l-a făcut Ellen Ternan lui Dickens a fost de-a-l elibera de marea ipotecă a umbrei cumnatei sale, Mary Hogart, care acoperea o parte capitală a creaţiei sale artistice" (apud : Sylvère Monod, *op. cit.*, p. 79). Această frază încheie o analiză a tipurilor feminine din romanele lui Dickens, analiză care consideră toate eroinele inventate pînă în 1861, cu excepţia cîtorva (Dolly Warden din *Barnaby Rudge*, Ruth Pinch din *Martin Chuzzlewit* şi Dora Spenlow din *Viaţa lui David Copperfield*), ca fiind de o perfecţiune plicticoasă, cenuşie, „ce pare a fi corespuns idealului oficial al Angliei victoriene".

[259] *Prefaţa autorului* la romanul *Mica Dorrit* trădează persistenţa acestei amintiri în conştiinţa scriitorului, nu numai prin încercarea de a identifica — pentru cititori ! — locul pe care se ridica, altădată, dispărută — în 1857 — închisoare „Marshalsea" (vezi supra, p. 102, nota 19), dar şi prin cuvintele cu care îşi încheie prefaţa : „Cine trece prin Piaţa Marshalsea, cotind din Curtea Îngerului spre Bermondsey, calcă chiar pe pietrele pavajului din defuncta închisoare «Marshalsea» ;

o condamnare a capitalismului bancar pentru caracterul lui dezumanizant și similifraudulos, și o continuare a procesului intentat, în *Bleak House*, aristocrației, judecată acum nu atît sub aspectul ei de clasă parazitară ce-și ascunde sub aspecte ceremonioase, solemne și strălucitoare, decadența economică, socială, morală și intelectuală, ca în *Casa Umbrelor*,[260] cît mai cu seamă sub acela de oligarhie reacționară, care, pentru a nu-și pierde puterea politică, moștenită, odată cu latifundiile, ca privilegiu, înăbușă printr-o activitate formală, birocratică, inițiativele creatoare și viața politică democratică spre care tinde societatea. Subiectele care au în miezul lor aceste dominante tematice intersectează frecvent, prin numeroase episoade, la realizarea cărora sînt folosite diferite tehnici și tonalități stilistice — de la cele specifice realismului pînă la ce'e hiperbolice, proprii pamfletului, satirei, sau la procedeele moderne ale literaturii absurdului —, albia subiectului principal: povestea iubirii pure și devotate dintre Arthur Clennam și Amy Dorrit, două personaje (dintre cele mai terne din literatura dickensiană) a căror copilărie a fost jertfită de corupția morală și socială prin bani, poveste încheiată cu căsătoria lor. Acest subiect, ce străbate lent și meandric întreg romanul, uneori parcă întîrziind anume ca să aștepte momentele de confluență cu alte subiecte, laterale, secundare, izvorîte din alte teme, ca, de pildă, devotamentul filial, altruismul, arivismul, utilitarismul, oportunismul social, puritanismul etc., care, chiar și atunci cînd par eterogene — ca episodul „Flora Finching" (la care ne-am referit mai sus) —, au un rol complementar, fie în textura epică, foarte complexă, a romanului, fie în nuanțarea caarcterului unui personaj sau altul. ● Citit în contextul literaturii dickensiene, romanul *Mica Dorrit* se caracterizează nu atît prin atmosfera deprimantă ce-l domină, atmosferă care, după opinia lui Chesterton, semnifică stingerea „albei lumini nemărginite a speranței umane"[261], speranță ce animă primele cărți ale lui Dickens, influențate de „adevăratul spirit al Revoluției Franceze"[262]. O atmosferă similară domină dealtfel și romanul anterior, *Bleak House*. Cît mai cu seamă prin reacția virulentă a scriitorului împotriva cauzelor sociale care generează această atmosferă deprimantă: capitalismul bancar și oligarhia aristocratică, reacție evidentă în subiectele „Merdle" și „Barnacle", mărturisind, dimpotrivă, tocmai dăinuirea „adevăratului spirit al Revoluției Franceze", a optimismului radicalist în conștiința lui Dickens. Căci a ataca astfel, cu asemenea

va vedea la stînga și la dreapta curtea îngustă, puțin schimbată — atîta doar că zidurile au fost dărîmate odată cu desființarea închisorii —, va vedea camerele unde au trăit debitorii și se va trezi înconjurat de strigoii multor ani de mizerie." (Apud: Charles Dickens, *Mica Dorrit*, ed. cit., vol. I, p. 8.) Adăugăm că în secvențele „Marshalsea" din *Mica Dorrit* se intercalează uneori (după cum am sugerat mai sus, p. 687—688) și impresii proprii, autobiografice, de o certă similitudine cu impresiile lui David Copperfield.

[260] Vezi supra, p. 305—349.

[261] *Op. cit.*, p. 174.

[262] *Op. cit.*, p. 27.

înverşunare şi bucurie de a ridiculiza o oligarhie devenită, prin obişnuinţă socială, „patriarhală", tradiţională, înseamnă nu numai a fi pătruns de adevărul şi dreptatea judecăţii proprii, dar şi a nutri o profundă încredere în victoria acestui adevăr şi acestei dreptăţi. Deci a fi optimist. Cititorul se poate convinge singur în ce măsură acest raţionament este întemeiat sau nu, parcurgînd paginile rezervate, în această antologie, castei Barnacle (Lipitoare).[263] Acestui optimism dickensian agresiv, satiric, îi corespunde o preponderenţă valorică, în roman, a personajelor negative, construite prin recurgerea la caricatură, la grotesc, la comentariu ironic (direct sau indirect), la aluzia şi descrierea sarcastică, la hiperbolizarea defectelor, la intensificarea frecvenţei ticurilor etc.[264] Dintre aceste personaje se detaşează, prin pregnanţa personalităţii lor groteşti, Clarence Barnacle (Lipitoare), Tite Barnacle (Lipitoare), lordul Decimus Tite Barnacle (Lipitoare), bancherul Merdle şi doamna Clennam — simbol al ipocritei austerităţi puritane fanatice, personaj, din păcate, ratat în finalul romanului din cauza bizarei hotărîri a scriitorului de a-i diminua semnificaţia printr-o pocăinţă forţată, nepotrivită.

1858 Între lunile *ianuarie* şi *aprilie* — la *19 ianuarie, 9 februarie, 26 martie, 29 martie* şi *15 aprilie* — participă la banchete şi la lecturi organizate în scopuri filantropice, la Londra, Bristol şi Edinburgh. ● La *29 aprilie* începe, la „St. Martin's Hall" din Londra, seria de lecturi publice în propriul său beneficiu, serie pe care o va încheia cu numai cîteva luni înainte de moarte. ● La *1 mai* participă la banchetul oferit de Academia Regală şi răspunde, împreună cu Thackeray, la toastul final închinat literaturii. În luna *mai*, soţii Dickens se despart. Charles Dickens publică, în *Household Words*, o „pledoarie pentru el însuşi în problema căsniciei lui"[265]. ● La *21 iulie* rosteşte o cuvîntare la inaugurarea Colegiului Regal de Artă Dramatică. ● La *2 august*, primul turneu de lecturi publice în provincie, la Clifton, turneu încheiat la *13 noiembrie*. ● La *4 decembrie* participă la banchetul oferit, în onoarea lui, la Coventry.

[263] Şi urmărind, în *Mica Dorrit* (ed. cit.), episoadele „Merdle", pe care, din lipsă de spaţiu, în ultimă analiză subiectiv, nu le-am inclus în această carte.

[264] Vezi supra, p. 98—100, 116—117.

[265] G. K. Chesterton, din al cărui eseu am citat (p. 167), consideră această „pledoarie pro domo" ca expresia unei slăbiciuni temperamentale a lui Dickens: „Avea nişte false înclinări teatrale ce făceau parte integrantă din natura sa. De exemplu, avea un obicei cît se poate de nepotrivit, un obicei care-l punea uneori într-o lumină proastă, chiar atunci cînd se întîmpla să aibă dreptate. Avea obiceiul fără de leac de a se explica pe sine însuşi. Asta îi aducea pe admiratori în starea de spirit a acelei fetiţe, pînă în prezent neidentificată, dintr-o autentică întîmplare, care spunea mamei: «Cred că aş pricepe dacă nu mi-ai tot explica». Dickens voia totdeauna să explice. Era una din formele acelui instinct de publicitate care a făcut din el totodată un strălucit democrat şi un actor cam cabotin, ducîndu-l pînă la exagerări nebuneşti."

1859 La *3 ianuarie*, lectură publică în beneficiul propriu, la Londra („St. Martin's Hall"). ● La *30 aprilie* lansează heptomadarul *All the Year Round — De-a lungul întregului an* —, care va ajunge, în curînd, la tirajul extraordinar, pentru acea vreme, de 300 000 exemplare. Începe să publice, în această revistă, romanul *A Tale of two Cities — Povestea celor două oraşe* —, sau, cu titlul versiunii româneşti, *Poveste despre două oraşe*[266], care va apărea, în foiletoane săptămînale, pînă la *26 noiembrie*. ● În *septembrie*, locuieşte la Broadstaires. ● În *octombrie* începe, la Ipswich, un turneu de lecturi publice prin cîteva oraşe din provincie. ● La *26 noiembrie* apare ultimul foileton din *A Tale of two Cities*[267]. ● Considerat de unii comentatori ca al doilea roman istoric scris de Dickens[268], de alţii, ca unicul său roman istoric[269], *A Tale of two Cities — Poveste despre două oraşe* — nu este, aşa cum sugerează titlul şi mai cu seamă primul capitol, *Epoca*[270], romanul oraşelor Londra şi Paris la finele secolului al XVIII-lea, ci povestea de dragoste[271] a lui Charles Darnay, fost marchiz de St. Evrémonde, şi a Luciei Manette, logodnica şi,

[266] Vezi, în ediţia de faţă, p. 803.

[267] Tot în *noiembrie*, romanul apare şi în volum, cu ilustraţii de H. K. Browne (Phiz).

[268] Primul ar fi *Barnaby Rudge* (vezi supra, p. 716—717).

[269] Întrucît — se afirmă —, în *Barnaby Rudge*, răscoala condusă de lordul Gordon nu formează nucleul romanului, ca Revoluţia Franceză în *A Tale of two Cities*.

[270] Prezentare sintetică, în stil pamfletar, a epocii, sugerînd — prin tonalitatea satirică la adresa celor doi regi aflaţi pe tronurile Angliei şi Franţei, a celor două oligarhii aristocratice din Anglia şi Franţa şi a instituţiilor prin care îşi exercitau dominaţia opresivă asupra oamenilor de rînd — punctul de vedere radicalist de unde îşi propune Dickens să privească epoca şi să desfăşoare acţiunea. Totodată, acest capitol indică şi sensul de sinteză alegorică pe care scriitorul îl dădea cărţii sale: „Era cea mai bună dintre vremi, era cea mai năpăstuită dintre vremi, era epoca înţelepciunii, epoca neroziei, veacul credinţei, veacul necredinţei, răstimpul Luminii, răstimpul întunecimii, primăvara nădejdii, iarna deznădejdii, aveam totul în faţă, aveam doar nimicul în faţă, ne înălţam cu toţii de-a dreptul la ceruri, ne cufundam cu toţii de-a dreptul în iad —, pe scurt, epoca aceea era atît de asemănătoare cu cea de acum, încît unele dintre autorităţile cele mai proeminente au stăruit să fie prezentată, în tot ce avea ea bun sau rău, numai la gradul superlativ." (Apud: Charles Dickens, *Poveste despre două oraşe*, ed. cit., p. 9.). Această indicaţie a sensului alegoric, ca şi tonalitatea satirică, va fi accentuată prin critica justiţiei britanice din secolul al XVIII-lea, similară cu critica justiţiei engleze din secolul al XIX-lea, făcută în romanele inspirate din realitatea imediată (*Documentele postume ale Clubului Pickwick, Viaţa lui David Copperfield, Mica Dorrit, Casa Umbrelor* ş.a.; vezi supra, p. 127—231), precum şi prin cele cîteva comentarii directe, de autor-raisonneur în dialog cu cititorul, asupra tîlcului ficţiunii. Vezi, în acest sens, parantezele despre subnutriţia francezilor („trupuri roase de mizerie, care aveau să facă din siluetele subţiri ale francezilor o superstiţie englezească menită să întunece adevărul mai bine de o sută de ani", ed. cit., p. 132), despre frică şi sclavie (ed. cit., p. 141), despre aristocraţi (ca indivizi) şi clasa aristocraţilor (ed. cit., p. 252, 263) etc.

[271] Subiect ce a determinat, probabil, apariţia versiunii româneşti a romanului istoric *A Tale of two Cities* în colecţia „Romanul de dragoste" a Editurii Eminescu.

ulterior, soția lui Charles, poveste care, intercalată în ambianța socială și politică a Revoluției Franceze printr-o complicată intrigă concurentă, ce are ca temă fundamentală ura de clasă, capătă valențele unui roman istoric modern [272] și, totodată, o desfășurare intens dramatică [273]. ● Esențializînd și liniarizînd acțiunea, care, în roman, se aglutinează prin intersectarea a numeroase intrigi și episoade subordonate, desfășurate pe mai multe planuri temporale, prin analepsă etc., subiectul poate fi rezumat astfel : Într-o noapte de iarnă din anul 1757, doctorul Alexandre Manette este ridicat de-acasă și închis la Bastilia, pentru vina de a fi îndrăznit să denunțe procurorului general al regatului Franței întreita crimă a gemenilor marchizi de St. Evrémonde, ucigașii unui țăran ce încercase să-și răzbune sora — care, răpită și violată de unul din cei doi frați aristocrați, moare în brațele doctorului — și pe tatăl său, mort de inimă rea. Eliberat după optsprezece ani de detențiune abuzivă, doctorul Manette, suferind de o gravă dereglare nervoasă, este găzduit provizoriu de fostul său valet, Ernest Defarge, care, împreună cu soția sa, Therèse, ține o vinărie în foburgul Saint Antoine și sînt, amîndoi, membri importanți ai unei organizații revoluționare clandestine. Fiica doctorului Manette, Lucie Manette, născută după arestarea samavolnică a tatălui ei și crescută în Anglia, întrucît, după mamă, era englezoaică, sosește la Paris, însoțită de un prieten al familiei, omul de afaceri Jarvis Lorry, ca să-l conducă pe tatăl ei la Londra. Pe vasul de traversare a Canalului Mînecii, îl cunoaște pe Charles Darnay, tînăr francez care, ca și Chateaubriand, dar mult mai înlesnit decît va fi scriitorul francez în exilul lui britanic, trăiește în Anglia, dînd lecții de limbă și literatură franceză. Implicat, peste cinci ani, deci în 1780, într-un proces de trădare a

[272] Adică, abătîndu-se de la ambianța tipică a romanului gotic, scottian, dar nerenunțînd la cîteva din caracteristicile acestuia, printre care interesul pentru mister, pentru scene terifante, pentru „happy-end" etc.

[273] Ținînd seama de încărcătura emoțională și, am spune, de valoarea artistică a intrigii concurente, se poate afirma, și chiar demonstra, forțînd puțin înțelesurile, că *A Tale of two Cities* este, în fond, „povestea unui oraș", a Parisului bîntuit de furtuna Revoluției burgheze, intre anii 1789 și 1794, poveste în care Dickens a intercalat o intrigă de dragoste, cu bune momente de tragedie clasică, dar și cu cîteva interludii melodramatice. Nu însă romanul, epopeea Revoluției Franceze. Și acestea nu sînt singurele interpretări posibile. *A Tale of two Cities* poate fi, cu aceeași îndreptățire, considerat și ca romanul experienței revoluționare negative trăite de un aristocrat francez „luminat" (sîntem în miezul „epocii luminilor"), idealist, de orientare politică burgheză, moderat, reformist și conciliatorist în numele unui umanism utopic, potrivnic violenței (vezi, în acest sens, capitolul XXIV — *Atras către Stînca de Magnet* și, mai cu seamă, comentariul lui Dickens din versiunea românească citată, p. 269), aristocrat ce nu-și poate găsi un mai adecvat loc de refugiu politic decît acela ales de scriitor : ambianța societății burgheze din Anglia secolului al XVIII-lea. O altă pistă interpretativă este oferită de simbolistica celor două perechi de personaje : gemenii marchizi de St. Evrémonde și sosii Charles Darnay — Sydney Carton. Însă, indiferent de punctul de vedere, interpretativ, romanul nu poate fi considerat ca „povestea a două orașe", adică și a Parisului și a Londrei, ultimul pierzîndu-se în ceața unei intenții nerealizate.

secretelor armatei engleze şi ameninţat de pedeapsa capitală, Charles Darnay este salvat datorită depoziţiilor disculpante făcute de doctorul Manette (vindecat miraculos, între timp, de mania lui), de fiica acestuia, Lucie Manette, de *mister* Jarvis Lorry şi datorită intervenţiei oportune a unui tînăr avocat, Sydney Carton, beţiv şi detracat moral. Acesta, observînd extraordinara asemănare dintre el şi Charles Darnay, dă peste cap, din amuzament, depoziţia unui martor important al acuzării. Charles Darnay şi sosia lui, Sydney Carton, se îndrăgostesc de Lucie Manette. Charles este preferat lui Sydney, care, dealtfel, romantic lucid şi onest, conştient de ratarea sa iremediabilă pe plan moral şi social, renunţă la ideea căsătoriei, nepotrivită pentru Lucie Manette, convertindu-şi sentimentul într-o tandră prietenie devotată şi discretă, adevărată „amitié amoureuse", consolatoare şi catartică. ● Dar Charles Darnay — aşa cum bănuise doctorul Manette, frapat de asemănări cu chipurile din amintire şi cum îi mărturiseşte, cu inocentă francheţe, tînărul însuşi — nu este Charles Darnay, ci Charles de St. Evrémonde, deci fiul unuia din cei doi marchizi ucigaşi, vinovaţi şi de încarcerarea lui Alexandre Manette la Bastilia. După moartea mamei sale, Charles, din aversiune faţă de modul de viaţă aristocratic, din milă faţă de cei oprimaţi de aristocraţie şi din dorinţa de a se izbăvi de ura ce plana asupra stirpei sale, îşi renegase familia, renunţase la privilegii, la numele şi la rangul lui nobiliar şi, luîndu-şi o altă identitate, se stabilise în Anglia, hotărît să-şi cîştige existenţa prin muncă. Doctorul Manette, pentru a nu-şi neferici fiica, face un sacrificiu de conştiinţă şi acceptă căsătoria Luciei cu fiul şi nepotul celor ce-l întemniţaseră pe nedrept şi-i răpiseră astfel cea mai frumoasă jumătate a vieţii. ● În acest moment al acţiunii, Dickens părăseşte făgaşul dramei în stil clasic spre care se îndrepta subiectul şi, după ce pregăteşte în grabă, prin artificiul unor misterioase premoniţiuni, insuficient voalat, evoluţiile ulterioare ale personajelor principale [274], le schimbă brusc destinul, înscriindu-le pe orbita existenţială, pîndită de inexorabile, sumbre accidente cu cauzalitate socială, a lui Charles Darnay. Paralel, desfăşoară o a doua „acţiune" [275], ce are ca nucleu Revoluţia Franceză. El nu comite însă eroarea de a scrie o monografie romanţată a fenomenului social şi politic numit, ci, dînd încă o dată dovadă de o excelentă intuiţie estetică, îl reprezintă imaginînd cîteva secvenţe epice inspirate cu precădere din aspectele insurecţionale pariziene, secvenţe pe care le concentrează în jurul a trei personaje principale: vinarul Ernest Defarge, soţia sa, „înfricoşătoarea" Therèse Defarge şi Gloata foburgului Saint Antoine — localizare menită nu

[274] Vezi, în versiunea românească (ed. cit.) a romanului, capitolele VI — *Sute de oameni* — şi XIX — *Ecouri de paşi*.

[275] Punem cuvîntul între ghilimele, întrucît nu e vorba de o acţiune propriu-zisă (ceea ce, dealtfel, încercăm să demonstrăm în continuare), de o înlănţuire de incidente aflate în raport cauzal, ci de secvenţe epice, adică de fapte bine delimitate de alte fapte (cf. Adrian Marino, *Dicţionar de idei literare*, I, [Bucureşti], Editura Eminescu, 1973, p. 595).

atît să fixeze „culoarea locală", „culoarea specifică" (una din obsesiile normative ale romanticilor), cît mai cu seamă să sugereze radicalismul iacobin al personajelor sale.[276] Naraţiunea nu mai este lineară (cu fragmentările, frîngerile formale de succesiune cronologică şi cauzală etc. subînţelese), şi de aceea, pînă în momentul confluenţei cu albia acţiunii schematizate mai sus, nici nu poate fi rezumată. Scriitorul recurge la ceea ce am numi tehnica reprezentării prin naraţiuni poematice în panouri, de o viguroasă plasticitate, cum este, de exemplu, acest poem al căderii Bastiliei: ● „În acea dimineaţă, Saint Antoine fusese o imensă şi întunecoasă mare de sperietori, care se ridicau ici şi colo, cu dese scăpărări de lumină deasupra talazurilor de capete, cînd lamele de oţel şi baionetele licăreau în soare. Un muget înfiorător se înălţa din gîtlejul mahalalei şi o pădure de braţe goale se zbuciumau în aer, asemenea ramurilor desfrunzite în bătaia crivăţului; şi toate degetele se încleştau convulsiv pe orice armă sau simulacru de armă care le era zvîrlită din adîncurile de

[276] Aspectele Revoluţiei Franceze din roman se întemeiază, după cum mărturiseşte Dickens, în *Prefaţa autorului* la *Poveste despre două oraşe* (ed. cit., p. 5—6), „pe adevăr, pe mărturia celor mai demne de crezare documente" şi, de asemenea, după cum sugerează tot el, în aceeaşi prefaţă, pe filozofia „minunatei cărţi a domnului Carlyle" adică pe *History of the French Revolution — Istoria Revoluţiei Franceze* (vezi supra, p. 288, nota *). Tocmai „filozofia acestei minunate cărţi a domnului Carlyle", îl face pe Chesterton *(op. cit.*, p. 174) să considere ca fiind eronat punctul de vedere exprimat în roman prin tendinţa de a reprezenta Revoluţia Franceză „ca pe o simplă dezlănţuire de pasiuni primitive provocate de foame şi răzbunare", şi nu de „principii intelectuale". Obiecţia, după cum rezultă din comentariul nostru, nu ni se pare întru totul întemeiată. În primul rînd, pentru că Revoluţia burgheză din Franţa, sau Revoluţia Franceză (cum i se mai spune), ca orice revoluţie socială, nu a fost provocată de „principii intelectuale" (acest lucru se ştie bine acum, după cum se ştia şi pe vremea lui Chesterton), ci de neconcordanţa relaţiilor de producţie cu forţele de producţie şi de expresiile specifice ale acestei neconcordanţe în suprastructură, pe toate planurile, economic, social, juridic, moral, cultural etc. În al doilea rînd, pentru că Dickens nu şi-a propus să scrie romanul Revoluţiei Franceze, ci doar romanul iubirii dintre Charles, fost marchiz de St. Evrémonde, zis Charles Darnay — un aristocrat cu tendinţe progresiste, dar reformist şi umanist utopic — şi Lucie Manette, fiica unui fost deţinut la Bastilia, deci a unei victime a regimului aristocratic, iubire ce capătă o turnură dramatică în ambianţa social-politică a Revoluţiei Franceze (vezi şi supra, p. 748, nota 273). În al treilea rînd, pentru că, totuşi, în numeroase împrejurări ale romanului, Dickens motivează — prin secvenţe, episoade, dialoguri şi chiar intervenţii directe, auctoriale, aşa numitele „conversaţii" ale scriitorului cu cititorii — Revoluţia, sugerînd (un scriitor nici nu trebuie să facă mai mult) că ea a fost consecinţa logică a sărăciei maselor, a exploatării fizice, a opresiunii politice şi morale, a inechităţii, abuzurilor şi ilegalităţilor. În al patrulea rînd, pentru că un scriitor adevărat nu va renunţa niciodată, din întemeiate raţiuni artistice, în prezentarea unei revoluţii sociale, la expresivitatea mişcărilor de masă, la dramatismul unor scene „tari", emoţionante tocmai prin dezlănţuirea paroxistică a pasiunilor primitive, sub imperiul unor cauze elementare ca foamea, indigenţa, invidia, ura, violenţa, setea de răzbunare etc., şi niciodată nu le va suplini cu justificările lor intelectuale, teoretice, potrivite, acestea, în scrierile istoricilor, sociologilor, ideologilor.

dedesubt, oricît ar fi fost ele de departe. ● Cine le zvîrlea, de unde veneau, unde îşi avuseseră începutul, prin a cui mijlocire vibrau şi săltau demonic, cu zecile deodată, peste capetele mulţimii, iluminînd asemenea unui fulger, nici un ochi din puhoi n-ar fi putut desluşi ; şi totuşi se împărţeau muschetele — la fel şi cartuşele, pulberea şi ghiulelele, drugii de fier şi de lemn, jungherele, securile, lăncile, orice armă pe care o zănatică inventivitate o putea descoperi sau născoci. Cei ce nu puteau apuca nimic, se căzneau, cu mîini sîngerînde, să desprindă pietre şi cărămizi din ziduri. Fiecare inimă, fiecare suflare din Saint Antoine vibra la cea mai înaltă tensiune. Fiecare făptură vie de acolo îşi nesocotea propria viaţă şi era cuprinsă de furia smintită de a şi-o jertfi. ● Aşa cum un vîrtej de ape clocotitoare are un punct central, tot astfel valurile turbate se învîrtejeau în jurul vinăriei lui Defarge, şi fiecare strop din cazanul acela uman se scurgea spre inima vîltorii în care Defarge în persoană, mînjit de praf de puşcă şi de sudoare, împărţea ordine, împărţea arme, trimitea un om în rîndurile din spate, scotea pe altul mai în faţă, dezarma pe unul pentru a înarma pe altul, trudea şi se căznea în chiar miezul tumultului. ● — Ţine-te pe lîngă mine, Jacques Trei, răcnea Defarge, iar voi, Jacques Unu şi Doi, despărţiţi-vă şi puneţi-vă în fruntea a cît mai mulţi dintre aceşti patrioţi. Unde e soţia mea ? ● — Ei bine, iată-mă ! spuse Madame mai calmă ca oricînd, dar de astă dată fără să împletească. Mîna ei fermă ţinea acum o secure în locul igliţei, iar la cingătoare purta un pistol şi un pumnal. ● — Încotro mergi, nevastă ? ● — Deocamdată merg alături de tine, răspunse Madame. Ai să mă zăreşti din cînd în cînd în fruntea femeilor. ● — Atunci vino ! strigă Defarge cu o voce tunătoare. Patrioţi şi prieteni, sîntem gata. Bastilia ! ● Cu un răcnet care vuia de parcă întreaga suflare a Franţei articula doar acest cuvînt plin de ură, marea cea vie se înălţă, val după val, adînc după adînc, şi se revărsă inundînd oraşul către acel punct. Clopotele de alarmă băteau, tobele bubuiau, iar marea vîjîia şi tuna spre noua-i plajă : astfel începu atacul. ● Şanţuri adînci, dublu pod basculant, ziduri grele de piatră, opt turnuri masive, tun, muschete, foc şi fum. Prin foc şi prin fum, în foc şi în fum, fiindcă talazurile mării îl zvîrliseră lîngă un tun şi pe dată devenise tunar — Defarge de la vinărie luptă ca un brav ostaş, două ceasuri crîncene. ● Un singur şanţ adînc, un singur pod basculant, ziduri grele de piatră, opt turnuri masive, tun, muschete, foc şi fum. Un pod a căzut ! «La treabă, camarazi, la treabă ! La treabă, Jacques Unu, Jacques Doi, Jacques O mie, Jacques Două mii, Jacques Douăzeci şi cinci de mii, în numele tuturor îngerilor sau diavolilor — la alegerea voastră — la treabă !» Acesta era Defarge de la vinărie, la post lîngă tunul lui, care se încinsese. ● — După mine, femei ! striga Madame, soţia lui. Ce mai ! Şi noi putem ucide, ca şi bărbaţii, cînd o să cadă fortăreaţa ! ● Şi-n urma ei, cu strigăte ascuţite şi setoase, mărşăluiau femeile cu arme în fel şi chip, dar deopotrivă înarmate cu foame şi răzbunare. ● Tun, muschete, foc şi fum ; dar acelaşi şanţ adînc, pod basculant, ziduri grele de piatră, opt turnuri masive. Uşoare strămutări ale valurilor turbate, pricinuite de căderea

răniților. Arme scînteietoare, torțe aprinse, căruțe cu paie ude, fumegînde, luptă grea la baricadele vecine, urlete, grindină de gloanțe, blesteme, vitejie neînfricată, trosnete, detunături și răpăială, și vuietul înfuriat al mării vii ; dar, încă în același loc, șanțul adînc, podul basculant, zidurile grele de piatră, cele opt turnuri masive, precum și Defarge de la vinărie lîngă tunul lui, de două ori mai încins după patru ceasuri de vajnică luptă. ● Un steag alb înălțat din fortăreață și un purtător de cuvînt — făcîndu-se foarte puțin auzit în tumultuoasa vijelie, aproape neauzit — și deodată marea se umflă fără măsură în înalturi și în larguri, îl mătură pe Defarge de la vinărie peste podul coborît, se sparse peste zidurile grele de piatră, și se vărsă în clocot peste cele opt masive turnuri înfrînte ! ● Atît de impetuoasă era forța oceanului care-l purta, încît Defarge nu se simțea în stare să-și tragă nici răsuflarea sau să-și miște capul, de parc-ar fi luptat într-adevăr împotriva curenților Mării Sudului ; pînă cînd valul îl depuse în curtea exterioară a Bastiliei. Acolo, rezemat de colțul unui zid, se luptă să poată arunca o privire în jur. Jacques Trei se afla lîngă el ; Madame Defarge, tot în fruntea cîtorva dintre femeile ei, putea fi văzută cu pumnalul în mînă. Pretutindeni tumult, triumf, uluire asurzitoare și dementă, vacarm amețitor." [277] ● Unica relație epică între aceste panouri este stabilită prin prezența, în fiecare, a soților Defarge, care, angrenați direct în povestea de dragoste Charles Darnay — Lucie Manette, angrenează și ambianța revoluționară a Parisului anilor 1789—1794. ● Charles Darnay, simțindu-se puternic atras, ca de o fatalitate [278], de „glorioasa viziune a binelui pe care l-ar putea face" „nefericitei lui patrii", simțindu-se chemat „să stăvilească vărsarea de sînge" a Revoluției, „în numele îndurării și umanitarismului" [279], pleacă spre Continent, sub pretextul obligației morale de a-l salva pe fostul administrator al fostului său domeniu, arestat de revoluționari. Ajuns în Franța în toiul terorii iacobine, este aruncat în închisoare, ca aristocrat proscris. Doctorul Manette, alertat de scrisoarea lăsată de Charles la plecare, sosește imediat la Paris, împreună cu fiica și cu nepoata sa, intervine în favoarea ginerelui său pe lîngă autoritățile revoluționare și, datorită influenței pe care o are, ca fost deținut la Bastilia, reușește să obțină achitarea și eliberarea lui Darnay. Dar numai pentru scurt timp. Rearestat în urma unui denunț pus la cale de implacabila iacobină Therèse Defarge, care — surpriză (și coincidență în stil romantic) —, fiind mezina familiei necinstite și asasinate de marchizii de St. Evrémonde, urmărește cu o înverșunată sete de răzbunare stîrpirea neamului celor doi exploatatori și ucigași aristocrați, Char-

[277] Apud : Charles Dickens, *Poveste despre două orașe*, ed. cit., p. 239—241.

[278] Spre a sugera sensul inexorabil al „chemării" lui Charles Darnay spre impactul cu nenorocirea, Dickens face apel la mitul popular al „Stîncii de Magnet" : „Asemenea marinarului din poveste, vîntul și curenții îl împinseră în raza de înrîurire a Stîncii de Magnet, care acum îl atrăgea inevitabil spre ea, așa încît trebuia să-i urmeze chemarea" (ed. cit., p. 268).

[279] *Ibidem*, p. 268—269.

les Darnay este din nou adus în fața tribunalului revoluționar. Denunțul „fățiș" împotriva acuzatului este semnat de Ernest Defarge, de soția lui, Therèse Defarge și — lovitură de teatru — de Alexandre Manette însuși. La recriminările doctorului, prezent la ședință pentru a-și apăra încă o dată ginerele, Ernest Defarge răspunde prezentînd tribunalului relatarea scrisă de doctorul Manette, în celula sa din Bastilia, despre cauzele aruncării sale în închisoare, relatare ce se încheie cu denunțarea celor doi marchizi de St. Evrémonde și a stirpei lor, „pînă la ultimul vlăstar", „judecății vremurilor în care vor avea de plătit" pentru crimele lor. Acuzat și de unicul său apărător, Charles Darnay este condamnat la moarte prin ghilotinare. Dar, mai norocos decît poetul André Chenier, scapă de execuție, optimistul, combativul Dickens scoțindu-și personajul din impasul tragic și amplificînd totodată efectul dramatic prin ruperea succesiunii previzibile. Sydney Carton, care tocmai venise și el la Paris (altă coincidență!), adus de dorul Luciei, și asistase la ultimul proces al lui Charles, se hotărăște să-și țină acum promisiunea pe care i-o făcuse fiicei doctorului Manette atunci cînd îi declarase iubirea lui fără speranță: că și-ar jertfi viața pentru ca o altă viață dragă ei să-i rămînă alături.[280] Folosindu-se încă o dată de asemănarea lui cu Charles, ia locul acestuia în celula de la Conciergerie, și în timp ce Charles Darnay, drogat de însuși Sydney Carton, se îndreaptă, în goana trăsurii, împreună cu doctorul Manette, cu Lucie, cu fiica lui și cu fidelul lor prieten Jarvis Lorry, spre Anglia, Sydney Carton trăiește, în ultimile lui clipe, pe eșafod, sentimentul sublim al purificării prin jertfirea de sine în numele iubirii, prieteniei, devotamentului și generozității, valori morale fundamentale în literatura lui Dickens. ● Romanul, plin de coincidențe și de ticluiri specifice romantismului, se putea încheia aici, lăsînd imaginației cititorului latitudinea de a-l continua dincolo de paginile cărții. Dar, ca și altădată, Dickens preferă să insiste, explicînd, prin două finaluri „optimiste", înțelesurile așa cum le-a stabilit el. În primul final, o împinge pe Therèse Defarge într-o bizară, inutilă artistic și umoristică în sine (deși nu aceasta i-a fost intenția) luptă corp la corp cu „sucita" *miss* Pross, guvernanta „britonă" a Luciei Manette și a fiicei acesteia, Lucia Darnay, luptă din care Therèse Defarge iese înfrîntă, ucisă (simbolic) de propriul ei pistol, care, ascuns în sîn, ia foc în toiul luptei. Și totul numai pentru a demonstra, încă o dată, deși economia romanului nu avea nevoie de această demonstrație, că „tenacitatea iubirii [este] întotdeauna mai puternică decît cea a urii"[281]. Într-al doilea final, după ghilotinarea lui Sydney Carton (un sfîrșit „potrivit", în sensul arghezian al cuvîntului, dar, e adevărat, nu și foarte explicit optimist), adaugă, printr-un facil artificiu, o ipotetică pagină de „gînduri profe-

[280] Vezi, în versiunea românească citată, p. 169—175, capitolul XIII — *Omul tipsit de gingășie.*
[281] *Ibidem,* p. 401.

tice", pe care eroul le-ar fi putut aşterne pe hîrtie, la „piciorul eşafodului"[282], gînduri prin care ar fi stabilit evoluţia generală, ulterioară ghilotinării, a Revoluţiei, a Parisului, a poporului francez şi, bineînţeles, a familiei lui Charles Darnay, pînă într-a treia generaţie, adică pînă în contemporaneitatea dickensiană. Ceea ce, totuşi, este prea mult, mai cu seamă că tonul profeţiei capătă stridente inflexiuni melodramatice. ● Ca de obicei în romanele lui Dickens, şi de astă dată protagoniştii nu sînt totodată şi personajele care captează atenţia şi cuceresc admiraţia estetică a cititorului. Poate pentru că scriitorul satiric — şi Dickens este un scriitor satiric — e într-adevăr „blestemat" să-i iasă din condei mai frumoasă „înjurătura" decît laudă, cum spunea un pamfletar; sau poate că, fiindu-i prea simpatice (în sensul etimologic al cuvîntului), creîndu-le, vrem să spunem, cu prea multă afecţiune, Dickens nu reuşea totodată să se şi distanţeze în suficientă măsură de ele; sau, poate, în fine (expresie expedient prin care curmăm aici seria ipotezelor posibile), pentru că, înzestrate cu numai calităţi superlative, conform unui cod caracterologic simplificator, cu rădăcinile în mitologie, folclor şi romantism, aceste personaje nu reuşesc să iasă din calîpul tipologiei convenţionale, mulţumite (în romanele lui Dickens) cu situaţia lor de mai mult simboluri şi mai puţin personaje. Cert este că nici frumosul, idealistul, onestul, tandrul, dezinteresatul, optimistul, bine intenţionatul, generosul Charles Darnay, nici iubita lui soţie, frumoasa, gingaşa, tandra, duioasa, leala, buna, sensibila şi naiva Lucie Manette, şi nici nefericitul ei tată, ratatul erou cornelian, doctorul Alexandre Manette, nu reuşesc, cu toate calităţile lor, să fie eroii romanului. ● Spre deosebire de protagonişti, „auxiliarii", ca, de pildă, *mister* Jarvis Lorry — personaj complex, voalînd cu stăpînire de sine, sub înfăţişarea lui cenuşiu protocolară, de vechi funcţionar al băncii „Tellson and Company", sub gesturile sale ceremonioase şi sub declaraţia stereotipă „sînt lipsit de sentimente personale, şi legăturile pe care le întreţin cu semenii mei sînt doar strict profesionale", „de afaceri", o variată gamă de disponibilităţi afective refulate, şi mai cu seamă un tandru şi ferm devotament prietenesc —, se impun memoriei cititorilor. Din aceeaşi categorie face parte şi trupeşa *missis* Pross, tandra guvernantă a Luciei Manette şi a Luciei Darnay şi vajnica lor apărătoare, sub expresia căreia, excentrică şi agresivă, se ascunde „una dintre acele făpturi pline de abnegaţie — ce pot fi întîlnite numai printre femei — care, din pură iubire şi admiraţie, se fac de bună voie sclave ale tinereţii cînd ele au pierdut-o, ale frumuseţii pe care n-au avut-o niciodată, ale succeselor pe care ele n-au fost niciodată îndeajuns de norocoase ca să le dobîndească, ale speran-

[282] „Una dintre cele mai remarcabile victime ale aceleiaşi lame de cuţit — o femeie — ceruse, la piciorul aceluiaşi eşafod, cu puţin timp în urmă, să i se îngăduie să aştearnă în scris gîndurile care o inspirau. Dacă Sydney Carton ar fi dat grai gîndurilor lui — şi erau într-adevăr gînduri profetice — ele ar fi sunat astfel." (*Ibidem*, p. 408).

ţelor luminoase care nu şi-au răspîndit niciodată raza asupra vieţii lor sumbre"[283], pe care *mister* Lorry o admiră în primul rînd pentru „devotamentul inimii ei credincioase". Un „auxiliar" este şi Sydney Carton, sosia în negativ mediocru, sau cenuşiu, a lui Charles Darnay, intelectual blazat, conştient de propria-i ratare din cauza unor „mîrşavi tovarăşi" şi-a unor „mîrşave deprinderi", pe care le dispreţuieşte, dar cărora nu le poate rezista, tipul detracatului cu suflet lilial, capabil, sub aparenţa lui de „om lipsit de gingăşie", nu numai de o profundă iubire, dar şi de sacrificiul de sine în numele acestei iubiri purificatoare, personaj prin care Dickens introduce în roman, fără a o exploata intensiv, străvechea temă a alter ego-ului, abordată cu predilecţie de romantici. ● La un nivel quasi-similar de realizare artistică se găsesc personajele antagoniste, mai interesante, totuşi, decît „auxiliarii", atît pentru că deţin „secretul" întîrzierii acţiunii prin obstacolele pe care le ridică în calea spre deznodămînt a protagoniştilor şi auxiliarilor acestora, dramatizîndu-le astfel existenţa şi complicîndu-şi propria lor existenţă, cît şi prin intensitatea expresivităţii lor. Rolul principal este deţinut de revoluţionara iacobină Thérèse Defarge, unul din personajele cele mai puternice — din păcate, nu şi din cele mai complexe — ieşite din imaginaţia romantică a lui Dickens. Thérèse Defarge domină lumea romanului prin structura monolitică, sumbră, a caracterului, omogenizat de ura ancestrală şi implacabilă împotriva clasei (termen folosit de Dickens) aristocrate. Este de remarcat şi de reţinut că de astă dată scriitorul nu mai uzează, ca în construcţia unor personaje negative cum sînt maiorul Bagstock, Bumble, Carker, Heep, Bounderby, Pecksniff, Quilp, Fagin, Bill Sikes şi alţii, de tehnica hipertrofierii groteşti a unor deficienţe psihice naturale, eventual „perfecţionate" într-un mediu propice, însoţite de malformaţii fizice, de simptome ale unor disfuncţii glandulare sau de manifestări ale unor dereglări nervoase, ci justifică — e adevărat (şi regretabil), mai mult discursiv —, prin cauze sociale, aparentul monoideism şi cruzimea macbethiană a „înfricoşătoarei" şi „măreţei" Thérèse Defarge, ridicîndu-le la un nivel apropiat de ceea ce am putea numi o conştiinţă de clasă. Iată, în acest sens, două texte edificatoare din multele ce ar putea fi citate. Primul este un dialog între Lucie Manette, soţia lui Charles Darnay, şi Thérèse Defarge, în prezenţa unui al treilea personaj feminin, secundar, o revoluţionară poreclită Răzbunarea: ● „— Ca soţie şi ca mamă, strigă Lucie din adîncul inimii, te implor să-ţi fie milă de mine şi să nu foloseşti puterea pe care o deţii împotriva nevinovatului meu soţ, ci în favoarea lui. O, femeie-soră, gîndeşte-te la mine! La mine ca soţie şi ca mamă! ● Doamna Defarge privi, cu eterna ei răceală, spre cea care o implora şi, întorcîndu-se către prietena ei, Răzbunarea, grăi: ● — De soţiile şi de mamele pe care le-am cunoscut noi, de cînd eram de-o şchioapă, ca fetiţa asta, sau poate chiar mai mici, nu s-a ţinut prea mult seama. Ştiam că soţii lor şi taţii copiilor lor putrezesc în în-

[283] Apud versiunea românească citată, p. 111—112.

chisoare, departe de ele. Întreaga noastră viață le-am văzut pe surorile noastre femei suferind, ele și copiii lor, și chinuindu-se de sărăcie, de lipsă de îmbrăcăminte, de foame, de sete, boală, mizerie, și tot felul de lipsuri. ● — Altceva nici c-am văzut, răspunse Răzbunarea. ● — Am răbdat această suferință amar de vreme, urmă doamna Defarge întorcîndu-și din nou ochii spre Lucie. Judecă și dumneata! Îți închipui că suferința unei singure soții și mame poate însemna mare lucru pentru noi?" [284] ● Al doilea text este un portret moral al Therèsei Defarge: ● „Înzestrată cu o fire dîrză și neînfricată, o inteligență ascuțită și foarte activă, o neclintită forță de hotărîre, și cu acel soi de frumusețe care nu numai că-i hărăzește posesorului ei fermitate și înverșunare, dar pare să-i facă și pe ceilalți să-i recunoască instinctiv aceste însușiri; oricînd, și-n orice fel de-mprejurări, vremurile tulburi scot asemenea femei la suprafață. Dar, trăind din copilărie sentimentul mocnit al nedreptăților îndurate și nutrind o ură ancestrală față de aristocrați, împrejurările de acum o prefăcuseră într-o tigroaică. Nu știa ce-i mila. Dacă această virtute încolțise vreodată în inima ei, acum secase cu desăvîrșire. ● Pentru ea nu avea absolut nici o însemnătate faptul că un om nevinovat trebuia să moară pentru păcatele săvîrșite de înaintașii lui; ea nu-l vedea pe cel de acum, ci pe cei de atunci. Pentru ea nu avea nici o însemnătate că soția lui urma să rămînă văduvă, și copila orfană; ba, dimpotrivă, pedeapsa i se părea prea blîndă, pentru că ei toți erau dușmanii ei firești, și prada ei, și deci nu aveau drept la viață. N-ar fi avut nici un rost să faci apel la mila ei, pentru că nu cunoștea asemenea sentiment nici măcar față de ea însăși. Dacă în numeroasele încăierări la care luase parte ar fi fost doborîtă în stradă, n-ar fi încercat nici o fărîmă de milă pentru propria-i persoană; dacă mîine ar fi fost trimisă la ghilotină, n-ar fi fost însuflețită de vreun simțămînt mai uman în afara dorinței aprige de a schimba locul cu cel ce-o trimisese acolo." [285] ● Uciderea iacobinei Therèse Defarge în finalul romanului, într-o scenă și penibilă și inutilă din punct de vedere literar, numai pentru a da cîștig de cauză, fără echivoc, iubirii și devotamentului individual asupra urii și dorinței de răzbunare colective, sociale, precum și pentru a-l asigura, implicit, pe cititorul englez contemporan scriitorului că protagoniștii și auxiliarii lor se îndreaptă, nepîndiți de nici o primejdie, spre un confortabil „happy-end" insular și mic-burghez, iscă o întrebare aparent neliterară: Care este, în definitiv, unghiul de vedere ideologic al scriitorului asupra Revoluției Franceze? Vrînd-nevrînd, trebuie să acceptăm ceea ce ne spune textul romanului. Dickens privește Revoluția Franceză din punctul de vedere al scriitorului radical mic-burghez, moderat, de epocă victoriană, acceptînd-o ca fenomen istoric justificat, logic (nu legic, necesar), ca o consecință inevitabilă a secolelor de asuprire socială și politică aristocratică. Sînt numeroase pagini în roman care

[284] Apud ed. cit., p. 297—298.
[285] *Ibidem*, p. 394.

exprimă, direct sau indirect, această opinie ce stă la baza imaginii literare a insurecției din 14 iulie 1789, a mișcărilor de masă pariziene, a tribunalelor revoluționare, a portretelor morale făcute lui Ernest Defarge, soției sale, Therèse Defarge, lui Jacques Trois (personaj simbolic, reprezentant al masei revoluționare) și altora. Dar, ca și protagoniștilor și auxiliarilor care trăiesc, în Anglia, speriați de zvonul revoluției de pe Continent, ascultînd cu inimile strînse, noaptea, ecourile străzii, pentru că „în mintea lor, pașii care li se năzăreau, erau tropotul unui popor impetuos, înaintînd sub un drapel roșu în țara lor" [288], lui Dickens îi repugnă agitația, violența, ferocitatea, ura insurecției populare și, în genere, dictatura revoluționară, el optînd pentru „umanismul și idealismul mic-burghez radical", reformist [287]. Din acest punct de vedere, Charles Darnay îl reprezintă.

1860 Din *ianuarie*, începe să publice, în revista *All the Year Round*, o suită de povestiri, multe cu caracter autobiografic, pe care, tot în *1860*, le va aduna în volumul *The Uncommercial Traveller — Voiajorul necomercial* —. ● Vinde reședința Tavistock House și, în *octombrie*, se instalează definitiv la Gad's Hill. ● La *1 decembrie* începe să apară, în săptămînalul *All the Year Round*, romanul *Great Expectations — Marile speranțe*, a cărui publicare se va încheia la *3 august 1861*.

1861 Din *februarie* pînă în *mai*, locuiește la Londra (Hanover Terrace, nr. 3). ● La *14 martie* începe, la Londra („St. James Hall"), o nouă serie de lecturi publice. ● În *mai* face o călătorie la Dover. ● La *3 august* apare ultimul foileton săptămînal din *Great Expectations — Marile speranțe* — și, ca de obicei, aproape concomitent, romanul este publicat și în volum, cu ilustrații de pictorul Marcus Stone (1840—1921). ● Proiectează un turneu de lecturi publice în Statele Unite ale Americii, pe care însă este obligat să-l amîne din cauza izbucnirii Războiului de secesiune (1861—1865). ● La *28 octombrie* începe, la Norwich, cel de al doilea turneu de lecturi publice în provincie. ● Tot acum schițează personaje și situații din viitorul roman *Our Mutual Friend — Prietenul nostru comun* [288]. ● După încheierea romanului *A Tale of two Cities — Poveste despre două orașe* —, paralel cu schițele ce vor alcătui culegerea *The Uncommercial Traveller — Voiajorul necomercial* —, Dickens începe să publice, în *All the Year Round*, romanul scriitorului Charles Lever (1806—1872), *A Day's Ride — Călătorie de o zi* —, care însă nu se bucură de o bună primire din partea cititorilor, ceea ce duce la o îngrijorătoare scădere a tirajului revistei. Această situație îl obligă pe

[286] *Ibidem*, p. 259.

[287] Apud: Georg Lukács, *Romanul istoric*, Traducere, note și indici de Ion Roman, Prefață și tabel cronologic de N. Tertulian, București, 2 vol., Editura Minerva, colecția „Biblioteca pentru toți", nr. 950—951, 1978, vol. II, p. 121.

[288] Primele mențiuni despre cîteva personaje din acest roman apar într-o scrisoare a lui Dickens către John Forster datînd din *1861*. Vezi infra, p. 776.

Dickens — care a fost nu numai un mare scriitor, dar şi un bun editor (în sensul complex al cuvîntului) — să caute o soluţie literară pentru a salva revista. Şi soluţia este repede găsită în ideea de a dezvolta un roman din „motivul" unei schiţe pe care tocmai o scrisese: „O schiţă pe care am scris-o [...] — îi mărturiseşte el lui John Forster[289] — mi-a sugerat o idee atît de frumoasă, de nouă şi atît de grotescă, încît încep să mă-ntreb dacă n-ar trebui să renunţ la schiţă şi să păstrez subiectul pentru o nouă carte, care se desfăşoară sub ochii mei, în aşa fel încît văd chiar un roman întreg, în fascicule, conturîndu-se în jurul acestei teme, în chipul cel mai original şi mai plăcut". Tema schiţei pare să fi fost năzuinţa naivă a unui ocnaş evadat şi îmbogăţit prin muncă cinstită de a-şi depăşi condiţia socială inferioară, de declasat, la care este condamnat pe viaţă, prin înzestrarea, educarea superioară şi transformarea unui băiat sărac şi ambiţios într-un *gentleman*, adică într-un membru al „înaltei societăţi" privilegiate, temă fundamentală în romanul *Great Expectations*, ce ispitise, cu variaţiuni, şi condeiul lui Balzac, în *Père Goriot* (1834), şi va ispiti şi pana romantică a lui Victor Hugo, în romanul *Les Misérables* (1862). ● Folosind, ca şi în *Viaţa lui David Copperfield*, ficţiunea autobiografiei, Dickens dezvoltă, în *Marile speranţe*, prin intermediul amintirilor personajului Philip Pirrip (Pip), într-o formă nouă, vechea (şi mereu actuala) idee morală că banii, îndeosebi banii parazitari, nemunciţi, şi ambiţia de a parveni prin avere pervertesc sentimentele cele mai curate, idealurile cele mai înalte, falsifică şi degradează personalitatea şi relaţiile interumane.[290] ● Trama romanului se compune în maniera dickensiană cunoscută, proprie îndeosebi perioadei de maturitate a scriitorului, adică prin demararea quasi-simultană a două intrigi principale, care, de la un moment dat înainte, încep să se intersecteze datorită prezenţei în ambele acţiuni a unuia din personajele centrale. Cele două acţiuni sînt treptat complicate prin inserarea unor intrigi secundare, unor episoade, unor mici povestiri colaterale (unele părînd, iniţial, eterogene, dar fiecare avînd o încărcătură conotativă necesară subiectului), menite să înmulţească, prin sensurile lor epice şi prin personajele lor, frecvenţa intersectărilor dintre acţiunile majore şi să le apropie în vederea confluenţei necesare din final, dar, totodată, să întîrzie savant şi captivant, să „încurce" derularea firului epic şi să amîne deznodămîntul, să pregătească, să declanşeze, să întreţină şi să agraveze (la nevoie) enigma sau enigmele

[289] *Op. cit.*; traducere inedită.

[290] Fiind vorba de un roman, şi îndeosebi de un roman complex, este de la sine înţeles că în *Marile speranţe* avem de-a face cu o polisemie tematică, ideea centrală putînd fi nu numai una din cele două formulate mai sus, ci tot atît de bine şi, de pildă, imposibilitatea realizării „marei speranţe" de a trece, chiar şi cu ajutorul averii, educaţiei şi repudierii celor de aceeaşi origine, prin zidurile invizibile ce despart castele sociale; sau, imposibilitatea realizării „marilor speranţe" ideale în condiţiile unor relaţii socale întemeiate pe puterea banilor (indiferent de proveniența lor), pe caste, pe instituţii şi norme de convieţuire formale şi rigide.

intercalate, momentele de tensiune dramatică (şi melodramatică — nelipsite), să contribuie (prin detalii de comportament) la aprofundarea psihologică a caracterelor, la gruparea, dispersarea şi regruparea personajelor pe „liniile de forţă" adevărate, sau false (inventate pentru a incita curiozitatea cititorului, a-l deruta — cu măsură — şi, implicit, a mări forţa de şoc a „surprizelor") etc. ● Subiectul, foarte stufos, ca în mai toate romanele lui Dickens — cunoscut atît din tălmăcirea romanului, ce s-a bucurat de o largă răspîndire [291], cît şi datorită excepţionalei ecranizări a lui David Lean (1946) —, poate fi numai cu greu bine rezumat. Dovezi în acest sens sînt rezumatele cunoscute din manuale, dicţionare literare, enciclopedii, precum şi — de ce nu? — următoarea încercare de a-l reaminti: Philip Pirrip (Pip), un băiat orfan, de condiţie socială modestă, isteţ şi sensibil, crescut „în ghionţi" şi pedepse de sora sa mai mare, înalta, ciolănoasa, abraşa şi arţăgoasa Georgiana Maria Gargery, soţia fierarului Joe Gargery — un Hercules cu suflet candid, „blînd, duios, împăciuitor şi prostuţ" —, este surprins, în cimitirul satului, de un puşcăriaş evadat — scenă celebră —, şi, de teamă, îi procură hrană, furată din cămara familiei, şi o pilă cu care acesta scapă de cătuşe. Ajutorul dat de Pip se dovedeşte însă zadarnic, căci, într-o altă scenă celebră, evadatul este prins de o poteră de soldaţi. Într-o secvenţă următoare, „unchiul" Pumblechook — unul dintre cele mai notorii personaje groteşti create de Dickens, — îl duce pe Pip în „partea de sus" a oraşului vecin, la „castelul" straniei *miss* Havisham, ca s-o distreze jucîndu-se. Părăsită în ziua nunţii de un logodnic escroc, *miss* Havisham vieţuieşte — spectrală, învestită ca-ntr-un giulgiu ofilit în rochia de mireasă de-atunci, claustrată în ruina sepulcrală a decorului nupţial de-atunci — urmărind, cu o patologică persuasiune, educarea fiicei sale adoptive, frumoasa Estella, într-un fel de cult al orgoliului, aroganţei, insensibilităţii, egoismului, răutăţii şi cochetăriei, cu scopul de a se răzbuna, prin intermediul ei, împotriva bărbaţilor. ● Pip o îndrăgeşte pe Estella, şi, părîndu-i-se că fata îl dispreţuieşte din pricina condiţiei lui sociale umile, năzuieşte, în „marea speranţă" de-a o cuceri, să iasă din rîndul lumii lui, „necioplite", şi, „cioplindu-se", să intre în lumea *gentlemen*-ilor, adică a „înaltei societăţi", căreia îi aparţine *miss* Havisham. După cîţiva ani de ucenicie în fierăria lui Joe Gargery, penibilă pentru un tînăr cu „mari speranţe", cum se consideră pe sine Pip [292], el îşi poate, în fine, împlini această năzuinţă, datorită unei substanţiale subvenţii, acordate de un misterios binefăcător. Pentru că vestea despre această subvenţie îi este adusă de avocatul domnişoarei Havisham, *mister* Jaggers — unul din personajele dickensiene de referinţă —, Pip crede că tainicul lui binefăcător este această bizară mireasă nenuntită,

[291] Vezi infra, p. 801, 802, 803.

[292] Fără a face numaidecît critică biografică, să ne amintim, totuşi, că sentimentul acesta îl încercase şi pe Dickens însuşi (vezi supra, p. 683), care l-a transferat şi asupra lui David Copperfield.

care tocmai o trimisese pe Estella în străinătate, ca să primească o educaţie „ca la *lady*", şi speră — o altă „mare speranţă" — că, astfel, *miss* Havisham îi pregăteşte pe amîndoi deodată pentru o viitoare căsătorie. ● Bineînţeles că pe parcursul încercării sale de a deveni *gentleman*, Pip (ca şi David Copperfield în procesul instruirii sale) trece printr-o seamă de împrejurări şi vine în contact cu numeroase personaje care-i influenţează caracterul şi-i îmbogăţesc, direct sau indirect, cunoştinţele.[293] ● Dacă cele mai frumoase experienţe de viaţă ale lui Pip sînt, conform „amintirilor" sale, bunătatea lui Joe Gargery şi prietenia cu Herbert Pocket, iar cea mai josnică experienţă este „uşoara [sa] alunecare pe panta ingratitudinii, trădarea mută"[294] şi lasă a prieteniei cu Joe Gargery, trădare întemeiată pe snobismul averii şi pe „cerinţele tradiţionale ce atribuie *gentleman*-ului [...] o altă viaţă sufletească decît omului de rînd"[295], cea mai tragică experienţă este prăbuşirea marilor lui speranţe de a deveni *gentleman* şi deci de a putea năzui să devină soţul fiicei adoptive a domnişoarei Havisham, frumoasa, insensibila şi cocheta Estella. Căci — grotesc ironie a soartei (dar şi lovitură de teatru[296]) — misteriosul binefăcător al lui Pip nu este nobila domnişoară Havisham, aşa cum, lăsîndu-se în voia aparenţelor şi a marilor lui speranţe, credea el, ci Abel Magwitch, fostul puşcăriaş evadat, pe care, în copilărie, îl ajutase, în „scena cimitirului", să scape de cătuşe. Inferioritatea condiţiei sociale a lui Magwitch, caracterul compromiţător al averii de care beneficiase în încercarea lui de a deveni *gentleman* şi conştiinţa incompatibilităţii situaţiei de proscris a fostului ocnaş cu exigenţele formale ale „înaltei societăţi", spre care năzuia, îi umilesc marile orgolii şi marile speranţe. Odată cu aceste deslușiri, ce au loc după întoarcerea în Anglia a lui Magwitch, dornic să-şi vadă fiul adoptiv — imagine a marilor lui speranţe de depăşire —, împrejurările vieţii lui Pip iau o turnură catastrofală. Estella se mărită, din interes, cu bogatul şi grosolanul Bentley Drummle; domnişoara Havisham, chinuită de remuşcarea că a făcut din Estella un monstru de egoism şi insensibilitate (a cărei primă victimă este chiar „educatoarea" ei), moare, după ce arde ca o torţă în flăcările vechei sale rochii de mireasă, dezamăgită de a nu-şi fi realizat marea speranţă a răzbunării împotriva bărbaţilor; „bătrînul", monstruosul şi brutalul Orlick,

[293] După cum s-a observat, instrucţia propriu-zis didactică a lui Pip, ca dealtfel şi a lui David Copperfield, aproape lipseşte din roman, „autorul" autobiografiei instruindu-se, în schimb — ca şi scriitorul —, mai mult la şcoala vieţii. Este, în esenţă, tot vechea instruire prin experiment direct, de care beneficiază şi Gil Blas, numai că în *Marile speranţe*, ca şi în *Viaţa lui David Copperfield*, „picarul" este un „cocor care zboară pe dinlăuntru", privind viaţa concentric, în profunzimea ei şi în relaţiile cauzale voalate ale aspectelor ei.

[294] Apud: G. K. Chesterton, *Op. cit.*, p. 177.

[295] Apud: Dan Grigorescu, *Op. cit.*, p. XXVI.

[296] Lovitură de teatru la care cititorul atent se cam aşteaptă, pentru că nu toate tainele romanului sînt la fel de bine voalate de întorsăturile condeiului dickensian.

fost ucenic în fierăria lui Joe Gargery, vinovat de moartea doamnei Joe Gargery, îl atrage pe Pip într-o cursă, îl leagă şi-l ţine, vreme de un capitol, sub ameninţarea morţii, mai mult ca să satisfacă gustul lui Dickens pentru senzaţionalul terifiant şi melodramatic, decît pentru că episodul era strict necesar economiei romanului; în fine, Magwitch, pe care Pip şi prietenii săi, Herbert Pocket şi Startop, încearcă, pentru a-l salva de ştreang, să-l scoată clandestin din Anglia, este grav rănit şi arestat, după ce, într-o încăierare, îl ucisese pe Compeyson, fostul logodnic escroc al domnişoarei Havisham şi fost puşcăriaş, devenit delator. Judecat, Magwitch este condamnat la moarte. Dar execuţia nu va avea loc, pentru că fostul puşcăriaş se stinge din viaţă în spitalul închisorii, vegheat cu blîndeţe de fiul său adoptiv, pe care, între timp, adversităţile l-au purificat, scoţîndu-l din criza morală provocată şi alimentată de ambiţia parvenirii şi de averea nemuncită, parazitară. În ultima clipă, Pip îi dezvăluie lui Magwitch — într-o scenă de un excesiv sentimentalism — una din enigmele bine voalate ale romanului, dar o enigmă de coincidenţă: fiica lui naturală, pe care puşcăriaşul o credea moartă, trăieşte, este „tare frumoasă" şi a devenit „o adevărată *lady*". Numele ei se subînţelege: Estella. Deci Magwitch moare împăcat că, totuşi, marea lui speranţă, de a-şi depăşi condiţia socială umilă printr-un urmaş, i s-a realizat. ● Extenuat de caruselul adversităţilor, Pip se îmbolnăveşte grav, dar se va vindeca, datorită îngrijirilor bunului şi devotatului Joe Gargery, şi va pleca în străinătate, ca funcţionar al unei întreprinderi comerciale, patronate, printre alţii, de prietenul său Herbert Pocket. Întorcîndu-se, după unsprezece ani, în Anglia, îl vizitează pe bunul Joe Gargery, căsătorit cu blînda şi echilibrata Biddy, şi se duce să revadă, în „partea de sus" a oraşului, locul unde se ridica odinioară „castelul" fantastic al domnişoarei Havisham. Coincidenţă — ultima din multele coincidenţe folosite de Dickens în acest roman —: o întîlneşte pe frumoasa Estella, metamorfozată psihic, după o experienţă negativă de viaţă, într-o femeie bună şi blîndă, venită şi ea în pelerinaj sentimental la locurile, părăginite acum, ale copilăriei. În lumina argintie a răsăritului de lună (simbolică, bineînţeles), Pip şi Estella părăsesc împreună, ţinîndu-se de mînă, paradisul degradat al amintirilor şi al marilor speranţe nerealizate, într-o imagine de „happy-end" melancolic ca un surîs întristat[297]. ● Carte de maturitate a lui Charles Dickens şi sinteză exemplară a manierei lui romaneşti, întrunind, după cum s-a spus, toate calităţile şi toate defectele specifice creaţiei sale, *Marile speranţe* este totodată matca epică a cîtorva personaje care, deşi poartă, după opinia întemeiată a criticilor, „stigmatele" romantismului (opoziţia categorică între „pozitivi" şi „negativi", sentimentalism, patetism, melodramatism, retorism etc.), cuceresc, totuşi, atenţia critică a cititorului datorită talentului

[297] Acest final, după cum se ştie, i-a fost sugerat lui Dickens — care se gîndise să-i despartă pentru totdeauna pe cei doi eroi, Pip şi Estella — de „romantismul robust" al scriitorului Bulwer Lytton (vezi supra, p. 729, nota 213).

cu care sînt individualizate, umorului, veridicității și autenticității lor. ● La prima vedere, mai puțin „eroul" romanului, Philip Pirrip (Pip), „autor", ca și David Copperfield, al „amintirilor" ce formează substanța cărții. Mai puțin, pentru că „amintirile" sau „autobiografia" lui Pip lasă adeseori impresia de „déjà vu, déjà connu", datorită similitudinii unor motive și situații cu motive și situații din „autobiografia" lui David Copperfield. Astfel, și David și Pip sînt copii orfani, brutalizați de oameni maturi mărginiți și insensibili (David — de *mister* Edward Murdstone și de rigida lui soră, *miss* Jane Murdstone, Pip — de sora lui, doamna Maria Georgiana J. Gargery și de stupidul ei unchi prin alianță, *mister* Pumblechook)[298]; amîndoi sînt lipsiți de mijloacele materiale necesare unei instruiri didactice adecvate; fiecare din ei face cîte o ucenicie considerată ca umilitoare, inferioară capacității și aspirațiilor lui (David — în depozitul de vinuri și băuturi spirtoase al firmei „Murdstone & Grinby", Pip — în fierăria lui Joe Gargery, cumnatul și prietenul său); și unul și celălalt trece prin experiența iubirii copilărești (David — micuța Emily, Pip — Biddy), păstrîndu-i o tandră amintire; fiecare beneficiază de amiciția unor oameni maturi simpli și candizi, ce se conduc în viață după filozofia și etica eficientă a bunului-simț (David — de amiciția caldă a Clarei Peggotty și a lui *mister* Dick, Pip — de amiciția devotată a lui Joe Gargery); nici unul din ei nu reușește să iasă din starea de indigență și să acceadă la instruire didactică decît cu ajutorul hazardului (care, în biografia lui David, poartă numele mătușii sale, Betsey Trotwood, iar în biografia lui Pip, numele ocnașului evadat Abel Magwitch); și unul și celălalt fac experiența prieteniei tinerești (David — prin Thomas Traddles, Pip — prin Herbert Pocket). ● Dar să punem punct aici acestui otios și oricum incomplet „inventar" de similitudini între „autobiografiile" celor doi eroi, și mai bine să formulăm întrebarea inevitabilă ce subminează toate aceste asemănări, care, cert, îl dezavantajează pe Pip, ca al doilea creat. Totuși, prin ce reușește „autorul" „autobiografiei" *Marile speranțe* să se impună ca personaj autentic? Răspunsul, după opinia multora din cei ce și-au pus întrebarea, trebuie căutat nu numai în „motivele" psihice dominante ce-l deosebesc pe Pip de David, adică în năzuința lui către o „lume mai bună" — confundată de Pip cu „lumea de sus", a *gentlemen*-ilor în stare doar „să se țină pe picioare" și să trăiască în belșug[299] — și în propensiunea temperamentală spre lașitatea de a nu face ceea ce știe că e drept, și de a face ceea ce știe că nu e drept. Ci și, mai cu seamă, în ritmul lent (comparativ cu cel din

[298] Temă frecvent exploatată de romancierii englezi din secolul al XVIII-lea. Vezi și supra, p. 730.

[299] Sau, după formularea domnului Joseph Overton, primarul din Marele Winglebury (vezi supra, p. 36), să alerge după „cai verzi pe pereți, joc de cărți și chefuri... slugi, actrițe... cabine... țigări de foi... grajd... birt.., cîrciumă și, la urmă, adunarea legislativă".

romanele anterioare), adecvat observației analitice, cu care scriitorul urmărește, infuzînd analiza în trama epică, evoluția treptată, interioară, a „motivelor" psihice și, paralel, diversele lor forme de exteriorizare: minciuna, ingratitudinea, infatuarea, susceptibilitatea suficientă, deferența ipocrită, duritatea, grosolănia, răutatea, duplicitatea, generozitatea ostentativă, meschinăria etc., forme prin care Pip, odată parvenit, se manifestă față de cei „de mai jos", disprețuiți din prejudecata că avuția implică desconsiderarea celor neavuți. ● Deci Philip Pirrip (Pip) nu este personajul pozitiv al „autobiografiei", privilegiatul virtuților medii și beneficiarul unui destin fericit pe măsura virtuților, ca David Copperfield. Ci, comparativ cu acesta, și pînă la un punct, cînd Dickens îl „salvează", personajul ei negativ. Nu însă mai puțin exemplar prin „morala" fabulelor vieții sale, extrasă nu atît din dorința lui de a se sustrage, prezumțios, destinului mediocru și demn ce-l pîndea în fierăria sătească a lui Joe Gargery, cît din eroarea de a-și făuri — naiv, lipsit de o îndrumare adecvată și de capacitatea de a discerne valoarea de nonvaloare — un alt destin, senzațional și aparent superior, dar, în esență, inferior și nedemn, pentru că-l întemeiază pe o himeră, pe bani parazitari, pe sentimente josnice, corupte de ambiția parvenirii, și nu pe un ideal înalt, pe muncă, pe omenie. Și acestea nu sînt singurele argumente ce-i asigură lui Pip nemurirea, de vreme ce, evocîndu-l, imaginea care se suprapune imediat numelui este aceea a copilului Pip, imagine impusă de finețea dickensiană, superlativă deci, a analizei sufletului infantil privit dinlăuntru. Iată, de exemplu, admirabila scenă în care Pip, forțat de sora sa, doamna Joe Gargery, și de sinistrul personaj „unchiul" Pumblechook să le descrie locuința domnișoarei Havisham, de unde tocmai sosise, se răzbună copilărește pe curiozitatea lor bolnăvicioasă, inventînd o poveste absurdă, de un absurd feeric, cum numai mintea unui copil isteț poate scorni: ● „— Băiete, cum arată domnișoara Havisham? reîncepu domnul Pumblechook, după ce-și reveni; își încrucișase strîns mîinile la piept și-și mișca capul în chip de șurub. ● — Foarte înaltă și oacheșă, spusei eu. ● — Așa-i, unchiule? întrebă sora mea. ● Domnul Pumblechook clipi afirmativ din ochi. Și eu înțelesei că n-o văzuse niciodată pe domnișoara Havisham, care nu arăta defel așa. ● — Bine! făcu domnul Pumblechook cu îngîmfare. Vezi, așa trebuie să-l iei! Așa-i că știu să umblu cu el? ● — Eram sigură, unchiule, răspunse doamna Joe. L-aș lăsa tot timpul cu dumneata; te pricepi așa de bine să umbli cu el! ● — Mai departe, băiete! Ce făcea azi, cînd ai intrat la ea? întrebă domnul Pumblechook. ● — Ședea, răspunsei eu, într-o trăsurică de catifea neagră. ● Domnul Pumblechook și doamna Joe se zgîiră unul la altul — cred și eu! — și repetară amîndoi: ● — Într-o trăsurică de catifea neagră?! ● — Da, spusei eu. Și domnișoara Estella, știți, nepoata ei, îi dădea cozonac și vin pe fereastra trăsurii, pe o farfurie de aur. Și m-am dus și eu în spatele trăsurii, să mănînc porția mea, fiindcă așa mi-a spus. ● — Mai era cineva pe-acolo? întrebă domnul Pumblechook. ● — Patru cîini, răspunsei eu. ● — Mari, sau mici?

● — Uriaşi, spusei eu. Şi se luptau pentru nişte costiţe de viţel, care stăteau într-un coşuleţ de argint. ● Domnul Pumblechook şi doamna Joe se uitară din nou unul la altul, cu totul uluiţi. Înnebunisem de-a binelea — eram ca un martor torturat ca să spună adevărul — şi le-aş fi spus orice mi-ar fi trecut prin cap. ● — Unde era trăsura asta, pentru numele lui Dumnezeu? întrebă soră-mea. ● — În odaia domnişoarei Havisham. ● Şi iar se holbară unul la altul. ● — Dar n-avea cal, adăugai această întregire salvatoare în clipa în care înlăturai din mintea mea patru armăsari gătiţi, ale căror hamuri îmi trezeau gînduri sălbatice. ● — E cu putinţă, unchiule? întrebă doamna Joe. Ce tot spune băiatul ăsta? ● — Să-ţi spun eu ce-i, răspunse domnul Pumblechook. Eu cred că era o litieră. Ştii, e cam ciudată, foarte ciudată, destul de ciudată ca să-i placă să-şi petreacă ziua într-o litieră. ● — Ai văzut-o vreodată şezînd în litieră, unchiule? întrebă doamna Joe. ● — Cum eram s-o văd, răspunse el, nevoit să mărturisească, cînd n-am văzut-o în viaţa mea?! Nici n-am dat ochii cu ea! ● — Doamne, unchiule! Şi atunci cum ai vorbit cu ea? ● — Nu înţelegi? spuse domnul Pumblechook îmbufnat. Cînd am fost acolo, m-am dus pînă la uşa ei, şi uşa era deschisă, şi aşa mi-a vorbit. Cum nu-nţelegi? Doar băiatul s-a dus să se joace. De-a ce te-ai jucat, băiete? ● — Ne-am jucat cu steguleţele, spusei eu. (Vă rog să mă credeţi că sînt înmărmurit de cîte ori îmi amintesc de minciunile pe care le-am spus în seara aceea.) ● — Steguleţele! glasul soră-mii răsună ca un ecou. ● — Da, spusei eu. Estella flutura un steag albastru, şi eu unul roşu, şi domnişoara Havisham unul presărat cu steluţe aurii, ştiţi, prin fereastra trăsuricii. Şi după aceea am fluturat cu toţii săbiile şi am strigat: «Ura». ● — Săbii! repetă soră-mea. De unde aţi luat săbii? ● — Din dulap, spusei eu. Şi am văzut în dulap pistoale, şi dulceaţă, şi pilule. Şi soarele nu intra în odaie, era luminată cu lumînări. ● — Asta-i adevărat, spuse domnul Pumblechook, dînd din cap cu greutate. Aşa stau lucrurile, asta am văzut şi eu. Şi amîndoi se holbară la mine, şi eu mă uitam la ei cu un aer firesc de nepăsare voită, cuprinzîndu-mi piciorul drept cu mîna dreaptă. ● Dacă mi-ar fi pus şi alte întrebări, cu siguranţă că m-aş fi trădat, căci eram gata să spun că în curte se afla un balon şi m-aş fi aventurat în această afirmaţie dacă închipuirea mea n-ar fi fost împărţită între acest fenomen şi un urs, care se ascundea în fabrica de bere. Dar ei erau atît de prinşi cu comentarea minunilor pe care le auziseră, încît scăpai.“ [300] ● Dar frumuseţea paginii citate nu constă numai în intuirea exactă a reacţiei copilului la interogatoriul celor doi maturi antipatici şi în invenţia minciunii lui candide, feeric copilăreşti, ci şi în opunerea ironică a platitudinii acelora, a suficienţii lor, imaginaţiei copilului, în mimica celor două personaje antipatice şi în jocul dialogului, care le agravează stupiditatea. ● S-a făcut şi se face încă multă literatură în jurul Estellei, considerată de numeroase condeie critice drept primul personaj feminin autentic

[300] Apud: Charles Dickens, *Marile speranţe*, ed cit., vol. I, p. 88—91.

din universul romanesc dickensian, pentru că este cochetă, egoistă, insensibilă, capricioasă, enigmatică și interesată. Există, desigur, o parte de adevăr în această părere, dar și o oarecare doză de exagerare. Pentru că, în primul rînd, calitățile enumerate nu sînt determinante în stabilirea feminității, care, totuși, nu e o maladie cu simptomatologie cerită și diagnostic precis, obiectiv. Iar, în al doilea rînd, pentru că Estella, atît cît și așa cum apare în roman — mai mult claustrată într-o ambianță bizară și integrată în ambianță —, este mai degrabă schița unui personaj feminin, decît un personaj feminin propriu-zis. E adevărat, schița unui personaj feminin fără pereche în romanele anterioare, vădind orientarea scriitorului spre un alt tip de femeie decît, de exemplu, Rose Maylie, Florence Dombey, Dora Spenlow, Agnes Wieckfield sau Lucie Manette, care, vorba minții de pe urmă a lui Gabriel Grub, au „în inimi un izvor nestins de dragoste și devotament" [301]. Dar fără o evoluție substanțială, demonstrativă caracterologic în cadrul epic dat. Rolul ei principal, în roman, și nu în imaginația critică, este de a se lăsa, insolită întruchipare a Galatheei, modelată psihic de spiritul răzbunător al straniului Pygmalion feminin, domnișoara Havisham, care, la un moment dat, cînd Estella o părăsește ca să se mărite cu Bentley Drummle, îi reproșează tocmai insensibilitatea și ingratitudinea, sentimente ce însăși i le cultivase „cu voința arzătoare a unei minți grav bolnave" [302]. Evoluția Estellei, ulterioară, pînă în momentul finalului rezumat mai sus, evoluție despre care aflăm cîte ceva, pe foarte scurt și-nghesuit, într-o narațiune cu caracterizări auctoriale, iese din cadrul amintirilor lui Pip, adică al romanului. Și apoi, în final, Estella pocăindu-se, nu este oare pregătită să devină și ea „un izvor nestins de dragoste și devotament"? ● Dacă dintre personajele pozitive — Joe Gargery, Biddy, Herbert Pocket și Abel Magwitch — numai primul și ultimul atrag în mod deosebit atenția, dar nu prin excepționala lor coplexitate psihică, ci, primul, prin dominanta portretului său — o bunătate „copleșitoare" (cum bine s-a spus), egală, poate, cu a micuței Amy Dorrit, dar totuși mai tonică și mai impresionantă prin discreție și gingășie, contrastante cu fizicul lui —, ultimul, prin generozitatea și sentimentalismul lui (de asemenea puternic contrastant cu înfățișarea de brută a personajului) [303], în schimb, „negativii" și „excentricii" sau „auxiliarii" stăpînesc, prin număr și expresivitate — caricaturali, grotești sau burlești — scena

[301] Vezi supra, p. 74.

[302] Apud: Charles Dickens, *Marile speranțe*, ed. cit., vol. II, p. 103.

[303] Biddy și Herbert Pocket au neșansa (după cum am mai spus) de a semăna prea mult cu alți doi „auxiliari" pozitivi din *Viața lui David Copperfield*, Biddy cu micuța Emily, iar Herbert Pocket cu Thomas Traddles; nu numai pentru că sînt în cam aceleași relații cu Pip ca și Emily și Traddles cu David, sau pentru că au unele trăsături caracterologice foarte asemănătoare, dar lui Herbert Pocket i se-ntîmplă să fie chiar și cam în aceeași criză matrimonială ca și Thomas Traddles, așteptînd, ca și prietenul lui David Copperfield, eliberarea logodnicei sale, Clara Barley, de grijile gospodăriei părintești, pentru a se putea căsători.

romanului, demonstrînd încă o dată propensiunea umoristică şi satirică a geniului dickensian. Simpla lor menţionare onomastică sugerează, prin raportare la numărul „pozitivilor", prezenţa unei adevărate populaţii : doamna Georgiana Maria Gargery sau doamna Joe, soţia lui Joe Gargery şi sora lui Pip ; domnul Wopsle, paracliser stupid, cu veleităţi clericale şi de actor dramatic, posesorul unui remarcabil „nas roman", ca şi Horatio Sparkins, personajul unei „schiţe a lui Boz" [304] ; domnul Hubble, notar, şi soţia sa, doamna Hubble, două persoane foarte plicticoase, foarte morale şi, mai cu seamă, foarte moralizatoare ; „unchiul" Pumblechook, „negustor de grîne, om cu stare şi cu brişcă proprie", stupid, făţarnic şi lăudăros ; bizara domnişoară psihopată Havisham ; isterica linguşitoare Camilla Pocket şi placidul ei soţ Raymond sau „domnul Camilla" ; ipocrita invidioasă Sarah Pocket ; Georgeana — „femeie nemăritată şi nesuferită, care dădea băţoşeniei ei numele de religie şi ficatului ei numele de iubire" ; bruta neghioabă Dolge Orlick ; inteligentul şi abilul avocat Jaggers ; Matthew Pocket, soţia sa cu nostalgii aristocratice, Belinda Pocket, şi numeroşii lor copii minori, din care doar doi au nume, Alick şi Jane care dansează, în timp ce ceilalţi ţipă şi se dau peste cap [305] ; Flipson şi Miller, dădacele numeroşilor copii ai doamnei şi domnului Matthew Pocket ; domnul Trabb, un croitor înfloritor ; prostănacul Benthley Drummle, discipol al domnului Pocket, viitor baronet, deci aparţinînd aceleiaşi categorii sociale din care face parte *sir* Leicester Dedlock din *Casa Umbrelor* ; doamna Coiler, o vecină linguşitoare a familiei Pocket ; domnul John Wemmick, secretarul avocatului Jaggers, mic Ianus citadin, obsedat de obţinerea unor „averi portative", şi bătrînul său tată, cu desăvîrşire surd, dar căruia îi place să „converseze" — stereotip, bineînţeles ; rumena doamnă Brandley, cu înclinaţii spre frivolitate, şi palida ei fiică, domnişoara Brandley, cu înclinaţii spre teologie ; escrocul şi delatorul Compeyson, geniul rău absolut, „omul negru" al romanului ; Arthur Havisham, fratele vitreg al domnişoarei Havisham, de asemenea escroc şi unealtă stupidă a lui Compeyson ; bătrînul Bill Barley, supranumit Gruffandgrim (adică : aspru şi sălbatic), tatăl Clarei, logodnica lui Herbert Pocket, căruia nu i se poate „încredinţa taina vreunui sentiment mai gingaş, din pricină că nu e în stare să înţeleagă nici un subiect mai psihologic decît guta, romul şi depozitele lui de vechi magazioner pe vas" ; materna, discreta şi buna doamnă Whimple, gazda Clarei ; William, chelner la cafeneaua „Mistreţul albastru" ; Mike, un client sentimental, timid şi neajutorat al avocatului Jaggers, şi alţii, care, şi cînd nu poartă un nume, au o identitate precisă, inconfundabilă, ca, de exemplu, zăpăcita mătuşă a domnului Wopsle, sau năzbîtiosul ucenic al croitorului Trabb. Desigur, nu toţi deţin roluri importante, ca dom-

[304] Vezi supra, p. 20.

[305] „Prezentarea familiei Matthew Pocket prevesteşte tehnica lui Lewis Carroll din *Alice în Ţara minunilor*, dar nu are nimic din fantezia frenetică a acestui înnoitor al literaturii" (apud : Dan Grigorescu, *Op. cit.*, p. XXIX).

nişoara Havisham, dar pînă şi cel mai neînsemnat figurant dintre „negativi" sau dintre „excentrici" beneficiază de o schiţă de portret individualizantă [306]. Dintre aceştia, cîţiva, ca avocatul Jaggers, secretarul lui, John Wemmick şi „unchiul" Pumblechook sînt personaje de referinţă în bibliografia critică dickensiană. ● Dacă se poate spune că numeroasele tipuri de avocaţi create de Dickens alcătuiesc împreună un veritabil Barou britanic în Eternitate, atunci, fără îndoială, Jaggers [307] este decanul de drept al acestui Barou. Nu numai pentru că n-ar avea caracter (în sensul răspîndit al acestei noţiuni), ca Dodson, Fogg, Buzfuz, Vholes, Kenge, Tulkinghorn şi alţii. Ci şi pentru că, spre deosebire de aceştia, el este un caracter (în sensul literar al cuvîntului), adică o individualitate cu trăsături psihice complexe, cel mai complex personaj-avocat din întreaga galerie dickensiană de jurişti, abundentă în caricaturi şi chipuri groteşti. Totodată, cel mai complex personaj din romanul *Marile speranţe* — deşi acest rol i-a fost rezervat, de scriitor, lui Philip Pirrip (Pip) — şi cel mai interesant prin sensurile multiple ale cifrului său psihologic. ● O convenţie

[306] După cum s-a scris, Dickens foloseşte numeroase modalităţi de compunere a portretelor, în general comune romancierilor epocii, modalităţi ce depind de locul personajelor în trama epică, de importanţa rolurilor prestabilită, de nuanţa caracterologică fixată etc., etc. Dar, indiferent de procedeele utilizate, portretele dickensiene se disting prin încărcătura lor psihologică şi prin importanţa acordată de scriitor detaliilor (fizionomice, vestimentare, de limbaj, de mimică, gesticulaţie, ticuri etc.), detalii care sînt un fel de „marcă" a personajului, contribuind atît la individualizarea cît şi la evocarea lui sugestivă în decursul acţiunii. Astfel, de pildă, domnul Trabb, croitor, personaj episodic în *Marile speranţe*, prezent în numai trei pagini ale romanului, este caracterizat, aşa cum procedează orice adevărat romancier realist al timpului, prin limbajul şi gestica afectată, profesionale („Ce credeţi despre aceasta? spuse domnul Trabb, luînd din raft un sul, desfăşurîndu-l cu o mişcare unduioasă şi pregătindu-se să bage mîna sub postav, ca să-i pună în evidenţă luciul. E un articol foarte drăguţ. Vi-l recomand pentru ceea ce vă trebuie dumneavoastră, pentru că într-adevăr este extrafin. Dar trebuie să vedeţi şi altele. Dă numărul patru, băiete!") şi prin rapiditatea schimbării registrului dialogic (superior şi familiar, onctuos şi servil, sever şi grosolan) după situaţia materială a celui căruia i se adresează, trădînd un caracter labil, meschin, viciat de „puterea zdrobitoare a banului" şi, bineînţeles, de interese negustoreşti. Acestor trăsături caracterizante, Dickens le adaugă, printr-o grifă specifică penei sale de umorist, un detaliu ce-i conferă personajului un plus de originalitate. În momentul în care Pip îl anunţă că a pus mîna pe o „avere frumuşică", Trabb tocmai îşi ungea un corn cu unt, pregătindu-se să mănînce. Croitorul, ai cărui penaţi, sub forma pungilor cu bani „înfloritoare", sînt închişi în „altarul" casei de bani zidită în perete, are brusc sentimentul unei revelaţii quasi-mistice şi, înainte de a-l atinge, cu vorba sau cu mîinile, pe Pip, simte instinctiv nevoia să-şi purifcie trupul şi sufletul de degradanta poftă de mîncare, şi, în consecinţă, „uită untul între feliile de pîine, se ridică de pe marginea patului, îşi şterge degetele de faţa de masă" şi exclamă: „Doamne Dumnezeule!". Abia după această pregătire se înclină în faţa lui Pip şi îşi ia libertatea de a-l atinge uşor „în vîrful coatelor", gest cu care intră în tipicul mişcărilor profesionale.

[307] Al cărui nume, traductibil prin „vînătorul", este semnificativ, dar nu în sens peiorativ.

critică oarecum simplificatoare îl consideră pe Jaggers, judecîndu-l cam ca înşişi clienţii lui, adică după aparenţe, un personaj prin excelenţă cinic. Opinie ce ni se pare — nu numai nouă — cel puţin exagerată, dacă nu chiar greşită, formată prin izolarea unor aspecte de miezul structurii eroului, prin hipertrofierea şi generalizarea lor pripită. În esenţă, Jaggers, ca şi secretarul şi ciracul său, John Wemmick (prin „biografia" căruia poate fi mai bine „citit"), este un romantic şi un sentimental disimulat [308], ce şi-a construit, ca un artist, cu inteligenţă, luciditate şi talent, o personalitate de aspecte conformă normelor morale din societatea utilitaristă în mijlocul căreia s-a nimerit să trăiască. Mai bine zis, şi-a construit un personaj veridic, pe care, ca orice autor, şi-l joacă, pînă la limita cabotinajului [309], după propria-i voie, dar în limitele unor condiţii obiective, pe scena socială, unicul scop aparent fiind succesul spectacolului de aparenţe, succes ce-i asigură prestigiul şi, implicit, o existenţă normală, adică în conformitate cu normele sociale curente. Spre deosebire însă de John Wemmick, care, după ce participă, cu masca lui ca sculptată în lemn, la spectacolul social de aparenţe, îşi îngăduie să se recreeze, însingurîndu-se în intimitatea casei lui bizare — un „castel" despărţit simbolic de lumea exterioară printr-un şanţ al cărui pod îl ridică după ce soseşte acasă —, Jaggers a extins disimularea şi asupra ambientului vieţii lui private [310],

[308] Întemeiem această afirmaţie nu numai pe asocierile şi disocierile permise de compararea lui Jaggers cu Wemmick, ci şi, îndeosebi, pe sugestiile din capitolul al LI-lea, revelator pentru cum a vrut Dickens să fie desluşit personajul Jaggers. Citîm fragmentar, rugîndu-l pe cititor să completeze sugestia după versiunea românească indicată a romanului (vol. II, p. 246—257): „— Pip, spuse el [Jaggers], să nu vorbim despre «vise nesăbuite»; *dumneata trebuie să ştii mai mult despre lucrurile astea decît mine, căci experienţa dumitale e mai proaspătă*" (p. 253). Sublinierea noastră are rostul de-a atrage atenţia asupra acelor cuvinte ce-l implică biografic pe Jaggers în nişte „vise nesăbuite" asemănătoare celor ale lui Pip.

[309] „Amintirile" lui Pip menţionează, la fiecare apariţie a lui Jaggers, artificiile pe care acesta le foloseşte pentru a-i impresiona pe cei cărora li se adresează: privirea dispreţuitoare; tonul agresiv; obiceiul de a-şi muşca partea laterală a degetului arătător în timp ce observă oamenii; năravul de a-şi repezi degetul arătător, indicativ şi acuzator, spre cel cu care dialoghează; trucul scîrţîirii ghetelor („Domnul Jaggers nu rîdea niciodată; în schimb purta ghete mari şi lustruite, care scîrţîiau; şi cînd îşi lăsa greutatea corpului pe ghete şi-şi apleca capul, îmbinîndu-şi sprîncenile în aşteptarea unui răspuns, ghetele scîrţîiau întocmai unui rîs uscat şi bănuitor" — ed. cit., vol. I, p. 263); tertipul cu batista („Purta întotdeauna [...] o batistă mare de mătase grea, care-i folosea foarte mult în profesiunea lui. L-am văzut adeseori înspăimîntînd pe un client sau pe un martor prin desfăşurarea ceremonioasă a acestei batiste, ca şi cînd ar fi avut de gînd să-şi sufle nasul şi să se oprească, ştiind că nu va avea timp pentru asta pînă în clipa în care martorul sau clientul se va trăda singur; iar clientul sau martorul se trăda îndată, ca şi cum ar fi fost firesc să se întîmple aşa" (ed. cit., vol. II, p. 17—18).

[310] „În cameră se afla un dulap cu cărţi; văzui după cotoare că erau doar cărţi despre martori, procese, acte parlamentare, legi şi biografii în legătură cu criminalistica şi alte lucrări de felul acesta [...]. Totul avea un aer oficial, şi în toată casa nu găseai nici o podoabă. Într-un colţ se afla o măsuţă cu hîrtii şi o lampă cu

nelăsînd lumii dinafară nici o posibilitate de „a fi prins în cursă". Această quasi-perfectă simulare a inexistenței unei alte vieți, intime, de sentimente și „slăbiciuni" omenești, dincolo de armura rece a rațiunii și a inteligenții profesionale [311], inspiră clienților lui o teamă mistică. Nu însă și lui Wemmick, care, semănîndu-i, știe că firea lui Jaggers este alta decît cea impusă de circumstanțele sociale și că „maestrul" lui este „adînc ca Australia", adică de nevăzut [312]; și nici lui Pip, care, observîndu-l, remarcă ticul lui de a se spăla pe mîini, după plecarea clienților, ca pentru a se purifica de contactul lor infectant [313]. Riscul unui asemenea joc — căci de un joc este vorba, de un joc social — constă în abstragerea „autorului", pînă la urmă, în „personajul" creat, adică în pierderea identității autentice pentru o identitate postișă. Cu alte cuvinte, pe Jaggers îl amenință drama modernă a alienării de sine prin conformism. ● Cu această structură psihică și prin poziția sa centrală în pînza de păianjen a romanului [314] — poziție privilegiată, de deținător direct al secretelor majorității eroilor [315] și de spectator quasi-obiectiv al evoluției fiecă-

abajur; iar mie mi se părea că uneori, seara, domnul Jaggers își aduce tot biroul acasă, pe rotițe, și se așterne pe lucru." (Ed. cit., vol. I, p. 282.)

[311] Fără a fi un sentimental, Jaggers a fost (înainte de-a apărea pe scena romanului) și este animat de sentimente umane, sugerate în același capitol al LI-lea, menționat mai sus, mai cu seamă în expunerea schematică a „cazului" Estella. Vezi, în versiunea românească citată, vol. II, p. 253—256.

[312] „...fiindcă în ziua aceea Wemmick era foarte vesel și vorbăreț, i-am spus că nu sînt lămurit asupra purtărilor domnului Jaggers. ● — Spune-i asta, și o s-o ia drept un compliment, îmi răspunse Wemmick. El nici nu vrea să fii lămurit. O! făcu el, văzîndu-mă uimit. Nu firea lui e de vină, e din pricina profesiei, numai din pricina profesiei. ● Wemmick ședea la pupitru și ronțăia un biscuit tare și uscat; din cînd în cînd, arunca firimiturile în gura lui, care semăna cu o crăpătură, ca și cum le-ar fi aruncat într-o cutie de scrisori. ● — Întotdeauna mi se pare, spuse Wemmick, că a întins o cursă și că stă la pîndă. Deodată, țac, te-a prins! ● Fără să-mi exprim părerea că asemenea curse întinse oamenilor nu fac parte din plăcerile vieții, i-am spus că-l socoteam pe domnul Jaggers foarte iscusit. ● — E adînc, spuse Wemmick, ca Australia. Arătă cu tocul spre ușa biroului, ca să-mi arate că alesese Australia în figura lui de stil fiindcă era de cealaltă parte a globului. Dacă ar exista ceva mai adînc, adăugă Wemmick, aducînd tocul înapoi spre foaia de hîrtie, atunci așa ar fi și el." (Ed. cit., vol. I, p. 263—264.)

[313] „Mă folosesc de acest prilej ca să spun că domnul Jaggers se spăla pe mîini după ce îi plecau clienții, ca un chirurg sau un dentist. În odaia lui se afla o despărțitură prevăzută pentru acest scop, care mirosea a săpun parfumat, de parc-ar fi fost o parfumerie. Înăuntru, pe o bară, atîrna un prosop neobișnuit de mare și, de cîte ori se întorcea de la tribunal sau se despărțea de un client, domnul Jaggers își spăla mîinile și apoi și le freca și le usca cu acest prosop." (Ed. cit., vol. I, p. 280.)

[314] Imaginea folosită are în vedere structura concentrică a romanului și nu e nicidecum o aluzie fabulistică la personajul în discuție.

[315] Un personaj dickensian cu o poziție asemănătoare în trama epică, dar cu structură psihică diferită, evoluînd în altă ambianță socială și caracterologică, mai puțin bine exploatat de către scriitor decît Jaggers, este tenebrosul avocat Tulkinghorn, din romanul *Bleak House — Casa Umbrelor*. Vezi supra, p. 309—311 și 228 nota 103.

ruia, în sine şi în raport cu ceilalţi, dar şi al dinamicii ansamblului —, Jaggers ar fi putut deveni, sub pana unui Dickens mai analitic, „autorul" unei ficţiuni memorialistice, eventual jurnaliere, juxtapuse celei a lui Pip, ficţiune ce ar fi înregistrat — amplificîndu-le, sau, dimpotrivă, diminuîndu-le — circumstanţele şi personajele dintr-un alt punct de vedere decît cel al lui Pip (Philip Pirrip). Un simplu şi gratuit regret de cititor, mai mult o vignetă de cuvinte, inutilă în fond (cum se spune), pentru a-l despărţi grafic pe Jaggers de vecinul său întru celebritate, acel nemuritor monstru de „vitalitate dezumanizată", care, de peste o sută douăzeci de ani, poartă numele de „unchiul" Pumblechook. ● Erou negativ, simbol al făţărniciei sfruntate, al slugărniciei ipocrite şi josnice, al falsei mărinimii ostentative, infatuate, retorice şi demagogice, „lăudăros", meschin, vanitos, „mincinos", „nerod", „neghiob", „şarlatan", „ticălos", „linguşitor" şi „lingău" (ca să utilizăm şi caracterizările lui Pip), „unchiul" Pumblechook — una din creaţiile majore, desăvîrşite ale talentului satiric şi umoristic dickensian, ficţiune romantică pură şi grandioasă metaforă grotescă — justifică subtila observaţie a lui Chesterton, citată şi cu un alt prilej, că „unităţile, elementele cu care lucrează Dickens, nu sînt istorisirile, ci personajele ce conduc istorisirea — sau, mai ales încă, cele care nu conduc istorisirea [316]. Pumblechook este unul din aceste „elemente ce nu conduc istorisirea". Mai mult decît atît: este excentric fabulaţiei, aproape exorbitant, sau, cu alte cuvinte, poate exista şi fără vecinătatea epică a lui Joe Gargery, a doamnei Joe Gargery, a domnişoarei Havisham, a lui Jaggers, Wemmick şi ceilalţi, după cum şi aceştia pot exista fără vecinătatea lui epică. El poate fi extras din structura romanului şi izolat, ca un solitar din montura sofisticată a unui inel, fără ca valoarea lui intrinsecă să se deprecieze. Ba, am spune, dimpotrivă. Ceea ce nu s-ar putea zice despre valoarea romanului, care, lipsit de Pumblechook, acest concentrat al geniului umoristic dickensian, ar pierde o parte sensibilă din strălucirea lui. ● Cum se realizează un asemenea cristal, sub condiţia prealabilă a talentului specific, mărturiseşte, în oarecare măsură, însuşi portretul lui Pumblechook. Mai întîi, printr-o succintă fişă socială neutră: „negustor de grîne din oraşul vecin, om cu stare şi cu brişcă proprie" [317]. Apoi, în chiar momentul intrării în scenă a personajului, la fişa anterioară se adaugă un portret fizic caricatural: ● „... un om între două vîrste, care răsufla greu şi se mişca încet, cu o gură ca de peşte, cu ochii holbaţi şi fără viaţă şi cu un păr de culoarea nisipului, care îi stătea ţepos în vîrful capului; arăta ca şi cum cineva ar fi încercat să-l strîngă de gît, şi el tocmai şi-ar fi venit în fire" [318]. După această prezentare a măştii personajului, urmează

[316] *Op. cit.*, p. 72. Observaţia aceasta are, evident, cusurul mai tuturor generalizărilor, chiar şi a celor nepripite şi de bună-credinţă: este numai parţial valabilă.

[317] Apud: Charles Dickens, *Marile speranţe*, ed. cit., vol. I, p. 29

[318] Idem, *ibidem*, vol. I, p. 30.

prezentarea lui complexă, intelectuală şi psihică, realizată prin acumularea treptată de informaţii, transmise cititorului prin mai multe procedee, din care cel mai simplu, epitetul, intens folosit întrucît este vorba de „amintiri", deci de impresiile subiective ale unui alt personaj, îl umple de „etichete" pe Pumblechook: „lăudărosul acela bătrîn", „nesuferit", „ros de curiozitate", „măgar", „păcătos", „nerod", „mărginit", „neghiob", „nesăbuit", „şarlatan", „făţarnic", „cel mai josnic dintre şarlatani", „ticălos", „diavolescul negustor de grîne", „linguşitor slugarnic", „lingău", „obraznic" etc. Alte procedee utilizate sînt: descrierea ambianţelor semnificative, povestirea directă a unor episoade relevante, relatarea unor scene dialogate în care personajul este „lăsat" să se „autocaracterizeze", evidenţierea mimicei, a gesturilor stereotipe, a automatismelor verbale etc. Punctul de vedere satiric „colorează" efectele utilizării acestor procedee prin incongruenţe ridicule ale dialogurilor, prin exagerarea caricaturală a contrastelor şi decalajelor (aparenţă/esenţă, iluzie/realitate, candoare/ipocrizie etc.), prin distorsionarea stridentă a formelor şi atitudinilor etc. Economia acestui capitol al cărţii nu ne îngăduie să exemplificăm cele spuse cu mai mult de două fragmente, care, presupunem, vor contribui atît la identificarea procedeelor folosite de Dickens, cît şi la conturarea personajului Pumblechook. Mai întîi, celebra masă de Crăciun din bucătăria casei lui Joe Gargery, dominată de incongruenţa dialogului şi de „subiectul" lecţiei de morală, despre recunoştinţă, ţinută de Pumblechook pentru uzul lui Pip: ● „Domnul Wopsle spuse rugăciunea cu un ton teatral [...] şi încheie exprimîndu-şi dorinţa de a ne vedea pe toţi recunoscători. La aceste cuvinte, soră-mea se uită ţintă la mine şi spuse cu o voce joasă şi plină de reproş: ● — Ai auzit? Să fii recunoscător. ● — Mai ales, băiete, interveni domnul Pumblechook, să fii recunoscător faţă de aceia care te-au crescut ca-n palme. ● Doamna Hubble clătină din cap şi, măsurîndu-mă de parcă ar fi avut o jalnică presimţire cum că n-o să sfîrşesc bine, întrebă: ● — De ce oare tinerii nu sînt niciodată recunoscători? ● Acest mister moral păru prea adînc pentru societatea noastră, aşa că domnul Hubble îl dezlegă scurt, spunînd: ● — Vicioşi din natură. ● Toată lumea murmură: „Adevărat!" şi mă priviră cu toţi într-un chip deosebit de neplăcut şi plin de înţeles. [...] ● Ceva mai tîrziu, tot în timpul mesei, domnul Wopsle făcu, cu oarecare asprime, critica predicii din ziua aceea şi dădu să se înţeleagă cam ce fel de predică ar ţine el, fireşte, în cazul cînd uşile bisericii «ar fi larg deschise». După ce cinsti musafirii cu enumerarea cîtorva idei din predica pe care ar fi ţinut-o el, spuse că socotea subiectul predicii prost ales pentru ziua aceea, ceea ce este de neiertat, adăugă el, de vreme ce subiecte se găsesc «pe toate drumurile». ● — Chiar aşa, făcu unchiul Pumblechook, ai pus degetul pe rană! Roiesc subiectele pe toate drumurile pentru cei care ştiu să pună mîna pe ele. De asta avem nevoie! Nu trebuie omul să alerge prea mult după un subiect, dacă umblă cu ochii deschişi. Apoi, după cîteva clipe de gîndire, domnul Pumblechook adăugă:

Uită-te numai la friptura asta de porc. Şi aici găseşti un subiect! Uită-te la friptură dacă ai nevoie de un subiect! ● — Aşa e. Ce învăţătură pentru cei tineri! spuse domnul Wopsle (ştiam că acum trebuie să pomenească de mine) Ce mai învăţătură se poate scoate din predica asta! ● — Auzi ce spune? interveni soră-mea, deschizînd o paranteză severă. [...] ● — Porcii, urmă domnul Wopsle, cu glasul cel mai adînc şi arătînd cu furculiţa spre obrajii mei stacojii, ca şi cum ar fi rostit numele meu de botez, porcii au fost dintotdeauna tovarăşii celor risipitori. Lăcomia porcului ne este înfăţişată ca un exemplu pentru cei tineri. («Frumos îi stă, gîndeam eu, să spuie asta, cînd adineauri a lăudat porcul fiindcă e gras şi fraged.») Ceea ce este urît la porc este şi mai urît la un băiat. ● — Sau fată, sugeră domnul Hubble. ● — Sau fată, încuviinţă domnul Wopsle, cam enervat. Dar nu văd nici o fată pe aici. ● — Afară de asta, spuse domnul Pumblechook, întorcîndu-se brusc spre mine, gîndeşte-te de ce trebuie să fii recunoscător. Dacă te-ai fi născut purcel? ● — Ba chiar aşa s-a şi născut, dacă se poate spune asta despre un copil, zise soră-mea cu glas apăsat. [...] ● — Bine, dar eu vorbesc de un purcel cu patru labe, spuse domnul Pumblechook. Dacă te-ai fi născut cum spun, ai fi fost oare aici la masă? Nu... ● — Poate sub forma asta, interveni domnul Wopsle, arătînd cu capul spre farfurie. ● — Nu, nu mă gîndeam la forma asta, domnule, îi răspunse domnul Pumblechook, căruia nu-i plăcea deloc să fie întrerupt. Voiam să spun că n-ar fi putut să se bucure împreună cu cei mai mari şi mai buni decît el, că n-ar fi putut să tragă folos de pe urma vorbelor lor şi să se lăfăiască în belşug. Ar fi putut? Nu, n-ar fi putut! Şi care i-ar fi fost soarta? Se întoarse din nou spre mine: Ai fi fost vîndut pentru atîţia şi-atîţia şilingi, după preţul pieţei, şi Dunstable, măcelarul, ar fi venit spre coteţul tău de paie, te-ar fi luat la subsuoara stîngă, şi cu mîna dreaptă s-ar fi căutat prin buzunarul de la piept al şorţului, ca să-şi găsească cuţitul, şi aşa s-ar fi sfîrşit viaţa ta. Te-ar mai fi crescut cineva ca-n palme? Nici gînd!" [319] ● Al doilea fragment cuprinde scena întîlnirii dintre Pumblechook şi Pip, după ce acesta din urmă a devenit beneficiarul unei „averi frumuşele". Este o scenă de acută comedie burlescă, dominată de manifestările groteşti ale unui personaj prins de o înverşunată frenezie adulatoare. Umorul ei gras rezultă atît din mimica şi gesticulaţia de excesivă onctuozitate servilă a lui Pumblechook, din retorica lui afectată, bombastică, fals sentimentală şi linguşitoare, în care apostrofa la „găinuşa" friptă reprezintă o culme, cît şi, mai cu seamă, din ritmicitatea ticului oral de umilă consideraţiune „Pot oare?...", sugerînd funcţia lui mecanică de supapă de siguranţă necesară pentru atenuarea presiunii admirative explozive din sufletul lui Pumblechook alimentate de averea lui Pip. ● „Mă aştepta cu mare nerăbdare. [...] Pregătise o gustare pentru

[319] Idem, *ibidem*, vol. I, p. 32—34.

mine în salonaşul în care domnul Wopsle citise din Barnwell [320]; de asemenea, poruncise vînzătorului «să se dea la o parte din drum», în timp ce preasfinţita mea persoană trecea pe acolo. ● — Scumpul meu prieten, spuse domnul Pumblechook, prinzîndu-mă de amîndouă mîinile de îndată ce el, eu şi gustarea rămaserăm singuri. Îţi doresc să te bucuri de norocul dumitale. L-ai meritat, l-ai meritat! ● Cuvintele lui veneau tocmai la ţanc şi mi se părea că omul se exprimă cu multă înţelepciune. ● — Gîndul că eu am fost umila unealtă datorită căreia ai ajuns aici, spuse domnul Pumblechook după ce sforăi plin de admiraţie timp de cîteva minute, este o răsplată de care sînt mîndru. ● Îl rugai pe domnul Pumblechook să nu uite că nu trebuie să spună nici să pomenească nimic despre aceasta. [321] ● — Scumpul meu prieten, spuse domnul Pumblechook, dacă îmi dai voie să-ţi spun aşa... ● Eu murmurai: ● — Sigur! ● Domnul Pumblechook mă apucă din nou de amîndouă mîinile, iar vesta lui, deşi foarte lungă, desfăşură o mişcare care arăta cum pieptu-i tresare de emoţie. ● — Scumpul meu prieten, bizuie-te pe mine şi crede-mă că în lipsa dumitale voi îndeplini neînsemnata misiune de a păstra viu acest eveniment în mintea lui Joseph [322]. Joseph! spuse domnul Pumblechook cu gals milos şi solemn. Joseph!! Joseph!! ● Între timp, îşi clătina capul şi-l lovea uşurel cu mîna, ca să-mi arate că-şi dădea seama de lipsurile lui Joseph. ● — Dar, scumpul meu prieten, spuse domnul Pumblechook, trebuie să fii flămînd, trebuie să fii sfîrşit de oboseală. Ia loc. Avem pui, pe care l-am adus de la «Mistreţ», şi o limbă preparată tot acolo; mai sînt aici cîteva lucruri aduse tot de la «Mistreţ», pe care nădăjduiesc că n-ai să le dispreţuieşti. Dar, spuse domnul Pumblechook, sculîndu-se în picioare, după ce se aşezase, văd oare în faţa ochilor mei pe acela cu care mă jucam în zilele fericite ale copilăriei lui? Şi pot oare... pot oare?... ● Acest „pot oare" însemna dacă poate să-mi strîngă mîna. Eu consimţii, şi el îmi strînse mîna cu căldură, apoi se aşeză din nou. ● — Avem şi vin, spuse domnul Pumblechook. Să bem în semn de mulţumire faţă de soartă şi să dorim ca întotdeauna să-şi aleagă favoriţii cu atîta înţelepciune! Şi, totuşi, spuse domnul Pumblechook sculîndu-se din nou, nu pot să văd în faţa mea pe cineva şi să beau în cinstea acestui cineva fără să spun iarăşi: Pot oare? Pot oare?... ● Îi spusei că da, iar el îmi strînse din nou mîna, bău paharul pînă la fund, apoi îl întoarse cu gura în

[320] *George Barnwell (Negustorul londonez sau Istoria vieţii lui George Barnwell)*, tragedie în proză, scrisă de Lillo în 1731, inspirată din vechea baladă *George Barnwell*: curtezanul Millwood îl determină pe ucenicul George Barnwell să-şi fure patronul şi să-şi ucidă unchiul; pentru acest fapt, Millwood şi George Barnwell sînt condamnaţi la moarte.

[321] Este vorba de condiţia pusă de „binefăcătorul" lui Pip ca numele-i să rămînă o taină pînă cînd însuşi va crede de cuviinţă să-l dezvăluie.

[322] Joseph este fierarul Joe Gargery, nepot al lui Pumblechook şi cumnatul lui Pip.

jos. Făcui şi eu la fel ; şi chiar dacă m-aş fi răsturnat eu însumi cu capul în jos şi cu picioarele în sus înainte de a începe să beau, vinul nu mi s-ar fi urcat la cap mai de-a dreptul. ● Domnul Pumblechook mă servi cu o aripioară, cu ficăţei, şi cu cea mai bună felie de limbă (se sfîrşise cu : «Acum nu-s timpuri de mîncat carne de porc») şi, pe cît putea, nu se îngrijea deloc de persoana lui. ● — Ei, găinuşă, găinuşă, spuse domnul Pumblechook, vorbind cu pasărea din farfurie, nu prea te gîndeai tu, pe cînd mai erai un biet puişor, ce soartă te aşteaptă ! Nu prea te gîndeai că ai să ospătezi sub acest umil acoperiş pe un... Poţi s-o socoteşti slăbiciune, dacă vrei, spuse domnul Pumblechook sculîndu-se iarăşi, dar pot oare, pot oare ?... ● Nici nu mai era nevoie să repet că da, aşa că se execută peloc. Nu înţeleg cum făcea gestul atît de des, fără să se rănească cu cuţitul meu. ● — Şi sora dumitale, reluă el, după ce înfulecă liniştit cîte ceva, sora dumitale, care a avut cinstea să te crească ca-n palme... E o privelişte tristă să vezi că nu mai e în stare să-nţeleagă această cinste. Pot oare ?... ● Văzui că are de gînd să vină din nou pînă la mine şi-l oprii. ● — Să bem în sănătatea ei, spusei eu. ● — A ! strigă domnul Pumblechook, sprijinindu-se de spătarul scaunului, copleşit de admiraţie. Aşa-i cunoşti, domnule (nu ştiu cine era domnul, dar desigur că nu era vorba de mine, iar o a treia persoană nu se mai afla de faţă), aşa-i cunoşti pe cei cu suflet mare, domnule ! Mereu iertători, mereu drăgăstoşi ! Un om de rînd ar putea zice că prea mă reped, spuse slugarnic domnul Pumblechook, punînd grăbit pe masă paharul din care nu gustase şi ridicîndu-se din nou, dar pot oare ?... ● După ce-mi strînse mîna, se aşeză la loc pe scaun şi bău în sănătatea surorii mele. [...] ● Băurăm tot vinul. Domnul Pumblechook făgăduia fără încetare că va avea grijă ca Joe să fie la înălţime (habar n-am la ce fel de înălţime) şi că-mi va face tot timpul tot felul de servicii (habar n-am ce fel de servicii). Pentru prima oară în viaţa mea şi după ce tăinuise acest lucru minunat de bine, îmi aduse la cunoştinţă că spusese totdeauna despre mine : «Băiatul ăsta nu-i un băiat de rînd şi, luaţi aminte, nici viitorul lui nu va fi un viitor oarecare». Îmi spuse cu un zîmbet înlăcrimat că este ciudat să-ţi aminteşti de toate acestea acum, şi eu spusei la fel. Am ieşit, în cele din urmă, la aer cu impresia nelămurită că soarele arăta altfel decît altădată ; apoi am descoperit că ajunsesem, tîrîş-grăpiş, pînă la barieră, fără să-mi dau seama de drum. ● La barieră mă treziră urările domnului Pumblechook, care se afla departe, în urmă, pe drumul însorit, şi-mi făcea semne elocvente ca să mă opresc. M-am oprit, şi el m-a ajuns din urmă, cu răsuflarea întretăiată. ● — Nu, scumpul meu prieten, spuse el, după ce-i veni inima la loc şi se simţi în stare să vorbească. Nu, atîta timp cît mai pot face ceva ! N-ai să laşi să treacă prilejul acesta fără să-mi dovedeşti că ai bunăvoinţă. Pot oare, în calitate de vechi prieten şi de om care îţi doreşte numai binele ?... Pot oare ?... ● Îmi strînse mîna pentru cel puţin a suta oară şi porunci foarte

aspru unui căruţaş să se dea în lături din drum. Apoi mă binecuvîntă şi rămase peloc, făcîndu-mi semn cu mîna, pînă ce mă văzu trecut de cotitură." [323]

1862 În *ianuarie* continuă turneul de lecturi publice în provincie. ● Din *februarie* pînă în *iunie*, locuieşte la Londra (Hyde Park Gate, nr. 16). ● La *13 martie*, lectură publică la Londra („St. James Hall"). ● La *28 martie* şi la *20 mai*, prezidează două banchete date în scopuri filantropice. ● Proiectează un turneu de lecturi publice în noua patrie a lui Wilkins Micawber, Australia, la care, însă, este obligat să renunţe, din cauza sănătăţii din ce în ce mai şubrede. ● În *octombrie* pleacă, împreună cu Georgina Hogarth, cumnata lui, la Paris, unde va rămîne pînă în *decembrie*.

1863 La *15 ianuarie* pleacă din nou la Paris, unde va rămîne pînă la începutul lui *februarie*. La *17, 28* şi *30 ianuarie*, lecturi publice, în scopuri filantropice, la ambasada Marii Britanii din Paris. ● La *6 mai* prezidează, la Londra, o întrunire convocată în scopul strîngerii de fonduri pentru subvenţionarea spitalului regal din capitala Marii Britanii. ● În *decembrie* publică povestirea *Mrs. Lirriper's Lodgings — Pensiunea doamnei Lirriper*. ● Se stinge din viaţă mama scriitorului, Elisabeth Dickens.

1864 Din *februarie* pînă în *iunie*, locuieşte la Londra (Gloucester Place, nr. 57, Hyde Park). ● La *12 aprilie* prezidează un banchet dat în scopul adunării unei subvenţii pentru „University College Hospital". ● În *mai* publică prima fasciculă din romanul *Our Mutual Friend — Prietenul nostru comun* —, care va apărea, în tranşe lunare, pînă în *noiembrie 1865*. ● La *22 mai* prezidează o întrunire la „Adelphi Theatre". ● În *decembrie* publică povestirea *Mrs. Lirriper Legacy — Testamentul doamnei Lirriper*. ● În iarnă, simptome ale unor grave tulburări circulatorii, cărora, ca de obicei, nu le acordă importanţa cuvenită, deşi medicii sînt alarmaţi.

1865 Din *martie* pînă în *iunie*, locuieşte la Londra (Somers Place, nr. 16, Hyde Park). ● La *9 mai* şi la *20 mai* prezidează două banchete oferite de asociaţii filantropice. ● Face o scurtă călătorie la Paris. La întoarcere, *„vineri 9 iunie"*, trenul în care se afla Dickens deraiază în apropiere de localitatea Staplehurst. Accidentul, care i-a provocat scriitorului un violent şoc nervos, este astfel consemnat în *Postscrpitum*-ul romanului *Our Mutual Friend — Prietenul nostru comun*: „Vineri, 9 iunie, anul curent, domnul şi doamna Boffin (îmbrăcaţi în straiele manuscrisului ca să-i primească pe domnul şi doamna Lammle la gustarea de dimineaţă) [324] se găseau cu mine pe linia de

[323] Apud: Charles Dickens, *Marile speranţe*, ed. cit., vol. I, p. 203—208.

[324] Ceea ce însemnează că Dickens tocmai începuse să scrie capitolul al II-lea — *Gunoierul de aur se ridică puţin* —, din cartea a patra — *O întorsătură* —, a romanului *Prietenul nostru comun*, căci în acest capitol „domnul şi doamna Lammle"

cale ferată dinspre sud-est, cînd a avut loc un accident groaznic. După ce am făcut tot ce mi-a stat în putință ca să-i ajut pe ceilalți, m-am suit din nou în vagonul meu — cît pe-aci să se prăvale într-un viaduct, dar s-a înțepenit de-a curmezișul în cădere — spre a-i scoate afară pe cei doi soți demni de tot respectul. I-am găsit înnămoliți din cap pînă-n picioare, dar altminteri nevătămați." [325] ● La *29 iulie* ține o importantă cuvîntare, la Knebworth, despre „Ghilda [Corporația] de literatură și artă", la a cărei întemeiere participase în anul *1858*. ● Apare o nouă ediție, populară, din culegerea *Uncommercial Traveller — Voiajorul necomercial* —, în cuprinsul căreia adaugă încă unsprezece schițe, publicate mai întîi în *All the Year Round*. ● În *septembrie* face o nouă călătorie la Paris. ● În *noiembrie* apare ultima fasciculă din *Our Mutual Friend — Prietenul nostru comun*; în aceeași lună, romanul este tipărit în volum, cu ilustrații de Marcus Stone. ● După cum am menționat [326], ideea de a scrie romanul *Our Mutual Friend — Prietenul nostru comun* — începe să-l preocupe pe Dickens încă din anul *1861*, cînd îi scrie lui John Forster: „Cred că un bărbat tînăr și poate excentric, dîndu-se drept ucis și fiind îndeobște considerat ca atare vreme îndelungată, ar fi un subiect nimerit pentru o carte [...]. Un biet impostor care se căsătorește pentru bani. Ea se mărită cu *el* tot pentru bani; după căsătorie, amîndoi își dau seama de greșeală. [...] Îmi propun să fac unele legături cu oameni absolut noi. Totul în jurul lor să fie nou. Dacă și-ar prezenta tatăl sau mama, să pară că sînt la fel de noi-nouți, ca și mobila, echipajul — lucind de atîta lustru — aduse proaspăt în casă, chiar de la cei care le-au confecționat. [...] Va trebui să prezint și cine știe ce tată grosolan îmbrăcat, în pînză de sac, iar fiul, educat — ambii deseori întîlniți de Leech și de mine la Chatham." [327]. Indicii similare se găsesc și în corespondența scriitorului din *1863* [328]. În *octombrie 1863* încă nu începuse redactarea [329], dar la finele lui *ianuarie 1864*, într-o scrisoare către Wilkie Collins, anunța că terminase de scris două fascicule și că o începuse, „plin de încredere", pe a treia [330]. Totuși, spre deosebire de trecut, lucrează foarte încet, ceea ce îl nemulțumește: „Am început să scriu foarte încet, și cu greu mă mulțumește ceea ce fac — notează el într-o scrisoare către Forster —; sînt atîtea lucruri la care trebuie să mă gîndesc cînd *nu vreau* să mă gîndesc, încît sînt silit să fiu mai atent decît odinioară." [331] Cert este că redactarea

vin să ia micul dejun cu „domnul și doamna Boffin", fără a fi „tocmai nepoftiți". (Vezi în Charles Dickens, *Prietenul nostru comun*, ed. cit., vol. II, p. 264 sq.)

[325] Apud ed. cit., vol. II, p. 477.

[326] Vezi supra, p. 757.

[327] Apud: Charles Dickens, *Prietenul nostru comun*, ed. cit., vol. I, p. 9.

[328] În acest an îi scria prietenului și colaboratorului său, Wilkie Collins: „Mereu mă tot trudesc să scriu o carte vastă și încă n-am început lucrul". (Idem, *ibidem*, vol. I, p. 11.)

[329] Cf. idem, *ibidem*, vol. I, p. 11.

[330] Cf. idem, *ibidem*, vol. I, p. 11.

[331] Cf. idem, *ibidem*, vol. I, p. 11.

acestui roman, al cărui manuscris păstrează urmele numeroaselor ezitări şi ale oboselii, l-a epuizat. ● *Our Mutual Friend — Prietenul nostru comun* —, titlu ce îl irita pe Chesterton, este un roman extrem de stufos, poate cel mai complicat din romanele dickensiene, cu două intrigi principale, foarte inegale ca densitate epică şi valoare estetică, şi cu numeroase episoade şi personaje [332]. ● Intriga fundamentală, axată pe tema forţei coruptive a banilor, urmăreşte, în esenţă, destinul tînărului John Harmon. Tatăl acestuia, bogat antreprenor de gunoaie, i-a lăsat, la moartea lui, o imensă avere, pe care însă tînărul John Harmon, conform unei clauze testamentare, nu o va putea moşteni decît dacă se va căsători cu tînăra Bella Wilfer, fiica unui umil funcţionar, Reginald Wilfer, pe care John Harmon nu o cunoaşte. Întorcîndu-se în Anglia, după un lung exil în Africa de Sud, unde îl izgonise severitatea tatălui său, John Harmon se destăinuie unui ofiţer de pe vasul cu care călătoreşte, mărturisindu-i intenţia ca, odată debarcat, să nu-şi dezvăluie adevărata identitate pînă cînd nu o va cunoaşte bine pe aceea care i fusese hotărîtă de soţie. Îndată după debarcare, cel căruia i se destăinuise îi dă o întîlnire lîngă malul Tamisei, cu intenţia de a-l jefui de banii pe care tînărul John Harmon îi avea asupra sa, provenind din vînzarea proprietăţilor lui din Africa de Sud, şi de a-l arunca în fluviu. Dar cel care moare este tocmai confidentul lui John Harmon. Pescuit după cîteva zile din Tamisa, cadavrul, desfigurat, este identificat ca fiind al lui John Harmon. Profitînd de acest concurs de împrejurări, John Harmon îşi ia mai întîi numele de Julius Handford, apoi pe acela de John Rokesmith. Sub acest nume, după ce închiriază două camere în locuinţa familiei Wilfer, pentru a avea posibilitatea de a cunoaşte caracterul Bellei, se angajează ca secretar al domnului Nicodemus Boffin „(numit Nody, precum şi «Gunoierul de aur»), un om vîrstnic, ciudat, cîndva servitorul de încredere al bătrînului domn Harmon", care, conform aceluiaşi testament, moştenise, împreună cu soţia sa, Henrietta Boffin, după moartea declarată a lui John Harmon, întreaga avere. În casa acestora, John Rokesmith o reîntîlneşte pe Bella Wilfer, înfiată, între timp, de soţii Boffin, şi se îndrăgosteşte de ea. Dar Bella, fată dezmierdată şi capricioasă, căreia averea Boffinilor i-a alterat caracterul, făcînd-o „insolentă", „superficială", „insensibilă", „rigidă" şi mai ales „avidă după bani", îl respinge cu dispreţ pe „cerşetorul" Rokesmith. Tocmai cînd dragostea disperată a lui John Rokesmith pentru Bella Wilfer ajunge la apogeu, doamna Boffin, intuitivă şi cu memorie bună, descoperă în tînărul lor secretar pe John Harmon. Oneşti, Boffinii sînt gata să renunţe la avere în folosul lui John, dar tînărul, dezamăgit de cupiditatea Bellei, le împărtăşeşte intenţia lui de a se înstrăina din nou, lăsîndu-le lor întreaga avere, de vreme ce Bella nu-l iubeşte şi nu este femeia dezinteresată pe care şi-o dorise. Cum Boffinii sînt de părere că

[332] Patruzeci şi două de personaje incluse în „distribuţia" ce precede cartea, cărora li se mai adaugă, în decursul acţiunii, încă vreo douăzeci de figuranţi nemenţionaţi.

toate capriciile Bellei nu-s decît consecinţele superficiale ale „rîzgîielii huzurului", şi că, în realitate, fata are un suflet de aur, hotărăsc împreună să-i pună inima la încercare. Intrînd cu o mare plăcere histrionică în rolul de stăpîn hain, Nicodemus Boffin devine dintr-odată, dintr-un om cumsecade, cum fusese, un individ avar, meschin, care îl persecută sistematic pe John Rokesmith, pînă cînd, într-o bună zi, după ce îl acuză că urmărise să se apropie de Bella numai pentru a pune mîna pe banii ei, îl concediază. Bella, care asistase la toate scenele, îşi vine, în sfîrşit, în fire şi, indignată de răutatea şi de avariţia lui Nicodemus Boffin, părăseşte casa „Gunoierului de aur" şi se căsătoreşte cu John Rokesmith, spre indignarea mamei sale — „o femeie înaltă, ciolănoasă, vajnică", ahtiată după avere —, dar spre mulţumirea tatălui ei, modest şi omenos. Viaţa tinerilor căsătoriţi decurge idilică, în mijlocul unei societăţi viciate de dorinţa de îmbogăţire, pînă în ziua cînd, suspectat că el l-a asasinat pe John Harmon, Rokesmith este obligat să-şi dezvăluie adevărata lui identitate şi, în consecinţă, să intre în posesia succesiunii şi să devină, împreună cu soţia sa Bella, cu fiica lor şi cu credincioşii soţi Boffin eroii happy-end-ului. ● Paralel cu această complicată poveste de dragoste şi fabulă despre superioritatea absolută a devotamentului, loialităţii şi iubirii şi despre acţiunea lor catartică asupra sensibilităţii viciate de cupiditate, se desfăşoară o a doua intrigă, erotică, avînd ca eroi pe Eugen Wrayburn, „avocat pledant fără clientelă, un om cu o fire melancolică, indolent şi lipsit de imaginaţie", aparţinînd aşa-numitei „lumi bune", şi pe sensibila Lizzie Hexam, „curajoasa şi devotata fiică a lui Jesse Hexam (Gaffer)", pescuitor de cadavre din Tamisa. Breadley Headstone, un profesor de şcoală, mărginit şi perfid, năzuind şi el la inima lui Lizzie, încearcă să scape de rivalul său, insolentul Eugen Wrayburn, prin asasinat. Tentativa lui nu reuşeşte însă, pentru că Eugen Wayburn este salvat de inimoasa Lizzie, cu care indolentul avocat, pînă la urmă, se va căsători, înfruntînd cu demnitatea iubirii prejudecăţile de castă. ● În rostogolirea lor lentă, am spune meandrică, spre deznodăminte, cele două intrigi sînt adeseori stăvilite de episoade şi acţiuni secundare, menite, şi de astă dată, nu numai să tergiverseze naraţiunile, să le facă să comunice între ele sau chiar să le amalgameze, ci să şi lărgească perspectiva asupra contemporaneităţii scriitorului, implicînd, fie şi numai simbolic, aproape toate straturile sociale, de la mizerii riverani ai Tamisei şi lumea interlopă a cartierelor sărace şi portuare — din care fac parte personaje sumbre ca Jesse Hexam, Charley Hexam („fiul lui, tînăr egoist şi fără suflet"), Roger Riderhood („un om cu o fire înspăimîntătoare, riveran al Tamisei") şi Silas Wegg („vînzător de balade şi tarabagiu, făcînd negoţ de fructe"), domnişoara Abbey Petterson („patroana localului «La cei şase hamali veseli»") sau Pleasant Riderhood („cămătăreasă clandestină, fiica lui Roger Riderhood") ş.a. — pînă la „lumea bună" a acţionarilor, bancherilor, politicaştrilor, rentierilor şi aristocraţilor scăpătaţi, căreia îi aparţin John Podsnap („un înfumurat, totdeauna mulţumit de sine"), soţia sa, majestuoasa doamnă Podsnap, şi fiica lor, Georgiana Podsnap („o fată timidă, prostuţă şi

sentimentală") [333], Melvin Twemlow („personaj mai sărac din «lumea bună»") [334], Hamilton Veneering („un parvenit, tolerat în «lumea bună» datorită averii lui") şi soţia lui, doamna Anastatia Veneering [335] etc. Această viziune panoramică este dominată de imaginea dealurilor de gunoi (*„dust"*), simbolizînd impuritatea banilor „aducători de nenorocire", care pervertesc prin ispita lor sensibilitatea majorităţii personajelor, ideile, etica familială, instituţiile etc., numai cei buni de la natură, cei ce preţuiesc mai presus de toate fericirea simplă, întemeiată pe iubire lealitate şi devotament revşind să se salveze de flagelul demoralizant al cupidităţii.

1866 În *f e b r u a r i e* locuieşte la Londra (Southwich Place nr. 6, Hyde Park). Lecturi în public, la „St. James Hall". La *1 4 f e b r u a r i e* prezidează banchetul oferit de „Dramatic, Equestrian and Musical Friend". ● La *2 8 m a r t i e* reîncepe, la Cheltenham, turneul de lecturi cu public în provincie, care va continua, cu cîteva întreruperi, determinate de starea sănătăţii scriitorului, din ce în ce mai şubredă, pînă la începutul lunii *m a i*. ● La *2 8 m a r t i e* ţine o cuvîntare la dineul oferit de „Metropolitan Rowing Clubs".

1867 La *1 5 i a n u a r i e* începe, la Londra, o nouă serie de lecturi cu public, pe care le va continua, pînă în luna *m a i*, în provincie. ● La *5 i u n i e* prezidează banchetul oferit de societatea de binefacere a căilor ferate, „Railway Benevolent Institution". ● La *2 n o i e m b r i e* participă la dineul oferit de „Freemasons' Tavern". La *9 n o i e m b r i e* se îmbarcă, la Liverpool, plecînd, în pofida opiniei negative a medicilor, pentru un lung turneu de lecturi publice în Statele Unite ale Americii, turneu ce se va încheia peste şase luni, în *a p r i l i e 1 8 6 8*.

1868 În *i a n u a r i e, f e b r u a r i e* şi *m a r t i e* continuă turneul de lecturi publice în Statele Unite — Boston, New York, Chicago, Baltimore, Philadelphia, Washington —, turneu triumfal, ce a însemnat reconcilierea lui Charles Dickens cu America, reconciliere începută cu cîţiva ani înainte, cînd sprijinise, în timpul Războiului de secesiune (1861—1865), prin articolele publicate în *All the Year Round*, lupta nordiştilor împotriva proprietarilor de scalvi din Sud. ● La *1 8 a p r i l i e* participă la banchetul de adio oferit de oraşul New York. La *2 2 a p r i l i e* se întoarce în Anglia, extenuat şi cu sănătatea adînc zdruncinată de lungul şi obositorul turneu american. ● În *i u l i e* primeşte, la Gad's Hill, vizita poetului american Henry Wodsworth Longfellow (1807—1882). ● Apare volumul *American Notes and Reprints Pages — Note americane şi pagini retipărite* —, care, în secţiunea a doua, cuprinde o culegere de amintiri, istorioare şi nuvele publicate de Dickens îndeosebi în *Household Words* (între *1 8 5 0* şi *1 8 5 6*), dar şi în alte publicaţii din Anglia şi din Statele Unite, unele anterioare anului *1 8 5 0*, altele ulterioare anului *1 8 5 6*. Un amplu spaţiu este rezervat, în

[333] Vezi, în ediţia de faţă, p. 378—379, 385—390.
[334] Vezi, în ediţia de faţă, p. 350, nota 40.
[335] Vezi, în ediţia de faţă, p. 350—351, 354—355 passim.

această culegere, istorioarelor detective, care, în momentul scrierii lor — *1850* —, nu au cunoscut popularitatea cîştigată mai tîrziu.[336] ● La *6 octombrie* începe un nou turneu — „turneul de adio" — în provincie, care va continua pînă în *aprilie 1869*. ● O paranteză despre aceste lecturi publice dickensiene, asupra cărora nu am insistat pe măsura interesului de care s-au bucurat în epocă, ni se pare, aici şi acum, utilă. Nu numai pentru a completa (atît cît se poate într-un asemenea, totuşi, compendiu biobibliografic) schiţa de portret a scriitorului, încercată, dar şi pentru că insistenţa noastră asupra „lecturilor publice" şi participărilor lui Dickens la banchete i-ar putea părea o bizară factologie cititorului român, neobişnuit să dea importanţă unor asemenea manifestări, petrecute, la noi, cu o solemnitate mai mult sau mai puţin glacială, protocolară, academică.[337] ● Detectivismul istoricilor literari scotocitori de documente, nu întotdeauna blamabil, ba, am spune, niciodată, în principiu, blamabil, a scos la iveală (ceea ce nici nu a fost prea greu în cazul dat) că, la moartea lui, Charles Dickens a lăsat o avere de 93 000 lire sterline — colosală pentru un scriitor şi pentru acele vremuri —, din care aproape jumătate provenea din cele 423 lecturi publice oferite concetăţenilor săi şi cetăţenilor americani, începînd cu anul *1858*. Ceea ce pare să fie adevărat. Dar a presupune — cum li se întîmplă unor comentatori — că scriitorul a fost determinat să întreprindă turneele de lecturi publice numai pentru a lăsa urmaşilor săi, numeroşi şi neajutoraţi, un legat care să-i ferească de grija zilei de mîine, cunoscută de el însuşi în copilărie şi adolescenţă, înseamnă a nu înţelege adevărul frumos al vieţii. Mobilul real al acestor lecturi publice, ca şi al prezenţei lui Dickens la numeroase banchete, nu trebuie căutat numaidecît în înclinarea spre publicitate, incontestabilă, a scriitorului, ci, în primul rînd — dacă nu cumva cu exclusivitate —, în plăcerea histrionică de a-şi juca personajele, pe care le crea văzîndu-le dramatic şi scenic, şi, poate în aceeaşi măsură, de a-şi juca propriul său personaj.[338] Cine parcurge cărţile fundamentale despre Charles Dickens, scrise de John Forster (*The Life of Charles Dickens*, 3 vol., 1872—1874), G. K. Chesterton (*Charles Dickens*, 1906), Edgar Johnson (*Charles Dickens. His Tragedy and Triumph*, 2 vol., 1953) şi Silvère Monod (*Dickens romancier*, 1953) găseşte nenumărate detalii privind acest „hobby" dickensian. Ne limităm aici a cita cîteva rînduri sugestive din cartea lui Ches-

[336] Vezi, în ediţia de faţă, p. 44—47.

[337] Ultimul nostru scriitor care, la şezători literare, se considera actorul propriilor sale texte, interpretîndu-le cu mimică şi gestică de talentat histrion funambulesc a fost — fie-i neştearsă de uitările timpului amintirea — poetul Ion Minulescu. El îşi juca versurile cu aplomb romantic şi virtuozitate, stîrnind entuziasmul, aplauzele şi simpatia publicului, nu numai pentru el şi spectacolele lui, dar şi pentru poezie.

[338] Vezi, în acest sens, nu numai „amintirile" din copilărie ale lui David Copperfield (în ediţia de faţă, p. 691—692), dar şi, cu cîteva pagini mai sus (775—776), descrierea accidentului de cale ferată de la Staplehurst.

terton, în care accentul cade pe calitatea esențială a talentului actoricesc al scriitorului, aceea de mim, calitate care, dealtfel, a și asigurat succesul lecturilor publice, desfășurate într-un cadru simplu, fără scenografie: ● „Cu părul și barba castanii, cam palid la chip (mai cu seamă în ultimii ani, de surmenaj și boală), avea ochi de o strălucire și o mobilitate extraordinară, ce săgetau neîncetat în jur, ca niște păsărele sclipitoare, pentru a culege de pretutindeni cele mai mărunte lucruri, din care știa să scoată mai mult decît a scos vreodată oricare alt romancier. Gura, încadrată de barba castanie, era mare și mobilă, ca de actor, și într-adevăr era un actor, ba în unele privințe chiar prea actor. La lecturile lui cu public, din ultimii ani, figura-i străvie izbutea să ia rînd pe rînd masca nebunească o oricăruia din nenumăratele-i personaje grotești. Izbutea să-și sugă obrajii, căpătînd dintr-odată expresia de aiureală stupidă a fetei ce-o slujea pe Mrs. Raddle [339], sau să și-i umfle, încît păreau de două ori mai mari, atunci cînd imita energia apoplectică a lui Mr. Serjeant Buzfuz [340]." [341] ● „Se știe că auditorii lui (care se îmbulzeau cîteodată atît de tare încît unii se așezau chiar jos, pe scenă, în jurul lui) îl apreciau foarte mult în rolul de vorbitor. [...] Lecturile aveau importanță pentru că fixau, asemeni unei sentințe publice pontificale, interpretarea pe care o da Dickens operelor lui Dickens." [342]

1869 În *ianuarie, februarie* și *martie* își continuă, cu întreruperi impuse de starea foarte îngrijorătoare a sănătății, turneul de lecturi publice în provincie. ● La *22 aprilie,* din cauza sănătății șubrede, este obligat să curme turneul început la *6 octombrie 1868.* ● Sejur prelungit la Gad's Hill. ● În *mai,* Dickens își face testamentul și își asociază, la editarea revistei *All the Year Round,* pe primul său născut, Charles. ● La *30 august* ține o cuvîntare la banchetul oferit de „London Roving Club". ● La *27 septembrie* rostește discursul inaugural la festivitatea aniversară a institutului „Birmingham & Midland", desfășurată la Crystall Pallace din Londra, institut al cărui președinte fusese ales în *ianuarie.*

1870 La *6 ianuarie* Dickens, distribuie, la „Town Hall" din Londra, premiile literare acordate de institutul „Birmingham & Midland", al cărui președinte era din *ianuarie 1869.* Din *ianuarie* pînă în *iunie* locuiește la Londra (Hyde Park Place, nr. 5). La *11 ianuarie* începe o nouă serie de lecturi publice — „de adio" — la Londra. ● La *15 martie* oferă cititorilor săi din Londra ultima din cele 423 lecturi publice. La *31 martie* începe să apară, în foileton, noul său roman, *The Mistery of Edwin Drood — Misterul*

[339], [340] Personaje din romanul *Documentele postume ale Clubului Pickwick. Mister* Buzfuz participă, cu întreaga lui personalitate, la spectacolul dickensian din antologia noastră, ca avocat al reclamantei, în scena vestitului proces „Bardell contra Pickwick", reprodusă la p. 169—193.

[341] Apud : G. K. Chesterton, *Op. cit.,* p. 161.

[342] Idem, *ibidem,* p. 171.

lui Edwin Drood. ● Primele antecedente documentare cunoscute ale acestei cărți datează din *iulie 1869*, cînd Dickens îi mărturisește lui John Forster, într-o scrisoare, intenția de a scrie un nou roman: „Ce-ai spune de un nou roman, începînd astfel: două personaje, un băiat și o fată, foarte tineri, urmînd să se căsătorească la vîrsta cuvenită, către sfîrșitul cărții? Interesul ar fi reținut de studierea celor două drumuri separate și de neputința de a le ghici destinul." [343] Această schiță tematică, amintind una din temele romanului anterior, *Our Mutual Friend — Prietenul nostru comun* —, este însă curînd părăsită în favoarea alteia, căci, la *6 august 1869*, romancierul îl anunță pe John Forster că renunțase la ideea inițială pentru o alta, „strașnică", pe care însă nu i-o destăinuiește: „Am abandonat proiectul despre care ți-am vorbit; am o idee foarte năstrușnică și nouă pentru viitorul meu roman. Nu ți-o pot comunica (altminteri interesul pentru carte ar dispărea), dar e o idee strașnică, deși greu de realizat." [344] În ce constă această idee „foarte năstrușnică și nouă", sau, mai bine zis, care era proiecția ei completă în conștiința scriitorului, a rămas pentru totdeauna, în pofida unor ipoteze și mărturii postume, secretul lui Dickens, [345] căci, după cum se știe, Parcele nu i-au dăruit timpul de țărînă ce-i era necesar pentru a încheia romanul. Este indubitabil însă că el își schițase această „idee foarte răstrușnică și nouă" pînă în detaliile ei, de vreme ce, în vara anului *1869* a încheiat cu vechii lui editori, „Chapman & Hall", contractul pentru publicarea romanului în obișnuitele fascicule lunare. [346] „Însă două clauze indicau starea precară a sănătății lui Dickens: mai întîi, numărul tranșelor se limita la douăsprezece (în loc de douăzeci), adică, ținînd seama de ultima tranșă dublă, la unsprezece în loc de nouăsprezece, și apoi, eventualitatea morții autorului în cursul publicării era în mod explicit menționată." [347] ● Deși neterminat [348], *The Mystery of Edwin Drood — Misterul lui Edwin Drood* — reprezintă, după opinia quasi-unanimă a comentatorilor, nu numai expresia superlativă a tehnicii romanești dickensiene, ci și, totodată, un moment de răscruce în evoluția artei sale. [349] Spre deosebire de romanele anterioare — *Prietenul nostru comun, Marile speranțe, Mica Dorrit, Casa Umbrelor* —, ale căror structuri epice se bazează pe (de obicei)

[343] Apud: Charles Dickens, *Misterul lui Edwin Drood*, ed. cit., p. XXII—XXIII.

[344] *Ibidem*, p. XXIII.

[345] „El, care n-a putut niciodată să păstreze un secret — scrie Chesterton (*op. cit.*, p. 146) —, secretul acesta îl mai păstrează încă și astăzi".

[346] Evident, încheierea acestui contract nu este unicul argument al dickensologilor în susținerea afirmației. Vezi mai departe (p. 785 sq.) și notele de lucru extrase din însemnările lui Dickens, care sugerează că scriitorul conceptualizase integral trama romanului în momentul redactării primelor capitole.

[347] Apud: Charles Dickens, *Misterul lui Edwin Drood*, ed. cit., p. XXIII.

[348] Au apărut numai patru fascicule, alte două rămînînd în manuscris.

[349] Sau, cum scrie Chesterton (*op. cit.*, p. 146), „în clipa cînd Dickens a murit, un nou Dickens era pe cale de a se naște".

două intrigi principale, desfăşurate quasi-paralel, dar comunicînd între ele printr-o complicată ţevărie de episoade menite (mai cu seamă) să sugereze amploarea şi diversitatea scenei sociale, să contribuie la afirmarea numeroaselor personaje, să întîrzie captivant evoluţia subiectelor majore, dar şi să le amestece din ce în ce mai mult substanţele, pregătind concentratul din deznodămînt, structura romanului *The Mystery of Edwin Drood — Misterul lui Edwin Drood* — se bizuie pe o singură intrigă, dominată de o enigmă poliţistă [350], rolul episoadelor fiind (în primul rînd) acela de a focaliza atenţia cititorului, prin personajele angrenate în acţiune, asupra misterului şi, probabil, asupra dezvăluirii lui treptate, pînă la şi în deznodămînt. ● Simplificînd la maximum acţiunea, subiectul poate fi rezumat astfel: Doi tineri orfani, un adolescent în pragul majoratului — Edwin Drood — şi o frumoasă adolescentă — Rosa Bud, poreclită Rosebud (Boboc de trandafir), elevă în pensionul domnişoarei Twinkleton, din orăşelul medieval Cloisterham [351], — logodiţi conform dorinţei

[350] Şi romanele anterioare, citate mai sus, conţin cîte o enigmă, ba chiar şi cîte două enigme, dar în nici unul din ele misterul (misterele) nu este propriu-zis un mister, decît pentru personajele romanului, nu şi pentru cititor. Identitatea reală a lui John Rokesmith este o enigmă pentru Bella Wilfer şi pentru celelalte personaje din romanul *Prietenul nostru comun*, dar nu şi pentru noi. Chesterton *(op. cit.*, p. 178) remarcă pe bună dreptate că, în celelalte romane ale sale, Dickens, „cînd introducea cîte un mister, rareori îşi dădea silinţa să-l facă foarte misterios". Şi Chesterton îşi exemplifică observaţia cu misterul biografiei *lady*-ei Dedlock din *Casa Umbrelor*, care, notează el, „dacă ar fi rămas numai pe jumătate scrisă [ca *Misterul lui Edwin Drood*], orişicine ar fi putut ghici că *lady* Dedlock şi Nemo [căpitanul Hawdon] au păcătuit în trecut". În aceste romane, atunci cînd misterul capătă o tentă poliţistă — ca în *Casa Umbrelor* —, cu alte cuvinte, atunci cînd rămîne, pînă în momentul dezvăluirii lui, o taină şi pentru cititor, nu numai pentru personajele romanului (ca în cazul asasinării avocatului Tulkinghorn), el constituie motivul unui episod ad-hoc, ce are rolul de a face mai captivant, dar şi de a accelera deznodămîntul. Pe cînd, în ultimul său roman, după cum indică şi titlul, Dickens a acordat enigmei ce învăluie dispariţia lui Edwin Drood rolul de motiv principal, angrenînd în dezlegarea ei treptată, în aceeaşi măsură, şi personajele romanului, şi pe cititori. Ar fi absurd să presupunem că în partea nescrisă Dickens nu şi-ar mai fi dat silinţa să menţină la aceeaşi tensiune, ca în partea scrisă, misterul romanului. Se pare că de astă dată cel puţin, romancierul a vegheat ca misterul să rămînă, pînă la deznodămînt (după vorba lui Chesterton), „foarte misterios". S-ar putea ca preocuparea aceasta, precum şi însuşi subiectul poliţist al romanului, să se datoreze unei influenţe — stimulative — a prietenului său, Wilkie Collins (vezi supra, p. 729, nota 212), mare maestru al intrigilor detective.

[351] Toponimic de ficţiune al străvechiului oraş arhiepiscopal Rochester (comitatul Kent), în vecinătatea căruia se afla reşedinţa lui Dickens, de la Gad's Hill, prima localitate vizitată de membrii Clubului Pickwick, dominată, în *Misterul lui Edwin Drood*, de umbra catedralei, astfel prezentată de *mister* Alfred Jingle (personaj din *Documentele postume ale Clubului Pickwick)* în vorbirea lui sincopată: „...o catedrală [...] veche — miros muced — treptele vechi tocite de paşii pelerinilor — mici uşi saxone — confesionale ca la teatru — casa de bilete — ciudaţi oameni călugării aceştia. Popii şi cămăraşii şi toate soiurile de bătrîni cu feţele mari, dolofane, roşii, şi cu nasuri ciuntite cînd sînt scoase la iveală în fiecare zi — piep-

testamentare a părinților prieteni, urmează, conform aceleiași dorințe, să se căsătorească la „vîrsta cuvenită", adică la împlinirea vîrstei majoratului de către Edwin Drood, deși nici unul din ei, dar mai cu seamă Edwin, nu acceptă, în sinea lui, ideea logodnei lor convenționale și monotonia unei iubiri impuse, „cu un deznodămînt stabilit dinainte". Pînă aici avem de-a face, după cum se constată, cu o reminiscență din primul proiect al romanului, comunicat de scriitor, în *iulie 1869*, lui John Forster. De aici înainte, însă, își face loc „ideea foarte năstrușnică" din cel de-al doilea proiect, menționată în scrisoarea către același Forster, din *august 1869*. Sosind de la Londra, unde locuiește, la Cloisterham, ca să petreacă sărbătorile Crăciunului împreună cu logodnica sa și cu unchiul, tutorele său și curatorul averii sale, John Jasper, profesor de muzică și prim-cantor laic al catedralei din localitate — fire pătimașă, tenebroasă, chinuită de tulburi neliniști, insatisfacții, aspirații și ambiții, pe care încearcă să și le reprime evadînd din realitate în oniric cu ajutorul opiului —, Edwin Drood dispare. Bănuiala cetățenilor din Cloisterham și a autorităților că a fost asasinat, bănuială alimentată de insinuările lui Jasper, cade asupra unui alt tînăr orfan, Neville Landless, care, temperament coleric, iritat de infatuarea și vanitatea lui Edwin Drood, se certase cu acesta, „la cuțite", în casa lui Jasper. Arestat, apoi pus în libertate din lipsă de probe peremptorii despre vinovăția sa, dar neputînd suporta ostilitatea opiniei publice din Cloisterham, întreținută de Jasper, Neville Landless, urmînd sfatul mentorului său, clericul Septimus Crisparkle, care îl consideră nevinovat, se mută la Londra. Același drum îl iau, în curînd, sora sa geamănă, stranaia Helena Landless (personaj considerat de biografii lui Dickens o proiecție a prietenei scriitorului, Ellen Lawless Ternan) și Rosa Bud. Aceasta, dezgustată de înflăcărata declarație de dragoste pe care i-o face John Jasper și îngrozită de răutatea lui diabolică, fuge din Cloisterham la Londra, unde cere ocrotirea tutorelui ei, domnul Hiram Grewgious, consilier juridic, becher și „om prea dintr-o bucată". Concomitent, la Cloisterham sosește „un personaj misterios, cu părul alb" și cu sprîncenele negre, Dick Datchery, rentier. Dorind să se stabilească în acest „străvechi și pitoresc oraș", Datchery închiriază două camere, „de formă indescriptibilă și cu tavanul boltit", în atenansele locuinței domnului Tope, paracliserul catedralei, situate în aceeași curte cu casa în care locuiește John Jasper. Atitudinile lui lasă a se înțelege că domnul Datchery este un fel de detectiv, curios să afle, cu discreție, cît mai multe despre John Jas-

tarele din piele de bivol — flinte cu fețilă — sarcofaguri — frumos loc — și legende vechi — istorii stranii, uimitoare." (Apud: Charles Dickens, *Documentele postume ale Clubului Pickwick*, ed. cit., vol. I, p. 23.) Compararea celor două imagini ale Rochester-ului, din *Documentele postume ale Clubului Pickwick* și din *Misterul lui Edwin Drood*, indică evoluția tehnicii dickensiene de construire a fundalurilor, de la metoda compunerii prin aglomerarea de aspecte pitorești cu funcționalitate strict decorativă, la metoda compunerii prin selectarea aspectelor și stilizarea lor sugestivă, adecvată temei și intrigii romanului.

per, personaj suspectat și de domnii Hiram Grewgious și Septimus Crisparkle — mai ales după nesăbuita lui declarație de dragoste făcută Rosei Dud — de a nu fi cu totul străin de dispariția lui Edwin Drood. Dar tocmai cînd cercetările lui Dick Datchery intră pe un făgaș ce pare a duce — cu ajutorul Prințesei Lulea, furnizoarea de opiu a lui John Jasper, și a zurbagiului băiețandru Deputy — la dezvăluiri senzaționale, capitolul al XXIII-lea, ultimul din manuscris, intitulat — ironie a destinului — *Din nou zorile*, se încheie, curmat de întunericul morții scriitorului. Și, vorba lui Hamlet, „The rest is silence". ● „Faptul că romanul a rămas neterminat — scrie prefațatorul și tălmăcitorul în românește al ultimei cărți dickensiene, ale cărui considerații în jurul bibliografiei «droodiene» ni se par demne, prin informațiile conținute, de a fi citate integral — a făcut să apară o întreagă literatură consacrată misterului lui Edwin Drood.[352] Printre principalele lucrări se pot menționa, în ordine cronologică, următoarele: *Clues to Dickens's Mystery of Edwin Drood*, de J. Cuming Walters (Londra, Heywood, 1905); *Keys to the Drood mystery*, de Edwin Charles (Birmingham, Simpkuns, 1908); *The complete mystery of Edwin Drood, The history, continuations and solutions*, de Cuming Walters (Londra, Chapman & Hall, 1912); *The mystery of Drood family*, de Montagu Saunders (Cambridge, University Press, 1914). La această listă s-ar mai putea adăuga diferitele continuări ale romanului și un anumit număr de articole, semnate în cea mai mare parte de J. Cuming Walters. Aceste lucrări tratează două probleme esențiale: Cine este Datchery? și: Edwin este într-adevăr mort? După unii, Datchery ar fi Helena Landless (teza lui J. C. Walters), după alții, Bazzard, secretarul domnului Grewgious (teza lui Edwin Charles). ● Eventuala supraviețuire a lui Edwin Drood se sprijină pe proiectele următoarelor titluri de capitole, asupra cărora Dickens reflectase și care figurează în manuscrisul inițial: *Pierderea lui James Wakefield*[353]; *Dispariția lui James; Fugă și urmărire; Fuga lui Edwin Drood; Edwin Drood se ascunde; Dispariția lui Edwin Drood* și *Mort sau în viață?*. Aceste titluri, ca și cel definitiv, lasă să se strecoare îndoieli asupra morții lui Edwin Drood, iar unii exegeți tind să creadă că ar fi vorba de o dispariție și nu de o crimă. Cît despre folosirea cuvîntului *dispariție* din cele două proiecte de titluri, este interesant următorul text extras dintr-o scrisoare adresată de

[352] „O colecție de *Droodiana*, de-a lungul unei perioade de cincizeci de ani, se pare că ar fi umplut rafturile de pe toate patru laturile pline cu dulapuri din cadrul unei expoziții de la «Glorrier Club», din New York."

[353] „*James Wakefield* este una din numeroasele variante menționate de autor pentru numele lui *Edwin Drood: James, Gilbert, Alfred, Oswald, Arthur* și *Edgar*; iar pentru numele de familie — *Wakefield, Brood, Brude; Neville* și sora sa *Helena* (mai întîi *Olympie*) trebuiau să se numească *Heyridge* sau *Heyford* pînă să ajungă *Helena Landless* (amintind fără doar și poate de prietena lui Dickens — *Ellen Lawless Ternan*), iar *Honeythunder* fusese anterior *Honeyblest*; sacristanul *Tope* avusese, în manuscris, numele comic *Peptuna*."

Dickens, la *2 septembrie 1869*, lui Robert Lytton, care îi trimisese o povestire intitulată *John Acland*, pentru a fi publicată în revista *All the Year Round*: «Cred că titlul dumitale ridică [...] obiecțiuni, și îți propun să-l înlocuiești cu *Dispariția lui John Acland*. Altminteri, cititorul ar avea îndoieli pînă la sfîrșit, nefiind sigur dacă într-adevăr a fost asasinat.» Acest puternic argument se lovește însă de o mărturisire făcută de Dickens lui Forster: «Romanul [...] trebuia să fie istorisirea asasinării unui nepot de către unchiul său. [...] Descoperirea din partea ucigașului a inutilității absolute a asasinatului în a-și atinge scopul trebuia să urmeze numaidecît acestei crime[354], orice încercare de a-l descoperi pe asasin fiind însă împiedicată pînă la sfîrșit, cînd, cu ajutorul unui inel de aur[355], care rezistase efectelor corosive ale varului stins, unde fusese aruncat cadavrul[356], nu numai că se va putea face identificarea persoanei ucise, dar și locul crimei, precum și cel care a săvîrșit-o. Toate acestea mi-au fost comunicate înainte ca Dickens să fi început să scrie cartea.» ● Aceste mărturii nu sînt sigure, nu numai deoarece nu se poate pune temei în mod absolut pe memoria lui Forster (înșelătoare în unele date de amănunt), dar și pentru că nu se știe dacă Dickens a fost sincer cu el atunci cînd i-a spus ceea ce în scris numise, după cum am văzut, «o idee pe care n-o pot destăinui, altminteri interesul pentru carte s-ar spulbera». ● Însemnările lui Dickens întăresc însă ideea unei crime veritabile. Într-un rezumat al capitolului al II-lea, Dickens notează: «Unchi și nepot. Crima cu mult mai tîrziu», iar pe o altă foaie, în rezumatul capitolului al XII-lea: «Pregătirea terenului pentru felul în care va avea loc crima pînă la urmă», folosind de două ori cuvîntul «*murder*» (crimă), deși putea recurge foarte bine la «tentativă de crimă» sau «punerea la cale a unei crime» — «*attemted*», «*planned*». ● Cercetătorii acestei opere sînt în general de acord cu ipoteza că Jasper l-a ucis sau a încercat să-l ucidă pe nepotul său, Edwin Drood. Teoria că ar fi dat greș în această tentativă este susținută de R. A. Proctor în *Watched by the dead*

[354] Ceea ce se și întîmplă în capitolul al XV-lea — *Învinuirea*.

[355] Este vorba de un inel de aur cu diamante, pe care Hiram Grewgious i-l dă, în capitolul al XI-lea — *Un portret și un inel* —, lui Edwin Drood, pentru ca acesta să i-l pună în deget logodnicei sale, Rosa Bud, ca simbol solemn al căsătoriei lor. Deoarece discuția dintre Edwin și Rosa, ulterioară acestei scene, se încheie cu hotărîrea ambilor tineri de a nu se căsători, ci de a fi doar buni prieteni, inelul simbolic rămîne în buzunarul lui Edwin. Este singurul obiect de aur despre care nici unul din personajele romanului, cu excepția lui Hiram Grewgious și a secretarului său, Bazzard, nu știa că Edwin Drood îl avea la sine în seara dispariției lui misterioase. Celelalte bijuterii pe care le poartă — „ceasul cu lanț rămas de la tatăl său, și acul de la cămașă" — vor fi găsite de Septimus Crisparkle lîngă stăvilarul rîului din apropierea Cloisterham-ului. Ele vor constitui dovada că Edwin Drood fusese asasinat.

[356] Ideea aruncării cadavrului celui asasinat într-o groapă cu var nestins o are și dezechilibratul Dolge Orlick, din *Marile speranțe*, într-o scenă de intens melodramatism în care se pregătește să-l ucidă pe Pip.

(1887). După Proctor, Drood a fost salvat, din groapa de var unde fusese aruncat, de către Durdles şi a trăit în umbra lui Jasper, deghizat în persoana lui Datchery. Această teorie este în general acceptată (Andrew Lang şi M. R. James), sprijinindu-se şi pe faptul că printre notele de lucru ale lui Dickens s-a găsit însemnarea: «*The fligth of Edwin Drood*» («*Fuga lui Edwin Drood*») şi «*Edwin Drood is hiding*» («*Edwin Drod se ascunde*»). De asemenea, titlul capitolului al XIV-lea — *Cînd se vor mai întîlni cei trei?* — ar putea fi interpretat şi în sprijinul ipotezei unei eventuale reîntoarceri a lui Drod. Pe de altă parte însă, declaraţiile fiului cel mai mare al lui Dickens, ale fiicei lui, ale lui Forster sînt absolut opuse teoriei salvării lui Drood. ● Ideea că Datchery ar fi un personaj travestit are o largă răspîndire în analiza droodiană. Unii critici susţin că ar fi Edwin însuşi (Proctor), alţii — Neville Landless, Bazzard, Tartar, Grewgious şi Helena Landless. În legătură cu ultimul nume, este greu de crezut că o tînără, oricît de abilă, ar putea lua atît de bine înfăţişarea unui bărbat. Mai plauzibilă este teoria care vede în Bazzard pe viitorul Datchery, pentru că reprezintă unul din acele tipuri de oameni din opera lui Dickens de la care te poţi aştepta să acţioneze într-un mod surprinzător. Cît priveşte pe Grewgious, R. M. Baker, în *The Drood murder case* (University of California Press, 1951), susţine cu tărie ipoteza travestirii acestuia în Datchery. S-ar putea vorbi însă de Datchery şi ca de un precursor al lui Sherlock Holmes. Cea mai importantă obiecţiune adusă teoriei «detective» a fost aceea că introducerea la jumătatea cărţii a unui personaj ar fi contrarie cu metoda dickensiană obişnuită de construcţie a romanului, cu toate că autorul avea o idee «foarte ciudată şi nouă» pentru romanul său şi că această operă ar fi marcat introducerea unui nou element în ţesătura naraţiunii dickensiene. ● Unii autori care au încercat să continue romanul dau unele soluţii, dar efortul lor a rămas lipsit de valoare. Totuşi, printre cei care au cercetat opera lui Dickens căutînd să înţeleagă, pe cît posibil, care ar fi fost sfîrşitul romanului, trebuie menţionat W. Robertson Nicoll, cu lucrarea *The problem of Edwin Drood — A study in the methods of Dickens*. Robertson Nicoll a strîns cu grijă toate datele cît de cît revelatoare — observaţii făcute de Dickens faţă de prieteni şi membrii familiei, mărturisiri ale ilustratorului etc. — care să contribuie la dezlegarea misterului. În valoroasa biografie elaborată de Edgar Johson, *Charles Dickens — His Tragedy and Triumph*, Jasper este un asasin; el l-a ucis pe Edwin Drood şi s-ar putea să-i fi ascuns cadavrul undeva în cimitir, unde se afla şi monumentul ridicat de Sapsea pentru soţia sa. Sub înfăţişarea străinului Datchery, «un personaj cu păr alb şi sprîncene negre», el recunoaşte pe curajoasa Helena Landless. Identitatea exactă şi rolul ascuns al traficantei de opiu, Prinţesa Trabuc, nu este limpede şi va rămîne probabil pentru totdeauna un motiv de speculaţii.“ [357] ● Deşi această „furtună

[357] Apud: Charles Dickens, *Misterul lui Edwin Drood*, ed. cit., p. XXXII—XXXV.

de ipoteze asupra deznodămîntului celui mai potrivit" — în sine „detectivă" —, ca și noutatea tehnicii narative folosite de Dickens în ultimul lui roman (neterminat) trece adeseori pe primul plan al discuțiilor atunci cînd *Misterul lui Edwin Drood* intră în vizorul criticii, ele nu epuizează, bineînțeles, valențele cărții. Acestea sînt deținute, în egală sau aproape egală măsură, după cum s-a spus, și de dialoguri — adevărate concentrate de semnificații și nuanțe de semnificații, angrenate organic, constructiv și dinamizant în intrigă, care sporesc, uneori și prin ambiguitatea sensurilor, dramatismul situațiilor, precum și spectrul și intensitatea trăirilor interioare ale personajelor[358] — ; de tehnica elaborării atmosferei și ambianțelor sugestive, adecvate și complementare situațiilor și personajelor[359]; de suculența umorului, evidentă, de pildă, în următoarea microcomedie cu chelneri sau comedie cu a contrastelor dintre două tipuri de cinetică profesională, adevărat scenariu de pantomimă ori de film mut: ● „Bazzard se întorsese însoțit de doi chelneri — unul umbla ca melcul, celălalt era iute ca sfîrleaza. [...] Chelnerul iute ca sfîrleaza, care purtase pe umeri toate cele trebuitoare, așeză fața de masă cu o repeziciune și o dexteritate uluitoare, în timp ce chelnerul care umbla ca melcul — nici măcar nu se ostenise să aducă ceva — îi căuta nod în papură. Apoi chelnerul iute ca sfîrleaza se apucă să facă lună toate paharele aduse de el, iar chelnerul care umbla ca melcul le privea în zare. Pe urmă, chelnerul iute ca sfîrleaza zbură peste drum, la Holborn, după supă, și se întoarse cît ai clipi, și iar porni după mîncare, și înapoi din nou, pe urmă iarăși, după ciosvîrta de berbec și friptura de pasăre, și din nou înapoi ; între timp mai făcuse și alte salturi după o sumedenie de lucruri, pentru că, din cînd în cînd, tot descoperea că cel care umbla ca melcul pe toate le uitase. Chelnerul iute ca sfîrleaza alerga de nu mai putea, și, cînd colo, primea la întoarcere numai bobîrnace din partea celui care umbla ca melcul : ba că lăsa să intre prea multă ceață, ba că de ce naiba gîfîie așa. ● La sfîrșitul cinei, în care timp chelnerul iute ca sfîrleaza nici nu putuse să-și tragă bine răsuflarea, chelnerul care umbla ca melcul luă fața de masă subsuoară, umflîndu-se în pene, și după ce se uită pieziș (ca să nu zicem cu parapon) către chelnerul iute ca sfîrleaza, care rînduia paharele curate, îndreptă o privire în semn de adio către domnul Grewgious, ca și cum ar fi vrut să spună : «Între noi să fie clar, de la bun început, că răsplata mie mi se cuvine, sclavul ăsta n-are drept la nimic.» Apoi, împingîndu-l cît colo, afară din încăpere, pe chelnerul iute ca sfîrleaza, aflat în fața lui, ieși

[358] Vezi, de exemplu, în ediția citată, dialogul esențial dintre John Jasper și Edwin Drood (p. 10—18), cel dintre Hiram Grewgions și John Jasper (p. 105—107), cel dintre John Jasper și Rosa Bud (p. 240—248) sau cel dintre domnul Thomas Sapsea și Dick Datchery (p. 234—237).

[359] Vezi, de exemplu, capitolul al XIV-lea — *Cînd se vor mai întîlni cei trei?* (ed cit, p. 183—187 și îndeosebi p. 186—187), în care o „furtună năprasnică" formează ambianța romantică a dispariției misterioase a lui Edwin Drood.

și el." [360] ● Dacă în romanele anterioare „tihna binecuvîntată" a interioarelor era sugerată mai cu seamă de lumina blîndă și de căldura dogorîtoare a focului din cămin, amintit întotdeauna ca un zeu jovial, ocrotitor al casei împotriva ceței și frigului de dincolo de zidurile „castelului", căci casa englezului este un castel pentru el și-ai lui, în *Misterul lui Edwin Drood* acest rol îi revine unui miraculos dulap, ale cărui compartimentări sofisticate și profunzimi misterioase, pline cu tot felul de recipiente — borcane, chiupuri, clondire, canistre, cutii și butelci — sînt pretextul unui poem casnic al formelor, culorilor, savorilor și miresmelor cămării, unic în literatura romanescă dickensiană: ● „Era un dulap minunat, demn de Cloisterham și de casa parohială. Deasupra, portretul lui Haendel, pe cap cu o perucă bogat revărsată, zîmbea radios privitorului, cu aerul că e conștient de conținutul dulapului și că avea de gînd să combine toate armoniile dinăuntru într-o delicioasă fugă. ● Nu era un dulap de rînd, cu uși obișnuite, prinse în țîțîni, deschizîndu-se dintr-odată și dezvăluind treptat interiorul; acest dulap rar avea o încuietoare proeminentă în partea mediană, în locul unde se întîlneau două plăci perpendiculare, una se lăsa în jos, și alta urca. Placa superioară, atunci cînd cobora (învăluind-o în și mai mare mister pe cea inferioară), dădea la iveală rafturi încăpătoare pline de borcane cu murături, chiupuri cu dulcețuri, canistre din aluminiu, cutii cu mirodenii și recipiente frumoase, albastre și albe, de fabricație străină, tărîmul înmiresmat al compoturilor de tamarin și ghimbăr. ● Fiecare ocupant agreabil din acest ungher ferit avea un nume înscris pe pîntece. Murăturile, într-o uniformă de un maron plăcut, cu haina încheiată la doi nasturi, cu pantalonii galbeni sau de culoare cenușie, își dezvăluiau formele pîntecoase, în majuscule, de pildă: NUCI, CASTRAVECIORI, CEAPĂ, VARZĂ, CONOPIDĂ, și alți membri din acea nobilă familie. ● Chiupurile cu dulceață, de un temperament mai puțin masculin, înveșmîntate în hîrtie creponată, se dezvăluiau într-o caligrafie feminină, ca un susur dulce: *Zmeură, Agrișe, Caise, Prune, Goldane, Mere, Piersici.* Scena acestor bunătăți închizîndu-se, și ridicînd placa inferioară, apăreau portocalele, în vecinătatea unei enorme cutii japoneze de zahăr, pentru a le tempera acreala, în cazul cînd nu erau destul de coapte. ● Biscuiții de casă sălășluiau la această curte fastuoasă alături de o bucată zdravănă de prăjitură cu prune și de niște pișcoturi zvelte, sortite a fi cufundate în vin dulce și apoi sărutate. ● Jos detot, într-o despărțitură boltită, căptușită cu tablă, odihneau, ca niște moaște sfinte, vinuri dulci și o sumedenie de leacuri întăritoare, împrăștiind arome de portocale de Sevilla, lămîi, migdale și de chimen. Acest dulap desăvîrșit avea un dar miraculos, provenit din faptul că de secole zvoneau asupră-i clopotele și orga de la catedrală, ca niște venerabile albine hărăzite să preschimbe în miere tot ce se afla înăuntru. Și-ntr-adevăr, s-a observat că ori de cîte ori

[360] Apud: Charles Dickens, *Misterul lui Edwin Drood,* ed. cit., p. 132.

cineva s-a avîntat printre poliţele-i adînci (după cum am spus, unde încăpeai cu cap, cu umeri şi braţe) a suferit o transfigurare dulce." [361] ● Această delicată sugestie a unui fabulos stup muzical, animat de zumzetul sonurilor fermecate, melifere, iscate din orga şi clopotele catedralei, „justifică" surîsul „radios" a lui Haendel, cu care începe descrierea dulapului, şi ar fi provocat, probabil, admiraţia oricărui adevărat poet concetist. ● Ascuţişul penei satirice dickensiene realizează în acest roman neterminat mai multe performanţe, printre care şi următorul virulent pamflet împotriva umanitarismului sectar, „tablou dezgustător şi semnificativ al tuturor lozincilor liberale ce pot fi debitate de un antiliberal" [362]: ● „Filantropia lui [363] mirosea a praf de puşcă, iar deosebirea dintre aceasta şi mizantropie părea anevoie de determinat. ● După el ar fi trebuit să se suprime forţa militară, dar mai întîi era necesar ca toţi ofiţerii superiori, care îşi făcuseră datoria, să fie judecaţi de Curtea Marţială din această pricină şi apoi împuşcaţi. ● Trebuia să se suprime războiul, dar nu înainte de a face adepţi iscînd războaie împotriva lor şi învinuindu-i că iubesc războiul ca lumina ochilor. ● Trebuia să se înlăture pedeapsa capitală, dar mai întîi să fie măturaţi de pe suprafaţa pămîntului toţi legislatorii, jurisconsulţii şi judecătorii care erau de altă părere. ● Trebuia să se statornicească o concordie universală, prin eliminarea tuturor celor care n-ar fi voit, sau n-ar fi putut, din punctul de vedere al conştiinţei, să concorde. ● Trebuia să-ţi iubeşti fratele ca pe tine însuţi, dar numai după un răstimp nedefinit de calomniere (ca şi cum l-ai fi urîţ din plin), aruncîndu-i în obraz tot felul de epitete. ● Mai presus de orice, n-ar trebui să se facă nimic în afara sau în propriul tău nume, ci să mergi la Azilul Filantropiei, şi să te înscri ca membru filantrop activ. Apoi trebuia să plăteşti taxa de subscriere, să primeşti carnetul de membru, cocarda şi medalia şi să trăieşti de-acum încolo pe o estradă şi să repeţi întruna ceea ce spune domnul Honeythunder, şi ce spune trezorierul, şi ce spune subtrezorierul, şi ce spune Comitetul, şi ce spune subcomitetul, şi ce spune secretarul, şi ce spune vicesecretarul. Toate acestea erau menţionate într-o rezoluţie admisă în unanimitate, sub semnătură şi sigiliu, rezumîndu-se, pe scurt: ● «Adunarea corpului de filantropi activi vede cu o indignare amestecată cu dispreţ şi profundă repulsie nimicnicia tuturor celor care nu aparţin societăţii şi făgăduieşte solemn să facă împotriva acestora din urmă, atît cît îi va sta în putinţă, declaraţii infamante, fără a fi deloc necesar să se întemeieze pe fapte reale.»" [364] ● Dar, de bună seamă, dominantă, pe acelaşi plan valoric, de astă dată, cu arta construcţiei epice realiste, rămîne marea, dickensiana capacitate de a plăsmui, cu dezinvoltura caracteristică ade-

[361] Idem, *ibidem*, p. 112—113. O „schiţă pregătitoare" a acestei naturi statice flamande poate fi „citită" în ediţia de faţă, p. 79.
[362] Apud: G. K. Chesterton, *Op. cit.*, p. 105.
[363] A „domnului Luke Honeythunder, preşedintele unui Comitet de Filantropie".
[364] Apud: Charles Dickens, *Misterul lui Edwin Drood*, ed. cit., p. 63—64.

vărătului creator, indiferent la normele şcolilor şi curentelor, stabilite a posteriori, depline personalităţi ale ficţiunii literare. Depline ? Afirmaţia poate părea exagerată, lipsită de elementara prudenţă critică. În primul rînd, pentru că e vorba de un roman neterminat, deci de evoluţii personagiale neîncheiate. Apoi, pentru că, fiind implicate într-o intrigă „detectivă", aceste evoluţii personagiale neîncheiate pot fi, ipso facto, înşelătoare. Şi totuşi, textul, atît cît este, permite, cel puţin cu referire la cîteva personaje, afirmaţia de mai sus. Mai mult : portretele scrise ale acestor personaje sugerează, prin detaliile lor, nu numai devenirile lor posibile, ci şi posibilele deveniri ale intrigii, dincolo de finele ultimului capitol al manuscrisului. Ceea ce confirmă încă o dată observaţia lui Chesterton, citată mai sus : „elementele primare cu care lucrează Dickens nu sînt istorisirile, ci personajele". Chiar şi în această carte ce excelează, în contextul operei dickensiene, prin arta construcţiei epice. ● Prima observaţie ce ni se impune este că, spre deosebire de celelalte romane, în care „negativii" şi „excentricii" dominau prin personalitatea lor intriga, împingîndu-i pe planul al doilea sau chiar al treilea pe „pozitivi", în *Misterul lui Edwin Drood* — şi ne raportăm numai la textul (şi subtextul) publicat — Dickens reuşeşte să stabilească un oarecare echilibru valoric (literar vorbind) între „negativi" şi „pozitivi", fără a renunţa sau a-şi modifica maniera lui de a-i crea pe „negativi" şi de a-i diferenţia net, romantic, prin toate trăsăturile lor, de „pozitivi". Astfel, geniul rău, diabolic al romanului, eroul lui negativ total, fără nici o „fisură" care să-l „deruteze" pe cititor [365], John Jasper este, de la începutul capitolului întîi şi pînă la finele ultimului capitol al manuscrisului, „omul cel întinat". E adevărat : spre deosebire de antecesorii lui malefici, Jasper este un spirit superior, un artist. Dar aceasta-i numai aparenţa de care caracterul lui duplicitar are nevoie pentru că arta „îl pune într-o armonie formală, mecanică, faţă de ceilalţi" [366]. Această aparenţă, nu şi rolul ei disimulant, este ceea ce văd celelalte personaje ale romanului. Cititorului, scriitorul îi permite, ca de obicei în cărţile lui (dar nu ca în romanele „detective"), să vadă mai mult : şi aparenţa feţei ascunse a lui Jasper [367]. Pentru cititor, Jasper este un impostor în artă şi un vicios lucid, fumător de opiu ca să-şi „alunge gîndurile negre" şi „suferinţa" neliniştilor, aspiraţiilor şi insatisfacţiilor „maladive" (cuvîntul îi aparţine lui Edwin Drood), deci un om care, incapabil să-şi înfrîneze prin voinţă pornirile rele, le exacerbează şi le realizează artificial, printr-un halucinogen, pe plan oniric, pentru ca astfel să le poată atenua, înfrîna şi disimula mai uşor, în ambianţa socială, cu ajutorul armoniilor for-

[365] Cum s-ar fi potrivit într-un roman cu intrigă detectivă, indiferent dacă personajul este sau nu este, în ipoteză, vinovat de asasinarea lui Edwin Drood.

[366] Apud : Charles Dickens, *Misterul lui Edwin Drood*, ed. cit., p. 292.

[367] „Aparenţa feţei ascunse", întrucît avem de-a face, după cum am spus, cu un destin personagial neîncheiat şi implicat într-o intrigă „detectivă", deci cu evoluţie oricînd surprinzătoare.

male. Această viață psihică dublă îl determină să fie extrem de circumspect și mefient pentru că însuși este de rea-credință, ipocrit, perfid, calomniator, rău, într-un cuvînt — cuvînt dickensian — „un om groaznic". Scriitorul nu se mulțumește cu această „prezentare" indirectă (ce poate fi dedusă din acțiunile, cuvintele, gesturile, privirile, neliniștile lui Jasper, sau din intuițiile unor personaje, ca, de pildă, Rosa Bud), ci, ca și în romanele anterioare, intervine direct, fie prin scene melodramatice [368], fie acuzîndu-l însuși pe Jasper, ca în această concluzie rezumativă despre gîndurile Rosei Bud: ● „Pe scurt, sărmana fată (căci ce putea ști ea despre mentalitatea unui criminal, cînd cei care studiază anume această problemă veșnic se înșeală, deoarece persistă în a căuta s-o pună pe același plan cu mentalitatea comună a oamenilor de rînd, în loc s-o socotească drept o monstruozitate, cu totul aparte), n-avea încotro, nu putea ajunge la altă concluzie decît aceea că Jasper *era* un om groaznic și că trebuia să fugă de el." [369] Să menționăm, totuși, după evidențierea atîtor similitudini cu romanele anterioare, că, de astă dată, eroul negativ nu este nici estropiat, nici nu are vreun defect aparent, ci, dimpotrivă, este un bărbat „chipeș și bine legat", după cum îl arată următorul portret: ● „Domnul Jasper este un bărbat oacheș, de vreo douăzeci și șase de ani, cu favoriți și un păr negru bogat, strălucitor și ferchezuit. Pare mai în vîrstă decît este, așa cum se întîmplă adesea cu oamenii bruneți. Are o voce gravă și puternică, e chipeș și bine legat, puțin cam posomorît din fire." [370] ● Celelalte personaje negative majore, incomparabile, totuși, cu John Jasper, sînt groteștii Luke Honeythunder și Thomas Sapsea. Primul, Luke Honeythunder, erou reprezentativ al suficienții dogmatice și al demagogiei umanitariste, comparat de spiritul pamfletar al scriitorului cu „un furuncul ivit pe fața societății",

[368] Vezi, de exemplu, scena în care Jasper, ascuns în noapte, își privește victima calomniilor, pe Neville Landless, „ca și cum îl ochise parcă prin cătarea unei puști încărcate și acum era gata-gata să tragă. Chipul lui exprima un soi de forță distructivă, în așa măsură, încît pînă și Durdles se opri din mestecat și se uita la el cu dumicatul nemestecat în gură." (ed. cit., p. 149). Bineînțeles că, fiind întuneric, și Durdles stînd lîngă Jasper, deci privindu-l din profil, nu poate să vadă ceea ce-l face să rămînă cu dumicatul nemestecat în gură, decît în această imagine romantică. O altă scenă din aceeași categorie este aceea din momentul în care domnul Grewgious îi comunică lui Jasper că Edwin Drood, înainte de dispariția sa, se înțelesese cu Rosa Bud să nu se căsătorească împreună, sau, mai bine zis, momentul în care Jasper își dă seama de inutilitatea crimei sale (ipotetice pentru noi, dar pare-se că nu și pentru scriitor — vezi, în ed. cit., p. 196—198). Ca să nu mai vorbim de intreg capitolul al XIX-lea — O *umbră pe cadranul solar* (ed. cit., p. 241—248), în care Jasper îi declară Rosei Bud dragostea sa pătimașă, într-un joc, altminteri magistral, de contraste acute între cuvinte și fizionomie.

[369] Apud: Charles Dickens, *Misterul lui Edwin Drood*, ed. cit., p. 251. Bineînțeles că această acuzație ar putea fi, tot atît de bine, o indicație derutantă pentru cititor, deși, cunoscînd maniera lui Dickens de a-și construi intriga și personajele, e de presupus că textul citat este o indicație sinceră a scriitorului adresată cititorului.

[370] Idem, *ibidem*, p. 10.

ce se „lăţeşte ca un buboi umflat" de infatuarea lui „filantropică", agresivă şi intolerantă, este un Pumblechook evoluat, care şi-a organizat o „pumblechookerie" şi se vrea universal şi dictator. El face parte, se pare, din acele personaje negative introduse de Dickens în romanele sale nu atît pentru a participa la desfăşurarea acţiunii, cît pentru a-i oferi scriitorului posibilitatea de a-şi descărca asupra lor mîniile lui împotriva tarelor sociale. ● Un rol mai important în intrigă îi este rezervat, probabil, lui Thomas Sapsea, „estimator de licitaţie şi primarul din Cloisterham", unul din acele „personaje imposibile", de un haz exagerat — cum îl consideră admirativ Chesterton, referindu-se la simţul comun al umorului —, „prea mari pentru a putea intra pe poarta vieţii" [371]. Chiar dacă, în ceea ce-l priveşte pe Thomas Sapsea, entuziasmul lui Chesterton ni se pare exagerat, îndeosebi din cauza realizării personajului (ca şi în cazul lui Luke Honeythunder) mai mult prin caracterizări directe, autorul preferînd, adică, să povestească personajul, în loc de a-l lăsa să-şi joace cu expresivitate rolul pe care i l-a repartizat [372], domnul Thomas Sapsea, este alături de „domnul John Podsnap, personaj din «lumea bună», un înfumurat, totdeauna mulţumit de sine", din *Prietenul nostru comun* [373], cu care se aseamănă, unul din „monştri clasici" ai lumii dickensiene, reprezentant, în *Misterul lui Edwin Drood*, al utilitarismului, al ignoranţei şi orgoliului optuz, burghez şi insular, al stupidităţii infatuate, emfatice şi grandilocvente. Portretul lui este compus, ca şi alte portrete satirice dickensiene, prin acumularea succesivă şi îngroşarea caricaturală, uneori excesivă, grotescă, a deta-

[371] *Op. cit.*, p. 188.

[372] Asemenea caracterizări directe, informative, pot fi interpretate, *uneori*, şi altfel: ca expresii ale autoimplicării lui Dickens în acţiune, în ambianţa socială şi morală creată, implicare atît de profundă, încît scriitorul, dedublîndu-se, trăia intens sentimentul de povestitor participant la propria sa invenţie, cu alte cuvinte, ale povestitorului dinlăuntru, al „autobiografului". Aşa se explică, poate, impresia derutantă pe care o lasă cititorului doct în prejudecăţi estetice unele intervenţii dickensiene directe în prezentarea personajelor, cum este, de exemplu, şi acest început de portret al domnului Thomas Sapsea, ce pare ieşit din pana lui David Copperfield sau a lui Pip Pirrip: ● „Acceptînd măgarul drept prototip al prostiei şi îngîmfării — un obicei, poate, ca şi alte asemenea obiceiuri, puţine la număr, mai mult convenţional decît just — atunci Marele Măgar din Cloisterham era domnul Thomas Sapsea, estimator de licitaţie. ● Domnul Sapsea se îmbrăca la fel ca decanul; se întîmplase să fie salutat, din greşeală, fiind luat drept decan şi să i se adreseze lumea pe stradă cu sfinţia-voastră, crezînd că era episcopul venit pe neaşteptate, fără capelanul său. Domnul Sapsea se simţea mîndru din această pricină, se putea mîndri cu vocea lui şi cu felul cum vorbea. Ba, uneori (cînd făcea cîte o vînzare funciară), căuta să experimenteze la pupitru anumite intonaţii, slabe, vrînd să reproducă ceea ce se cheamă tonul pur ecleziastic. Aşa că, la sfîrşitul unei asemenea vînzări publice la licitaţie, domnul Sapsea termina dînd parcă o binecuvîntare mişitilor adunaţi acolo, cu un aer care, pe adevăratul decan — un domn modest şi plin de demnitate — îl lăsa la o poştă distanţă." (Ed. cit., p. 34.)

[373] Vezi supra, p. 352, nota 41, şi p. 352—353, 355, 377—379, 380—383, 390—391.

liilor fizionomice, de mimică, de intonație, de gesticulație, vestimentare, ambientale, stilistice (pentru că domnul Thomas Sapsea este prin excelență un poseur și deci, în felul lui, un stilist) etc., menite să adîncească din ce în ce mai mult prăpastia dintre aparența și esența personajului și să stîrnească hazul ironic al cititorului. Și, ca majoritatea portretelor satirice dickensiene, cu bună intenție artistică distorsionate, și portretul lui Thomas Sapsea are un „punct de fugă", un punct central care focalizează toate însușirile definitorii, morale și intelectuale, ale eroului. Acest focalizator este, în cazul infatuatului primar din Cloisterham, clasicul epitaf pentru soția sa, pe care însuși l-a compus, „o bagatelă" ce i-a „cerut oarecare timp de gîndire" și „puțină concentrare mintală : „ETHELINDA / Soția respectuoasă a / D-LUI THOMAS SAPSEA / estimator de licitație, agent funciar etc., / Din acest oraș / Ale cărui cunoștințe despre lume, / Deși întrucîtva întinse, / Niciodată nu l-au pus în legătură cu / UN SPIRIT / Mai capabil de a se / ÎNĂLȚA PÎNĂ LA EL. / TRECĂTORULE, OPREȘTE-TE / Și pune-ți întrebarea, / OARE TU POȚI SĂ FACI LA FEL ? / De nu, / ROȘIND, URMEAZĂ-ȚI CALEA." [374] „Nici cea mai trăsnită povestire din *Pickwick* — scrie, exultînd, Chesterton — nu conține o asemenea absurditate ; poate că Dickens n-ar fi îndrăznit s-o prezinte nici ca pe una din minciunile gogonate ale lui Jingle [375] [...]. Este greu să concepi asemenea nemuritoare nebunie într-o lume în care există și moartea." [376] ● Adversarii acestora — adversari ipotetici, propuși ca atare de textul neterminat al romanului —, și în primul rînd adversarii lui John Jasper, „pozitivii" majori ai intrigii, sînt Septimus Crisparkle și Hiram Grewgious. ● Quasi-egali valoric, după cum menționam, protagonistului, ei nu sînt, din același punct de vedere, estetic, și în de ei în raport de quasi-echivalență. Protosul trebuia să fie, pare-se, „sfinția-sa Septimus Crisparkle, unul din clericii de la catedrala din Cloisterham, om exemplar și un adevărat creștin", care beneficiază nu numai de această excelentă recomandare preliminară în „lista personajelor" ce precede textul, ci și de un portret alcătuit din numai calități, ce-l plasează, în ambianța socio-morală a romanului, pe locul omului perfect (în accepția dickensiană a cuvîntului) din Cloisterham. Domnul Septimus Crisparkle este un bărbat în toiul vîrstei, de patruzeci și cinci de ani, „chipeș și rozaliu", cu o figură radioasă „care respiră inocență și bunăvoie plină de duioșie", „un om plin de prospețime și sănătate", menținută prin „exerciții de înviorare fizică" („îngrijindu-se mai ales de circulația sîngelui" [377]), prin înot „în orice apă curgătoare adîncă" de pe meleagurile Cloisterhamului, și printr-o hrană substanțială ; matinal („se scoală cu noaptea-n cap"), organizat și punctual ; „are ureche muzicală, este cuviin-

[374] Apud : Charles Dickens, *Misterul lui Edwin Drood*, ed. cit., p. 40.
[375] *Alfred Jingle* — personaj din romanul *Documentele postume ale Clubului Pickwick*.
[376] *Op. cit.*, p. 180.
[377] Dickens suferea de tulburări ale circulației sangvine.

cios, vesel, amabil, binevoitor, sociabil", „om de viață, juvenil", sincer, drept, loial, serios, grav, ferm în susținerea punctului de vedere, dar comprehensiv și plăcîndu-i dialogul în contradictoriu, dotat cu simțul umorului și al observației psihologice, reținut și cumpătat („cu inima caldă și creierul rece"), blînd, propovăduitor al încrederii, păcii și al înțelepciunii iubirii — „cea mai înaltă înțelepciune cunoscută vreodată pe pămîntul acesta". Deși toate aceste calități îi sînt atribuite lui Crisparkle mai mult de caracterizările directe ale scriitorului decît de propriile-i acte și cuvinte, sau de opiniile celorlalte personaje ale romanului, și în pofida faptului că, la un moment dat, Dickens adaugă încă o referință superlativă, de autor, ce o întărește pe aceea din „lista personajelor", citată [378], totuși, de astă dată, spre deosebire de confrații lui din romanele anterioare, eroul pozitiv există. Septimus Crisparkle dovedește, prin complexitatea sa interioară, descifrabilă în expresiile ei, prin detaliile umanizante ale vieții sale, prin ambianța în care trăiește, prin unitatea armonioasă a caracterului și prin participarea lui directă la acțiune, reușita lui Dickens în efortul său artistic de a crea un erou pozitiv realist. „Frumusețea lui Crisparkle — scrie Chesterton [379], intuind realismul personajului — constă în faptul că ar putea într-adevăr să existe oriunde, în orice orășel de provincie ne-ar mîna întîmplarea." Și totuși, deși incontestabilă, veridicitatea lui Septimus Crisparkle — personaj fără îndoială simpatic, îndeosebi prin exercițiile lui fizice matinale, prin tandrețea lui familială și prin ambianța casnică tihnită, dominată de frumusețea mamei lui și de armoniile dulapului miraculos descris mai sus — este umbrită, în amintirea cititorului, de o anume rigiditate a caracterului, provenind fie din preceptele dogmatice pe care se întemeiază judecata personajului, fie din abundența de calități superlative cu care îl înmărmurește, proslăvindu-l, scriitorul. ● Această impresie de rigiditate este și mai puternică atunci cînd, alături de Septimus Crisparkle, apare inevitabilul lui termen de comparație, Hiram Grewgious. ● Recomandat cu oarecare răceală obiectivă în „lista personajelor", numai ca „tutorele domnișoarei Rosa Bud", Hiram Grewgious, consilier juridic și încasator de chirii, ca domnul Pancks din romanul *Mica Dorrit*, este, fără îndoială, personajul pozitiv dominant al romanului neterminat *Misterul lui Edwin Drood* și, totodată, unul

[378] Ne referim la scena confruntării dintre Luke Honeythunder și Septimius Crisparkle, pagină de rechizitoriu împotriva „filantropiei", în care Dickens, după ce-l pune pe cleric să rostească o fulminantă diatribă în contra, „doctrinei" lui Honeythunder, exclamă, entuziasmat, dedublîndu-se, ca martor raisonneur dinlăuntru la dialogul celor doi: „Ce om bun! ce atitudine bărbătească! Și cît de modest! Nu era în acest cleric nici atîta vanitate cît la școlarul care stătea în poartă pe terenul de cricket, bătut de vînt. Se purta cu simplitate și totdeauna sincer îndeplinindu-și datoria, deopotrivă în chestiunile importante cît și în cele mărunte. Așa cum sînt totdeauna sufletele mari. Așa cum au fost totdeauna sînt și vor fi sufletele mari. Nu există lucruri mărunte pentru spiritele cu adevărat mari." Vezi, în ediția de față, și p. 696, nota 80.

[379] *Op. cit.*, p. 139.

din personajele de excepție ale lumii dickensiene. Ca și Jarvis Lorry, din *Poveste despre două orașe*, cu care, caracterologic, pînă la un punct, se aseamănă, Hiram Grewgious este, la intrarea lui în scena romanului, un „holtei bătrîn", greoi, timid și urît, a cărui înfățișare confirmă, încă o dată, eminentul talent de caricaturist al lui Dickens: „Domnul Grewgious fusese bine ales pentru misiunea încredințată, deoarece era un om de o incoruptibilă integritate, și asta în dauna oricărei calități exterioare, însă un ins arid și gălbinicios, care, pus să fie măcinat la moară, s-ar fi prefăcut numaidecît într-un tutun de prizat ultrauscat. Părul rar, cînepiu de culoare și consistență, mîncat parcă de molii, și-l purta tăiat scurt. Semăna așa de puțin a păr, încît se putea crede că avea perucă; dar era greu de închipuit că cineva ar fi fost în stare, în mod voit, să-și bată joc pînă-ntr-atîta de propriul său cap. Trăsăturile chipului micuț al domnului Grewgious erau adînc brăzdate, sub forma unor curbe aspre care-i dădeau o expresie de crispare. Avea niște scobituri în frunte care te făceau să crezi că Natura, atunci cînd fusese pe punctul să le cizeleze, a aruncat enervată dalta, cît colo, spunînd: «Zău, nu-mi mai pot da osteneala să-l isprăvesc pe omul ăsta; să rămînă așa cum este!» ● Gîtul domnului Grewgious, în partea de sus, era prea lung, iar glezna și călcîiul prea ciolănoase. Stîngaci și împiedicat în gesturi, umbla tîrîndu-și picioarele și, cu toată miopia lui — care, pesemne, îl oprea să observe contrastul izbitor, dezvăluit privirilor celorlalți, dintre ciorapii de bumbac prea albi și costumul negru —, domnul Grewgious avea totuși nu știu ce însușire ciudată datorită căreia făcea, în mare, o impresie agreabilă." [380] ● Această primă schiță caricaturală, scrisă cu evidentă simpatie artistică și umor, este completată descriptiv — cu numeroase detalii de mimică, de intonație [381], de gesticulație [382], dar mai cu seamă dialogic [383], devenind treptat portretul realist al unui personaj de o deosebită complexitate. Sub înfățișarea lui dizarmonioasă și sub aspectul lui greoi, stîngaci, de urs, Hiram Grewgious ascunde nu numai o deosebită integritate morală și darul unui observator plin de perspicacitate

[380] Ed. cit., p. 95.

[381] „Glasul domnului Grewgions era la fel de aspru, de uscat, ca și el însuși, și Fantezia l-ar fi putut măcina, ca și pe el, tot în tutun de prizat ultrauscat. Și totuși, oricît de limitate ar fi fost mijloacele de expresie pe care le avea la îndemînă, fizionomia lui părea să exprime bunătate. Dacă Natura îl termina de făcut, în clipa aceea s-ar fi putut desluși bunătatea pe chipul lui. Dar dacă scobiturile din frunte nu voiau să se împlinească și dacă fața pe care se trudea să o transfigureze nu voia să exprime nimic, ce putea să facă bietul om? (Ed. cit., p. 98.)

[382] „Domnul Grewgions [...] se netezi cu mîna peste cap, de la ceafă spre frunte, de parcă și-ar fi stors apa după un plonjon." (Ed. cit., p. 97.)

[383] Vezi, de exemplu, în versiunea românească citată, dialogurile Hiram Grewgions — Rosa Bud, (p. 96—104), Hiram Grewgions — John Jasper (p. 105—106), Hiram Grewgions — Edwin Drood (p. 128—140), Hiram Grewgions — John Jasper (p. 195—203) și Hiram Grewgions — Rosa Bud (p. 254—261).

al oamenilor şi împrejurărilor, ci şi armonia delicată a unei fragede sensibilităţi romantice şi o mare disponibilitate afectivă, pe care, lucid, conştient de divorţul dintre aparenţa lui fizică şi structura lui psihică, şi le înnăbuşe cu străşnicie sub masca rigidă a convenţionalismului profesional şi punînd între sine şi lume pavăza însingurării, a politeţii execesive şi a incapacităţii simulate de a se exterioriza, de a comunica, repetînd stereotip: „nu mă prea pricep să leg o conversaţie". Farmecul personajului constă atît în tehnica realizării lui, realistă, prin evidenţierea detaliilor sugestive, cît şi, îndeosebi, în jocul plin de un amabil umor al contrastelor dintre aparenţa rigidă, greoaie, stîngace a personajului şi lirismul delicat al bogatei şi nuanţatei lui vieţi interioare. ● Din păcate, tocmai în momentul în care domnul Hiram Grewgious începea să participe la deslușirea misterului dispariţiei lui Edwin Drood, autorul lui l-a părăsit pentru totdeauna. ● Dickens este primit în audienţă de regina Victoria, căreia îi solicită favoarea — acceptată — ca fiica lui preferată, Mary Angela (Mamie), să fie prezentată Curţii regale. ● La *9 iunie* Charles Dickens se stinge din viaţă, la Gad's Hill, răpus de o congestie cerebrală. Rămăşiţele sale pămînteşti, aduse în Londra îndoliată, au fost aşezate într-o criptă din Panteonul britanic — catedrala Westminster —, alături de altarele consacrate celor mai de seamă personalităţi ale vieţii sociale engleze din toate timpurile. ● Aşternem pe această ultimă pagină a încercării noastre de a schiţa viaţa şi opera marelui scriitor, două inscripţii care sugerează popularitatea şi gloria legendară a lui Charles Dickens. ● „În 1870, cînd a murit Dickens şi cînd în toate casele englezeşti, americane, canadiene şi australiene această ştire le-a fost împărtăşită şi copiilor, ca un mare doliu al familiei, se povesteşte că un băieţaş ar fi spus: «A murit domnul Dickens? Asta înseamnă că şi Moş Crăciun o să moară.»" (André Maurois) ● „A murit în 1870, şi întreaga naţiune l-a plîns cum n-a fost plîns niciodată un om celebru; căci primii-miniştri şi prinţii nu erau decît nişte oameni de rînd în comparaţie cu Dickens. A fost un mare suveran popular, asemenea unui rege din timpurile străvechi, de care poporul său putea să se apropie ca să-l privească cum împărţea dreptatea, stînd sub un stejar. Adunase în juru-i sobor de milioane şi dăduse proclamaţii multor naţiuni de pe pămînt. Cunoscuta lui prezenţă în toate domeniile vieţii publice era omniprezenţa unui monarh. Mai mult decît atît. Omniprezenţa lui tainică, în fiecare casă şi colibă unde se adăposteşte viaţa intimă, era omniprezenţa unei zeităţi tutelare." (G. K. Chesterton)

OPERA LUI CHARLES DICKENS ÎN ROMÂNIA

— schiță bibliografică —

I TRADUCERI

1. În periodice

1844 ● *Moartea beţivului,* După englezul Boz, Traducerea de Iosif Mani, în *Foaie pentru minte, inimă şi literatură,* Braşov, VIII (1844), nr. 22—24.

1884 ● *Vălul negru,* Traducere de S. G. [Ion Nădejde şi Sofia Nădejde], în *Contemporanul,* Iaşi, III, (1883/1884), p. 873—881.

1886 ● *Dugheana cu vechituri,* cap. VII şi VIII, [Traducere de Ion Nădejde], în *Contemporanul,* Iaşi, V (1886/1887), p. 263—268.

● *O colindă în proză sau O istorie fantastică de Crăciun,* Traducere de Lazăr Şăineanu, în *Analele literare,* Bucureşti, I, (1886), nr. 13.

1894 ● *Bolnava din spital,* Traducere de Has [H. Sanielevici], în *Lumea nouă,* Bucureşti, I (1894), nr. 20, p. 2 ; nr. 21, p. 2.

● *Vremuri grele,* Traducere de Sofia Nădejde, în *Lumea nouă,* Bucureşti, I (1894/1895), nr. 1—5, nr. 7, nr. 9—11, nr. 13—23, nr. 26, nr. 35, nr. 40—44, nr. 46—50, nr. 52—53, nr. 56—59, nr. 61—67, nr. 69—71, nr. 76, nr. 79—81, nr. 84, nr. 88—89, nr. 91—92, nr. 95, nr. 98—100, nr. 102—107, nr. 109, nr. 111—115, nr. 117, nr. 120.

● *Zi aniversară,* Traducere de Emil Florescu, în *Vatra,* Bucureşti, I (1894), p. 314—316, 346—348, 378—380, 410—412, 442—444, 475—478, 506—510, 540—543, 571—574.

1895 ● *Miss Evans şi Vulturul,* Traducere de Const. Bauer [1], în *Vatra,* Bucureşti, II (1895), p. 454—455.

● *Moartea beţivului,* Traducere de Const. Ramură [Dimitrie Al. Teodoru], în *Vatra,* Bucureşti, II (1895), nr. 15, p. 467—472.

[1] Probabil, pseudonim al lui Dimitrie Al. Teodoru.

1900 ● *Moartea beţivului*, în *Tribuna*, Sibiu, XVII (1900), nr. 174, p. 2.

1908 ● *Moartea beţivului*, Traducere de Al. C., în *România muncitoare*, Bucureşti, IV (1908), seria II, nr. 24—27.

1911 ● *D-nul şi d-na Micouber*, (Din tipurile lui Dickens), în *Flacăra*, Bucureşti, I (1911), p. 133—134.

1924 ● *David Copperfield*, (Fragment), în *Adevărul literar şi artistic*, Bucureşti, IV (1924), nr. 177, p. 4.

1934 ● *O păţanie de Crăciun*, în *Reporter*, Bucureşti, II (1934), nr. 51, p. 6, 9.

2. În volume

1898 ● *O noapte de Crăciun*, [Traducere de C. Şăineanu], Craiova, 1898.

1907 ● *O noapte de Crăciun*, Traducere de Marius [C. Şăineanu], Bucureşti, Editura Leon Alcalay, colecţia „Biblioteca pentru toţi", nr. 312, 140 p.

1912 ● *Moartea beţivului*, Nuvelă, Traducerea de Al. Costin, Bucureşti, Biblioteca „Viitorul", nr. 1, 1912, 16 p.

1916 ● *O noapte de Crăciun*, Traducere de Marius [C. Şăineanu], Bucureşti, Editura Leon Alcalay, colecţia „Biblioteca pentru toţi", nr. 312—312 bis, 1916, 157 p. cu ilustraţii.

1918 ● *Un poem de Crăciun*, Traducere din englezeşte de N. N. Botez, Bucureşti, **1918, 137 p.**

● *Vălul negru, Sensibilitatea*, Bucureşti, Colecţia „Scriitori celebri", an. I, nr. 6, [1918], 32 p.

1919 ● *O femeie ciudată*, Traducere de Radu F. Soreanu, Bucureşti, Biblioteca „Luceafărul", nr. 5 [1919], 31 p.
Cuprinde: O notă introductivă, *O femeie ciudată*, *Doctors' Commons*.

● *Un poem de Crăciun*, Tradus din englezeşte de N. N. Botez, Bucureşti, „Căminul" — bibliotecă literară şi ştiinţifică, nr. 66—67 [1919], 137 p.

1920 ● *Şi lacrimile curgeau...*, Nuvele, Traducerea de Al. Iacobescu, Bucureşti, Editura românească, 1920, 71 p.
Cuprinde: *Reîntoarcerea ochiului, Vălul negru, Clovnul, Surorile, Paraclisierul.*

1926 ● *Graiul umbrelor*, În româneşte de Magda Dem. Nicolaescu, Bucureşti, „Lectura" — floarea literaturilor străine, nr. 85 [1926], 31 p.

1928 ● *O noapte de Crăciun*, Traducere de Marius [C. Şăineanu], Bucureşti, Editura librăriei Leon Alcalay, colecţia „Biblioteca pentru toţi", nr. 312—312 bis, [1928], 168 p.

1929 ● *Călătoriile, studiile şi aventurile Domnului Pickwick*, În româneşte de G. I. Crivăţ, vol. I, Bucureşti, Editura „Universul", 1929, 216 p.

● *David Copperfield, Suferințele unui copil — Zorile unor zile mai bune — Iubire și glorie,* Traducere de V. Demetrius, Controlată după textul englez de Th. Eucharis, vol. I—III, București, Editura Cultura românească [1929].

1935 ● *Povești de Crăciun,* Text românesc de George B. Rareș [George Emil Botez], București, Editura Socec, colecția „Biblioteca noastră", nr. 12 [1937], 238 p.
Cuprinde : *Povești de Crăciun ; Greieraşul.*

1937 ● *David Copperfield,* Roman, Adaptare de Victoria Amăzăreanu, București, Editura Socec, colecția „Biblioteca noastră", nr. 12, [1937], 238 p.

1938 ● *Lupta vieții,* Povestire, Tradusă după original de Elena C. Dimitriu, Cu 10 ilustrații în text de pictorul Paul Popescu-Molda, București, Biblioteca scriitorilor iluștri, [1938], 128 p.

● *Strigoii* [Povești de Crăciun, Cu text românesc de George B. Rareș [2]], București, Editura G. Filip, [1938], 198 p.
Cuprinde : *Strigoii ; Greieraşul.*

1939 ● *Aventurile d-lui Pickwick,* În românește de Ion Pas, vol. I—II, București, Editura Cugetarea, [1939], 411 p. (I) ; 391 p. (II).

1944 ● *Oliver Twist,* Din englezește de Teodora și Profira Sadoveanu, vol. I—II, [București, 1944], 328 p. (I) ; 342 p. (II).

1945 ● *Povestiri de Crăciun,* Traducere de Al. Iacobescu, București, Editura Pro pace, [1945], 175 p.
Cuprinde : *Poveste de Crăciun ; Vălul negru.*

1947 ● *Marile speranțe,* În românește de Vera Călin, [București], Editura de Stat, 1947, 340 p.

1949 ● *Marile speranțe,* În românește de Vera Călin, Ediția a II-a, Prezentare de Alexandru Sen, București, Editura de Stat, 1949, 436 p.

● *Povești de Crăciun, Cîntec de Crăciun, Greierul casei,* În românește de Petronela Negoșanu, [București], Editura Forum, colecția „Cheia de aur", nr. 17, [1949], 189 p.

1953 ● *Clopotele,* În românește de Petre Solomon, [București], Editura Tineretului, colecția „Biblioteca școlarului", 1953, 111 p.

● *Note din America,* [În românește de Mihnea Gheorghiu], [București], Editura de Stat pentru literatură și artă, colecția „Biblioteca pentru toți", [1953], 188 p.

1954 ● *Documentele postume ale Clubului Pickwick,* [În românește de Ion Pas și Nicolae Popescu], vol. I—II, București, Editura de Stat pentru literatură și artă, colecția „Clasicii literaturii universale", 1954, 472 p. cu ilustrații +1 fotografie portret (I) ; 476 p. cu ilustrații (II).

[2] Id est George Emil Botez.

1955 ● *Martin Chuzzlewit,* [În românește de Mihnea Gheorghiu, Portretul de N. Roni], vol. I—II, București, Editura de Stat pentru literatură și artă, colecția „Clasicii literaturii universale", 1955, 522 p. + 1 fotografie portret (I) ; 544 p. (II).

1957 ● *Dombey și Fiul sau Afacerile firmei „Dombey și Fiul", en gros, en detail și export,* În românește de Alice Voinescu și Alexandru Nasta, vol. I—II, [București], Editura de Stat pentru literatură și artă, colecția „Clasicii literaturii universale", [1957], 575 p. + 1 fotografie portret (I) ; 576 p. (II).

● *Aventurile lui Oliver Twist,* În românește de Teodora și Profira Sadoveanu, [Ediția a II-a], [București], Editura Tineretului, 1957, 519 p.

● *David Copperfield,* Traducere de Ionel Jianu, vol. I—II, București, Editura Tineretului, 1957, 583 p. (I) ; 591 p. (II).

1959 ● *Aventurile lui Oliver Twist,* În românește de Teodora și Profira Sadoveanu, [Ediția a III-a], [București], Editura Tineretului, 1959, 552 p.

● *David Copperfield,* [Traducere de Ionel Jianu], Ediția a II-a, vol. I—II, [București], Editura Tineretului, 1959, 583 p. (I) ; 591 p. (II).

1960 ● *Nicholas Nickleby,* În românește de Vera Călin, [vol. I—II], [București], Editura Tineretului, 1960, 544 p. (I), 536 p. (II).

1961 ● *Documentele postume ale Clubului Pickwick,* În românește de Ion Pas, Cu un cuvînt înainte de Vera Călin, Ediția a II-a, vol. I—II, București, Editura pentru literatură, 1961, XV + 480 p. (I) ; 456 p. (II).

1962 ● *Marile speranțe* [În românește de Vera Călin, Prefață de Dan Grigorescu], vol. I—II, [București], Editura pentru literatură, colecția „Biblioteca pentru toți", nr. 115—116, 1962, XXXV + 300 p. + 1 fotografie portret (I) ; 344 p. (II).

1963 ● *Note din America,* Prefață și note : Dan Grigorescu, [În românește de Mihnea Gheorghiu], [București], Editura Tineretului, colecția „Biblioteca școlarului", nr. 58, 1963, 200 p. + portret.

1964 ● *Timpuri grele,* Roman, Din englezește de Valeria și Teodora Sadoveanu, [Cuvînt înainte de Dan Grigorescu], București, Editura pentru literatură universală, colecția „Clasicii literaturii universale", 1964, 304 p.

1965 ● *Martin Chuzzlewit,* Roman, Traducere de Mihnea Gheorghiu, vol. I—II, Editura pentru literatură universală, colecția „Clasicii literaturii universale", 1965, 504 p. (I) ; 488 p. (II).

● *Viața lui David Copperfield,* Roman, Traducere și note de Ioan Comșa, Prefață [și Tabel cronologic] de Ana Cartianu, vol. I—III, [București], Editura pentru literatură, colecția „Biblioteca pentru toți", nr. 311—313, 1965, XLVI + 426 p. (I) ; 480 p. (II) ; 463 p. (III).

1968 ● *Aventurile lui Oliver Twist,* În românește de Teodora și Profira Sadoveanu, Ediția a III-a [a IV-a], București, Editura Tineretului, 1968, 448 p.

1969 ● *Marile speranțe*, Roman, în românește de Vera Călin, Prefață [și Tabel cronologic] de Dan Grigorescu, vol. I—II, Editura pentru literatură, 1969, colecția „Biblioteca pentru toți", nr. 115—116, 1969, XLVII + 312 p. (I), 360 p. (II).

● *Viața lui David Copperfield*, Roman, în românește de Ioan Comșa, Ediția a II-a, vol. I—II, București, Editura Tineretului, 1969, 520 p. (I); 536 p. (II).

1970 ● *Documentele postume ale Clubului Pickwick*, în românește de Ion Pas și Nicolae Popescu, vol. I—II, [București], Editura Cartea românească, 1970, 440 p. (I); 440 p. (II).

● *Misterul lui Edwin Drood*, Traducere, prefață și note de Nicolae Popescu, [București], Editura Cartea românească, 1970, 310 p.

● *Schițele lui Boz*, în românește de Niculae Popescu, București, Editura Univers, colecția „Clasicii literaturii universale", 1970, 376 p. cu reproduceri după ilustrațiile originale ale lui George Cruikshank.

1971 ● *Casa umbrelor*, în românește de Costache Popa, vol. I—II, București, Editura Univers, colecția „Clasicii literaturii universale", 1971, 535 p. (I); 528 p. (II).

● *Viața lui David Copperfield*, Roman, Traducere și note de Ioan Comșa, Prefață și Tabel cronologic de Ana Cartianu, Ediția a II-a, revăzută, București, Editura Minerva, colecția „Biblioteca pentru toți", nr. 311—313, 1971.

1973 ● *Marile speranțe*, Traducere de Vera Călin, Prefață de Dan Grigorescu, vol. I—II, București, Editura Albatros, colecția „Lyceum", 1973, XXXIX + 264 p. (I), 304 p. (II).

● *Poveste despre două orașe*, Roman, în românește de Antoaneta Ralian, [București], Editura Eminescu, colecția „Romanul de dragoste", nr. 75, 1973, 416 p.

● *Prietenul nostru comun*, Traducere, cuvînt înainte și note de Niculai Popescu, vol. I—II, [București], Editura Cartea românească, [1973], 528 p. (I), 480 p. (II).

1975 ● *Mica Dorrit*, Traducere și note de Niculai Popescu, vol. I—II [București], Editura Cartea românească, 1975, 535 p. (I); 488 p. (II).

● *Osul de pește fermecat*, în românește de Antoaneta Ralian, Ilustrații de Iacob Desideriu, București, Editura Ion Creangă, 1975, 32 p.

1976 ● *Aventurile lui Oliver Twist*, în românește de Teodora și Profira Sadoveanu, Ilustrații de Iacob Desideriu, vol. I—II, București, Editura Ion Creangă, colecția „Biblioteca pentru toți copiii" 1976, 280 p. + 1 fotografie planșă (I); 264 p. + 1 fotografie planșă (II).

Din datele bibliografice cunoscute pînă acum [3], reiese că, deşi numele lui Charles Dickens apare („Ch. Dickens Boz"), pentru prima oară în România, în anul 1843 [4], deci în anul cînd scriitorul englez începuse publicarea romanului *Viaţa şi aventurile lui Martin Chuzzlewit* [5], literatura dickensiană reprezentativă a pătruns tîrziu în spaţiul cultural românesc, iar opera lui Dickens nu s-a bucurat decît foarte tîrziu, după 1944, de un început de răspîndire adecvată. Cît despre cunoaşterea personalităţii scriitorului şi a valorilor operei sale, prezenţa bibliografică a unei singure monografii româneşti dedicate lui Charles Dickens, şi aceea tardivă şi viciată de interpretări tributare dogmatismului [6], ne scuteşte de comentarii. Fie că ne place, fie că nu ne place —şi, hotărît, nu ne place —, acesta este, în puţine cuvinte, adevărul despre pătrunderea şi răspîndirea operei lui Charles Dickens în România [7]. Un adevăr incontestabil, sau, ca să folosim o glosă argheziană, un adevăr care se rosteşte în toate limbile la singular. A încerca să-l eludezi

[3] O parte din aceste date, şi anume cele referitoare la traducerile din opera lui Dickens, le-am reprodus după lucrările: *1. Dickens in Rumania*, A bibliography by Alexandru Duţu and Sorin Alexandrescu, Bucharest, National Commision of the Rumanian People's Republic for UNESCO and „Secolul 20", 1962, 6 p.; 2. D. Sassu-Ţimerman, *Charles Dickens, Bibliography of the Rumanian Translations Published in Volume*, Bucureşti, Institutul Român pentru Relaţii cu Străinătatea, 1967, 12 p.; *3.* Alexandru Duţu, *Dickens în România*, în *Studii de literatură universală*, Bucureşti, vol. XVI, 1970, p. 46—51; *4.* Dan Grigorescu, *Prefaţă* la Charles Dickens, *Marile speranţe*, Roman, vol. I—II, [Ediţia a III-a], în româneşte de Vera Călin, [Bucureşti], Editura pentru literatură, colecţia „Biblioteca pentru toţi", nr. 115—116, 1969, vol I, p. XXXIII—XXXVIII; *5.* Grigore Vereş, *Dickens în România*, lucrare de doctorat ce urmează să apară sub egida editurii Minerva, consultată în manuscris; *6. Dicţionarul literaturii române de la origini pînă la 1900*, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1979.

[4] Într-un articol reprodus, după *Koelnische Zeitung*, în *Gazeta de Transilvania*.

[5] Vezi supra, p. 720 sq.

[6] Ne referim, bineînţeles, la monografia semnată de Vera Călin *Un prieten al celor asupriţi: Charles Dickens*, [Bucureşti], Editura de Stat pentru literatură şi artă, colecţia „Studii critice", [1951].

[7] Cu toate că lucrările speciale, menţionate într-o notă sublineară anterioară, nu sînt bibliografii exaustive ale traducerilor româneşti din opera lui Charles Dickens, e greu de presupus că o cercetare sistematică ar adăuga, la ceea ce se ştie pînă acum, vreo informaţie semnificativă, de natură să infirme concluzia de mai sus. Eventualele noi informaţii — mai ales dacă cercetarea bibliografică ar avea în vedere şi fondurile de carte străină din bibliotecile publice, precum şi, eventual, cataloage de biblioteci particulare —, ar putea cel mult să nuanţeze afirmaţia noastră în sensul că opera lui Dickens s-a bucurat, într-un moment sau altul din istoria culturii româneşti, de o mai mult sau mai puţin largă răspîndire în unele medii intelectuale. Cu tot interesul pe care l-ar suscita o asemenea posibilă constatare, ea ar rămîne, totuşi, doar tangentă la concluzia noastră, care priveşte fenomenul pătrunderii efective şi răspîndirii prin traduceri a operei lui Dickens în masa cititorilor români.

din cine știe ce complex de inferioritate (așa cum li s-a întîmplat unor comentatori idilizanți), sugerînd că, de pildă, povestirea *The Drunkard's Death* era, în 1844, cînd a fost pentru prima dată românită, una din operele reprezentative ale literaturii dickensiene și că publicarea ei, în traducerea lui Iosif Mani, cu titlul *Moartea bețivului* și subtitlul „După englezul Boz", în *Foaie pentru minte, inimă și literatură* (nr. 22—24), semnifică intrarea prozei lui Charles Dickens în circuitul cultural românesc, este, poate, o reacție de compensare prin autoiluzionare, dar în nici un caz o deducție logică. E ca și cum ne-am închipui că povestirea *Proștii* este reprezentativă pentru literatura lui Liviu Rebreanu și că tălmăcirea ei în limba engleză echivalează cu pătrunderea și răspîndirea operei majore a romancierului român *(Ion, Răscoala, Pădurea spînzuraților)* în spațiul cultural britanic. Cine gîndește astfel nu face altceva decît să confirme memorabila teorie a fandacsiei, expusă de Leonida, cu cele trei faze inevitabile: intrarea omului la o idee, alunecarea în fandacsie și căderea în ipohondrie, stadiu în care, după cum se știe, „firește, și nimica mișcă". Cert este că în 1844 Dickens nu era celebru prin *Schițele lui Boz (Sketches by Boz*, 1836), din cuprinsul cărora Iosif Mani a extras povestirea *Moartea bețivului (Drunkard's Death)*, ci prin *Documentele postume ale Clubului Pickwick* (1836—1837), *Aventurile lui Oliver Twist* (1837—1838), *Nicholas Nickleby* (1838—1839), *Magazinul cu antichități* (1840), *Barnaby Rudge* (1841), *Note din America* (1842) și prin romanul *Viața și aventurile lui Martin Chuzzlewit* (1843—1844), pe care abia îl încheiase. ● Nu am vrea să se înțeleagă, din cele spuse pînă aici, că subestimăm valoarea simbolică a tălmăcirilor lui Iosif Mani „după englezul Boz", în 1844, sau a celorlalte traduceri, ce se înșiră de-a lungul unui secol, datorate străduaniilor generoase, bine intenționate, ale Sofiei Nădejde, ale lui Ion Nădejde, C. Șăineanu, Emil Florescu, Dimitrie Al. Teodoru, Ion Achimescu, Al. Costin, N. N. Botez, Radu F. Soreanu, Al. Iacobescu și alții. Departe de noi acest gînd. Mai mult decît atît: Apreciem ca un semn pozitiv, încărcat de o superioară semnificație, pînă și interesul manifestat de Titu Maiorescu, de pildă, pentru literatura lui Boz [8], interes concretizat, la un moment dat, în tălmăcirea unei povestiri *(Manuscriptul unui nebun* [9]) din capitolul XI al romanului *Documentele postume ale Clubului Pickwick*, tălmăcire trimisă, în 1857, *Gazetei de Transilvania*, dar nepublicată. Ceea ce vrem să spunem este exact ceea ce cititorul atent și voitor de bine a înțeles. În primul rînd, că sîntem, în numele demnității travaliului intelectual, potrivnici aprecierilor impro-

[8] Cf. Titu Maiorescu, *Jurnal și epistolar*, vol. I, *Noiembrie 1855 — martie 1859*, Studiu introductiv de Liviu Rusu, Ediție îngrijită de Georgeta Rădulescu-Dulgheru și Domnica Filimon, București, Editura Minerva, 1975, p. 12—13, 57.

[9] În *Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1979, p. 546, de unde preluăm informația, titlul apare tipărit greșit: *Manuscriptul unui volum.* ● Faptul că atît Titu Maiorescu, în 1857, cît și Al. Iacobescu, în 1920 (vezi supra, p. 800), preferă să traducă din așa-numitele povestiri eterogene intercalate în *Documentele postume ale Clubului Pickwick*, ar putea constitui o temă de meditație pe marginea chestiunii aci dezbătute, a pătrunderii literaturii dickensiene în cultura românească. Această

vizate, superficiale și a prestidigitațiilor deductive menite să ascundă adevărurile neplăcute. Aceste scamatorii de circumstanță nu folosesc nici cunoașterii, nici formării culturale a cititorului, pe care îl induc în eroare, exploatînd credința lui în seriozitatea cuvîntului rostit cu tiparul, și nici culturii românești, care nu are nevoie de asemenea proteze argumentative pentru a demonstra că există. În al doilea rînd, vrem să spunem că din datele bibliografice cunoscute reiese că abia din 1944 încoace, deci după un secol de la apariția tălmăcirii lui Iosif Mani, operele reprezentative ale lui Charles Dickens — nu schițele și povestioarele, ce nu i-ar fi dobîndit recunoașterea și renumele de „clasic al literaturii universale" — încep să pătrundă, prin tălmăciri și reeditări, în circuitul culturii românești. *Aventurile lui Oliver Twist* (1944), *Marile speranțe* (1947), *Clopotele* (1953), *Note din America* (1953), *Documentele postume ale Clubului Pickwick* (1954), *Viața și aventurile lui Martin Chuzzlewit* (1955), *Dombey și Fiul sau Afacerile firmei „Dombey și Fiul", en gros, en detail și export* (1957), *Viața lui David Copperfield* (1957), *Nicholas Nickleby* (1960), *Timpuri grele* (1964), *Misterul lui Edwin Drood* (1970), *Casa Umbrelor* (1971), *Poveste despre două orașe* (1973), *Prietenul nostru comun* (1973), *Mica Dorrit* (1975), cărora li se adaugă o culegere din *Schițele lui Boz* (1970), sînt primii pași ai unui început totuși impetuos. Cum însă pătrunderea și integrarea operei lui Dickens în cultura românească, pentru a fi reală, trebuie să se bazeze pe un proces continuu de răspîndire ameliorată, s-ar cuveni ca, paralel cu reeditarea revizuită a tălmăcirilor existente și cu traducerea textelor încă neromânite, să se organizeze pregătirea primei ediții integrale, adnotate și comentate, a operei lui Charles Dickens. Trecutul nu prea îndepărtat ne-a demonstrat, prin edițiile operelor lui Villon, Shakespeare, Molière, Balzac, Pușkin, Gogol, Tolstoi, Turgheniev, Dostoievski și Gorki, că un asemenea proiect este realizabil. Să ne străduim să-l realizăm.

preferință, ca și aceea a mai tuturor traducătorilor români pentru *Moartea bețivului* și *Colind de Crăciun* reflectă, ni se pare, nu numai niște opțiuni subiective, ci și un anume nivel cultural de recepție, atît al editorilor cît și al cititorilor. Cum dealtfel ni se pare semnificativă și opțiunea preferențială pentru *Viața lui David Copperfield*, mult timp întemeiată pe opinia — admisă și azi — că „autobiografia exemplară" a lui David Copperfield aparține „literaturii pentru copii", ca dealtfel și *Robinson Crusoe*, și *Călătoriile lui Gulliver*.

CUPRINS

Cuvînt înainte . 5

I Schiţe — povestiri — legende 7
II Arta de a nu face nimic 91
III Firidele, ungherele şi fundăturile Justiţiei 127
IV Secvenţe electorale 233
V „Înalta Societate" 287
VI Filantropie telescopică 395
VII *Mister* Wilkins Micawber 417
VIII Uriah Heep 521
IX America — 1842 575

Retrospectivă — Viaţa şi opera lui Charles Dickens . . . 677
Opera lui Charles Dickens în România — schiţă bibliografică — . . 799

Redactor : G. PIENESCU
Tehnoredactor : MARILENA DAMASCHINOPOL

Coli de tipar 50,50. Bun de tipar 27.04.1982.

Tiparul executat sub comanda
nr. 701 la
Întreprinderea poligrafică
„13 Decembrie 1918",
str. Grigore Alexandrescu nr. 89-97,
București,
Republica Socialistă România